

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEOSARTVM
IURIDICO-DINICVM

Det er
Alle Gamble Danske Bloers
rette Forflaring som findes udi de Skon-
ske, Sielandske oc Judske Lombøger,
Jaa oc Kong. Reccesser, Landfejninges,
Gaards oc Sorætter, Rigens oc Birt-
retter, obne Mandater oc Breffue.

Tienendis tillige:

Til et General Register offuer
ald huius fornessinde Lower oc Forord-
ninger indeholder, letteligen effter en huers
forraadensed at finde, alle som enten Active
eller Passive foraar/sagis Retten at betiene,
til wytte oc gaffn sammenlreffuit.

Aff

CHRISTEN OSTERSEN, RAADMAND VDI ROSKILD.

Printes udi Kiøbenhavn, aff Melchior Martzan.
oc Forlagt aff Iochim Mollken Bogh.

M. DC. LI

GLOSSARIUM JURIDICUM
DANICO-NORVEGICUM.

Det:
Alle Gamle Danske

oc Norske Glosers rette Forklaring / som findes i de Skaanske / Siclandske / Judske oc Norske Lovbøger /
saa oc Kongel Reccesser / Handfestninger / Gaards oc
Særetter / Rigens oc Birkeretter / Obne
Mandater oc Brevve.

Da Anden gang

Efter Loverne/saa oc Regis Christ. 4. Reccess. reviderit,
forbedrit/rettit oc completeit/ oc derforuden tillagt den Norske
Lovs fulde Mening/med dens indhafvende mærcke
Glosers rette Forklaring/saa vige i Lexterne findes/oc
Anledning giftes.
Siendis tillige

Til et General-Register ofver alt hois for^{ne} Lovre oc
Forordninger indeholde. Alle dem i Danmark oc Norge
som foraarfagis enten *activè* eller *passivè* Ketten at bruge/
Til Nytte oc Gaffu sammenstrefven
Uj

Christen Oftersson Beylle.

Syrach. cap. 10.

Fordøm ingen/sørend du tilforne veedst Sagen/
forstaa det før st/oc straff e er effter.

Prentet i Kiøbenhaffu / hos Henrick Gode/Kongl. May. oc
Vatverf. Boqtr. paa S. Jockim Moltkens Arsvingers derts
Beføstning/oc findes hos dennem til tiøbs.

ANNO M. DC. LXV.

Reprografisk genudgivet og forlagt af
Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie
København 1977

ISBN 87 7500 705 3

Dend Stormættige/ Høybaarne
Første oc Herre/
Herr

Frederich den Tredie/
Med Guds Raade/ Danmarckis/ Norgis/
Wendis oc Gottis Konning/ Hertug i Slesvig/
Holdsteen/ Stormarn oc Dnythmarcken/ Gref/
ve udi Oldenborrg oc Delmenhorst/
Min Allernaadigste. Herre oc
Konning.

Sampt

De Belædle oc Velb. strenge Herrer oc Riddere/
Danmarckes Høyvise Raad/ Kong. Majest.
Høybetroede Mand.

H. K. M. til Danmarck oc Norrig tro Mand oc Canseler/ Rigen
Raad/ oc Hofvetsmand ofver S. Knuds Clouier/ den Belædle
oc Velb. Her/

Herr Christian Thomessen til Stougaard/ Ridder.

H. K. M. til Danmarck oc Norrig tro Mand/ Danm. Klais Marsk/ Rige
Raad/ oc Hofvetsmand ofver Standerborg/ den Belædle oc Velb. Herr/
Herr Anders Bilde til Damsbo/ Ridder.

H. K. M. til Danmarck oc Norrig/ tro Mand/ Dan. Rigis Admiral/ Rige
Raad/ oc Hofvetsmand paa Helsingborg/ den Belædl. oc Velb. Her/
H. Dufve Geidde til Tommerup/ Ridder.

DEDICATIO.

- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand/ Danm. Rig: Cansler/ Rigs-
Raad/ oc Hofvedsmand paa Drarholm/ den Belæde oc Velb. Herr/
H. Christoffer Brne til Usmarck/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Nyborg Slot/ den Belædele oc Velb. Herr/
H. Mogens Raas til Stoufving Gaard/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofveds-
mand paa Borrtinae Kloster/ den Belæde oc Velb. Herr/
H. Laage Lot til Erichsholm/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Westerrig/ den Belædele oc Velb. Herr/
H. Oluff Pasbjerg til Jernit/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Kinasted Kloster/ den Belædele oc Velb.
Jergen Sefeld/ Christofferssen til Næs/ Landesdommere
ofter Sieland.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Stadtholder of-
ver Norrig/ Hofvedsmand paa Aagaerhus/ den Belæde. oc Velb. Herr/
H. Gregers Krabbe til Tostelund/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Kallundborg Slot/ den Belædele oc Velb. Herr/
H. Hans Lindenow til Jfver Snæs/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
ofter Dalum Kloster/ den Belædele oc Velb. Herr/
H. Jfver Wind til Nerholm/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Haarskow Slot/ den Belæde. oc Velb. Herr/
H. Jergen Brahe til Hvedholm/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Bordingborg Slot/ den Belædele oc Velb. Herr/
H. Frederich Ritz til Tngestrup/ Ridder.
- H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/ Hofvedsmand
paa Noestad Gaard/ den Belædele oc Velb. Herr/
H. Niels Trolle til Trolholm/ Ridder.

DEDICATIO.

H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand/oc Rig: Raad/Hofvedsmand
ofver Boringholm/den Velædle oc Velb. Herr/

H. Jochim Gerstorff til Luundbyholm/ Stadtholder
i Kjøbenhaffn/Ridder.

H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/Hofvedsmand
ofver Nørens Land / den Velædle oc Velb. Herr/

H. Henrick Kamel til Beckeskow/Ridd.

H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/Hofvedsmand
paa Siitkeborg/den Velædle oc Velb. Herr/

H. Mogens Høgg til Kiergaardholm/Ridder

H. K. M. til Danmark oc Norrig tro Mand oc Rig: Raad/Hofvedsmand
ofver Aactler/ den Velædle oc Velb. Herr/

H. Henrich Rankow til Schoneveide/Ridder.

H. K. M. til Danmark oc Norge tro Mand oc Rig: Raad/Hofvedsmand
ofver Tryggeveld/den Velædle oc Velb.

Christian Steelt til Valløe.

H. K. M. til Danmark oc Norge tro Mand oc Rig: Raad/Hofvedsmand
paa Aalborg Slot/den Velædle oc Velb.

Erick Juell til Hundsbeck.

Saa oc

H. K. M. til Danmark oc Norge Hofvedsmand paa Naahus/
den Velædle oc Velb Herr/

H. Jfver Krabbe til Jordbiørg/Ridder.

H. K. M. til Danmark oc Norrig/højbetroet Mand oc Obr. Secreterer.
Hofvedsmand paa Wørling / den Velædle oc Velb.

Otthe Krag til Voldberg-Gaard.

Alle oc færdelig mine Mægtige Herrer oc Høfsterede
Patroner.

Raade/Fred oc Barmhiertighed/a ff
Gud / ved hans eenbarne Søn Iesum
Christum vor HERRE.

Stor:

Formæctigste Høybaarne For-
 ste / Allenaadigste Herre oc Kon-
 ning/sampt Danmarks Nigis Høy-
 vise Raad oc R. M. Høybetiente Mi-
 nistri, Den velbeleste oc høylærde Jø-
 disse Viismand Syrach / som udi
Pro'emai Evergetis Egyptiske Kongis tid/hen ved 230.
 Aar for Christi Fødsel / udi Egypten/ sin Farfaders oc Far-
 ders *annotata* aff Ebraiskepaa Grædske hafver udsat' oc
 forpaet / oc samme Bog / effter samme sine Fædres oc eget
 Raaffn / kaldet Jesu Syrachis Viisdom / hafver iblant
 andre gudelige oc meget tænkverdigte Præmindelser / oc
 saa udi sit 44. Capitel / om prisselige oc berymmelige Men-
 nister / os effter ladte denne / som hēyliaen oc vel bør i act af
 taale. Lader os / siæer hand *v. 1.* lofve de Raaffnkun-
 dige Folck oc vore Fædre effter hmanden. *v. 2.* Her-
 ren hafver giort mange herlige Ting mod demnem
 aff begyndelsen ved sin store Maal. *v. 3.* De hafve
 del regerit deris Kongeriger oc giort loflige Gier-
 ninger. *v. 5.* De hafve regerit Land oc Folck med
 Raad oc Skriffstens Forstand. *v. 7.* Saa hafve
 de varit loflig i deres Tid / ocrosede i deris Liff.
v. 8. Oc de lade et ærligt Raaffn effter sig. Med
 disse Ord vil Syrach sine Landmand Jøderne anmodeli-
 gen foreholde oc føre til Sunde / 1. At betæncke med stør-
 ste Tæcknemelighed oc Loffsigelse det meget Gode oc de
 store herlige Ting / som Gud Herren deris Forsædre af be-
 gyndelsen oc dennem siden / Tid effter anden / bevisst oc teed
 hafver / ved merckelige / drabelige oc opliuste Mand / baa-
 de udi den Geistlige saa vel som i den Verdslige oc Reges-
 ringe

DEDICATIO.

rings Stand / hvilcke efter hin anden udi fem efterfølgende Capittler opregnis. Dernæst efter saadan Guds store Velgjernings betænkelse / vil hand opvecke Effterkommerne til Tactnemmelighed med deris affdøde Forsædredennem i stedsættende oc aldrig forgaande Husommelser at haffve. For det Tredie vil hand stille de Affdøde til Exemppler for de Effterlevvende / at de ligee ved dem / naar de vandre udi deris Fodspor / kunde efter Døden forpriselige Gjerningers skyld / erkænne et berømmeligt Naasn oc en herlig Efftersign: Hvildet mand so maa bekiende bedre at være / end at haffve saa leffvet lige som mand aldrig haffde været til.

Hvad sig det forsie / Allernaadlaste Herre oc Konge sampt I gode Herrer / udi disse Ord belanger / da er det sandelig icke aff Sluwp. locke eller Hendelse / at saa drabelige Hofvoeder oc herlige Menniske: / udi Naer oc Lande findis / ey heller fremkomme saadanne aff sig self / som Fruecten paa Træerne fremvæxer / Saa Land oc icke Menniskene efter egen Væste oc Villie / sia saadanne udvælle oc forskasse. Men en frem oc Christen Offrihed er aff Gud alle ne / som giffver Re. imentet oc Riket hvem hand vil / som Daniel saer i Nebu adnezet / oc Davids Exempel udv. Prov. 17. Dan. 4. 1 Sam. 16. ser / hvilcken (som den der var den rette Mand efter Guds exact Hierte) sig for alle sine Brødre / end dog de vaare aldre end hand / Naer aff Gud / oc bleff sat til at være Konge over hans Folk Israel oc Juda. De hvor staar det vel til i det Land / hvilcket Herren self med Offrihed velsigner : Naar hand / som David svinger / giffver Kongen sine Domme / oc Kongens Søn sin Retfærdighed / at Folket dømmis udi Retfærdighed / oc Guds Elendige med Dom : Naar kona David maer aff Dage / Rigsdom oc 1 Cron. 29 Væ / udi god Alder lader efter sig i Regimentet Herren

(b)

den

den elskellge oc Frederige Salomon : Naar Josaphat/Ezechias oc Josias oc andre saadanne forrestaa Rigerne / som søge Guds Fere/mangle intet paa Mandighed oc Vijsdom/ oc er deris Undersaatte til Beskiermelse / Erst oc gode.

Prov. 8. Den vise Salomon siger / At da regeris ret/ naar Kongerne regere med Vijsdom oc Klogskab / oc Raadsherrerne

8. 11. ved Rettardighed. Hvor mange gode Raadgifvere er/ der gaar det vel til. Saadanne vise oc Kloge Herrer ere

Syrach 39 icke allenist oppermere end andre Menisker / som Syrach oc saa lærer / men maa vel sigis aff Davids Hoffles

2. Sam. 18 nere/ at gielde saa megit som andre Tjufinde.

Naar nu Gud derfor med saadanne Herrer et Land oc Rige forsuuner / efter som hand oc saa dette vort kiere Faderne Land i langfommelig Tid med forleent hafver/ bør Undersaatte:ne oc Indbyggerne først hans hellige Naavn høyligen oc slitteligen at prise/ oc der hos bede/ at hand vil giue Forstand til ret at erkiende saadanne Gafver / paa det de icke med ufacknimmelighed skalle giøre sig dem uværdige / oc dermed forarsage Herren til at samle sine Eftfardige til sig igien udi Fred / at ingen meere bliffver tilbage.

16. 13. Dernæst bør dem oc/ efter S. Povels Formaning at ære oc prise saadanne vise Regentere / baade den stund de

Syrach. 9 ere i Livet/ da oc Gjerningen sieliff priser Mesteren / saa vel

8. 39. som i synderlighed oc heldst / naar de med deris Forfadre ere hensofvede udi Fred / oc efter den foragengelige Kronis afflaagelse ere bleffne prydede med Rettardigheds oc Herrens Krone udi Himmerige / at de da for alt deris beviste Gode oc udfstandende Mæye / med en lovlig amindelse oc Terts oc Sacknimmeligheds Lean bliffve vederlagde. Det hafve jo oc Hedninge vist at giøre imod dem som af Faders nelandet vel forskjoldt hafde / oc dem til ære opreist *trophaea.*

sta.

DEDICATIO.

statuas, columnas, templa oc andre monumenta. *J. sonis* oc de andre *Argonauters* Skib hafver varit holdet hos Grækerne mange Aar udi ære/ oc ere bleuet altid fornyet/ saa at omsier Intet aff den gamle Bygning hafver varit tilbage. Hvad hafve vore Færfædre meent / med de høye Dyffer/ Steenhaabe oc Runer ? Intet andet/ end der med at gifve deris Tacknemmelighed tilkiende imod de affspøde Hædte / deris prisselige Nafn der ved lenge at erhelde hos posteriteten.

Syrach hafver vel forstaait oc vist/ hvad et lofligt Nafn oc ærligt Rykte udretter udi *generosis & caelo natis peccatoribus*, at de der ved opveetis oc drifvis til / ved Dyd oc Fromhed/ Retfærdighed oc Oprigtighed/ sig icke et mindre Nafn at efterlade/ end deris Høfløstige Anherrer / udi hvis Fodspor de derfor sig paa beslite at kunde træde. Thi det er oc bliuor vist *immensum Gloria calcas habeat.* Ja Gud regner Kong David det til en stor Belgiernings Indtegt / at hand hafver prydt hannem med et ypperligt Nafn / som de Storis udi Verden. Hvad er Guldets imod et got ^{2 Sam. 7.} Nafn at regne hos de ædele Siele / hvilke søge icke effter det Førgengelige / men effter Døden endda udi de Leuendis ihukommelse at leue. Naar Jordan hafver Legemet/ Eftersommerne forestaa Nigorne / oc Arsvingerne besidde det samlede Guds / da staa et got Nafn evindeligen / det ^{Syr. 42.} er da bedre end Rikdom oc Guld/ oc lignis ved en vellucten. ^{Prov. 22.} dis Mose/ som gifver sød Luct som Nøgelse.

Det siunis vel at Ryket skulde hafve sit Nafn aff Rygen: Et got Nafns Luct er behagelig/ det onde Rygte gider Gud icke luctet / oc det stincker hos Menniskan som ^{Amos 5.} *Antiochi* fule Legeme. Men den det lucter vel/ naar Moses ^{2 M 16. 9.} biuder Himmil oc Jord til Vidne om sit Dommeris Embede. Naar Samuel i lige maate krefuor Herren oc hans ^{1 Sam. 12.}

DEDICATIO.

Salvede til Vidne. *Maffnit* oc *Dyctet/ Fama, sagax & loquax*, er lige som *Torden*. Det høris vijt oc bred/paa de steder end oc saa som det icke skar : *Saa* gaar oc vlijde *Dy* oc *Sagn* aff hvie store *Folck* bestitue i *Verden*.

Hverer nu *By*, *ch* vil kformane *Jederne* at besomme de *Udfundige Folck* i deris *Stet* / som udi *Dyfrigheds Stand* / ved *Lov* oc *Ret* / *Visdom* oc *Klogskab* vel hafve regieret : Hafve *Hedningene* med slijd beholdit deris fromme *Regentere* oc *Lovgifvere* udi *stedvarande ihufommelse* / at vi skriffelig kunde vide naar de regierit oc lesvit hafve: Hvor megit meere bør vi *Christne* i *Danmarck* oc *Norge* / effter *Sprachs Raad* / at hafve voris *Christelig Fædre* / *Dyfrighed* oc *Regentere* / icke alleniste udi høyrberymmella *Minde* / men endocjaa deris icke flige *Regimente* oc *Umortag* for *Undersaatternes Velfart* / dem med *Lov* oc *Ret* at forjune oc ved lige holde / udi *Pennan* befatte oc udføre / oc dennem til *Loff* oc *Tacknemm lighed* / vidne for ald *Verden* oc *posteriteten* om deris berymmellige *Maffne* oc loflige *Gieninger* udi deris *Christelige* *stode Regimente*?

Da paa det saadant ti berlyen hos os i forjovrende *tacknemmelig ihufommelse* kand so blive / huiver sig til sig forretaget (effter *Sprachs Raad*) at melde her om voris *Hoyloflige Konger* oc *Lovgifvere* / som blant andre *loutlige Bedrifter* / hafve bestittet sig paa / til *Undersaatternes Velfstand* / at gifve oc beskriuffe voris *Lover* / som vi nu bruge i *Danmarck* oc *Norge*. I blant disse / at vi ingen skal forbi gaa / findis nogle / hvilcke enddog de regierede i *Den danskablit* oc forjue *Blindhed* / hafve allegevel effter *Fornufften* oc *Lidernes Velfstand* / fattit nogle synderlige *fornødne* oc *tienlige Lover* / som deris *Undersaatte* sig effter kunde rette / hvilcke de oc ubrødeligen hafve huldit under
høj

DEDICATIO.

hoy Straff : Det fornemliget at lase hos Saxo om *lib. 1. cap.*
 Kona Skjold / som vaar den fjerde Konge i Dan-
 marck efter Kona Dan den første : Hand gaaf sine Un-
 derhaafte mange retfærdige oc nyttige Loves / hialp de svæ-
 tige / Trostløse oc Siendige : beskrieffis oc at haue vorit til
 Fæderlands Fader / oc en ret Speigl for fromme oc ret-
 færdige Konger.

Efter hannem findes ingen Konge i Danmark / som
 sig noget paa Lov oc Ret at formere haaffver besigtet / men
 de heller haaffve deris Regimente (effter Lidernis Tilstand)
 udført ved Sverdet / Mact oc Styrcke / indtil høyloullig is-
 hufommelse / Kona Frode den 3. aff det Naffin / som kaldes
 tis Frode den Fædegode. Vdi hans tid meenis Guds
 Son / vor H. Erze Jesus Christus / alls voris Gud oc Frel-
 sermand at haaffve ladet sig føde til Verden. Denne Kong
 Frode berømmis at haaffve regeret mildeligen oc retfærdi-
 ligen : Vdi hand gaaf mange gode Loves / holt streng
 Fred oc Trost i blant i en gemene Mand / oc fordeet
 got oc berømmet sit Regimente offver alle sine Riger / som
 Saxo viffeligent i en handler om *lib. 5.*

Vdi hand fand blant Lovgiffverne sattes Kong
 Harald Draatand / sampt hans Son Svend Luuff-
 skæg / oc høyloullige Kong Knud den Store. oc dums si S.
 Knud / som alle vdi deris Regimentis Lider / i blant sin-
 dre Loves oc mættige Gierninger / gaaf oc gjorde mange
 retfærdige oc gode Loves.

Vdi Norge haaffver S. Oluff den Helliges holdt
 god Fred i Landet / oc med stor siiver for Guds are oc den
 Christelige Tro / ladet sig være høyl anaelgen gode Lo-
 ves i Landet at indføre / oc derfor skaff den første Lov i
 Norge / som kaldes G. a Gaas : Hver vdi hand for-
 bød oc afflagde ald Vffervold oc Mord / oc straffede dem

DEDICATIO.

paa Liff oc Lemmer/uden ald Naade / som giorde der imod /
 saa vel de Rige som de Fattige : Bless derfor aff Indbyg-
 gerne (som vaar et hart oe ukamt Folck) ilde lied / oc paa
 det høieste efftertractet. All den S. Herre dog heller mi-
 ske sit Liff/oc staa fra sin Kongelig Herlighed/end lade Ret-
 ten falde : oc derfor opsatte Indbyggerne / hans egne
 Mænd oc Vndersaatter sig imod hannem / (effter Kong
 Knuds aff Donmarck Tilskyndelse) oc udi et offentlig
 Slag nedlagde hannem oc hans Krigsfolck / paa Stickle-
 stad / *Anno Christi 1030.* Den S. Herres Lov oc berym-
 melse bør at vare hos os udi evig Amindelse.

Effter hannem kom Kong Svend Knudsen aff
 Danmark / oc satte megen ny Lov oc Stic i Norge/
 udi mange Stycker effter Dansk Lov / oc en part megit
 strengere/hvorfor Indbyggerne hannem iglen strafalt / etc.
 hand affgic *Anno Christi 1040.*

Dernæst haffver Kong Magnus Oluffsson effter
 hans gode Mænds Raad / oc de Viseste deris undervisning
 om Loven/ladit sammenskrive/ rette oc forbedre den Lov-
 bog Graa Gaas / som hans Herr Fader S. Oluff først
 gaff/oc enduu er i Trundhiem / hvor ossiver hand bleff vens-
 nesalig / oc ald Landsfolcket haffde hannem kler / oc undte
 hannem vel/oc bleff fordi kaldit *Magnus den Gode.* Hand
 døde 1047.

Effter hannem haffver Kong Magnus Hagenffen
 forbedret Loven / mere end hans Forsadre / i mange sty-
 cker / som derfor bleff kaldet Laccbettre Tilforne vaare
 der fire slags Lov holden i Norge / nemlig / Frostetings
 Lov / Guleringes Lov / Dylands Lov / saa oc Lov i
 Nigen / foruden hets Lov hvort af de andre smaa Lande
 haffde for sig self / som laa til Norden. Disse Lovver bleffve
 allesammen aff Kong *Magnus* corrigerede oc forbedrede

Anno

DEDICATIO.

Anno 1267. Hand gaff ocsaa Ißlænderne sin Handfestning / oc andbød dennem først *Anno 1270.* at tage ved den Lov som hand udi Norge haffde *corrigerrit*. oc stiftet. Men der bleff megit om *disputeris* i nogle Aar / saa de dog effter haanden samtyckte en part effter anden / indtil den omsier *Anno 1280.* som vaar det samme Aar hand døde udi / bleff gandske *approberis* : da hand forⁿ Lovbog offversende til Ißland ved Joen Laugmand / effter hvis Raad Ißlænderne siden kaldede den Joens Bog / sem endnu brugis hos dem. Herto uden haffver Kong *Magnus* udgiffven den Norske Hirdskraa eller Gaardsket / *Anno 1273.* som salige Velb. oc loffværdig Arild Hvitefeld aff gammel Dorst paa Danske haffver *transferis*. oc paa Tryck ladit udgaa 1594.

Effter Kong Magnus Hagensøn haffver høyleflig Kong Duff / Dronning Margarettis Søn / sat oc giffvit affstillige gode Lov oc Rettebøder / i Norge saavel som i Danmark / hand døde paa Falsterbo *Anno Christi 1387.*

Nu vende vi os igien særlige til voris Løpflige Konger i Danmark / som for deris Bndersaatters Belsstands Skuld icke hafve aff ringere Dmserrig / dem med Lov oc Ret at forsiune oc ved lige at holde. Blant hvilcke først hørberrymmeligen er at tale om den Høyleulige Konge *Valdemar 1.* som gaff de Staanste oc Sieslandske Lovver / med mange andre gode *Constitutis*. Hand døde paa Vordingborrig / effter at hand haffde først et lowligt oc lyk saligt Regemente / *Anno 1182.*

Nest hannem er hos os udi hørberrymmella Hufommelse / den høioulige Konge *Valdemarus II.* sem for de store Seyerindinger hand fick over sine Fiender / først end hand forradelszen bleff taagen aff Grefven aff Svesrin / sin egen *Vasal*. er kaldet Woldemar Seyer. Hand
gior

DEDICATIO.

gjorde den Tydske Lovbog / samt Handsfæstningen oc flere gode nyttige Lovve / oc siet der ved ocjaa det Tillæff / at hand kaldtis tillige Woldemar Lovsfører. Hand døde *Anno 1242.*

Efter hannem er at ihukomme Kong Erick den Hellige / som aff sin Brøder Abel forættelig en daff ombraet / alligevel at hand var en from / mild / Gudsforia oc retvijs Herre. Hand gjorde god Vedning iblant alle Stænder / oc freid oc tvende Lovve / som endnu findes i Riget : Hvilcke tvende Lovve bies for tiden forbedrede aff Kong Erick Skipping *Anno 1260* Hand oc befattede alle Sager under det rige oc eutlige Lovmaal / oc forøgede Rigens Dele *Anno 1280.* oc bleff der efter slaagen i Jinderup / *Anno 1286.*

Efter hannem gaff hans Søn Kong Erick Menved / som var en vijs / forsi indig oc from Herre / Slaane mange Friheder / oc forbedrede ocjaa den Sielandske Lov. Hand døde *Anno 1319.*

Der efter haffver Kong Woldemar / den sidste / saa vel som hans Daatter / den typprijselige oc hoo alle *N. 110-*ner beprænte Dronning Magrete / med sin Sen / for ommeldt / Kong Ole / gjort oc giffvet mange nyttelige *Constitutiones*, indtil det Aar 1412. da Herren hende hers fra henkaldede.

Siden haffver Kong Christoffer den sidste / *Bavaria* kaldet / som døde *Anno 1448.* gjort Stæderne oc Biskopperne / oc giffvet Ridsstæderne deris *Privilegia*. Hvilcke hans Efterkommere aff, det høyloulige Oldenburgske Hus / *Christianus I.* som sunderede *Ac. demet* i Rids behaffn / med sine Sønner / *Johanne* oc *Fridericus I* haffve *confirmeret* oc forbedret.

Men hans Sønne Søn *Christianus III.* den fromme oc Gudfryetlige kaldet / som udi disse Nordiske Riger

DEDICATIO.

ger den Lutheriske Religion forplantede / gjorde Kirkes
Ordinanz / *Academiet's Fundatz*, den Louvardige Re-
cess / som effter hans Nassu kaldis. / oc gaff Fyenboerne des
ris særdeles *Privilegia*, oc døde der effter *Anno 1559*.

Hans Søn var *FRIDERICUS II.* Høyloulig Jhu-
kommelse / *E. R. M.* Farfader / hvis største Attraa var at
skrefte Guds Rige oc forbedre Landene / siene sine Venner /
oc Christelligen oc Retserdelligen at regiere sine Vndersaat-
ter. Hand hæfde Rigeris Leplighed udi synderlige act / oc
var derfor en starr Hæffner osøer alle Sprøfvere / Fri-
byttere / oc fattige Folckis usørmere. *In Summa*,
hand førde et Kongeligt oc Christeligt Regimente / ærede /
elskede oc til alt Louligt fremdrog sin Adel oc Ridder-
skab; Straffede oc affstæffede de Letferdigis Besactig-
hed / de Hofferdiges Ofverdaadighed udi Klade-
dract / Bryllupper / Morgengafve / Begræfvelser
etc. oc der om skreff oc gjorde mange Loulige Forordin-
ger: Ansaaringen Edel eller Bædel / Leeg eller Lærd /
Men som en ret *Justiciarius* lod Retten med Retferdighed
ubehindret *passere* iblant alle. Den Meenige Almue
var hand Naadig oc Gunstig / oc en mild oc medlidig Her-
re: Holt Fred oc Fyrn osøer fattige Faderløse Børn oc
bedrøfvede Encker / oc gaff dem Kongelige Brevve oc
Frihed osøer ald Riget. Hans Majest. var iglen æret / el-
sket / velomlat oc lijd hos alle: Hand hørde gierne de
Elendigis Klagemaal / Nød oc *Supplication*, oc stæf-
fede hver lige oc ret: oc hvad Lovligt var i Lotven-
det rettede oc vitterligt glorde hand med sine Brevve oc
Domme: Hand gaff den Kallundborgiske Recess *An-
no 1576*. Oc siden mange andre nyttige Lovve oc Forord-
ninger: Døte oc Handthefvede Ridsstædernes Friheder:
Skreff de merckelige Ecclesiæ's Article. Dat intet

DEDICATIO.

Kulle findis eller selgis u-ordentlig i hans Rige / gjorde
 hand oc for ringiste Betlere en vis oc nødvendig Forord-
 ning. *Deus Summa*, forholdt sig saa imod alle/ saa hand
 var et Ljus for alle Konger oc Førster i Christenhe-
 den/ den Norder Verdens Ere/ sine Landis oc Ri-
 gers Fader / Guds Ords oc Kirckers Fosterfader/
 alle Lærdes oc Boglige Konsters Fordrer / Adelens
 oc Ridderskabets Høfding/ Luciemestere oc Handt-
 hefvere / Borgers oc Bønders Beskyttere / saa oc
 alle Elendiges oc Hielpelses Trøst oc Forsvar. Da-
 de omsidder paa Andvorskow Anno 1588.

Hannem succerede E. K. Mayestets Herr Fader/
 Høyl. Jhusom. *Christianus IV.* som strax i hans Regt-
 mentis begyndelse lod fremsskinne sine Forsædres Heroiske
 Straaler / oc for altingst beflittede sig paa / den Christeli-
 ge Tro oc Augspurgiste rette oc reene Religion ved maect at
 holde. End oc saa sine Undersaatter i Danmark oc
 Norge med mange gode oc nyttige Lower at forsiune/
 høyligen sig lod være angelgen / saa vi billigen kunde si-
 ge med Mose: Hvor er noget Folck som Guderne hol-
 dedem saa nær til / oc hvor er saadant et herligt
 Folck / som hafver saa retferdige Stick oc Domme
 som voris Lov er. Men alle den salige oc Høyloulis-
 ge Herris Christelige oc høyberømmelige Lower oc For-
 ordninger at indføre oc recensere vilde falde megit vjts-
 løfftig / som oc icke her gløris fornøden / efterdi de her efter
 udt Kongernis *Cat-Logo*, ved Aar/ Dag oc Tid/ med deris
 Indhold findis specificerede. Hans! Kong. Mayt. kand
 med allrette icke allene tilleggis alle de Dyder / som hans
 Høyloulig Herr Fader *Frid. 2.* berømmis aff / men kand
 oc saa tilbørligen siats om hannem / at der aldrig hafver
 vorrit nogen Konge for hannem / en heller kand kom-
 me

me effter hannem / som kand hafve større Nidkier-
 hed for Guds Ære oc Christeligere Omsorrig' for
 sine Vndersaatters Velstand. Saadan hans Kon-
 gelige oc Faderlige Omsorg lod sig til siune / naar hans
 Kong. Mayt. sielst sad Retten til Herredage / (i et gemeen-
 lig altid stede) da mand med stor Glæde maatte høre hans
 Kongelige høye Wijsdom udi Dom oc Ret / hvilket de
 som Retten da besøgte oc der paa med forundring hør-
 de/med en god Samvittighed kunde bære Vidne om. For
 saadan hans Faderlige Omsorrig udi hans Christelige sør-
 de Regimente / hvilcken oc hans mange Christelige Lø-
 wer / mesten i den Ny Recept efter hans Maffin kaldet/
 forsaettede/ udviser vi som endnu lefve / oc saadant kiende
 hafve/aldrig nock den salige Herre med Loff oc berymmelse
 til fulde kunde tacke / men bør oc aff Effterkommerne at
 hafvis udi Tacknemmelig Thukommelse.

Oc enddoq den salige Herre (høvedbrøvelsen for
 os hans fattige Vndersaatter) ved den timelige Død bleff
 henkaldt Anno 1648: Saa er dog der imod voris stør-
 re Trøst/ at Gud Allermægtigste/ effter sin Wijsdom / haf-
 ver den salige Herre effterladt oc beholdt Eders Kong.
 Mayt. som en ret Vnpe aff den høynædle gode Koed / der
 icke rinaere Dyd oc Wijsdom (det Gud fremdelis forles-
 ne) allerede i der fremstinne. Da efftersom Eders Kong.
 Mayt. nu bær sit Faderne Rigis Krone / oc er beskicket
 aff den høye oc himmelske Konge at være disse Rigers oc
 Provinciers Fader oc Forsvar / oc Kongeris Hertzer oc
 Anslag ere stillede i Herrens Haand : Saa bede vi den
 høye Ærens Konge at hand vil krone Eders Kongelige
 Mayt. med sin Naade oc Helliga Hand / til at være hans
 Æris Redskab / hans Kirckis Engel oc Beskyttere/
 disse Landes oc Rigers Lycke oc Glæde.

DEDICATIO.

Enddog Allernaadigste Herre oc Konge oc I gode
 Herrer / Danmark oc Norge saaledis som nu udsørt er/
 med mange gode Lovver oc Forordninger er forsiunet oc bes-
 fficket / saa hører mand dog mange blant den gemene Mand/
 endor saa vel aff Doimene sielf / fornemlig i Danmark / som
 sig høyligen beklage / at de icke hafve eller kand bekomme alle
 udgifne Lovver / hvilket forarsager Tvifl oc megen ulem-
 pe / saa vel hos deñem som Ketten betiene / som de der burde
 at tiens oc befordris / Thi voris Skaanske oc Sieland-
 ske Lovver ere icke vel at bekomme : oc om saadanne end
 paa nogle fra steder findis / saa ere de dog paa den gamle
 Stiil oc megit uleselig oc ey til grunde aff den gemeene
 Mand at forstaa. Hvor offver jeg hafver hørt mercklige
 Folk klage / med Hietens Vnske / om mueligt var / at
 Danmark som hafver (Gud vare lofvet) een Gud / een
 Tro / een Konge oc Herre / maatte ocsaa være under een
 Lov / nemlig den Jydskke / effter som den er mest fuldoms-
 men oc best læselig oc for den gemene Mand lettist at for-
 staa. Med hvilcken de Skaanske oc Sielandiske Lovver
 som bestaa mest udi en hob Eder / som Tylter Eed oc Tre
 Tylter Eed / Item Jernbyrd oc saadant mere / etc. som ey
 nu er udi Brug / næsten ofvereens stemme / Procefferne un-
 dertagendis / som i liqe maader siunis letteligen at kunde
 forandris / i det ene Land oc Provinke at brugis som i det
 andet. Reccesserne oc saa hemmeligen forbinde os alle under
 en Lov oc Brug / hvor om den saliqe oc Loff værdige Her-
 ere / Altrid Hvitfeld / megit merckelig oc tenckværdig ta-
 ler oc paaminder hans Kong. Mayt. Høyloulig Jhu kom-
 melse *Christ. 4.* udi Fortalen paa *Christiani 1. Historie*, udo-
 gangen *Anno 1599.*

Men effter som / siden den Tid / saadant icke er fornum-
 mit at sættis udi Verck ; Da hafver jeg / effter Lovverniss
 igiens

DEDICATIO

igiennemlæsning oc *conferering* / forretaget mig Lovver-
nis gamle Ord oc mørcke *Glofer* at forklare / mig selff
udi mine forrige Bestillinger til fornøden oc *privat* rytte:
hvilcke Ord oc *Glofer* jeg aff alle voris Lower / *Recesser* oc
Forordninger *colligerede* / oc efter *Alphabets* vijs *ordinere-*
de. Men der affskillige fornemme got Føld saadant hos
mig befant / hafve de ynskit det at maatte komme for Das
gen. Hvor ofver jeg mig dis mere der paa besittede / inds
til at *Anno 1641*. saadant først er kommen udi Tryck /
oc da aff hans Kong. Mayt. Høyloulig *Jhukommelse* /
naadigt samtyckt oc *privilegerit*.

De efterdi høybemelte hans Kong. Mayts siden
udgangne Ny *Recess* hafver forarsaght Vercket der efter
at *revideris* oc *allegata* at forandris / de tilforne tryckte
Exemplarier oc saa ere allesammen opligbte oc *distrabere-*
de / oc der foruden endnu dagligen aff mange efterspørgis /
da hafver jeg efter mit forrige gjorde Løffte / saa oc effter
mangis *Ynske* oc *Beqring* / mig forretagit det forige
udgangne aff Lowerne at forsøge oc forbedre / oc efter den
Ny *Recess* at *reformere* Hvor til da ere bleffne lagde oc
forklarede den Norske Lovs Ord oc mørcke *Glosser* med
forre Lovs rette *Menning* oc *Indhold* / saa vijt *Texterne*
oc *Lovernis* liigformighed baade i *Danmark* oc *Nor-*
ge kunde taale. Saadant tunge oc lenge piffvede Arbeide
Eders Kong *M. i. w.* naadig hafver sig ladit betalde oc
privilegeret , efftersom det ansaals at kunde vare den ge
mene / unge oc simple *Mand* til beste / oc en *Bepvisere* til
Lovernis bedre *Forstand* oc flitteligere *Lesning* / der ved dis
bedre at komme i forfaring om *Sagernes* *Leylighed* oc
Lilstand.

Hvad sig nu denne *matterie* i sig selff belanget / da maa
en hver bekjende den at vare høynadel oc meget dyrebar / es-

DEDICATIO.

tersom den hafver de høieste Herrer oc vijsste Hofveder i Verden til *authores*, saa den sig derfor nock kand forsvare sielff. Men naar man der imod anser min Persons ringhed oc simpelhed / med hots sijd den icke hafver forsmaaede sig saaledis / som den nu i dette *opere* seis / at lade sette i Ordre / oc sig / til dis bedre Forstand for den gemente Mand / aff sig sielff at lade forklare / da siunis den vel / for min skyld / høye oc mæchtige Herrers *procuratio* oc Forsvar at behøve. Thi det hafver sig altid saa / at den Fattigis Gierning / hvor vel den oc kand være giort oc meent / aff de sielffvijs oc kloge Verdens Vørn ilde optagis / eferतालिस oc utilbørlligen belæctis. Hvilcket oc Syrach udi sin Ljd meget vijseligen hafver vist os at erindre om / udi sin Bog 3. Capitel / der hand saaledis taler: Naar den Rige taler / da tier hver mand / oc leffter hans Ord op il Himmelen / Men naar den Fattige taler / da spærgis / Hvo er det ? Oc end ydermeere siger hand / Alt den Rige gjør uret oc traadzer til / men den Fattige maa lide uret oc tæcke til.

Hvorfor / effer som jeg icke ventet mig heller at blifve forskaaniteller for mit store Arbeide at faa aff de fleste bedre Løn / oc det altid hafver været en gammel lowlig Brug / naar nogen synderlige *materie* til Trycken forferdigis / at man da søger sig oc samme sit Arbeide fornemme *Patroner*, som det ville tage i *protection* : Saa hafver jeg effer *materiens* dyrbarhed / allerbequemmeligst eractet at Eders Kongelige Mayst. sampt Danmarkis Rigis høyvijsse Raad / burde med all rette dette mit ringe arbeide at *dedicere* oc tilskrifvis. Hvilcket enddog jeg for min Persons Ringheds skyld hafver fryctet mig for at gjøre / saa hafver dog *materiens* ædelhed oc høyhed mig der til *encouragerit* / eferdi den af ingen heller bør at tagis i Forsvar / end af dem
fra

DEDICATIO.

fra hvilcke oc hviss Forfædre oc *Decessoribus* den hafver sin Oprindelse oc Herkomst: oc at dette mit foretagende derfor hans Kong. Mayest. oc Danmarcks Rigis høvyisse Raad ey skulle misshage. Gaa beder jeg nu paa det aller underdanigste oc ydmyggeligste / at dette Verck / som *publici boni causa* er aff mig foretaget oc med HERRENS naadige Bistand suldsferdiget / maa aff Eders Kongelig Mayt. oc Eders Høvyisheder oc *Excellentzer* naadeligst oc mildeligen tagis i Beskyttelse oc Beskærmelse / oc at Eders Kong. Mayt sampt Eders *Excellentzer* den fattige *Authori* med Naade oc Gunst vilde være bevogen.

Jeg iglen / det min Plicter / vil altid anholde hos den Almægtigste Gud / som besticker Kongerigerne paa Jorden / at hand disse Nordiske Riger vil bevare som sin Arfsvedeel / fra den store Fare som *Europam* nu siuntis at ofvershenge / oc det Kongelige Hus der udt ved lige holde indtil Verdens Ende / som siuntis icke at være langt borte: oc med sin Hellig Aands Wijsdom Rigens Raad begafve til at raade alt det / som Guds Wre kand befordre ved / Rigerne til Bestyrelse oc Standerne samptelig til Endrectigheds formeerelse oc Blædis forøgelse. *H. f. ni. 5. Augusti 1662*

Eders Kong. Mayts. fattige dog tro Underdane

oc

Eders Excellenkers ydmyggeligste Diener

Christen Oftersson Beylle.

Til alle Christne oc Lov-kier= Elskende Læsere.

En Christne oc Lov-kier Elskende
Læsere / sig uden Tviffel kand erindre /
hvorledis jeg Anno 1641. med ald underdantigheds
Pliet reverferede mig / min Danste *Glossario* i
fremtiden at *comple*re oc forbedre / effterdi den da
aff hans Kong. Mayt. Høyløstlig *Inhukommelse*
Christ. 4. bleff naadigst samtyckt oc *privilegeret* udi Tryck at udgaa;
Hvilken min *Etysldigheds Pliet* oc underdantige tieniste jeg oc su-
den den Tid / dog icke uden stor Besværing / hafver haft i act / oc
aff nyderste Formue ved Guds Naade / nu effterkommit / allene til
den ende / at jeg der med vilde tlene mit Fæderneland / dennem til
Beste som sig ved Lov oc Ret mod uret oc Overvold-nødis til at
forsvare.

Den Christne oc Lov-kier: Elskende Læsere skal ferneemme
her aff / hvor høhyjeligen oc berymneligen disse tvende Kong: riger /
Danmark oc Norge / ere med gode Lov oc Forordninger for-
suumede / oc med hvad Christelige Omsoerig voris kiere Høyloulige
Regentere høysornusteligen hafre dragt for deris fattige Under-
saatters Belfert / med gode oc nyttige Lov oc at stifte oc gifve / hvor
ved ald Vold oc Tyranni / uret oc Trette / samt anden ulempe udi
Land oc Riger kunde (saa vilt mueligt) forhindre oc affstafte /
oc Undersaatterne der imod motte nyde Fred oc Ro en hver un-
der sit sigentæ oc Dijntræ / som Skriften taler. Saa vi aldrig
derfore fuldkommeligen kand den Aldommæctigste Gud lofve oc
tacte / eller voris tiere Christne Gudfryctige Ønsighed oc Regentere
noctsom berymme Men hvis utilbørlige der imod udi Landene be-
gaais / eller oc imod Loverne uactet for sommis eller for fattis / til
Undersaatternes Skade oc Forderff: det kand icke tilstrisvis den
Høye

Høye Øfrighed som gifver Løwerne/men Under Øfrighen/som icke alvorligen/efter underdanigheds Pliet/holder ofver hvis forordnit er/men enten aff Forsømmelse oc uact somhed/eller oc/maa see/for Venkabs eller Fryets/eller oc for egen Fordeels oc Øhretes Skyld/lade en stor Deel ustraffte passere/som icke burde. End oc saa en deel se medelst Løwernes ukyndighed oc uforfarenhed de efterlade/hvor tit oc ofte foraarfager megen Skade oc wlempe:land oc der foruden gifve d. n uforstandige Almue Aarsag til dis store Gant oc Forseelse/tmod hvis forordnit er: Saa den Christne høye Øfrighed i ingen maader kand saadant tilleggis: Men vi hafve os sielff det at tilstrifve/oc os derfor til bedre Efftertancke i Tide at raadsøre.

De efftersom ieg udi denne sammensøiede Materie paa somme steder findts noget vjiløftig/som maa see icke blifver alle til maa de/synderlig efterdi jeg icke hafver vist at bruge nogen høy subtilig Stil eller fremmede Ord/som kunde siunt at gire oc bepryde saadant: Saa hafver jeg dog den gunstige gode Lov: Kier: Elskende Læsere paa det allerventligste ombedit / at hand ville ansee her udi den rette drifvende Aarsage/memlig: Først voris Indste Løws store dybhed/som icke vil tilstede anderledis Forklaring (aff nogen Leeg Mand) med Bogstafvens Ord sielff udviser oc medfører/ oc dernæst ansee den Norske Løws ædel oc fuldkommen Klarhed/som sig sielff grundeligen nock forklarer/ oc dets Mening oc Indhold en hver forestillter: Saa intet aff begge Løwerne saa vijt indført er/ vilde eller kunde mistis/paa det at de som udi Løwerne ere ukyndige oc utilvaante / kunde her aff dis bedre fatte den rette Grund om Løwernes ligformighed oc ofver cens stemmelse. De for det Tredie/da hafver jeg icke beflittet mig paa aff des Aarsager at bruge nogen fremmed forvendi oc ubekjendt Stil/men efterfuldt voris gamle vaantlige oc brugelige Danste/som Løwernes Tarsvelig: hed alvorligen fordrer oc udkræver.

Her foruden kand icke forbi gaa/ den Christne oc Lov: Kier: Elskende Læsere at anmeldte / hvorledis atskillige fornemme got Følsk/mig tit de onte hafve anmodit / at her iblant Kulde hafve indført voris Danste Process ofver alle foresaldne Sager/oc ofver hver Sag særdelig paa sit ordentlige sted / som hafde megit vel

bequemmit sig oc være gaffnlige. Hvilken Begiering jeg oc gierne hafde efterkommit/der som jeg hafde formodit/at det skulde blefve vel opragit. Men effterdi jeg der imod befant/at saadant vilde falde vanskelig/ aff Marsage / et hvert Land oc Provinke i Danmark hafver næsten sin særlige maade at producere med/derforuden maa en hver/som vil oc kand/sielf tale sin egen Tarsjoc angaa sin Sag det nærmeste oc klogeste hand kand/foruden nogen Procurator, som oc gemeenlig geltinger oc tilstedis. End oc saa her foruden / naar mand ret vilde ansee Tidernis Forandring / nemlig 1. den Tid som haffver været / 2. den Tid som nu er / 3. den Tid som blifver/ da sets fuldkommelig / at en deel Processi som aff Alder hafver været Brug/den hafver Tiden nu forandret/oc hvo kand nu tæncke/hvorledis Processerne aff Effterkommerne kand paafindis. Hvorfor jeg icke aff egen Myndighed torde understaa mig/ at forekrisve det gandske Kongerige Danmark nogen særlige Processi at efterfølge/med mindre jeg der paa hafde Kongelig Befalning oc Fuldmact / esterdi det angaar Landene i gemeen/som en Rettesnor at eftersølge. Her foruden finder jeg icke heller nogen for mig som sig der til hafver fordrifst. Men dog betiende at saadant siunis at være gaffnlig/kunde oc fortage oc forhindre megen ulempe / som baade uforstand oc vantundighed medfører/saa vel som forhindre hine gamle Tingstude oc Trættabelle udi deris foretagne Lovkrøge oc udflycter/hvør ved de hidse Solck tilsaamen/oc der med udsue den Fattige oc Simple som icke bedre forstaa/oc føre denem tijt oc ofte i megen ufornoden Trætte/Omkaaft oc Pengis spilde/foruden Underdomerne som de forvilde/hvilcket gifver Ofverdommere dis større Besværing/naar Sagerne for dennem indkomme. Saadan ulempe/med mere/figer jeg/siunis vel ved Processens stadghed at kunde remedis, endris oc betagis/der som det kunde siunis hans Kong. Mant. oc Danmarkis Rigts Høyvijses Raad/ar blifve den gemeene Mand gaffnlig/hvilcket da/naar Processerne (aff hvo det naadigt bleff anbefalet) var sanctit behøfvede af de gode Herret/Danmarkis Rigts Raad/at igiennemseis oc ravidis, oc saa vilt gaffnlig der aff blef eractit/ved Kongelig Befalning naadigt paabiudis ofver alt at holdis oc effterkommit. Oc foruden saadan Medfare siunis icke

noget Proceß/ (som aff egen Myndighed kunde foretrifvis oc op-
 rettit) at hafve Fremgang/den gemene Mand at paaflaa oc efter-
 følge. Hvilket hafver været den rett. Aarsage/at jeg denne Bor-
 folkis Begiering/med Proceßerne at fatte/ick kunde mig paa-
 tage/som jeg dog gierne hafde været villig oc redebou til/at giøre oc
 effterkomme.

De enddog / Günstige oc Lov=Kier=Elskende Læser / jeg
 udi den første Edition ydmuygeligen begierde Hjelp oc bedre Kund-
 skab aff dem som bedre forstod at meddeelis/paa det at hvis ringe/
 som da i'en god Mening begunt var/kunde med Tiden forbedrts
 oc fuldkommis. Saa er at beklage/at jeg ingen hafver fornummie
 som sig der om noget hafver antagit / Men mere befunden Had/
 Misgünst oc Efftertale: Dog/Guds kee Lov/ick un aff nogle faa/
 som allene hafve aargit paa min Persons Kinged oc med Forace
 sagt: Hvad kommer saadant hannem ved? Hand burde at
 tage sig andet til. Det er dog aldrig hans egen Gierning/
 men andre haffve hiulpet hannem der udi. Der til med/
 Hvad kommer Guds Lov/ som hand indfører/ der ved?
 Mand skal jo dømmes effter Loven / oc ick effter Vibe-
 len/etc.

Saadanne Hadste/ Affvinsinge / eller oc ret falske Men-
 sters Døme kand jeg ick lade at svaret til/(effterdi det er kommen
 mig sandferdig for Orne) alle Kierfindige oc Lov=Kier=Elskende
 til Efftertanke. Forst betiender jeg vel/at/ maa kee/der haffde vær-
 rit bedre for mig oc mine/ om jeg som andre/ inter haffde befattit
 mig med saadant aff første beghndelse/oc i det sted tagit mig an-
 det til/som de siqe. Synderlig efterdi jeg ick til saadan tung Ar-
 bejde oc Besvarting var tilbunden eller forplict. Men hvad skal jeg
 siqe? En part for-laa mestertig oc uformælet/ved behendighed at
 straffere sig oc sine med fremmede Giere / sig til Bellyst her t
 Verden oc det er deris Deel. Men Vonden der imod/med tung
 Arbejde/Dat oc Dag/maa vælle/oc udi sit Ansics Sved fortiene
 sit Bred/som endda under tiden blifver ringe nock/hvor ved jeg her
 uot er at ligue. Ick dis mindre alt saadant u accet/hafver jeg af
 Lyst oc Kierlighed til Lovernis ofvercens stemmelse oc Cor-

Til Kæseren.

cordantz at gjøre / saaledis min Tid / uden ald Fortieniste eller Fordeel afflagt / mig oc mine til Skade: Thi jeg icke visle eller forstod / at nogen kunde forbiude mig / som hafde lyst til Arbejde oc umage / der aff mig uden andres Skade at mærte / synderlig om jeg kunde gjøre Menigheden der med nogen Tieniste: eller oc om den eller de Personer / som baade kunde bedre eller oc stod nærmere til si saadan stor Besværing at paatage / cy for anden deris Bestillingen kunde hafve Tid der til; eller oc aff anden Aarsag vilde saadan umage forbj gaa. Skulde der oc forbiudis den som hafde lyst til umage uden ald Fortieniste / da fremkom jo aldrig nogit Menighedens Nytte. Men naar ieg tencker paa at der sigis / at det er icke min egen Gierning / saa foraar sagis jeg til / dis mere at den Alvidende Gud / som dette saaledis hafver ved mig dresvit oc forarbejdet / foruden all min Tancke / at mine Venner imod deris Btlge maa berymme Verckit / enddog de aff deris inderste Herte hade min ringe Person. Den samme naadige Gud være der for hønsloft oc benedidit i all Ewighed.

Jeg fandt nock betiende med en god Samvittighed / at det er / ved Guds Medhielp / min egen Gierning. Men paa det at samme min Gierning skulde dis bedre behagis / hafver jeg icke forglemt mig med Nærindige Lærde oc forstandige Folck at besvørge. Iblant hvitcke i synderlighed bør at næfntis den Hæderl. oc Høylærde Mand D. Claus Plum, Juris Professor tilforne her i Academiet, nu salig hos Gud / som med den første Edition haffde stor Besværning den at rette oc corrigere. saa jeg i hans Graff hafver ham derfor at tacke.

Samme salige Mand hafver oc der foruden / den stund hand her var i Lifve / baade Mundeligen saa oc ved Skrifvelser mig also tid anmodit oc tilraadt / oc som min Fader mig befaleet oc til forplictet / med denne anden Edition oc saa at fare fort / saa jeg Tid effter anden maatte sende hannem der aff saa vilt ferdigt var / som hand effter haanden med stor lyst igiennem saa oc reviderede: End oc saa imeden den salige Mand saa paa det sidste stes ved Sengen / haffde hand nogle gange Bud til mig / oc da der sidste aff samme Berck med stor Attraa reviderit. Gud forøge den S. Mandes Glæde i sit Rige / for den Trost oc sijd hand mig / uden misundelse / her udi beviiste.

Hvad

Hvad Guds Lov belanger / som bør at være den rette Grund oc Fundament paa alle Verdslige Lovet / oc jeg aff des Aarsage der aff en deel her udi hafver infort / som de oc aarger paa / Der imod svarer jeg: At effierdi Gud sielf hafver befallt sit eget Folk / der effter at styrts oc regeris / at vi oc udi samme Love lige som i et Spejgl kunde see oc forfare / icke allentse hvortledis vi effter den Aervijsste Guds Villie / kunde lefve et roligt oc stille Leffnit / udi all Gudelighed oc Ærlighed / men end ocsaa kiende oc dømme hvortle Synder der ere allermest vederstyggelige for Gud / oc hvortledis samme Synder effter Guds oc den Naturlige Lov / oc icke som Menniskene tyctis sielf Ket at være / stulle tilbørligen krasstis : Ja at fromme oc gudstyctige Regentere oc Offrighed kunde her af giøris viffe paa / at de som Guds Stadtholdere oc Embedsmand / stulle Dom oc Ket effter Guds egen Villie oc Befalning / oc saa med en god Samvittighed giøre det som dertis Embede udkræfver / synderlig i de Sager som gielde paa Liffvit. Thider som Regentere oc Offrighed icke viffe at de hadde den Herdis oc Guds Befalning / som allene hafver Mact ofver Liff oc Død / at bruge det Verdslige Sverd / dem som giøre det som Dit er til Ertraff / da kunde de aldrig udi de Sager som gielde paa Liffvit / hafve en god roligt Samvittighed.

Herforuden tør vel oc nogle spidzfindige Mennisket fremkomme oc siige : Hvad giordis behoff / eller oc hvad er det nogen gaffnligt / at sammendræge saaledis Loverne? Hand vil tale saa megit om Loven / Hvo er saa uforstandig der jo sielff kand læse Loverne / oc kand oc saa vide hvad Ket oc uret er / hannem foruden ? Dennem som dette foregifsve / vil jeg hafve svarit med den Hedenste Poëts Hesiodi Ord / som saa siger : Der findis tre slags Mennisker / de første (som ere de allerbeste) ere de / som vide sielff hvad Ket er / oc der effter ret raade / oc forsigtig udrette dertis Bestilling. De andre (som ere ocsaa gode) ere de som icke sielff vide det som ret er / men dog ere dennem lydige som vilflige lære oc raade kand. De sidste ere de / som hvercken vide sielff / oc icke heller ville lyde andre / disse (siger hand) ere aldelis unyttige / oc kunde intet got til gaffns eller gode udrette.

Derfore svarer jeg saa: De første/som veed sielff hvad Løven oc Ket er/dem ynster jeg Naade aff Gud / oc daglig at formeris i dom oc Forstand/haabts oc saa/at disse gierne unde at andre maa oc forbedris oc lære noget. De andre / som icke sielff saa fuldtomelig vide alt det som Løverne er anrørendis/de tage vel denne Bog til taale/ oc lade sig her aff om Løverniss Kundskab undervisse/saa vijs dennem er gaffnlig. Den tredie Hob/som hvercken ved sielff Løven/oc icke heller vil lære aff andre/vil jeg intet hafve med at kaffe/men allentse ynste dennem et sunt Hofvit/at de kunde med Tiden kiende sig selff/oc siden lære aff andre hvad dennem fattis / oc icke fordømme eller foracete det / som de udi Sandhed hafve ingen Forstand paa.

Ydermeere Erklæring kunde vel søyiligen giøris/dog at forhindre alle Menniskers Domme her ofver/det vilde falde besværligt/ja gandske umueligt/ som oc ey heller giøris fornøden/ Thi de som ere Kersfindige/oc aff Gud oplustte oc uden affecter libere & candido kunde oc Dømme om Alting/de dømme icke ilde her om. *Morosos & Mordicos Calumniatores* (som mynstre Alting oc intet er til maade) lader mand sig intet angaa/ oc dets Domme acceis icke. Dog staar det gamle Ordsprock fast/ At hvd som bygger ved Veye oc skriffver Bøger / de hafve mange Øyne oc Dømmere / oc der iblant lader *Zoilus* oc *Apellis* Søndere sig gierne finde. Hvor med jeg mig oc lader nøye/thi det er nock accectis Gud oc Got Føls / efter Menniskan dog udi denne sidste Verdens Tid ligger i det Dnde / Had oc Affvind hafver siet ragt Ofverhaand / imod Skrifften som ynster / At Kere motte boe i vort Land / At Misfærdighed oc Sandhed kunde møde hver anden / Ketsferdighed oc Fred kysse hver anden. At Sandhed motte opvoxe aff Jorden / oc Ketsferdighed see ned aff Himmelen / som David taler. Vil oc derfor i lige maader ynste aff Gud/saa oc visseligen formode / at hand i Tiden opvecker et Guds Barn/som ey heller anseer Verdens uræcknemmelighed / men aff ret Christen Kierlighed til Løven oc sit Faderueland/vilde sig paatage/dette Ting som saaledis
be

Til Læsren.

begynte er/at forbedre/ som jeg usejlsbar foruden all Evis forhaaber at see/ Hvor til Gud gifve Lykke.

Dif imidler tid vil jeg ydmygellgen hafve den gunstige gode Low=Kier=Elfskende Læsere ombedit/at hand dette ringe Verck vilde tage til Tacke oc lade sig vel befalde/oc de som bedre forstaaet rosmoedelig ofoerbære hvis her udi aff Me untskellig Strøbelighed oc usuldkommenhed kand være forset/oc en hver for sig sielff reete oc complere saa vilt hannem siunis gaffnlig/videndis/at inget er suldkommen/oc aldrig kand noget være gjort saa vel (teke heller er kommen nogen Bog for Dagen) som kand være alle til maade. Betenckende der hos / *quod nihil fit simul inceptum atq; perfectum.* Item det gamle Vers/som saaledis liuder:

Nemo unquam placuit, nemo placet omnibus unquam,

Nemo satisfecit, nemo satisfaciet. Hvorfor jeg oc gierne forunder en hver Kerfindig saadan at corrigere efter dets egen gode Lykke / saa vilje en hver vel befalder. *Nam facile est inventis aliquid addere vel demere.*

De herforuden beder gandske venstgen den gunstige Low=Kier=Elfskende Læsere / at en hver sielff med Taalmodighed vil de sardeligs Rette / hvits som udi Tryck en/ formoedelt min fraværelse/kand være forset/som dog formodts at den største Deel der aff findis bag i Bogen *observerit* oc antegnit / som endellgen gioris fornøden/oc letteltgen efter des anvijfning see kand. Der som jeg udi forbemelt kand befinde Benckab/oc aff ret Christen Kierlighed blifve hønhørt / skal den gunstige Low=Kier=Elfskende Læsere suldkommeligen være forsickrit paa noget andet/ nyttige oc lenge ynset/med det første/om Gud sparer Liff oc Helbrede/ at komme for Dagen. De vil Beslueing ynste / bede oc sige: Gud bevare sin Christenhed / De vor flere Øffrighed/ Gud gifve os Fred oc Salighed. Amen. Streffver udi Kiøbenhaff den 5. Augusti, Anno 1652.

Christen Østerfføn Weylle.

Cata-

CATALOGUS

Eller

Fortegnelse

Paade Høylofflige Konger
oc Authores deris Raffne/som hafve udgiffet voris Danske oc Norske Lovbøger/item, Reccesser, Forordninger oc Constitutioner, Handfæstninger/Privilegier, Ordinantzher/Gaards Retter/Stads Retter/SøRetten/Birckeliet/Krigens Ret/sampt flere Mandater oc Brevve/hvor aff nærværende Glossarium er samlet/ oc udi et Corpus forfattit.

Den Lovfælskende Læsere til en Videnskab oc Tienstis Effterretning at søge/hvoder til Lyft hafver/oc fornøden gisris.

Psal. 78.

- v. 2. Jeg vil udsige gamle Gierninger.
- v. 3. Som vi hafve hørt oc vide/oc vore Fædre opregnede for os.
- v. 4. At vi skulle icke forholde det for deris Børn som effterkomme.
- v. 5. Hand hød vore Fædre at lære deris Børn.
- v. 6. Pas det at Effterkommerne skulle lære / oc de Børn som endnu skulle fødte / naar de opvoxe/at de oc kundgiøre det for deris Børn.
- v. 7. At de sætte deris Haab paa Gud / oc icke forglemme Guds Gierning/oc holde hans Bud.

Wris

Fortegnelse paa Lovgivterne.

Dis Verdslige Lovers første Fundament/
er stiftet og tunceret paa Guds Lov og de hellige 10. Bud-
ord / som os er givne aff Gud self / i Mose 2. Bogs 20. Cap.
oc var straffen ud: vende Siccantaster / med Guds egen Fugler/
cap. 31. *ibid.* Item i den 5. Bogs 9. Cap. hvortil den klesl' erklari see
Israels Varn / oc den forcholt aff Mose. Læs der om Mose 5.
Bogs 5. Cap.

Ellers voris Verdslige Løver see rlige / som vi bruge i Danmark /
kaldis Kong *Valdemar* Løver / foruden andre derhos følgende Løver oc *Statuter*,
søn ere udgivne Tid efter anden / aff eiffertressue høyloullige Konger / Vnderfaantene
til beste som efferfølger.

Anno 1158 gaff Kong *Valdemar* den I. voris Staanste Lov / som er stiffe
oc de... sdi 17 Bøger. Den 1. Bog indholder 28. Capitler: den 2. Bog 16. Cap:
den 3. Bog 22. Cap: den 4. Bog 21. Cap: den 5. bog 38. cap: den 6. bog 13. cap: den
7. bog 21. cap: den 8. bog 3. cap: den 9. bog 25. cap: den 10. bog 5. cap: den 11. bog 14. cap:
den 12. bog 4. cap: den 13. bog 10. cap: den 14. bog 5. cap: den 15. Bog 6. Cap: den 16.
bog 5. cap: oc den 17. Bog 6. Cap: Ere tilsammen 243. Capitler.

Anno 1162. gaff hand *Kirke* loven / teste *Hvitsfeld*. paa det *Steenhus* / i
mellem Lund og *Dalby* i *Stamme* / som indholder udi voris Staanste Lovbog 25. Ar-
tickler.

Herferuden findis udi voris Staanste Lov / indført en Lov / kaldis *Arfvebogen* /
som indholder 60. Artickler.

Findis tiligemaader en Lov / om *Ordsdemaal* / oc indholder 41. Artick.

Noch findis af høystbemelte *K. Valdemar* udgivet en særdelis Lov / kaldis
Staanste Lov / eller *Sids Act* / sem er giv: n for *Sildfiskere* oc andre, sem segte *Fals*
sterbo i gammel *Dage* / som indholder 14. art. eller *parag.*

Endnu hosføjede Kong *Valdemar* Lov eller *Reces*, hvor udi forbludis fornem-
ligen *Jembyrd* / oc i steden forordnis *Nassin* / som endnu er udi brug / oc indholder 6. Ar-
tickler.

Findis oc saandt voris Staanste Lov indført / en Lov / kaldis Kong *Erick*
Christoffer s Løvs / som indholder 15. Artickler / skal være udgivet 1204. som Lov-
bogen om formelder.

Anno 1171. gaff høystbemelte *K. Valdemar* den I. den *Stelandste Lov* / oc
Bisp *Absolon* den *Heilige Act* / som siden aff Kong *Erick* *Meenved* skal være for-
bedret / som *Arild Hvitsfeld* testere. *Boris Stelandste* Lov er stiftet oc deklud
6. Bøger.

Den 1. Bog indholder 49. Capitler: Den 2. Bog indholder 33. Capitl: Den 3.
Bog hafver 29. Cap: den 4. Bog hafver 39. Cap: den 5. Bog hafver 40. Capitler: den 6.
Bog hafver 27. Capitler. Ere tilsammen 217. Covit.

Den *Geistlige Act* indholder 21. Artickler eller *paragraphos*.

Anno 1180. gaff Kong *Valdemar* den I. *Rogens Act* / sem indholder
3. artick. Er siden studiest oc forbedret aff *K. Erick* / 1244. oc kaldes *Loven* den
Kong

Fortegnelse paa Lovgifsverne.

- Kong Eric's Handfæstning / in titulo**, som indeholder 32 artic. eller paragraph.
- Kong Oluffs Handfæstning / udi den Sielandste Lovindfort / Dat. Slagelse 1376.** efter Lombogen / indeholder 31 paragraphos.
- Anno 1240. Gaff R. Waldemar den II. voris Tydste Lov udi Vordingborg rig / som indeholder 3 Bøgger den 1. Hæfte 58 Capit. den 2. bog 115 cap. oc den 3 bog 69 Capit. Er illsammen 242 Capitler.**
- Concordancie Tordonis Degen / som efter Kong Waldemars bevilling / er aff Rigens Raad approberet, oc siden confirmeret, oc hos den Tydste Lovs første Edition tryckt oc indbunden: Indholder 92 paragraph.**
- Hrbøs forrede/hoysskem. Rex Valdemari Handfæstn. indeholder 24 parag.**
- Regis Christophori filii Valdem. Constitutio, dat Viburg. 1320. indeholder 36 par.**
- Constitutio Regis Valdemari IV. sub dato 1354. in octavis Beati Johannis Baptistæ indeholder 11 paragraph.**
- Constitutio Valdemari, & filii sui Christophori, Ducis Lolandie, dat. Anno 1360 Pingsedaa udi Kallundborna indeholder 33 paragraph.**
- Constitutio Erici Regis, udi Helsingborna udsatvet / 1369. indeholder 10 par.**
- Constitutio Olai, Regis Daciæ, qvæ & Regina Margarithæ, Regis Valdemari filia, & Hagvini Regis Norveg. instituat, An. 1376. udi Slagelse udsatvet indeholder 25 par.**
- Confirmatio Olai Regis Daciæ, & Margarithæ, Sveciæ & Norvegiæ Regina, Anno 1377: infra octavas Johannis Baptistæ, hvo: udi alle Kong Waldemars udgiffne Lovs oc Statuter, Forordninges, Friheder oc Privilegier, aff demnem / saa vel som Rigens Raad oc qvæ Mænd/bislicetus evig at holdis.**
- Constitutio Erici Regis Daciæ, filii Christophori Regis, dat in Nybørrig.**
- Constitutio Erici Regis Daciæ, Anno 1382. in die beati Olai in Nybørrig / Indholder 17 paragraph.**
- Constit. Erici regis, prioris Erici filii, udgiffet i Nybørrig / oc indholder 13 parag.**
- R. Christoffers Stadsret, befindis udgiffet 1444 indholder 107 artic.**
- R. Havnis Stads Ret / Riøbslæderne i Danmark giffne / 1488. indeholder 161 artic.**
- Ricckens Ordinary er udgiffet aff Høyloff. Kong Christiano 3. III Herredages net Dithens; Anno 1539 med de 26 Ribes Artickler / udi Ribe udgiffet Philippi Jacobi Dag 1542.**
- Høyloff. Christ. 3. reg. reces, dat. Kolding / Anno 1588. indeholder 70 Artick.**
- Høylofflig regis Frider. 2. handfæstn. dat. Riøbenhavns Slot / den 12. August. 1559. indholder 48 artic.**
- Sorensen sliag maader udgiffen aff rege Friderico 2. dat. Haf. den 9 Maij, Anno 1561. indholder 73 Capitler.**
- Gaardsretten er udgiffen i liag maader aff rege Frid 2. paa Fredericksbørrig / den 9 Maj / 1562. oc indholder 47 artic.**
- Høylofflig Frid 2. Obnecreff oc Forbud / at ingen maa udføre nogen forbuden Waare dat Hafn. den 5. Junij, 1562.**
- Frid. 2. Forordntna om Evcker, dat. Fredericksb. den 23 Octob. 1565.**
- Woris Christellige Tro oc Religions Artickel / ere udgiffne aff Frider. 2. Anno 1569 oc indholder 25 artic:**

Fortegnelse paa Lovgisverne.

- Recess Frid. 2. Dat. Kallundb. den 21 Novemb. 1576.* Indholder 14 artic.
- Regis Frid. 2. Obnebress / om MorgenSafve iblant Adelen / Dat. And vorstov Slot / den 18. Oktobr. Anno 1577.*
- Endnu hans Kong. Mavest. Obnebress / om hvil s Mandater oc Forordn. paabudt var oc dogt icke holdtis. Dat. Hafn. den 19 Jun. 1582.*
- Forordning; istius om Adelen som tager Boelstrib. Dat. Kispbenhassin Slot / den 19 Jun. 1582.*
- Kong Fredericks den 2. Christelige Ordnanth om Ecclesiabs Sager / Dat. Hafn. den 19 Junii, 1582.*
- Regis Frider. 2. Anordning / at Borgemeistere oc Raad i Riobstaderne skulde svare derts Domme til Landsting / undtagt Kispbenhassin, Malmoe oc Ribe / Dat. Hafn. den 6 Junii, 1586.*
- Regis Frid 2. Forordning / om Byslups Raaste iblant Adelen / Dat. Hafn. den 31 Maii, Anno 1586 indholder 9 paragraph.*
- Regis Frider. 2. megit loulig oc bevrinnelig Forordning oc Stick / hvorledis med Betlere oc Staudere skulde forholdis ofver all Danmarckis Riag. Dat. Haderstesshus / den 27 Decembr. 1588.*
- Regis Christ. 4. (sultig oc hontloflig Iuholommelse) Obnebress oc Forbud om Tattere / icke at stulle tilstedis her i Riaget. Dat. Hafn. den 31 Maii, 1589.*
- Regis Christ. 4. Obnebress / belangende udjoring oc udjorning. som stecr paa uolovlige Hafner. Dat. Hafn. den 30 Junii, Anno 1589.*
- Regis Christ. 4. Obnebress om Hiemvel. Dat. Hafn. den 30 Junii, 1589.*
- Constitutio Ejsuadem, om Raast oc Tarning som Herrugfogderne til dommis. Dat. ibid. Anno & die ut supra.*
- Endnu hans Kong. Mavest. Mandat om Skudsmaal / icke at stulle forlengte forhalis paa Landsting. Dat. Koldinghus den 14 Aug. Anno 1590.*
- Regis Christ. 4. Obnebress / hvorudi meldis / at Raaffinger eller Sandmaend / maa svorge ofver Adelen / Bold / Herveet / Husved eller Gaardfred / oc saadanne 40 Marks Sager / som icke gielde paa derts Lif eller Hec. Dat. Koldinghus / den 15 August. Anno 1590.*
- Regis Christian. 4. Obnebress / at mand icke skal ufome / men holde Fred paa Landsting. Dat. Koldinghus den 14 Augusti, 1590.*
- Regis Christ. 4. Obnebress / om derts Straff som tiote andre til at sigc falske Vidnijsvord. Dat. ibid. Anno & die ut supra.*
- Obnebress istius, om Sandmaend som loulige ere optraffede paa Drabsag. / stulle til siette Dgedag giøre derts Lov / uanset / om den rette Effermaalsmand morder samt me tid tilskede / eller en. Dat. ibid. 1590.*
- Eodem loco, Anno & die, harver hoyhemelte Rex Christianus 4. ladet den Tydske Lov igien nemsee / hvis defest, mangel oc brast der udfandtis / corrigere, oc Danstien / hvor det form ordtu var / forbedre / oc siden naadialt befalt / den / samt Reccesser, Handfeningen / Gaards Retten / So Retten / samt andre aestillige Stick / Forordninger oc Mandater, som udi hontloflig Kong Fredericks Tid / saa vel som udi hans Mavest. egen hontloflig tids tid / da udgangne vaare / udi en Bog at forfatte / oc paa en læselig Stil / icke allene de Fortaeltige!*

Fortegnelse paa Lovgifsverne.

dige/men oc de Simple oc Enfoldige/ til Nytte oc behjelpning/ at prentis/oc udi Tryckten at udgaa/ forferdiges: paa det en hver/ baade Fattig oc Rigg/ skulle vederfatis lige oc Ret/oc ingen med lang vjst offentlig Process, oc unyttig Betaaftning skulle besvergis oc opholdis. etc.

Anno 1604. hafver hyssthemelt. Rex Christianus 4. ladet forfatte oc Kette den Norste Lovbog/ oc den paa ret Danste / naadist bifalt at prentis oc Tryckte: (som var gifven oc sat aff S. Oluf den hellige / ofret 600. Aar tilforne / oc siden aff hans Søn R. Magno saa vel som aff R. Magnus, Hagensen der effer forbedret) hvileck en Lovbog da bleff ordentlig stift oc deelt ud. otte Bøger som ere : Tingfar Balleck: / Ud, ar Balleck / Mandhelde Balleck en, Arveballeck / Odels Balleck / Landslene Balleck / Kiøbe Balleck en oc Tyfve Balleck en. Der iblant indeholder Tingfarballecken 11. cap. Ud, ar balleck en 18 cap. Mandhelde balleck en 25 cap. Arveballeck en 25 c. Odels balleck en 12. c. Landslejballeck en 62 c. Kiøbeballeck en 29 c. oc Tyfveballeck en 17 c. ere til sammen 199 Capitler.

Anno 1607. hafver hans Kong. Mayest. udgivet den Norste Kircke Ordning: / alle / baade Gistlige oc Verdslige udi Norges Rige/ til efsretning. Item, den Forordning om Ecclesiastis Sager / all Capitlerne i Norge lige maader til efsretning.

Anno 1621. hafver Hyssthemelte Rex Christ. 4. ladit udgaa Rigens Ret oc D.ete / med des Forfølgning til Laas / som er betatt oc indholder udsørligen 81. Artickler.

Anno 1623. hafver Hyssthemelte hans Kong. May. Christ. 4. ladit Bireck Ketten forfatte oc udgaa / som indeholder 25 Artickler

Regis Christiani 4. Recept, hvor udi er inddraget oc befattet / herforuden/alt hvis udi hans Kong. Mayest. Negerings tid / siden Anno 1596. er blefven publiceret oc praubuden / Danmark oc Norge i Almindelighed / oc icke nogen særdeels Stiftelse / Bye eller des bestaaffenhed angaar : Oc er samme Recept ordentlig stift oc deelt udi 3. Bøger.

Den 1. Bog som Gistligheden oc des tilhørige / indeholder 4. Capit. Det 1. Capit. om Kircker oc Kircke Tienere Sacramentens brug / oc anden Gudfryctig øfvelse: Indeholder 36 Artickler / hvor iblant den 20. art. hafver 8. paragraphos, den 21 art. hafver 5 parag. den 23 art. hafver 4. parag. den 27 art hafver 2 par. den 31 art. hafver 10 par. den 33 art. hafver 5 paragraphos.

Det 2. Capit. om Kirckens Vinbede oc Myndighed / indeholder 31 artic, hvor iblant den 3. artic. hafver 2. parag. den 18 artic hafver 3. paragr.

Den 3. Capit. formelder om vilfarende Echne oc indholder 2. Artick.

Det 4 Capit. om Kirckens Forfar oc dets tilsiun / som indholder 86 art. Er saa den 1. Bogs indhold til sammen udi forne. 4 cap. affdeelt / 155 art.

Den anden Bog udi forne. Christ 4. Recept, formelder om Verdslige Politie, oc indholder 31 Capit.

Det 1. Cap. om Kongens Lehre oc Lehnsmand / indeholde 6 Artick.

Det 2 Cap. om Odels Personer / dets Guds oc Klostrens / indeholder 5 artic. hvor iblant den 4. artic. hafver 11. paragraphos.

Fortegnelse paa Lovgisverne.

Det 3. Cap. Klobsfæderne belagende / indeholder 18 artic. hvor iblant den 8 artic. indeholder 7 paragr. Den 9 artic. 5 paragr. Den 14 art. 3 paragr. oc den 17 artic. 3 paragr.

Det 4 Cap. om Pest oc smitsom Sanger i Klobsfæderne/indeholder 18 artic.

Det 5. Cap. om Giffertmaal oc Ushæctighed. indeholder 7 artic.

Det 6. Cap. om Dommere/ Domme / Ting oc Rættergang / indeholder 27 artic. hvor iblant den 16 artic. hafver 14 paragraphos.

Det 7 cap. om Ufvee/oc indeholder 3 art hvor iblant den 1 art. indhold. 6 paragr.

Det 8 Cap. om Bryllupper/ Barseler/ Begravvelser / oc anden unødig Betjæmning/ indeholder 7 art. Her iblant indeholder den 1 art. 10 paragr. Den 2 art. indeholder 3 paragraph. Den 3 art. hafver 17 paragr. Den 5 artic. hafver 4 paragr. oc den 7 artic hafver 16 paragraphos.

Det 9. Capit. om Møller/hafver 2 Artikler.

Det 10 Capit. om Manddrad/oc indeholder 3 artic.

Det 11 Cap. om Vægt oc Maaal/indeholder 3 artic.

Det 12 cap. om Forbud paa adskilligis ud/oc Indførsel/ indeholder 4 art.

Det 13 Cap. om Hænderhandelen/indeholder 1 artic. oc 7 paragr.

Det 14 Cap. om Ufvee / oc indeholder 1 artic. hafver 3 paragr.

Det 15 Capit. om Erields Sæker/ indeholder 15 Artikler. Den 1 art. hafver, 8 paragr. Den 5 artic. hafver 2 paragr. Den 6 artic. hafver 2 paragr. Den 7 artic. hafver 4 paragr. Den 8 oc 9 artic hafve hver 2 paragraphos. Den sidste artic. hafver 1 lige maader oc saa 2 paragraphos.

Det 16 Cap. om Rættæring effter Hoabondens død/indeholder 1 art.

Det 17. Cap. om Berger indeholder 1 Artikel.

Det 18 Cap. om Mindre Arngis Myndighed oc Bmyndighed/indeholder 1 art.

Det 19 Cap. om Rættekrud hafver en Artikel.

(par. 3.)

Det 20 Cap. om Humlekulcer/ Pilsstager oc Hampesæe/ indhold 2 art.

Det 21 Cap. om Tienistefolk oc Iffgangere/indeholder 3 Artikler.

Det 22 Capit. om Mærkedder indeholder 2 artic.

Det 23 Cap. om Ulfare Væge/indeholder 1 artic.

Det 24 Cap. om Vognmænd oc Ferretøn / indeholder 4 artic.

Det 25 Capit. om Jagt oc Fiskejænder indeholder 2 artic.

Det 26 Cap. om Ertegruber/indeholder 1 artic.

Det 27 Cap. om Kroerhold oc Gilder / indeholder 2 Artikler.

Det 28 cap. om Trolfsolk oc derts medrivdere/ indeholder 1 art. oc 3 par.

Det 29 Capit. om Hofrettingler / indeholder 1 Artikel.

Det 30 Cap. om Pris paa løse Stodbeste / indeholder 1 artic.

Det 31 Cap. om Tise Seddeler/indeholder 1 Artikel. Et saa den anden Bogs indhold tilsammen udi forne. 31 Cap. affdeelt / 145 Artikler.

Den 3 Bog/udi Høvedemelicke Regis Christ. 4. Recept, indholder / om hviss Norge sær:delis vedkommer / oc er samme i: eddie Bog befattet / udi 41 artic. hvor iblant den 22 artic. hafver 2 paragr. oc den 39 artic. hafver 12 paragraphos. Saa den gandske Recept, som udi 3 Bog er affdeelt ut supra, bestaar videntligen udi 341 artic. oc er udgivet oc dat. Havn, den 27 Februarii, 1643.

Fortegnelse paa Lovgivverne.

Herføndt findes 16. adskillige Forordninger/ bagudi *Recessen* tryckt / som oc holdis / indtil andetledis der om Naadigst befalt vorder/ effterdi saadanne / aff oc ved *Tidene*/ kard forandris: hvilcke ere disse:

1. *Regis Christiani* 4. Forordning/ om *Sorøe Academie*, *Dat. Glückstadt* den 26 Junii, 1637. *Et altera* Forordn. *Dat. Hadersleffhus* den 10 *Februarii*, 1638. om det sammesteds Ulyghed oc Forhold.
2. *Regis Christ.* 4. Forordn. om Ild paa *Stibene* ved *Riøenhaffn* / *Dat. Hafn.* den 15 *Aug.* 1618.
3. *Regis Christ.* 4. Forordn. om *Baadsmænd* oc *Byssestyttere* / *Dat. Hafn.* den 12 *Novembr.* 1618.
4. *Regis Christ.* 4. Forordning om *Post buder* oc *dehbestaffenhed* / *Dat. Hafn.* den 24 *Decembr.* 1624. indeholder 24 *Artickler.*
5. *Regis Christian* 4. Forordning / hvor effter de hafve sig at rette / som aff *Königens* aff *Spaniens* tilhörige *Lande* handle. *Dat. Hafn.* den 22 *Januarii*, Anno 1625.
6. Forordning *Regis Christ.* 4. hvor effter *Stibis* solck aff *Xigerns* indføde de *Underfaatter* / som sig paa fremmede steder opholde / hafve at rette. *Dat. Hafn.* den 29 *Julii.* 1632.
7. *Reg. Christ.* 4. Forordning / om *Stibe* / somudi *Danmark* bygde ere / at affbænde. *Dat. Hafn.* den 1. *Maij*, 1634.
8. *Regis Christiani* 4. *Privlegier* oc *Frigheder* / gifne oc forundte *Danske monterede Ristmænds* *Stiue* / *Dat. Hadersleffhus* / den 18 *Februarii*, 1635. indeholder 10 *Artickler.*
9. *Regis Christ.* 4. Forordning / om *Restants* / *Dat. Hafn.* den 18. *Septembr.* Anno 1628. indeholder 6. *paragraph*
10. Forordning *Regis Christ.* 4. Om *Kronens* *Indtomme* / *Uffgift* oc *Regenstaber* / *Dat. Røidunghus* / den 23 *Jan* Anno 1635. indeholder 9 *parag.*
11. *Regis Christ.* 4. *Ordinance* / om *Toldens* *Opbørsel.* *Dat. Hafn.* den 12 *Januar.* Anno 1632. indeholder 18 *Artickler* /
12. *Altera* Forordning *Christiani* 4. Om *Toldens* *forhøpelse* / *Dat. Glückstadt* den 25 *Junii*, 1640.
13. *Regis Christ.* 4. udforslig Forordning / om hvils *Tractat* som aff *Norge* maa udfors. *Dat. Hafn.* den 9 *Aprilis*, Anno 1643.
14. *Regis Christ.* 4. Forordn. om *Mynten* / *Dat. Hafn.* den 4 *Maij*, Anno 1625
15. *Altera istius* Forordning / lige maader om *Mynten* / *Dat. Haf.* den 10 *Octobris*, Anno 1639.

Disse forstrefne 16 Forordninge/ ere naadigst udi *Recessen* tractit foranderlige/ oc som det den delige Forandring er undergifven / oc som sammesteds udi *Fars* talen *dentrohiertic* *Læser* hedenvijsis at finde: *Recessen* er dateret den 17 *Februarii*, Anno 1643. ut *supra.*

Christ. 4. Forordn. om *Stuudsferdt* i *Norge*. *Dat. Bergen* / den 7 *Aug.* 1622

Alteram Forordning om *Stuudsferdt*. *Dat. Glückstadt* den 29 *Julii*, 1632.

Endum *Regis Christ.* 4. Forord. om *Stuudsferdt.* *Dat. Hafn.* den 15 *Martii*, Anno 1633.

Regn

Fortejællelse paa Lovgisiverne.

Regis Christ. 4. Forordning oc Forbud / paa Ege Lammers udjærsel/aff Aggershusi Lehn i Norge/ *Dat. Hafn. den 11 Maii, 1642.*

Regis Christ. 4. Forordning om W. Rjæfveret / Eckspenget oc Postbudde i Norge. *Dat. Fredericksborg / den 13 Octobris, 1641.*

Forord. istius, om de som med falske Certificatzer befindis / skulle hafve so. brutt Stib oc Gods. *Dat. Glücksburg den 7 Maij, Anno 1643.*

Christ. 4. Reg. Forordning om Wigenis forbedrelse i Norge/ *Dat. Glücksborg den 7 Junii, Anno 1643.*

Hans Kong. Ratification, paa alt holt i Norge er paabuden. *Dat. udi Bløden for Gøttenbril/den 25 Aprilis, 1644.*

Christ 4. Forordn. om Rindpængis ogbergelse udi Aggershusi Lehn i Norge. *Dat. Fredericksborg den 13 Jan. 1645.*

Regis Christ 4. Forord. om Kongs oc Junckerdeeler i Norge. *Dat. Fredericksborg den 13 Januarij, Anno 1645.*

Forord. Christ. 4. om Bjæredaa. *Dat. Hafn. den 23 Maii, Anno 1646.*

Regis Christ. 4. Forordn. om FordeWodsis opbiudelse oc afhændelse paa Island. *Dat. Fredericksborg den 10 Decembr. Anno 1646.*

Regis Christ 4. Forord. *Dat. Hafn. den 16 Maii, 1647.* om at stillige som da til Herredage bleff befalitt oc paabuditt / oc indeholder 4 Artikler.

Forord. istius om Rjæfveret *Dat. Fredericksborg/den 21 Julii, 1647.*

Regis Christ. 4. Forord. om Rindbrug i Wænzandling. *Dat. Fredericksborg den 31 Julii, 1647.*

Forord. istius, om Korn / Jern / Rindling / Messing oc Jern Arbejde / som fra fremmede steder her i Riget indferis. *Dat. Fredericksborg / den 7 Septembr. 1647.*

Regis Christ. 4. Forordn. om Letserdige Windfolet eller oc andre / som befindis at bortigge deris eget eller andris Bøtt / enten i Na:sk eller By / lewendis eller ds. *Dat. Hafn den 27 Novembr. 1647*

Regis Frider. 3. nu regerendis / hannem Gud naadeltigen lenge oc vel bevare / for sit Allerheligste Naassns sthd. *Hans Kong Mayest Naadigst Obnebreff / om Kronens Byggsitt Norge Dat. Hafn. den 30 Maii, Anno 1648.*

Regis Frider. 3. Forord. om Stowfinder i Norge. *Dat. Aggershus den 30 Augusti, Anno 1648*

Hans Kong Mayest. Obne: Bref / om Adeltens Privilegier. Dat. Aggershus den 31 Augusti, Anno 1648.

Forordn. istius, om Spittir oc Mæster. *Dat. Diet. loco. Anno & die ut supra.*

Hans Kong. Mayest. Obnebreff oc Resolution, om Almuenes Klager oc Supplications Skrifv. *re. Dat. ibid. ut supra.*

Regis Frider. 3. Forord. om Budstickets opskrivelse / oc Rindnings pladzer i Norge. *Dat. Aggershus / den 31 Aug. Anno 1648.*

Regis Frider 3. Forord. om Stundsferd til Lands oc Vands : Same Gæstgæverter i Norge. *Dat. Fredericksborg / den 24 Decembr. Anno 1648. ind. holder 23 Artikler.*

Regis Frid. 3. Forord. om Adeltige Byrslupper oc Begrævelser. *Dat. Hafn den 19 Julii, Anno 1649.*

Donec

Fortegnelse paa Lovgisverne.

- Obnebress *istius*, om General Føldforvalters Embede i Norge. *Dat. Hafn. den 24. Julii, 1649.*
- Føroord. *Regis Frid. 3.* om de Traffqverende i Norge / indholder 12 art. *Dat. Hafn. den 26 Jul. 1649.*
- Regis Frider. 3.* Føroordning / *Soerpes Academie* angaaende *Dat. Hafn. den 1 Septembr 1649.*
- Føroordn *Regis Frider. 3.* om Breespenae og Strikverlsn i Danmark. *Dat. Hafn. den 9 Septembr. 1649.* Indholder 25 par. *graphos.*
- Føroordning og Førbud *istius*, om Hepper Aisr / *Skas* Øren magre Øvijn og Baat at udfere. *Dat. Hafn. den 18 Maii, Anno 1650.*
- Etiam* Føroord. *istius*, om deris Friheds / som ville bygge udi den ny Rigsbenhaffns By. *Dat. Hafn. den 29 Maji, Anno 1650.*
- Føroordn. *Frider. 3. Regis*, om Postvercket imellem Danmark og Norge. *Dat. Hafn. den 9 August. Anno 1650.*
- Føroordn *Regis Frider. 3.* om Baadsmænds Føring i Norge. *Dat. Hafn. den 14 August. Anno 1650.*
- Føroord. *Frid. 3. Regis*, om Schases bevilling i Norge. *Dat. Hafn. 16 Aug. 1650.*
- Regis Frid 3.* udgifsne Føld Rulle / Norge allene vedkommende. *Dat. Haf. den 19 Aug. Anno 1650.*
- Regis Frid 3.* Føroordn. om *Accisse* i Danmark. *Dat. Hafn. den 8 Novemb: 1650.*
- Føroord. *istius*, om Føld aff Glas / uden Niget brendt. *Dat. Hafn. den 16. Novembr Anno 1650.*
- Føroord. *Regis Frid. 3.* om Steffningers Dom til Landsdinget / og Nams Doms mis Execution *Dat. den 14. Decembr. 1650.*
- Reg. Frider. 3.* Privilegier, gisuen den ny Rigsstæd og Resning / som skal sunderis udi Norre Jysland / ved Berghodde. *Dat Hafn den 15 Decembr. 1650.*
- Regis Frid 3.* Føroordning om Ønd og Skiff- Arbeide / som inoen Niget ferefdigis. *Dat. Hafn. den 1 Febr. Anno 1651.*
- Hans Kong: *Majest.* Førbud / at Ingen Føder her i Danmark / uden Øelcits Bress / sig maa indbegifsve eller finde lade. *Dat. Hafn. den 6. Febr. 1651.*
- Hans Kong: *Majest.* Ordning: e / som paa Føldboderne / skulle anslais / den Skparende Mand till Gfsterretning. *Dat. Hafn. den 14. Maji, Anno 1651.*
- Føroordn. *Frid. 3. Reg.* om dennem som deris udgifsne Bress / paa Maning studende / icke efftertomme. *Dat. Hafn. den 5. Julii, Anno 1651.*
- Hans Kong *Majest.* Naadigst Føroordning / og Maal og Vegt. *Dat. Hafn. den 15 Julij, Anno 1651.*
- Regis Frider. 3.* Føld Rulle / hvor effter Følden ofver ald Danmark skal opders gis. *Dat. Ha. den 13 Augusti, Anno 1651.*

Hielp Gud nu oc altid.

Ua. Uab.

U. det Ord findis udi den Norske Lov/Mandhelge Balcens 9. Cap. Indeholdendis/at den Mand skal være BaneMand/som de der hos være/vidne: Det **Ua** hand/ : det vuldte hand/eller oc/hand vaar der udi Aarsage/ forstaa: Om nogen drabis/ da skal den være Banemand/ oe skoldig udi hand Død oc Bane/ som til saadan Drab oc Gierning hafver været Aarsage/oc da sigis efter Loven/det **Ua** hands/ det er/ det gjorde hand/ eller det vulte oc befalede hand at gioris/ saa at saadan Drab oc Gierning skeede efter hans Raad/ Gud oc Befalning. Om saadane Tilfelde/ findis en *Regula juris; Quod quis per alium facit, ipsemet fecisse videtur*: Hvad en lader giorre ved en anden/ det gior en selff. Meeningen er/ naar nogen **Ua** saadan Gierning/ da volder hand det/ eller oc hafver det Aarsage i sin Bold oc Mact/ saa det efter hans Raad oc Befalning blifver giort oc bedrefvis/ oc da bør den saadant **Ua** (effter de Vidne som hos vaare) at være Banemand/ ligesom hand selff hafde giort den Drab oc Gierning etc. Dog maa ingen her aff indbilde sig/ at den anden som gior Haandgierningen/ oc lader sig der til bruge/ kand det med undskoldis/ men bør i lige maade sin tilbørlige Straff: *Aliàs Banes Raad/ item, Raadsag/ ut suis locis. Lege vocab. Bane infra.*

Uabenbare Skriffte/eller at staa **Uabenbare** Skriffte/ sigis/naar nogen i Kircken/ (gemeenlig effter Prædicken for Høret til Høymesse/ imeden Meenigheden er tilstede) gior sin **Uab. n. bare** bekendelse/oc da aff Præsten tager oc bekommer **Uabenbare** lige

lige Afløsning for sine Synder. Som for Exempel: (1.) De der fra det hellige Altaris Sacramente hafve været udeluett / eller oc med Vand truit: (2) Eller oc de som inden Ting ere befunden Meensædig / eller oc Syffverj ofverbevist / oc dog benaadit: (3) End oc saa de som hafve varit Bindsat / oc en ret Hiertens Omvendelse begiere at bevise: de tilstedis igien / for saadanne Aabenbarlige Forseelser oc Forargelser / Aabenbarligt til Meenigheden at annammis. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 2. artic. 18.* (4) End oc saa de som effter Ordinansen bør at staa Aabenbare-skrifte: som: Manddræbere / Horer oc Horkarle / Skørlessnere / Meenædere / oc allermest Guds Ordis Foractere: (5) End oc saa de sig udi Letferdighed oc Løstactighed forseer / saavel som andre saadanne / som med nogen aabenbarlige oc forargelige Synder ere belastiget: Thi saa mange som med aabenbarlige Laster hafve aabenbarlige fortørnit den hellige Kircke / gøre aabenbarlige Plict. etc. Kirckens Ordinanz *artic. 2. part. 6. fol. 33. & 34. item Dict. Recept. Lib. cap. & artic. 19. 20. Norst Ordinanz art. 6. fol. 21. &c.*

Dog skal vidis / at ingen maa holdis fra saadan Aabenbare-skrifte / formedelst Husbondens eller Herskabets Bøder skyld: Men naar mand der til Kiendis værdig / da stedis til Afsløsnung / hvad heller Herskabens Rettighed er erlangt / eller ey. *Recess Christ. 4. Lib. 2. cap. 5. art. 4. Vide Vocab. Løgnactige Skrifftere / Infra.*

Aabod / er et gammelt Danste Ord / meget brugelig i gemeen / men icke i Lowerne næffnt i Danmark: dog bimercker det (1.) naar Skifte oc Deeling skeer / den Ofverbod / Tilleg eller Tilgift / hvor med Lødderne kand jessnis / saaledis / at de blifve alle lige gode: Thi saa siger den Jyd: *Lov 1. Bog 49. Cap. At ingen Mand bør at skifte / uden den der er skyldig at skiftis: Forstaa: den bør at miste / som*

som hafver formeget med vret / paa det den anden som bryster / eller hafver ringere / kand nyde jessne eller lige Led. *Vide cap. 55. ibid.*

Jus Selandicum Lib. 4. cap. 1. siger / at det er vel skifte / naar alle hafve lige got. *Lege cap. 31. ibid. & infra vocab.* Skiertte. *Hinc:* at tage eller annamme **Nabod** / sigis om den som saadan Tilleg eller Tilligift bekommer paa sin Lod: *Alias* Dpgelt / om det skeer med Penge &c. *Lege vocab. Jesne / infra.*

Christiani 4. Recept / Lib. 3. Capit. 25. hafver gifvet mig anleis ding / den Dorste Lov at efterslaae / hvor det Ord **Nabod** (2) ree *proprie* forklaris / at vare den udgiff / som Lenlending eller oc andre i Norge / skal udgifve for deris Gaardis bygfeldighet / naar de der fra skillis / om de ere forsaldne / oc ey holdet ved lige efter Loven. Land Leje Valckens 2. cap. *determineret* der om / saaledis: At Leilending skal holde alle de Huse ved mact / som paa Gaarden vare / der hand sic den. *U:* Hand skal tecke dem / oc holde dem Draabisløg: hand skal holde Lorfvelle / Bindsteeder oc Krog: raffter / oc stiule saa om / at der icke kommer Slagregn paa Beggene: Er Huus saa forvart / da svare hand icke til der paa boer / om Hus rodner aff Alder: Men forrodner Hus for vanrycte / da bygge andet i steden. &c. *parag. 1. Dict. cap. Nota.*

Saadan **Nabod** / kaldis fornemmeligen i Sieland oc Skaanen / end oc saa andensteds i Danmark / Feld eller Bygfeldighet / som alle de paa Landsbjerne boe / endelligen maa udgifve oc udstaa / gemeenlig efter otte Maands Siun oc grandsteningis Affsiet / saa vel som der paa forhverfvede Dom / til deris Gaarders opbyggelser / om nogen der fra dør / eller i andre maader skillis fra sit Feste / &c. *Lege Vocab. Gielde. Hinc:*

Nabodsald / 3: de Bøder som udgiffvis for Bygningens forsummelse: *Vide Dict. Recept Christ. 4. Lib. 3. art. 25. item Dorste Lovs Land Leje Valckens 3. Cap. saer:* Om nogen vorder paalagt / at opbygge eller forbedre gammel Huse / oc det icke efterkommer / da

skal hand bøde som for skielige Mænd vurdere Husit : vil hand icke bøde / da maa Jorddrocten Lovfeste hans Augel / oc effter forlagde sig / om hand icke betaler / lade vurdere saa meget aff hans Augel / som Husit er vurderit for / oc det anntanime. etc. Men hvorledis saadan **Aabodsfald** deelid iblant Eyerne / der om *vide Dict. lib. & cap. ut supra. Ydermere de hac, leg. Vocab. Gaard.*

Aabyrgd / *Norv.* oc beskriyvis Riibe Valckens 15. *instituto*, som *tracteret inclusivè* om Foderfæ oc Græsarnit / som nogen tager sig for anden Mand at søde : Forstaa / da tager hand det udi **Aabyrgd** / 3: udi forvaring oc forsoar: saaledis / at hand skal svare der til / som til egen Haandsgierning / om det for hans forsømmelse kommer noget til skade. *Dict. cap. parag. 1.* Men hvad hans Haandsgierning er der ved / der om see *Dict. cap. ibid. & infra vocab. Foderfæ. Aliàs*: Hvorledis Bønderne ere plictlige at følge Lyfven til Kets terstedeu / oc at hand er siden aff derts **Aabyrgd** / det er aff derts forvaring / saa de ey ere plictlige at svare til / om hand siden undkommer. etc. Der om see *Norsk Lov / Lyffve Valckens 2. cap. parag. 1.*

Aae / er at eye / *Hinc Aatte* / 3: Eyede / eller at tilhøre noget / *& hinc Aatte Eyermand. ut Jnd. Lov. Lib. 2. cap. 72. 96. Lib. 3. cap. 48. 52. 55. Jus Sel. Lib. 1. cap. 27. lib. 2. cap. 2. Aliàs*:

Aae / *Veck* eller *Elff* / 3: løbende Vand / som kand hafve sit løb aff Arrilds tid (eller mindre) Om saadanne ligge paa almindelige Beye / eller oesaa: hvorledis en hver nnder Fisserj udi **Aae** eller *Elff* udi Norge / der om see den *Norske Lovs LandsLeje B. 41. & 44. Cap. & infra Vocab. Fisserj oc Beye.*

Aaelvey / *quasi* Allemands *Bey* / 3: Almindelige Landveye eller oc Kongens Hartstrade : som skal vare 14. Alne bred i Danmark / oc 8. Alne bred i Norge: Saadanne **Aaelveye** følger en stor Frihed for den Veyfarende / end oesaa med Veyentis serdiggiorelse oc ved ligholdelse. Som udtryckeligen sees. *Jnd. Lov. lib. 1. cap.*

56. lib. 2. cap. 76. *Recess. Christ. 3. art. 58. & Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 23. Norske Lov LL. B. 40. 41. 42. & 43. cap. &c. & infra Vocab. Beye.*

Nota : Om **Aaefare Beye** løbe iglennem nogen Mandes Gierde/ da skal der givris Leed paa/ oc en Grinde udi hængis med 4. Remmer oc to Raarsbond/ oc en Stolpe ved hver ende/ oc hengis saa/ at den falder selff til. *Norsk Lov LL. B. 28. cap. vide vocab. Almins ding/ item Grind infra.*

Aaefede/ er den Plaz oc Ejedom som er bogt/ oc kand besiddis/ hvor om *Norske Lov A. B. 7. cap. i det 1. Arfoetal/ par. 20 s. formeldis* : Om der ere flere Medarffvinger til en Gaard/ da skal den ældste Broder nyde **Aaefedit/** oc gifve de andre fyleste for deris Anpart/ Forstaa/ om hand vil kjøbe : Men kand det icke skee/ saa nyder hand dog **Aaefedet/** om flere Lodsbenere ere/ som ey ville selge/ oc da gifve sine Medarffvinger Landskyld/ hver for sin Anpart/ etc. *Lege Afvindsbud/ item vocab. Hofvitbøl infra.*

Aager / eller at **Aagre** *proprie* sagt/ da bemercker det alle woulige oc wbillige Fordeel oc Fortientste/ som enten udi Kjøb oc Sal brugis/ eller oc med Penge oc Gods at udlane oc verle/ kand til wey bringis/ saaledis/ at mand der med fordeeler sig selff ubilligen/ oc der imod / affskinder oc udsuer den Fattige oc Betrengte hans Gods oc Penge uden Bederlag med wret. *Hinc* :

Aagerkarle/ kaldis de/ som bruge oc tage saadan woulige **Aager** oc Fordeel/ hvilcket udi Ordningen kaldis en aabenbarlige Last/ oc derfor befalis saadanne (med flere) tvende gange om Aarit/ aff Prædickestolen / at paamindis oc advaris / at de sig fra det helligge oc høyverdige Altars Sacramentis deelactighed endtholde. *Dist. Ordinanths artic. 7. in text. & fol. 35.*

Saadan woulige **Aager** forbiudis oc aff Gud selff/ udi den 2. Mose Bog 22. Cap. v. 25. i den 3. Bog 25. Cap. v. 35. 36. 37. i den

5. Bog 27. Cap. v. 19. Læs Salomons Ordsprog/ Cap. 28. v. 8. Ezech. Prophet Cap. 22. v. 12. 13. 14. 15. Kong David spørger H Erren ad / oc siger i den 15 Psalm: H Erre / hvo skal boe i din Bellig: Hvo skal hvilis paa dit hellige Bierg? *Respons.* Den som icke gifver sine Penge paa **Uager** / oc tager icke Gafver ofver den **Wskylidige** / hannem skal det gaae vel / etc. Men aff hvem / oc hvor viit / **Uager** hafver været paa de **Lider** tilsted at tagis udi Guds Low / der om læs Mojs 5. Bog 27. Cap. v. 20. Ellers kand all Rente kaldis **Uager** / ic. dog tilstedes *Christ. 3. Recept* / en billig oc Christelig Rente / af den fortieniste som med ublaante Penge kand til veje bringis / nemlig / 5. aff 100. ciffterdi den Betrengte ved saadan Laan oc Hielp / kand der med komme til **Naring** oc **Brug** / etc. *Vide Recept Christiani 4. Lib. 1. Cap. 4. artic. 82. & hinc.*

Uager-Brefve / ere de **Brefve** som udgifs paa ubillig Rente / der om formeldis udi bemelte *Christ. 3. Recept* / art. 66. End komme nogle **Uager-brefve** i Rente / saa der af befindis nogen / ihvo det være kand / som bortlaaner **Penge** / **Korn** / eller andet / paa Rente / oc tager meere der aff til Rente eller **Jordeel** om **Aarit** / end den tiufvende **Partis** værd / nemlig fem aff hver hundred: Den det gior / hafver forbrut all **Hofvitstoel** / halffdoelen til **Kongen** / oc anden halffdeel til den der paa **klager**. *Plura vide voc. b. Rente.*

Ualegaarde / saa oc anden **Fiskerj** / er **Adelen** frjt for at bruge for deris egen **Grund** / som de aff **Aarilds** tid / oc synderlig i **Kong Hanssis** tid / hafde / dog de **Fiorder** / som **Kronen** oc den menige **Mænd** halffver skade aff / undtaget. *Recept Chr. 3. art. 31. Handfestin. Frid. 2. art. 10. vide infr. 2. vocab. Fiskerj.*

Den **Norske** Low siger: Om nogen spilder andens **Ualefskende** / eller **Briitfiskende** / bøde **Kongaen** en halff **Marck Sølf** / oc **Bonden** en halff **Marck Sølf** / oc der til **Skaden** / effter sex skieltege **Mænds** **Dom** / 3. paa hver side. *L. L. W. 44. cap. p. 11. 12. 13. 10.*

Ualf / *familia*, **Slect** oc **Frendskab**; *Hinc* **Faderne Ualf** /
2: **Fæder**

o: Fæderne Frender; Møderne **Aalf**/o: Møderne Frender; Naar
 faa kommer/at der findis baade Fæderne oc Møderne **Aalf**/alle li_e
 nar/da er Fæderne **Aalf** nærmere/at være smaa Børns Berge/efter
 Faders død/ end Møderne **Aalf**/om de ere vederheftig/ oc ville vel
 verge. *Vide Skaanst Low l. b. 3. c. 13. & infra Vocab. Berger. Aliàs.*

Aalfult/ sigis om det / eller den Deel / som fuldkommeligen er
 effterkommet/ saa der udi intet fattis: *Hvor om Jus Seland. lib. 6.
 cap. 23.*

Aar oc Dag / er sex Bger oc et Aar. *Jydsf Low Lib. 1. cap.
 23. Lege infra vocab. Jambling.*

Aar oc Dag næffnis særlige i Lowerne / udi effterreffne
 Sager:

1. Guds som nogen bekommer/ ved Loulig Jndsørsel/det beho:ds
 dis til Eyedom/effter der paa forhver fvede Landsdommers Dom/saa
 fremt det ey inden **Aar oc Dag** indløsis / eller til Herredage ind:
 steffnis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. artic. 7. paragr. 2.*

2. Wfrij Mand / som hafver frijt Jordegods / skal selge det til
 frijt Folck/ inden **Aar oc Dag**. *Recess Christ. 3. artic. 36. Hands:
 festn. Frid. 2. art. 40. & Recess Christ. 4. lib 2. cap. 2. art. 3.*

3. Drøffte-Dvæg/ som optagis/ oc loulligen oplussis / det maa
 beholdis oc brugis **Aar oc Dag** / om Eyemanden icke der forin:
 den kommer der effter. *Jus Seland. lib. 6. cap. 14. & infra Vocab.
 Affarefa.*

4. Arsvinger / som lade sig finde inden **Aar oc Dag** / maa
 indfrij w:arfvit Guds/ oc udløse den der aff som der udi er indf.ørf.
Rogens:Ret articulo 15.

5. Udlandiske Wands Arfve/ skal staa 12. Maaneder oc en dag/
 o: **Aar oc Dag**. *Norff Low/ Arfve Valkens 11. Cap.*

6. Sandsatte Mennsker / som sig ved aabenbare Bekiendelse
 oc Affbøn udi Guds Menighed beglere igien at indlemnis inden
Aar

Aar og Dag / det tilstedis dennem. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 2. artic. 16.*

7. Brag / som findis i Sgen eller ved Strandsiden / oc Ingen Folt er hos / som rette Eyere ere / det skal opleggis oc forvaris **Aar og Dag** / om rette Eyemand Kommer der effter. *Spekret art. 73. & infra Vocab. Brag.*

8. Giæld oc Restans hos Bønder / skal fordris inden **Aar og Dag**. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. artic. 12.*

9. Opbuden Guds / som aff gode Mand blifver afftaget / (om *Creditorerne* ey ville møde effter Loulig Advarsel) det blifver bestaaende **Aar og Dag** / siden gaais der med om effter Loven. *Recess Christiani 2. lib. 2. cap. 15. articulo 1.*

10. Adelen som blifver fangen i Krijgen aff Rigens Fiender / skal randjonis inden **Aar og Dag**. *Lege supra Adelen.*

11. Adelige Fruer eller Jomfruer / som tage wtrj Mand / effter næste Benneris Raad / deris Jordegods skal selgis til frit Folt / inden **Aar og Dag**. *Recess Christiani 3. artic. 36. Norst Lov / Arvve: Valckens 7. cap.*

12. Hvo som tager Klade oc Penge til Hofve / hand er plictig at tiene **Aar og Dag** / oc tillige et Fierding Aar tilforne / om hand ey lystet at tiene længere. *Gaards: Ret artic. 38.*

13. Bød oc Brende / som udviffis oc feldis / maa ey ligge lengre end **Aar og Dag** / srend det bortforis. *Slaanst Lov lib. 11. cap. 12.*

14. Er den uden Riget i loulige forfald / eller paa hanē fuge Seng / som søgis for Manddrab / oc hand fremsender sit Svar / ders som hand icke jelff kand møde / da tillader den Sclandske Lov / Sagen at beroe **Aar og Dag**. *lib. 3. cap. 26.*

15. Hvo som fester nybyggt Bollig i almindng / hand skal giøre Gierde der om / inden **Aar og Dag**. *Norst Lov / L. L. B. 19. cap. paragr. 1.*

16. Odels-Gods/ maa indløsis) 2. Maaneder/ 3: et Var/ effter rette Odelsmand hjemkommer. *Norff Low O. B. 4. cap.*

17. Sommer oc huggen Bord/ maa ligge et Var i alminding Skew. *Norff Low/ Landts Leje B. 59. Capit.*

18. Lovfestning skal stande) 2. Maaneder/ 3: et Var/ om Egermanden eller hans Ombudsmand Lovfeste. *L. L. B; 17. capit.*

De er dette saaledis/ oc saa vlist / som Var oc Dag/
 udi Lowerne *determineris*: Ydermeere see *vocab.* Jambling;
 Thi Var oc Dag/ saa oc Dag oc Jambling er et.

Varaad/er Raadsraad eller oplagt Raad/som til nogen
 Mandts Skade / med wgierning / eller oc skielmske Gierning/ kand
 gior is eller opleggs: hvilcke kand være atskillig: Som (1.) forsætte-
 lig vijs med Raad at være Tilspyndere oc Medvidere udi nogen
 Wgierning at giorre / uden Haandgierning. (2.) Med forsat oc
 beraad Hue/af være Medselzere til Koff/Brand/Drab/eller Slags-
 maa!/oc giorre Haandgierning. (3.) Forsætlig viis/med beraad Hue/
 hemmellgen at ligge paa Luur/ (12, i Skouf oc Heede/hvilcket kaldis
 udi Lowerne /at ligge udi Beye oc Lauge) for Benfarende Mand/eller
 oc med forsat i andre maader forraske eller fratage nogen sit Liff/
 Gods eller Helbrede/Skielmske vijs. (4.) Naar nogen kommer for
 wlycke(uden Raad oc forhaabning)at være med udi Drab/som udi
 Sieland kaldis Raadsag etc: De ligesom Araaad ere adskillig
 oc utiqe/saa ere oc Bøderne oc des tilhørige Straff: dog siunis alle
 Araads Siiger oc Bøder/ effter Lowerne/at gaa paa Liffet/ naar
 Drab skeer: Eders straffis det som Herverck. *Vide Recepts Christ. 3.*
artic. 22 & 24 Jydsff Low lib. 3. cap. 22 & 67.

Enu/ hvilcken Mand der far med Raadsraad / til anden
 Mandts Hus eller Gaard/oc draber hannem i sin egen Gaard/eller
 hans Hustru/ Dion eller Giest/ som der er indbøden/ da er hand
 Fiedløs derfor/ oc alle de med hannem vaare udi far oc selge/ om det

bliſſer til Tinget i Art og forfulot efter Lov n:o. buſſer Dr. b da ſ. es ren med Rette/da ſalde hans Hofvitlod. uden Jerd/til den Konge taagen hafver/oc anden halffdeelen/ ti dens Vond Sagen hafver/ etc. *Receß Chriſt. 3. art. 22.* End/vorden nogen Mand dræbt/der ſaadant Gierning vil giere/ oc det noy: tia oc p:ilia beviſſis fand/ da hafve Hiemgiel'd / oc liq:ue paa ſine egen Bercke/ oc bede derfor hwercken til Kongen eller til nogen anden. *Ex em Receß/ artic. 24.*

Jydiſſe Lov lib. 3. cap. 22. formelder om Drab / Saar eller Slagsmaal / ſom ſteer i Letting eller Samb'ing/eller paa Ting eller Tingavey/eller i enſaget Druis/ eller i det Herret Kongen er udi/ eller i Ritke eller Ritkegaard eller i Rioblied eller med Knif / eller paa Vonden der holder paa ſin Ploua : derefter bødis ofver rette Dod / 40. Marck Vonden / ſaa oc Kongen / hvad heller hand kerner til Fred oc Dod/ eller ſlyer Fred:uden ſaa er/ at hans Gienpart ha' ver laaf ſig i veye oc laage for hannem/oc tractet hannem eifter med Araad: da være den Sagsløſde: ſig vordt/ fordi en hver er ſelofvit/ med all Lov/ at veit ſig ſeiſſ: *Vim v: r: p: elle e omnes l: g: s, omniſq; jura permittunt. Caput 23. ibid.* ſiger : End vorder nog n Mand tagen for ſaadanne Gierninger/ ſom ſagt er i diſſe to Lov. oc lader Kongen ofver hannem Rette/ da bøde hans Frender de to Saele der Eitebod heder/ fordi det ſtander hannem for ſuld Fredløſmaal/ at Kongen lader ofver hans Hals Rette.

In legibus Erici. ſitu Chriſtoph:ri, formeldis: Om mand dræber nogen mand i det Herrit ſom Kongen er udi / eller hambler / om det er Raad / eller oplagt Raad / da er det Drobdenmaal / oc Kongen tager all hans Hofvitlod / uden Jerd. End / alor mand anden ſaar med Raaben / eller ſlaer med Stang eller Steen / eller drager hannem til Stock med Bold/ da bøde for Saar ſom Lov er/ oc 40. Marck for Fredbrud. *cap. 3. ibid &c.*

Araads Proceß/ fand drifols ved Sandmond eller Raaff: ningers opkræfvelfe/ ligesom Herverck eller Draab/ eller oc ved Dom/

dog

dog alt effte. en hver Land oc Steds vel herkomne Brug oc sedvæn-
ne/te. *Lege Naabkraad / item Voc. b, Drab infra.*

Nare eller **Nsekar** / som brugis til Vaade i Eildiffende /
eller oc anden tid Naren til at roe Vaaden aff sted med / oc Nsekar-
ret at øse Vand ud med : Om saadan Nare eller Nsekar bortstie-
lis fra Vaaden / eller oc andet Nedskab / eller spildis for dennem / da
bødis derfor effter skielige Nands sigelse / oc Afvindsbod effter
Louqdemme : End giøris sliat i Eyermandens narværelse oc paa-
siun / da bødis h innem su' d Nct. effter sex Nands Dom / oc Kongent
en galf Nare' Søiff. *Norske Lov / LandsLese Valdens 46. Cap.
paragra. pho ultimo.*

Naremaal er et **Norske Ord** / oc bemercker et **Naremaal**
3. *Nar. O. B. 12 c. p. parag. ultimo.* som Lepingning nyder / forstaa
hand Jæste eller Nygjel / om hand end skiont faaer nye Jorddrof eller
Umbudsmand / etc. Kirckevergerne i Norge / skulle vare i deris
Bistillina et Naremaal / det ei 3. *Nar* : de skulle oc hvert Nare-
maal give icu' Nede cc Regenskab / oc da fra sig legge / paa det
naste / saa viis Præsten med dennem formeener at kunde bliive til of-
væ. *See Christ. 4. Recept. lib. 1. cap. 4. art. 11. § 17. Ydermeere de
hac materia, l ge Vocab. Kirckeverger. Nota. Alle Naremaalene
til alle Kirckerne i Norge / skulle saa bestickis / at de paa et Nar endis
oc begyndis / paa det Kircke-Regenskabene paa en tid kunde høris.
ibid art. 23. Ydermeere vide L. L. B. 1. cap. som med dicta O. B. 12.
stemmer ofver et. &c.*

Narsagit. 3. uskylidig : *ut Jydske Lov lib. 2. cap. 98. Lege Vo-
cab. Sautestemand infra.*

Nasted. Siatis gemeenlig i Necten / om den sted oc Plass / tom
om tvøitis / oc an' Siunsmænd / eller anore / skal tagis udi besicteelse /
førend der udi kand dømmiss. *U. Recept Frid. 2. art. 2. paragr. ulti-
mo. Norske Lov L. L. B. 58. cop. & infra Vocab. Almtinding. Hinc.*

Masiun. Sigis / naar noget skal siunis oc besicctigis : *ut*,
 Masiun / maa tagis for Affarie oc Afflet / uden Kald oc Varsel til
 Jorddroffen / udi de Markes Reehter / etc. *Recessus Christ 3. art. 14.*
 Masiun kand oc saa forstaaes ved Siunemand / som siuner / vider
 ner / oc affhiemler for Sandmand / eller udi andre Lowmaal / som
 det gamle Ordiprolog liuder : Siun gaar for Gauffn.
 Jyske Low *lib. 2. c. p. 31* Er oc saa Dannemands Besicctelse / oc Kiendelse / *in iure Seland. lib. 3. cap. 5.* Skaan. Low *lib. 9. cap. 7. lege infra*
 Grandste.

Haverck / kaldes ald den Skade / som nogen Mand i Norge
 ulovligen kand hendis / gioris oc vederfaris paa sin G. und oc Eyer
 dom; det vare sig paa Ager / Eng / Skouff / Mark / Fiskerij / Jagt / elc
 ker oc andet hvad det vare kand / oc i spnderlighed / naar saadan Eyer
 dom er Fredliust oc Lovfast: oc da heden strecker sig til dobbelt Skas
 de giold / effter sex Mandes Kiendelse / oc der til Landnam oc Bold / etc.
 som fornemmeligen er at see udi den Norske Low / *L. L. B. 17. 18. oc*
12. cap. Vae Fredliuste Eyedom infra.

Ydermeere om des Process / beskritis *dicta c p 22 ibid* saales
 dis : Boder nogen Mand Eratte imellem / em Ager eller Eng /
 Skov eller Mark; da maa den der paa Klager / Lovfeste det oc giore
 den anden fem Natter steffne. Oc da skal dem naaffnis hver sex stilli
 ge Mand paa Steffne / som domme skulle / oc granske eris Sag
 oc Bidnisbyrd. End / alt det mand bruger paa Ager eller Eng i femte
 Steffne / oc icke bortfors / ganger ingen Boder for. Den skal først si
 ne Bidne fremsøre som steffnede / oc siden den som steffnt vaar : oc
 DomsRændene skulle lade de Bidne sværge / som dem siun s. sandt
 er / oc de ville svare for Gud / der rettist hafver. Men de skulle icke stede
 begge Parternis Bidnisbyrd at sværge. Kunde de icke forllais / oc
 dem tyckis nogen Tvivl udi det : da maa de satte Sagen in for Laug
 manden. *Text. pra. allegat.*

Nota. For hver siinde Haverckit gioris / oc en Nat der imela
 kem

lem forløber / da bød is hver sinde derfor Landnam. De skal alle Navercke paa Jorder aff sex Mand vorderis. *Et. Ad huc Nota.* Naverck i Norge / siunis ligesom Herverck i Danmarck. Thi sex Mand skal ogsaa siune oc vidne om saaledis er ved brude / at derfor maa deells Hervercke. *Jyd. Low lib. 2. cap. 34* *Lege Hervercks deele Item Vocab. Landnam infra.*

Ubild=Gaard / Raalgaard / oc Lofftegaard / skal en hver sig selff lucte / om hand vil hafve dem i Fred / saa de kand veries for allehaande slags Fax / uden for Gedder oc Gaardbrydere / hvilcke Wonden skal deells til at giemme. Den som bryder anden Mandis Ubildgaard eller Raalgaard / oc stiel Eble eller Raal / maa derfor vordet Luff / lige som for andre Raaster. End / mister mand sine Klader i anden Mandis Ubildgaard / forstaa (om hand er der ulouglike indkommen) da maa hand en søge der effter med Ran. *Jyd. Low lib. 3. cap 60* *Lege infra* Gaardbrydere.

Den Norste Low siger: Ganger nogen i anden Ubildgaard / Raalhafve / eller Løghafve / udi hans Rugfad / Erter eller Bønner / eller Alden / som med Gierde er indhegynt / oc gjør hannem Skade: da bøde dobbelt / oc to Dre Sølf til Kongen: Laager hand til Driß vard / eller mere / da forfølgtis derfor som andet Luffverj. *Lijf. B. 10. 8. p.* *Lege vocab* Aggerne: *p. uld infra.*

Accise aff Dijn / Lpofft Bl / eller anden Drick / det er den Sold der aff effter Kono. Forordnina udgifvols / som Adelen / Academiene oc Capitlerne er effter lat: saa rijs de til deris egne Husers behoff hafve fornøden; *Privil. Frid 1 Anno 1524. p. 73g 8.* *It: m, Un versiteternis Fund aßer oc Capitlernis Statuter.* Doa maa Adelen / eller ingen / udgifve Riise. Sendeler paa meere Lpofft=Kull eller Dijn / end de til deris eart Bruuk=hofve. under 100 Rixdaleris Straff til Kongen / fo hver Amme eller Lende. *Recess Chr st. 4 lib 2. cap. 31* *So ordn. i K. 1601. Frederichsbortig den 21. Julii, 1647* si: et: *At hvo som*

udi saadan Falskhed befindis / skal gifve / for hver Anne Rijn / eller Lønde Rtl / til Kongen 400. Rirdaler. oc til ven Offrighe / det be-
 vijligt angifver / 100. Rirdaler / oc miste sin Viccise Frihed : Oc den
 saadan falsk Seddel annammer / skal straffis paa hans yderste For-
 mue. etc. Ydermeere om Accise: See Forordn. *Christ. 4. Dist. Hafn.*
12. Jun. 1632. art. 7. & 8 & infra Vocab. Sold. Privileg. Frider. 3.
Dat. Aggershus. 1. August. 10. 8. paragr 7.

Actere / eller *rectius* **Uactere** / om det liager foruden Boje/
 oc et andet Skib løber der paa oc faar Skade / hvorledis da der med
 forholdis. Les der om Sørketten *art. 58. Lege infra Vocab. Boje.*
Item Norffe Low li. B. 26. cap & infra Skibe.

Actere / eller andet Brag / om det findis : Sgen / hvorledis da
 forholdis / der om *vide Sørket. art. 49 & infra Vocab. Brag.*

Adel-Baaren / eller oc **Edelbaaren** *idem* : det Ord
 eigner och hør voris Adelige Stammer i Danmark oc Norge / oc fore-
 nembligen de / som frem for andre ere fød oc komne aff aod gammel
 Adel / eller oc / aff Kongerne vel fortient / kand være *Nobilitern* oc fri-
 giort : hullke aff Dyd oc Fromhed : saa oc Rjedsom oc Mandiahed /
 med ald rette bør oc kand siqis Velby: dia. *Hinc, Edel* / eller *Edels-*
steene / saa vijt at ligue : At liacsom Ed:steene limgt ofveraaa andre
 Steene / udi Dyd / Skin oc Klarhed : Saa bør oc en ret Adels eller
 Edelmand / frem for andre at foreaaa / udi Dyd oc Fromhed /
 saa oc i Mandiahed oc Forstond. *J. s. ph. lib. 6. cap. 7.* siær: At en
 ret Adelsmand / hand skal være *manu promptus* , & *piencia Nobi-*
litis : det er / en Mand ig oc uforlæt Kriasheldi til Haand / oc aff Vids-
 dom Velby: dig. *Lege Vocab. Frijmand. Item, Adelige Frijheder /*
p. sulo infra.

Adelbonde / *Latine, Dominus herus* : Er den rette *principal*
 Husherre oc Husbond for Gaarden / som oppholder fuld Leding oc
 Landern: *Jyd. Low lib. 2. cap. 51. Lege Vocab. Landvern. Not. A-*
 delboude /

Papistske Religion/Skulle være Arveløs/ oc icke tilstedis at boe her i Riget / oc hans Arve at være falden til hans næste Slect oc A:fvinger. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 3. artic. 1.*

Udel oc **W. Udel** / forbiudis at lade deris Børn døbe hjemme i deris Huse : Forbiudis ogsaa hjemme at bruge det hellige oc høvverdige Altaris Sacramente: disligeste hjemme at lade sig indvieudi det hellige Ecteskabs Stat. Men alt saadant bør at skee i den heele Forsamling/ naar det ellers retteligen kand iblant Meenigheden bestilles / de andre til Exempel / saa oc til sellis Bønners Krafft/ hvileket en hver ret Christen ydermeere oc grundeliger betæncke kand / Gud til Ære oc sig self til gaffn. Hvo sig der til fordrister / giffve til Straff 50. Daler. *Recess Christ. 4. lib. 1. c. p. 1. art 16. Vide Praxsterne infra. Dog hafver Fornødenhed ingen Lov. Norst Ord. fol. 20. Lege Vocab. Hiemme.*

Adelen er det frijt fore oc usorbødet / at kibe / hvor dennem lyst/ oc selge saa mange Oxen/ som de paa deris eget Foder/ eller hos deris egne Lienere / kunde foere oc stalde. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 13. art. 1. dog der med Kongens oc Cronens Lold usortrenct. Recess Christ 3. art 32. Lege Oxen Kiebmant infra.*

Adelen ere forplittede/ at gifve Oxen Kiebmant/ oc dem som drifve Oxne / Beddel oc Bevjs paa / hvor mange Oxen de aff de is Stalde oc Gaarde bekomme / eller affdrifve. Er nogen aff Adelen icke tilstede / oc gifver sin Foge: Fuldmagt at selge / hand gifve dog Beddel/ hvor mange paa den Gaard staldet er/ oc Fogden skrifve der paa hvor mange der aff Stalden drevit vorde / *Recess Christiani 4. lib. 2. cap. 13. artic. 1. paragr. 5.*

Adelen / eller hvilkken **Adels Mand** / som blifver tilbefunden at gifve Loug/ maa icke tilstedis sin Loug at Cole/ med andre/ end de som inden Riget Boejiddende Adeler. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art 16. 21. Vide Lov. Item Vocab. Borgere infra.*

Adelen i Danmark / nyder oc hafver Kongelige Frihed oc

Hers

Herlighed/med Hals oc Haand/ oc alle Kongl. Sager/ ofver deris Gods oc Tjenere / oc opberger selff alle deris Tjeners Bøder oc Faldemaal/i hvad de bryde/lige ved den der Imodbrydis/oc hafver alle andre Friheder ofver dennem / ligesom Kongen hafver ofver Kronens Gods oc Tjenere. Der om see *Constit. Christoph. Regis. paragr. 11. & Constit. Regin. Margar. paragr. 9. Recept. Christ. 3. artic. 2. Privileg. Friderici 1. An. 1524. paragr. 5. & Handf. Frider. 2. artic. 6. Vide Hals oc Haand infra.*

Adelen i Norge/ hafver i lige maader Hals oc Haand/ med Sagfald oc anden Herlighed/(saa vilt det icke er imod Norgis Lov) som **Adelen** i Danmark hafver ofver deris Gods oc Tjenere/oc det udi deris Hofvitsfogne oc næste *Annex* hos Hofvitgaarden. *Privileg. Christ. 4. Anno 1646. & Privileg. Friderici 3. Dat. Aggershus den 31. Augusti, 1648. paragr. 3.*

Vdi Hofvet Sognet ere **Adelens** Tjenere i Norge fri for Skat/dog med udskrivning oc Soldaters hold/i Freds oc Fjendis tid/ forholdis paa **Adelens** Gods i Norge/ som hid indtil skeet er: dog ere deris Bønder fri for *General-Munstring*/ uden en sinde om Aarsit / som i Byen hos dennem selff *exerceris*, &c *paragr. 4. ibid.* Hvor imod

Adelen i Norge er plictig/effter deris egen Erbiudning/at giøre aff deris Gods/ alt hvist **Adelen** i Danmark giøre oc bevilgendis vorder / saa hans Kongl. Mayst. vil ingen forskiel giøre imellem Danske oc Norsk **Adel** / Men den ene saa vel som den anden / hver effier sin *Meriter*. Naadigst beførdre/oc efter leilighed oc Tjeniste med Lehne afflegge oc betæncke. *Dict. Privileg. paragr. 6.*

Adelen/som sad hjemme i gammel Dage/ aff Viloug/uden Forloff eller Loulig forfald/de skulle gielde Kongen aff hver Gaard de hafde/en Tredingshaffne/(det er den tredie part aff en Haffnelerg eller 4. Mand) eller være Indebonde/det er/ miste sin Frihed/om hand ey

vilde gielde som sagt er. *Jydske Lov lib. 3. capis. 7. Lege Vocab. Landboel & Haffneleeg infra.*

Udelen ere forpliet / at være Kongen hørig oc lydig / oc lade sig bruge imod Kongens oc Rigens Fiender / udi egen Person / inden Riget / paa egen Omkost / effterdi en hver Adels-Mand / som frij Arfve gods hafver / er skyldig at vofve sin Hals for Kongen / oc sit Fæderne-Rigis frælse / oc Landsens Fred. End sidder nogen hjemme / uden forloff / eller tilbørlig forfald / da skal Rigens Raad være forpliet ved deris Eed at dømmе / hvís den er falden til Kongen. End skeer det tredie gang / da flibe deris frelse aff Kongen. *Recess Christ. 3. art. 2. paragr. 1. & 2.*

Udelen er icke forpliet at drage uden Riget i Krig / uden Kongen selff Personlig drager med / oc da skal hand være piictig / at holde dem uden deris Skade / effter gammel sedvane. *Recess Christ. 3. art. 2. Blifver oc Udelen fangen uden Riget / da skal Kongen ransone dennem inden Aar oc Dag / oc skal icke siden besværis i Krigen / uden deris Billie / sørend de bekomme deris Skadis opretning. Constit. Christ: Regis, paragr. 12. & Constitutione Regim, Margar. paragr. 10. Handfestning Olai, paragr. 11.*

Udelens Etenere skulle icke besværgis aff Lehnsmændene eller deris Foader / med Keyser / eller i andre maader / undtagit at age Kongens oc Dronningens Fadbun / naar de Personlige reyse igiennem Landet / ellers skal ingen Besværing dennem paaleggis / uden det skeer med Danmarks Rigis Raads samtycke. *Recess Christ. 3. art. 2. paragr. 3. Handf. Frid. 2. art. 6. Men findis Bønderne forsømmelige / om de blifve louliq tillagt / da betale Bogentye / oc bøde 3. Marck for uliudeise / Constit Olai paragr. 18. Lege Fadbun / infra.*

Uden maa frij oc ubehindret besøge Sildstænd / oc ialte til deris Fordeel / uformeent. *Recess Christ. 3. artic. 32. Handf. Fr. d. 2. art. 11. Lege Risperj infra. Lege Aalegaarde supra.*

Udelens Hofvetgaarde / naar de falde til Arfve / da blifve de

de ved Sverdsiden. *Recess Christiiani 3. artic. 39. Lege infra Sæde: Gaarde.*

Adelen er frij for Tiende / *ex Constit. Christ. 3. 1551. Ericus Rex, prioris Erici filius*, hafver om Tiende tilforne giort en udtryckelig Forordning: Da endbog **Adelen** er frij for Tiende aff deris Sæde: Gaarde / (paa det de skulle holde deris Tienerne til at tiende retferdellige) da gjøre de dog deris Sogne: Præster syllist for deris wimage oc Tienste / som de ville antsvare for Gud / effterdi en Tiener er sin Løn værd / oc Præsten er icke meere plcttig at tiene **Adelen** forgiefvis / end andre deris Sognefolck. *Recess. Christ. 3. art. 51. Handf. Frider. 2. art. 34. Ordinantz fol. 71. Riber art. ibidem art. 13. fol. 153. Vide infra Tiende.*

Adelen beholder *jus patronatus*. *Vide infra jus patronatus.*

Adelen / som befindis at omgaais med Signefolck / oc udi saadanne Konster kyndig ere / de skulle stande til Rette / oc straffis effter Kongl. May. oc Danmarckis Hgigis Raads Sigelse. End om de bruger / eller lade bruge / Signen / Maalen / Manen / *Characteres* eller Bogstafver / vijs: igien / vijs: Dages i Vgen udvælfse / etc. de skulle første gang staa aabenbare Skriffte / oc gifve til næste høeliggende Høspital / et tusinde Daler: Men befindis de anden gang / da skulle de / uden ald *exception*, være lige Poen oc Straff undergifne / som de udi Konsterne forfarne ere. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 28. paragr. 1. Lege infra Troldom.*

Adelen / hvorledis de maa bøde Saarbod / der om siger Lord. *paragr. 65.* at det er 40. Marck / *excepto casu fortuito & insultu*, oc uden det er Waade / eller den som faar Skade / ofversalder / udesker / eller oc nøder sig paa den anden / uden Aarsage. *Lege infra Vocab. Saarbod.*

Adelen som blifver Fredløs for ærlig Stærning / de skulle bøde 20. Lødig: Marck Sølf / for deris Fred. *Handf. Frider. 2. art. 44.* Hver Lødig: Marck Sølf er 14. Lød sijnt Sølf. *Forordn. Christ. 4.*

Dat. Hafn. den 10. Octob. 1629. Gjør Ridsdaler in Specie 106. Vide infra Lødig: Marc & Marc.

Udelen bør icke at tilstede nogen paa deris Gods / for ringe Liusveri at henrettis: Men effter Forseelsen straffis/med Jern oc Arbejde : Effterdi stoer ulighed er paa Lowen oc disse Liders vard / oc for Gud den Allerhøyeste usorvarligt/et Mennisckis Liff saa ringe at skatte. Hvorfore de billigen bør dennem effter Lovens Forklaring oc Anordning at forholde/ enddog Ingen sin Frihed bør at betagis. *Recess: Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art. 1. paragr. 2. Havsve de icke selff Mid: del / saadanne i Jern oc Arbejde at holde: Maa de med dem Domm: men/paa deris Omkost/til Bremmerholm fremskicke. Vil oc nogen i begyndelsen/ Sagen til Lehns: Manden afftaa oc henvyse / da maa hand aff Lehnsmanden/ med Dommen/ oc hvis Formusve Liusven til ofvers hafver / annammes / oc som forbemelt fremskicckis. *Ditto loco paragr. ultimo. Lege Sagvolderen.**

Udelen ere forplietet / at lade søge oc straffe offver Mand: drabere/ om det er deris Lienere / oc de der om tilsigis aff Sagvolder: ren/oc bør icke derfor at tage Gunst eller Gaffve. End vil **Udelen** icke straffe deris Lienere / som bliffve soeret Fredløs for Manddrab / oc er tilsagt der om/da maa Lehnsmanden/i hvis Lehn det er udi / gribe dem/oc lade straffe ofver dem paa deris Hals. *Recess: Christian. 3. artic. 21.*

Udelen maa ey udesse nogen med Pistoler ad secte / maa ey heller møde / om de bliffve der udi udfordrid / Hvo det gjør / straffis paa det høyeste / efftersom paa dennem aff Kongl. Mayest: oc Dan: marckis Rigis Naad / kiendt vorder. *Recess: Christ. 4. lib. 2. cap. 10. art. 2. Lege Vocab. Wfrj Mand.*

Udelen maa icke kjsbe eller pandte frijt Bondegods / uden Kongens tilladelse. *Handf. Frider. 2. art. 21. Lege Vocab. Bonde infra.*

Udelen forbryder icke deris Arfvegods / uden *in casu criminis lesa*

løse Majestatis / 3: Afvinstiold. De quo paulò infra, & Handf. Frideric. 2. artic. 10.

Adelen / som tage Voelstabe oc løse Qvinder til sig / oc ey vilde forlade eller ofvergifve dennem / effter paamindelse aff Sognepræsten / men løst hen med dennem udi aabenbare forargelig oc løstactig Læffnit / Gud til fortørnelse / der **Adelige** Stand til beskamelse / det hellige Ecteskab til foractelse / oc deris Jessichristen til et ont Exempel / de maatte (fordum) sættis i Vand / til de rettet sig. Oc de Børn som de aulede ved usrij / dog deris Ecteqvinder / maatte ey arfve effter Faderen i frijt Gods / maatte icke heller søre Hielm eller Skiold / ey heller nyde **Adelige** Raffe / dog hvis dem aff Pendinge oc Løssøre gafvis udi Hænde i Faderens Lifs tid / maatte dem ubehindret passere. Men Faderens Jordegods / det faldt til andre hans næste Arfvinger / som aff **Adel** vare / effter hans Død. *Ex Rescripto Frid. 2. Anno 1582. Not. 2.*

Om nogen **Adelsmand** i Norge tager usrij Qvinde til Ecte / da skulle de Børn / som med usrij Qvinde aftis / icke regnis for **Adels** Personer / eller arfve udi deris Faders Jordegods: Men hans Arfve gods skal effter hans Død / komme uden Penge / til hans næste **Adels** mænd oc Arfvinger / som frij oc frelst ere / oc søre Skold oc Hielm / med hvis andit Gods / som der effter kand falde / hans Arffvinger til Arff i andre maader / skal i lige maade komme til hans næste frij **Adels** Mand / oc icke til hans Børn som aff usrij Qvinde fødde ere. Oc hvis frij Gods som med Gifftermaal er kommen under Vønder / maa i lige maader komme til næste **Adels** Mand / effter **Adels** Keyning / dog at det løsis for Penge. *N. B. 7. cap. paragr. 2. lege vocab. Adelige Fruer / paulò infra.*

Adelen / maa frijt oc ubehindret kibe oc selge / med udlandiske Ridsmand / *Handf. Frid. 2. art. 12. & Receß: Christian: 4. Lib: 2. cap. 3. art: 13.* End vill nogen Riddersmands Mand / kibe noget aff sin Bonde / da skal hand haffve det i hans Minde / oc med hans villie /

Ilgerwijs som hand sigbte det aff en Fremmed. *Recess: Christ: 4. art: 34.*
Lege Vocab: Fremmede Kremmere.

Adelens Huse eller Gaarde/ om de bestigis/ inden eller uden/
 som er befestit med Muer/ Grafve/ eller Plancker/ eller som Porteer
 fore/ det er Halsløs Gierning/ Gaards-Ret/ *art: 8.* Hvorledis **Adelens**
Delen skal søge Hielp at fuldgjøre Gaards-Retten / *ibid: artic: 22.*
 nemlig/ at dersom de ey self haffve saa mange Svenne/ da maa de til-
 fræfve deris næste Naboer/ med deris Svenne/ paa det at Retten kand
 fuldgjöris i alle Sager. End ere de ey saa stærcke/ at de saaledis kun-
 de gjøre Gaardsretten fyllist/ da maa de forfølge deris Sag oc Ret
 ind for Landsdommer/ oc hand er plictig at hielpe dennem til rætte/ ef-
 ter Gaardsretten / *art: 23. ibid.* End findis **Adelens** forsømmelig/
 oc ey vil holde ofver Gaardsretten: da vide sig det self/ *dicta Gaards-*
Rett. art. ult.

Adelens / maa skide oc selge deris Guds bort / med deris eget
 Bress oc Segel / uden nogen Laubiudelse / dog at det selgis til frijt
 Solck/ med gode Nænds vidnisbyrd. *Recess: Christ: 3. art: 49.*

Adelens udgiffne Skæder/ Gafve oc Pantebresve/ skal læsis
 oc paaskrifvis/ til Lands-Tinge/ hvor de dateris, næste eller andet
 Landsting effter de ere daterede. *Recess: Christian: 4. lib: 6. cap: 2.*
artic: 5.

Adelens Gieldbressve maa Landsdommer dømme paa/ oc i:
 mod/ naar saadanne Bressve ick angaae deris Ere. *Recess: Christ: 4.*
lib: 2. cap: 6. art: 26. Thi saa vijt **Adelens** Ere oc Liff angaar: der
 paa maa ingen anden fiende oc dømme / end hans Kongl. Mayest:
 oc Danmarks Rigs Høyvise Raad. *Constit: Christ: 4. Dat: Kold. h.*
den 15. Aug. 1590.

Adelens skal stande deris Tienere til Rette for Hoffmarskalck/
 om de tiene i Gaarden/ oc ellers for Rigs Marskalck/ om de befla-
 gis. *GaardsRet Art. 34.*

Adelen som befindis at hiemle nogen at skude Diur andensteds end paa sit eget / da bødis derfor et hundred Mark Penge/ for hver tid/til den som Eyendommen tilhører. *Recess; Christ: 3. art: 67. 68. V: 3e Jagt infra.*

Adelen som befindis / enten Personlig eller ved deris Hiemmelssbreff/til Linge at indtræde nogen udi Hiemmelsted/eller oc ved sit Hiemmelssbreff noget hiemle/skal strax lide oc undgielde for samme Ret / alle de Lowmaal som i Sagen kand følge / søgis oc kiendis. *Ombreff Christ. 4. Dat. Hafn. den 30. Junii Anno 1589. Lege Hiemmel oc Hiemmelssbreff infra.*

Adelen ere plictiq at holde offver den 59. *Artic.* udi *Christian: 3.* *Recess* / om Humlekuler / saa deris Bønder / saa vel som andre / den i alle maader effterkomme. *Recess; Christ. 4. lib. 2. cap. 20. art. 1. Lege Vocab. Humlekuler.*

Adelen / eller oc hvileken **Adels** Person / som sætter sig i større Gield / end hand selff formaar at betale / saa hans Forlofvere / eller hvo hand er skuldig / der offver kommer til Skade / oc derfor stefner hannem / effter hans Eris forplict / oc bekommer Dom i steden for æren paa hans frelse oc til fængsel / da maa de gribe hannem / oc lade hannem fængseligen indsætte i Risbenhaffn: Hvor samme Person strax bliffver antagit / oc udi god forvaring (indtil hand betaler) indsat. Den som nogen saaledis lader anholde / skal gifve den Anholdne / hver Dag / 32. s. oc til den som fængslet i befalning hafver / 16. s. Danstet for hans wmage. *Recess; Christ: 4. l b. 2. cap. 15. art. 14.* Hvorledis de der til kand søge Hielp hos LænsManden / der om *lege ibid. & infra* Lænsmand.

Adelen er tillat / deris Gods oc Formuffve at opbiude / imod oc til deris *Creditorer*, deris Gield der med at aflegge / synderligen / naar *dolus malus* oc et bedrageligt Forsæt / icke med underløber. *Recess; Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 1.* Dog skulle **Adelen** i de Lande de boe / som ville opbiude / levere til Landsdommeren en rictig Fortegnelse

se paa sine Gieldener / inden oc uden Lands. Derneft Registering ved Tal / Maade / Vægt / oc Værd / saa vilst hannem bevist er aff alle Læföre: *Item*, tilstaaendis Gield / Perler / Edelsteene / Guld / Sølf / Raaber / Lin / Ribssteds Gods / Klæder / oc alt andit Boesfab / hvad Naaffn det oc hafve kand: Der hos er ræctig Jordbog paa Eyendom / Arfve / Gafve / oc Ribssteds Gods / Pant oc Indførsels Gods / oc alt andit sit Rettighed oc Formuffve: oc alt under den som opbiuder hans Haand oc Segel. *Allegat. Recept. cap. & loco ut supra. Lege Vocab Opbiudelse infra.*

Ad len maa selff legge deris egne Tienere for Skat / naar paabiudis / dog maen for den gamle Skattelag at forskaaens / med mindre hand ved Tingvidne oc Dom (hvor imod LænsManden skal kaldis) (kand befries / Forordn. *Christ. 4. Dat. Koldingh. den 23. Jan. 1635. paragr. ult.* Skat oc Adelen tilstille LænsMændene for tegnelse / hvor effter Skatterne kand fordris / Men dersom de det for sømme / da hafver LænsManden Fuldmægt / at sætte Bønderne / en hver effter deris Formuffve. Forordn. *Dat. Hafn. den 18. Sept. 1628. paragr. finali.*

Adelen forbiudis at brugen nogen Ribsmandskab paa Landsbyerne / med Aine / Maal / eller Vægt / Maa ey heller paa Landsbyerne selge Staal / Salt / Humle / Klæde / eller nogen Kramvare / dog deris eget Gods maa de giøre dennem saa nyttig som de best kand. *Recept. Christ. 3. art. 34. paragr. 3. 4.*

Adelen / som i Befalninger tagis / oc de om deris Domme icke kunde foreenis / da skulle de fleeste Stemmer slutte Dommen: End ere de lige mange paa begge sider / da giffver den Formand er / med dem hannem følge / Dommen beskreffven / oc ingen anden. *Recept. Christ. 4. lib. 2 cap. 8. art. 3. Lege Vocab. Befalninger.*

Adelens Hoffvit: Gaarde / maa ingen giøre Indførsel udi / saa længe de hafve Jordegods at rette for dennem med / ey heller maa udføris i Jorde. Gods / om hand vil rette for sig med got Boesfab / oc nyt=

nyttig Løssøre/ellers hafve Ridemænd der i at sige/om noget utienlig
sammenfanckis. *Rogens Ret. Art. 47.* Thi udleg for Gield / bør at
fsee aff de rediste oc beste Vare i Boen findis. *Recess Christ. 3. art. 54.*
Vide Nam infra. & Recept Christ: 4. lib: 2. cap: 15. art: 7. paragr. 1.

Adelen i Norge/ saa oc Lønsmændene/ oc alle andre/ skulle
riectigen/under deris eller deris Fuldmæctigis Hænder/hos Sold Of-
ficererne lade angifve/ald den Trælafst/de til Fremmede affhænde/oc
det ved Ljd/Sted/ Skipvers Naffne/ oc førend Lasten fortoldis/ or
skulle saadanne Adelenis *Certificatzer* Hærligen hos Soldernis Re-
gensskaber udi Kenteriet leveris. Vdi lige maade skal forholdis / med
hvis Trælafst til Fremmede affhendis aff Borger skabte. See yder-
meere her om Forordn. *Christ: 4. Dat: Hafn: den 9. April: 1643. Lege*
Bende Lønsmænd. Item Vocab. Trælafst infra.

Adelen i Norge/hafver efter Loven/Skiudsford/paa en eller
to deris egne Lienere/som skulle hafve Pasbord fra deris Høsbonde/
naar de u: i hans eagen Bærff oc Erinde bortforsickis. Hvilcke da/
effter samme Adels Mands Formuffve oc bestilling/ med Skiuds-
fard bliv: igiennem Landt beførdit med Nødtørst/ (Baahus Lan/
til Svinsund/ undtagit) dog skulle deris Naffne udi saadanne Passer
naffnaffvis / som med Skiudsford skulle beførdit. Hvor om see/
Bdf. B. 15. Cap. & infra Vocab. Skiudsford. Item Privil. Frid. 3.
Dat. Agger: shus den 31. Augusti 1648. p. 17 agr. 7.

Adelen/ oc det gandske Ridder skab/ sampt Biscaper/Præla-
ter / Prouster oc Laugmand i Norge/ skulle komme til den sted / som
Kongen skal hylbis: Men hvortledis Bønder oc Riøbstæds Mænd 2c.
skulle udnaffnis med at fare : Der om see *infra Vocab. Ombuds-*
Mænd. Item Ling B. 11. Cap. Men om Adelenis saa vel som de
Geistliges Eed/de skulle giøre Kongen/naar hand hylbis: der om see
ibid. d. Et loco & infra Hyldings. Eed.

Adelen/ som hafver Skib oc Skibsparter / de nyde der udi
Sagesald oc Rettighed/ effter Reccessens liudelse. *Seret. art. 65.*

Adelen / som tager Skenck oc Gafve aff nogen Person / at tilhjælpe til Kald / i det Sogn hand Iboer / den straffis som de/hans Kong. May. Naadigste Mandater ey acte ville/ *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 20. & paragr. 6.*

Adelen haffver Accise frij / saa vlijt ind: oc udlendiske Orlet / som de hafve fornøden til deris Husis behoff: Doq maa de ey udgifve videre Zise Seddeler / end saa vlijt de til deris eget Brug behøfve. Der om *require Vocab. Accise / paulò supra. Item Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 21.*

Adelen ere Sandmand oc Raaff:ingers Log undergifne / om de forbrude sig med Bold / Herverck / Husfred eller Gaardfred / oc saadanne 40. Markes Sager / som ey angaae deris Liff eller are. Obne Breff *Christian. 4. Dat. Koldinghus / den 15. Aug. 1590. Lege infra Sandmand.*

Adelen / som ere gifte / oc i deris Ecteskab / losve eller forpligte sig til andre / imeden deris Ecte: Felle leffver / de skulle straffis effter Kongl. Mayest. oc Danmarkis Rigis Naads sigelse. *Recess Christ. 4. lib. cap. 5. art. 6.*

Adels Personer / som befindis at ligge eller øfve sig i nogen aabenbare Synder oc Laster / imod Gud oc sin egen Samvittighed / eller oc deris Dienere / med Hofverj / eller anden Syffel / om Bede eller andre hellige Dage / findis at holde / oc Kircken forsømme / hvorledis med dennem da skal *procederis*, der om see *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 2. art. 24 & 27.* Oc dersom nogen Adels Person / enten med Trufel / Bessickelse / eller anden Bevalt / sig paa nogen Guds Ords Dienere / for hans Advarsel der om / vilde understaa at forgribe / vil hans Kongl. Mayest. det ingentunde ustraffet lade *passere. Ibidem lege infra Vocab. Biscopen.*

Adelige Friheder / som fremfarne Konger i Danmark / hafve Ridderstabit oc den Adelige Stand med benaadit / ere fast hønyere /
end

end Adelen udi gemeen / paa en part andre steder ere med forleente. *Recess Christ. 4. lib. cap. & art. 2. Lege Vocab. Fremmede.* Den som Adelige Friheder ey nyder/maa icke tilforhandle sig/enten ved Pant eller Riib/fri oc frøst Jorde/Gods. *Lege Fri Mand. & eodem Recess lib. & cap. art. 3. Item Vocab. Hals oc Haand infra.*

Adeltge Bruder (oc deris Smycke angaaende) maa icke haffve paa deris Hoffvit/uden et Halsbaand offver hendis Haar/oc en Kranz aff et Halsbaand : Men dersom nogen Brud vil haffve Garnette paa / da skal der ingen Edelsteene være udi / oc skal ingen Brud maa hafve meere end tre Smycker paa sig hengendis i Kie-der. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 1. parag. 1.*

Ingen Brud maa udgifve Hattbaand med Edelsteene/icke heller maa satte Edelsteene paa deris Huffver : Maa ey heller lat e sticke deris Klæder / enten med Perler / Guld eller Sølf : Maa ey heller nogen Brud eller nogen Adels Person / bruge til Klæder / enten Gyldensmycke eller Vliant. *ibid. parag. 2.* Ingen Brudsfeng eller Læcke paa Sengene / maa være aff Fløvel / men aff Dam-mast/Læst / eller Atlas / oc andet sliq Silckety. *ibid. parag. 3. Lege Vocab. Festesolck.* Dersom nogen sig forseer / oc icke holder saaledis / eller ydermeere end forordnit er : de haffve forbrut et Lusinde Daler til næste Hospital *ibid. art. 2. parag. 3. Lege Vocab. Brusdevielse. infra.*

Adelige Brylluper / hvorledis der med er forordnit : derom see *Constit. Frid. 2. Dat. Hafn. den 31. Maj 1586.* Der maa ingen Tappeter hengis offver Bordit til Adelige Brylluper / aff det som aff Sølf eller Guld er slagit/eller aff noget Fløvel/Men skal giøris aff andet Silckety / som der til tienlig kand være.

Adelige Brylluper / som giøris i Riibstæderne/der til maa ingen udspisning giøris med Mad i Salen / Men alleniste udgifs vis Driick oc kold Kjøcken : Beglerer nogen tre eller fire Nætter varm Mad/ iblant anden kold Kjøcken / at lade frembære/det tilstedis : dog

*Confekt, Banquet, Skawaffen/aldelis paa alle steder affkaffit. Skal en heller udi Riibstaderne nogen udspjøsning skee / udi nogen Svene Sal/enten med Mad eller Driick/Men naar Adelen gjør Dryllup paa Cronens Slotte oc Gaarde / da skal aldelis ingen fremmed Driick udgifsvis paa Svenesalen/men maa gifsvis Danstet All/oc intet andet. Ingen Adelige Dryllupper som Adelen gjøre / skulle vare lengre / end udi to Dage. Maa aldelis ingen dragning skee / enten i Salen/Brudhusit/eller udi noget Kammer/uden alleniste ofsver Vordene/oc bag Brud oc Brudgom. *Recess Christ 4. lib. 2. cap. 8. artic. 1. parag. 3. 4. 5. 6. 7. 8.* Den store Brudfeng affkaffit. Undersktaaer sig nogen at gjøre anderiedis Dryllupper / end som for^m. *Allegirte Recess oc Forordninger om formelde : da haffve de forbrut et Lusinde Valer til næste hosliiggende Hospit^{al}. Lege supra Vocab. Adelige Bruder : & infra Vocab. Landsmand.**

Velkom/eller jardelis Giestebud / om Maandag eller Tiesdag / til Adelige Dryllupper / er affkaffet / oc hviis Dryllups Høytid som holdis om Maandagen / da det at skee som om Søndagen / paa Salen : Oc det under samme Vøder som for bemelt. *Eodem Recej^t lib. cap & art parag. 9.*

Adelige Fruer oc Jomfruer / forbrude de forbudne Smycker / Edelsteene oc Perler / som de bære / til sammesteds næstliggende *Hospital*, som Smyckerne bæris / oc skulle deris Berger lide Maning oc Tiltale derfor / aff *Hospitals* Forstandere sammesteds / til det Vye / Birc eller Herrig Ling / som Smyckerne bæris. *Vide Recess. Christ. 3. artic. 35. Item Recess Frider. 2. artic. 10. Lege infra Vocab. Lands Mand.*

Adelige Fruer eller Jomfruer / som diervoid at tage ufri Mand / imod næste Franders Naad / hafve der med strax forbrut deris Jorde Guds / til næste Arfvinge / saa de maa det strax annamte. Men skeer det effter Frenders Naad oc Samtycke / da hafver hun maect af Algehendis Guds / inden Aar oc Dag / till frijt Fosck. End / skeer det ey /

ey/da være hendis Gods falden til næste Frender/saa de maa det strax annamme: Fæderne: Gods til Fæderne Frender: oc Møderne Gods til Møderne Frender / oc de beholde det til dem oc deris Arffvinger. *Recess Christ. 3. art. 30.*

End befindis nogen Adelige Qvindis Person / som sin Adelige Stand oc Herkomst saa vijt forgletter / at den sig med ulige Stands Person/ eller ufri Mand/ i Gifftermaal indslader/ eller indslade haffver / enten med Benneris Samtycke eller ey/ maa bruge eller føre / enten deris Adelige Stamme / Rassin eller Baaben/ Medens saa snart nogen sin Stand / i saa maade forringer eller forandrer / skal den icke værdig actis / det Rassin eller Baaben at føre / som en Gammel vel fortient Adelige Slect oc Stamme kunde være til forkleinring. Fordrisier sig nogen her imod at giøre/ da skal den/saa tijt det skeer / til hvilcken aff Slecten der paa talendis vorder / være forfalden 50. stette Daler. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 2. art. 1. Lege Vocab. Dierfolck. Not. 2.*

Idi Norge forholdis effter Lowen / om nogen fri Qvinde tager ufri Mand / med hendis Frender villie / som hendis Gifftermaal skulle raade / da skal hendis Gods selgis til næste Arffvinger / inden Aar oc Dag / oc med hendis Børn holdis lige som med fri Mandis Børn / den ufri Qvinde tager. *Arff. B. 7. cap. paragr. 3. vide supra* Adelen som tager Voelstøb. etc.

Adelige Fruer oc Jomfruer / som lade sig beligge mens de ere under Bærgemaal/deris næste Slect eller Bærg skal fenastigen forvare demem deris Liffs tid / oc den som dennem beligae / skal lide efter Gaards-Netten. *Recess. Frider. 2. art. 12. Lege infra* Løbsactighed. GaardNetten *art. 10.* siger: Hvilcken Frue eller Jomfrue / der lader sig beligae / skal haffve forbrut ald hendis Arffegods / til hendis rette Bærg: End vil hendis Bærg ey annamme hendis Gods / da maa andre hendis næste Benner det annamme / oc beholde saa længe hurt

lesver. Men effter hendis Død / skal hendis Gods komme til hendis næste Arvinger / oc ey til hendis Børn. *Allegat. Text.*

Adelige Begravvelser: Hvorledis der med forholdis / der om *lege Recept Frider. 2. art. 9.* som formelder / at de som giøre oc befaaste Begravvelser / skulde holde Maadelighed / med Slect oc Venner at forskriffve / etc. Vlykister oc Lunkister aldelis affskaffit / men i steden skal brugis en ærlig Trækiste aff Fyr eller Eeg : oc skulle samme Kister hvercken med Sølf eller Guld beslais / eller oc med Sølf eller Guldnagler tilnaglis / icke heller ofverdragis med Fløvel som i Jorden skal med nedersættis / men Lijgkisten maa med Fløvel ofverhengis / naar Lijget bæris til Græfve. Hestene som gange for (Lijgvognen eller) Lijgbaren / maa ey med Klæde ofverhengis.

Ingen Dragning maa skee til nogen Begravvelser / uden alleniste med Lagen oc Duge : Skulle ey heller brugis hos noget Lijg Begravvelse / meere end 12. Boxlius i det allermeste / oc ingen store paa Bect / end et halff Lippund. *paragr. 14. 15. ibid.*

Alle Adels Begravvelser / som skee enten i Kiøbstæderne eller andensteds / skulle holdis formiddag / oc saaledis / at Lientisten oc Begengelsen kand endis før end Kloeken er 12. udi det allerseeniste : *ibid. paragr. 16. Lege Begravvelser infra.* Siden er det dem frijt for / som giøre Begravvelser / at hiembede deris Venner / dog at til saadan Bærdskab holdis Maadelighed med Mad oc Dricke / etc. *paragr. 18. ibid. Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 7.* tillader / at til Adelige Begravvelser / maa gifvis et Maaltid / dog ey meere at opbæris end ofte / tj eller tollf Rætter i det høyeste / uden nogen *Confect* nogensteds at bruge : den usømmelig Nattevæct oc Dricke / i Baagestufven eller ofver Lijget / affskaffit. *ibid. dicto Recept Frider. 2.* forbituder Adelen / at lade giøre nogen Begravvelser ofver Jorden for høyet / med Allabaster / eller sliq merckelige befofning / oc ey heller udi Kirckevæggene at lade formure nogen store Allabaster Billede / eller anden stor Befofning der paa at anvende. *paragr. 19. & 21.*

Skal

Skal oc ingen Baaben/ Monument/ eller andet sigt/ som er aff Sølf/ Guld/ eller forgylt/ sættis paa Lijgkisten. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 6.*

Adeltige Lijg udi Danmark oc Norge/ maa staa ofver Jorden 3. Uger/ oc begrafuis nu gemeenlig 3. Ugers dagen/ effter den ved Døden affaar: Men dersom nogen aff Adelen/ med deris Ønske at begrafue/ sig forseer/ oc ey holder som udi for^{me}. *Recesser oc Mandater forordnit er: de hafve forbrut et Tusinde Daler til næste hofliiggende Hospital. Allegat. Recept Frid. 2. art. 9. & Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 6.*

Adfærd/ eller oc et Adferd/ der ved forstaals ald den gierning/ som paa en tid begyndis oc endis. *Us*, Vaardag eller Slagsmaal/ som fornemliggen i den Nørste Low omtalis: nemlig/ Slaar eller saarer en Lvende/ eller flere/ i en Adfærd/ da bødis hver fuld Ugeder/ oc Kongen sin Ræt for hver. *N. B. 17. cap. parag. 3.* Men slaar to eller flere en Mand: da bøde oc hver dennem derfor. etc. *ibid parag. 4. vide cap. 18. ejusdem libri.* Hvorledis saadan Adfærd kand udsøgis oc bødis. *Aliàs Aræd. Idem, ut i Danmark. unde vide Vocab. Aræd paulo infra.*

Ædelsteene/ Stiffter/ oc andre Smpcker/ hvorledis der med holdis skal/ *vide Recept. Frideric. 2. artic. 10. & supra Vocab. Adeltige Fruer.*

Ælthe/ er at drifue eller jage/ aff ælthe/ er at affdriffue eller jage Qvæg/ aff Eng oc Korn/ eller oc i Dynd oc Bløde/ Slaan. Low *lib. 9. cap. 11. 12. aliàs, At ælthe eller drifue Æfve i Grafve med Hunden. ut lib. 11. cap. 7. ibid.*

Æm-meget/ er lige meget/ lige Løb/ eller lige nær i Slect. Slaan. Low *lib. 2. cap. 5. 6. 8. 13. lib. 3. cap. 18. lib. 4. cap. 10.*

Æm-vel/ er ligesaavel/ Slaan Low *lib. 6. cap. 12. lib. 9. cap. 7.*

Æm-got/ er ligesaa got/ *ibid. cap. 8. v. de Æm-got infra.*

Æm-füllelig/ sigis udi Lowen/ naar Dønderne ere sambel-
lig/

ig / eller ofvereensstemmende / oc samdræctige. *Ut.* om Heynet oc Bierder at lucke / som Naboer kunde selff haffve got aff. *Vide* Skaan. *Low lib. 9. cap. 20. & infra Vocab. Bierde.*

Ænethvæfli / er forrevendinger / eller undskyldinger / som ere ulovlige / oc due intet : *ut.* Om nogen vilde undskyde sig for laant Guds : oc da giøre nogen skarns forvendinger eller undskydinger / det kaldis udi Lowen Ænethvæfli : Hvor om : Skaan. *Low lib. 10. cap. 3.*

Affalds Jord / er den Jord som Bonden eller Leplending Land miste / sig uden Skade / oc icke selff behøffver at saae / enten for dens ringhed oc udæctighed / eller oc for dens ubelæiligheds skyld / oc derfor kaldis i Lowen Affalds Jord : hvileket tilstedis Leplendinges Søn oc Stenstemmand at saae / om de icke hafve Ager oc Eng selff / *ut.* *Unde L. L. B. 10. cap. parag. 3.* Thi ingen Bonde maa lye sin Jord bort fra sin Gaard i Norge / ey heller i Danmark. *Legge Vocab. Bonden.* *Item* Leplending *infra. & Recept Christ. 3. artic. 42.*

Affare Fæ / er det Qvæg eller Fæ / som nogen Mand fra kommer eller fradrifves / oc iglen effter ledis / Drøfft / eller Drøffte Qvæg i Sialand kalde. Saadan fremmed Qvæg eller Drøfft / bør ingen at optage / uden den i Herrit eller Bye boer / oc den / hvis Grund det findis paa / som det oc tre gange til hans Sogne Kircke / oc Herristing / (førend hand det optager) naffnligen skal opliuse / oc saa føre det til Linge / oc lade det vordere / ved Alder / Naffn / Værd / Lød oc Mercke / aff Dannemænd / i Herrisfogdens Ofverværelse / siden maa hand bruge oc beholde det / Aar oc Dag / om Eyemanden icke kommer der forinden / (dog dismidler tid skal det en gang kundgjøris oc opliuse til Lands Linge) kommer ingen Eyere inden Aar oc Dag / da beholde den som fundit oc opliust hafver / om hand vil / oc udlegge Burderingen (er den værd som det vurderis for) til sin Husbonde / Men vil hand ey udlegge Burderingen / da bør
Qvæg

Qvæget Husbonden til. Læs der om *ius seland lib. 6. cap. 14. 15. ibid.* formelder / End far hand ey med som Low er / oc ey opliuser før end hand nytter oc bruger saadan Qvæg: da for hver gang hand sader eller stiller anden Mand's Hest / bøde 2. Ore / Indtil det vorder 3. Marck: End far hand uden Herrit der med / førend det opliuser oc vurderis / da bøde Kongen 3. Marck. Er det Ore eller Koe / da er det samme Bøder / for hver gang Oxen aagis / eller Koen malckis: Oc alle de Bøder Bonden her fore tager / de høre oc til Embismand. *Vide cap. 16. ibidem. & infra Vocab. Fæ oc fundet Gods.*

Ydermeere læs Mosis 2. Bog 23. Cap. v. 4. 5. & lib. 5. cap. 22. v. 1. 2. 3. 4. som oc her med offvereens stemmer. Men hvorledis saadan Qvæg skal louligen hællis oc bekommis / der om *lege infra Vocab. Drøfft.*

Ufærlie / er / om nogen pløjer ofver Keen / eller ompløyer eller **Omarrier** anden Mand's Sæd / hvorfor hand dog ey vorder Kantsmand / uden at hand hæffder det til sig / siden Læge: Keen tog det fra hannem. End hvo som **arrier** anden Mand's Sæd om / da hæffver hand der med forbrudt tre Marck ved Bonden / oc tre Marck ved Kongen / enddog at Jorden er hans egen / fordi mand skal deele sig til Kette / oc ey tage selff Kæ. *Jyd. Low lib. 2. cap. 73.*

Jus Seland. lib. 4. cap. 16 siger: Om mand pløyer aff anden Mand's Hæff / sig u vldende / da hafve forgiort sit **Arvide** / det er / Arbeide. Men det *17. cap. ibid.* formelder / at ingen kand forbrøde 3. Marck paa sit eget imod Kongen / men imod Bonden som imod brydis / for hans Hæff / *Jyd. Vide cap. 18. ibidem. Item Afflet pauld infra.*

Uffbug / *Latinè, amputatio vel mutilatio*, Lemmers eller Ledemods **uffbuggelse** / forstaa / om en tager anden med vold / oc maect / oc leder hannem til Stoc / oc hambler eller **uffbugger** hannem nogen Ledemod / etc. det er Fredløs Gierning / fordi hand maatte saa vel tage aff hannem Liff som Lemmer / oc der om skal Sandmand

sværge (inden 6. Ager efter Steningen er steed) Jyd. Low. *lib. 2. cap. 14.* Hvor fierding Mand bod bødis for **afhug**/der maa mand svergis Fredløs for. *Cap. 15. ibid. lib. 3. cap. 25.* der formeldis om **afhujs** Bøder/ etc. *Jus Seland. lib. 3. à cap. 4. ad 10. inclusivè. Vide Skaan. Low. lib. 5. cap. 10. 12. 13. & Drøbdemaals Sager à cap. 22. 23. ad caput 27. ibidem. Lege Guld Mandbod. Item Vocab. Sande Mand. infra.*

Skaansff. Low om Drøbdemaal siger: Om nogen tager Frelsmand/ oc riiser hannem paa hans ene Nøst/ da bødis derfor fierdings Mandbod. End riiser hand hannem paa begge Nøstene / da bødis derfor halff Mandts Bøtter / fordi det er Trælsmercke/ oc icke Frelsmands. etc. *Text. allegat. cap. 17.* End **afhuggis** den øfverste Læbe/ derfor bødis halff Mandts bøder/ *cap. 18. ibid. Lege Vocab. Nøst. Item Nidingsverck. infra.*

Uffald/ det Ord er megit gemeen oc brugelig udi voris Danske Ret/ oc fornembligen udi Arfvestifter / naar de ere til ende giorde/ oc den / eller de (rette Arfvinger effter den Døde /) hafr• bekommet deris effter Lowen tilfaldne Arfve / eller oc derfor fornøyer oc tilfreds stillet. Da bør den / eller de / der imod / at gifve oc gløre / til den som Arffven udlagde/ nøyactig **Uffald** inden Linge/ for den faldne oc opbaarne Arffve / hvilket da er suldkommen Vøltering for Fødde oc udfødde/ saa at intet ydermeere der paa bør eller kand talis/ eller kræfvis/ i nogen maader / naar der effter tagis Lingsvidne bestrefvet / thi Lingsvidne er saa sterck / at der imod ey maa gisvis Low. Jyd. Low. *lib. 1. cap. 37. Lege Vocab. Arffvestifter / pauld infra.* NB. Oc enddog dette Ord **Uffald** / er megit i Retten gemeen oc brugelig *ut supra*: Saa findis det dog icke nogensteds i voris Lower næffnt/ mig forekommet indført. etc.

Afmeining er / om mand slaar anden Mandts Ager eller Eng op med vold / oc tager det bort / hvor meget eller lidet det er / da
maa

maa det deelis med Ran. Jyd. Low. *lib. 2. cap. 48. actio rapina* (det er Ran: Sag) sk. l deelis oc ordeelis med Ran:snaffning / oc bød:is 3. Marc: Bonden / saa oc Kongen. *us eodem lib. 2. cap. 73. Vide Aflet paulo infra.*

Afnebag / eller Agnebag *idem*, kaldis den som stiel Kornet ubi Negen paa Ageren / eller anden:eds om Natten. Hvor om Jyd. Low *lib. 3. cap. 47.* siger: Far mand i anden Mand: Ager om Natte tids / oc skær Mand: Korn op / eller tager hans skaane Korn bort / da er hand Liuff derfor. etc. *Hinc*, at age med Dugvoene / sigis om den / som ager om Natten i Duggen / fra et sted til et andet / oc stiel Korn eller Høe / som kano fiendis / om Morgenen Soel staar op / i Duggen. *Vae infra Agerfred. Alias Afneback / 3: Flaggermuus / som flyver om Natten / oc icke om Dagen / hvor aff saadanne Ager: Liuffve / som stiel Korn om Natten / siunis at haaffve deris naffn. etc.*

Afret / eller oc Avret *idem*, det er Bong / oc sigis om Græs: gang i Bong / naar Eng oc Korn er indhøstet / oc Bongene opgifvits for Qvæg oc Fænit til Græsbeed. etc. *Jus Selond. lib. 4. cap. 23.* for: meider: Om en Mand saar høstet før end de andre / da maa hand ey driifve sit Fæ i Bong / oc der med øde de andres Afret eller Græs: gang: End driifver hand hans Fæ i Bong / da maa de andre det ind: namme / om hand det end lader voete paa sit eget: Ligesaa forholdis / om en By saar høstet før end dend anden / da skal den som først saar indhøstet / giemme sit Afret / til den anden By saar høstet: End driifve de deris Fæ ind / anden Mand til skade / da gielde de Skaden igien som Fælt æper / oc 2. Bre for hvert stort Hofvit / indtil det vor: der tolf / oc da bød:is 3. Marc: / oc en meere uden Skade gield / om end ald Hiorden kommer i Bong: Men dersom nogen Mand i Bye boer / vilde lade en Ager eller to staa ude / hans Naboe til Fortræd oc Skade / oc der med indnamme deres Qvæg oc Fænet / da skulle de kals de ham til Lings / oc paa Linge leggis h:nnem Dag for at høste. Skeer det icke / da skal hand sig self: Fred heyne / oc Grander nyder

E ij

da

da dertis **Afret**. *Alleg. at. Text. vide cap. 14. lib. 5. ibid. Lege Vocab. Græsbeed. infra.*

Afflet eller **Affskryd** / kaldis / om nogen afmeyer eller aff-
 slaar anden Mand's Eng eller Korn / imellem Eg oc Ende / oc siger /
 at det er hans egit / oc ganger Jorden siden hannem aff hende / da er
 hand derfor Kans Mand / dog skal Bøde for Afarie oc for **Affskryd** /
 oc om mand vidis at slaae offver Neen / oc for **Afflet** / giffvis 12.
 Mand's Sed / den der paakalder / at hand meente det var hans egit /
 oc legge dog ud Korn eller Høe / som stod paa hans Jord / oc bøde in-
 tet. End bryster hannem Lov / legge ud / oc bøde tre Mark Bonden
 oc saa Kongen. End sidon Lov er giffven / vil hand da en udlegge aff
 Grøden / men forholder det offver trende Lagdage / bøde derfor / som
 sagt er. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 73. Disse Deele kommer Bonden til / som
 imod brydis / oc seke Domino fundi, eodem loco ut supra. Nota. For
 Affarie oc Afflet giffvis en Jorddrotten Barsel / udi de Marker
 som Kæbtere. Recept. Christ. 3. art. 14. paragr. 2. Lege Asiun supra.
 Item Dorff Lov. L. L. B. 16. cap. 6. Vocab. Agerkan / paulo infra.*

Afsvind / eller oc **Afsvind** / Siug / kand sigis om det Mennis-
 ske som er fuld aff Had oc **Afsvind** imod sin Næste / uforstykt / hvil-
 ket er en slem Last / oc findis gemeenlig meest hos Niddinger / etc.
 Den hand sigis Nidding / som saaledis lefver hen i Had oc **Afsvind** /
 oc de som ere nogle ret suldfne / surfittige oc karrige Companer / som
 aff ret Had oc **Afsvind** / misunde andre deris Lykke / hvor aff i lengden
 kand fødis Hæffn / 3: utilbørlige Straff oc Skade / som saadanne
Afsvind Siuge / søge at gjøre dertis Næste oc Jeshu Christen / hvad hel-
 ler de der til kand siunis at hafve liden Ret eller en. Saadan **Afsvind** /
 Had oc Hæffn / forbludis baade i Guds oc Menniskernis Lov. *Un-
 de lege Vocab. Bøllsag / item Hæffn / infra.*

Den Dorff Lov / udi K. B. 27. cap. paragr. 3. siger : Allesteds /
 hvor mand gjør anden Skade paa noget / aff **Afsvind** oc **Hæffn** :
 da

da skal hand det gjorde / bøde den Skade siel / fuld Ret / effter sex Mænds Dom/om bevisligt er. Det er fuld Rettis Skade/som kand vurderis for en halff Marcck Sølf: End om mindre er / da gielde **Afvindsbod** til den Skaden siel/efter som dømmis aff sex Mænd/*parag. 4. ibid. L. L. B. 15. cap. siger/*Om nogen spilder andens Ploug/ Harsve / eller hugger hans Fæste / eller Sille / Vidse eller Lømme/ Skagle/Bøgel eller Hornspendse/da bøde derfor effter sex Mænds Synke/oc sex Bre udi **Afvindsbod**: Men stiel hand det/ da vorde derfor Liuff. *paragr. ultim. Plura de hac materia, lege vocab. Hugger. Item Nidingsverck/ infra. Hinc.*

Afvindsbud / der om siger *dicta L. L. B. 14. cap.* At ingen maa andens/ med **Afvindsbud** hafve/*parag. 1.* **Afvindsbud**/ det er det Liubud / som nogen gjør anden aff Had / paa det hand med saadan Bud kand twinge en anden/enten til at selge eller leye bort/ sig til skade. *pete textum præallegat.*

AfvindStiold / eller oc at føre **AfvindStiold** / det er et gammelt Danff Ord / oc er saa meget sagt / om nogen aff Landsens Indspødde / forsamler et Antal Folck til Oprør / inden eller uden Lands/ oc der med seyder imod Kongen oc sit eget Fæderne Land/det kaldis ret at føre **AfvindStiold** / nemlig / at føre sit **Stiold** aff **Afvind** imod Riget / hvor med en Adelsmand forbryder sit Arve-gods / *ut jure Seland. lib. 2. cap. 31.* Oc kand Adlen ey i andre maas der forbryde deris Arve-gods / uden i denne Misgierning allene. *Handf. Frid. 2. art. 16. Item Handf. Olai parag. 25. & Constit. Erici Regis. paragr. Non debet aliquis &c. Lege Vocab. Adels-gods. & Recept. Christ. 4. lib. 3. art. 33.* Den Svenske Lows Høggmaals Valck *cap. 9.* siger: End leder 3: indspører mand i Fosterland / 3: Fæderne land / sit / udlendiske Hær / oc har **Afvind Stiold** mod sit rette Herre / oc Harghiar / 3: øder oc fordærver sit eget Fosterland: da haffver hand/oc alle de med hannem vare/forgiort baade Lff oc Guds
E iij under

under Cronen: til evindelge Eyendom/uden hand følger den/ som ret er kommen til Riget. End/ hvo som vdiis **Toldken** / 3: saadan Sag/ da skal Kongens Raaffnd/3: Rigen Raad/hannem varie eller faide/etc. Ydermeere her om see under det Ord: Ordholdnaaffn.

Ager Fred/er den Fred som Bonden haaffver/ effter Lowen/i Marcken paa sin **Ager**/ hvor om besee Jyd. Low lib.3. cap. 47. 48: Hvo der imod tager noget aff **Ageren** oc bortfører/ maa sicke for Liuff eller Kansmand/ *juxta textum* udi den Jyd. Low. cap. 47. lib. 3. End far mand med Hiord i anden Mandes **Ager**/ eller med Stod/ eller vraad/ oc hiorder hans Korn op med Vold/ bøde 40. Marck/ thi det er fuld Hervercke/ *cap. 48. ibid.* Thi for hvert Vold i saadanne Sager/ skal mand varies med naaffn i Rion/ eller gielde Sk. iden med 3. Marckis Bod/ *cap. 49. ibidem.* Ydermeere see *cap. 50. 51. 52. & 53. eodem lib. vide* Skaan. Low. lib. 9. cap. 15. *item* Ager Kan *infra.*

Ager nogen offver anden Mandes Ager eller Eng/ der eyer skuldig Vey at ligge/ oc kommer hin vey som Ager eller Eng tilhører/ oc formeener eller hindrer hannem der/ oc hand lader enten Vogn eller anden Kaaft effterligge/ da vorde hand derfor ey Kansmand/ der hannem formeente/ Jyd. Low. lib. 2. cap. 75. *Vide* Skaanste Low. lib. 9. cap. 17 *lege* Vosab. Rider nogen. *infra.*

Ager eller Marck/ som møder imod anden Mandes Skouff/ da bgr den Skouffven eyer/ saa vijs Grene lude oc Roden rinder/ Men er det Alminding/ da eyer Kongen Jord/ oc Bonden Skouff. Jyd. Low. lib. 1. *cap. 53.*

Ager Kan er/ om Mand tager anden Mandes Korn/ der hand aarede oc saade wildstet oc vliert/ oc var ey affdeelt for Midssemmer/ med Lingsdom/ enddog hand aatte den Ager self/ hand tog Kornet aff/ fordi at hvo som ærter oc saar uden Kiere/ oc tier den der Jorden eyer/ da maa hand vide sin Sæd aff med tollf Mandes Eed/ at hand sic den **Ager** med Loff oc villie: End bryster hannem Low/ hafve den Sæd forgiorit oc sit Arbejde. End

End siger hand / at hand saede den **AGEK** aff vaade / oc ey med villie / da bør hand at haffve sin Fructgiæld igien / oc haffve at besit Arbejde:

Disse deele skulle alle deelis for Midsummer. End deelis de ey for Midsummer / da skal den Skarre der saade / oc giuffve Bonden fuld skyld aff sin **AGEK**. Men skeer det saa / at ald den Sæd der saaeet er / bliffver affdeelt for Midsummer / oc tager den alligevel Sæden der saade / da maa hand vorde Ransmand : Siger den Mand oc / der anden Mand's Jord saade / at Jorden er hans egen / oc deelis det for Midsummer / da er Sæden skyldig at gange til Jese nishende / oc Dammænds sigelse / paa hvilcke det voldgiffvis / oc hvort hen som Jorden vindis / did ganger oc Sæden. End tager ensten aff dennem Sæden / sørend Jorden vorder Lagdeelt / oc vinder den anden Jorden / da er den Ransmand der Sæden tog. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 72. Lege Vocab. Jese nishende.*

Den Norske Low siger : Skiar Mand andens **AGEK** / eller høster hans Eng / da skal hand der Eyer er / giøre der paa Forbud / oc legge hannem femte Steffne for / der skaer eller sloeg : Bunder hand Jorden / der Loufeste / da skal den som afførde / føre tilbage ved sin Eed / oc gielde Landnam : End vil hand icke føre tilbage / inden halff Maanet / da kand hand søgis til Ting for **NR** / oc vlydighed tsmod Lowen / oc effter Dom ver paa / kand hans Boe søgis derfor / som vitterlig Giæld. *L.L. B. 16. cap. leg. Vocab: Effterførsel.*

Aggerne / Nøder eller Boeg / maa ingen sancke udi andens Skouff / men kommer mand igennem Skouffen / da maa hand sancke saa mange Nøder som hand bider der / oc føre bort / enten hans Hat eller Handske fuld / men i hans Varm / eller anden sted i hans Klæder / maa hand ingen bortføre. *Slaan. Low. lib. 11. cap. 11. Lege Vocab. Abildgaard. Vide Norsk Low. L.L. B. 50. cap. & infra Vocab. Sambfund.*

Alænde / vel **Bdende** idem, det er fællig oc Græsbeed / eller

ler oc Bøfjord i Marcken / *hinc* Særjord / eller Alminding / *jure Se-land. lib. 4. cap. 1. 3. & 4. Skaan. Low. lib. 4. cap. 11. & 12. Vide Alminding.*

Alminding / eller **Almindelig** *idem*, er det som er tilfældig oc uskift / Jord eller andet / saa at ingen der udi veed sin særlige Lod. *Jyd. Low. lib. 1. cap. 53. siger: Er det almindelig / der eyer Kongen Jord / oc Bonden Skouff / etc.*

Den Dorste Loug siger: At **Alminding** skal være / som den haffver været aff Arilds Tid / baade ofven oc nedent. *L. L. B. cap. 48. End kommer Trætte om Alminding / saa at somme si, det er Alminding / oc andre / at det er deris: da skal 12. Odels Bønder / eller andre myndige Mænd / sverge ret Marckffel / imellem Alminding oc Bondens Jord / *ibid. paragr. 2. & 3. Des process beskryvls klarlig sammesteds / oc skal efter for^m. Mænds Eed oc Afflict dømmis / hvem Jorden bør at følge. etc.**

End sicker Kongens Ombudsmand nogen / at haffve tagit noget fra Kongens **Alminding** / oc bygt det uden Kongens Loff: oc den anden siger / at haffve hafft det i 30. Aar oc meere / da giøre det bevisligt / oc siden handlis der om / som om Bondens egen deel oc Alminding / som sagt er. *ut supra. ibid. paragr. ultimo.*

Nota. Kongen maa bygge **Alminding** naar hand vil / den som fæster / skal gløre Glerdis Gaard der om inden Aar oc Dag / oc icke offtere flytte dem / oc gaffve sin Marckffel paa alle sider Gaarden / saa vijt hannem forløfvis / skal oc saa haffve alle Enge: Sletter / det første Aar / i **alminding** / hand begynte at høste. *L. L. B. 59. cap. paragr. 1. Hvorledis Setterboel skal giøris i alminding / *ibid. paragr. 2. lege Setterboel.**

Saaer mand i **Alminding** / oc haffver en Loff: til aff Kongens Ombue Mænd / da eyer Kongen baade Korn oc Høe / om Høe er slagit / *ibid.* End slaaer to Mænd Høe sammen i **Alminding** / da nyde hver det hand sloeg / *paragr. 4.* Alle

Alle Fiskevand i alminding / maa brugis aff hver den som derudi Laad hafter / *parag. 5. Ibid.* Tømmer oc huggen Bord / maa ligge et Aar omkring i alminding : Alt andit som huggis *ibid.* oc icke føris bort inden Afften / er lige frels for hver Mand. End tager nogen det bort som maatte ligge der / Inden 12. Maaneder ere forligben / da bøde den det fog / sex Dre Sølf til Kongen / oc til den det tilhørde / fuld Bærd derfor / oc Afvindsbod effter Laugdommen: *Eodem lib. & cap. paragr. ul: imo aliàs.*

Almindelige Beye / 3: Alles Bey / eller Alfar Bey / skal være som de hafter været aff gammel tid / *ut* Norste Lov. L L B 40. *cap. parag. 1.* End liager almindelig Bey offver nogen Mandis Ager eller Eng / da maa hand legge den uden Gierdit / oc gøre den saa god at fare paa / hvad heller det er vaadt eller tørt / som den anden Bey vaar : da skal mand fare at den Bey / alligevel det er lengere. *Ibid. parag. 2. Nota.*

Almindelige Beye i Norge / skulle være ofte Alne brede. Gjør nogen Skade paa Ager eller Eng / hvor slige Beye ere / bøde Skaden effter sex stielliche Mandis tycke / oc Landnam til med. For meener mand anden at fare almindelige Beye / bøde Kongen en halff Marc Sølf. End / røfvis eller rannis noget aff Hander paa nogen : da bøde den der røffvede lige saa / oc den Skade fick. Det effter sex Mandis Dom. *ibid. par. g. 3. Lege Vocab. Broer. Item Beye. Infra, & cap. 41. 43. Ibidem adhuc Nota.:*

Det heder Alminde. Beye / som løber Endelangs igien nem Bygden / oc den som ligger fra Fields til Spes. Alt andre Beye / som ligge til Mandis Hus eller andensteds : de kaldis Tvær Beye / ad dennem skal icke ridis med Stang. *Unde Vocab. Dvugrid. Item dicta lege lib. & cap. 42. parag. 2.*

Almanacker / oc Calender / forbiudis alle Bogførere oc Bogtryckere her i Riget / fra fremmede Stæder at indføre / hvad Sprock

det være kand / saa fremt de icke alt deris Medhafvende / ville haffve forbrut til Kongen oc Kronen : Ey heller maa enten Ind eller Ud- lændiffe trycke eller selge (her i Riket) anden Almanacker eller Skriff-Calender / end den som aff *Receptore* oc meenige *Professori- bus* udi Rijsenhaffn forordnede Person *componerer* oc forfatter / oog maa en til sin egen brua / oc for sin egen *curiositet* / forskriffve fremmede Almanacker oc Calender. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 35. Lege Calender infra.*

Almuens Sold / ere *privat* Personer / Borgere oc Bønder / baade i Danmark oc Norge / som ey maa sfiude Diur i Danmark / maa ey heller holde Støvere eller Mønder. *Lege infra Jagt. Nota*

Ombodsmanden i Norge / en hver i sit Lan / skal tilsticke en soeren Skrifver udi hvert Tinglaug / oc tillegge dennem tilbørlig Underholding aff Almuen / for deris umage / som skal være aff hver fuld Gaard 4. β . oc aff hver halff Gaard oc øde Gaard 2. β . oc naar hand skrifver for dennem / da skal hand haffve for hver Side hand skrifver / 4. β . oc der ofver icke ydermeere besværg Almuen. *Norsk Lovs B. 4. cap. paragr. 1. See Christ. 4. Recept lib. 3. artic. 16. & 22. Lege Vocab. Soerenskrifvere infra. aliàs.*

Almisse Sold / det ere Beclere oc Stadere / i Danmark saa vel som i Norge / som ere saa forarmede / gamle eller vansøre / at de maa omgaa / eller føris omkring / at bede Almisse i Guds Staffn. *Unde Vocab. Beclere. Item Norsk Lov L. L. B. 43. cap. & Recept. Christ. 3. art. 62. &c.*

Alne / ingen anden Alne maa brugis offver alt Riket / i Riøb oc Sal / end Sielandste Alne / hvilcken udi alle Riøbstaderne / paa Raadhusit / aff Jern giort / skal ophengis / hvor effter alle andre skulle lignis oc maalis. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 11. artic. 3. Lege Vocab. Maal. infra. & Forord. Frid. 3. Dat. Haf. 15. Julii, 1651.*

Udi Norge skal Aldtingest / udi alle Handfæring / maalis
med

med Sielandſke Alne/ ſaa vijt med Alne maalis ſkal. *Norſk. Low. K. B. cap. 29.*

Ambod / *Genitalia latinè*, er Mandſ perſons lønlige Lem/ der om lege *Jyd. Low. lib. 3. cap. 25. & jure Seland. lib. 3. cap. 4. Skaan. Low. lib. 5. cap. 10.* kaldis det oc Ambod i Drogen/ etc. *Lege Vocab. Bod. Item. Fuldmandbod infra.*

Andbod / er Boſkab aff alle ſlags/ giort oc beredt Klæder/ ſua oc alt andet Huſgeraad oc Fæ/ der hafver ſynderlige Mercke oc Riendefegn/ *latinè utenſilia. Jydske Low. lib. 2. cap. 94. jure Seland. lib. 5. cap. 39. & lib. 6. cap. 14.*

Anden Mandſ Etenere / maa ingen tage i Forſvar/ ingen maa heller holde eller hafve ſtaaende Svenne/ 3: Staffne Svenne/ Løſgengere/ Pøbber Svenne/ eller Biſſekræmmere/ paa anden Mandſ Gods. *Receſſ Chriſt. 3. art. 48. & Løſegængere infra.*

Andled / er ſaa meget ſom Anfiet/ *ut*: Vorder nogen ſaar i Andled eller paa Haand/ ſom icke kand ſkiulis med Haar eller Klæder/ da bødis der halff meere for/ end for andre Saar. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 29. Vide Lyde infra.*

Anfred / *vel Urnefred idem*, er et Norſk Ord/ oc beſkrifvis udi den Norſke Lowſ Lingf. B. 9. cap. *Item K. B. 8. cap.* forz nembliigen.

Anfred / ſiuntis effter Læxtens Anledning / at ſkal være Huſefred / ſaaledis at forſtaa / at en hvar paa nogle viſſe Dage bør at hafve Fred udi ſit Huſ / oc ved ſin Urne / oc icke / imod Lowen / da med nogen Steffne Maal eller Trette / til Lingeplagis / ſteffnis eller *tribuleris*. Lingf. B. 9. Cap. formelder / at der maa icke Ling holdis / fra Lockeløſdag: ſom er 14. Dage effter Paafte / til 14. Dage for S. Hans Dag. Slden fra den 8. Julii oc til Korſmeſſe om Høſten / (hvileket ſiuntis at være ſaaledis forordnet / for Bøndernis Vaar oc Høſt ſkyld.) *Nota.*

Laugtingit maa icke holdis nærmere Juel / end den som steffne
er / sand komme hjem Juele: Aften / ey heller maa Ting holdis om
Juelen / inden den 13. Dag Juel er forløben / ey heller maa holdis
Ting i Dimmel: Bæe / eller paa Hellig dage. *Ibid. parag. 2. K. B. 8.*
cap. siger / At alle Sager skulle være usteffne / paa de Tider som
Anfred holdis effter Looven. parag. 2. Lege Vocab. Ting / Item
Boguroff. Infr. 1.

Angerløs / det er / frij for Alles Tilfale eller Klagemaal / *ut*,
Jyd. Low. lib. 1. cap. 55. Om den som biuger anden Mand's Jord / oc
rømmer første Lagdag / effter det er Tingliert / oc giffver Low / at hand
meente det var hans eget / være angerløs etc. End den som sictis
for Boldtagt / oc sværge Sandmand hannem angerløs / da er den
der paa deel / baade skildt ved Bod / oc saa ved anden Low for Leyer:
viide / fordi den meere Low / tager jo den mindre bort. *Jyd. Low lib. 1.*
cap. 17. vide cap. 89. ibid. Om Ombudis Mand ey vil tage Lyff
aff Bonden / da være Bonden angerløs der hannem bandt / om hand
slipper bort. etc. *Text. præallegat.*

Cap. 114. ibidem formelder : Om mand faar anden noget af
giemme / oc der kommer Jld i hans Hus / oc brænder det op med Bon:
dens andre Kaaster / oc er Vidne til / at hand tabte sit med / da være
Bonden angerløs / etc. End / dræber Mand anden i Sengen med sin
Hustru / forstaa i Horeseng / da være Bonden angerløs / der han:
nem dræbte. *Jyd. Low lib. 3. cap. 37. Lege Vocab. Hoer. Infr. 1.*

End er den Adelsperson oc saa Angerløs / som fremviser sin
riktige Jordbog for sin Rit: Mester / med hans Haand underskrefvet /
saa oc for Rigens Marsk eller Raad / om paatviflis / Røsttlenisten icke
ræt at være angifvit.

Den Kiendis oc saa Angerløs / som med sin Røsttleniste ret:
ter sig effter Laxten der om er gjort oc ansæt. *Recess Christ. 4. lib. 8.*
cap. 2. art. 4. parag. 9. Lege Røsttleniste. & infra Krigs: Commissa-
rierne.

rierne. Alias. Hvad mand haffver ubi Haand oc Hæffd/ som beholde
dis frij oc upaafalt / det sigis oc Angerløs . *Ut:* Det Gods / som er
forfuldt til Laas/ etc. Eht Laas er Lovens ende. Rigens Ret / *ar-*
tic. 18.

Unnerkundig Mand / ɔ: **Maffnkundig** / riig oc fornemme
Mand : om hand er i Eetleeg oc Slect med Manddraberen / som
sværgis til Dod / oc vile y udlegge sin Anpart aff Woden / da maa
Manddraberen icke selff tage noget fra hannem / Men Frænderne
skulle nøde hannem til at udlegge med Kongens Ret. Skaan. Lov
lib. 5. cap. 1. Lege Vocab. Saael. Infra.

Unstug Dom / er Dom paa en Mand's Fred eller Ære /
Skaan. Lov *lib. 6. cap. 8. 9. 11. jus Seland. lib. 5. cap. 12.*

Unstug Mand / er wnstig/ wfrj oc wrels Mand/ der ey
maa svare for sig til Singe/ eller staa i Lov oc Lov. *Jur. Seland.*
lib. 5. cap. 11. Et hinc Unstug-Rone / ɔ: wrels eller wærlig Qvin-
de/ Skaan. Lov *lib. 6. cap. 7. & 11.*

Unstug Hion / er en Mand's Eleniste-Liunde / som ey er
frels/ men Liiffegen Erælle / eller Ærlø / oc skal derfor tlene sin Liiff
tjij / *jure Seland. lib. 5. cap. 10. & 12. Skaan. Lov lib. 3. cap. 19. lib.*
5. cap. 22. formelder / Om Unstug-Hion saaris aff anden Mand's
Fæ / da bødis derfor Lægis giff oc Dagverckis spilde / ɔ: Badskerløn
oc Forsømmelse: Saaer de Lyde/ det bødis særlige effter Loven. Ders-
meere siger *lib. 6. cap. 25. & 13. Item cap. 22. lib. 9.* End kiber nogen
med Unstug-Hion/ eller Læje-Hion / ɔ: Børn oc Liunde/ da giel-
de det hand kiber/ oc svare der til/ som for andet Lyffverj. *Lege Va-*
cab. Dagverckis spilde.

Appellatio, id est, provocatio ad superiorem judicem, er
Steffning til Ofoerdommere / om nogen aff Parterne formeener sig
med den affsagde Dom at være forurettet / oc derfor indsklude sig
til Høperet / det er en hver tilladt : Dog maa ingen indsklude sig
for

for Kongen oc Raadet/ førend tilforn er gangen Dom til Herritz oc Lands: Ting/ icke heller maa nogen appellere til Lands: Ting/ før end hand hafver Dom til Herritz/ Bys eller Birkel: Ting. *Recess Frid. 2. art. 1.* Thi mand skal endeligen hafve *sententiam prioris instantie*. for sig. *Recess Christ 3. artic. 5. Textu finali, & art. 8, in medio, & Constit. Christoph. Regis, paragr. 26.*

Den Norske Low siger / At ingen maa skide sig fra Lovlige Domme/ oc der med spilde en anden sin Ret / oc skal hver mand syltistgiøre Laugmandens oc Laugrættis Mandens lovlige Domme: dog tilstedis / at indstefne Laugmanden for Kongen oc Raadet / om nogen siunis at være forurettit. *Ting. f B. 4. & c. p. 9. Lege Vocab. dilation, infra.*

Appellations - Process, hvorledis den skal driifvis effter Lowen/ det lærer *Lord. parag. 79.* ydermeere. *Nota:* Fra Herritz: Ting / Birkel oc Bys: Ting maa appellere til Landsting / oc fra Landsting maa appellere for Kongen oc Rigens Raad/ dog/ hvo der taber Sagen / hand kand ey vjdere appellere. men gifve sin Gienpart Kost oc Læring/ effter Dommens formelding. *Recess Christ 3. art. 8. & Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 10. 11.* Om den som appellerer oc steffner/ ey møder/ *vide Sager/ infra. Item Norske Low. Ting. B 9. Cap.*

Appellatio ofver Mandheldelsesmaal/ forstaa / om nogen for sit Fædested / (nt i Sicland) eller oc for Ord / som icke Xren vedkommer / (som i formere tjoer hafver været i brug / dog nu affskaffet/) bleff med uret / imod Lowen/ fordeelt eller Mandheldeløss giort / den maa appellere oc indstefne for høyere Ret / thi ingen bør i saa maade imod Retten at fordeelis. *Vide Constit. Frid. 2. Dat. Koldinghus in Janu: 1579. Birkel: Ret art. 21. Ydermeere om dem som ere Mandheldeløss giort/ vide Mandheld. Item Vocab. Landstinga. infra.*

Arr/ eller oc *Arvit* / *idem*, sigis i Lowen/ naar nogen vorder saaledis slagen / huggit eller stukit til Blod / at paa steden (effter det er til

tillagge) blifver Segn / Aræ eller Kiendemærcke. *ut* Jyd. Low *lib. 3. c. 30. Lege Vocab. Saarbod / & infra Evennit.*

Aræd / *vel* et Aræde / der ved forstaais alt det som gioris paa en tid / *ut* Ploening / Slagsmaal / eller Drab / etc. der om Jyd. Low *lib. 2. cap. 60. & 72. Jus Seland. lib. 3. cap. 4. & 17. & lib. 5. cap. 23. & 24. Vide Skaan. Low om Orbdemaal / cap. 28. Den Norske Low kalder det Aldfærd / M.B. 17. cap. paragr. 3. Item cap. 18. Ibidem. vide suo loco. Item Erle infra.*

Arbeide under Prædicken / (om Søndagen / Hellige dage oc Bededage) forbiudis i *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. paragr. 4.* Saa fremt nogen befindis at arbeide under Prædicken / straffis første gang som vedbør. *Lege Helligbrøde / infra.*

Arbeids-Før / sigis den i den Norske Low / som er Før oc sterck / oc dog ey gider arbeidet / men behielper sig med Nyffiggang oc Betlerj: En ret Dagdrifvere eller Landstrygere (uden meen oc scavyanck) saa kaldit. etc. Stiel saadanne Arbeids-Føre til en Dre Sølf / oc er icke befunden tilforne med Lyfverj / da miste sin Hud / uden hand vil løse sig med 3. Marc Sølf / til Kongen. *Lyff. B. 1. cap. paragr. 2.* End / stiel hand anden gang til en Dre Sølf / da løse sin Hud med 6. Marc Sølf til Kongen / eller miste Hud / oc brændis paa hans Kind / *ibidem paragr. 3.* Stiel hand tredie sinde til en Dre Sølf / da miste sin Hud / oc Kongen tager alt hans Gods. Men stiel hand offtere / miste Liffvit / *paragr. 4. ibid. aliàs.* Den som ey er Arbeids-Før / oc ey kand fortiene sit Brød: Om hand stiel Mad / til at opholde sit Liff med / da maa hand icke reffis for det Lyfverj / uden hand stiel meere / end hand kand æde til et Maaltid. *Eodem lib. & cap. paragr. 1. Lege plura Vocab. Stiele.*

Arckelle / kaldis det Rum bag under udi Orlog-Skibe / som Lod oc Krud / Musqveter / Lencke-Kugler / oc anden Geiver / til Skibens *defension*, ihafvis oc forvaris. etc.

Arff /

Arff / er en Rættighed / ved hvilken Gods oc Penge arffvis oc tilfalde en / effter ens døde Venner eller Slect / rørendis oc urørendis Gods / *Latine Successio in jus defuncti, aliàs, Hereditas.* Hvorledis saadan Arff tilstedis oc befalis aff Gud selff / endoesaa maa den / hvorledis med Arfve skulde omgaats / oc hvo den skulde følge / der om læs Mose 4. Bog 27. Cap. *à versu 1. ad 12. & Cap. 36. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6.* Ydermeere hos Ezechielem Propheet / Cap. 26. v. 16 17. & 18. hvor den gunstige Læser finder den første Grund oc Fundament / paa voris Verfslige Lovers Arffvetal / etc. dog kand ingen arfve noget / før end ald Gield blifver betald / saa kaldis det en frj Boe. *Hereditas enim non dicitur nisi abstracto ere alieno:* Thi ald vittterlig Gield / Niemgield / oc Børn:penge / skal først befalis aff Fællig Boe / iaa vjst som rørendis Gods tiltræcker / kand det icke tiltræcke / da betale hver som hand tog i Arfve / om hand tager ved Arf. *Recess Christ. 3. artic. 33. Norff. Lov A. B. 3. oc 5. cap.*

Den Norffe Lov *A. B. 13. cap.* slutter / At den som icke vil tage ved Arfve / tør icke heller svare til Gielden / om hand sig ellers der fra entholder / oc Arfven Lovligen opsiges oc fragaar. etc. Ydermeere / om nogen Mand dør / da skal hans Arf sættis i god Forvaring / oc de skulle gifve Bud (forstaa Arfvingerne) til alle dennem som harve Gield at kræve / at de komme tilstede til en forsagt Dag / oc tage hver slig Skyld bort / som hand kand bevise sig lovlig til: Necker ey PENDINGE saa mange til / at alle Gieldener kunde fange deris fulde betaling / da skal det kortis for alle / oc ere da Arfvingerne vjst / om de saade dennem lovlig til. *A. B. 12. cap. parag. 2.* Hvo der er næst at arfve / der om see *Recess Christ. 4. lib 2. cap. 7. & infra Vocab. Børn. Item hosjøvede Norffe Arffvetal presenssem.*

Arff iblant Adelen / som falder effter Fader oc Moder / oc ingen Brødre ere til / da skiffis Arfven imellem Søstrene effter Loven / hvor Brødre icke ere til: Sammeledis udi alle Arfve / hvor
Arf=

Arffven falder til Qvindfolckene / oc icke er Mand lige nær udi **Arffve**. *Lege infra Sæde: Gaarde. & Recept. Christ. 3. art. 39.*

Arff/Gang: Arff kaldet / er den **Arff** som arffois aff de Personer som ere den Døde udi tredie Led eller vjdere udi nedstigende / oc andet eller tredie udi tverstigende Linie beslectet / som efter Sielandste oc Skaanste Low / kaldis **Gang: Arff** / fordi den da oc siden gaar lige til alle / uden Mandis eller Qvindis *Consideration*, det er / at Mand oc Qvinde udi saadan **Arff** tage lige meget / *vide Text. jur. Seland. lib. 1. cap. 15 & 28. Skaan. Low. lib. 2. cap. 6. 7. & 8. & infra Gang: Arff oc Old: Arff.*

Arff bør frem at gange imeden **Arff** kom er til. *Jyd. Low. lib. 1. cap. 4. in textu, Skaan. Low. lib. 2. cap. 6. Sielandste Low. lib. 1. cap. 15:*

Arff forgaar icke / saa længe **Arff** kom er til / dog tager Mandis Personer to Lodder / oc Qvinde en Lod / *Jyd. Low. lib. 1. cap. 4. & 5. oc ligesom en hver tager i Arfve / saa tagis oc saa Mandbod ind / jus Seland lib 5. c. p. 25. 29. 30.*

Arff imellem Ectefolck / hvad heller de haaffve Børn eller en / om en aff dennem ved Døden affgaar / hvorledis da forholdis skal / der om læs *Jyd. Low. lib. 1. c. p. 6 & jus Sel ind. lib. 5. cap. 2. & 31. Skaan. Low. Arff: Bog cap. 35. 36. & 38. & Recept. Christ. 3. art. 52.*

Arff / hvorledis stiftis skal / det lærer *Jyd. Low. lib. 1. cap. 4. 5. & 6. jus Seland. lib. 1. cap. 1. 3. 5. 6. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 18. 26. 29. 33. 34. 35. 43. 48. Skaan. Low. lib. 2. cap. 1. 2. & Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. item Skaanste Lowes Arfvebog per totum. & Norst Low. A. B. inclusivt.*

Arff effter Slegfred Børn / der om *Jyd. Low. lib. 1. cap. 24. & jus Seland. lib. 1. cap. 49. lege infra Vocab. Slegfred. Item Norst. Low. Arff (al. 11). Arff. cap. 7. A. B. & c.*

Arff skal mand søge i det Herrit / som **Arffven** er falden. End om hand leder sine vidnisbyrd andensteds / end som **Arffven** er falden /
 & eller

eller ad Kiøbsted Ret/da er hans Bldne forskut paa den tid : Thi alt det som med Kiøbsted Ret gioris/skal med Kiøbsted Ret søgis. End all det som i Herrit er giort/dog at hand far imellem Herrit oc Kiøbsted/skal i llge maade effter Lands Loven søgis. *Norsk. Lovs A B. cap. 10. vide cap. 10. ibid.* End besidder eller indeholder nogen andens **Arf** uloulige/da skal det hannem efter loulige Bevjs afdommis/om hand gifver sig under Dom/oc hin skal bøde Kongen 2. Marcø Sølf/ for hand lagde Dom for den **Arff** : vil hand ey slippe eller affare effter Dom er gangen/da begiere Hielp aff Tingmændene/til at føre hannem aff den **Arf**. Vil Tingmænd icke medfare/bøde Kongen hver 1. Marcø Sølf/kommer de der frem/oc vil hand **Arff** verge med Ord eller Teg: da er hand Kongen plictilg ti Marcø Sølf/oc hver aff dem som med hannem holde/bøde 12. f. Slaais de/da bliifve de ugilde/oc: Erløse/ som forestaa. Men de som tilkommer Fredhelger/oc: uskyldige. *Dicta lege & cap. 17.*

Arff beder **Arff** i alle Skiffte / om **Arff** kommer imod **Arff** / i hvor megit eller lidet det er paa enten Sider : End findis ey **Arff**ve imod **Arff**ve / da bør først hver sin **Arff** ud / saa megit hand Indførde/ oc det vinde med Ræffn i Kløn/ om det bleff lagt i fel lig. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 17. lege Lau: Arf pauld infra.*

Arff/ hvorledis et Sydfknde tager meere end et andt/ *requi- re Jyd. Lov. lib. 1. cap. 11. & infra Vocab. Sydfknde.*

Arff/ som nogen Fremmed/eller uden Riget boesiddendis/her Land være tilfalden/oc vil den aff Riget udføre: Eller oc nogen / her i Riget boesiddendis/ sit Gods oc Formufve uden Riget bortflytter / Pengene paa Rente sætter/Huse oc Gaarde under fremmed Herskab opbygger eller kløber : da skal hand den siette Part der aff effterlade. Hvad heller hand er i Kiøbstedden eller paa Landsbyen boesiddendis. Findis oc Penge oc Gods tilforne at være aff Riget udficket / Forordningen der med at eludere, gifvis der aff ligesaavel som det her i Riget

Rigettsfandt is. Hvor med de som vedkommer / i tide maa haaffve indseende / saa at Kongens Rettighed der aff erleggié / saa fremt de icke forderis efterladenhed ville staa til Rette / for hvis Skade de der med forsaarsage. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 2. lege Borgemeister oc Raad. Item Vocab. Forloff infra.*

Arff oc Gield skal kræfvis efter død Mand / paa 30 Dag / eller det næste Ting efter / om *Creditorerne* eller Arfvingerne ere inden By. End ere de uden By / staa 6. Uger / ere de uden Lands / staa 6. Dag oc Jambling. Ere de i Kongens Forbud / kræfvis inden tre die semt efter de hjemkommer. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 23. item cap. 26.* formelder: Kiendis rette Arfvinger ved Arff paa 30. Dag / da gielde de ald den Gield der kræfvis. etc.

Jus Seland. lib. 6. cap. 17. siger: Komme ey Arfvinger inden Aar oc Dag / da saa de ey aff Arfren / uden Embidsmanden vil saa dem den for Guds skyld / eller Kongen vil dem den igiengiffve. Ydermeere siger Texten: End ere Arfvinge ey i nogen lovlige Forsald / oc faldede ey paa / som sagt er / rette tid / oc viste at den Arff vaare til: da verie hand ved Lov der Arff tog / at hand tog den rettellig. End ere ingen rette Arfvinge inden sjuende Mand / oc kommer ey tre duende Dag / da skal Arff vurderis oc sættis at giemme (forstaa / under rictig Registering) til saa lenge rette Arfvinge komme. End kommer ingen rette Arfvinge / da hafver Kongen Arff. etc. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 23* effter der paa forhørsvede Dom. etc.

Jus Seland. lib. 1. cap. 15. siger: End er ingen Frenndsommen: Slect / til da er Kongens Fogaat næst at Arfve / forstaa: paa hans Konal. Mayest. vegne. *Vide cap. 31. ibidem*, som formelder oc / at Arffven skal staa Aar oc Dag / om Arffvinge ere aff Lands faren / etc. *Lege Skaanste Lovs Arfve bog. cap. 57. 58. & infra Vocab. Oprisve.*

Den Norske Lovs A. B. siger/ At allesteds hvor nogen døer/ oc ey ere Arffvinge nær / da skal **Arffven** staa i deris Huus/ som Manden døde hos/ i god forvaring/ et Aar omkring: Kommer Arffvinger ické inden et Aar/ da tager Kongen den **Arff**/ ved vurdering/ oc beholder den/ om Arffvinger ické komme inden 10. Aar: Men udlandiske Mandes **Arff** skal staa 12. Maaneder oc en Dag/ før den falder til Kongen. *Dicta lege & lib. cap. 11. Lege Vocab. Boe infra. & Recept. Christ. 4. lib: 2. cap. 15.*

Nosa. Allesteds hvor nogen er **Arff** tilfalden / oc forsømmer det aff Bankundighed at søge / da haffve den **Arff** udsøgt inden 10. Vintre/ om hand er inden Lands oc aff Banmæct / 5: om hand haffver der Forstand til/ oc er uden Forsald. A. B. 18. Cap. End eyer mand **Arffve** at skiffte/ da er det vel/ at alle komme til Skiffte. Vile somme ey til Skifftis/ da skal mand stefne dem til Skifte/ med Vidne ofverværendis / oc legge der Laader paa / oc skal da hver hafve den Laad som hand faar. *ibid. paragr. 2.* Siger nogen/ at det vaar ey retteligen skiffte / oc siger at der er noget underdøst / da skal den som **Arffven** skal udlegge / soerge self tredie. *ibid. paragr. 3. lege D. B. cap. 3. paragr. 1.* Hvorledis Arffvingerne skal stefnis/ oc i lige maader hvorledis skifftis maa/ om nogen ey møder. etc. *lege Vocab. Jesnit & Syds skinde infra. Item Arffve Svig paulo infra.*

Arff oc Gæld / om forsværgis / eller fragaais / da skal Boen strax Registeris / oc siden til Landsking begieris oc forordnis tvende gode Mænd / (om det er Adelen angaaende) som skal sette Bgis dag saa omtrent giøre *Creditorerne* udleg / ligesaa om Bergerne ville aff den Dødis Boe betale *Creditorerne*. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 2. & 3. & 6.* Dog skulle særdelis haffvis i act / Børnpenge / Kirkepenge/ oc hvad wmyndige haffve at fordre. *ibid.* End døer nogen Adels person/ som er uden Forældris fellig/ da skulle to aff de næste Frender paa Fæderne oc Møderne side/ Boen Registeris/ oc den næste Berge

ge det paa Voens befoftning tilflicke/ *codem loco artic. 5. lege Vocab.*
 Voen. End er Bergen uvederheftig/da gifvis det Kongen tilkiende/
 oc hand forordner en anden vederheftig. *ibid. artic. 5. paragr. 2. Lege*
Vocab. Berger iblant Adelen.

Arfveftløb/ vil nogen fiøbe Arff/ da ſkal hand tage med ſig
 rictig Regiſtering/paa Voens tilſtand/Grund oc Løſjøre/løſt oc faſt/
 ind oc udgielt/ ſaa vijt eſfter Regiſterings Bøgers oc Handſkrifters
 ofverſeelfe kand forſaris: hvilcken Regiſtering aff Borgemeſter oc
 Raad i Kiøbſtederne/oc paa Landsbyen aff Birek eller Herrisfoget/ i
 hans Kiøbe-Breff (om det ſkal Naact hafve ſuldkommeligen ſkal ind-
 føris ved Dag oc *Datum*, ved nøyactig Raadſtue eller Tingsvidnet/
 ſaa der aff kand vidis/at den Selgende er forviffet/oc nøyactig kund-
 giort/om ald Voens tilſtand/ førend Kiøbet ſluttis. *Receſſ. Chriſt. 4.*
lib. 2. cap. 7. art. 3. Videre om Arff *vide vocab. Børn & Fader. Item*
Hoſbond & Huſtru infra.

Den Norſke Lov formelder/at ingen maa tilfiøbe ſig den Dødis
Arff/ førend hans vitterlige Gielt er betalt. *K. B. cap. 6. paragr. ult.*

Arfveftliſter/ kaldis: naar nogen ved Døden afgaar/oc lader
Arfvinger eſfter ſig/ ſom da til en viſſe Tid oc Sted ſkulle møde/oc
 holde Skifte oc Deeling eſfter den Døde/ *unde Vocab. Arff oc Gielt*
ſupra. Til ſaadanne **Arfveftliſter** i Norge/ maa Fogderne ſig leſe
 indtrange/ naar de ey der til bedis/ hand ſkal hafve for hans umage/en
 halff eller heel enckende Daler/ eſfter Voens tilſtand. *Receſſ. Chriſt. 4.*
lib. 3. art. 16. Lege Vocab. Skrifvere. Item Fogderne infra.

Nota: I Danmark/ med des underliggende Provinger/ hafve
 ver hid indtil været i brug paa ſomme ſteder/at hvor ſom noget Skif-
 te ſkeer paa Landsbøgden/ paa Kongens/ Adelen/ eller oc andris
 Gods/at Fogden ofver Stedit/ ja endocſaa Herrisfogden/ da ende-
 lige maa være tilſtede/ oc hafve indſeende/ til den ende/ at fattige En-
 cker/oc ſmaa Faderløſe Børn/ bliſve med gode oc vedderhaſtige Ber-
 ger forſiunit/ ſaa dertis Arf oc Gods bliſver vel forvart/oc de ey i no-

gen maader vorde forurettit. Disligeste paa Hørbondens vegne tilsee / at hand bekommer sit ud: det vare sig resterende Landgilde / Foersnød / oc anden pligtige Rettighed / som bør at gifvois oc udredis / oc saa med Gaarden oc des tilliggendis Skoffve oc Eyendom i Mark oc Bye / med dets Hæff oc vedligholdelse / effter Necessen / oc saa viit i saa maader der til udgøris oc forhandlis / til Gield eller i andre maader / det gifver Fogden rictig fra sig beskrefvoit / med Herris / fogden oc Dannemænd / som ofverørendis / deris Hænder oc Signeter med undertryck / oc underkrefvoit. *Hinc.*

Skifte-Brefve / kaldis saadanne udgissne Brefve / naar de effter Voens tilstand / registrering / oc dets rictig forretning oc medfart / saaledis ere beskrefne / saa at en huer / baade Zerger / *Creditorer* oc andre / sig der effter kand med deris **Arff** / Kræff oc Gield / vide at rette / oc nyde sit i Røllghed / saa viit de rictig er tilskifte / oc uden vjdere trætte kand da der effter affordris / hvilket **Skifte-Breff** (affen eller flere) da betalis Fogden som retter / aff dem det begierer beskrefvoit oc fornøden hafver / oc derforuden for saadan hans umag oc tilsiun paa **Skifte** / gifvois hannem gemcentlig oc særdelis / det beste Vonde Niunde i Voen findis (forstaa i Steland) som hannem oc underleggis at sidde paa / som en ære / det første hand indkommer oc sætter sig ned / paa Kongens eller Hørbondens vegne / oc derforuden / en Rixdaler eller to / effter Voens tilstand / eller dets værd / etc. Hvor imod / aff en huer Fogit / oc paa hver sted / holdis rictig **Skiftebog** / hvor udi saadanne **Arfve-Skifter** rictig indføres / en huer til efterretning i lengden / om fornøden gøris / saa at alle der aff rejsende Trætter eller **Risforstand** / (om **Skifte-Brefvene** blifve borte) kand da der ved forekommis oc bjleggis / oc **Øfrigheden** der aff kand hafve underretning / om med aldingest paa **Skifte** er rictig omgaait eller ey. etc.

Saadan Brug indføres icke her som en **Plict** / nogen at tilbinde / effterdi den icke saaledis egentlig udi Loven *determineris*. Siunis bog ey ubillig / eller imod Loven / thj gammel vijs oc brug / som ey er imod

mod Loven / kand vel i nogen maader efterfølgt/ udi de Sager som ey findis i Loven *specificerit. Jus ubi deficit, sibi Conseruado vim legis obtinet. Unde Vocab. Sedvane infra.*

End findis tvist/om nogen (aff de som fremkomme) bør at arfve eller ey/da skal hand hafve Bidne inden Ting effer loulig In dsteffning/ at hand er ret **Arfving**/ hand skal oc' anden Bidne hafve/ de som hos vaare/ der hans Moder bleff fest/ oc næfne steden/ oc da bør hannem **Arfven** at til dømmis. *Dorff Lovs A. B. cap. 19. parag. 1. 2.*

Nota. Ingen Mand skal **Arff** eller Gods skifte / uden med **Arfvingens** Lov. *ibid parag 3. Lege Vocab. Hestesør. Item Ddel: skifte infra.* Om Dvitering for **Arfve** / der om *lege Vocab. Arff kald supra.*

Arfvesvig/ er at giøre Svig/Bedrag oc underfundighed paa **Arff**/ naar skiftis skal: Hvilket forbiudis særlige udi den Dorff Lov saaledis: At ingen skal giøre anden **Arfvesvig**/ oc ingen maa gifve **Arff** fra anden/uden loulige Gafver:uden saa er/at **Arfvinger** sig der ja til. End skal ingen underfundig Kieb blifve ved maect. *A. B. 12. cop.* End dør nogen/ da skal hans **Arff** sættis i god forvaring (forstaa under rictig Registering) oc de (forstaa **Arfvingerne**) skulle gifve Bud til alle som hafve Giæld at kræfve/at komme tilfiede til en forsagt Dag/ oc tage hver sliig Skyld bort/ som hand kand loulig bevise sig til: Recker ey Penge saa mange til / at alle Giældener kand faa sin fulde betalning/da skal det kortis for alle/oc ere da **Arfvingerne** qvit/om de sagde dem loulige til. *Allegat text. parag. ultimo. Lege Vocab. Gafve. Item Jyd. Lov. lib. 3. cap. 43.* Om nogen skal der anden noget aff **Svig** etc. *Unde Vocab. Svig infra.*

Arfvingerne nyde den Afgangnis Forsølgning/ *active*, det er/at **Arfvingerne** fare fort i Processen/som den Døde begynte/oc
slap

flap. Dog der imod ere ey **Arfvingerne** under den Affdødis Forfølgning *passivè*, for de skal tillatis paa ny. Rigenes Ret *artic. 54. C. 55.*

Arfvinger / som lade sig finde inden Aar oc Dag/maa indfri u-arfvet Guds/ oc udløse den der aff/ som der udi er indført. Rigenes Ret/ *art. 15.*

Arfvinger betale icke Qvindens Hiemgaffve/ effter Mandens Død: fordi ingen skal sig Qvinde sigbe med anden Mandens penge. *Norske Lov. A. B. cap. 6. parag. 2.*

Arfvinger til selffeyed Vønder=Gods/hvorledis der med skal forholdis/der om *lege Recept. Christ 3. art. 40.* hvor formeldis/at icke een **Arfving** skal besidde oc eye samme Gaard/baade udi Skov oc Mark/oc ingen af de andre Med. **Arfvinge**/men de skulle annamme fyldist aff den Gaarden besidder/hvis den kand taale/ effter Lænsmandens oc Samsfrenders tycke. Fordriste sig nogen aff Med: **Arfvingene**/at bruge noget aff Gaardsens Egendom/eller udi Skoven at hugge/ forfølgis dersfore med Ran eller andre Deele. etc. *Lege Foraab. Vdel infr. 1.*

Her er actis fornøden at indførís den Norske Lovs

Arfvetal/som beskriuis *ordine*. udi Gifte eller Arfve
Valckens 7. Cap. dennem til videnskab oc effterretning/
som behøffver/ eller oc der til lyst hafver. *ut sequitur.*

Saa er den første **Arff**/at Ectes Barn tager Arff effter sin Fader oc Moder/lowlig gifte/effter Guds Lov oc Menniskens Lov. Oc Sønnesøn/een eller flere/tager den **Arff**/som deris Fader oc Moder tilstod. Vdi ligemaade tager Sønnedaatter/ oc Daatter Sen/ oc Daatter daatter/ den **Arff**/effter deris Oldefader oc Oldemoder/ som deris Fader oc Moder tilstod. Er der een udi den ene Green/ oc man:

mange i den anden : da tage den ene / ligesom hans Forældre skulde tage: oc de andre i lige maade/som deris Forældre skulde tage.

Lager en Adels Mand nogen usfri Qvinde til Ecte : da skal de Børn/som med usfri Qvinde aflis/ icke regnis for Adels Personer/ eller **arffve** udi deris Faders Jordegods. Men hans **Arfve** gods/ skal effter hans Død/komme (uden Pendinge) til hans næste Odelsmand oc **Arfvinger** /som frij oc frels ere/ oc føre Skiold oc Hielm/ med hvís andit Gods / som der effter kand falde hans **Arfvinger** til **Arff** i andre maade / skal i ligemaade komme til hans næste frij Odelsmand / oc icke til hans Børn/ som aff usfri Qvinde fødte ere. Oc hvís frij Gods/som med Gifftermaal er kommen under Bønder/ maa i lige maade komme til næste Odelsmand/ effter Odels regning: dog at det løsis for Pendinge.

Der som oc usfri Qvinde tager usfri Mand / med hendis Frenderis Billie/som hendis Gifftermaal skal raade: da skal hendis Gods selgis til næste **Arfvinger**/inden Nar oc dag. Oc med hendis Børn holdis/ligesom med frij Mandis Børn/der usfri Qvinde tager.

Saa skal Gods oc Pendinge skiffis effter Fader oc Moder. Broder tager heel Laad/oc Syster tager halff Laad. Er icke en Søn oc en Daatter: da tager hand heel Laad/ oc hun halff Laad. End om Fader hafver Odels Jorder effter sig/ da viger ældste Broder til Hofvit bellit / oc de andre Sødskinde tage lige Odels Jorder paa deris Laad/hver for sin Anpart/Broder til Broder Laad/oc Syster til Syster Laad/saa de ere jafne gode/effter Dannemands vurdering.

Er icke Broder eller Broder søn til: da eyer ældste Syster Hofvit bellit / oc de andre Syster lige gode Jorder / effter som før sagt er om Brødre. Ere flere Med **Arfvinge** til en Gaard: da skal den ældste Broder nyde Afadit til Gaarden/oc gisve de andre sine Med **Arfvinger** fyllis for deris Anpart/udi Jord/ eller andre jafne gode Bære. Kand det icke skee: da skal hand dog nyde Afadit / oc gisve sine

Medarffvinge Landföld / hver for sin Anpart / efter sex Laugrettis
Mands sigelse / oc gode tycke.

End / Sennesøn skal hafve Jorder / som hans Fader falt til.

Døer Søn eller Daatter / eller Sennesøn : da tager Faderen
Arff efter dennem / uden at de hafve Ecte: børn efter sig / oc da tager
Barn Arff efter Fader sin / oc andre Mand / om det er aff / endog at
det icke er fød / om det kommer lefvendis i Verden / oc faar Daaben.

Lager Ecte: Barn Arff efter sin Moder / oc døer saa uden
Ecte: Liffs Arffvinger / oc Fader arffver det samme Barn: da skal Fa-
der icke meere arffve efter sit Barn end Løßere. Men hafver Barnit
Odels Jorder: da skal Fader det alt beholde hans Liffs tid. Men efter
hans Død / skal den som næst Odels Mand er / udi Moder leggen /
Karl eller Qvinde / som aff den Qvigel er kommen / som det Jorde-
gods er affkommen / tage det Odelsgods / som Barnit arffuede efter
sin Moder. Ligesaa skal och holdis / om Moder arffver det sit Barn /
som tilforne hafver arffvit sin Fader. Moder skal arffve alle Løßere
efter sit Barn / om icke Sydskind er til / men Odels Jord falder frijt
til Fader: Fader.

Døer Daatter beliggen i sin Faders eller Broders Gaard /
da cyer hun hvercken Arff efter Fader eller Moder / uden hafve slig
Mispund / som Fader eller Broder (om Fader er icke til) vil gjøre
med hende.

Er icke Fader / Broder / Systre / Sønnebarn eller Daatter:
barn til: da tager hun den Arff alt / saa som hun ingen Sag hafde.

Allesteds som Fallag er lagt imellem Bonde oc Hustru / da skal
Hiemgafve gifvits deris Børn / aff beggis deris Pendinge / efter som
deris Fallag giort vaar.

End om en er Fallag giort / da skal hver legge til sine Børn / ef-
ter som de hafve Pendinge til.

Icke maa Fader eller Moder udgifve sin Søn eller Daatter /
med

med flere Pendinge fra sig / end at der kand komme lige saa meglt paa hver aff de andre deris Deel / som igien ere : uden at de hafve det med deris loff / som ere deris næste **Arffvinger**. End om meere er giffvit : da hafve hver aff dennem lige megit / saa lenge Pendinge recke til. **Recker Arffven** icke til : da legge tilbage til lige **Skifte** / den som meere hafuer oppebaarit / end som Loven udviser. Det er Lov eiffver alt Landit / at naar en Mand fester sig en Qvinde / med Guds Lov / oc begge deris Samtycke : da bør de Børn som hand eyer med samme Qvinde / alle at **arffe** / hvad heller de ere afledede før at de festis eller eiffter.

Anden Arff.

Saa er den anden **Arff** / at Broder er Broders **Arffving** / som hafve baade een Fader **Ectefødder**.

Ma oc **Syster** tage en **Syster** Laad / med Broder i all **Wdarf** / om hun stikker sig arligen oc vel / ligesom nu forholdis iblant Adelen. Men er Broder icke til / da tage **Syster** all **Arff** / om de hafve baade een Fader / oc er **ectefød**. Er hun icke til : da tage **Moder** efter sit **Warn** / **ectefød**. End om hun icke er til : da tager **Moderfader** / oc **Fadernoder** / **ectefødde**. End om ingen aff dennem er til : da tager **Modermoder** / **ectegiff**.

Tredie Arff.

Saa er den tredie **Arff** / den tager **Faderbroder** / **ectefød** / oc **Samfedde** / om hans **Fader** vaar **ectefød** / oc **Broder** **Søn** **ectefød** / oc **Samfedde** / om hans **Fader** vaar **ectefød** : Oc **Broder** **Samfødde** / om hans **Moder** vaar **ecte** / da tage hver sin **tredie** **Part** / om de ere alle til.

End om **Faderbroder** er ene / oc **Brodersønner** flere / da skal **Faderbroder** tage lige ved dennem. Er **Brodersøn** ene / oc **Faderbrødre** flere / da tager hand **jaffine** ved dennem.

Den samme **Kat** hafve oc **Brødre** / som hafve **Ecte** **Moder** til

sammens. De altid skal saa her effter være/ at een i sin Green / skal tage
ge saa megit som to eller flere i anden Green : Er oc icke flere end een
til/ da tager hand **Arffven** allene.

Er ingen aff dennem til / sem før er talit/ da tager Fader/syster
ectefød / oc Samfedde : oc Broder daatter ectefød / som er kommen
aff Samfedde Broder: oc Syster ectefød/ oc Sammørde/ med de vis
for/ som før er sagt. De allestedes der som Odels Jerder ere i Skifte /
da hafve de Odel/ som til ere baaren oc de andre/ løse Pendinge.

Fierde Arff.

Saa er den fierde **Arff** / den tager Moderbroder ectefød / oc
Samfedde : oc Syster søn ectefød/ oc Samfedde. Ere de icke til/ da
tager Modersyster ectefød/ oc Samfedde/ oc Syster daatter ectefød/
oc Samfedde/ aff Samfedder Syster kommen.

Femte Arff.

Saa er den femte **Arff** / at Brodersønner ectefødde / tage
Arff her effter/ om deris Fader er ecte oc Samfedde. End om de ere
icke til/ da tage Broderdøttre ectefødde/ med samme Forord.

End om de ere ey til : da tage Søsksinde Søner/ ectefødde/ aff
Samfedde Søsksinde kommen. End om de ere ey til / da tage Sy
ster døttre/ ectefødde. Er ingen aff dennem til/ da tager Efteding
Arff. Oser Frille Barn/ uden Lifs **Arff**vinger/ da maa Moder ecte
fød **arff**ve sit Frillebaarit Barn: dog saa/ det er icke affit i Hoerdom/
eller Frenndskab/ nærmer end i Loven er tillat.

Siette Arff.

Saa er den siette **Arff** / da tager Faderbroder ectefød / oc
Sammødder / oc Brodersøn ectefød / aff Sammødderne Broder
kommen. Ere de icke til/ da tager Farsyster ectefød/ oc Samfedde/ oc
Broder daatter/ ecte aff Sammødder Brødre kommen.

Sivende Arff.

Saa er den sivende **Arff** / den tager Morbroder ectefød / oc
Sam

Sammemødde/ oc Syster søn ectesød / aff Sammemødde Syster
 Kommen. Ere de icke til / da tager Moryster ectesød Sammemøds-
 der/oc Systerdaatter e. tesød/ aff Sammemødder Syster Komne/oc
 vorde disse hver andris Arffolng. Oc skal saaledis holdis / hvor to
 elle flere haffve en Arff at skiffte / om ey er nogen til / som tilserne
 er omfalt.

Ottende Arff.

Saa er den ottende Arff / at mand tager Arff effter sin
 Brodrunge Barn/ det er/ effter sin Fadersbroders Sønnebarn / aff
 Samfedder Brødre Kommen: uden at anden Mand nærmer findis:
 Thi at i denne Arff tager den som næst er. Dernæst / den som Jaf-
 ne skyld er aff samfedde Sødskinde Kommen/det er/ effter sin Fadersy-
 ster Barnebarn/oc tager før i Mandleggen/sørend i Qvindeleggen.
 Ere de icke til/da tager Manden Arff effter Søstrunge barn/det er/
 effter sin Moders Barnebarn.

Niende Arff.

Saa er den Niende Arff / den tage de Mand / som effter ere
 Brødre børn ectesødde / som ere Kommen aff samfedde Brødre. Ere
 de icke til/da tage de som effter ere/Sødskinde børn ectesødde. Ere de
 icke til / da tage de som effter ere / Søstrungebørn ectesødde / som er
 den tredie Mand i Slecten. Oc tager føre Mand end Qvinde Jaf-
 nit skyld.

Tiende Arff.

Saa er den tiende Arff / den tage Brodersønner Arff effter
 hver andre / om deris Fader vaar ectesød oc Sammødde. Ere de icke
 til / da tage Brødre søstre ectesød / med sliq Forord / som forst-
 staar. Ere de icke til / da tage Sødskinde Sønner som ere ectesødde/
 aff Sammødder Sødskinde Kommen. Dernæst tager Sødskind daaf-
 ter etc. Ere de en til / da tage Syster sønner ectesødde/ aff Sammøds-
 der Syster Kommen. Ere de en til/da tage Syster søstre ectesødde/aff
 Sammødder Syster Kommen.

Ellefte Arff.

Saa er den ellefte **Arff** / at mand tager **Arf** efter Brodrung Barn sit / som er efter sin Faders Broders Sønnebarn / aff sammødde Brødre kommen: uden nærmer Sleect sundis / fordi den næste / hand skal tage **Arf**. Dernæst tage de aff Sammødde Sydskind ere komne. Dernæst tager Mand efter Søstrung Barn sit / aff Sammødde Systre komne / det er / efter sin Faders Systers Barne Barn.

Ere ingen disse til / da tage de Mand som efter ere / Brødrebrorret / ectefødde / aff Sammødde Brødre kommen. Dernæst de som efter ere / Sydskinde børn / ectefødde / aff sammødde Sydskinde kommen / oc før i Karle Kienit / end i Qvinde Kienit.

Dernæst de som efter ere / Systrebørn / tredie Mande i Sleecten / oc tage jo ser jassin skyld Karl end Kone. Dernæst tage de som ere aff Sammøddere Sydskinde kommen / oc høre huer andre lige nær til.

Dernæst tager mand **Arf** efter Søstrunge barn / ecte / aff Sammødder Systre kommen / som ere i tredie Mandis Byrd / efter som forskrefvit staa / oc gaar Manden i **Arff** før Qvinderne.

Ere ingen disse til / som forskrefvit staa / som i tredie Led ere: da tage de som ectefødde ere i fierde Led: Oc siden Na **Arff** frem at gange / imeden **Arff** kom er til / inden sivende Mande: Thi en gang **Arff** før under Kongen. Oc i denne **Arff** tager huer som hand er nær udi Byrd.

Ingen maa tage **Arff** for hin anden. I lige maade skal de Ectebørn / som aff Frille Fader eller Moder ere fødde / tage **Arff** efter Fader / Moder / oc Frille Frender deris / efter forskrefvne **Arff** betal / lige som de tage der aff Ecteborne Forældre fødde ere i sidste **Arff**.

Tager nogen **Arff** efter nogen / som er actet at være ret **Arff** ving der til / oc bevist siden anderledis: da skal hand iglen udlegge til
ret:

rette **Arfvinge**/ alt det hand optog/baade udi Jord/ Gods oc Pen-
dinge/foruden Landsskyld/ eller anden Afvægt. De skal saa allestees
fsee/dersom andre blifver kiendt for **Arfvinger**/end den som ret **Arf-**
vinger.

Det er dette saaledis den **Norske Lovs Arvvetal**/
som ordentlig udi Lovens *A. B. 7. Capit.* findis ind-
ført: Som oc her udi er saa vijt eractet/ fornsden oc
tienstlig at indføres / til effterretning.

Arrest/ eller sequestratio, Besætning eller Beslag/paa no-
gen Person eller Gods/i Kjøbsted/eller Virck/hvorledis der med skal
forholdis/det læris udi Vircke-Rettens 13 oc 14 Artic. Men der som
den Skyldige/imod **Arresten** oc den u-actet/sig aff Vne eller Virck
begifer/ sprend hand *contenter*, eller oc aff **Arresten** forloffuis
eller qvijs dømmis/da forfølgs dersfore for Bold/ oc er plictig/hans
Bolds: Bøder med Hofvitsagen at udlegge/ *eodem loco, art. 14. lege*
Wfrj-Mand. Item Vocab. Bold. Infra.

Den **Norske Lov**/ kalder saadan Beslag/Lovfeste eller Overtæ-
telse/ eller at Lovfeste eller Overtætte noget paa en Nat. Der om jee
L.L. B. 3. Cap. & K.B. 3. & 25. cap. ibid. Lege infra Vocab. Beslag.

Arrest/hvo den tager/da forfølge sig den strax/en oc hver dog
sin Ret forbeholden. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 25.* Hvorfore
Handkriffter oc Bevijer skulle være tilstede/naar **Arrest** fsee/ paa
det ingen som vil rætte for sig / ulouiligen skal opholdis. *Vircke-Ret.*
13. artic.

Arrest paa Bødensiske/(som flytte deris Penge oc Gods her
aff Riget) indtil hans Kongl. Mayest. bekommer sin Rettighed. Aff
hvem den skal fsee / oc der med hafve indseende/ der om *lege Recess.*
Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 12. Vide infra Borgemestere oc Raad.

Arild/ *quasi* **Arrij** eller rijg paa **Nar**: gammel/hinc **Ar-**
rilds

Arilds tid/(eller oc Alders tid)oc **Arilds** rende/her under Kænd for-
 staais alt nyttigt Vand/ som haffver løbet aff **Arilds** tid/ eller aff
 gammel Mand: minde/ *ut*: Mølle-dam/ Fiske-dam/ Aae/ Beck eller
 Stijg/ som ey maa forhindris eller spildis under 3. Marcks brøde.
Jyd. Lov. lib. 1. cap. 58. Lord. parag. 1. Skaan. Lov. lib. 12. cap. 4.
 Mens andre meene **Arild** at skal være kommen aff **Harald** /
 fra hvileken skal haffve varit udi gammel Dage/ en vis Tid at regne
 fra/at ligesom vi nu regne voris Aar fra Christi Fødsels tid/saa skul-
 le de i fordom tid hafve regnet fra Kong **Haralds** Tid/ Hylletand
 kaldet/for hand bracte Riget udi god Velstand/effter det hafde varit
 aff udvortis Fiender udi lang tid forvustet / oc moxen ødelagt/ oc lef-
 vede Aar Christi 300. oc noget der effter / som er 600. Aar før Christi
 Kundskab bleff disse Lande aabenbare. Dog ingen som voris Fæ-
 derne Lands Historier beskrefvet hafver / noget der om formelder.

Arvide/vel **Arfvide**/ *idem*, er Arbejde/vmag oc besværing.
ut jure Seland. lib. 4. cap. 16. lib. 6. cap. 21. siger / At den som finder
 Størie/ hand skal hafve Gield/∴ betaling for sit **Arvide**. *Lege*
Giør sommens Fisk. Hinc Arvide ∴ Gallind / vide Arvide infra.

Afsøren/vel **Aasøren** Eed *idem*, er paasøren Eed / eller at
 sicte oc soergeen Sag paa med Eed/ *Skaan. Lov. lib. 7. cap. 11. 13. &*
19. lib. 9. cap. 9. vide Vocab. Baager Eed infra.

Atten **Viintre** gammel / forstaa den Mand's person som er
 sine **Atten** **Viintre** gammel / annammer selff sit Gods at forestaa
 effter Lowen/ gifver ey heller Berge-penge. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap.*
7. art. 1. parag. 6. Lege infra Vocab. Berger. Dog den Forordning
 om mindre Aarige / saa vijf Hegten oc Forlofvælle / *item* skadelig Ø-
 seighed/ unyttig Arfve: Jords afhendelse/uforkrenckte. *ibid.*

Attestation skulle alle de fage/ som ere til sinds at lade sig
 bruge paa Prædickestolen : De som ey ere aff *Professoribus exami-*
nerede oc approberede, maa icke stedis paa Prædickestolen/ oc de som
 lise-

litteras attestacionis & dimissionis icke hafve / maa ey tilstedis at prædike paa noget Kald/megit mindre noget Kalds. Dreff at tage. Decess. christ. 4. lib. 1. c. p. 1. & art. 1. Lege infra Vocab. Prædicke. Magistri skulle i lige maade tage deris attestacion, saa fremt den nogen Kircketienistie enten i Danmark eller Norge/wille betlene/om de den/sørvent i Graden sine / icke bekommet hafve. eodem loco & cap. art. 3. Lege Professores infra.

Aufs/Gaarde i Norge / kand være som Lade-Gaarde i Danmark. Hvories Bønderne hafve der til at arbejde/om Jorddroften/ eller hans Ombud den hafver oc besidder : der om see *Christ. 4. Keis. lib. 3. art. 29. lege Vocab. Sædegaarde infra.*

Auve/eller oc A;vel / *idem*, o: Suct/Rejselse/oc Straff/som gior Fryct : Saaledis *simpliciter* at forstaa : Om Skolebørn der ere under Fesle oc Rjs / de sigis at være under **Auve** oc Suct / som indgiver dennem Fryct / saa de dis bedre gifve act paa deris Lærdom oc *Studia*. Det gamle Ord sprog siget/Alt hvo der lefver **Auveløs**/hand dør gemeenlig arløs. etc. *alias*. Effte: Lovens meening/ om den eller de/som fremture i det Unde/oc icke ved Guds Fryct/eller Rettens Kierlighed/hand loelis til got at giorre / at da Hoffdingers **Auve** oc Redsel/oc Landens meenige vedtagne Lov/formeener dennem at giorre lide / oc straffer saadanne / som ey ville lade aff deris onde Gierninger. Ydermere kalder Loven saadanne/wretvise oc sule Mand/som skulle rettis effer det i Loven er skrevet/paa det de ey skulle fuldkomme deris ondskab/som de hafve i Husve.etc. *Nota. Auve/volder Giorsum/ unad vocab. Giorsum. Item Ind. Lov. lib. 3. cap. 21.*

Areltorff / kaldis det **Torff** sem holdis om Vgen aff Bønderne/udi Kjøbstæderne/ *hinc* Torredage / paa hvilcke **Areltorff** holdis / *ut* Løsvordag / oc sommesteds Onsdag. etc.

B.

Blad eller Espening/ er et tidet Skib/ som gemeenlig roes aff Ied i Søen/ med tvende eller flere Arer/ der til glorde/ oc brugis fornemmeligen til Fisserj(Inden eller)uden Landene/end oc saahos store Skibe/ oc da kaldis de Skibs: **Baade**. *Scaph. Lat.* Saadan **Baade** eller Espening maa ey føris fra Vorde / 3: fra Skibet/uden medskipperens/Styrmandens/eller Høfvis **Baads** Mandens Forloff: Hvem der imod gjør/hafver forbrut til Skibsfolcket 3. Marc/oc kommer **Baaden** noget til Skade/eller oc for medelst siadant/nogen anden Skade steer / da stande dennem derfor til rette/som der hafver paa at sige. *Speri. art. 14. alijs.*

Baadebrud/det kaldis i Loven **Baade**brud/ om nogen usformis eller ofverfaldis i sit Skib eller **Baad**/ som hand hafver sine Kaaster isørt/ da bød is ofver anden Bod tre Marc/ om det steer aff 5. Mand/ thi det er **Baade** gang. End dræbis Mand enten i Skib eller **Baad** / da bød is fuld Mandbod / oc der til Frenderne 20. Marc/saa oc Kongen. *jure Seland. lib. 2. cap. 30. lege infra Vocab.* Buncfebrud.

Baadsmand. *Nauta. Lat.* kaldis de Folck udi Søretten/ som lade sig leye eller hyre at brugis til Skibs / næffint aff **Baad**/ som brugis hos Skibet. etc. *Nota.* Hvilcken **Baads**Mand eller **Styr**emand / som lader sig leye 3: feste til Skibs/de ere plectig/ strax at begifve sig ind i Skibet/naar Skipperen dem der om til siger/oc der tage vare paa deris Embede oc Arbejde/ at ladde eller Ballaste Skibet/sørend de opbære deris Hyre: End hafve de oppebaarit deris Hyre/oc forsamme at tage vare paa Skibet/da gisve Hyren tilbage igien/ oc der til saa megit som dennem vaar lofoit til Hyre / halffdeelen til
Kon:

Kongen/oc halffdeelen til Skipperen : End haffve de ey at befale med/
da maa hand leggis i Fengsel udi 14. Dage/til Vand oc Brød. *Sø-*
ret. art. 3. Lege infra Vocab. Hyre.

Baadsmænd eller Steyremænd / som findis ulydig/ oc ey
vil følge/naar Binden blæ. etc. den skal iglengifve hves hand hafver
annammit / oc hvís en anden ydermere kaaster at leye i hans sted/ oc
hafve forbrut tj Mærck til Kongen/oc tj Mærck til Vyen : Formaar
hand ey at bøde/da antvordis Kongens Lænsmand/ oc trallis for sin
Brøde. End er nogen sin Skipper ulydig i Søen / da maa Skip-
peren sætte hannem i Land/ oc leye en anden i hans sted/ aff den ulydi-
gis Hyre oc Føring/ oc Skipperen der med vore Angerlse. *Søret.*
art. 6. End ligge Baadsmænd aff Skibet om Natten/uden for-
loff/ bøde 3. Mærck Kongen/ oc Vyen 3. Mærck/ oc staa til rette for
anden skade oc forsømmelse. art. 7. End findis Baadsmænd/
naar de ere paa nogen Keyse/ om Natte tide paa Gaden/ eller i util-
børlige Huse eller Herberger/da maa de gribis/oc fengslis udi 3. Dage
til Vand oc Brød/ oc der til bøde Kongen oc Vyen. hver 3. Mærck :
Gix hand anden utlbørlig Gierning/ stande derfor 'til rette effter
Sagens leylighed. ibidem art. 8. & 9.

Hvilcken **Baadsmænd**/ som forsømmer sit Arbeide/ ald den
stund Skibet ladis eller lossis / hand skal giffve sine Skalbrødre/ for
hver Dag hand det forsømmer/ en halff Mærck. *art. 13. ibidem.* End
undviger nogen **Baadsmænd** Skipperen med sin Hyre/ oc det
udi sandhed kand berjis/ da straffis hand derfor/ som en anden Tyff.
art. 16. Ingen Baadsmænd maa selge dertis Førlingsrom/ uden
Skipperens samtycke/ *art. 12. Hvilcken Baadsmænd* som tiener
Skibet/oc ey vil hielpe at bierie Skib/ Gods oc Skibs Redskab/hand
miste sin Hyre/oc holdis siden som en usærlig Mand/iblant andre gos-
de Søfarende Sold. *art. 24. Ingen Baadsmænd* maa laste eller
straffe Skipperens Raast / uden billig Marsage / hvo det gix/ miste

sin Hyre oc Føring/ oc maa Skipperen sætte hannem paa det første Land hand tilkommer, *art. 28. & 32.* Ingen **Baadsmænd** maa bære nogen Øre eller anden Bærg hos sig/hvor hand kommer i Land, *art. 71.* Dog skal hver **Baadsmænd** hafve sin Øre i Skibet/ til Skibs behoff/eller miste derfor sin Føring, *art. 62.* **Baadsmændene** maa ey befatte dennem med Waattestraffve eller Waatterne/ men der imod skulle dennem gifvois dobbelt Primegelt/for alt Korn oc andet Gods som føris aff Riget, *Dict. & Spætt. art. 66.* Ydermeere lege *infra* *Vocab.* Primegelt. *Nota.*

Ingen **Baadsmænd** i Norge/ maa tilstedis at føre nogen Ridsmandskab aff Landt/men skal lade dem nyve med deris Føring. *Norsk. Lov. R. B. 23. cap. Vide infra* *Vocab.* Spætt. Om **Baadsmændene** fare aff Beslag/ eller imod Forbud fra Landt/ da bøde hver **Baadsmænd**). *Marck Spætt. ibidem cap. 25. Lege* Skipper *infra.* *Item* Løselarle/*etiam* *infra.*

Baadskibs eller **Søfolet**/ som ere undvigte for arlige Sager/eller oc forløbne hans Kongl. Mayest. Tjeniste/ de ere fri for all saadan Tiltale oc Lovmaal/ saa fremt de dennem igien hiem i Riget begifve oc nedersætte/ skulle oc være frjessfer den Dag icke at udskrifvois i hans Majest. Tjeniste. Forordn. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 29. Julii, Anno 1632.*

Baager Eed/ eller **Boggs Eed** *idem*, er at legge Haand eller Fingre paa Bog oc sverge/ *item* sictelse med opracte Fingre til Linge/udi saadanne Sager som Eed udkræfver: *item*, Haands leggelse paa Hofvedet/ naar fuld Sag giffois i Troldoms Sag/ etc. *Vide* **Boggs Eed**/ *item* **Sictelse** *infra.*

Baand/ der ved Land forstaais Fængsel oc Jern/ *ut*, om mand binder Bonden i sit eget Huus uden skyld/ eller tager Bondens daatter eller Bondens Kone/oc fører bort med vold/det er Herverck. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 30. Skaans. Lov. lib. 13. cap. 4. Lege* *ibid.* om Drbøde

demaal/cap. 6. det staar saaledis: Sætter mand paa anden **Baand/** forstaa med urt: da bød is derfor 40. Marc' Bonden/saa oc Kongen. *Vide jus Seland. lib. 2. cap. 25. & lib. 5. cap. 34. Lege Vocab. Vast p. ulò in fr. 2.*

Baardag / *Sugillatio vel sugillatus* Latine, er tørre Hug / baaflagen/med st. af/ Steen/eller Næfvehuq/ *item* Jordskud oc Naars greb/derfore bød is 6. Marc'/eller Kongs Næfn/om det nectis. *ut est Textus Jyd. Lov. lib. 3. cap. 32. Gaardes Ret/ art. 6. formelder/ at hvo saadant gier i Gaarden/ den skal stingis igiennem sin Naand/ oc ristis ud imellem Fingerne/excepto casu fortuito, vide jure Seland. lib. 3. cap. 19. Skaan. Lov. lib. 5. cap. 14. Læs ibid. om Drbødemaal cap. 31. Vide infra Vocab. Trælbord. Hinc.*

Baarde/ *vel* Borde *idem*, er slagen/ *ut*, den Dag hand bords/ eller bieff slagen paa/ den Dag skal Ombodsmand næffne/ om hand vil sicte nogen for Slagsmaal / inden helligt. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 80.*

Bærcke Brefve / *cæca testimonia* Lat. kaldis alle de Brefve/ tvistige oc tviflactige Sager angaar/ som icke ere gaaen til Linge/ eller til Linge bekræftet/ de kand icke i nogen tviflactige Sager effterføl gis. *Norske Lov. Lingf. B. 4. cap. parag. 1.*

Bærte / *ru'nerare* Latine, er at ofversalde / slaac / saare / lem: tærste / eller lemmelæste. Hvo saaledis bærter Bonden i sit egit Huus / hans Hustru / Børn eller Gæst / eller oc / om mand bryder Bondens Huus / oc tager der ud Fæ eller Klæder / Naaben eller andre Kaaste / det er Herverck / hvor om Sandmand eller Næffn skulle svære. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 30. 78. & 83. lib. 3. cap. 28. Lord. parag. 83. & constit. Christoph. Regis, Anno 1240. & jure Seland. lib. 2. cap. 17. 18. & 27. Skaan. Lov. lib. 6. cap. 1.*

Jyd. Lov. 2. B. cap. 81. siger: Om nogen bærter anden / fra den Løfverdag ad Afften / der Advent gaar ind / oc til ottende Dag effter tolfte Juledag/der Soel er sæt/ hand bryder helligt: Saa er oc franje

Vge Faste/ oc til ottende Dag effter Paaste dag/ oc ald Pinke Vge/ oc alle de Dage der Præsterne biude helligt at holde/ fra om Aftenen der Soel sattis/ oc til anden Aften Soel er sat. etc. *Legt Vocab. Hellig brøde infra.*

Balck. Det Ord hafver adskillige brmerckelser/ baade i Lowerne/ saa vel som ellers i gemeen. Dog naar det ret *proprie actis*/ oc ansees/ da betydter det Forskiel/ Skilsmisse eller Skillerum/ paa nogen Deel eller Anpart / som bær særlige at være fiendt oc adskildt fra noget andet/ ihvad det oc være kand.

Chi først / effter Lowerne at tale/ da er voris Norske Low deelt oc adskildt ved otte **Balcker**/ som alle/ formedelst Lowens særdelis betydning oc dets Indhold / tillagdt/ atskillis oc næffnis med det ord **Balck.** *ut* Singfar-**Balck**/ Bdfar-**Balck**/ Mandhelge-**Balck**/ Arvøe oc Gifftings-**Balck** / Vdels-**Balck** / LandsEeye-**Balck** / Kistbe-**Balck** oc Lyfve-**Balck**. Hvor affendelige sluttis/ at Lowen effter gammel Sprock oc vaane / bruger det ord **Balck**/ som en skilsmisse eller skillerum / til at gjøre forskiel udi Lowerne/ paa en hver Vogs Indhold. Vdi lige fald/ oc dets beskaffenhed/ befindis oc den Svenske Low / oc Stadsrat / at være affdeelt til lige Meening oc Brug. etc.

Ydermeere taler Lowen om **Balck**-brud / som er Gierdis nederbrydelse/ oc ødeleggelse. *Unde L. L. B. 12. oc 32. cap. Item Vocab. Balck*-brud *ut sequitur. Nota.* Giarder opreis is gemeenlig til Lycke oc Skilsmisse. De Lowen kalder saadanne Giarder **Balck**. Da sluttis her aff fuldkommelig/ uden nogen Giensigelse/ at **Balck**. effter Lowen sagt/ er et Skillerum/ forskiel eller skilsmisse/ imellem nogen den deel/ som Lowen vil hafve særlige næffint. *ut supra.*

Ellers udi gemeen *obiter* sagt/ da kand **Balck** være Skillerum baade i Marcken imellem Laade-Eyernis/ saa vel som Grandernis Agre oc Enger. End oc saa i Vdhuse/ oc synderlig udi Kornlader

oc Fæhuse / dog icke høyere end til Bietcken / oc der under / hvilcke / oc hvor med / Husenis værelser affdeelis til nyttig Brug / som firekantig / saa at siges / saadanne Skillerum oc Affdeelingen kaldis / særlig udi Jyds land / end oc saa andenstedes / **Balck** / eller **Balcke**. *Et hinc* Vaar / er det sted udi saadanne Huse affdeelt / som Øren / Riser / eller andit Qvæg / kand bindis om Vinteren / oc giffvis at æde / gemeentlig imellem to sinaa Balcke eller Besninger / der til giorde. *Aliàs* Spjststoff. Det er affdeelt Pladsen til Heste oc Føler. etc. *Hinc*.

Balcke-brud / kaldis iden Norsske Low. Om nogen opbryder Gierder lengre end ti Fausne / det sigis / **Balcke-brud**. Men ti Fausne langt kaldis Lid. Den som gior **Balcke-brud** / bøde til den Gierdit eyer / to Marcq Sølf / oc gior Gierdit ferdig iglen. *L. L. B. 32. cap. Lege infra Vocab. Gierde*. End bryder nogen Gab eller Hul paa Gierde / bøde en halff Marcq Sølf for hver Gab. *ibid. paragr. 2.3.*

Blifver Gierde øde fem Fausne langt / derfor skal bødis imod Jorddroffen Landnam / oc gior Gierdit fuld ferdigt. End er det forraadnet / eller øde / ti Fausne eller meere / som hedder **Balcke-brud** / da gior Gierdit ferdig / oc bøde Jorddroffen en Marcq Sølf. *al. 25 Træds-gierde* / det er det Gierde som staar for Falleden / de maa icke bliffve øde meere end halffparten. etc. *ibid. cap. 12.* De forstaats disse Bøder oc Gierder udi dette Capitel / om Leylending drager fra sin Gaard / etc.

Ballaft / *quasi* Baglast / *sburra* *Lat.* kaldis / hvist et Stib lastis eller laddis med / at det kand haffve sin Gang i Søen / enten Steen / Sand eller Vaare. *Sperett. art. 33.*

Baand / *excommunicatio* *Lat.* det Evangeliste **Band** / er indsat oc befalet aff Christo selff / *Matth. 18. cap. v. 19. & cap. 18. v. 18. Johan. 20. cap. v. 23.* Det er **Band** den yderste Lagdom Kircken haffver / til at hindre aabenbare Synder oc Laster med. *Ordinans. fol. 50. Lege Bandsæt. infra.*

Band

Band er blyg og lært aff Apostelen S. Povel i den 1. Skrifvelse til de Corinth. *cap. 5. v. 5.* i den 2. Skrifvelse til de Thessal. *cap. 3. v. 14.* i den 1. Skrifvelse til Timotij. *cap. 1. v. 20.* oc til Titum *cap. 3. v. 11.* til at bevare Nøiagtigheden reen for Gaud / oc icke til sin Gudsdommelse som syndet hafver / men til hans forbedring / paa det at den affaldne Christen / kand med det Evangeliske **BAND** (hvileket hand vel er værd) bestærms oc baadis til forbedring fra sin syndige Gald / i den 2. Skrifvelse til de Thessal. *3. cap. v. 14. &c. alijs.*

Banden oc Sverer / *juror*, *L. t.* saadan Guds forførmelse at forekomme / oc affstasse / oc til saadant at hafve indicende / oc straffe / er meglt Gudsrycteligen paalagt alle Stater / udi Christ. 4. Recept. 1. Bog *cap. 1.* inddraget / hvor saadant der om vitsstigt formeldis. *Leges plura Vocab. Eder. Item Sværen infra.*

Bandsat / eller at Bandsætte / *excommunicare* latinè der om lege Rescript. Regis Frider. 2. Anno 1582. Hvorfore oc hvorledis de Forhardede skulle Bandsættis / der om læs Ordinans. 10. art. fol. 50. oc ydermere udi Christ. 4. Recept. lib. 1. *cap. 2. art. 8. 9. 10. 11. 12.* Hvorledis videre med Bandsætte *procederis*, lege *eodem loco art. 17. 18. 19. 20. &c.*

Kirke Loven / *art. 19.* siger: Vil den Bandsætte en løse sig aff **Bande** første Aar / da bøde Steffne oc Sag / 5: Hofvitsagen oc Omkaasi / oc 3. Marek for **BAND**. Andet Aar bøde Steffne oc Sag / oc 6. Marek for **BAND**. Tredie Aar / bøde Steffne oc Sag / oc 9. Marek for **BAND**. Ganger hand fjerde Aar i **Bande** / da bøde Steffne oc Sag / oc 40. Marek for **BAND** / oc siden aldig mere. *Ibid. Recept. Chr. st. 4. lib. 1. cap. 2. art. 16.* formelder: At der som den **Bandsætte** icke inden Aar oc Dag / sig ved Aabenbare Vektendelse oc Affbøn / udi Guds Nøiagtighed igien indlemmet / skal hand for Landemodis indstæffnis / oc da ved Dom sit Herffab ofverantvordis / oc siden aff disse Riger oc Lande forvjis. etc. Bandz

Bandsætte/ tilstedis at steffne Landemødis Dom/ for Kon-
gen oc Raadit / dog skulle de strax stæffne effier Dømmen er falden/
etc. *art. 17. ibid.*

Bandsætte maa icke tilstedis til Jesu Christi Testamentis
Sacramente / maa cy heller være Vidne til Daaben / maa icke heller
Indbiudis eller komme til nogen hæderlig Samgæng / hørend hand
igien aabenbarlige afføis. *Recess. Christi. 4. lib. 1. cap. 2. art. 12. & 13.*

Bandsætte tilstedis at høre Guds Ord / dog paa et sæt i
i Kircken. *art. 15.* **Bandsætte**/ som igien ere afføis oc i Over-
heden indlemmit: Maa ingen/ til Sings/ eller i nogen Forsamling-
eller anden sted / hannem det bræde / o: lade høre eller forklæste / undt er
jo. Nixdalers Straff / Men formaar hand icke Nøgderne / da staaende
aabenbare Skriffte. *art. 18. par. 3. Lege Kirckens Embede oc Mynd-
dighed infra.*

Bane oc Bane-Sag/ *caedes & reatus, Lat.* det er ret *pro-*
prie sagt / Død. Skyld / eller oc den som er ret Aarsag oc Skyld i en
andens Død / (for) saa om nogen dræbis / aff Hug / Slag / eller stu-
cken Saar / da siige Loverne / den som gjer eller begaar saadan Drab
oc Gierning at være den Dødt is **Bane** / det er / ret Aarsag oc skyld
udi hans Død. See her om Jyd. *Low. lib. 2. cap. 8. & 10.* som formel-
der / hvortledis den Dødis **Bane** skal liufis paa Landsting / etc. End
om **Bane-Sag** vorder liust paa Landsting / da hør Sandmand
med deris Eed at randsage oc udføise ret **Bane-Mand** / oc hvad
den døde wordte til **Bane** oc Lijff lagt. *cap. 12. ibid. Lege Vocab.*
Sandmand infra. End om Hest eller Fæ / som mand maa loulige
hafve / slaar noget Menneske / oc vorder forit til **Bane** / der om
see *Dicta lib. 2. cap. 35.* Odermere em **Bane oc Bane-Sag** /
med des medfarts Liufning oc Proceß / der om *vide Skaan. Low. lib.*
5. cap. 35. 36. & 38. & Vocab. Banemand infra. aliàs.

Bane/ arena, Lat. er en visse oc særdelis bestilt Sted oc plaz/ som noget synderligt skal opsattis/ øfvis eller drifvis paa. Som fors nembligen/ Riden/ Ringrenden/ Tornering/ Skuden/ Secten/ eller oc anden Spil oc kortvilig Leeg eller Mandoms Bedriffet/ hvad det oc være kand/ oc da brugis det ord **Bane** som et *adjectivum*, naar der tilleggis for^{re}. Ords eller oc andre dets Omstander der med at forklare: som Ride-Bane/ Rende-Bane/ Tornere-Bane/ Secte-Bane/ Kloos-Bane/ Løbe-Bane cc Heber-Bane/ etc. Ellers er det Ord **Bane** i sig self et *substantivum*. Men Lowerne bruge det oc ilige maade som et *adjectivum*, naar der næffnis **Bane-mand/ Bane-Sag/ Item Bane-raad** etc.

Bane-mand/ kaldis den udi Leven/ som dræber anden/ *ut supra. L. 1. Cæd. 1. 1. 1.* Den Nørste Low siger/ at den skal være **Bane-mand/** som de der hos vaare der Manden bleff dræbt/ vidne/ det Aa hand/ (∴) det vudske hand/ eller det giorde hand/ eller oc vaar der udi Harsag/ oc da maa hand icke verge sig der fra med nogen Sed/ med mindre hand kand Lowligen bevise/ at hand paa de tider vaar saa langtfra den Sted/ at hand icke kunde fare de to gange imellem om dagen til oc fra: oc vaar paa den tid enten i Kircke/ paa Ting/ i Herrit/ paa Skib/ i Giestebud eller Forsamling/ oc da verge sig med 12. Loufaste Mand/ som hos hannem vaare den Dag Manden bleff slagen. End om den der saarit eller slagit er/ kand tale naar hand findis/ da være den hans **Bane-Mand/** som hand først giffver Sag/ om hand haffver sit fulde Bid/ naar hand hannem bestylder/ oc da skal sliq hans bestylding/ ∴ **Bane/** liusis paa første Ting/ oc svergis paa Voq/ at den Dødesliq beftende. Da blifve hand **Bane-mand/** uden hand kand Louverge sig med 12. Mand/ som saqt er. *Dicta Nørst. Low. M. B. 9. cap. Lege Vocab. Aa supra. Item Draabsmand infra. Hinc.*

Baneraad. Der om formeldis i den Norske Lov. *M. B. 10. cap. saaledis*: Naader mand anden til **Baneraad**/det er/at giere nogen Skade/ til Liff/ Gods/ eller det som en kand haffve Skade/ Skam eller Banere aff. Da bøde derfor effter Loven oc Laugdomme/ eller verge sig effter Loven/at det icke skeede aff hans Raad/Men den som Gierningen gjorde/bøde fuld Bødder effter Loven. *Dicit loco paragr. 5. Lege Vocab. Raadsag. infra.*

Bannere/ *Vexillum*, *Lat.* kaldis Hofvit-Banen for Kyfferiet/ *vide Christ. 4. Constitut. Dat. Hafn. 1611. om Kriegs Ordning.*

Barn/ (*per se intelligitur*) aultis ey uden Konens Vilie/Jyd. Lov. *lib. 2. cap. 19. Lege infra Vocab. Kone.*

Barn/ om det vorder Christnet eller døbt/ tage Arff/ oc ey elers: End vorder skelnet eller tvind/ hvad heller lenger leffver Moder eller **Barnet**/eller **Barnul** blifver Christnet euet icke: det skal viddis med Kions Ruffin/ Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 1. jus Seland. lib. 1. cap. 2.*

Barn maa ey kaldis Christnet at være/ uden det er døbt/ i Ruffin Gud Faders/ Svags/ oc den hellig Aands. Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 2. Lege Vyrn. Item Daab/ infra. See den Skaanske Lov. lib. 1. cap. 3.*

Barn som føddis effter Faders død/*posthumus*, *Lat.* hvorledis det skal forfaris/ om det er Ecte-Barn eller ey/ Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 3. vel supra* Adelsbønde-Barn. Den Skaan. Lov. 1. Boq Cap. 2. siger/ at Moderen skal verie det med tvende Mand/ oc tolfv Ruffin i Kign/ oc de skulle bede dem saa sandt Gud til hielp/ at det **Barn** vaar fød med Negel oc Na se / med Hud oc Haar / oc fick Daab oc Christendom/ oc skal derfor Arfve stande. etc.

Barn tager Arff effter Fader sin / oc andre Mand/ om det er affli / endog at det icke er fød / om det kommer leffvendis i Verden/ oc faaer Daaben. Norske Lov. *A. B. 7. cap. 1. Arff. paragr. 7. Lege Vocab. Heden-Mand/ infra.*

Barn hvor gammelt helligt maa bryde / Jyd. Lov. lib. 2. cap. 50. & *infra* Vocab. Hellig brøde.

Barn hvor gammelt Jord maa afhende / det findis Jyd. Lov. lib. 1. cap. 30. Skaan. Lov. lib. 3. cap. 2. & 13. & *infra* Mindre Aariage / *item* Vocab. Sven. **Barn** *infra*.

Barn om tiler / arfver det baade Fader oc Moder / eller Barne **Barn**. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 4. Skaan. Lovs Arfvebog cap. 1. End Børn som fødte aff Søn eller Daatter / tage Arff effter Oldes fader oc Oldemoder / ligesom deris Fader oc Moder leffde : Saa oc effter deris Børn / imeden nogen fødte aff Oldefader oc Oldemoder. Hafver **Barnebarn** en Moder / oc en Sydsfkinde / da gaanger Arff til Oldefader oc Oldemoder. *Text. allegat Leg. Gangarive. & Vocab. Sydsfkinde / infra. Vide arborem Consanguinitatis presentem. Item den Noeste Lovs Arff B. 7. cap. 1. Arff. Barnebarnene i Green / tager saa megit i Arff / som mange i anden Green. Ibid. Not. 2.*

Barn er nærmere at vide sig til Fellig oc Arff / end de hannem ville vidne fra / *secundum Regulam : Melior est vox adjudicantis quam abjudicantis, cujus 6. casus hic observandi: Item Skaan. Lov. Arfvebog / 44. cap. 28.*

1. Arff / thi Børn ere nærmere at vidnis til Arffve end fra. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 15.

2. Daab oc Christendom / thi **Barn** er nærmere at vidnis til Daab oc Christiendom / end fra. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 1.

3. Ecteskab / som Slegfredkone / der søger Dug oc Dist med Bonden / oc aabenbare udi tre Vintre gaar med hannem at soffve / hun er nærmere at vidnis til Ecteskab end fra. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 27. *Vide infra* Slegfred.

4. Fellig / thi **Barn** er nærmere at vidne sig til Fellig oc Arffve / end de hannem fra. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 15.

5. Keelz

5. *Reeb:deele/ eller Reeb paa Jord/ thi Mand er nærmere at vide sig til Reeb/ end de hannem fra. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 49.*

6. *Forthe oc Fagang/ thi hver Mand der i Bye boer/ skal oc maa vide sig til Forthe oc Bddreff. lib. 1. cap. 52. ibidem.*

Barnbunden/ det sigis i Loven / naar Bonde oc Hustru haffve Børn sammen / da sigis de at være **Barnbunden.**

Den Dorste Lov siger der om: *Døer Bonde/ som haffver lagt fellig med sin Hustru / eller gifvet hende Hjemgaffve / oc hun leffver igien / oc ere de **Barnbunden/** oc icke ere flere Penge til ofvers / end hun bør at haffve / da skal hun selff forsørge sine Børn uden vederlag/ som hun hafde ved den Bonde: Eyer hun flere Børn ved anden Mand / da skal hun sticke demnem til Fæderne Frender. *A. B. 14. cap. Lige Vocab. Hjemgaffve/ infra. Hinc.**

Barnmindt/ *idem. 5:* om Bonden oc Hustruen haffve Børn sammen / da siger Loven demnem at være **Barnmindt.** *Skaan. Lov. lib. 2. cap. 1.*

Barrild / eller at bygge æ **Barrild /** er et tomt sted / eller bar øde Plas / at bygge paa / eller oc den som hafver Intet eller ringe at begynde med / *ut Nybylle Folck / er unge oc nygifte Folck / som komme først sammen i Ecteskab / oc haffve icke megit til beste / at begynde deris Brug med/ de sigis at bygge æ **Barrild.***

Barsel / eller at rede til **Barsel/** sigis / naar nogen Qvindis Person befindis fructsommelig med **Barn.** etc. *Hinc Barsel* faast/kaldis det **Bardestab/** som i formere tider/ naar Qvinderne haffde fød deris Børn (gemeenlig den Dag **Barnt** først bleff baaren til Kircke/ oc sic Daaben) da bleff giort: hvilcken formedelt store bekostningers Skyld i Riobstaderne bleff affskaffit/ under 40. **Marcks** **Brøde/** saa vel som paa Landbyerne. *Recess. Christ. 3. art. 69.*

Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 5. affskaffer ald **Mad oc Orke/** **Rage/ Ost** eller **Bagning/ Confect.** **Brød** eller andit/ icke at ma

gifsøis eller uddeelis/ til nogen som indbedis / eller at besøge/ i Huse indkommer/ enten før Varnit bærts til Kircken/ eller naar det er baarrit hjem/ icke heller før/ effter/ eller midler tid **Barsel** gioris oc **Barsel** Qvinden forløsis eller besøgis. *Dicta loco parag. 2.* Ingen maa faage nogen Mad oc fremsende til **Barsel** qvinder/ ey heller nogen Driek/ hvad naffn det oc haffve kand / tilstikke. Dog en arm fattig **Barsel** qvinde icke meent eller forbudit / om nogen ville sende en Almisse/ etc. *parag. 3.* Til **Barsel** qvinders Kirckegang/ maa aldelis ingen Gieftbud/ Maaltid/ eller frembrer en aff Kaast/ Driek/ *Confect*, eller noget saadant ssee/ før eller effter Kirckegangen. *eodem Reces. & loco parag. 5.* Om deris Straff som sig der imod forseer / der om see *art. 7. ibid. & parag. 13. &c. Lege Vocab. Nye Naasund.*

Vast oc **Baand**/ kaldis Fængsel oc Jern/ Jyd. Lov. *lib. 2. cap. 93. in fine.* Vidne rinder **Vast** oc **Baand** / oc Kongens Ret. *Lege infr. Vidne. Item Staan. Lov. lib. 7. cap. 3. & 8.* Ddermere see *Vocab. Fængsligen infr. 2.*

Handfest. *Frid. 2. art. 13.* siger / at hvercken Kongen/hans Maahest. Fogder eller Embidsmand/ skulle lade gribe/ **Vaste**/ binde/ eller udi Fængsel sætte nogen Riddermands Mand/ foruden hand tilforn er forvunden effter Loven/ eller oc tagis ved de Gierninger/ der de maa gribis oc sattis for effter Loven / etc. *Constit. Erici art. 1.* formelver/ At det er ret i Riget/ at ingen Mand skal fangis/ uden hand vorder loulig forvunden / eller hand vorder taget med Tyfnet / eller hand tager Qvinde med Bولد/ eller dræber nogen Mand. etc. *Lege Vocab. Vindis. Item Handfest. Olai parag. 15.*

Constit. Erici 1382. ordner / at ingen maa fængsligen gribis / **Vastis** eller bindis/ eller sit Guds fratagis/ sø: end hand blifver ofvervunden med Tingedom/ Men en hver som besyldis oc anflagis/ skal vare sikker oc fri / til Ting oc fra / saa oc tillat at svare for sig / med mindre hand gaar ved det Tiufverj paa Ting/ som hannem vuidis/

dis / eller oc befiender anden uærlig Gierning / som hand maa binde
 dis for / eller gribis ved de Gierninger / som hand effter Loven bør at
 liide for/ paa hans Liiff/ eller Lemmer. *Handfest. Olai parag. 15. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 91. Handfest. Frid. 2. art. 13. Hvo nogen her imod forureter/ da bøder Hofvit Manden 40. Marcq Bonden / saa oc Kongen / oc saa mange som ere med i fær oc følge / at gisre hin Skam oc Skade / både hver 3. Marcq / jure Seland. lib. 2. cap. 23. Ydermeere her om/ see under det Ord/ Liuff. Item Vocab. Vindis infra. Nota. udi fordum tid i Danmarck / hafver ingen skammeligere Straff været / uldit iblant Danske Mand / end at Bastis oc Vindis. Thi de som Erlige oc oprictige vaare / vilde langt heller miste Lifvit/ end haanligen henleggis i Fængsel/i Volte oc Bøyer. Hvilket voris Historicus Saxo Grammaticus Lib. 11. parag. 250. fortæller. Ydermeere zesterer lib. 12. pag. 259. ibid. at der er intet saa svart oc vederstyggeligt for en Danst Mand/ som Baand oc Fængsel. etc.*

Beede / forstaa / om en Bepfarende Mand **Beeder** med sine Heste/ paa Græs eller Stub/ der om læs Jyd. Lov. lib. 3. cap. 47. & 51. Et jus Seland. lib. 4. cap. 5. *Lege infra* Bepfarende Mand.

Beehuggit / sigis det Saar / som saaledis er huggit / at der aff tagis **Been** / derfor bødis 6. Marcq. Jyd. Lov. lib. 3. cap. 30. *Vide* Skaan. Lov/ om Ordbødemaal. cap. 30. *lege* Saar. *Item Vocab. Molugskialder infra.*

Bede-Dage / Ordmarie altid at holdis/ hver Fredag i Riibstæderne / aff hver Sognepræst i sin Sogn / Aret igiennem / oc paa Landet i Hofvit-Sognerne / den første Søgne Onsdag udi hver Maaned/ oc udi *Alex* Sognerne næste Søgne Onsdag effter/ er meget Christeligen oc Gudeliæen betænkt oc forordnet/ effter *Christ. 4. Nova Recept. lib. 1. cap. 1. art. 33. & parag. 1. 2. 3. 4. & 5. Nota. Zienisten* (paa saadanne **Bededage**) skal beayndis det tjiigste mueligst er/ saa Guds Zieniste/ førend nogen Ting holdis / kand være endit /
 oc

oc skulle alle Sognefolkene være fortænkte / at findis i Kircken / saa fremt de icke dersfor / som for anden hellig Brøde ville straffis. *Dicta Recept. & locout supra. Lege Vocab. Læns-Mænd.*

Befalninger / *Duplices edicta. Lat.* der om formeldis udi *Frid. 2. Recept. art. 2.* At ingen **Befalning** skal udgaa til nogen Ridder Mands Mand / at dømme udi de Sager / som bør at ordelis til Herris oc Lande-Ling / men alleniste om Herrisstiel oc Marckestiel: Dog skal icke noget Herris eller Marckestiel ridis eller gisris / førend Sandmand eller Maldinger hafve soeret. *Nota. Befalninger* maa oc saa udgaa / udi de Sager / som Samfrender bør at dømme udi / oc skulle slige **Befalninger** tagis aff begge Parter / Men dersom een aff Parterne veigret sig / oc icke vil indgaa saadanne **Befalninger** / da staar det hans Giernpart frijt for / den ene at tage / dog at hand bevijser saadant hans Vederpart at være tilbuedit. **Befalninger** maa oc saa tagis paa andre Trætter / hvor udi uden Hastedernts besigtelse ey kand dømmiss. *juxta allegatos textus. Lege Vocab. Commissarier infra.*

Befalnings-Mændene i Norge / forstaa Kongens Læns-Mænd / skulle self / udi egen Person / uden forsømmelse besøge Laug-Lingene / saa oc de andre Ling undertiden / paa det Retten dis bedre oc med tilbørlig Respect holdis kand / oc en hver for Oførvold handthæfvis oc forsvaris. *Recept. Christ. 4. lib. 3. art. 18. aliis.* **Befalningsmand** / Fogit eller Umbudsmand / som en hver Riddermands Mand / som hafver Gods i Norge / oc ey self boer i Landit / skulle hafve: hvilede skulle svare til ald Tiltale oc Gienstar / som er ioulig skift / saa vijft saadant hans Gods angaar / oc der om lide oc undgælde Dem oc Ret / effter Norgis Lov / saa fremt den som paafaler / icke skal dømmiss Jorden i Hæssd. *L. L. B. 24. cap. par. 2.*

Begravveller i Rigsstaderne / *Communes locis, Lat.* nyder ingen i Kircken uden eet / ey heller maa nogen selge nogen **Begravvelse**

graffvelse/ (hvor de maa selgis) uden Kirckernis forsvarens samtykke. Præsten oc Kirckevergerne nyde frij **Begravvelser** i Kircken / om de udi Bestillingen bortkaldis. *Recess. Christ. 4. lib. 1. c. p. 4. art. 41. Lege Vocab. Fattige.*

Ydermeere om **Begravvelser** iblant ufrij Folk / da maa ingen som følger Ljget gaa ind i Husit / naar det udbæris / eller følge fra Kircken igien / uden de som lade begrafve / oc Arsvingerne : De som bære Ljget / maa oc gaa ind / om de ville. *Lege Vocab. Ljgstufven / & dicta Recess. lib. 2. c. p. 8. art. 7. parag. 1.* Maa ey heller til nogen **Begravvelse** / nogen Kaaft spisis / eller Driken holdis / i Dødhus / for eller effter Ljget er henfult / men saadant Hedenste Fylde / er den Afgangne til ære / gandske affskaffit. *Dict. loco par. 1. g. 3.* Hvis dette ydermeere vedkommer / der om søg under det Ord Ljgstufve : oc saa fremdelis etc. *Item Adelige Begravvelser / supra. Item Dorff. Lov. Arff. B. c. p. 25. & supra Arsvogierd.*

Med **Adelige Begravvelser** / som skæer i Kiøbstedes Kircker i Danmark / er forordnet / at ald Lienisten skal være fuldendt til et slet efftermiddag / under den Straff / som Forordninghen om formelder / nemlig / et tusinde Rixdaler / til næste hosliggende Hospital : der om see Forord. *Ibid. 3. Dat. Hafn den 19 Julii, 1649.*

Beholding / kaldis hvis som blifver til overs / fra Jutteæt oc Døggiff / naar et Regenskrab er rigtig sluttit. Hvor om see *Christ. 4. Recess. lib. 1. c. p. 4. art. 82.* **Hinc Kirckens Beholding** / oc indtættit Restant / skal satts pra-Rente / om den hos visse Folk kand blifve udsat : oc gisols aff 20. Daleren til Rente / oc aff hundrit fem / oc saa fremdelis. Hvis ey kand blifve udsat hos visse Folk / skal vel forvaris / enten hos Kirckevergerne / om de kand betroid / eller i Kirckens Kiste. Her om ydermeere / under det Ord Kirckens-Penge.

Beholding fra Kirckernis Regenskraber i Norge / der om vide *art. 83. Dicta Recess. & c. p. ibid.* Hvis **Beholding** oc Restant
£ som

som Kirckerne hafve / skulle Kirckevergerne ved loulig Dom oc *Process* indkræfve / oc der till aff Leens-Mændene oc deris Fogder hielpis til rette. *art. ultimo ibid.*

Befaaftning / *Dispendium sumptuum*, *Lat.* som fand paaftindis oc optændis / med B:plupper / Barseler / oc Digsafvelser at anrette / imod hvis forbudit er / aldelis affkaffis. *codem loco art. 7. p. 129. 13. & 14. Lege Vocab. Ny Paafund.*

Befræfftige / ɔ: at stadfeste Jndvidne / eller at indløse. *Hinc* **Befræfftigt** / det som er stadfest / iudvonden eller indløst: *ut*, om nogen Diel aff Rigtig / formedelst Seyde eller Jndfald / kom under nogen fremmit *Potentat*, oc siden bleff igjen til Danmarckis Rige befræfftigt: Da effterdi Rigens Jndbyggere skulle seiff tilhielpede / det at befræfftige: Maa oc skulle hver Danmarckis Jndbyggere / qvitt oc frinyde oc bekomme / hvis Guds oc Eyens om hand tilferne udi samme Orts Land hafft haftv: Handfest. *Frid. 2. art. 3.*

Belbaaren / er tørre Hug / eller oc saaledis blaaslagen / at en sig en k indrøre eller vende. etc. *Lege Tralbord. infra.*

Belliggelse / ɔ: Uffactighed iblant Adel oc andre. Der om *lege* Gaards-Retten *art. 16. 17. Item art. 18. ibidem* formeldis: Hvo som belligger Qvinde eller Møe / som er betroet til at bære Høsbondens eller Hustruens Nøgle / enten til Bl / Mad / Klæder / Penninge / eller andet som Høsbonden eller Hustruen ville haftve forvaret / da straffis hand dertfore som en aabenbare Sluff / om de tiene baade i Gaarden sammen / uden Høsbonden hannem benaade vil. *Vide Uffactighed infra. Item Receß. Frid. 2. art. 12. & Receß: Christ. 4. lib. 2. cap. 5.*

Beligger nogen anden Mands Hustru i Norge / da bødei mod hendis Bonde sliq Bødder / som 12. sticllige Mænd dømmes. Sicctis hand for sliq Sag / oc siger Ney der till / verge sig med 12. Mands Eed.

End

End forliger Bonden sig med den hans Hustru belaae / da skal de giøre hver andre Tryg. Leger Bonden siden Hustruen til sig udi sammenleye / oc **beligger** den anden hende siden igien / imeden Husbonden leuoe/da hafuer hand brut sin Tryghed/som den der dræber sin trygge Mand uden Sag. *M.B. 22. cap. Lege Bonden maa for Hoer. infra.*

End berømmer nogen sig / at haffue ligget hos nogen Quinde eller Mæ / oc det icke er beujsligt / da bøde sllig Bødder derfor / som hand burde at bøde / om hand haffde **beligger** hende / oc bliffuer der tilmed mindre Mand. *cap. 25 ibid. parag. 2.* Om Skjørleffnet oc Leye: maal i de forbudne Leed / der om *lege suo loco & dict. Recept. lib. & cap. & art. 3. & c. & infra* Jomfru: Kranckere.

Beliusvis nogen for Kongen / da straffis den for Løgn som vedbør. *Handfastning Frid. 2. art. 43.*

Bergwerck i Norge / kaldis Metal. Nemlig: Guld. Sølf. Jern eller Kaaber. **Bierge** / etc. Hvo det først finder oc aabenbarer/hannem skal strax gifuis aff Kongens Umbodsmænd / 10. Riksdaler/om Materien er god/ oc siden naar **Werck** et kommer i brug / skal hannem gifuis et eller to hundrede Riksdaler / som **Bergit** er rijt til / oc da vare frij sin Liffis tid / for Arbejde til Kongens Slotte oc Gaarde : Er der nogen som truer hannem derfor / at hand det aabenbaret / den skal sticckis i Jern til Bremmerholm. *Recept. Christ. 4. lib. 3. art. 41. Lege Vocab. Erß. Gruber infra.* Om **Bergwerck** oc Friheder oc dets Privilegier / der om findis adskillige Forordninger / som icke eractis forn. den her at indsøris/effterdi saadant icke den Beemeene vedkommer / etc.

Berøctede Bruder i Kløbstæderne / skal aldelis ingen Praec eller Førina (til Kircke) tilstedis / men de skulle allene / uden nogen Høfge / gaa til Froprædickten / der at vjes; Vefindis noaen at hafue rec til Barkel / oc gaar med udslagen Haar / bøde Kongen oc Duen hver

40. Marck. *Recess. Christian. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 3. par. 2. s. Hinc.*

Berøttede Personer / som vorder mistænct for / at skulle lære et læstferdigt eller skammeig Læffnit med hver andre / skulle (at) Sognerpræsten oc hans Medhjælper) icke alleniste påaleggis / at de sig fra hver andre endeligen entholde: Men om de ere ledige Personer / slet aff Wyen / Soanen oc Herit / fra hver andre begifve / med mindre de til ydere Kirckens disciplin vilde forfalde / oc straffis aff deris Hershabs. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 2. art. 25.*

Befærning / *Latine sequestrum*, er Arrest / *ex Rescripto Wirburgensi circa cap. 12. Jyd. Lov. lib. 2. in Glossa.* Om saadanne Tilfelde / vide *infra* Logsfætter.

Befeglede Brevve skulle blifve ved Mact / med mindre de aff Hofretmanden vidis oc beffyltis / icke med hans vilie oc vidskab at vare udgifven. *Lord. parag. 34.* siger: At hand bør at gifve Kirckens Sed / om hand fiendis ved Seiglet.

Besidde / *possidere Latine*, er at haffve noget i Haand oc Hæffd / *Lege infra Vocab. Hæffd eller Laughæffd.*

Beslag / eller Arrest / i Bye eller Birk / der om *lege* Birkens *Ref. Artic. 13. 14. & 15. & Arrest paulo supra. Item Brev Mand. infra.*

Den Norffe Low saer: Farer mand aff **Beslag** / eller imod Forbud / fra Landit eller steder imellem (forstaa til Skibs) da bøde Skipperen ofte Brtuaer oc 13. Marck: oc hver Baadsmænd paa Skibet er / en Marck Sølf. Skipperen skal bøde for alle dem paa Skibet ere / som farer imod Forbud / oc hver befale hannem / som de hafve Gods i Skibet til. *K. B. 25. c. p. parag. 1. 2.* Men farer mand aff **Beslag** aff Kjøbstad oc udi Herrit / da bøde Kongen en Marck Sølf. *vid. par. 19. 1. Lege Vocab. Forbud.*

B. staalding / eller at vare beffaaldit / sigts / naar Slotte eller

eller Fæstninger blifve aff Fienderne belagt / uden til / saaledis at mand icke lettelligen Land komme ud / foruden Fare / uden ved Mact: Gaards-Act art. 33. siger der om : Blifver nogen / ædel eller u-ædel / som haffver annammit Konaens / eller sin Husbondis / Klæde eller Penge / tilsaat / paa nogen Reyse / enten til Land eller Vand : eller blifver bestaalt dit enten paa Slot eller Feste / da er hand plictig / at fuldgøre samme Reyse / eller oc blifve udi samme **Bestaalding** saa lenge den varer / oc maa icke begiere ydermeere Klæde / Pending eller Løn / end hannem bleff tilfagt den tid hand sagde Tieniste : Hvo her imod gjør / være arløs / oc straffis der til som vedbør. *Text. allegat. Lege Vocab. Svend. infra.*

Beste Mænd / *vel* Eygdes Mænd *idem* (forstaa) Riddermænds Mænd / som boe oc bygge paa Land i Danmark / de skulle vidne / det er / siune oc grandste / om Sandmand / Oldinger eller Ræffin / haffve gjort ulov / oc foret uret / da haffve de mact (om de aff Landsdommeren opstefnis) dennem at sælde / oc da hafve Sandmændene / Oldinger eller Ræffin / forgjort en hver 3. Marck / oc imod deris Herskab deris Voeds. lod. *Recess. Christ. 3. art. 27. par. 3. & 4.* Tilige maad er forholdis / saa vijt den Sielandske oc Skaanske Lov recker / om Dvinge oc Ræffin. *Handfest Frid. 2. art. 26* Thi Sandhed skal være rigere oc tierere end Loven. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 7. Lege Sandmænd infra. Hinc*

Bestemand / : den som er bedre aff Stand / end gemeen / eller oc **Beste** Laads Eyer udi nogen Evendom sem er til fellig / : den som haffver største Laad der udi / eller oc er aff høyere Stand end hans andre Med. Eper / hand siak at være saa vijt **Bestemand** / oc raader for at bortbygge eller sætte Eydommen bort / for andre. *unde Norst Lov. L. L. B. 1. c. p. par. 9. Alias, Hvo E. on n befoer fellig oc Laad med andre / da nyder Erenen Bygelsen for de Gaarde / us anset at andre hafve meere Land skyld eller Eyedom der udi end Erenen. Obnes Bress Frid. 3. Dat H. fr. den 30. Maj. 648.*

Betalningsvidner / kaldis de **Bidner** udi den Norske Lov/ som **vidne** med anden Mand / at haffve betalt sin Gield / som hand kræffois. De skulle ey vare mindre end to soulige **Bidner** / oc da vare den qvit som kræffois: Det heber **Betalningsvidner** / oc der imod maa ingen **Bidners** byrd føris. Fjerde Mand i Sleect eller **Svogerstab** / maa icke der om **vidne** / uden hand er dem lige nær beslectet oc besvogrit som tvistis. etc. *K. B. cap. 2. parag. 1. Lege Vocab. Gield. infra.*

Betlere oc **Staadere** / der om haffver salig och hynlofig Kong Frederick den Anden / vijtsøfftig oc meget vel forordnet / hvortledis med dennem skulde forholdis / som hans Naadis Forordning. *Das. Haderstefhus / den 27. Decembr. 1588. nock som udviser. Item Recept. Christ. 3. art. 62. & Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. parag. 7. Lege infra Løsgengere.*

Betlere / som ere vebtsøfftig oc skæpbelig / saa de ey kunde fortiene deris Brød / de skulle aff Lænsmandene indleggis udi Hospitallerne / Eller oc hvor det icke kand tilstrecke / skulle de giffois synderlige **Mercke** oc **Kiendetegn** / oc siden aff Meenigheden / i Kiøbstæderne eller paa Landsbyerne / med en Christelige **Amisse** underholdis: dersom nogle sig anderledis fordrifte at **bette** oc omsøbe / de skulle / paa hvad stæder de kunde betrædis / strax paagrabis / oc siden som andre **Lættere** eller **Fredløse** / alvorligen straffis. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 3. Lege Vocab. Læns Mandene.*

Ingen **Betler** maa aff nogen Fergemand eller andre offverføris fra en Provins til en anden: med mindre hand haffver **Pas** oc **Bevis** med sig. *Dicto loco parag. ultimo.*

Betlere som ere føre / skulle paagrabis / oc effter Dom føris til **Bremmerholm** / der at arbejde. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 2. Nota.*

Den Norske Lov siger / At ingen **Betler** som er karff / maa

gaa at Liggē / oc om hand ſteer nogen Spot / eller jagis aff Der :
da ſaar hand derfor Ingen Ret : Men de ſom føre ere / ſtalle arbeide
for deris Føde. *M. B. 24. cap.*

Syrach i det 4). Cap. ſiger : Mit Varn / giſſ dig icke til Lryg-
lerij / det er bedre at døe end at trygle. Den ſom forlader ſig paa en
anden Mandſ Bord/hand tæncker icke at bliere ſig med are / thi hand
nydis til at ſynde / for fremmed Mad ſkyld : Men en fornumſtig viſ
Mand tager ſig vare derforē Lryglerie ſinager den ublue Mund
vei : Men paa det ſidſte ſkal hand ſaa en ond Koldſtuge der aff / *ver-
ſibus 29. 30. 31. & 32. Lege Vocab. Fattige. Item Lryglere infra.*

Betroed GODS / forſtaa / om nogen Mand betroer ſin
Tienere / eller anden Mand / ſit **GODS** / Pendinge eller anden Baa-
re / at forhandle ſin Husbonde til Gaſſu oc beſte / inden eller uden
Lands / oc hand der med utroſligen handler / eller oc ſamme betroet
oc handſaait **GODS** eller Penge / unytteligen fordoyer / eller oc op-
tager **GODS** oc Penge / paa hans Husbonds vegne / oc ſætter han-
nem i Gield / uden hans Befalning oc Vilge / eller fordominerer
det. Hvem i ſlig utroſſkab beſindis / ſtraffis derfor ſom en utro Tie-
nere : med mindre hand kand betale hans Husbond / hvis hand i ſaa
maade haſſver forkommit : eller oc ſtille nypactige Forloffvere / til
viſſe tid at betale. *Dorſt. Lov. K. B. 22. cap. parag. ultimo.*

BEVIS / eller Vidne at føre inden Ting / er en hver tilladt / ſig
oc ſin Sag der med at *defendere*, om nogen ſig der paa beraaber / dog
maa icke paaſtiudis meere end een gang / oc da ſkal naſſniis / hvis
BEVIS eller Vidne hand vil føre oc paaſtiude / *Receſſ. Chriſt. 3. 4. 5.*
25. Men ſtiuder hand ſig til at aff-beviſſe den Sag ſom hand tillæ-
lis for / oc ſaadant icke eſſterkommer inden 6. Uger / da ei hand tal-
den for den Sag / med mindre hand *appellerer* for høyere Ret / oc
hannem der giſſois *d-ſation* paa ny : Men beviſſer hand det hand
paaſtiuder / da friſkendis hand til Hjem-Tinget for den Tilſtale / oc
da

da fand hans Bederparts Sictelse oc Eed intet gielde der imod / *in legibus Erici par. 31. & Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 20. Lege* under det Ord/Sicte. & *infra* Bidne.

Bjlder Mand anden / der om formeldis i den Norste Loy / at det er utlibørligt / at **bjldis** som Hunde oc Heste. Hvern som **bjlder** anden / da skal Ombudsmanden lade tage oc søre hannem til Tinget / oc lade bryde Fremtænderne aff hans Hofvot / oc være der med Sageløs for Kongen / uden gode Mand fand sunis hand gjorde Nødverge / oc da maa hand komme til Bøder / oc da bøde den hand bød / efter 12. u. wildige Mands Dom / fylkist for sin Skade / oc Kongen otte Ørtuger oc tretten Mark. *M. B. 14. cap. Lege Vocab. Hund infra.*

Bjldis Heste der er forvarit / (forstaa med Øg hos sig) oc den ene **bjlder** den anden ihjel / da vurderis den som død bleff / oc betalis halffparten aff den lefvendis Eyermand / med mindre den der igien lefver / er verre end halffparten den døde Hest / oc da forgiører hand ickemeere end sig selff. *L. L. B. 33. cap. par. 2. 2.* End **bjlder** anden Hest (som ey følger Øg) Stodhest / da skal Stodhest til fulde betalis: Bilsver den Hest død / som løber til Stodhest / da ligge hand paa sin egen vercke *ibid. par. 2. 3.*

Bjlder Hest Øg ihjel / da bøde den Hesten aatte / Øgit: Men **bjlder** Øg Hest ihjel / da bøde den Øgit eyer / halff værd for Hesten. *par. 4.* **Bjlder** Horste Hest Gilding ihjel / da betale den Horsthesten aatte / Gildingshesten igien. Men **bjlder** Gilding Øg ihjel / da betale den Gilding aatte / halff Øgens værd / *ibid. par. 5.* Ydermeere *vide* Hest. *Item Vocab. Stodhors infra.*

Bjlder Hund nogen Mands Væg / eller driiffver det paa Vføre / da bøde den Hundens eyer / første sinde halff Skade / men al tid der effter skal bødis fuld Skade. *L. L. B. 36. cap. par. 5. ultimo.*

Bicrle eller Verge / vel Byrghed / *idem, legere, collig re, 3:* at ind

indsamle/ giemme oc forvare noget/ som Korn eller Hø udi Høstens
tid. Skaan. Lov. *lib. 9. cap. 18. alias*, at **barie** Gods til Skibbs at i
Haffened. *Hinc*.

Bierteløn/ kaldis billig Løn oc Betalning/ som Skifbruden
Mand udgiffver / til den eller de / som **bierier** Skif / Drag eller
Gods/ i Haffensød/ Storm oc u. væjt/ enten i Læstertall/ eller i andre
maader/ effter Sorettens 49. & 77. cap. Dorff. Lov. *L. L. B. 21. cap.*
Lege Vocab. Skifbrud. Item Drag. infra.

Bijer/ *apes larinè*, skulle forvaris med Bierde/ saa at anden
Mands Fæ ey kand spilde eller medfaste dem/ skeer det ey / da vide sig
selff/ om mand faar Skade paa sine **Bijer**. Jyd. Lov. *lib. 3. cap. 38.*
doz und tagis / Geder oc Gaardbrydere / som Bonden skal deelis til
at giemme. *cap. 60. ibidem. Lege Vocab. Gaardbrydere.*

Bijer som fæige anden Mands **Bijer** ey / de komme begge
Eyre til sællig/ om de ville skiffte Gaffin oc Skade: Men hvo ey vil
skiffte / oc de ene **Bijer** ferlemme de andre / vide sig det selff / ferdi
hand ey vilde vedtage oc skiffte. Jyd. Lov. *lib. 3. cap. 39. jus Seland. lib.*
5. cap. 36. Skaan. Lov. lib. 11. cap. 4.

Bijer som hittis enten paa vilde Bolde/ eller udi Skouff/
Maref / eller oc saa paa Kirkegaarde/ de hære til den / som dem ferff
finder/ Jyd. Lov. *lib. 3. cap. 40.* Hvorledis **Bijer** skulle følgis til
sted/ oc ellers i alle maade med dennem omgaais / om de findes/ der om
lege *ibid. & jure Seland. lib. 5. cap. 35. 36. Skaan. Lov. lib. 11. cap. 1. 2. 3.*
Caput 5. siger: Om mand hifter **Bijer** i Skouffe/ da skal mand
hugge sit Merke paa Træit/ tagis de siden bort aff anden / da faris
der effter/ som effter andet Lyfverj. *Text. fr. calligat.*

Bijer som hittis i anden Mands Skoff / oc ere fløyne i Træ-
er / dennem maa ingen borttage / oc ingen Laad i haffve / uden hand
følger dem til Sæde aff sin egen Gaard / oc da bør hand den tredie
Part aff dennem / em de skulle optaais. Jyd. Lov. *lib. 3. cap. 40.*

Jus Seland. lib. 5. cap. 35. siger : Kand den som følger **Bijerne** oc ret Eyer er / faae sine **Bitter** ud / Trait uden Skade / da maa hand tage dem / men ellers icke / uden hand faar Forloff der til aff den Skoven eyer. Skaan. Lov. lib. 11. cap. 1. 2. stemmer och her med ofveret : Men findis de paa Qviste/eller paa Jorden/da tage dem bort **Ka-**disløss. *ibid. cap. 2.*

Bijer / om de tagis bort med Vold / eller stielis / det maa deelis enten med Næfning eller Sandmænd / fordi det er ligere Herverck end Kan. Jyd. Lov. lib. 3. cap. 41. Skaan. Lov. lib. 11. cap. 5.

Bindis /: Fængslis maa ingen Mand / uden hand tagis med noget i Hænde / som Tiuffstaalit Gods / eller mand tager hannem i sit Huus om Natte tide / med sande Legen at hand vil stiele. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 95. End saa mange som ved vorder tagit / grebit eller fundit / der tyfnit gløris i Huus eller fellig / dennem maa mand alle for Lyfve hafve / oc de hafve alle deris Boesæ forgiort / men for de Kaa-ster der i Huus vorder fundne / maa ingen **bindis** uden Høsbonden allene / fordi hand er Berie for Husit / uden saa skeer / at mand finder noget under hans Jndiste Mandis / eller Jndeste Konis Laas eller Lyckelse / saa som i deris Kiste eller Boe / *Dict. Jyd. Lov. & cap. 99. ibidem. Jus Seland. lib. 2. cap. 23. 25. lib. 5. cap. 12.* formelder / Om mand **binder** frels Mand uden Skyld / da bøde hannem 40. Marck / oc Kongen lige saa. *Lege Vocab. Tiuff. infra.*

Den Dorste Lov siger / **Binder** mand Sagløs Mand / da bøde Kongen sem Marck Sølf / oc stande den hand bant til rette effter 12. Mandis Dom. *M. B. 17. cap. Nota.* Lyfve oc andre Mis- dædere maa mand **binde** Sagisløss. *ibid. Item,* Singmand maa oc saa **binde** / den som dræber eller saarer anden paa Ting / oc føre hannem til Ombudsmanden at forvaris. *Dict. lib. & cap. 7. vide Constit. Christoph. filii Wold. Anno 1320. Et VVold. patris Regine Margar. Anno 1360. & Vocab. Basti. supra.*

Blindis maa ey galne Folck / aff nogen som dennem i Berge haffoer / førend de vorder Singluft / oc bliffver der til forloffoet aff Dommeren / *iure Seland. lib. 5. cap. 35. Lege Vocab. Drujide infra. Nota.* Her vil Loven hafve forstaat / saadanne galne Folck / som ey ere Landfyndige / oc Naboerne intet ont bevijsit / at de ere galne / thi saadant / effter Lovens meening / bør at være ryctbar / førend nogen for Affsindighed eller Gallenskab **blindis** / etc.

Den Norffe Lov siger / Om nogen Mand findis (som er aldeelis affsindig eller gallend / da maa **blinde** hannem hvem der vil / oc føre hannem til Linge / oc tilbiude hans Frænder hannem / oc de ere plicfuge at forvare hannem / oc den hannem hefftede / tage sin Omkaast igien aff den Galnis Gods / om det er til. Hver mand skal affsindig Folck heffte / uden Brøde / de skulle være udi deris Frænders forvaring / sem andre Børn / etc. End sicis Gallind Mandis Frænde / at hand icke vil heffte den Galne eller Affsindige / da verge sig med sin egen Sed. Hvor om *vide M. R. 8. cap. per totum. & infra Vocab. Gallind. etc.*

Biørne oc **Blfve** / ere tvende slags skadelige Diur / som findis gemeenlig i Norge / som mand maa slaa oc sfiude udi hvis Skoff oc Marck mand vil / undtaget hvor **Blornen** ligger i Winterlene / da eyer hand **Blornen** sem tilher Skoffren hand i ligger. Dog skal hand liuse paa Linge / at den **Blorn** liggær i hans Skoff: Læger den siden nogen anden : da skal hand bøde Landnam inød Jorddroffen / oc den Skofven eyer / beholde **Blornen**. Norff. Lov. L. L. B. 56. cap. *Vide Recept. Christ. 3. art. 68. & infra Vocab. Blfve.*

Birck / *betula, Latine.* **Birck** oc **Bircke-Ræt** / er en særdelis høy Ræt oc Frihed i Danmarck / med Lov oc Ræt særdelis : saa oc udi Almindelighed at erholde. End oc saa med Bøder oc Sagfald at opberge. Hvilcke enten fordum / oc aff Arrilds tijd / til **Birck** er indsvoret oc hæffdet / eller oc aff Høyloftige Kongers syndelike Leen /

Udfree oc Benaading/nogle Danmarckis Riis/Underfaatter/Adel/
Bischofer/Prælater/Herrere oc gode Mand/artveligen at hafve fuldt
oc tilhøret/oc end nu at følge oc tilhøre. *Birckes Ret. art. 1.*

Birckes bønderne ere plietig/at holde **Birckens** Enemerck
ckes Boer oc Bøye ved lige/hvilckef den **Birckes** fogden sætter/om
sin Laads Eyere ere / skulle Bønderne tilholde : Mens hvis **Bir-**
ckens bønder /uden **Birckens** Enemercke oc Medherris/Bønderne
i fellig boer / de skulle holde Herris/bøye ved lige : med mindre
de til **Birckes** Lingis vilde tiltalis oc stande til Rette. *Recess. Chr. st.*
4. lib. 2. cap. 23. art. 1. par. 2. Lige Vocab. Excer. Item Bøye
infra.

Birckes Foget oc Skrifver / samt Tinghørere/ skal tilforord-
nis oc sættis/aff den **Birckes** retten haffver : De skal **Birckes** fogit
oc Skrifver være boefarte oc vedderhestige Dannemand/som stulle
i rette oc viffe Lider holde Ting / oc skaffe en hver Lev oc Ret / som de
vide at forvare. *Birckes Ret. art. 4. & Recess. Christ. 4 lib. 2. cap. 6.*
art. 18. Læs Herris Fogit infra.

Birckes Fogets oc Skrifvers forsætlig forurettelser/med op-
hold oc udfruct/ saa oc med Rettens spilde eller neectelse/ eller oc veigre
sig Vidner at siude/ forhøre eller forhøre lade/ eller oc gifve beskrefvet/
saa viff stee bøt med Rette / (synderligen i dens Sag som **Bircket**
tilhører) de skulle icke allene / om sliq aff Landsdommer befindis /
is forste Sagen izien med bevijslig Skadelidelse/ men derforuden /
om de ey til Lands Ling sældis/ foruden Kost oc Laring/haffve for-
brut 40. Marck Boldsbøder/oc saa fremt de ey/effter Dom der paa/
til Lands Ling udleggis/inden sex Bger/da mva hand ey være **Bir-**
ckes Foget i samme **Birck**. *Birckes Ret. art. 5.*

Birckes Fogets oc Skrifvers Rettighed er / som sedvanligt/
med Brefve eller Dommepenge effter Necessen ; oc ellers de / saa vel
som

som Sandmand/Oldinger / sexten oc femten Mand / i alle maader rette sig efter Loven/**Vircke**-retten/Recesser/Forordninger/oc anden Lands-ret oc Lovens genge/ effter som de for Ride-Mand i de Sager/ eller oc for andre Sager for Landsdommer / acte at forsvare oc stande til Rette. Virckeret. *art. 6.* Dog skulle samptlige **Vircke**bønder/ effter sedvanlig Vedtæct/Recessen oc som i Herrit skier/ gisver **Vircke**sojden oc Skrifveren deris Rettiighed. *art. 42.* Til **Vircke**sojding maa ingen fordelis eller tiltalis/ med mindre hand tilforne hafver bekommet loulig Varsel. *art. 9. Lege Varsel infra.*

Vircke-Fred / hvo den bryder / eller oc for nogen Sag udi **Virck**/loulig Boldsværgis/hand skal bøde/foruden Hofvit sagen/ til den som **Vircket** tilhører/ligesom til Sagvolderen/40. Mark: hans Herskabs Rettiighed eller Tiltale i alle maader usforkrenct. Virckeret. *art. 16. & infra Bøderne.*

Virck/ oc Kiebstads-Mands rette Verne: Sing/ *ibidem art. 3.* nemlig/ Kiebstads oc inden **Vircks**-Mand/ skal svare en hver/ som dennem hafver til at tale/til deris eget Bye/eller **Vircke**sojding/ som er deris rette Verne: Sing : med mindre de anden sted med ferste Gierninger paa arbis eller anholdis : saa sem for Mord/ Styld/ oc anden Halslose Gierning / da gaais der om paa de steder de anholdne ere. *D. Et: Virckret & art. 3.*

Vircke-Ketten er først giffven aff Kong Erich Christophersen / 1269. paa den Herredag da bleff huldet til Nyborrig / som siden til Helsingborrig aff Kong Christophier er forbedrit / oc nu paa ny overferct / oc igien paa Prent udgiffvet / udi *Christ. 4. Tiid/ Anno 1623.* hvor udi alvorligen biudis oc befalis / alle oc hver / som **Vircke**-Ketten enten hafver at meddeele / eller fordre / at de sig der effter endeligen forholde/etc. *Lege: infra Vocab. Landsdommer.*

Virck oc Kiepning hafver eens Ret/Rettiighed oc Frihed/dog

de Sager/i **Bircke** Retten ey særdelis formeldis/ de ordelis efter Lov-
ven/ Necesser/ oc Forordninger/ oc anden loulige Genge oc *Proceß*,
saa vel til **Bircke** som Bye: Linge. *Birckeret. art. 2. Lege Vocab.*
Stadbrat. infra.

Birckis Herlighed oc Frihed / naar **Birck** gaar i Arff oc
Skiffte/ da følger Herligheden med **Bircke**: Fogit / Skriffver oc
Sandmand at tilfætte/ oc deris Faldsmaal at opberge / den / hvil-
ken Sædegaarden/som **Bircket** næffnis aff/arffveligen tilhører/els-
ler oc den største Laadsneyere / om der icke befindis nogen Sædegaard.
Ellers nyder en hver Laadsneyere i **Bircket** / saa vijt Sagfald / som
paa hans Grund / Fortog/ Agre/ Jord/ oc deris paaløb forgløris. 2c.
Lege Vocab. Bøderne infra. & art. 24. ibidem.

Bircke: Linge i Danmark / *Conciliabulum Latine*, skal være
nogle til 50. kand dog icke for nogen viffe Tal næffingiffvis som Her-
rederne. Thi **Birckerne** detis Ræt oc Frihed kand forandris/ End-
ocjaa formedelst Misbrug gandske forbrydis eller ødeleggis. **Bir-**
ckerne kand ocjaa optagis / oc aff nye stiftis / oc Tallit effterdags
formeeris/ effter velfortiente oc Naadigst aff Kongerne meddeelte Be-
naadinger oc *Privilegier. &c.* Hvis ydermeere om **Birck** oc detis
tilhørige Videnskab behøffvis / skal den Gunstiaelæfere paa andre
steder i sær / befinde / fuldkommeligen her udi *allegerede* indført / om
det ellers ræt efftersøgis.

Biscoper oc Præster / *Episcopi & Sacerdotes Lat.* om de-
ris forhold/ udi deris udvortis Læffnet oc Umgængelse/ der om findis
Guds Befalning til Aaron / i den tredie Mose Bøhs 10. Cap. hvor
Gud siger: Du oc dine Sønner med dig/ skulle icke dricke Bijn el-
ler nogen sterck Dricck/ naar I gaar ind i Forsamlingens Taberna-
ckel/paa det I skulle icke døe: det skal være en ævia Ræt hos alle eders
Effterkommere/ etc. *versibus 8. 9. 10. 11.* Ezech. Prophet. Cap. 44.
1. 2). *Læs Epist. Pauli 1. ad Timoth, cap. 3. v. 1. 2. 3. 4. ad Tit. cap. 1.*
v. 7.

v. 7. 8. 9. Læs ydermeere *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 22. & infra* Præster.

Biscopers Mand: Bryde/i gamle Dage/ skulde rette til de-
ris egne Husbønder/ om de forbrøde/ 3. Mærck/ oc en hed Umbuds-
mand. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 77. *Lege infra* Brydie. *Nota.* Her udi
sumis Loven at hensee til Hals oc Haand. etc. *Unde Vocab.* Hals oc
Haand *infra.*

Biscops Næfninge/ skulde (i gamle Dage) være to i hver
Fierding/ oc to i hver Kirckesjogen/ oc dem skulde SogneMand tilsa-
ge/ oc Umbudsmand skulde dem i Edhe / 5: udi Eed tage. De skulde
icke sammen være/ meere end et Jamling. Effter Jucl skulde de om-
skiffes / ligesom andre Næfninge/ oc de skulde icke svære / uden om
Hellig brøde/ det er/ om mand Veries om hellige Dage. Jyd. Lov. lib.
2. cap. 78. *Lege* Næfninge *infra.*

Biscops Næfninge / i formere Tider/ om de fore uret oc
blefve falde/ da skulde de oc saa fatte oc rette / 5: bøde til Kongen/ som
andre Næfninger/ Jyd. Lov. lib. 2. cap. 79.

Biscoperne skulle i deris *Visitatz* oc saa *visitere* Skolerne /
de smaa saa vel som de store/ oc da *examinere* Skolemestere oc Hø-
rerne / saa vel som Disciplene / oc dersom da hos dennem nogen mers-
ckeilig Brøst eller usittighed befindis/ skulle de dennem strax affskaffe /
oc udi deris sted/ andre/ som der til dyctigere oc dueligere kunde være /
forordne. Læs der om *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 21. & pa-
ragr. 1. 2.*

De skulle oc saa udi deris *Visitatz* forfare om Kirckernis Til-
stand : Angisvis nogen mangel/ da skal hand ved sin Skrifvelse an-
giffve det hos Kirckens Forsvar. *Eodem* *Recess. & lib. cap. 4. artic.
7. Nota.*

Naar **Biscoperne** eller *Provisterne*/ lade Meenigheden for sig
falde udi deris *Visitatz*, oc nogen / uden loulig undskyldning / ude-
blifver / skal den som *visiterer*, Fortegnelse paa de udeblifvende for-
fatte/

fatte / oc deris Bffrighed tilffickte / som dennem for Helligbrøde skal
silfale / oc straffe / som hand acter at forsvare.

Biscoperne skulle oc med deris underhaffvende Præstier / hafve
Lisium / at den Anordning om Sværen oc Bændens affstæffelse /
Narligen iblant Meenigheden vorder effterkommit. *Dict: Recept. lib.*
& cap. 31. parag. 8. & 9. Jligemaader skulle de i deris *Visitationer* als
vorigen holde ofver den Forordning om Kirckens Myndighed / saa
den icke forsømmis : som de for Gud i Himmelen oc hans Kongl.
Mayest. ville forsvare. *Dict: Recept. lib. 1. cap. 2. art. 4.* De skulle oc
saa haffve indseende / at ingen fremmede Danske Bøger / som uden Ri-
get ere tryckte / her indføris / saa hient de icke ville sjaa derfor til Ret-
te. *Eodem lib. & cap. art. 34. Lege Vocab. Bøger infra.*

Biscoperne skulle *examinere* de Personer / i hans Stift :
som skickis med Bnadommen uden Lands / hvad hans Religion oc
Tro er. *Recept. Chr. st. 4. lib. 1. cap. 1. art. 28. Lege infra Examinereis.*

Biscoperne maa icke forskrifve nogen Person til nogen Kald /
eller dennem med nogens Kald betatte / førend den samme aff Prow-
sien oc de beste Sognemænd bliffver dennem tilfænd at *examinere* :
Meget mindre skulle de nogen *ordinere* , førend hand aff Lehn-
Manden haffver bekommet Collats. *Recept. Chr. st. 4. lib. 1. cap. 1. art.*
29. Lege Præstefald infra.

Biscopen om hand tager Skienck eller Gaffve for nogen
Person til Kald at befordre / da skal hand gifve dobbelt til næste Ho-
spital / oc dertil haffve forbrut sit Kald. *Recept. Chr. st. 4. lib. 1. cap. 1.*
art. 20. parag. 6. Lege infra Vocab. Superintendent.

Biscoperne / som aff nogen deris underhaffvende Prewest el-
ler Præstier advaris / oc for demnem beflaais / at nogen Adelspersoner
sig understaae / dennem for deris troherttige Paamindeelse / om deris
forargelige Leffnit / at true / besticke / eller med nogen Gevalt derfor at
foraribe / oc **Biscoperne** det icke for hans Kongl. Mayest. anaffver /
de haffve der med forbrut til næste Hospital / 200. Rixdaler. J lige-
maa:

maade Landsmændene / om det for dennem klagis / oc de det icke til-
fiende giffve: oc der som Præsten det icke klager / da miste hand sit
Kald/ etc. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 2. art. 24.*

Biscoperne de skulle giffve Kirckernis Forsvarer *Copie* aff
Stiftsbøgerne / om de det begiere. *ibid. cap. 4. art. 18. Lege Kirckes-
Stoel infra.*

Bispekræmere / *Circuitor Lat.* kaldis de / som omsløbe med
Kram paa Landsbyerne/oc det selge oc bortprange / endog saadant u-
di *Christ. 3. Recess.* forbudit er / saaledis / at ingen maa bruge nogen
Kløbmandskab paa Landsbygden/til Forprang/med Alne/Maal ek-
ler *Bect. Recess. Christ. 3. art. 33. 34. Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. art.*
13. tilsteder ingen / med nogen Kramvare at omsløbe / fra en Kjøbstad
til en anden/eller oc nogen sted der med at udstaa/oc udi Alne/ Lod/ek-
ler Pund at selge; med mindre hand haffver vondit Borgerskab / oc
sig her i Riget nederfat / oc holder Dug oc Diss/ skatter oc skylder/ li-
ge ved andre Vndersaatter. *Lege Vocab. Fremmede.*

Den Norske Lov forbiuder/at ingen Bønder sønner/eller Dreng-
ge/ Løsekarle oc Husmand/eller **Bispekræmere**/maa omsløbe paa
Vægden oc kjøbstaa i Norge/ icke heller maa Bønder tage slig løb
Gold/Maud eller Qvinde/til Husværing: Men de Kænd/eller lø-
sekarle/ som icke haffve saa megit Gods under Hænderne/ at de kand
faste dem Gaarde/ skulle tage dem Lieniste / oc arbejnde for Herres-
mand / Præster eller Bønder / oc tine for heelt eller halff Aars løn /
oc icke gaa i Vgedage. etc. *K. B. 23. cap. Lege Vocab. Husmand. Item
Pebbersvenne infra.*

Bismere / *fratera Lat.* er en hver ey ubevist/ at være en liden
Bect / affdeelt udi Marcker / oc Staalepund / paa et Lispund 2. eller
tre dræctig / oc tienlig kand brugis i Huse / at veye Smaaucte med.
Hvor om *Recessen* formelder / at ingen anden **Bismere** maa nogen
bruge udi deris Huse / forstaa i Danmarck / uden de som ere lignet
effter Kjøbenhaffns Bect / saa at et hvert Lispund beregnis til 16.

Skaalpund. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 11. art. 1. Lege Vocab. Vect infra. Not.*

Et Skaalpund er 2. **Bisner** = marc / oc en **Bisner** = marc skal være 16. Lod / saa er et Skaalpund 32. Lod Coiniske Vect. etc. Et **Bisnerpund** i Norge / er 24. Marc / oc skal holde 12. Skaalpund ofver alt Landit / undtagen i Daahus Lan oc Vigen / der bliver **Bisner** = vect som aff Arrilds tid : nemlig / et Skippund 20. Lis = pund. Et Lis = pund 18. Skaalpund / oc et **Bisnerpund** 16. Skaalpund. *Norsk. Lovs K. B. 29. cap.*

Black / kaldis udi den Norske Lov / Slag med flad Haand / eller oc fladslag aff *Berge* / ut for flad Haandslag / som kaldis **Black** / oc Slag med flade aff *Sverd* / derfor bødis 2. Marc / Sølf. etc. *alijs*, Pust eller Næfvehug. *unde M. B. 16. cap. Lege Vocab. Pust / infr. 1.*

Blid = **Natur** / det Ord findis i den Skaanske Lovs 5. Bog 21. Cap. oc bemercker om saadanne Diur / som ere **Blid** / 2: milde aff **Naturen** / saa de kand tammis / som Hiorte oc Hinde etc. Op = føder nogen saadanne Diur / oc de drabs eller saare nogen / da bøde den dennem eyer 3. Marc. *Alijs* **Grum** = **Natur** / som Bjerne el = l: r Biffve / om de aff nogen opfødis / oc drabs de nogen / da bødis der = for fuld Mandbod / End saare de nogen / da bøde Eyeren derfor fuld Saarbod. *cap. 19. ibid. Lege Vocab. Opføder infra. See Jyd. Lov. lib. 2. cap. 35. & 26. Lege Vocab. Fx. infr. 1.*

Blind / *cæcus. Lat.* **Blinde** = Folck / ere de som icke kand see / oc hafve Brast paa Synene / der om ere Guds egne Ord / udi den tredie Mose Bog 19. Capitel / saaledis : Du skal icke legge noget i Beyen for den **Blinde** / som hand kand falde paa / men du skal frycte dig for Gud / thi jeg er **Hæren** / v. 14. Forbandet være den / som kommer den **Blinde** til at fare vild paa Beyen / oc Folcket skal sige **Amen**. i den 5. Mose Bog 27. Capitel v. 18.

Blod

Blodskam / *incestus*, *Lat.* Er oc kaldis / om nogen videndis med sin egen Slect eller Svogerskab / øffver oc driifver Hoer oc Læfærdighed udi de forbudne Leeder / sagt aff **Blod** / 3: udi Slect oc Svogerskabs Blod / oc kaldis derfor **Blodskam**: Der om læs Mose 3. Bog 20. Cap. 2. *versu 11. ad versum 21.* Ydermeere læs *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 3.* hvor formeldis / At dersom saadan **Blodskam** er begangit / baade med Moder oc Datter / da skulle Kroppene / naar de halsbhugne ere (andre til Adskye) kastis paa en Jld oc brandis. etc. *Lege infra Hoer / & Vocab. Skipsleffnet.*

Blodvide / *reatus sanguinis, vel multa sanguinaria*, *Lat.* 3: Pengis Bøder oc Straff / for slagen / stukken / eller huggen Saar / hvorføre Vonden bødis tre Marc / oc Kongen tre Marc. *Aliàs*, **Blodvide** er oc 3. marc / som Kongen bør aff hans Bøder svergis Fredløs for Manddrab / saa bør hand oc om hand beholder sin Fred. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 13. 49. & 86. *jure Seland. lib. 6. cap. 5. lege infra Vocab. Bod.* Ydermeere vide Jyd. Lov. lib. 1. cap. 32. som formelder / om Skidsføring saaret sin egen Husbonde / da gælde Husbonde der Saar vorder. **Blodvide** / *text. allegat. Arnold. Hrvis. in vita Vald 4. pag. 602.* kalder **Blodvide** / Hals oc Haand / etc. *Lege infra. Vocab. Legen Giæld.*

Boddemerie / *exercitaria actio*, kaldis naar / en Skipper er udi fremmede Lande / oc haffver icke saa mange aff sine Reders Penge / at hand kand ladde sit Skib der ud med / da hafver hand maect at laane Penge paa Skib oc Gods is Eventyr / som kaldis **Boddemerie** / oc skal hans Redere være plictig at betale for. laante Penge / naar hand fører dem Skib oc Gods tilstede / som de hafde befalet hannem: Men seyler Skipperen andensteds / foruden hans Reders Befalning / da svare Skipperen alleene der til. *Søe Ret. art. 68. Lege Skipper infra.*

Bod / *latinè multa, hinc Bødemaal eller Bødemaa* als Sager /

ere de Sager/der bøder Affspringer/oc nogen kand tildømmis at ud-
 gifve/for sine Forseelser/ hvad det oc være kand / eller oc der imod til-
 fiendis at annamme eller opberge/til Bederlag for erlidende Skade.
 End oc saa Offrighedens Bøder oc Sagefald/*us.* for Manddrab/
 Koff/Affbug/Lemmeløstelse: Jtem Saarbød/Mand-
 heldløs/Bød/oc Børdags Bøder: hvor em see i sardteli-
 hed/hvert paa sit sted. Hvad *Vvald*. 2. der om haffver forordnet/ det
 er beskrevet udi den Jydste Lovs 2. Bog 9. 15. 22. 26. oc 28. Cap.
 5. Bog/ fra det 21. Cap. oc til det 57. *inclusiue.* Jus Seland. lib. 2.
 cap. 13. 14. lib. 3. cap. 10. 11. lib. 5. cap. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. & lib. 6.
 cap. 5. &c. *Aliàs.*

Bødeløs Sager / ere de Sager oc Gierninger / som en kand
 bødís / uden den høye Offrigheds synderlige bevilning oc benaading.
Vide Skaanske Lov / om Ordbødemaal / cap. 41. som siger : Om
 mand dræber nogen hlemme til sit eget med Forsæt.
 Tager mand Bondens Datter eller Søster Noduge /
 3: med Bold. Tager mand andens Feste Rone. Hæffner
 paa Bottebøtter. Setter mand Ild med villie i anden
 Huus / det er Bødeløsmaal / eller de Sager som en kand bød-
 ís. *Vide* Aaraad *supra*. Item *Vocab.* Ordbødemaal *infra*. Den Nor-
 ske Lov kalder det Bødemaal / *ut suo loco.* Item M. B. 2. cap. Lege
Vocab. Bondens Sag *infra*.

Bød / Bøder eller Faldsmaal / *Privileg.* *Christ.* 1. par ag. 34.
 Alle rette Bøder som kand falde eller forbrydís / de skulle effter Lands-
 Loven kræfvis oc opbergís / oc icke affstingís nogen med Bold eller
 mact. *Nota*: Alle Forseelser som brydís oc begaais aff de Personer /
 som ere i fellig / deris Faldsmaal maa icke bødís eller udgiffvis aff fel-
 lis Bøe/ Jyd. Lov lib. 2. cap. 101. *in fine.* jus Seland. lib. 1. cap. 41.
 men aff en hver egen Hoffvitlod / som bryder / thi ingen kand for-
 giøre meere end sin egen Hals / oc sit eget Gods / som den *allegerte*
 Text fl. arlig udviiser. Speret:

Spretten 27. Cap. formelder: Om nogen Skipper/ Riismand eller Baadsmand/ sig forgriber udi nogen Gierning/ som er Lijffs straff værd/hand skal icke meere der med hafve forbrut/end hans egen part udi Skib oc Gods/ hvilket skal antvordis ved tre de bestie Mands Eed udi Skibet er. *Textu pr. allegat. Lege Vocab. Hofvit. lod. infra.*

BOD/ kand icke høgere paaleggis eller fordris/end som Lov oc Ret en hver tilholder/ oc effter Vogstaffven kand tilkiendis/ effter som en hver er brødig oc skyldig til. *In Constit. Erici Regis parag. Nullus Convictus sub Dato 1382.*

BOD som Stud kaldis/ er den **BOD** eller *Contribution*, som Frenderne/ effter som de ere mange eller faa til/ sammenskiude/ de to Saeler med at fyldest gjøre/ for deris Frendis Gierning oc Drab. Oc udi den Jyd. Lovs 2. Bog 28. Capitel omtalis/ oc kand samme **BOD** ved Nam *exequeris* oc udsøgis/ om den forholdis/ hvilket siunis dog underligt/ oc som imod Retten/ dog *ex beneplacito statuentis*, baade i Jydland/ oc andensieds her i Danmark i brug: oc bliffver *practicarit* effter Textens formelding. Svergis Mand til **BOD** for Manddrab/ oc stutte Frender ey med hannem/ da maa hand tvinge dem der til med Nam/ *text. est apertissimus. Vide Skaan. Lov. lib. 5. cap. 1. Jus Selandic. siger/ at det kand gaa paa ens Fred oc Mandhelde som ey vil bøde. lib. 5. cap. 28. & 30. Lege Stud. Item Vocab. Saele infra.*

Ydermeere siger *jus Seland. lib. 6. cap. 5.* At hvo som gjør eller begaar Manddrab/ den skulle bøde 9. Marck til Kongens Ret/ 6. Marck Frevfis/ det er: 4. marck Sølf/ oc 3. marck for Blodvlide/ oc 3. marck for hans Hofvit-Lod. *Vide Marck infra.* Hvorledis Manddraberer som svergis til **BOD**/ kand kræffe Hielp aff hans Slect oc Samfrender/ det lærer Siclandske Lov. 5. Bog 20. Cap. Den ringeste **BOD**/ som udgiffvis/ er en Drtug Sølf/ (det er halffsivende Skilling Danske) oc fundis sammesteds den gandske Proceß

bestrefven/ Cap. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. oc 28. Læs Skaanske Lov /
lib. 5. cap. 9. & 15.

End bver Manddraberen / før end **BOD** vorder udlagt / hvo
da skal bøde / det lærer det 29. Cap. *jure Seland.* oc hvo den skal an-
namme / *jure Seland. lib. 2. cap. 15. & lib. 5. cap. 23. & 25. & Recept.*
Christ. 4. lib. 2. cap. 10. art. 1. parag. 2. Lege Bøderne pau. ð infra.
Bjdere om Mand- **BODS** udgiftelse / der om *require infra Vosab.*
Gael.

BOD for Manddrab / eller fuld Mandbod / som festis uden
Giør som / er trende 18. marc^t Penge / Jyd. Lov. lib. 2. cap. 9. som skal
bødis oc betalst inden Jamling^l / *vide lib. 3. cap. 21. ibid. Mens iure*
Seland. lib. 3. cap. 10. & 11. siær 15. marc^t Sølf. Recept. Christ. 3 for-
melder / At for Manddrab skal bødis trende 18. marc^t / *art. 21. Recept.*
Christ. 4. lib. 2. cap. 10. forklarer / at fuld Mand **BOD** er 18 Currants
Daler / det er 15. Rixdaler / hver til 96. ß. Danffe. *Vide fuld Mand-*
bod. Item Giør som *infra.* Hvorledis saadan **Mandbod** stiffe-
tis / om Drab skeer i Virel eller Rjøbing. Der om see *Dict. Recept. &*
loco. item Bøderne infra.

BOD som festis for Manddrab / skal bødis oc udleggis / in-
den Aar oc Dag / *ut supra.* Jyd. Lov. lib. 3. cap. 21. *Recept. Christ. 3.*
ordner / *art. 21.* At dersom Mand- **BOD** festis førend foret vorder / da
skal den **BOD** vare forbrut til den Dødis Herskab / oc hand skal væ-
re forpliet / Sagen at forsølge / oc sværgis hand da Fredløs med Ret-
te / da gaa det paa hans Hals. *Lege Constis. Christ. 4. Dat. Hafn. den*
30 Jenui 1589.

Den Norske Lov / for biuder Manddrabere / eller andre udædiffe
Mænd / som giøre Fredløse Gierninger / at sidde hjemme oc fortrycke
dem / effter saadanne gjorde Gierninger / eller forlige dem med Sag-
volderen / førend der er dømt om deris Gierninger / uden de haffve
Kongens Bestærmelse breff / eller Fordrags breff til Rette. *Maa es*
hel

heller sidde lenger end Kongens Fordrags breff dem tilholder. Hvem der imod gjør: de skal gribis oc straffis som vedbør. *Lege Vocab. Umbudsmand. Item M. B. 6. cap. parag. 2. & Vocab. Efftermaalss Mand infra.*

BOD / hvo bøde skal med anden for Manddrab. Den ydermeere er i Vord end fierde Mand / hand bøder ey / tager oc ey heller Mand. **BOD** ind. Lærde Mand oc Qvinder de bøde ey / tage oc ey **BOD** ind / i hvor nær de ere i Slect / Jyd. Lov. lib. 2. cap. 26. *Vide Vocab. Lærde Mand.*

BOD for Drab i gamle Dage / om nogen fæstt hjemme / saa der om bleff ey søret / (som dog nu udi Reccessen er forbudit / *art. 21. Christ. 3. ut supra.*) da burde Kongen 12. marc^t Legen-Gield / Jyd. Lov. lib. 2. cap. 13. End swarts Mand til **BOD** / da tager Kongen icke meere end Blodviide / som er 5. Marc^t / Kongen bør / hvad heller Manddraberen kommer til Fred oc **BOD** eller ey. *ibidem. Lege Legen-Gield infra. item Blodvide supra.*

Boe / eller oc **Boen** *idem*, der ved forstaais / en Mandes Huus oc Gaard / sampt ald hans Formusve / som der inde eller uden findis / Men hvorledis Hustruen bliffver besiddendis i **Boen** usstiffe efter Mandens Død / det lærer Jyd. Lov. lib. 1. cap. 3. Skaan. Lov. lib. 1. cap. 1. & 25. *ibid.* Oc hvorledis **Boen** beskrisvis / Registeris oc beseglis / naar nogen ved Døden affgaar / saa oc naar Arff oc Gield forsvergis / der om findis Forklaring udi *Christ. 4. Recest. lib. 2. cap. 15. art. 3. & 4.* oc ydermeere *determineris ibid.* særdelis / udi saadan tilfald / naar ingen sig Arfve oc Gield tiltager / da stor utroffab pleyer at begaais / oc om da ingen anden tilstede er / skal den eller de **Lisfiur** i Husit hafve / strax ald **Boen** oc **Løsbøre** / Brevve oc andet forsegle / oc lade det nepacteligen i god forvaring forseglet indsatte / eller de stände derfor / som for anden utroffab / til rette / dog tilladis dennens til daglige brug oc ophold / Kaaft oc **Bl** / oc nødvendig Beskab / (dog

at det rigtig Registerit er / effter som de ville forsvare) uden Fare / oc udeseglet / til nytte at hafve oc bruge / *Dict. ars. 4. ibid. Nota.* Konegens Foght eller Herrisfoght / bør at være hos / om de ere saa nær ved Haanden at bekomme. *Vide Dict. art. 3. supra. Lege supra Arff. ad Hus Nota.*

Om nogen Mand døer / som haffver effterlat sin nogen Liiffes Arsvinger / damaa Moderen icke befarte sig med noget Jordegods / Løssøre eller Gield / ey heller annamme noget under sit Vergemaal / spænd (i det ringeste) tvende aff de næste Frender paa Fæderne oc Moderne sider / haffve været offver Skifte / oc klarligen optegnit / hvad en hver med rette kunde tilfalde. *Lege Vocab. Moder. & Kecess. Christ. 4. lib. 2. cap. 16. art. 1.* End om den som ingen Arffving haffver her i Riget / hvorledis med hans effterlatte Guds skal forholdis / der om see *Jus Seland. lib. 6. cap. 17. Lege infra Borgemester oc Raad.*

Boeds=liids=Mand / er den Mand / som er Husvild / oc haffver ingen Boe eller Værelse / at sætte sig ned paa. Hand sigis **Boeds=liid** / eller oc rettere sagt / **Boevild**. Saadanne **Boeds=liids=Mand** ere næst til at besidde den Jord hand eyer Laad udi / heller end nogen Fremmed / oc bruge all Gaardens tilliggelse: dog saa / om hand eyer all Gaarden / eller i det ringeste halffparten / saa at hand raader for Bygningen / oc er self **Boedsliids=Mand** eller Husvild: Oc skal hand da tilsiige sin Leylending for Juel / oc mude hannem fra sig / oc iglengifve hannem sin Feste: eller Færstetage / oc betale hannem hvis Rabod hand haffver bygt paa Gaarden / videre end vaar paa Laugskuld. End vil de andre Odelsmand icke leye hannem deris part / da skal hand for Gaardag blude dem sliig Leye / som andre vil gifve der aff. Dog skal det icke være Affvindsbud. etc. *L. L. B. 14. cap. Lege Vocab. Affvind supra. Item Jorddrott / infra.*

Boes=Jæ / ere alle Huusgeraad eller Løssøre / sampt Penge oc Gods=Jæ / Væg oc alt Boes=skab / som findis i Bondens Boe / oc
 fan

ſaa vijf Bonden Land legge ſig til gode / oc ſelge for Penge / foruden Jord. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 6. 29. 40. lib. 2. cap. 97. 99. & hinc ſæmunne idem. Jure Seland. lib. 1. cap. 5. 6. 7. 13. & 17. &c. item Duolſæ idem, ut jus Slaan. lib. 3. cap. 16. *Lege Vocab. ſæ infra.*

Boeſæ er oc rede Penge / thi det forklaris udtryckelligen / hvor ledis Bonden fiſber Jord med **Boeſæ** / oc rede Penge. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 40. Men hvor ledis **Boeſæ** deelid / der om *ibidem* cap. 6. & *jure Seland. lib. 1. cap. 10. & 28. Lege Bonde infra.*

Boel / ager *metatus*, kaldid en Andeel Jord i Marken / naar Markerne bliſſve reede oc lagt i **Boel**: oc da regnid oc ſkiffid et Boels Jord udi 8. Dtings Jord / oc i hver Dting 2. Hiedinger Jord. etc. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 45. formelder / At den Mand der ſiger ſig at hafve mindre aff Jord / ſom kaldid **Boel** / end hannem bør / hand kommer alt **Boel** til Keeds. End ſtel **Boel** ved andet / da kommer hand ald Marc til Keeds. Ydermeere om **Boel** / vide *ibidem* cap. 51. *in fine*, ſom formelder: Vdi Adelhve / da ſkiffid det for vaar Forthe / ſom anden Jord / til Vne oc **Boel**. *Lege Vne oc Boel. Item Jyd. Lov. lib. 3. cap. 57. Slaan. Lov. lib. 4. cap. 9. 10. aliàs.*

I gamle Dage / davaar et **Boel** regnet for 24. Stug ſkyld / ſom giør tre Leſter Land / oc vaar halffanden Styriſhaffne / hvor aff udgiordid i Lething 18. Mand / ſaa gick aff hver Leſt Land 6. Mand / ſom Velb. oc S. Arrild Hvitfeld vidner. *Lege Vocab. Bonde supra. & Haffne infra. Item Landboe / & Styriſ Haffne. etiam infra. Hinc.*

Boelgalt / er et ſlags Landgilde / oc regnid udi Sydſtinde Skiffte / gemeenlig mod tre Lønder hart Korn. *Et hinc Boel-Ro / Boel-Saar. etc.*

Boellig / er Huus oc Gaard / ſom nogen iboer / eller i Leye oc Feſte haffver / *Receſſ. Chriſt. 3. artic. 44. & jure Seland. lib. 3. cap. 26.*

Boelſkab / *Amafia Lat.* er Slegfred Qvinde / der om ſiger
D Jyd.

Jydske Lov 1. Bog 27. Cap. saaledis : Om Slegfredavinde søger
Dug oc Dist med Bonden / oc haffver Nøgelen til Røcken oc Kiel-
der / oc gaar aabenbenbare med hannem at sofve i tre Vintre / hun skal
være Adelskone oc rette Hustru / *vide infra* Guldsest Vinde. Om
Adelige **Boestab** / der om *lege Constit. Frid. 2. sub dato Hsfu. den*
19. Junii, Anno 1582. ut supra Adel.

Boepæl / *vide Brofiel paulo infra.*

Boer mand paa sin egen Jord / oc tager anden Mand's Jord)
i fellig eller brug til sig / giøre saa ud / 3: giøre oc giiffe udi Skat oc
Lynge / derforuden / som hand gjorde før / hvad heller hand er Herre-
mand eller en. Jyd. Lov. lib. 3. cap. 14. *Lege Vocub. Herremand infra.*

Den Dorste Lov siger : Sidder mand paa sin egen Jord / oc
liqaer der nogit Jord til uden Sterdis eller linden : dog inden Her-
rie / som hand eyer Laad udi / oc kand bruge sin Aavercke der paa / da
er hand næst at bruge den. Icke maa hand den Jord haffve / som
Fjeldsøe eller Aae imellem løber. L. L. B. 14. cap. parag. 3. *Vide su-
pra* Aaverck.

Boe/Kan / er / om nogen gaar i anden Mand's Gaard / oc
tager bort aff hans Fæ / eller Klæder / eller Vaaben / eller nogen anden
Klaaste / der halff Marcck Penge gielder / det er **Kans** gierning. Jyd.
Lov. lib. 2. cap. 45. *jus Seland* siger / At **Kan** maa deelis for 5. Pen-
ge. *Lege Vocub. Kan.*

Boestab / er rørendis Gods oc Løb Pre / *Latine, bona mobi-*
lia ; hvorledis det skiftis udi Arfve / der om see Jyd. Lov. lib. 1. cap. 6.
& *Recess. Christ 3. art 52.* Hvorledis **Boestab** deelis iblant Børn
ved Samfrender / *vide* Jyd. Lov. lib. 1. cap. 16 & 18. *jus Seland. lib.*
1. cap. 19. 20. & infra Samfrender. **Boestab** / som icke er afflyst til
Korsmiisse / det hører Jorddrotten til / forstaa i Norge. Dorst. Lov.
L. L. B. 9. cap. parag. ultimo. *Lege* Kaardaa *infra*

Boes Laad / er eens gandske Hoffvit: laad / som kand for-
gic

giøris saa vel som Liffvit/*ut* Jyd. Lov. lib. 1. cap. 24. & lib. 2. cap. 5. 42. 97. 100. 101. 102. &c. oc er *Totum alicuius patrimonium*, d: at det een eyer / enten det er rørlig eller urørlig / *plura infra sub Vocab. Hofvit=Laad. Vide Recept. Chr. 3. art. 21. & 22. Ericus Rex, prioris Ericifilius in Constit. sua*, næffner det oc **Boes=LOD**. Vdi *Chr. 3. Recept. art. 23. & 27.* kaldis Hofvit=lod/i lige maader **Boes=LOD**: hvorforre **BoesLOD** eller HofvitLOD ere eet. *Lege infra Vocab. Hofvitlod.*

Den Norste Lov siger / Om Daboerne icke ville følge med / at paagribe Nøvere / naar de der til opkaldis / da fortabe de der med deres **Boelslaad** Men opkræffver nogen dennem i saa maader / oc Nøvere er icke kommen til hans Gaard/da maade byt: e hans **Boes=LOD** dem imellem / som dem lod opkalde uden Sag *V. B. 16. cap. Lege Vocab. Nøvere infra.*

Bog=ED / vel Baager: Eed *dem. de quo paulo ante* er ret gammel Dønst / *hinc* at binde **Bogs=ED** / er/at giere eller s: e ge **Bogs ED** / d: at legge Hingre paa Bog oc sverge/ etc. Jyd. Lov. lib 3. cap. 64. Heris Næffn / Kircke=Næffn / eller Mand=Næffninger / Kunde icke findis til at sverge udi nogen Sag de blifve tilfuld / spørnd for dennem først blifver bunden **Bogs ED** / *require in textu præ. allegato. & Jyd. Lov. lib. 2. cap. 107. ut jurant, quantum res valeat quæ ablata est*, det er / at den som tilkæis / skal aff den Tiltalende svergis paa Haand / hvad skade hand hafver giort hannem / oc da i Eeden næffngisvois den som Skaden hafver gjort / siden skulle Næffninger sverge. Dog maa ingen binde **Bogs=ED** / uden hand: r sin egen Veræ oc vedderhæfftig. Een maa vel si: te oc klage / oc en anden binde **Bogs=ED** / lib. 2. cap 66 *jur. Cimb.* Dog bør Næffninger med flid at ransage/ om den Beskyldte med uret søgis eller siccis, at de icke da/ formedelst saadan Eed / eller Siccelse skyld/ nogen med deres Loug foruretter / Thi Næffninger skulle tage Raad aff de beste Mand i Herredet ere / om de skulle gange til eller ey / oc hvad de sku. e

le Sverige / oc enddog de gløre alle et / oc Sverige imod de beste oc fleeste Herris Mand/maa de dog forgjøre deris Boeslod / *Dict. lib. 2. cap. 42. Lege infra Vocab. Sicte.*

Bonde/ kaldis særdelis: de som boe paa Landsbyerne/oc pløge oc saae. *Lat. Agricola, Colonus, Rusticus, Paganus, &c.* Dog gløre Loven forskiel paa dennem/nemlig/sørst/Self:eyere/eller Jordeygne: **Bønder** / som ere de / der paa Landsbyerne haffve frijt **Bonde** Gods / hvilcket Gods maa arfris / sigbis oc besiddis aff den *privat*-Stand / som Adelen dog ey maa sigbe eller pandte / uden det skeer med Kongens særlige tilladelse. *Handf. Frid. 2. art. 21. Lege Jordeygne: Bønder. etc.*

Der næst ved **Bonde**/forstaais oc saa Landboe eller Feste **Bonde** / som boer paa Kongens / Adels / eller andris Gods paa Landsbyerne/oc haffver sted oc fest deris Liffs tid. Saadan Feste Gods/kaldis frijt Adels gods i Danmark / som ingen **Bonde** / eller den som ey aff Adeler/maa sigbe eller pandte. *Recess. Christ. 3. art. 38.*

Ellers ved det ord **Bonde** / land forstaais / udi almindelighed/effter Lovernes / *omnes cuiuscung, oranis homo, & quocung, demum nomine gaudet*, det er/alle Rigers Undersaatter / som udi Landene boe/ oc nyde Lovernis bestærmelse / hvilcke igien ere plictige at lide oc staa til Rette effter Lovernes / om de nogen foruretter / eller sig imod Loven forbrude. etc. Hvor til Kongen sig selff haffver forplictet. Der om see *Handf. Frid. 2. art. 30. & 45.*

Bonden i Norge / som haffver selff Jorder / maa stuide paa alle deris Adels Jorder/i hvor de ligge/dog icke vjdere/end hver Mand to Diur om Aarit / som er 14. Dage for *Bartholomai* oc 14. Dage effter ; findis nogen at stuide anderledis / for eller effter / eller oc meere / da haffve forbrut / for hver gang hans Brøst der udi findis / imod Kongen / ofte Ørtuger oc tretten Marck. *L. L. B. 57. cap. parag. 3. Lege Vocab. Jagt.*

Bonden 3: Høsbonden / skal svare / om Luffnet / 3: stallet Gods/

Gods/ findis i hans Huus / fordi hand er Berge oc Forsvar derfor.
 Jyd. Lov. lib. 1. cap. 99. Skaan. Lov. lib. 7. cap. 1. Vide Vocab. Rands-
 sage *infra*.

Bondens / sag/ det er **Bondens** Ret/ Gield/ Bøder/ eller
 Faldsmaal/ saa vijt hand effter Loven kand tilliendis at betale oc er-
 statte/ eller igien annamme /effter Dom der paa/ for erlidende Sla-
 de. Saadan **Bonde** Sag eller Bøder/ skal først aff Boen udtagis/
 effter der paa forhverffvede Dom/ førend Kongen eller Høsbonden
 faae deris Ret/ thi aff **Bonde** Sag reiser Konge: Sagen/ ut Jyd.
 Lov. lib. 2. cap. 103. & *jurc Seland*. lib. 2. cap. 32. lib. 3. cap. 28. lib. 6.
 cap. 11.

Den Norffe Lov vil/ at allestedt/ hvor nogen beklager sig/ der
 Skade haffver fangit : da bør Ombuds Mand først at statte **Bon-**
den Ret/ førend hand tager Bøder paa Kongens vegne: oc allestedt/
 hvor **Bonden** mister Bøder/ der fanger Ombudsmand ey heller Bø-
 der paa Kongens vegne. *M. B. 18. cap. parag. ult.*

End klager den som Skaden fick / oc lader sig siden forlige/ oc
 lader hans Sag falde / da bør dog Kongen sin Ret / oc Ombuds-
 mand søge det naar hand vill. Men hvor **Bonden** bør ingen Ret /
 der bør Kongen ey heller Ret. *cap. 19. ibidem. Vide Jyd. Lov. lib. 2.*
cap. 82.

Bonden maa ey selff henge sin Liuff / enddog ilde er ved han-
 nem giort / Thi det skulle siunis / at være giort aff Hæffin / om hand
 vaar sig egen Rættene. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 88. *Lege Vocab. Om-*
budsmand/ Item den Norffe Lovs M. B. 15. cap.

Bonden arffver i Rone Jord/ lige ved beste Varn. Jydste Lov.
 lib. 1. cap. 6. *Jure Seland*. lib. 1. cap. 12. Skaan. Lov. lib. 1. cap. 23.
Lege Vocab. Faderen infra.

Bonde maa selge sin Jord til hvem hand vil / naar den i tre
 Ting er Laugbuden til næste Frender / der hannem skulle arffve. Jyd-
 Lov.

*Lov. lib. 1. cap. 34. Lege Vocab. Jord. infra. Svenbarn maa sin Jord ey sellie/ oc ey anderledis affhænde / førend hand er sin egen Berge/ 3: 18 Aar gammel. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 30. Vide jure Sel. nd. lib. 4. cap. 32. 33. & 34. Not. 1. Recept. Christ. 7. lib. 2. cap. 18. art. 1. formelder / at den som icke er sine 25. Aar / maa ey noget sit Jordegods affhænde / maa ey heller væxe andris Berge / for de ere icke deris egne Berge / Men hvor viit / de som ere 18 Aar gamle/ere myndige/ det læris *ibid.* & cap. 3. art. 8. parag. 7. eodem lib. & cap. 7. art. 1. parag. 6. Lege Vocab. Mindre Aaringer/ *infra**

BONDE bøder tre Marck / om hand tier oc faal/ at hans Hustru selger oc skøber Jord bort / thi det er uhyemmel / oc kand deelis tilbage igien / oc den der kjøber / taber sit værd. Jyd. Lov. lib. 3.

BONDE maa ey selge sin Konis Jord / uden hand hafver Omgæet / 3: lige saa got ved at hette / saa oc Varn ved hende. End selger **BONDEN** sin Konis Jord/ oc kjøber anden Jord/ da tager hun fyllist aff Kjøbe Jord/ imens til er. End er meere Kjøbe Jord til/ end soldt vaar / da stiftis hun imellem Afsvinge: End er mindre Kjøbe Jord til / end solot vaar / da tager Konen fyllist aff **BONDENS** Fæderne. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 35. Jus Seland. lib 1. cap. 25. & lib. 5. cap. 1. & 2. E. kaan. Lov. lib 1. cap. 8. & 10. Videre der om Recept. Christ 4 lib. 2. cap. 7. artic. 1. hvor det bedre særklaris. Hvorledis Hustruen der imod tager Bederlag etc. Lege Vocab. Kone. Item Høsbonden *infra*.

Den Dorfske Lov siger / At **BONDEN** maa icke selge sin Hustru is Jord / uden hendis vilge oc samtycke/ oc skil hun da self være tilsted / oc udi to eller tre Dannemands nærværelse / giffve der Samtycke til / som kand under deris Seegel gifve bestrefvet / at hun det hafver bevilgæt / da siande det : Skeer det anderledis / da viger hver til sit. Odelsk. B. 2. cap. parag. ultimo.

BONDEN / om hand selger sin Jord i sellig / oc øder hende / da gælde Hustruen ey effter. Skaan. Lov. lib. 1. cap. 11. & 13. End selger hand

hand begge deris Jord aff uselhed oc Trang/ hafve Hiemgield/ fordi de ere skyldige at spdis aff begge deris Guds. Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 36.* der imod Skaan. Lov. *lib. 1. c. p. 10. 11. 12. 13.*

Bonden/ om hand k ber først Jord/ med Voefæ/ oc med rede Penge/ oc selger sin egen Jord/ for hans oc hans Hustruis Kaast/ saa megit som sigbt er / gieldis **Bonden** igien for hans Fæderne / om K be Jorder til. End er meere sigbt / end **Bonden** solde / stiftis imellem alle Arvinge. Er mindre K be Jord til/ tage fyllist aff Voefæ/ er ey Voefæ iii/ hafvø Hiemgield. Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 40.* *Lege Vocab. Høsbonden/ infra. & Reesf. Christ. 4. lib. 2. cap 7. art. 1. par. 3 & 4*

Bonden maa ey føre sin Hustruis Penge aff Landit / i Norge/ uden hendis Vilge/ men hand skal raade for begge deris Penge/ til begge deris Nytte oc gaffn. Norsk Lov. *A. B. 3. cap.* Ingen aff dem/ (forstaa Høsbond eller Hustru) kand forgjøre andens P ndinge : oc sliig K t eyer hvær Mand paa sin Hustruis vegne / som paa sin egen/ om hende bliff er noget med Afvind misgjort. *Lege Vocab. Gellag/ & D t. cap. p. 122 2.* Doq er **Bonde** sin Hustruis Berge/ oc maa raade for hende oc hendis Penge. *D t. lib. & c. p. 2 par. 6. Lege Vocab. Mand infra.*

Bonde som fester sig nogen L eniste Karl/ forstaa i Norge/ da skal det heldis som de forligis om : Vil icke **Bonden** holde sin L enemaal/ men forviser sin L enistedreng/ da skal hand kr ve hannem sin L n oc Kaast/ med to Ridne/ oc tilbiude hannem sin L eniste/ som de ere forligte om : Vil **Bonden** icke / da b de Kongen 3. Dre S lff / oc gifve den hand leyede sin L n oc sin Kaastv rd/ saa lenge hans L enemaal er ude. Norsk Lov. *K. B. 22. cap.* *Lege Vocab. L eniste Karle infra.*

Bonden skal giestis redeligen oc sfielliagen / aff hans Høsbonde/ F der / eller oc de hannem i befalning hafver / oc ey afftr n:

gis nogen fremmet Driek eller andet slikt: Men en hver lade sig nøye, med hvis **Bonden** ell redelighed kand aff sted komme. Disligeste skal **Bonden** oc ey besværis med ydermeere Føring / end de plene oc plictig ere aff gammel tid. *Recess, Christ, 3. art. 47. Vide Handf. Olai parag. 20.* som oc hermed ofværet stemmer. *Lege infra Vocab. Giefterj.*

Den Norske Lov siger / at hvilcken **Bonde** som giffver Føring / Giefterj (ligesom i Danmark) oc holder Fogden / da skal den **Bonde** / hand giefter hos / *quiteris*, det Nars Føring. Skal ligesaa forholdis / med hvilcken **Bonde** som holder Fogden oc Slaecter / naar de sigbe Slaectersæ til Kongens behoff. *Dick. lege L. L. B. 1. cap. parag. 5. 6.* Hvad der gifvis til Føring / oc hvad Føring er / der om *lege Vocab. Føring.*

Bonden maa for Hoer / som nogen begaar med hans Hustru / opbære saa megen Bod aff Hoerkarlen som hand vil / om hand nem Bod tilbludis / oc maa ingen sige der imod. *Jus Seland, lib. 2. cap. 3. Nota:* Dette er en *Exceptio* imod den gemeene Regel / som lluder / at ingen maa være Dommere udi sin egen Sag / thi her maa **Bonden** baade være Sagsøger / oc dømme selff / *& iure justissimo*, for : Lige som en ærlig Mand's Hustruis Ere icke kand skattis med Penge / saa kand oc en forvilstit Skalc icke nock som straffis / som legger sig effter at bestemme en ærlig Mand's Hustru / hvorfore hand oc dem maa dræbe angerløss / om hand kommer ofver dennem / oc finder dem sammen i Btuet. *Vide Jyd. Lov. lib. 3. cap. 37. Skaan. Lov. lib. 13. cap. 1. & 2. Selandste Lov. lib. 2. cap. 1. Skaan. Lovs Arvebog. cap. ultimo. Lege Vocab. Hoer. Item Norske Lovs M. B. 22. cap. & supra Beliggelse. Alias, om Bonden fordrer eller begier Vøder for Hoer / da er det 40. Marc.* *Jus Seland, lib. 2. cap. 4. Skaan. Lov. lib. 13. cap. 3.*

Den Norske Lov formelder ydermeere : Om Mand finder anden paa sin Kone / oc haffver der loulige Vidne til / da bøde **Bonden** /

den / ɔ: Hoerarken / fuld Mand's bød / saa som **Bonden** skulde
 hafve bød for hannem / om hand haffde dræbt hannem Sagisløst.
 Men finder Mand anden paa sin Moder eller Daatter / der icke self
 hafver Ecte Mand / da bød's halff Mand's bød / oc skal sig Bød
 dømmis aff 12. stieilige Mand / loullge tilnæffnde / *ut M. B. 3. cap.*

Bonde / forstaa i Norge / om mand vil selge Hø eller Korn /
 da skal hand først tilbiude Jorddroffen det til kjøbs / med tvende
 Mand / for sig værd / som sex Mand / tre paa hver side / kunde kient e
 ret er: De Jorddroffen betale det inden halff Maanit. Betaler hand
 icke det / de ere forligte om: da selge hin det til hvem hand vil. Viuder
 hand icke Jorddroffen til / men selger til anden / da hafve forbrut halff
 dets Værd til Jorddroffen. *L. L. B. 11. cap. parag. 1. See her imod
 Christ. 3. Receß. art. 34. & infra Vocab. Bønderne.*

Bonde som gifvis Siuff Sag / oc haffver oc Ependom /
 hand maa self gaa i Vorgen for sig. End om Landboe gifvis Siuff
 Sag / da skal **Bonden** gaa i Log oc Vorgen / der Jorden eyer / om
 hand vil / saa oc **Bonden** for sin Bryde. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 104. ju-
 re Seland. lib. 3. cap. 26. & lib. 5. cap. 16. Lege Vorgene infra.*

Bonde maa ey lade Siuff løbe / eller oc andre hand hafver i
 Genafel eller Hæfte. Slipper Siuffven bort / sørend hand kommer til
 Linge / da bød's Siuffven 40. Marck / oc Kongen lige saa. Dog maa
 Umbudsmand hannem ey si: te / uden at **Bonden** kærde for han-
 nem tilforn / at hans Gods vaar hannem frastollet. *Jyd. Lov. lib. 2.
 cap. 91. & Legibus Erici parag. 26. Lege Vocab. Siuff infra.*

Bondens Svar / *Jyd. Lov lib. 2. cap. 111. in fine.* Det staar
 alt paa **Bondens Svar** / hvorledis mand maa effter deele / ɔ: deele
 ten skal stillis effter som **Bonden** sværet sig at være kommen til Ko-
 sterne. etc.

Bonden maa ey sende sin Leydrenz for sig i Lethina / uden
 Styris Mand vil / forbi / kommer Leydrenz sig Haffnen for **Bon-**

Den/ da skal hand miste sin Hud. Jyd. Lov. lib. 3. cap. 2. & infra Vocab. Leding.

BONDENS Brydie / det kand være **BONDENS** Sienerer eller Avels-Karl / som haffver indgloft sig / eller oc er indtagen i Boen til **Bonden** i fellig / hvad heller saadan deris fellig er Tingliust eller ey. Hvor om *ius Seland. lib. 1. cap. 11. &c.* Kand oc saa være den som haffver leyet Gaard eller Bolig aff **Bonden** / *l. tunc Villicus*, hvors om see Jyd. Lov. lib. 1. cap. 31. lib. 2. cap. 33. 57. 67. oc 71. *infra. Vocab.* Brydie / *alias* Kendesvend. Blifver hand feldt for Man / eller andre Sager / da skal **Bonden** enten bøde for hannem eller legge hannem ud med hans Penge: Haffver hand ey Penge / legge hannem dog ud. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 71. *Lege Vocab. Kendesvend infra.*

Bonde / kand oc være andens Brydie / *ut legitur in Constit Regina Margar. par. 20. Licitum sit Rendonibus, proprias terras habentibus, Villicationem ab alio assumere, si modo ex propriis, Regi iura debita solvantur. Lege Vocab. Brydie / paulo infra.*

BONDENS Hæff paa Jord / er 40. Bintre. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 44. *vide* Hæff.

BONDENS Rone eller Daatter / om de bortføres med Bold / det er Herværel. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 30. Skaan. Lov. lib. 13. cap. 4. *Lege Vocab. Herværel.*

Bonde Son i fellig med Fader / maa en være Vorgen for Penge / oc ey for andet / enddog hand er fuldvoxen / fordi at ingen Mand der ey haffver egit / maa nogit affhænde. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 65. *Lege* Vorgen.

Bonde Jord / som er giffven til Kircken / fra **Bonder** Gaarde / skal igien komme for Leye / 2: at Arffving effter anden maa feste samme **Jord** / aff Kongens Lænsmand / for en Kiendelse skuld / oc nyde saa den til Gaarden for den sedvanlige Landgilde. *Recess. Christ. 3. art. 41. Lege Vocab. Lænsmand infra.*

Bond

Bondens Søn / som fører sin Kone udi fellig ind til Fader oc Moder / oc vorder hans Konis Gods ey lagt i fellig / oc døer hand siden/da arfver hun ey meere efter hannem/end hun førde udi fellig/thi hendis Husbonde haffde ingen Arfvelod i Doen at fordre/den skund Fader oc Moder lefvede/ uden hannem haffde vær it nogit særlige udi Haand soldt: *quia viventis nulla est hereditas, ut in textu & glossa.* Jyd. Lov. l. b. 1. cap. 12. Men haffver hand Børn ved hendes/da blifve de med Oldefader oc Oldemoder/oc tage Arff efter deris Død. End vorder skielnet/eller tvist/hvor megit hun indsførde/ da skal Faderen giøre det saa megit som hand vil/med Nassn i Rign. cap. 13. *ibid. Lege Skaan. Lov. lib. 1. cap. 5.*

Bonde Søn som er i fellig / oc vinder Penge med Kjøbmandskab/uden Lands eller inden/ oc er ey udskift fra sin Fader / døer Faderen / oc bedis hand Arfve/ da føre alt til Skiffte / eller miste Arff. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 12. *jure Seland. lib. 1. cap. 40. Hic Concord.* Skaan. Lov. lib. 1. cap. 16. Arffvebog siger cap. 51. at hvad Søn vinder i fellig / det hør dem alle til / som ere i fellig / etc. *Lege infra Kjøb beseerd.*

Bondens Søn i fellig / eller oc Daatter / maa ey affhænde noget aff Bondens Gods/uden hans villie. Oc ey hand Leys Hion. Jyd. Lov lib. 3. cap. 44. *Lege Anstug Hion supra.*

Bonde Lænsmand i Norge / som forsømmer / oc ey strax anfiger Solderen / hvad for Trælast i hans betrod: oc undvilgende Hafner / selgis oc udskibis: hand hafver forbrut ofte Ørtuger oc 15. Mark / halfft til Kongen oc halfft til Solderen. End forsømmer Bonden det: haffve forbrut en Daler / halfft til Kongen / oc halfft til **Bonde Lænsmanden**. Forord. Christ. 4. Das. Havn. den 9. Aprilis. Anno 1643. *Lege Vocab. Eggetømmer infra.*

Bonden i Norge / ey heller nogen Herris Mand / Leeg eller Lærd/maa udtage aff Kjøbmand/Sild/Klæde/eller andet Gods/oc

siden selge det ud til Forprang/i Herrit/ for Spjrer/Bord eller Fan-
nit: Hvem det gjør/ kjober eller selger/ Ind- eller Udlandiske/ da bjo-
de hver til Kongen/ ofte Bruger oc 13. Marcq Sølf: oc hafve for-
brut Guds tit til Kongen. Dorske. Lov. K. B. 10. cap. parag. 14. Nota.

Hver **Bonde** *ibid.* maa kjober i Haffner/ hvis hand hafver behoff til
sit egne Nytte/oc icke til Forprang at selge igien. *Ibidem* par: 2. 17. Le-
ge Vocab. Bønderne. Item Forprang *infra*. & Recept Christ. 3. art. 32.

Bonden skal hafve Jgild oc Lviigild/ aff Liusvoens effterlate
te Formue/ som hannem fraftaael. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art.*
1. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 90. Lege Vocab. Jgild.

Den Dorske Lov siger/ At **Bonden** som miste sine Kaaster /
bjoer at hafve fuld værd for sit Guds aff den Skyldigs Boe/ saa oc
hvis hand hafver kaastit paa at søge effter sit Guds/ oc fuld rat effter
Lagedommen. Tyff. B. 7. cap. parag. ult. Her aff sluttis/ at **Bon-**
den bjoer at tildømme sine Kaaster skadsløss/ effter Loven. Ydermees
re see Jyd. Lov. 2. Boges 97. oc 103. Cap. Item *Recept. Christ. 3. art. 13*
som formelder hvorledes dømmis skal paa Liusvoe. etc.

Bonde / i gammel Dage (forstaa Jordenyane **Bønder**)
som haffde en Marcq Guld i Jord / skulde der aff udgiøre i Lething
Tredings Haffne/ vaar 4. Mand. *Vide Marcq Guld infra. Aff 4.*
Marcq Sølf i Jord/ reyste Sethlings Haffne / som vaar 2. Mand:
Oc aff 2. Marcq Sølf i Jord/ reyste Toltethings Haffne/ som vaar
een Mand: Men aff mindre/ end 2. Marcq Sølf i Jord/ giordis er
Lething. Jyd. Lov. lib. 3. cap. 12. *Lege infra Vocab. Landboe.*

Bonde som tilbørligen udvissis aff den Gaard eller Huus /
hand i feste hafver / for hans rette forsømmelse skyld/ skal satte Bor-
gen til Jordrotten / at hand ey skal seyde den / som Bolige: i effter
hannem sagnendis vorder / saa vel som for hvis hand er aff rette plic-
tia til Høsbonden. *Recept. Christ. 3. art. 44.* 'End vil hand ey satte
Borgen/ for Felde/ naast Herskabet paaester/ da maa hand borge for
fig

fig selff / (saa sig) indtil hand sætter Vorgen. *Recess. Christ. 3. art. 45. Handfest. Erici, parag. 4. Lege Vorgen/ paulo infra. Nota.*

Hvilken **Bonde** i Norge / som besidder andens Jord / ulou-
llae/uden minde/ oc hafver icke fast den / da haffve Jorddrotten hans
Xuel/ oc løse sig Boe fra Jorddrotten/effter sex Mands sigelse. *L. L.
B. 10. cap. parag. 1. Vil hand icke affare/ da skal hand hannem Ting-
stefne/oc begiare. Hielp aff Bønderne/ at føre hannem aff Jorden:
Hver **Bonde** som icke far med / bøde Kongen en halff Ore Sølf.
ibidem parag. 2. Kongens Umbudsmand skal oc fare med **Bønd-
ne** / oc augler der med Kongen en halff Mark Sølf. *parag. 3. ibid.**

Bonde forbyder hans Gaards feste/om hand tager Skenck
oc Gasve aff nogen / at kalde til Præst. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1.
art. 20. p. 1. parag. 6. Lege Præstekald infra.*

Bonde/ Landboe/ eller Brydie/ i Danmarck/ saa mange som
hafver stedt oc festt Gaarde/Boel oc Jorder/ paa Landsbherne/ oc vil
der med affskillies oc frastytte/ (Bornede i Sieland/ Laaland/ Falster
oc Næen undertagit) de ere forplicket/ effter Loven oc Landsmaneer/
lowlig at opsigte saadanne deris Feste til Jorddrotten / oc Husbonden
oc der paa tage bevjs/ enten ved Dannemænds ofserværelse/ eller
oc til Ting/ effter lowlig Kald oc Barsel/ (forstaa om Husbonden
eller Jorddrotten ey vil nøyes med saadan opsigelse/ oc ey være **Bønds-
den** det geitendig : Siden skal **Bonden** effter Lowlig Opsigelse /
holde oc udstaa alle Gaardsens Tynger til rette Gaardag / der næst
effter / semer *Ph lipps. Jacobi* Dag / oc da levere Gaarden fra sig med
Haffo oc Byninga / Hierder oc Lycker/ *item* Rugfæd oc anden Jor-
dene fornøden. *Item* oc dørckelser/ saa ved mact holden/ baade i Marck
oc Bne/ effter *Recessens* indhold/ som det sig bør/ eller oc for hvis for-
sømmelse der ud inden / (effter lowlig Siun oc grundstning / saa oc
der paa forhvarffoede Dom) befindis kand / at lide oc staa til Rette/
saa vilt Lov oc Ret tillader / om **Bonden** ey anderledis kand hafve

det i Husbondens Mende. Hvilket saaledis at efterkommiss/*Statutis* aff Loverne/ *ut sequitur.*

Handfestning *Regis Olai* formelder saa vijt der om/ at alle **Bonder** / ihvo de tilhøre / som vil fare aff deris Bolige / de skal sige lowlige til / oc giøre Ket for sig / oc fare aff som Loven udvijses / p. 178. 23. Den Skaanste Loy *lib. 17. c. 1. p. 2.* siger : Om **Bonden** eller Landboe skils ved sit Boel / da skal hand holde all *June* , 3 : udgifre Landgilde / oc holde ald anden Gaardsens Lønger oc udgifte til Gaardag / etc. *Lege Vocab. Gaardag infra.* Undermeere befaler *dict. lib. cap. 6.* oc siger / At det Nar Landboe vil fare aff Feste sine / da skal hand saae saa megen Rug som loug er i den Bye hand boer udi etc. *Caput 8. ibid.* indeholder / Om Landboe faer bort aff Jorden med Landgilde sine / oc hafver bødif det frem / oc Husbonden siger Ney der til / da skal Landboe hafve der paa tvende Mænds Bidne / at hand tilbød Ket (forstaa / at hand tilbød at rette for sig alt hvis hand aff rette burde oc plictig vaar) oc da vare hand Sagisløs : End faer Landboe bort / oc vil ey Rette for sig / ey heller affbevijser at hand tilbød Ket for sig / da skal Jorddroffen eller Husbonden steffne hannem til Løn / som Low er / oc tage Dom for sig / oc der effter søge hans Fæ : Guds / (ved Dom oc Burdering) *ibid. Lege Vocab. Brandsted infra.* Hvorledis **Bonden** eller Landboe skal holde sin Gaard ved Hæffd oc mact : der om see *Christ. 3. Receß. artic. 42. & supra Vocab. Abod. Lege infra Vocab. Landboe.*

Nu er saadan foregifsne Opsigelsis *process*, saa vijt aff Loverne *demonstrerit* oc bevijst / hvilket dog icke er actis fuldkommenlig nock / med mindre her hos viidit / naar oc paa hvad tid om Narit saadan Opsigelse skal stee / eller oc bør at stee **Uovligen** effter Loven : hvilken viddenskab gifver tvifl / oc ere mange som der om hafve atskillige Meeninges / aff Aarsage / intet der om udi voris Jydske oc Sielandste Lover udvijsis eller *determineris.*

En part ere derfore i den Meening / at den rette Opsigelse bør
at

at ske ved S. Hans Dags tider / med saa ffeel/at **Bonden** til *Philippi Jacobi* Dag næst effter skulle affflytte / aff detis Aarsag / **Bonden** hafver da det Aars Augel oc Grøde for sig beholden / der aff til hans Landgildis Udelse oc anden udgiffte at betale oc fortsatte / saa vijt hand effter Loven oc Necessens Indhold pllictig er / Husbonden eller Jorddroffen stadsløs: Dernæst at Husbonden dis imidlertid kand haffve Opsiet med **Bonden** / at Jorden til Gaarden faar sin tilbørlig Rygte / med Blødning oc anden tilbørlig Dyrelse / saa vel som med Rugfæden fornemmeligen / oc anden Gaardsens Hæff oc ved lige holdelse / saa vijt **Bonden** bør at giøre oc holde ved lige til rette Jaardag / *ut supra.* Saadan deris Meening / *statuere* de med *Regis Christi. 3. Recept. art. 42.* som saa vijt *specificerer* **Bondens** Plict / oc dog stille oc uformerekt skal tilbinde saaledis at holdis udi et Land oc Provinze som i et andet / etc. hvilcken Meening er for nogle Aar kiendt for fuld udi Sieland / oc endnu holdis der udi Brug / *ut supra.*

Sindis oc andre / som ere imod denne Meening / icke at de der udi noget kand laste / men maae giffve mact at det kand vel være ret oc gaffnligt: Men de *protekerer* dog paa den Slaanske brug / oc siger / at saadan Opsigelse hid indtil / skal være steet i Slaane / ved Kyndelmisse tider / oc effter den Opsigelse / skal **Bonden** være tilkiendt at affflytte *Philippi Jacobi* Dag der næst effter: hvilcken deris Meening oc Landsbrug / *destatuerer* aff den Slaanske Lov / *lib. 17. cap. 4.* som formelder / At førre *Mariae* Messe / skulle alle Landboe Kette Landgilde / oc Boel sit feste eller opsigte. Denne førre *Mariae* Messe / forklare de / at skal være meent den første vor Frue Dag effter Juel / nemlig Kyndelmisse Dag: ey attendis det som effterfølger udi bemelte Slaanske Lov *Dick. lib. cap. 6.* om Rugfæden / som **Bonden** effter Loven forplictis til at saae / (effter hand haffver opsagt) oc sørend hand afflytter / dog det / siger de / skal forstaais eff-

ter Lovens Meening/ at holdis paa de steder/ som alleene jaaes Baars
Kug. etc.

Denne Meening oc brug/ ere or andre tvert imod/ som endeligen
sige/ at den Skaanske Lovs rette Meening/ saa vijt lovlig Opsigelse
angaar / skal vare/ at førre Maria Messe (Lovens Ord) skal for-
staais ved dyre vor Frue dag / som efter for^{re}. Skaanske Lovs Latins-
ke *Version lib. 17. cap. 1 in textu, et Dies assumptionis be. 1. e Virgi-*
nis, som indfalder Aarligen den 15. August. Disse holde saa vijt med
den første Meening oc brug udi Sieland / efterdi **Bonden** den tid
paa Aaret endda hafver hans Augel i Forraad / hvor aff Høsbonden
kand vorde betalt skadsløst / som ellers maa skee efter Juul / oc ved
Kyndelmisse tider / naar **Bondens** Sæd oc Augel er udforskit oc
bortvendt : End oc saa Gaarden forsiddet / oc Jorden forsmmit /
baade med Nøcte oc Kugsæd icke kunde for **Bondens** A: mod styld
igien søgis eller oprettis / om hans Opsigelse ellers i tide hafde varet
Høsbonden bevist / oc icke saa lenge ud paa Aaret indtil Kyndelmisse
forult oc utilkiende gisvit / efter som den tid om Aaret hos en deel
Bønder er intet eller ringe at bekomme / ey heller Jordens Sæd oc
Dyrckelse da kunde igientagis eller fortsattis / som mangen goed
Mand uden tvivl finder / oc maa beklage der ofver at bekomme øde
Guds endnu paa denne Dag.

At dette offvenbemelt / saa vijtsøfftig foregisvis / skeer icke / no-
gen fra Lovens rette Meening / eller oc Landens rette brug at fradrag-
ge / Men allene til den ende / paa det at nogle de paatviffende / kand
gisvis Aarsage / her om sig til Hofve at forspørge / oc da her om naa-
digst erlange den høye Offrihedis rette Meening / oc Lovens rettere
eller bedre Forklaring / som for den Gemeene at *publiceris*, mangen
høyligen ynffer oc underdanigste vaar begierendis. Ellers forbliff-
ver en hver udi sin egen gode betænkende / eller oc saadan Lovens
bedre Grund oc Dom udsøge / saa vijt fornøden gioris. etc. Over-
meere under det Ord *Walcke infra*. Men hvorledis oc paa hvad
tid

sid saadan Opjigelse skal ske udi Norge/der om *L. L. B. 6. cap. p. rag. 2. Lege Vocab. Saardag. Item Lejiending infra.*

Bonden maa icke udvijs aff sin Gaard / hand haffver stedt oc fest i Danmark / (effter Necessens formelding) ald den stund hand holder den ved Haffd oc Bygning / oc gifver sin Landgilde i rette Tid: som er: Smørskylt til S. Hans Dag / Midsummer / Kornskylt til S. Mortens dag / oc andre smaa bede / til sin tilbørlig tid: oc er Høsbonden / oc hans Fuldmættige / hørig oc lydig / oc cykaner eller bortkyer Ager eller Eng / eller tilhieder andre at brue nogen Gaardens tilleggelse / eller forhugger Skovene. *Recif. Chr. st. 3. art. 42. Dog toert imod kand hand forbyde hans Feste / naar hand udi noget for bemelte findis forsemmelig / eller ulydige. etc. D. Et. loco in Titul.*

Bonden / maa cy heller trængis fra sin Gaard i Norge / (med mindre Jorddrotten / den effter Loven self vil besidde) saa lenge hand gior oc gifver det ret er / thi ellers gaais derom effter Loven. *Recif. Christ. 4. lib. 3. art. 2. Skal cy heller Bonden tiltvungis at gifve andet til Landskylt / end Jordbogen tilholder. Ibid. art. 3. Leg. Vocab. Odelsmand infra. Not. 1.*

Norske Lov *L. L. B. 1. cap.* siger / at **Bonden** skal nyde sin Gaard hand hafver fest / sin Leffs tid / om hans Fesuma oc første Lage er udgiffvit / oc maa hannem icke da fra festis / dog skal hand dis imidlertid / holde Gaarden ved god Haffd oc Bygning / udgiffve sin Leding oc Landskylt i rette tid / oc vare sin Jorddrot oc hans Umbud / hørig oc lydig / oc udgiffve hver tredje Aars Lage / som er / aff hver Pund skylt / eller aff hver 2. Huder / eller en løb Smør / en gammel Daler i Lanboe vaxel / oc icke meere *ibid p. r. g. 2. Vide infra Vocab. Odelsmand.* Oc naar **Bonden** første gang resier nogen Gaard / da skal hand gifve Fogden en Støff. Hud / eller en gammel Daler / oc icke vjdere Fogtpenge / for hver tredje Aars Lage. *p. rag 4. ibid. Lege Vocab. tredje Aars Lage infra.*

End naar **Bonden** nyder sit Landgilde / da gifve intet for hand
D
aff

affskrifvis: Begier hand Zeddel / den giffois ham for 1. Skilling
 Dansk: Giffois ilige maader for Zeddel for Bygsel/ Støflehud/ oc
 tredie Aars Lage/ 2. §. *Dict: Recept. lib 3. art. 30.* Hvad Arbeide **BON**
 Den skal giøre til Kongens Residens eller Aulsgaarde i Norge/ der om
vide ibid. art. 29. Dermeere her om *lege Vocab. Jorddroff.*

Bonden maa være tilfortænkct / at forfærdtae sine affdeelte
 Broerparter oc Landeveje / inden den bestemte tidhannem vordec for-
 lagt. Fortrycker sig nogen/ oc ey til den bestemte tid fremkommer/ da
 dees den derfor/ oc bøde 3. marcß til sit Herskab/ oc en Lønde Øl til
 Sognemændene. *Recept. Christ. 3. art. 58. parag. ultim.*

Men *Christ. 4. Recept. vil* / at den som icke møder / eller fuldfærdi-
 ger / som forbemelt: da skal Lænsmanden den ulydiges part lade for-
 færdige/ oc befalningen siden med anvende bekostning hos hannem sø-
 ge / foruden hvis Bøder hand effter *allegerte Christ. 3. Recept. art. 58.*
 til hans Herskab er forfalden. *Dict: Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 23. art.*
1. Lege Vocab. Broer. Item Bireke Bønderne supra.

Den Norske Lov siger: At alle **Bønder** ere plictig at giøre
 Broer oc Veje færdige/ hvor behoff giøris/ naar de aff Uimbudsman-
 den tilsigis / oc skulle de saa færdig giøris / at mand kand baade ride oc
 rende ad dem / Vinter oc Sommer. *Lege Vocab. Bougrid & Veye*
infra. Item L. L. E. 41. & 42. vide Alminding supra.

End er der usærel Veyen / saa Heste kand sidde fast / da bøde
 den / som tilkommer at giøre færdig / imod Kongen en halff marcß
 Sølf: Er der saadan forhindring/ at mand skal stige aff sin Hest/ oc
 trecke under eller ofver Traæ: da bødis Kongen 2. Øre Sølf for hver
 Traæ: Skal Hesten springe ofver/ da bøde Kongen en Øre Sølf/ oc
 for hvert Traæ der kand forhindre Hesten i sin Traff / derfor bødis
 Kongen en halff Øre Sølf. *Dict: lib. & cap. 41. parag. ultim. Lege*
Vocab. Veye infra.

Bonde / som vorder tilfunden at giøre Kongens Eed / eller at
 giffoe Lov / maa ey bruge andre til sin Eed at ædle / eller Lov at fuld-
 driis

driffve / end de Vønder / som i Herrit med hannem ere boesiddendis /
paa det at Sandhed dis bedre kunde handtherviz / oc den icke / som til-
forne / skulde falde / oc saa lat foriedis oc under tryckis. *Recess. Christ.*
4. lib. 2. cap. 6. artic. 21. Lege Voc. b. Kiøns Ed. Item Lov infra.

Vonde=Gods / skal besiddis aff en Arsving oc en flere (for-
staa Selst=Eye: Gods i Danmark) der om siger *Recess. Christ. 3.*
art. 40. At hvileken Selsfeyer **Vonde** / som besidder nogen **Vondes**
gaard / ven skal bruge alle Gaardens: Eye / baade udi Skot oc Marsk /
oc ingen aff de andre Medarsvinger skal bruge noget aff Gaardens
tilleggelie / men skulle annamme hylst for deris Anpart / aff den som
Gaarden besidder : hves den Landydermeere taale ofver Kiøna: Syn-
ge / efter Landsmandens oc Samfrenders samtycke End fordrifter no-
gen anden aff Medarsvingerne sig / at bruge nogen aff Gaardens
Eyedom / da forfølgis dersere med Ran eller andre Deele. *Text. alle-
gat. Lege Vocab. Landsmand. Vide Dorff. Lov. L. L. B. 15. cap. som oc
her med stemmer ofver et. Item Vocab. Vdelmand. infra.*

Vondgarn / *funda Lat.* oc *Russer* / ere tvende atskilliac Fi-
ffergarn / hvorledis de maa brugis udi Limfiord / derom: see *Recess. Chri-
stian. 3. art. 61. Lege infra Voc. b. Russen.*

Vondgiæld / 1: Grundgiæld / *vel Grundseye idem.* der om
formeldis udi Skannør Lov / (som særdeelis vaar giffvet Sildfiskere
paa Falsterboe / i gamle Dage / de som der vaare ankomne at fiske eller
salte Sild.) Hvor om see under det Ort / Sid.

Vondgiæld / *rat proprie* sagt / daer det i Staaepenge eller
Jordskyd / som Vlfoner skulle gifve aff hver Lønde Ol eller Tran /
aff hviss de udfappet oc solde sammesteds / nemlig / en Ortug til
Vondgiæld: Aff en Lønde Misp / skulle hun gifve 10. penninge til
Vondgiæld. *Dict: lege parag. 9.*

End bleff hun mistroet / at hun icke rede rat **Vondgiæld** /
da skulle hun befries med Fidsmand / 3. paa hrer side / salt hun aff Lo-
ven / da bøde ud **Vondgiæld** / oc det til 3. marc. *par. g. 10. De:*

Mannd som tappet Blud/ vaar frij for Stud/ 2: Skat til Ledings-
opholdelse/ naar hand gaff Bondgiæld. *ibid. parag. 11. &c.*

Bondslager / ere retgroede Haffskjeppe/ eller aff Aft/ saa
store at de kand stæckis i to/oc siden brugis til Lønder/oc des lige/ med
at Bondis etc. hvilck: ere forbudit/ aff Danmark oc Norge/ paa
fremmede steder/ uden Nijgerne/ at udføris/ uden samme Guds for-
brydelse/oc derforuden de som der med befindis/at straffis som de hand
Kongl. Mayest. naadigste Mandater icke acte ville. *Recess Chr. 4.
lib. 2 cap. 12. art. 4.*

Borgemeistere/ eller oc **Borgernis** **Mestere** / *idem Con-
julus, Lat.* de skulle/saa vel som Raadmandene oc Byfogederne i Kjøb-
stæderne / svære Kongen en Eed. Der om see *Recess Christ. 3. art. 7.*
Men hvorledis Eeden skal giøris / der om formelder Stadsrættens
7. art. saaledis: Jeg beder mig saa sandt Gud hielpe/oc alt
det heelligt er / at jeg vil oc skal / være min Herre oc Kon-
ning Huld oc Troe/oc hans Naadis Forstinde: oc Forste-
lige Børn/oc hielpe den Fattige saa megit/udi sin Kærl-
som den Rige/Hielpe oc styrcke skal jeg Kærl oc Dom/oc
aldrig vræt / hvercken for Fare eller Redsel/ for Vild
eller Gaspe/ey for Venstabs/oc ey for Villie eller Frend-
skab/Saa sandt være mig Gud huld/at jeg saa giøre vil
oc holde skal. *Alleg. 1. Text. ydermeere vide Vocab. Dommere-
Eed. infra.*

Borgemeistere oc Raad / Byfogeder / Sandmand / Ræff-
ninger / oc alle andre Lovg eller Doms-Mænd / som demmer eller
førger paa nogen Sag / i Kjøbstæderne/ de skulle svære saadanne de-
ris Domme eller Lov/til Landsstingene/udi det Land/som de ere lig-
gendis oc boe udi / undtaget Kiøbenhavn/ Malmøe oc Ribe /
de stæfnis ind for hand Kongl. Mayest. oc Danmarkis Rigs-Raad/

til al mindelige Herredage / om nogen paaskader. *Obne bress Frid. 2. Dat. H. fr. den 6. Jun. 1586.*

Borgemeistere oc **Raad'** ere plichtige under deris 40. **Marck** / **Sag** eller **Bøder** / at sidde **Dom** med **Byfogederne** i **Kiøbstæderne** naar noaen skal dømmis til døde / saa oc samptligen med / at giffve **Dommen** beskeefoen. *Recess. Christ. 3. art. 13. Lege infra Dom.*

Borg **mestere** oc **Raad** / skulle holde god **Sluck** oc **Politij** i **Kiøbstæderne** / at der kand findis gode **Handveicks Mand** / saa at en hver kand saa til **Kiøbs** for billig værd / **Humble** / **Salt** / **Staal** / **Klæde** / **Søfle** / **Sko** / oc andet hvad hand behøfver / oc der i **Bren** bør at være fal. *Eodem Recept. Christ. 3. art. 56. Lege Vocab. Politij infra.*

Borgemeistere oc **Raad** / skal hafve indseende / hvo de indtager udi **Kiøbstæderne** til **Borgere** / saa at de haffver rictige **Bevis** / hvor fra de ere komne / (saa oc rictig **Pass** oc **Affsked** / fra dem de tiene haffver) paa det ingen u-vitterlige / som forvonden ere til **Herrigting** / med **Kansdeele** / eller anden **Forsølling** / eller oc andensteds fra rømt / for **Liufterij** / **Mandstet** / eller andre wgierninger / skulle indtagis udi deris **Byer** / oc forbliffve. *Constit. Frid. 2. Dat. Haterseffh. den 27. Decembris 1588. par. g. 5. See her om Stadsbrattens 97. art. & infra Vocab. Borger.*

Borgemeistere oc **Raad** / ere deris egne **Kirkers** **Forsvarer** dog under deris **Landsmands direction** oc indseende. *Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 4. Lege Kirkens Forsvarer / infra.*

Borgemeistere oc **Raad** / skulle lade **Requistere** alle **Brefve** / som udgiffis paa derts **Raadhus** / oc det udi en **Vog** / som skal forvaris paa **Raadhusit** / til effterretning i fremtiden / om fornøden gisris. *Recept. Christ. 3. art. 11.*

Borgemeistere oc **Raad** / skulle **Artiligen** forordne **Offver** **Formyndere** / **Offver** **Kiøbmænd** / **Kemner** / oc andre **Bnes** oc **Kiøbmænds** **Forvaltere**. **Hvorledis** oc paa hvad **tjd** de forvexlis / i oc aff

fartis / saa och hvad deris Bestilling er / der om findis vjtsløfftig udi
Christ. 4. Recept lib. 2. c. p. 3. Nota.

Borgemeistere oc Raad / skulle oc Naarligen tilfororone
 tvende aff deris Middel / som med Dffver Formynderen en Dag om
 Dagen skulle sidde oc anordne / saa vjts Dffver Formynderis Bestil-
 ling fornøden gisris / oc derforuden høre / hvis Klagemaal Hand-
 vercks Mesterne oc til dennem fatte Care drenge imellem kunde fal-
 de / oc lade straffe de ulydige. *Diet: loco art. 8. par. 3. For^{te} tvende*
Raadmand / skulle oc hafve Jndseende / at Gaderne leggis oc reene
holdis / oc naar mangler / giffve det Byfogden tilkiende. ibid. parag.
4. Lege Vocab. Byfoget. De skulle oc med alle Handverckerne hafve
*bekæntende / oc forfatte nogle vissse vilkaar / om Care drenge oc Sve-
 nis forhold ind. art. 9. Lege Handvercks drenge. infra.*

Borgemeistere / Raadmand oc Byfogeder / befalis at op-
 tage oc sænzligen forvare / alle Lattere / som i deris Kjøbstæder an-
 komme / oc saa der oppeholde / oc siden gifve Landsmanden det tilkiende /
 oc icke udi Kjøbstæderne tilstede nogen Løsgæner. *Recept. Christ. 4.*
lib. 2. c. p. 3. art. 16. Lege Vocab. Løsgæner infra.

Borgemeistere oc Raad / skulle hafve god Act oc paasiun
 i Kjøbstæderne / med Staadere oc Tryglere / vare sig Mand eller
 Qvindis Personer / saa at ingen som karske oc stercke ere / lidis eller
 tilstedis at omgaa oc trygle / Men de som for Eiuendom eller Alder-
 dom ere iuduelige til at arbejde / eller ere forarmede / oc hafve hienme
 eller e fødde der i Byen / dem skulle gifvis Legen / oc der med tilste-
 dis at bede Guds Almisje: De andre der imod / som ere fremmede /
 saa oc de som stercke oc karske ere / skulle aff Byen forvissis / oc til Ar-
 beyde. End befindis de der ofver at omgaa oc trygle / da maa de op-
 tagis til at arbeide oc tralle / eller oc forvissis Byen / med tilbørlig
 Straff / uemlig / hudstrygis til Raagt / effter *Frid. 2. Forord. D. t. 1588.*
Vide Re. eß. Christ. 3. art. 62. Item Christ. 4. Recept. som formelder
art. 47. at ofver suadanne stercke Tryglere oc Dagdrifvere / maa ret-
 tis

ti^a som andre Tattere eller Fredløse. Hvorfore **Borgemeſtere** oc **Kaad** med Sognepraſten i Kiøbſtæderne/ er befalit/paa klare Resgistre at lade optegne / ſaa mange fattige Folk ſom findis i deris Byer/ ſom ere ſaa vedrøffte oc ſkrøbelige/at de bør at bede Almiſſe: hvilcke ſkal hafve Legen/ ſom forſkreffvit ſtaar/paa det de andre/ ſom ey hafver Legen diſ bedre kand fiendis oc forviſſe. End de Borgere ſom ſig underſtaae/ ſaadanne forviſſe Tryglere/ at huſe eller heberge/ ſkulde derfore ſtraffis aff **Borgemeſtere** oc **Kaad**/ ſom de der hufter and: e Fredløſe. Men befindis **Borgemeſtere** oc **Kaad** herudi forſømmelig/ at ſtraffe ſom forſkreffvit ſtaar/ eller oc icke holder dem eſter hvis her om forordnet er. Da ſkulde de derfore aff Lænsmanden lide Tiltale/ oc ſtraffis ſom de hans Kongl. Mayeſt. naadigſt: Brevve oc Mandater foracter/ oc icke holde eller anſee ville. *Diet: Conſtit. Frid. 2. D. 1. Haderøſſeh. den 27. Decembris, ut ſupra. Lege Vocib. Borgere inſr. 1.*

Borgemeſtere oc **Kaadmænd** i Kiøbſtæderne/ ſkulde giſſve dem Brevv oc Bevijſ / ſom tanger ofverfaldendis Skade aff Jldes brand/ eller oc de ſom udi Haffsnød lider Skibbrud / at de der med kand beſøge got Folk om Hielp i J Eſu Naſſin / om de ſaadan Bevijſ begiere: Dog ſkal ingæn/ ſom hender ſaadan Skade oc Vaade/ oc fanger der om nophactia Brevv / maa nyde oc bruge ſamme Brevv lenger end et Aar. Befindis nogle i ſaa maader anderledis at omløbe/ end forſkreffvit ſtaar: Da ſtraffis ſom den eller de/ der aabenbarlig oc vidende/ handler imod hans Kongl. Mayeſt. Naadigſt: Mandat oc Befalning/ *eodem Conſtit. Frid. 2. parag. 6.* End de ſom befindis at hafve falſke eller ſeiñ giort Brevv: De ſkulde ſtraffis ſom andre Falſkener/ uden ald maade. *ibidem par. 9. 11.*

Borgemeſtere oc **Kaad** / ſkulde hafve inbſeend e i Kiøbſtæderne/ med Maalen/ oc Mølleris Soldkar/ at der med rigtig omgaais/ paa det Kongens oc Cronens Tjenere ey ſkulde hafve Narſage at beſværge ſig/ Møllerne at ſøge. *Receſſ. Chriſt. 4. lib. 2. cap. 3. art. 17.*

Borgemeſters Beſtilling/ ſaa oc anden Eyes Beſtilling/ ſkulle paa de ſtæder bruelligt hafver været/ Arligen paa Fæſte aſſu: **Søndag** (udi Befælnings Mandens ofuerværelſe) for: andris oc omverlis: Saa den der et Aar øfterſt **Borgemeſter** været hafver/ ſkal næſte Aar der eſfter være nederſte Raadmand: Den nederſte **Borgemeſter** bliſver/ naar Aarit er ude/ øfterſt **Borgemeſt. r:** Den øfterſte Raadmand/ nederſt **Borgemeſter** / oc ſaa *conſequente*. De ſom tiltalſis for Sager/ deris K. e/ eller oc deris aod: de Raſſu/ Rycte/ oc Oprictlghed paagielder/ maa icke **Borgemeſtre** oc Raads Sæde beklæde/ ſørend de ved ende ige Dom ſijliendis *Receſſ. Chriſt. 4. lib. 2. cap. 3. art. 1.* Ingen/ enten Øffriaheds eller Borgeris udvælelſe/ maa med Dricck eller Gieſtebud/ enten beayndis eller endis / eller noget Lauw derforre anrettis / cy heller noget Regensſkab/ Kiſb/ S. 1/ Regiſtering eller andet ſlaat/ maa forrettis ved Driccken/ Gieſtebud/ eller *Collation*, ſaa frembt baade Vart oc Gieſt/ derforre cy vilie tiltalſis oc ſtraffis. *eodem lib. & cap. art. 7.*

Borgemeſtere oc **Raad** / ſkulle lade tiltale / oc ſtraffe ofver dennem / ſom udi Kiſbſtæderne omgaaſ med Troldom / Signen/ Manen/ Maalen/ viiſen i aien/ viiſe: daers udi Baen udvælelſer/ oc ſaadant meere Spøgeri/ ſaa frembt de icke ſelſt vilie liide oc ſtaa til rette/ ſom ſaadannis Medvidere. *Receſſ. Chriſt. 4. lib. 2. cap. 28. parag. 3.* Forord. *Chriſt. 4. Dat. H. ſi. den 12. Octob. 1617.*

Borgemeſtere oc **Raad** / ſkulle Aulicq den 2. *Januar.* udvæle Byes Rammenerne / hvilcke ſkulle 14. Dage der eſfter annamme forleden Aars beholdninger / ſaa de foriae Kemnere / ſom oc da ſkulle giøre Regensſkab / i Lænsmandens / tvende Raadmands / aff Lænsmanden der til forordnede/ oc noale Boraeris ofuerværelſe/ ſom udi Regensſkabit ſkulle giøre Manqel. Er Lænsmanden for louliq forfald icke tilſtede/ da ſkal ſaadant ſtee udi Lægere Boraeris ofuerværelſe. Dog ſkal Lænsmanden ſiden ofverſee Regensſkabit / oc det *Ratificere* el:

eller antegne Mangel der udi. *Recess. Christ. 4. lib. 2. c. p. 3. art. 2. Lege Vocab. Kemner / infra.*

Borgemestere oc Raad / ere frij for Aarlig Skat oc Vact / udi Freds tid / oc ey ellers. *ibid. art. 3.* Om Byens Øffrigghed ofvers faldis: Der om see *Stadsbrættens 113. art.* Der om ydermeere *Lege Vocab. Stempling infra.*

Borgemestere oc Raad / skulle med Byfogden / udskriffve Skibsfolk oc Vaadsfolk / til hans Kongl. May. behoff / naar paa bludis. End befindis / de nogen der om at lade advare / paa det de sig oc deris kunde undsticke / eller oc for skaaner nogen / for de ere udi deris eller nogen Øffriggheds / eller andens tieniste / da skulle de straffis som ved byr. *codem Recess. lib. 2. cap. 3. art. 4.*

Borgemestere oc Raad / befallis i Recessen / at sidde ofver Regentkab med dem / som opsigte deris Borgerskab / oc ville flytte aldelis aff Riget / oc med dennem hafve slittig indseende / saa de effterlade den siette Part / aff ald deris Formuue. Distigste Fremmede / som her i Riget arffver / skulle i ligemaader effterlade den siette Part der aff. De skulle oc saa vare forplict / at gifve Kongen sin Rettighed / aff hvois Penge / Huse / Gods oc Formuue / de paa fremmede steder hafve. *Lege Førloff.* De paa det ey noget der aff underslais / skulle **Borgemestere oc Raad** imidlertid / indtil de nyvactig kunde forfare / hvois aff Landit udført er / oc hvor høyt det sig beløber / det her inde findis, paa en Ret lade anholde: dog ere nogle jardeelis Fremmede her imod frij. Hvor om see *Diæt: Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 12 & Vocab. Frijsed infra. Vid. c. p. 7. art. 2. ibid. Lege Arffsupra.*

Borgemestere oc Raad skulle holde paa hvois Mandater paabiudis / oc der som de deris Øfvertrædelses 14. Dage lader upaa tald forbigaa / effter de det vide kunde: da skal saadan Sagfald eller Bøder være falden fra Byen oc til Kongen / oc **Borgemestere oc Raad** plictig / Byen sin Aupart Sagfald at udlegge / hvillet vidis dennem selff for deris forsammele oc uactsomhed. *Recess. Christ 4.*

lib. 2. cap. 3. artic. 17. p. 1. agr. 3. i. ege Kongelige Bressve/infra.

End hvis Bøder / som Byen hjemfalder / for hvis til noget Bryllup der i Byen / imod Forordningen forbyrdis: Saadan Muleff skule indtræffis / inden 5 Bøer / eller miste Byen sin Rettighed deraff: oc Borgemeistere oc Raad stande til rette / som de der ofver Kong. Forordning en holde vilde. *eodem Recept cap. 8. art. 4.*

Borgemeistere oc Raad skule (om Lænsmanden icke er tilstede / eller i loulig Forfald) hafve *inspection* i hans sted / saa at alting gaar ret til i Byen / som forordnet er / med Berget oc Dsøer Formyndere at sætte / *item* Remmere / Taxere ofver Kjøbmand / oc deris Skrivere / oc alt andet / saa vijt deris Bestilning vedkommer. Saa fremt noget for deris forsømmelse vidende forbigaais / da skule de aff Lænsmanden derfor tiltalid / oc straffid som Samtyckere / oc de udi Gierningen skyldige ere. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 3. Lege Dsøver: Kjøbmand. infra.*

Borgemeistere oc Raad / ere forplict / at forskaffe gode oc bequemme Vertshuser / med Tegn oc udhengte Taster / baade for Indlandiske oc Udlandiske udi hver Kjøbstad / oc det effter Byens størrelse oc Fartens lenlighed: Samme Berter skal være frij for ald Byens Skat / oc Byens Lynge: Saa fremt Borgemeistere oc Raad det icke forordner / da ere de plictig / selff Fremmede at losere / hvilck: n det først aff bliffver begiert / oc endda staa til Rette / om paa flagis for Lænsmanden. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 18. Lege Vocab. Gastgeffere.*

Borgemeistere oc Raad / skule Aartigen / i hver Kjøbstad / om Vaasse / forordne tvende aff deris Middel / som skule nogle aange om Aaret i deris Byer / sætte oc taxere Kjøbet / paa ferst Drefis / saltet oc tør Fisk / Dansk Bl oc Brød: *item*, giøre en billig Taxt / paa fransk eller Spansk Bijn / Spansk Salt / oc andet / intet underfaendis / som Handvercksstøck oc andre / for deris Vare oc Arbend skule hafve: oc med deris Medbrødre hafve indseende / saa Meenig

hæder

Fuldmægtige/ saa oc Skrifvoere oc *Notarii*, som en hvers Nødtørffte kunde antegne oc forfatte/ for en hver dennem behøfve at bruge. Saa-danne skulle gløris Løn/etc. *Recess. Christ. 4. lib. 3. art. 15. Lege Vocab. Skrifvoere 123f. 1.* Men skrifvoer nogen anderledis end tilbørligt/dalide hand derfor etc. Forord. *Frid. 3. Dat. Aggerhus den 31. Augusti 1649. Lege Vocab. Suppl. cutz. infr 2.*

Borgemestere oc Raad skulle anordne/ oc haffve indseende/ med alle som selge Øl/ i Potter eller Kander tal: *Item, Øl-rædicke/ Meis/ Melke/ Must/ eller Brændevijn / saa at der udhengis et vist Bret eller Legen/ paa det hans Kongl Mayest. Accise icke skal understaas. Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 17. parag. 2.*

Borgemestere oc Raad ere særdeelis befallit/ at de med Sværen/ Vanden/ oc Helligbrøde/ hafve inseende/ oc i synderlighed med Arbejd under Prædicken/ saa oc at Brændevijn eller anden Driick ey tilstedis at udtappis for Prædicken/ imod *Christ. 3. Recept. 4. art. oc saaledis der ofver holde/ at Kircke Ordinansen / Loven / Reccessen oc Forordninger/ udi hvils forbemelt/ efterkommis. Christ. 4. Recept. lib. cap. 1. art. 31. parag. ultimo ibid. Lege infra. Svergen oc Helligbrøde. De skulle oc saa i Riibstæderne forordne Gabstocke / hvor By-svømmene skulle isætte dem som svære oc bande/ oc bruge Guds Nafn forsængelige: By-svømmene skulle hafve aff hver dem som isættis / 4. Skillinge. *ibid. & infra Vocab. Gabstocke.**

Borgemestere oc Raad oc Byfoget i Riibstæderne / skulle hafve stittig Lijhu/ at de Dage som hellige ere budne udi Ordinansen/ holdis/ oc hoem der imod gior/ blifver straffet: Oc icke tilstede/ at nogen Driick / enten Brændevijn eller andet / Formiddag paa nogen hellige Dage udtappis: Hvor ofver Kircken oc Guds tieniste forsømmis. Men dersom de met sligt seer igiennem Fingre/ eller med Straff der ofver findis forsømmelige/ da ere de der med falden til Kongen sex Marck/ oc derforuden at sættis aff dertis Embæde. *Recept. Christian. 3. artic. 4.*

Borgemeistere oc Raad / skulle forordne i Kiøbstæderne / Spillemands Løn / saa oc Væctere Løn til Bryllupper oc Begravvelser: Hvor effter saadanne Væctere oc Spillemand skulle dennem forholde / under deris Løns oc Embeders fortabelse / saa oc anden Straff til Vand oc Brød. *Recess. Chr:st. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. parag. 10.* De skulle oc saa hafve indseende / at Kloken icke udi Begravvelser / stillis nogen til villie / (være sig Adel eller V:Adel) anderledis / end Dagens tid det udkræfver: med mindre de samptligen / Kongen alleene (en hver der aff effter sin Formue at udgifve) ville være forfalden 200. Enckende Daler. *ibid. art. 7. parag. 5.* oc Klokeren derforuden af hans Bestilling strax at afftattis. Oc er befalt ydermere / at Tienisten i Kircken skal være fuldendt til Adelige Begravvelser / i det seeniste til Kloken er et slet Efftermiddag. Forord. *Frid. 3. Dat. Hafn. den 19. Julii, 1649. Lege Vocab. Ringen infr. 2.* De skulle oc saa giøre Anordning / hvad Grafvere / oc de der bede til Lijet at følge / skulle hafve for deris umage: Oc synderligen hafve i act / at de Fattige / Kirkegaarden oc Graffverne frj hafve. *ibid. &c. Lege Vocab. Bmyndige Arffvinge. & D Et: loco parag. 10. & 12.*

Borgemeistere oc Raadmand udi Kiøbstæderne i Danmark oc Norge / skulle aldeelis ingen Fremmede eller Udlandiske tage eller annomme udi Borgerstab / eller oc tilstede Værelse oc Bopning hos dennem at hafve: uden de hafve *Superintendentens* oc *Sognepræstens* Bidnisbyrd / i det Stilst oc den Vye de acte at boe) paa deris Tro oc Meening om den sande Religion / klarlig beskreffvet oc forseglet. *Constit. Frid. 2. Dat. Hafn. den 20. Septemb. 1569. Lege Vocab. Fremmede.*

Borgemeistere oc Raad, udi Pest tid / skulle med *Sognepræstens* oc *Medici* (hvor nogen er) eller beste Badskeris Raad / ansordne to / tre eller flere aff Raadit / eller andre gode forstandige Dansemænd / som vilde blifve til stede: hvilcke skulle være de Slugis Forstandere / oc gifve **Borgemeistere oc Raad** / efter *Sognepræstens*

Maadsrørelse tilkende/ hvad Brøst der findis/ at der paa kand raadis boed. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 4. art. 1.*

Borgemeistere oc Raad/ med Vysfogden/ skulle haaffve indseende/i Pest tid/ oc ellers/ med hans Kongl. Maest. oc Kronens Indkomst oc Rettighed. Dilligeste at hots faldne Arff/ andre tilkommer/ under god Forvaring oc Regenskab holdis/ saa intet der aff for deris forsømmelse bliffver forkortet eller affhændt. *Christ. 4. Recept. lib. 2. cap. 4. art. 3. vide Stadbræt. art. 121.* De skulle oc tilholde Apotekerre oc Badstere i saadanne Siugdoms tiifælde/ at holde gods *Medicamenter, præservativer, Røgelse/* oc andet/ sael/ som kand tlene for en forgiftig Luuff/ oc paa dets Kjøb giere Taxt/ som paa Raadhuse skal anslais.

De skulle udi Pest oc saadanne Siugdoms tider/ forordne oc antage en god velforfaren Badsker til Pestmester: Skulle oc affskaffe all Fruct som selgis/ Værer/Eble/Plommer/Kirsebar/ oc deslige/ oc haaffve indseende med Proviand/ oc at Gaderne reene holdis. *Item* forordne Pesthus/ med des tilhørige/ Husers tilluckelse/ oc de Fattigis Nødtørff. End oc saa med Brullupper oc Bardskab / Begravvelser/ Lijktister/ Klæde oc Lagen/ Lijgbaren oc Grafverløn/ oc med alting saaledis forordne/ som de acter at forsvare. *Eodem Recept. lib. 4. c. p. art. 4. 5. 6. 7. 13. 14. 15. 16. 17. &c. Lege Vocab. Pest infra.*

Borgemeistere oc Raad / saa vel alle som Befalning haaffve/ skulle haaffve indseende/ at i deris Kjøbstæder holdis ofver den forordn. om Røttekrud. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 19. Lege Vocab. Røttekrud. infra.*

Borgemeistere oc Raad / sampt Herris/ Bye eller Stræke Foget/ skulle effter Sagens vicktighed/ oc som sedvanligt: naar nogen ufri Mand for dennem tilkalis/ for Gield oc Bleg/ som befindis med Rette at skulle syllistagris/ strax være forplictet/ at forordne tvende Dannemand/ med Soaden eller hans Guldmættige oc Byens Spenne/ effter Sagens Leplighed/ hvillcke aff den Lilkaltis Boe oc

gode

god. Leføre/oc om de ey ti:strecter/aff hans Jorder oc Eyedem. skul:
e ti:lvordere den Tiltalende fyllist oc tuldvard/ saa fremt den Tiltal:
te ey refter for sig inden 35. Dage/ eller oc trende Solemercker/ om
Eagen paa enten siderne er Giester anqaaende. *Rec. G. Christ. 4. lib.*
2. cap. 15. artic. 7. p. r. g. 1. Lege Voc. b. Gield.

Borgem. fier oc Raad forplictis/ at de under deris Hæn:
der giffve fra sig beskreffvit/ hvor mange Øren en hver Borger (sine
Heste oc Røer der med i beregnit/ udi de: is Rjøbstad) kand paa sit es
git indauflet Foder/ fra Martini oc til Drifttid ostverstaalde/ om de
der om aff Landmanden tilholdis oc anmodis. Forord. *(hr. st. 4. Nat.*
Frid. Borg/ den 31. Julii 1647. Lege Vocab. Præsier. Item Borgere
infra.

Borgerlig oc Byes Lyng/ skulle alle Kongellig Mayest. Lier:
nere giøre oc udstaa udi Rjøbstæderne hvor de boer/ saa fremt de bruge
Borgerlig Næring/ imod den Bevilning oc Frihed/ dennem Naag:
diqter gifvet. *Recess. Christ. 4. l. b. 2. cap. 3. art. 14. Lege Vocab. Rjøb:*
stæderne. Item Kongl. Liener. infra.

Borgen / *Præs. vel fide jussor*, Lat. er/ at giøre Forsikring/
eller oc at sige god oc lofve for en/ at hand skal bliive til stede oc udstaa
Lov oc Ret/ eller oc svare til hand Gierninger/ om hand kommer bort.
saadan **Borgen** skal sættis til Ting. Skaan. Lov. *lib. 7. cap. 4. Le-*
ge Vocab. Caution infra. Not. 2. Hvo som borger for anden/ hand
rette sig effter at betale oc udlegge det hand udloffver/ oc gaar i **Bor-**
gen for/ fordi at hvad som mand fester/ det skal mand udgifve. *ut est*
Textus. Jvd. Lov. lib. 2. cap. 28. End vil den ey gielde/ de: **Borgen**
vorder/ da skal saa paa hannem kaldis/ som for anden Gield: oc hvad
mand vorder **Borgen** for/ de: udloffver/ det skal mand gielde/ *c. p. 62.*
ibid. Doa skal Naffainge ey tilgange/ oc ey omstjellige/ fordi det er
som anden Gield. *ibid. m.*

Les ydermeere Salomons Ordsprock 6. Cap. *versibus 1. 2.*

3. 4. 5. hvor formeldis: **Borger** du for din Næste/oc du hafver sat din Haand ud til den Fremmede/saa est du besnerrit med din Munds Tale/du est græben med din Munds Tale. Saa gjør nu dette / min Søn/oc redde dig/ thi du est kommen i din Næstis Haand/ Gack / fald til Fode / oc styrck dine Næster: Lad dine Øyen icke sofve/ey heller dine Øyenbryne slumme: Frj dig som en Raa aff Haand/ oc som en Fugl aff Fuglefangerens Haand. Cap. 22. v. 26. 27. formelder: Vær icke iblant dem som satte deris Haand ud / iblant dem som borge for Gield: Thi dersom du hafver icke at betale med / da skal mand tage din Seng under dig. Læs Sprachs S. Cap. v. 16. Læs icke **Borgen** ofver din Formusve/ Men gjør du det/da tænck til at betale. *Vide cap. 29. v. 4. & à versu 19. ad versum 28. ibidem.*

Borgen som er nøyaetlig / kand løse oc befri den som er udi Arrest/eller oc i Fangsel. *Jure Seland. lib. 2. cap. 25. Vide infra Log-sætter. Nota.*

Men hvo som **borger** for anden / hand kand icke sige sig fra samme **Borgen**/sørend hand enten udlegger det hand hafver **borget** for / eller oc den som hand er **Borgen** for / ved Dom frjklæddis. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 62.*

Borgen maa Bonde være for sig / (som gifvis Liuffs sag) om hand hafver selff Jord. *Juxta text. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 104.* Men derjom Landboe eller Drydie/gifvis Liuffs sag/ som ey hafver Jord eller Eyedom ved at hette/ da skal hand gange i **Borgen** der Jorden eier. *ibid. in text. alias.* Om Eyedreng gifvis Luff Sag/da skal hans Husbonde gaa i Log: **Borgen** for hannem / om hand vil. End vil hand ey/ da tage sig anden mand hvor hand maa. End kand hand ingen **Borgen** faa / da borge for sig selff. Forstaa / hand maa tængsliis til stiels. Den samme Rat er oc om Jndisse Mand oc Kone. *Dist: Jyd. Lov. Text. Allegat. Lege Vocab. Stiels infra.*

End findis staaalne Raaster i nogens Hus / da bør den der Raas
 icke

stjernehafver i Hænde / at være i Løffte oc **Borgen** for samme Kaa-
 stæ: til næste Tingdag. etc. *Lege Bøysfarende Mand. Item Jyd. Lov.*
lib. 2. cap. 96. End er Bonden ey hiemme/da skulde Grande / oc Da-
 boer / gaa i Log oc **Borgen** for de Kaafter / indtil Bonden hjem-
 kommer. *ibid. cap. 111. Lege Vocab. Mand sage infra.*

Borgen / eller Bøder / skal uden Vireks Bønde / enten stille
 eller neder sætte / om hand anholdis for Volds gierning at hafve gjort /
 i Virek eller Kjøbing / eller borge for sig self. Vireke Ret *artic. 19.*
 Gaardbøt *art. 44.* formelder: Vnd siger en den anden i Gaarden/
 da skal hand tagis til **Borgen** / vil hand ey sætte **Borgen** / da for-
 varis hand saa lenge til hand vil sætte **Borgen**: Jlige maader /
 om nogen ofverfalder eller forraffer den anden / hand skal oc ber oc
 saa at sætte **Borgen** / om paaeffis. *art. 45. ibidem. Lege Vocab. B-*
gierning. infra. Ydermeere om **Borgen** / Dorst. Lov. Tingf. B.
 4. Cap. Om de som truer anden / hvorledis de maa hæffis / indtil de
 sætter **Borgen** / oc udlegger deris Bøder effter Loven. *Vide Om-*
budsmand infra.

Borger Mand for Tiuffve / eller oc andre sem deris Lijff haf-
 ve forbrut / eller Lemmer / da skal hand den Mand antworde for Ret-
 ten / oc ey den Mand hand tog hannem aff. End om saa vorder / at de
 slippe bort / enten med uslycke / eller med hans Raad / som **Borgen**
 vaar / da bøder den **Borgen** er / alle de Bøder hin giorde / hand var
Borgen for / oc der til 40. Marck Bonden / saa oc Kongen / fordi
 hand ey antworde Manden igien: *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 63. Lord.*
parag. 41. H. indfestning Erici parag. 16.

End om noaen Mands Tienere blifver sictet for nooen Saa/
 der Lijff / Lem eller Tæ er anpændis / eller nogen truer anden Mand
 med Feyder / Brand / eller i nogle andre maader / oc vil ey sætte **Bor-**

gen/naar Herstkabet paaesser/da maa den paa tagis oc sattis/til hand
sætter **BORGEN**. *Recess. Christ. 3. art. 45.*

End vil Bonden ey sætte **BORGEN** for Fynde/ naar hand til-
børligen udvijis/da maa hans Jorddrot hindre oc fange hannem/ saa
længe hand sætter **BORGEN** for Fynde / oc ey der med sorgløse / enten
Vold eller Herværel. *eodem Recess. art. 44.*

Borger mand for den som er i Fængsel/ oc flyer hand siden/
da maa den som **BORGEN** er (*alias non*) gribe hannem hvor hand
hannem finder/ oc fængsle hannem. Den Mand som **BORGEN** sæt-
ter/ hand er ingen skyldig at ivare/ uden den eene som hans **BORGEN**
vaar: End vil hand fly/der **BORGEN** sætte/ oc fanger hand det at vi-
de der **BORGEN** vaar / da skal hand siige Ratteren : Dommeren til/
oc hand skal hannem opholde / fordi hand maa hannem erkensfage/
uden det eene / at hand tog hannem enten i Stok eller i Fængsel / den
tid hand bleff hans **BORGEN**. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 64.*

Lærde Mand oc Kloster Mand / oc Qvinder / oc de der ey ere
komne til Lavalder / de maa ey være **BORGEN** for de Mand / der en-
ten skulle miste Liiff eller Lemmer. End Klercke oc Encker de maa væ-
re **BORGEN** for Penge / fordi de haffve selff deris eget at gielde aff :
End Møer oc Børn/eller nogen Mandes Hustru/eller Klostermand/
(uden Abbet) maa ey være **BORGEN** for Penge/ oc ey for andet : for-
di/at ingen Mand der ey hafver egt/maa noget afhande/oc ey Bon-
de/Søn der i sellig er med sin Fader / maa **BORGEN** være / enddog
hand er fuldvoeren. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 65. Jus seland. lib. 5. cap. 16.*
siger / At den som skal være **BORGEN** / hand skal være Lovfast oc
Boefast. *Vide Text. Allegat. alias.*

Borger eller **Borgere** i Riebstaderne / *Oppidanus, Civis*,
Lat. ex / oc actis den at være (oc ingen anden) som **Borger** skal so-
ris

rit halver / gisret **Vorgerlig** oc **Vnes Lynge** / oc selff holder **Huus** oc **Jidsted** i nogen **Kiøbstad**. *unde Recept. Chr. st. 4. lib. 2. c. p. 13. art. 1. parag. 2.*

Stadsratten forbiuder / at ingen i **Kiøbstaderne** maa vorde **Vorgere** / sørend hand beviser / hvorfra hand er kommen / saa oc af hand er ratteligent skildt fra den **Husbond** hand hafver tilførne til. *etc. Art. 91.* forbiuder oc saa / at ingen maa sidde ofver **o**. Vær uen forloff / sørend hand tager **Vorgerstak** / under **3. Mareks** Væder til **Kongen**. *art. 110.* End bestadis nogen at fiøbe oc selge / som andre **Vorgere** / sørend de hafve vundit **Vorgerstak** / oc gjort deris **Teb** for **Vorgemestere** oc **Raad** / deere forfalden til **Kongen** oc **Staden** / hver **40. Marek**. *art. 19. ibid. Hinc.*

Vorger / **Eed** som den skal sværge / der antagis i nogen **Kiøst** sted til **Vorgere** / den *formaliferis* *ibid* saaledis: **Jeg N.** beder mig saa sandt **Gud** til **Hjelp** / oc alt det helligt er / at jeg skal oc vil / være min naadige **Herre** oc **Konge** **Huld** oc **Tro** / oc ald denne **Stadsrat** oc **Biestand** opholde / effue min **æffue** oc **Formue** / oc være min **Vorgemester** / **Raad** / **mand** oc **Byfogt** / hørtig oc lydlig / mine **Vymænd** oc **Medborgere** / fordre oc fremme til det beste / oc glære dem nem ey andit / end som jeg selff vil hende oc hafve aff **d** **nuem** / oc ey hade eller forurætte dem i nogen maa der. **Saa** sande være mig **Gud** huld / at jeg saa helde vil. *Dict. art. 19. ibid. Nota.*

Saadanne **Eedsorne** **Vorgere** / maa fiøbe saa mange **Vren** til at stalde / som de paa deris indaufler (oc icke tilforhandlet) **Foder** / kunde opfætt / oc stalde. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 13.* Dog maa ingen **Vorgere** / som icke selff / enten di ifver eller stiber **Vren** / fiøbe eller selge flere **Vren** / end som paa hand eait indaufl. de **Foder** / es i rette tide

ofværstaaldit/oc derfor plictig/ sin Landsmand at gifve tilkiende/ hvad hand saær/ oc udi Fover aufter: etc. *Lege Borgemestere oc Raad. & Forord. Christ. 4. Dat. Fridrichsb. den 31. Julii 1647.*

Derforuden de **Borgere** oc **Riobmand** som sig self drifver eller udfiber **Bren**/maa oc saa staalde **Bren** paa **Tienens** oc **Adelens** **Lade** **Gaarde**. *Lege Bren Riobmand infra. ad Hus. Not. 2.*

Ingen **Borgere** i **Norge** maa være **Foget** / uden hand først opfiger sit **Borger**skab. etc. *Lege Skrifvere. & dict. Recept. Christ. 4. lib. 3. art. 17.*

Borgere / **Bønder** oc **Almues** **Folck** / skulle soærge **Kongen** saadan **Eed** / naar hand skal hylbis i **Norge**. Som efftersølger:

Jeg **N.** loffer oc tilfiger / at jeg vil oc skal / være min **Naadigste** **Herre** oc **Konning N.** **Huld** oc **Tro** / affverge hans **Naadis** oc **Norgis** **Rigis** **Skade**. De vide oc ramme hans **Naadis** oc **Rigens** **Gafu** oc **Beste** / aff min ynderste **Formue**: De bevise hans **Naade** oc **tro** oc plictig **Tieniste** oc **Lyndighed** / i **Freide** / saa vel som i **Freds** **Tider**: **Saa sandt** hielpe mig **Gud** oc hans **hellige** **Evangelium**. *Lingf. B. 11. Cap. Lege Vocab. Hyldings Eed. infra.*

Borgere i **Riobstæderne** / som bliffve tilfunden at gifve **Lov**. De maa ingen anden der til bruge / effter **Recessen** / end de som deris **Med Borgere** etc. Paa det at **Sandhed** dis bedre kunde handthefvis / oc den icke her effter som tilforne skulle falde / oc saa læt at forledis oc undertryckis. *Recept. Christ. 4 lib. 2. cap. 6. art. 21. Lege Vocab. Adelen / Item Bønde / supra & Rigis Raaffn infra.*

Borgere udi **Riobstæderne** forbiudis / at indtaagenogen i deres **Huse** at boe / som fra **Landsbyerne** eller andenstedes ere flytte oc ankomne / førend for^m Ny Ankomne / hafve **Borgemestere** oc **Raad**s **Rik**

Wilge oc Samnycke / at boei Kjøbstæderne sammesteds. End / understaes sig nogen **Borgere** der imod at indtage nogen saadanne fra Lande byerne eller andensteds fra omme / udi deris Huse at boe / som en aff Borgemeistere oc Raad er forløstvet at boe i Byen: De hafve der med forbrut til de fattige Husarme / tre Mars Husleue / aff hvis Boder de udi saamaader usouligue bortleyet hafver. Oknebreff *Frid. 2. Dat. Nadersteffhus den :7. Decemb. 1588. Lege infra Vocab. Kjøbstæder.*

Borgerstab / *Civitas, Lat.* som nogen hafver haft i Kjøbstæderne / oc den opziger / med saa stiel / hand vil drage aff Landet / hvorledes da forholdis / *Vide Receß. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 12. & supra Borgemeistere oc Raad.*

Borgerstabet skulle Aarligen den 3. Jun. udvæle to eller flere gode forstandige **Borger?** / som en tidlang i Byen hafve været Boesiddende / oc **Borgernes** Lejlighed kiende oc vide / hvilcke skulle med sørige Mars Remnere være Taxerere det Aar / oc den første Søndag i *Februar.* hvert Aar giøre en Taxt paa alle udi Byen / Øffrighed oc **Borgere** / ingen undtagen / hvor effter all Byens udgiff Aarligen skal beregnis. *Receß. Christ. 4. lib. 2. cap. & art. 3. Lege Taxere Borgere infra.*

Borgestue / kaldis den Stue eller det Hus / udi Kongens oc Adelens Gaarde / som Hoff Mand / oc de som tiener i Gaarden / gemeenlig søge Dug oc Diss oc anden Samqvem udi: Der om formelder Gaardsretten. Kalder mand anden Lius / Horensøn / Forrader / eller anden ubeqvems Ord / udi **Borgestuene** / eller udi nogen arlig Forsamling / er hand ædel eller uædel / væractig eller Smaatvend / da blifver hand self samme Mand / uden hand hannem det stiel / ge offverbevise kand. Er hand mindre Mand eller Staldren / skal hand hudstrygis aff den hannem i befalning hafver. *Dit: Gaardsret. artic. 14.*

Bougrid / er om formidid udi den Noisſte Lov ſaaledis: Det heder **Bougrid** / naar Konagen: Umbudsm and vil fare i Herit / oc forfare om Alminde Deyecce oprydit. Naar hand vil lade ride / da ſkal ſi ſiſnit Ling / oc tilſiſis / naar ridis ſkal / oc da ſkal Herit Mandene tilnaſſne en Bont ſem ride ſkal / oc ſkal tage en Spiudeſtage / ofte Alne lang / oc der til to Vidie Hanecker / den eene ſkal hengis paa den ene Ende aff Stangen / oc den anden paa den anden Ende / ſaaſkal hand leage Stangen paa Neften for ſig / oc ride ſaa midt paa almindelig Bye / oc for hvert Tra ſom riſver Hanecken aff Stangen / bꝛdes Kongen en Dittua Selff. *Lege Almindig ſupra. Item Vocab. Dye in ſra. & Dict: Lege L. L. B. 42. cap. par. 2. 1. 2. Vide ſupra Vocab. Bende Maa.*

Boye / kaldis den ſnub eller de Tra / ſom ſkal findis hos Anekere paa Skibe / med Langel tiibunden oc faſt giort / ſaaledis / at det kand flyde paa Vandet i Hafvet / til et Segn at der ligger Anekere / paa det at den rette Eyere kand finde det / om hans Kabtel eller Leu bryſter: End oc ſaa paa det andre Skibe ey uforvarendis der paa ſkulle ſaa Skate. Hvorom beſee Soeretten *cap. 18.* ſom formelder: Om et Skib kommer til Skade paa et andet Skibs Anekere / ſom ligger foruden Boye / da ſkal det Skib ſom Ingen Boye haſſver / betale den anden ſin Skade: Med mindre Boye linien er bruſten / ſiden Anekere var udlaſt: hvilck et Skipperen ſelff ſierde aff de beſte Mand i Skibet ere / vil erholde ved deris Ved / at der vaar Boye paa / den tid hand i d det ſidſt ſalde / oc da gielde baade Skibene Skaden / halff om halff / hiſ bmands Gods undertagit. *alias* Boye er en Mandſ Draffn / dog meeft i Holſteen brugelig / end oc ſaa i Danmark oc Norge. etc.

Bod / er Sagfald / oc Pengis Straff / ſom nogen Korſeckſer / effter de: paa Dom kand ſoraarſageck. Med ſaadanne Boderſ opbꝛſel i Riſbjade. ne / ſorholdis ſom ſedvanligt / ſaalet is: At Kongen

oc Byen lige bekommer / eller oc enten dennem opberger / effter en hver
Byes vel herkomne brug oc særdels privilegier. Sagvolderen oc
Herfabit deris Liitale / saa vijs de ere loulige til berettiget, for behel-
den. *Vircke Ret. art. ultims. Lege Vocab. Død. supra.*

Bøderne for Drab / skal vare forfalden / halffvarten til
den Skyldiges Herfkab / eller oc til Stedet hvor Drabet skeer / om
hand er Lienisløs / den anden halffve part til den Dødis næste Arff-
vinger. End skeer Drab i Vinck eller Kjøbing / da skulle **Bøderne**
udi tre Skiffte deelis / den eene part til den Rettekts ofver steden haff-
ver / den anden til Herfabit / oc den tredie part til den Dødis Arffvin-
ge. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 10. art. 1. par. 2. Lege Vocab. Mand-
drab. infra.*

End de **Bøder** / som den tilkiendis i Kjøbstæderne / der sig med
usjld eller utroskab udi Offoerformynderis bestilling lader befind e :
der aff skal den eene halffve part Kongen oc Cronen alleene til Regens-
skab foris : Den anden halffve part til Fattige umyndige Fader oc
Moderløse uddeelis. *Ditt. Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. Lege
Offoer Formynderer infra. Nota.*

Alle Ting **Brøde** / som falde i Norge / skulle strax betalid.
Norff. Lov. Tingf. B. cap. 5. Lege Vocab. Domsess. infra.

Bøger / som tryckis paa fremmede stæder paa Danske / maas-
icke her i Riget indføris / Hvo dermed befindis / de hafve for brut sam-
me **Bøger** / saa vel som ellers alt hviss de hafve med at fare / *Recess
Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 34. Kirkens Ordinanant / fol. 88. et 89. for-
melder / hvad for Bøger Lands Præsterne endeligen skal haffve /
nemlig : (1.) den hellige Bibel. (2.) Lutheri De jussu. (3.) Apologiam
Philip. (4.) Locos Communes Philip. (5.) Luther parv. Catechism.
(6.) Instruxionis Visitationis Saxonica :* Oc for det sidste Kirkens
Ordinante. **Nye Bøger** / Troen oc Religion. nonaaende / forbiu-
dis ibid. at tryckis eller indføris / førend de aff dem udi : et hve Skov-
ler oc aff *Superintendenten* ere ofverset. *et. Lege Vocab. Bijper.*

Bøllers Sag / *Vindicta Latine*, er / at hæfne sig self / oc icke selge loulig Middell / som Loven førdrer em Mand drab. Saadan **Bøllers Sag** forbiudis / *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 9. & jure Seland lib. 2. cap. 3. Lege infra Hæffn.* Hvo saaledis / imod Loven / hæfner sig self / eller oc seyder Manddraberen eller hans Kion / naar hand soergis til Død / da skal hver aff dem bøde 15. Marck Penge til Kongen / oc des til hafve forbrut de Bøder de skulle hafve. *Recess. Christ. 3. art. 21. lege supra Affvind. Item Vocab. Bønde supra.*

Bønderne / paa Landsbyerne / maa kibe deris Bygnings- tømmer oc Jdebrand / i de Hæfner / som det indispis den meenige Mand til kibs / oc ey der udi at hindris : Dog maa de intet selge eller kibe til Forprang / ey heller meere end de tii deris eget behoff hafve fornøden. *Art. 64. Recess. eodem. Christ. 3. Vide Norff. Lov. K. B. 10. cap. par. 17. & supra Bønde. Nota.*

Ingen Bønde i Norge / maa selge udi Herrit eller paa Strande / Fa / Gaar / Svin / Smør / Salt / Baidmel / Larit / Høns / Gies / eller andet / uden veyfarendis Mand / til et Maaltid eller to : Men alle Vaare skal foris til Kiebstæderne. *ibid. par. 7.* Dog er det **Bønderne** frje for / at handle med Fremmede / udi Hæfnerne / saa vijt icke er imod Kiebsteds *Privilegier*, oc hvis Borgerne vil kibe med **Bønderne** / det skulle de befale dem for det Vard / dem biudis aff Fremmede. Maa icke heller forbiude dem at kibe med Fremmede / uden de hafve der paa Kongens *Privilegier*. *Vide par. 19. & 20. ibidem. & Voc. b. Fremmede. infra.*

Bønderne i Danmarck / skulle ey nøddis eller tranals aff deris Høsbønder / til at selge dennem deris Hren eller andre Vaare / det være sig Korn / Smør / Honning / Flesk / Fisk / Heste / eller andet / men maa frijt oc ubehindrit selge / til hvem dyrist kibe vil / oc icke der imod forbiudis aff Kongen / Embedsmænd / Raad / eller Adel / ey heller kaffis derfor nogen uhyld paa / eller bestaffes / om de end Arfvælaen
under

under nogen besiddendis ere. Men vil nogen Riddermands Mand /
 købe noget aff sin **Bonde** / da skal hand hafve det i hans minde / oc
 med hans Billie / lige som hand købte aff en Fremmit. *Recess. Christ.*
3. artic. 34.

Bønderne skulle icke / imod billighed / tvingis til / at føre des
 ris Landgilde videre (forstaa i Norge) end Loven tilsteder. *Recess. Chri-*
stian. 4. lib. 3. artic. 4. End hvís Slacter Nød eller anden Vaare /
 som enten BefalningsMændene / Fogder eller andre / ville købe aff
Bønderne / det skulle de betale effter **Bønderns** nøye / oc ingen
 nødis til / sine Vaare imod sin Vilge at afhænde. *D:ct: Recess. & lib.*
artic. 5.

Bønderne skal lønne Skipper oc Styremand i Ledingsfærd /
 naar de komme hjem / forstaa i Norge / effter som de med dem forentis
 Land / uden de hafve anden Løn aff Kongen. *Nor sk. Lov. Bdf. B. 8.*
cap. Vide Vocab. Leding. infra. De skulle ocsaa gifve 3. Maaneders
 Føtallie / udi Smør / Mad oc Meel / paa hver Nede: Er til hver 12.
 Mand / hver halff Maaned / 3. Pund Viugmeel / 3. Løber Smør / 3.
 Pund i hver Lob: Den Føtallie skal Skipperen til sig annamme / oc
 der med holde Næffnd: Mand i tre Maaneder / efter gammel sedvaas
 ne. Hvem sligt icke udlegger / da bøde Ledingsfald / 6. Bre Sølf /
 hver Bre regnit for 4. β. Danffe. *ibid. cap. 9. paragr. 2. Lege Vocab.*
SøffelMand. infra.

Bønderne skal ocsaa forskaffe dem Lod oc Krud / saa megit
 behøff gioris / eller bøde til Kongen (om dem fattis) en Marcq Sølf.
ibid. cap. 10. Lege Vocab. Søffe infra.

Bønderne i Norge skal købe Plaz til at bygge Skib paa /
 om ingen Plaz findes der til i den Fierding / eller om der icke er belez
 lig Plaz paa Kongens at bekomme der til: Dog skal Plazen aff sex
 Mand vurderis / oc for sig Værd betalis. *Bdf. B. 14. cap. paragr.*
ultimo. Hvorledis **Bønderne** skal gjøre Skudsfærd / der om *lege*
Vocab. Skudsfærd.

Bønderne paa Landet offver ald Danmark forbiudis (saa oc alle Præster/ Adel/ Fogder/ oc Biffel-cammere) at bruge nogen Kiebmanskab paa Vægden/ med Alne/ Maade eller Dect/ mⁿ hvo som paa Landit saadant behøfver / skal kiebe det i Kiebstæderne / off Cronens Boraere. Maa en heller nogen Adelsmand selge paa Landets hve ne/ Staal/ Salt/ Humble/ Klæde/ eller nogen Krainvare. *Recess. Christ. 3. artic. 34. par. 23.* Men sikeert Guds maa hand agt re saa nyttig som hand Land. *ibid. Leg. Landtjeb. infra. Item Vocab. Bondent i Norge supra.*

Bønderne paa Landsbyerne / ingen under tagit/ skulle hver / imeden de haffve Korn/være forpliet/ udi det mindste Arliqen at leage sem Humble Kugler: 3 Ymper/ Abild/ Parer/ eller antⁿ gode Træer / oc der til med plante tj Pijler / eller hve forbrut en Mark til sit Herskab/ for hvert hand forsonner. *Recess. Christ. 3. art. 19* Skal oc en hver Bonde som sidder for heel Gaard / saae Aulien en Skeppe Hampefrøe/ oc den som sidder for halff Gaard/ en halff Skeppe / under tilbørlige Straff. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 20. art. 2.*

Bønderne maa en biude til deris Bryllupper mere end 12. Par Folk med deris Hustru oc Børn / Hu her imod agt / hand straffis derfor aff sit Herskab/ effter sin Formue. *Recess. Christ. 3. art. 69.* Skal oc ellers i alle maade rette dennem effter forⁿ. *Recess. med deris Bryllupper: Maa en heller giøre Bryllup ofver 3. Dage. Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. par. 5.*

Bønder oc meenige Almue / skulle til gode rede Tjende hver tiende Kirfoe/ aff alle haande Korn/ oc det skal vdis i Kirfoen: dißligeste for hver tiende Hoffvit aff Væg tjende/ skulle de giffoe effter gammel sedvane/ dog udi Halland/ Blejind oc Lister/ oc andensteds/ hvor de en haffve saa rundelge Kornsad / der skulle giffoe Smørtiende / Vød/ Kisel/ eller oc andet/ som de aff gammel tid giort haffver. *Leg. Vocab. Præster/ & infra Tjende. & Recept. Christ. 3. art. 51.* Vdi Stafvanger/ Striff i Norge/ nyde Kirckene uden forhindring/ den tiende

tiende Rettig hed aff Laxestfende/ oc anden fiske/ som aff gammel
 tid hafver varit ledvane. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 45. & 46.*
 See den Norste Ordinance fol. 36. & *infra Vocab. Tjende.*

Bønderne skulle deris Tjende udi Kierfve eller Meeg/ effter
 Necessen/ affsætte paa Ageren/ udi dens eller hans Fuldmæctigis nær-
 værelse/ som den skal opbærge/ (om de til stede ere/ oc ville være) oc siden
 hvor de plichtige ere/ hedenføre/ eller derforre straffis som vedbør: Mens
 dersom en haltig Høst indfaldet/ oc den ey møder til rette Tjende som
 Tjenden skal opbærge/ da hafve **BØNDEN** fuldmæct/ sit Korn af
 indføre. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. artic. 47.* Klager sit en nogen
 derpaa/ da gaa der om effter *Recessens 46. art. ibid.* Dersom befindis/
 at Bønden ey hafver Tjendet Retferdelig/ naar hans Korn kastis/ da
 hafve forbrut sin Gaard til sit Herskab. *ibid. & Recess. Christ. 3. art.*
51. par. 2. ultimo.

Kirkens Ord. Ribber *artic. 12. sæer* / At **BØNDERNE** skulle
 Tjende Retferdelige/ effter Necessen oc Ordinance / oc lade dennem
 strifve hvis de yre/ oc hvilede som ick lade dennem striffde/ de skulle
 straffis ligesom de intet hafve Tjendet. Den Norste Ordinance for-
 melder i liæ maader / At **BØNDERNE** ere plichtige at lade dem strifve/
 for hvis Tjende de til hver Part yde. *fol. 36. ibid. Lege Vocab. Tjen-*
de/ & infra Rigsbæder.

Bøderne i Norge/ ere forplietede at vaage ossver Fanger /
 naar de aff Ombudsmanden tilfais. End vil **BØNDERNE** ey vaage
 naar de tilfais / oc Fanger der ossver undkommer/ da vare de der til/
 ligesom Ombudsmand en skulde aiøre/ om hand for hand for sommel-
 se skyld utslap. *Lege Vocab. Ombudsmand. & dist: lege M. B. 7. cap.*
 Hvorledis **BØNDERNE** skulle domme Wandorabere paa Ting: us
 di Lauqumændens nærværelse: der om see *dist: lib. & c. p. 15. Lege Vo-*
cab. Om oc Sentens infra.

Bøerne i Norge / som Fodde / æ glære Ecker oc Kær
 I ij ring

dringskab/forpligtis endelige at holde gode stercke Heste eller Stind/
 saa at den ene er god for tillige med den anden / offoer alt at giøre
 Skydsfærd/ naar det dennem med rette tilkommer/ oc de der om vors
 der tillsagt. Dog er **Bønderne** for Skydsfærd om Helligdagene
 frjæffter *Christ. 4. Forord. in Novemb. 1623.* med mindre stor Fornøg-
 denhed det udkræfver/ oc det i den *Reysendis* Passformaldis. *Forord.*
Frid. 3. Dat. Frederichsb. den 24. Decemb. 1648. parag. 6. Not. 2.

Der som nogen som til Skydsfærd er berettiget/ understaar sig
 at tage Hest eller Vaad videre end til rette Skifte / eller oc toert aff
 Beyen / uden Skydsførerns gode Vilge oc Tilladelse / oc for nøy-
 actig betalning. Hvo det giør / er forsalden til Ombudsmanden 4.
 Rixdalers Straff/ oc en halff Rixdaler til **Bonden** for hver Hest til
 Lands/ oc aff hver Vaad til Vands til dennem der medfarer. Men
 der som **Bønderne** befindis ofoerhørig / oc icke udi rette tider frem-
 komme at Skydte. Hvor aff saadan u ordning oc misbrug kunde
 forarsagis. Da skulle de for saadan *Offoerhørighed* / for^{re} Bøder
 til Ombudsmanden udlegge. Oc der foruden pligtig/ den *Reysende* /
 hans Skade oc Forsømmelse at indstaa. Dog skal ingen ubilligen
 opholdis. Oc ey anderledis/ end *Forord. Dat. Glyckstad den 20. July*
1632. art. 13. & alter. Dat Hafn. den 15. Martij 1633. art. 20. omfor-
 melder. *Diæt Forord. Frid. 3. parag. 8.*

Bønderne skal holde en viss Person (om ey anderledis
 landhafvis) som skal antegne alle de som taage Førdingskab. Oc
 der paa holde et vis Skyds-Register/ som skal vissis oc lereris Foaden
 naar begieris / oc eller s til Læns herren hvert Fierding Aar / tilstillis.
 Saadanne Personer skal haffve for hver Pass / aff den *Reysende* / at
 føre til Vogs/ 2 R. Dansk. Ddg de som reyse udi hans Kongl. Ma-
 jest. oc Cronens Krinde/ ere fri derfore. Tilleggis oc moget der foru-
 den Arltigen til Løn aff **Bønderne** / som sex eller otte Daler / (for
 staa) til Gastgæverne/ om hand Land læse oc skiffre/ eller oc en anden
 nær ved Naanden siddende/ som det uden Ophold forrette kund. **Es**
lers:

lets forordnis en viss Person *ut supra.* som skal gioris en viss Løn / som de **Bønder** der boe noget langt fra Aulvepen / oc sielden eller ingen Skjæpsfærd gior / bør at komme de andre til hielp med at udgive / som aff Stratholderen er actis billigen. Saa at de som Skjæpser / Land hafve nogen forlindring. *Allegat. loco. parag. 11. Not. 1.* Ingen maa belasse **Bønderne** med ubillig Lynge at føre. Det være sig Adel / Fogder / eller oc hvo det være Land. Eller oc ydermeere end Act oc billighed fordrer / oc **Bønderis** minde havesis Land. *ibid. art. 15. § 19. adhuc Nota.*

De **Bønder** som bliffve forordnet / at føre for betaling / maa icke begiere meere betaling / end *ordinarie* for ordnit bliffver. De ere derfor plictig at føre naar demnem tilsigis / under Straff som ved bør. *art. 19.* Maa en heller lade sig bruge for betaling offver sit rette skiffste / naar andre Heste staa ferdig / paa skiffte. *aliter*, om der icke findis Heste i beredskab / paa skiffte. *art. 20. ibid* Ydermeere om des Tilhørig Lege *Vocab. Gaffgesvære. Item Skjæpsfærd. infra.*

Bønderne ere plictig at følge Liusvoen til Ketterstedt: En hver som icke følger / bøde Kongen en halff Marc Sølf. Norsk. Lov. *Lijff. B. 2. cap. Item Mandh. B. 7. cap. parag. ultimo.*

Bønderne i hvert Herrit skulle besikke Natfested til Budsticken. *L. L. B. 52. cap. Lege Vocab. Budsticke.* Hvorledis **Bønderne** skulle søge Lina / naar Lingbud opstærts. der om *vide Vocab. Linabud / § Dict. l. b. § cap. 54.*

Bønderne / saa mange som ere udi et Herrit bosiddende / oc ere bortspidige / Gield / eller Restans / (enten til Hørbonden / Borgere eller andre) de skulle en gang hvert Aar / leuligen til Linge indsteffnis / at de kunde vide at møde / oc da skulle de alle samptligen udi et Lingevidne inestærts / hvor vilt en hver aff sig Restans eller Gield er aestndig / eller Land strax offoe bejstis / om hand det fraqaor / hvor effter Bønden skal betale / oc en videre svare til. *R. ces. Chri-*

flaan 4. lib. 2. cap. 15. art. 12. Lege Vocab. Rishmands Bøger.

Bønderne/ saa vel som Præster oc Fogder/ forbiudt/ nogen
 Øren aff Staalden at selge/ til at udføris/ enten til Indvaanerne ck
 ler Fremmede/ som skal være imod Necessit: Effterdi ingen Øren
 maa udføris/ uden de som paa Cronens/ Adelen/ oc Borgernis egit
 indauflede Foder ere ofverstaldit. Hvorfor den som saadan Øren be
 vissis at lisebe/ hand haffver forbrut Ørene/ oe de som dem seige/ Vær
 dit til Herfskab. Forord. *Christ. 4. Dat. Fridrichsborg. den 31. Julij*
Arno 1647. parag. 4.

Bøndernis Sqaatte: Møller/ som ere en Mjøl nær rette
 Landgilds Møller, der holdis ved mact/ oc nock som Land Bønder
 nis Maaling forestaa/ skulle affskaffis/ dog de Sqaatte Møller
 undtagit/ som aff Arilds tid haffver gaaet Landgilde aff: oc udi Syd
 skende Skiffteer gaaet paa Lod/ oc bevissis at regnis for Landgilde.

Maa ey heller nogen Bønde/ som haffver Hus oc Gaard /
 opbygge nogen Bøymølle/ eller Hestemølle/ paa nogen de steder /
 hvor Landgilds Møllere/ maalen beqvemmeligen kunde forestaa. *Re-*
cess. Christ. 4. lib. 2. cap. 9. artic. 2. Vide infra Mølle & Sqaattes
Mølle

Børn/ *Lib. 1. ere* Sønner oc Døttre efter Mand oc Qvinde/
 som ere Guds Gafver. *Mose 1. Bog 20. Cap. v. 17 Cap. 25. v. 21.*
Cap. 29. v. 50. Cap. 30. v. 22. Cap. 48. v. 9. Ruth. Cap. 4. v. 13.
1. Samuels Bog 1. Cap. v. 19. Cap. 2. v. 21. Psalm. 113. v. 9. Oc
i den 127. Psalme siger David/ v 3. See/ Børn ere Herrens Gaf-
re/ oc Liffens Fruct er en Skenck.

Børn maa ey døbis i an et end Vand. Kone maa ey døbe
 Børn/ om Mand e. tilfede *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 2. Lege infra*
Daab.

Børn: Kiebst vderne skulle de bis inden den tid/ Wi spen med
 Børnemestere oc Naad anordenendis vder: *Lege Jaddere/ & Re-*
cess. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 5. Børn

Børn skulle retteligen opkieris / oc holdis stedse ti; Guds
 Frygt / hvilcket Gud seiff haffver befalet Forældrene / daaligen at lege
 ge paa Hjerter / oc hvedse for **Børnene** / den 5. Mose Bog 6. Cap.
 versib. 6 7. Cap. 11. v. 19. De skulle opfodis i Tact oc Formaning
 til Herren. *Epist. Pauli ad Ephes. cap. 6 v. 4. ad Ebr. cap. 12. v. 6.*

Børn skulle tuctis oc straffis mildelig. Ordsprockes Bog 19.
 Cap. v. 18. Cap. 22. v. 15 Cap. 23. v. 13 Las Sprach 7. Cap. v. 25.
 26. & Cap. 30. *à versu 1. w. g. ad versum 14. H. n. c.* **Børnes**
Tuct : Det er saare fornøden / at **Børn** maatte vel optuctis / hvor
 me / ialia oc herlig ihulvænneise / *Christ. 4.* haffver hatt en synd er
 lig oc sat Smforing / om fornemliigen udi hans Kongl. Mæjst. naas
 digste Receß. 2. Bog 3. Cap. fornemmis; iblant andet indeholden
 dis / At ingen skulle holde sine **Børn** / Dreng eller Piger / til ørkes
 løshed / men enten holde dem til Skole / arlige Lærister / Ris
 mandskab eller Handvercker: Huortore / om anderledis befundis / for
 plicitis Overformyndere i Kiebstæderne / at satte Forældrene Maa
 nigdag for / der udi at stasse Middele : Steer det icke / da skulle Off
 verformyndere satte **Børnene** til arlige Handvercker / oc skulle For
 ældre v. re forplict / dennem at klæde oc føde / eller oc Overfor
 myndere det som vitterlig Gield / ved Nam / hos dennem at sø
 ge om Forældrene Formue haffve. *Dict: Receß. & cap. art. 8. parag.*
3. v. de Vocab. Hittet børn.

Børn skulle are deres Forældre / oc vare dennem hørlige oc ly
 die / 2 Mose Bog 20 Cap. v. 12 5. Mose Bog 5. Cap. v. 16. Las
 Sprach 3. Cap. *à versu 1. ad 12. & c. p. 7. v. 29. 30. Epist. Pauli ad*
Ephes. cap. 6 v. 1. 2. 3.

Børn / som slaa eller bande deris Forældre / de skulle døe os
 stewis ihjel / Mose 2. Bog 21. Cap. v. 15 & 17. Las den 3. Bog
 20. Cap. v. 9. & lib. 5 Cap. 21. v. 13. 19. 20 21

Børnene paa Landbyerne / skulle icke alleene komme til Kir
 kerne /

kerne / hoer Søndag / men oc effter Prædicken lære deris **Børne**.
 Lærdom: Men ere de saa smaa / at de ey tryggeligen kunde komme til
 Kircken / da skal Degnen forsøye sig til dennem / paa det de udi deris
 Vagdom icke skulle forsømmis. *Recess. Cjsrist. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31.*
prag. 7.

Børn arffve Fader oc Moder: Søn fuld Lød / oc Daatter
 halff Lød. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 4. & 5. Jus Seland. lib. 1. cap. 4. & 6.*
 Skaan. *Lov. lib. 1. cap. 1. Arff. parag. 1. Parag. ultim. ibid. siger /* At
 det er Lov ofoer alt Landit / at naar en Mand fester sig en Qvinde / med
 Guds Lov / oc begge deris samtycke: da bør de **Børn** som hand eper
 med samme Qvinde / alle at arffve / hvad heller de ere afledede for at de
 feftis / eller effter. *Text. praeallegat. Lege Vo: ab. Slegfrid: Qvinde.*

Børn arffve ey i Kiebe: Jord / saa lenge Fader leffver. *Jyd.*
Lov. lib. 1. cap. 6. in text. Skaans Lovs Arffvebog cap. 19. siger /
 End om saa kommer / at en Mand haffver andre **Børn** / ved anden
 Adelkone / oc Ectehustru / oc skiffis de saa fra hannem aff sellig: Da
 ma hand ved dem skiffte / deris Moderne / oc alle Kiebe: Jord / for oc
 ald anden Sang. Fader oc Søn fuld Lød / oc Daatter halff Lød. *Text.*
Allegat. vide cap. 38. ibid. Ydermeere lege Vocab. Faderen infra.

Børn som døe i sellig / er som de aldrig vaare fødte. *Jyd. Lov.*
lib. 1. c. p. 9. Jure Seland. lib. 1. cap. 5. Skaan. Lov. lib. 1. cap. 20. Arff
vebog. cap. 21.

Børn skulle opholdis oc naris aff deris Guds / oc om de ere
 fattige / da maa deris Jord med Frenderis Raad selgis / effter Skaan.
Lov. lib. 3. cap. 4. Den Sielanske Lov siger: Det er bedre / at Børn
gaa om oc fligge / saa lenge de ere smaa / end deris Guds / (for saa Jord)
forødis vide Dict: lib. 5. cap. 4. End om de ere saa smaa / at de ey
kunde gaa om Almiss / da skal det Linaliusis / oc siden hielpis aff deris
Guds / oc effter Lin: mænds Ret: Dom / maa Frænderne selge deris
Jord / thi huad duer dem Jord / om de svolte ihlel. Lege cap. 9. ibid &
Sligtoiffk infra.

Den

Den Nærste Lov formelder: At **Børne** Gods maa icke for-
 loma: is ut en Dom / lege Berger. End ever **Børnene** icke saa me-
 git Gods eller Penge / at der kand noaen Rentepenae affgifvois / eller
 oc Renten icke kand recke til deris Klæde oc Føde: Da skal Bergerne
 forvare det / (forstaa Godsit) oc maa hvercken formindffis eller for-
 meeris / m: n hand skal udgifve saa megit igien som hand tog: De
Børnene ganger da til næste Frender at fødis / Indtil de bliffve 12.
 Aar gammel / sid: n skal de fortiene Klæde oc Føde. *A.B. 14. cap p. 7 ag.*
3. Vide Forlaas Bre infra. & cap. 15. ibidem.

Førn / om de skille eller tratte med Moderen om deris Fæ-
 derne Jord / da vide hun med hendis Frender / hvilket Fæderne eller
 Moderne Jord er. Skig Lov er oc om Fader / om hand tratter med si-
 ne **Børn** / da vide hand oc med sine Frender / etc. *Jyd. Lov. lib. 1.*
cap. 16.

Børn bliffve hos deris Moder saa lenge hun sidder Encke oc
 svmandet. Dog skulle Frender hafve tilsiun / at hun ey forøder **Bør-**
nens Gods. *Skaan. Lov. lib. 3. cap. 14. Jure Seland. lib. 1. cap. 44.*
 End mandis eller gifffis Moderen / da tager Berge **Børnens**
 Gods at giemme. Er det spæt Barn / da skal det være hos Moderen
 i siu Aar / oc hun skal hafve en halff Marc (det er halffcredie stilling
 Gros) oc ey meere til Foster løn hvort Aar / uden Vergen vil gifffve
 hende meere. *Skaan. Lov. lib. 3. c. p. 15. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 29. siger /*
Om Moder mandis oc gifffis / da skal Børnene til Berge / naar
de ere otvæ siu Aar. etc. Lege Vocab. Kone infra.

Børn / hvorledis oc naar de kunde stillie dennem fra deris
 Forældre. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 16 & Skaan. Lov. lib. 1. cap. 17* Men
 naar de saaledis enter Loven ere adstilde / da svare se: ff deris Gier: nin-
 ger / oc bøde self alle Bøder / om de bryde / foruden Manddrab. *Dict:*
Skaan. Lov. lib. 1. & cap. ut supra.

Børn tabe / oc forlæste ey deris Hoffvitlod / om tyffnit findis i
 61

fellig / uden Raasterne findis under deris Laas oc Lycke / eller **Børn** ere saa store / at de kunde siele oc døllie. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 97. Lege Vocab. siæle / infra.*

Den Norske Lov siger: **StielBørn** eller **Børndige** / da skal bødts hans **Gierning** / men **Kongen** fanger der icke **Vøder** for. *Loff. B. 7. cap. parag. 3.*

Børn / som een gang ere udskiffte fra **Fader** / ville de arfve effter **Faders Død** / da skulle de føre ind igien det de haffve fanget / med 12. **Mands** **Eed**. *Skaan. Lov. lib. 1. cap. 19. Arfvebog. cap. 56. Lege Hiemfard infra.*

Børn som lære **Handvercker** / forstaa **FattigeBørn** / skulle giffvis **Legn** / saa vel som **SkoleBørn** oc andre **Fattige** / paa det en hver kand vide/hvad for **Gøld** hand sin **Almisse** meddeeler. *Recess. Christian. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. parag. 7.*

Børn som liggis ihjel / enten aff deris egne **Moder** eller aff fremmede: **Hvorlids** der med *procederis*, derom see *Christ. 4. Recess. lib. 2. cap. 10. art. 3. & infra Vocab. Qvinder.*

Børnebørn arfve deris **FadersFader** / oc **ModersFader** / ligge i **Faders** oc **Moders** sted / som de lefvede. *Jydske Lov. lib. 1. cap. 4. & jure Seland. lib. 1. cap. 9. & 14. Skaanske Lov. lib. 1. cap. 5. Arfves Bog 13. oc 14. cap.*

Børn oc **Børnebørn** / saa længe til er ned ad: **Arfve** ey **Forældre** op ad: **Ere** ey **Børn** eller **BørneBørn** / eller deris **Børn** ned ad / da arfve **Fader**: **Er** ey **Fader** / da arfver **Moder** oc **Syndskinde** / oc **SyndskindeBørn** ned ad. **Ere** de ey til / da arfve **Oldefædre**: **Thier** nogen aff **Syndskinde** **død** / oc lader **Børn** effter sig / da arfve de de **Børn** efter **Faders** oc **Moders** **Syndskinde** / ligesom deris **Forældre** lefvede / med deris **Forældris** **Syndskinde** som igien lefve. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. Dog fange de Børn ey større Lød /*

Lod/ i hvor mange de ere/ end som deris Fader eller Moder kunde tilfalde/ om de hafde leuvt / effter som **VORN** i saadan Arfve/ arfver i deris Forældris sled. See Skaan Lov. 2. Bog. 5. cap. Item Arfvebeg 13. cap. Lege Sydsfkinde. Item Brødre oc Søstre **VORN**, infra. & Diet: Norst. Lovs A. B. 7. cap. 1. Arff. parag. 1.

BørneVORN / maa ey fratagls det / som deris Oldefader gaff deris Fader. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 14. jure Seland. lib. 1. cap. 9. & Skaanske Lov. lib. 2. cap. 9.

Børne. Gods / eller oc **Børne-Penge**. *Pupillaris pecunia*, Lat. der ved kand forstaais / alt det **VORN** arfve / i hvad naffn det hafve kand / hvilket skal annamnis effter Dannemands vurdering/ oc satts paa Rente / **VORNENE** til beste oc fremtarff / 3: Fordeel. ut Jyd. Lov. lib. 1. cap. 30. End vorder ey naffnd paa Linge med Fremders Raad / hvor megit deris Gods skal skyde hvert Aar / dennem til fremtarff / da hafve de Loiff til / naar de komne til deris Alder / at kræfve alt hvils deris Gods oc Eyedom meest maatte si ylde. *ibid.*

Den Norste Lov formelder: At **Børne Penge** skal den forvare/ som **VORNENS** næste Arfvinge ere/ hvad heller deris Berge er/ Karl eller Qvinde: Oc skal deris Gods vurderis for Penge: Oc icke maa de **Børne-Penge** søris aff det Herrit / uden hand satter en anden til Forløffe derfor/ som der eyer selff Jordegode/ paa det Pengene kunde blifve **VORNENE** til beste hos disse Folk / oc blifve der betalt som de blifve optagit. Arff. B 14 Cap. Men hvorledis **Børne gods** oc Jord maa selgis oc afhendis/ effter Sielandste Lov/ det om Lege lib. 5. cap. 4. & 5. hvilket stemm: ofvereens med det 36. Cap. Jyd. Lov. lib. 1. Lege Recis. Christ. 4. lib. 2. cap. 17. & infra 1ocab. Bergerne.

Børne-Gods skal endeligen forrentis. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 30. & jure Seland. lib. 1. cap. 44. Hvorledis **Børne-Berger** nyde

den tredie Part i Danmark / eller tierde Part i Norge / aff Renten /
der om *lege Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag. 6. nembo* *corff.*
Lov A. B. 14. cap. & infra Vocab. Berget.

Børne Jordmaa ingen affhende effter Moders død: hver-
cken Berget / Fader eller Oldefader. *Jyd Lov lib. 1. cap. 30.* End seigis
det ukentige / da maa det kaldis tilbage igien / o: den der solde / legae
ud med 12. Mandes Eed. *Skaan. Lov lib. 3. cap. 3. 5 & 6. Lege infra.*
Broder. Aijvebog. cap. 10. & 51. siger / At Børne Jordmaa ey
affhendis. *Lege Voc. 26. Boldug / infra.*

Børne Huse i Kiøbstæderne/ere forordnede til fattige Hiel-
peløse / oc synderlig Hittet **Børn** / hvor de skulle opfødis / oc hafve
Klæde oc Føde/dis imidler tid de lære Handvercker: Men hvorledis
de hafve der inde at være / som der indsattis / oc hvorledis med dennem
forholdis / der om *lege Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. parag. 6.*

Børne Huse hafve den Frihed i Kiøbstæderne / at de arffve
den tredie Part aff all deris effterlatte Formue / som der inde hafve
haft deris ophold / imeden de hafve lært noget Handverck / naar de
ved Døden affgaar / med mindre de fise dennem sij imeden de leff-
ve. *ibid.*

Bøffe / gioris til at skinde med. *Bombardis vel sclopetum, Lat.*
Saadanne Bøffer ere atskillige / baade store oc smaa / stæfede oc lange
Bøffer / end oc saa fardelis store Stycker oc Curkuver / som en huer
er vel bekiendt oc icke ubesijl / oc brugis fornemlig ud i Krija oc Krigs-
Kostning / til Land oc Vand. End oc saa paa Jact oc Skætter / det
slags Bøffer som der til ere tienlige / oc derforuden at reyse med / aff-
sejct / til Varn oc Beskærmelse udi Nødsag for Skielmsse offver-
fald / sit Liff oc medhafvende Gods der med at *d fendere* om fornø-
den gioris. Dog maa inær udfordie nogen med Bøffe eller Pistol-
ler atfecte / ey heller bruge saadanne Bøffer / siam d at *d fendere*,
om hand end redelig udfordris / under høyeste Straff *Recess. Christ.*
1. lib. 2. cap. 10. art. 2. Lege Voc. 6. Wfrij Mand. Den Norske Lov
104

formelder / At ved huer Løffe (paa Landværne Skib) skal ligge en lang **Bøffe** / (forstaa i Ledingsfær) som de Lo derpaa sidde oc roer skal forskaffe dem / eller gielde to **Marck Søiff** til Kongen / oc dog forskaffe dem **Bøff** / *Bof B. 10. cap. Lege Vocab Bønderne supr. 2 Not. 2.* **Bøffer** skulle først være opkomne i Sydskand / under Kæpser *FENCESLAVS*, som *Cyrionis Krønike lib 5. fol. 177.* vidner / oc skulle være paafundne at giøris aff en **Munck** / som uden tvifl. hafde Dieffocien til en **Mester** / der gierne seer oc ti steder / at **Menniskene** kunde fordrøis baade paa **Siels** oc **Legems** vegne. etc.

Arnold. Hvitfeld. in vit. 2 Reg O'as 5. formelder / at *Anno 1386.* skal en / ved **naffin Bertholdus** Svarts / hafve paafundet / at giøre **Krud** / oc der efter at støbe **Bøffer** oc **Skyt** / Oc de første det brugte / vaare de **Benediger** / *à Fessam Clodis m.* imod de **Genuefer**. *Vide Dict. Cron. Hvitfeld. pag. 26. Not. 4.* Formedelt denne **Kong Oluff** / er **Norge** oc **Danmark** samlit under een **Herre** oc **Konge**. *ibid. pag. 44.*

Bøf bød / eller **Bøise bød** / er den **BOD** / som efter **BOD** feste er bød oc betalt aff **Manddraberen** oc hans **Frender** / til den **Dødis** **Ufoinæer** / aff hvileck / dersom nogen der imod ærger **Gierningen** siden / paa **Manddraberen** eller hans **Slekt** / da hafve forbrut / først al. det der tagit vaar til **BOD** / oc siden rette **Bøder** for **Manddrab** / om **Drab** er skeet / eller for **Saar** / om saaret vorder. *Jyd. Lev. lib. 3. cap. 23. Reces. Christ. 3. art. 21. & infr. 2.* **Draber** **mand** **and** **an** paa **Bøttebød** / er **Drøds** **emaal**. *etiam infr. 2.*

Braader / vel **Brynliger** / 2: **Slaader** eller **stumper Jord** / men fornemmeligen kaldis det **Braader** i **Norge** / hvor som **Bu**sker oc **Skov** aff **indis** oc **atbrandis** / oc **Jorden** reensis / sa **ledis** / at den **land** vorder **tienlig** til **Sædeland** / saa **Vlen** oc **Sp** **de** **land** **strax** **effter** **gaa**. *Hinc Rueg Braader oc Nebbe Braader. etc.*

Hvorledis for^{re} **Braader** skal **sumis** / **udvittis** oc **affmaalts** / det fornemmis aff *Christ. 4. Rec. 3. Bog 39. art. parag. 1.* De skal

saadanne **BRAADER** tilmaalts Bonden ved Alne/ saaledis/ til en fjerding Kornsaed/ $37\frac{1}{2}$ Alne Jord udi lengden oc bredden af rydde/ i landste Maal/ til halffanden fjerding Saed udi lengden/ $53\frac{1}{2}$ Alne $\frac{3}{4}$ / oc lige saa udi bredden: Til en halff Lønde Saed/ maalis 75. Alne i lengden/ oc lige saa i bredden. Oc hvilkken Plads eller **BRAADE**/ som icke kand bliuwe saa stoer/ udi firekant/ enten for Klipper eller anden hinder/ da skal tilleggis meere i lengden/ oc Maalet opfyldis. *parag. 2. dist; loco.*

Hvad Tillsuingsmændene skal haffve for deris umaae. *p:rag. 3.* De skulle oc self rydde *parag. 4.* Rødderne skal icke alleene i arund opryckis/ men baade Rødder/ Bul oc Greene/ strax aff Pladsen bortføris: I ligemaader skal forholdis med ald anden Skouhug oc Vindfalds Lessninger/ som i lige maader skal afførís aff en hver Vdels Grund oc Leyemaal: Men hvilkken Vdelsmand eller Pantemand/ som saadanne skadelige Lessninger effterlade/ bøde for hver Treis Lessning/ til Kongen 6 β . til Siuingsmændene 3 β . oc til sin Sognekircke 3 β *p:rag. 5. ibid. Vide Leyending infra.*

End effterladts saadanne Lessninger udi Rueg oc Nebbe **BRAADER**/ eller oc Stubbe uopryckte/ oc bortførte/ eller noget saadant: da skal Self Everen som Jorden besidder/ giuffve aff hver Lønde **Braade** Land som er saaet/ til Kongen 2. Rix Ort/ til Tillsuingsmændene 6 β . oc til næste Hospital 6 β . for hver Stub/ som icke i Grunden opt iais oc opryckts. *parag. 6* Skal oc saadanne affryddede Plads: r/ stedje ved lige holdis/ ellers bøde Jorddrotten/ Vdelsmand eller Pantemand/ for hver Busk som opvoxer/ oc icke strax opryckts/ 4 β . halff til Kongen/ oc halff til Siuingsmændene. End bliuwe saadanne Busker icke strax opryckte/ da skal bótis dobbelt/ for hvert Aar de staae lenger/ *ut supra.* Ligesaa forholdis om de **BRAADER** optagne ere for Grøe/ oc icke tilbørligen holdis ved lige oc dyrckts. *par. 2. 7. ibid. Lige Brevve: Brud.*

Bejdderne nyde saadanne ryddede Plazer paa sex Aars tid/ foru

foruden Landstyld / Skat oc anden Nøcttighed. *parag. 8. &c. Lege Dyddingsbreve infr. 1. & Forord. Frid. 3. Dat. Aggerhus den 31. Maj. Anno 1648.* som formelder / at de som ville rydde / skulle nyde saadanne Pladser deris Liffs tid / foruden nogen forhøvelse paa deris Gaarde. etc.

Brand beskrieffis paa trende vijs oc maner: udi voris Danske Lov. Det ene eller første slags **Brand** / kaldis **Worbrand** / 3: Om nogen om Natte tide / eller udi Løn / med villie oc forsat / sætter Ild udi anden Mand's Hus: den det gior / gielde Skaden aã sit Gods / oc der til 40. Mark' Bonden / oc der foruden straffis paa sit Liff / eller rømme Landet. *Jyd. Lov. l. b. 3. cap. 66. Jure Seland lib. 2. cap. 19.* Boder hand tagen ved saadanne Gierninger / da maa hand enten brændis / eller brydis i Hiul. *Skaan. Lov. lib. 14. cap. 5.* siger / At hand maa henvis som andre Lyfve: De Bonden tager Skadegield / oc Kongen hans Hofvitlod: Saa skal oc den fare / som rider Herreskiold / oc brænder anden Mand's Eyedom. etc. *Vide ibidem om Drødemaal. Cap. 3. & ultimo. Lord. Deg. parag. 42.*

Den Norske Lov formelder: Om nogen brænder andend Hus / Lade / Satterbod / eller Saltkedel / Vaad eller Skib / Skov eller andet / med villie oc vred Hu / oc er bevisligt / da er hand Fredløs derfor / oc hafver forgiort alt det hand eyer / leff / oc fast / oc bøde dobbelt til den som Skaden fick / effter sex skiellige Mand's Dom / oc den Skaden fick / tager først sin Skadegield aff hans Gods / førend Kongen tager nogen Faldemaal. *Lands L. V. 26. cap. parag. 1.* End seer **Brand** anderledis / da skal Skaden vurderis / oc bødis effter skiellige Mand's Dom: End siger hand Nø for **Brand** / som hietis / da skal den paaklager / steffne hannem til 1. Na for **Brand** / oc Fredløs Gierning / oc da leggis hannem 10. Vaer for / at Laugverge sig med 12. Mand's Eed: kand hand det icke gipre / da vare Fredløs. *parag. 2. Vide Naadsaa infr. 2.*

Det andet slags **Brand** kaldis udi voris *Jyd. Lov. Heedes bryt*

Brandsted/eller oc Brandsteen *idem* 3: Vondens Stue:
Hus/ som hand hafver Tid oc værelse udi. Hvor Landboe eller Fes-
se: Vonde/ med Vidne skal tilbiude sit Landgilde/ Forloff oc anden
hans Pliet oc Ristighed/ sørend hand affstycker fra sit Fæste. *Ude*
Skaan. Lov. lib. 17. cap. 8. *Lege Vocab.* Vonde: *supra.* & *infra Vo-*
cab. Balckz.

Brænde-Stud/ 3: Stud til Brand / *qv. si* Brandstød /
det er den Hielp som Vønderne udi et hvert Herrit forpligtis/ at gif-
ve deris egne Herritsmand/ som med dem udi Herredit boe/ oc lide
skade af Ijdebrand/nemblig/en hver Boemand en Skieppe Biug/ el-
ler to Skiepper Haffre/eller oc Penge derfor i Steden. Som voris
Skaan. Lov. 14. Bog. 2. cc 7. Cap. klarligen udvijsz.

Saadan **Brænde-Stud** / kand den som lider Skade/ ud-
sæge ved Dom/hos en hver aff sine Herritsmand/ lige som anden vit-
terlig Gield / om nogen befindis den at indeholde/ oc ey godvilligz
vil udlegge effter Anfordring. *cap. 4. ibid.*

Dette er en synderlig oc berømmelig Lov/ i gammel Dage vel
betænck udgifsit / uden tvist til den Ende / at Vonden ved saadan
Brænde-Stud eller Hielp / kunde strax komme paa Fode igien
inden Herredit/ oc saa sin Gaard opbyggt/ uden sin Augels oc Brugs
forsømmelse. etc.

Hvilken loulige Brug endnu holdis paa somme stieder i Dan-
marck/ oc fornemmelig i Ringsted Herrit i Sieland/ thi der tilstedis
ingen at omgaa/ uden de som udi Herredit boz/ oc lide Skade aff Ij-
debrand / ey heller begiere de Hielp aff nogen uden Herrit boende /
men forblifve inden Herredt/ effter Lovens rette meening oc gammel
Brug/ som mig er forberet. etc.

Her foruden / hafver *Reg. Frid. 2* Høyloflig ihufommelse / u-
di saadan uhykelige Tilfælde haft en synderlig oc særdelig Christe-
lig Drafforrig/ til den Ende/ at den Skadelidende kunde igien hielpis
paa Fode/ formedelst Brevve oc teit Bevis/ fra dens Herrits Provst/
Sogns

Sognepræst/Worgemstere oc Raad/saa oc nypactia Singsvidne af meddeelis oc fremvijsis/ fra de stæder hand er boefst/ om saadan haans offverfallende oc paakommende ulycke. Dog maas saadanne Brevve oc Brevster / (som dog i mange maader paa atskillige stæder misbrugis) icke brugtis meere end et Aar / under tilbørlige Straff. De om nogen fantis / som om sliig Raade eller ulycke haaffde falske eller seiff giorde Brevve/ da skulle de derfor straffis som andre Falskenteze/uden ald Raade. *Obneb. Frid. 3. Dat. Hadersleffhus/ den 27. Decembr. Anno 1588.*

Brevve / som udgifvis til Herris Linge/ Lands Linge/saa oc i Riisbstaerne / til Linge oc Raadhus/ *Stulle registreris*, de interesserede til beste oc effterretning/ om nogen dennem effter Liden begierer/ eller hafver fornøden. *Recess. Christ. 3. art. 11. Læs Pante Bog infra.*

Brevve Brud / er Bøder oc Straff / som den Land tilkiendis / som sidder nogen Dom eller Brevve ofverhørig / us i Norge: Er ret **Brevve Brud** effter Loven / 4. march. *M. B. 6. cep. Lege Rigenes Ræt art. 29. & infra Vocab. Ofverhørig. Christ. 4. Recept. lib. 3. art. 39. parag. 11.* siger / At der som nogen aff Adelen/ oc de Gistlige deris Ombudsmand/ eller oc Odelsbøder oc Pantemand/ effter at deris Esplendigers forsømmelse med deris Jord at rydde oc dyrcke/ aff Besicntings Rædene louligen er tilkiende gifvet/ efterlade at straffe/ da skal Kengens Ombuds Mand lade dennem tiltale oc straffe / som for anden Ofverhørelse oc **Brevve Brud**. etc. *Dict: loco: Lege Vocab. Braader supra.*

Brevve Penge / *Cerarium, Lat.* Hvad gifvis skal til Bveeting/ Hæristing oc Landsting/ der om *lege Recept. Frid. 2. artic. 6. & Forord. Frid. 3. Dat. Hafn. den 9. Septemb. 1649.* Hvad **Brevve Penge** udi Rigenes Forsølning gifvis / *vide Rigenes Ræt / art. 81.* Men hvorledis med Scriffvere oc Scriffverløn forholdis i Norge / saa vel som Laugmandenis Dom oc **Brevve Penge**/ der om *lege Recept.*

Recess. Christ. 4. lib. 3. art. 16. & art. 22. Item Norske Lov. T. f. B. cap. 4. parag. 1. Lege Vocab. Almues Fold / supra.

Brefve / som paa Pergament forferdigis / effter Begiering / til Herris: Bys: Virke: Linge oc Raadstue / derfor betalís / Skrif: verløn / dobbelt saa megit som for Papiers **Brefve** / oc der foruden betalís Pergamentet særdeelis. *Forord. Frid. 3. Dat. Hafn. den 9. Septembr. 1649. parag. 4. & 7.* Oc dersom nogen vil hafve nogen Kettergangs: **Brefve** beskrefven / tillands Linge / Bys: Virke: Linge oc Raadstue / skulle de det begiere for Ketter / oc strax indlevere hos Skrif: verer / den halffve betalning for **Brefve**-penge: oc den anden halffve part skal betalís / naar saadanne begieris Domme oc **Brefve** fuld: ferdige tilstillis. Oc foruden saadan begiering oc betalning / forplictis icke nogen Skrif: vere at skrif:ve / vjdere end hvis udi Linge oc Raad: stue: Bysger / saa oc *Protocoler*, byr at indspriis. *Ditt: Forord. Frid. 3. parag. 20. Nota.* Alle Lings: oc Raadstue: Bidner / Domme oc **Brefve** / skulle forferdiges oc offverleveris / ottende Dag effter de ere udste: de oc forhvarfvede. *ibid. parag. 12.*

Breff oc Segl skal holdis / *Privileg. Christiani 1. parag. 3. & 15. Handf. Frid. 2. art. 19. & privileg. Christ. 3. Dat. Kil. Anno 1533. parag. 2. 11. & 13.* Indmaning oc indlager er tilladt oc ufor: budet / en hver der paa for sin Gield at ammanne **Breff** til forsick: ring / ligesom paa andre steder. *Et Privileg. Frid. 1. parag. 2. Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 10. Lege infra Mindre Aaringer.*

Den Norske Lov siger / At **Breffve** skal giöris om Forord i Giffterma als Handel / saa oc om alle Kjøb / som gielde 30. mark / oc meere / oc der udi skal næfnis de som hos vaare / *item* sted oc tid / oc haf: ve deris Indsegel der under / som vaare hos oc viste deris Kjøb. Haf: ve de ey Indsegel / da glöris udstaaren: Skrif:ter / oc en hver ligo & Bjenpart / hvissket saaledis kand effter sølgis / hvor de komme i Kette.

• B. 11. ca.

Breffoe imod **Brefve** maa icke udgifs. *Handf. Frid. 2. artic. 38. Lege Vocab. Gield Brefsvis termino.*

Brende-fang/forftaa Jld oc Varme/ſkal en hver ſkaffe ſig/ effter ſom de hafve Folck til/om de ſidde i Hus ſammen/ oc icke ſom de bruge Jord til: thi Folck behøve Jld oc Varme/oc icke Jord. *Norſke Lovs L. L. B. 14. cap. par. 27. ultimo.*

Brendevin / *cliquatum vinum.* eller nogen anden Drick / maa ey ſal holdis eller udtappis/ paa nogle Dage ſom heilig ere budne/ſørend **Widdag**/ paa det ingen der med ſkal holdis fra Prædic. n oc anden Guds tieniſte/at beſøge Kircken: Hvo her imod ſelzer eller udtapper nogen ſlags Drick/ hafve forbrut hvlis hand hafver med at fare/ oc den ſom fiſber/ oc forſømmer Kircken oc Guds tieniſte/med ſaadan Drick oc ofverſødighed/bøde til ſit Herſkab 3. marc. *Receſſ. Chriſt. 3. art. 4. Vide Borgemeſtere oc Raad ſupra.*

Breyde udi Loven/ er Øre eller Hellebaarde/ der om ſee *Jus Seland. lib. 1. cap. 7.* Om nogen Mand udlaaner nogen Mand ſit Spiud/Sverd/Breyde/ eller anden Vaaben/ oc oræber den nogen der med / ſom ſaadan Vaaben laante / da bøde/ der Vaabenet udlaante/ til den Ødis Frender/ 3. Marc / *lege Vaaben. Aliter*, at

Breyde en noget / 3: at forekaſte en noget ſom hannem icke fand vel anſtaa/ *obscure alicuiſaciora. Lat.* Hvillet forbiudis udi *Chriſt. 4. Receſſ. lib. 2. cap. 6. art. 17. Nota.* Ingen maa til breyde den ſom hafver varit Vandsat / (oc igien effter en ſand Omvendelſe bekommit *absolution*, oc er igien udi Guds Meenighed indlemmet) enten til Linje/eller i nogen anden Forſamling/under 10. Rix dalers Straff o: Bøder. *Dict: Receſſ. lib. 1. cap. 2. art. 18. par. 3.*

Broder / *Frater. Lat.* hand toger i Arſve/ to Deele / oc Syffer der imod een Deel / oc ey meere. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 4. & 5. ſub initio. & Receſſ. Chriſt. 3. art. 39. jure Seland. lib. 1. cap. 4. 6. 10 29. Skaan. Lov. lib. 1. cap. 22. Lege Sydſtinde infra. Norſk. Lov.*

A. B. 7. cap. 1. Arff. infra. parag. 4. Lege Vocab. Hoffvitbøllit.

Broder maa en forholde sin Søster hos sig ugiffit / for hendis Gods skuld / naar hun er ofver 18. Aar. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 8.

Broder som er Verge for sine andre Sødskinde / oc giffit sig i fellig / oc fører sin Kone i fellig til sine Sødskinde / fange de Børn sammen / oc er hans Sødskinde mælende / oc ville ey klære / da tage de Børn fuld Lod i fellig, ligæ ved deris Faders Sødskinde. End er hans Sødskinde umælende / eller Næe Børn / der en kunde eller maa klære / da haffve ingen skade aff deris **Broder-børn** der i fellig ere fødte. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 19. *Lege Vocab. Mælende.*

Broder om hand selger sin Jord / imeden Søsteren er hos hannem i fellig / oc umandet / oc den der klyber / siger sig / at hafve klybt baade Søsters oc **Broders** Jord / oc er ey Lingsvoldne til / at deris Jord særlige vaar. aaffnyttet / da værge den ved Lov der solde / at hand solde en meere end sin egen Lod: End brøster hannem Lov / byde tre marc / oc Søsteren beholder dog sin Lod. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 43. *jure Seland. lib. 1. cap. 42. Hic Concord. Skaan. Lov. lib. 3. cap. 3. 5. 6. Arfvebog forbiuder Søsters Jord aldrig at affændis / fer end hun giffit / cap. 51. oc Broders Jord ey heller / førend hand er self fuldmyndig / etc.*

Broder iblant Adelen / som ihleflaer den anden / arffver ey effter hans **Arveder** hand ihlefløg / men den Dødis Gods skiffit iblant andre hans nasie Arfvinger: Gribis hand med ferste Gleminger / miste sin Hals / uden ald Naade. *Si deprehenus in facinore. forstaa / om det icke skeer aff Baade eller Nødverge. Reces. Frid. 2. artic. 13. Lege supr. Adel.*

Broder maa **Broder** sin Etlede / oc Fader-broder **Broder** Son: saa maa oc flere Mænd / som icke ere hver andre skuld; hver andre i Etlede / Saa Qvinder som Karle / om den siger ja til / som er næst Arffvinge. Norff. Lov. A. B. 8. cap. parag. 2. Svad

Etleding er / oc hvorledis det skal skee / der om *lege infra suo loco*,
Brodrungsbarn / det er Faders Broders Sonnebarn / aff
 sammøde Brødre kommen. *Hinc Sølstrungsbarn / idem. Hvo saae*
danne arffver / der om findis Forklaring udi den 11. Arffvetal i den
Norske Lovs. A. B. 7. cap.

Brødre oc **Systre Børn** / udlucke Faders oc Moders **Brø-**
dre i Arfve / Faders oc Moders **Systre** oc **Uldesfædre** / siden arfver
 hver / som den næst er i Arffvetal. *Recess. Christ. 4 lib. 2. cap. 7. art. 1*
Lege Vocab. Spødskinde infra. Item Norske. Lov. A. B. 7. cap. 5. Arff.
Item 10. Arff. ibidem.

Brøde / *multa alitia pecunia*. eller oc **Brødfeldig** / *idem*.
 sigts den i gemeen / som er falden / enten ved Dom / for medelst nogen
 Sag eller Gierning / som utilbørligen kand være gjort / eller oc den
 som Loven befaler at være **Brødfeldig** / oc derforre Skyldig at straffes
 eller bøde for saadanne Forseelser. Den Jyd. Lov. *determinerer* saa
 vijt der om : At for ingen **Brøde** der mand gior / tager mand Stud
 aff Frender / uden for Manddrab alleene. *lib. 2. cap. 28. Lege Vocab.*
Wod supra.

Den Norske Lov siger / At allesteds hvor mand vorder **Brødf-**
feldig / paa Laugtinget / til nogen Bødder : da eyer Kongen halff-
 part / oc Laugret halffpart / uden Freds **Brøde** / oc Legen-gield / oc of-
 te. Ortuger oc 13. marcq Sølfvs-bøder / det eyer Kongen ene. *Lingf.*
B. 5. cap. paragr. 3. Lege Vocab. Dom: Hoff / & infra Linge
Brøde.

Broer oc **Adelsar Beye** / der om *lege Jyd. Lov. lib. 1. cap. 56.*
& infra Vocab. Beye. Hinc Broer Korn / der om Recept. Christ. 3. art.
58. som formelder / at de som hafve Arlige Broer Korn ind at kom-
me / skulle være plictig / at lade serdig giøre alle de Broer de hafve i
Førlaning / med gode stærcke Stolper oc Bultiale / vel tilslagene oc
Umaglet / oc med gode stærcke oc serdige Næcker / paa begge sider :
 Fin

Findis ocsaa om Vinteren saa megit Vand paa Enderne ved **Broen**/ at mand kand leve vel der ofvetkomme / uden Fare: da skal **Bul. Broen** forlengis eller opfyldis ved begge Enderne/ med Steen oc Grud/ at mand kand der ofver komme uden Skade: Findis nogen forisammelig / da siande Kongen til rette / om paafslagis/ oc bøde hviss Skade nogen Reysendis eller Benfarendis Mand der offover faagendis vorder. *Uermecre her om lege Receß. Christian. 4. lib. 2. cap. 23. art. 1.* der formeldis udtryckeligen/hvorledis **Broet** oc Adelsfare Beye skulle holdis ved lige / endocsaa hvor vlist **Bircke. Vønderne** ere pligtige der aff at vorferdige / etc. *jure Seland. lib. 5. cap. 6. & infra. Vocab. Lænsmand / & supra Bircke. Vønder. Item Vønden Maa/ etiam supra. pag. 122.*

Den **Dorste Lov** siger / Om Mand bryder **Broet** paa almindelige Beye / da giøre der saa goden **Broel** iglen / oc bødertil den **Broen** tilhørde / en marcß Spiff / *lege Vocab. Satters Gade / & L. L. B. 40. cap par 27. 4 Item Beybrud infra.*

Broefiel / *vel Voepel idem. Diathirum Lat.* det er oc forstaais ved/ det sted/ Hus eller Gaard / som nogen i boer / eller holder Hus paa/ Hvad heller det er arfoet/ kjøbt / eller Levehus. *unde Jus Seland lib. 1. cap. 18.* Hvorledis der skal gifvois Kald oc Varsel for en **Broefiel** / *Rogens Ret. art. 12. 13. 14. & 15.* Men hvorledis **Vøndens Broefiel** eller **Voepel** skal søgis / effter der paa forhvarsvede Dom / det formeldis *Diet. jur. Seland. lib. 6. cap. 23 Nota.* Hvor mand bygger/ enten med Lield/ eller med Grøft/ eller med Rijsboed/ oc haffver der i ført sig oc sine Kaaster / det regnis for hans Hus. Saa er det oc om mand er i Skib/ der er ladet med Faarekaaste. *Lege Vocab. Hus infra. Item Jyd. Lov. lib. 2. cap. 32.*

Brudgom oc **Brud** / iblant uszj Folck / som ey aff Adel ere / *Sponsus & Sponsa Lat.* maa hoer andre infet indbrødis forase / uden aff hiemgjort Alder oc Linnet/ oc det allkene til den maadeligheit / som

Dors

Vorgemestere oc Raad kand fiende effter Formuen at være / som paa flagis. Ell oc imellem Brude-foickenis Forældre/ Elect oc Venner / skal ingen Foraring skee aff Brude-foickene / eller hin anden selff indbyrdis. *Recess. Chr. st. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. par. 2. 13. Hinc.*

Brude-Stoel kaldis den Stoel i Kircken / som gemeenlig sattis for Alteret / hvor Brudgom oc Brud sidde paa / under Messen oc Prædicken / effter de ere viede: Saadan Brude-Stoel maa icke beleggis / v: Klæds / uden med Alden Flamff i det høieste. *ibid. par. 2. 6. Eleniste-Piger / oc de ringe Formue hafve / skulic ingen Brude-Stoel redis / under 40. Markis bøder. Lege Eleniste-Piger / & eodem loco, par. 2. 8. Item Beryctede Bru- der. supra.*

Ingen Brud eller Brudgom maa bruge Høvel / Cassa eller Kist / eller des lige udi vard / med mindre deris Formue er of- ver tji tusinde Dalers vard aff Vorgemestere oc Raad befunden / oc deris Zedel der paa findis udgifvet. *par. 2. 11. in Dict: Recess. ibid.*

Bruden skal bortledis om Sommeren / naar Klocken er 10. oc om Vinteren naar Klocken er 8. om Aftenen / oc da skulle Spille- mændene være forplict / sig hiem at begifve / under 80. Markis bø- der: til Kongen oc Vyen. *par. 2. 12. Brud-sjengens udstæffing af- skaffet / oc ingen omheng aff Silcketsøj eller Wildhuggerj der tilste- dis / maa ey heller Brud eller Brudgomis Doestab eller Kister / i Brude-Huset eller i Gaarden sattis par. 2. 14. Ingen maa for- cere Brud eller Brudgom paa deris Brude bænk / nogen Gafve / aff Guld / Silff / glort eller myntet: Lin / Klæder eller an- det / ey heller forsticke dennem det / sør eller siden i deris Huse: Dog hvis Husbonden eller Hustruen lader forsticke fattige Si- mistefolk / til deris Husholdings begyndelse oc ophold / icke der med meent eller forbudit. *par. 2. 17. ibid. Hvo sig udi noget forbemelt for seer / haf-**

ve forbrut til Konaen oc Wyen 200. Nixd ler/ underlagit udi det
hvis Voder sat. ee:is lættis oc nattingiffvis. *ibid.* & art. 7. *parag.* 13.
Lege Bryllupper p. ubi infra. Not. & **Brudecing** vjelse gands
skeaffkastit. *Dorsk Ordmanz art. 8. fol. 25. parag. ulim.*

Brude vj. lse / iblant Adelen/der om er forordnet aff *Frid. 3°*
Reg. At saa fremt nogen Adels Brudfolck / som udi Guds Hus
acte sia udi det h. llige Ecteskab at lade indvie / icke saa tiliglt Kir-
cken fremkomme / at **Vjelsen** inden Kloeken er tollf Land vare
forrettit / oc den gandske Lieniste i det allerjeniste til Et Slet haff-
ve: Ende: Da skulle de som Bryllupit giøre / haffve forbrut til
næste Hospital/ Lufinde N. x daler/ hvilcke Landmanden er plictig at
infordre/ eller selff betale. *Lege Voc. b. Hospitals Forstandere.*
Budetst iat sia nogen/ efter Kloeken er tollf/ nogen Adels Personer i
Kircken at giiffe tilsammen / de haffve der med forbrut deris Kald.
Vide Voc. b. Kloekere. & dict. Forord. Frid. 3. Dat. H. f. den 19. Julij.
Anno 1649.

Brudgom/ forstaa Festemand/maa icke vare sin Festens æs
Berge eller Formynder / maa ey heller antaae sia hendis Saa / med
Retten at forsvare / førend de ere vjede/oc haffve h. afft Bryllup. *Cap.*
7. & 30. Jydsk Lov lib. 1. in Gloss. Secus jur. Seland lib. 1. cap. 48.
ubi Tex. us apertus. At Fstem. ind maa onnamme Fstemens Lod oc
Acivedeel/ om saa skeet/ at hendis Lod/ aff Faderne oc Moderne Gren-
der biffver udstift fra hendis andre Sødstinde / &c.

Bru. steck / o **Brødstock** / oce. ter Levend rette Meening/
forstaats det om den Fertæ. ina som er skeet i fellia/ naar Mand' lter
Quinde dæet / oc haffve ey Børn sammen / hvorfore deris Afvinger
da ey foar vedertaa. *Saan Lov. lib. 2. cap. 1.*

Brydie / *Illius f. rous.* Lat. der em taler Lixten *simpliciter*
udi den Jydsk Lov. *lib. 2. c. p. 33. & 71. Item sammstedt Cap. 67. oc*
77. Sub initio. kaldts den **Brydie** / som er Bondens Lienere eller A-

velskar/eller oc den der hafver fests Gaard af Bonden/oc er med hannem til felligs Verd oc Sæde, dennem begge til lige Fordeel/ eller oc effter *advin. ut.*, effter som deris fellig/ eller *Contr. Et er giv. fo. laag til.* Som megit skal haffve været i brug udi Lovens bekyndelse. *Col. nus p. rtiarius. L. 1 faldit undelige Constat. Erici Regu. p. r. g. Li itum sit Bondon. bus. Et jar. S Land. lib. 4 cap. 15. par. g penult. lib. 5. cap. 13* Om felligs Verd, Die/oc om fellig/ læs det 15. Begud den Skaanske Lov/ som formelder ydermeere om **Brudic** oc dets forhold: De effterdi saadanne ere ey nu udi aemene brua/ som i formere Tider; siunis saadant ufornoden/ vjdere her om at *disputeris.* Men om nogen vjdere Kundskab vilde begiere/ eller oc ey her med lade sig noye/ de henvisis til for^{me}. *allgerte* Lovet/ dets ydermeere vidstabs udforstning der aff sielf at fornemme. Loven siaer ydermeere: Hvad der gioris paa den Gaard der **Brudic** i boer/ det er Bondens Klare. End gioris noget paa **Brudic**ns Lemmer/ eller hans Kone/eller hans Børn/ det er **Brudic**ns egen Deele. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 33. Not. 1.* Alle Kongens Mandis **Brudic**/ om de brude til tre Marck/ da skulle de Rette ved deris egne Husbonder/ oc ey ved Ombudsmand; Saa skulle oc Biscops Mandis **Brudic**. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 77. Lege Vocab. Hals oc Haand.*

Brudic oc Træl/ oc den sledført er/ de maa ingen Mandis Berge vare/thi de ere ey deris egne Berger. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 31.*

Brudic maa Nan svare/ om alt det til den Gaard hører/ der hand er **Brudic** for: dog skal Bonden hannam Tingliuse/ at hand er felligs **Brudic**/ oc ey Nedesvend/ oc hand haffve fuld mact til saa dan Drele. *Dist. Jyd. Lov lib. 2. cap. 67. Lege Vocab. Nan inf. 2.*

Brudic oc Landbo/maa ey laane eller leye Ager eller Eng bort/ fra deris Gaarde/som de ere **Brudic** fore/eller oc hafve i fette: Men hand skal enten selff saa/ eller lade ligge: Thi Bonden maatte ellers saa Trætte-for sit egit/formedelt saadan bortlaan/ om der paa kun-

de falde hæffde. See der om *Jus Seland. lib. 4. cap. 15. & Recept Christ. 3. art. 42. & 43.* Doermeere her om *vide supra Vocab. Vondens Brydle.*

Bryder Mand anden Mand's Abldgaard/eller Kaalgaard/ oc stiel Eble eller Kaal/ da maa hand derfor vorde Luff/ saa som hand stal i hans Hus andre Kaaster. *Jyd. Lov. lib. 3. cap. 60. Lege Vocab. Hus infr. Item Dorst. Lovs K. B. 1. cap.* End bryder nogen anden Mand's Hus/oc tager der ud hans Giestis Heste/ eller anden Kaaste der Gieste ey: da maa Venden deele Herverck for Husbrud/oc Giestin Man for hans Kaaste. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 39. Lege Vocab. Gierde.*

Bryder Mand Høve/ eller opgraffrer anden Mand's Jord/ uden Forloff oc Minde/ oc finder der Penge/ da føre tilbage til den Jorden eyer det hand fant/ oc bøde der til Landnam oc Jordspilder: End mistroer Jordbrotten hannem/ at hand icke førde alt tilbage: verge lia med 3. Mænds Eed. End falder hand aff Eeden/ oc kand ey verge sig/ da bøde lige som hand hæffde staaalt saa megit. Men hvorledis saadanne fundne Penge skiffis/ der om see under det ord/ Jordfundit Gods. *Item Dorst. Lov. O. B. 11. cap. & infra Vocab. Fundit. Gods.*

Brydis i Hiul/ er at stenslis eller parteris *Jure Seland. lib. 2. cap. 19. Lege Kircke: Mordere infr.*

Bryllup/ *nuptium connubium,* eller Bryllups: Kaast oc Høytis/hvorledis der om er forordnit udi Rishstederne oc paa Landsbyerne/ det hæffder den gunstige Lætere udi *Christ. 3. Recept. 69. rt. at fornemme.* Om Bryllups: Kaast iblant Adelen/ der om see *Frid. 2. Obnebreff. Dat. Hafn. den 31. M. ij. 1586. & supra Vocab. Adelige Bryllupper item Brudevijselse etiam supra.*

Alle Geist iac/ Borgemeystere oc Raad/ sampt Offrigheden i Rishstæderne/ med Borgerstæbit oc Konvens Licentere/maa indbiude til deris Bryllupper aff deris tellis Benner/ saa mange som

de begiere: de maa gifve 4. eller 6. Ratter Mad: o de aff Borgerskabit / som med Offriadedens Kunst skab bevise saa at haffve fem tusinde slette Dalers Formue: Men *Christ. 7* eller Banquet / tilladis ingen at bruge / Men de aff Borgerst. abit / som icke haffve saa stoer Formue / skul alleene bruge aff Landsens Fruiter / uden vore ere Spiening *Recess. Christ. 4. lib. 2. c. p. 8. art. 3. p. r g. 1 2.* Hwad den hver til sig: Vredst. ab bruge vil / stande hanne in frijt for / oc de se m m ia spjie Mid / oc in aen anden' maa skencke Vijn / om de det beagere: doa skulle de gifve til nastie Hospital 20. Rix daler. *bid. par. 2. 3.* Maa en eller nogen sted hvor Brylluppit staa / dragis uden halff Klade høyt / oc icke med andet end Vlden Glamst. *p. r. 2. g. 0. ibid.*

Handvercker oc Embedsfolck / skulle en gifve deris **Bryllupper** paa Raadhuse eller saadanne steder. Men i deris egne Huse eller Lauaghuse. etc. *par. 2. 7. Lige Liensie Piger. 1731.* Geiste lige / Borgemestere oc Raad / oc de hvijs Formue er ofver fem tusinde Daler / skal være frijt fore / med Spil ofver Baden at foris til Kiichen oc fra / om de ville: dog maa ingen uden Byes Spillemand leyes elser brugis. *ibid. par. 2. 10. Lige Vd. ab. Brud supra.*

Vdi Norge maa ingen gifve **Bryllup** enger end i to dage / Hwad det lenger gifr / er Kongen styldia 3. ma. ck Sølf / oc den der lenget buiffver / bøde en Marck Sølf. *A. B. 24. cap. Lege Vo. ab. Gierd infra.*

Brynie / er Harniss / som Styris Mand skulde selff hafve eller fange sig / med Hest at bruge i Krig: in gamle Dage / som Eoven Falder Hest oc **Brynie**. Der om *lege Ind. Lov. lib. 3. cap. 7. Det 4. c. p. ibid.* siger / At hver Styris Mand skulde hafve fuld Mandts Baaben / oc der til et Armborst / oc tre Sylter Pile / oc en Mand de kunde skuide / om hand en selff kunde skuide. *Lege infra Vocab. Baaben.*

Vid eller **Vide Lon** / oc deris Brevopenae / saa oc hvad de skulle haffve for hyper Mijl / der om *lege Forord. Christ. 4. Dit. Husn.*

Hafn. den 24. Decem^r. 1624. & infra Vocab. Postbudet. Hinc.

BUD byrd / eller **BUD**sticke / er en Sticke eller Pind med en
 Graad udi / som omstretis i Norge aff Konger: & Ombudsman / et-
 ler andre der ti. forordned: naar Venderne skulle sanctis / oc noget
 maect paali: aen: e skal forrettie / i Freds oc i Feydis tid. Hvorledis
 saadant yr etmeere bestickis / der om see *Voc. b. Vønderne. pr. &*
Norsk Lov. V. B. 3. cap L. L. B. 51. 52. 53. 54 c. p. 1145 **BUD**sfald /
 er den Tod som de udgiffre som saadanne **BUD**byrd eller **BUD**
 sticke for: somme. etc. Lovens Ord der om er saaledis: Kommer Kijaks
 hær / eller nogen Dp: ør begyndis i Landet / da skal den sli: at i Sønd:
 hed fornemmer / opskære **BUD**sticke / som skal fare Landet i aennem /
 oc de **BUD** skal fare ret almindelige Deye / i det mindste med 3. myn-
 dique Mand. Til Søes, skal de fare med Baade / almindelig leid
 frem / Nat oc Dag Tre **BUD**ferd skal alle vegne opskæris i Wyad: n /
 fra almindelige D: y: / oc ind i Fiordene / oc ud paa K: erne / oc skal
 hver bære til anden med vidne. *Norsk. Lov. V. B. 3. cap.*

BUDsticken udi Feyde tid / gjør hver Mand den tilkommer /
 Stejne / dem til Skibe skulle fare / at møde ved Søen / oc de til Land:
 værn skulle / at forsamlis paa Landet. Oc da skal fare baade Vonde
 oc Dienz: Hvem som da sidder hjemme / da blifver hand Fredløs /
 oc skal hver V: nde holde sia oc sit Folck til Kost. *ibid.* End forsøm-
 mer nogen at frembære **BUD**sticken / naar Feyder er / eller oc ick frem-
 kommer / naar hand er tilsaet / vare Fredløs / oc haffre forbrut alt det
 hand haffver / uden hand haffver sia Forsald / som Dømmer en kand
 fiende loutlic. *ibid. par g. 2. Lege Vocab. Vde Gaarde. Nota.*

Budsticken udi Feydis tid / skal være brandt i den eene ende /
 oc en Bide der hos vedhengendis / som Vønderne / kalde Bide oc
 Brand, hvilletet retyder / at Mand fra Mind opbiudis / Til at aff-
 verge oc forhindre Fiendernis Indfald / Roff oc Brand. etc.

Bud eller **Budsticke** / skal bærís til næste Dye eller Gaard /
 Mand

Mand fra anden/ eller bøde/ om **BUD** forsømmis. Blifver Trætte om hvilket en Vye næst ligger som **BUD** skal tilbæris/ da maale Nyeen med Stanz/ thi det er icke dis bedre at **BUD** sticke bær is lenger end til næste Gaard. *L. L. B. cap. 51 parag. 2. om Lingbud suo ioco. Nota.*

Den **BUD** skal bære/ hand skal stå for D: d or: Eed/ oc saa Bonde selff i Haand/ eller hans Hustru/ om hand er icke hjemme/ eller hans Søn, om hand er fuld før/ eller hans Daatter/ fuldvoxen/ eller andet Folck/ de beste i Voen etc.

End er ingen Folck i Gaarde/ da skal **BUD** sticke fattis udi Bondens Gæde/ inde i Stueven/ om Døren er aaben/ saa den icke falder neder. Kand hand icke komm: ind/ da skal hand binde **BUD** sticken midt ofver Døren/ saa den kand seeis aff hver den som gaaer ind. Saa skal Bonden/ naar hand hjem kommer/ gaa til den som **BUD** sticke bar/ oc forhøre hvad det beyder/ oc bære siden til sin Gænde. Det om see *Dicke: L. L. B. cap. 52. p. 1. 2.* Men hvorles dis **BUD** sticke skal bestickis Nattested. *Legge Voc. b. Bønder.* End hvo som en bar **BUD** saa loulig som see bør/ bøde **BUD** fald/ som er en halff Marc Schiff/ for hver Høsbønd som sid er paa den **BUD** iene/ oc icke kom til Linge uden Forfald/ forstaa i Freds Tid/ *ibid. parag. 4.*

BUD fald/ bød is i trende maader. (1) Om det icke kommer til det Nattested besticket er. (2) Om det icke bær is. (3) Om det faaes Umyndig i Haender. *ibid.* Yder seee *de h. ic materia, lege Voc. b. Linabud. etc. & Fordre. Frid. 3. Dat. Aggerhus/ den 31. August. 1648.*

Buncke/ *acervus latine*, ret propriè sagt/ da bemercker det en stoer Hob/ som kand vare sammensanckit oc lagt paa et sted/ som Korn/ Stæff/ Fiske/ eller anden Vare/ hvad det vare kand: End oc saa Sand/ Jord/ Steen eller Grud/ som udi en Hob/ oc paa et sted/ er
til

tilhøbe sanctit/ etc. oc fornemmeliæen sigis **Vuncke**/ naar saadent
er tilhøbe sancti udi Skibe/ oc Skibene der med ullaet da sigis laa-
dant at være udi **Vurcken**/ eller at ligge paa **Vurcken**: *aliàs*,
Naar Skippers/ Kjø mænd eller Boatemand, bærer Etibet ind-
ført dennom oc den Kaafter/ oc ligge paa noæn Ruyse/ oc de da ef-
versaldis/ saaris/ eller i andre møder bestadige/ paa eller udi Skis-
bet/ det kalder Loven **Vuncke**: **Brud**/ oc er Hervercks Voc. *Jure*
Seland. lib. 2. cap. 29. Lig supra Vaat ebrud. & *Skaanske Lev om*
Drøbemaal cap. 12. Nils.

I Norge maa inæen bryde sin **Vuncke** udi Haffne/ til nogen
Kieb eller Sal/ uden for saa megit Kaaft/ som hond behøffer der
den stund hand ladder sit Skib: Hvem det giver/ hafve for brut det
hand solde til Kongen/ oc bøde hver som selde oc kjøbte/ 8. Ortuger
oc 13. m: ref. *K. B. 10. c. p. 1. 12. 8.*

Bye oc **Voel**: *Bye* per se intelligitur, at være flere Gaar-
de end en/ som da kaldid **Bye**/ men **Voel** for: staais i tvende maader.
(1.) Er oc kaldid **Voelen** liden Gaard/ som kand hafve fiending
Jorder eller mindre/ oc ere dog meere end ret Gaderuse: *unde Vocab.*
Oversæde. (2.) kaldid oc saa **Voel**/ ut **Voel's**: Jord i Marcken/ *unde*
Vocab. Voel supra. End Skiel **Bye** oc **Voel** ad/ etc. der om see
Ind. Lov. lib. 1. cap. 45. & jure Seland lib. 4. cap. 1. 2. (3) Vaar et
Voel i gammel dage regnit for 24. Ortug styk/ udi Haffneleeg/
som er 3. Læster Land. Forstaa/ naar Leding bleff paa budid. *Lige Vo-*
cab Haffne infra.

Byefogit/ *Præfectus Urbis, vel Judex Urbanus, Lat. Bye*
fogderne i Kjøbstæderne/ skulle lade Gaderne lægge oc reene holde/
oc der ofver holde/ naar de advaris/ saa fremt de icke derfor ville staa
tilrette *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. -rt. 8. paragr 4* De skulle oc
saa indkrætre 20 Nixdaler off alle/ baad: Geistlige oc Vert stige/ i
Kjøbstæderne/ som skenke Bijn til deris Bryllupper/ saa fremt
Bye

Besogden aff Hospitals Forstandere (hvort den saadanne Bøder ere faldne) derfor icke vil tiltale / oc for^{ne} 20. Nix daler / mid old anvendte Besogning / self betale. *Dist: Re. esp. l. b. 2. cap. 8. art. 3. par 12. 1.*

Besogderne i Riibstaderne / maa en holde Bye Ting paa Raadhuse indenduckte Dørre / mens Besogden er forpligt / at holde offentlig Bye Ting. *Leg: Voc b Ting. infra. Ey heller maa nogen Besogdet udstede nogen Eredom* *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 15.* Ey heller paa lege nogen Eddinden Ting / Anse den den Sag giffver bør det louiligen at bevise. *ibid. Lege infra. Vocab. Edd.*

Bye-Svenne i Riibstaderne / *Spurius ve'istoris, Lat.* ere Stads eller Byes Liiere / som skulle have 4 Skillina for en hørde satte i Gabelstocken. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 1. p. r. g. ultimo. Lege Vocab. Gabelstocke infra. Nota.* Stadsbrefften formelder / Om nogen offverialder oc slaar Byes Liiere / naar de ere ud i Rensgens eller Stadsens Forfal / den det visør / hand bøde Liieren 40. Marck / oc Kongen oc Staden 40. marck: Giaris hand saar / da er det Halsløs Gerning. *Dist: loco. art. 114.*

Byes-vurdering / det Ord findes i den Jydffe Lov 1. B. 44 Cap. saaledes: De gieloeer Jord meere end 1. marck Sølfff aff ette Byes-vurdering / da skulle Sandmand der om stielie / etc Forstaa / om naen Bønde havde Eratte med Kircken om Jord / da skulle Jorden vurderes effter ret Byesvurdering / af de beste Mænd i Byen (vaar) hvad den kunde uelde effter Skyld oc Landailde / for end Sandmand skulle der om stielie. *Lege Voc. b. Beste Byadesmand. Gieloe Jorden meere end 1. Marck Sølfff / da skulle Sandmand der til. En Marck Sølfff værd i Jord i gammel Dage / vaare et Pund Bønde Skyld: En marck Sølfff i Penge / vaare i gammel dage 5. β. Gros / eller en Løde Marck / oc er nu 5. marck 10. β. Mønt. Lege Vocab. Marck / liem Næbarn infra.* Byg:

Bygge / det Ord fremstiller Løverne paa atskillige maneer
 Først oc fornemmeligen / da bemercker det ord **Bygge** / *act proprie*
 talte / at opbygge eller bebygge oc ferdig giøre nogen Plads / med
 Huse oc anden des tilhørig **Bygning** / hvad heller det er i Kjøbstæ-
 derne eller paa Landsbyerne. *Hinc* **Byggesteder** / ere de steder eller
 Pladser / som enten bygges eller skal bebygges : Dog skal vides /
 at ingen maa bygge paa andens Jord / Grund eller Byggested /
 oc ey heller sætte sin Bygning anden Mand for nær / eller tilstade /
 nærmere eller videre end hans egen Jord oc Grund strecker / under tre
 Marcks Bøder til Kongen oc Bonden / om det vorder Singliært oc
 affdeelt / oc bryde dog saadan Bygning aff igien / effter den Tydske
 Lovs). Bog / 55. cap. Ydermeere see her om *eodem lib. cap. 57. & jus*
Scland. lib. 3. cap. 29. & infra Vocab. Rømme.

Saadanne bebygte oc fuldfærdigte Pladser / paa Landet / kaldis
 Bygden / eller oc Bygden / baade i Danmark oc Norge /
 naar paa stederne findis flere end een Bygge eller Gaard : Hvor aff
 den Norste Lov næffner Bygdeting / som er det Ting som holdis
 paa Bygden eller udi et hvert Herrit / i Norge / oc i Danmark
 kaldis Herridsting / hvor om see den Tyd. Lov. 2. Bog 3. 4. 5. oc 6.
 Cap. etc. Norst Lov. Ting. B. 7. oc 9. Cap.

Ellers (2.) næffner Loven at bygge eller bortbygge : det er /
 at bortstede eller bortfeste / enten Jord / Grund eller Eyedom / fra sig
 selff eller hans Jorddrot / til en anden / at bruge oc besjøde / thi da siger
 Loven / at det er bortbygt / 3. bortfest. *ut dict.* Norst Lov O. B. 12. cap.
item L. L. B. oc 58. cap. Hinc

Bygste *idem quod* bortfeste eller bortbygge / & *hinc* **Byg-**
ste-Mand / det er den Lodtseyere / som er mæctig for at bortbygge
 eller bortfeste sellias Grund oc Eyedom / som Loven kalder Ræste-
 Mand (aff Stand) eller oc største Lodtseyere / om alle Lodtseyere ere

aff lige Stand. Loven *determinerer* saaledis: Den skal bygge eller fæste Jord eller Gaarde bort/ som største Lod i hafver. Der seim to hafve lige megit/ da skal den Bestemand bygge/; bortfæste: Men ere de begge lige gode (forstaa aff Stand) oc eyelige megit i Gaarden/ da bygge de baade/ oc skiffte til halvit med hver andre/ etc. *Dict: L. L. B. 1. cap. par. g. 9.* Der aff forstaaes/ at den Lodte eyere som hafver ringere Lod/ eller oc er aff ringeste Stand/maa icke: raade for sit eget; at Bygge eller bortfæste: nyder ey heller nogen Fælle eller Bygsel/ naar Gaarden oc Eyedommen er til fellias oc uskiffte/ men den Bestemand hafver den *prijuritet* oc Rettighed/ som den *allegorice* Text ydermeere der om udvysjer. Dette er ydermeere forklart aff *Reg. Frid. 3.* Om Cronen hafver det Laad i/ hvor ringe det er/ da hafver oc beholder Cronen Bygselen fra de andre Laads Eyere/ i hvor megen Lod de hafve der udi. *Constit. ipsius dat. Haf. 30. Maj. 1648. Nota.*

Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 40. formelder/ At udi Norge indføres (forstaa til Regenskab) i steden for Stedsmaal/ første Bygsel/ oc tredje Aars Tæge. Dog fester Kongens Landsmand Gaarden eller Jorden bort/ Kircken til beste: Eyer Kircken oc Præsten Mæ megit i Gaard oc Jord/ da tage en hver aff dennem halffparten i Bygselen/ med mindre anderledis aff Alders befindis/ uden Tvistsmaal oc modsigelse/ etc. *Vide text. præallegat.*

Bygdemændene/ ere alle de i Norge/ som bee oc bygge paa Landet/ som skal forliæ dem med Færremændene/ om nogen er i deris Herrit/ oc betale dem for fattige Almiße Gøld at ofversføre/ som i Bygden ere. *L. L. B. 43. cap. par. g. 2.* End blifver Færren gammel/ saa den duer intet meere/ da flie Bygdemændene en anden Igen inden 3. nætter/ eller høde Kongen). mark Sølf/ oc flie dog Færren ligevel *par. g. ult. ib. aliàs* Beste-Bygdemænd i Danmarck/ *ut suo loco supra.*

Byrd/: Elect oc Frender: mæst Byrd/ er næste Elect. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 28. lib. 2. cap. 26. lib. 3. cap. 64. Lege Vocab. Aals. supra.*

C.

Calender / *Festi, Calendarius, latine*, er Almanack / som indeholder Dagenis / Bgernis oc Maanedernis Løb udi Aaret / Hvorledis de skulle forordnis / der om *vide Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. artic. 35. Hinc.* Spaa: **Calender** forbøden *ibid. art. 36. Vide Almanack. supra.*

Calente / er Præsteris sammenkomst / som skeer hvert Aar ett gang udi hvert Herrit / at giøre Provsten *Relation*, hvor udi Kalde ne tilstaar / oc hand den nem iagen / hvad *pass: rit* er paa næste Landemode / oc dersfore strax skeer effter Landemode. Oc efftersom samme Møde gick om iblant Præsterne / oc derhos et lidet Bardskab / er samme Bardskab oc kaldit **Calente**. *Lege infra. Vocab. Præster: Calente.*

Canicke eller **Canicker** / *Canonici Lat.* kaldis de / som med *præbende* eller noagen *Canonicat* eller **Canicke**: domme ere aflagt / oc med forlante: det er en deel Landegods, med dets Landgildis Afgift / oc Herligheds Spørsel / aff gammel Tid vel *sunderit*. En deel de Geistlige til Ophold / oc til *Religionens* udsende at ved lige holde. Saadanne forordned: **Canicker** / de skulle flytte til Domkirckerne / oc der *Residre*, oc i b. e der Lynge oc Lieniste effter Ordinanthen / under samme **Canicke** doms oc *præbendis* fort: be se: med mindre de ere udi hans Kongal Mayest. daalige Lieniste / eller de ere til *Au: nitum*. *D. d. Ribber. art. 26.* Hvorledis de vdermeere skulle sticke den: uem y ra heden / udi Refnet oc om: enalste / der om see Kirckens Or: dinans. *fol. 92. & 97. Den Norske Ordinans fol. 74 75. & 76.*

Cap U / *delubrum, sacellum, latine*. kaldit den Bygning eller Tilfat hos Kirckerne / hvor med Kirckerne forviis is oc giøris sterre / eller oc hviss som tilbyggis til nogen Begravvesser: Saadanne **Ca:**

peller eller Begræffvelser / holder Kircken ved lige / med mindre Kircken nyder dennem til Stolestader / eller derfor er s- a meget giffvet til Kircken / at saadanne **Capeller** eller Begræffvelser / med god Forraad kand holdis ved lige. *Recess. Christ 4. lib. 1. cap. 4. . 77.* Ey heller maa i Kirckerne indleggis nogen Cronens Ladinge eller anden Indkomme / men Kirckerne forblifve til den Brug de ere forordned. *art. 78. ibid. Hinc*

Capelan / sigis oc kaldis udi Almindelighed Præsteris Medtienerer udi Guds Ord / som enten tæner Sognepræsten Arligen for vis Løn / eller oc er *ordinar*. **Capelan** paa visse steder. Om saadanne **Capelaner** formelder *Recess. Christian 4 lib. 1. cap. 1. art. 20. parag. ultimo.* Om saahender / at enten en **Capelan** kaldis til at vorde en Sognepræst / eller nogen Sognepræst andensteds fra / blifver kaldet til at være Sognepræst udi et andet Stifte / eller paa en anden sted / da skal hand først forskrisvis / effter Ordinanzen / til *Superintendenten*, oc sig for hannem anqifve / sørend hand blifver indsat i samme Sogen. etc. *Legæ Præstekald infra. Nota.*

Ingen **Capelan** skulle lidis / som lader sig leve til Sognerne / Thi de skulle neppelige kunde med en god Samvittighed gøre Tieniste / end sig at blifve bestandig udi Fristelse (forstaa de som ey ere lovlige kallede /) *Ordinanz. fol. 70.* Ey heller maa nogen Sognepræst holde nogen **Capelan** / eller oc sætte nogen **Capelan** i Sogn / uden hand tilforn er *examimeret* oc ofverhørt aff *Superintendenten*, oc hand kiender hannem duelig oc dyctig derfor. *Ribber. art. 7. fol. 151. Adhæc Nota.*

Hvilken **Capelan** som skal forordnis til noget Vesthus i Rigsstæderne / det skal være en god Gudsfræctig Mand / hvilkken / forsuden sin Løn oc Nødtørffstighed / til første **Capelanie** i Byen eller paa Landet / der omkring / skal der effter tilstedis / oc ellers til næste Landskhye Kald / om hand dyctig oc fræctig er / for andre høris oc
for

forfremmis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 4. artic. 9.* Ydermeere see *Norske Ordinantz fol. 47. Et 48.*

Capitel/ Capitulum, Lat. à capite. Som til Exempel/ at lige som Hofvedle paa et Menniske/ er en Herre ofver Kroppen oc de andre Lemmer/ Saa er i lige maader/ meentige *Capitulares*, ret Hofvit oc fuldmægtige/ for svarer/ for deris Kirckers Indkomst oc dets *administration*, samt Vyanning oc anden forhold at anlegge/ dog icke til dets *profit*, men Kirckernis Fordeel der ved at søgis. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 3.* End oc saa her foruden / hviss Sager som under **Capitels** Dom oc kiendelse hlemfaldet, der paa befuldmægtigt oc *privilegerede*, at kiende oc dømme udi / som aff Alders hafver varit brugelig. Oc ere **Capitels** Sager fornemliggen disse effterfølgende.

Først/ alle Ectestabs Sager / oc dets Skilsmisiss Aarsager / naar der om Lovst indfalder. Dernæst Trolofselse Sagers skilsmisise/ med des affreisende Tilfelde. *Item*, Hoer Sager iblant Ectefolck / med meere/ etc saa vijt aff Alders hafver varit Brug/ oc bør for **Capitel** at Indstæffnis oc paakiendis. Dog Vidner oc Bevis / som udi Sagerne hør / de forhvarvois / føris oc udstedis / effter Lovlig Kald oc Børsel / Hieme / til Herris Bys eller Birkelinge / saa oc til Lands Ling / effter Sagernis beskaffenhed / hvileket / saaledis forhvarsvit / skal tagis bestrefvit / oc for **Capitlet** / oc ellers for *Consistorium* (förs end Dom gaar) fremleggis oc bevissis. Her om ydermeere vidskab / findis udi *Frid. 2. Ectestabs Ordinantz. Dat. Hafn. den 19. Jul 1582. Lege Vocab. Ectestabs Sager infra. Nota.*

Kirckens Ordinantz / *fol. 92. Item Ribber art. 23. ibid.* formelder / At hver **Capitel** / hvor Domkircke er / skal holde en Lærd Mand / som er en *Theologus* oc Læsemestere / oc besørge hannem med tilbørlig underholding oc Besoldina. etc. See ydermeere den Norske Ordinantz. *fol. 74. Lege infra. Domkircker.*

Capitlerne oc Raenstabs Proxster / saa oc andre Gelftligel / skulle Aarliggen levere / til hver *Philippi Jacobs Dag* / Fortegnelse paa

deris Kirckers beholding/ saa oc hos hvem Kirckens Penge ere udsatte/ sampt Kircke Regenskabernis Gienparter / oc det til Stiffts Lænsmandene/ som saadant sid: n hos deris Regensfaber/ paa Rentecriet hafve at fremstikke. *Recess. Christ. 4. lib. 1. c. p. 4. art. 6. par. 2. Lege Vocab Lænsmandene. Hinc.*

Capitel 2. Kiøb i Danmark/ paa Capitel 2. Korn / Smør oc anden Landgilde/ skal sættis Arligen aff Stiffts Lænsmanden oc Capitlet/ hvor Capitel er/ effter got ydesferdig Korn oc Smørs Landgilde/ dog saa/ at Kirckerne saa vel som Kiøbmændene steer stiel Vdi Alborrig oc Gyens Stifter/ skulle Lænsmandene/ paa Alborrig Hus oc S. Hans Kloster/ med Bis. operne oc nogle aff Provst: r: ne/ som Lænsmandene ville forskrifve/ sætte **Capitel 2. Kiøb: Beliger haa noagen/ effter det Kiøb at gifve Penge/ hve Kornit i rette tjoel/ effter Stedsmaals: bresvit. *ibid. art. 11.***

Vdi Norge/ skulle Kongens Befalningsmand/ paa Agaers: hus/ Stav: naer/ Bergen oc Trundhem/ hver paa sit sted/ med Bis: perne oc **Capitlet/** hvert Aar den 15. *J: nu: r: j:* sætte et vif **Capitel 2. Kiøb:** dog udi hvert Fogderi/ effter hvert Aars Landsens Art oc beskaffenhed. *art. 12. Lege Vocab. Kirckens Korn infra.* Forbemelte i Danmark/ saa vel sem i Norge/ skulle saaledis 12: re Kirckens Baere/ saa baade Kirckerns bester ramnis / oc dog oc Baarene saa dyre sættis / at de hos Kirckevergene blifoe beliggende/ dennem oc Kirckerne til frade. *D. et: Recess. Christ. 4. lib. 1. c. p. 4. art. 13. Not. 2.*

Effte: Capitel 2. Kiøb / selge Capitel 2. Herreerne i Danmark/ aemecallig oc deris Indkomst oc Landgilde / hvilcket dog er et blind Kiøb / saa at tal. / oc driffia oc Evenyilig for den Kiøbende at indaa / aff Ar: sage / at Kircket er hann. m. u. vitterlig oc forborget / naar hand Kiøber / oc hvad **Capitel 2. Kiøb** b. ifver / naar Tiden kommer hand skal betale. En: do: 2 at Smør: Landgilden leveris gemeentlig til S. Hans Dag / oc Kornit ved S. Michelsdags Tider / eller saa om trent Ar: ligen / o. **Capitel 2. Kiøb** sættis dog icke sørend andit

Nar der effter / *nembilia* / næste On. dag effter *Dominicam Jubilate*. De maa den Kiebende da endeligen betale / uden modsiælfse / effter det Kieb / som *Capitellet* self sætter oc slutter / oc derfor sigis det blind Kieb. etc. Doer er der inod at acte / om Kiebmanden nyder Baarene saa længe / uden betalning eller Pengis forskudelse / disimidler tid foruden Rente / sig til Fordeel / at bruge oc forlegge / *Doibctet* da / uden tvist / giffv: r hannem nogen Fordeel. etc.

Capitellets Kircker nyde deris Skove oc Fordeel der aff / med Olden oc andet / lige som andre Kircker / hvor icke *Præbenderne* sær Adkom / oc aamle Jordbøger / paa samme Skovis Herlighed hafve *Dict: Recept. lib. 1. cap. 7. art. 44.*

Capitelcer oc *Provste-Moder* skal hver haffve deris *numreret* Tingbog / igiennemdragit oc beseglet. *codem Recept. lib. 2. cap. 6. art. 24* *Lege Vocab. Landbting infra.*

Cassere / er / at til Intet giøre / hvort som tilforne har varit giort / ut *li Cassere* eller affjatte nogen aff sin Vestilling / eller oc at *cassere* en *Contract*, er / den *Maactesløg* at giøre: *Cassere* en *Dom* / *Cassere* et *Tingsvidne*. *Latinè Annihilare*, sigis om den *Dom* oc *Tingsvidne* / som blifver underdømt oc *cassert*. etc.

Caution, er: Forsikring eller Forvaring / for nogen Sag / ut for *Manddrab* / hvorfor bødis trendee 18. marc / etc. *Jyd. Lov. lib. 3. cap. 21. aut Cautio sufficientis valoris*, det er fuld værd oc vurdering for saa mange Penge. Der om *Jyd. Lov. in Glessa, lib. 2. cap. 9. ubi Cautio quintuplex recensetur. Ut*

(1.) *Cautio Fide-jussoria*, som skeer ved Borgen eller Løffte. (2.) *Cautio pignoratitia*, ved rørlig Pant. (3.) *Cautio Hypothecaria*, ved Forsikring i Jordegods. (4.) *Cautio juratoria*, Forsikring ved Eed. (5.) *Cautio chirographaria*, Forsikring med Dreff oc Segl. Men nu omstunder / siunis de tre første at være de viffeste / effterdi at udsaae uden Pant oc god Forvaring / er misllig. *Recept. Christ.*

Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 9. De kand den endda undertiden blifve skuffet oc bedraget / som haffver Pant eller Forlofvere. *Non opus est verbis ubi rerum testimonis adsunt*, sagde Cicero i gamle Dage. *Lege Vocab. Borgen supra.*

Centner er en Bect / som indeholder hundrede Pund / saa kals det aff det Latinske ord / *Centum*, som betyder Hundrede. Enddog Becten under samme navn paa atskillige steder *varierer*, som her / oc til Lybeck / oc de Østerste steder / holder den 112. Pund / til Bremen oc andensteds 116. udi Holland / oc Øffverlandene udi Tydsland / 120. etc. Hvad der aff gifvis til Told udi Sundet / der om *vide Tolds Kullen Dat 21. Decemb. 1640.*

Ceremonier / som Kircke-Ordningen / saa vel i Danmark som i Norge, paabiuder oc befaler / at skal holdis oc drijsvis i Kirckerne / med Prædicken / Formaning / oc andet meere. Dets Indhold ere disse som efftersølger.

Den 1. *Ceremoni*, indeholder (1.) Om Guds Lov oc Gudsfrygtighed. (2.) Om Evangelio oc Troen til Gud. (3.) Om Poenttænge / oc hvorledis mand skal sig rette oc bedre. (4.) Om Kaarst. (5.) Om Bønnen. (6.) Om gode Gierninger. (7.) Om den frj Vilje. (8.) Om den Christellge Frshed. (9.) Om Guds ewige Forsum. (10.) Om Menniskellge Paafund. (11.) Om Øffrigheid oc Herskab. (12.) Om Eceteskab. (13.) Om Helligen. (14.) Om Faste. (15.) Om Willeder.

Den anden *Ceremoni*, befatter (1.) En Skick om Børnesang i Kircken. (2.) Hvorledis Messen skal holdis for Folket. (3.) Om Guds Ord at prædicke. (4.) Om at holde helligt. (5.) Om Børn at døbe. (6.) Om Afsløsning. (7.) At berette Folket. (8.) At giøre Eceteskab. (9.) Om Prædicke at besikke. (10.) At Bandsætte de Forhærdede. (11.) At besøge de Siuge. (12.) At være hos dennem som skulle afflifsvis. (13.) At jorde Lijg. (14.) At undervise Jordermødre. (15.) At lære Qvinder i deris Børnesødsel. (16.) Hvorledis mand skal handle med de Qvinder / som ligge deris egne Børn ihjel.

Herom hørmeere see voris Kircke-Ordinanz / *artic. 1. & fol. 12, 14*
 Item den Noisck-Ordinanz / *art. 1. & fol. 3. & 4.*

Cifer eller *Cifra*, er saa meget som *nul*, oc sk. i *Troi* eller *ten*
 nis med o. som betydter udi sig seiff intet / men naar det ieggi til et
 andet Tal / betydter det sig ganck saa meget som samme. Tal er i sig .iij.
 Stigs oc saa undertiden om *Mensck* / waar man vil betegne en
 der intet duer / si ær man: Det er et *Cifer*.

Citatio, er *Kald* oc *Varjel* / som skal endeligen ske for alle
Form. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 80.* De der som *Varjel* eller *Kald* skal
 tien i *oulig* / da skulle tvend *Lov* / alle *Personer* vidne inden *Engel*
 at de den *Dag* / *Lov* / enten *Personlig* / eller oc for hans *Port* eller
Broest / (*ae quo p. iud. ante*) halffve kaldet een *Person* at møde / paa
 det sted / eller til det *Tid* / oc svare / imod den *Dag* / hand *beskyld* for.
Jyd. Lov lib. 1. cap. 50. iure Seland. lib. 3. cap. 20 & lib. 6. cap. 23. Vi-
de Kald oc Varjel infra.

Citeris en i noen *Sag* / oc i *Citationer* icke meldis hvorfors /
 oc hvad *Sagen* er hand *stiffnis* for / da bør hannem at unde *Lid* oc
Ris / til næste *Dag* / i *den* / at svare for sig / til een andens *Lid* /
 icke / æfterdi *Sagen* var icke i *Steffningen* aabenbaer eller na. ngi vet.
Loro par. g. 99. & f. cit. ad cap. 50. Jyd. Lov lib. 1. Derfor bør V.
sei eller Steffnings Mand / at næstingiv / hvem de *stiffne* ede / kender
 for / saa oc hvad *Sagen* er / paa det den ind *stiffne*de kender vide at svare
 til *Sagen*. *Leges infra Varjel oc Steffning.*

Clircke oc *Enckel* / naar vare *Borgen* for *Penge* / thi de hafve
 veris *at* at gieldt alle *End* *Møet* oc *Born* / eller noen *Mands* *Dus*
st / u maan vare *Borgen* for *Penge* / oc / for andet *Kordi* / at in *en*
Wort der en *hafve* egit / maa noet *af* den e. etc. *Jyd. Lov. lib. 2.*
cap. 65. Ratio, quia contra impeminentis actio est, cum nihil in bo-
nish. bo. t. Vae Borgen supra.

Closter / *Monasterium* vel *Conventum*, *Idem Lat. Nota.* Af
 fare eller begiſve sig i *Closter* med sit *Gods* oc *Formue* / haffrer væ-

ret en megle fornemlig Brug i gammel Dage: Hvor om den Slaarske Lov *aler lib. 2. cap. 10.* Vli Bonde helbreve oc usiug i Closter fare / da maa hand med all hans Hofvitied indfare: Men vorder hand siug / da maa hand giffve halffdeelen aff hans Hofvitied til Closter eller til andre / oc icke vjdere. Kircke-Lov. c p 9 stadfester det samme. *Vide Arvboeg cap. 39. & 40. & jus Sel. ind. lib. 1. cap. 29.* tilsteder en heller vjdere / end ens halvve Hofvitied. *Text.* sammesteds siger: Dem kalle vi **Endskinde** at være / der en ere forde til Tingz / eller Kithen til andre **Steffnemaal**: Forstaa / den maatte icke indf. sig i Closter / at bliffve Broder eller Syster / som til Tinge vaar Lovforvunden. Slaan. Lovs Arvboeg *cap. 41. Cap. 42. ibid.* siger / At den Hustru kalde vi siua at være / der en maa gange med sine Ledom / oc ride i sin Boestad. etc. *Lege Tingfiug Mand infra.*

Closter maa en tage noaen Fredløs eller Lovfeld Mand til sig. End hvilken Lovfeld Mand / Closter tager / bøde Lovfuldt for hans Brøde / om hand er Munc / eller jage hannem ud / om hand er i Berdflige Klæder. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 27.*

Closter som huser eller herberger Fredløs Mand / vidende. *in eandem pœnam incurrit.* *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 27.* *In genere enim Textus loquitur,* bøde 3. Marck til Kongen / eller gifve 12. Mandz Eed / at de en viste at hand vaar Fredløs. *Lege Vocab.* Fredløs Mand *infra.*

Closter-Mand arffve en. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 25.* Slaan. Lov. *lib. 2. cap. 11.* Arvboeg *cap 52.*

Closter-Mand oc lærde Mand / det er / Præster oc Degne / oc *Sub* Degne / maa en være Berge paa Leegz Mandz Ting. *Jyd. Lov. kb 1. cap. 31.* Doa skal her actis / at denne Ret om lærde Mand oc Præster / bleff giort her udi Pafvedømmet / oc derfor icke nu saa **Existaits.**

Gloster-Mand / (uden Abbe) maa ey Bergen vare for Penninge/oc ey for andet: fordi / at ingen Mand der ey hafver eget/ maa noget affhænde. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 65. Vide Borgen supra.*

Gloster-Mand maa ey løbe Jord / der Landvern gic aff/ siden det *General-Concilium* daar/*Innocentius* Pave holt *Anno 1215.* Hvad de siden vilde løbe / der aff skulle de enten Lething giøre / eller hæve det i Kongens minde. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 9. Lege Vocab. Di. æfter.*

Gofardi-Skibe / *Navis oneraria, Lat. ere* Kjøbmænds Skibe / *quasi* **Copfart** / som løbe eller fare paa deris Kjøb eller Kjøbmandskab / oc kommer det aff *Landske* / **Cop** oc **Copmand**. *Item* **Gofards** Waadsmænd / ere de Waadsmænd / som lade sig bruge paa Kjøbmænds Skibe/oc fare paa Kjøb oc Sal. etc.

Commissarier *vel* **Commissarij**, kaldis de gode Mand / som tagis udi Befalinger/oc hafve Fuldmact/Sagen enten til mindelighed at foreene/ eller oc Parterne ved endelig Dom atskillie. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 72.* Kaldet det Jæfnedshende eller Dannemænds sigelse: De kaldis *in Glossa latina* *Compromissarij aut arbitratores.*

Recess. Christ. 4. siger: Naar noagen aff Adel/ som tilsammen udi Befalning ere tagne/ sig om deris Domme icke kunde foreene/ da skulle de fleste Stemmer beslutte Dommen: End er de lige mange paa begge sider/da giffve den som Formand er/med dennem som hannem følge / Dommen bestrefvov / oc ingen anden: De skulle *Commissarierne* inden Maanits Dag der næst æfter / i det seeniste/ giffve Dommen bestrefvov/oc da strax/ hvils Brevve oc *Documenter* for Retten leverede ere/en hver iglen lade tilstillie. *Dict. Recept. lib. 2. cap. 6. art. 3. Lege supra* Befalning / *& i. 3. fr. 3. Supplicat. 2.*

Commissariers Affsictor/ om noagen vaaskader/ da skulle de sia vel som Landsdommers Domme stæffnis til Herredage/inden tre Aar effter Dommens levering/ skeer det ey/ da stande de der effter us

ryggede / saa vijt Dommerne angaar: Dog *ingl. Mayest.* fo. be-
holden/der udinden at *dispensere*, Dommeren uden Skade/om Sa-
gen Bmyndige angaar/ oc deris Berge vederhæftig er blesseen/ End
oc saa udi Drabsfagers opreisning / saa vijt til Sandheds oplusning
fand være fornøden: Jcke heller betagis nogen sin Ret: naar den dres-
ven *Process* icke beskylts, eller Dommene til underkendelse indst:fnis
men andre oc bedre Bevistning i Sagen forhvarfviss oc forie. *Recess.*
Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 15. Liaesaa forholdis i Norge: med Com-
missariernis oc Laugemandis Dommis Indst:ffning. *Lict: recess.*
lib. 3. artic. 23.

Concubine / er Slegfredquinde/ Bo:lskab. *Lege infra Sleg.*
fredquinde / & *supra* Boelskab. *Item Jyd. Low. lib. 1. cap. 27. Vide*
Trille: infra.

Confect / *Impomenta Lat.* Saadan Confect eller Ban-
quet/er aldeelis forbudet Understanden i Danmark/ Geistlige saa
vel som Verdslige/ at brugis/til nogen deris Bryllupper/ under 200
Rix dalers Straff. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 13 parag. 2. &*
art. 7. parag. 13. Lege Vocab. Bryllupper supra.

Confoye / er paa Danske Bestærmelse/ eller Gelseide. *Latine*
Salvus Conductus, hvad heller nogen Confojeris enten til Land el-
ler Vand. De er Confoj til Vands / Orlogis Skibe / som følge
med Floden/ oc søge Fienden/ at bestærme Floden/ om behoff gisris/
for en vis Afgift / Dog hvis Skade de fange i Ficten / skal Floden
igien erstatte oc *reparere*. *Hinc.* Confoj paa Hispanien / er Kon-
gel Orlovs skibe/ som Confojerer Kiedmandis Skibene *re Nota.*
De Hollandske Confojer sardelis forbiudt / at indladde oc ud-
føre Egge: Sømmen fra Aggerhus Lan i Norge / oc til Holland.
Afsende/ deris Bestillingen/ at Confojere Floden/ oc icke at gire
noget imod Kongl. Fordordninge. *Christ. 4. Forord. Dat. Hafn. 11.*
May. 1642.

Con

Contract, er saa meget som en foreening / eller Obligas / som tvenne eller flere imellem hin anden oprætte / paa enten eller allest / ver at holdis. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 102.* formelder / At den sidste Con-
 tract, fortager alle de Sager tilferne vaare handlede / ved Nam.
Item Kiebmænd betaler effter Contract oc Afstfeed. *Lege Kiebz
 Mænd / & Recept. Chr. st. 4. lib. 2. cap. 15. art. 10 Hinc.* Contrahere,
 2: forcentis eller forliqis med nogen / enten Skriffelig eller Mündt-
 lig. etc.

Contumax, er den som sidder offverhørig. *Contumacia* er /
 Modtvillighed / Ofverhørigjiddelse / eller Rettens Foractere / naar
 som nogen steffnis til Ting / oc vil en møde / da sigis saadanne Con-
 tumax, oc Retten ofverhørig. Hvorledis med dennem skal *procede-
 ris*, det læris *jure Seland. lib. 3. cap. 28. & lib. 6. cap. 10. 11. & 25. Le-
 ge Vocab. Mandheld. Item* Ofverhørig *infra. & Recept. Christ. 4 lib.
 1. cap. 2. art. 9. 10. 11. & 12.* Hvorledis med saadanne Halsstarrige
 skal *procederis*. saa vijt Kirckens *Disciplin* angaar / *vide infra.* Hær-
 dis / & *Vocab. Steffne.*

Creditorerne, ere de / som betroe en anden / enten Gods el-
 ler Penge / til visse Tider oc *Terminer* at indløsis / erleggis oc affbe-
 talis / hvilck: et nu i disse Dageer misligt / oc undertjden aff *Debitorer-
 ne*: de Skyldige / fast umueligt at cysterkommis. Hvorfore naar
 saadant mislinget / oc Creditorerne der ofverbliffve forarsaget /
 enten ved Dom oc Forfelling at søge / eller oc om Arve oc Gield for-
 svergis / eller oc saa fornemliget / naar opbludelse udi Gods / dennem
 der til forarsager / da saa mange udi et Gods vorde Lodtaget / oc der
 udi maa tage deris Betalning: da skulle de der om Lodde / naar Løssø-
 re oc Godsit Laxeret er / hvilcken aff dennem før eller effter skulle
 haffve kaar at tage deris betalning: dog hvo udi Løssøre beaynder at
 tage / skal tage sin Betalning der udi saa vijt de kunde tilstrecke. I li-
 ge maader / hvo udi Jordegods tager / bliffve sia der ved / men til: ecker /
 tage sig oc paa et sted oc samlet men til er: Indfalder nogen tvist /

de *Interfesserede* imellem / da hafve de forordnede *Dommissarier* der ud-
finden at kende. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 1. par. 5.*

Naar alle *Creditorer* ere fornøvede / befindis da noget til of-
vers / det tilkommer den som opbiuder. *ibid. Lege Vitz Mand.* End
hiitver oc nogen *Creditor* ude / oc ey vil møde / da affsattis hans
Lod / aff de tilforordnede gode *Mænd* / som skal staa *Nar* oc *Dag* / som
dog ey bekommer videre / i hvad forskrifvelse hand hafver / om opbiu-
delsen skeer loutlig. *Allegat. Text. par. 7. leze Vocab.* Opbudelse
infra Men effter *Nar* oc *Dags* forløb / er det falden under *Dom* / om
Godsit icke søgis. *ibid. vide Vocab. Landsmand etiam infra.*

Cronens Indkomme / Afgiffte oc Regensker / hvorledis
dermed forholdis / der om *vide* Forord. *Christ. 4. Dat. H. 7. den 23.*
Jan. Anno 1615. Lege Vocab. Lands-Mændene.

Cronens Siemere skulle søge **Cronens** Møller / oc der las-
de male / som de aff Alders tid pleye / eller dem aff *Landsmanden* / næst
ved *Haanden* / forevisis. *Lege Vocab. Vøndernis Svat: Møller.*
& *Recess. Christian. 4. lib. 2. cap. 9. art. 1. Item Vocab. Lands-*
Mændene.

Cruses Messe / 3: Hellig Kors-dag / som indfalder den 3.
Maj / Auligen / til hvitken tid Møllerne i *Sieland* / som hafve
Græs Overne eller *Vinter* Møller / endeligen skulle optage deris
Stiborde / oc ey sætte dennem ned igien / sørend alt Høe oc Korn ere
inde. Hvor om *Jus Seland. lib. 4. cap. 16.* formelder: Er det *Vinter-*
Møller / da skal hand optage *Stibord* i **Cruses** Messe / naar mand
ganget med *Kors* / oc skal ey nedsætte / sørend alt Høe oc Korn er in-
de aff den sted / saa at det Land være alle *Mænd* Skadisløs. See *infra*
Vocab. Mølle.

Cuirassier / er oc kaldis den *Person* som til *Rytter* er anta-
git / at lade sig bruge ind i *Krig* / oc naar hand fuldkommeligen er ar-
meris, med Hest / fuld Baaben oc Gæver / *Capabile*, hans Fiende
under Høen at gaa. Saadan en fuldsærdig **Cuirassiers** Be-
sofs

solding / et Aar / et 150. *Specie Daler* / eller oc deris Værd udi gang-
 bar Mynt : Hvo saaledis en *Cuirasserer* er for en anden udreder /
 hannem gifvts der paa et halvt Aars Beføling / oc naar Aaret er ude /
 Resten / om icke Twiif indfalder. End blifvex saadan Beføling til-
 bage / hos den som den udgifve skal: da skal Rætmesteren / eller den i
 hans stæ commenderer , den som anden rictig Gield udfordrer. *Re-
 cess. Christ. 4 lib. & cap. 2. art. 4. parag. 8. Ydermeere lege Vocab.
 Deß Diensten etc.*

Currant er saa meget som gangbar / *us Currant* Mynt /
 oc *Currant Daler*. Det om *lege Constitus. Christ. 4. Dist. Hæft.
 den 16 Novembris, Anno 1619. parag. 8 9. 10. Nota.* En *Cura-
 rant Daler* er 5. stette *Marck* / eller 30. β. *Danste* / oc en *Currant
 Marck* 20. β. *Danste* *Ibid. aliter, Current Stijl*. Det er
 en god / kiendelig oc læselig *Stijl* / uden mangel.
Latine, Nota, Hinc, notis scribere. &c.

DaaB/ *Baptismus*, *Latine*. Børn maa ey døbis i andet end Vand / oc skulle Børn døbis i Naavn Gud Jar 1. 13. / E. 1. 13. / Hellig Aans. Kone maa ey døbe Børn / om Mand er at besomme. *Jydske Lov. lib. 1. cap. 2. Kirck. Ordinans fol. 30. & 31. N. 1. 1. D. d. 17. 18. & 19. Nota.*

Den hellige Daab maa Børn ey forholdis lengere end den i Kircken med det allerførste kunde forrett's. Ydermere er forordnet i Danmark / At med smaa Børns Daab skal saaledis forholdis paa Landsbørne / at de ofte Dage efter Fødselen / i det sanfste, oc Lægen i Kircken forrettis / skulle Børn føris til Kircken oc døbis. Vdi Kjøbstæder / skal de Børn i lige maader / sine Dage efter de tre fødsde / oc Dienisten skeer / til Kircken føris / oc annamme Daab oc Christendom. Hoo der i nød sig fordrifter / oc deris Børn i anger en / fornejat slaar / uden Kircke / udebt / befind is at lade liq / de haaffoer der med forbrut Lijer daler / til næste Hospital. Hoo m d Landsmandene paa Land it / oc Borgemeistere oc Raad i Hjøstædernes / skulle hafve grandaffvelig oc flittig Indseende / oc saadanne forfaldsne Bøder lade indfordre. *Forord. Christ. 4. Das Havn. den 2. Mæj. Anno 1645. Nota.*

Daabem tillidsis i en hjemme i deris Huse at lade forrette / ey heller det Høyrardiae Altars Sarranen te / eller Ecclesiastis Christelige Indvielse / naar det retteligen eller iblant andre tilliæ kund beskuller i den hele Forsamling / baade de andre til. *Exempel / saa til selis Bønners Kraft: Høitst en hvet ret Christen / Adel / saa vel som Bødel / ydermere oc grundeliqere betænke Land / Gud til Ere / oc sig seiff til Gavn. Om deris Straff som der imod sig / see *supra* Vocab. Adel. & i fr. Præter. Item Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 16. Lege *supra*.*

Daab

Daaben er indskicket aff Cristo selff, hos Matth. i det 28. Capitel v. 16. Der er een Herre/ een Tro/ een Daab/ een Gud/ oc allis (vor) Fader/ etc. til de Ephejer i det 4. Cap. v. 5. 6.

Daabbel eller **Dobbelt** idem. *aleatorum Latine.* er / util: hÿellig Kort eller Bretspils lægen / der om formelder Gaardsbretten/ art. 24. At inæen (forstaa til Hofve) maa **Daabble** sin Hest / Baarben eller Berge bort/ oc en paa Verria eller høyr Pant/ end hand bær mer si. Hvo det gjør/ hand være ugiid/ Erlø/ oc sølgis til Dorsten oc forviss. *Lege Feyllemarckef infra.*

Den Norste Lov siger: Om mand **Daabblen** oc kaster Lærling om PENDINGE/ da ere de Penge paa Wortet komme/ forbrut til Kongen/ oc hver den (som spiller eller kaster) bøde til Kongen/ en half mark Søff End vedde nogen sammen/ da hafve ing-n dennem der aff/ ooa bød is intet inæd Kongen for Vedde. K. B. 28. cap.

Daatter / *per se int-ll gatur. filia. Latine.* maa en siæ haa aff Faders Vergemaal / førend hand gifver hende en anden ret Berge. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 7. Den Norste Lov siger: Om **Daatter** som ugift er/ taæer Arff med anden **Daatter** som gift er/ eller Fader/ Moder / Brødre eller andre/ da tager den ugift **Daatter** saa meget aff den ugiftte Arff/ i Niemgift aff ugiftte Arff/ om den der tilforne siæ mest til Niemgift. I lige maader forholdis/ om de hafve stift tilforne hiemme/ oc hafve icke saaet lige ud i PENDINGE/ da tage oc syls list forlod is. haa leng. P. naæ recker til. A. B. 1. cap p. r. 2. g. 3. *Lege Voc. 6. b. Niem gift ei. fi. 2. Item cap. 7. iud. par. gr. 13.*

End vorder **Daatter** beliaæen / i sin Faders eller Broders Gaard der hver hun hve et Arff eller Fader eller Moder. uden hafve sig lig Niemgift/ som Fader/ eller Broder/ om Fader en er til vil giere med hende. End icke Fader/ Broder/ Søster Sønneborn eller **Daatter** barn til / da taæer hun den Arff alt / saa som hun inæen Søghafæe. ib. d. cap. 7. par. g. 9. 10. *Lege Voc. 6. Nye. Item Jyd. Lov Ab. 1. cap. 8. § 33.*

Dag oc Jambling / ere 6. Baer oc et Aar. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 23. Jus Seland. lib. 3. cap. 10. &c. Lege Hellige dage & Jambling infra. Item Aar oc Dag supra.*

Dagverck / det er **DAGS** gienning / beftilling eller forretning / thvad fcin heldsi nogen Land giøre eller uerette. *hinc.*

Dagsverckis spilde: er forfømmelse / Skade / Kost oc L. ring. Naar den skal igien afuis / vide Skaan. *Lov. lib. 6. cap. 1. 2. Item Anstua Dion supra.*

Dagtinge / er at foreenis / om hvis tvistigt er / & hinc for-
dagtinge / 2: at forsvare en med Lov oc Ret. *Nota.* Den sig forsee imod Lowen / Land ey med Lowen for **dagtingis**. *Reg. juris.*

Dannefæ / er Sølf / Guld / eller anden Metal / som udi For- den er nedfat / oc igienfundis eller opgravis / det kaldis **Dannefæ** / *qvæsi* Danmarckis fæ eller Liggendefæ / for det hører Kongen alleene oc ingen anden til. *Vide jus Seland. lib. 6. cap. ult. Hvo saadant Dannefæ finder / oc dss / da skal hand legge det ud med 12. Mandis Eed / oc bewise / at det var icke meere end hand angifver / etc. Lege Jyd. Lov. lib. 2. cap. 113. & Skaan. Lov om Orbdemaal cap. 40. Sal. Velb. Arrild Hvitfeld / udi Regis Christophori 1. Historie / forklarer / **Dannefæ** / oc saa at vare / hvis Guds oc Formue de effterlade sia der hendse her i Alget uden Afsvinaer / at det hører Kongen til. *Vide pag. 271. ejusdem. Item Dict. jur. Seland. lib. 6. cap. ut supra. Lege Vocab. Gronde Guds infra.**

Danne Hoff / *Gallice parlamentum, Latine supremum judicium, Danicè* Almindellge Herredage / som nu holdis gemeenlig i Rispenhafu / skulde i gamle Dage holdis en gana Arligen til Vibors rig / som Lord Degen siger *paragr. 48. Item Constit. wald patris Regine Margar. parag. 10. Constit. Christophori Regis, parag. 24. Et Ericus Rex prioris Erici filius, parag. 4. & 20. Handfesting Olvi, parag. 29. siger i Nyborria / effter gammel sedvane. Ericus Rex Dacia Chri-*

Christophori Regis filius, cap. 9. siger i ligemaader i Nyborrig / hver Aar Midfaste Søndag. *Privil. Christ. 1. paragr. 20.* formelder / at udi Slesvijs / Holsteen / skal Aarligen holdis en almindelig Landdag / oc da forhøis alle Klagemaal / oc dømmis paa alle indstiftte Sager / etc. Men hvorledis / oc naar er: hver som vedkommer / hafver sig til Herredage / her i Danmark at indstille / der om læs under det Ord Siden. *alias Danneholm* / som er ræt Lande-skiel / imellem Danmark / Norge oc Sverzig. Derom findis ydermeere under det Ord Landemercke *infra.*

Danmark / eller det Kongerige **Danmark** / haffver navn aff Kong **Dan** / den første / thi hand samlede Jylland / Seeland / Slaane oc Berne under et Regimente / oc derfor kaldede Riget effter sig oc Marken / nemlig **Danmark** eller **Dans-Mark** / som voris *Historici* vidne. etc.

Danmark blifver et frijt Kaare-Rige / som det er / oc aff Arvilds tid værit haffver. Handfest. *Frid. 2. art. 47.* Dcer **Danmark** ingen fremmed Konge eller Potentat underlagt / eller Statsfjolsig / som *Christ. 1.* udi sine *Privilegier* berømmer / *parag. 6. 7. 8.* Jyd. Lov. *lib. 3. cap. 62. in Glossa.* Hvor den vijt berømte Juristis *Bartholus* ord om **Danmark** indføris / saaledis: *Rex Dacie est Rex liberrimus, nemini subiectus, absolutogaudens Domino sumaris, non minus quam sus territorij. ad L. Littora ff. Ne quid in loco publico. &c.* *Nota.*

Danmark oc Norgis Riger ere tilhobe indlemmit med hver andre / udi Dronning Margretis tid / oc siden udi Kong *Christians* den førstis tid saaledis forenit / at de til ævig tid / skal altid blifve tilfammen / under een Hære oc Konning / oc hvilcken Herre oc Røst / **Danmarks** Riges Raad / Adel oc Stender / kaare til **Danmarks** Riges Konning / den skal oc være Konning i Norge / oc lade sig der saa vel hylde som i **Danmark** / som sædvanligt væres

hafver: Hvor om yderligere kand læses i den Nords. Lovs Singf. B. 10. Cap.

Danmarks Rigs Raad skal besørge med Kronens Læne/ paa det de icke skulle bruge Herredage eller anden besættelse med deris egen Omvæsending. *Handf. Frid. 2. art. 4* Derimod der Rigs Raad forpligtes/ med Kongen/ at forsvare Encken oc Hadelse Bøyn/ oc veen som ey harve Lænderger. *Item, alle Hjelpe Gæstua den Fattige saa vel som den Rige vedertaris Lov oc Ret Ricke Ch. 11. 2. art. 1. & Handf. art. 2. Vi. c. Jodffe Lov. in pref. l. par. g. 1.*

Danmarks Rigs Raad/ nyder/ bruger oc beholder deris Jordegods oc Liene/ irli til ævrig tid/ med Hals/ Haand/ alle Kongel. Saer/ oc also anden Herlighed oc Rettighed/ saa fri som Kongen i **Danmark** hafver/ ofver Kronens Gods oc Liene/ oc re frige haffehæve. etc. *Fide Handf. Frid. 2. art. 6. Reces. Christ. 3. art. 2. Legge infra Kongens Fogder.*

Danmarks Rigs Raad oc Adel/ maa icke sigbe eller pantsenoget frigt Bondegods/ uden det skeer med Kongens tilladelse. *Handf. Frid. 2. art. 21.*

Deel / *Latinè pars*, er en affsondret Part eller Jord/ fra alle Byses Parter/ *quasi* Deelt eller affdeelt/ fra andens Jord/ oc derfor icke bør at rebiis. Der om siger Texten *Jnd. Lov. lib. 1. c. sp. 46*. End vorder skilnet eller Tratte paa/ hvad heller det er *Ornum* eller en **Deel** er saa at forstaa: Om saadan Jord som omtrækkis/ var indgrævet eller indhegnet/ enten med Steen. Stabel/ eller særlige Mærke/ den tid ald Marken bleff rebet oc **deelt**. *Legge infra Vocab. Ornum. Item Stuff oc Særliisb.*

Deele / *Latinè dividere*, er/ at maale eller skiffte Jord eller andet *ut*. At **deele** til **Reeb**/ som siis i **Reffen**/ naar noaen drifver nogen Jord eller Evedom under **Reeb**/ ved Lov oc Ret/ *ut suo loco*, & *Jnd. Lov. lib. 1. cap. 50. aliter*, at

Deele

Deck med Retten / *laimè agre*, er at *pro eacè* til Lauge. *fine* for Deelt / *condemnare. ut* do: Deelt oc Lovdo-vund en Mand / for Gæld / Bøder / eller i andre maat er / sa. vnt eijter Loven nogen kan / oc maå for Deelt for. *Vide Jnd. Lov. l. ca. 61. Jus Se. and. lib. 3. c. p. 28. Lige Lovfeld & forvunden M. n. infr. Hinc*

Delemaal eller at være unde. **De. l. m. al** / jist om den som for Gæld / Skyld, gjort uret oc Bøld / til Lmae tiltalis / Deelt oc fortelais. *Hinc* Høring: Dele / Dødens Dele / etc. Den fornemliken kaldes den *Process*. **Deck** eller **Delemaal** / hvor aff tre marcé Kon. en / oc tre marcé Bønden / for overhøring oc Rettens foret sprinaes. *Jnd. Lov lib. 2. c. p. 61. Lovens Ved derom e. e. saaledis*. End taal hand Dom / oc vorder ofverhørig / oc ey retter inden Lauge dag / da er hand skyldig at rette ved Bønden / ofver det paa er fiem / tre marcé oc tre marcé til Kon. en / (forstaa hans Faldemaal) oc der eijter maå Nam brugis / liqe i om hand vaar kalden for *Nafninge* / om det er paa Lauge Lovdeelt / etc. *Text pr. & allegat. Nota*

Dele kand ey fortelais mindre end fire Lauge dage effter hver andre: første Lauge / naar Varslet er affhjemlet / oc Laugebogen indskrevet / (*Lege Vocab. Varsel infra.*) da skal næffnis oc Sagen afvis / oc i lige maader hvad Sagen er / indskrevet / oc da taais første Lauge / siden fortelais Lauge effter andet / oc i lige maader i Laugebogen næffnligen indskriet / Sagen saa vel som Perionen. Møder Besderparten icke inden fierde Lauge / oc enten retter eller afverger / da næffner Herrtsfogden / om det aff hannem begieris / til fierde Lauge / sex Høring / *o*: sex Lovfaste Mand / oc siger: Gifver act paa i sex Høring / hvorledis M. hafver nu i fire samfelde Lauge / Deelt *o*: forfulde M. for. *re. De. n.* en dis midler tid hafver rettet for sig / eller afbevist det hand beskyldis oc tiltalis for / hvorføre i Dømmemand forleggis / at giøre der ubi saa viif Loven tilsteder. De effter at Sagen vjdere aff Laugebogen er oplæst / siges forⁿ sex Høring / en effter anden / at effter

di. nu udi 4. samfulde Ting/ icke haffver rettet for sig/ valige som hand for den Sag er Lowlig forfuldt/saa er hand oc nu der fore Lowlig Deelt. Det kaldis ret at Deeltis med sex Høring eller Høringes Deele: som er brua i Jydland oc Sken. Men i Sieland oc Skaane/ skeer gemeenlig Dom til fierde Ting (naar Bøderparten ey mødes/ oc icke før: Men mindre i Sagen fremleggis rictige Haandskrift oc Bøjs/ dog skeer saadan Deele gemeenlig *ibid.* ved Herrisfogden allene: som det oc gifver beskrevet under hans oc St. isverens Forsegling. *Legē Vocab. Semē / p. suld infra.*

Hvo saaledis blifver Lowlige Deelt / oc forfuit med Høringes Deele/hand maa sit Gods ey afhænde/hand maa oc ingen Mand sæge/ førend hand retter for sig/ for de Deele hand er forfuldt fore/ ingen maa heller tage hannem til Brydie / uden hand vil rette for hannem. Jyd. Low. lib. 2. cap. 08. Oc skal samme Lowdovunden Mand/ bøde/ foruden Hofvitlagen, tre marcē Bønden/saa oc Kongen. Jyd. Low. lib. 2. ap. 6. ut *supra.* Effter Bircke Rette bøder den som med Høring so Deeltis/ tre marcē til tre Skiffte. Birckeret. art. 26. & *infra* Felds Mand.

Recept Christ. 4. lib. 2 cap. 6. art. 13. formæder: Hvo som for nogen Sag lowligen blifver til fierde Ting forfuld med Høringes Deele/ oc inden fierde Ting hvercken retter for sig / eller stiller sig volderen til frede/ey heller med nøyctig Bøjs/sig imod hannem erfierer/da stede Dommeren Deele ofver hannem/om der end stont icke tilforn er gangen Dom i Sagen. Art. 27. *ibid.* forbiuder/ At ingen til Hiemtinge skal for Deeltis for Sager / som ofver 3 Dalers værd ere/eller Ere paa ielder: med mindre tilforn er dømt i Sagen/effter Lowlia Kald oc Barfel: Derforuden / saa fremt nogen ved Nam elser Burdering kand søgis / da skal ald Deelemaal forblifve: For Ord/ved hvilcke ingen sictis paa sit ærlige Rø:te oc Lempe/skal ey heller nogen Deele eller Ere-dom udfstedis. *Vide Text. praalle g. 15. Legē Høringesdeele. infra*

Deeltis

Deels-vinder maa ingen Liane bort / til at spille en andens Ret med / med mindre Saad: **Deels-vinder** om aar Fredløse / eller **Arv: i de Sager:** Saa fremt oc nogen i Rettergang bekyldis at vare fordeelt / oc strax retter for sig / da skal det hannem for ærlige Sager vare tilladt / oc ey Rettergangen for hans skyld spildis. Der foruden skal oc ingen for ærlige Sager fordeelis / uden det efter Loven næffn givis / hvor høyt mand lader hannem fordeele. *Recess. Chr. 4. lib. 2. c. p. 6. 22.*

Degn / eller oc **Dejne** *idem. Diaconus, custos sacrorum, adiutus, Latine,* er en eller flere aff Skolerne særdeels forordnede Personer / til Landbye-Sogner / efter Ordningen / stiftede, til at siunge udi Kirckerne / oc tiene Præsten ved Alteret: *Item, at informere* 2. ngdommen paa Landbyerne / udi deris Børnelærdom / som dennem oc vdi Ordningen *fol. 71.* særdeelis befalt: De hvor Børnene ere saafmaa / eller oc Vægen farlig / at de ey kand komme til Kircken at underviise / da skulle **Dejnene** forsøpe sig til Byerne til dennem / oc der dennem undervise. *Chr. 4. Recess lib. 1. cap. 1. art. 31 p. r. g. 7. Lege Vocab. Forældre / & supr. 2. Børn.* End dersom **Dejnen** der tiler usbeqvem / da maa hand icke vare Sogne-**Dejn.** *Dist: Ordning & fol ut supr. 2.* **Dejnene** skulle forsørgis med tilbørlig underholdning. *Nibber art. 15. & 16.* Hvorfore dennem maa intet giffvis aff Kirckens Indkomst / til underholdning / men skulle nøyes med deris Rente *eodem Recess. Chr. 4. lib. 1. cap. 4. art. 17. par. 2.*

Dejne / som ere *Residerende,* skulle om Aftenen oc Morgen ringe / Vede oc Fred: Kloken i Kirckerne / oc hvor ingen Boesidende **Dejn** findis / skulle Sognemandene enten self stiftis til / eller oc samptliaen handle med en som det kand forrette. *Recess. Chr. 4. lib. 1. c. p. 1. art. 26.*

Depositum, der ved Land forstaats undersat Gods i Retten / eller indlagt at forvare til troer Hænde. *Jyd. Lov, lib. 2. cap. 114.*
Dog

Doa findis derom uderpæfeligere. *Jure Seland. lib. 6. cap. 3. & 4. vide infra* Hiemme.

Dicter / *comminifcor, fingo, confingo, affingo, commentor, componere fabulas, fictè. oqvì, compono, Lat.* om mand **Dicter** Rijn eller Bjer om noyen / oc quæder / hannem til Sp. t oc Banare / saa det er kommen i Ryte / en Gierding veyt eller lenger : da sietne ham til Linge / Vil hand da siye Ney derfor / da veyt: siz self tredie ved Eed: Kand hand det icke giøre / da bøde Kongen 4 marc Solff / oc den y m **Dicter** eller quad om / Ret effter sex Mands Dem. *Norff. Liv. M. B. 21. cap. parag. 4. Legr Vocab. Qmel infra. Den Jislandske Lov. M. Baldens 27 cap. & infra Vocab. Fiolmalle.*

Dierfvts / eller oc **Dierfvelligen.** *ferociter, impigrè, Latind.* *Hinc* **Dierff** / eller fordrillig. *Li entiofus, Licentier.* Det er at fordrilte sig til / at giøre den deel / eller det som hart forbudet er : *ut* , Om noyen der tro Dienste sagt oc foret hafver / vare sig fattig eller rija / re **Dierfvts** tiden at fræncke noyen Ree / udi Dron. inans eller Aceiens Gaarde / hand skal m:ste to fingre / uden Herren eller Hogs bonden hannem benaade vil. Gaardbref. *art. 17. Lege supra.* **Delig** geli / *& infra Vocab. Lozac:ighed: -liàs.* Om Fruer oc Jomfruer **Dierfvts** at taage ufrj Mand til Ecte / som oc forbudet er. *Le his vide Recept. Christ. 3. artic. 36. & supra Adelicæ Fruer.*

Dier / *fello, lacteo, papare, Lat.* End om mand Dier Dvæg: *ut* , Om noyen leaer sig under anden Mandes Dvæg / oc **Dier** det / *Coll. Eckanus L. 1. kal: ff. Kaar han: Skade der ossver / da bedie hannem icke noyen Ret derfor / (Ehi det er Lyfverj at ligne.) Norff. Liv. Lyff. D. 10. cap.*

Dilation , kaldis **Lijdo** *Reppis* i Sagerne / eller oc **Dpfættelse** / sex Baers Krist: t hvare for sig. Siat an **Dilation** bør en hver at anffois / om hand det bealrer / naar hand ey kand mede i Ret'e. oc er towig forhindret. *Vide Forfald. infra aliàs.* Om saa steede / at en:
tell

ten Adel eller B:adel/ Geistlig eller Verdslig / i hvad Stand eller *Condition* det være kand / bleff aff Underdommerne forurettet (eller oc paa Lijff eller Ere uskyldeligen effter stræbit) oc hand indstuder sig for hans Kongl. Mayest. oc Rigenes Raad med sin Sag/da bør hannem *Lid* oc *Respit* at indstefne Sagen: Begierer hand oc saa underdanigst hans Kongl. Mayest naadigste Bessærmelse/ oc erbiuder at svare for sig/da bliſver det hannem naadigst/efter Sagens leplighed/ undt oc tilladt/effter det Fordrag/imellem Rigerne oc begæersterlen: domme/ oprettit i Kie. 1523. synderlig/ naar Sagen er megit vild: som/etc. Men er Sagen aabenbare/som de der tagis med ferste gier: ninger/eller Alting lowlig beviist/ oc *Dilation* allene begieris/Ret: ten at *illudere*, eller med underfundighed sig at entledige/oc Sagvol: deren till Hlemtingene at bringe i større Umkostning oc Pengis ud: giift/da findis det til den høye Øffrigheds gode betænkende/om sig *Dilation* kand see eller icke. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 1. art. 5. Lege Vocab. Misdedere infra.*

Diure-Gaarde oc Wisve: Grafsver / maahver giøre udi Alminding/dog saa/at ingen giør anden hinder. *Lege Vocab. Gildre/ & L. L. B. 60. cap. Nota.* Ingen maa! giøre nærmere **Diure Gaarde** ved Bygden/ eller der som mand vil Gaarde bygge/end at icke kand høris Hug. Men ved enden paa andens Gierde maa de byg: gis/om hand vil. *ibid. parag. 2. Lege Vocab. Tact. & Wisvestusver infra.* End finder mand **Diur** paa Landet døt / da eyer hand halff: parten der finder / oc halffparten den Jorden tilhører / i hvad **Diur** det er. *Diēt. lib. & cap. 62. parag. 5.*

Dom: Kircker / *Ecclesia collegiata. Latine.* saa oc andre Capittels- Kircker/nyde samme Rettighed/som andre Kircker/oc sær: deelis deris Indkomst / oc Indkommis *administration* belangende: Meenige *Residerende Capitulares* ere deris Kirckers Forsvarer. Oc skal ellers med Kircke stolene/Regensskabs Indtegt oc Bdgiff/oc alt andet / forholdis i **DOM** oc Capittels- Kircker/ som i andre Kircker.

Legge Procuratores Templorum infra. & Recept. Christi. 4. lib. 1. cap. 4. artic. 3.

Dom eller **Domme** / er oc kaldes *Latinè, sententia, dijudicatio, censura, iudicium, damnatio iudicatus, calculus. &c.* Der under kand forstaais fuld affsked oc Sentens udi alle indsteffnte Sagger/saa vijt Dom/nogen kand bekomme/ enten til Herris: Rye eller Bircke: Linge/ saa oc til Lands: Linge: *Sic Herredags: Domme/ Item, Capitels domme oc Provste domme/* eller oc andre / hvad det vare kand / saa vlit ved Lov oc Ret / enten hos den Geistlig eller Verdslig Hfftrighed kand søgis / oc under Forsøgling gifvis bekræftit/hvad heller saadan **Dom** oc Sentens er en imod eller med. etc.

Dom: Brevve / udi Rigens Deele oc Forsøgling til Laas/der om vide Rigens Ret. *artic. 64. 65. 66. & 67.* Saadanne **Dom: Brevve** ere fire/som kand tagis paa een tid/ dog hver paa sin lowlig tid oc dag at forkyndis: nemlig / 6. Vger imellem hvert. *Dicito loco ut supra. Nota.* For tierde **Dom: Brevff** paa Pergament/gifvis Rigens Cansler fire Daler/oc Rigens Skrifvere for hver **Dom: Brevff** 1. Daler. *eodem loco art. 81. in Appendice.*

Dom oc Sentens paa nogens Liffi i Riobstæderne / skulle Borgemestere oc Raad med Vysfogden sidde oc afflige / saa oc gifve beskriuit under deris 40. marckes Bøder. *Recept. Christi. 3. art. 13.* Paa Landsbyerne oc paa Heris: Lिंगene / der skal Herisfogden i saadanne Liffis: Sager / næffne oc tage til sig 8. aff de beste Lिंगmand / oc med dennem dømmes / oc gifve Parterne **DOMMEN** beskreffoen / om de den begiere. *ibidem. Sielandste Lovs 3. Bog 23 Cap. siger/* At til **DOMS** Mænd skal tagis boesætte oc Lovfaste Mænd / etc. *Nota.* Alle **Domme** bør at affsigis lludelige oc aabenbarlige / oc ey tiendis eller forblommet. *ut Jyd. Lov. lib. 3. cap. 64. & infra Vocab. Siendis.*

Den Norſke Lovs *M. B.* ſiger / At Bønderne ſkulle dømmes Manddrabere paa Linget. etc. *ut cap. 15. Dist: loco. Lege Vocab. Draber infra.*

DOM b̄r ingen at ofvergaa / (forſtaa paa Liff eller Lem) uden hand er till vedermale / eller oc om det er Gield eller andre Sager / at hand da / der imod hafver bekommit lovlig Kald oc Barjel. *in legib. Regis Erici. par. 28. Recept. Christ. 3. art. 14.* En heller maa nogen lade reſſe anden uden **DOM** / aff Had : Hvem det giør/være Fredsløs / indtil **DOMMER** / om hand hafver haſt der Narſage til. *Norſk. Lov. M. B. 15. cap. par. 28. 2.*

Domme ſom affgiis til Herris ting / Lands ting / Bircketing / oc udi Riøbſtæderne eller andenſteds / ſkulle retteligen oc klarligen giſvis beſkrejvet / med begaer Parternes beviining der udi indført. *Recept. Christ. 3. art. 8.* Men derſom i Rette leggis nogen vijt løfftige Forſætter / hvor ved Sagen land forblemit / da er ingen **Dommere** forplict / meere der aff udi deris **Domme** at indføre / end den rette Hoſoitmeening / oc ſiden lade ſkrifve paa forn. Forſætter. Her om ſee *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic 5.*

Domme / ſom udgiſvis til Raadhuer / Bye / Birck eller Herris Ting / oc nogen paa ſkader / da ſteffne ſig inden to Mars forløb / for deris Ofverdommere : ſkeer det icke / da hafve de ingen maect effter detſ forløb / der paa at tale. *Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 15. aliter om Nams Domme for Gield / hvilcke b̄r at exequeris oc ſogis inden Mar oc Dag (om de icke derforinden indſteffnis) ellers forhvarfvis de paa ny. Forord. Frid. 3. Dat. Haf. den 14. Decembr. 1610. Lege Vocab. Namsdom. infra.*

Dommere / *Judex vel Judices ordinarij, de quo vide Vocab. Embidsmand.* **Dommere** oc Offriaheds Perſoner / de ſkulle være fromme / audfryctige / ſandrue / oc hade Hierighed / i den 2. Moſe Bog 18. Cap. v. 21. Moſe 5. Bog 1. Cap. v. 13. 14. 15. & Ec li Cap.

Cap. 16. v. 18. Ejdæ Bog 7. Cap. v. 25. Læs *Christian. 3. Recesf. artic. 6.*

Dommere skulle skaffe en hver Lov oc Ret / uden vild / eller Personers anseelse / oc ey lade sig forblinde aff Skenck eller Gaffve / saa at den Retferdigs Saa forvendis med uret. Der om læs Mose 2. Bog 23. Cap. v. 2. 3. Mose 3. Bog 19. Cap. v. 15. saa oc Mose 5. Bog 1. Cap. v. 16. 17. & Cap 16. v. 18. 19. 20 Gud anseer icke Personer / men hvo som hannem frycter / oc giør Ret / hand er hannem behaagelig / iblant allehaande Folk / Tri Apostlernis Bierningers 10. Cap. v. 34. 35. Læs *Christian. 3. Recesf. .rt. 7. & 9. Item Fo:ab. Herridshoget infra.*

Dommere skulle see til hvad de giøre / Thi de holde icke **DOM** for Menniskene / men for Herren / oc hand er med dennem i **DOMMEN** / (om de dømme ræt) i den 2. Kronicke Bog 19 Cap. v 5. 6. 7. Læs ydermeere her om / den 28. Kong Davids Psalme. Den som giør uret i **DOM** / hand er ligesom en Hofmester der skænder en Jomfru / hand skulde bevare. Syr. Cap. 20. v. 4. 5. Imod ubetænckte **DOMME** / læs hos Matth. Evang. Cap. 7. v. 1. 2. Marc. Cap. 4. v. 24. Luc. cap. 6. v. 37. Cap. 12. v. 57. Joh. cap. 7. v. 53. Apostlernis Bierningers 28. cap. v. 4. Pauli Epist. til de Rom. cap. 2. v. 1. Cap. 14. v. 4. I den 1. Skrifvelse til de Corinth. cap. 4. v. 3. 5. Jacobi Epist. cap. 4. v. 11. Den gemeene Regel siger: At hvileken **Dommere** som er glerig / hand er den Fattigis Tyran / oc den Rigis Træl.

Den Norske Lov befaler / at alle **Dommere** skal grandgiffveligen randsage de Sager / som de skulle dømme udi / oc grundelige osforveye all Sagsens Omstændighed / oc retferdeliaen ordeele oc dømme udi alle de Sager for dennem indsteffnis / oc icke ansee nogen Mennisks Person / saa de dømme / enten for Bild / Benstrib / Gunst eller Gaffve / Had eller Afvind / Men alleeniste hafve Gud Allermæctigste (udi hvis sted de sidde **DOM**) oc Retferdighed for Byen / anseendis

at Gud (hvis sted de fortræde) er retfærdig oc sandru/oc icke kand li:
de/ at Retten forvendis for den Fattige/ Men vil der offver være en
strengh **Dommer** oc **Hæfner**. *M. B. 15. cap. par. ag. ult. Not. 2.*

Jeg hæfver fundet/udi en gammel tryckt Jislandſke Lowbog/
som Kong Magnus Hagensſſon/ Kong Svenis Sønnesſon/ hæfver
udgittit (som Jislænderne/ſaa vel som Norbagerne/kalde Magnus
Lag-better/ oc Lowbøgenis Forbedere/ thi hand i mange maader lod
forbedre deris Lowbøger) en megit ſynderlig Formaning/ Advarſel
oc Lærdom / som alle **Dommer** / beqvemmelig burde udi deris
Domme at hæfve udi act. Hvilken Formaning oc Lærdom detſ
rette Meening/ iblant andet nyttig oc tienligt / indhæfvende ind:
ført / udi fer^{ne}. Jislandſke Lowbogs / Mandhelge Balleens 17. cap.
formæider ſem eſſterfølger.

De **Dommer** (ſiger Texten) ere Lyckſalige / som kand lems
pe deris **Domme** ſaaledis / at Retten holder hvercken til eller fra /
men lige paa begge ſider / oc da ere **Dommerne** / ſaa vel som **Dom**
merne / Gud behagelige / oc Mennifſken beqvemme. Hvilket kand
vel ſſee/naar **Dommer** / udi deris **Domme** / beſindelig vil anſee/
de fire Ecce-Syſtre / som fornemlig bør at være oc anſeies udi alle
retfærdige **Domme**. Den (1) Søſter kalder Lowen **Varmhjer**
tighed / (2.) **Sandhed** / (3.) **Retfærdighed** / (4.) **Fred**,

Diſſe fire Syſtre / forklarer bemelte Jislandſke Low ſaaledis.
(1.) Vær **Varmhjerlighed** at hæfvis i act / (ſaa viſt) at der icke
kømmes Had i **Dommen**. (2.) **Sandhed** / bør ſaaledis at
beſlittis oc hæfvis i act / at Løgn oc vræt icke ſaar fremgang. (3.)
Retfærdighed / bør at actis ſaaledis / at Ratten icke bøvis for no:
gens Perſon / eller for Anſeelsis ſtyld / nogen til Vilgæ. (4.) **Fred**
bør at være udi **Dommen** / oc forvaris ſaaledis / at **Dommen**
icke dømmis aff **Hæftighed** / **Grumhed** oc **Brede** / **Hoffvituld** oc u

ubetæncke. Oc naar disse for^{ne} fire Ecte: Søstre saaledis (næst Guds Fryct/hafve udi god act/da fand **DOMMERNE** lettelige tage sig vare for vrange oc urætfærdige **Domme**.

Evert imod/sindis der oc fire andre Søstre antegnit/som Loven kalder Hoer-vnger. Hvilcke foraarsage vrange oc urætfærdige **Domme** / naar de hos **DOMMERNE** saa Fremgang oc tage Osverhaand. Somer (1.) **Kædzel oc Fryct** / (saaledis at forstaa) om mand frycter for den Person/eller nogen/hannem paarørende/derris u-venskab/eller oc Venkabs mistælle/som skal dømmis paa. (2.) **Glærlighed/ocbegierlighed** til Guds oc Penge/ saaledis/at mand tager Mude/Skænk oc Gafve/ oc lader sig der aff forbitude til Ræfsten at bøye oc forfræncke. (3.) **Venskab** / (oc en utidiz Kierlighed) at nyde/hos den Person/eller dens paarørende/som skal dømmis paa. (4.) **Had oc Ærind** til den Skydige/ eller oc andre der udi *merrefæredede*. Oc da gaar det ilde til (saaer Loven) naar disse fire Hoer-vnger indlædis oc finde rom udi **DOMMENE** / oc de andre for^{ne} fire Ecte: Søstre der imod u-actet/ forbigaais oc bortjagis. Oc da blifver saadan **DOM** / stem oc vederstyggella / for gode Mand/ oc allermest for Gud. Hvorfor dette Capitelis Indhold/ bør at oplæsis for **DOMMERNE** / til erindring oc betænckelse/ sørend de dømmes om nogen store Maal.

Ydermeere formelder samme Jislandske Lovbog/at alle **DOMMERE** / som dømmes paa noget Menniskis Liff eller Lemmer/ skulle flitfeligen ihufomme/ oc med Vnsforiz forfare/ om de Skydige hafve faait Præst. Oc gifve dem stunder der til/ sørend de bliffve retfædede. Thi enddog / mand bør at hade oc straffe onde Gierninger / saa bør mand dog/ at elske Mennisket aff naturlig Kierlighed / oc allermest sin Jessu: Christens Siel. etc. Oc er dette saaledis for^{ne} Jislandske Lovs *allegerede M. B 17.* Capittelis rette meening oc indhold. Merærlig oc tænkwardiz udi gammel Tid vel betænck/ oc alle **DOMMERE**
som

som en Form oc Maade / til god betænkende oc Lærdom / udi dertis **Domme** at efterfølge. Men enddog at Menniskene (Gud vare Loff) ere nu omstunder bedre underviste udi Guds reene oc saliggjørende Ord / siunis dog fornøden: ynkelig / oc icke ubequem / at dette / som en Lærdom / at effertænke / i lige maade her maatte finde rom / f.aa det vi / saa vel som voris **DOMME** oc **DOMMERE** / kunde vordede Gud behagelig / oc Menniskene gaffnlig / som Texten siger oc ydermeere om formelder udi sin rette Hofvit: Reening. etc.

Dommere ere / næst Kongl. Mayest. her udi Danmark / Danmarks Rigis Raad / oc Rigens Cansler / *Item* Kong. M. Embidsmad / Lands: **dommere** / Borgemeestere / Raadmand / oc Byfogder / hvilcke skulle sværge Kongens Eed / oc Herrisfogder skulle sværge Kongens Landsmand Eed. *Recess. Christ. 3. art. 7. & Herrisfoget. Item Embidsmad infra.*

Dommeris Eed / beskiffijs saaledis: Jeg N. lofver oc tilsiger / at jeg udi de Sager mig forekommer / hvad heller de ere Liff / Guds eller Qere anrørendis / at jeg vil domme der om Retferdeligen / oc icke i nogen maader ansee Bold / Mact / Frenskab / Venstak / Gunst eller Gafve / Had / Afvind / eller N:ib: Men alleentse vil hafve Gud oc Retferdighed for Øyen / oc domme Retferdeligen / efter Lov oc Ret / oc hjælpe hver til rette / saa vel den fattige som den Rige / den Qedle som den Bædle / saa vel den Bolandske som den Indlandske. Jeg vil oc icke for eller siden / efter at **DOM** affsigis / hemmelig eller aabenbare / tage / annamē eller opbære / formedelsi mig self eller nogen anden / nogen Gafve / Stenck / Guld / Sølf / Penninge / eller Pennings værd / formedelsi hvil-

steg

det nogen Part maatte sin Ræt vorde fortrænderet for/
 Saa sandt hjælp mig Gud oc hans hellige Ord. *Recess.*
Christ. 3. art. 7. Processen drifvis taaledis / at Dommeren
 sidder paa Kne/oc svær med oprætte Fingre. etc.

Dommere/ (forstaa) Under: **DOMMERE/** som udgiffve u-
 reffærdige **DOMME/** oc det skeer for hand icke er ræt underviist i Sa-
 gen/eller oc Sagen er hannem vrangt for fært/ eller oc hand hafver det
 gjort aff Vanvittighed / da skal hand / effter Dfoer: **DOMMERIS**
 Dom der paa/ giſve den Sagen er anrørendis/ bevisslig Raast oc Læ-
 ring: Men befindis/ at **DOMMERE** hand hafver taget Gunst eller Gat-
 ve/ Bild eller Frenndskab / for Ratten/ oc Sagen er saa klar/ at det ey
 kand regnis for Vanvittighed eller vrang underviisning/ da maa den
 derfoer affsattis / (forstaa effter Dom der paa) oc ey sidde meere i
DOMMERIS sted / oc bøde imod Vonden hans erlidende Skade /
 oc Kongen/ hvis igien ofoerblifver aff hans Voeslod. *Recess. Christ.*
3. art. 9. Vide Dircke: Ræt. art. 5. Lord. parag. 16. Ingen **DOMMERE**
 bør at vidne i nogen Sag/ som hand skal selfv dømme udi / thi ingen
 bør at være baade Vidne oc **DOMMERE**. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 1.*
& 88. in Glossa.

Den Dorste Low siger: Skillis de ad/ som i **DOM** sidde/ oc
 dømme icke alle eens / da skulle de som vrangt dømte / bøde hver en
 marc Sølff / halff til Kongen / oc halff til Sagsøgcen: uden de
 sværge Eed / at de icke viffe sandere for Gud. *L. L. B. 23. cap. pa-*
ragr. 2.

Dommere/ til Lands-ting / Bye-ting / Herrits-ting oc an-
 densteds / befallis oc fuldmættigis / at dømme effter *Christ. 3. Recept.*
art. 12. Om nogen Hiemmel fremkommer for dennem udi Rette /
 som kiendis neyactig / da at dømme uden ald undsvolding eller Op-
 sættelse/ være sig hvo den være kunde/ som enten Personlig/ eller ved
 Hiemmelis-bress/ indtræder udi Hiemmelis sted/ ingen Personis stand
 eller

eller *Condition* anseendis / oc lade Parterne vederfatis den samme Domb oc Ræt / som hand ellers vilde oc skulde gigre / oc affsiæ / in ellem Sagsøgeren oc den som Hiemmel først hafver / saa at aldeelis ingen sin Ræt oc Sag for saadanne Hiemmel hindris eller opholdis. See her om *Constit. Christ. 4. Dat. Hafn. den 30. Junij, Anno 1589.* Doa alle *Ær-rørige Sager* som nogen paargrer / der om gaaes paa sine tilbørlige steder. *Lege Lands-Dommer.*

Dommeren skal grandgifsvelig grandste oc forfare / alle Vidnisbyrd paa baade sider / oc dømme effter dem som retvise kand kien dis : Men dersom nogen aff parterne skiude paa andre Vidnisbyrd / end hand da hafver til stede / da tilstedis hannem saa meget som Lowen udviser. Læs her om *Recess. Christ. 3. art. 15. & supra Vocab. Bewijs.*

Dommeren skal fremfalde dem som vidne skulle bære / oc de skulle sværge med opræcte Fingre / at de ville siæ Sandingen / oc skal **Dommeren** formane dem / hvad Straff der skal effterfølge / om de vidne Løgen. Ydermere her om læs hos falske Vidner / saa oc *Recess. Christ. 3. art. 16. Item Vidner infra.* Dorst: *Lowes L. L. B. 22. cap.* formelder : At **Doms-Mændene** skulle lade de Vidner sværge / som de siunis sandister / oc de ville svære for Gud / men de skulle icke stede begge Parteris Vidnisbyrd at sværge. etc. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 15.* siger / At **Dommere** maa ey latteligen paalegge nogen *Eed* / inden Ting / anseende den Sags gisver bgr det lovliggen at bewijs. *Lege ibid. cap. 6. artic. 20. & infra Vocab. Eed.*

Dommeren / forstaa til Landsting / forplietis / at lade tegne uden paa de Vidne : som seide bliffve / oc siden forsticke det oc deris nafn som seide ere / til Lehnmanden / udi hvis Lehn de boendis ere. End døller **Dommeren** eller *Skriftoeren* med nogen / bøde 3. marc til Bonde Sagen / oc 3. marc til Kongen. *Christ. 3. Recess. art. 16. Lege Vocab. Dølle / pauld infra.*

Dommere / ingen undertagit / skulle Natligen forsticke til næste

ste hoelliggende *Hospital*, under deris oc *Striffverens* Hænder / *Regenskab* aff hvis *Sagfald* *Christ. 3. Recept. 10. cap.* tilholder dennem paa *Tinge* at fordrø oc opbære / saa fremt deris *Øffrighed* ey skal foraar sagis / dennem en vis *Straff* til samme *Hospitaler* at paaiegge / om de der udi findis forsømmelig. *Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. parag. 2. Lege Vocab. Sværen infra.*

Dommere bør / *Processen* det meeste mueligt er at forkorte / oc ingen *Sag* med uændelige *Domme* eller *Opsættelse* forlange / ey heller tilstede / at nogen med *Krog-Low* / oc unødig *Skudsmaal* / *Iusticien* oc *Rettens* genge opholder. *Siør* nogen her imod / da stande *Sagsøgeren* saa vel som *Herskabet* til *Rette*. *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 10. parag. 14.*

Dommere / som imod *Recessen* oc *Loven* finder nogen til *Low* / da straffis derfor som vedbør / oc oprette den / som *Low* gifvis is mod / sin *Kost* oc *Læring* oc *Skade* igien / oc være udi *Herskabs* minde derfor. *Recept. Christ. 3. art. 20. & inf. Low.*

Dommere ere forpliet / at gifve *Lehnsmænden* (eller anden *Øffrighed* / som bør at straffe offver *Hoer*) tilkiende / naar *Ectesolck* *Hoersag* for dennem ofverbeviss. *Recept. Christ. 3. art. 60. Lege infra Vocab. Hoer.*

Dommerne / til *Lands-ting* / *Bye-ting* / *Birke-ting* / *Herris-ting* / oc alle andenstedes / ere strengelige oc alvorlige forbudit / at liuse eller liuse lade / nogen *Manddrabere* til sin *Fred* / uden *Sandmænd* eller *Mæsn* / tilforne hafve gjort deris *Low* om samme *Drab* / oc foret *Manddraberen* til *Fred* oc *Bod*. End fordrister sig nogen **Dommere** / uden forst^m. *Besked* / eller lader liuse nogen *Manddrabere* til *Fred* / hand skande til *Rette* / som den imod *Loven* / *Recessen* / oc hans *Kongl. Mayest.* *Forbud* handlet hafver. *Constit. Christ. 4. Dat. Hafn, den 30. Junij Anno 1589.*

Dommere hafve ingen *Mact* / nogen *Sag* at opsætte / længere

gere end 6. Vger i det allerlængste / uden det skeer med Parternis be-
vliuing / undertagit / om nogen hafver slige nøyactige oc lowlige For-
fald / at hand jo icke kand paa samme tid møde. Dpholder nogen
Dommere nogen Sag længere / end som for^{re} staar / uden loulig
Forfald / da haff oc forbrut hver gang et hundred Valer til næste Ho-
spital. *Recess. Frid. 2. art. 5. Lege Sing infra.*

Dommere maa ey være Saasøgere / effter Textens Anlede-
ning. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 88. in Glossa. Lege Herrisfogderne. infra.*

Domroff / kaldis i den Dorste Low de Bøder / som nogen
tildømmis at udgisve / for de loulige affsagde Domme ey effter om-
mis. *ut Singf. B. 5. cap. parag. 4.* Vil hand icke sine Bøder udlegge
som Brødsfeldiger / da stefne hannem til næste Laugting / oc svare da
sine Bøder / oc gifve Kongen **Domroff**. End riiver eller straffer no-
geu den Dom / som er dømt paa Laugtinget / oc samtyckt aff Laugret-
tit / da bøde den det gjør / Kongen fire marc Sølf for **Domroff** /
oc hans Vederspart en marc Sølf. Dog bltver hand icke Mand
dis verre / uden Sagen er anderledis / effter gode Mandts tycke. Men
forholder hand Bødderne / oc hardis effter trende Liders Forlag oc
6. Vger imellem huer Ting: da dømmis hand / effter Jndst: fning
for Lauqmanden / *fredløs. ibid. cap 6. Lege Vocab. Hardis. & Sale
ledag infra. Item Brøde supra.*

Døl paa Drab / er at siæ Ney / oc **dolle** naar en for Drab sic-
tis / hvilket skal stee med Næstn i Siien / det er 12. næste Frender. *Jyd.
Low. lib. 2. c. p. 9* Doa effter Sielandste Lows 4. Bog 12. oc 14.
Cap. skal Drab affvergis med tre Tylster Eed / det er / 36. Mandts
Eed. *Hinc.*

Dolle / *proprie celare*, at vidne oc tie en Ting / *aliàs insciiri*,
at nekte nogen Saa / som en vidis eller tillegis. Der om *lege Jyd.
Low. lib. 2. cap. 9. 18. 07. 105. lib. 3. cap. 31. 33. 34 54.* Slaon. *Low.
lib. 7. cap. 6.* End **dolle** alle Mand de Raaste / der i Bye boe / .em ind
effter

effter liuser/ etc. *Vid. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 97. Item Mandfage infra. & Dorff Low. Tyff B. 3. cap. End Døller Dommeren eller Skifveren med nogen som felde blifve/bøde 3. marc til Vonden/ ja. oc til Kongen. Recept. Christ. 3. art. 16.*

Den Dorffe Low siger: **Døller** noaen Tyfven/ oc tager sine Kaaster igien/ da bede Kongen 4. marc Sølff. End sietis noaen derfor aff Umbudsmanden/ da verge sig derfor seiff tredie/ eller bøde 4. marc Sølff til Kongen/ oc den anden blifve Tyff som tilforne. Tyff. B. 3. c. p. paragr 3. 4.

Domnis nogen uden Profftemode eller Landemode i Verdsliq Offrigheds Hænder/ da skal aff den samme Offrighed hendis Dom/ oc der effter *excqveris*: Vil hand ey/ eller det forsummer/ da skal Stiffts-Lehnmanden det forrette sig være befalet: Hvorfor den Anlagtis Herfskab aff Vederparten skal advaris/ at hand kand vide hvad hannem tilkommer/ oc bør at giøre *Lege Profftemode/ item Vorab. Sager/ infra. & Recept. Christ. 4. ub. 1. cap. 1. artic. 27. paragr. 2.*

Dør/ *fores. claustrum, ostium, janua, Lat.* **Dørre** for Huse/ der om formeldis i den Dorffe Low/ Om der boer fleere Mand i Huse end een / (forstaa Leylendinger) i hvor de stifte Huse/ da maa de alle ligge frij bruge de **Dørre** / som uskiffere: Huger nogen fleere: **Dørre** paa Hus / end der vaar der hand kom der / bøde en halff marc Sølff/ halff til Kongen/ oc halff til Jorderotten/ oc giøre Hus sit saa aot tigen / effter gode Mans tycke. *L. L. B. 13. cap. paragr. 1.*

Drab/ *Homicidium*, er Mandflet. Om en thielslaer anden/ der om læsis *Jyd. Lov. lib. 2. cap 2. & 8. & in Gloss. cap. 12. Jus Sel. ind. lib. 3. cap 10. lib. 6. cap. 5. 6. Skaan. Lov. lib. 5. cap 3. 6. 7. &.*

Den Dorffe Low formelder: **Draber** Mand anden/ da miſſe hand sin Fred/ oc hafver forbrut alt det hand eyer/ uden sin Odelsjord alleen: uden det fleer aff Baade eller Nødverge/ thi Odelsjord

jord maa ingen foraiøre uden hand **Dræber** anden ferræde'ia/ eller hand giør Dri'ingsverck. *M. B. 1. cap. Nota.* Hans næste Arfrindsger (som Fredløs er) tage hans Odelsjord til sig/ imeden hand er Fredløs/ oc betale der af hans rette Gield/ oc maa Jorden icke selgis imeden hand lefoer. *ibid. paragr. 1. Lege Voc. b. Manddr. ab. alias.*

Om motvillig oc forsættlig **Drab**/ som skeer med Raads-raad/ Aaraad kaldit / *id est, per aggress' onem v. Insultum*, den som ligger lønlige oc paa luer i Reye for anden/ **dræbt's** hand/ da vare Sagis' løss den sig vore. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 22. & Rectis. Christ. 3. 271. 21. & Gaardsret/art. 1. 2. & 4.* Oc er der stor underskeed paa **Drab**/ som skeer aff Forsæt/ oc den som skeer aff Vaade oc Nødverge. *Lege infra Voc. b. Nødverge/ & supra Aaraad.*

Drabi Horeseng/ forstaa/ Om nogen Ectemand **dræber** en Hoerkarl i Sengen hos sin Hustru: Hoerkarlen bliffver liggende paa sine Gie:ninger/ oc maa ey begraves i Christen Jord/ oc den hannem **dræbte**/ vare angerløs/ oc bøde intet: dog skal den hannem **dræbte**/ føre til Linge/ Dyne oc Blee blodige/ der hand vaar **dræbt** paa med tvende Mand's Bidne/ at hand vaar **dræbt** i Horeseng / oc ey andersied. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 37. jure Seland. lib. 2. cap. 1. 2. 3. 4. Læs Skaan. Low. lib. 13 cap. 3. & 9. 10. Lege infra Hoer/ & Skaan. Lows Arfvebog cap. 60. som oc her med stemmer ofver et. Item supra. Bønde maa for Hoer/ etc.*

Drab/ som skeer oc forarsaais aff det som ey self hæffver Liff/ som at døe eller druckne udi nogen Mand's Kilde eller Leergraf/ *ut in textu* *Jyd. Low. lib. 2. cap. 37. & jure Seland. lib. 4. cap. 6. 7. 8. 9. 10. De c. sk. for. uito. Skaan. Low. lib. 11. cap. 7.* End om mand dræbt aff anden Mand's Hæ/ der om lege *Jyd. Low. lib. 2. cap. 35. & Voc. b. Dræber mand Hæ/ paulo infra.*

Drab/ som skeer i nogen Forsambling/ oc i noaens paasiun / iblant utz Joleck/ da bør de som hos oc tilstede ere/ at forhindre Mand's

draberen/ men undkommer hand dennem/ oc icke hindris/ da skul-
 le de forskaffe hannem tilstede inden otte Dage/ i det allerse niste/ eller
 oc en hver af være falden for fuld Mandbod / som er 18. Currante
 Daler/ halff til den Dødis Arvinger/ oc halff til den Skyldigis Her-
 skab: eller er hand tienistlig/ til den Ketten ofver steden (hvor Dra-
 bit er sket) tilhører. *Recess. Christian. 4. lib. 2. cap. 10. art. 1. p. 1-
 r. 2. 1. & 2.*

Den Retske Low siger: At de som næst ere/ oc først kunde naae
 hannem/ skulle tage den Mand/ oc føre hannem bunden/ eller i Jern/ til
 Umbudsmanden: Giøre de det icke/ om de kunde/ da bøde en marc
 Søllf til Kongen/ uden hand er den Skyldigis Forvandt inden tier-
 d: Leed/ eller besvoogrit til hannem. *Lege Vocab. Frenthellige. Item M.
 B. 15. cap. par. 1. & 2. Lege ydermeere Vocab. Umbudsmand.*

Secretten/cap. 26. formelder: Om Drab sket inden Skibs-
 borde/ da er Skipperen oc alt Skibsfolcket skyldig at holde Mand-
 draberen tilstede/ oc det første de komme til Land/ antvorde Lehn-
 manden/ eller Befalningsmanden/ hannem udi Hande/ som skal la-
 de Kette ofver hannem/ effter Sagens Leystighed: Men der som sama-
 me Misdedere undkommer/ da skulle de alle som udi Skibet vaare
 (der Drab skeede) svare hans Gierning. End sket Drab i Virck
 eller Kiøbning/ da skulle Sande-Mand/ 15. eller 16. Mand/ (efter er
 hver Lands oc Steds vel herkomne Brug oc Herkomme) der om
 sværge til Bye eller Virck-ting. Virck-Ref/ art. 5. *Vide Jyd. Low.
 lib. 2. cap. 11.* End sket Drab i Skiellet/ imellem Herrit/ Bye/ eller
 Virck/ da tilfræfvis helsen Sandmand/ 16. eller 15. Mand i Herrit/
 oc helsen i Bye eller Virck. Virck-Ref. *art. 10.* Men sket Drab
 i Herrit/ da skulle Sande-Mand/ 15. eller 16. Mand aff det Herrit/
 sværge til Lands-ting. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 2.*

Jysk Land. lib. 3. cap. 25. formelder: At Drab oc 40 Mærck-
 maal/ oc alt/ saa vilt det kand gaa paa en Mandes Fred/ det skal sø-
 gis: forfølgis til Lands-ting. *Vide Skaan. Low. lib. 5. cap. 9.* Om
 Mand-

Manddrabs Proceß i Slaane / der om *lege cap. 30. & 38. Ibid.*
Lege Bøderne supra.

Draberen eller **Manddraberen** / *vel Drabsmand*
idem, Interfector. maa ep lliusis til Fred / sørend **Sandmænd** eller
Næffin hafve foret hannem til Fred / oc **Bod** er fest / men naar det er
 skeet / da skal Kongens **Umbudsmand** lade liuse Kongens Fred ofver
 hannem til Linge. *Recess. Christ. 3. art. 21. Christ. 4. Mandat / Das.*
Hafn. den 30. Junij. 1589. Lege Dommerne paulo supra.

Den **Norske Lov** siger: Om Kongen giffver nogen **Drabs**
Mand Fred / for **Høfdingers** eller andre gode **Mands** **Ven** skyld /
 eller oc hand kand self forhværve sig Fred aff Kongen: da skal hand
 stille den **Dødis** **Arsvinger** til freds / til visse **Lider** / effter Kongens
 sigelse / oc hans **Gode** skal hannem igien tilstedis / af dem som dei haf:
 de i forvaring / imeden hand vaar **Fredløs** / foruden **Land**skylden / der:
 aff imidler tid er opbaaret. *M. B. 1. cap. parag. 2. Lege Fordrags:*
Breff infra. & Vane supra. Nota. **Drabsmanden** maa icke
 fare omkring tre **Gaarde** / sørend hand liuser sine **Gjerninger**: Med
 mindre de **Mand** ere udi de **Gaarde** / som hand bær af frycte for: Liuse
 fer hand icke / da er hand **Morder** / oc hafve forbrut **Fæ** oc **Fær**. *Lege*
Bijgltusningsvidne / & dicta M. B. 10. cap. parag. 3. Lege Vocab.
Landsviist. infra.

Dræber **Mand** anden i **Lething** / eller **Sambling** / eller paa
Linge / eller paa **Lingvepe** / eller i sit eget **Hus** / eller udi det **Herrie**
Kongen er udi / eller i **Kircke** / eller paa **Kirckegaard** / eller i **Risbsted** /
 eller med **Knijff** / eller **Vonden** der holder paa sin **Plov** / da bødis uden
 rette **Mandbod** 40. marc / til den **Dødis** **Arsvinger** / saa oc til **Kon**
gen / hvad heller hand kommer til **Fred** oc **Bod** / eller flyer **Fredløs**.
Saarer noaen anden / eller berier paa for^m steder sager / da bøder
 hand ee ofver anden rette **Bøder** / 40. marc **Vonden** oc **Kongen**.
Jyd. Lov. lib. 3. cap. 22. Lege Arad / supra. Item Drabsdemaal &
Terpested infra. **Gribis Manddrabren** / oc **Kongen** lader rette
 ofver:

ofver hans Hals / da bøde hans yrender de to Saele / som Etebod heder / fordi det er fuld Fredløs Gierning. *De hac materia lege jus Seland. lib. 2. cap. 7. 8. 13. 14. 15. 16. 17. & 26. Skaan. Lov. lib. 5. cap. 6. 7.*

Om nogen **Dræbis** paa Marckeder / paa Bodfesting / eller som Bodden erleggis / eller oc om Ildbrand vaar optandt / da bødis den Dødis Slect 40. marck / oc Kongen 40. marck / ofver anden Bod / oc Manddraberens Hofvit = Lod vare Kongen hiemfalden oc forbruf. *Lege Vocab. Grut.*

Den Dorffe Lov formelder : Om nogen **Dræbis** med Kniff / da vare den Fredløs som slog den anden med Kniff / oc komme aldrig i Landet igien / uden det stæde aff Dødverge : Men hvad **Dræberens** Boeslod belanger / der med faris som Lowen udvysjer. Den samre Lov er oc / om mand st iuder til anden / oc enten saarer eller **Dræber** / eller bider anden / som om Kniffsting. *Lege Vocab. Kniff. Item M. B. 13. cap. End Dræbis* mand anderledis / da medfare som Lowen omfaler. *Nota.* Aff **Dræberens** Gods / stulle 12. Lovsaste Mand dømmes til den Dødis Arsvinge / sliq Bod som dennem siunis sandst vare for Gud : Ingen aff **Dræbmandens** Slect er plectig at bøde med hannem / uden hans næste Arsvinge / saavel Quinde som Karl : Dæcker icke **Dræberens** Gods til / at befale baade Bøder oc Legenigeid med / da mindstis for Vegge / eifter Antals regning. *Dick. loco cap. 11. paragr. 1.* En heller optager Kongen nogen Manddræberis eller Fredløse Mands Gods / sørend ald lowlig bortstydig Giels vorder befaft. *ibidem paragr. 2. Lege Vocab. Sengest off.*

Dræber mand anden paa Bøttebod / eller saarer / eller hæffner paa hannem nogenlunde / for den Maal eller Sag der for vaar affhandlet / oc Bod fortagit / da er det Dribødemaal : Beholder hand sin Fred oc Land / oc kommer til Bod / legge først alt det der tagte vaar til Bod / for de Gierninger hans Giernpart vaar for ved / oc bøde

de siden rette Bøder for **Drab** eller for **Saar**. etc. *Jyd. Lov. lib. 3. cap. 23. Lege Bøttbod supra.*

Recess. Christ. 3. art. 21. parag. ultimo siger: End fordrifter sig den **Bødis Slect**/ at feide eller feide lade **Marddraberen** eller hans **Kiøn/effter** hand er foret til **Fred** oc **Bod**. etc. da skal en hver aff dem/ sam saa giør/ bøde 15. marc^t Penge til **Konge: Sagen**/ oc hafve forbrut den **Bøder** de skulle hafve. *Text. allegat. Lege Vocab. Effter: MaalsMand. Skaans^k Lov/ lib. 5. cap. 6. formelder: Dræber* Mand anden paa **Bøttebod**/ det er **Fredløs Gierning**/ oc faar aldrig **Fred**/ oc **Kongen** tager alt det hand eyer/ uden **Jord**. *text. allegat.*

Jus Seland. lib. 2. cap. 26. formelder: Om **Mand dræbis** paa **Lorge**/ (forstaa i **Kiøbstæd**) eller paa **Bodfestning**/ eller paa **Grutgiffven**/ eller om **mand saaris** eller **beries** paa for^m stæder/ da bød is ofver anden **Bod** 40. marc^t/ **Bonden** oc **Kongen**/ etc. *vide cap. 27. ibid.* End **dræber** **mand** nogen paa sin egen **Ager** eller **Eng**/ eller **hambler** eller **saarer**/ da bøde for **Drab**/ eller for **Affhug**/ eller for **Saar**/ som **Lov** er/ oc der til 40. marc^t **Bonden**/ oc **Kongen** 40. marc^t for **Fredbrud**.

Dræbis **mand** enten i **Kiøbstæd** eller paa **Landsbyen**/ i hvor som heldst det er/ da skulle de **Sandmand** der om svære/ de der ere **Sandmand**/ der som **Gierningen** vorder gjort. Den samme **Lov** er om alt det **Sandmand** skulle omsvære. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 11. vide supra Drab.*

Dræber nogen **Lyst**/ som er **hefftit**/ oc **Dom** offver **gangen**/ da maa hans **Frender** ey **estermælle**/ men skal bød is som **Kongen** vil/ fordi hand skal sig anden **Mand** i vold. *Skaan. Lov. lib. 6. cap. 9.* End **dræber** nogen **Mand** anden for **Arffve Skyld**/ da hafve hand forgiort den **Arff**/ oc andre **Arffvinge** som er nært til samme **Arff**/ bør **Arffven** med rette/ ligesom den **Mand** vaar icke til/ som slog den anden ihjel, *Nors^k. Lovs. A. B. 9. cap.*

Dræbis mand paa **Torsdag** for **Noen**/ eller anden **Dag** for **Torsdag**/ da bør **Frender** at liuse det næste **Landsting** effter. End **Dræbis** mand paa **Torsdag** effter **Noen**/ da liusis icke sørend andet **Landsting**. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 8. hic Concord. jur. Seland. lib. 3. cap. 26. Nota: Torsdag for Noen/er Torsdag Formiddag: effter Noen/er Efftermiddag/ vide Vocab. Noen. Liusis Dræben til Landsting i rette Lide/ da mælis en siden effter/ uden Kongens Orlov eller opreisning. End gifver Kongen en Orlov til/ effter at mæle/ da kand hand icke fange der effter melder /meere end rette Landbod. etc. eller Kions Næffn/ om den døel der for Sagen er: End vil den der efftermaal skal hafve/ en efftermæle paa Lagting/ oc en fanger Orlov aff Kongen/ inden den **Dag** oc **Jambling**/ da skal Kongen mæle den ved **Wod**/ der for Sagen er/ om hand ganger ved. End døel hand, da vare ved Kions næffn. End vil den der sictet/ ved ingen disse tage/ der sagt er/ da er Kongen skyldig at mæle den der sictet vaar/ oc hans **Frender** angersøst oc aarsagit for de **Deele**/ fordi at **Wølle Sag**/ skal ingen ved anden bære. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 9. Hvor opreisningen læsis/ oc hvor længe den maa giemmes/ der om lege eodem libro cap. 10. Item Vocab. Efftermaal/ paulò infra.**

Dræber mand **Kæde** /: **Køtte** eller mindre **Hund**/ derfor bødis 6. **Øre**: **Dræber** mand **Weynde** eller **Støsvore**/ derfor bødis en halff **marck**. End **Dræber** mand **Liig** /: **Wondehund**/ da bødis derfor 2. **Øre**. *Skaanske Lov. lib. 9. cap. 21. Lege Vocab. Hund infra.*

Dræber mand andens **Fæ** i sin **Ager**/ aff **Waade**/ oc hafde dee **Fæ** **Hyrde**/ oc ganger den ved der glende/ da tage hand det døde **Fæ** til sig/ oc gleske andet saagot iglen/ uden videre **Wod**/ oc den som **Fæet** aatte/ gleske **Skaden** paa **Kornet**/ effter **Dannemænds** sigelse: End **Dræber** hand det enten med ægg/ eller aadt/ da gielde hand det iglen/ oc bøde 3. **marck**/ eller gifve 12. **Mænds** **Eed**/ om hand kalder det **Waade**/ oc gielde dog **Skaden**. *Jyd. Lov. 3. Bog. cap. 5 2. Jus Seland*

land, lib. 5. cap. 40. Skaan. Low, lib. 9. cap. 7. & 9. Læs Rose 3. Bog 24. Cap. v. 18.

Den Norste Low siger: Om mand dræber andens Qvæg / oc er det beklendt/beholde det døde/ oc giffve fuld Værd derfor/oc for ald den Skade som skeer paa Qvæg/ bør Bøder for at gange/ oc er eens Bøder for alle sig Sager. *Lege Vocab. Fiærselling. & L. L. B. 35. cap. parag. 3. 4. vide Hvrde infra.* End siger hand Ney / at hand icke dræbte det / da bevise med to Mand / at det vaar gjort Skade aff Folck/oc da skal Tingmand dømmen/ hannem at vergen sig selff tre die: Rand hand icke/ da bøden marc Sølff i Afvinds Bod/ halff Kongen / ochalff den Skaden fik: Oc skal ald Skade som skeer paa Qvæg/bødis effter 6. Mand's sigelse. *Allegat. lib. & cap. parag. 5. & 6. Lege Vocab. Fæ infra.*

Dragt/ Vestitus, Lat. Dract oc Klædebon / iblant Adel oc Vadel / der om *lege Christiani 3. Recept. art. 35. Item Klædedract infra. & Recept. Frid. 2. art. 10.*

Drick / potio, Lat. skal icke være til Dverflod inden Skib's Worde / under 3. marc's Drøde til Kongen / saa oc til Skipperen. *Sve. Ref. art. 31. Ey heller udi Kongelig Manest. eller Adlens Gaards de. Gaards: Ref. art. 29. Ey heller iblant Præsterne. Christ. 4. Recept. lib. 1. cap. 1. art. 22. Lege Vocab. Præster.*

Drøft. eller Driffte: Qvæg/ i Sieland kaldet/ vagum, vel palitans pecus. Lat. der om formeldis jur. Seland. lib. 5. cap. 14. 15. 16. 18. & 36. Item lib. 6. cap. 14. 15. 16. Oc er det Fæ eller Qvæg som nogen Mand fra'ommer oc bortdrifver. *Him. Afare fæ / eller oc hjem: fødde fæ/ ut suis locis.* End far mand oc leder effter saadan Drøftes Qvæg/ eller Afare fæ/ oc finder det paa andens Marcker/ da skal hand det drifve til Væd/ oc spørge Granden som i Væden boe/ om der er nogen som hafver Hæffden paa: er der ingen/ da skal hand drifve til saa mange Væder / som paa de Marcker hafve fellia / oc flere lige saa / oc lade det fundne Qvæg der tilsiune / oc der hos giffve tilkiunde / hvad

Herrit/ Soan/ oc Bye/ hand boer udi; findis der ingen som haffver hæffd paa samme Qvæa/ udi de omliggende oc paaagrændsende Byer/ da maa hand tage sit Qvæg hjem med sig. *Diēt. lib. 5. §. cap. 14.*

End finder hand sin Hest eller Nød hjemme hos anden Mand/ eller i en anden Mands hæffd/ da skal hand Grande tilkalde / oc vedkiende sit i Dannemænds ofuerværelse/ oc paaflude Bidne/ til en vis Dag at føre til stede/ oc møde med inden Tingge / oc da skal Qvæget føris til Tingge/ oc for Tinggs Dom/ skal den rette Eyere legge sin høyre Haand oc Arm/ tvært ofver samme Qvægs Hals/ oc enanden Mand/ der Qvæget tilkiender/ skal tage hannem i Haand/ med hans høyre Haand/ oc da skal hand svære som ret Eyere er/ oc bede sig Gud saa sandt heelpes/ at den N. er hans rette hlemfodde Qvæg/ eller oc hans rette købte Qvæg (om saa er) saa hand er der til ret Eyermand / oc ey andre: Dernæst skal den anden svære som holder i hans Haand: Bede sig saa sandt Gud hielpes/ at hand soer ret/ oc der vaar ey Meen udi/ oc der med maa hand sit til sig tage. *cap. 15. ibid.* dog bør Bonden som det i hæffd haffver/ betaling for Foering oc Raaste=Giæld/ effter Dannemænds sigelse/ som røt er / oc synderlig om det er Tingliust. etc. Saadan *process* brugis i Seland / dog hafver Eyeren gemeen=lig tvende Mand med sig/ som kaldis *Hellings= Mand*. Det *19. cap. diēt. lib. 5. Jus Seland.* stadfæster oc siger/ at det skal vare baade hans Naboer/ oc end en Mand der hans Fæ vel kiender. Ydermeere hvorledis *Droff*t eller *Druft* skal opliusis / førend det optagis / der om lege *Vocab. Affare Fæ.*

Druckner mand i anden Mands Kilde/ der hand aatte sær=lige/ derfor bøder hand tre marc/ som aatte Brønden. End aatte alle Grande den Kilde/ da bødis intet derfor: Saa er oc en Leergraff / Rolledam/ eller Fiske=Gaarde/ om mand **Dru**ckner der udi. *Vide Jyd. Lov. lib. 2. cap. 37. jur. Seland. lib. 4. cap. 10.*

End

End falder mand i Strid/oc kommer der ingen fra/eller mand brønder inde eller **Druckner** / da fare deris Arfve / ligesom de haffde alle i Sengen tilligge død/ uden anderled is der med Kånd befindis / med lowltige Bidner. *Norff Lows Arfve Bog 10. cap. Stadbrættten siger / Om Lo ligge siug tilsammen / som ere hver andens Arfvinge / den som ofverleffer den anden en halff Lime / hand være den andens Arfving / art. 66.*

Dryge / ɔ: Sandrue/eller at giøre bevjligt / det mand paa skluder/med sandrue Bidnisbyrd. *ut jus Seland. lib. 3. cap. 26. Skaan. Low. lib. 8. cap. 3.*

Duelle / ɔ: At hvile eller forsømme sin Tiid. *u: Jyd. Low. lib. 2. cap. 100.* Den almindelig Regel kluder / at **Duellelse** oc forhalning er hver mand skadelig.

Dughende Mand / ɔ: ærlig oc sandrue Mand. *Skaan. Low. lib. 2. cap. 16.*

Dum eller **Dumme**. *clingvis, vel mutus, latinè.* ere de Personer som ere Maaleløss / oc kånd intet tale. Der om formeldis i den Skaanske Low om Ordsdemaal saaledis : Om nogen vorder saaslagen eller huggen / at hand taber sit Maal / oc vorz der **DUM** med alle : Da bød is der for fuld **Mandebod**. *lib. 1. legat. & cap. 20.*

Eble Barn/*Infans Lat.* kaldis den i Løven/ som icke er sin egen Berge eller Laugvoxen/ 3. 18. Aar gammel / den sigis at vare Eble-barn. Skaan. Lov. *lib. 3. cap. 6.* hvis Jord ey maa affhendis: End vorder Eblebarns Jord soldt oc affhendt/ da fand hand det igien kalde/naar hand blifver Laugvoxen. Men hvorledis den som kjøbt hafver / Land nyde oc beholde sit kjøb/ der om lege *text. præ alleg. 1. & Focab. Børnes Jord supra.*

Ecteskab/*Conjugium Lat.* **Ecteskabs Stat** er indstiftet aff Gud self/i den 1. Moise Bog 2. Cap. v. 18 21. 22. 23. 24.

Ecteskab forbiudis udi tredie Leed / paa det der maa holdis den Høfvisshed oc naturlige Blusomhed tilllecten/ som her til dags aff vore Forsædre hafver været huldet. *Ordinans. fol. 43.*

End begifver sig nogen uden Rigerne/ der at lade sig i **Ecteskab** sammen vje/eller oc saa inden Riget/ som ellers imod Løven eller Forordningen icke burde at stedis tllsammen / oc dog sig siden hid i Rigerne igien begifve/ eller nedersætte de straffis som de der Lands-Lougen oc Forordningerne icke acte/ mens dennem der fra underfundeligen undrage ville/ hvorfor de icke siden tilstedis / sig her i Rigerne at opholde. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 7.*

Ectesolck/*Conjuges Latine.* dør de uden Børn/da deells deris Guds i to lige Lodder / beggis næste Arvinger imellem / eller oc imellem den der igien lefver/oc den Dødis Arvinger/baade Hus/Bofæ oc Kjøbejord. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 6. Recess. Christian 3. artic. 52. & Jure Seland. lib. 1. cap. 3. Skaan. Lov. lib. 1. cap. 25. & lib. 2. cap. 1. & 2.*

Ectesolckis, Skilsmisse/*divortium, decessio, Lat.* eller oc Skilsmisse imellem **Ectesolck**/ bleff Jøderne tilstedt/i den 5. Moise Bog

Wogß 24. Cap. v. 1. 2. 3. 4. dog icke aff Kæt / men formedelst deris
 Hierfers haarheds skyld/som Chrißius selff siger/ hos Matthaum t
 det 19. Cap. v. 8. Men den rette Marsage / hvorfor **Ectefolck** maa
 atskillies / det er Hoer / som Chrißtus lærer hos Matthaum i det 5.
 Cap. v. 31. 32. & Cap. 19. v. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. *Lege 1. Epist. Pauli ad
 Corinth. cap. 7. à versu 10. ad 17. See Mose 5. Wogß 22. cap. v. 22.*
 Læs ydermere her om *Frid. 2. Ordinanz. Dat. Hafnia den 19. Juny
 1582.* Itudendis om **Ecteskabs Sager** / *part. 4. parag. 1.* oc siden til
 enden. *Vide Recept. Chriß. 3. art. 60. & infra Vocab. Hoersag. Dog
 skal vidis/om en Mandß Hustru bleff voldtagen/da bør hun icke der=
 for at skillies ved hendis Mand / fordi den bør icke at straffis som li=
 der uret/men den som gjør uret. Dict: Ordinanz. part. 3. parag. 4.*

Den Dorste Lov siger: Om **Ectefolck** forseer sig med Hoer
 rej / da hafve den sig i saa maader forjeer / forbut alle sine Løßpre:
 Vil oc den Vskyldige tage den Skyldige til Raade/det staa den frje
 for/oc bliiver dem imellem som det icke skeet vaar: Men steer det off=
 tere/ oc den Vskyldige icke vil tage den Skyldige til Raade igjen / da
 hafve igjen fordrut sine Løßpre/oc Odels: Godgit bliiver hos den V=
 skyldige sin Liffß tid / som sit eget: oc siden falder det igjen til sande
 Arvinger oc Odelsmand. End hafve de Børn sammen / da falder
 halffpart Odels til Børnene/dog skal all loulig Gield/som i Voen fin=
 dis/ først betalis aff sellig Bøe / førend nogen Kæt udtagis. *A. B. 5.
 cap. parag. 1.*

Ind. Lov. lib. 1. cap. 24. formelder / Om **Ectefolck** skillies at
 for Hoer / da tage de lige megit i Boesfab / om de viste begge deris
 Ondskab. End viste hun/oc icke hand/ at det vaar Hoer oc skillies de
 at/ oc hafve Børn sammen / da gløris Børnene Hofvitlob / oc være
 med deris Fader/ om de døe / oc da arfver Faderen dem oc en Mode=
 ren: Eigesaa forholdis / om hand viste Hoer / oc icke hun / da arfver
 hun Børnene alleene/om de døe/oc icke Faderen. etc. *Text præallegat
 Lege supra Capitel, & infra Vocab. Hoere: Sag.*

Ectes

Ecteskabs Sager/der om halver salige oc Høylefig Kong Fredrick den 2. ladet udgaa en meget Christelig oc lofflig Ordmanget/ som indeholder først/om Trolofsvelser/ oc hvorledes dermed skal forholds. Dernæst/otte besynderlige Aarsager/hvorfore de Trolofsvede maa atskillies. For det Tredie/om Jomfrue Krænckere. For det Fierde/ trende merckelige Aarsager/ hvorfor **Ectesolck** maa atskillies. De for det Sidste/om atskillige Tilfald i **Ecteskab**/ oc indeholder den sidste Part/ 10. par. 27. &c. dat. oc udgifvet H. s. n. den 9. Junij, Anno 1582. Lege in s. 4. Giftermaal.

Nota. Alle **Ecteskabs** Sager oc Høere Sager skulle steffnis for Capitel i hver Stifte/ oc der/ med Leensmandents hjælp/ forrettis saa vijt mueligt er/ uden andris besværina. Kirckens Ordinanens. Ribber art. 3. Dog i Fyen oc smaa Landene/ skal Befalningsmanden for Fyens Stifte/med Prior: i S. Knuds Kloster/ oc de Lærde der næst besiddende/ det forrette/ oc Befalningsmanden for Binsdelboe Stifte/ i ligemaader/ saa vijt i saa maader forefalder/ med nogle Lærde der udrette/uden Bispernis besværing. *eadem loco* art. 4. Vdi Norge/ skulle Stifts: Læns mændene/ med Superintendenterne oc Capitel i hver Stifte/ dømme i saadanne **Ecteskabs** oc Høere: Sager/ oc holde deris *Consistoria* paa de Læder som Laugretted hos hver Biscope: Sæde holdis. Der om see Dorff Ordinans fol. 75.

Ectesolck/ Mandes eller Qvindis: Personer/ maa sig icke forskrifve eller forplicte til nogen anden at ecte/ dis imidlertid de lefve vdi **Ecteskab**. Hvo sig saa forskriffver/ eller forskrifvelser tager/ skulle staa aabenbare Skriffte/ oc Manden en tid lang i Jern straffis/ oc Qvinden i Luchhusit. Forseer sig nogen aff Adelstand i saa maader/ da straffis de/ efter Kongens oc Algens Raads Kiendelse. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 6.* End bekendis nogen **Ectesolck** imellem dennem self/ eller oc til Ting/ at gifve hver andre Skilsmisse: Bress/ da skulle saadanne Bressve intet actis/ men de som kranne

danne Brevve udalfve oc samtycke / skulle straffis aff Herstabit som vedbør. *Ecteskabs Ordinans Frid. 2. Tit. 8. parag. 9.*

Ectefolck som skillis fra hver andre/effter Geistlig Ret/oc den hellige Christelige Kirckis Forordning/oc skulle arfve dertis Børn. udi slig Arff tager hun lige meget ved hannem/oc lige ved Søn/oc ved Steffsøn/naar de komme sammen om Arfve. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 5. Skaanst Lovs Arfvebog cap. 35. 36. stemmer oc hermed offver et. Lege Vocab. Horesag.*

Den Norske Lov formelder: Om der kommer Meen eller Breck imellem Hion / (forstaa Ectefolck) saa at de maa skillis ad effter Guds Lov/da skal hver hafve sit Guds/men om det skeer for Frendestab-skyld/oc viste hand det/oc dulde det for hende/da skal hand bøde for det Solg / effter 12. Nænds Dom / heltent til hendis Gifftinge Mand/oc heltent til Quinden. *A. R. 6. cap. parag. 1.*

Ecte/*Maritus, Lat. Hinc.* Ecte-Barn tager Arff efter sin Fader oc Moder/loulige giffte/effter Guds oc Rennissens Lov. *Norsk. Lov. A. B. 7. cap. 1. Arff.* Ecte-Børn som aff frille Fader eller Moder ere fødte/tage Arff effter Fader oc Moder oc Frille-Frender dertis: Ligesom de tage der aff Ecte-Forældre fødte ere i sidste Arff. *ibid. 11. Arff. parag. 3. Nota.* Ecte-Søn / maa icke samtycke Ectledning noget aff de Unyndigis eller usøddis Guds. *Dict. lib. 8. cap. 8. parag. 2. Vide Ectledning paulo infra.*

Edelsteen/*pretiosus lapis. Latine,* eller Stifter med Edelsteene / til nogen besetning eller forbremmen / maa ingen bruge / icke heller maa Sengenlæder / Lecker / Lapeeter eller Sparlagen / som aff Silcke ere / med andet Silcke underdragis / icke haller Atlast / Damast / eller andet Silckestøj / som paa begge sider ens er vefvot / til saadan Voffab forbrugis / under et tusinde Rixdalers fortabelle / til næstliggende Hospital. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 8 art. 2 parag. 1. & 3. Lege supra Vocab. Adelige-Bruder. Item Knipling infra. Vide Recess. Frid. 2. artic. 10.*

Edle / er / at fuldbyrde / *ut,* at Edle en Rigns Ede / er / den eff-

ter Lowen at fuldbyrde/at der intet Land flagis paa *Vide Recept. Christian. 4. lib. 2. cap. 6. art. 21. Lege Vocab. Low. infra.*

Eed/ *Juramentum, Jusjurandum, Lat.* derpaa giøris ingen ydermeer Forklaring fornøden/thi/dis verr/det er en hver alt formes get der om bevis/ oc brugis Gud til Fortørnelse / oc haas hellige Naavn til forsængelige Misbrug/ alle mest aff latterdige Foick som doo ey ved Eed staar til troende. *Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. Christus hos Matthæum i det 5. Cap. v. 37. siger: Eoers Tale skal være Ja/Ja/Nej/Nej/Hvad der er offver/det er aff Dnt. Apostelen S. Povvel i sin 2. Skrifvelse til de Corinth. 1. Cap. v. 17. siger: Hos mig er Ja/Ja/oc Nej/Nej. Læs der fra oc til enden.*

Doo udkrævois undertjden/ effter Lowerne/en sandru Eed. *ut* at udi Eed siage. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 4. item,* at sætte nogen i Bestilling ved Eed. *Recept. Christ. 3. art. 7.* end oc saa til at findiæste Ja oc Sandhed med/saa oc der imod at afverge Løgn oc uret/som her effter skal meldis.

Eed bør at giøris med Sandhed / Fornufft/oc Retfærdighed/ hvis ellers skeer/ det er icke enret Eed/ men Meen-Eed. En retfærdig Eed som udkrævois for Ret oc Dom / hvorledis den skal giøris/ oc hvad forsærlige Straff Meen-Eederne der imod hafve sig at forvente / æviq / det findis smuækt forklaret / udi Betydningen paa en faust-Eedsb: skrifvelse/gemenligen indbunden udi voris Jydske Lowbøger/oc er udi afvoet *Anno 1005.*

Om Meen-Eederis Verdslige Straff formelder *Christiani 3. Recept. art. 16.* at de skulle miste to Fingre/oc deris Boes lod forfallden til Herskabet / maa oc aldrig faa opreisning iaen. Men de som siæbe andre til/at vldne Løgn/eller anden uærlig Gierning at giøre/ de skulle straffis paa deris Boes lod/oc actis ey bedre end de som Gierningen giøre hafve. Obnebreff *Christiani 4. Dat. Koldinghus den 14. Augusti, 1590. Lege infra Vocab. Meen-Eed.*

Eed / eller oc Sictelse ved Eed / maa ey stedis til Linæ / eller for Dom oc Ret at misbrugs/som tiiforne skeed er / oc ingen vjðere Eed:

Eeder til Tinget tillat være/ end Lowen oc Retten fordrer oc tillader: Men om Sagens beskaffenhed nogen Eed uokræfver/ da skal den aff Dommeren paalegges/ dog skal Dommeren en latteligen nogen Eed paalegge/ (anseende den Sag gifver/ bør det louiligen at bevise) med mindre Sagens Tilstand er saaledis/ at vis Formodning er/ den Stæfede skyldig at være/ saa hand bør Sagen ved sin egen Eed at fralægge/ end dog det hannem icke nøyactig ofverbeviss. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 20. Vide cap. 3. art. 15. ibid. Lege Vocab. Stetelse.*

Eed/ eller Low/ som festis paa Tinget/ de skulle aff Parterne giffois oc annammis til Tinget/ Thi alt det mand sætter til Forvid paa Tinget/ det skal oc løsis til Tinget. *Jyd. Low lib. 2. cap. 61. in textu, & in Glossa cap. 73. ejusdem libri.*

Eed maa en gifvis imod nogen/ eller oc nogen findis til Low/ eller Lowhæffid/ med mindre hans Giænpart hæffver fangit lowlig Varsel/ eller oc er til Vædermale. *Recess. Christ. 3. artic. 27. parag. 2.*

Eed eller Low/ for hvad Sager gifvis/ eller affværgis skal. *Vide Jyd. Low. lib. 1. cap. 23. 26. 39. 43. 44. 55. Lib. 2. cap. 27. 35. 93. 98. &c. in textu & in Glossa cap. 73. Dist. lib. Lord. parag. 11. 74. 75. & 85. Dog skal vidis/ at ingen maa findis til Low for Nummesag/ *Recess. Christ. 3. art. 20.**

Eed eller Low/ om nogen fester/ eller blifver tilkient/ oc bræster Low/ oc kand en Eeden ædle eller fulddrifve/ den bøder Bonden oc Kongen hver tre marc/ oc legge ud det hand siectis for / *cum refusione expensarum. Ut Jyd. Low lib. 1. cap. 43. lib. 2. cap. 40. 61. 73. &c. lib. 3. cap. 35. & 67. Jur. Seland. lib. 6. cap. 9.*

Eed/ som aff Biscopen oc beste Bygdemand feldis/ den bødis ligesom den der vaar falden for Næffninger. *Ut in legibus Erici. parag. 20. & Jyd. Low. ex textu lib. 2 cap. 7. Vide Recept. Christ. 3. artic. 27. Ydermeere Lege infra Vocab. Low.*

Efterfølger alle de Eeder eller Low/ som findis bekræfven oc Næffgæfvet i Lowerne/ udi de Sager/ som ved Eed skulle sværgis/ dømmis oc affsigis.

1. **Rions-Eed** / kaldis den Eed som giøris udi Rion/; aff næste Slect oc Frender inden semte Leed / (i gammel Dage) Lord. *parag. 56. Videre beskriuffois Rions Eed* / Jyd. Low. *lib. 1. cap. 1. 13. 18. 20. 44. 46. & 57. lib. 2. cap. 9. 21. 25. 34. & 114. lib. 3. cap. 24. 31. 34. 36. 45. 48. 49. & 68. Lord. parag. 9. & jur. Seland. lib. 1. cap. 2.*

2. **Frender Eed idem**, der om lege Jyd. Low. *lib. 1. cap. 16. lib. 2. cap. 18. & 113.*

3. **Tolff Lovfaste** / det er 12. arlige oc uberyctede Danne mands Eed. *Beskriuffois Jyd. Low. lib. 1. cap. 34. lib. 2. cap. 27. 58. 61. 90. 105. lib. 3. cap. 33. 52. 54. Hinc Tylster Eed* / som giøris aff 12. Lovfaste Mænd. *ut suo loco infra. Alias Tolff Eyere/der om vide Jyd. Low. lib. 1. cap. 52. & Eyere infra.*

4. **Stocknæssingers-Eed**. Der om lege Lord. *parag. 7. 8. 52. & infra Vocab. Stocknæssn. alias Stockmand ut suo loco.*

5. **Herrignæssingers-Eed** / eller **Sandmands-Eed** / ere de Næssinger eller Sandmand som opkræffois udi Herrit. *ut*, paa Manddrab / Qvindetægt / Herverck / Affhug oc Bold / hvor om de skulle svære til Landsting / Men til Herristing skulle de sværgel / om Guds Husis Eyedom / om Saar / oc om Marckeskjel. Jyd. Low. *lib. 2. cap. 3. lib. 3. cap. 64. & Lord. parag. 21. De parricido, item in Constit. Erici, Regis Christophori filij. Skal den som hafver med varit oc gjort Aaraad / verjes med Herrignæssn / om hand necer. Jyd. Low. lib. 3. cap. 64. pluram infra sub. Vocab. Herrignæssn.*

6. **Kircke-næssingers-Eed**. Der om lege Jyd. Low. *lib. 3. cap. 62. 64. & 69. Recept. Friderici 2. art. 8. Kirckenæssn kaldis de der: for / at de tagis aff Kircke-Sogn / synderlig til at sverge udi Trolsdoms Sager / &c. vide KirckeNæssn infra.*

7. **Ransnæssingers Eed** / Der om see under det Ord Næssinger / item Jyd. Low. *lib. 2. cap. 42. 43. & 44. item Valdem. 1. Recept eller Slaangr Low. art. 1.*

8. **Skibsnæssingers-Eed** / Forvide Næssinger: eller oc Skurjmands Eed / idem. Der om lege Jyd. Low. *lib. 3. cap. 5. & 12*

(Doa ey nu i brug) de skulle være otte / om saa mange vare inden Skibsborde/foruden den som var sicteð/ oc der iblant skulde være de to Mand/som vare næst om Borde med den Sicteðe. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 115. Lege Vocab. Skursmand.*

9. Ordholdnæffningers Eed/ der om findis *in Constit. Reginae Marg: qua Haquino inuolatur. parag. 20. Erici Regis Dacie Constat. parag. 12.* hvor dette Ordholdnæffn bestriffvis/ hvilcke Næffninger skulle sværge om *crimine laesa Majestatis*, som oc kaldis Stjøffling/*de quo Vocab. Stjøffling/ & Ordholdnæffn infra.* hvor ydere forklarina findis.

10. Kaaftebuds Eed/ *Decisorum litis, de quo Jyd. Low. lib. 3. cap. 42.* hvor til ingen Kand nødis eller tvingis/ uden hans egen Billie/etc.

11. Boggs Eed/ kaldis *Juramentum calumniae, & in litem.* *Jyd Low. lib. 2. cap. 107. ubi quis jurat quanti res valet qua ablata est, in Glossa ferè, De bñr Kansnæffninger eller Kirckenæffn ey at sværge i nogen Sag/sør for dennem blifver bunden Boggs Eed. Ut est textus apertus dict: jur. lib. 3. cap. 64. Lege supra Vocab: Boggs Eed.*

12. Tylster Eed/ 12. Lowfaste Mands Eed. Der om findis vijtelstiftig *jure Seland.* saa vel som udi den Skaanske Low. Siunis icke derfor fornøden at *specificeris*. Thi det icke heller er nu synderlig nyttig eller brugelig/ som udi gammel Dage. *Atq; Hinc tre Tylst Eed/ var 36 Mands Eed. Vide her om Skaanske Low. lib. 13. cap. 4 jus Seland. lib. 2. cap. 24. &c. Plura Tylster. Eed infra.*

De ere saa vjrt alle de slags Eeder oc Low som næffn-
giffvis uoi Lowerne/ oc ved Eed udi Sagerne svær-
gis / dømmis oc affsigis.

Efterfølgermeere Eeder / som Loverne en deel de-
terminerer. oc anaaar Bestillinger/naar nogen i sættis/ Gæst-
lige: sa vel som Ber-stue: End oc saa udtræffois til Rættens
forhielp oc Sandheds oplustning / som ey anderledes
end ved Eed kand søgis.

1. **Hyldings-Eed/** beskriuis i den Norske Lovs Tingf. B. 11. Cap. *Hvord in Eeden formaliseris, findis ibid. & infra Vocab. Hyldings-Eed.*

2. **Biscopers eller Superintendenters-Eed /** som de skal giøre / naar de sættis i deris Bestillinger: der om see Kirckens Ordinnans / *fol. 97. Norske Ordin. fol. 58. & 86.*

3. **Præsteris-Eed /** som de skal giøre / naar de bekomme Col-las paa noget Kald/ der om see *dict. Ordinance fol. 45. Norske Ord. fol. 30. & 31.*

4. **Religionens Artick. ere 25. aff Frid. 2. udgiffvet/ Anno 1569. de Fremmede skal sværge/** som sig her ind i Nigerne/ Danmark oc Norge/ begifve at Boesidde/ saa fremt de ville her blifve oc boesidde. Der om besee for^{ne} Artick. *in presat: hvor derpaa findis fuld Efterretning.*

5. **Laugmændenis-Eed /** som de skal giøre Kongen / naar de sættis i deris Bestilling: Sees i Norske Lov. Tingf. B. 11. Cap. *parag. 2. & infra Vocab. Laugmændenis-Eed.*

6. **Ombudsmandenis-Eed /** som de effter den Norske Lov forplicitis at giøre/ naar de komme først til Laugtinget / effter de hafve faaet Kongens Lohne/anlangende Laugrettis-Mand/ som de skul-le udnæfne til Laugtinget: Der om see Tingf. B. 1. Cap. *& infra Vocab. Ombudsmand.*

7. **Dommeres oc Herritsfogders-Eed:** der om see *Christ. 3. Receß. art. 7. & supra Vocab. Dommeris-Eed.*

8. **Sandmænds Eed/** beskriuis i den Jyd. Lov. *lib. 2. cap. 4. & infra Vocab. Sandmænds-Eed.*

9. **Laug-**

9. Laugrettis-Mands-Eed / beskrieffvis i den Norske Lowes
Lingf. B. 7. Cap. *Item Vocab. Laugrettis-Mands-Eed infra.*

10. Oldingers-Eed / naar de skulle swærge Markskiel / den
formaliseris udi voris Skaan. Low. 4. Bog 7. Cap. & *infra Vocab.*
Oldingers-Eed.

11. Sictelse-Eed / med Haandspaaleggelse / ut, i Troldoms-
Sag/eller andet som Sictelse udkræver: hvorledis den kand giøris/
der om see *Vocab. Bog 8. Eed supra.*

12. Præsteris-Medhielperis-Eed / findis udi *Christ. 4. Re-*
cess. lib. 1. cap. 2. art. 3. par. g. 2.

13. Haandtagen-Eed / der om formeldis i den Skaanske Low.
lib. 4. cap. 20. & lib. 7. cap. 11. & infra Vocab. Haandtagen-Eed.

14. Jempnede-Eed / eller oc Jæffne-Eed / *idem*: Er lidelig
oc Laalig Eed *Unde Vocab. Jæffne infra. Item Skaansk. Low. 5.*
Bog 29. 30 & 31. cap

15. Trygelle-Eed / den beskrieffvis udi voris Sien-
landske Low. 5. Bog. 24. Cap. oc ydermeere *formaliseris infra Vo-*
cab. Fred at swærge.

16. Helningsmands-Eed / finder den gunstige Læser / udi vo-
ris Sielandske Low 5. Bog 15. Cap. & *supra Vocab. Drøfft.*

17. Sætter-Eed / er sex Mands-Eed / som *statueris* aff den
Norske Low Lingf. B. 15. Cap.

18. Lyritter-Eed / er 3 Mands Eed / *unde* Norske Low Lingf.
B. 16. Cap & *infra Vocab. Lyritter Eed. Om een Mands oc 2.*
Mands Eed / *dict. lib. & cap. at supra.*

19. Toldere oc Toldskriffveris Eed / haffver den gunstige Læ-
sere aff Told Kullen / *Det: H. f. den 12. J. m: 1632. m. ppendue at*
fornemme.

20. Procuratorers-Eed / finder den gunstige Læser udi *Christ.*
4. Recces. lib. 2. cap. 6. art. 10. p. ragr. 2.

21. Vidnebyrdis-Eed / som de bør at swærge / sørend de inden
Lingf vidne i nogen Sag / den betalis oc *demonstreris* i *Christ. 3*
Recces. art. 10. & infra Vocab. Vidner.

22. Bat

22. **Varfels oc Stefnings-mænds Eed** / som de inden Lin-
ge bør at giøre / naar de afhjemele deris gifne Raad oc Varfel / dets
brugelige Form/ seet *infra* *Vocab.* Varfel.

23. **Ufver: Kispmands Skrifveris: Eed** / Der om see *Chri-*
stiani 4. Recept lib. 2. cap. 3. art. 6. & infra *Vocab.* Ufver: Kispmand.

24. **Borgemestere oc Raads: Eed** / naar de sættis udi deris
Bestilling / som de da skal giøre / den findis bestreffven udi Kong
Hanssis Stads-Ret / *art. 1. lege supra* Borgemestere oc Raad.

25. **Om Borgere Eed** / som den skal giøre der vil blifve Bor-
gere i nogen Kispstæd / Der finder den gunstige Læser udi for-
Stadsrat / *art. 19. & supra* *Vocab.* Borger: Eed.

De ere dette (saa vijt) alle de Eeder / som voris Lovver
*determinerer, Bestillinger at angaae / oc ellers inden Lin-
ge brugelig oc fornøden / til Rættens forhielp / oc Sandheds Op-
lysning. etc.*

Eet *vel aat idem, propringvitas vel consanguinitas. Lat. 3:*
Electeller *Frendskab. ne* **Slaan.** *Low. lib. 3. art. 16. Hinc*

Eettebod / *Lytrum. Latine, quod ab agnatis exigitur atq; ac-*
cipitur. Jyd. Low. lib. 2. cap. 24. 25. er den Bod / som Samfrender
bør at udlegge / med deris Slectinger / som for Manddrab ere some
til Bod / oc ligesom Frender stutter / det er / bøder med hver andre / lige-
saa tage de oc Bod ind. ut in textu Jyd Low. lib. 2. cap. 26. juris Se-
l. ind. lib. 5. cap. 25. 29. 30. Slaan. Low. lib. 5 cap. 1. & 9 siger / At
Manddraberen maa en kreffve eller opbære Eettebod aff sine Frend-
der / sørend hand først bøder ene Saael aff sit eget. Vide Stud.
infra.

Eettebod / hvorledis nogen derfor forskaanis / der om *vide*
Jyd. Low. lib. 2. cap. 24. som formelder / at Drigit Mand / 3: fattig
Mand / maa en nødis til Eettebod at opholde / &c. Vide Drigit
infra. End skil to Mand at / hvilken der er nærmere Eettebod at op-
holde / 3: udgifve / da siger Lowen / At den der først sicctis / skal enten
tage

tage ved den Saael at bøde/ eller vise en anden/ der nærmere er end hand/med Riøns Naffin/aff dens næste Frender der Fredløs er. Jyd. Low. lib. 2. cap. 25. Hinc Eetlæ/ Det kaldis at offverlegge med Frenderne/ hvor meglt en hver skal bøde/ oc med Manddraberen udlegge. Skaan. Low. lib. 5. cap. 1. alias.

Eet-Leding/ kaldis i den Norffe Low/ den/ som nogen hafver giort til sin Arffving/ eller oc liust i Riøn oc Kuld/ som her i Danmark. Der om læs under det ord Riøn oc Kuld *infra*. Hvorledis Eet-Leding tager Arff i den femte Arffvetal/ naar ey ere Brødre Søner/ Ecte oc Samfedde/ eller Brødre Døttre/ Ecte oc Samfedde/ eller oc Synoffinde Søner/ Ecte oc Samfedde/ eller oc Synstre Døttre/ Ectefødde/ til. Der om see *A. B. 7. cap. Dict. 5. Arffvetal. Nota.* En Mand maa Eetlede hvem hand vil/ som er Erlig oc Ectefød/ oc giøre den til sin Arffving/ med saadan skiel/ at den som næst er Arffving/ siger ja der-til. *Dict. lib. cap. 8. parag. 1.*

Eetleding myder ey ydtere/ enten Arff eller Odde/ end Ectesøn/ fuldmyndig/ gifvoer ja til. *ibid. parag. 2.* Oc naar nogen i Norge skal Eetledis/ da skal hand som vil Eetlede/ gaa med ham/ saa oc den som samtycker Arffven oc Ddelet/ alle gaa for Kirckedør/ oc holde paa en Bog/ oc sige saa: Jeg giør denne Mand til min Arffving/ til saa mange Penge jeg giffoer hannem/ til Bield oc til Gaffver/ til Samqvem oc Sæde/ oc allden Ket som Lovbøgen siger. Det samme skal hand oc giøre til Linge/ oc det med sin egen/ sine næste Arffvingers som det samtycke/ oc andre Dannemændes Sægel bekræfte. *Dicto loco. Ut supra. Lege Broder supra. & Vocab. Qvinde infra.*

End den som saaledis Eetledit er/ hand skal hafve det Gods oc Penge hand er tilkædet/ mens de levve som Eetlede hannem/ indtil dis at Arffven falder efter den Mand/ som Eetlede/ siden bær hannem Arffven vidne til evig tid/ oc Eetleding tager ald den Arff/ som hand falde efter den hannem Eetledit til evig tid/ ligesom hand vaar deris Ectesøn der hannem Eetledit. *parag. 3. Nota.*

Eetleding skal liusis hver tiende Aar / til saa lenge hand fagee
Arffven effter den som hannem Eetledit. *Diēt: loco, p. rag. ultimo.*

Efnetræ / kaldis alle de Træer / jmaat oc stort / som kand findis
i Bondens Boe ophuqaat eller tilhuqaat / oc er gaaingjorendis til at
bruge / voor til det være kand : Hvilke Efnetræer særdelis nafigis
vis i den Nørste Low iblaant andet / oc tillædis Bonden at flytte med
sig / effter første Fardag / naar hans Landskylder betalt. *Diēt: lege L.*
L. B. 9 cap. parag. 3. in text. Den Skaan. Low kalder det Ligtutræ.
lib. 11. c. p. 14. Vide jus Scand. lib. 6. cap. 1. & infra Vocab. Ligtutræ.
Ydermere de hac, lege Vocab. Gaard.

Efterførsel / det Ord findis i den Nørste Lovs / *L. L. B. 16. cap.*
oc bemercker paa det sted / efter Tertens anledning / Betalning oc Bø:
der / som den skal udgive / der uleulige høster eller affører aff anden
Mands Ager eller Enger / oc skal Efterførsel bødis inden femt: oc
derforuden bødes Landnam / oc sværge en Ed til med / at hand før:
de icke mindre tilbage end hand bortflytte. End fører hand icke tilba:
ge / eller bøder Effterførsel / da kand saadant / efter halff Maanets
Indholdelse / søgis med Kan. *Vide Diēt: loco, & supra Vocab. Ager:*
Kan.

Eftermaal / *intentio ætionis, Latine.* eller at Efftermæle /
det er / at liuse / klage / oc med Ratten at forsølge / dem som hafver giort
Manddrab. Hvorledis Manddrab skal eftermaalis oc paatalis / det
lærer Jyd. Low. *lib. 2. cap. 6. 8. 9.* End gifver Kongen Eftermaal /
: opreisning / (forstaa / om Sagen er fortaugd) da skal den der Eff:
termaal hafver / liusis med Kongens Brev paa Landsting / (om Drab
er skeet i Herrit) oc da skal hand liuse den Dødis Bane / saa som hand
vaar dødt i den samme Bge / oc følge siden sin Lowmaal / etc. End
hvs som til Eftermaal fanger Kongens Brev / oc døllier det 3. Ting /
da er det skyldig / hannem intet at due. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 10. Lege*
Vocab. Quating. infr. 1. Hinc Ret.

Eftermaals Mand / *accusator, actor, vel vindex cedis, Lat.*
sigis den som er næste Slect paa Fæderne Side / til den som dræbt
vor:

vorder/hand bør at drifve oc forfølge Sagen/oc bør hand for sin Løn oc umage 3. marc aff hver Sael Lord. *parag. 54.* Saadanne Eftermaals-Mænd/ ey heller den Dødis Slect/maa ey afftinge nogen Drabs sag / med Manddraberen eller hans Slect / (om det end kunde skee med Herskabs tilladelse) spænd Sandmand eller Ræffin hafve soret Manddraberen / enten til Fred oc Bod/ eller oc Fredløs. Der om see *Constit. Christ. 4. Dat. Hafn. den 30. Junij, 1589. Lege Vocab. Bod & Drab supra.*

End dersom Eftermaals-Manden forliger sig med Manddraberen/ oc icke vil møde tilstede/ naar Sagen loulige er forfuld/ oc Fylling skal sættis paa Sandmænd/aff Marsage/at hand Fylling ofver Sandmænd ville forhindre/da skulle Sandmænd alligevel endelige til bestemte Tid kiende oc svære / om for^m. Drab / efter Lowen/ oc bliffver Manddraberen frikiend/ oc soren til Fred oc Bod/ da hafver Sagvolderen forbrut saadan Bod til Kongen eller Herskabit / om Sagvolderen eller Eftermaals-Manden/ vaar i Landet paa de Lieder. etc. See her om *alteram* Forord. *Christ. 4. Dat. Koldingh. den 14. Aug. 1590. Vide Sagvolder. Item. Fordrags Bress. infra.*

Egetømmer/ Vaantstager/ Hiultømmer/Bøg/Åse/Lind/Løn/Åfnsbøg/Åip/Master som ere ofver 18. Palmer. *Item* Sautgømmer aff Fyr/oc Knapholts-tømmer aff Fyr/ er gandske forbuden ey at maa udføris aff Norge paa fremmede Stæder / men til Danmark maa det udføris/De hvilcke som Egclast af Norge ville udjøre de skulle stille nøyactig *Caution* til Lænsmandene eller Borgemestere oc Raad/hvor fra de udsøyle/ at de det icke paa fremmede steder heden føre/oc der paa tage Bevis aff dem de *Caution* siillet hafve. End befindis nogen/Egetømmer uloulig at udføre/ eller oc andet for budit Tømmer/de hafve forbrut Skib oc Gods. Forord. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 9. Aprilis, Anno 1643. Lege Vocab. Skippere.*

Egg oc Ende / der ved Land forstaais alt det paa en sted er forfundit / i tenge oc brede: *ut*, Eng oc Korn/ om det opslais eller opflaris imellem Egg oc Ende/ hvor megit eller lidet det er/ oc tagis

bort/ da maa det dee' i 3 med Kan. Jyd. Low *lib. 2. cap. 48. Vide c 19. 73. ibid. & supra Vocab. Maria.*

Ehredom / 3: Dom paa nogens Ehre/ maa ingen Underdommere/3: den som er under Landsdommere/udstene. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 15. & cap. 6. art. 14. Requiere infra Landdommere & Herrisfoget.*

Ehrrørige Ord/ om nogen i Birck/til Linqe/ Stefne/Møde/eller i anden ærlig oc ædrue Forsamling/ tilsiiger nogen de Ord/ som Er en egentlig paagielder/ oc det ey bevijser/ da maa hand derfor til Bircketingt ved Hørring fordeelis/ oc være falden tre Rarck til tre Skifte: forstaa/ til Bonden/ Kongen oc Birck Herren Bircket. *art. 20. Hinc. Ehrrørige tilleg/ maa ingen den anden ubevijlig tillegge. Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 1. art. 6. in Text. Vide Dorst Low. M B 21. cap & infra Vocab. Omel. Dog for Ord/ som Ehre oc Lempe icke vedkommer/ maa ingen fordeelis. Birckeret. art. 21. Lege Deele supra, & infra Vocab. Mindre Mand / Item uqvems Ord. alias Ehreløse. Inf. mis, Lat. Derom vide Gaardsret. art. 16 32 33. & infra Vocab. Svenne.*

Embeds Mand/ udi Lowen/ ere Kongens velbetrode Landsmand/ saa oc alle andre Dommere oc Øffrigheds Personer / som ere betroede oc beskicked at *administrere* Low oc Ret / Geistlige saa vel som Verdslige/ hvor ved Rigerne oc Undersaatter/ som ved en Pille eller Støtte/ skulle opholdis/ styris oc regieris. Der om see Lowernis Fortale/ *parag. 3.* som formelder: Det er Kongens Embede/ oc Høfdingers som i Landet boe/ at dømme Dom/ oc giøre Ret/ oc frelse dem som med Bold tølngis / som ere Viduer / oc Faderløse Børn/ Pilegrime/ oc udblandiste Mand/ hvilcke der tidiste ganger Bold ofver/ oc lade onde Gierningers Mand/ som icke ville rettis/ udi hans Land ey leffve/ fordi/ i det hand dræber eller piner onde Gierningers Mand/ da er hand Guds Tieniste Mand/ oc Lowens Stemmere. etc. *Recess. Christian. 3. art. 7.* formelder oc / at Rigers Raad / Embeds Mand/ Rigers Canzeler/ Lands Dommere/ Borgemstere/ Raadsmand

Mænd oc Vysfogder / skulle sverge Kongen en Fed / oc Herrisfogder
 skulle sverge Kongens Landsmand en Fed / (forstaa) naar de sættis udi
 deris Embede oc Vefstilling. *Nota.* Jyd. Lov. lib. 2. cap. 4. formel-
 der / at Kongens Vress / skulle liuse Sandemænd i / paa det Herris-
 fina / dersom de skulle være Sandemænd udi / oc Kongens Embeds-
 Mand / (forstaa LandsManden) skal dennem udi Fed tage / etc.

Ellers udi Lowerne ve: Embeds Mand / forstaa is / gemeent-
 lig Herrisfogit / som fornemmeligen er at see / *jure Selana.* lib. 1. cap.
 39. lib. 6. cap. 5. & à cap. 8. ad 27. *Hinc* Ombeds Mand / *idem*, der
 om vide Jyd. Lov. lib. 2. cap. 51. 52. 54. Item cap. 85. 87. 88. 89. 91. 92.
 103. 104. ejusdem lib. & lib. 3. cap. 62. 63. & c. Alias, Embeds-mænd /
 i Riøbstæderne oc paa Landsbyer / Handvercksfolck. Hvor om vi-
 de Receß. *Christ. 3. art. 56.* & Borgemestere oc Raad *supra.*

Embeds-Mænd eller Handvercks-Folck / som maa boe paa
 Landsbyerne / ere Grossmæde / Lømmermand / Muremestere / Skin-
 dere / Skradere som sye Badmel / saa oc Skomagere / som ey gisre
 Skoe til Forprang. *eodem* Receß. *Christ. 3. artic. 55.*

Den Norske Lov i lige maader tillader saadanne Handvercks-
 folck eller Embedsmænd at være paa Bøden / nemlig / Skradere /
 Skomagere / oc Lands-Lømmermand / som Almue / synderlig behof
 hafver : dog derhos forbiuder saadanne Embedsmænd all Riøbs-
 mandskab / det være sig Deller at lade stiare / Lømmerlast eller andet /
 Men de skulle nære dem aff deris Handverck oc Embede. Hvo der
 imod glør / hafve forbrut til Kongen hvis hand sigbt hafver / oc bøde
 Kongen ofte Drtuger oc tretten marcck. *K. B. 23. cap. Lege Vocab.*
 Handvercksfolck *infra*

Embedsmænd / som ere gode for deris Handverck / maa ey
 vengris Laugit i Riøbstæderne / skulle ey heller besværgis med Mester-
 stycke at gløre / oc ey heller at glisve udi Embedet / meere end en Gyl-
 den / oc skal icke vengris eller forhindre Laugit / om hand eller er god
 for sit Handverck. *Receß. Christ. 3. artic. 70* & *infra Vocab.* Skraaer
 oc Laugs-Net.

Encke / *Vidua Lat.* er den Qvinde som haffver været gifft / oc Manden er fradød. *Unde Jyd. Low. lib. 1. cap. 3. 8. 20. 33. & 36 lib. 2. cap. 65.*

Encker oc Faderløse-Børn / maa icke / smod Guds Low / foreurettis / oc ey heller gløris Fortreed. I den 2. Mose Bog 22. Cap. v. 22. 23. 24. Gud stikker selff Encker oc Faderløse-Børn Ret. I den 5. Mose Bog 10. Cap. v. 17. 18. De skulle stikkis Ret. I den 5. Mose Bog 24. Cap. v. 17. Zachar. Prophet. Cap. 7. v. 10. & 1. Epist. Pauli ad Timoth Cap. 5. v. 3. 4. 5. 6. 7. Unge Encker tilstedis at gifftis / paa det de icke skulle gifve Modstandere A. r. sage til Forsalelse / i den 1. S. Pauli Epist. til Timotheum / Cap. 5 v. 14

Encke eller Møe / der 18. Vintre gammel ere / oc hafve paa Linge Krafft deris Barge / at giffte dem / oc deris Barge ey vil / lade de siden liage hos dem / da forgiøre de der med ey deris Guds / efter Jyd. Low. lib. 1. cap. 8. End gifter hun sig selff / uden Frænders eller Nærgets Raad / da volde Fränder hendis Guds / men hun lesver / om de ville. *Jyd. Low. lib. 1. cap. 33.*

Den Norske Low siger : At Encke maa sig selff gifte / med hvem hun vil / dog med nogen aff hendis Frænders Raad. *Nota.* Ingen Encke maa gifte sig med fleere Penæ / end hun self eyendis er. *A. B. 2. cap. p. 7. 12. 1. 4. & 8. Lege Møe. Vide Recept. Christ. 3. art. 36. & infra Vocab. Frii: Qvinde.*

Encke maa sin Jord / med næste Frænders Raad / baade selge oc skiffte. *Jyd. Low. lib. 1. cap. 36. Skaan. Low. lib. 3. cap. 2. Arvebog 50. Cap. saer / At hun skal staa hos oc sige Ja til / naar Jorden bortskiedis : Da Børnenis Jord maa icke affhandis. text. allegat.*

Den Norske Low siger : At dersom Encke eller fuldmyndig Møe / ville giøre Tillbud paa nogen Jord : da skal de sage dem Ombudes Mand / oc Barger eller Fuldmæctige / lige god ved den de tilkalter / oc søge siden deris Ret / efter Lowen. *O. B. 9. cap. Lege Vocab. Jord.*

Encker maa være Sorgen for Penge / fordi de haffve selff deris eget

eget at gielde aff. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 65. Not. 2.* Encker oc vands
søre Mand i Norge/ skulle icke søge Ting/ uden de ville. *L. L. B. 54.*
cap. par 19. 4.

Encker ere bevilgede effter deris Mands død / paa Cronens
Guds / i Danmarck / at beholde deris Gaarde ufæstet / indtil næste
Fardaa/det er/effter *Christ. 3. Reccs. art. 43.* til *Phillippi Jacobi* dag:
Men siden er Enckerne forlofvoit / at besidde deris Gaarde ufæstet/
saa lenge de sidde umandet oc ugiift / oc holde Gaarden ved hæfd oc
mact/effter Necessen/oc ere Kongens Fogder oc Lehn:Mand/hørig
oc lydig / bygge oc forbedre Gaardene / oc udgiifte deris Langilde/
Gjesterj oc anden Rettighed / som der bør aff at gaa / betimelig oc til
gode rede / oc ey leye eller laane bort/ Ager/ Eng/ Skow/ eller anden
Eyedom/ som til deris Gaarde hører. *Obuebreff Frid. 2. Dat. Fre-*
dericheborrig/den 23. Octobris, 1565.

Norsk. Low. L. L. B. 1. cap. par 3. formelder liæfæaa/oc yder-
meere / at hun skal gifve hver Tredie Aars Tæge &c. *Vide* Faardag.
Hinc Lehn:mædenis Encker/de beholde Lehnene/effter deris Mands
død/indtil næstkommende *Phillippi Jacobi* dog/dog de Slotte oc Hus-
se paa Grændzerne/eller hvor Kongen holder daglig Hofholding/un-
dertagit. *Reccs. Christ. 4. lib. 2. cap. 1. art. 1.*

Encke maa icke (effter sin Hoesbonds død/enddog hand hafver
effterlat siø Børn oc Liiff: Arvinge) befatte sig med noget Jorde-
gods/ Løfhøre eller Gjeld/som Børnene vedfommer/ sørend et ret oc
Christelig Skifte er skeet/oc hun der ved er fra dennem at skild/siden
er det Moderen frijt for/hendis Børns Guds under hendis Værges
maal at annamme. *Reccs. Christ. 4. lib. 2. cap. 16. art. 1. Lege Vocab.*
Boen/ & infra Vocab. Værges.

Eng / *pratum Lat.* om noagen opslaer imellem Teg oc Ende/
som anden tilhører / i hvor megit eller lidet det er / oc tager det bort/
det er Man/endog det gielder mindre end halff marcck. *Jyd. Low. lib. 2.*
c p. 48 End/siger hand det vaar hans eget/oc ganger Jorden hannem
siden fra / da er hand der for Mans:Mand / &c. *eodem lib. cap. 73.*

Vide

Vide *Norsk. Lovb. L. L. B. 16. cap. & supra Vocab. Ager-Man.*

Eng/ om nogen opbryder oc saær der udi/ det Aar hand skal afslæte/er det inden Giærdis/da hafve igien sit Sædelorn: Men bryder hand uden Giærdis/oc glærder der om/da nyder hand halff Ørsde/med den som faar Gaarden effter haanem. *Norsk. Lov. L. L. B. 8. cap. parag. 3. Lege Vocab. Jord. Lege Vocab. Traad infra.*

Ennemercke / sigis oc kaldis endeels Eyedom/ som ingæn anden hafver Lod eller deel udi/det være sig Skow eller Marck/ Ager oc Eng/ *Item* Fiskerj oc andet/ saa vijs nogen/ uden andre Lods: Eperis fællig/ kand hafve særlige: Saadanne Ennemercker ere gemeenlig indluct oc affskilt fra andre deris Jord oc Eyedom/ enten med Grøft eller Giærde/ som den/ saadan Endeel oc Eyedom tilhører/ selff lader indlucte/ paa det hand kand nyde Fred hviss Bæxt oc Grøde der inden for findis/ saa vel Nalden som i andre maader / hvad det være kand. *Recess. Christ. 3. art. 30.* siger/ At dersom nogen sig understaar/ at hugge udi uskiffte Skoffve/ enten Laadseyere eller andre / da maa hver Laadseyere/ som der udi hafver Laad oc Deel/ deele derfor/ ligesom det vaar hugget i hans eget Ennemercke. *Hinc* Ennevenge *idem*, der om siger *jus Seland. lib. 4. cap. 5.* at ingen maa fiske i fælligs Sige/ eller andet stort Vand/ uden alle Eperis Samtycke/ey heller forlofve anden Mand der at fiske/ uden det er i hans egen Ennemercke. *Lege Vocab. Fællig infra.*

Ennevirkis Mand/ eller oc Envirkis: Mand *idem*: det er den Mand i Norge som hafver ingen Lienistekarl/ der aff næffnt/ at hand enne vircker eller dørcer sit Jord oc Land. Maa stee hand enten haaffver lide/ eller oc icke formaar at holde nogen udi Lieniste. etc. Saadanne Envirkis: Mand/ maa sidde hiemme fra Ting/ naar Tingbud opstærer/ *Norsk. Lov. L. L. B. 54. cap. parag. 2.* Dog skal hand møde til fire Ting: *ut*, (1.) Naar Kongen biuder Ting. (2.) Manddrabs: ting. (3.) Mandtals: ting. (4.) Raaben: ting. *parag. 3. ibid. Item*, Envirkis: Mand skal oc saa flytte fattige Folk/ saa vel som fuld Bonde/ *cap. 55. ibidem.*

Eric/

Erie/er et gammel Dansk Ord. *Hinc* Aare *idcm*, som betynder at dyrcke oc rycte Jorden/ *ut*, at pløge / saa oc høste/ da sigis Jorden at Eries eller Aares. *Hinc* et Aarede/er et Aars Pløynning oc dyrckelse. *alias* Ploggs-Erie / *ut suo loco Vide* Jyd. Low. *lib. 3. cap. 15. 16. 17. 18. & 19. Item Vocab. Arab & Agerkan supra.*

Ertz-Gruber / kaldis de sieder / hvor nogen Ertz eller Metal findis / som Guld/Sølf/Jern/Kaaber/eller andet saadant. *Fodina vel Aeraria Lat.* Hvo nogen saadanne Ertz Gruber her i Rigerne finder/oc dennem vil optage oc bruage/det er dennem frijt tillat/ (dog hans Kongl. Mayest. sedvanlig Bergs-Rettighed forbeholden) de maa oc self vare sig om *partic p nter*, som de best kunde: Oc naar de om *Privilegier* oc Friheder der paa underdaniigste anholde / effter Bergvercks Brug blifver det dennem med ald Kongl. Mildhed tilsted/saa vijt tienlig oc nyttig eractis kand. *Recess. Christ 4 lib. 2. cap. 26. Lige Vocab. Bergverck supra.*

Esning/ eller at Eske / er at indfordre sin tilstaaende Gield/ ved Ketten/ eller oc i andre maader krafve oc indfodre / hvils en med rette tilkommer/oc brugis meest i Kj-ens Ret. *Alias*, at udeske en til at slaes eller at ficte/ til Gods/ eller Hest/med Pistoler/ som forbudic er. *Christiani 4. Recess. lib. 2. cap. 10. artic. 2. Lege Bøsse supra.*

GaardsRet *art. 5.* formelder: Hvo som Esker nogen anden til at slaes med sig/ om det er Hoffinder/ Hoffmand/ eller andet Krigsfolck/dabør det at regnis for Nødverge/i hvad skade hand der offver gior som eskit vorder / Thi dersom hand icke udkom til den som hannem udesker/ da vaar det hans Xre fornær. *Text. Allegat. lege supra Adelen.*

Eske maa en umuelig Ting/(forstaa ved Ketten)men alleene tilbørlig Bederlag/effter nøyactig Bevjsning/eller billig Burdering. *RogensRet. art. 6.* En heller maa nogen eske eller fordre Bleg/ for den Skade hand venter sig/men for den skade hand hafver liid. *eodem loco art. 7.* Dog en hver Forlofver frijt for/sin Haand oc Segl at fordre naar det hannem/mod forskrifning oc skadielss Br./ofver bedagede tid forholdis. *ibid. Nota.*

Hh

For:

For Eftening skal tagis Dom/effter loulig Kald oc Barsel/
til det Herris/ Birckle eller Byeting/som den boer eller sidst boede/der
tiltalis/ saaledis/at hand bør at lide Eftening for det/eller den *Sum-*
ma, som udtrykkeligen skal naaffgifs/ paa det / den som forfølgis/
kand vide/hvad hand hafver at udlegge. *Rigens Ret. art. 5.* Saa
dan Dom skal indsteffnis til Landsting/oc lade paaffendis endeligen/
om den som tiltalis/ icke bør at lide Eftening/ for det eller den *Sum-*
ma, som før er næft. *art. 9. ibidem. Lege Landsdommer infra.*

Eftning til ens Berne-Ling / skal stee fire Linadage effter
hver anden/udi RigensRet/ oc da naaffgifs hvad som effis/ oc til
fierdeLing tagis beskrefvit/ siden tagis Eftning/ engang til Lands-
ting/dog effter Eftning fra Bircketing oc Riobning/haffver mand
strax Rigens Sænteler at søge oc ey Landsting. *Rigens Ret. 10. oc 11.*
Artick

Eftning eller Dom / om den fuldgjører som der under er / da
stande for fulde hvad Riob eller Sael hand gjør dis midler tid: Men
dersom den forfølgningen haffver / icke fornøyes for sin fordrende
Summa, da hafve Ridemænd mact / at indføre hannem i det soldte
Guds/ ligesom Riob ey gjort vaar. *eodem loco artic. 4. Lege Rides-*
Mænd. Item, Forsølning infra. & Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art.
6. & 7. paragr. 3.

Ettesael / det er de to Parter aff Ret Mandebod / 1. tvende
18. gamle Marck/som næste Frænder bøder med Manddraberen/der
sværgis til Bod/ den ene Sael skal udleggis aff Fæderne/ oc den an-
den aff Møderne Frænder/ Men hvorledis samme Sael udleggis oc
indkræfvis/det lærts udi Texten/ *Jyd. Low. lib. 2. cap. 22. jur Seland.*
lib. 5. cap. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. Hvorledis saadan Bod kand
annænis oc søgis ved Nam/ om Frænderne ey ville bøde med Mand-
draberen/ der om see *Jyd. Low. lib. 2. cap. 28. jur. Seland. lib. 5. cap. 20.*
21. Item Vocab. Sael infra.

Examineris / skulle de Personer aff Biscopen/som forstæckis
med Børn oc Bngdommen uden Lands/paa det vidis kand/om sam-
me

me Personer ere aff den rette Religion. Men dersom nogen sig underskaar/ of udsende sine Børn/ eller oc betroer den Person demm/ som ey er *examinerit* der til / da skulle de/hvad heller de ere aff Adel eller ey/ straffis/ som hans Kongl. Mayest. Mandaters Dffvertrudere. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 28.*

Eyedom/kaldis Huus oc Gaard / Ager oc Eng / Skouff oc Marc/ Fæderliff oc Fisserj/som til særltae Gaarde liggendis er/ fornemliacn paa Landsbyerne / oc hafve sit Naffn oc Eye / eller oc dets rette tilhørende Eyermand etc. Om saadan Eyedom maa Sandmand ey sværge/ men hvo som vil deele om Eyedom/ det skal stee til Herris oc Landstin / saa oc for Riagens Cansler / oc vinde først Grunden. *Recess. Christ 3. art. 27. & Handfest. Frideri. 12. art. 42. Lege Vocab. Sandmand infra.*

Eyedom/kan ingen hafve eller beholde med rette/uden hand der paa hatver loulig Skøde/aff den rette Jordrot/ Jyd. Low. lib 1. c. p. 41. 42. & jure seland lib. 1. c. p. 27. Vide Lowhaffd infra. Item Recept Christ 3. art. 30. & infra Vocab. Skøde.

Eyedom/som var solt/i det gamle Testamente/hvorledis næste Frander maatte løse det igien: effter Guds Low/ der om læs Mose 3. Bog 25. cap. v. 25. 26. 27. 28. Hvorledis Jord oc Eyedom and liuse sig i Frevder om lege Vocab. Fredliust Eyedom infra. Item den Norske Lov. I. L. B. 16. c. p

Eyere/ere Sjibønder/ Self Eyere/ eller Jord Eyere kaldet/ oc er de som hafve self Jord oc Eyedom: de skulle vare 12. som hoc i Dye sømen/ eller oc aff næste By tiltaet/ til de blifve 12. hvilecke skulle sværge imellem Lofte oc Forste/ imellem Lofte oc Agerland/ imellem Skouff oc Aae Land/ imellem deel oc alie ophof/ oc Kongens Herstræde skulle 12 Eyere sive med deris Fed. Jyd. Low lib. 1. cap. 52. Hinc Eyermand iarm Vid Jyd L lib. 1. c. p 56 & lib 3. cap. 55. & in Seland lib 4. cap. 1. & is der kaldis de Eldmaer Vide suo loco & Jorde ane Bønder infra.

Eyeres Reebomands eller Eldingerskald smaal/ det ei 15 mact penge til Bønden/ saa oc Kongen. *Recess Christ 3. art. 28 p. r. ult.*

Faar dag / kaldis fornemmelig den Dag/mand skal afflytte/
 eller oplytte/ enten Huus/ Gaard/ Ager eller Eng/ som nogen
 Mand Land haffve stedt oc fest / enten for Leye oc Landailoe/
 eller oc effter særdeells *Contract* oc Foreening/ til en viss: Dag at hol-
 dis oc oplytte / etc. *unde Vocab. Leyemaal mfr . Aliis*, Hvorledis
 Dieniste Jolck / i hvo de tiene/ skulle s. Uger for Faardag/ loulige
 oplytte deris Dieniste / om de ey ville tiene langere: der om see *Recess.*
Christ. 4. lib. 2. cap. 21 art. 1.

Ellers er actis Faa dag / her i Danmark / effter Lovverne / at
 skal vare den Dag/ som Vonden maa faat e aff sin Gaard/ om hand
 den hafver lowlig opsaat / eller oc hand der fra bliiver dømt eller uds-
 mindet: nemlig *Phillippi Jacobi* Dag / thi saa lange bør hand at hol-
 de ald Lyngge ved mact/ effter hand hafver lowlig opsaat. Skaanske
 Lov. *lib. 17. cap. 2. Lege Bonde supra. p. g. 117. Recess: Christi. n. 3.*
art. 43. in titulo siger/ At Encker skulle beholde deris Gaarde/ uden
faste til Faardag (som skal forstaais til Phillippi Jacobi Dag) efter
hendis Mandis død. etc. Men hvorledis Lænsmanden is Encker i
Danmark / beholde Lænene effter dertis Mandis død / indtil Faar-
dag/ der om see Recess. Christ. 4. lib. 2. c. p. 1. art. 7. Lege Vocab. En-
cke supra. Nota.

Det er Faardag i Norge / om nogen skal flytte fra noaen
 Jord / da skal hand giøre de halve Husetomme / den 13 dag effter
 Jule helliat er ude / oc beholde selff halffve Husene / indtil hand tager
 sig anden Jord / oc Maanet effter hand hafver sig anden Jord taget:
 Laaer hand sig inaaen anden Jord / da beholde halffve Hus til *Tisur-*
ty den 14. *Aprilis*: Men fanger hand ingen steds Jord / oc bliiver Hus-
 vild / da beholde hand fierde parten aff Hus:ne til Korsmiss / den 3.
Maj. L. L. B. 7. cap. paragr. 1. End vil nogen flytte fra sin Gaard
 eller

eller opsig den Jord hand haffver lepet / da skal hand den opsig for Juel/eller beholde den det Aar omkrina/om Jorddroffen vil/oc gifve det Aars Landgilde: End faar hand aff Jorden effter Jule helligt/ da biude Jorddroffen hannem Jorden til/vil hand icke hafve den/da beholde Jorddroffen self sin Jord/oc den der affoer / gifve det Aars Landsky d: Faarer Bonden aff Jorden for Juel / saa der er ingen Folck igien/da beholder Jorddroffen alt hols som findis paa Gaarden/oc der tilen marck Sølf. *Dict: lib. 6. par 22. 2. 3. 4. Lege Hus. Item Vocab. Gaard infr 2.*

Faarekaaster/∴: Althvit Gods nogen Keyfendis hafver med at faare / enten til Lands eller Bands / hvad heller hand haffver det med ret eller uret *Jyd. Low. lib. 2. cap. 32. & 74.*

Faddere/ *Susceptor, vel arbitri i iustionis Lat. ∴*: Vidnis byrd ved Daaben/naar Børn døbis. Hvor mange Faddere en hver maa bede/at være ofværendis ved Daaben/det formelder *Constit: Christ. 4. D 1. H f i e, Anno 1008.* nemlig 5 til et Dreuebarn maa bedis 3. Mandes Personer / oc to Qvinder: Men til et Pigebarn maa bedis 3. Qvinder/oc to Mand eller Karle Faddere. See yderme ere her om den Norske Ordinans/ *fol. 19. Lege Voc. b. Guds fader.*

Fader/ *Pater Latine*, arfver Barnet alleene/ om Moderen var før død/hvad heller det vaar udskift fra Faderen eller ey/ enddog Sødsfinde ere til: Men er Faderen før død/ oc lefver Moder effter/ oc ere Sødsfinde til / da tager Moder icke meere end et hendis beste Barn/eller Stiffbarn. *Jyd. Low. lib. 1. cap. 9. Skaan. Low. lib. 2. cap. 7.*

Den Norske Low siger: Døer Søn eller Daatter eller Sønesøn / som icke haffver self Børn Ecte / da tager Faderen Arffve effter dem. *Arff. B. 7 cap. p. 1. agr. 7.* End hafve de Barn / da tage det Barn Arff efter Fader sin oc andre Mand / om det er avlit/ endog det er icke fød / om det kommer levendit til Verden / oc faar Daaben. *ihid.*

Fader/ arfver oc sit Barn som døer / (om det icke haffver Liff) Arff
Hh iij

Arffvoir, (er Ect.) oc hafver dog arffvit sin Moder / da tager h. n. alle
 Løstere/ Men hafver BARNET Odelsjorder / som det arffvede efter sin
 Moder/ da beholder FADER det hans Liffs tid: Men effter hans død/
 skal d. n. som næst Odelsmand er/ udi Moderleagen/ Karl eller Qvins-
 de som af en Qvidslei er kommen/ som det Jordegods er affkommen/
 tage det Odel: Guds igien. Lig: saa holdis oc/ om Moder arffver det
 BARN sem tilvorne hafver arffvit sin FADER / om icke Sædftinde er til
 Men Odels Jord falder frijt tu FADERFADER. *Dict: l. b. & cap par. 8.*

FADEREN/ arffver i Rone Jord/ en Lod / lige ved det BARN meest
 tager/ SØNS Lod/ om Søn er til/ eller lige Lod ved Daatter/ om Søn
 er ey til / saa oc i alle Bostab / om hand stifter med sine eane Børn/
 oc de ville skifte oc fare fra hannem men aff Kjøbe Jord sana Børn
 ey førend deris FADER dør. *Jyd Lov. lib 1. cap. 6. See Slaenssk.
 L. w. lib. 1. cap. 23* som formeldt er: Hatver hand ey flere Børn end
 en Daatter/ da nyder hand doo 2 Lodder aff hendis Moderne Jord/
 fordi hand er Mand oc Myndig for ti Mandes Lod. *All g. t. Text.
 Lege Voc. b. Moder 17 fra.*

Sidde oc Bonden oc Hustruen udi fellia sammen / oc kjøbe
 Jord / oc hafve en Børn sammen / dør enten aff dennem / da skiftis
 deris Kjøbe gods/ saa som and en Bostab End harvei Bonden BARN
 som er Hustruens Steffbarn/ oc er det lagt i fellia med dennem/ haf-
 de de kjøbt noget Guds/ siden deris fellia vaar lagt oc dør enten ten-
 nem siden/ da skiftis oc den Kjøbe Jord som and en Bostab: doo der
 som Steffmoder først dør / da beholder FADEREN den Kjøbe Jord/
 saalænge hand lefver: Men effter FADERES død/ skal det stiftis imel-
 lem alle hans Børn/ som vaare udi fellia med hannem/ i hvor mange
 Rind hand hafver / som anden Faderne Jord. End dør FADEREN
 først/ oc ere Steffmoder oc Steffbørn effter / da tager først Steffbarn
 hans Anpart aff Kjøbe gods/ effter di det vaar i fellia/ oc siden alle h. n. s
 Arffvoirer halvt v. d. Hustruen: doo leaais den Lod der Steffbarn toa/
 ti. FADERNE Jord/ fordi/ at ald den Jord som Bonden kjøber/ vad hel-
 ler det er i fellig med Børn/ eller uden / det fa. dis alt FADERNE / udi en
 den

den Lod Hustruen fanger. *Vide textu præallegat. Jur. Cimbr. lib. 1. cap. 6.*

Fader/maa ey forholde Sønnen sit Møderne Arff/naar hand er 15. Vintre gammel/ om Moder er død. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 7.* Men Daatter maa ey sige sig aff Faderens Bergemaal/ førend hand gifver hende en anden Berge. *ibidem. Lege Vocab. Mndre Ariu ger. infra.*

Fader/ er ey skyldig at gifve sit Barn noget i Hænde/ imeden hand oc Moder lever: End om hand gifver et sit Barn noget i hænde/da maa hand ey neete det de andre. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 14. & 18.* Koster oc Fader er sit Barn/ Kense i fremmede Lande/eller oc Vrylup/ udflue oc dets lige/ Oc døer Fader sør/saa hand ey kand gifre de andre lige skiel/ som hannem tyckis ret at være/ da skulle Samfrender tilgiøre de andre saa vijt billigt oc Boen kand taale/ oc saa at de oc faae tillige maadelig fremtarff oc Nødt øffft. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. parag. 2. Lege Vocab. Børnebørn. supra.*

Den Norske Lov siger: At Fader eller Moder/maa icke udgifve sin Søn eller Daatter med flere Penge fra sig/end at de andre børn kand saa lige Lod der imod. End/er meere gifvet/ da haffve hver aff dennem lige megit/saa lange Arfven recker til: Recker ey Arfven til/ da legge tilbage til lige Skifte/den som meere hafver oppebaarit/end Lowen udviiser. *A. B. 7. cap. 1. Arfvetal. parag. 13. Lege Jus Seland. lib. 1. cap. 7. Vide infra Gifter Fader.*

Fader/ maa sigene Barn giøre. Den som Fader giør til sit Barn/ den maa ingen Mand vræge/ oc ingen Mand maa giøre den Mand Barn/der self ey gjorde sig Barn/uden rette Arfvinger. End hvilcken Mand sig giør med Lowen Slegfrid Barn paa Ting/svære sig for det som for Adelfone Barn/ om paa bedis. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 22. Lege Vocab. Slegfrid Barn infra. Item Eetleding supra.*

Fader/ maa bøde sine Børns Døder/ oc Faldemaal/ saa lenge de ere hos hannem i fellig oc uskifte Boe *juxta jus Seland. lib. 1. cap. 43. & lib. 5. cap. 33. Skaan. Lov. lib. 2. cap. 17, 18. Lege Vocab. Kellig infra.*

Fader

Fader/udlegger Sønne Konens Gode/ som hun indjorde, med
Kønens Ræft/ om hendis Gode ey vaar lagt i fellig/ oc hendis Mand
døer uden Børn. Jyd. Low. *lib. 1. c. p. 13. Lege Bøndens Søn sup. r. 2.*

Fader / som er Gienmaale for Dom oc Ræt / hand bær meere
oc beore af staa til troende/ end alle hans Børn/ om De ere imod han-
nem. *Jur. Seland. lib. 1. cap. 8. & lib. 5. cap. 3.* Skaansff Low om
Arff / *cap. 5.* forstaa om dennem kommer Tratte imellem / om hvís
Børnene haaffve udtaaft aff Doct. Skaansff Lows 1. Bog 23. cap.
siger: At Fader er Meyndige for tj Mandes Lod. etc. *Vide Diet: Arf-
ve Bog cap. 31.* som formeider / at Faders Fader / er nærmere allom
Gienmaale / ved dennem der i Skufven sitte med hannem / forstaa /
om Børnebørn tratte med hannem om Arff. *texti præall gat.*

Faders eller Moders Jord / om den skal selgis / da skal den
Lauabiudis 3. Ting / Fæderne skal tilbjudis Fæderne Frænder / oc
Møderne Jord / Møderne Frænder. Men skjudis den bort / sørend
den Lauabiudis / da maa næste Frænder den efterkalde Jyd. Low *lib.*
1. cap. 34. Vide infr. Jord / & Voc. b. Lauabiudis.

Fader / om hand luser Slegfred Børn i Køn oc Kuld / 2: Er
ter det inden Ting / da arfver det halff Lod ved Adelskone Børn / efter
Fader: Er ey Adelskone Børn til / da arffver Tinglust Børn fuld
Lod / men er det paa Ting skjødet noget til særdelis / da beholder sam-
me Børn det oc ey meere. Jyd. Low *lib. 1. cap. 21.* Skaan Low. *lib. 3.*
cap. 10. 17. 18. 20. Vide Vocab. Ectleding. Item Norff. Low. A. B. 7.
cap. 5. Arfvet il. Lege infr. Slegfred Børn & Voc. b. Køn oc Kuld.

Fadebur / sigis oc kaldis / Kongens / Dronningens / oc deris
Børns Gode oc Følge / som de føre med sig / naar de reyse: som Ade-
lens Dienere / saa vel som alle andre / i hvo de tilhører / ere forplicte de af
aage oc befordre / naar hans Kongl. Mayest eller Dronningen / drager
Personliq igiennem Landet. *Recess. Christ. 3. art. 2. par. 12. 3.* Hand-
festn. *Frider. 2 art. 6.* Handfestn *Olas. p. 112. 18.* formelder / at Bøn-
derne skulle føre Kongens oc Dronningens Fadebur / saa langt Her-
redit recker / Men vorder Brøst udi søring / 2: om nogen findis for-
sm:

sømmelige/ oc vil ey age/ da skal Kongens Embeds Mand lepe Bognen/ oc den det forsømmer/ skal betale Bognien/ oc derforuden bøde 3 marc/ om hand er loulig tilfagt/ etc. Færremand i Danmark/ skulle oc saa ofversjøre Kongens Fædebur ved et hvert Færrested/ frij/ foruden betaling. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 24. art. 2. par. 2. g. 4. Ydermeere Lege Vocab. Skydsfærd.*

Fæ/ *proprie, Peculia, latinè*, bemercker/ oc der under kand forstås/ alt det Væg eller Fænet nogen kand eye/ aff alle slags/ det være sig Hest/ Hørs/ Nød/ Svin/ Hund/ Faar/ oc alt andet Væg oc Fænit/ saa vijt self kand gaa aff sted/ infet undertagte/ som udi nogens Boe/ Hæff oc Bærg kand findis. *Hinc Fæmune idem, & sic Mun. Fæ etiam idem. Undè jus Seland. lib. 1. cap. 13. lib. 5. cap. 40. Dernæst bemercker det ord Fæ/ in genere*, alt ens Gods oc Formue/ som nogen kand eye/ i hvad det være kand. *Hinc Liqaende Fæ etiam, Item. Stort Fæmaal/; stort Gods oc Formue. Jus Seland. lib. 5. cap. 32. Skaan. Low. lib. 1. cap. 6. &c. ; Hvelket ydermeere statueris mange steder udi Lowerne/ oc særdeelis aff den Tydske Lovs 3. Bog 6. Cap. hvor formeldis: At tage hans Fæ til Staffins/ det vaar/ at frapante sin Hæfne Broder hans Gods i gamle Dage/ naar hand fandis forsømmelig/ oc vilde icke udrede til Skibsbehoff oc Hæfne leeg/ det hand plictig vaar. etc. (3.) Betyder det ord Fæ/ værff oc bestilling/ ut, At være offne Fitha i Fæ sins / suo loco, det er: At være paa Fiskerj/ eller paa Fiskeleje/ udi sin værff oc bestilling. Der om see Skaan. Low. lib. 4. cap. 20. & infra Vocab. Offne. Nota.*

Om saa hendis/ at noget Fæ eller Væg/ der mand loulige maa hafve/ som Hest/ Nød/ Svin eller Hund/ slaar eller døder noget Menneiste/ oc vorder foret til Bane/ da bøder Wonden der Fæet aatte/ tre marc/ oc giffve Low at hand ey vilte/ at det Fæ hæffde den vaane. Skeer det tre gange aff samme Væg/ i Wondens hæf/ da bødis fuld Mandebod. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 35. jus Seland. lib. 4. cap. 12. par. 2. g. penultimo, & supra Drab. Lege Vocab. Tiur/ infra.*

End føder Mand op/ vilde Diur/ som er Ulve/ Hvalpe/ eller
 Ji
 Dips

Viørne/Hvalpe/Hvad de bryde/der for bøde de fuldeBøder/der den-
nem opføde/eller i hæfd hafver. Jyd. Low. lib. 2. cap. 36. End vorde
de løse/oc dræber anden Mand dem/bøde icke derfor: End/i Bon-
dens hæfd maa de icke dræbis. *ibidem Lege Vocab. Blid Natur.*

Fæ/om det vorder ihjel fluckit uden nogen MandsVijGaard/
affVijer/ da bøde hand icke derfor/der Vijerne aatte/Men fkeer det i
VijGaarden/ da gielde hand Skaden der Vijerne aatte/fordi hand
haffde ey loulig luctt om hans Vijer. Jyd. Low. lib. 3. cap. 38.
Lege Gaardbrydere/paulo infra.

Den Norſke Low formelder/Dm Hors ellers Nød dræber no-
get smaa Qveg/ da bødis fuld værd derfor. *L. L. B. 33. cap. parag. 7.*
Ydermeere *lege Vocab. Nød infra.* Om Fæ dræbis/der om see under
det ord / Dræber / *supra.* Men hvorledis med Jndnam forholdis/
baade i Danmark oc Norge/ der om *lege Vocab. Jndtegte Fæ infra.*

Fæ/ som bliffver borte/ Drøffteqveg kaldit/ hvorledis det ſkal
føgis/ opluffis oc annammis/ ſaa oc aff den rette Eyere til Linge hæ-
lis/ der om *lege jus Seland. lib. 6. cap. 14. 15. 16. & supra Vocab. Alfare*
Fæ. Saadant Qveg/ ſkal ſtrax tilſtellis Epermanden/ eſſter Guds
Low/ eller oc forvaris indtil hand kommer oc spør eſſter det / i den 2.
MoſeBogs 23. Cap. v. 4. 5. i den 5. Bogs 22. Cap. v. 1. 2. 3. 4. *Le-
ge Vocab. Drøfft supra.*

Fæderne:Frænder / *agnatus, latinè,* ere nærmere at være Ver-
ger end MøderneFrænder. Jyd. Low. lib. 1. cap. 7. & 28. Skaan. Low.
lib. 3. cap. 13. *Vide Berger infra.*

Fæderne Jord / *Patria bona,* kaldis all den Jord ſom Børn
arfoe eſſter deris Forældre / Thi ald den Jord / ſom Bonden fiſber/
hvad heller det er i fellig med Børn eller uden / det kaldis alt Fæder-
ne. Jyd. Low. lib. 1. cap. 6. Skaanſt Lows Arfvebog / cap. 2. ſiger :
Det kaldte vi alt Fædernis Jord/der Fæder aatte/oc Eyede/ førend
hand fick deris Moder / eller Moder aatte/ før hun fick deris Fæder.
Lege Vocab. Fæderen supra.

Fægiordel/det er et ſlagsBedſteLæſter/ſom kand ſattisLaas
fore. *Jure Seland. lib. 6. cap. 3.* Fel:

Fællit / eller oc Fælleden. *idem. Compascuus ager. Lat.* sigls oc kaldis den Marck eller Bong / som udleggis Narligen til Græsbeed / oc icke blifver saaid, *alias* Ofverdrøff eller Alminding / *suo loco*, Men hvorledis gierdis skal / naar en Byes Fællit / oc anden Byes hegnit / salde imod hver andre / der om see under det ord Bierde. *Item Ind. Low. lib. 3. cap. 68. Lege Vocab. Græsbeed infra.*

Fær / oc Folck / o: Følge eller Selskab / hvad heller saadan Fær hedenstrecter sig til det Onde / eller Gode at gjøre. *Genij, Lat. Hinc Herr Fær / er Kongens Følge / alias*, at være Medfølgere oc samtydige ubi Mord eller Drab / som med Raadsraad skeer / det er Fredløs Gierning. *Recess. Christ. 3. art. 22. Lege Husfred. Vide jus Seland. lib. 2. cap. 5. 6. 11. 19. 24. 29. 30. lib. 3. cap. 2. 3. 5. 15. lib. 6. cap. 5. 6. 7 Skaan. Low. lib. 5. cap. 2. 3.* som paa alle steder talis om Fær oc følge / oc dets Bøder.

Recess. Christ. 3. art. 23. siger: Ere de flere om Gierningen / oc findis nogen tvijl / oc det vorder foret til Vaade eller Nødverge / da bøde Hofvoitmanden 40. marck ofver anden Bod / oc Medhielperen oc Medfølgeren 20. marck / halffparten til den Dødis Arvinger / oc halffparten til sit Herskab. *Lege Skaanske Low om Ordbødemaal / cap. 1. & 3. & infra. Raads Raad. Item Zettervids Bod infra.*

Fær oc Følge / er adskillige: Bødis oc som den er til / som Husfred med Raads Raad / naar Drab skeer / det er Fredløs Gierning / oc da salder halff hans Hofvoitlod / uden Jord / till den Kongesagen hafver / oc anden halffpart til den Bondesagen hafver / om det blifver til Linge Klart oc forfuld efter Lowen. *Lege Gaarfred. & Recess. Christ. 3. art. 22. jus Seland. lib. 2. cap. 5.* Om Fær oc Følge til Drab paa Linge / det er 40. Marcks Bøder / halff Wonden oc halff Kongen. *Diet: Recess. art. 23. Jus Seland. lib. 2. cap. 6.* Skaan. Low. 5. Bog cap. 2. taler om 3. marck. & cap. 3. siger: At Hofvoitmanden bøder 40. marck for Hærverck / foruden Mandbod / om Drab skeer / oc de i Fær vaare / bøde 3. marck. Om Fær oc Følge till Drab i Kircke / der paa følger 40. marcks Bod / till Kongen / saa oc Franderne oc Bie-

scopen *Lege* *Ungfred*. End den som er med i Fær/at sætte Jld paa nogen/det er 40 marck's Vold. *Jus Seland. lib. 2. cap. 19* Vide *Nordebrand. Item* *Orbdemaal cap. 3. parag. 2.* Om nogen er med i Fær oc Følge at blinde nogen uloulige / derfor bødis 3. marck. *jus Seland. lib. 2. cap. 23.* *Orbdemaal cap. 6.* Lige saa for Fær oc Følge om nogen tagis med Vold. *ibid. cap. 7. & cap. 24. jus Seland.* For Slaagsmaale paa Løfve/eller at være der med i Fær oc Følge/er 40. marck's Vold. Om Fær at giøre Vuncke Brud/ er 40 marck's Vold. *ſuo loco.* Baade Gangs Fær følger 3. marck. *ibid. cap. 29. & 30.* For Fær naar Herverck giøris/ derfor bødis 3. marck / Kongen oc Bonden/ effter Skaanske Lom. *Orbdemaal cap. 3.*

Færre-Mænd/ kaldis de Skibsfolck som lebe med Færreer paa Fract/imellem Landene/oc føre Folck ofver/frem oc tilbage: Saa danne Færremænd maa icke føre nogen Vætlere aff et Land oc i et andet/ med mindre de hafve Bevjs med sig/hvor effter de kand tilstedis / fra en Provinze oc til en anden at forryse. Hvilcken Færre-Mænd sig der imod forseer / tiltalis aff Byfogden/ som Kongel. Mayest. Foractere. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 3. parag. ultimo, & cap. 24. artic. 3. Constit. Frid. 2. Dat. Hadersteth. den 27. Decembr. 1588.*

Færremænd/hvad de maa/oc skulle tage/til Fract/ paa hver Færriested. baade aff ledige Personer/saa oc reysjendis med Heste oc Vogne/er Naadigst forordnet/som effterfølger: Fra Kiøbenhaffn til Malmøe/Landskrone/Helsingborrig/eller derfra tilbage: End oc saa imellem Kaarhsøer oc Nyborrig/ giffver en ledig Person 4. Skilling Danst: Aff en Reysjige Hest med Karlen/). Nix marck. Aff en Vonde Hest oc Karl/). 2. Skilling: Aff 2 Heste oc en Voan/). Nix daler: Aff en Dre/ved Kiøbenhaffn/Landskrone oc Malmøe/). 8. men imellem Korhsøer oc Nyborria 6. skilling. Vil nogen fracte Færren alle: ne / da gifve aff en liden Færre 2. Nix daler / aff en stor Færre halff tredie Nix daler: Aff en Vaad med 4. Aarer/ halff anden Nix daler. Fra Rødbye oc til Hellighaffn / fra Gøssøer til Warnominde/ oc fra
Kal:

Kullundborrig til Aarhus/ skal gifvis dobbelt/ baade aff Godgengeres Heste oc Dren/ saa vel som om nogen fracter Færre eller Baade for sig self. *Item* fra Helsingøer oc til Helsingborrig/ oc fra Bordingborrig til Falster/ skal en Godgengere gifve 2. stilling Danst/ aff en Reysige Hest med Karlen 8. stilling Danst/ aff to Heste oc en Boan/ en halff Rixdaler/ aff en Dre 4. stilling Danst: Vil nogen fracte Færren for sig self/ da gifvis aff en Færre en Rixdaler/ oc aff en Vaad med 4. Noers Karle en halff Rixdaler. Hvis Kongens egen Reyer eller Fædebur er anlangende igiennem Riæt / med Kongens Hoffindere oc andre daglige Siener saaa oc de som hafve Kongens fri Pas/ skulle alle Færremænd i Danmark ofverføre fri/ foruden betaling. *Recess. Chrif. 4. lib. 2. cap. 24. art. 2.* Befindis nogen Færremand der imod meere at tage/ den hafver første gang det bevisis/ forbrut til Kongen 10 Rixdaler: Anden gang forbrut dei is Vorgerstabs/ oc icke tilstedis i Danmark vjdere Handel oc Daring: med mindre de Sagen kunde affone/ oc siden bekomme Kongl. tilladelse/ vjdere deris Daring at bruae *ibid. parag. 3. Nota.*

Paa alle Færresteder/ nemlig/ Korsøer/ Nyborrig/ Kullundborrig/ Aars/ Assens/ Kiebenhaffn/ Malmøe/ Landskronen. skulle gifvis af hver Smacke/ for hver gang/ den ind eller udløber/ en slet marc/ oc aff en Færre/ halff saa megit/ til Konaen oc Kronen: Af Bordingborrig/ Helsingøer/ Helsingborrig oc Medelfarts Færre/ gifvis for hver Reyse en halff marc: hvor med Loderne skal hafve indscende/ som de acte af svare/ oc de icke self dertfore ville staa til Rette. Forord. *Chrif. 4. Dat. H fr. den 16 Maj, Anno 1647.*

Den Dorffe Low formelder: Om Almindig eller Alfare Begløber til oc ofver Elve/ der saaa store oc flydende ere/ at der kand icke Broe ofverlegais/ da skal de sile Færremænd der til/ sem hafver Jord næst Elven: Oc hver som ofver vil fare/ gifve for hver Karl), stilling Danst/ oc for hver Hest 2 stilling Danst. *L. L. B. 43. c. p. 1. g. 1.* Men vil Færremænden nøde veyfarendis Mand fleere Penga aff/ eller vil icke føre den ofver som vil gifve Færreløn/ men maa

fortøfve en Dag ofver/ da bøde Kongen en halff marc Sølff/ oc til den Færremanden tilfætte/en halff marc Sølff: dog ere Færremanden icke plictig at føre nogen ofver siden Soel er sæt/ icke heller før Soel er opgangen. Fører Færremand Lyff ofver/videndis/ da mistehand sin Hud/oc hede Lyfvens Stalbroder. End tager nogen Færren/ oc farer bort med/uden Færremandens villie/bøde Kongen oc Færremanden hyer en marc Sølff. *ibid. parag. 5.* Farer Færremanden bort fra Færiested: da skaffe Landdroffen en anden Færremand igien/inden 3. Nætter/eller bøde en marc Sølff/halff til Kongen/oc halff til Færiens behoff. *ibid. par.:g. 6. Lege Vocab. Bygde Mand supra.*

Falcke oc Høge/er et synderlig slags Fugle/i Norge velbekient/ dog tvende slags: Lowens Ord der om ere saaledis: Falcke oc Høge/ hvor de bygge Neder/ da høre de hannem til som Jorden tilhører de bygge paa/ Vil hand selge dem/da skal hand først biude Kongen dem til kjøb/ sørend hand selger dem til andre. *Nota.* Kongen maa lade fange Falcke paa hvors Grund hand vil i Norge: tager anden Mand dem/da spør dem tilbage igien/oc bøde Jorddroffen Landnam. *L. L. B. 49. cap. Lege Vocab. Høge infra.*

Fald oc Faldsmaal *idem, Muleta. Lat.* der under forstaats alle de Bøder/som nogen med Retten kand tilfændis/ for nogen Forseelse at udgifve hvad maader det være Kand/Penge eller anden Bod. *Pete Rigens Ret. art. 31. & supra Bøder.* Dog skal vldis/ at ingen aff de i fellig er / kand forbryde meere end sin egen Hals oc egen Hofvitlod. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 101. & jure Seland. lib. 1. cap. 41. & 43 Handfest: Erici formelder/ at hvor mand bryder/ eller seldis til 3. marc/ sex marc/ eller 9 marc Sag/ da maa Jorddroffen opberge alle Faldsmaal / foruden iden Sag/ hvor Kongen er self Bonde. *text. ibid. & parag. 11. Hinc Ledings Fald/ unde Vocab. Leding. & Norff Low. V. B. 6. cap. parag. 3. 4. & 5.**

Falsk/ *insidus, falsus, infidelis, Latine.* 3: Sviig eller Bedragerj. Det er Falsk/ om mand sætter Steen eller Stabel / eller slaer
Pen

Penge uden Kongens Forloff/eller forarbejder falsk Sølf: *Item* fisker eller selger med de Penge der hand ved falske at være/ etc. Hvilken som gjør falsk/da bør Kongen hans Naand/det er (hand er falsken i Kongens Naade oc Bnaade) oc den der falsk sigt/ bør at haffve aff hannem Skade giæld: Men siger hin Næp/oc den anden sieter hannem/da verge sig med Herrisdassn. *Leges. Herridsdassn. Item* Jyd. *Low. lib. 3. cap. 64. & 65.*

Den Norske Low siger: At alle de Vaare som mand selger i Lønder eller anden Kar/ det være sig Honning/ Malt eller Korn i Punde/ Meel i Sæcke/ Smør eller Salt i Løbe/Liin eller Hør eller anden deel i Knipper/det skal alt være lige got inden oc uden. End om nogen forfalsket sine Vaare/ oc selger dem siden/ da haffve forbrut Godsit til Kongen/ oc der foruden 8. Ørtuger oc 13. marc Sølf/uden hand vil verge sig selff tolfste/ at hand icke vidste at dee vaar falsk iblant/ Men hafver hand selff kiobt samme Vaare/ oc viste at der var falsk iblant/ oc vilde det icke afftage/ da haffve forbrut Godsit til Kongen/ oc bøde 5. marc Sølf. *K. B. 10. cap.* I lige maader forholdis med andre falske Vaare/ uden hand spør den til stede som falsk gjorde/ da stande hand selff derfor til Rette. *ibid. paragr. 3. 4.* *Nota.* Det er falsk/ som gode Mand kiende falsk være. *parag. 5. ibid.* dog maa Umbudsmanden en kiende derpaa. End befindis nogen som omgaaes med falske Lønder/ Skepper/ Bect/ Bismer/ Alne/ eller Maal/ da straffis derfor effter Lowen som vedbør. *D. c. lib. cap. 29. par. 2. ultim.*

Falsk Sølf eller Penge/ som findis med gode Mandis vidne/ maa en mere udgiffvis/ men skal enten brendis/eller huggis i sønder/ eller kastis i Haff/ saa at ingen Mand maa det mere finde. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 65.* Oc den som det vitterlig udgiffver eller selger/ straffis som en Falskener. *ib. c. em 111. xijm.* End hvilken Skipper/ som findis eller betradis at hafve falske *Certificatzer*, hand hafver dermed forbrut baade Skib oc Gods. Forord. *Christ 4. Dat. Gnycksborrig den 7. May, 1647.* Den Norske Low siger: At dersom nogen befindis

fiadis at stempe falsk Selff: da hafve forbrut saa megit aff sin Voer
 oc Lod/ som hand hafver falsk stempet/ oc der til 8. Ortuger oc 13.
 marcck Selff/ oc gifve den sit Solffigten/ hand arbejdet for/ oc icke
 bruge sit Einbøde der efter. *K. B. 10. cap. paragr. 2. Lege Vocab.*
 Guld.

Falsk Lingsvidne. *Vide infra Vocab. Lingsvidne. Tord.*
parag. 88. & Receß. Christ. 3. art. 16. Obnebreff Christ. 4. Dist. Nols-
dinghuus/den 4. Augusti, 1590. Not. 2. Hvo som besegler vranqet el-
 ler Falsk inden Linge/ bøde Bonden oc Kongen hver 40. marcck / *in*
legibus Erici parag. 22. 23. Lege Vocab. Langrattis Mand infra. 1-
tem Norss Low. Ling. B. 3. Cap. Receß Christ. 3. art. 11. formel-
 der: Om Skriffvere eller andre forfalske Linge-Vøgerne/ da straffis
 derfor som Falskener. End de som befindis at omgaa/ oc hafve fal-
 ske eller selff gjorde Brevve/ de skulle straffis som andre Falskener/ *in*
 uden all Naade. *Constit. Frider. 2. Dat. Haderstett 27. Decembr. 1588.*
Vide Norss Low. M. B. 24. cap. & infra Vocab. Pass.

Fang / ɔ: Tilhøring / *ut*, Gaardsens Fang / kaldis all den
 Grund oc Eyedom der hører til Gaarden. *Hinc*, Jern-Fang/ kaldis
 alt det som er gjort aff Jern/ oc Jernkammeret tilhører. *Alios* bety-
 der det at fange / *ut*, at fange eller bekomme Jord oc Eyedom / *vi-*
de suo loco. Hinc FiskeFang / DiureFang / etc. *Vide* For-Fang
infra.

Fang i Boe / *vel* Fange: Jord *idem*. Det er den Jord som
 Bonden eller Husfruen kigber eller fanger udi fellig / hvilket tilleg-
 gis oc jessnis baade paa Fæderne oc Møderne/ om Tratte paakom-
 mer/imellem dem som arve skal/ dog giøris Konens Jord først fuld
 so: a soldt er: hvilket 12. Mand aff de beste udi Bygden boe/ eller
 udi Herrit/ skulle svære det til Fæderne Jord/ oc det til Kone Jord/
 det de tør/ oc det til Fang der de ville. End bryster noget / ɔ: feyler/
 (saa de ey alle kand saa deris fulde Lod) da skal det bryste i Bond-
 dens/men er der Fange: Jord/da skal oc hans Lod fuldt ud/ fordi det
 ey maa kaldis Fang i Boe/ sørend en hver bekommer sin fulde Lod:
 Er

Er siden noget til ofvers / da er det Riebe Jord / oc gaar til Skiffte,
Lege Vocab. Dustruen infra. Item jure Seland, lib. 1. cap. 21. Skaanse
 Lovs Arvebog. Cap. 53. stemmer oc her med ofver et. *Vide Recept.*
Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag. 3. & 4. aliàs.

Fange/sigts ellers i Lowen/at skaffe anden Mand for sig/som
 skulde fare i Lething i gammel-dage / i steden for Wmyndige / eller
 gamle Mand / eller oc for Qvinde eller Lærde-Mand / de sagdis at
 Fange anden Mand for dem / *ut Jyd. Lov. lib. 3. cap. 1. aliàs at*
 Fange / 3: Fængsle / Gripe/Waste oc Vinde/udedisse Mand/ eller
 andre som brødig oc skyldig ere. *undè Lege Vocab. Vindis supra.*

Fangis nogen / som er udstickt *Legation vlijs* / paa Kongens
 oc Cronens vegne/eller udi Krig oc Fende/enten til Lands eller Bands/
 hand bør igien at rankonis. *Privileg. Friderici 1. parag. 18. & su-*
pra Ad. 1.

Fastelaffins løben / med letferdig oc forargelig Leeg / (For-
 Nummerj oc andet) er gandske forbuden oc affskaffit / under høyeste
 Straff. *Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 2. art. 26.*

Fattige oc Huudarme *Pamperrimus bonorum*, *Lat.* de skulle
 forsørgis / der om læs Guds befaling / udi Mose 5. Bog 15. Capitel
 / hvor hand siger : Du skal oplade din Haand for den Fattige /
 oc laane hannem effter som hand haffver behoff / v. 7 8. Du skal gier-
 ne gifoe den Fattige / oc lade dit Hierte icke fortrønde / at du gifver han-
 nem / Thi Herren din Gud skal derfor velsigne dig i alle dine Gier-
 ninger du tager dig fore. *ibid. v. 9. 10. & 11.* Hielp den Fattige for
 Budens skyld / oc lad hannem icke gaa tomhændit fra dig i sin Nød.
Syrach/Cap 29. v. 12. Mist gierne dine Penge / for din Broders oc
 Næstis skyld / oc nedgraff dem icke under en Steen / dersom de blifoe
 dog borte. *v. 13. ibidem.*

De Fattige skulle gifvois Leen at omgaa med / paa det en hver
 Pand vide / hoad for Folck / hand sin Almisse meddeeler. *Recept. Christ. 4*
lib 2 cap 3. art 8. parag. 7. & Ferord. Frid. 2 D. 15. Hade: skiffhus
27. Decembr. 1588. parag. 1. 2. 9. 10. Kirckens Ordinantz / fol. 73.

formelder: De Fattige til behielpning/ skal all den Rente beholdis/ som de her til dags er vaan at hafve/ etc. *Lege fol. 74. 75. & 80. 82. 83. ibid. Item infra Vocab. Hospitaler. Handfeste. Olai, par. 29. 29. forbieder/ at ingen maa undertrycke den som ingen mact hafver / o: den Fattige. End befindis nogen/her imod/ den Fattige at forurette/ da bøde derfor til Kongen oc Wijsen som hand vaar nederse'dig. etc. ibidem Nota.*

Fattige i Riisbsta'derne/ skulle beskickis en Kiste/ huor udi skal indleggis/ hvis Christne Mennsker vil giffve dem for Guds Skyld: Dem skulle oc saa tilsa'ttis flittige Dannemænd/som elske Guds Ord til Forstandere. Her om beseer Kirckens Ordinan^s. *fol. 82. 83.*

Fattige Folck/ nyde frij Begravvelser i Kirckegaarden. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 41. de hafve oc Søndags gemeene Klocke frij uden betalning. ibid. art. 43. Vide infra Superintendentes. Lege eodem Recess. lib. 2. cap. 8. art. 7. parag. 10.*

Fattige Folck i Norge/ som inket hafve at holde sig self aff/ oc Frænderne icke heller formaar at søde/ oc icke ere saa søre/ at de kand komme Bye imellem/ dennem bør alle Bønder at flytte/ saa vel Envirckis Mand som andre/ effter Budbyrd/ til næste Bye/ eller bøde en half marc Sølf til Kongen. Flyttis den Fattige icke til Byes/ men heden affsidis udi øde Marcker/ (eller Skov) saa hand døer/ for hans forsømmelse skyld/ eller oc nogen visser Fattige Folck fra sig/ oc icke vil laane dem Hus/ saa de der offver døe/ bidis aff Hunde/ eller risvis aff Diur: hvem der udi med Sandhed befindis/ hand bøde den Fattige Døde med fuld Bod/ effter skiellige Mands Dom/ oc til Kongen Legengield: Oc de Mand som der om skulle dømmes/ skal grandgifvelige acte deris Dom/ at slig vaane icke opkommer i Landet. *L. L. B. 55. cap. parag. 1. 2.* Ingen skal fattige Mand flytte fra sig/ om Sommeren/ siden Soel er sæt/ oc ey om Vinteren/ siden det er mørckt. De Fattige som self kand flytte sig/ skal hafve Hus om Vinteren mod Affen/ naar Fanit gifvis: Den det necker/ bøde Kongen 4. Sre Sølf. Men døer den Fattige der ofver ude/ da stande til Rette effter

effter Laugdomme. End bliffver den Fattige siug/oc begierer Præsten/da skal Bonden fare effter Præsten/oc lade den Siuge blifve i sit Hus/ til Præsten kommer/ eller bøde 4. Dre Skiff til Kongen. *Ibidem p. rag. 3. 4. & 5. Vide cap. 52. & 53. eodem lege & loco.* Om Fattige Mand's Gield/ hvorleds den skal betalid/ der em *lege K. B. s. cap. 1. em Vocab. Gield / paulo infra.*

Felde/ *condemno. lat. 3:* at dømme eller affsiæ Dom oÿver nogen/ eller at felde en ved Dom. *jur. Seland. lib. 6. cap. 24. 25. & 26. aliàs, at formælis paa ens Hals. Jyd. Low. lib. 2. cap. 128.* End vor: der mand foren til Lyff/ da legge først ud saa megit som hans Gienpart felde hannem til/ 3: sitted ham for/ oc siden Tuigild/ etc. *D:ét: cap. 108. lib. 2. Jur. Cimbr. Lege Vocab. Gismt infra.* Ellers er at felde / saa megit som at omhuage et Træ/ eller at felde det til Jorden. *Lege Vocab. Skouhug / infra.*

Feld eller forvunden Mand med Ketten / der om *lege infra Vo. a. 2.* Lowfeld/ & Fredløs-Mand. Saadanne Folk kand mand ey laane eller betroe noget aff sit Gods / uden stor Fare / saa at hand der paa fanger Latvhæffd/ at mand vendter det er hans eget/ thi end: dog det er andens Mand's Fæ/ som blifver tagit udi hans Hæffd/ da skal den der aatte/ kalde paa den ter hand siel det udi Laan eller Leye / oc ey deele ved den det tog. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 70. & Lord. p. 2. rag. 78.*

Feld Mand kand ey staa til troende / eller vidne ingen Ting udi nogen Sag. *ut in Glossa Jyd. Low. lib. 2. cap. 70. Receß. Christ. 3. art. 17. & 18.*

Feld/ eller Lowfeld Mand/ maa si 3 ey Vrrlige/ (det er/ forflyt: te sit Gods/ oc gløre sig fattig) uden det steer førend hand sietis/ eller oc Dom gaar. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 71. Rigens Ret. art. 56.* Den Mand der feldt vorder til sine tre marcck / hand maa sit Gods ey aff: hænde/ *lib. 2. cap. 68. Cum inhabilis sit ad omnia civilia obeundum,* før end hand hafter ret giort/ baade Bnden oc Kongen/ oc derfor: den fanger Kongl. Mayest. Oprefsning/ oc *in integrum* blifver resti-

meret. Dict. Jyd. Low. & *cap. 68.* siger: Den Mand der feldt vor-
der med Kansnæffning / eller nogen andenlunde / enten til Kongens
Ret eller Bondens / saa at hand er skyldig at gielde sine tre marc / da
ma hans Guds ey affhændis / hvercken Boe / Fæ / eller andet / sørend
hand haffver ret giort baade Bonden oc Kongen: oc hand maa in-
gen Mand søge / om hand fanger nogen Deele / oc ingen Mand maa
tage hannem til Brydle / o: udi Lieniste eller Forsvar / uden hand vil
svare oc rette for hannem: fordi / at siden Mand er enten feldt eller
sictet / da maa hand ey flytte sine Faarekaaste / oc ey vide sig anden sted
bort / *Allogat. Text.* Mens blifver nogen feldt til 40. marc / der ey
haffver fult ved at hette / da hafver hand sex Rger / enten at udlegge
Vøder / eller sætte Borgen: steer det ick / da gaa det paa hans Hals.
Recess. Christ. 3. art 26. Hvor vijt den som er under Kigens Forsølg-
ning / maa staa i Low oc Low / det lærer Kigens Ret *art. 58. & 59.*
Item Forsølgning paulo infra.

Feld eller Lowforvunden Mand i fellig / der om siger Jyd. Low.
lb. 2. cap. 69. Leger mand i sin Gaard eller i sin fellig / nogen Mand
der Lowfeld er / eller sictet / da skal den der sictet hannem / kalde paa
Wonde / der hand er tilfaren / et / andet oc Tredie Ting: Vil den der
hannem tog / hvercken for hannem Rette / eller lade hannem bort med
sine Kaaster / da skal hand dømmis paa Ting / at tage aff den Bon-
de Gaard / der hannem holder / fuld Nam. End er hand sictet oc ey
feldt / den tid hand kom i Bondens Hæffo / da skal hand udfare med
sine Kaaste / fordi at hand maa hannem ey holde / oc ey tage / sørend
hand hafver sig aarsaget / for den Sag hand vaar sictet for. *Eodem*
lib. & cap. 101. formelder: Om Husbonden vorder søgt eller forvon-
den / enten til 3. marc / eller 40. marc / oc er hans Hofvitlod ey saa
megit / da gielde alle de der i fellig ere med hannem. etc. Ydermeere om
denne *Marterie*, *lege Vocab.* Lagsøgt / *Item Lowfeld. infra.*

Felde / ere alle de som inden Ting vidne eller svære eller Feld-
Mand. *Recess. Christ. 3. artic. 17. Lege Vidner infra.*

Fellig eller Fled *idem, Communio lasine*, betydter først *Specia-*
liter.

liter, hvis Felleſkab/to/tre eller flere kand hafve med hver andre/ enſten ved *contrahering* at *participere* i løſt oc faſt Guds/ eſſter huer andris Død/ eller oc ved *Ectekſkab* / *ut* Jyd. Low. *lib. 1. cap. 6.* om Mand / Kone oc Børn i Fellig/oc de ſom fødts der udi / *ſc* *cap. 20.* om den ſom Qvennis eller giſtis ind i Enckeboe / (forſtaa/ giſtis med Kone ſom hafver Børn/ oc ey er adſkild ved loulig Skifte oc Burdering) oc hafver hand ey ſelf Hoffvitlod/etc. *Cap. 101. ejusdem libri*, ſiger: Om nogen Mand i Fellig bliſſuer ſeld/eller forvunden/ (Hosbonden undtagit) *ut ſupra.* gielde aff ſin egen Hoffvitlod/oc ey meere. *Lege Lord. paragr. 51. ubi dicuntur eſſe in communione taci-ta. ſc jure Seland. lib. 1. cap. 4. 5. 6. 7. 10. 11. 17. 19. 22. 23. 24. 40. 41. 43. ſc lib. 5 cap. 4.* der kaldts det Fled. *Lege Vocab. Qvennis infra.*

Fellig/ ſom leggis eller bliſſver lagt ved Burdering / det ſkal ſaaledis ſkee/ at all deris Formue ſom ville i Fellig/ ſkal anſlaais udi Penge/ oc ſiden ſkal ſaadan deris Fellig forkyndts til Linge. *jur Seland. lib. 1. cap. 11.* dog ſkulle Parterne være ſelf Perſonlige til Linge/ oc ſamtycke ſaadan Fellig oc Burdering ſom ſkeed er/ eſſter ſom forbemelte Capitel om ſaadan Fellig viſtloſtig formelder oc indeholder. *Vide Skaan Low. lib. 1. cap. 5. 6. 7. ſc. Arſve Døg. cap. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 45. 46. 47. 48. 49. ſc.* Den Noſſke Low ſiger: At ingen Qvinde maa ſynne ſin Hosbond Fellig/ naar hand vil legge deris Penge til Jeſſnit: dog kand det icke kaldts Fellig/ uden hver den: nem tillegger alt det de eyer/ eller eyendis vorder/ baade aff Arſve oc t andre maader/hvad heller det ſkal ſkiftts ved Barn/eller Vdarſvinge. *Dict. Noſſe Low. ſc Arſ. B. 3 cap paragr. 4.* End dger en aff dem/ da betalts Gielden lige ſom deris Fellig vaar til. *Dict. loco cap. 13. paragrapho ultimo.*

Fellig betyder oc for det andet *generaliter*, det Felleſkab mange Lods-Ener kand haſſve tilſammen; ſom almindelig Græs-gang i Marcken/eller Ofverdreff. *Item* Felligs Græs oc Vand/oc hvad ſom heldts ſaa næſſnis kand. *ut* Felligs Fiſterie / oc Felligs Skouſve ſom ere uræbede/hvor udi ingen maa hugge. *Receſſ. Chriſt. 3*

art. 29. Handfeste. Frid. 2. art 7. siger / At hvor som Fellig er / der maa ingen Afhøds Eyere / hvercken Kongen / Adelen / Bonde / eller nogen anden / bruge Felligudi Skoff / Marck / Fægang / Fiskerie / Vidensvijn / Skouffhuu / Jagt / eller anden bruaelic / videre end en hver sin Lod oc Andeel kand taale. Doa Felligs Skoffe ud i Skiffet oc Laaland / maa ingen flaa stort Vild / uden Kongen alleene / eller oc med hans Kongl. Mayest. tilladelse. Ydermeere lege Skaan. Low. lib. 11 cap. 10. &c.

Den Dorfske Low i liaemaader forbiuder / at ingen maa bruge meere i Felligs Skoff eller Marck / end som hans Lod kaand taale. End vil nogen bruge videre / da maa de andre Lods Eyere biude hannem til Laad / oc udskiffte hver sin Anpart / thi den bør Skiffte som Skiffte begierer / oc ingen maa det hindre / anden til Skade. L. L. B. 20. cap. paragr. 1. Tilige maader forholdis / om Adelen eller Vdels bonde hafver Felligs Skoff med Kongen eller Kircken / da maa det afskiffteis ved sex eller toiff uviltdige Mand / saa hver kand vide sin Lod at bruge. *Ibid* paragr. 2. *Recess. Christ.* 3. siger: At ingen skal forbiudis / Skoff / Marck eller Eyedom / at kalde til Neebs / enddog Kronen eller Kircken hafver der Lod oc Deel uti. *artic. 28. Lege Vocab. Skoffhuu.*

Fellig kand oc kaldis det som udlaanis eller sattis til Pant oc Forved / Dveg eller Gods / den derfor sictis / hand er skuldig at legge ud saa meget som hand ganger ved / oc der til toiff Mands Fed / for hvis hand icke ganger v: d. Jyd. Low. lib. 2. cap. 61. *Lege Siete & Halska infr.*

Fellig kand oc saa kaldis Marskapi / som kand holdis aff to eller flere udi sax Kiobmandskab / eller udi andre maader / en hver at lide Last oc brast med hver andre / oc kaldis *latine Societas*. Hvor om den Dorfske Low saa viift formelder: Om to Mand hafve Felligs Augel / Høe eller Korn / da skal ingen aff dennem noget der aff tage / førend det blifver dennem skiffte imellem. L. L. B. 11. cap. End ydermeere formeldis / At alle det mand ener tilhobe / hvad heller det er Ager / Eng / Hus

Hus eller andet som skiffis Land: da skal den Skiffte raade / som skiffte vil. *K. B. 18. cap. parag. 1.* Men eyer nogen det Tingest tilhobe / som icke Land skiffis uden Skade / oc den ene vil bruge det / oc den anden ancker der paa / eller formaar icke at bruge det / da biude hand dem først til / som med hannem eyer: Vil de icke kjsbe / da kaste Lod om / hvem kjsbe skal / oc den Loden tilfalder / beholde det / efter sex skielige Mands Vurdering / eller selge det hvem hand vil / oc gifve hver sin Anpart aff det Vard det vurderis for: Wille de icke vedtage / da beholde det i sin forvaring / som sit egit Guds / indtil de krsfve det. *ibidem parag. 2.* End eyer mand Skib tilsammen / oc ingen aff dem formaar at kjsbe / oc andre ville ey kjsbe det / da maa den bruge det som vil / oc gifve de andre Skibs Leye / effter en hvers Anpart / dog tage sin Omkost for ud. *K. B. 18. cap. parag. ultim. Lege Vocab. Neeerne infra.*

Fellig / betyder oc for det tredie / saa meget som Beleide / *ut* at være sikker oc frij. *Handseftn. Frid. 2. artic. 23.* siger: At den Adels Person / som blifver forkyndet / Jeyde / skal være fellig / *o*: sikker oc frij / Dat oc Dag / effter Jeyden er forkyndet. *De quo paulo infra. Et hinc fellige Dage / o*: sikkere oc frij Dage *De his vide Jyd. Low. lib. 3. cap. 22. & 23. & Lord. paragr. 65.* Om nogen paa de Liider eller Stez der saaris eller drabis / da bdis ofver anden ret Bod 40. marcß Bonden / saa oc Kongen. *Vide infra Jeyde.*

Felligs-Brnde / kaldis den udi Lowen / som hafver gifvet sig ind udi fellig til Bonden / blifver hand Lougfeld / da maa hand icke giøre sig origt / *o*: liuse Bonden alt Fæ til / uden det bleff giort førend hand bleff sicted. Oc kaldis saadan Fellig / Brnde-fellig *ut Jyd. Low. lib. 2. cap. 71. & jure Seland. lib. 4. cap. 15. paragr. 2. & lib. 5. cap. 13. Lege Brndie supra.*

Femt / requis i Lowen for otte Dage / eller oc fra et Ting til et andet / *hinc* tredie Femt er 15. Dage eller tredie Ting / inden hvilcken tiid. den som søgis for Gield / skal rette for sig. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 7. paragr. 1. Item, inden 15. Dage / eller tredie Ting / skal den*

den som er uden Lands/kræfve Arff oc Gield effter død Mand: effter hand er hjemkommen. Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 23.* Saar skal bødis inden tredie Femt/ effter det er Lowdeelt. Jyd. Lov. *lib. 3. cap. 27. ibidem.* Sætter Mand Huus paa anden Mands Jord/ da leagis ham tredie Femt for at optage. Bryder hand ey Husit aff inden tredie Femt/ bøde 3. marc. *Jure Seland lib. 4. cap. 18. Vide Jyd. Lov. lib. 1. cap. 15. Læs Sielandste Lov. lib. 5. cap. 15. 16.* om den som steffnis til Linzge/ oc ey møder inden tredie Femt. Men det 18. Capitel *ejusdem libri* formelder om den som Sagen angaar/ Er hand uden Lands/ da maa hver Femt regnis for 14. Nætter/ oc gjør da tredie Femt 6. Bger/ etc. *Vide cap allegat.*

Den Norske Lovs *L. L. B. 16. cap.* siger: At Effterforsel skal bødis inden Femt/ etc. *aliàs* Femte Steffue/ ut i Norge/ som kand med to Mænd bevisis at være lagt/ den Steffue maa ingen spille eller hindre/ Hvem det gjør/ bøde 6. Dre Spilff/ halff til Kongen oc halff til Sagsøgeren. *ibid. cap. 23.*

Femten/ Sj oc Fem dags: Brevve i Rigen: Ret/ *art. 17. 18.* Laugdags Brevve falledede tagis oc for hværfois alle paa en tid/dog brydis oc læsis de paa underfædliche Tider/ effter den *17. art. ibidem:* Første Ting læsis Femten: dags: Brevvet/siden 15. Dage der effter/ som er 3. Bgers Dag/læsis 10: dags: Brevvoit/oc endelig effter 10. dage/ som er 14. Dags: dag/ læsis 5. Dags Brevvet/oc effter de 5. Dage forløb/ maa tagis strax: Røde eller: Rømnings: Brevf. *Dict. art. 18. Rigen: Ret. & Rømnings Brevf infra:* Men paa hvad sted saadanne Brevve/ brydis/læsis oc paa skrifvois/ det stendis under det Ord: Rigen: Brevve. *Item Forsølning paulo infra.*

Femten Mænd i Skadne/ oc sexten i Sieland/ som kaldis Ræffninger/ skull: sværge om Drab/ Troldom/ oc saadanne Sager/ saa vijt Ræffin tilkommer: Der om siger *Recess. Frider. 2.* saaledis: At naar femten eller sexten Mænd/ (forstaa Ræffin) bliffve loulig opkrævoit/ da skulle de inden 6. samfælde Bger/ dernæst effter/ endelige sig/ paa hvois Sager de bliffve tilnæffnte at skulle dømme paa/ under deris

deris Boeslods fortabelse til deris Herstab. *Dict. Recept. art. 7. Lige Drab supra.*

Fengsligen eller Fængsle / *dare incusloaiam, Latine.* maa ingen inofsattis / med mindre hand gribis med ferske Gierninger / som Mord / Drab / Lyfverj / oc halsigse Gierninger / *Virket art. 3.* eller oc er seld oc forvunden med Lowen / eller oc beficnder de Gierninger / eller Lyfverj / for Ketten / som hand beskydis for / eller vil icke satte Borgen for tilbørlig Saa / om paaestis. *Vide supra* Vaand oc Vinden / *in locis in specie, Allegatis. Frider. 2. Handf. art. 13. Etius Selana, lib. 2. cap. 23.* Hvo uden bevisslig Gierning eller foregaaende Dom fengslis: hannem bødis 40. mark / oc Kongen lige saa. *Vide Jyd. Low l. b. 2. cap. 01.*

Feste Folck aff Adel: der om *lege supra Vocab.* Bruder Ydermeere er forordnit / at ingaen Feste folck aff Adel / maa hin anden sielff / (eller næste Forvante) noget forare aff runde Perler eller oc Edelsteene / vjdere end to Ringe / Vjere ringen med beregnit, begge / udi det høyste: paa halftredie hundred Enckende Dalers værd: dog hvo ringere vil gifve, vide der udi sin egen Larff. Skal en heller noagen Gafver aff enten dennem / til nogen aff Slectinaerne / uden til Moderen alleene / eller om hun er død / til den / udi hvis Hus oc Tilsum Jomfruen er / oc til hendis Systerer / dog ingaen Foræring aff andet / end aff Guld alleene / oc det icke til nogen ubillig ofrerstedighed. Hvo sig der imod forseer / de straffis effter *Friderici 2. Recept. art. 10. Lege Vocab. Edelsteene / Et Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 2.*

Festens Gafve / *arra sponsalitia, Lat.* iblant ufrijsolck / oc de som en Adelere kaldes Festens Gafve / hvis Foræring / Brudgom oc Brud / gifve hver andre indbyrdie. Hvad *Christ. 4. Recept.* der om *determinerer*, der om see *ibid. lib. 2. cap. 8. art. c. 3.* nemliq: at de Geistliq: / saa oc Borgemestere oc Raad / oc de Kiebmænd / hvis Formue sig ofrer to tusiude Daler strecker / maa forare til Festens Gafve / oc ellers udi gemeent Guld uden Steene eller Ammeleing giort Guld, paa tj Lod: De ande som Kiebmændskab driive / saa oc

fornemme Handvercksfolck/en Guldring paa en Rosenobel eller to: Men gemeene Handvercks folck/eller andre/ skulle ingen saadan Foraring maa udgifve. *ibid. par. 12. 13.* End befindis nogen/ sig derimod at forgribe/ eller oc vitterlig/ oc med Raad oc Forsæt/ hielper at fuld-
driffve eller sætte saadan Forseelse i Verck/ da haffver den/ eller de/ udi Rigsstæderne) forbrut til Kongen oc Wyen to hundred Rixdaler: *codem Necess Lib. cap. & art. 7. par. 13. & 14. & c.*

Festemand/ *Sponsus*, kaldis den Person/ som er enten troloffvit nogen Qvinde eller Pjge/ eller oc tilsagt nogen/ Ecteskab at ville med indgaa. Saadanne Festemand/ tilstedis icke nogensteds udi voris Dancke Lower/ (mig forekommet) at vare deris Feste: Mpes eller Feste Quindis Berge/ sørend de hafve hafft Bryllup/ oc ere til- sammen vjede/ etc. Men den Norske Low formelder: Om der kom-
mer nogen Sag paa nogen Feste: Qvinde/ at hun hafver ladet ligge hos sig/ sør hand/ (forstaa Festemanden) stæ hende: Da skal hand hafve Søder for det hende var giort. Men hendis Giffting Mand/ o: Berge skal haffve Retten. End om nogen ligger med hende/ siden hand hafver Fest oc faaet hende/ da skal hand haffve Bod/ baade for Retten oc Misstyck. End faar hand hende icke/ da skal hendis Berge haffve Bod som sagt er. *Dicta Lege A. B. S. cap. par. 2.*

Fester mand Low i Lething/ oc gifver ey/ sørend Mand hjem-
kommer/ da skal hand veries med tolf Mandis Ced/ Jnd. Low. *Lib. 2. cap. 115. vide Lething infra.*

Feyde/ *armis laceffere*, *provocare*, *armaintende re*. Lat. er at ride nogen effter med Baaben oc Verie/ til egen Hefngierlighed/ etc. Hvo som vil Feyde nogen Riddersmands Mand/ da skal hand gjøre hannem Erlig Forvarling/ o: lade hannem Erlig undsige/ med hans aabne beseglede Bress/ oc sende hannem det med to Riddersmands-
Mand. Handsest. *Frid. 2. art. 23.* dog bør en hver at tale anden til med Low oc Ret/ oc lade sig der med nøye/ efter di Kongen self/ hvercken Feyder eller lader Feyde nogen. Hvor om see *Dicta Handsest. art. 14*
ibidem, & *Privileg. Christ. 1. par. 25.* Item *Privileg. Friderici 1. par. 2.*

parag. 13. vide supra Fellig. Item *Vocab.* Borgen *etiam supra.*
 Feylemarcket / kaldis *proprie*, det Marcket / som mand rider
 Feyl / eller kand tage Feyl udi / kand ocsaa være all anden Daarspill /
 som dobbel med Kort eller Terning : Hvilket fornemmeligen føris
 oc brugis i Marckeder / Penge der med at fortiene / oc efterdi sligt me:
 sten Parten føris oc drifvis aff Spillemand / eller oc andre letferdige
 Skarnsfolck / er sligt Daarskab Feylemarcket kaldit / oc forbiudis
 særlige i Gaards Retten / *art. 25.* at ingen maa ride Feylemar:
 cket / etc.

Nota. Til Hofve i gammel Dage / da hafver Hoffmand hafte
 en anden seldsom eller synderlige Maneer / at ride Feylemarcket med /
 fornemmelige udi deris Drick / Lauq oc Borgestue / thi naar de sad udi
 deris Drick / Suus oc Delsmaal / begynte de (synderlige naar de haf:
 de en Broder iblant dennem / som de ville daarligen aff bedrage / Kix:
 der eller andet hand kunde hafve / oc dennem velbefalt /) at ville ride
 Feylemarcket : Oc da hafver en af dem / (den fornemste) tilspurt det
 gandste Lauq eller Compagnie / om de ville ride Feylemarcket / juas
 rede de ja / skulle det holdis / ud en ald Modsigelse / hvad de enten vande
 eller tabte : Der med bleff opstuckit en Punnert eller Daggert i Loff:
 tet / ofver Borden som de sade / oc saa lenge den sad saaledis i Lofftet /
 stod det en hver frjt for at ride Feylemarcket / som var / at de fratu:
 skede oc frabytte hver andre Klæderne / Støfle / Sporer / Liff Giortel /
 Handske / Krassver / Hat / oc all andet hvad de hafde paa / saa at den
 som ey forstod Grefvet ret / maatte gaa nøgen fra Marcket / eller oc
 med nogle gamle Palter for gode Klæder : Ja undertiden med store
 Hug til / efterdi ingen maatte nete noget Vytte som begleris. Hvor:
 fore saadan Feylemarcket er udi Gaards Retten kaldet / Daarspill
 oc Daarskab / oc derfor / forbudit at Ridis eller drifvis til Hofve / un:
 der Kris fortabelse / *Alleg. t. text. art. 25.*

Dette er mig saaledis beret aff en fornem Adels Person / som
 hafver hørt det fortelle aff hans egen Fader / som oc i de Dage var med
 til saadanne Marckeder / etc.

Fid / *Liquamen Lat.* er Fiskeleje eller Fiskereed. *Hin* Fitha-
 Ket / kaldis den Ket eller Low / som Kong Boldemar gaff Silde-Fiske-
 re udi Skaane / fornemliq / de som søgte Falster boe i gamle Dage / el-
 ler andenstedes at fiske Sild / etc. Hvilken Fitha-Ket kaldis Skan-
 nær Low / oc indeholder 14. *parag.*: Angick Martigen fra Seyeremis
 vor Frue Dag i Høst / oc til alle Guds Helgens Dag: De var samme
 Frihed / baade til Land oc Vand: til Lands / saa vjt Lepet eller deris
 Byggesteder var / oc til Vands / saa vjt i Haffvet / som mand satte
 Ket eller Garn. *par. 2. 1.* Giorde nogen dis i midler Manddrab der/
 da var det Halsløsgierning: Saarede hand nogen / da skulle hand
 miste sin Haand: End slog hand nogen / da skulle hand bøde 40.
 Marck Bonden / oc 40. Marck Ercke: Biscopen / *par. 2. 2.* End tog
 nogen fra anden / hand skulle legge ud det hand tog / oc bøde 3. Marck
 Bonden / oc 3. Marck Kongen: Stal hand 5. Penge Mun: værd/
 da maatte hand henale / *par. 3.* Fald hand aff Lowen: oc om hand
 bød sig til Low / oc kunde den en fulddriffve / da skulle hand legge ud det
 hand stal / oc der til Dgilt / oc lige saa megit til / oc saa tog Kongen
 hans Hofvoitlod / oc Lyfven skulle fare Fredløs / *par. 4.* Ingen
 maatte bære nogen Vaaben eller Beric hos sig / under 3. Marcks
 brede / *par. 5.* End befantis nogen at bære Nordvaaben / (som
 Dolck / Byffe / eller saadanne forborane hos sig) hand skulle stingis
 iqennem sin Haand / med det samme / *par. 6.* Fant noaen sin Dry-
 die der / oc hand sagde ney / da skulle hand skieris med Fitha-Ket / *p. 1-*
12. 7. Sudere / Vilkoner / Risdmangere / Skindere oc Smeder /
 som der boede / de skulle hver Rede 2. Ore til Skattegiæld / *par. 2. 8.*
Legt vocab: Bondgiæld. *supra.*

Fiær = Følling / kaldis i Norge / den Drab eller Skade / som no-
 gen gior paa anden Mands Qveg / oc er ligesom Ndings-verck i
 Danmark / *ut suo loco infra.* Den Norske Low siger: Dræber
 mand / Gieder / Faar / Suin / der halff Marck er værd / Va eller Nød /
 eller slaaer / saa det icke kand gaa hiem / det kaldis Fiær følling / det er
 Penge spilde / oc bødis derfor en Marck Sølf / halff til Kongen / oc
 halff

halff til den Quegt aatte/ oc gielde Skaden/ efter 6. Mands Buredering. *L. L. B. 35. cap. p. 21. ag. 1.* End dræber mand Bieder/ Svin eller Faar/ flere end fire/ da bøde efter loullige Domme/ oc Afvindsbod til den Fæit tilhørde. End siger hand ney derfor / da dølg med sin Eed selff tredie. Rand Nød eller Dg som slagit er/ gaa hjem til Eymandens Huus/ da er det icke Fier= sølling/ men bød is da Afvindsbod efter Loullige Domme/ halff til Kongen/ oc halff til den Fæit aatte. *Ibid. parag. 2. Lege vocab;* Dræber mand Fæ *supra.* End slaer mand Dye ud paa Nød/ bøde en Dre Søllf; Saa oc om hand slaer Horn eller Hale aff. Slaar hand Dye ud paa Hest eller Dg/ bøde fierde part deß værd. *Ibid. parag. 7. Lege Gaar Niding. Item/ Vocab. Nuager. infra.*

Field/ er siore Klipper oc Bierge/ *Rupes, vel alpes, Lat. Hinc.* Field=skrid eller Fiel=skreed i dem/ forstaa i Norge/ hvor mand bygger oc boer paa Field oc Klipper/ som offte hendis/ at Fiel=skreed kommer/ saa at Field eller Klippen udskrider eller udfalder/ saa Huse ne derpaa bygter/ gandske bort gaar/ etc. Hvor om Loven saaledis determinerer, at dersom Field=skreed tager Huus bort/ eller Bind bortdrifver/ da svare icke Lending der til. *L. L. B. 1. cap. parag. 13. & ultimo Lege vocab. Huus infra.*

Fiele/ *celare, latine, o:* Hale/ dølae/ eller sige ney. *ut in textu Jpd. Low. Lib. 2. cap. 97.* Hvo som Fielet oc dølaer de koster der efter led is eller luis is/ findis de inden hans Laas oc Lycke/ da vorder hand Lyff derfor/ oc hafve vergiort sin Hals oc sin Hofvitlod/ Hvilket oc Børn kunde giøre/ om saa findis/ oc de ere saa store at de kunde Fiele oc dølae/ *ut in textu versionis latinae, ubi dicuntur: Pueri scientes Celare & occultare furtum, amittunt portionem suam in Dofæ. Ibidem, & cap. 101.* Om en stiel/ oc en anden Fiel vidende/ etc. *Lege vocab, Mandsaæ/ infra. Item Stigemand etiam infra.*

Findings Spæck/ kaldis den Løn oc Betalning den bekommer/ som hifter Hval i Norge/ oc hand maa affsiare/ saa stort oc viit som Loven tillader. Remblig: Hvo som finder Hval i anden

Mands Fiskestrand/der længere er end 9. eller 18. Alne/da bgr den som finder/Findings Spæck: oc da skiere sig Mercke derpaa/oc siige saa Kongens Udbuds Mand til/ oc hafve saa Findings Spæck der aff 2. Fausne paa hvert Kant / firekant. *L. L. B. 61. cap. par. 8.* End finder mand Hval paa Land/ stor eller liden/saa den icke behøfver at flyctis/da belegge den/oc hafve for sin Vmag Findings Spæck/en Fagen firekant. Behøfver hand at slotten oc belegaen / da hafve Findings Spæck/ to Fagne firekant/ *parag 9. ibidem.* Finder mand Hval paa Lande/oc beleger icke/men tilsiger dem som Jorden tilhørde/da hafve Findings Spæck/en half Fagen. *par. 11. ibidem, Nota.* Findings Spæck skal skieris fra Ryggen/oc tilbage til Finden/alt indtil Been. *ibidem par. 12. Lege vocab. Hval/infra.* End finder Mand Garn i sit Sælle vesde / oc Sæludi / da beholde baade Sællen oc Garnit/indtil Garnit løsis fra hannem med Landnam *L. L. B. 62. Cap. parag. 1. Lege Vocab. Hval Infra.*

Fiolmæle / det Ord findis i den Norste Lov. *M. B. 21. cap.* oc forklarit sammesteds/at kaldis den som er for meget Runtalendis/oc Raadmundit. *Lingua x, Lat.* Som den der icke acter eller jf pfter hvad hand paasiger eller effertal noget Erlige Menniske. *Sr: è* den som er ufer skammet/oc aff et Skielmiske Gemyte/fortaler oc effertaler anden/paa Erlige Maffin oc Rycte/ uden Ret eller billig Aarsage: Der om formeldis *ibid.* At for alle Sager/ som Mands Tre angaar/oc icke kand louligen bevissis/eller oc den som sieter/hafver ingen Ret til at tale paa / oc hannem icke vedkommer: Da bgr is Kongen 4. Marcß Spiff/ oc den som Sictet er/Ret effter 6. Mands Dom/ oc den der Sictet den anden/Fiolmæle/det er lidet høfligere sagt end *Lp gnere/ mto sensu, vide dicto cap. & par. ult.*

Fiskeri. *Piscatus Lat.* der om lege Jndst. Lov. *Lib. 1. cap. 58. jus Selund. Lib. 4. cap. 5 & 38.* Skaan. Lov. *Lib. 12. cap. 1. 2. 3. 4.* Norst Lov *L. L. B. 44. 45. 46. 47. & 48. cap. Recej. Christ. 3. art. 31. 32. & 61. Jhandf. Friderici II. art. 10. & 11. Recej. Christ. IV. Lib. 4. c. 25. art. 1.* Item Skannør Lov. *par. 22. 12. 13. 14.* Sørkettens *64. cap. Lege supra Vocab. Ennemærcke.*

Fiskerj

Fiskerj nyder en hver for sin egen Grund / oc ligesom hand haffver Lod oc Deel i Marken / lige saa brugts Fiskeri hvor fellig er. Dog maa ingen Fiske eller Fiske lade / paa de Steder / hand sig icke Lod oc Deel til Grunden klender / (forstaa Hafvit oc Stranden under tagit /) med mindre hand derfor vill tilkalis / oc staa til Rette / som Low oc Dom medfører. *Recess. Christ. 4. Lib. 2. cap. 25. art. 1 jure Seland. lib. 4. cap. 5. & c. 38. parag. ult. Ibid.* Der formeldis: Om nogen hafver tre Vinters Hævd paa Fiskeri / da maa hand Fiske oc nyde sin Hævd / oc blifue ved Low / som om anden Jordfang oc Deele. *Lege Vocab. fortog infra.*

Den Norske Low formelder : At en hver skal nyde frij Fiskeri for sin egen Grund / uden det er hannem Lowligen med Dom frakommen. *L. L. B. 44. cap.* En hver nyde Fiskeri til Niststrømmen / saa vijt hans Jord paaløber. *Ibidem parag. 2.* Skaan. Low. *lib. 12. cap. 2.* Oc nyder en hver sit Fiske: veyde for sit Land / som hafver været af gammel Tid / oc ingen maa gjøre anden Forhindring paa den Fiskeri hand haffver haft aff Arlds tid. *Dicta L. L. B. 44. cap. parag. 3. & 6. Lege Vocab. Lare Fiskende.*

Ingen maa Fiske udi anden Mands Aae eller Fiske: vand / uden hand vil Fiske for den Aaen eyer: Gjør hand der imod / bøde hannem Skaden oc Landnam. *Ibidem parag. 8.* Ey heller maa nogen spillde andens Fiske: veyde / eller opbryde hans Fiske: Gaarde eller nogen hans Fiske: brug / uden det er tuergierde som forbunden er : Hvo det gjør / bøde Hofvit: Manden en Marc & Søff til Kongen i Afvindsbod / oc hver den der med var / en halff Marc & Søff Kongen oc Bonden i Afvindsbod / oc gjøre det ferdig iglen / oc bøde Skaden efter 6. Mands Dom *parag. 9. Ibid. Lege Vocab. Aale Gaarde. Nota.* Landdroffen maa icke tage nogen Fiskeri fra hans Leplending / oc dersom Leplending oprykker nogen nyt Fiskeri / da skal hand nyde sit Arbeyde effter 6. Mands Dom / skal oc saa nyde det for nogen Fremmede / effter 6. Mands sigelse. *Ibidem parag. 12. & ultimo.* Ydermere de hac materia, *Lege Vocab. Sild: Fiskende / infra. Item Bondgarn supra.*

Fled:

Fledføring / *latine Dedititius*, er den som givver oc opdrager sig til en anden med alt Guds oc Formues/formedelst en Eelig oc nøds tøffelig Uphold/hans Lijfs tid at være oc blifve under en andens Forsjuar oc Besyttelse. *De quo Jus Seland. lib. 1. cap. 36. 37. 38. & 39.* Hvorledis Fledføringer skulle liusis oc forkyndis/saa oc Laugbiudis paa Tinge/det læris *in textu Jyd. Lov. lib. 1. cap. 32.* Nembig: Hvo som vil sig Fledføre/hand maa det aldrig vedersige/og igien kalde elle: Nyggetend paa Ting skal mand Fledføre sig. Hvo som vil sig Fledføre/hand skal først Laugblude sig oc sine Penge til dem hannem skulle arfve: End forglemmer hand det/da maa de deele hannem til sin frelse igien / eller til dennem self. Kaldet anden Mand paa sin Fledføring / oc er det ey gjort til Ting / da er hand frelst foruden all Lov. End den der Vennet oc gift er/hand maa sig ey Fledføre/uden hun Fledfører sig med hannem/etc. *Ydermeere her om/vide Jus Seland. lib. 1. cap. 36. Item Skaan. Lov. Lib. 2. cap. 13. 14. 15. & 16. Lege Vocab. Biift. infra.*

Fledføringer maa ey arfve. *Jydske Lov. lib. 1. cap. 25.* Maa ey heller vinde i nogen Sag/ maa ey heller være med andre i Lov: *Jure Seland. lib. 1. cap. 37.* Maa ey heller være andens Berge/thi de ere ey deris egne. *Jyd. Lov. lib. 1. c. 7. & 31.* Om Syffinde Fledfører sig til hin anden/i fellig/der om *lege Jyd. Lov lib. 3. cap. 19. & Syffinde inf.*

Fledføringer om de slaar eller saarer deris egne Høsbonder/ da atlede Høsbonden self / som slagen vorder Vøder oc Blodvide. Hvo som tager Fledføring/hand skal svare hans Gierninger. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 32. supra:* Skal oc der imod annamme oc opbære alle de Vøder som blifver brut paa hans Fledføring. *Ydermeere om Fledføring/ oc dens Medfart Vide Jus Seland. lib. 1. cap. 36. 37. & 38. & Skaan. Lov. lib. 2. cap. 13. 14. 15. oc 16. Lege Vocab. Wmarge infra.*

Flom=Sauge/ere de Sauter i Norge/som stæret Deeler/oc drifvis aff Kiommen oc Vand / fornembliæen om for Aaret oc effter Høst/thi paa andre tider kand de icke drifvis/formedelst Jys oc Kuldb
om

om Vinteren / saa oc Heede oc Lyrcke om Sommeren / som befager dem Vandet: Ell saadanne Flom Sauger at holde / skal ingen nōds imod sin villie. *Recess. Christ. 4. lib. 3. art. 36.*

Fløde maa ingen paa anden Mand's Jord / uden hans vilie / oc ey grasve / oc en Hus paasatte. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 57. Lege infra Mølle.*

Fløvels Kiortel oc Perle Huer / som Adelen maa medgiffve deris Døttre / der om *vide Recept. Friderici 2. art. 11.* som formelder / at hylleken Ridder Mand's Mand / som Giffter sin Daatter fra sig / da skal hand icke gifve hende flere end 3. Fløvels Kiortle / oc to Perle Huer: Bil oc nogen gifve mindre / det vare dennem frijt fore. *text. præilegat.*

Foeder Fæ / kaldis det Qveg / som nogen Mand tager til Foeder for anden Mand / til hvad ende det oc vare kand. Derom siger den Norske Lov / At hvo som tager anden Mand's Fæ til Foeder / da skal hand svare der til / som til sin egen Haands gierning. Forflarer oc derhos / hvad Haands gierninger / nemlig / om hand svelter det / eller dræber det / eller nogen den hand skal svare for: Det er oc Haands gierning / om Hiurden icke finder det førend det er døt: Saa oc om Bierne slaae det / Blffve bide det / om det falder ned for Bierig / Hyrdislest. End falder det ned aff Bierig / oc Hyrde er hos / oc hand lader det see samme Dag / førend hand slaaer Huden der aff / da er det icke hans Haands gierning. Druckner det i Brynd / oc ingen vocter det / Døer det aff sult / eller qvelis aff Klovven / da er det hans Haands gierning: Men kommer Deenet i Vaandet / oc Kendstafver er for / da er det icke hans Haands gierning. Læger mand Og paa Veed (s: Græsgang) eller til Foeder / oc bide Blffve det / da er det hans Haands gierning / om andre Mand's Og icke ereude i Marken. Læger mand Nød paa Foeder / da forvare det som sit eget / Dog skal mand icke svare til / om Kper saar icke Kalf / saa fremt hand haffver Liur hos sit Qveg. *Nota.* Føde skal hand Qveg til / indtil det kand bierge sig ude paa

Græs: oc da tilfige Eperen / selff at forvare sit Døeg/oc lade hannem oc andre Nænd see det / at det er Markesør / oc fige det saa aff sin Forvaring. *K. B. 15. cap. text. praallegat. Hinc Fadrifft / der om formeldis udi L. L. B. 39. cap. Lege Vocab. Græsbeed infra.*

FoederNød / er et slags Landgilde / udi Kongens oc Adelens Jordebøger / som Bønderne paa Godsit boer / (sindis i Jordbøgerne derfor anskrefven) skal Aarligen holde til Foederis / naar Hørbonden det er begierendis / eller oc saa derfor gifve Penge: aemeenlig 1. Nixdaler / eller oc effter gammel sedvane. *Lege Vocab. FoederFx. Hvorledis Adelen maa kjsbe Staldøxen til deris eget Foeder / eller oc de kand lade foere hos deris egen Tienere / som holde Foernød / der om see *Recess. Christ. 3. art. 32. & Handl. Frid. 2. art. 11.* Dog der med Kongens oc Cronens Sold uforkrenckit / etc.*

Foering / er et Norsk Ord / oc en Rettighed aff Alder / som udgifs aff Bønderne til deris Jorddrott / paa atskillige steder i Norge / lige som Giesteri i Danmark / nemblig / aff en heel Gaard / en halff Nix daler / oc aff en halff Gaard / en Nix Ort. Oc skal Bønderne med videre Foering icke besværgis. *Norsk. Low. L. L. B. 1. cap. Oc hvilcken Wonde som gifver Foering / oc holder Kongens Fogit oc Slacter / naar de kjsbe SlactesFx til Kongens behoff / da qviteris hannem det Aars Foering. *ibid. parag. 5. & 6. Lege Vocab. Fogderne / paulo infra. *Recess. Christ. 3. forbiuder / At ingen skal besvæрге Bønderne med ydermeere Foering / end som de pleye oc plictig ere / aff gammel tid. *art. 47. *ibid. *Lege infra Vocab. Giesteri.******

Fogderne i Norge / maa icke tilforhandle dennem noget Vælds gods aff de Bønder / der er under deris Fogderi / de maa ey heller driiue nogen uloulig Kjsbmandskab / til Forprang / hvor med Bønderne kand forbiudis at kjsbe deris Nødtørff. *Recess. Christ. 4. lib. 3. artic. 7.*

Fogderne maa ey heller bruge Bøndernis Arbeide uden betaling. *ibid. art. 8.*

Fogdernis Høst arbeide aff Bønderne udi hvert Fogderi skal

skal *specificeris*, hvor mange Dage hver dennem hielpes skal/oc saaledis sættis/af Bondens Høst icke der ofver forsømmis: hvor imod Bønderne oc skulke være frij for all anden Skyld oc Arbejde/ fra Pløynngen begyndis/oc til Høst/oc Høstpløynngen vorder ende. Fogdernes Løn/ skal dennem gøres oc gifvis/ saade kunde blifve ved/oc der aff dennem underholde. *allegat. Recept. & lib. art. 9.* Vdi hvert Fogderj/ skal indlægges en *Copie* af Skattebrevene/aff Befalningsmanden underskreuen. etc. *Lege Vocab. Skat.* Skal oc udi et hvert Fogderj / vngesehr midt i Leenet / hos en god boesat Mand/holdis oc indsættis paa gandske Fogderjs befoftning/ ret Begt/ Maal oc Maade. *ibid. art. 10. & 11. Lege Vocab. Begt infra.*

Fogderne / maa en tage uloulig Foræring / en heller Kien- delse / Natholds-penge / uloulig Støfflehud/ Slacter-sæis fijsb/ uden Bondens villie/til Forprang/ eller anden brug/end til sit eget behoff: Maa en heller tage Gafver hos Afffoening/Gafver hos tredie Tage/usedvantiige paaleg/med Næfver/ Høe/Weed/ Sommerhug/ oc des Flaadning/eller Geiftning/ eller Fogdetynde/ eller Foræring i det sted hos Arffveskifter/ eller noget andet i det sted. Sker noget saadant ulouligt / da skulde Bødernes Skudsmaale ingen befrijs/ saa Fogden jo derfor bør at staa til rette. *Dicf. Recept. Christ. 4. lib. 3. art. 27. Nota.*

Naar Fogden kræfver Bijs-Dre-Lold / da skal hand drage til en Mand i hver Fierding/paa en Nats tid/oc der beskeede de andre Bønder/ oc der annamme deris Bijsbøre/ oc anden Rettighed/ effter gammel sedvane/ Hand maa icke komie stærkere end selff anden/ de skal oc lade dem nøye/ med hvad Underholding Bonden hafver af gifve dem / oc icke besværges Bonden med Indstøel eller anden fremmed Driek / at fijsbe til dem/ De den Wonde hand gleser et Aar / skal icke det andet Aar besværgis/men hans Naboe/ indtil det gaar omkring i hver Fierding. Skal i lige maader holdis / naar hand oppebar Foe- ring/*ut suo loco, supra. & L. L. B. 1. cap. parag. 5. Lege Vocab. Arfveskifter supra. & Bijs-Dre infra.*

Fold/kaldis den sted enten i Marck eller Bye/som Vonden hafver indtept eller indluckt / til at giemme oc forvare sit Qveg oc Fænit/eller oc andet hans Guds udi. Kand oc være det sted/hvor mand indslutter/hvis Qveg som indtagis aff Eng eller Korn/*Mandra, Lat.* Der om siger Jyd. Lov. 2. Bog. 46. Cap. Om mand gauger i anden Mandes Fold/ude paa Marcken/oc tager der ud/Hors eller Nød/eller noget andet Fæ/eller Høe/eller Korn/eller Lømmer/eller nogen andre Koster / der halff marck Penge værd er / det er Niorte-eller Marck Kan. *ut suo loco. Vide Vocab. Sætter Voel. infra.*

Forældre/ *Majores, Lat.* kaldis oc er/Fader oc Moder/ oc alle som ere os i Faders oc Moders sted. *ut Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 3. parag. 3.* De Forældre/som findis forfømmelig/at holde deris Børn oc Ungdom til Guds Fryct: skulle (hver gang paaflagis) være skyldige for Helligbrøde/ eller omsider / straffis med Kirckens disciplin som for mutvillighed oc ugudelighed. *Diēt. Recept. lib. 1. cap. 1. art. 9.* De Gamle/ skulle oc saa være forplittede/ deris Børn oc unge Folck / hver hellig Dag / icke alleene til Prædicken / mens oc effter Prædicken/ at lade komme til Kircken/ der at lære oc høre deris Børne Lærdoms Forklaring/ oc anden Gudelige Sang oc Øvelse. *eodem Recept. lib. 1. cap. 1. & art. 31. parag. 7. Lege Helligbrøde infra, & Vocab. Dean / supra.*

Forbud / *interdictum, vel cohibitio, Lat. Nota.* Forbud i Fylck i Norge / i Herrit / maa ingen giøre paa Korn eller Fætalie at selgis / uden hand hafver Kongens Befalning der paa: Hvem det giør/ bøde ofte Ørtuger oc 13. marck / halff til Kongen / oc halff til Laugrettit. *K. B. 25. cap. parag. ultimo. alias.*

Forbudne Vare / maa ey aff Riget/ Danmark/ udføris/ som Brandevad / Lømmerbord / Knapholt / Bondstager / eller andre Lømmer Vare/ey heller Græs Dren / saltet Klød / eller andet saadan som forbudit er at udføris: Men hvo sligt hafver at selge/ skulde det føre til kløbs inden Riget/ oc ingen andensteds: Findis noxen/ som enten paa almindelige loulige Hafner/eller oc ved andre smaa loulige

loulige Hafner/ det udfører noget Forbudet aff Riget: de hafve det med forbrut Skib oc Gods til hans Kongl. Mayest. *Vide Constit. Friderici 2. Dat. Hsfn. den 5. Jun. 1562. & Constit. Christiani 4. Dat. ibidem den 30. Junij, 1589. Ey heller maa aff Riget udføris/ Krud eller Salpeter/ ey heller giort Guld/ Sølf eller Redel Raaber. Recept, Christ. 4. lib. 2. cap. 12. per totum.*

Ericus Rex Daciae Christophori Regis filius, art. 8. dicit. At ingen Forbud skulle skee / i de Dage/ paa Korn/ Flest oc Heste/ eller hvad mand hafver at selge/ førend all Landet begierer det at Forbiudis. *Allegat. Text. Lege Vocab. Hsfn. infra.*

Forbudne Leeds Gifte oc Leyermaal/ der om *lege Recept, Christian. 4. lib. 2. cap. 5. art. 3. &c. & supra Vocab. Blodskam/ & infra Vocab. Linie/ & arborem Consanguinitatis ibid.*

Forbudne Leeds / Gifte oc Leyermaal / paa Slects oc Svogerstabs vegne/ udi Guds Lov. Der om læs Mose tredie Bog 13. Capit. à versu 6. ad versum 19. *Vide infra Vocab. Svogerstabs/ & arborem affinitatis ibidem.*

Fordags-Breff / eller Kongsdag/ *idem, ut i Norge. 2.* Bestærmelse eller Leyde/ *securitas publica, Latine.* Saadanne Brevve/ udgiffs fornemmeligen udi Drabsfager / paa det Manddraberren kand være sikker oc frij/ enten til Sagens Uddrag ved Dom/ eller oc til nogen visse Tid/ effter saadanne Brevvis ydermeere udvijsning. Hvilcke Fordags-Brevve eller Kongsdag/ udgiffs aff Rigens Cansler *ibidem:* Synderlig/ naar Drabsmanden formeener sig til Sagen at føre Prob eller Vidne / sig til behjelpning/ oc saadant underdanigste begierendis er. *alias Landsvist / ut suo loco. Nota.* Ingen maa fange Fordags-Breff offtere end en sinde/ uden hand gjør bevisligt / at hand icke hafde saa lang tid / at hand kunde naa sine Vidnisbyrd/ effter det forige Dags-Breff. *M. H. B. 1. cap. parag. 2. v. ult.* End aifver Kongen nogen vglernings Mand Leide til Rette/ som kaldis Dags-Breff / oc hand udi samme Legendage / hugger anden/ stinger eller gjør anden Skade utilnød: da hafve forbrut den Fred

Mm ij

hand

hand hafde/oc straffis som for FredløssGierning. *Dict. lib. 6. cap. 13. parag. 5.*

Fordult-Lyde / *ut* paa Dveg / Heste eller Hg / der om siger den Norste Low: At alt Dveg mand selger anden / det skal mand icke selge med nogen fordult Lyde. *K. B. 16. cap. parag. 3. Not. 1.* Det er fordult Lyde / paa Hest oc Hg / om det er Døff / Blind / sprenge / eller vanhalt / Lobst eller stedig. End paa andet Fænit / om det djer sig selff. *parag. 4. ibid.* Befinder hand det som købte / den første Maanen / da skal den det solde / beholde det selff / uden hand vil sværge / at hand viste icke nogen Lyde der paa. *Ibidem parag. ult. Lege Vocab. Ripber infra.*

Forfald / *pratenso Lat.* eller oc Skudsmaal *idem Latine Testimonium.* Det ord Forfald / eller Skudsmaal / brugis megit i Retten / oc næffnis paa atskillige steder udi voris Lower / *ut.* at være udi Forfald / *o:* saaledis loulige forhindret / at hand icke kand være tilstede / eller selff møde at svare for sig / om hand til Linge søgis oc tiltalis. *alias.* At lade sværge sit Forfald / naar en er loulig forhindret som sagter. Det heder paa somme steder / at tage ved Giennaal eller Dfiring / *o:* at begiere opsættelse til Sagens forlængelse: Men det ord Dfiring findis icke udi voris Lower næfnt: Men maa ellers være kommen aff gammel brug / effter som Sagen formedelt saadan Forfald gemeenlig optagis oc forlængis. etc.

Saadan Forfald eller Skudsmaal / som nogen behøffer at lade gjøre inden Linge / skal sværgis aff to Mand / (*Laudatores. Lat. kaldit*) til Linge / med opracte Fingre / (*Skaan. Low lib. 4. cap. 7. lib. 7. cap. 10. Item jus Seland. lib. 6. cap. 23.*) saaledis / at den Person / hves Fuldmaect de oc skulle haffve med / er der N. loulig forhindret / saa hand ey den Dag kand møde oc svare for sig. Dog kand der ey gioris ficere Forfald eller Skudsmaal end tre / som alle skulle stee inden 6. Dger / Der om taler Jyd. Laws 1. Bog 50. Capit. saaledis: End kommer hans Forfald der sicted er / paa Bedermaals Linge / oc ey hand selff / da næffnis hannem andet Linge for / men længer en tredie Linge

Ting maa ey Forfald gielde/uden hand ligger paa sin Siuge: Seng/
 eller oc udi Kongens Syffel oc Forbud / eller i Pillegrims fær uden
 Lands / eller hand er skicket til høyere Dom / eller hand skal verge sin
 Jord / om det var hans Laugdag: Disse ere alle Lauge Forfald
 i alle Deele. End tager mand ved Gienmaal paa Ting / da maa han
 nem ingen Forfald hielpe/uden Siugdum oc Pillegrims gang alle
 ne. *Lege videre om Forfald Jyd. Low. lib. 2. cap. 110.* der staar saas
 ledis: End hørde hand sin Sag (forstaa inden Ting/eller ved Steff
 ning /) oc flyde siden / da hjælper hannem ingen Forfald/uden Kon
 gen lod hannem falde. *Videre der om Lord. parag. 76. & jure Se
 land. lib. 3. cap. 25, 26. lib. 5. cap. 15, 16. lib. 6. cap. 23, 24. Skaansff.
 Low. lib. 7. cap. 11.* siger: At de Mand som vidne skal bære / eller
 Mandes Forfald sværge / det skal skee med Haandtagen Eed / oc
 ey paa Bog. etc. *vide suo loco. Nota.*

Her skal actis / at om end skjønt lowlig Forfald sværgis / maa
 Dommeren ey derfor dømmehin fra sin Ret / men skal optage Sa
 gen/oc forelegge den Sietede at møde/eller erklere sig inden 6. Uger/
 Thi Forfald kand vel gløris i den Meening undertjden / der med at
 opholde oc forlange sin Bederpart / Sagen til Skade. Ydermeer.
 om Skudsmaal / læs Obnebreff *Christiani 4. Dat. Koldinghuus*
*den 14. oc 15. Augusti, Anno 1590. Rigens Ret art. 39. Vide Skuds
 maal infra.*

Den Norffe Low tillader i lige maader trende Forfald / in
 tellegat, naar Odels Jord Laugbludis/da gielder næste OdelsMand
 efterstreffne Forfald. Det første Forfald er / om næste Odels
 Mand er icke ved Penge/da skal hand liuse det hver tiende Aar/inden
 30. Aar / at hand er næst OdelsMand til den Jord. Oc da gielder
 ingen Riøb/som anden gjør der paa: Men hand maa igienløse saa
 dan hans Odal / som hand sig kand lowligen tilbevise / at være næst
 Odelsmand til/inden 30. Aar/ fra den som hans Odal sigbt hafver/
 om hand er end næst OdelsMand efter hannem / dog skal det skee
 med hans egen Penge. *O. B. 4. cap. parag. 2. & 6.*

Den

Den anden Forfald er: Om hand er uden Lands i Kongens eller sin egen Bestiilling/da maa hand indløse det inden 12. Maaneder effter hand hiemkommer i det Fylcke/ Jorden ligger i / oc effter hand faar at vide det vaar Laugbudet. *ibidem* parag. 3.

Den tredje Forfald er / om hand er Siug eller Saar / oc visse icke at Jorden vaar Laugbudet. *ibid.* par. 3g. 4. *Lege Vocab.* Laugbud / *Item* *Nobel infra.* alias Forfaldelss / sigis dem som er qvijs / ledig oc frij for alle Forhindringer eller Forfald / saa hand kand være oc møde/hvort hand steffnis. etc. *ibid.* parag. 1.

Forfang / *impedimentum*. Lat. er vret oc vlcoulig Forhindring / som steer nogen udi sit Kald oc Embede / eller om nogen forholdis / sit Gods icke at maa bruge effter sit tycke. *Lege Vocab.* Pant.

Forfølning / *actio oratoris*. Latine. 2. Deelemaal oc Tiltale / som skal loulig fra sin Begyndelse udsøris / oc til en hvers Berneting begyndis oc drijsvis / i hvad Forpliet den som forfølgis / fra sig gijs vet hafter. *Kogens Ret.* art. 46. Om nogen løss gijsvis aff Forfølningen *ibidem*, *Lege Vocab.* Løssfyndig *infra*.

End den som under *Kogens* Deele oc Forfølninger / maa sit Gods ey affhænde / steer det / da hafve *Ridemænd* maect at føre den som forfølger der i/uanset *Kisb* oc *Sal* giort er: Dog kiendis ingen der under at være / førend sex *Dgers* paamindelse / eller første *Laug* dags *Bress* / er ofver hannem loulig brut / læst oc forkyndt. *Kogens Ret* / art. 56. End hvis *Kisb* den giør / som til *Hiemtingene* forfølgis effter *Barsel* for *Dom* til *Estening* gijsven er / til det *Herris* ting hvor *Godset* ligger / er kundgiort / det stande der for fulde / saa fremt den som forfølgis / enten *fuldgiører* hvis *Dom* oc *Estening* offver hannem *forhvar*vis / eller oc for *Sagen* frikiendis / ellers maa der udt indføris / saa frij som det icke affhændt vaar. *Lege Ridemænd* / & *di* *Et* *Kogens* *Ret.* art. 57.

Den som er under *Kogens* Deele oc Forfølning / maa ey anden søge eller tiltale / med nogen *Lov* maal / med mindre saadan *Lov* maal

maal reyser aff hvijs Tratte hand oc hans Nederpart (som hannem haffver i Forfølning) imellem er / eller oc Sagen ved Retten vaar giort anhengig / førend saadan Forfølnings-brefve bliffoc brudt: / *ibid. art. 58.* Men dersom den der under Forfølning er / tilfalis med Retten / da mau hand selff gaa i Rette / oc svare for sig om hand ingen Schuldmaertigkand bekomme / *art. 59. ibid.* *Overmere lege Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 14. & 17. & infra Vocab. Lovfelde.*

Forfølning / udi Rigens Ret til Laas: der om see Rigens Ret oc Deele / *art. 60. & sequenter, & infra Vocab. Jordegods. Nota.*

Forfølningen til Laas / drifois først til Niemtinge / hvor God sit er belligendis / som skal til Laas forfølgis / hvor det trende Tingdage forkyndis ved naffn / oc hvo det med Rette haffver oc besidder / oc da læsis Adkomst oc Evedoms Brevve der paa / oc tages til fierde Ting bekrævet. *art. 61. ibid.* Der med begifver hand sig til Landsting engang / oc i lige maader tag's der bekrævet. *art. 62.* Kommer der ingen forhindring / da søge sig Rigens Canseler / med for^{ne} Tingsvidner / hvor hannem raeddelis Stadfælsse bress / som i lige maader læsis oc paaskrifois / til det Ting / under hvilket Godset ligger / *ut supra:* Oc med sin Opkrift foris til Rigens Canseler / *art. 63. ibid.* Hvor hand bekommer igien fire Dombrevve oc almindelige Steffning (om ingen Brevve der imod ere taget) oc læsis første Dombress / sex Baer effter Stadfælsse bress er læst. *art. 64.* Oc 6. Baer effter / tredje Dombress / oc sex Baer der effter / læsis fierde Dombress. *art. 65. 66. & 67. ibidem. Nota.*

Alle Rigens Brevve til Laas / læsis oc paaskrifois i Jydland til Herr is ting / Neden i de andre Lande til Landetingene / undtaget hvor Biret er / der forholdis som det 32. *art. ut supra:* formeldis: *unde Vocab. Rigens Brevve infra.*

Nimidelig Steffning kand med fierde Dombress læsis oc paaskrifois / oc saa fremt ingen Giensjælsse inden Ar og for Baer / effter Steffningens forkyndelse / fremkommer / da effter det Forløb tagis

almindelige Stefning/sex Bgers ofverhørelse/som i lige maader læs sig/ *ut supra. art. 70. ibid.* End møder ingen mod for bemelte Stefning/eller ey tager Gienbress/inden sex Bger/efter almindelige Stefningsex Bgers ofverhørelsis forkyndelse/da maa videre ey Gienbress tagis/men da gifvis Laasbress: Hvilket tilfinder den som forfølger/ oc hans Arfvinger Laas/oc derhos forbiudendis alle oc hver/hannem paa saadant sit Guds at hindre eller hindre lade. *art. 71. ibid. Lege Voc. ab. Laas/ infra. Item Gienbress. etiam infra. Not. 1.* Forfølgis Laas ick: til Ende/ da gielde de Bressve ick: som i Tagen tagen ere/ være sig Stadfestelise Bressve eller andre. *art. 78. ibid. adhuc Not. 1.*

Arfvinge oc Bmyndige/nyde den Affgaangis oc Bergers Forfølning/saa vijt dresven er/om de der udi ere berettiget. *art. 79. ibid.* Men ver imod nyder ey den Kjøbende den Selgendis Forfølning: Men begynde sig selff Forfølningen/ om hand Laas begierer: De skaledis er Laas Lowens Ende. *Dict. Kjøgens Ret. art. 80.* Hvad gifvis skal til Bressvepenge/ udi Forfølning til Laas/ der om *vide suis locis.*

For: gieffs kjøb/ kaldis det Kjøb/ som nogen gjør med den/ som saadant hand kjøber/ ick tilhører den det soldte/ uden saadant Kjøb/steer med Eyerens Billie. Den som kjøbte/hand skal søge den som solde/ oc hente det aff hannem: Vil hand ick faa hannem det i Hænder/da skal hand hannem hjemstefne/oc nyde sine Vidne/at hand lod det effter uden Low/ oc kræve hannem sine Penge/ oc legge hannem der Ran til. End selger hand det anden siden/ da bøde 3. marcck Sølf til Kongen: Fanger hand ick det samme hand kjøbte/eller andet saa got/ da bøde 3. Dre Sølf for hver Marcck som var kjøbt for/ oc enddog kjøbet er mindre værd end en marcck: da bøde dog 3. Dre Sølf/oc være der med forligte. *Norff Low. K. B. 13. cap. par. 23. Not. 1.* Den som kjøber det som hand viste en anden haffde kjøbt tilforne: Bøde 3. Dre Sølf/ for hver marccks Kjøb/ til Kongen. *ibid. par. 4. Lege infra Kjøb oc Sal.*

For Bress/ kaldis i Sgeretten/naar nogen fragter et Skib gantz

gandje / oc icke ved Lester tal / saa hand er det gandffe Skib mæctig:
 Daar saa skeer / da maa icke Kjøbmanden / imod Skipperens villie /
 fraage Skibet ofver sin rette Lade oc maade / saa Skibet der ofver kom
 mer til ulpke: Der om see Søretten *cap. 41. & infra Forladde*
Item Dorff Low. K. B. 24. c. p.

Forhene / *vel Forhene idem*, d: at forøde eller forøene u:
 nytteug / *profunde. Lat. vel Dissipare bonafu.* Som naar Moder
 sidder med sine Børn Gods / u:mandt / oc da forhender det is
 Gods / det er / forøder oc forkommer det / etc. *ut jure Seland. lib. 1. c. p.*
44. liö. 5. cap 33. Skaan. Low. lib. 3. cap. 14. Lege infra Vocab.
He. ie.

Forfisk / forbiudis i den Jydske Low. 3. Bog. Cap. 5. Det er
 Forfisk / at falde en anden i Kjøbet / naar noget aff en er bestilt / eller
 oc en staar i Kjøb der om / at en anden da niuder meere der for / hannem
 til Skade. Hvo som gjør Forfisk i Kjøbstæderne / hand bøde imod
 den hand gier Forfisk / 3. marc: til Kongen oc Staden / hver lige:
 saa megit. Kong Hansis Stadsret. *artic. 101. Regis Christophori*
artic. 40.

Forladde / er at ofverladde et Skib meere end det kand taale /
 hvorledis Kjøbmanden straffis / som det gjør imod Skipperens villie:
 nemlig / hand betaler halff Skade / efter Dannemands sigelse. *Vide*
der om Søretten. art. 41. Men Skipperen som forladder Skibet
aff Siertighed / skal bøde aff sine egne Penge / 40. marc: Kongen / oc
40. marc: Byen. Vide. rt. 42. ibid. Item Dorff Low. K. B. 24. cap.
Lege For Gæbs p. 40 supra.

Forlags Dre / kaldis udi den Dorff Low / huis Rente som
 kand gaa aff Ds. nerenæ / hvor aff sinaa Børn / som *ibid.* kaldis wo
 mage / kand tilbørlige hafte deris Skade oc Føde / oc hviss estrige ita
 Renten affaar / der aff tager Deren den sierde Part: de tre Parter
 skal komme Børn til frem: aff. *A. B. 14. cap. par. 2. 2.* End om
 Børn halveer Forlags Dre / hvorledis da forholt id / *lege ibid. m*
parag. 3. & supra Vocab. Børn. Det is. c. p. ibid. forklarer / at For

lags Dre skal med 2. Mark Skiff / *pete tex:um. Lege L. L. B. 55. cap. p. 1. & infra Vocab. Wmage.*

Forloddis / *extra ordinem Lat.* det er aldet nogen er først udbetret sig, at tage ud / *Prand. Skiffe Keer /* oc siden alligevel kand g. re lige til / *med de andre. ut Jhd. Low. lib. 1. cap. 11. Jpov: let. it. & infra noe art. p. meere end et andet. etc.*

Formaal / den sigis at hafve sit Formaal / som kand striffte sine Syner / oc afbreve for sig sørend hand bser. *ut Jhd. Low. lib. 3. cap. 27. Vide Extraad. infra.*

Formale / *o: domine: condemnare aliquem negligentie. Fel. Judic. in sum cepit. ut Jhd. Low. lib. 2. cap. 108. Jpov: let. is den som ey vil mæde oc spare for sig til Dinge / naar hand louilge sigis oc segis / kand deelis oc formelis / o: vemmit til Lanesting paa hans Naad / *naesom hand vaar taget ved Wiiset. Vide text. p. alleg. it. & infra Vocab. Harbis: Item Vocab. Hilde supra.**

Forord / *supulatio. Latine. Forord /* (efter det gamle Ord: sprock) b: yder ald Trætte. Den Dorste Low taler der om saaledis: At alle de Forord mand givr udi Qvintc Skiffing / (*conventa conditio.*) eller om mand sigber Jord eller Gaarde / oc om ail Kjøb / som gielder 10. mark oc meere / skal begge Parter givr V. en / imellem dem nem / efter deris Kjøb oc Forord / oc næmme deris Lidne som hos vaare / Sted oc Ljd / oc hafve derfor Laug: andens eller andre stieilli ge Mands Indsegle / som viste aff deris Kjøb. Dorst Low. K. B. 11. cap. p. 1. *Lege Vocab. Bdskaarne Skriff infra. Vide Leg. Kjøb.*

Forpacte / *Redimire. Latine.* er at leve noget aff en anden / sig til Nytte oc Fordeel / at bruge en viss: Ljd som sit gaet for Alt / *aff: efter Affsteed / Forening oc Contract. Hinc Forpactere / Mancys Publicanus. Redemptor.* kaldis de som ey aff Adlere / oc dog saaledis levt oc forpacte Cronens eller Adlens Ladegaarde / med Ringel oc Bæns opstalding / eller oc saa Kjøb / som nu omfunder udsbr: er. etc. Saadanne Forpactere / forplieetis at tage Jrdel aff den som Gaarden tilkjøber / eller hans Juldmaetige med tvende Danemønds unde: =

underfrivuelie) paa hvor mange Graas Oxen hand sigber/oc om *Martini* tider / tage Zeddel paa hvor mange hand opstaldet / oc siden skal taale: *Bevis* i lige maader hvor mange der aff selgts: Hvilcke Zeddeler skal leveres den som sigber/til at levere tillehnsmanden paa *Seldstas* derne/oc uden saadan *Bevis*; maa ingen Oxen fra saadanne forpactede steder passere. Skids oc nogen saadan forpactere forprang at drifve/oc sigber flere Graas Oxen end paa *Heeret* land staldes/eller i et Aar flere Oxen at selgse/ end hand om *Martini* haffde opstaldit/ de Oxen haffver hand forbrut til den/ Gaarden aff forpacted haffver. Forord. *Christ. 4. Dat. Fredericheberrig den 31. Julij 1647. Lege Forprana. Item Oxensigbmand infra.*

Forprang/ eller at aipre forprang: det er/ at indligbe Korn / Drog/eller anden Vare/meere end en selff behøver/oc siden det igien selger sig til Profit oc Fordeel, paa forbudne steder. Saad en Forprang forbindis alle de/som boe paa Landsbyerne/at bruge: Geistlige oc Verdslige/ihuo det ce røse land. See der em *Recess. Christ 3 ars. 33. Infra* Landsigb. *Neste Low. K.B. 10. c. p. par. 14. & 17. Lege Vocab. Bonden i Norga supra. Nota.* Ingen wtrij Mand/ Geistlig eller Verdslig/maa i Oxen Handel bruge nogen forprang paa Landet: med mindre de saadane Oxen til deris Herskab vil hafve forbrut. *Recess. Christ. 4 lib. 2. c. p. 13. art. 1* Forprang regnis da at paa naar nogen sigber flere Graas Oxen end hand til sin egen Brug eller Heeder behøver/alieenstie at selge igien aff *Grassit*/ for Profit/ alleg. *Loco p. r. g. 2. Lege Vocab. Fogden. Item, Nange: st. b/ infra. & Forord. Christ. 4. Dat. Julid. 31. Julij 1647.*

For Eagen/ eller den som er for sagen/ det er den som er skal sigge i nogen *Widgiering* eller *Drab*. Den haldes efter *Lowen* at være for Eagen *Low. lib. 2. c. p. 2. alio* *Wit* *Est: maals* *Mand*/ det er den som sigar for saadan *Sag* oc taler der paa. *accusator, & actor. L. 1. n. le Vocab. Esttermals Mand supra*

Forstrande/anden for sigbe maals/oc aff sigbe/ end haffris *Duch.* *for* *mae* *maa* *Skuder.* *Est* *ad* *mae* *hæ* *re* *kon* *gen* *ti* / *ti* *ville* *Ma* *bi* *285*

Forstrande ere Kongens/oc det ingen Mand eyer/eller tilhører/det hører Kongen til/ effter Jydske Lov. *lib. 3. cap. 61. Lege infra Vocab. Prag.*

Forthe/*locus sub manibus, Lat.* er Gade Jord/eller uddreff aff Bye/med Væg oc andet/sangs ud for en hvers Gaard/ som en hver Mand tilkommer paa sit eget/ alle Eyere skadsløse. Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 48.* Forthe ma ingen Mand bygge/ eller mindste/ fordi Forthe er alle Mandes til brug/(forstaa Gade Jord.) Thilia som en hver eyer i Marell eller i Bye/ saa vxi maa hand kalve paa Forthe/ om den mindstis ellet forkrenckis. Alle Toffter i Bye ere/ skulle haffve Forthe/ (forstaa Nytte oc Gavn aff Gade Jord/ til fornøden brug) baade gamle Toffter oc sorene Toffter: Det ere sorene Toffte/om alle Eyere i Bye/ tage en deel/ der ligger i Bye ubygd/ oc giør til Tofft/ der før vaar Ager Land/ dog saa/at aff den samme sorene Deel aigris Forthe/ forstaa uddrift aff Bye. Hvor som man boer vden Adelbye/de skulle aff deris eget fange dennem self Forthe: Sdis Adelsbye/ da skiftis det før vaar Forthe/ som anden Jord/ til Bye oc Boel. Jyd. Lov. *lib. 1. cap. 31.*

Not. 2. Imellem Toffte oc Forthe/ oc imellem Toffte oc Agerland/ imellem Skof oc Agerland/ imellem Deel oc alle Dphof/oc Kongens Herrisstræde/ skulle 12. Eyere med deris Eed vide. Hver Mand der i Bye boer/ skal oc maa vide sig til Forthe/ oc til Vdgang/ om hand hafver tre Vinters Hæsd udiert paa hans Bygge. *ib. d. & cap. 52.* Forthe/ forstaa Vddrift aff Bye/ skal være 12 Hafne bred/ eller saa bred/ som alle Eyere ville. *codem lib. 1. cap. 56. Lege supra Vocab. Eyere. & infra Vocab. Sætters Gade.*

Forfog/*exemptio, Latine.* (effter Necessens meening) er det usædlike Vndskyldinger/ Dphoid/ Vdsucte/ eller oc det som mørest oc forblummet er: hvor ved fattige Folk/ eller andre/ dennem deris Kæfande forhalis eller betagis/oc der ofver bringis i større Vndofning ellet Pengis spilde/ usornøden: hvortil forbudis er. *ut, Landsdommerne/ skulle endelige uden nogen Forfog dømmic/ oc enten raffe eller*

fals

fælde alt hyls som loulig for dennem indstefnis/oc dertis Domme med klare uderlykte Ord gifve bestrefreit / saa der iblant icke gioris nogen tvifl. *Recess Frid. 2. art. 4. & supra Vocab, Landsdommere. alias.*

Fortog/ kaldis ellers gemeenlig den Plas i Kisbylæderne/ som en hver haiver Rettighed til/ fra sin Dør/ til Kraggen aff Gaden/ oc en hver med lowlig Dro oc Kendessteen, bør at holde ved lige. Enddog andre meene det alleene at kaldis Fortog / som sig strecker til Kendesst. enen/ oc en hver med Krambroe eller Stafitterwerck/ gemeenlig for sig indhæyner. *ic. Alias kaldis Fortog/ den Plas ved Strand/ Søe eller Aae / som en hver Lods Eyere nyder Fiskerj oc anden Rettighed/ for sin egen Grund. Item Sagafald oc Bøder / saa vijt paa en hver Lods Eyeris Grund/ Fortog/ Agre/ Jord/ oc deris paaløb/ forgioris. Dircereratt. art. 24. Vide supra Fiskerj.*

Forvæd/ *pignus. Latine. 3: Pant Jyd. Low. lib. 2. cap. 61. & 114. Vide infra Vocab. Pant.*

Fosterløn oc Kaaftegielt/ 3: Løn oc Vefalning som gifvis for smaa Børn at opføde/ i synderlighed/ naar Forældre dennem fradøer. *ut Jyd. Low. lib. 1. cap. 29. Lege Vocab. Lauverge.*

Foder mand vilde Diur op/ etc. Hvad som de bryde til skade/ det bøder den dennem opføder oc i Hæfd hafver/ sult fore: Worde de løie/ oc de dræbis/ derfore bødis en/ men i Bondens Hæfd maa de ey dræbis. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 30. Skaan. Low. lib. 5. cap. 19. 20. 21. Lege infra. Bliffe.*

Følsmercke / er det Mercke eller Kiendetegn/ som Bonden oc andre jatte paa Ørene paa deris Qvæg/ næffnt (uden tvifl) aff Følge/ 3: at Qvæget efter Mercket følger sin rette Eyermand/ saa hand ved saadan Mercke oc Kiendetegn/ kand tilhale oc tilholde sig Qvæget/ *ut in textu. Jyd. Low. lib. 2. cap. 105. der staar saaledis: End hafver hand ingen Hiemmel/ oc hln ville siæ der paa kalder/ at det er hans Hiemsføde/ da bør hand at bæere Følsmercke til. etc. Lege infra Hiemsfødes vidne. Item jure Seiand. lib. 5. cap. 14. 15. 16. 17. 18. 19. & supra. Vocab. Driff.*

Förte Marlamesse / 2: Dypre vor Frue dag / som indfolder den
 17. August / Karligen / til hvulken tid / Landboe / skal Boel sin feste eller
 vpsige / oc siden saae Rug loulligen som vedbør / oc saa holde ald. vns-
 ge til Gaardag / om hand vil a / Ræt. Der om se: *supra* / *Vocab.* Don-
 de. Item Sjaan. Low. lib. 17. cap. 2. 4. & 6. & *Vocab.* Landboe
 in fr.

Föring / *peculium Vecterium*, Lat er en liden Bevilning / som
 Skipperen / Godsmand oc Styremænd tilladis / paa Kapersne til Sø-
 es / at maa ud oc hjemføre / oc søge deris Gewinnst med / ofver deris Hy-
 re / (som udi Sundt it skal være Loldfj / saa vel som andensted her i
 Nuet.) See Retten. art. 10. formælder: Om nogen Skipper vil seyle
 Distvert / som i Holland / Seeland / Engeland / Skotland / Franck-
 rige / Portugal eller Spanien / da er hans oc Styremændens Föring /
 hver dennem en Lest / Hafsvis Baadsmænd / Skrifveren / Lømmermæn-
 den / oc Koeken / hver dennem en halff Lest / oc de andre Baadsmænd /
 huer tre om en Lest. *Dict.* art. Ingen maa selge sin Föring aff Skib-
 bet / uden med Skipperens samtycke oc vidskab / under summe Sø-
 rings fortabelse / halffdeelen til Kongen / oc halffdeelen til Skipperen.
 art. 11. *ibidem.* Lege *Vocab.* Skipper.

End kommer Storm oc Vvær / eller oc anden Nød paa / saa
 at Skipperen maa lade kaste aff Gods i Søen / da lide en hver Skad-
 de efter *aduanant*, om det er løst Gods / som Hvede / Rug / Malt / Haf-
 re / Salt / Öl / Bijn / eller andet saadant / dog Solckens Föring und-
 taait. art. 50. *Nota.* Skipperen er icke plichtig at svare til nogets
 Föring / naar Skibet er tilladt / men en hver skibe sin egen Föring /
 oc giøre sig den saa nyttig som hand kand / art. 12. *ibidem.*

Ingen Baadsmænd tillædis / at føre nogen Riebmandskab aff
 Landt / i Norge / uden Bord oc Lømmer / som kaldis Föring. *Norsk*
 Low. K. B. 23. cap. parag. 2. *alias.*

De som seyle oc Handtere paa Norge / hvorledis de nyde Sø-
 ring Loldfj / der om se: *not. ficeris* oc forordnet aff *Fridr. 3. Reg.* ut
sequitur. Naar de / som Baare indføre / hafve ansagt oc forskoldt
 Louz

Loufugen effter Soldbrullen / da giøris dennem got / aff hver hundred Rix daler / som de gifve til Sold / oc dem skal igien gifvis / sem Rix daler. Dog icke høyere end til de bekomme tiufve Rixdaler (til Føring.) Hvor under icke forstaais Bijn oc Brendevijn / mens aff alle slægs Dricke Baare / er alleene her udi indsluttit fremmit Vel. Velgøbet Solden ringere / kortis dennem efter *advenant*. Forord. Frid. 3. Dat. Haf. den 14. August. 1650.

End de Skibe som laddis med Trælast / effter visse oc sluttede *Accords* maade / paa dem got giøris ingen Føring. Mens til Bergen oc andensteds / hvor saadan *Accord* intet gielder / men fortoldis Sneydvijs / dem got giøris (hvad heller de losse inden eller uden Rjgerne) Baadsmænds Føring / sem aff hver hundred Rix daler / indtil tiufve Rix daler / som de gifve udi Sold / oc icke meere got giøris nogen til Føring / i hvor høyt Solden gifvis oc sig bedrager. Bedrager Solden sig ringere end 100. Rix daler / gifvis dennem tilbage effter *advenant*. *Dicfo loco, Anno & Die ut supra.*

Førloff / *demigrandi venia. Lat.* sigis oc en Rettighed aff Alderstid / som Jorddroffen eller Husbonden er til berettigit / oc sig hafver tilholt / naar nogen dør paa deris Gods / som hafver Arvinger andensteds / i Rjget eller uden boende / eller oc saa afflytter aff nogen god Mand Gods oc Staffu / oc da erlegger / nemlig 3. Rix Ort / (*Stadsræf. art. 121.*) paa det de ubehindret / uden ydere Tale / maa føre oc afflytte saadan deris tilfaldne Arfve oc Gods. *Recess. Christ. 4.* formelder / At Fremmede / som sig i Rjbsstederne / eller paa Landsbyerne / hafve nederfat : oc siden ville med Hustru oc Børn / oc hvis Formue de sig her i Rjget hafve forhvarsvit / udaff Rjget begiffve / de skulle icke selff alleene efterlade den siette Part / aff hvis de eye / men om nogen her dør / skulle den Dødis Arfvinae / uden Rjget boende / i lige maader gifve den 6. Part / aff hvis de aff Rjget udføre ville : hvor udfør en deel sig hafve understaaet / med paafund / saadan Førll ffoc Rettighed at undgaa / oc deris Penge uden Landene udsætte paa Nensse / saa oc ellers andet deris Gods oc Formue udføre / dis i midler tid

del her udi Landene boe / oc ere Borgere: End oc saa fiobe / oc bygge Grund oc Huse under fremmede Herskab / udi den meening / at intet videre aff deris Guds oc Formue skulle hafvis i act / naar de saaledis / ellers deris Arfvinger afflytte / end hvis her udi Riget findis. Hvorfore saadan Fund oc optaenkte at forekomme / da skulle saadanne Fremmede end oc være forplict / at giffve Kongen sin Rettighed / aff hvis Penge / Huse / Guds oc Formue / de paa fremmede steder hafve. *Dict. Recept. lib. 2. cap. 3. art. 12. & cap. 7. eodem lib. art. 2. Lege Borgemeistere oc Raad supra. alias, At gifve Førloff / for Sad oc Engs Af-førsel / som oc bør at hafvis i minde / etc. ellere kand der paa følge Whiemmels-Bøder / synderlig om der paa findis Forbud oc Fredløsning giort. unde Vocab. Fredløst Ehedom. infra.*

Førsteføddis / Ret oc Frshed / (*primogenit. Lat.*) vaar dubbel Arff / effter Guds Low / i den 5. Mose Bog 2). Cap. v. 15 16. 17 *Vide infra Frshed.*

Førstendom Slesvig / tager Leen aff Danmarckis Krone. *Pri-vileg. Frid. 1. parag. 7.*

Fract / *Latine Naulum*, kaldis Fergelson / eller hvis udgifsvis for Folk eller Guds at Sfsøre / fra en sted til en anden. *Hinc. Fracte et Skib / er / for Penge at leye et Skib / oc forfracte / er at hente. Itinc vide SæRetten per totum*, Forfracte maa ingen Skipper sit Skib / uden Redernis samtycke. *SæRet art. 1. Lege Skipper infra & supra Vocab. Forladde.*

Fred / *Pax.* er aff Gud. Der om læs Mose tredie Bog 26. Cap. v. 6 Fierde Mose Bog 6. Cap. v. 26. Hos Esaiam Proph. Cap 45. v. 7. Ell de Rom. i det 15. Cap v. 33. I den første Skrifvelse til de Corinth. Cap. 14. v. 33. *Lege Vocab. Freds tild.*

Fred / oc Eenighed / skal holdis inden Skibs-borde. *SæRet art. 25. Item, en hver Mand er skyldig Fred at styrcke. Jyd. Low. lib. 3. cap. 67. Lege Vocab. Lemmelest.*

Fred skal en hver hafve til Ting oc fra. *Jydske Low. lib. 2. cap. 21. parag. ult, Guilibes enim debetur securitas sistendi se judicio.*

*dicio, & recedendi, cuiuscunq; causa insimuletur. Lege infra Lingv
Fred.*

Fred bør en hver at hafve i sit eget Huus. *Jydske Lov. lib. 2. cap. 30.* Det Huus mand leyer / er hans eget til Fare dag / det er / til Lepe-
maaler ude. *ibidem cap. 32.*

Fred=hellige / 3: uskyldige oc fri for all Sag oc Tiltale / hvil-
ket ord næffnis fornemlig udi den Norske Lov / (forstaa) om de
Mænd / som aff Linge vorde udnæffnt / oc paa Kettens vegne befalet /
at fare med Ombuds Mand eller andre / naar noget skal forrettis :
som udleg for Gield / Arf oc andet / eller oc aff Ombudsmanden befa-
let oc tilnæffnt / at hindre eller gribe Manddrabere / Fredløse / Røfve-
re / eller oc andre udædiffe Mennsker : Der som saadanne (Fred=hel-
lige) Mand / faa nogen Skade / eller oc ofverfaldis oc saaris aff dem
de efftersøge / da blifver det Fredløs Gierning : Men gjør de anden
Skad : i det de verge oc forsoare dennem / da hafve hine det for Hiem-
gield. Lovens Ord der om saa vijt ere disse : Er den som Skade haf-
ver fangit / icke selff mæctig at søge effter den hannem gjorde Skade / da
maa Ombudsmanden (effter den andens Klage) tilsiige hvem hand
vil at følge sig : Hvem som da icke følger med hannem / høde Kongen
en marcß Sølff : uden hand er den Skyldige Forvant i fierde Leed / el-
ler besvoarit til hannem. Alle som søge effter at hindre saadanne Gøld /
ere Fred=hellige / men alle som det veygre / ere Fredløse / oc hafve for
Hiemgield / hvad heller de fange Mæen eller blifve dræbte. *M B. 15. cap.
par. 2. A. B. 17. Capituli ibi. l.* formelder : Om nogen besidder an-
dens Arf ulouulige / oc vil en affare / effter Dom der paa / da skal hand
begiere Hielp aff Lingeændene / til at føre hannem aff den Arff :
Hvem som icke vill medfare / er Kongen plictig en marcß Sølff. Kom-
me de frem / oc vil hand den Arff verge med Do eller Egg / da er hand
Kongen plictig ti Marcß Sølff / oc hver aff de som med hannem høl-
de / 12. skilling : Slais de / da blifve de ugilde / (3: Erløse) som forestaa /
oc de som tilkommer Fredhelliger. *text. pr. allegat.*

Recess, Christ, 3. art. 54 siger : Om Bonden / (som søgis for
Do li Gield /

Gield/efter Dom der paa)griber til Verie: da forfølgis derfor med Herverck / Husfred eller Gaardfred/oc fanger Bonden skade der ofver, da beholde hand det for Hiem: Gield. *allegat. text.*

Fred: fiob / det er Bod for Manddrab/ som Kongen bør/ dog en tager /sørend Manddraberen er forliat med den Dødis Frender oc Kiøn. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 22.* Fredfiob er sex marc/ eller 4. marc's Sølf efter Sielandste *Lov lib. 6. cap. 5. 6.* *Lord. paragr. 80.* siger/ At Konaen gifver icke nogen sin Fred igien / som er for Manddrab søren Fredløss / sørend hand hafver giort hannem splyst der Skaden siel. *Ex Rescripto Christ. 4. Dat. H:fn. den 30. Junij, Anno 1589.* forbiudis alle Fogder/ Embidsmand/ Landsdommere/ Byfogder/ Herriifogder oc andre Dommere / at liuse eller liuse lade nogen Manddraberere til Fred/ sørend Sandmand eller Naffu hafve giort deris *Lov/ oc foret hannem til Fred oc Bod/ etc. Lege Blodvide supra.* *Ordinans fol. 30.* Der skal ingen Manddrabere faa Afspning/ sørend hand blifver forligt med Sagvolderen / oc faar fornøyet baade Herfabit oc Sagvolderen : Megit mindre skal saadan en gifvis Dress/ oc giøris trya/ uden Sagvolderens oc Herfabs samtycke. *etc. allegat. text. Vide Vocab. Landsviift infra.*

Fred at svære Manddraberen / naar hand er søren til Bod / det skal skee aff Samfrenderne/ naar Mandebod oc Giersom er udlygt til Frenderne / saa skulle den Dødis Samfrender gaa frem for Necten paa Ting / oc sværge Manddraberen oc hans Slect fri oc irels for den Sag oc Gierning/ saa det skal vare en affald Sag/ for den naem oc alle deris Efferkommere/ oc aldrig hæfnis/ aff Gødde eller Wjødde / enten med Raad eller Gierning/ men alstina dennem imellem vare død oc mactløss/ hvor paa de gifve hver andre deris Hander/ oc klyffis/ oc der efter gifvis Tingvidne bestreffoit. *Jure Seland lib. 5. c. p. 24.* De kaldis det sammesteds Trya/ eller Trygt: Thi Manddraberens Slect skulle vare trygaelie forvarede. Hvorledis vjære der med *procederis*, det laris vijteløfftelig sammesteds/ nemlig/ effter Textens formelding/ som siger/ at de som skull: bøde/ de skal først saa

soere: Oc bede dem Gud hielpe / at var deris Maal / 3: Sag/ saa faldit som deris nu er / da ville de slige Bøder tage aff dem som de skal dem giffve: oc saa skulle de andre vedtage / med sammenlagde Hænder / som forbemelt er etc. *Vide Skaanf. Low. lib. 1. cap. 29. Vdi Jydland kaldis det Orsøyde. Lige infra Fecab. Trya & Orsøyde.*

Fred. liust Eyedom / der om formeldis udi den Norffe Low *L. 4. B. 17. cap.* Vil mand Fredliust sit Gods/ inden Gaards eller uden / Skouff eller Marck/ Fiskerj eller Jagt / da skal hand det liust i Kircke eller paa Tingae/ der som Jorden ligger/ oc tale saa høyt / saa at alle som tilstede ere/ kand det høre oc vide/ om de ville: hvileket Low uen kalder Lowfestning/3: Forbud. Huilcken Lowfestning /skal slande 12. Maaneder der efter/ om Eyemanden eller hans Ombudsmand Lowfester. *alleg text.*

Saadan Fredliustning paa Grund oc Eyedom/er oc saa i brug udi Danmark/ fornemliaen udi Jydland / hvileket skeer Narligen til Ting / to Ting for Midsummer / oc et Ting effter / hvileket oc udi Tingsvidne gisvis bestrefvit/en huer som det begierer. Men Jydsk Low 2. Bog. 72. Cap. siger/ At saadanne Deele skulle deelias for Midsummer. *Lige Ager. Kan supra.* Saadanne Tingsvidner kaldis Forbuds Vidner/ eller Besætnings Vidner/ thi der udi besættis ald ulouelige Sæd/ som kand komme i nogens Jord/ oc forbiudis at affbris uden Himmell/ enten Eng eller Korn/ etc. *See Dict. Norff. Low. L. L. B. 18. cap. & infra Vocab. Leilending.*

Saadan Forbud kand i lige maader henstrecke sig til vjdere / hvad som nogen god Mand vil hafve i Fred eller Forbud: som ulouelige Bøye/ Grøffter/ Gierder/ Skouffhua/ Læresser/ Naat/ Fiskerj / eller andet hvad mand vli hafve forbudit oc udi Fredliust / oc fornemliaen hvad Stæde som kand stee udi no gens Enemerecke. etc. Saadanne Forbuds Vidner udstedis gemeentlia/ til Herrisk/ Bye oc Birecke. ting saa oc vil til Land ting/ paa skrifvis oc lastis/ uden nogen Stæfning/ Kald oc Varsel/ thi det er icke uden en Kientelse/ at Folk

land vide saadant/oc for Skade sig at tage vare/om de ville/som den allegerte Text siger: Om des Døder/ *Lege Vocab. Landnam. infra.*

Fredløs / *extorris, exsul, proscriptus homo, Diminutus capite, aqua & igni interdictus.* det er den / som ved Sandmænd eller Ræffninger blifver fiendt til andens Bane / eller oc i andre maader Fredløs dømmis/hand er usikker/oc maa gribis hvor hand betradis. Jyd. Low. *lib. 2. cap. 22. & lib 3. cap. 23. Recept. Christ. 3. art. 21. Dandf. Frid. 2. art. 44. vide Fredfisp.*

Fredløs søargis den / som dræber Sagløs Mand / eller oc Bonden i sit eget Huus. Jyd. Low. *lib. 2. cap. 12. Item, oen som tager Sagløs Mand / oc leder hannem til Stokk / oc hamblær hannem / ibidem cap. 14. Eller oc den som voldtager Møe eller Qvinde. cap. 16. eiusd. libri. &c.*

Den Norffe Low siger / at de som lade deris Liff for Lyfverj/eller Fredløs gierning/Møfverj/Mord/eller anden uadiffte gierning / for Trolldom oc Spaadom / at styrcke Bantro med: de der lade sig fiabe til at dræbe anden uden Sag: de som tage Qvinde med vold / eller oc tage dem Hustruer med vold. Slige Folt skal ingen Vod for gifois/hvad heller de dræbis aff Kongens Uimbudsmand/eller anden de hafve brut imod. Hvem som hæfner eller kræffver Vod effter den uem/som for slige Gierninger ere blefven straffit: da ere de Fredløse / oc hafve forgiort alt det de hafve/løst oc fast *M.R. 2. cap. parag. 15. & 20* Det er oc Fredløs Gierning(om nogen gifver sig Eccestab med nogen Qvinde / den stund hans forige Hustru eller Festeqvinde leffver/mied mindre de ere adskilde ved Kirckens Dom. *ibid. parag. 16.*

Fredløs kand mand blifve for alle Affhug / saa vlijt fierdings Mandbod bedis for. Jydffe Low. *lib. 2. cap. 14. 15.*

Fredløse-Mand maa gribis hvor de findis / thi de er ingensteds sikere. Jyd. Low. *lib. 2. cap. 27. in Glossa.*

Recept. Christ. 3. art. 24. siger / Om den / som for Husfred / Gaardfred / Kirckefred (oc saadanne 40. marcis Sager) falder ad Low:is/det er / med Lowen selbis oc blifver Fredløs / den hafver dags-

rom oc Natterøist at rømme: Men vorder hand siden greben / da gange det paa hans Hals *Jus Seland. lib. 2. cap. 19.* siger / at hand maa hafve Dag oc Natterom at stæle sig / fordi ingen torffte ellers til Low komme. *vide cap. 22. ibidem* Læd ydermeete under det ord / Nomin^a breff. *Item Vocab. Or bødemaal infra.*

Fredløs Mand / maa ingen huse vidende / effter Dag oc Maanenet / (for staa / efter Gierningen er stæet / eller oc efter Dom er gangen.) End hvo det gjør / bøde Kongen 3. marc. End dørl hand / vergge sig med 12. Mænds Fed / at hand viste ey aff / at hand var Fredløs / eller at hand herbergede hannem ey med alle. *Lege Vocab. Clostermand. & Jyd Low. lib. 2. cap. 27. Ericus Rex Dacia, Christophori Regis filius, parag. 6. solvat lesō tres marcas, & Regi 6. marcas. Et legib. Erii parag. 3. eller Herris næffin. Item Conslit. Erii, prioris Erii filii, parag. 16. solvat lesō 12. marcas, & Regi tantum.*

Den Dorste Low formelder: At hvo som huser oc hienmer Fredløs Mand / æder oc dricker med hannem / være sig Bonde eller anden Mand / da bøde til Kongen / første Nat en marc Sølf / for anden Nat 2. marc Sølf. End er hand hos hannem 3. Natter / bøde Kongen otte Øruger oc 13. marc Sølf / om hand er Fredløs gjort inden samme Tylcke / oc det vaar hannem vifterligt der husede hannem. *M. H. B. 6. cap. parag. 1.*

End kommer Fredløs Mand i Riket / oc bær sande Fendetidende / som Indbyggerne icke tørre viste / da beholde hand sin Fred / enddog hand tilforne hafde gjort Nidingverck / dog fiabe sig Fred aff Kongen. *V. F. B. 5. cap. v. 1. vide M. B. 4. cap. Falder Fredløs Mand Arff til / oc hans Frender optage den / oc fanger hand siden Kongens Fred / da skal hans Arff hannem igien ansvordis etc. ibid. parag. ult. Lege Vocab. Frelsmænd infra.*

Fredløsmaal / (*exsilium. proscriptio*) effter Rogens Ret / hindrer det ingen sin Begravelse oc Jordefærd / anseende at end Fredløsmaal / som aff halvløse Gierninger reyser / icke videre end til Døden / kand forstaais at hedenstrecke. Rogens Ret *art 36. Plura lege Vocab. Bod. supra. Item Sael infra.*

Freds-

Fredstid / er paa de Ljoer / som ingen ufred / Krig oc Fynde er at formode: Naar saa er beskaftet udi Landene / Land aldriq nock som Gud derfor giøris Særligelse: thi de som l: foe udi ufred. vide at siige hvad Fred er / etc. Vdi saadan Fredstid / ere de for Munsstring forskaanit / de som til Hofve / udi dagliae Tieniste / eller uden Ri:et udi Kongens Forsald / eller paa Rigens Flode ere ude at seyle / i lge maade Hofmesteren paa Soer / Landsdommerne i Danmark / oc Kongens Lehnsmænd i Norge / Nidel oc Gulland / saa oc de som icke haaffve saa megit som en halff Hest Land beløbe. Men i Seydetid forskaanis ingen for sin Kosttienst / hvad Office, Bestilling oc Tienst hand oc hafve Land / enten til Land eller Vand. *Recess. Christ. 4. lib. & cap. 2. art. 4. parag. 5. 6. Lege Vocab. Cuirasserer supra.*

Fregne / : at spørre noget Nytt / som icke sømmer / oc fortryde det / (uden tvist aff Tydspe / Fragen) *jur Eccles. parag. 10.* hvor Texten sammesteds formelder: Om Mand fester Frenskone sin / oc fregner det Biscop / om Biscopen spør det / oc det fortryder. *vide pra-allegatum textum.*

Frels / : at være frij eller frels / som Ridderne oc Sønne ere. *Libertini. Lat. de qua Handf. Frid. 2. art. 19. Lege Vocab. Frij Mand infra. Not 1.* Den sigis oc at være Frels eller udi Frelse / sem er udi sit behold / saa hand Land være frij for all Skade oc Sverlast / at ingen Land gipre hannem noget Ont. *Alias,* Om den Adels Person / som ey imod Kris forskrifning Land betale sin Gield / oc hans Forlofvore nødis til / hans Gield at betale / oc derfor stæffnis hannem for Kongen oc Raadet / effter Kris Forplict: da bekommes Dom i steden for X:ren / paa hans Frelse oc til Fængsel. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 14. Lege Adelen supra.*

Jyd Low *lib. 1. cap. 32.* formælder / hvorledis Gledsføring Land deelis til sin Frelse igien / oc Land bliife Frels foruden Low / forstaa / om hand ey er Laugbuden. *Item lib. 2. cap. 17.* Om den Qvinde som klager sig Boldtaen / saa snart hun kommer i hend is egit Et else. *& lib. 3. cap. 11.* Om Landboe / i hvo de tilhøre / som ey spør vaar Frel:

Frølse/ eller med særlige Privilegier undertaagt / hvorledis de skulle oppholde Lething oc Landvern / uden at Kongen lader dennem frølse.
Hinc.

Frøls=Giftit/ sigis den som er Ectegiort til Singe/ *Adoptivus*, eller ved loulige Ectestab/ saa at den maa være lige ved andre Ecte= børn/ *Latine Legitimus. aliàs*

Frøls= Mand/ det er gild oc gless Mand/ som er ærlig fød oc baaren/ oc ey Lowforvunden for nogen Skelmerj eller Lysverj: men kand staa i Low oc Low/ med gilde oc glessve Mand/ saa oc i samqvem oc Sæde. etc. *qui est sui juris, Liber.* Ydermeere om Frølsmand/ taler den Nørste Low saaledis:

Frøls= Mand/ som bærer usande Fynde Bud/ da være Frøds løss. End vær hand sande Bud/ da hafve 3 marcø Spliff aff Kongen/ oc aff hver Fylcke en marcø Spliff. *V. F. B. 5. cap. Lege Vocab.* Frøds løss Mand End bortselgis nogen Frølsmand aff Landit/ da bøde Kongen ofte Ørtuger oc 13. marcø: oc skaffe hannem tilstede igien hand solde/ oc stande ham til Rette effter 12 Månds Dom/ effter som den er Mand til hand solde: Kand hand ey stie ham til stede igien/ da gielde fuld Veder for hannem. *M. H. B. 5. cap. Nota.*

Frølsmand / saa vel som Almuen / ere forplict at giffve Om= budsmanden tilkiende/ om nogen Mandrabere eller udædiffe Mand/ fortreycker dennem htemme/ som haffver giort Frødløse Gierninger/ oc tilhielpede dem at lade straffe: Forsømmer Ombudsmand at randsage effter saadanne Føldt / naar hand advaris / være udi Kongens rnaa= de / oc bøde ofte Ørtuger oc 13. marcø Spliff: Oc en hver Frøls= mand det veed/ oc icke gifver Ombudsmanden eller hans Føget det tilkiende/ oc icke tilhielper at Rette offver dem/ være i Kongens rnaa= de/ oc bøde fire Marcø i Vresvæbrud. *Dict. lib. 6. cap. 6. Lege Vocab.* Mandrabere *infra.*

Ydermeere / Hver Mand som er Frøls oc Fuld Møndig/ skal self søge sine Saaer inden Lands: Men haffver hand icke self for= stand eller Mact der til/ da skal Kongens Ombudsmand søge hans

Sag paa hans vegne/ oc hafve for hans vmag/ hvis feld de: bødts
 effter Loven/ oc ey meere. *K. B. s. cap par g. 4. Lege Vocab. Frijs
 Mand/ paulo infra.*

Fremmede oc Udlandtge skulle lides oc fordragis i Landet/
 effter Guds Lov/ saa oc forskaffis Ret/ naar de blifve forvorfede/
 ligesom Indbyggerne. Der om læs Mose anden Bog 22 Capitel
 v 21. Cap 23. v. 9. Exodie Bog 19 Cap. v. 33-34. & Cap 24. v. 22.
Handf. Frid. 2. art. 17.

Fremmede eller Udlandiske/ *extraneus, externus homo,
 advena, extrarius* Lit. maa icke tagis til Rigens Raad/ eller oc fors-
 spørgis med Rigens Slotte oc Lehne uden det skeer/ med meenige Dan-
 marckis Rids Raads/ Rids oc Samtycke. *Handf. Frid. 2. art. 5.*

Fremmede oc Udlandiske/ om de blifve tilfunden at gære
 Riens Eed/ der om *lege-Lord paragr. 86. & 87. Men Christi:ni 4.
 Reces. lib. 2. cap. 6. art. 21.* forklarar udtryckeligen/ hvorledis Riens
 Eed skal aieris/ presteris oc adlts. *Lege Vocab. Riens Eed.*

Fremmede aff Adel/ som sig her ind i Riget beafver/ oc acter
 sig med Hustru oc Børn at nedersatte/ oc nyde Adelige Privilegier
 oc Friheder/ skal for Kongen bevise sig oc sin Hustruis Adelige Anhæ-
 vt Herkomst nyactig oc siden underdaniqst Forpligt/ hos hans Kong.
 Mayest. at anholde/ at maatte lige Kongens andre indfødde Edlinge
 attis. *Reces. Christ. 4. lib. 2. cap. 2. art. 2. Lege Vocab. Adelige Frihed.*

Fremmede/ som sig i Rijsbstæderne ville nedersatte/ skulle
 første Aar/ effter hand for Borgere er indskresven/ være frij/ for ald
 Kongelig/ Borgelig oc Byes Lyngæ/ være sig Skat/ Bact/ eller no-
 gen anden Boaqst: Doq dersom de siden igten/ med Hustru oc Børn/
 oc hvis Formue de her i Riget hafve forhvarvot/ sig udaff Riget be-
 gifve/ skulle de effterlade den siette Part aff hvis de aff Riget udgøre
 ville. *Reces. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 12. Lege Forloff/ supra. Item
 Frihed/ infra.*

Fremmede/ Ind oc Udlandiske/ skulle i Rijsbstæderne aff
 Borgemestere oc Raad forskaffis gode oc beqvenne Vertshuse/ med
 Legn

Leqn oc udhengte Tavler: *eodem Recept. & cap. art. 18 vide* Borgemestere oc Raad. Men findes ingen Leqn eller udhengte Tavler i Kjøbstæd: & da maa Fremmede inddrage til Borgemestere oc Raad/ som dennem skal loffere/ hvilket det først aff begieris. *ibid.*

Fremmede oc Udlandiske/ som sig her i Rigerne/ Danmark oc Norge/ ville nedersætte: de skulle først angifve dennem for *Superintendenten* oc *Sognepræsten*/ i den Stift oc Bys de ville boe/ oc der lade dennem *examinere* oc ofverhøre/ effter de 25 Religions Article/ oc hvilke aff for^m. Fremmede/ det være sig en eller flere/ som icke forskrefne Article alle oc hver særdeelis/ i alle deris Ord oc Puncter/ velvilligen annamme ville/ oc derhos blifve; den eller de/ maa icke tilstedis Pias eller Brelse i Danmark eller Norge/ at hafve eller besomme. Befindis oc nogen svizactellgen/ under et helligt Skin/ at annemme oc sjarge paa samme Article/ oc der effter sandruelig bevisis/ anderledis at gjøre: Hvis Brøst saa findes/ straffis paa Liff oc Guds/ uden ald Naade. Men hvilcke Fremmede som icke vill: indgaa oc sværge for^m. Article/ de skulle strax/ inden 3. Dage/ med deris Hustru oc Børn/ sig aff Rigerne begifve: Fortsøver hand længere/ straffis som vedbør: Men de som indgaae Article/ skal tage skriftlige Brevs fra *Superintendenten* oc *Sognepræsten*/ oc den levere til Borgemestere oc Raad / sørend de sig i nogen Kjøbstæd maa anammis at nedersætte. *Constit. Frid. 2. Dat. H-f. den 20. Septemb. Anno 1669. Lege Vocsb. Religion infra.*

Fremmede Krennere/ som icke hafve Borgerskab/ oc ey holde Dug oc Dist her i Riget/ maa ey drage eller omløbe med deris Kram/ fraen Kjøbstæd oc til en anden/ eller udi Alne/ Lod eller Pund at selge: dog maa fremmede Kjøbmand med deris Vare udstaa/ oc handle til almindelige Markeder/ lige ved Rigens Indbygere/ saa oc andre Tider/ at handle med Adelen oc Wadel/ Clerici, Borger oc Bønder: Maa oc saa Fremmede oc Udlandiske/ usformeent/ indstikke deris Lienere med deris Væne/ som udi Kjøbstæderne samme Væne/ til Adelen/ Borgere/ eller oc andre/ som maa handle Kjøb

mands vijs/ saa vijs de udi Skirpund oc Lestor af Skibene kunde af-
hænde: doo icke nogensteds at oplegge deris Vare/ saa at de hemme-
lige udhøfvis *R. cels. christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 13.*

Den Norffke Lov forbiuder alle Fremmede oc Udlandiske/at
udføre nogen Kiebsmandskab/ imod Lewen oc *Privilegierne*, som ere
Juder/ Fatalie/ oc andre uloulige Vaare/ Kiebsstæderne til Skade
oc Fordærvelse. *K. B. 10. c. p. p. r. g. 27.* doo derhos tilstede: at det skal
være en hver frijs for/ at handle mei Fremmede udi Haffnerne/ saa
vijs icke er imod Kiebstædernes *Privilegier*, oc icke med Kongens
Dress forbiudis: De huus Lømmen oc andet som Borgerne ville sig-
be med Bønderne/ skal de betale dem/ for den værd/ dem biudis aff
Fremmede/ oc kund Borgerne icke formeene dem at sigbe med
Fremmede/ uden de der paa haffve Kongens *Privilegier*. *Dist. K. B.*
10. cap. p. reg. 10. & 10. Lege Voc. b. Bønderne supra.

Fremtarff/ *subsidium su:uris: mporis* *Lat. 3:* Fordeel/ eller
Bindind/ som Børn fange aff deris Guds/ Arlligen ofver deris Læ-
ring/ hvilket deris Væree: skal legge dem til bijs. *Jyd. Lov lib. 10.*
cap. 30. & infra Voc. b. Larff Item Norff Lov A. R. 14. c. p.

Fremturende/ *pers: verans, vel pers: verantis. Lat.* det er
halsstarrig/ fortreden/ motvillig oc giensfridig i det Onde/
imod Advarsel oc Paamundelse. Hvor om see/ *Rec. s. Christ. 4. lib. 1.*
cap. 1. art. 31. & p. r. g. 2. Om de som fortredelige fremture udi
nogen Guds forstørrelse/ som Sværen oc Bänden: Item det hellige
oc høyværdige Altars Sacramentis utilberliæe frahold/ sampt Kir-
kens *Disciplin* oc alle Advarfier/ hvor med Øffrigheden paa sted: n
bør at have skarp indseende/ oc der paa tage Dem/ oc saadanne
Fremturende disse Lande oc Riaer strax forvijs/ saa fremt de icke self
derfore ville stonde til Rette. *Dist. l. co, art. 33. parag. ultimo. Lege*
Vocab. Hærdis infra.

Frend sommen/ *vel Frend somme/ idem 3:* Sket oc Fren-
der/ *cogn: ti, Lat.* ere de som arfve oc bøde/ lmen til er. *ut jus Seland.*
lib. 1. cap. 16. Hvorledis Slegfrid Værn arfve. *& 16. s. cap. .o. 21. Om*
Mando:

Mandbod. Hvorledis Frender bøde. *Et c. p. 19. 22.* Om Frender
 lone faar Barn/hvorledis det bøder/ etc. Men hvo Bøder næj er at
 optage/ der om *lege jnd. m. libri c. p. 23. 24. 25. Et c. 26.* oc hvorledis
 Kongen arvoer/ naar epere Frender til/ der om *ibid. cap. 15. lib. 1. Le-*
g. supra Voc. b. A. ff.

Frender bør at see til hver keltste Maanet/ hvor ledis Berger-
 ne handle med Børne=Gods: Der som de formercke/at noget der aff
 ødis/ da maa de antvorde en anden vedderhefftig Mand det under
 Hænder/ som hafver OmGøt/ Gods oc Penge/ sefne saa megit som
 hind tager under sin Bergemaal/ ved at hette/ thi den maa icke være
 Berge/ som icke er vedderhefftig/ uden hand kand stille nyactig
 Vorgen. etc. *Lege Voc. b. Berger. Item Dorst Low. A. B. 14. cap. pa-*
rag. 2. in text.

Frender/ hvorledis de bøde Mandebod med hver andre/ *lege*
Jyd Low. lib. 2. cap. 22. 24. 25. 28. Et jus Seland. lib. 5. cap. 20. 21. u. g.
ad 27. Skaan. Low. lib. 1. c. p. 17. lib. 5. cap. 1. 9. Et 15. Vide Vocab.
Bod su r. 1.

Frender/ om de en godvilligen ville udlegge oc bøde med an-
 den/ da kand Mandebod søgis hos dennem ved Nam/ ligesom vitters-
 lig Gield. *Jyd. Low. lib. 2. c. p. 28. Skaan. Low. lib. 5. cap. 1. Lege in-*
fr. Nam. Hinc Samfrender/ hvo de ere/ oc hvad deris b:stiltning er/
der om v. de Jyd. Low. lib. 1. cap. 10. Skaan. Low. lib. 1. cap. 27. 28. Et
infr. Voc. b. Samfrender.

Frende maa en holde Nø ugift / for hindis Gods skyld / eff-
 ter hun er kommen til Lawalder. *Jyd. Low. lib. 1. cap. 8. Lord. par. 85.*
Et supra. Broder.

Frende steffne/ sigs oc kaldts den sted/ oc Nøde/ som Fren-
 derne holde/ naar de forsamlis / oc skal bøde Mandebod med deris
 Slectning/ som gior Manddrab: Om den *Process*, *vide jus Seland.*
lib. 5. c. p. 20.

Fridle vel Frille / 3: *Concubin*, Bæstfab / Bislopperste eller
 Slegfridqvinde. *Hinc Fridlebarn* / 3: Slegfridbarn/ som aulis uden
 Pp iij Este

Ectesfab/ der om *vide infra Vocab.* Slegfred / & *supra* Voelstfab. *Not. 1.* Den Norske Lov siger: Dær Fridlebarn/ uden Liffs Arfs vinge/ da maa Moder Ectesfød arfve sit Fridlebaarit Varn/ dog faa/ at de icke er aulit i Horedom/ eller Frenndskab/ nærmer end i Lovven er tilladt. *A. B. 7. cap. 5.* Arff: Jlige maader/ skal de Ectebørn/ som aff Fridle: Fader eller Moder ere fødde/ tage Arff effter Fader/ Moder/ oc Fridle Frender derts: ligesom de tage/ af Ectebaaren Forsældre fødde ere i sidste Arff. 1). Arffvetal *ibid. parag. 3.*

Fribytter/ *excursor. pirata. gr. ffitor. pradator. Lat.* eller oc Fribyttere/ *id. m.* kaldis de udi Søeretten/ som løbe udi Søen paa deris egen Eventyr oc Lyckē/ til at plyndre eller frarøfve fattige Folk (ja end oc de store Skibe/ om de dem vorde mæctige) hvis de hafve med at fare/ saa oc Skib oc Gods. Saadanne Fribyttere/ eller Sørøfvere/ naar de ofverfalde nogen i Søen/ oc Folk blifoe der ofver saar/ eller Lemmelest/ da skal all Umkost gaa ofver Skib oc Gods/ fordi saadant skeer for Skib oc Gods is bestkermelse. *Søedict. art. 20. aliās.* Fattalle Brødre: kaldtis saadanne Fribytter eller Sørøfvere i gamle Dage/ for de hafve intet andet at søde eller nære sig aff/ end hvis som de saaledis u:loulige opsnappede i Søen/ hvilckēt dog icke fordum bleff actit for nogen vræt eller vobillighed: Men sagdis at være (eller fare) udi Dicknde eller Dickigb. etc. som voris *Historici* forteller.

Fribytter eller Søe:Røfvere/ om de tage noget Gods i Søen/ oc Skibet er ladet med løst Gods/ som Hvede/ Rug/ Malt/ Haff: re/ Salt/ Öl/ Bijn/ eller noget andet saadant Gods/ da betalis det aff det andet Gods i Skibet er/ oc Skibet gifver der intet til: Men Vox/ Raaber/ Klæde/ Kramgods/ oc ald anden dyrebar Vaare/ det staar i sin egen Eventyr/ oc hver lide Skade som hand faar: Hoor om see Søeretten *art. 50. parag. 4. Lege vocab. Røfvere infra.*

Frihed/ unge oc nygiffte Mænds Frihed/ effter Guds Lov/ var/ at de et Aar skulde være frij for Krig oc all anden Lynge 5. Mose Bog 24. Caplt. v. 5.

Frjheder/ undte oc gifue dennem / som sia i Kiøbftæderne nedersatte/ Udlandiske oc fremmede Folck som sia hid ind i Riget ville begifue/er/at de skulle være frj et Aar/ for Skat/ Vact/ oc all Kongelig Lynge. *Recess. Christ. 4. lib. 2. c. p. 3. art. 12. Lege supra Vocab. Fremmede.*

End de Fremmede/ som forarbejnde *Manufaktur*er oc Righmænds Vare/aff Vld/Womuld oc Silcke/ eller Camelshaar/ ene/ eller formangit: disligeste de som smede ny Verier oc Sverde/ Harnsker/ Pistoler oc Musketelob/ saa oc Sporemagere/ saa mange sig her i Riget Boesatte / oc aff saadanne Handværcker sig nære: de ere sex Aar frj/ for all Kongel. oc Vorgelig eller Byens Skat oc Lynge. Maa oc naar de ville/ ubehindret udshytte/ uden nogen siette eller tiende Pengis erleggelse/ til Kongen oc Byen: De ere oc frj for alle Byens Bestillingers paaleg. Der som de icke hafue Arvinge her i Riget/ maa de *Testamentere* deris Gods bort/ til hvo de ville/ som skal være byndigt/ 3: krasstige/ ligesom det hlemme i deris Lande/ hvor fra de ere komne/ gjorde vaare: de nyde oc Lold: frjhed/ i Sundet oc andensheds / ltge ved hans Kongl. Mayest. egen *naturalisierede* Underfaat. *Dist. Recess. cap. & loco ut supra.*

Frjhed / undt oc gifuet de Danste monterede Righmænds Skibe. Der om lege Forord. *Christ. 4. Dat. Hadersløff/ den 18 Febr. 1036.* som indeholder 10. paragr. nemlig / de ere frj for Salt: told oc Last: told: dog der imod skal de tiene Riget i rofreds tid/ for billig betaling / deris Sjø oc Vaads Folck/ ere frj for udskrifning / saa oc Kongl. oc Byens Lynge/ om de icke bruge Vorgelig Næringetc. *Allegat. text. Lege Vocab. Sjøfart.*

Frjmand/ *proprie* sagt/ det er en Adels oc Frjbaaren:mand/ som er aff Adel E:tesed oc baaren/ (eller oc kand være *nobiliter* oc frjgort/ for nogen særdells Manddom oc Heroliske Størningers Skyld/vel forient) *ingenuitas, nobilitas, Latine.* Handfemin. *Frid. 2. art. 19.* Saadanne Frj Adel/eren særdelis høyt Stand/sa den høveste i Danmark/ oc harver / frem for andre Rigers oc Landis Adel/ store

Privilegier oc *Friheder* / med Hals oc Haand / oc alle Kongl. Saager / ofver deris Guds oc Tienere / lige som Kongen hafver ofver Cronens Guds. *Vide dict. Handf. art. 6 & supra Adelige Frihed. Item Voc. b. Hals oc Haand / infra.* Oc maa derfor med alle Nette sigis *Frijmand* / baade formedelst deris Adelige Herkomst aff *Brælder* / saa oc disimibler tid / deris velherbracte oc velfortiente Kongl. *Privilegier* oc *Friheder* / etc. Hvorledis saadan *frij Adelsmand* maa ielge oc bortstige sit Guds / uden nogen *Larigbiudelse* / ved sit eget *Dress* oc *Segl* / *vide Receß. Christian. 3. art. 49. & supra Adelen.* Dog skal det selgis til *frijt Folk* / som aff *Adel* ere. etc.

Ellers findis oc saa i *Danmark* / saa vel som i *Norge* / tvende andre *Stender* / nemlig / den *Geistlige* oc *Verdslige Stand* / *Immuni. vel infamia int.Ætus, Lat.* som dog ey ere saa høyt *privilegerit*, men i ringere eller *Understanden* : Findis dog der iblant / manges *frij Erlig Mand* / baade aff *Fødsel* oc *Herkomst* / saa oc deris fremoragne / *Erlige Liff* oc *Lefnet* / effter en hver deris *Condition*, *Stand* oc *Vilfor* / *Geistlige* : saa vel som *Verdslige* / *Borgere* oc *Bonde* / (*Trælle* oc *Fleds* / *føringer* undertagit) som oc saa ere / oc kand kaldis *Frijmand* / dog *improprie*, effter en hver *Stand*s særlige *Privilegier*, oc aff *Konærens* meddeelte *Friheder* / etc. *us Receß. Christ. 3. art. 1. Handf. Festn. Friderici 2. art. 1. & 2.*

Oc effter som *Graderne* paa saadan *Frihed* ere gandske ulige / saa ere oc saa *Personerne* den er meddeelt : Siunis dog / at en *fattig Erlig Bonde* eller *Borgere* / *kand* (effter *Lovverniss* tilladelse) oc saa kaldis *Frijmand* / saa vijt deris *Ære* angaar / thi dersom de vaare *ufrij* / paa deris *Ære* / *Nafn* oc *Ryete* / eller oc saa ved *Lov* oc *Dom* feldte / for nogen *wdædiffe* eller *Stelmiffe* *Gjerning* / til deris 3 *marck* / eller i andre maader : da kunde de icke brugs inden *Tinge* / enten til *Bidnet* i *Saagerne* / *Domsmand* / *Udinger* / *Sandmand* eller *Næjfn* / etc. Iht *ufrij Mand* / som *wdædiffe* / *Forrædere* / *Lofve* / *Troldkarle* eller *Troldqvinder* / maa ey staa til *troende* / enten udi *Bidne* byrd / eller udi andre maader / ihvad de ville sig eller vdone paa nogen. *Receß. Christian. 3. art. 17 & 18. & infra Voc. ab. Wfijmand.* Frij

Fri:Qvinde/ nobilis. *Lat.* Det es **Fri:Vise/** maa ey sages u/
fri:Maand (som ey er aff Abel; der om lege *Recess. Christ. 3. art. 30.*
& supra Adelige Fruer. item Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 2. art. 1. **Norske**
Lovs A. B. 7. cap. parag. 3. *202. 21.*

Fri:Qvinde/ som ey self hafver **Maand/** opbringer self deris
Væder/ om de med Hug eller **Slag afarmis.** **Norske Lov. 22. B. 25.**
cap. parag. 3. v. uti.

Fruet/ fructus. *Lat.* forbiudic udi **Guds Lov/** nogen at tage
bort med sig aff anden **Maands** **Byr:gaard/** eller **Ager/**. **Rose Bog**
23. Cap. v. 24. 25.

Fruet oc **Korn/** som bleff **leffuit/** forgiet eller spilt paa **Ageren/**
skulde effter **Guds Lov** høre de **Fattige** til/ i den **3. Rose Bog** **19.**
Cap. v. 9. 10. 5. Bog **24 Cap. v. 19. 20. 23.** *Ilinc.*

Fruetgiold/ vel **Frøegield** *idem.* det er den **Afgifte** eller **Leve/**
som gifvis aff **Jord/** gemeenlig saa meget **Korn/** som saals i **Jorden/**
ut Indste Lov lib. 2. cap. 72.

Fruer/ Hera, Domina, Lat. **Fruer/** kaldis **Adelige Fri:Qvin-**
der/ hvad heller de ere i **Ecteskab** eller ey. Der om siger *Recept. Christ. 4.*
lib. 2. cap. 8. art. 1. parag. 7. At ingen **Fruer/** eller **Jomfrue/** som
Bryllup hafver/ maa udgifve nogen **Stiorter** eller **Lørklæder/** eller
noget andet slikt udi det sted/ til dennem som til **Brylluppet** ere bud-
ne: Men saadan **Gafve** aldeels at være affskaffit. *Lege Vocab. Adeli-*
ge Bruder. supra.

Fruer eller **Jomfruer/** maa ey bære paa deres **Hofvoeder/** no-
gen **Edelsteene/** eller paa nogen deres **Klæder/** ey heller udi **Klæder** eller
Belter lade forsætte. Dog maa de bære et **Smykke** eller to med **Edels-**
steene udi deres **Klæder.** **Fruer** eller **Jomfruer/** maa ey bære nogen
Guldstifter/ enten paa deres **Hofvoeder** eller deres **Klæder:** Maa ey
heller **bremme** eller besætte deres **Klæder** med **Guldklæder.** *Recept. Fri-*
der. 2. art. 10. Hvo sig her imod forseer/ gifve til næste **Hospital/** et tus-
sinde **Rixdaler** *ibidem.* *Lege Edelsteene supra.*

Fryctende Ord/ ere **Trusels** oc **undsigelsis Ord/** *jack are alicui*

ruinas, vel, min. a. minatio. Lat som til Exempel: Om nogen v. efter en anden med undsigelse/ da befryctis/ der paa rii følge Skade/ om den anden ganger tilhannem Be-laaner da nogen/aabenbarlia/ Naabten/til den andens Skade: da verie sig med Na'n i Kigen/ 11. r bøde 3. marc. ut lib 3. cap. 35. ju. is Cimbrici. *Lege Vocab. Vocab. n infra.*

Fuldaldrende/ *summa et. is.* Latine. jure Seland lib. 1. cap. 42. v: effter Loven/ 18 Vintre gammel. *Lege infr. Vocab. Mindre Narige/ & Jyd. Lov. lib. 1. cap. 36.*

Fuldere/ v: Bedre oc fastere. ut jure Seland. lib. 1. cap. 43. *Hinc Fullelig/ v: Fuldkommelig. jure Seland. lib. 1. cap. 10. Fullelig-Lov/ er Fuldkomm:n Lov. lib. 3. c-p. 20. it idem.*

Fuld-Mandebod/ v: er is for Næse/ Lunge/ begae Dvne/baad de Hænder/ saa oc baade Fødder/ distiqeste for Ambod/ etc. Jyd. Lov. lib. 3. cap. 25. End mister mand et Hye/ eller en Naand/ eller en God: for hver disse/ bødts halff Mandebøt er. End mister mand et Hre/ derfor bødts Fierding Mandebod/ for Lommefinger/ bødts Fierding Mandebod/ oc for de andre fire Fingere oc fierding Mandebod/ dog saa/ at for hver aff de næste to hos Lomme fingeren/ bødts ottende Lod aff en Mandebod/ oc for de to yderste/ sextende Lod aff en Mandebod: De hvor som Regel vorder affhuggit oc det øverste Leed/ bødts saa for/ som Fingeren var alt affhuggit: *textu præscripto. Vide Skaan Lov. lib. 5. cap. 10. 11. 12. 13. jure Seland. lib. 3. cap. 4. 5. 6. 7. 8. & 9. Mister mand sin Hørelse eller Maalet/ aff Hug eller Slag/ derfor bødts oc saa Fuld Mandebod. Skaan. Lov om Drøbemaal cap. 16. & 20. Vide cap. 22. 23. 24. 25. 26. 27. & 28. ibidem.*

Fuld-Mands-Bod/ foruden Gjørsum/ er 15 marc. Sølf/ effter Sielandste Lov 3. Bog 10. Cap. parag. 2. saa gode som 28. Lod Sølf/ oc et halff Qvintin/ som gjør nu 14 Nirdaler/ oc 6 Skillinge/ eller 42 gamle Marck Penae/ 3. β. som før gick/ den tijd en Nirdaler galt 3 marc. Halff Mands Bøder/ ere 7½ Lødiemarck/ oc gior 2). marc/ 1½ β. aff førige marc. Fierding aff Mands Bøder/

ere

ere $3\frac{1}{2}$ Lødte marc/ 11. β 3. Penge/ eller $10\frac{1}{2}$ marc/ 9. Penge. *Vide supra* Bod. *Aliis* effier Jyd. Low trende 18. marc/ Penge/ *ut lib. 2. cap. 9. & lib. 3. cap. 21. Item Recept. Christi. 3. art. 21.* hvilcke ere siden *re. arrede* til 18 Curr. daler: ere 80. β . Danſke til hver Currant. daler. *Recept. Christi. 4. lib. 2. cap. 10. Vide* Ettebod.

Fuldrættis: Skade / er fuldkommen Skadis opretning/ eller oc fuldkommen Bod/ ſaa viſt Low oc Dom udkræfver oc medſpærer/ indtil den ſom (for Sagen er/ eller) paakal/ vorder rættelig oc fuldkommelig *contenteret* oc Skadsløs aff betalt.

Den Norſke Low ſiger/ At alleſteds/ hvor mand giør anden ſkade paa noget/ aff Aivind oc Hæſu/ da ſkal hand der Skade giorde/ bøde hin Fuld Ræt/ etc. forklaris ydermeere/ at det er Fuldrættis: Skade/ ſom fand vurderis for en halff marc/ Sølff. End vil nogen dølg/ om ey er Bidne til/ da ſværgis ſex Mand/ Eed for Fuld: rættis: Skade/ oc 5 Mand/ Eed for mindre Skade/ eller bøde. *K. B. 27. cap. par. 3. & 4. Plura Voc. ab. Aivind.*

Fundet: Gods / det ſkal opluſtis til Kircke oc Linge/ ellers fand hand bliſve Tyff derfor ſom ſaadant finder. *ut eſt textus* Jyde ſke Low. *lib. 2. cap. 112.* Eller oc ſom det gamle Ordſprock liuder/ At Hitte: Gods/ er halff ſtaallet/ uden det lowlig opluſtis. *Lege infra* Hittegode.

Den Norſke Low ſiger/ At ſaadant Fundet Gods ſkal opluſtis den ſamme Dag det findis/ ellers vorder hand Tyff derfor/ om det er Tyff Sags værd/ Men naar det er opluſt/ da maa hand bruge det ſig til nytte/ indtil Eyermanden tilkommer/ oc bevjæter med to ſkiel: lige Bidne/ at det ee hans Gods/ da ſkal den der fant/ lade det følge hannem. End er det opſlidt eller forarget/ da bøde icke derfor. Tyff *B. 13. cap. Lege* Vocab. Danneſæ.

Fylling / er et gammel Danſke Ord/ dog icke i Loverne næfnt ſaaledis/ men udi *Frid. 2. Mandater*, udgiſt 1590 dog brugelig inden Linge/ til Rættens Forhielp/ udi Ran/ Herverck oc Drabsſager/ etc. *Hin. Fyllings: Mand/* ere tvende vederhæfftige Danne: mænd/

Doesætte udi Herredit eller Kjøbing/ hvilcke skal vidne for Sandemænd eller Ræfninger/at de ere lovlige opkrævede oc tilfuld/at sværsguendi den Sag. *De his vide Gloss. Jyd. Lov. lib. 2. cap. 6. ubi dicitur: testis, processus legitimi.* Fornæfnde tvende Mænd/ som skulle sætte Fylling paa Sandemand/ blifve næfnt aff Dommeren / naar Sagen er forhøret/ oc Drefvene i Sagen ere oplaste/ i Sandemænds (eller Ræfningers) saa oc for^m. Fyllings Mænds paahør/ oc da næfntlig paaiegaas de af Dommeren/at følge Sandemand/eller Ræfninger/ til deris Lov/ at skielne imellem Bonden oc Kongen. Saa fremstaae for^m. tvende tilnæfnte Fyllings-Mænd. (som mest brugelig er i Jydland oc Spen) for Mæten/ oc tage hver andre i Haand/ oc sige: Efferdi befindis/ at Sandemand (eller Ræffninger) aff N. Herred/ ere lovlige opkrævede oc tilfulde/ at tre oc sværge om N. da befindis de nu/ der om at sivre de. is Sed oc Lov saaledis/ at Kongen skeer Ret/ oc Bonden ingen uret. Naar Sandemand (eller Ræffninger) ere saaledis Fylling paasat/maa de ey lade at sværge, under deris Doelsdøds fortabelse. *codem loco in textu. & cap. 42. ibid. m. lib. 2. Lov. par. 6. & 21. Item par. 62. de testibus qui Fylling dicuntur.* Paa at stillige steder kaldis de Doms Mænd/ thi Loven siæes/ naar dømt vorder/ *ut in textu præallegato. &c.*

Fylling maa icke forhindris med Studemaal oc ophold paa Sandemand/ eller Ræffninger/ som skulle sværge paa Markespiel/ eller Herred/ eller Gaardsfred/ imod Lovens termin, udi hvilcken siæge Lovmaals skulle endis. Forord. *Christ. 4. Des. Koldinghuus/ den 15. Aug. 1590.* Ey heller maa Fylling forhindris paa Sandemand/ som skulle sværge om Manddrab/ naar de ere lovlige opkrævede/ hvad heller Effermaals Mænden mæder til siætte Døds Dag eller ey: af en anden Forordn. *Det. ibid. 14. Aug. Anno ut supra.*

Fyrretysve Mars-Hæff. Der om *vide Jyd. Lov lib. 1. cap. 44. & Haid infra.*

Fyrretysve-Markes-Bøder. Der om taler Jy^r ske Lov l. b. 3. cap. 22. Hvor 40 Mark følger anden Bød/ som kommer aff Liden/

den/ Steden/ oc Personerne/ der imod brydis. See her om *Vocab. Drabis/ supra.*

Recß. Christ. 3. art. 20. formelder: Vorder nogen Mand feld til 40 Marck/ der ev hafver suld ved at hette/ hand hafver sex Dgers Dag/ efter hander Lovfeld paa Ting/ enten at bøde eller sætte Vorsegen/ skeer det icke/ da sare som andre Fredløse. Findis oc saa om saadanne 40 Marck/ en smuck effterretning/ *jure Seland. lib. 2. cap. 28. Item lib. 3. cap. 25.* formelder/ at Drab/ oc 40. Marcks maal/ o: Sag/ oc Ahuq/ Haand eller God/ oc de Maal/ der halff Mandis bøder komm: r for/ oc alt det paa Mandis Fred gaar/ det maa alt til Lands: Ting spøgis / (dog Vidner oc hvad i Sagen høyr/ spøgis oc sördris først til Herringting *ibid.*) *lege c. p. 20. ibidem. & lib. 2. cap. 32.* siger/ At alle steder/ hvor Bonden bødis 40. Marck/ der tilkommer oc Kongen 40 Marck: dog saa/ at Kongen hjælper Bonden først sin Ret ud. etc. *Lib. 6. c. p. 7.* stadfester det samme *Vide cap. 8. 13. & 20. ibid. Lege Vocab. Feld Mand.*

Ghaard/ *proprie* sagt/ er Bondens Hus oc Boellig hand ibo-
 re. *Domus, edificium, Domicilium, Tectum. Latine.* hvor udi
 hand bør at hafve Fred. Hafver oc der udi en stoer Frihed/ om
 hand forurettis. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 30. Lege jure Selandico libri 6. caput. 7.* om Gaardaeng. *alias* Gaard/ 3: Gierde. *Hinc* Aales
 Gaard/ Fiste Gaard. *cohortes angvillaria, piscaria. Lat. Item*
 Marck: Gaard/ 3: Marck: Gierde. *Vide suis locis. Nota.*

Om en hafver bygt anden for nær/ enten med Huus/ Hielm/
 Gaard eller Gierde. Den som paaklager/ skal berøse først/ at den
 Bygning er sat hannem for nær/ eller paa hans Grund/ saa den bør
 i aien at optagis oc flyttis/ Siden der effter skal hand hafve Tings-
 Dom oc trende Laugdage for sig/ (forstaa 14 Dage imellem hver
 Lauddag/ paa dette sted.) End ganger hand ved der bygde/ at første
 Lauddag/ oc gifver Low/ at hand meente det var hans eget/ være an-
 gerløs. End taal hand Dom/ bøde Bonden oc Kongen hver 3 marck/
ut est text. cap. 55. Jyd. Low. lib. 1. Vide jus Seland. lib. 3. cap. 29. &
lib. 4. cap. 16. 17. 18. som oc her med kommer ofver it. *Ydermeere lege*
 Lauddag. *Item Vocab. Rømme infra.*

Gaard/ om nogen Mand affstycker/ (forstaa i Norge) da skal
 hand lade alle Dørre skande/ med Laase som ere Nagelfaste/ Hengsler/
 Hasper/ oc anden Jernfang Gaarden hører til: som er Skorsteens-
 jern/ Vord/ Venck/ oc Nagelfeste Senge/ saa vijt Naboden udkref-
 ver: Fører hand noget bort aff for^m. da bøde Jorddrotten Landnam/
 oc føre tilbage i aien/ oc bøde en marck Spiff/ halff til Kongen/ oc halff
 til Jorddrotten. *L. L. B. 9. cap. Lege Vocab. Husbrud infra. Item*
 Gaardaa *supra.*

End det maa hand føre med sig/ effter første Gaardag/ naat
 hans Landstyd er betalt: som er/ Høe/ Korn/ oc alt Boeskab. Hand
 maa

maa oc bortflytte sin Veed/ast/Halm oc Hielmstenger/oc alt det som teke er sammengrøfft eller Nageltest ved Diecke eller Bredde: distige ste sin Eintræ. Hafver hond noget plantet i Raalhafve eller Løghafv: v:/ det skal være ført bort inden Korskuffe om Vaaren: Men hvist som sin is paa Gaarden effter sidste Gaardag/ det hører Jorddroffen til/med mindre hand hafver ført det til Stranden/eller paa Die: rig uden Gaards/ saa at det hvercken agis ofver Aær eller Eng/ naar det bortføris/ oc hafve det bortflyt til Botilsnisse: Ligger det lenger/ da hør det Jorddroffen til. *Dict. lib. 6. c. p. parag. 3. Lege Vocab. Hus infra.*

Gaardbrydere/ *protervum pecus, Latine, ere Geeder/ Oxen oc Svin/* som Vonden maa deelis til at giemme/ *ut est text. Jyd. Low. lib. 3. cap. 60. Lege Vocab. Hierder paulo infra.*

Gaardfred/ kalder Lowen/ om mand gaar i nogen Mandes Gaard eller Huus/ med Raadt Raad/ oc der saarer/ hampler/ eller vsjormer/ Høsbonden/ Hustruen/ Hion eller Blast/ det er Husfred eller Gaardfred/ oc da bødis ofver anden Lovmaal/ oc rette Vg: der/ femten marc Penge til Kongen/ oc femten marc til den som skaden fick: Oc sprend hand kiæret Husfred oc Gaardfred/ maa hand forfølge alle andre hans Lovmaal/ hannem er vedbrut imod Lowen/ oc hafver endda sex Vgers Dag at kiære Husfred. *Recess. Christ. 3. artic. 22. Hvorledis Husfred oc Gaardfred forfølgis/ der om findis ibid. den gandske Process vijtsøfflig bestrefven/ artic. 24. Lege infra Vocab. Husfred.*

GaardNiding/ *Hostis clancularius, qui animo infesto alterius pecori damnum infert, malignus, protervius. Lat.* siger oc kalder Lowen den/ der dræber anden Mandes Fæ/ som er heftet eller bunden/ eller stiar i Bondens Ornum/ som hand eyer særlige/ v: hans Ennemercke eller Løst. Hvor mand dræber Bondens Fæ der Hvr: de hafver/ hvad heller det er i He net eller uden/ da er det/ det samme/ oc bødis Skaden/ oc 3 marc Venden/ saa oc Kongen. *Jyd. Low lib. 3. cap. 53. Skaan. Low lib. 9. cap. 8. jure Seland. lib. 5. cap. 40 der*
kala

Kaldis saadan Gierning Njdings-werck. Den som gjør saadan Gierning/ oc dersfore sictis oc beskyldis / hannem bør ingen Fed eller Low at hielpe/ om hand end necter oc dø/ ey heller kand det regnis for Vaade eller usforvarendis Gierning/ (∴ *ad casum fortuitum*,) fordi det er Wold/ at dræbe det Fæ som bundet eller hefftet er/ oc meget ar-rtigt oc forfredeligt/ som oc Ordet i sig selff/ Njdings-werck/ liuder/ etc. Men det 54 Cap. *jur. Cimbr.* siger/ om den der sictis for saadanne Sager/ verie sig/ om hand døllier/ med 12. Mænds Fed/ eller bøde 3 marcck/ Bonden oc Kongen/ *text. allegat. aliàs* Fiærspilling *ut suo loco. Vide plura infra* Voc. b. Njding.

Gaarde-Ret/ *Jus aulicum. Latine.* er en særdeels Ræt oc Low/ som holdis paa Kongelige Slotte/ oc Adelige Huse oc Gaarde/ effter som den er for mange Aar oc aff Arrilds tid gisven/ oc findis først tryckt (aff Gottfrid aff Gemmen *Typographo*,) bag udt *VValde-mari I.* Sielandste Lowbog/ *anno 1505.* dog uden Aar oc *Dat.* naar den er udgisven/ var oc nogen tid nesten nedlagt/ men er siden *Anno 1562.* aff Høyløfige oc S. Kong Fredrick den 2 igien optagen/ *renoveris* oc forbedret/ oc i Trycken forferdiget/ *1590.* alle Dannemærckis/ Norgis/ Rigens Raad/ oc Adel/ paa Kongelige Slotte/ oc Adelige Huse i Danmark oc Norge/ til efterretning/ oc alvorligen paalagt at holdis oc effterkommis.

Gaarde-Retten maa ingen forkrencke/ men dersom nogle forbinde dennem tilsammen/ Gaards Retten at forkrencke/ de rømme strax Gaarden oc Riget inden 6 Uger / oc hafve ingen Fred i/ hvor de siden findis/ men maa rettis ofver dennem som andre Freds-*se. ut ibid. art. 46* Lege Raad Raad *infra.*

Gabstocke/ *catasta, palus, collare, columbar. Latine.* ∴ Hals- Jern/ gemeenlig tilslagen ved store Støtter/ eller paa Hjørnehuse. De skulle sættis i Riøbstæderne paa Torvet/ oc andre steder/ hvor u- di Tyens Svenne/ effter Necessen / strengeligen befalis/ at sætte dem/ som sig offentlig med Sværen oc Vandens iade høre/ saa oc Arbeiden under Prædicken/ eller oc de som Brændevijn eller anden Driick tilstede
at

at udtappis / førend Høymesse i Risbitæderne er at ende. Der om see *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. parag. ult. ibid. & supra Vocab. Dyc. Suenne.*

Gade / *Platea, Vicus, Lat. aliàs Gade-Huse / kaldis de Huse /* tombyggis paa Gaderne i Landsbyerne / oc er ingen Jord eller Avl til. *De quibus Jydske Lov / lib 1. cap. 51. in textu & in Glossis, om Forthebyggis / unde Vocab Forthe. & jure Seland. lib. 3. cap. 29. Hinc Gades Hus = Mænd / sigis de som boe i saadan Hus / oc icke faae Korn eil; bruge Auoel: de skulle høste oc arbejde med deris Sogne Præster en Dag om Aaret / i den sted som de skulle Liende. Ordns nans Riber. art. 14. aliàs, Gadevege oc Bierde-Leed / skulle vare paa de steder / som de hafve været aff Arrilds tid. Norff. Low. L. L. B. 32. cap.*

Gafve oc Stenck / *Donum, vel munus. idem. Lat. skal mand icke tage i Dom. Der om læs den 2. Mose Bog 23. Capit. v. 8. den 5. Mose Bog 16. Cap. v. 19. Cap. 27. v. 25 Psalm. 15. v. 5. Ords sprock. 15. Cap. v. 27. Cap. 17. v. 23. Gafve forblinder de Wises Synne / Syrac. 20. Cap. v. 29. Handf. Frid. 2. art. 17. Recess. Christ. 3. art. 7. forbiuder / Nogens Kald / oc alle andre Dommere / at tage Stenck til Rettens forkrenckelse. I lige maader forbiudis Leens-Mænd / Biscoper / Prowster / oc Sognemand / at tage Gafve for nogen Person til Kald at fordre. Recess. Christ. 4. Lib. 1. cap. 1. art. 29. under Leens / Kalds / oc Gaardenis / fortabelse / etc. Lege Vocab. Kald.*

Gafve / som er steeft uden næste Arsvingers Ja oc Samtycke / oc en stadfætte inden Ting med Tingvidne / den land igien kaldis. *Jydske Lov. lib. 3. cap. 43. & jure Seland. lib. 1. cap. 30. Lege infra Vocab Renteltzt.*

Gafve imellem Mand oc Qvinde / endog de Skisde hver andre inden Ting / det stander icke / uden deris Arsvinger samtycke det effter deris Død. *Jyd. Lov. lib. 3. cap. 43. & 44. Item jure Seland. lib. 1. cap. 30.*

Den Norſke Low ſiger: Wille oc Hoſbonde eller Huſtru/eſſter
 Brylluppet / gifre hvor andre nogen Billighed i ſaa maader / ſom for-
 berørt er / forſtaa / gifve eller bortforære hver andre nogen Løſſe el-
 ler Feſte: Gods / da holdis det icke / uden det ſkeer med deris næſte Arf-
 vingers Samtycke. *ut Arſve / B. 3. cap. par. 19. 7. v. 8. Plura vide Vo-
 cab. Huſtruen infra.*

End om nogen Mand faar en Qvinde eſſter Lowen / oc gifver
 hende nogen Gafve / oc bliſver hand ſiden død: da ſkal hun hafve
 ſin til: Gafve oc Hiem: Gafve / aff hendis Penge / om de recte til:
 End om det icke recter til / da ſkal icke Arſvinger betale hende aff deris
 Penge / thi ingen ſkal ſig Qvinde liſbe for andens Mandſ Penge.
*Dict. lib. 6 cap. 6 parag. ultimo. Hinc Siele: Gafve / ſom kand vær-
 re tvende ſlags. Der om lege Jydiſke Low. lib. 1. cap. 39. & lib. 3. cap.
 44. & 45.*

Den førſte Gafve er den ſom ſkeer uden næſte Arſvingers be-
 vilning: Den anden Gafve er den ſom ſkeer aff Huſtruen / uden
 Hoſbondens udtrycke Befalning eller Samtycke. Om ſaadan Gaf-
 ve ſkulle Sandmænd ſvarge: Men kalder Cloſter / Kircke / eller Hoſ-
 ſpital / paa ſaadan Gafve / der vorder Bonden ved Naſſen i Kiſen / oc
 da ganger en Sandmænd til. *cap. 45. & 46. Jyd. Low. lib. 3. & jure
 Seland. lib. 1. cap. 30. Men hvad Gafve ſom med Tingsvidne er be-
 fræſtet / parte citata preſente, & non contra dicente, det ſtaar oc
 vryggæellig. Alleg. cap. 30. Lege infra Vocab. Teſtament. Nota.*

De Gafver ſkulle holdis / ſom Kongen gifver nogen / eller no-
 gen gifver Kongen/eſſter den Norſke Low. Hver Mand maa gifve
 fierdings Gafve / aff det Gods ſom hand hafver auvlet / baade udi
 Land oc Løſſe / hvem ſom hand vil / ſaa vel ſine egne Bøin / Ectesbø-
 de / ſom andre Mand/en aff dennem / om hand vil. En Tende Gaf-
 ve / maa hand gifve aff det Gods / ſom hand hafver arſvit / baade udi
 Land oc Løſſe / endog hand icke spørger ſine Arſvinger ad / hvad hel-
 ler hand vil det Helbrede eller Slug / oc ſaa Gafve ſkal liuſis til: Lin-
 ge / der ſom Godſte ligger udi / ſamme Aar det bliſver gifvet. Det ſkal
 førſt

først betalís aff fierdings Gafve / oc tiende Gafve som hand gifver Gud for sin Siel / eller hvem hand gifver loulige Gafver / dog saa / at hvem som kiender sin Vdelsmænd til saadan Gafve-Gøeds / da tale sig der paa inden 30 Aar/ellers bliiver den det gifvet vaar til Vdel / oc da løsis for Fuld Dre etc. De Gafver skulle oc holdis / som mand gifver helbred oc vrsiug / saa at Vidne vide det / oc mand affhender sig self / (forstaa / om nogen stedfører sig til anden /) dog saa / at skielliche Mand / de ey kunde acte det for Arfvesvig. *A. B. 22. cap. Leye Vocab. Arfvesvig supra.*

Gallind/sigis den som er fra Sind oc Forstand / oc ræt affsin dig. *Rabidus Homo, vel insanus, vecors, furialis demens, insipiens. &c.* Om saadanne Galne-Folck bryde aff Hestelse / oc slaae nogen ihjel / da bøde hans Frender aff hans Gods / fuld bøder / for den Døde / om Godsit tilreckt: End recker det icke til / oc hand bliiver vittig igien / da fare hand aff Landit / indtil hand saar bøt fuld Bod for den hand ihjelslog. *Novi Low M. B. 8. cap. parag. 1.* Men hvorledis Galne oc Affindige Folck i Norge maa bindis / der om *lege supra Vocab.* Bindis. End saarer Gallind-Mænd anden / eller gjør hannem skade / da bør hans Frender at bøde Skaden oc Løgeløn / aff hans Gods: men Kongen saar derfor ingen Bøder. Ikke skal andre / som bryde sig aff Fængsel / eller gjør Skade / regnis for Galne-Folck / uden de / som vitterligt er / at hafve vartt for Gallind-skab indsatte / oc ere Galne. *Text. praallegat. parag. 2.*

Gangarfve / *Hereditas, sive jus Hereditarium collateralium, Hereditas ascendentium in recta Linea.* Lat. kaldis den Arff / som arfvís udi tredie / fierde eller femte Led / etc. udi den nedstigende oc opstigende Linie. *Item.* udi andet / tredie oc fierde Led udi den tverstigen de Linie / saa kaldet / fordi den gaar lige til alle / udi Mands eller Qvindis Respekt, saa at de tage lige Lodder / *ut est iustus jur. Selandici lib. 1. cap. 15. & 28.* Slaant. *Low lib. 2. cap. 6.* End døer nogen som ey efterlader sig Børn / oc ey Børne Børn / eller andre Fram Arfvinge / oc ey Fader / ey Moder / ey Broder / ey Syster. Da er Fadersfader / oc Sa-

dermoder/Moderis Fader/oc Moderis Moder/Fader Broder oc Fader
der Søster/Moder Broder oc Moderis Søster/Brodersøn oc Bro-
derdaatter/Søstersøn oc Søsterdaatter/ alle ligæ nær at tage Arff eff-
ter den Døde/ Qvinderne lige saa meget som Mandene/ fordi det er
Gangarff: siden arfver en hver som hand er nær Elct til effter Arfs-
vetallit. Skaans L^{ow} *lib. 2 cap. 8.* Arfvebog *cap. 58* siger: Er ingen
aff disse: til/da arfve de: der næst ere/ indtil siufvende R^{and}/etc.

Den Norske L^{ow} formelder: Ere ingen A:vinger til i fjerde
Leed/ Ectesøde/ da Na Arfven frem at Gange/ imeden Arffom er
til/ inden siufvende Mand/ thi ey Ganger Arff før under Kongen:
Oc i denne Arff tager hver som hand er nær i Byrd/ thi ingen maa ta-
ge Arff for hin anden/ *A. B. 7. cap. 11. Arff. parag. 2. Plura vide infra*
N^{or}de Arff/ & Skaan L^{ow}s Arfvebog *cap. 14.* Hvorledis Gange
Arfve deelis/ det læris *cap. 58. ibid:m. Lege supra Vocab Barn.*

Garnering/ er dicting eller Kledning inden udi Skibe/ som
ffeer gemeentlig aff Deler eller Plancker tilhobe søy t/ saa ledis at det
kand holde for Vand vnder til/ saa oc omkring siderne paa Skibet.
Hvorom besee Søeretten / *cap. 39.* som formelder / at Skipperen skal
hafve fhttig opseende paa Røbmands. Gods i Skibet/ med Garne-
ring oc alt andet/ saa at Godsset icke der ofver sqaer Skade/ eller
bliffver formindstet/ aff Skipperen eller hans Føld/ da skal Skipper-
ren det oprette aff sine egne Penge/ oc betale Skaden effter første Jnd-
fio/ oc Røbmanden ey plictig at gifve nogen Tract aff samme Gods.
Lege Røbmands. Gods infra. Item Vocab. Stuffning, etiam infra.

Gastgesfvere/ eller oc Giestegifvere. *idem.* faldis de som los-
sere fremmede oc reysende Føld. *Hinc Herbergere/ Hospitio excipere.*
Latine. eller oc ad medeelse Herberig/ *praesto amicis esse ad Hospitium.*
Hvorledis saadanne Gastgesfvere/ Lojementer eller Herberger/ ere
forordnet/ (for den Reysende oc Fremmede) i Norge/ Der om see For-
ord. *Frid 3. Dat Friderichsb. den 24. Decemb^r. 1648.*

Nota. Saadanne forordnede Gastgesfvere/ er tilladt at hol-
de saa mange Heste som dennem lyst/ til Fremmede at bortleje: dog
maa

maa de icke tage meere aff Milen/ end den *Ordinarij Taxt* tillader/ effter *Ariens* tjd/ oc stadernis vilkaar. *Unde Vocab. Skydtsferd. infra*

Vastgefvore / som ville leye Heste bort/ de skulle holde Heste-
Løyg/ med Sadler/ Kløff/ Slæber oc Slæder/ hvors der aff begieris.
Item, Haffre til Hestene / oc anden tl. behør / saa hand alstjd kand være
ferdig at befordre den fremmede for sine Penge/ effter Taxten. Med
fornøden *Tractament* oc Herberge/ samt Mad/ Øl/ Kammer/ Jld/
Lins/ oc andet / som det sig bør. De skal hanneru gifvis for hver
Maaltid Mad/ om Veiddagen/ 12 s. Danst/ oc sexten skilling om
Aftinen/ for Maaltid oc frj Løfement. Men vil nogen anderledis/ el-
ler oc bedre end *ordinarij tracteris*, enten med seest/ eller fremmit driek/
det betalid sardlid. *D. A. Forord. art. 18. Lege Vocab. Bønderne su-
pra. P. g. 147. & Gieskerj, paulo infra.*

Geedder / *hedi, capra. Latine.* er et særlige slags Dveg / got
oc nyttiat for Bønder oc andre/ hvor de maa holdie/ dog maa en hver
holde Geedder / paa de stet er hand kand haffve dem paa sit eget / sine
Daboer uden Skade. Geedder maa oc holdis/ hvor der er heede oc
høye Skouffve. *Recess. Christi. ni. 3. articulo s. xagesimo quinto.*

Geen / o: imod / *ut jure Island. lib. 1. c. p. 9. lib. 2. 13, 18. &
sequent. Hinc* at tage Geen Korn oc Høe/ som sigis gemeenlig i Sien-
land/ det er / at tage Korn oc Høe ind / i Lad oc Lade. *al. as* paa Geen
Køb/ o: saadan Kjøb/ som maa oc land i qin kald. s oc iqin indlesis/
naar Pengene vordt igien erlagt oc betalt som *Rex Christianus 1.* sol-
de de Lytste Kjill- Stad/ oc Kjill- Fiord/ *Anno 1469.* Hvor om er at
lase/ hos *Arnold. Hvitf. in vita Christi. 1. 9. g. 105.*

Geistlige-Lehne / der om formeldis i *Fr. d. 2. Handfestin. art. 36.*
at alle Clostere *P. alaturer / Digniteter. Canickbømme/ oc andre*
Geistlige-Lehne/ som da icke benæilnde v. are/ sulde bliffve ved dertis
fulde Mact/ & *Privil. Christ. 2. Anno 1533. p. 1. 7. 1. 6. & 10.* Alle
Geistlige Lehne oc Almisser/ som ere gifue oc gifteede til Guds Xre/
dem maa hvercken Førster/ Adel/ eller andre/ i qin kalde/ eller oc derfor
relade sig bemercke med nogen Had: hvor med Patronen til steden/
Rr iij

faa vel som Lehnmandene / skulle hafve tilbørlig *Inspection* oc Jæde-
seende *Vide Lehn infra.*

Geistliges efterlatte: Encker / som i Kjøbstæderne nødis til sig
at nedsætte/ere tzi *priviligerede*, for Kongl Skat/oc all anten Vore
gellige oc Byes Lyng/ saa lenge de ere udi deris Enckesæde/ oc føre et
Christeligt oc ærligt Liffnet: Men dersom de bruge nogen ringe Hand-
del/da gifve de aff Handelen alleene. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 24.*
Lege Vocab. Præste: Encker.

Geistligheden forbiudis udi Kirckens Ordinans/ ingen Kjøbs-
mandskab at bruge / uden med hvis hjemme hos dennem selfs avlis:
Maa ey heller holde nogen Drancker: Hus(eller Kroe) *Diet: Ordli-*
nans fol. 69.

Geistliges Forseelser / (forstaa Bøder oc Pengis *Mulct*) som
til deris frafættelse fra Kaldit ey strecker / bestickis til en *Capital*, aff
hvis Rente fattige Geistlige: Encker / kunde hafve nogen Hielp til
underholdning/ fornemlig de/ som for Kaldits ringhed / en maadelig
Ling forundis/ om de for merckelige Aarsager / icke blifve efter deris
Hosbonder i Kaldit forseeet. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 21. para-*
grapho ultimo.

Geistligheden / som blifver indbøden til noget ærligt Værd-
skab / skal ingenledis sig til Druckenskab lade bevege / oc ey heller til
nogen anden ofver flødighed/ Nattesæde/ oc letferdige Snack/Danz/
eller noget saadant/ skal oc ingen anmode dennem : Megit mindre vil-
kensøde dennem til nogen Druckenskab. *eadem Recess Christ. 4. & cap.*
art. 22. Lege Vocab. Præster.

Geistligheden i Kjøbstæderne / faa oc Borgemeistere oc Raad/
maa indbiude til derts Bryllupper/ saa mange aff deris fellis Venner
som de beglere : Maa oc gifve 4. eller 6. Ratter Mad / dog ingen
Confect eller Banquet: Maa oc skencke hvad slags Øl de ville. Men
ville de skencke Bijn/da skulle de gifve 20. Rixdaler til næste Hospital.
Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3 parag. 1. 2. & 3. Lege Præsterne paa
Landsbyerne. & supra Vocab. Bryllupper.

Geist:

Geistlige / Borgemeistere oc Raad / oc de Riibmand / hvois Formue er ofver fem tusinde Daler / skal være frigt for (til deris Bryllupper) med Spilsover Baden at føris til Kircken oc fra/om de ville: dog maa ingen uden Vyses Spillemænd lenis eller brugis. *eodem Recess. lib. cap. art. & par. 10. Lege Brud oc Brudgom. Item Festens Gafve/paulo supra.* Om deris Forselsjer/som sig derimod forsee/der om see *Vocab. Bryllup. Item Borgemeistere oc Raad supra. & dict. loco art. 7. par. 13. 14. &c.*

Nota. Ingen de Geistlige / i Norge / Præst eller Capelan / maa udgifve noget Kæsepas til Skydsferd / oc saadan FjördringsKøb at nyde. Besindis nogen sig der udt at forsee / de ere forsalden til Ombudsmanden oc næste Hospital / først / for Passet i sig selff / otte Breuiger oc tretten Marsk Sølsf : oc siden for hver Skydsferd / effter samme Pas / hvede ligesaa meget. *Forord. Frid. 3. Dat. Fredrichsb. den 24. Decembr. Anno 1648. art. 17. Lege Vocab. Skydsferd. infra.*

Genmaal / eller Genmæle *idem, exceptis. Latine.* kaldis / at møde for Ketten til Bedermæle / oc svare for sig / om nogen stefnis / kaldis eller tiltalid. *Jydske Lov. lib. 1. cap. 50. lib. 2. cap. 108. & jure Seland. lib. 1. cap. 8. aliàs, at tage ved Genmaal / (eller Billkaar inden Linge / som sigis i Fyen) Vide Bedermaals ting Infra. & Voc. Forsald supra.*

Genpart / er end, Bederpart : *Adversarius Latine. ut Jydske. Lov. Lib. 2. cap. 108.* Men hvorledis mand skal gifve sin Genpart Barsel / for Aff Erie oc Affslet : der om see / *Christ. 3. Recess. art. 14. par. 2. Lege Vocab. Asiune. aliàs sigis oc Genpart aff Brevoe / Domme / Lings vldner eller andet saadant / hvor aff Genpart, eller Copie Land begieris / inden Linge / om fornøden giøris. etc. exemplar. Latine.*

Gensten / 3: strax / ut, at sagne sine Raaster / oc følge sin Luff paa ferske Fod. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 106. Lege Vocab. Luff, fra.*

Giæder / eller at Glæde / vel Giætte *idem, conji: Etura, conje-ctio, divinatio, Latine.* sigis i Lowen: naar nogen vil paa tie / eller v^ode

de v. tilmodeen anden nogen Sag paa Haande/ saaledis/ at den Bes
 klyde da endelige maa sig ved Raaffn / skare oc undskyldde : som for
 Erldom. etc. ut Jyd. Lov. lib. 3. cap. 69. Lege Vocab. Erldom.

Gie d/o: Skyld. *es, creditum, debitum, debizio, Lat.* Gield
 som nogen tilkaldt for / oc vil rette for sig / om Sagen indkom
 mer til Landsting / da skulle aff Landsdommerne tilforordnis tvende
 gode Mand / aff dens Stand / udleg gjøre skal/hvilcke skulle *Texere*
 oc satte det som tilb:udis (om det er gode Eessore eller Jordegods) som
 de ville forsvare. *Re. es Christ. 4. lib. 2. cap. 15 art. 6.* Doa skal den som
 vil rette for sig / saa fremt hand tilforne aff anden for Gield søgt er /
 først udlegge/tilbiude oc affjette fylliste efter forbarnelte gode Mandes
 Tare/til den hannem loulige før søgt haffver *ibiæm par. 20.* Ingen
 som Dom til Landsting er offvergangen / er mæctig sit Gods at aff
 hande/med minde/siden hand solt haffver / er saa væderhestig/at hand
 den Gield hand kræffts/ er mæctig at fyllist gjøre. *Allegat. Receß lib.*
6. cap. art. 7. par. 3. Lege Borgemeistere oc Raad.

Gield/om nogen kræffver anden i Norge/oc hln siger/at hand
 haffver betalt anden Mand det paa hans vegne/ da bør hand at bevise
 det / oc Raaffngiive sine Vidne / saa oc Sted oc Stund hand betalde
 paa. Haffver hand to lawlige Vidne/ at haffve betalt hannem/eller
 hans fuldmæctige Bud / som haffde Befalning at opbære samme
 Gield: davare qvist for den Kræffning. Det hedder Befalnings vid
 ne/ *(ut suo loco)* hvor imod maen Vidnisbyrd maa foris. etc. *K. B. 2.*
cap. Vil nogen affverae Gield / da skal searais en Eed for en Dre
 Sølf/to Mandes Eed for 2 Dre Sølf/tre Mandes Eed for 3. Dre
 Sølf. End hvor stor Gielden er / da veegis ey meere/end med 3.
 Mandes Eed. *ibid. par. 2.*

End er nogen Gield eller Pennina esskyldig som Vidne v lde/
 eller hand selff vedgaar/ da skal den Gielden kræfve hannem
 med to Mandes Vidne / oc legge hannem halff Maaneßdag for at be
 tale: skeer det icke / da steffne hannem til Ting / hvor hand aff Ting
 mand leggis halff Maaneßdag for at betale : Betaler hand icke/da
 næff:

næffnis hannem aff Linge saa mange Mænd behoff giøris / at fare til hans Hus / oc udvordere hannem sin Gield aff den Skyldigis Gods/oc fuld Ket effter Laugdomme/*eodem lib. & cap. 3. parag. 1.*

End farer den aff Landit / som Gield er bortskyldig / eller i andre maader er Brødsfeldig / førend hand betaler / oc kommer iaien / eller hans Ombudsmand/inden 12. Maaneder: da sættis hans Medarfvinger i Godsit / oc svare til all den lovrlige Gield som krævis/oc hvis anden Brøde som findis. etc. *Dict. loco parag. 2. Plura de hac materia, paulò infra. Lege Vocab. Laan/ infra.* Men hvorledis i Norge steffnis skal for Gield: der om see *Vocab. Steffne. Item K. B. 7.8. cap.*

End finder mand den i Herredet / som er hannem Gield skyldig / oc kræver hannem / oc hand da forviser hannem til nogen anden Mand / som hannem skal betale / da er den Gield betalt / om det er bevisligt / at den som Gielden kræfde / tog ved den anden for sin Gield. *Dict. K. B. 21. cap. parag. 1.*

Gield effter døð Mand / der med skal forholdis effter Loven oc Necessen. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 2.* De skal Gield effter døð Mand krævis paa frødings dag / det er 30. Dage effter Manden er døð. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 23. & supra Vocab. Arff.*

Den Norske Low siger / at hvo som Gield kræffer effter døð Mand / hand skal haffve der Vidne til / thi ingen skal Eed sværge for den Dødis Gierning: End haffver hand icke Vidne loulige/ey heller Handskriffter / udskaaen Skriffter / eller rletig Regenskrabs-Bøger / miste Gielden. *Dict. Lege K. B. 6. cap.*

Nota. Den som haffver rietlig Gieldbreff / kand oc miste sit Gield / desom Brevet er ældre end 20. Aar / fra *Dato* at regne / oc icke siden den tid *renoveret.* *Christ. 4. Recept lib. 2. cap. 15. art. 13.* Døer den Mand som er megen Gield henskyldig / oc hans rette Arffvinaer kiendis ved Arff paa 30. Dag / da gielde all den Gield som kræffvis *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 26. Lege Vocab. Arff supra.*

Overmeere siger den Norske Low: Er der Vørnpenge i no-

gen Mandts Gaard/ oc Qv inde som icke haffver Vorn/ da er det vel/ om Pengene recke til dennem paa baade sider: End recke de icke til/ da skal hun miste sine Penge oc Gaffve/ hun skulde hafft aff sin Bonde/ thi den skal miste meest/ som Bonden vaar meest skyldig/ saa vel hans Qvinde/ som andre/ hand vaar skyldig/ oc heller skal Qvinden miste sin Gaffve/ end de Mand hand vaar skyldig/ sørend hand fick hende/ deris Gield: Thi ingen skal kiope sig Qvinde/ for andens Penge. etc.
A. B. 13. cap. Vide Virgine/ Item Vocab. Bissen infra. Nota.

Hustruen skal haffve sin Hiemsfølge/ oc Image sit Gods/ men recke icke Pengene til dem baade/ da skal hver miste som Sal rinder til. *Dict. loco parag. 2.* Doz skal ingen Mand betale Gield / som hand intet opbar/ hvercken Søn eller anden Mand. Døer en aff dennem/ som haffve lagt deris Penge sammen/ da skal den Skyld betalís/ som deris fællia vaar til. *ibid. parag. ultimo. A. B. 13. cap.*

Gield oc Arff om forsvargis/ eller væder sigis / hvorledis da skal forholdis/ derom *lege Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 3. & supra Arff.* Hvorledis vitterlig Gield betalís oc udleggís aff fælligis Boe / effter død Mand/ *ibidem art. 2. & Recept. Christ 3. art. 53. Dorsé Low A. B. 3. cap. parag. 7. Item cap. 5. parag. 1.* Hvorledis kortis skal imellem *Creditorerne*, om Gods sit icke tilrecker/ *cap. 12. ibidem. Lege Arff Item Vocab. Hlone lag infra.* Men hvorledis en hver sin Gield oc Krauff uden vijelsøfftig *Process* haffver at søge / saa oc hvorledis den som tiltalís/ kand rette for sig/ det lærís vijelsøfftig udi *Christ. 4. Recept. lib. 2. cap. 15. art. 6. 7.*

Recept Christ. 3. art. 54. siger / At Bdeleg for Gield/ (forstaa/ effter forhverffede Dom) skal stee aff de beste oc rediste Ware i Boet findis. & *Rogens Ret art. 47.* doz saa / at en ærlig Mandts Huus oc Gaard/ som hand iboer / det meste mueltig er/ forskaanis / saa lange med andre tienlige Ware/ kand giøris udleg til Betalning. Den som for Gield oc Bdeleg svais / maa sig mod Lowen ey Drrige. *Rogens Ret art. 56. & c. Jyd. Low lib. 2. cap. 71. & supra Vocab. Feld: Mand. Item Nam infra.*

End

End befindis nogen som for Gield søgis / oc fordeelt er / at hafve forføret sit Guds / udi et andet Hærrit / eller Riis / stæd / saa hand ey hafver at gielde med / udi det Hærrit eller Biret hand er fordeelt udi / da skal oen Hærrits / Biret / eller Bøe Foget / hvor saadan forføerte Guds findis / være forpliet / at hielp: den til sin Ret / ligesom det sammesteds forfuld vaar / om hand besøgis med Dommen / *Recess Christi 3. art. 54.* End dersom Bonden griber til Verie / naar Bdeleg giøris hos hannem tilbørlige / da forfølgis derfor med Herwerck / Husfred eller Gaarfred / oc fanger Bonden Skade der ofver / da beholde hand det for Hiemgiel / *ibid. Nota.*

Den Dorstke Low siger : At hver Mand som tilnæssnis / er pliet til at fare med / at udvordere af den Skyldigis Boe oc Guds for Gield / oc fuld Ret este Raugdomme : Bil gand icke medfare / da bøde Kongen en half marc Sølf. Gjør den Mand / Gield skyldig vaar / nogen Modstand / oc verger for / at der maa icke vurderis / oc gjør nogen af dem som vurderer skal / Skade / med Ud eller Egg / da være Fiedløs / oc de sig vergede / bøde intet : End staar hand imod / oc gjør doo ingen Skade / da bøde hand Kongen / ofte Ortuger oc 15. marc Sølf / oc hver af dem som med ham vaar / en marc Sølf. *Diet. lege K. B. 3. cap. parag. ultimo.*

Gield / vitterlig Gield / Børne Penge / Kirckpenge oc Bruude Skat / skal først betalis aff selligis Boe / efter dødt Mand / saa vist Boe / Penge / oc rørendis Guds tilrecker / oc betale en hver som hand tog i Arv. *Recess. Christ. 3. art. 53.* Der aff forstaais / at den som icke vil arve / tør ey heller Gielde. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 3.* *Lege, videre om Gield, Jyd. Low. lib. 1. cap. 23. & 26. & lib. 2. cap. 61. jus Seland. lib. 5. cap. 32. Skaans Low. lib. 10. cap. 1. 2. Dorst Low. Arff. B. 32. cap. parag. ultim. Lege Vocab. Arf. supra.*

Gield / om nogen er bortskyldig udi Gaarden eller til Hofver fiendis hand saadan Gield / da skal hannem lowlig Dag oc 1 Jd foreleggis at betale. Gaards Ret *art. 38.* End betaler hand ey til den forelagde Dag / da næfnis Mand / 2. eller flere / af Gaarden at vurderer

hans Haffve at betale med: End recker den ey til / da antvordis den Skuldig / udi hans Hænder som Gielden skal opbære / oc fanger hand icke da Vorgen eller Forlofsere / da haffver hand vold / 2: Mact / at legge hannem i Laarn oc Jern / indtil hand betaler: dog hans Lemmer ufordærffvit / oc hans Helbrede uskad / *art. 39. ibid.* End siger Mand Nyn for Gield / oc ingen Bldne ere til / eller aabne Bressve / er det 3. Marck eller mindre / da døllie det med sin egen Eed / *art. 40* End er det 3. marck / oc mindre end 40. marck / da døllie det med sex Mænd: End er det 40. marck / eller meere / da døllie det med 12. Mand. *Dick. Gaards Ret / art. 41.*

Gield / eller Restans hos Bønderne / hvorledis den inden Aar oc Dag skal fordris / det lærer udtryckeligen *Christ. 4. Recept. lib. 2. cap. 15. art. 12. Lege supra. Bønder / & infra Restans.*

Gield / som usfri Mand / (forstaa den som en aff Adel er / gior eller opretter / i Kjøbning eller Virck / oc sig der forpicter at betale / hand maa (effter Kald oc Varsel) derfor søgts / til samme Bye / eller Vircke-Ling / ligesom til sit eget Børne Ling. *Vircke Ret art. 11.* Dog i Sieland / Slaane / oc smaa Landene / hvor hid indtil en hver hafver været søgt til sit Børne Ling / det skal saaledis her effter forbliffve / indtil anderledis blifver berammet. *ibidem art. 23. Ydermeere lege Vfri Mand. alias.*

Gield / er et Kirckesogn i Norge. *Hinc Præste: Gield / 2c. Vide Recept Christ 4. lib. 3. art. 39. parag. 1.*

Gielde / *compensare, numerare. Lat. 2: At betale eller udlegge* det mand er med rette skyldig. *Jydske Lov lib. 1. cap. 26. Ydermeere her om vide lib. 2. cap. 62, 65. & seq. Jure Seland. lib. 1. cap. 26. Hinc Gulen eller Gulden / sigis naar betalt er. vide cap. 27. ibidem. Ydermeere see cap. 34. ibid. om Guld / som forstaais paa det sted betalning. Vide lib. 4. cap. 5. 8. 20. &c. Slaan Lov lib. 16. cap. 1. 2. Alias, Naaren er saa vijt forborget eller udsat / at hand icke kand betale sin Gield / da sigis hand at være Gieldslagen eller Gieldbunden. *obertatus, ere alieno obstrictus. Lat.* Men hvorledis med saadanne maa pro-*

procederis, der om *lex supra* Adelen/ & *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 14.* End den Foget i Norge / som er saa Gieldbunden/ at hand ey kand udlegge Abød paa hans Gaard / naar hand der fra skal stilles: hvordan da forholdis/ der om see *Dict. Recess. Christian. 4. lib. 3. artic. 25.*

Den Norske Lov siger: Er nogen fattig Mand/ som haffver mist sin Formue/ aff Ildbrand / til Søs eller aff anden Vaade/ Gield bort skyldig/ oc kræffvois derfor: da skal hand med sin Eed forplicke sig/ at betale saadan Gield effter haanden / naar Gud vil giffve hannem Effne der til / oc da nyder hand Dag/ om hand icke tilforne kiendis/ at omgaais med Løgn. *K. B. 5. cap. parag. 1.*

End kræffvois nogen Gield / som icke sliq Tilfald er paa kommen/ da maa hand hæftis oc spør is til Linge / oc biude hans Frender/ om de ville betale hans Gield / oc løse hannem: ville de icke/ da skulle Lingmand dømme hannem til Arbejde for samme Gield/ (om hand er Arbeids sør/ indtil den bliffver betalt. End løber hand derfra/ uden louige Marsage/ da haffver Kessning derfor effter Laugdomme. *parag. 2.* Bliffver oc nogen dræbt/ som er udi stor Gield / da skal de Vøder/ som dømandis hans Arsvinge til/ henvendis / til at betale hans Gield med. *parag. 3. ibid.*

Gields: Bressve / naar der effter er giort Vdleg / da skulle de nøyactig paa skriffvois oc *casseris*, saa vijt de bør/ oc siden den som Vdleg gør/ tilstillis. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 7. parag. 4.*

Gields: Bressvois *Termin* i Sieland oc Skaane: der om see *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. & art 15.* som formelder / at alle de som i Sieland oc Skaane / enten Penge paa Rente udsætte/ eller optage/ skulle til den 4. Dag for Julehalligt plicttige være/ deris Bressve at rette oc stilere / til huileken tjd Renten oc Hoffvitstolen skulle være forfaldne. End findis nogen der effter/ udi bemelte Provinz/ oc anden Stijl at bruge; de Bressve findis udi Ketterg ing kræfftløse oc wdny. liae/ nogen til betalning at forbinde: Dog hvis Bressve eller *Contr. cter.* udi Risp / eller anden Handling giøris/ icke der med meent / saa vel som

hvis Fundager / som enten til Kircker / Skoler / Fattige / eller anden
stedsvarende brug / tilforne gjort ere / de oc vforandrede at forblifoe/
uden det med nytte oc beqvemmelighed fsee kand. *Allegat. text. Lege
Vocab. Brevve supra.*

Gieldfag / maa ey hindre den Skipper som ligger Seylerade
paa sin Bind / (forstaa) om hans Styrmand eller Baadsmard tiltal-
lis for Gield / eller blef *arresteres*. Men hvis Gods / saadanne
Gieldslagne Lienere hafve i Skibet / skal antvordis den som paa-
esser / af Skipperen oc Skibsfolket / ved foren Eed / oc siden fuldgjøre
sin Rejse / som hand loftet hafver. *Spe Ret. cap. 35.*

Giemme / *latinè Depositum*, om en faar aanden noget at giem-
me / eller oc sætter til Pant / eller for væd / oc kommer Jld udi det Hus /
oc brænder det op med andre Bondens Kaaster / oc Bidne ere til / at
Bonden tabte sine Kaaste med hans / da er hand skyldig at være An-
gerløs: End vil hlu ey lade sig nøye med Bidne / da verie hans Giem-
part ved Næsu i Kiøn / at hand gielde hannem ey ad / 3: det bief ey
borte for hans skyld. *See der om Jyd. Low lib. 2. cap. 114 jure Seland.
lib. 6. cap. 3. & 4. Vide Skaan. Low. lib. 16. cap. 45.*

Nota. Om nogen antvordet sin Næste noget at giemme / oc
det kom bort / eller blef bortstaalet / hvorledis da der med / efter Guds
Low / skulde forholdis / det beskriofis i den anden Mose Bog 22 Ca-
picel / v 7. 10. 11. 12. 13. 14. Om nogen nectede eller sagde Næ for det
hannem vaar antvordet til troer Haand at giemme / der om læs
Mose 3. Bog 5. Cap. v. 20. 21. 22. 23. 24. *vers. Luth. cap. 6. v. 1.
23. 4. 5. Lege Klebings Mand / & infra. Vocab. Laan.*

Gien-Breff som tagis imod nogens Tiltale udi Rigens Ret /
hvorledis dermed forholdis oc *procederis*, det findis *ibid.* Rigens Ret.
art. 19. 20. 21.

Gien-breff hindrer ingen sin Deele udi Rigens Ret / men han-
nem stedis Brevve / oc videre Forsølgning / saa fuldt som Gienbreffey
doo tæjtt / indtil Sagen enten for Rigens Canseler blifver nedertels
dig / eller oc Dom for sin tilbørlige Dommere gangen er. Dog nyder
den

den Forsølgende ey det hand lader sia udi indføre / førend Endelige Dom er gangen / effter saadan Gienbreff som tagen er. I lige maader hindris ingen udi sin Forsølgning / om end den som forsølgis / steffner Landsdommer til Herredage / for hand haffver stedt Eskening / beskreffvit til Landsting / men stedis alligevel Brevve oc Forsølgning. Rigens Ret art. 23. Men hvad heller Gienbreff er last eller ey / da maa dog sex Ugers Steffning forkyndis. Vide Steffning infra & art. 24. u^o supra.

Gienbreff / imod Forsølling til Laas / maa tagis imidler tid for^m. Deele driifvis / fra dens først beapndelse / indtil sex Uger effter sex Ugers Steffnings ofverhørelsis forkyndelse / effter de sædvanlig Stiil / etc. Rigens Ret / art. 72. Hvor imod den Forsølgende tager Steffning (hvad heller Gienbreff forkyndis eller icke) til en vis tid at møde / effter Rigens Canselers sigelse / saa at Parterne haffve tid at møde. art. 73. *ibid.* End opmmis Forsøllningen ved Mact / dabeapnde den Forsølgende sin *Process*. der som hand den slap / oc den Gienbreff tog / haffver forbrut Kost oc Laring / saa rijt aff Rigens Canseler kiendis billig. I lige maader findis oc den / som Steffning tog mod Gienbreff / til Kost oc Laring / om hand taber Sagen. *ibid.* art. 74. *Lege Forsøllning supra.*

Gier / eller oc Gierd. *idem* 3: all den Udgifte som Bonden udgifver til Lande oc Rigis *Defension* oc Ophold. *ut* Ledings Gier / Gien Gier / Baadsmand Gier / 2c. *Lege Vocab.* Skat. *Alias* Bryllup Gier / 3: Gilde oc Giestebud / naar nogen gior Bryllup / som forbiudis til Ofterstod / udi den Norske Lov: Oc maa ey holdis lenger / end to Dage. Hvo det lenger gior / er Kongen skyldig 3. Mark Sølf: oc den der lenger blifver / 1. mark Sølf. *Det lege in A. B. 24. cap. Hinc.* Arf: U^o ierd / forstaa / Giestebud oc Gielde efter den Døde / maa icke gioris / eller der paa anvendis stor Omkost / med dricke / eller udi andre maader / enten naar Bearafvelser skeer / eller Arf Skiftis: Hvem det gior / bøde i lige maader som saqt er / om Bryllup: Gierd / cap. 25. *ibidem.* *alias*. Om nogen gaar ubøden til Giestebud /

bud/oc gjør Synkte Giest (*parasitari. Lat.*) aff sig/oc sidder der fortrædellig / imod Husbondens villie / enddog hand haanlig forvissis: Fanger hand nogen Skade / da haffve ickun halff Vod for sin Skade/oc bøde en Dre Sølf til Kongen. *M. B. 23. cap. Vide Dryllup sup. 1.*

Gierde / *Latinè sepes, sepimentum*, er et opbyggt Skilsmiße / is mellem Naboernis Eyendem gjort oc opreist / gemeenlig aff Lorn/ Rijs/ Veed eller Deter/ etc. Hvorledis Gierder skulle opdeelis/naar de ere uloulige fatte oc opbygte / derom *lege Jyd. 1. lib. 1. cap. 55. & supra Gaard.*

Den Norske Low/naffingiffver fornemmeligen fire slags Gierder: Det første slags ere de/ som sættis imellem Grander. etc. Det andet slags Gierde / kalder Lowen/ Rønne Gierde / der skal være fire Kemmer ubi / med Kroge ved Enderne / oc sættis saa hart med Staffre oc Bldier / at de icke falde omkring / eller Fæ gaar der igienem. Det tredie kaldis Skilde-Gierder / som gioris aff Veed/ de skulle oc fast opaloris/oc ferdigispaa/hvor fattis. Det fierde Gierde kaldis Hage-fields-Gierde / som gioris i Skoffven til Marckeskil: De skulle være saa tycke / at der icke gaar Fæ iglennem/da ere de lovligge. *Diæt. lege & L. L. B. 27. cap.*

Gierde / skal en hver lücke / som alle Ewere giffve Ja til / oc liges som hand haffver Jord i Marcken / effter ret Keeb / oc som hand bruger i Bye oc Voel. End for Stuff gierder mand ey / uden det er Forthesfallet i Bye / da gierdis det for Hoffvit-gierde. *Jyd. Low lib. 3. cap. 57.* Alle Mand skulle gierde for deris Loffter der bygde ere: End for ubygde Loffter i Byen / gierder den der eyer Hoffvit-gierde / oc alle Grande Side-Gierde. End hvo der ey vil lücke sine Gierde / paa den Laudag som Ewerne vedtage oc paalegge / hand gleide Bide som Bide leggis. End vil hand ey gierde / oc ey gielde Bide / da skal hand søgis med Dom/oc bøde til Vonden oc Kongen / hver 3. marck. *eodem loco.*

Jus Seland. lib. 4. cap. 21. formelder / At der som Grander / 3:

Na

Naboerne/ som hafve luekt deris Gierder / Jæffver/ 3: twifle/paa nogen Mand/ som en vil luekte deris Gierder / da maa de det Lingkiære / oc naar det er Lingkiært / da skulle paa Linge leggis hannem dag for at gierde. Gierder hand en inden forlagde Dag/da maa Grandder p. andte hannem for hans Gierde / som vide er lagt / oc bøde inter derfor/enten til Bonden eller Kongen. Ydermeere *vide Recept. Christ. 3. ars. 46. Item Vocab. Villkor infra.*

Nota. Bongs gierder / gierder hver mand / ligesom hand haffver Guldsordning i Bye / men for Stuff i Marken gierdis en. End falder en Byes felled imod anden Byes hegnet/ da skulle de Felled eper / rejse halff Bierde / oc saa jæffne Aarligen med hver andre. Gierder skal udleggis/ 3: deelis eller skiffis/ ved Keeb. *Lege Jydske Lov. lib. 3. cap. 58.* Rugvangs: Gierde skulle være gierde oc fuldfærdige om Paaske / i det allerjæfniste / eller oc før/ oc for Baarsaad om Pinsedaa/ oc skal stande til S. Michls dag. Hvo som før optager sit Gierde / hand gielde ald den Skade der ofver giort vorder. *Jyd. Lov lib. 3. cap. 59. Vide Guldsordning infra.*

Den Norske Lov siger/ at Gierder skal skiffis i Norge / effter som hver hafver Jord at bruge til. De Gierder som sættis imellem Grander / skal være saa høye / at de kand naa op under en Mandts Arm: De sigis lowllige Gierder/ som er en Alen imellem hver Stafre/ oc en Støtte hos hver tredie Stafver/ oc vel Jordfeste/ oc skal være saa tyck/ at mand kand icke kaste en Bulsøxe der igiennem. Hver skal hafve sine Gierder færdige til Korsmissen om Vaaren / der 3. Maij/ oc skal holdis færdig til *Calixti* dag / den 14. *Octobr.* paa de steder som Høe oc Korn voxer. *L. L. B. 27. cap.* Oc opregner Looven her foruden 3. slags Gierder/ nemlig Rømme Gierder / Skeide Gierder / oc Hagefielths Gierder / *ut supra. ibid. parag. 2. 3. & 4.* Ydermeere: Der som Fjeld eller Mose gierder for nogens Jord/ da skal det regnis for Gierder/ men det kand hegne: End ganger der Fæ ofver/ da skal hver gierde for sin Ager oc Eng / eller bøde Skadegield / *eodem cap. parag. ultimo. Lege Vocab. Grandfæ.*

End vil nogen Mand haffve Gierde imellem Bye som icke sør haffver varis Gierde/forftaa i Norge/ da skal hver gierde som hand haffver Jord til/saa vel i den ene By/ som i den anden: dog skal dem forleggis/at stiffe dem Gierde imellem/oc skal Lod leggis paa Gierderne/oc en hver holde ved lige oc Maet/de Gierder hans Lod falder paa: Hvem som icke vil gierde/ da bøde all den Skade der aff kommer. etc. *L. L. B. 29. cap. Lege Vocab. Grandsteffne. infra.*

Gierder omkring Afsibgaarde/Kaalgaarde/oc Lofftegaarder/ skal en hver Mand selff hegne oc lueke/ om hand vil haffve dem i fred/ oc verie dennem for alle slags Fæ/uden for Gedder oc Gaardbrydere. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 60. Ydermeere om Gierde/læs infra Vocab. Indtegte Fæ. jus Seland lib. 4. cap. 19. 21. & 22. Item Staan. Low. lib. 9. cap. 18. 19. & 20.* End bryder mand nogen Gierder: da bødis en halff marcck Sølff for hver Gaff. *Norske Low L. L. B. 32. cap. par. 2.* Bryder hand det spænder/eller hugger det neder til Jorden/bøde en halff marcck Sølff/*ibid. Lege Vocab. Valckebud supra. Item Mackestjels Gierde infra.*

Giest eller Giester/ *Hoffes, vel hospita. Lat.* næffnis fornemmeligen i Stadsretten/oc forftaais der under/fremmede Kjøbmand/ som her ind i Kigerne/ med deris Vare oc Kjøbmandskab at selge oc forhandle/indkomme. Saadanne Giester/haffve i formere Tider/store Frjgheder/baade i Kjøbstæderne/ saa oc paa atskillige Fiskelejer/ som Falssterboe/ Skaanser/ oc Dragøer/ etc. Men hvorledis de udi Kjøbstæderne/haffde med deris Vaare at udstaa/ oc ligge/ saa oc at kjoøbe oc selge: det haffver den Gunstige Læsere aff Stadsretten ydermeere at fornemme. Dog maa ingen Giest/kjøbe med Giest/ uden Forloff: En heller maa nogen Vorgere kjoøbe for Giesters=Penge/ noget til Giesters=Behoff/ thi det er Solg imod Kongen: derfore er/ hvils udi saa maader kjoøbis/ forbrut til Kongen oc Byen: *ut Dief. loco videtur.*

Den Norske Low forbiuder alle Udlandske/eller Giest/at kjoøbe Sparrer/ Vord/ Spirer/ eller andre Indlandske Vare/ Iglen as
uds

udselge i Norge/til Forprang. *K. B. 10. cap. parag. 13.* End vil Giest/ eller Udlandiske Kjøbmand/ en selge deris Vare/ for sig Vard/ som billigt er/ da maa de deris Gods oc Vare igien udsøre/ *ibid. parag. 15.* Ingen Giest/ eller Udlandiske/ maa kibe noget Slacterfa/ eller adende Vare/ at bortføre aff Landit/ men saa vise til deris Kost/ imeden de ere i Landet/ icke meent: dog maa de ingen andesteds kibe end paa Torffvet/ i Kjøbstæderne: Hvem anderledis kiber eller selger/ da haffve forbrut Varen til Kongen/ oc bøde ofte Drtuger oc trettent *Marck. eodem loco & cap. parag. 16.* Ydermeere lege *Vocab. Kjøbstæder. Hinc.*

Giesteskud/ *xenium. Nummus Hospitalis. Latinè.* er den Skat oc Told/ som fremmede Giester gaff/ i Kjøbstæderne/ derfor/ at de maatte udstaa med deris Kram oc Vare at selge: end oc offver tiden. Hvilcket nu/ formedelst Borgernis egen *Trafick* oc Handels Skyld/ gandske er affskaffit/ (dog/ uden twisl/ driffvis endnu mangesteds hemmeligen inde i *Husene. etc.*) *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 13. Lege Vocab. Fremmede alias.*

Gieste: Ret/ er en særdelis Lov for Fremmede/ hvor ved de snarlig/ uden ophold/ kand komme til deris Ret/ om de haffve nogen aff Indbyggerne at tiltale: synderlig/ hvad Gieldsag belanger: I lige maader Landsens Indbyggere/ som med Fremmede foraar sagie/ at søge Retten om Gield/ *ut supra.* Thida/ om Gielden er rigtig/ tilfindis de/ effter lowlig Indsteffning/ at betale inden trende Solemercke/ om Sagen paa enten sider er Giester angieldende. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 7. Lege Vocab. Nam infra.*

Giesteri/ er icke megit gemeen Ord/ haffver dog affskillige bemerckelser i Danmark. Men *ret proprie* talt/ da bemercker det Hus søgning/ som/ at hærbergere Soldt for Penge oc Betalning. *Hinc Gastgeffverj idem. ut suo loco. supra.*

Nota. Først siges/ *Generaliter*, de at haffve Giesteri/ eller at holde Giesteri/ eller oc Gastgeffverj/ som udi Kjøbstæderne/ (saa vel som paa Landsbyerne) ere forordnede/ at holde almindellige Krug oc

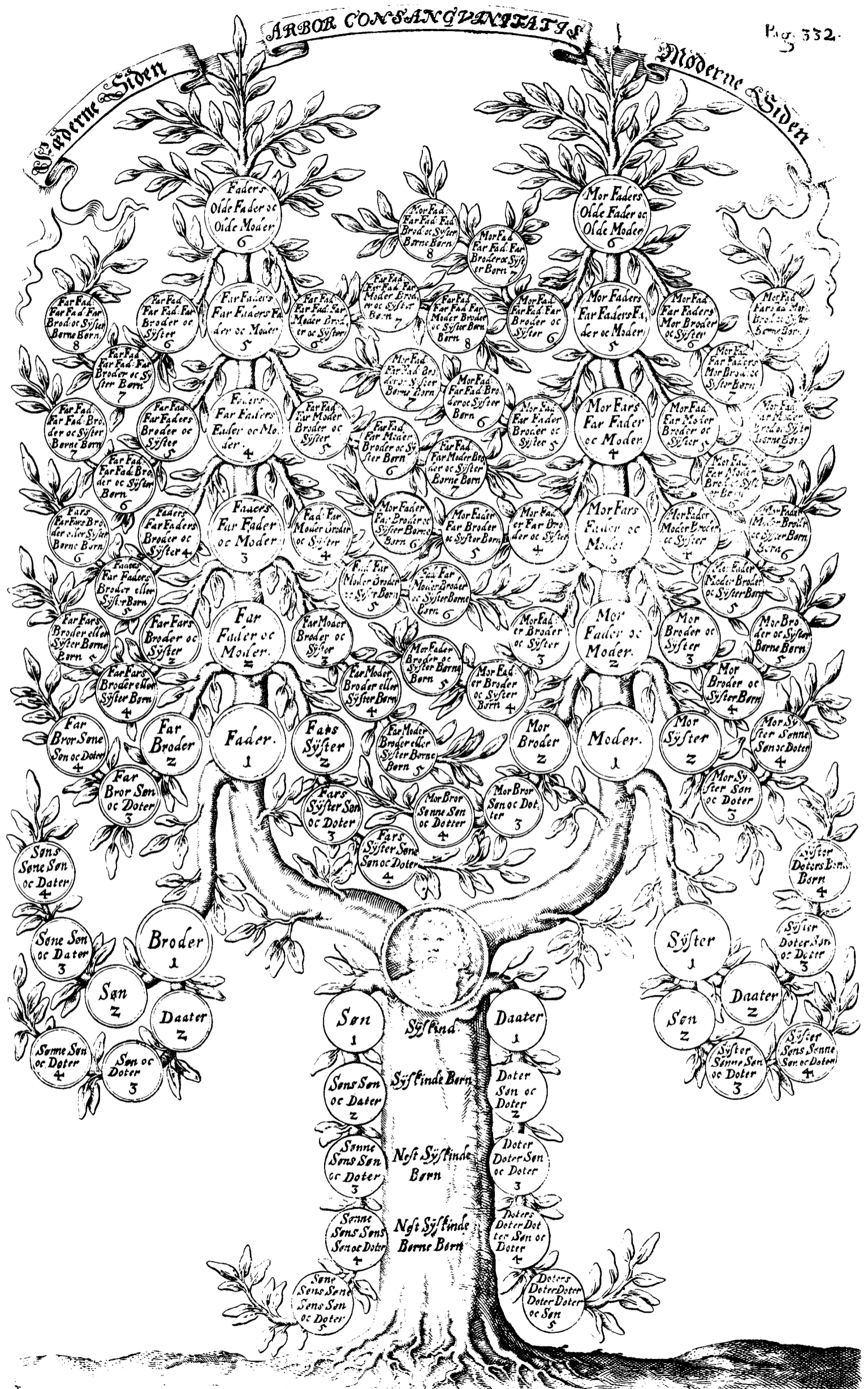
Bartshuse/for den Reysende oc Veyfrende/hvor for billia bet alning/
 Land haffvis oc befommis / for sig oc sine Medhaffvende/ Raad/ El/
 Heste/soer oc Datt/leye/ saar vijt Nødtørst / lovliq fordrer/ oc forne
 den gioris. Hvor ledis saadanne Bartshuse oc Giesterj/ skulle for
 ordnis udi Riøstæderne/i Danmark/der om sie/ *Christ. 4. Recept lib.*
2. c. p. 3. art. 18. & supra Vocab. Borgemejstere oc Raad. Item Kroc
infra. Oc hvor ledis der om er befalit / at anordnis i Norge/der om
 findis *Christ. 4. Forordning/ Dat. Fridrichsborzia den 13. Octobris,*
1642. &c. Hvilket siden aff *Frid. 3.* er fulgiort oc stadfæst/ effter hans
 Kong. Mægest. Raad ist der om udstedde Forordning. *Dat ibid. den*
24. Decemb. 1648. Hvor om ydermeere see *Vocab. Gastæffvere supra.*

Dernæst befindis Giesterj / *specialiter* raffint/ fornemlig udi
 alle Cronens/ Adelens/ oc de Geillaes Jordebøger/ i Danmark/ med
 adskillige Tilraffne/ som Herre Giesterj / Foget Giesterj / Jeger
 Giesterj/ oc Heste Giesterj/ etc. Hvorfor i sieden yis Arliqen aff
 Bønderne/ til deris Høsbønder oc Jorddrot/ nogle ringe Penge/ Korn
 eller Haffre / effter en hver Gaard oc Steds særliq beleyghed / aff
 gammel Tid eractit/ billigen paasat. Dog/ uden tvist/ der imod aff
 lagt/ den forlge Giesterj oc Husøgning/ som en hrer Høsbond/ for
 dom / giorde hos Bønden/ effter deris egen Velbefald / med dem selff/
 deris Sold/ Jeaere/ Heste oc Hunde/ at holde/ Bønden til Skade oc
 forsvækkelse/ offver hans Effne oc Formue/ etc.

Oc enddoq saadan Giesterj / oc Husøgning / som saqt er / udi
 Jordebøgerne som en Pliet findis indført: Haffve dogen Deel/ Ade
 len/ Biscoperne oc Clereciet/ des w anseet / for^{ne} gammel Wiug/ tid
 effter anden effterfuldt / oc uden tvist / maa skee / aff samme wbilligen
 misbrugt / til Bødens største besværing / oc gandske fordræffvelse.
 Hvorfore/ til saadan wbillig Misbrug/ saar vijt at fereff. mme/ fundis
 til den ende at vare hedenseet / aff Høphostia *Christ. 3. Reg.* oc dersor
 Raadigst forbudit/ udi hans Kong. Mægest *Recept. art. 47. in titulo,*
 at ingen skal wtskellige maa gieste sine Tienerne. Oc derhos i
textu befalit/ Kongens Fogder/ Embesmand/ Adelen/ oc alle andre/
 Geiste

Spædeme Siden

Moderne Siden

Søn
1

Søns Søn
oc Datter
2

Sønne Søn
oc Datter
3

Sønne Søn
Søn oc Datter
4

Sønne Søn
Søn oc Datter
5

Systinde
1

Systinde Børn
2

Negt Systinde
Børn
3

Negt Systinde
Børne Børn
4

Sønne Søn
Søn oc Datter
5

Syster
1

Søn
2

Daater
2

Syster Søn
oc Datter
3

Syster Sønne
Søn oc Datter
4

Broder
1

Søn
2

Daater
2

Sønne Søn
oc Datter
3

Sønne Søn
oc Datter
4

Fader
1

Fars Søn
oc Datter
2

Fars Søn
oc Datter
3

Fars Søn
oc Datter
4

Fars Søn
oc Datter
5

Moder
1

Mors Datter
oc Søn
2

Mors Datter
oc Søn
3

Mors Datter
oc Søn
4

Mors Datter
oc Søn
5

Fars Broder
oc Syster
2

Fars Broder
oc Syster
3

Fars Broder
oc Syster
4

Fars Broder
oc Syster
5

Mors Broder
oc Syster
2

Mors Broder
oc Syster
3

Mors Broder
oc Syster
4

Mors Broder
oc Syster
5

Fars Moder
oc Syster
2

Fars Moder
oc Syster
3

Fars Moder
oc Syster
4

Fars Moder
oc Syster
5

Mors Moder
oc Syster
2

Mors Moder
oc Syster
3

Mors Moder
oc Syster
4

Mors Moder
oc Syster
5

Fars Far
oc Moder
2

Fars Far
oc Moder
3

Fars Far
oc Moder
4

Fars Far
oc Moder
5

Mors Mor
oc Moder
2

Mors Mor
oc Moder
3

Mors Mor
oc Moder
4

Mors Mor
oc Moder
5

Fars Far
oc Moder
3

Fars Far
oc Moder
4

Fars Far
oc Moder
5

Mors Mor
oc Moder
3

Mors Mor
oc Moder
4

Mors Mor
oc Moder
5

Fars Far
oc Moder
4

Fars Far
oc Moder
5

Mors Mor
oc Moder
4

Mors Mor
oc Moder
5

Fars Far
oc Moder
5

Mors Mor
oc Moder
5

Fars Far
oc Moder
6

Mors Mor
oc Moder
6

Geistlige oc Verdslige / at de stielliche oc rebeliae / skal gieste / eller gieste lade / deris Dienere / eller dem som de ut i Befalning haffve / oc ey bequire fremmed Driek / Men Lade sig nyge / med hris Bonden til Nidelighed kand affsted komme. etc. *allegat. text. Et est pub. lib. rrimus Textus, de ingrato hospite. In Const. t. Erici Anno 1382. Volumus quod nullus &c. Et Constit. Regine Margar. par. 7. Et 25. Constit. Olai par. 7. 26. Item Privileg. Christ 1. par. 27. Ingen Herre eller Hosbonde / eller hans Fjeld / bør at fare hos Bonden til vpligt / Men en hver at lefve aff sin Jndkomst oc Rente. etc.*

Nota. I Norge forbiudis i Lovin / at Fogden maa icke komme stærkere til Bonden / end sielff anden / som er ham sielff oc hans Skrif vere. De skal de lade dem nyge / med hvad Underholding / Bonden haffver at gifve dennem / oc icke besværg hannem / med Tydskff / eller anden fremmed Driek / at sigbe til dem : De hvilcken Bonde hand giester hos et Aar / skal hand icke gieste det andet Aar / men hos hans Naboe / indtil det gaar ret omkring i hver Fierding. etc. *L. L. B. 1. cap. par. 5. Lege Bonden skal giestis. supra. pag. 111. Item Vocab. Focoring. etiam supra.*

Til ydermeere Videnskab / om saadan Giesteri / dets første opkomne Ursprung oc Aarsage / der om vidne oc fortelle vortis *Historici*, At Kongerne sielff / udi fordum Tider / skal haffve udragit med deris gode Mænd oc Dienere / paa Giesteri / hos Bønderne / effter som Tidernis Tilstand / saadant da fornøden / skal haffve udkræffvit / maa vel skee aff Aarsage fornemmeligen / at paa de Tider vaare flere Konger end en / vnder tiden 2. 3. end oc saa flere Konger / paa en tid / foruden Jarler / oc Græver (i Norge) som oc haffde en stor Deel aff Landene borte / oc endda der foruden / andre atskillige / som sig oplaste oc formeente dem som Arffve Konger / til Algerne at være berettiait. De effterdi saadanne mange Konger / haffde icke alle viffe Hoff eller Værrelse / som de kunde becrøggelig paa / i yndelig om Vinteren / (thi den ene viste sig icke nogensteds / at være sikker oc tryg / for den andens Overfald) Da sluttis der aff / at de der offver vaar forarsagit / at reyse

omk. ing i Landen / en hver i sit Tilstift / (eller tiltagne) Ords Landet /
oc ligge hos Bønderne paa Foering / som oc kaldis Giesterj. Men
om Sommeren / vaare de meesten til Søes imod hver andre / oc en
deel udi Dickinde /; Spærssvoerj / som de kaldte Dickib / eller Rigsbes
færd. Dog undertiden oc saa til Fjelds / naar en hver viste eller for
meente sin Fordeel at søge / oc tenckte den anden at offverjse. Hvillet
oc skal haffve varit næsten i lge Brug i Danmark / indtil saa længe
at Rigerne ere komne udi bedre Nøisghed / under en Herre oc Køn
ge. etc.

Hvo her om ydermeere Vidskab begierer / hand læse *Saxonem.*
Item Chron. Hvitf. End oc saa den Norste Cronick / som Hæderlig oc
Høylard Mand / D. Oluff Worm / *Med. Professor Publ. i Kjøbens*
haffn / haffver ladit udgaa / oc til Trycken forfærdigt. *Anno 1633.*

Gifftermaal / *Connubium Lat. ex /* at giffve sig i Ecteskab /
Hvorledis Loven *determiner* der om / det læris Jyd. *Low. lib. 1. cap.*
15. & 20. & jus Sel. ind. lib. 1. cap. 46. Stadsbretten formelder / om no
gen Mand bortgifvøe sin Daatter eller Frenck / (med Vidne ofvovæ
rendis) hand skal saa sige : Jeg giffver dig min Daatter / (eller
Frenck) til Hæder oc Ære / til Hustrue / til halff Seng oc
halff Boe / til Laas oc Lyck / oc til halfft Vondit / i Naffn
Gud Faders / Søns / oc Hellig Mands. Amen. *art. 33. ibid.*

Gifftermaal / i de forbudne Leed / derom læs *Christ. 4. Recesß.*
lib. 2. cap. 5. art. 3. som indeholder / hvo som icke maa giffve sig tilsam
men i Ecteskab / baade i den op oc nedsligende Linie / saa oc Side: Lis
nierne etc.

Giffter Fader sin Daatter ud med Hiemfærd / eller oc giffver
sin Søn noget i Hænder / der hand Qvindis eller Giffter sig / det res
gnis dem forfudt i deris Lod / effter Faders oc Moders Død. Jyd.
Low lib. 1. cap. 15. End Orffvis de en / føre ind igen / Ville de en ind
føre / miste Arff. End ville de Orffvis / da maa de andre Arffvinger en
nøde dem til at indføre / undertagit Ford allene. See Skaan *Low. 1.*
Dog 19. cap. Lege Fader supra. Item Hiem. Gaffve infra. & Rigsbes
far. etiam infra.

Giff

Gifftings-Mand / kalder den Dorste Low den Mand / som raader for Næse eller Qvindis Gifftermaal / som fornemmeligen er at see / udi *A. B. 1. oc 2. cap.* De ere disse (Gifftinge-Mand) som Fader / eller Brødre / Samfedde oc Ectesødde : dernæst Moder / som Ecteer. Er hun icke til / da skal den Mand / som er hendis næste Arfving / som er 20. Aar / eller ældre / raade for saadanne Gifftinge. *D. E. / lib. 6. cap. 2. Det 1. cap. ibid.* siger / At hendis Gifftings-Mand / bør at siage / hvad Penninge oc Gaffve / samme deris Frenche it il haffue / som skal søris med / naar Brylluppit skeer : End forligis de icke om Gaffverne / da skal Vogens Gifftings-Mand haffve to Vidne til. hvad udloffvet oc samtyckt vaar. etc. *Lege allegat. text. 6. supra Vocab. Festemand. Cap. 21. ibidem* siger : Om nogen Mand / eller Qvinde / vil giffte sig / uden sine Frenchers Raad / da haffve forgloft sin Landsskyld oc Rettighed til sine Arffvinger / i 3. Aar. *par. 4. ibid. Lege Vocab. Møe infra.*

Gild / *palcher. Lat.* kaldis det som er giefft oc fuldkommen / saa at intet er der udi at laste. *Hinc.*

Gield oc giefft Mand / *prastans. intiger. Lat. vel optimus Vir.* sigis den Mand / som er ærlig oc vederhæftig / oc er sød oc kommen aff got / ærlige Folk. *alias, W. Gild / 3. Ureløs / eller oc den som er Low forvunden. unde lege Skaan. Low. lib. 5. cap. 9. Gaardsret. art. 24. 6. supra Vocab. Daabbel.*

Gilder / *compotatio. Convivium. Lat.* ere paa Landsbyerne affskaffede / paa 3. nær / Aarligen / som om Sommeren / (hvor hid indtil sedvanligt) maa holdis / dog ingen Gilde maa holdis lengere end en Dag tillige. Befindis nogen / anderledis Gilde at anrette / da bør de en hver som til Gilde findis / 2. Rixsdaler til sit Hersteb / oc den Husit tilhører / haffve sit Feste forbrut. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 27. art. 2. alias Giestebud / som icke maa giøris til Skibs / under 3. marcck Brøde til Kongen / oc 3. marcck til Skipperen. Søret. cap. 31. Lege infra. Vocab. Kroer.*

Gildre / 3. Snarer eller Stamper / som kand sættis i Skouff /

ve/ eller ude paa Marcken/ for Hæve/ Harer/ Ddrer/ eller andre Diur
oc Fugle. *Tendicula. Lat.* Saadanne Gildre skal forvaris/ saaledis/
at ingen faar der paa Skade. End faar noget Qveg eller Kennisse
der paa Skade / da bødis derfor / lige som for anden Naantløse Vaade.
Der om see Skaan. Low 11. Bog 9. cap. *Lege Vocab.* Naantløse
se Vaade. *infra.*

Vil nogen bruge Gildre i Norge udi de Marcker / som andre
haffve Lod oc Deel udi/ oc ey er hans Eendeel/ da skal hand kræffve de
andre til Skiffte / med Vidne / som gildre vil : Wille de ey skiffte/ da
gildre hand som vil/ oc haffve hvis hand fanger. Men gildrer hand
ellers/ da eye alli som haffve Lod i Marcken/ det som fangis/ oc skiffte
effter/ ligesom en hver er Lodtagen. *L. L. B. 56. cap. parag. 1.*

Gildrer nogen i sin egen Marck / oc nogen stialer hans Gildre/ eller hugger det neder : da bøde Skadan effter sex Mænds tycke/
oc Arffvindsbod/ effter Laugdommen/ oc Kongen en halff marck Sølf
ibid. parag. 2. Stialer mand Diur aff anden Mænds Gildre/ da
gieldis dobbelt igien/ oc Kongen fire Marck Sølf. *parag. 3.* End gildrer
nogen hiemme i Fæ Marck / da skal det stee om Natten / oc icke
om Dagen : Gaar Qveg der i om Dagen/ da tage det til sig/ oc giffve
den anden saa got igien/ effter sex Mænds Dom *parag. 4.*

Gildre i øde Marcker/ eller oc Skud / som leggis for Bjørne
oc Blfve/ det skal liuisis paa Kircke Gaard eller paa Ting/ hvor det
ligger / oc da er hand Sagsløs/ om nogen faar der aff Skade / men
liuifer hand det icke/ oc nogen fanger sin Vane der af/ da bødis den Dødis
Arffvinger 5. Marck Sølf. End fanger nogen der aff Saar/ det
bødis effter sex Mænds tycke : Kongen faar her udi ingen Vøder. *ibid. parag. 5. Nota.* Ingen maa giøre Gildre paa anden Mænds
Jord : Giør det nogen/ da bøde Jorddrotten Landnam/ oc beholde
det/ som paa hans Jord weidis. *Diēt. loco & cap. parag. ultimo. Vide
Vocab. Diure Gaarde / supra.*

Giort Raad / der om lege *supra* Aaraad / & *infra* Raads
Raad.

Giort

Giort Guld / Sølf / eller Kiedle-Kaaber / maa ey aff Riget udføris : Fordriste sig nogen der till / den straffis derfor / som den / Kongl Forordn. icke hæffver villet actis. etc. *Receß Christi-ni 4. lib. 2. cap. 12. art. 3. Lege. Vocab. Guld in fr.*

Gisint / *propriè* forvart. *Hinc* Hiemme *idem*, *ut* *sup* loco. Jydsk Low. *lib. 2. cap. 108. in text.* siger : Om den Mand som høerdis / effter hand er forit til Tiuff / oc vil ey udleage / da skal den der paa fiaer / tage Vidne paa det Herristning / oc føre det til Landsting / oc der med bevise / at den Mand er saa Lyvjet / oc v. l. ey staaende til rette / dog saa / at tilforne ganait oc gisint vaar i hans Gaard / alle tiende Lagdage / (forstaa / of hand til ald *Proceß* / en er lowize stesint / fra hans Profil / som til Landsting skal beviss / en dog hand / det waactet / ey vil svare til) da næffnis for hannem Landsting / det er / hand i lige maa der skal stesint til Landsting : End møder hand ey til Landsting / oc ey staa hans Gienpart til Rette / da formalis : dømmis paa hans Hals / ligesom hand vaar tagen ved Lyffnet / etc. *Lege Lyffnoren Mand in fr.*

Gisrlige / eller Gisrligen / : fuldkommelige at rette for sig / Der om siger *Rizens Ret / art 15.* Om den som tilkalis / oc vil rette for sig hiemme : da skal hand afftelge oc sætte saa megit / eller det som effter Dommens Jndhold effis / ned for Retten / oc være siden fri for ydere Tilkaale. Men retter den som tilkalis / ey gisrlig for sig / : fuldkommeligen telger oc affsætter det som effis / oc intet andet Vard eller Gods) da hæfver den Forsølgende / vldere at begiffve sig / med forhæfve de Tingsvoldene oc Domme / til Rizens Cansler / oc hos hannem forhæfve Laugdags brevve. *Dict. Rizens Ret & art. 16. Lege Epenna supra.*

Gisint / *contractio. Lat.* er den Tilbod / eller Overtob / som udlofsis af Manddraberen eller hans Kion / ofver den rette Landbod / naar Bod fastis / hvileket skal tillige udgiffvis til den Dødis Slekt / formedelst Fryct / at saadan Gierning eller Drab icke iaen skal hæffnis. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 26. & lib. 3. cap. 21. siger / At Auge (id est*

Fret oc Fare) volder mest **Giersum** / at je herere **Fruet** / jo større **Giersum** / Hvilket kand bestriffvis effter *Etymologiam* saaledis: *Quantum enim quis timet vindictam, tantam contribuet.* De sumis effter *Etymol. gi. m.* at saadan **Vod** affvingis **Slecten** / forme delij **Fret oc Fare** / etc.

Gierfommens **Filt** / aldis udi **Etlands** **Lov** / **Etyrie** / som herer til **Kongens** **Vord** / dog skal hand / som den hiltter (eller fanger) haffve **Gield** / s: betaling for sit **Arvide** / s: Arbeide oc **wmag**. *iure Scelland. lib. 6. c. p. 21. Vide Braag 12 fra.*

Gissel / *ohses, vel Arrhalo. Lat. s:* Forsøffte oc Forsickring / eller oc suldkommelig **Fervaring**: for nemmeligen iblant **Herrer** oc **Potentater** meest brugelige / saaledis / at de indstille gode **Rand** for dem / til **Gissel** oc trya **forvaring** / at hvis **Affsced** dem imellem gangen er / **wbrødeligen** skal holdis oc effterkommis: Hvor om formeidis i den **Norske** **Lov** / Om nogen misstroer nogen / for at hand icke vil verie hans **Land** / da skal den satte **Kongen** **Gissel** / at skulle vare huld oc tro: Holder hand det / da skal hans **Gissel** hannem læsgiffvis igien. End befindis hand i **wtroffskab** / vare hans **Gissel** i **Kongens** **Naade** oc **Waadae** / oc svare derfor effter **Loven**. *V. F. B. 2. cap. par. g. ultimo.* **Ydermeere** see her om den **Norske** **Nicistraaes**. 12. oc 16. **Capit.**

GODS / forstaa **Jorde** **GODS** / som nogen ved **Jndørjel** haffver bekommit / det holder hand saa frukt som sit eget **Arffve**. **GODS** / med mi idre det hannem ved **Dom** / for hans **Kenzl. Mayest** oc **Danzmar. kis** **Rigis** **Raad** affvindis / Dog maa saadan **Jorde** **GODE** icke affvindis eller bortkjyldis / serend den / som det ved **Jndørjel** bekommet haffver / haffver derpaa **Dom** til **Eyedom** / ut *supra*. *Vide Rogens Ret. rt. 52 §. 53.* Denaar **Jndvijning** oc **taxering** i **GODS** sit skeeder: da maa **Landsdommer** dømmme det til **Eyedom** / om ey inden **Aar** oc **Dag** indløffis: Hvo ellers paaffader / stefne det ind for hans **Kenzl. Mayest.** oc **Danzmar. kis** **Rigis** **Høyvije** **Raad**. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 7. par. 2.*

GODS / som udkastis af **Skib** / i **Storm** oc **Wæjr** / paa det / **Skib** /

Skib / Guds oc Lijf kano bierges / hvad hver af Skaden skal lide oc undgielde / vide Spret *art. 50. Lege Vocab. Skibbrud infra.*

GODS / som findis hos Lyfven (forstaa i Norge) det beholder den/hannem tager/om icke andre kunde sig det tilvinde: Men all anden hans Løssere/hæter Kongen til. *Luff. V. 2. cap. parag. 2. Lege Vocab. Luff.*

Græs Beed / Græsgang eller Fædriff *idem, pascuum, vel compascuus ager. Lat.* der om formeldis fornemlig i den Norske Lov / Om flere Mand boe i Bye sammen / oc den ene faar høstet førend den anden / oc vil hafve sit Fæ i Bøng / da skal hand forvare det / saa det icke kommer i hans Grandis Ager eller Beed: Kommer det der i / da bøoe Skaden effter 6. skillinge Mandis Doms / oc Landnam / til den / Korn eller oc Græs tilhørde. De naar den Sidste faar sit Korn indhøstet / da skal hand / som først førde sit Fæ i Bøng / endda forvare sit Væg / at det icke kommer paa andens Græsbeed / indtil Jeffne Beedt er / eller bøde Landnam til den Græsbit eyer. *L. L. B. 39. cap. lege Guldsbedning paulo infra, & Vocab. Affret supra, item Troß infra.* End legger mand sin Fædriff eller Traad ved nogens Ager eller Eng / da skal hand giøre der lewige Bierde om. *Dich. loco. vide Fallit supra.*

Græs Øren / *pascalis Bos. Lat.* maa ingen wfrj Mand fiesse / Herre end hand steax paa sit eget Foer vil indsætte. Ingen wfrj Mand maa fiesse / oc iagen afhænde / nogen Græs Øren / til Forsprang / uden samme Ørens Fortabelse / til sit Herstak. *Recess. Christian 4. lib. 2. cap. 13. art. 1 parag. 2. Lege supra Voc. b. Forsprang.*

Græs Øren / Hæser / Hopper / maugre Sojn / oc Faar / maa ingen aff Danmark / andensteds hen / lade udfore. Saa fremt nogen sig der til fordriff oc understaar / de hafve forbrut / hvis de udførendis vorder / oc elle: tilkalt oc straffis / som hans Kong Majest. velmeens te Anordningers Vfortradere oc Foractere. *Forord. Fr: d. 3. Det H. f. den 18. Maj 1610.*

Gravne / *Fodio. Lat.* maa ey nogen anden Mandis Jord / uden
Du ij hans

hans Billie. Jyd. Low. lib. 1. cap. 57. Skaan. Low. lib. 12. cap. 4. Det er Beld i Vindket / oc bodis derfor 40. Marck / Men uden Vind er det tre Marcks Væder.

Grafvere / Fofför. Lat. i Kjøbstæder / forståa / Døde Grafvere / de ere plictige / at kasse de Dødes Grafver tre Sielandjske Aine dybe / i det aller yngste. Saadanne Grafvere / skulle lode sig nye med billig betalning til Grafverlon / oc efter den Lart / som aff Borgemeistere oc Raad der om sat vorder. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 4. art. ult.* Aff Grafve eller Levesteder i Kjøbstæd Kircker / skal giiffe vis oc betalid efter Madgens Leylighed / oppe eller neder i Kircken / i Chor eller uden / oc hvo som obner Kirckens Gulle / hand giiffe noget til Kircken / om end Grafven hannem tilhører. *eadem Reccs. lib. 1. cap. 4. art. 4ⁱ. Lege Begra velser.*

Grande / oc Grandetoner / vicinus, conterminus, confinis. Lat. tine. 2: Naboer oc Naboerter / som den Kone eller Møse skal flasge sig for / som bliffver voldtaget / saa oc paa Kirckesiffne / oc tiden til Linge / saa bør Sandmand der paa at sværge. Jyd. Low. lib. 2. cap. 17. *Lege Qvindetegt.*

Grandste / exqviro, inqviro. Lat. ex / at siune oc besicte. *us* Jyd. Low. lib. 1. cap. 3. Hvoledis Gode Qvinder skulle grandste oc forfare / om Kone hær sig at være med Varn / efter Mandens død. *Alias*, at siune eller grandste Aastederne / om nogen er forvrettet / paa Jord / Enz / Skov / siffter / *item* Gierder / oc alt andet saadant / som endeligen bør at besicteis oc siunis / før end der paa kand hendis Dom. Thi Dommere kend ey vide / om den som paaflager / er steet wret / førend saadan Siun oc besicteelse bliffver hannem fremlagt oc bevisst. *Lege supra. Afsun. & Reccs. Christ. 3. art. 28. Item Siunns Mand infr.* End hvo udi Tre boer / oc vil ey luffe sine Gierder / oc ey vilde gielde / ta skulle Grande / befale in Rund alle den is deele / at søge hannem med Dem / til 3. Marck Bonden / oc saa Kongen. *Dist. Jyd. Low lib. 3. cap. 57. Vide jus Seland. lib. 4. cap. 21. & supra Vocab. Gierde. Alias.*

Gran-

Grandsteffne / eller Granlaw. *idem Confinium Lat.* kaldis den Stefnelaw / eller Næde / som Grander oc Vymænd helde / gemeenliq paa Landsbyerne / Sommeren igiennem / om hellige dage / efter Prædict. n / Formedelsi Fred oc Heaen paa deris Sæd / jaa oc om Byes viide oc vedtægt. etc. *Vide jus Seland. lib. 3. cap. 29.*

Den Næste Lov formelder / at Grandsteffne skal holdis S. Halvords dag / oc da seis / om Gierder ere lowlige / oc er da nogen Gie: denebrut som fand sumis at haffve været lowlige / da skal den som Fanit aatte / der giorde Skade / bøde Skaden / ellers bøder den Skaden / som haffver ubulige Gierder. *L. L. B. 28. c. p. parag. 4.* Men ere Marckstæls Gierder / (som kaldis Marckis: Gaarde / eller Haffve: Gaarde) nedfalone / da skal hver luffe sin Part / hvem det ey gior vil / bøde all Skade der aff kommer / oc der til 2. Pre Solff / til den Skaden si. *ibidem, paragr. ultimo.*

Grandtving / *Inquisitio Lat.* som udgiffs til gode Mænd fra Landeting / hvori med forholdis / siige effter Befalninger. *Vide Friedr. 2. Reccs art. 2. § 3. It: m: supra Commiss: rier.*

Greedsted / effter Lovens meening / da er det sat Fred / eller oc fredsomme: lige Læder oc Steder / som enten Loven paabiuder / eller oc nogen haffver samtyckt / fredeligen at komme tilsammen / oc giøre Forli: gelsmaal / oc affbedelse / for Mænddrab. Slagsmaal / eller oc andet wtilbørlige giort wret / som igien alvorligen bør at fortrydis / affbedis / be: rædis / oc effter Loven bødis. etc. *ut i Norge. alias, Væ: bød / Grent / (eller Gangemaal) i Danmark kaldit idem, suis locis.*

Den Næste Lov kalder Efferstreffne / fredsomme: lige Læder / nemlig / Ledinastæd / med Kongen / paa Lauating / eller Dydeting / paa femte Stæne / udi Gilde / eller Dyrflup / i Juiefred / eller Gildstæffend: / paa Skæ torsdag / oc frem: tfoer alle Paaste wge / som Fred er selff sat. Hvem der slaais udi disse Steder / oc paa de Læder / da bøde dubbele imod den Skaden si. / oc bøde til Kongen / der foruden / for hver Saar / Stæffer: us / Stænhug / Dre: Hammer slag: Om mand kaster anden aff Skib eller Vaad / eller slaar anden offver ende / til ska:

de/3. *Ortuger/* oc 17. *Marck Sølf:* Men for Pust eller Nafrøyn. 2/ eller hviis der med Land selgæ/4. *marck Sølf:* Men for flade Jaands slag/et Slag med flade aff Berie eller Sverd/derfor bpois 2. *marck Sølf. M. B. 16. cap. Lege Vocab. Grut. Item Ordbødemaal. infra.*

Gribe Jord / eller Gribes Jord / idem. oc betyder saa meget som den Jord i Marken / som ey tilforne er lagt Voel/ eller gaait under Kæb/ men er særdeels/ enten Ujord / eller oc noget wtkeuligt/ som ey værdig actis/ enten for wdtyctighed eller ringo hede skuld/at lignis udi Voel/Hierding/Utting/eller *Marck Sølfes Jord /* oc kaldis *Gribe Jord /* aff Aarsag/ at en hver griber deraff/ uden Voels-Kæb/hviis hannen Land tilkomme / eller oc som hand er/ mæctig/ oc got sinis. Hvor om *Kæbes Christ. 3. art. 28.* formelder/ At hvor *Gribe Jord* er/da reebis den effter gammel Skuld oc Landgilde/naar Kæb gaar/etc. *Lege Vocab. Kæb. infra. Hinc.* Sigis at gribe / naar en hver tager som sierekiist er / hvad heller det skeer med Ket eller w:ret : som udi *Lovens Fortale* formeldis : Naare ey Low i Lande/da haffve hver meest/dermeest maatte gribe. etc.

Grind / oc *Leed. Claustrum. Lat.* som gemeenlig bør at hengis udi Gierder oc Diger/hvor alsfare Beye løbe iglennem : som en hver bør at lueke til igien/naar hand der igiennem reyser : synderlige/naar der er Eng oc Korn inden for : Hvor om den *Dorffe Low* formelder: Lucker mand *Grinde* eller *Leed* op/ oc ganger Dvæg igiennem/udi Ager eller Eng/da bøde Skaden glort bleff/ oc Landnam til den Hæ eller Korn aatte. *L. L. B. 28. cap. parag. 2.* End huggaer mand *Leed* neder/eller velter Steene derfra/som hos liggæ/saa *Leed* staar aaben/ oc Hæ gaar ind/ da bøde Skaden oc Landnam / som sagt er/*ibid. parag. 3. Lege Landnam / item Leed infra.*

Gronde-Gods / er det Gods som findis udi Haffvot / paa Haffiens Vond. Hvor om *Skaans Low* om *Ordbødemaal/ cap. 40.* siger: Alt *Gronde-Gods /* oc *Høneisølf /* (oc det *Sølf* som findis i *Diergæ* eller *Heye*) oc *Strandevrag /* det hører Kongen til. Hvo det finder/ oc ey siger til/eller advarer/ hand dølgæ med 3. *Lylt Cæd:* End bliif-

bliffoer det befunden hos hannem/da både derfor 40. Marc Kongen.
text. Ali q. t. l. g. Vocab. Danneſæ ſupra.

Grut / eller Grutgiſſoen / kaldis o. ſi. is Bøder i Lowen/ naar
Bod er felt oc ue giſſoen for Manddrab/ oc Lyg eller Uſoyde er ud-
giſſoen eller ſoren/ om Manddraberen/ eller hans Slekt/der imod ſey-
dis/ elle: dræbis/ da ſkal det udi Lowen/ at bæris/ ſaaris/ eller dræbis
paa Grutgiſſoen/ oc da bød is derfor/ effver anden Bod/ 40. Marc
Wenden oc Kongen. *jure Selan. lib. 2. cap. 13. 14. 15. 16. & 17. Men
ſker ſaadan Draab eller Slagsmaal aff Udverge/ der om lege ibid.
cap. 18. vide ſupra. Bøt Bod. Item Gredſted. etiam ſupra.*

Gudfader oc Gudmoder / kaldis de Perſoner ſom ved Daab
ben ere kallede / naar ſmaa Børn døbis / til at være Fadere oc Bøne/
at de Børn rettelige døbis / i Naſſu Gud Faders / Søns / oc Helligs
Hands. Der om ſiger den Skaanſke Low 1. Bog 5. Cap. Om Barn
ſkal Arif ſtinde / 3. dage Arif/ da ſkal det hafve Daab oc Chriſtendom/
oc hafve Gudfader oc Gudmoder. End ſaar Barn ey Chriſten-
dom / forſtaa / om det døer iør / da ſaar det Barn ey Arif/ for diat He-
denmand maa ey arifve : *Text. Alleg. Arive Bog cap. 44. Leze
Vocab. Børn. Item Faddere paulo ſupra.*

Guds Huſis / oc Kiickernis Eyedom / om det forvendes/
der om ſkulle Sandmand ſværges i gammel Dage. Jyd. Low lib. 2.
cap. 3. & 11 fr. Kiickernis Gods. Vide. Eyedom ſupra.

Guld oc Solff / *Aurum, & Argentum. Lat.* ſom hittis udi
Jorden / udi Høye / eller effter Ploug / eller nogen anden lunde / det
her Kongen til. End døl den der hitte / da veries med Frender. Ced.
Jyd ſte Low lib. 2. cap. 113. & *ſupra Vocab. Danneſæ Hinc.*

Guldſmed / *Aurifex, vel Faber aurarius. Lat.* Guldſmede
udi Danmæck / ingen undertaget / ere alvorliqen paalagt oc betalet/
med Bpens / hvor de bændis ere ſaa vel ſom deris egen Stempel / at
merck oc ſtemple dvis Solff oc Guld. Arbejde / ſom de her effter for-
ferdiqer / paa det altina der med hand gange deſto rictiger til / en hver
Byes oc Meſters Arbejde kiendis / oc der hos dvis om noget ſom
Falſk

Falskt oc W:rligt er/forekommer/hvo det forferdiget hafver/at det Skjeldige derfor tilbørligen kunde vordre straffet : Oc om nogen der imod at giøre sig tilfordristet/skal de derfor tilkalis oc straffis / som de hans Kongl. Majest. Anordning/icke i act tager som ved b:er. Forord. Frid. 3. dat H. f. den 1 Febr. Anno 1651.

Den H:orste Low siger : at hvis Guld som arbejdis / skal være ufer falsket / oc løffveris lig: som det er annamiet ; være Dingerste Guld / Econe Guld / eller Renst Guld. K. B. 10. cap. p. rag. 2. End selger maud Guld eller Brends:ijff / giort eller ugiort / oc selger det for purt Guld oc Sølf: da b:er det at være purt. som det selgis for. *Idem par. grapho 2. lege vocab. Falsk supra.*

Guldfest=Vinde / 3: Hus:uen i Huset. *Alias* Forredsel eller Deye : *E hinc* Fademb:skone / Vldsrue / eller andre saadanne Vindis:personer som ti:ner for Løn/de sigis Guldfest / effter Lowen / oc derfor forplittede i Huset at blifve / oc forvare hvad Husbonden legger vind paa. *Skaan. Low. lib. 3. cap. 17.*

Guldsordning i Vye / effter Lowens rette Meening er / en hver Laads Eyeris rette Laad oc Deel i Marken/effter loulig Adkom oc rolig Hæffd / hvilket en hver Laads Eyer nyder effter Dannes mands Siun / Kiendelse oc Taxering / til sit Vvegs Gref:beed paa Fælleden/effter Skyld oc Landgilde/ oc en videre om Trette paa komer etc.

Men dersom nogen tager meere Vveg ind paa Fælleden til Gref:gang/end hand med rette b:er/ eller kand hiemble paa hans egen Laad / oc dermed øder de andre hans Naboer oc Laads Eyeris Gref: oc Vand med Wref. Da siger Jyd Low. 7. Bog 55. Cap. at Eyerne maa nøde hannem til med Guldsurdring / at tage saa til / som Marck kand taale / oc ligge saa til de:is Fallit / som Svjn le:gis til Vlden / (hvilket b:er at stee effter Dannes mands Siun oc Kiendelse / oc effter en hvers Laad oc Andeel i Marken) saa oc effter en hvers T: p:cke oc Bolde som i Vyen boer / fordi at de vide best / hvad deris Marck maa spøde/etc. *Lege Vocab. Gref:beed paulo ante.*

Caput 58. ibid. formelder / at Bogs:Giærder skal i lige maader en hver Mand giærde / som hand haffver Guldsvrdning i Bye / det er lige / effter hans Laad oc Andeel i Marcken: som det 57. *cap. ibid.* stadfæster oc siger / At hver Mand skal giærde sine Giærde / saa som hand eyer i Bye oc Voel / effter ret Keeb / etc. Thi Giærder bør at stiffeis oc deelis effter Voel / med Keeb / Ilgesom Jorden i Marcken / oc lige som en hver bruger oc eyer i Marcken / effter det Maal bør hand oc at tage Giærde / hvilket Looven kalder Guldsvrdning / som de *allegerte* Lexter ydermeere udvise.

Men egentlig / hvor aff det Ord Guldsvrdning siunis at være kommen / kand *observeris* aff for^m. Jyd. Lov 5. Bogs 12. Cap. hvor der staar saaledis : Vonde der haffver 1. Marck Guld i Jord / giøre ud Tredings: Hasne / 3: fire Mænd i Lething. (forstaa / aff saa megen Jord / som kunde kjøbis for 1. Marck Guld / effter ret Gulds

vrdning / eller oc / som andre meene / aff saa megen Jord / som

Aarligen kunde skylde en Marck Guld til Landgisde)

See ydermeere Marck Guld / *infra.* der findis

hvad 1. Marck Guldsværd

er / etc.

H

HMadfone/kaldis den Qvinde udi Lowen/ som blifver voldta-
gen imod hendis Willie: Den det gior/ vorder Fredløs/ oc bør
Sandmænd eller Dæffu der om at sværge. Jyd. Low lib. 2. cap.
16. Vide Boldtægt infra.

Haand/ Manus Latine, per se intelligitur, thi en hver Kiender
vel self sin egen Haand/ men den sidder ved Kroppen. etc.

Ellers *determineris* paa atskillige steder i Lowerne/ om Haands-
straff/ at lide for vret oc Overvolds Skyld. Gaards-Ret art. 5. for-
melder: Hugger mand anden saar/ eller stinger til Blods/ (forstaa
Gaarden eller til Hoffve/) da skal den det giorde/ miste Haanden/
uden hand giorde det aff Baade eller Nødverge. End slaar hand Puff
eller Klepshug / eller anderledis / da skal hand stingis igiennem sin
Haand/ oc ristis ud igiennem Fingrene / uden det skeer aff Baade
eller Nødverie / eller oc hand der til bleff effik. art. 6. *ibid.* Lege Fo-
cab. Nødverie.

End befindis nogen/ som aff vred Hu/ imod anden/ drager sit
Sverd eller Kniff/ eller spender sin Armbørst/ eller legger Hancu paa
sin Væst/ hand skal stingis igiennem sin Haand/ om hand tagis med
ferste Gierning / enddog hand ingen Skade gior. artic. 7. Dick.
Gaardbrat.

Skannør Low/ (som Sildfiskere vaar giffven/ der søgte Falster-
boe/ eller andensteds i Slaane/ at fiske oc salte Sild i gammel dage)
som kaldis Jttherett/ eller oc Fidsrett/ *unde Vocab. Fid supra.* der udi
formeldis: Om nogen saarede hver anden/ enten til Land eller Vand/
(dis imidler tid Fiskerjet paaFod) den skulde miste sin Haand/ *parag.*
2. ibid. End befandis nogen at bære Mordvaaken / (som Dolck/
Væst/ eller saadanne forborgne) hos sig/ hand skulde stingis igiennem
sin Haand/ med det samme/ *ibid. parag. 6. Alias.*

Hvo som givr fallſk / da bgr Kongen hans Haand / *ut Jyd. Low lib. 3. cap. 65.* (det er / hand er falden udi Kongens Naade oc w^o naade / med Liff / Xre oc Gods : Hvor paa følger gemeenlig Steyle oc Hiuls: Straff / uden Kongens synderlige oc ſærdeils benaading) *Lege Vocab. Fallſk / ſupra. Item text. pr. allegat.*

Haar: Grieb / ſigis / om nogen tagis i ſit Haar aff Bredel / ſaa Haaret ryeckis aff. etc. Der om formelder Jydfk. *Low lib. 3. cap. 32.* At for Haar Grieb / b^odis 6. Marc. Skaanſke Low om Orbs demaal *cap. 15.* ſiger : Border nogen Mand ſætter / o: ſlagen til Jorden / oc hans Haar afftagit / alt eller ſomt / da b^oden det gjorde derfor 9. Marc / *lege Vocab. Staffshug infra. Caput 30. ibidem* ſiger : Om mand drager anden i Haar / eller tutter / da b^odis derfor 3. Marc.

Hæffd / *poſſeſſio juſta, ſive longa juſti temporis poſſeſſio.* Det er en Adoms Act / ved hulleken mand ſig fand tilegne en andens Gods / ved Tidens rolig beſiddelse / forſtaa den Jord oc Eyedom / ſom nogen hæffver oc beſidder / udi rolig brug / paa wiſſe Aars tid / ſom er effter Jyd. *Low / lib. 1. cap. 41. 42. 47. oc 52. cap. tre* Winters tid / ſom Lowen kalder Laug: Hæffd. *alids* Om Hæffden løber imod Kircken eller Kirckens Eyendom / da udkræfver Lowen 40. Winters tid. *cap. 44.* Dog Kircken mod andre fand Hæffde paa 30. Winters tid / om det ſtod w^okert. *cap. eodem.* Dog ſumis ſiden all Hæffd / at være ſlutet udi 20. Winters tid / om hun bliſſver ulastit oc w^okert / med mindre det er Pant eller Forlaning / ſom icke maa hæffdis. *Receſ. Chriſt. 3. art. 50.* Aff den Jydfke Low 1. Bog. 41. Cap. *ſtatueris*, at Jord icke fand hæffdis / om paakaldis aff de / ſom ey vaar deris egne Berger / eller komne til Alder / eller oc vaar uden Lands / der Jorden ſoldis. etc.

Norſk Low Odels B. 1. *cap.* ſiger / 30. Winters hæffd / paa Odels Jord / det følger Angerløs : uden det er Pant eller Forlaning. *Item cap. 6. ibid.* Men om Embudsmand tager nogen Jord fra ſin Landdrot / diſ imidler hand er udi hans Embud oc Beſtilling / den Jord maa aldrig Hæffd paa falde. *Diſt. Odels B. 12. cap. p. 174. 2.*

Æas ydermeere om Hæffd/ Jyd. Low lib. 1. cap. 46. 47. & 55. lib. 2. cap. 35. 69. 70. 76. 105. 108. lib. 3. cap. 72. jus Seland. lib. 1. cap. 9. lib. 4. cap. 2. 15. 16. 17. 18. 19. 30. 35. 37. 38. lib. 5. cap. 1. 14. 36. 39. lib. 6. cap. 14. 15. 16. Skaan. Low lib. 4. cap. 13. 15. 17. & infra. Laughæffd.

Hæffd offver all Marcken/ skal opgiffvis for Dæeb / foruden Ornum/ Stuff/oc Særfigb. Jyd. Low lib. 1. cap. 55. Vide Vocab. Dæeb & Soelskifte *infra*.

Hægumme/er Vedrægerij/løse Ord/ eller wfsandruæ paastud. *Impostura, fallacia, præstigia, stellatura, dolus, falsitas, fraus. Lat. Unde Skaan. Low lib. 7. cap. 2.*

Hærdis/ er at være traasig/ modtvillig/ fortrædelig/ Rættens Foractere/ oc saaledis skibdisløse/ at hand acter eller skjøtter ingen/ men dag fra dag hærdis oc forvertis i det Onde: *Latine contumax, contumeliosus, protervus, dura cervicis. Vide Jyd. Low lib. 2. cap. 22. & 108. & supra Vocab. Gismt. Item Norst Lowts Ting for balcken cap 6. hvor saadanne Rættens Offvertrædere oc Foractere/ maa dømmis Fredløse/etc. Vide Reccß. Christ. 3. art. 26. som siger: Om feld Mand til 40. Marck/ der ey hæffver fuld ved at hette/ eller anden Sag som hand bør at bøde for/ saa som hand bærter nogen Mand/ faarer eller røffver/ etc. hand hæffver 6. Bgers Dag/ effter at hand er Lowfeld paa Tinget/enten at bøde eller sætte Borgen. Gior hand det ey inden 6. Bgers Dag/ da far hand som andre Fredløse/ etc. Lege Vocab. Domroff *supra*. Item Halsstarrig *infra*.*

Hæv=Skilde/vel Hævstiold / det er Mact oc Velde til Oprør/imod sig Fæderneland/eiler i andre maader/hvor med Liff oc Guds forbrødis. *Hinc: Affvindsstiold/med Stormer:Haand. Der om vide Skaan. Low lib. 14. cap. 5. & supra Vocab. Affvindsstiold.*

Hæffn/ *Portus. Lat.* kaldis udi almindelighed/ alle steder ved Spælanter/hvor Skibsolet kand kaste deris Ancker/oc bliffve beliggendis/ sikker oc frij/med deris Skibe/for Storm oc W. varir. End oc saa fornemmeliæen for Ribsstæder/ eller anden sted/ hvor Lowlig forordnede Hæffn eller Ladsted er. etc. Om saadanne Hæffner for:
mel

meldt iudi Sgeretten *cap. 9. 29. 33. & 56.* *Aliàs* Wlowlige Haffner / kaldt de / hvor ey lowlig tilforordnede Sold oc Lad:stid : saa danne wlowlige Haffner / forbiudt strengelige oc alvorligen / alle / baade Indlendiske oc Udlandiske / at besøge her udi Riget / med de: is Skib oc Gods / oc ey heller andensteds / deris Skib oc Gods indføre eller indstibe / end udi rette Lowlige oc almindelige Haffner / ehvor Kong. Mayest Fogder / Soldere eller Bisemestlere ere forordned / ho s hviick de om samme deris Gods skulle giøre besteed / oc hwis Rittighed der aff bør / fornøye oc fuldgøre. Ivo der imod kand bespørgis eller ostverkommis at handle / de haffve forbrut til Kongen oc Kronen Skib oc Gods / som de haffve med at fare. Se her om *Constit. Christ. 4. Dat. Hafn. den 30. Junii, Anno 1589* Ydermeere her om *Leges Vocab. Forbudne Vare / supra.*

Den Norske Low forbiuder / at ingen maa fare i Herrit eller Haffner / med Manger:skab at løbe eller selge. *K.B. 10. cap. par. 7.* Dog maa hver Bunde:løbe i Haffner / hwis hand haffver behoff til sit eget nytte / oc icke til Forprang. *parag. 17. ibid. Hinc.*

Hafne:Penge / kaldt de Penge / som Ind oc Udlandiske Skibe / R: eyer eller Skuder / skulle giffve / naar de i nogen Haffn i Dan:marck / ind eller udløbe / nemlig / et hvert Skib / som er ladet / skulle giffve til Haffnepenge / foruden hwis de tilforne giffvet hafve / aff hver ti Les:ster / indtil 60. en slot marc / till Kongen oc Kronen / oc de som ere Wag:lastet / giffve halff saa megit : Men er noget Skib større end 60. Les:ster / da giffvis der aff 1. R:xdal: r / oc icke meere / som skal giffvis / saa tijt nogen / enten ind eller udløber. Forordn. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 16. May. Anno 1647. art. 4. Aliàs.*

Hafne / eller Hafneleeg / *vel* Hafnelaug oc Rødsel / *idem.* Om dets beskaffenhed oc medf. art i gamle Daage / *vide* Ind. *Lowlib. 3. à capite 1. usq. id. cap. 20.* Arrild Hvitf. *testeser in vita Regis Christian. 1.* udi Fortalen / at udi forðum tid var saa forordnet oc sticket her i Riget / at hvert Herrit vaar deelt udi nogle visse Hafnelag / oc Ald den Jord som Selff Eyere aatte / som vaar Marc Gulds Jords

der/ Marck Sølf/ Fierding/ Otting/ Setting/ oc alle Kæbdragne
 Jorden de vaare satte for Leding oc Landfkyld / hvad heller de laae ved
 Safanten / eller icke / oc udglordis aff hver 24. Marck Sølfis / en
 Qurdning / som Sølf Eyere aatte / en Jagt paa 12. Aarer / thi aff
 Tolfftings Haffne /: den Tolffte Mand eller Aare/reistis ey aff min-
 dre end 2. marck Sølf. *Lege supra* Voel. Vdi hvert Haffnelag
 var en Styris-Mand/hans Gaard gick icke i Arfve/uden paa Sverd-
 siden/ oc det fordi hand skulde giøre forstiel for hans Haffne brødre/
 hvem det tiiberde : oc var hand Høfvoismand oc Capitein for de an-
 dre hans Haffne-Brødre hand haffde i Forsvar / (*lege infra* Styris-
 Haffne/*Item* Jyd. Low. *lib. 3. cap. 7. & 20.*) Paa hvert Skib vaare
 12. Mand / foruden Styris-Mand : hand oc Haffnebrødre skulde
 bekoste Skib at bygge/ opdrage/ oc uddrage / naar behoff giordis/ de
 skulde selff forsørge dennem med tre Maaneders Fetalie/ saa oc med
 Baaben oc Berie/ som vaare/ Bue / Sverd / Skjold / Jernhat
 oc Spiud. *Item* tre tylter Pile. *cap. 4. lib. 3. ibid. lege infra* Vocab.
 Landboe/ & Styris Haffne.

Haffne maa ey sammenleggis. Jyd. Low *lib. 3. cap. 19.* (for-
 staa) om Spøskinde sidde i fellig sammen/ i hvør mange de ere / oc i
 hvør god deris Jord er/ om de bruge den ald til den Gaard de boe paa/
 da rede de icke der aff uden een Kedsel /: giffve oc giøre alle / icke uden
 een Skat oc Lynge/Men stillies de ad/da giøre hver for sig: De naar
 de ere først adskilde/ saa maa de ey igien sammenlegge / med mindre
 den ene fled fører sig til den anden. *Vide textum præallegatum.*

Hafve/der ved forstaais alt det nogen Eyer/udi sin hafvends
 Bærge/som tiener til Hofve: hvør om see Gaardstretten. *art. 9.* Hvør-
 ledis den som forsømmer sin Vord eller Bact / forbrøder sin Hest oc
 Hafve/ (det er/ alt det hand eyer i Gaarden.) End forsømmer hand
 saadan hans Bact 5. gange/ da maa hans Hafve byttis / oc vare
 mindre Mand/oc forviss Gaarden/*ibid. art. 10. lege Bact infra.*

End de som bliffve tilnæssit/at grandfke/dømme/eller at svær-
 re ved deris Fed paa nogen Sag/ oc velgre dennem derfor/ de hafve
 for:

forbrut deris Hafve/ oc rømme Gaarden / med Kongens Brede oc Wgunst / som de der Kongens eller deris Husbondis værste ville/ oc Ketten forfrænte. *Gaards:ref. art. 22.*

End hvo som i Gaarden er anden Gield skuldig / oc ey vil betale / da maa hans Hafve / efter lovlig forlag / ved Evende aff Gaarden / vurderis / at betale med / *ibid. art. 39. lige Gield supra.*

Halfnede. Fæ / eller oc Halsfæ *idem. Undejus Seland. lib. 5. cap. 31.* er det Qvæg / som Bønder gemeentlig (eller andie) tage til Laans / oc haffve Dytte oc Gaffn aff / nyde oc undertiden den halffve Grøde for sit Foder oc Baretæct. Der om siger Skaan. *Lov lib. 16. cap. 5. & lib. 17. cap. 1.* At saadant Qvæg maa aldrig tabis / i hvad det kommer til / Men den det i Hænde haffver / skal det igien gieide oc betale. *Vide Jyd. Lov lib. 3. cap. 54.* som formelder / Om det er Laan / da skal det Lydisløs hjemkomme. *& jus Seland. lib. 6. cap. 2.* siger / At den Fælt laante / skal gieide andet saa got igien / etc. *Vide cap. 31. ibid. lib. 5. Lege Vocab. Lene Qvæg infra.*

Halffrettris Mand / kaldis den Mand udi den Norffe Lov / som ey er fuldkommelig Lovsialt / inden Linge at gaa i Rette : Eller oc som Ordet lluder : Den Mand / som formedelst nogen Brøst skold / ey bør inden Linge at vederfæris Halffret / eller oc at nyde Halffret / i hvad Sag hand hendis at søge / søiend hand retter for sig / som Lovwen omtaler. *unde V. B. 11. cap. parag. ultimo. Alias Fuldrettis Råde / ut suo loci. Lege Vocab. Overhørig infra.*

Halffstarrige / siatis om den som er trodzig / stiff / modsvillig i det Onde / oc acter ingen Formaning eller Paamindelse : Hvorom *Deces Christ. 4. lib. 1. cap. 2. art. 9. 10. Art. 11. ibid.* formelder : Om nogen sundis saa halffstarrig / at hand hvercken acter Præstens særlige Paamindelse / eller samtlige hans Medhielperis Formaning / da maa hand truis med Band / oc holdis fra Christi Leams oc Blods Sacramente / etc. *Vide art. 12. ibid. & supra Vocab. contumax. Item Overhørig infra.*

Hals oc Haand / haffver Adelen i Danmark / offerer deris
Guds

Gods oc Liener. Det er/at de ere selff Friherrer der offver/oc haffve ald Kong. Frihed oc Herlighed/ ofver deris Eyedom/ Jordegods/ oc der paa bæende Bønder oc Liener. Med Liffis: Sagers Execution oc Straff/ saa oc ald anden misgiort Vrøde oc Sagfald at afftinge/ oc de forfaldne Bøder at opberge/ med ald anden paafølgende Herlighed/ lige saa frijt som Kongen haffver offver Cronens Gods oc Liener etc. *Mancipium*, Latine kaldit. See der om *Recess Christ. 3. art. 2. Handf. Frid. 2. art. 6. Item, Privil. Regis Frider. 1.* Danmarckis Adelen oc giffris. *Anno 1524. Nota.* Adelen i det Førstendom Slesvig/ skal i lige maade haffve Hals oc Haand/ ofver deris Bønder oc Liener. Dog Førstelige *pr. erogativ*, oc almindellig Lands vedtegt undtagit oc forbeholdit. *Lege Adelen supra.*

Udi Norge er oc Adelen *Anno 1646.* aff Høylofflig. *Christ. 4. Rege*, Naadigst gifven oc meddeelt / for dennem oc deris Effterkomere aff Abel/ Hals oc Haand/ med Sagfald/ oc anden Herlighed/ offver det Gods de da haffde / (saa vijt det icke er imod Norgis Low/ som Adelen udi Danmarck/ offver deris Gods oc Liener nyde ochafve/ oc det udi deris Hofvit Sogner oc næste *Annex Los Hofvit Gaarden.* Hvilcket saaledis siden er *confirmert* oc stadfest aff *Frid 3. Rege*, effter hans Naadis udgifne/ oc Norgis Adelen meddeelte *Privilegier. Dat. Aggershuus den 31. August. Anno 1648.*

Ydermeere formeldis *ibid.* At dersom Adelen i Norge/ sig mere Gods tilforhandle / end de da haffde / da samme *Privileg.* bleff udgifvit/ oc de der paa saadan forbemelte Frihed begiere/ hafve de der om underdanigt hos hans Kong. Mayest. at anholde. *Dict. Privileg. par. 5. Lege Adelen supra. pag. 17. Item Vocab. Skiuvsferd. infra.*

Halsløse Gierning/ *capitale factum. Latine.* er/ om nogen inden Skibsborde gior Mytterij / Oprør eller Forbund imod Skipperen : End oc saa om nogen vilde nøde hannem til / at seyle længere end deris beskeed er/ Skipperen oc Reederne til Skade. *Speret cap. 15. Ydermeere om Halsløse Gierning / see Tyd. Low lib. 3. cap. 66. & 67 jus Seland. lib. 2. cap. 9. 10. 11. Recess. Christ. 3. art. 21. 22. 23. & 26. Gaards Ret art. 1. 8. 9. 10. &c.*

Hamb:

Hamble / sigis effter **Lowen** / eller at **hamblis** / *latinè vapulare, & verberari, &c.* er / at slaais eller fængslis / oc saaledis medfarts oc beæntsigis / at en icke er sig selff mæctig / men den hannem haffver / kand giøre hannem hvad hand vil. *Jydske Low lib. 2. cap. 14. det er 40. Marcks Sag/saa oc Fredløs Gierning/ effter som Sagen er til / hvor om Sandmand eller Næssin skulle sværge/ etc. Plura vide supra Vocab. Araad / & infra. Raadsbraad. Item Affhug supra.*

Hanpefrø / skal en hver Bonde / som sidder for heel Gaard / Arligen saa en Skieppe / oc den som sidder for halff Gaard / en halff Skieppe / saa fremt hand icke derfor vil straffis som en Kongel. Mandaters motvillig Foractere. *Neceß Christ. 4. lib. 1. cap. 20. artic. 2.*

Handerle-gangit / er saa langt frem udi Byrd / at den kaldne Arff kand kaldis Gang-Arff / som da gonger lige paa Lod / oc da arffver Kone lige ved Mand. *jure Seland. lib. 1. cap. 40. & supra Gange Arff.*

Hande-mellom / sigis naar en haffver noget i Hænde / eller udi Haand oc Hæff / til rollig Besiddelse / etc. *Vide Skaan. Low lib. 7. cap. 7. 8. & 14. lib. 9. cap. 14.*

Handløs-vaade / er den Skademand giør wforvarendis / i mod sin Vllle / med hvis mand kaster aff Haanden / eller i andre maader. *ut* : Om nogen kaster en Steen fra sig / oc wforvarendis rammer nogen der med / *latinè, casus fortuitus. Nota.* **Handløs-vaade** / kaldes Lowen volowlige Staffre i Gierder / om noget Meniske eller Qveg faar der paa Skade / da bødis derfor 3. marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 8. vide cap. 9. ibid.* End velter Mand Bogn / wforvarendis / paa nogen Mand eller Kone / eller Barn / oc bliffve de der aff døde / da bødis derfor 3. Marck. Haffver hand oc noget **Exa k** **Exa k** / som kand slenge til / oc slaa anden til døde / da bøde ey heller mere end 3. Marck / fordi hand holder Lømmen / oc skal vocte det som for hannem er / oc ey det bag er. *cap. 11. ibid.* End ager / rider eller rænder nogen / paa Mand / Kone eller Barn / hvad heller det gaar /

faar eller sidder for hannem / oc bliffver der aff døt / da bød is derfor fuld Mandbøder : End faar det Lyde eller Jordhug / da bød is derfor efter Loven/llgesom hand haffde det self giort / *cap. 12. ibid. Skaanf Lov lib. 5. siger / At for Handløss vaade skal mand bøde 3. marc eller giffve Sylter Eed / for Horn oc Hoff / oc for Hundstand / oc for all anden Handløss vaade. End for Lestynes-vaade / 3. Slige vaade / bød is ey / uden til den Skaden siel. cap. 18. ibid. Vide Jyd. Lov lib. 3. cap. 36. Lege Vocab. Bildre supra. Hinc Handløss Vaaben / er det Gerveer mand kaster aff Haanden / latinè *Missilia*, som Steen/Jernlod/Slynger/etc. Lege Larve Staffvær.*

Handran / er det Ran der begaais paa nogen / *ut*: At fratage ens Hat/ eller Handste / eller oc andet mand haffoer i Hænde/ saa meget som to Handste gielde / Eht det er meere Skam at bliffve saa Rannet end anderledis/ Hvor paa følger tre Marcks Bod. Jydste Lov lib. 2. cap. 43. & 44. Vide Skaan. Lov lib. 9. cap. 1. om Drøbs demaal / cap. 13. Videreher om under det ord Næffning / & *Vocab. Ran infra.*

Handtagen-Eed / er den Eed / som skal givris oc sværgis med sammenlagde Hænder / paa Aastæderne / (oc icke paa Bog) *ut*. om Marckeskiel/Laughæffd/eller Indstæffning. Skaan. Lov lib. 4. cap. 20. lib. 7. cap. 11. *alias* Handt: Lov. *jus Seland. lib. 6. cap. 23. & 24.* Ydermeere om Handtag. *Lege Vocab. Risp oc Sal infra.*

Handvercks Dreng oc Svenne i Rispstæderne/ med at stillige Hanverckers-vilkaar/ Oidermand/Bøder/Laushuse/oc andet meere / Handvercker tilhørende / der om er meget vel oc vijsløfftig forordnet / oc kommen paa Fode/ efter *Christiani 4. Recept. lib. 2. cap. 3. art. 9.* nemlig / at alle Mestere / ihvert Handverck / skulle med Borgemestere oc Raads betenkende / forfatte nogle visse Vilkaar / som endeligen skulle holdis aff alle Mestere oc Svenne. De skulle Formelde/ om visse Lære-Aar for Dreng : Om Straff/Læredreng oc Svenne skulle være undergiffne/ som icke udtiene/eller sigmodtvillig anstille oc forløbe / eller oc i andre maader icke ærligen anstille som det sig bør. *Vide ibid. art. 8. par. 5. Nota.* Der

Der skal være en Oldermænd i hver Embede / som Arligt der til skal besjættis / som med to eller fire Messere / en vis Dag om Vægen / skal forhøre / hvis Klagemaal / imellem Messerne / Sønnene oc Drengene / sig kand begiiffe / dog uden ald Driick oc Giestebud : De hvis Bøder nogen tilkiendis / skal en deel der aff til Oldermænden / oc hans Hossiddere : Resten til Fattige Encker / Faderløse Børn / oc Hus-Arme / udgiffvis : Dog Vpfoget sin Tiltale (paa hans Kong. Mægest vegne) forbeholden. *Dick. art. 9. parag. 2.*

Til saadan deris Sammenkomst / maa Handvercksfolck haffve et vis sted eller Laugshus / Dog maa det icke brugis til noget Driickelag eller Giestebud. De Lauget bekoste / eller sig laugbiude lade / ere forsaidne / effter deris Formue / til trende Skifte / til Kongen / Byen / oc den det angiffver. *parag. 3.* Maa icke heller i deris Sammenkomst noget sluttis / om Handverckers Varis Risp oc Sal / Handverckerne vedkomme / uden det skeer effter Kongens sær Besalning. *ib. d. parag. 4. Alias, De Handvercksfolck / som maae boe paa Landsbyerne, ut Recess Christ. 3. art. 55. Item Dorff Low K. B. 23. cap. unde Vocab. Embedsmænd supra.*

Handvercks-Folck / Bryggere / Bagere / Farremænd / Bogmand / Vijnhandlere oc andre / skulle rette dennem effter den Forordning oc Lart / som Borgemestere oc Raad i Rispstaderne aigrendis vorder / med deris Arbeide at giøre / oc deris Vare at affhende : De som tage meere end forordnet er / skulle bøde første gang / til Kongen 10. Rix daler. Anden gang / forbrut deris Borgerskab / oc ey vjdere tilstedis / deris Handel her i Riget at bruge. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. artic. 10.*

Haulder-Mand / forklaris udi den Dorff Low / at skal være den / som er Dreisbaaren / eller oc den bedre er : *sive* Knabe / i Landte Holsteen / oc sommesteds i Jydland udi gammel tid : Hvilcke skal være noget ringere end ret Adl / oc meere en Selff-Eyere-Bønder / etc. Dog der om en hver sin Meenina frj. Den Dorff Low *L. L. B. 61. cap.* siger : Der som Haulder-Mand finder Hval 13. Alne laug / eller

ler mindre / da maa hand den beholde *parag. 1. ibid.* Men finder anden Mand Hval / da hør Kongen halffparten / uden halff mindre Hval / end 18. Alne / den maa beholde / hvem der finder *parag. 2. & 3. ibidem.*

Det 18. *cap. dict. lib.* formelder / Om der skeer Skade paa Haulder Mandes eller Udels Vondis Jord / da tager hand Skadegield / effter sex Mandes vurdering / oc iige saa meget Landnam / oc dubbel / om Lowfast er. *Alias*, Om Skade skeer paa andre Bønder / som icke fange saa store Bøder i lige fald : Saa der aff oc saa fluttis / at Haulder Mand er meere end Bønde / *sed vide textum allegat. & supra Vocab. Aæverck.*

Hedebrynde / er oc kaldis / om alle Eyere vorde samsatte / oc samdræctige at affbrænde Hede eller Meje / som igien kand brugis til Ager oc Eng / da skulle de selff gange med oc være / at Jlden ey gjør Skade i anden Mandes Mark eller Huje : gjør Jlden anden Mand Skade / da betale de Skaden / som den Mark tilhører / der Jlden først sattis udi. Der om see Jyd. Low *lib. 3. cap. 08. per totum*, & *supra* Brand.

Heden-Mand maa ey arfve / effter Skaanske Low 1. Bog 5. *Cap. forstaa* / om smaa Børn døe / sørend de fange Daab oc Christendom / da siger Lowen dem at være Heden. etc. Overmeere see der om / Skaanske Arfvebog / *artic. 44.* Ingen usøder / arfver nogen Arfve / uden effter sin Fader / eller Faders Fader / Faders Moder / Moders Fader / eller Moders Moder : Med mindre ingen leffvende Kint / oc Slect / er til den Dødis Arff. *Allegat. Text. forstaa* : Om Barn sødis inden 40. Uger effter Faders død / da arffver det Fader. effter Jydsk Low *lib. 1. cap. 3. in Glossa.* Den Svenske Low formelder / at saa kand hendis / at den Døde oc Heden som er usød / kand arfve / oc Quickar oc Christen gaar der fra. Hvilket oc forklaris *ibid.* udi Lands Lowen Erffda Valck. 10. *cap.* oc i Stads Lowen. *E B 8. c. 10.*

Hedfke / eller Hedskab / kaldis Husværelse / saa vijt et par Ectes solck kand holde Huus oc Hjon sammen / udi Skaan. Low *lib. 15. cap. 3.*

cap. 2. & hinc Hedscker / 3: atskillige slags Føld / som boer under et
 Lag oc udi et Hus/dog saa/at hvert par Føld haffver sin egen synder-
 lig Rom oc Værelse / oc siunis dets *Etymologia* at komme aff Herste/
 3: Regere/ thi en hver bør at vare Herre oc Hærsker offver sit egit / saa
 vije hand eyer / oc giffver Leye oc Affgiff aff. etc.

Heffne sig self / bør ingen : Men hvad som nogen vedbryds/
 det bør at søgis igien ved Lov oc Ret. *Legesupra* Bølle Sag/ & jure
Seland. lib. 2. cap. 8. Ingen maa heffne sig self/ vide der om Mose
 3. Bog 19. Cap. versu 18. Thi

Heinen/ hører Herren til/ i den 5. Mose Bog 32. Cap. v.
 35. Læs Sprach 28. Capitel/v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. S. Povels Epistel
 til de Romere i det 12. Cap. v. 19. til de Epheser i det 4. Cap. v. 26.
Legesupra.

Helligdag / *Dies festus. Lat. 3: Sabbats dage/som skal hold-*
 des Hellige/ Det befaler Gud self udi Mose 2. Bog 30. Cap v. 8.
 9. 10. 11. & Cap. 31. v. 12. 13. 15. 16. 17. Søndag/ *Dies Solis*, er den
 første Helligdag i Egen/ 1. Corinth. 16. cap. v. 2. Søndag kaldis
 Herrens Dag/ udi Aabenbaringens Bog 1. cap. v. 10. Herrens
 Dag offver de Wzudelige/ hos Esaiam 13. cap. v. 6. hos Jeremiam
 30. cap. v. 7. Joel cap. 2. v. 1. Amos cap. 5. v. 18. Zophon. cap. 1. v. 7.
 Herrens Dag kommer som en Luuff/ 2. Epist. Pet. cap. 3. v. 10.

Helligdage / som udi Ordinansen (*foliis 35. 36.*) naffngiff
 vis/ hvorledis de skulle holdis sticckelige/ foruden nogen Bestilling oc
 Arbeid/ der om *Vide Recept. Christ. 3. art. 3. & Ordinans. Niber.*
artic. 26.

Helligbrøde/ *violatio Sabb. thi*, er all den Sierning oc Arbeid/
 hvor med Helligdagene runde vanhelligis oc misbrugis / oc i syn-
 derlighed Arbeid under Prædicken/ saa oc Prædicens oc Guds Ords
 forsømmelse. *Vide Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. parag. 4. Et*
Recept. Christ. 3. art. 3. Ingen maa udtapp: enten Bræudevijn eller
 anden Driick / for Prædicken om hellige dage Formiddag / under
 samme Wiins eller Driickis fortæbelse/ oc der til 3. Marcks Bod. *Dic.*

Recess art. 4. Den Norske Ordinans/*fol. 39.* siger / At Helligbrødis Straff oc Brøde er 3. Marck.

Hvis ydermeere Helligbrøde belanger / som om hellige dage / Efftermiddag / med modtvillig Arbeid sig tildrager: der med forholdsvis effter Lowen / Ordinansen / Reccessen oc Forordninger / *vide Dist. Christian. 4. Recest loco ut supra, & Ordinans Niber. art. 26.* Men hvad Lowen taler om Hellig brøde / oc deris Medfart / det finder den gunstige Cæsar udi Jyd. Low *lib. 2. cap. 49. 50. Item, 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. & 86. Lige infra Vocab. Kirckesred.*

Helligbrøde / om mand sictis derfor / oc Næffningerne sværge det til Vaade / da bød is ved den hand brød / oc ey ved Kongen. Jyd. Low *lib. 2. cap. 49.* Tilige maader om mindre Arige / som glære Helligbrøde / det er / om Varn er mindre end 15. Vintre gammel / da bød is ey ved Kongen / uden for Manddrab. *Vide, cap. 50. ibid. Item jus Eccles. par. 9. 16.*

Helligbrøde / tilkommer Umbudsmanden / effter Lowen / at flage oc paatale. Jyd. Low *lib. 2. cap. 80. 81. & 84.* Dog skal næffnis den Dag hand brød paa / som sictis / oc hvad hand brød: Men hvad Mundhoff / den som sictet (eller sictis) tagis paa Tinge / det skal hand følge / etc. Ingen Helligbrødis Sag maa stande offver Jambling. *Text. praeallegat. Item cap. 85. ibid.*

Helligbrøde kand Sødskinde bryde ved anden / om de ere udsstifte eller atstilde aff fellig. End ere de i fellig / Jyd. Low *lib. 1. in Glossa cap. 30.* at om de end skönt tie med den / Helligbrøde giorde / oc ere der om fatte oc forligte / saa bliffve dog Bøderne Øffrighedens / oc Umbudsmanden maa giffve den Sag der hand vil. *lib. 2. cap. 82. ibid.* Hustru / maa paa sin Husbonde bryde Helligt / forstaa / om hun slaer paa hannem) saa oc Børn imod deris Forældre. *cap. Allegat.*

Helligbrødis Straff oc Bøder / var paa Liffvit / effter Guds Low. Hvor om læs Mose 2. Bog 31. Cap. hvor Gud siger til Mosen; Tal du til Israels Børn / oc siig; I skulle holde mine Sabbather;

ther : Thidet er et Segn imellem mig oc eder / hos eders Effterkom-
 mere / at i skulle vide at jeg er HERren / som giør eder Hellige. v. 13.
 Derfor holder min Sabbath / thi hand skal være eder Hellig :
 Hvo som vanhelliger hannem / hand skal visseligen døe / thi hvo som
 giør noget Arbeide paa hannem / hans Sial skal udryddis fra sit
 Folk v. 14. *Lege versus 15. 16. 17. & 18. ibid. Item Mose 4. Bog 8*
15. Cap. versib 32. 33. 34. 35. 36. Hos Propheten Jeremiam Cap. 17.
à versu 19. ad finem capituli. Vide Jydske Lovs lib. 3. cap. 22. & jus
Seland. lib. 2. cap. 11. Om 40. Marc 8. Bod / & infra Kirkefred.

Recess Christ. 3. art. 3. 4. formelder om tre Marc 8. Bod for
 Helligbrøde/etc. *Item, Ordinans Riber/art. 26. De som icke hol-*
de Helligt alle Søndaae oc Høftidelige Dage / som ere berammede
oc budne udi Ordinangen / oc findis der imod at gløre / enten med Eet
eller Arbeide / da skal hver aff sit HerSkab derfor straffis / ligesom for
Hellig-Brøde / effter Lovden/etc. Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31.
 formelder : At under Helligbrøde / er forbuden udi Rigsstæderne /
 om Hellige dage Bl til Kruerhus at sørts / saa oc nogen Kramboe
 oc Bercksted at obnis / ey heller nogen Vare / eller andet / paa offentlige
 steder at fal holdis. *Dict. loco p. 114. 4. Lege Vocab. W-omgenge-*
lig/infra. Jydske Lov lib. 2. c. 11. 83. siger : For Hellig-dags- Arbet-
de / som Præsternc fuldt Helligt-biude / maa mand sicke/etc. Helligt
er imellem evende Solemercke. Dict. loco.

Diffrahed skal jo haffve indseende / at Sabbatherne icke van-
 helligis. Der om læs Nehemia Bog 13. Cap. fra det 15. oc til det
 23. Vers. *Item Recess Christ. 3. art. 4. formelder iblant andet / At*
dersom Borgemeistere oc Raad / eller Vpfogderne / i Rigsstæderne / see
igennem fingre / med Brandesijn / oc anden Driick / som Formiddag /
om Hellig dagene / udtappisve selgis / oc saadant ustraffit lade forbj-
gaa / da skulle de bøde til Kongen 6. Marc / oc derforuden sættis aff
deris Embede/etc. Lege Rigsstæderne

Her ic / er / at forøde oc vnyttelig fortære / som / naar Formyn-
 dere eller Berger / øde oc fordoye vnyndige Værns Gods / oc ere ey
 vaders

væderhæffige/ det at iglengiffve. *us Jyd. Low. lib. 1. cap. 28.* Den maa en vare Bærgeder Herier. *jus Seland. lib. 1. cap. 44.* Skaan. *Low lib. 3. cap. 13.* Arffve Bogss *6. cap.* Dorst Low *A. B. 14. cap. parag. 2.* *Lege supra Frender/ & infra Vocab. Verie.*

Herremænd / *quasi Herrens Mænd / eques, nobilis, torquatus Miles. Lat.* kaldtis udi gamle Dage / som gaffve sig til Hoffve / stedze at tiene udi Læding / fra Jordegne Staffin / hvilcke vare frj for deris egne Personer / oc Præsterne aff deris Gaarde de boede paa / for Redzel oc Dafneleg. Den ene for Religionens anfeelse / den anden for de vofvede oc sætte deris Hals for Kongen. *Vide supra Haffne/ & Prefat. Arnoldi Hvitf. in Chron. Regis Canuti 6. pag. 21. Item Jyd. Low lib. 3. cap. 18. Dict. lib. cap. 15. siger / At hvilcken Herremænd der haffver mindre end fuld Plowss: Erie / da maa hand fæste sig saa meget Jord / til hand fanger fuld Plowss: Erie / oc glove dog en Le-thing aff den Jord / der hand feste / textu præallegato. Lege Plowss: Erie / infra.*

Herrit / *Tribus, Praefectura, Pagus, Monarchia. Latine.* er en Deel aff et Land / inden sine Eedsvorne Bændzer oc Skiel befattit / eller indhæffdit / for *juris dictionem*, Læding / Munstring / oc andet / saa skiffet. Thi all dette Rigis Lande / ere skiffede oc deede udi visse Herreder / hvor aff et hvert hafver sin Prowst / som Præsterne svare udi samme Herrit / oc hvert sit Herritzfogit / som Bønderne svare / naar de aff nogen / effver Lowlig Kald oc Varsel / tiltalis. etc.

Saa er Sieland / med Møen / Amager oc Hveen / deelt oc skiffet udi 31. Herreder / hvis Prowster alle svare Bispen / oc Kongl. Mæpest. Stiffes Leensmand paa Landemøde i Sieland / oc alle Herritzfogder / Belbyrd. Landsdommer paa Sielandsf. Landsting / naar der hen skeer *Appellation*. Men Møens Land hafver sin egen Landsdommer / som samme Lands underhafvende Berdslige Dommere svare. Dog *Cleresiet* svarer Bispen / som andre Geistlige / etc.

Staane / sampt begge Halland oc Blegind / haffver 38. Herreder / (med Borryngholms Land) hvis Prowster i lige maade
svare

svare Bispnen i Lund/oc Herritz Fogderne/Velbyrd. Landsdommere sammesteds/ naar til dem skeer lovlig *Appellation*, undtagte Halsland/Borringholm oc Blegind/hvor et hvert Land haaffver sin egen Landsdommer/som deris underhafvende Dommere svare/ete.

Fyn / Laaland / Falster / Langeland / Alls / Erse oc Tossing / haaffver 2). Herreder / hviss Prowster svare i lige maade Bispnen aff Otthense/oc Herritz Fogderne Velbyrd. Landsdommer sammesteds / foruden Laaland / Falster oc Langeland / som hafve deris egne Landsdommere / som Berdslige Underdommere sammesteds svare / naar de for deris udgiffne Domme lovlig indstieffnis.

Jydland / formedelst sin Storheds skyld / er skiffet oc deelt udi 4. Stifter eller Biscopsdomme / som ere / Aarhus-Stift / Viborrig-Stift / Børlum eller Wendelboe-Stift / oc Riber-Stift / som i lige maade en hvers underhafvende Prowster svare deris Biscopper / som *residere* til Aarhus / Viborrig / Alborrig oc Ribe / Men alle Herritz Fogderne / i det gandske Land Jydland / oc dets underliggende Provincier / svare til Viborrig Lands Ting/naar de effter lovlig Indstieffning tiltalis. Hvilket Landsting betientis aff tvende Adels-Mænd / som ere Landsdommere / oc der foruden en Landstings Hører / som oc er med / Dommene at besigle oc gifve beskrefvet. etc.

Saa haaffver Aarhus-Stift 29. Herreder. Viborrig-Stift hafter 16. Herreder. Børlum eller Wendelboe Stift / hafter 13. Herreder. Riber-Stift hafter 7). Herreder / med Synder Jydland. Her foruden Fivr et Land / Mandsø et Land / Westerlandss-Fjere et Land/oc Holm et Land/som svare alle under Riber-Stift / etc.

Dette er saaledes Herredernes Tali i Danmark. Biscops Tingene med deris forordnede Virck-fogeder / he i Aliget / ere oc saa mange oc atskillige / i hvert Land oc Provincie. Thi saadan høyt Ret oc Frijsbed/er særlig i Danmarkis Rens egen/ oc Naadigst gifver oc

med forlønt / Danmarckis Rigs Raad / Adel oc gode Mand / etc. *Vide Birckelæte Ret / art. 1. Item Vocab. Birckelæte supra. Ydermeere Lege Vocab. Stiffi infra.*

Herrizfogit / oc Birckelætefogit / *pedaneus Index, vel Juridicus idem. Latine.* de skulle tilskickis aff Kongens Lænsmand / (eller oc aff den der Høyheden tilhører) de skal være / ærlige / uberyctede / væderhæfftige / oc Boesætte Dannemand / som skulle oc kunde skickes en hver mand Lov oc Ret / uden vild : Men gjør Herrizfogden nogen vret / da skal hand affsættis / oc svare self sin Gierning. *Recess. Christ. 3. art. 6. Handfest. art. 32. & Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 18.*

Herrizfogder skal Kongens Lænsmand udi Eed tage *Recess Christ. 3. art. 7. Om Herrizfogders Eed ibid. & Vocab. Dommers Eed supra.*

Herrizfogderne maa en være Dommere i deris egne Sager *Obnebreff Christiani 4. Dat. Hafn. den 30. Junij, Anno 1589. Ind. Lov lib. 2. cap. 1. in textu : Diversa enim officia, diversis personis committenda,* kand derfore icke baade være Anklagere oc Dominere. *Vide Dict. lib. 2. cap. 61. & 73. in Glossa. jus Seland. lib. 6. cap. 13. No. 24.* Gielder Sagen Herriz eller Birckelætefogit paa / eller nogen aff dem formedelsi Siugdom er forhindrit / sætte den / Rettighed der til hafver / en anden Boesat oc vederhæfftig Dannemand / i steden igien / som saa længe steden kand betiene. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 18.*

Herrizfogderne / maa icke boe i Riibstæderne : Maa en ler betiene meere end icke Herrit / men hoer Herrit / hafver sin egen Fogget i Herredet boesiddendis : Oc en hver Herrizfoget skal bestickis hand viffe Gaard / i det Herrit / paa Kongens / som hand er Herriz fogit. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 19. Lege Vocab. Leensmand infra.*

Herrizfogder / saa oc ingen Underdommere / maa dømmes paa nogens Ære / anseende / Eiiff oc Ære lige stættis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 14. & infra Landsdommer.*

Her,

Herrisfogder / skal først opnæfne S. w. villige / Lowfaste Her-
ritsmænd / (om saa kommer / at nogen Laads Ewere klager sig at haf-
ve mindre Jord i Marken / end hannem bør /) førend Reeb maalis
paa nogen Eyedom / etc. *Recess Christ. 3. art. 28.*

Herrisfogit / maa en være Sandmand / thi ingen udi et Her-
rit / maa hafve baade Leen oc Sandmands Eed. *Jydske Low lib. 2.
cap. 1. in textu.*

Herrisfoget / skal gifve begge Parter Dommen bestrefven /
om de det begiere. *Recess Christ. 3. art. 8. & 13*

Herrisfogder / oc andre Underdommere / bøde i alle Loug-
maal / om de bryde / eller falde ad Lowen / lige ved anden Bonde. *Jure
Seland. lib. 6. cap. 16.* siger ydermeere / Vil mand dem oc være giøret
da hafver mand vel mact der til / fordi / den skal heldst Ret giemme / oc
selff giøre Ret / der andre med Retten skal tvinge / etc. *Allegat text.*

Herrisfogit / maa en betroe sin Svend / sit Leen i Hænder /
(forstaa den som en væderhefftig eller Voefæt) men skal befale det en
anden Bonde / som er væderhefftig / til at giøre den Ret / som vedbry-
dis. *Jydske Low lib. 2. cap. 56. Constit. Christop. Regis. par. 31. Con-
stit. Olai. parag. ult. Vide infra Vocab. Leen.*

Herrisfogderne / (saa vel som andere Dommere) skal giøre
Kongens Leensmænd / udi hvis Leen de ere / Aarlige Regenskab / med
klare Register / paa alle deris Naasn / som Low hafve gifvet hvert Aar
disligeste paa alle deris Lowsmænd oc lowhøringe / *Recess Christ. 3.
art. 20. parag. ultimo.*

Herrisfogder / eller oc andre Tingfogder / om de fordris aff
flere tillige / at møde til Indførsel / eller oc at giøre Btlej for Gield /
(effter forhværved Dom) hos en Mand / oc udi et Gods belangende /
da skal hand være den første sølgactig / (som hafver det ældste Ridebref
eller Dom : Men er saadanne Domme eller Ridebrefve / paa en Dag
forhværvede / da være saa mange som søge / lodtagne udi samme
Gods / en hver effter sin Anpart. *Rogens Ret / Artic. 51. Lege Inds-
førsel.*

Effterfølge sin sonderlige Aarsager / hvor med en Herritsfogit (eller Uimbuds Mand / som *Texterne* saa næffre oc kalde) kand forbyrde sit Leen / Embede eller Besittling.

1. Om hand ey fræfver Raefninger / inden tredie Ting / effter det Ting som er næst effter 12. Dag Juel / da giør hand Bonden Ret- løss. *Jyd. Low lib. 2. cap. 54.* (det er Brug i Jydland oc Fyen / men ey i Sieland oc Slaane.)

2. Om hand ey vil tage Luff aff Bonden / (forstaa / dømme hannem effter Lowen) *Jydsk. Low. lib. 2. cap. 89.*

Den Norske Low siger / At dersom Uimbudsmanden / teke vil tage Fanger aff Bonden / naar de bevsliq tilbiudis / da sætte Bon- den Fangen paa Uimbudsmandens Ankaast : Ont kommer hond siden / da stande Uimbudsmanden i hans sted. *M. B. 7. c. p. Vide Vocab. Uimbudsmand.*

3. Om hand tager meere aff hver Haffin / end nj Skiepper Aug. *Jyd. Low lib. 3. cap 3.* Dette vaar brug i gammel Dage / men nu ick. *Lege Vocab. Haffne.*

4. Om hand fanger eller bittet Hval / oc fører ey Kongen sin Lod der aff. *cap. 62. ibid. Jyd. Low lib. 3.*

5. Om hand / eller hans Folck / røfver eller fratager Skibbrudne Folck noget aff deris Raaster eller Gods / som de kunde komme i Land med / eller oc forhindre dem dem / Folck at leye / oc biære deris Drag med / *codem lib. cap. 63.*

6. Om hand giør vitterlig wret. *Reces Christ. 3. art. 6. Hand- fest. Frid. 2. art. 32.*

7. Om hand tager Skenc oc Gafve / eller anseer vild eller Fren- skab for Retten / naar Sagen findis saa klar / at den ey kand regnis for Banvittighed / eller vrang undervisning / da maa hand derfor aff- fattis / oc ey sidde meere i Dommerssted / oc bøde / imod Bonden / Sla- den igen / oc Kongen siden / hvis igien ofverblifver aff hans Boes lod. *Reces Christ. 3. art. 9. Lege Dommere supra. Nota.*

Paa

Paa alle forstrefne 7. *allegerte* stæder/foruden Necessen/
danæssne Text:ne Dumbud^smand/ oc en Herrisfoget:
Hvorfore/ jeg saadan skismissi/ til den gunstige Casus ge-
de betenckende indstille: *Saa* vel som for^{re} *allegerte Tex-*
ter at efterstaae/ oc dets Mæning der aff bedre erfare/ om
nogen fundis som icke her mee lader sig noye. etc.

Herris Ting/*Concilium*. *Lat. Lege Ting infra.* Hvo
som vill steffne nogen Sag til Landsting/ hand skal først hafve Dom
fra Hjemtinget for sig. *jure Seland. lib. 3. cap. 25. Necess Christi. 3.*
artic 5. & 8. & Constit. Christoph. Regis, p. 1. g. 26. Vide Appella-
tio, supra

Herris Birkke oc Bye Ting/ skulle hver hafve sin Ting-
Bog/*Nummeret*, oc med Lænsmandens/ eller oc dens/ Birkkefog-
den sater/ (om det er Birkk) hans Segel/ giennemdraait: I samme
Ting-Bøger skal sk. i hviss/ alt hviss til Ting oc for Retten forrettis/
være sig Assicter/ Tingvidner/ oc andre Rettes Forhandlinger: De
maa icke neget skriftvis til Ting/ paa løs Papi/ eller andet/ oc siden
reenskrifvis/ men strax paa Tinget i samme Bøger int. tøris. *Necess*
Christ. 4 lib. 2. c. p. 6. art. 24 & lib 3. art 19. Lege Skrifvere.

Herris ting/ oc Birckke ting/ som Er:nen tilhøre/ skulle/ eff-
ter Lænsmandens oc beste Herrismænds Raad/ for stottis fra Byer-
ne/ ud paa Marken/ paa andre beeyllige st. der/ for medelst Driick oc
viffelckelighed/ som foraar sagis aff D. toppen/ for nær Tinget/ at fores-
komme. *Necess Christi 4. lib. 2. cap. 6. art. 19. Vide Ting infra.*

Herris næffin/ hafve deris Næffin aff Herved et/ som de udi
opkræftis/ de skulle være tollf Mand/ (tre aff hver Fierding) *vide*
Stoek Næffin/ item Necess Christi. 3. art. 24. disse skulle kiende oc svær-
ge/ om Huusfred. Gaard. oc Tingfred/ saa oc om Falst/ Mord oc
Brand/ oc om mand vidis for Stigmand: Om disse Sager skulle
Næfninger sværge ved deris Eed/ oc den Vessylde/ enten frælse eller
felde/ o: aarsage/ eller oc skyldig at liide. Dog kand mand ey fange

Herritznæffn aff anden / uden hand svær hannem Gierningen paa Naand. *Jydske Lov lib. 3. cap. 64.*

Lord. siger / *parag 20.* At Næffninger skulle oc sværge om Mord oc Drab imellem Ectefolck. *Jus Seland. lib. 2. cap. 28. vil/* At Herritznæffn / skulle være 16. Mand / som den for Sagen er / lader opkræve / hvor aff den som bekyldis / maa forskiude 3. Mand / saa de blifve 13. *ut est textu ibid.* (Men et suldt Næffn i Seland / skal dog være) 16. Mand.) *Vide Næffninger / & Vocab. Liendis infra.*

Herritznæffn bør icke at sværge i nogen Sag / førend for dem nem blifver bunden Bogss Eed / *de quo supra sub littera B.*

Herritzkiel / er ret Skiel imellem Herredet / eller oc imellem Herredt oc Markeskiel / Naar der om tvistis / da skal otte Sande mænd / 4. aff hvert Herrit / som Tvisten er / giøre oc sværge ret Skiel. Der om *vide Jydske Lov lib. 2. cap. 21. & Jus Seland. lib. 4. cap. 15.* der sigis / at Eldinger skulle sværge Markeskiel. *Vide infra Markeskiel / & Recept Christ. 3. art. 27. Hans. Frid. 2. art. 42.*

Herfskab / *Disio, Dominum, Dominatio, vel Dominatus. Lat.* 1: Hffrigheden. Der om siger Recept *Christ. 3.* saaledis / At hvert Herfskab / 6. Dage tilforne / skal tilblude den som Rettis skal / at ville skie & hannem Præsten / som skal gifve hannem Sacramentet / oc undervise hannem i sin Siats Salighed / om hand det hafve vil. *Dicit. Recept art. 13.* Ordinantz fol. 40. *item fol. 54.* formelder: At Sacramentet skal gifvis dem en Dag eller to førend de rettis / om de det begjere / etc. *Legge Voc. b Dominare, supra. Item. Den Jislandste Lov M. B. 15. cap.* *Aliàs* Herfskab / eller oc Herfke / kaldis Stuve oc sted / hvor Ildhnuis er / oc hvor mand holder Huus oc Bærelse udi / saa mange Bærelser / som er under et Tag / hvor udi land boe flere Folck / end et Par / der sigis saa mange Hedsker eller Herfskab. *De hac vide Skaan. Lov lib 15. cap. 2.*

Herwerck / 1: Bold oc Mact. *Effractura, vis armata, vis intra Parietes possessoris, Depopulatio, effractio. Latine.* Saaledis at forstaa / Om nogen / med Forsæt / gaar i anden Mandts Gaard eller Huus /

Huus/ oc tager der ud / enten Fæ eller Klæder/ Waaben / eller andre
 Raaster/ fra Bonden/ hans Hion eller Giest / eller oc fra andre / som
 ere med Bonden i fellig / eller oc saarer nogen aff disse som i fellig ere/
 eller oc binder Bonden i sit eget Huus/ uden skyld / eller oc bortfører
 Bondens Kone eller Daatter med Bold / det er Hertvercke / oc der
 paa følger 40. Marcks Bod. *ut est text.* Jyd. Low lib. 2. cap. 30.
Vide jus Seland. lib. 2. cap. 20. & Skaan. Low lib. 5. 3. & 4. Om
 Drabemaal/cap. 3. Ivo som hugger i Broer eller Tingsstocker det
 er oc Hertvercke. Lord. p. tag. 46.

End rider mand andens Korn op med Bold / eller hiorder sit
 Fæ der i med Bold/det er Hertvercke : Dog skal der gode Danne-
 mands Rasiun til / paa det næste Ting/ oc vide hvad Skade giort er.
 Jyd. Low lib. 2. cap. 31. *Vide infra Vocab. Hiord.* End ofverfaldis
 nogen under Fjeld/eller Grøst/eller udi Rijsbod/som hand land haff-
 ve giort / grafvokt eller opreist / oc der udi eller under / ført sig self oc sine
 Raaster : Eller oc/ om mand ofverfaldis udi Skib/ som er ladt med
 Farelraaster/det er oc Hertverck/ oc bød is derfor/ ligesom det skeede u-
 di ens eget Hus/ *ut supra.* Der om see cap. 32. *ibidem.* Item Landboel
 & Vocab. Rijsboed *infra.*

End skal mand Bjer/det land effter deelis / enten med Sand-
 mand eller Raffninge / fordi det er ligere Hertverck end Ran. Jyd.
 Low lib. 3. cap. 41. Indtagt Fæ / (forstaa aff Enq eller Korn) maa
 Egeren ey udtage/aff Huus eller Fjeld/som det er indtagit: End tager
 hand det ud/uden dens forlof som det indtog/da maa det vorde Hert-
 vercke : dog skal mand ey ved anden deele / end ved den det udtoq/*eo-*
dem lib. 6 & cap. 50. Lege Huus infra. Item Vocab. Bryder supra.
 End ofver mand Bontens Bogen/ der hans Hustru sit der paa/ da
 er det oc et fulst Hertvercke. Jyd. Low. lib. 2. cap. 39. Ydermeere om
 Hertvercks Bøder/ *vide jus Seland. lib. 6. cap. 7.*

Hertvercks deele/ skulle deelis oc forfaldis/ lige som Drab/oc
 maa alle de sammenlunde kiarts oc Tinst. Jyd. se Low lib. 2. cap.
 29. oc maa en huer self forfølge saadanne deele / som ved brydis / *ut est*

text. cap. 32. 38. Jyd Low lib. 2. Dog skulle 6 Mand / (forstaa Siims-Mand) vone for Sandmand eller Dæffninger / at saaledis er vedbrut / at derforre maa deelis Herwercke / c. p. 34. ib: dem. Lege Vocab. Lands Lauting infra. Item Vocab. Saatte etiam infra.

Hest / *Equus, Lat.* hvorledis sig nogen forbruder paa anden Mand's Hest / oc hvad der om findis meere beskrevet / *vide Jyd. Low lib. 2. cap. 106. & lib. 3. cap. 3. 34. & 54 jus Seland lib. 4. cap. 26. 27. & l. b. 6. cap 2. Item Norst Low L. L. B. 33. & 34. cap. det hafver den gunstige Læjere aff de allegerte Texter ydermeere at fornemme. Lege Vocab. Rider infra.*

Den Norste Low siger : Om nogen leder eller drifver anden Mand's Heste sammen / at de bidis / uden hans Minde / der Hestene eyr / da bøde den Skade der aff kommer / oc Afvoldsbod effter Laugdomme til den Hestene eyer : Gaar Hest Skade til en Marck / bøde fuld Bærd / effter Lauadomme / saa som hand hafve det giort aff Affvind / oc den som Hestene lede / staa sin egen Fare. *L. L. B. 34. cap. paragr. 1. Lege Vocab. Rider supra.*

End tager nogen Hectelse aff Heste eller Dg / uden Eyermandens minde / da bøde imod Eyeren / effter sex Riellige Mand's Dom / oc staa for all den Skade / Hest eller Dg giør / indtil de komme Eyermanden til hände tglent uden de tagis i Eng eller Korn / oc der aff indfattis. *ibidem paragr. secundo. Nota.*

Løber Hest / Dg eller andet Fænnet / effter nogen Benfarendis Mand: da satte det ind / inden hand farer om tre Gaarde / eller stande til rette derfor. *ibid. paragr. ultim. Plura vide locis allegatis, & infra Vocab. Stodhørs.* End leyer eller laaner Mand anden Hest eller Dg / da skal den / Hest eller Dg tilhør / svare til ald den Skade / Hesten giør nogen Mand / uden det skeer for hans Forsømmelse skyld / som levet hafver. *L. L. B. 37. cap.*

Hestefør / siats den udi Norste Low / som er sin egen Berge / oc er fuldferdiq til at forestaa sit Gods / *ut. A. B. 19. cap.* Hver Mand som hafver sit fulde Bærd / oc maa sin egen Kjøb raade / oc er Hestefør /

føer/oc fuld ferdig: hand maa selff sine Penge raade/oc maa dennem ingen Mand skiffte / oc enddog at nogen skiffter dennem / da skal det icke holdis. *Dict. loco parag. 3. v. 2. Lege Voc. ab. Wmage infra.*

Hefteleye /er den Løn / som Sandmændene udi Lowen er forordnet oc tillagt / for deris wmage oc Rense til Landsking / (hvilcken dennem gifois i Jydland oc Fyen /) naar de paa nogen Sag ere opsteffnte at sværge / oc er samme deris Løn oc Hefteleye alle Otte / effter Lowens 2. Boggs 5. Cap. en halff Marck Sølf / som vaar/ effter gammel Mønt / der Daleren galk 3. Marck / 22½ ß. giør nu 45. ß. Danffe: den dennem opkræfver / skal udlegge Hefteleye paa det samme Ting / som de skulle sværge / oc der effter tage Tingsvidne / hvad heller de soere med hannem/ eller imod/ eller icke med alle/ da skal hand dog udgifue Hefteleye. End holdis Hefteleye der ofver / da maa det deelis med Hans deele. *Jyd. Low lib. 2. cap. 5. Lege Sandmand infra.*

Hette-ved / er at hegte eller at hæffte sig ved / *experitium aliquo, committere se alicui, Lat.* det er saa megit/ som at vofue / eller fordrifte sig til *ut:* At siete anden for noget. *Jyd. Low lib. 2. cap. 97. & 107.* Kand oc saa sigis om den Mand / som er *solvendo*, oc hafver at betale med / eller at hand hafver ved at hette / *o:* formuendis / saa mand kand hegte sig ved hannem uden Skade.

Hegniet / eller oc Hegne / *idem, sepire, Lat.* sigis udi Lowerne / naar nogen indlucker eller indtepper Jord oc Eyedom / i Marken / eller andensteds / som Ager eller Enz / enten med Grøfft / Dllge / Plancke / Bierde / Rijs / Torn / eller oc andet / hvad det være kand / paa det mand kand hafue saadant i Fred oc Forvaring / for Dveg oc Fænet: Saa Eng oc Korn / eller oc hvad som inden for findes / icke blifver opadt / etc. *Jyd. Low lib 3. cap. 50. 53. Hinc.*

Hegnit / eller oc hegnit / *septus Lat* sigis om den Dvang / eller anden Jord / som saaledis er indluct / for Fred oc Hegen: skyld. *Dict. lege & cap. 58. & 60. Slaun. Low lib. 9. cap. 10. Den Sieland: fte Low lib. 4. cap. 20.* formelder: Om mand boer sammen i Dve / da

er den nærmere til Low (∴ med Lowen at hjælpis oc forsvaris) som hegne vil/end de som øde vil. *Vide cap. 21. sequent. Lege Vocab. A. bild Gaard supra. & Indtegte Fæ infra. Aliàs.*

Heyn / ∴: Bestærmelse / Fred oc Leyde / *ut.* Om nogen tagis under Kongens Heyn / det er / under Kongens Bestærmelse / Fred oc Leyde / at svare for sig / til Sagens uddrag / eller oc i andre maader / hvad det være kand / etc. *Unde Vocab. Fordags: Bress / supra. Lege Vocab. Leyde infra.*

Hiembygd / eller Hiembygd-sine: der om *vide* Skaan. Low lib. 7. cap. 4. oc forstaais om Hiemsødde / ∴: Naboers Bidnisbyrd eller Hiemmel / som Liusven maa paaskiude / naar hand tagis med Kosterne. *Lege infra Skibe. aliàs.*

Hiemsødde / eller Hiemsødde:Fæ / er det Fæ eller Qvæg / som avlis eller sødis udi Bondens Gaard / oc der opfødis / som der fore kaldis hans Hiemsødde:Fæ. Om saadant nogens Hiemsødde:Qvæg blifver bortt / hvorledis det kand effter søgis / oc igien til Linge hælis oc becommis: der om *vide jus Seland. lib. 5. cap. 14. 15. 16. 18. 30. & supra Affare:Fæ. Item Vocab. Drøfft etiam. supra.*

Hiemsøddis:Bidne / *Testis Domesticus. Lat.* der om *vide textum* Tydske Low lib. 2. cap. 105. er 12. Mands Eed / oc tvende Naboers Bidne / hvilcke skal hafvis / om nogen klender sin Hest eller Nød / i anden Mands Hæff / oc den det i Hæff hafver / kalder det sit at være / oc siger / det er hans Hiemsøde / da skal det veries med 12. Mand / oc tvende Graade-Bidner / som sagt er / etc. *Jure Seland. lib. 5. cap. 19. sigis / At det skal være tvende aff hans Naboer / oc end en Mand / som Fæet vel klender / etc. Lege Følsmercke supra.*

Hiem-gafve / *vel* Hiemferd / *Dos. latinè.* ∴ Medgiftt eller Brudegafve / som Forældre gifve deris Børn / naar de udgifttis fra dem / hvilcket regnis dem for fulde udi deris Lod / om de siden skulle arffve deris Fider eller Møder. *ut est textus juris Cimbrici. lib. 1. cap. 25. Vide jus Seland. lib. 1. cap. 7. & supra. Giffter Fader / etc.*

Den Norste Low formelder : Om der er nogen Penge laant til

eil Hiemgafve / oc hannem i Hænder faaet som Pigen fick / da eper hand dennem saa frelste / som de / Fader oc Moder gaff hende. *A. B. 1. cap. parag. 4.* Saadan Hiemgafve skal føris til Bryllup / som udlofvit er / dog gifvis icke meere i Klæder til Hiemgafve / end treding / Men det andet skal være i sliq Vare / som hand kand avle Pendinge med / som Pigen saar / *ibid. parag. 2.*

Hvorledis hand maa kræve de andre hendis Medarfvinger til Jæffnit / oc det mindstis i hendis Gafve / om hun hafver faaet for meget / effter JæffneRegning. *ibid. parag. ultimo. Lege supra Vocab. Gafve. Item, Giffter mand sammen sine Børn / da skal sliq Forord stande / som mand gjør for sine Børn / hvad heller det er til Sellag eller Hiemgafve. Dict. lib. 6. cap. 3. parag. 3. Nota.*

Allesteds hvor sellig er lagt imellem Bonde oc Husfrue / da skal Hiemgafve gifvis deris Børn / aff beggis deris Penge / effter som deris sellig glort var. *A. B. 7. cap. 1. Art. tal. parag. 11.* Ders meere lege *ibidem. p. 11. & 13. Lege Vocab. Gield. Item, Barns bunden / supra.*

Hiemgield / er den Gield en blifver sig selff skyldig / forstaaet for Skade aff sin egen forsømmelse / eller forseelse. *Hinc Proverbium. At hafve Skade for Hiemgield. Jyd. Low lib. 1. cap. 36 & 40. See Gaardsretten. art. 4. & infra Vocab. Nødverge. Men hvorledis Bonden / eller hans Arvinger / hafver Skade for Hiemgield / naar hans Jord er soldt aff Nød oc Trang / oc en er Formue / naar skiffits skal. Der om see / *Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag. 4. Lege Vocab. Nøsbonden paulo infra.**

Den Norste Low siger / om den som usørmer Bonden i sit eget Huus / oc hand der ofver saar Skade / da hafve hand skade for Hiemgield. *M. B. 16. cap. Alias forstaaes ved Hiemgield / all den Gield aff Voit er hiemme glort / oc til Voens Nytte oc Gaffn er kommen / som Landgude / Huslene / Folckeløn / oc andet / etc. som med Børne penge skal først ud aff Voit / naar skiffits skal. *Receß. Christ. 3. art. 530 Vide Børnegods supra.**

Hiemme/ *Domi*, *Lat. ut*, i nogens Huse/ maa Daaben icke brugte/ ey heller det hellige høvvardige Altars Sacramente: De ey heller nogen/ Adel eller W. adel/ indviec i det hellige Ecclesiabs Staa hiemme i nogens Huse/ med mindre Nøden det udkrævrer: Men saadant skal al skee i den heele Forsamling / o: i Kircken / andre til got Exempel/ saa oc til sællis Bønens Krafft: Fordrist sig nogen Præst/ dette anderledis at forrette/ hand gifve til Straff 20. Enckende Daler/ oc den sort det lader gjøre/ 50. Enckende Daler. Seeff Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 16. Lege Drab *supra*. Norsk. Ord. siger/ At Fornødenhed hafver ingen Low. fol. 20.

Hiimmel/ *latinè Titulus vel causa possessionis*, Er (1) Lowlig Adkomme til en Ting/ *Hinc* kaldis den at Hiemle/ som er andens Mand/ til samme Tings Adkomst eller Hiemle-Mand. Jydsk Low lib. 2. cap. 93. & 105. Unde Proverbium, Hvo som bryfster Hiimmel/hannem bryfster icke Bastreb. Jyd. Low. lib. 2. cap. 106. Norsk Low Tyff. B. 4. cap. Vide Vocab. Vidterinder etc. *infra*.

(2) Kaldis Hiimmel Fuldmact/ Befalning oc Tilstand/ til nogen Gierning at gjøre/ eller Sag at fordre eller paatale/ saa oc andet/ hvad det være kand/ paa andens vegne at forrette/ saa vijt hans Fuldmact strecker/ oc den (*Principalen*) hannem vil hiemle/ oc vare gestendig/ *latinè Mandatum*. Hvor om vide Seeff Christ. 3. art. 12.

Hiimmel inden Ting/ paa sin egen eller sit Herstabs vegne/ hvor ved andre kand dragis fra deris Ret/ den skal vare væderhefflig/ oc Personlig til stede/ oc strax lide oc undgielde/ saa vijt i samme Lowmaalske kand oc bør. Seeff Christ. 3. art. 12. & 67. *Constit. Christ. 4. Dat. Hafn. 30. Junii, 1589. Hinc.*

Hiemle-Vreff/ maa ingen fremstiecke til Ting/ uden hand sender det Bud der hos/ som fuldmandig oc mæctiger/ strax at gaa i Dette/ oc at stande didi samme sted/ oc under samme Forsølgning/ oc lide oc undgielde/ hvils Lowmaal udi samme Ret kand forsølgis. *Dist. Seeff & art. 12.* Ydermeere om saadan Hiemle/ see Obnebreff Christ. 4. *Dat. Hafn. den 30. Junii, 1589. & supra Vocab. Dommere*

Hiemle

Hiemle/bør den som selger anden Jord/ oc værte hannem den/
med sine næste Frender / til dis/ at den som fisker/hafver tre Vinters
Hæff der paa. *Jyd. Lov. lib. 1. cap. 41. 42. 44 & Jure Seland. lib. 4.
cap. 35. Skaan. Lov lib. 4. cap. 14. 15. 18. & 19.*

Hiemsteffne / det Ord findis i den Norske Lov *K. B. 7 os 8.
cap* oc bemercker/ effter Lertens Anledning / Kald oc Varsel/ eller oc
Steffne-maal/ fra en Mands rette Voepal/ at møde til L. iemtinge/
eller rette Værmeting at svare/ enten for Gield sag/ eller i andre maa-
der/ nogen plictig er. Lovens Ord/saa vijt/der om ere saaledis: Hvo
som vil sege nogen i Fylcke (o: Herrit/ eller oc en Fierding eller Skib-
rede/som svarer til et Ting) da skal spørgis om hans Hiem: Næfner
hand det/ da skal hand der steffnis oc tiltalis: Icke maa hand næf-
ne sit Hiem hos nogen Herremand/ uden saa er: Vil hand icke si-
ge hvor hans Hiem er/(som skal bevissis) da maa hand steffnis/udt hvil-
cken Mands Gaard mand vil/ (forstaa i det Fylcke hand findis) oc
der tiltalis/for hvad Sag mand høfver ofver hannem at søge. *K. B. 7.
cap. par. eg. 1. Lege Vocab. Sag infra. Nota.*

Steffnis hand oc paa Lofsvet / som de købeis sammen / oa er
oc ret steffnt. Hiemsteffne maa mand steffne for anden / som sin
egen / om der ere Vidnetii / at hand er oinbedit. *cap. 8. ibid. par. eg. 3.
Om Steffning i Danmark. Lege Vocab. Steffninger. Item Løjis
Karl infra.*

Hiemtinge / er Herrerig: Bye eller Birecke-ting. *Recess Chri-
stian. 4. lib. 2. cap. 6. art. 27.* forbiuder / at til Hiemtinge / skal ingen
fordeelis/for Sager som ere ofver tre Dalers værd/ eller Xc paa gield-
det/med mindre tilforne/ effter Lovlig Kald oc Varsel/er dømt i Sa-
gen. *Lege Vocab. Dceimaal supra.*

Hion/*lutine familia.* *Jyd. Lov lib. 2. cap. 30. lib. 3. cap. 68.* er
Lienste Liunde/ oc Folck/ som in Mand hafver: Herf oc herf for Nær-
lig Løn / oc er hos hannem / Leye: Hion kaldit/ effter *Jyd. Lov lib. 3.
cap. 44. in fine. Jure Seland lib. 5. cap. 10. &c.* der kaldis de Anstuge-
Hion/ c: *Træl / qui ser vi dicuntur:* End de ere icke fielse/ eller deris

egen & *sequenti capitulo. 11.* der næffnis Anstug Rone oc Anstug Mand/de som ere ey frelse/men Trælle. *Skaan. Low lib. 6. cap. 12.* siger / At Hion oc Trælle maa gribis oc tagis hvor mand hither denem/naar de ere bortløbne. *Vide supra Anstug: Hion. & infra Lege: Hion. etc. alias.*

Hionelag: kaldis det Felligsskab / som er imellem Mand oc Qvinde/ofver deris Tiunde. *Item, forstaais oc om Mand oc Qvinds samqvem/ut allegato cap. 11. lib. 5. jure Seland.* Forstaais oc om Ecteskab udi Sverrigis Low.*ut Giffte B. cap. 4. Recept Christ. 3. art. 53.* siger: Kommer Hion sammen i Voe/forstaa/om de komme sammen i Ecteskab/ oc dser enten dere/ da skal all vitterlig Giæld/ Niemgiæld oc Børnepeng/ saa som der inde er / først betalid aff sellig Voe/ saa vlist som Voepenge / oc rørendis Gods tilrecker / oc hvis det icke kand tilrecke / da betale hver som hand tog i Arvøe/ om hand tager ved Arvøe/etc. Seendermeere her om den *Skaan. Low. 1. Bog 7. cap.* som oc her med ofver ens stemmer. *Item lib. 2. cap. 1. 2. ibid. & Norsk Low A. B. 7. c. p. 1. Arff. parag. 11.*

Hjord / *Grex, Lat.* er Fæ oc Qveg / dog icke mindre end 12. Hoffer. Mindre end 12. Nød er ey Hjord / 12. Nørse/eller 12. Svineraad. Farer mand med Hjord i anden Mandis Ager / oc Hjord der hans Korn op med Bold/det er fuld Hervercke. *Jyd. Low lib. 2. cap. 31. lib. 3. cap. 48.* Oc da bøddis 40. Marck / om det er fuld Hjord. Men er det ringere Qvæg/da giældis Skaden / oc 3. Marck Bonden oc Kongen/eller affverte med Kigens næffn *eodem lib. c. p. 19. text. allegato.* *Skaan. Low lib. 9. cap. 2.* siger oc / at Skaden skal giældis/ oc der til 3. Marck.

End hjorderd mand anden Mandis Eng op med Bold / da giælde hand Skadeleid/der Fait aatte oc bste 3. Marck. *Jyd. Low lib. 3. c. p. 48. Lege Stod infra.* Dog skal der gode Dannemandis Raasium til/ paa det næste Ting/ oc vide hvad Skade gjort er. *Jyd. Low lib. 2. cap. 31. Lege Vocab. Brevs. beed. supra.*

Hjord ran er/om mand ganger i anden Mandis Flod/ude paa
 Marø

Marcken/oc tager der ud/ Hørs eller Død/ eller noget andet Fæ/eller Hø/ eller Korn/eller Lømmer/ eller nogle andre Kaafter/ der halff Marck-Penge gielder. Jyd. Low. *lib. 2. cap. 46.* det er Raaffnings-Low/oc bødis derfore Bonden oc Kongen/ hver 3.marck. Jyd.Low. *lib.2. cap.47.*

Hitte Barn/ *Expositus infans.* Lat. kaldis det Barn/ som findis lefvendis bortkast/ speet oc usødt/ eller oc det som Moderen er fralsøben: Saadanne Hitte Børn/ saa vel som andre uformuende Faderløse/ udi Kjøbstaderne/ skulle ved Ofversformynderis Tilliun opfød/ oc lære Handvercker/ oc kladis/ aff hviis Almiisse/ Borgerne der til godvilligen ville gifve: derforuden skulle forordnis en særdelis Kircketafte/aff tvende Farsver: Saadanne Børn skulle oc udi tvende Farsver Balmel kladis/paa det de dis bedre land fiendit/ om de borts løbe. *Recess. Christ. 4. lib.2. cap.3. artic.8. parag.3. Lege Vocab. Jusser/paulo infra. Børnehuse supra.*

End befindis nogen/enten sit eget eller andres Barn/at henlegge paa vilde Marck/da hafve deris Liff forbrut/om Barnet findis end ved Ljvet: End leggis det paa Alfare Beye/ at det leffteligen kand findis/ da straffis den til Ragit/ saadant gior/ oc brandis paa Kinden. Medens henleggis saadanne Børn i Huse eller Byer/hvor de strax kand findis/ oc reddis: da straffis den/ saadant gior/ til Ragit. Forord. *Christ. 4. Dat. Hsfn. den 27. Novemb. Anno 1647.*

Hitte-Gods/ *res fortuita, res fortuito inventa.* Saadant Hitte-Gods/ skal opliuis baade til Kircke oc Linge/ oc nafngifvis hvad som fundet er/ ellers kand den som finder det/vorde derfor Lius. Skaan. Low *lib. 7. cap. 12.* Den gemeene Regel siger/At Hitte-gods er halff staallit/ uden det vorder Lowlig opliust. Jyd. Low *lib. 2. cap. 112.* formelder/ At den der finder/ hand skal sige hvad hand hitter/ oc den der tabte oc effterliuser/h ind skal sige Jertign oc Mercke. *ibid. lege Danesæ/ & Funden Gods supra. Item Norst Low Tyff. B. 13. cap. Lege Vocab. Jersfundit Gods. infra.*

Hitteer nogen Mand Sølf eller Guld/ enten i Høpe/ eller eff-

ter Plow/ eller nogen andenlunde / da skal Kongen det hafve. End
 døl hand/ at hand hitte icke/ da verie hand sig med Frender Fed/ Jyd.
 Low lib. 2. cap. 113. End om noget hittis under Bondens Laas. etc.
 der om see Jyd. Low lib. 2. cap. 98. eller oc i Bondens Sxis Hæff.
 ibid. cap. 100. *Lege Vocab. Mandfage. infra.*

Hoe / *struprum. Lat.* Horerjes wreenhed forbiudis oc Fla-
 gis udi Guds Low. Derom læs Mose. 2. Bog 20. Cap. v. 14 den
 3. Bog 18. Cap. à vers. 6. ad 23. Cap. 19. v. 29. den 5. Bog 5. cap.
 v. 18. 21. & Cap 23. v. 17. 18.

Hoe/ oc Horerjes vederstyggelige Gjerningers udgang/ stil-
 lis en hver for Dyen/ oc derfor befaleet at flyes. Der om læs Salom.
 Ordsprock 5. Cap. saa oc det 6. Cap. à versu 28. ad finem
 Capituli. End oc saa det 7. Cap. fra det 5. Vers / indtil enden. &
 Cap. 22. v. 14. Cap. 23. à v. 27. ad finem Cap. Prophet. Ezech. i det
 22 Cap. v. 10 11. Hof. Cap. 4. à v. 10. ad finem Capituli. Malach.
 3. Cap. v. 5. Job. Bog 4. Cap. v. 13. Syrach. Cap. 9. à v 3. ad 12.
 Evang. Matth i det 5. Cap v. 27. 28. & Cap. 19. v. 9. den 1. Skrif-
 velse til de Corinth. i det 10. Cap. v. 8. Til de Ephes. i det 5. Cap. v. 3.
 5. Til de Thessal i det 4. Cap. v. 3. 4. 5. Til de Ebr. i det 13. Cap.
 v. 4. Jacob. Epist. i det 4. cap. v. 4.

Hoe oc Horerjes wreenhed / bedriffsvis / oc derfor truis oc
 straffis/ baade med timelig oc evig Straff. I den 1. Mose Bog 6.
 Cap. à v. 1. ad 8. v. 11. 12. 13. & Cap. 7. à vers. 10. ad finem capituli.
 & Cap. 19. à v. 5. ad 13. & v. 24. 25. Cap. 26. v. 34. & Cap. 34. v.
 1. 2. 3. & v. 25. 26. 27. 28. 29. 31. Vdi Mose 3. Bog 18. Cap. à v.
 24. ad finem Capit. Læs ydermeere sammesteds det 20. Cap. à v. 10.
 ad 27. Vdi Mose 5. Bog 22 Cap. à v. 20. ad 30. Vdi Dommers-
 nes Bog 19. Cap. à v. 22. ad finem capituli. & Cap. 20. totum.
 Læs udi Samuels første Bog 2. Cap. v. 22. etc. i den 2. Bog 12.
 Cap. à v. 7. ad 12. Hos Prophet, Jeremiam i det 5 Cap. v. 7. 8
 9 10. 11. 12. 13 14. etc. Syrach Cap. 19. v. 3. Vdi S. Povels Epi-
 stel til de Romere i det 1. Cap. à versu 26. ad finem Cap. saa of i a l
 den

den 1. Epistel til de Corinth. i det 5. Cap. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & Cap. 6. vers. 9.

Hoereries Nidkerhed for Guds Ære / Hvorledis Hoerkarlen oc Hoeren tillige ihieslicke aff Pinehas / der om las Mose 4. Bog 25. Cap. v. 7. 8. hvileket Drab oc Gierning HERren befalte / oc lofvede Pinehas derfor / oc gjorde Pact med hannem oc hans Sæd / til et ævigt Præstedom. v. 11. 12. 13. *ibid.*

HoereBørn / *spurius, nothus, Lat.* ere de / som avlis aff Fæder uden Bøyn i hans Ecteskab / eller aff Moder / som hendis Mand sig icke v: d kiender. De Børn tage ey Arff effter Fæder / enddog hand luis oc skæder dennem alt det hand meestformaar / Men hvad hand skædte oc gaff dennem i Hænde / sørend hand døde / det beholde de / oc ey videre. *Jydske Low lib. 1. cap. 25. Nota. HoereBørn oc Skæge Børn / skal døbis effter Prædicke / Morff. Ord. fol. 18.*

Hoerkarloc Hoerqvinde / *Adulter & Adultera. Lat.* som komme jammen i Ecteskab / oc blifve siden atskilde / hvorledis deris Guds deelid / imellem dennem oc deris Børn / der om lege *Jydske Low lib. 1. cap. 24. Item Vocab. Ectesolck supra. Morff Lowes A. B. 5. oc 6. cap.*

Hoeresag / iblant Ectesolck / oc deris Straff. *Receb. Christ. 3. art. 60.* Første gang / hvors Brøst saa findis straffis de paa deris Guds oc Penge / effter deris yderste Formue : Findis det anden gang / da iligemaade straffis paa deris Guds / oc strax forvifis Landet. Sker det tredie gang / da skal Manden halsbuggis / oc Qvinden drucknis. *Text. Allegat.*

Frider. 2. Ordinance / om Ecteskabs Sager / Dat. Hafn. den 19. Junii. 1582. part. 4. & parag. 5. formelder : At hoileken Ectes Mand / som befindet sin Hustrueudi Hoer / oc søger siden Seng med hende / da hafver hand der med forbrut sin Siltale tilhende. Men forseer hun sig anden gang / oc hand da holder sig fra hende / da maa hand klage hende an / oc stillies ved hende / etc. Kircke Lowen formelder / At ingen maa gifve eller tillegge anden Mandis Kone Hoersag /

uden Wonden selff. End vil Wonden selff jicte hende / da verie hun sig med Nassin imod hannem. *par 29. 16.* For hvilcken Diet Hoersager forfølgis/der om *lege supra Vocab.* Ecteslads Sager. *Item Capitel. et. im supra.*

Jure Seland. lib. 2. cap. 2. formelder / At hvilcken Ectemand / som finder sin Hustru i aabenbare Hoer / da maa hand sage hende fra sig i hendis bare Serck / om hand vil / oc beholde hendis Gods / imeden hun lefver. Vil hand oc tage Bøder for Hoer / da staar det til hannem selff / oc maa paalegge Hoerkarlen saa megen Bod som hand vil / oc er for alle Lower frij / oc ingens Sigelse der udi undergisven. Ydermere her om / *lege supra Vocab.* Et teselskis Skilsmisse. *Diet. jus Seland. lib. 2. cap. 3. cap. 4. ibid.* siger: Vil hin necke / der for Hoer beskyldis / da dølie det med 3. Sylder Eed. *Lege Arvboeg / cap. 60. Item Skaan. Low lib. 13. cap. 3.* som formelder : Vil Wonden Bøtter tage / da hafver det været Low / at hin bøder 40. Marck for Lagre / oc 3. marck for Sucke / etc. *Lege Socke Bod infra. & supra Vocab.* Wonde maa *p 29. 112.*

Hoffmænd / *Aulicus Lat.* kaldtis i forige Tider / Wehractige Karle / som tiende nogen god Mand for Klæde oc Penge / eller oc t Gaarden til Hofve / hvor aff de nassintis Hoffmænd. Gaards Ret *art. 28* siger / At der ere mange som gifve sig ud for Hoffmænd / oc vide dog intet aff Kytteriet / eller at omgaaes med Heste oc Harniff: Hvorfore en hrer / som sig for Hoffmand vil udgifve / oc annamme Klæde oc Penge / er forplict / hver Morgon at gange i Stalden / oc røcte oc vifte hans Hoebendis Heste / med all anden Nødtørfflig tilbehøring / oc naar det er bestillet / skal Hoffmændene gifvis Frækost : Men er hand paa nogen Reyse / stacket eller lang / da skal hver Hoffmand / selff røcte oc vare den Hest hand rider / saa oc vifte oc vare det Harniff oc Rustning hand fører. *Diet. Gaardstet. & art. 28. Lege Svenne. Item Lieniste Karle infra.*

Hofvit-bøel / kaldtis udi den Norste Low / Gaarden eller Aaefædit / som ældste Broder viger til / naaar Døds Jord skiffis skal / imel-

lem Sødskinde: Lovens Ord ere disse saa vijt der om: Hafver Fader
 Odels Jorder effter sig / da vilger ældste Broder til Hofvitbølllet / oc
 de andre Sødskinde tage lige Odels Jorder paa deris Lod/hver for sin
 Anpart: Broder til Broderlod / Syster til Systerlod saa de ere jeffne
 gode/effter Darnemænds vurdering. *A. B. 7. cap. 1. Arff/parag. 4.*

Er ey Broder eller Brodersøn til / da eyer ældste Syster Hof-
 vitbølllet / oc de andre Syster lige gode Jorder / som er sagt om Brø-
 dre: End flere Medarvinger til en Gaard / da skal den ældste Broder
 nyde Afsædt til Gaarden / oc gifve hans Medarvinger fyllist Jord/
 eller andre gode Vare: Kand det icke see / da nyde hand dog Afsæ-
 dt / oc gifve sine Medarvinger Landskyld / effter sex Laugrettis-
 Mænds sigelse oc gode Tycke. *ibid. parag. 5.* Hvorledis Arvinger/
 som icke ville møde til Skiffte / maa stennis for Hofvitbølllet: der
 om *vide, O. B. 3. cap. Lege Vocab. Afsæde supra.*

Hofvit-lod / *sors. Lat. eller Boeslod idem*, det er alt det no-
 gen eyer (hvad heller det er Qvindel eller Mand) rprendis oc w:rpren-
 dis Guds / hvad heller det kand være indkommen i fellig / eller uder
 for / oc der aff iglen kand udgørís / om paaeffis. Hvorledis Hoere-
 børns Hofvitlod udgørís / det sees *ex textu juris Cimbrici, lib. 1.*
cap. 24. Men hvorledis Hofvit-lod kand forgjørís med Styld/
 Manddrab / eller i andre maader / der om *Jyd. Lov lib. 2. cap. 42. 97.*
99. 100. 101. 108. 115. lib. 3. cap. 67. jus Slaan. lib. 2. cap. 12. Arfve-
Bog / cap. 42. § 43. Kecij Christ. 3. art. 27. Vide Vocab. Bod &
Boeslod / supra.

Kong Magnus Hagenssen / loed iblant andet udgaae en Rette-
 bøder udi Norge / i gamle Dage / som formelte fornembligen / hvor-
 dan Kongen vilde opberge Hofvitlod i de Dage / (hvilket dog icke
 har indførís uden all:ne for en Videnskab. etc.) Ordene der udi liu-
 de saaledis: Om nogen Mand kom saa ilde for Skade / at hafve
 forqort baade Lj: oc Guds / ut: Om hand sloq Laug-Manden ihjel/
 eller brænde Mand inde / eller hugge Haand eller Fod aff ander
 Mand / eller stunge Øye ud / eller skær hans Tunge aff / eller myrder

Mand eller skier hans lønlige Lem aff / eller dræber Fader / Moder / Broder / Søster / eller sin egen Kone / eller oc Kone / Mand / eller dræber sig self / eller slaer en Mand ud i sit eget Hiemmel / eller løber bort med Ectemands Koner / eller tager med Vold / eller falsker Kongen eller Stadsens Bress / oc Segel / eller slaar den Mand ihjel / sem haffver Kongens Bestærmelse Bress / eller i Kongens nærvarelse / i Hertsberge / eller i Skib / eller hævner vobødemaal / eller tager Penze til saadanne Stycker at giøre : Om nogen Mand falder i disse Vbødemmaal / som Gud lad ingen udi falde / oc haffver saa forgiort Liff oc Guds ved Kongen : De haffve saadanne vgiernings Mænd / Værn effter sig / som i Baumæct ere / da skal Kongens Ombudemand / stikke saadanne Børn saa mange Penge aff dem vslaagnes Guds / som de kunde opfødis med / saa lenge til de kunde fortiene deris Føde / for deris Barndoms skyld / om der ere saa mange til / førend Kongen tager noget. etc. O / vel betænckt / synderlige i de Dage / som er os frer 330. Aar siden. etc.

Hofvitlemmer ere / Næse / Tunge / begge Hænder / begge Fødder / begge Dyne / saa oc Mandes lønlige Lem / hvorføre bødis fuld Mandbod / om nogen aff dem affhuggis. *inre Seland. lib. 3. cap. 4. s. 5. & 13. Vide Skaan. Lov lib. 5. cap. 10. Lege supra Vocab. Fuld Mandbod.*

Hofvitnggler maa ingen Smeder giøre / uden alle Laasene harnam der til stiliis / eller oc hand vist ved / at de hans egen Laasse ere / som saadan Hofvitnggel lader giøre / oc det ere væderhæfftige oc Vøesætte Mænd / ey heller nogen Dirick / Lyffvængel / eller oc nogen anden Nøgel giøre / enten effter anden Nøgel / eller som i Boy eller andet Land være effterlignet. Fordriister sig nogen Smed der til / da haffve forbrut sine 3. Marc. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 29.*

Hornumme / er det samme som Ornum / oc et sær stycke Jord / som er uden Reeb haffdit / oc aff Arills tid ingraffvit. *Vide jus Scan. lib. 4. cap. 8. versione Lat. oc skal med Oldinger sværgis. Mens dersom der om / imellem By oc anden tvistis / da skal først hver i Bye spær*

sværge/siden skulle ellefve Mænd sværge/ som Hofol Bønder kaldis.
ibid. Vide infra Hofol Bønder.

Hosbond oc Hustru / *Maritus & Uxor, Lat.* ere Mand oc
Qvinde / de maa ey gifve eller opdræge hver andre noget i de eel. ff:
vendis Liff / Thi det kand icke være bestandigt effter deris Død / med
mindre de hafve deris næste Arffvingers Bewilning / Ja oc Samtyc
cke der til. *ut Jyd. Low lib. 3. cap. 43. & supr. 1. Gafve. Item Vocab.*
Bentelig *infra.*

Den Dørste Lew siger : Vile oc Hosbond eller Hustrue/eff
ter Bylluppet/ gifve hver andre nogen vtilighed / (forstaa/ gifve eller
frskrifve hver andre noget) enten med Løspre eller Heste: Geds/ da hol
dis det icke / uden det skeer med næste Arffvingers Samtycke. *A. B. 3.*
cap. parag. 7. v. 3.

End taal Hosbonden / at Hustruen skjøder noget bort / oc
fanger den Larhæffd paa det som kjøbtis / uden Bondens Liæ: / da
maa hendis Arffvinger deele det effter Igen / oc Bonden gielde Bon
den oc Kongen/ hver 3. Mark / fordi hans Kone skjødte whiemmel /
oc hand viste oc taalde det. *Jyd. Low. lib. 3. cap. 44.* End deel hand det
selff effter igen/ da gielder hand icke derfor : den hafver dog sit Værd
tabit/ der med Bondens Hustru kjøbte. *ibid. in text.*

Hosbonde oc Hustru / som ere atskilde fra hver andre / hvor
ledis de tage Arfve effter deris Børn / om de ved Døden affgaar / der
om *vide Jyd. Low lib. 1. cap. 5. lege supra Vocab. Eccesold.*

Hosbonde oc Hustrue / saa oc deris Børn / forgjøre deris
Hofvitid med Styld/om staaene Raaster findis under deris Laas oc
Lyckelse / eller oc Børn ere saa forstandige / at de kunde fiere oc døllie.
Jyd. Low lib. 2. cap. 97. & cap. 100. Vide ius Seland. 6. cap. 12.

Hosbonden/forbryder en Helligbrøde paa sin Hustrue/Børn
eller Leye: Hlon / fordi hand reffer dem til skielighed / med Kiep oc
Naand/naar de bryde/dog maa hand ey reffe dem med Naaben. Men
Hustruen oc Børnene kunde bryde Helligbrøde paa Hosbonden/
i lige sald/forstaa/ om de slaa hannem. *Jyd. Lew lib. 2. cap. 82. vide*
Helligbrøde supra.

Hosbondens Bløe Mad / (forstaa til Hofve) maa ingen foracete eller spille. End hvo det foraceter eller spiller/ med vilie/ den skal ligge i Lornet i tre Nætter/til Band oc Brød/oc forvissis Gaar den med Wnaade. Gaardsret *art. 20. Vide Spøret art. 28. Lege Raast. infr. 2.*

Hosbonden / om hand selger sin Jord for Penge oc Boefæ/ da tager hand / eller hans Arsvinger / (naar Skiffte staar) sylliste derfor i Rigs Jord. Om Bonden hafver soldt sin Jord / til sin oc sin Hustruis Raast eller Fordeel/ da tager hand eller hans Arsvinger syllist i Boefæ / med mindre hans Jord er sold aff Nød oc Trang / til beggis deris Liffs underholding/ oc ingen skoer Formue/siden i Doen er indkommen: Er ey Boefæ til/ da hafve sig Skade for Hiemgielt: Eht aff Hustruens Jord fange de ey Bleg: Selgis baade aff Hofbondens oc Hustruens Jord/da tage de Bedgerlag i Rigs Jord oc Løssøre/effter som aff hver soldt er. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. paragr. 4. Vide Skaan. Lov lib. 1. cap. 14. Lege Vocab. Bonde pag. 110. supra.*

End selger Hosbonden Hustruens Jord/ da tager hun eller hendis Arsvinger/naar Skiffte staar/syllist i Rigs Jord: Er ey Rigs Jord til/da i Bondens egen Jord/ eller i beste Løssøre/ om ey Bonde Jord er / saa der aff kand skee syllist. *Eodem lib. 6. cap. paragr. 3. Dict. Recess Christ. 4.*

Hospitaler / *Nosocomium. vel Valetudinarium. Lat.* kaldis de Huse oc Steder i almindelighed/ (hvad heller de ere i Rigsstæder eller paa Landsbyerne) som aff den Christen høne Øffrighed/ saa oc andre Guds Ørn/ gudseligen ere beskickede/ oc med nødtørfftig Tilleg forsiunet/til Fattige/ Siuge/ Krøblinge/oc Banskøre Lemmers / værelse oc Ophold. Hvad Christellige Omforrig/ den salige Herre/ Høffselig *Christ. 3. Reg.* for saadanne Hospitaler hafver hafft/ oc hvorledis hans Mayest. de Fattige hafver forsiunet oc *privilegerit*, det sees tancværdig udi Kircke Ordinangen / *fol. 74. nemliq/ at hans Kongl. Mayest. for alting vilie / at der skal igien tilleggis til Fattige Folckis*
frij

frij Brug / Landsbyer / Møller / Fiskevand / Skoutve / Neger
oc Eng / oc hvad andet der kand findes / at hafve været / aff verdums
Tid / lagt til saadanne fattige Menniskers Ophold / om det er fra-
kommen med wret / oc derfom saadant findes nogensted lcke at være
nock / da vil hans Kongl. Mænest. legge til hvad der fattis / etc. Hvor-
ledis saadanne fattige Hospitals-Lemmer / skulle tilfættis *Diaconer*
oc Forstandere / oc i alle maader forsørgis / med Føde oc Baretagt / der
om see *ibid. fol. 75. & 80. Item supra Vocab Fattige / & Væler. Item*
Riber art. 18. 19. 20.

Hospitals Forstandere / hafve Juldmack / ligesom anden vlt-
terlig Bield / ved Ketten at esse oc affordre / aff Adelige Fruer oc Jom-
fruer / eller oc deris Berger / de forbudne Smycker / som de bære paa de-
ris Huer oc Klæder / hvilke ere forbrut til næste Hospital / som de
bæris. End findes Hospitals Forstandere forsømmelig / daa maa an-
dre / hvem der vil / deele dem derfor / oc vinde dem slikt Forbudt aff.
Recess Christ 3. art. 25. Vide Recess. Frid. 2. art. 10. & infra Vocab. Læns-
Mand. Item Adelige Fruer supra.

Hotol Bønder / *quasi* Odelsbønder / kaldis udi Skaane de
Bønder / som skulle sværge om Stuff oc sær Jord / effter Eyerman-
den / som sig samme Jord tilhægnede / enten ved Risb eller anden Li-
tel. *Vide Skaan. Low lib. 4. cap. 8. vers. Lat.*

Høffte / er / at samtycke eller tage ved / *ut*. At samtycke / at lade
sværge Marckessiel / eller andet saadant. *Et hinc* Høffdader / *o*: det
som er samtyckt. *Vide her om Skaan. Low lib. 4. cap. 7. Alias* Høf-
de-Eeden / er / at læse en Eeden for / *ut*, inden Ting / naar nogen skal
vidne eller affsige noget ved Eed. Sverigtis Lands-Low. Høgmaals
B. *cap. 10. par. 2. 1.*

Høge eller Falcke / ere tvende slags Fugle / dog Falcke hos os
icke saa vel bekient som Høge. Der om siæer Skaan. Lows 11. Bog
5: Cap. Hitter mand Høge i anden Mandis hegnede Skov / da
maa hand en hugge Hage / *o*: Kraage / (eller oc saa Træ / til Trappe el-
ler Stige / at oplhøve i Træit med /) Men maa tage dennem bort /

den

den Skofven eyer / kaldisløb. End hlytter mand Høge i almindelig Skow / oc mercker Træet / som de udligge / eller oc winder Høge offne Flage / om hand stæcker dem; eller oc sammenbinder dem med Bingerne / saa de kand icke bortflye : Læger anden Mand dem siden bort / oc bekiender det / legge Høg ud tilbage / oc bøde 2. Dre: End del hand / oc det bevijsis ham ofver / da forsølgis derfor som anden tyffnet: *text. praallegat. Lege Vocab. Falcke supra.*

Den Dorste Low siger : Om mand tager Høge eller Falcke bunden i sin Næde / oc døllier det : daer hand Lufft derfor (om hand liuser det som Falcken tilhørde) oc bøde Kongen 4. Marck. Tyff. *B. s. c. p.*

Hørring / det er et ret gammel Jydsk Ord / oc udi Kattergang i Danmark aff Alder brugellig / dog alle voris nu brugelige Lovbøger ubekiendte / oc ingensted der udi næffnt mig forekommit. Dets beskaffenhed / hafver sig dog saaledis som efftersølger.

Hørringer / sex væderheffige Dannemænd / udi Herrit / Ridsing eller Birck / boesatte / som aff Herrit. Bye eller Bircke. Fogit / inden Ting blifver næffnt / oc udi Tingbogen / lige med de 8. Stockmænd (særdeelis) vorder indskrefvte / fornemlig i Jydland oc Fyen meest brugellig) hvilcke for^{ne} 6. Mand / kaldis Hørring / aff Aarsage / at de skulle sidde Ting med den Dag / oc forhørre de Sager / som med fire Laugdage blifve deelt oc forfuldt / Hvor om for^{ne} 6. Hørringe skulle særdeelis vidne oc affsiige (naar det dennem aff Dommeren befalis oc paaleggis) At N. N. er saaledis for N. N. Sag loulig forfuldt / deelt oc Lovsøgt / saa hand bør effter Lowen at bøde oc udlegge det som hand søgis oc tiltalis for. Hvor effter tagis Tingsvidne beskrefvte / oc udstedis / med de 6. Hørringe deris Naffne / saa vel som Stockmændenis / der udi indført. Under Lufsgodens oc Skrifverens / saa oc tvende aff Stockmændenis / Forseigling. Men hvorledis *Processen* ydermere drifvis med Hørring / der om see *supra Vocab. Deele.*

Hvo saaledis vorder Lowlig fordeelt med Hørringsdeele /

teffe retter St. affner / eller aff bevijsse / da er hand salden / foruden Hof-
vitsagen / at både Bonden oc Kongen / hver 3. Marc: dog skal hand
i lige maade / (effter loulig Kald oc Børsel / oc effter gammel Brug)
med fire Laugdage oc sex Hørring / fordeelis / for saadan hans Falds-
maal. De da affsiage for^m. Hørring / (effter at de vorde Tingfog-
den befallt oc forelagt) At effterdi bevijs / at N. N. er tilforn: loulig
deelt oc Lougsøgt for N. N. Hofvitsaa / da er hand oc nu i lige maa-
de / loulig deelt oc Lougsøgt / for hans Faldsmaal / hvilket oc i lige
maader tagis i Tingvidne beskrevit. *ut supra*. De siden er hand ret
Loufeld / vould oc mindre Mand / indtil hand retter for sig / for alle
de Lougmaal hand er søgt for.

Dette *statueris* aff voris Jyd. Low *lib. 2. cap. 01. in text.* saa-
ledis: End taal hand Dom / oc vorder ofverhørrig / oc retter ey inden
Laugdag / da er hand skuldig / at rette ved Bonden / ofver det der er paa-
fiært / 3. Marc: / oc 3. Marc: til Kongen / saa som hand vaar salden
for Næffning / oc saa maa der effter Nam brugis / om det er Lougdeelt
paa Ting. etc. *al. as. Norge.* Hvor saadanne motvillige oc Rættens
Foractere / fand insteffnis for Laugmanden / oc giøris Fredløse / der
om see Dorst. Low. Tingf. B. 6. *cap. Hic Concord. jus Seland. lib. 3.*
cap. 25.

De enddog Hørrings-deele oc *Process*, hafver saaledis været i
brug aff gammel tid / som sagt er / saa findis dog ingensteds Hørring /
eller Hørrings *Process*, vdi Lovbøgerne næffnt / *ut supra*. Men i det
sted næffnis Mandheld / eller Mandhellig / som fornemlig er at see /
Jyd. Low *lib. 2. cap. 18. lib. 3. cap. 27. & 28. Jus Seland. lib. 3. cap.*
26 & 28. lib. 4. cap. 3. lib. 5. cap. 28. Lege Vocab. Mandheld infra.
De drifvis Mandhelds *Process* i lige maade / med 4. Laugdags deele /
som Hørrings deele / *ut supra*. Er oc i lige Bøder oc Straff / som
aff de *allegerse* *Texter* ydermeere *demonstreris*.

Men *in Glossa* ofver voris Jyd. Low 2. Bog 12. Cap. vdi
den første *Edizion*, der talts om Hørring saaledis. Saa skref Lands-
dommer oc andre gode Mand med hannem / aff Landsting / *Anno*

1465. At hvo som besættis Lovlig Birck eller Ridding / da maa des deelis med Hørring / om det forsamnis med Sand mand / oc da skal derfor bødís / 3. Marcß Vonden / oc 3. Marcß til Kongen / i det mindste.

Her paa følger Birckerættens 18. Art. som formelder : At effter som fast ald Boldsom Foretegt oc Gierning / (ved hvilken nogen forurættis i Bircket) Bolds eller Hærvercks Loumaal brugis / da saa fremt det icke Louligen / inden 6. Uger / fulddrifsvis / meden forsamnis / kommer Sandmænd / eller de om 40. Marcßs Beld-oc Hærvercks-bøder kiender ey til / meden samme Sag maa med Bolds deele oc Hørring forselgis / oc bødís da Vonden 3. Marcß / Konges sagen 3 Marcß / oc den som Birckerættent tilhører 3. marcß.

End siger wrij mand nogen anden Ord til / i Bircket / til Tingge / Steffne / Moede / eller i anden ærlig oc ædrue Forsamling / som nogen Mands Tre egentlig paa gielder / da maa hand derfor til Birckerætinget fordeelis / ved Hørring / oc være salden / 3. marcß Bont en / 3. marcß Kongesagen / oc 3. marcß / den som Birckerættent hafver / hvor hand oc boer / uden eller inden Bircket. *Dict. Birckerætt. art. 20.* Dog for Ord / ved hvilke ingen siets paa sit ærlige Dyct oc Lempe / maa ingen Deele eller Tredom udstedis. *Birckerætt. art. 21. & Reccß. Christia 1. 4. lib. 2. cap. 6. art. 27.*

Ydermeere formeldís *ibid.* At hvo som for nogen Sag / blifver Loullgen til fierde Ting forfuld med Hørrings-deele / oc inden fierde Ting / hvercken retter for sig / eller stiller Sagvolderen tilfreds / oc ey heller med nøyactig Bevjs / sig imod hannem erklaerer / da stede Dommeren Deele ofver hannem / om der end sklent tilforne icke er gangen Dom i Sagen. *Dict. Reccß. lib. 2. cap. 6. art. 13. Nota.* Her hos skal vidís / at alt / saa vijt ved Nam oc Wring kand søgis / da skal ald Deelemaal for blifve. *Dict. loco art. 27.*

Til ydermeere Videnskab / om den som saaledís / for nogen Sag oc Faldsmaal / blifver loulig / med Hørring oc Hørrings-deele / eller oc med 4. Laugdag / paa hans Mgndheld eller Mander-
Maal

Maal)deelt oc forfuldt/til Hiemtinge/saa hand er falden til Vøder/
da bør hand/effter Lowen oc loulige forlagde Tid/ nemlig 6. Vger/
effter hand paa Ting er Loufeld/enten at rette for sig/eller satte Vor-
gen. *Recess Christ. 3. art. 26. Virclæræt artic. 5. & 17. Vide Vocab.*
Lougmaal. infra.

Men dersom hand ofver 6. Vger / aff Trodghighed oc Foract/
sidder endda ofverhørrig / oc ep vil rette for sig / eller udlegge / hvis
hand effter Lowen / er tilkiendt / men saadant / enten med Bold eller
underfundighed / forholder / sin Næste til Skade/da kand hand med
Sagen til Landsting indsteffnis / oc da der at kiendis paa hans Fred/
Vere/ oc Boeslaad/ effter som Sagen er til. *Jyd. Low lib. 2. cap. 108.*
Recess Christ. 3. art. 26. Jure Seland. lib. 3. cap. 25. & 26.

Vdi Norge forholdis i lige Fald / om nogen aff Trodghighed
oc Foract/sidder Retten ofverhørrig/oc ep vil rette sig effter Lowen oc
loflige Domme / da kand saadanne / effter 3. gange 6. Vgers forelag/
indsteffnis for Laugmanden/oc dømmis Fredløse. Hvor om see *supra*
Vocab. Dom Hoff. Item Norff Lowes Einf. B. 6. cap.

Saadan Hørrings-deele oc *Processus* brug/ er en særdelis Hø-
re-Ret / Deele oc Forsøling i Danmark / oc udi Lowernis begyn-
de/se (uden Tvist) eractit nødvendig/de Motvillige oc Vlydige / som
aff Foract / Trodgheligen sidde Retten ofverhørrig / oc ep vil rette sig
effter Lowen/ eller oc udlegge/ hvis de ere pliclige/ effter loulige/ ofver.
dennem forhverfvede Domme / saadanne der med at tvinge til Fryct
oc Lydighed : effter Lowens Ord/udi Fortalen ofver den Jydffe Low
formeldendis.

Var en Low i Lande / da haffde hver meest som meest moffe
gribe/ Oc hvem som Guds Fryct/ oc Rettens Kierlighed/en kand lo-
se til at giøre Got / da Høffdingers Aufue oc Redzel / oc Landsens
vedtagne Low / formeene dem at giøre ilde/ oc straffe dem/ som en ville
lade aff deris onde Gierninger. etc. Om ydermeere dets tilhørrige/
Ias *supra* Deele/ & *infra* *Vocab. Mandheld.*

Hør/ er Mund/ ut Skaansf Lowes Ordbødemaal 19. cap. End

vorde alle Lænder slagen aff Hval / 2: Munden / da bød is derfor halff Mandbod: dog bød is der foruden for Slagit / effter Lowen. *Allegat. Text. Lege Vocab. Land.*

Hval / *Balena, Lat.* udi Norge vel bekient / icke saa i Danmark udi gemeen. Dette er sær slags store Fiske. Hvor om den Norffe Low formelder: Hvem som finder Hval / hand skal hafve Bidne til / naar hand sklar den op / oc lade igien ligge Nyggen u: afskild / Hofric oc Stierte / oc maa da føre Hvalen til hvilket Land hand vil / dog saa at hand gibe ingen Skade paa Ager eller Eng / eller gielde Skadegield / effter 6. Mænds Dom / oc Landnam til Jorddroffen. Drifver Hval ind i Fiorde / eller flad Vand / som ingen Skade kand gibe / da maa den Sagisløs bortføris. Drifver Hval ind paa nogen Mænds Jord / inden Gierdis eller uden / da bør Kongen halffparten der aff / med Jorddroffen / foruden Findings Spæck / hvad Hvalen er liden eller stoer. Drifver hand ind i Fiorde / lige nær begge Lande / da beholde begge Lande Hvalen. End staar hand paa nogen Grund eller Holm / da beholder hand Hvalen som Landit tilhør / oc skifte som saget *L. L. B. 61. cap. paragr. 3.* Drifver Hval ind paa nogen Græsmarck / da eyer den Hvalen / saa megit som ligger paa hans Jord. *parag. 4. Nota.*

Hver Mand maa skiude Hval / uden den som drifver Sild ind udi Sildfiskende: Hvo som skiuder de Hvalle / bøde Kongen 8. Drifver oc 13. Marck Sølf. *ibid parag. 5.* Skiuder mand Hval / oc finder hand paa Dybit / da eyer hand som skib / Men drifver hand paa Land / da eyer Jorddroffen halff / *parag. 6.* Findis Hval som er skutt med merck Piil / da eyer hand halff som bierge / med den som skib / om hand hafver Bidne til. *parag. 7. ibid.* Doermeere *lege Vocab. Findings Spæck supra.*

End finder mand Hval ved Land / da skal hand feste hannem / saa hand icke bortdrifver: Blifver hand ufest / oc drifver bort / da bøde Kongen 7. Marck Sølf / fordi hand icke feste hannem vel / *par. 2g. 10. ibid.* Farer mand til Hval om Nat / oc sklar der aff / som ey hafver

ver Part der udi / bøde Kungen 8. Ortuger oc 13. marcß Solff / *parag. 13.* Inddrifver mand Hval / ind i anden Mandß Hvalgaard / oc stenger / foruden hans minde / Hval Gaarden tilhører / da beholder hand Hvalsen / Gaarden eyer / oc betale den der inddriff / effter 6. Mænds tyeke. End drifver Mand Hval ind i Biig / paa andens Jord / som icke er Hval Gaard / der beholde de begge til halffnit *ibid. parag. 14 & 15.*

Findis Hval ude paa Hafvet / oc mand kand icke seere ham til Land / da maa hand sticere saa meget aff som hand vil / dog maa hand icke sticere Hull der paa / oc lade den saa drifve / *parag. 16.* Men drifver Hval ind i Alminding / da eyer Kongen halffparten / oc de som Lod hafve i Alminding / halffpart. *ibidem paragrapho ultimo.*

Hval / Lyff oc Styrie / oc alle store Fiske / der mand ey kand bære / de ere Braq / oc dem bør Kongen / *ut* i Danmark / Dog den som Hval hifter først / skal sige Ombuds Mand til / oc hafve for sin umage / om hand er gangendis Mand / sin Byrde / *o* : saa meget hand kand bære : Ridende Mand / Hestebyrde : Agende Mand / Bogenlæs. End kommer mand der til med Skib / hafve Skibslad / dog ey større / end paa 6. Aarer / tre paa hver Boerd. End tager nogen aff Hval / uden Ombuds Mandß Bistfab oc Forloff / da legge ud det hand toq / om hand derfor sictis / oc bøde 3. marcß / eller werge sig med 12. Mandß Eed / aff Kretsesfognen der hand boer udi / oc de der ere Lovfaste Mand. *Ind. Low lib. 3. cap. 62. Lege infra Vocab. Braq. Item Jus Seland. lib. 6. cap. 21. Skaans Low lib 8. cap. 1. Den Norste Low L. L. B. 61. cap. siger / At den som hifter Hval / skal hafve Findings Speck / ut suo loco.*

Hvergen / er / (effter Lertens anledning) Anderledis / Skaan. *Low lib. 7. cap. 9. alias Hveriom / o* : Hver Mand / *lib. 4. c. p. 15. lib. 9. cap. 12.*

Hugger Mand i andens Skov / som hand ey selff hafver Lod eller Deel udi / det maa deelis enten med Kon eller Lufverje. *Ind. Low lib. 2. cap. 74. Nota. Keys E. l. den til 3. marcß / eller der ofver / effter*

uwillige Mands Burdering/da bødis 40. marc/ / efter Lord. For-
klarling/parag. 12. Men reys Skaden icke til 3. marc/saa er det dog
3. marcs Bøder/oc Land forsølgis som Ran/ med Ræffninger/ effter
som Lowen formelder / At Skowhug som begaais uden Hiemmel/
maa deelis/enten med Ran eller Liusverje. *Dict. Jyd. Low cap. 74.*
lib. 2. & Lord. ut supr. 1.

Den Norste Low siger: Hugger mand i andens Skow/uden
Forloff oc minde/ da skal Skaden vurderis / oc bødis / oc der til fuld
Landnam/ eller werge sig med 3. Mands Fed/om Epermanden haf-
ver icke Bidne. *L. L. B. 19. cap. parag. 2.* Ydermeere om ulowlige
Skouffhug/*vide Jus Seland. lib. 4. cap. 28. 29.* Skaan. Low *lib. 10.*
cap. 1. 2. 3. 4. & 5. lib. 11. cap. 8. Lege Skouffhug infra.

Hugger nogen udi ufliffte Skow / som Necessens. 30. art. for-
biuder / da maa en hver Lodseyere / som der udi hafver Lod oc Deel/
deele derfor/ lige som det var hugget i hans eget Ennemercke. Necess
Christ. 3. art. 30.

Den Norste Low siger: Om nogen hugger i wfliffte Skouf-
ve / meere end hans fellig Land taale / da bøde derfor til de andre Lods-
eyere / baade Skade oc Landnam / ligesom hand hafde ingen Lod eller
Deel der udi. *L. L. B. 20. parag. 3.*

Nota. Ingen maa hugge udi anden Mands Skow / eller
Marc / undtagendis / at vandrendis Mand fattis til Skibs behoff/
eller Slede/oc Nøden trænger ham der til/eller oc vandrendis Mand
ligger ude om Ratten i Skoufven / oc fattis til Jlds behoff den Nat.
Dog skal Skade bødis / om der paa klagis : Men til Skibs behoff/
maa ingen meere Weed hugge/end hand bruger den dag : hugger
hand meere/da gielde Skaden oc Landnam. *ibid.*

Hugger mand Skouf ned for Fæ / bøde derfor / ligesom for
ulowlige Skouffhug. Skaan. Low *lib. 10. cap. 5.* End hugger
mand Fløgeles / o: Nijles / i anden Mands hengnede Skouff / leage
ud Lest/oc bøge for hvert Les 2. Bre. *eadem lib. & cap. 1.* *Vide Jus*
Seland. lib. 4. cap. 28.

Hugger mand anden i Kircken / eller paa Kirckegaard / om hellig Dage/ da bød is særlige for Kircke oc Kirckegaard / oc særlig for Helligbrøde/saa oc for Blodvide. *Vide her om Jydske Low lib. 2. cap. 86. Receß Christ. 3. art. 23. Riber Ordinanz art. 25. & supra Helligbrøde. Item Kirckestred infra. alids.* End hugger mand andens Klæder/oc Kiendis det/da bøde 3. marc/ døl hand/gifve Næsn i Kion Jyd Low lib. 2. cap. 34.

Hugger mand anden Saar / eller stinger til Blod s/ i Gaarden / (ferstaa i Kongens eller nogen Adelsmands Gaard) da skal den det giorde / miste sin Haand / uden hand giorde det aff Waade / eller Høddverge. Gaarderec art. 5. *Lege supra. Este.*

Hugger nogen esser den som er ridendis / oc hugger seil ad Manden / oc saarer Hesten / da bød is for det Saar / Hesten siel / 3. marc/ oc giøre Hesten saa god som hand var / førend hand bleff hugget / Jyd. Low lib 3 cap. 34. End vorder Hesten dødt / eller lydt / da betale Hesten igien som hand var værd / oc bøde 3. marc. *Text Allegat.*

End hugger mand Øg for Plow eller Harsvø / eller spilder Gjæride/eller P. evræ:skab/ om Waardagen/ bøde Kongen 5. marc Sølff / oc bøde det hand spildte / til Eyermanden / oc der til sig Affvindsbod / som sex skellige Mænd dømme / effter Sagens Leplighed. *North Low L. L. B 15. cap. parag. 1. Lege Vocab. Affvind supra.*

End hugger mand Kumppe aff Hest eller Øg altsammen/ bøde 4. marc Sølff / halff til Kongen / oc halff til Eyermanden / oc beholde self den stankrumpet / oc gifve den anden saa god Hest eller Øg izien/eller saa meget det kunde gielde/oc blifve mindre Mand: Men hugger hand Kumppe aff/neden Kumpetafvel/ bøde 2. marc Sølff / halff til Kongen oc halff til Eyermanden. *Dict. lib. & cap. 35. parag. 8. Lege Vocab. Siærfølling supra.*

Huiderijs / er Torn / som groer udi Sandbackerne / oc udi Klitten / ved Vesterhaff fornemligen / som ingen maa oprykke / eller omhuage. Hvo saadant findis at ødelegæe/vorder dersfore Tyff. *Receß Christ. 3. art. 63. & infra Vocab. Klittetæg.* Hul

Hulsaar/ kaldis det Saar/ som er stucket med Kniff/ Sværd eller D. iet: hvorfor bødis 6. marck. Jyd. Low lib. 3. cap. 30. Jus Se land. lib. 3. cap. 14. Skaanskt Low lib. 5. cap. 32. Lege Saarbod.

Humblefuler at leage/ oc Pjefstager at sætte/er en hver Wonde for-pact / bynden hand hafver rom / oc i det ringeste legge hver Aar f. m. Humblefuler / oc ympe tre Abbilde/ Pærer / eller andre Træer / oc der til med plante tj Pjle / eller oc hafve forbrut en Ridsmarck til Jorrbonden / for hvert hand forsømmer. *Recess Christian. 3. artic. 59. Lege infra Vocab. Landsmændene. & Recept. Chr. fl. 4 lib. 2. cap. 20.* End hvor Wønderne ved dets Gaarde icke hafve rom / skulle saadanne Humblefuler oc Imper sattis langs deris Gierder. *text. preallegat. Nota: Vdi Norge / Anno 1490. Barbara virginis, til Opflo/ bleff samtyckt aff Norgis Raad/ iblant andet/ at hver Wonde schulde Arligen / Synnen Fjelds/ leage 6. Humblefuler / paa hans Eye oc Levemaal/ett. Vide Hvitf. in vita Regis Johan. pag. 93.*

Hund/ latinè canis, beskriues udi den Sielandste Low saaledis: Om Hund bider noget Menniske til døde / eller oc Øre / eller Kæe / stanger nogen til døde/ da bødis der ofver 3. marck / eller døllte med 3. Tylter Eed. *Dict. jure Seland. lib. 4. cap. 12. par. ult. Skaan. Low lib. 5. cap. 18.* formelder / At for Horn oc Hov / oc for Hundstænd/ bødis 3. marck. *2c Lege Vocab. Haandløss Vaade infra. Nota.*

Om en Mand's Hund vorder gallind / oc blider enten Fæ eller Folek / da bøde Manden fulde Bøder/der Hunden aatte/om hand viste at hand vaar gallind / oc hafde ey advart sine Grønder / to i det mindste/oc beaiert Hielp / til at drabe hannem: End viste hand det ey/at Hunden var gal/da være Sagsløss/oc bøde intet. *Jus Seland. lib. 4. cap. 13. Cap. 14. sequent.* siger: Om mand higer sin Hund paa anden Mand / oc Hunden bider hannem til døde / da bøde hand derfor fulde Mandbøder: End saar hand Saar/eller Lyde/da bøde den der higer Hunden / som hand hafde det self glort. *text. preallegat. Lege Vocab. Bider. Item Norss Low L. L. B. 36. cap.*

End bider Hund nogen / da skal Eyermanden legge Vaand paa

paa Huudell / oc antworde den i Hænder / Skaden fiek / oc hafve Det derfor / effter stielliche Mands Dom / uden dem siunis / at hand velde sig det selft : Føder Eyermænden Huuden siden / oc bider hand Folck der effter / da bøde hand derfor / som hand det selft hafde giort. *A. H. B. 20. cap. parag. 3.*

HUS / *Domus* latinè, *cujus tutissimum receptaculum habetur*, det regnis for en Mands Hus / hvor hand boer / oc gisver Aarlige Leye / effter som Jydsk Low *lib. 2. cap. 32.* siger : Hvilket Hus mand leyer / det holdis for hans eget / til Leye maal er ude.

Den Norfke Low formelder : Om nogen roer til Bondens Gaard / eller farer der til bemandit / oc bryder hans Hus op / gisver hannem Bold / oc borttager hans Gods / da er det Fredløs gierning: Wille saadanne blifve i Landit / føre Bonden alt sit Gods iglen / som taget bleff / oc bøde Kongen ti marck Sølff / eller fare Fredløs. *K. B. 1. cap. parag. 2. Nota.*

Hvor nogen bygger / enten med Tielde / eller Grøfft / eller Rijsboed / eller oc andet saadant / oc haffver der i / ført sig oc sine Kaaster / det regnis som hans eget Hus / oc der kand brydis ved hannem Hervercke / lige som i hans eget Hus : Saa er det oc / om mand er i Skib / som er ladet med Faarekaaster. *Jydsk Low lib. 2. cap. 32. jur. Seland. lib. 2. cap. 29. & 30.* Om Bunckebrud & Waadebrud / lege Slaan. *Low lib. 5. cap. 3. & infra Vocab. Tieldt.*

Hus maa ey sættis paa anden Mands Jord / Slaan. *Low lib. 12. cap. 4.* End sættis det paa andens Grund / da maa den der Jorden eyer / det Hus ey affbryde / uden Tingsdom / oc trende Laugdage. *Jyd. Low lib. 1. cap. 55.* End affbryder den som Jorden eyer / førend det blifver Tingliart oc affdeelt / som sagt er / da er det Hervercke. *Jyd. Low lib. 2. cap. 38. jur. Seland. lib. 3. cap. 29. & lib. 4. cap. 17. 18.* End vil hand ey selft affbryde / naar det er affdømt til Landets ting / da maa den som Jorden eyer / de Hus eller Bygge / affhugge eller affbryde / oc den der bygde / bøde 3. marck. *Vide Slaan. Low / om Dr. bødemaal / cap. 5. Lege infra Vocab. Rømme.*

HUS/ om det falder paa nogen/ eller oc negen/ Mand falder selff
aff HUS/ oc vorder drabt/ der bød is en ser. *Jyd. Lex lib. 2. cap. 37.*
Jus Seland. formelder/ Om HUS falder paa nogen/ naar det reis is/ oc
den vorder drabt/ derfor bød is intet/ Men ders i m det er cpreist/ oc det
da falder nogen til bøde/ da bøde Venden 5. marc / for di Venden bød
at feste sig HUS / før end hand gaar der fra / saa det kand være en hver
uden Skade/ *lege cap. 7. & 9. lib. 4. ibid.*

HUS / skal en hver bygge/ som hannem paaleggis/ forstaa i
Norge : End bygges de ey/ da hafve Jorddroten saa meget aff hans
Sæd/ som Husit vurderis for/ oc være ligesom saa meget aff hans
Landstyld var ubetalt. Ender HUS byggt/ dog icke saa god scm paa
var lagt/ da bøde Lcylending imod Jorddroten / saa som sex stkiellige
Mand vurderer/ oc hans Augel borge derfor/ ind til hand betaler. *L. L.*
B. 1. cap. parag. 12. End tager Fjeldstred HUS bort/ eller Wind bort/
drifver/ da svare icke Lcylending der til. *ibid. parag. ultimo.*

End sætter Mand HUS paa øde Loffte/ som icke stod Hus
paa/ der hand kom til Gaarden/ oc den Jordan tilhører/ miste der of-
ver intet aff sin Landstyld : Saadanne HUS skal tilbudi is Jorddrots-
ten/ om Lcylendig vil afflytte * Vil hand ey sigbe med hannem/ da
selge det til hvem hand vil/ om hand det selff hafver kaastet/ eller oc haf-
ve det afflyt/ inden Korsmissen om Vaaaren : Er det icke da afflyt/ da
beholder Jorddroten Husit. *Dict. L. L. B. 2. cap. Vide cap. 3. ibid. &*
infra Voc. sb. Krep. Nota.

Den som far til Gaarden igien/ forstaa/ om nogen flytter ind
til anden/ da skal hand tage to Mand med sig/ oc tilbiude hannem
som paa boer/ at skifte HUS med sig : Vil hand icke skifte/ da til-
næffnis to aff hans Grande/ at skifte oc lodne dem HUS imellem:
Forholder hand den siden/ da bøde til den/ tilfare skal/ en marc Sølf/
oc affstaa dog Husene : Vil hand icke bøde/ da maa det søgis fra
hannem/ som anden vltterlig Vield : Naar Husere saa skifte/ da
raade hver for sin part. Vinder hand da et Nød paa hans paré/ som
til Gaarden kom/ uden hans minde bøde hannem 2. Dre Sølf. *L. L.*
B. 7. cap. Lege supra Vocab. Fardag. HUS

Hus fra Hus/*Domesticatim*. Lat. bør aller Guds Ords Tienere / forstaa Præsterne / i dets Menigheder / at besøge undertiden / hvor meest fornøden / oc beqvemmeligst skee kunde : De der forfare / om dets Menighed nærer sig redelige / oc holder dets Børn til Care / Handverck oc anden Tieniste / hvor om Præsterne alvorligen bør at giøre Formaning. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 2. ars. 30.*

Huser eller Harberger nogen Fredløs Mand / vidende / effter Dag oc Maanit / da bødis derfor 3. marc. *Jnd. Low lib. 2. cap. 27.* End huser oc haller nogen den / som fra sin Næster er forløben / forstaa / Handvercks Dreng / eller oc Hittébørn / som gemeenlig udi tvende Farver Daimel klædt ere / den er forfalden / ligesom hand husefede Fredløse. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. parag. 3. C. c. lege supra Fredløse.*

Den Norske Low forbluder / At ingen skal huse de Folck / som kommer løbende / Østen eller Vesten / Synden eller Norden fra / uden de vide / at de ere skielliche Mænd / Thi at slige hafve den Baane / (siger Lowen) at de holde sig hos Bonden / et Aar / to eller tre / oc skielliches icke siden bedre der fra / end de enten bortstiale hans Guds / eller forlocke hans Hustru eller Frende Qvinde : Hvem saadanne Folck anderledes tager til Husvære / bøde Kongen en marc Sølff / om hand prøfvis / ont Folck at huse. *King. f. B. 7. cap. Vide M. H. B. 6. cap.*

Husfred oc Gaardfred er / om mand far med Raadt Raad / til anden Mand's Hus eller Gaard / oc dræber hannem i sin egen Gaard / eller Hustru / Hion eller Glest / som der er indbøden / daer hand Fredløs derfor / oc alle de med hannem var i far oc følge / om det blifver til Tingekært oc forfuldt / effter Lowen / oc blifver Drab da soeren med reite / da falde halff hans Hofvitlod / uden Jord / til den Kongesagen hafver / oc anden halffdeien / til den Bondesagen hafver. *Recess Christ. 3. art. 22. Jus Seland. lib. 2. cap. 5. siger / At alt det hannem hører til / (forstaa hans Hofvitlod) uden Jord / det være i Kongens Bold / oc fly hand self Fredløs. Lege Gaardfred supra.*

Husfred / Gaardfred oc Kirckfred / skal saa forfølgis / at paa

første Ting liusis oc fiæris / paa det andet Ting / skal Heri i fegden seiff nærfine 12. de beste uildge Herrismænd / som da til Tingere/hvileke skal det om skiellic til det tredje Ting / etc. *Recess Christ. 3. art. 24.*

Nota : Den som vil klage Husfred/hand maa først forfølge alle andre hans Lommaal / oc hafve endda si 12. Uger at fiære Husfred. *codem Recept. art. 22.* End fiærer hand icke inden 6. Uger effter det andet hans Lommaal er gaaet / da dglie den for Sagen er / med 12. Mænd / gilde oc giefve : End vidis nogen Mand sliq Gierning / oc dølser hand / da verie sig med Herrismænd / oc den Sagen forfølger / skal dog icke dectis for Løgner. *Dict. Recept & art. 24.* End blifver nogen Mand dræbt / der saadon Gierning vil gløre / oc det nøyactig oc skielliche bevissis / da hafve hand Hiemgæld / oc ligge paa sine Verske / oc bøde derfor hvercken til Kongesagen eller nogen anden. *ibid. lege supra Araaad.*

Husfreds-Bøder oc Straff/ordner *Ericus Rex. prioris Erici filius. in Constit. sua.* At det skal gaa paa ens Xre oc halvve Bøeslod ofver rette Bød. *Vide Recept Christ. 3. art. 22. & 24.* der latis ræt / huorledis Husfred/Gaardsfred/Kirkefred oc Tingfred brydis / *procederis* oc bødis / *ut supra.* *Aliis Husbrud /* derfor bød is en marc Sølf / til Kongen oc Jorbdrotten / oc giøre Husene saa gode som de vare før. Det kaldis Husbrud / om noget brydis / som er grøstt til sammen. *L. L. B 9. cap. parag. 2. Lege Vocab. Gaard supra.*

Husmænd / forbiudis i den Norffe Low / at sidde i Gaarde med Bønder paa Landsbperne : Men de som saa formuende ere / at de kunde besidde Gaarde / skulle skiellic til Gode Gaarde at besidde / oc nyde der paa billig frelse. Men de Husmænd / som icke formuendis ere / skulle begifve sig til Risbstæderne / eller i Lienist / eller andensteds hvor de sig nøre kunde / oc icke sitte saa hos Bønderne / oc forhugge Skoufven till upliet. Løber sliq Husmænd eller løse Karle om i Landsd / da skal Kongens Udbudsmand tilholde dem / at tage sig Lieniste / eller straffe der ofver / som vedbør. *K. B. 23. cap. parag. ult. Lege Vocab. Disselkræmere supra.*

Hus

Hus-tofft / ɔ: Gaardstoffs / forstaa : udi hver Bye / oc til hver Gaard i Bye / ligger gemeenlig nogen Jord / som kaldis Loffte Jord / oc hvo som boer der paa / da skal hand der aff rede Stud oc Leding. *infra* Vocab. Stud. *Vide* Skaan. *Low lib. 4. cap. 11.*

Hustru / *mater* *f. milias*, *Lat.* der selff hafver Bonde / hun maa intet selge eller skiede bort / oc icke anderledis afhene noget Gods / uden hendis Bondis Raad oc rette Arfvoingers villie. *Jyd. Low lib. 3. cap. 44.* Dog hvad Siclegafve er anlangende / *vide* Lord. *Degn. art. 30. Et. & supra* Vocab. Husbonde.

Den Nørste *Low* siger / At Bondens Hustru / maa raade for en halff marcks Kjøb. Haulders eller Adels Bondis Hustru / maa raade for to Marcks Kjøb : Men Adelsmands Hustru maa raade Kjøb / saa vjst Husbonden hende samtycker : Kjøb slaaer de videre / uden derts Husbondis vidskab / da maa Husbonden rygge det / inden første Maaned / effter hand kommer hjem / oc faar det at vide. *K. B. 21 cap. parag. ult. Lege Vocab. Kjøber. infra.*

Hustrue der Varn hafver ved Bonde / maa ey gifve til Siælegiff / meere end Bonden gifver Ja til. *Jyd. Low lib. 1. cap. 39.* Maa ey heller gifve halff sin Hofvitlod / oc ey nogen store Konnit eller Gafve / uden Bondens Ja oc Villie : End hafve de ey Varn sammen / da maa hun gifve halff sin Hofvitlod bort til Siælegiff. *lib. 3. cap. 45. Lege infra* Vocab. Testament.

Hustrue / der hafver Bonde / maa ey vare Vorgen / for Penge eller for andet / fordi den der ey hafver eget / maa ey noget affhande. *Jyd. Low lib. 2. cap. 65. Lege infra* Vocab. Kone.

Hustruens Jord / om den bortselgis / da tager hun / eller hendis Arfvinger / naar skifte staar / sylliste oc udleg i Kjøbe Jord : Er ey Kjøbe Jord til / da i Bondens egen Jord / eller oc i beste Løsspre / om ey Bonde Jord er / saa der aff kand skee syllist. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag. 3.*

Hustruen tager halfft effter Husbondens død / udi Kjøbejord oc alle Løsspre / hvad heller hun hafver Vorn ved hannem eller ey. *Recess Christ.*
D d d iij

Christ. 3. art. 52. Her med stemmer oc ofver it den Sielandste Lovs 1. Bog 3. cap. & cap. 21. *ibidem.* Item Skaanske Arvobog cap. 37. 38. *Lege Fang i Boe/supra.* Doq regnis det først for Kløbejord oc Løssøre / naar Husbond eller Hustru / eller deris Arvinger / hafve bekommit syllist udlea / for deris Dødes Arve Jord / som udi Ecteskab soldt er. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag. 5.*

Den Norske Lovs Arvobog 3. Cap. siger: Kommer Husbond oc Hustruen sammen / forstaa i Ecteskab / oc døer enten dennem / uden Lijfs Arvinge / da skal allvitterlig Sield betalis aff Fellig boe / oc siden skiftis / hvis Løssøre som ofverblifver / lige i to parter / imellem den som igienlefer / oc den Dødis Arvinger: Men Odels Gods falder frijt til rette Odelsmand / uden saa er / de giøre anden Forord i Brylluppit / med næste Arvingers Samtycke / oc med Bress oc Segel/etc. *Lege Vocab. Hafve.*

End avler Husbonde eller Hustru Barn sammen / oc døer enten dennem fra Barn / da skiftis baade løst oc fast i to lige parter / is mellem Barnit oc den som igienlefer / oc da beholde den Dødis halff Odel sin Lijfs tid / oc sidde i sin fulde wrning: Men effter deris Dødfalder det frijt til næste Arvinger oc Odelsmand: Men Kjøbe: gods oc Pante: Gods / skiftis dem imellem / som anden Løssøre / etc. *parag. 7. Dict. loco. Nota:* Hustruen skal hafve sin Hiemsfølge / oc Umage sit Gods / Kecker icke Penge til dem baade / da skal hver miste som tal rinder. *A. B. 13. cap. parag. 2.*

Hyldings Eed / forstaa / om nogen skal Hyldis til Konge / da skal Ridermands Mand oc Adelen sværge Kongen saadan Eed: Jeg N. lofver oc tilsiger / at jeg vil oc skal / være min naadige Herre oc Konge / oc N. Rige / Huld oc Ero / lonlig oc aabenbare / Styrcke skal jeg hans Rige / oc aff all min Formue affverge hans Naadis oc N. Rigits Fiender: Holde skal jeg oc saa alle dem / som jeg hafver at raade ofver / ved N. Lov / Skiel oc Ret / effter det Løffte / Kongen hafver lofvet alt Landsfolckit; oc der imod ingen forvrette / effter den Skiel oc For=

Forstand / Gud mig gifvit hafver : Saa sant hielpe mig Gud
oc hans hellige Evangelium. Norff Low Ling. B. 11. cap. Om
Laugmand / Item, Vorigere oc Vpunders Fed. vide Lit. B. Ydermere
Lege Vocab. Danmarck *supra*.

Hyllie eller Hylis *idem* : at decke eller stikle noget. *jure Se-
land. lib. 3. c. p. 9. ut* : Om nogen vorder saar i Andled / o: Anjict / som
ey kand stiklis med Haar eller Klæder / da bpdis der saa meget meere
for. *Vide Lyde infra. & Jyd. Low lib. 3. c. p. 29. alias Hyllie / er at
dyllie / ut supra.*

Hyre / kaldis den Løn oc Betalning / som Vaadsmand oc Sty-
remænd / bekommer til Skibs / for deris Diepser oc Wmag. *Nautica lo-
catio. Lat. hvorum bese: Sporetten / art. 4.* Den Skipper som seylet
Bestvert / o: vdi Besterpsen / eller Bester paa / som til Franckrege eller
Spanien / hand skal gifoe sit Folck / deris fulde Hyre / halffparten /
der jem hand udreder eller baglaster Skibet / oc anden halffpart /
naar hand këmmer tilbage igien / oc hafver forlossit sit Gods oc
Vaare. End hvilcken Vaadsmand eller Styremænd / som iader
sig for hyre / ocer ey god for det hand sig udgifver / den skal miste
sit heele Hyre / oc der foruden Vpde saa megit som hannem var los-
vit til Hyre / halffdeelen til Kongen / oc halffdeelen til Skipperen:
End formaar hand ey at bpdie / da gange 3. gange under Røllen / etc.
aro. s. ibid. Lege Lodsmænd infra.

Hyrder / *Pastor, Magister pecoris, Latin. Hinc Sicæ Hyr-
der / ut Bisopper / Prowster oc Præster / etc.* Men Christus hos
Johan. 10. siger : Jeg er den gode Hyrde / som lader mit Liff for
Faarene : Men Leyevendens slyer / Thi hand er en Leyevend / etc.
aliàs.

Hyrder / eller Hiorder / kald is de som vocter Dvaag / Korn el-
ler andet / i Marcken / *Armentarii Lat.* Hvor om bese Jyd. Low
lib. 3. cap. 52. som formelder : Om mand dræber det Fæ som haf-
ver Hyrde / eller oc det som ey hafver Hyrde; etc. *Vide cap. 53. ibi-
dem, Hinc,*

Hyrdeløst Fæ / om mand dræber det i sin Ager / derfor bød
 disticte. *us est text lib. 3. Jyd. Lov. cap. 52. Vide Raadt Dvæg/
 infra. Item Gaardnsding/supra.*

Den Dorste Lov siger / At Hyrde / som vøcter Dvæg / skal
 vide med Bidne / hvad Dvæg tilkommer / om hand er

Bidnis-før. *L. L. B. 36. cap. parag. 1.*

Lege Vocab. Fæ/supra Item

Dvæg infra.

Fagt

Jagt / *Venatio. Lat.* der om see *Recess. Christ. 3. art. 67.* Jagt. Der en særdelig Konaelige oc Adelige Frijghed i Danmark. Hvorledes saadan Jagt maa holdis / oc brugis / aff de der tilere berettiget / (oc ey aff andre) der om læs *Diēt: Recess art. 68.* som forbiuder / at ingen Bønder eller Kjøbstæds-Mænd / maa skuide eller slaa nogen Diur / store eller smaa / eller Hare : Sammeledis / at ingen Prowster / Præster / Herrisfogder / Riderfogder / Borgere eller Bønder / maa holde nogen Wynder eller Støfvere / eller lade skuide Diur / store eller smaa : Hvem det ofverbevissis at giøre / straffis derfor som for andet Tyfverj. Maa ey heller nogen gifve anden Lov / at Jage eller skuide paa sin Ene dom / uden paa sit Ennemerce : Maa ey heller forløfve nogen at Jage / paa sit fellig / uden hand self / eller hans eget Følck : Men hvo der imod jager eller ødeleger nogen Bild / Raer / Hare / eller Kæfve / der som hand icke self hafver Lod oc deel : da maa hver Lods-Eyere / deele den det giør / et Hundret marck Penge aff. Ydermeere om Felligs-Skytterj / der om see *art. 29. ibidem. Item Handfest. Frid. 2. art. 7.*

Den Norske Lov siger : Farer mand i Jagt med Hunde / (forstaa i Norge) da jage paa sin egen Marck. End reyses nogen Diur paa sin egen Marck / oc faar der effter / da eyer hand det som reyses / is hvo det vinder. *L. L. B. 57. cap. parag. 1.* Hvorledis Bønder maa skuide Diur / der om see under *Vocab. Bonde / p. 27. 108. sup. 2.* End skuder mand Diur / oc saadant skude Diur løber ud paa Sund / oc anten skuder det / da hafve hand Skudbogen (Laarit aff Diur) som skød det / oc skiare det aff med Skindet / uden den som reyste det vil løse Skindit fra hannem. *ibid. par. 27. 2.* End løber Diur affvelde staa / oc weider anden Mand det / da hafver den halffparten der skød / oc halffparten der reyste. End jager mand i anden Mands

E e

Skow

Skov eller Marck / med Hunde / da jage den til haande Skouføer
tilhør/uden Bispne oc Blfve. *text. præallegat. par. 2. ultim. Lige Vo-*
cab. Blfve/infra. Nota.

I Danmark maa ingen sig understaa / at holde Jagt oc
Skytteri/ paa nogen de steder/hvor de sig icke Lod oc Deel til: G: un-
den Kiender/ med mindre de ville tilkallé/ oi staa til Rette/ som Low oc
Dom kand medføre. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 25. art. 1. Læs ydermee-*
re infra Krbshytter. item Jellia supra.

Jamling/ er et Aar. *alias.* Dag oc Jamling/ det er sex V-
ger oc et Aar. *Vertens annus. Lat.* Der om see Jyd. Low lib. 1. cap.
23. Jamling/ i Lowen/actis synderligen udi efftersøgende Poster.

1. Arff/skal staa Dag oc Jamling/ om Arvingernene ere uden
Land. Jyd. Low lib. 1. cap. 23. *Jure Seland. lib. 1. cap. 31. & lib. 6.*
cap. 17. 18. Skaanst Low Arff B. cap. 18. 57. 58. Dorst Lows A. B.
11. cap.

2. Ran/skal deelís inden den Jamling Ran er giort udi. Jydsk
Low lib. 2. cap. 58.

3. Ræffninger / skal ey være længere end et Jamling. *ibidem*
c. p. 78.

4. Helligbrødis Sag/maa icke stande ofver Jamling. Jydsk
Low lib. 2. cap. 85.

5. Mandbod / skal erleggis oc udaqvis inden Jamling / eff-
ter den er fest oc udlofvit. Jyd Low lib. 3. cap. 21. *jur. Seland. lib. 3.*
cap. 10. par. g. 2. & lib. 5. cap. 21.

6. Lest eller Lemmelest / stande Dag oc Jamling / oc som Lest
vurderis/saa høit ic det. Jyd. Low lib 3 cap 27.

7. Manddrab / skal flagis / deelís oc forfølais / inden den Dag
oc Jamling effter Manddrab er stect. Jyd. Low lib 2. cap. 9

8. Vorder nogen siua / som søgis for Manddrab / oc kand ey/
formedelst Siugdum / møde til Linæ / at svare for sig / men sender
hans Svar frem / da tilsteder den Selandsk. Low 3. Boq 26. Cap.
Sagen at beroe Dag oc Jamling. Jlige maader / om hand ey ueen
Rigt /

Riget / i Lowtge Forfald / den tid hand bleff første aang steffnt. etc.

9. Hafver nogen Lod oc Andeel i Jord / o: Tratte paa kommer / imeden hand er uden Lands / da stande Dag oc Jamling. Seland. Low / 4. Boq. cap. 2. Vide Vocab. Jordskifte.

10. Skuider nogen paa Himmel / som er uden Lands / oc hafver hand Vorgen for sig / da stande Sagen Dag oc Jamling / om hans Himmel da hjemkommer. Jus Seland. lib. 5. cap. 18.

11. Lyde / stande Dag oc Jamling / sørend Lyde bødts. Jus Seland. lib. 3. cap. 10.

12. Namns Domme for Giæld / skulle exequeris oc søgis / inden Aar oc Dag / o: Dag oc Jamling / om de icke der forinden indsteffnis / eller forhvervis de paa ny. Fordord. Frid. 3. Dat. Hafn. den 14. Decembr. 1650.

13. Laugmænds / eller Commissariers, Domme / eller Affsicter oc Affsced / om nogen paa skader / da skulle deris Arsvinger derfor steffnis inden Aar oc Dag / o: Jamlin / effter de ved Døden ere affgangne / forstaa / Laugmændene eller Commissarierne, om de ere døde. Resc. Chr. 4. lib. 3. art. 23. Lege Vocab. Laugmænd. infra. Ydermere lege Vocab. Aar oc Dag. supra.

Jathurs / o: fellia / commune. Latine. Vide Skaan. Low lib. 3. cap. 20. Jathurs i hefftom sinom / der ved forstaais det / som Fader gifver sine Børn / oc de hafve i Haand oc Hæff / den stund de ere i fellia med hannem. eodem lib. cap. 16.

Jeffne / eller at Jefne / kaldts / naar nogen / bytter deeler eller skifter Arve / eller andet / saaledts / at ingen aff Parterne forurettis: *equivaro, vel aqvo. Latine.* ut : Om de Arsvinger / der ude ere / vil Drvois / o: nyses / effter Faders død / med den Lod / deris Fader hafver gifvet dennem / da maa de andre Arsvinger ey nøde dem til at indføre / eller at Jeffne med dem / undtagit Jord allene. Jyd. Low. lib. 1. cap. 15.

Jeffnit / er Skifte oc Deelling / hvor til det ene Sød stinde maa nøde det andet *ibid.* Jyd. Low lib. 1. cap. 16. *Herciscere familiam. Lat.*

Den Norske Lovs Odels B. formeloev / At Inaen maa synne den anden JEFFNIT / inden 5. Aar / dog beholder hver sin Lod / oc den meere siel / leage fra siq / til den mindre hafrer / Men talis icke paa JEFFNIT inden 5. Aar / da beholde hver det hannem tilfald / angengs. *Dict. lege & cap. 3. & Hinc.*

JEFNE LOD / 3. liqe LOD / hvortledis Sleafrid Varn / der Lingskiust er / artvoer effter Sødskind JEFNE lod ved Adelfone Varn / der om see *Dict. Jyd. Lov. lib. 1. cap. 21.* Men hvortledis den som hafver w: jEFFNIT i Marken / oc mindre Jerd / end hannem bør / kand begiere JEFFNIT med Keeb. *cap. 50 ibid.* Hvortledis Grønder bør at hōde JEFFNIT / med deris Lepper oc Gierder. *Jyd. Lov lib 3. cap. 58. ibid.* Ydermeere vide *jus Seland. lib. 1. cap. 31. lib. 4. cap. 19. lib. 5. cap. 25.* Skaanske *Lov lib. 3. cap. 11. 12. & lib. 5. cap. 15.* der kaldis det JEMPNIE. *Alid's Jempnede Eed / vel JEFFNE Eed idem,* er lidelig eller taalelig Eed / som sværgis inden Linge / med opractre Fingre / eller paa Bog / oc icke paa Helligdom. *Unde jus Scania, lib. 5. cap. 29. 30. & 31. Lege Vocab. Odelskifte.*

JEFFNITs hende / er Deeling / effter Dannemands siqelse / *latine Arbitrium Compromissariorum,* saaledis at forstaa / at Parterne vedderfaris Det paa alle sider *ut in textu Jydsk Lov lib 2. cap. 72. & supra Vocab. Asiun / & Comm: rii. Item Aae. Kan supra.*

JEFVER / eller at JEFVE / 3. at twifle / oc eyvide egentlig eller fuldkommen beskeeden / om det som om trattis. *Hesitatio, dvisatio, Lat.* der om see ut i Lovens Fortale. Hvor mand jefver eller jefver om Sandhed / da skal Loven oplede / hvortledis Sandhed oc Net er. *Jydsk Lov lib. 1. cap. 42.* Selger mand and en Jord / oc stiel eller jefver dennem om / hvad heller hand sigbte meere eller mindre da gielder Hæff / nemlig 3. Vintre. etc. Ydermeere om det Ord JEFVER / see *Jus Seland. lib. 3. cap. 14. lib. 4. cap. 21.*

JERNBYRD / var gloendis JERN / som den skulde bære ubi sine bare Haender / i gammel Dage / siq til befrielse oc ustyldsheds Sean / som næctet nogen Sag / hannem bleff tillagt inden Linge. **JERNBYRD**

byrd kaldet/ aff Byrde/ som b. tyder at fuldbyrde/ o: stadfeste/ den uskyldighed de beraabte sig paa / (Thi Byrde kaldis ellers en Last) for de maatte bære samme gloende Jern udi deris bare Haender. *Vide* det om Skaan. *Low lib. 1. cap. 38. lib. 7. cap. 9. &c. & infra Voc. b. Skars Jern & Skuds Jern.* De er samme Jernbyrd først opkommen her udi Danmark / *Anno Christi 1948.* ved Keyser Otthes (som samme Kar undertvingede sig Jylland til Ottesjund / saa siden kaldet aff hans Naavn) Prædicant / *Popo* kaldet / som sig bemeyede/ Indvoernerne der samuesteds/ til Christi Kundskab at føre/ oc der hand fornam / sig intet at udrette hos dette vantro Folck / paafuldede hand vor Hætte/ oc til Ordets stadfæstelse/ lod en Staalhand ske giere gloendis/ som hand drog paa sin Haand/ oc bar den for/ alles Øyne oc usked den igien afflagde / hvicckel icke alleene Folcket beregede til / Ordet at annamme / med den Christielige Tro / mens oc til et uskyldigheds Legn det optog / der effter at bruge / naar nogen bleff sictet eller skyldet for noget / at den Vestsyle da maatte bære et gloende Jern udi sin bare Haand / nogle viffe Skrid: Hvem det gjorde/ oc usked tra sig lagde / hand holdtis uskyldigt / Hvem icke / bleff strax dømt / oc rettet / som skyldia / for sin Misgierning. De er samme *Proba* aff dennem kaldet Guds Dom.

Denne samme uskyldigheds *Proba*, er oc brugt paa en anden rids / som særdeelis er kaldet Skuds Jern / oc Skars Jern forstaa / de toge 12. gloende Jern / oc lagde Langs ad Gulsvit / ved ulige Skilsmisse / hvor ofver den Veskylde / med bare Fødder / oc forbundne Øyne / maatte gaa : Traadte hand paa dem / oc brændte sig / da bleff hand holdet skyldig : Men giel hand dem forbi / oc traadde ofver dem / eller paa dem / oc brændte sig icke / da holdtis hand uskyldig. *Vide infra Skars Jern oc Skuds Jern.*

Dette skal saaledis være huldit oc brugt / indtil Kong Haralds den 7. Tid / som døde 1080 hand affskaffit saadan Jernbyrd / oc i den sted indskickede / at mand skulde skiare sig ved Naavn. Kom dog atter siden i brug / indtil det under *Valder 1100 4.* ved Pafos *Engenio 4.*

er aldelis affstæffit/oc Raaffn igien indstillet/ *teste Hvijsfeld.* Hvilcket oc stadsefflis udi voris Skaanske Low/ saaledis/ Waldemar med Guds Naade/ sende alle dem i Skaane Boe Qvede/ : Helsen oc sin Naade/ vider/ at Pafven hafver alle Christen Mand Jernbyrd for budit/ etc. *Hinc*

Jertegn/ *prodigium, Lat. quasi* Jertegn/ kaldis Mirackler/oc underlige Ting/ som ere usedvanlige/ hvor aff det gemeene Ord sprock er kommen: Mand troer icke Helgen/ sporend hand gier Jertegn. Thi udi Pawdommen maa ingen *Canoniceris*, : foris udi de Helligis Sal/ sporend de glore Jertegn/ : noget selsomt eller underli: t/ effter deris Død/ *Si Deus placet. Aliàs*, betynder det saameget/ son et vis Teqn eller Mercke / en skal vise/ hvor ved hand vil tilhiemle sig hans tabte eller frasiolet Guds/ thi den der hitter/ hand skal siqe/hvad hand hitte / Oc den der tabte/ oc effter liuser/ hand skal siqe Jertegn oc Mercke. *Vide ius Cimb. lib. 2. cap. 112. in fine.*

ette / *latinè approbare*, : at udlosve noget/ eller oc at samtycke noget/ som udlosvis. *ut, Jyd. Low lib. 1. cap. 39. Aliàs en Jette/ latinè Gigas*, var et slags Folk i gammel Dage/ som kaldis Jetter eller Kæmper/ for deris Vext oc storhed skyld/ eller/ som andre meene/ for deris Manddelige gierningers skyld. etc.

Jgild/ oc Tvigild/ kaldis Værd oc Penge/ som Bonden eller Sagvolderen skal udgioris/ aff Liufvens effterlatte Formue/ effter dets Burd som vaar bortstaalt. *latinè, pœna simpli & dupli. Receß. Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art. 1. Jyd. Low lib. 2. cap. 303. 108. Lord. parag. 44. Vide Liuffis Straff infra.*

Jld / *ignis, Lat.* maa en sættis udi Heeder/ uden alle Cyere blifve der om sandrectige/ Thi hvad Skade Jlden gior/ skal den betale som den udbær. *Jyd. Low lib. 3. cap. 68. & supra Hedebynde. Hinc Skow Jld forbiudis i Norge. Receß. Christ. 4. lib. 3. artic. 39. parag. 12. Nota.* Om der tændis Jld op/oc kommer i Torne/oc opbrander Negerne/eller det Korn som end nu staar/ eller i Ageren: da skal den gifve det igien/ som Jlden optænde. 2. Mose Bog 22. Cap.

Den Norske Low siger / At det er tre Jld / som Bonden bør af forsvare / som Lowen kalder Arns-Jld. Den første er / den Jld / som Bonden hafver i sin Stue : Den anden er den Jld / mand bringer oc bærer ved / eller til anden sliq Dyttte bruger : Den tredje er / Kolne Jld / oc Lius som hand lader færste ved. Skeer der Skade aff disse Jld / da kand Bonden intet meere svare til / end sit eget / uden hand boer paa Lejeland. *L. L. B. 25. cap. parag. 1.*

Vær nogen mand Jld i Marken / da skal hand den Jld forsvare oc udslætte før hand gaar der fra. Kommer der nogen Skade aff den Jld / da skal den / Jlden udbar / bøde Skaden / effter 6. uwillige Mands Dom / oc en meere / tpi det heeder Baade Jld. *parag. 2. ibid.* Vær nogen Mand / Vørn eller vmage effter Jld / da svare den til Skaden / der aff kommer / som den nem udviste. *parag. 3. 4. Lege Vocab. Lejemaal infra.*

Jld oc Lius / skal en hoer udi sit sted vel forfare. Aff hvilken Mands forsjømmelse Skaden kommer / hand maa (til Hofve) om hand gribis med første Gierninger / kastis i samme Jld. End rømmer hand / oc det vidis hannem siden / oc blifver det hannem ofverbevist / da skal hand bøde Skaden / eller gifve 12 Mands Eed aff Gaarden. Gaardsret *art. 42.* Skeer det paa Landsbyen / bøde Skaden isgien / oc der til 40. Mark : Formaar hand det en / da være i Høsbondens Raade oc Waade. *ibidem loco art. 43.*

Jld / som sættis med vilie udi anden Mands Hus / aff forsat oc beraad Hu / eller i Lon om Dattitide / der om siger Jydsk Low / *lib 3. cap. 66.* At vorder hand tagen der ved / hafve for / i ert sin Hals / oc skaaden gieldis aff hans Guds / oc 40. mark Bøden. End vorder hand forount en / oc feldt med Lowen / gielde Skaden / oc rømme self Landt / til saa lenge Kongen vil gifve Raade med hannem. *Vide Jus Seland. lib. 2. cap 19. Lege Nordbrand / infra.*

Skaan. Low om Orbdemaalc *p. 2.* siger / At den det gior / skal betale Skaden / oc der til bøde 40. Mark Bonden / saa oc Kongen. Men det *41. ibidem* siger / At saadanne Gierninger er en aff de som
land

kand icke bødís / oc kaldís derforé Bødeløssmaal / eller Bødeløss-
sager / (den saadant gör / kaldís udi den Svenske Lov / Kapnevarger
eller Kansnevargh) Men om usorvarendís Jldbrand / bødís 3.
Mærck til Naboerne / som saar Skade / effter Skaan. Lov lib. 14.
cap. 1. Vide *supra* Brand / & *infra* Nordbrand.

Jld/paa Skibene ved Kiøbenhaffn / forbiudís Ydlandíske / saa
vel som Indlandíske / under Skib oc Godzís fortabelse / at optendís /
paanozen Skibe / langs Broen / eller nogen andenstedís i Haffnerne /
icke heller paa Broen eller langs Haffnen at optande / til hvad Brug
det oc være kand / Dog icke forbudit / en hver at Braade sit Skib / paa
den Ort der til forordnit er Forord. *Christian. 4. Dat. Hafn. den 15.
Augusti, 1618.*

Jldbrand / oc Bygnings Lømmer / maa Bønderne sigbe í
de Haffner det indføris / den meenige Mand til sigbís. *Recess Christ.
3. artic. 64.*

Jld / 3: klage oc fiære / *querela, postulatio, Lat.* eller oc / at gís
re forhindring oc forbud / paa den Deel / somdog / effter Lowen / billig
bør at hafve fremgang. *obstrigillo, Latine.* Unde Jyd. Lov. lib. 1.
cap. 55. *Hinc.*

Jldffe / er oc klage oc fiære (forstaa) om nogen Mand er fra-
kommen noget med uret / som Arfve oc Eyedom / der paa skal klages
oc fiærís til Lingeinden / 3. Aar. *intendere alicui actionem in foro.*
paa det / den saadant hafver oc besidder / ey skal fange Hæffd der paa /
tmød Lowen. Jyd. Lov lib. 3. cap. 44. Vide Skaan. Lov lib. 2. cap. 9.
lib. 4. cap. 15. 17. 20. lib. 7. cap. 8. & 14. Vide Hæffd *supra.*

Jllalige / 3: lige som Jld / eller oc Jldé gjort. Lowen siger /
At Jldé brøder Broder / som sidder í Fled / oc forøder sine Sydfkens
Gods. Saa sagt som stemmelige / 3: lige som stemt. *Item, Jnderlí-
ge / Jnderlíge / etc.* oc er samme Gierning saa høñ / at en forgjør sin
Boeslød der med. Vide *Jus Seland. lib. 1. cap. 41. in prin.*

Jllwillie / 3: Had oc Affvindsuighed / *Ir., odium, invidia, Lat.*
eller oc Hastighed / *properantia, Lat.* eller oc Ondskab / *Malitia, Ma-
lesi.*

lesicentia, Inhumanitas, pravitas animi, Maleficium, improbitas. Om saadanne Tilfelde siger Skaan. Lov lib. 7. cap. 13. At den som skal sværge anden Sag paa Haand / hand skal bede sig saa Gud hielp/ oc hin hand er skyldig i den Sag / der hand gifver hannem / oc hand gjør det en aff Had eller Afvind / eller oc aff Ondskab. etc. lib. 9. cap 7. for 2 melder: Om mand dræber anden Mand's Fæ i sin Ager / for Tilvælie / oc aff Hastighed eller Ondskab / *pete textum, Item supra Vocab.* Dræber mand Fæ. & Arvobog cap. 47.

Indebonde / der om Jydske Lov lib. 3. cap. 7. *in fine.* Den var Indebonde i gamle dage / hvad heller hand var Landboe / eller Sielfs Egere / som gaff ringere udi Jordvrdning eller Landfkyld / end to Dretuge Sølf / (hvor aff en Mand skulde udredis i Lething oc Haffneleeg) hand sad i Quærsæde / oc reede til Kongens Bord. *Hinc Indiste Mand oc Kone / kaldis de / som hafve Hus oc Varelse hos andre. Vide ibidem lib. 2. cap. 104. & supra Haffne / item Quærsæde infra.*

Indførsel / *Invectio, bonorum proscripio.* Latine. sigis oc kaldis / naar nogen / effter Lovlige Dom oc Forsølgning / ved gode Mand / lader sig indføre udi nogens Jordegods / Boe eller Læssre / for vittelige Gield / Arv / eller andet tilbørligt. Hvor om besee Nogens Ret / art. 44. usq. ad 59. *Item Vocab.* Ridemænd *infra* Ydermeesre land den som forsølger / lade sig indføre i det / som den der forsølgis / Arvit hafver / om end anden der med forleent er / oc det i Hande hafver / saa oc i det / den som forsølgis / hafver Anpart udi / hvad heller samme hans Anpart vidis eller ey / dog udi saa vijt hand der udi er berettigt. *Dict.* Nogens Ret art. 49. *Lege Nam infra.*

End den sig lader indføre / saa fremt hand de to tredie Parter bekommer / aff hvis hand hafver at fordre / effter Dom / oc Ridemands Affjæ / Kost oc Læring belangende / da maa hand i den Sag / saa vijt hand effit hafver / intet ydermeere fordre / dog saa / at hand / k alt hvis fore findis / lader sig indføre: End fanger hand icke / de to tredie Parter / eller oc vil sig icke lade indføre / men fremdeelis for all Summen / tæncker at søge sin oprertning / da maa hand sig siden la-

de indføre / om den som forsølgte / befindes i et / eller at have
 eller bekomme: dog skal Forsølgningen begyndes paa ty / og den som
 forsølgte nogen med Indførsel / maa sig for sig selv / om med
 Rømming. *ibid. art. 50. 51. Lige Herrskøbet supra.*

End lader sig nogen indføre udi det Gods / som en anden til-
 forne er lovwlig udi indført / da maa hand udløse den først indført
 er / inden halvt Aar / hvuelken for alle sin billig Anfordring / Kjøst og Læs-
 ring / nyactia skal tilfrids stalle. End begierer den først indført
 er / Godset at beholde / da maa hand fornøve og udløse den som sidst
 indførtes / for hvis hand halvt af fordrer. *Rigens Ret 11. 53.*

Indtægte: Fæ / *captum, captivum pecus. L. 1. ne. v. 1* Ind-
 nam / eller at Indnemme / *nam. sigis* og kaldes / naar Qvæg findes
 i Beng / enten i Korn eller Eng / og da optages og indstattes / enten i
 Hus eller Fjold. *Jyd. Lov lib. 3. cap. 50.* siger: Kommer den ved som
 Fæ tilhører / enten i Hegnet / eller paa farende Veye / og tager Qvæg-
 get / fra den det optog / da værde hand Kantsmand der det tog. End
 tagis det ulovlig ud / enten aff Hus eller Fjold (naar det er indtagit)
 da er det Herwercke / dog skal mand og deele ved anden / end ved den det
 udtoq. *Vide Jus Seland. libro 4. capite vigesimo quarto. Lege Vocab.*
Lockeran infra.

Skaanskt *Low lib. 9. cap. 3.* siger / At hvad Skade saadan Qvæg
 aigr / det skal gieldis og betalis: Men hvorledis videre med saadan
 Indnam skal *procederis*, der om *vide caput. 4 & 5. eodem libro*
 som formelder / at den første Dag / Qvæg kaaledis indtagis / da skal
 den det tog / vise to Mand til den Qvæget eyer / om hand vil udløse
 det / Vil hand ey / da i lige maade vise to Mand / anden og tredje Dag /
 vil den som Eyer er / endda det ey udløse / da fare til Linas med sine
 Bidne / at hand Indtog Qvæget / og udvarede det igien til Løsen / og
 hin vilde ey. Kommer det Qvæg siden til Skade / (effter det er lovwlig
 udvarit) da værde den Sagsløs som det Indtog. Læs ydermeere det
 13. og 14. *cap. ibid. & lib. 11. cap. 10. Item Jydskt Low lib. 3. cap. 65. &*
Vocab. Pant for Indtægte Fæ infra.

Den Norske Lov siger : Om Værg kommer i Bong/ forme-
 delst ulovlige Gierder / da skal den / som Ager eller Eng tilhør / kalde
 Mand til / at lade see det / oc tage saa Værg aff Medvidne / oc ind-
 sætte det løst i Hus / o. i. k. legge det Vaand paa / da er det i Eyer-
 mandens forvaring / oc icke i hans / det indtog / siden lade Skaden
 vurdere aff sex Mand/ oc alt hviss hand/ som Væget eyer / skal bøde
 for sit Værg/ det skal den betale igien/ som de ulovlige Gierder tilhør:
 Den Værgit eyer / skal hafve Bud / samme Dag det indtagis / vil
 hand ey løse det/ men lader det stande til Femt / da beholder hand det/
 som indtog/ oc være betalt for all Skaden: Men tager hand det ud/
 oc vil icke lovlig udlese/ da bøde Bonden en Marc Schiff/ til den det
 indsatte / for Lockeran / o: lige som det bleff udtagit med hins villie/
 ochvor som med var/ to Dre Schiff. End kommer Svin eller andet
 Værg / i Ager eller Eng / ofoer lovlig Gierde / da maa det indfattis
 til Rette/ oc udløsis effter Lowen. *Lege Vocab. Vanefuldt Værg. Item*
L. L. B. 30. cap. Det 29. cap. ibid. siger / At naar Gierdene ere serdig
giorde / da maa alt Værg oc Svin hsemdrisvis / oc leggis 2. Dre
Schiff ved/ foruden Skadegield/ etc. Lege Vocab. Vanefuldt Værg
infra.

Jnn. / kaldis all den udgiff / som Bonden Aarlig er plictig
 at udgivre/ det være sig Landgiide/ Skat/ oc all anden Redsel oc Bde-
 giff som paakommer. Hvor om Skaan. *Low lib. 17. cap. 2.* Om
 Bonden skjellig ved sit Vælg eller Feste / da skal hand opholde all Jnn-
 næ indtil Fardag. *Lege Fardag. Item Vocab. Stelff Eyer Bonde*
infra.

Jomfrukrencker / *frustrator. Lat.* Om saadanne Jomfrus-
 krenckere deris Straff / see Jyd. *Low lib. 2. cap. 18. Receß Christ. 3.*
art. 60. Gaards Ret art. 16. 17. & 18. Receß Frid. 2. art 12. Vders
 meere see *Frid. 2. Ordinanse/ Om Ecteskabs Sager/ som formelder/*
part. 2. At med Jomfrukrenckere skal holdis / effter Lowen / Receß
sen/ oc Gaards Retten. Dernæst/ om nogen beder om en Dannemands
Daatter/ oc beligger hende/ sørend hand faar endelige Svar/ eller de

blifve frolofvit/hand skal endelige tage hende til Ecte/ om hendis Forældre eller Formyndere ville det samtycke. Den som beligger nogen ærlige Pige eller Mæe/ oc siger Dey derfor/ da verie sig effter Lowen oc Necessen/ eller bøde. Sictis oc nogen/ at hafve beligget nogen Enckel/ som tilforne hafver været uberyctet/ da verie sig effter Lowen / eller bøde udi lige maade. End den eller de/ som befindis/ ukuelig/ at hafve skandt den ene uberyctede Mæe/ eller Enckel/ effter den anden/ tre / fire eller flere/ de skulle icke alleeniste bøde effter Lowen oc Necessen / men oc dømmis/ udi Dyrighedens Maade oc Waade/ oc enten straffis paa Lifvit/ eller i andre maader/ med tilberlig/ alvorlig/ høyeste Straff/ andre til et Exempel oc forstreckelse. *ibidem. Receß. Cbrist. 4. lib. 2. cap. 5. art. 4. Den Dorfske Low N. B. 25. cap. Lege Vocab. Eggactighed & Lønleye/ Item Boldteet infra.*

Jomfru-krenckeris Straff oc Bøder / udi Guds Low/ der om las Mose 2. Bog 22. Cap. v. 16. 17. saa oc den 5. Bog 22. Cap. v. 28. 29. Om dens Bøder/ som belaa nogen Dieniste qvindel/ eller den som tilforne var krencket aff Mand / der om las udi Mose 3. Bog 19. Cap. v. 20. 21. 22.

Jord / *Terra latinè.* er Aær oc Eng/ Skow oc March. *Hins Faders Jord/ Kone Jord/ Fange Jord/ Riske Jord/ Bifven Jord/ etc.* Der om lege Jyd. Low lib. 1. cap. 16. 35. *Jus Seland. lib. 1. cap. 19. 21. 22. & 40. Skaan. Low lib. 1. cap. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & lib. 3. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 12. lib. 4. cap. 13. 15. 17. 18. 19. 20. 21.*

Jord oc Eyedom / hvorledis det kand kiebis oc selais / oc ders med i alle maader lowtaen omgaais / det *etteris* vijftiessig / Jyd. Low lib. 1. oc begyndis fra det 34. cap. oc til det 44. *inclusivè.* *Jure Seland. lib. 4. cap. 30. usg. 37. Skaan. Low ut supra. Jus Seland. lib. 2. cap. 2. siger / At tnaen maa sin Jord til fulds forgiere / uden ved Kongen. Lege supra Vocab. Affvindsfiold. Item, den Dorfske Lows Odels Balck per totum. Lege supra Eyedom.*

Jord / som skal selgis / den skal Laugbiudis 3. Ting til næste Frender: Men bortskeldis den/ sørend den Laugbiudis/ da maa næste Fren

Frander den effterkalbe/ oc da bøder hand / der soldte/ 3. Marck Bonden/ saa oc Kongen. End/ siger hand/ den var Laugbudet/ gifve 12. Mænds Eed. Jyd. Low lib. 1. cap. 34. & iure Seland. lib. 4. cap. 32. Vide Skaan. Low lib. 3. cap. 7. & infra Laugbiudelse.

Men hvortledis Adelen maa affhende deris Gøds oc Eyedom/ uden nogen Laugbiudelse/ med deris caen Bress oc Segel/ der om vide Necess Christ. 3. art. 49. & supra Adl. Item Skibde/ infra.

Jord skal skjødes paa Linge/ oc ey andensteds/ det er paa det Herrisning/ som Jorden udi ligger/ eller paa det Landeting/ oc der effter tagis Lingsvidne/ fordi/ at Lingsvidne er saa stærck/ at der imod maa ingen Low gifvis. Jyd. Low lib. 1. cap. 37. Skaan. Low lib. 3. cap. 8. Lege infra Vidne.

Jord / om nogen selger / oc den deel is tilbage igien / da legge hans Vard ud der soldte/ oc bøde Bonden oc Kongen/ hver 3. marck/ fordi hand soldte whiemlet. End/ hvo som selger anden Jord/ hand bør / at weris oc hie mie hannem den / med sine næste Frænder / til des/ at den som kjøbte/ hafver tre Vinters Hæffo der paa/ fordi / at Laug hæffo oc ey mindre end t e Vintre: Siden bør hand der kjøbte/ at werie det med sine egne Frænder / uden paa aldis aff dem / som ey vare komne til Alder / eller Vinde / som ey hæffde rette werie / eller de Mænd/ der da vare uden Lands / den tid Jorden soldtis. Jyd. Low lib. 1. cap. 41.

End sillier Mand anden Jord / oc skiel eller træt is dennem om/ hvad heller hand kjøbte meere eller mindre/ oc hafver den der kjøbte / tre Vinters hæffo der paa / ufiærdt / til Linge / da maa hand ey vinde hende igien der soldte. End/ vorder dem træt te imellen/ inden tre Vintre/ da staa det paa Lingsvidne : Er ey Lingsvidne til/ da vorde den nærmere at vinde der soldte / eodem lib. & cap. 42. End/ siger mand sig at hafve kjøbt baade Systers oc Broders Jord / oc er Systeren wmandit/ oc med Broder i fellig/ oc er ey Lingsvidne til/ at næssit var baade særlige : da werie den ved Low der soldte / at hand soldte icke meere/ end sin egen Lod: End/ bystter hannem Low/ bøde tr/

marck / oc Syfter beholder sin Lod / uden at hendis rette Berle / eller
hun selff / hafver den affhændt. *ibidem* & *cap. 42.* *Overmeere* see *Jus*
Seland. lib. 4. c. 1. p. 34.

Den Norſke Low ſiger : Om nogen vil ſin JORD ſelge eller
Pantſætte / til en vis forſagt tid / at igienkiøbe eller indløſe / da er det
ret / at den ſom ſaa kiøber eller panter / ſkal tage ſlig Penge igien / ſom
hand udgaff. *O. B. 8. cap. parag. 1.* Naar det ſkal løſis / da ſkal Pen-
gene tilbiudis imellem Mickelmiffæ oc Juel / oc ſteffne hannem til JOR-
den / Lisdagen / næſt eſfter Paafke Uge / at tage ſine Penge. *ibid.*
parag. 2. &c.

End / hafver nogen JORD / ſom hand hafver kiøbt eller læſt for
Penge / udi 10. Aar / oc ingen Lufning er paa / da løſis den fra han-
nem med fulde Penge. Lufning er ingen nyttig / uden de begge ved-
tage ſom ſoldte oc kiøbte : ſiger enten dem Ney / da ſtaar det paa Vid-
ne. *Dict. lib. & cap. 9. Lege Vocab. Encker.* End / vil nogen tale paa
den JORD / ſom med Wilkor er affhændt / oc den ſom JORDEN hafver
i Haand / er uden Lande / da ſkal den JORD ſøgis fra hans Ombyttis
Mand / eller hans Arvinger / lige ſom hand ſelff var til ſtede. End / ſel-
gis den JORD / hand er ſteffnt for / da maa hand ſøge den / hos hviecken
hand vil / enten den der kiøbte eller ſoldte / ſaa vel maale JORD ſom an-
den. *Dict. O. B. 10. cap. parag. 2. Lege Vocab. Odels Jorder infra.*

Nota. Kommer JORD under Qvinder / eller den ſom wmynd-
dig er / da ſkal ſaadan JORD igien ſøgis / fra Qvinden / eller den W-
myndigis Berge / ſom Odels Breide. *ibid. parag. 1. Lege Vocab.*
Spn.

ſkaanſk Low *lib. 4. cap. 15. & 18.* formelder / At hvo ſom ſel-
ger JORD / hand bør at hiemle den / gaar JORDEN den kiøbende aff
hænde / da bør den der ſoldte / at gifve den anden ſit Værd igien / eller
oc udlegge hannem ſaa megen JORD andenſted / hand vil nøyes med.
Overmeere vide cap. 19. 20. ibidem & infra Laughæffo.

JORD / ſom ſelgis for rede Penge / oc vorder en lagt i JORD /
men udi andet / den ſteffis ſom Voeræ / ſaa oc den JORD derfor igien
kiøbt.

fiøbe. Thi det der findis udi JORD/være JORD/det udi Penge vor-
der fundit/være Voefæ. Jydſke Low *lib. 1. cap. 40. & plura Vocab.*
Voe fæ. *Item Bonden ſupra pag. 111.*

JORD/ om mand hafver i flere Skiben/ hvorleds der aff ud-
redis. Jydſke Low *lib. 3. cap. 16. Lege infra Vocab. Skiben.*

JORD ſom er gifven til Kircken/ ſkal hun ſelgis/ da maa den
fiøbe hvo der vil/ fordi/ alle Chriſtne Mand ſkulde Brødre være.
Jyd. Low *lib 1. cap. 38. Ericus Conſtit. ſua parag 27.*

*Receſſ Chriſt. 3. art. 41. ſiger/ At JORD ſom er gifven fra Bøns
de gods oc til Kircken/ ſkal igien komme for Løge/ dog ſkal Arffving
eſſter anden/ feſte ſamme JORD aff Kongens Lænsmand/ paa Kir-
ckens vegne/ for en kiendelſe ſkyld/ oc hafver Kircken miſt noget der is
mod/ uden Dom/ da ſkal Lænsmanden vinde det tilbage igien. Oc
den ſom noget hafver taget med wret/bøde derfor eſſter Lowen. Receſſ
Chriſt. 4. lib. 1. cap. 4. art. 34. Lege Kirckens Ordinans ſol. 69. Riber
art. 8. Lege Vocab. Lænsmandene.*

Nota. Den Odels JORD i Norge/ ſom er gifven til Kircken/
oc nogen beviſer Lowtizen/at være aff hans Odels JORD: da er hand
den næſt at beſidde/ ſo: lowtlig til Landſkyld til Kircken: Dog ſkal Arff-
vina eſſter Arffvina feſte den/ for en kiendelſe ſkyld. *ut ſupra.* Oc ſkal
den ældſte Odelsmand nyde Aſædet/ eſſter Lowen. *O. B. 4. cap. pa-
ragraſh ultimo.*

JORD med at verie eſſter Lowen/ kommer en andet til/ end Kiøns
Næſſn. End/ hafver nogen Mand trakte med Kircken/ om JORD/
oc gielder JORD meere end en marcck Sølf/ aff rette Dygsordning/
da ſkulle Sandmand der om ſtellie: End/ gielder JORD/ marcck Sølf
eller mindre/ oc hafver Bonde det i Hæffd/ da verie hand ved Kiøns
Næſſn: End om JORD er i Kirckens Hæffd/ da ſkulle Kirckevergerne/
oc andre Soanemand/ (de beſte) ſaa at de ere tolf/ ſvare hende Jor-
den enten til eller fra. Hafver Bouden hæff Jorden i 40. Aar i
Hæffd/ da være Lowløſ for Kircken: End hafver Kircken hæff Jor-
den 30. Vintre i Hæffd/ da være hun Lowløſ/ om det ſtod wklært.
Jyd.

Jyd. Low lib. 1. cap. 44. *Lege supra Vocab. Byesvurdering. & Receß*
Christ. 3. art. 27. & c. Item Haffd supra.

Jord:drot / *suadi Dominus. Latine.* eller oc Landdrof *idem*,
 det er den rette Husbonde oc Egemand for Gaarden / som Kongen/
 Adelen / eller andre / der ey bør Varsel for Aff: Eric oc Aff:let / udi de
 Marcker som recht ere : Men alleene den som Skaden gjorde / eller
 Jorden for Landgilde besidder *Receß. Christ. 3. art. 14. parag. 2.*

Jord:drotten i Norge / maa icke tränge Bonden fra sin Gaard /
 imeden hand gifver oc gjør der aff hvis Ret er / med mindre hand den
 effter Lowen / self vill besidde. *Receß Christ. 4. lib 3. art. 2.*

Den Norffe Low siger: Om Jord drotten vorder Husvild /
 saa hand trangis til / at bee paa den Gaard / hand til en anden fest
 hafver / da skal hand sige hannem til for Juel / at hand er Husvild / oc
 igiengifve hannem den første Lage / eller oc som 6. Mand land skøn-
 ne / at hannem bør at hafve. *L. L. R. 1. cap. parag 11.*

End om Jord drotten siger / at hans Leplendinges Landskhld
 er ubetalt / om hand ved Døden er affgangen / da skal Arvingerne be-
 vise / at baade Landskhld oc Abod er fyllistgiort : Kand den Dødis
 Hustrue oc Arvinger bevise det Lowlige / da være Jord:drotten
 der med fuldgiort : Jlige maader forholdis / om Leplending er enten
 Landshyctig eller Fredløs. *Dict. lib. cap. 6. parag. 5. Nota.*

Jord:drotten / maa forlofve saa meget at brugis udi hans
 Skow oc Marck / som hand vil / dog at hans Leplending icke faar
 Skade der aff / paa det som i hans Lagemaal kom. *O. B. 12. cap. L. L.*
B. 8. cap. Lege Vocab. Landdrof. Item Leplending infra. & Vocab.
Hus / supr. 1. Jord:drotten / som tager sig anden Ombudsmand /
 skal dog holde / hvis den forige hans Ombud hafver heden bygt / oc
 fest / oc den som leyet eller fest hafver / nyder hans Aaremaal. *Dict. O.*
B. 12. cap. parag. ult. Lege Vocab. Boedsliids Mand supra.

Jorde:Gode / *latifundium. Latine.* maa den ey selge eller aff-
 hænde / som til Herredage er indsteffnit / for Gield / med mindre hand
 til Herredage frikiendis / eller oc fuldgjører / hvis Lowmaal ofver han-
 nem forhyarfois. *Rigens Ret art. 4.*

Jor:

Jorde: Gods/ som nogen acter oc forfølge til Laas/ hand skal hafve det uden Skat/ oc Bedrag/ i sin frij hafvendis Verge/ det være si 3 A: sve/ Riob/ eller G: ifve Gods/ saa oc det Gods/ mand effter lowlig Hæff/ eller Indførsel/ til Eyedom hafver bekommet/ hvilket til Laas maa oc Land forfølgiæ. Vese her om Nogens Ret/ *art. 60. Lege Vocab. Laas infra. Item Forfølning supra.*

Jord: Engne: Bønder eller Selff Eyere *idem, Colonus, hereditarius, fiduciarius, proprietarius, Latine.* ere de Bønder/ som paa Landsbyerne boer/ i Danmarck/ end oc saa i Norge/ oc de der eyer frijt Bondegods/ som aff den *Privat* Stand maa arfvis oc fiobis/ hvilket Adelen dog ey maa fiobe eller pante/ uden spnderlig oc sær be- naading aff Kongen. *Handf. Frid. 2. art. 21. Lege Vocab. Bønde: Gods supra. Nata.*

*Arnold. Hvits. in vita Regis Canuti 6. skrifver/ at en Deel aff Jord Engne Bønder (i gammel Dage) ere frij gjorde aff Kongerne/ oc frij ladte for Stød/ Inna oc Ledinge/ som Adelsbrefve udi de dage lyde/ at Kongen tog den oc den til sin Mand oc Lienere/ oc gjorde han- nem frij for Stød/ Inna oc Ledinge: *Recepimus eum, in hominem no- strum, demittendo eum & libros ipsius quittum & liberum, ab omni expeditione, quod Stod & Inna dicitur. Vide jus Seland. lib. 2. cap. 28. & Vocab. Bønde supra pag. 108. Item Dorff Low K. B. 23. cap. parag. ultim.**

Jord: fundit: Gods/ der om formeldis i den Dorffe Low/ saas ledis: Finder mand Jordgrafvit Gods/ oc liuser lowlig op: da eyer Kongen tredie Part: Udelsmand til Jorden/ tredie Part/ oc den som finder/ tredie Parten. Men liusis det icke lowlige op/ da mis- ser hand sin Lod/ oc Kongen oc Udelsmand: hafve det til tvende stift- te. End/ er ingen ret Udelsmand til at regne/ da bekommer hand den tredie Part som Jorden eyer. *O. B. 11. cap. parag. 1. Om Udels- Mand finder selff Penninge i sin Udels Jord/ da beholder hand de to Parter/ oc Kongen den tredie/ p. r. 2. 2. Et hand ey Udelsmand/ da hafve Kongen halsspart: Men fundis Pendinge i Alminding/ da*

Gyg

eyer

eyer Kongen der aff de to Parter / oc ten son. *fr. et / den tredje Part.*
ibid. p. r. g. 3. & 4. Lege Vocab. Sund et Gods supra.

Jord skifte / *Vide jus Sol. n. l. l. 4. cap. 3.* forstaa / naar Jord
 skal skiftis / da skal der jere med Lod. *ut:* Om nogen vil skifte
 dets Jord eller Eyedom / som flere ere Lodtaane udi: da formeider
 den Høests Ewde om / At den som Skifte beaterer / skal skifte alle
 sine Medarvinger til Jorden / naar den er aaben / oc usaaet / oc saa
 lang tid tilform / at de kand have lewige tid / at komme efter Leiligh
 hed i mindre inden Lands: Vil hand sig komme til Skifte / oc hans
 Bedes part beviser et hand var lowis skift / da maa de dog skifte /
 oc tage saa mange Lodder / som de e. c. Med Arvinger / oc sæt e. Mercke
 paahver dets Lod / som aff stullige Mand skulle befeis / oc kaste saa /
 at de kand æte / hvad hver tiltalder / udi Hus oc Jord / oc satte tre
 Steene tilhebe / der imellem: Si en skal saadon dets lodning liusis
 til Linæ / octaquis Lingsvone pa. / hvad an hver tiltalder / oc det be
 holder hand siden angelst. End er nogen aff Medarvingerne uden
 Lands / di skal hand have 12. Manders Stejina / at møde til
 Jord skifte: Kommer hand da icke / da skal hans Arvinger skiftis /
 Vil hand icke komme paa Jorden / da maa hand skiftis til Hofvits
 Wollit / med tvende Vione: o. skifte si. / som for bemelt / heele oc
 halfve Byer Synder / uden de anderiedis der om kand forligis. *O. B.*
3. cap. par. g. 1. Lege Vocab. J. s. s. supra. Item Ddels Jord n. s. 2.
Aliàs.

Om flere Mand leyer en Jord tilfammen / oc kommer icke
 alle lige tiltae til Jorden / da maa hand begiere Jord skifte / med
 to Mand Vidne / som vil have Skifte. *etc. L. L. B. 13. cap. par. 3.*
 Men hvorledes skiftis skal / oc Jorden maalis / saaledis / at alle Lods
 der blifve lige gode / baade udi brua / oc med Giødning / det beskriuis
ibidem. Nota. Saa skal Jord skiftis / at alle Agre skulle være li
 ge lange / b. eede / oc jefn gode / effter Gaardens leylighed: Hafver no
 gen meere end anden / enten i lengden eller bredden / end hannem byr /
 da legge fra sig / til den mindre hafver / hvad heller det er saet eller
 w. saet

vsaaet Ager/oc hafve intet for sit Arbejde; Vil hand icke leage fra sig/
 da maamand det søge som anden vittelig Skield. *Dict. lib. 8. c. 17. 13.*
p. r. gr. ultimo. Lege Ewer mand JORD instr. a. De saa skal Skiffis
Eng som Ager. cap. 16. ibidem.

Jordfkyld / *solarium*. kaldis de Penae/ som udgifvis fornem-
 melige i Kjøbstaderne / effer gammel brug / aff de som eyer eller besid-
 der de Gaarde/ Jorder/ oc Hafver-rom/ som icke er Jordfrij Eyer-
 dom / *fundus fiscalis*. L. 17. hvdr aff gifvis Arligen til visse tider/
 en liden Leye eller Kiendelse / enten til Byen eller Capitelne / Præster-
 n / Skolerne/ Kircker/ Borgemeistere oc Raad/ eller oc til fattige Gøld/
 oc Hospitaller/ eller oc andre/ hvo det være kand/ som der med kand væ-
 re forleent/ *privilegerit* oc tilberettiget: des wanseet / kand saadanne
 Gaarde/ oc Jorder/ arvois/ kjøbis oc selgis/ ligesom Jordfrij Eyer-
 dem/ dog med Jorddrottens eller Grundherrens (som saadan Jor-
 dskyld anammer) hans vidskab oc tilladelse / hvor paa geemenlig da
 tagis Værf oc forvaring/ iærdelis naar Kjøb skeer/ oc siden i Skøders-
 ne affgiqviss / hvad oc hvor meget der aff skal alvois hvert Aar til
 visse Tider til Jordfkyld / dog bliver saadan Jordfkyld / icke for-
 høyet eller forandret/ Men forbliver/ som af Alder hafver varit brug/
 Thi det er icke uden en Kiendelse (aff Jorden / som Husene ere byate
 paa) paa det saadant icke skal blifve *ab alienarit* fra den rette Jor-
 drot eller Grundherre/ formedelt Hæff/ med vret. Er end oc saa
 mangesteds i brug/ formedelt en Kiendelse fkyld/ naar saadan Gaar-
 der/ JORD / eller Hafver/ skal selgis / da skal det først tilbiudis Jor-
 drotten/ om hand vilde fiøbe/ saa fremt saadan Kjøb eller Skøde der-
 paa kand være kundigt / oc i Næftergang krasffigt / em der paa siden
 tal. t bleff. etc. End oc saa her foruden kand oc saadanne Jorder for-
 falde oc forbydis iagen til Jorddrotten / (effer Dom der paa) naar
 Jordfkylden der aff forhoit is nogle Aar / imod et hvert steds der paa
 meddeelte *Privilezier*, oc lovvæe brug / aff Alder kommen oc effer-
 fuldt/ som alt geemenlig i Skjøderne *conditionaliter praevertis*, det

Risbende til Efferretning/oc Jorddrotten til beste/*ut supra. 2. Aliàs*
 Vondqæld. *Unde lege Vocab. Vondqæld supra.*

Jucte dere/ det Ord findis i den Skaan. Lew em Ords
 demaals/*cap. 17.* Des wansæet/ er det es udi Netten aldeis icemmit oc
 wbekient/ Siunis dog/ effter Lærens andet ind/ at betyde Sed eller
 Loug/ som Næfninger sværges oc affrige inden Ting/ naar de paa
 nogen Sag/ ere lowlig opkræft oc tilfuld. Synderlig om Haand-
 ran. etc.

Dict. Text. siger/ Om mand lader mæle Kansvidne paa Tingo/
 (forstaa/ om Kansnæfninger lowlig opkræft/ oc worde tilfuld/ at
 swær. e om Haandran) da maa hin en faste Væder/ eller fi n. m. ved
 anden Lew/ sgerend forit vorder/ hannem enten skidig eller aarsigit.
 End/ vorder Jucte dere gjort/ siger Lowen/ (forstaa/ em hand ved
 Næfninger vorder paaforen oc seldt/ effter Lowen) da bade hand
 Kongen tre Mærl/ for det hand var Sag gisvet for. etc. *Vid. Text.*
pra. allegat. Item Jyd. Low lib. 2. c. p. 40. 44 & 47. Lege Vocab.
Haand Ran/ supra.

Jus Patronatus, er en sær Rettighed oc Frihed/ som Kongen/
 Adelen/ oc en deel de Gæstlige hafve/ ofver særlige Kircker/ her udi
 Danmark/ med Præster oc Degen at forsune/oc kalde. *Item, Kir-*
ckernis Rettighed at opberge/ forsvare/ oc ved lige holde/ som de med
Brefve oc Segel kunde bevise/ at hafve Ret til. Handf. Frid 2 art.
35. Privil. Christ. 3. Anno 1533. parag. 1. & 2. Ordinans fol 70 71.
Riber art. 1. fol. 18. 4. De som saadanne Jur patronatus hafvet eller
der med forleente ere/ at de Kirckernis Indkomme maa bruae oc opber-
ge/ maa en lade Kirckerne forfalde: Lader Patronus Kirckerne forfal-
de/ da bør hand at estatte Kircken Opbør selen/ til sin Reparation, oc
Kircken siden sin Indkomme beholde/ tii got Regenskab/ dog
under Patroni direction, Offrigighed oc Forsvar.

Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 2. Lege
Vocab. Domkircker. supra.

R.

Raadt: *Qvæg* / *cornupeta*, animal quod cornibus petit & ferit. (vide in textu Jydsk Lov lib. 3. cap. 52.) er det *Qvæg* som ikke vil lade sig detjv: eller regiere aff *Folet* / men er uitemelig. *Itz:* Mandolin / som sigis gemcentlig om Heste oc Lure / naar de ere saa vilde / at *Folet* ey uden store Fare kand emgaais med dennem. End / siger *Lixen* sammesteds / om saadan *Qvæg* dræbis / da bød is icke derfor / naar det er *Hyrdeløs*. Vide *Hyrdeløs* & *supra*. *Item* Banefuld *Qvæg* *infra*.

Kaalgaard / *Abbildgaard* / *Brichafver* oc *Vijsgaard* / skal en hver selff vel gjerde oc forvare / om mand vil hafve dem i fred / saa de kunde staa for alle slags *Qvæg* / uden *Gaardbrydere*. Jydsk Lov lib. 3 cap. 60. & *supra* *Abbilogaard*.

Kaast / som sedvanligt er / skal mand lade sig nøye med / indent *Skibe* borde. Seeret art. 28. *Baadsmænd* som straffe saadan *Kaast* / oc begiere anden *ipjning* / end sedvanligt / oc *Dagen* tilhør / forbyde der med baade deris *Hyre* oc *Føring*. etc. *ibid*. Hvem som vil nøde *Skippren* til / at kibe ferst *Mad* / bøde Kongen oc *Skippren* / hver 3. *Marck*. art. 29. *ibid*. Vil noagen nøde *Rocken* til / at giøre *Jld* / oc spise paa v sedvanlig tid / hand miste sin *Hyre* / oc bøde Kongen 10 *Marck* / art. 30. *sequent*. Vide art. 31. *ibid*. Lege *Vocab*. *Rock*.

Gaardbret / art. 26 siger / At ingen maa foracte sin *Hosbond*s *Mæller* *Mad* / Men de. som hand (aff *Foract*) med *Wille* / *spilder* *W* eller *Mad* / ligge i *Laarne* / tee *Waffer* / til *Wand* oc *Brød* / oc forviss *Gaarden* med *wnaade*. Vide art. *sequent*. Skæer det til *Skibs* / da miste den det giør / sin *Hyre* oc *Føring*. Se *Art* art. 32. & *Hosbondens* *supra*.

Kaaste / eller *Kaaster* / det er alle slags rørendis *Gods* / *bona mobilia* kaldet *latinè*, som er *Qvæg* / *Penge* / oc alt andet *Boefa* / saa

Ggg ij

vijt

vijt nogen h. i. over/oc kand frastielis/*Vide* der om Jyd Low lib. 2. cap. 40. 44. 45. 46. 74. 76. 88. 99. 93. 95. 96. 97. 98. 99. 107. 111. 112. 114. & lib. 3. cap. 60. & 63. Skaan. Low lib. 7. cap. 1. 6. & 7. Dorff Low Lijff. B. fra det 1. cap. oc til det 11. cap. *inclusivè*. Men hvortledis mand skal lede effter staalne Kaafter / oc der med i alle maader *procedere*, det finder den gunstlige Casere *dikt. jur. Cimbr. lib. 2. cap. 96. 97. 98. 99. & 100. Vide* Kansage *infra*.

Kaaftebods Eed / *decisorium litis*, der om Jyd. Low lib. 3. cap. 42. Er saa at forstaa/om Parterne komme udi L. i. / for Kaiten / *de debito illiquido vel alio modo*, oc den ene paateer den anden med Eed / den anden necter der imod med Eed / hvilckef er forbudet / *De. c. s. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 20.* Anscende / den Sag gisver / ber det at bevise/oc ingen maa nøde anden til Kaaftebods Eed. Men dersom en frjvilligen oc wpaalaget/for Dom oc Ret/ ti. biuder sig nogen Eed at gløre / da bgr hand at vidne oc fulddrive. Merck oc saa / paa hvad Sted / oc for hvilcken Ret / nogen fester Low / eller binder sig til nogen Eed / paa samme Ting skal hans Eed *praeteris*, vidnis oc fulddrivis. End / salder hand aff Lowen / vare Lowfeld / oc bøde Bonden oc Kongen / hver 3. Mark / oc der til vtleage / saa vijt hand var bestykt oc søgt fore / fordi / hvo Wlow fast. r. / skal Wlow vinde. Jyd. Low lib. 3. cap. 42. *text. praallegato. Vide* Skaan. Low lib. 3. cap. 22. som oc her med ofver it stemmer. & *supra* *Vocab. Eed.*

Kaaftegield / eller Fosterløn / er det som udlofvts / oc skal gisvis / for smaa umyndige Børn / at opføde oc opfostre. *ut* Jyd. Low lib. 1. cap. 29. Skaan. Low lib. 3. cap. 15. *Vide* Børn *supra*.

Kaaft oc Laring / *estimatio Litis. Lit.* skal den gifve / som steffner anden til Herredage / oc ey meder med Steffningen. End den som steffnet er / oc vil ey møde / gifver i lige maade Kaaft oc Laring. End den / som enten udi vitterlig Biildsfager / eller andre wnyttige Tractater steffner / da skal den som Sagen taber / vare plectia / sin Bedyrart en billig Kaaft oc Laring / effter Dømmens liudelse / at erstatte oc fornøye. *Neceß Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 10.* Saa fremt begge Parter

ter ude blifve / skulle de hafve fortabt en god Kaaft oc Læring : Der-
 som oc enten dennem møder / da skal den som ude blifver / foruden en
 god Kaaft oc Læring / hafve tabt Sagen / til hand steffner paa nye.
ibid. art. 11. Lege Vocab. Steffning / O' Norff. Low Ling. B.
9. cap. &c.

Kaaft oc Læring / *Impensa. Latine.* skal den udgifve / som
 med Rigens Ret oc Deele forfølges / skal en tid hand nogen Domme
 hafver siidet osverhøig Rigens Ret / *rt. 37.*

Kaaft oc Læring / som den til dømmis / der er under Rigens
 Forfølgning / der om jkel Noemænd fiende / naar de tilkommer : De
 dersom nogen forhøyt haffver angerefvat oc bekaastet / end hand be-
 qvemmelig / efter Landens levlighed / kand tilkomme / da haffve Skas-
 de for Hiemgiel : Thi Noemand haffve maect der udi at siige. Rigens
 Ret / *rt. 38.* End hois Kaaft oc Læring i de Sager fordris kand oc
 bær / som til Rømming forfølges / der paa skal / efter nøyactig Bevijs /
 fiendis aff Rigens Carpter. *ibidem.*

Kaaft oc Læring / som Herrisfogderne til dømmis / billigen af
 udgifve / der paa / saa vel som dees Opstriff / skal fiendis aff Lands-
 dommerne / efter Indsteffning / om Herrisfogderne for Kaaft oc Læ-
 ring søgis / paa det / ingen Underdommere / imod Reccessens meening /
 med wbillig Kaaft oc Læring / til største Fordærff / aff hans Veder-
 part / eller efter Sagsøgerens eagen wild / oc egen wbillig Opstriff /
 skulle betyngis. See her om Obneb. *Christ. 4. Dat. H. s. n. den 30. Jun.*
Anno 1589.

Kaaft oc Badskerlen / skal den opholde oc udgifve / som an-
 den Mand Læber / oc der til bøde 12. Marck Penge. *Jydsck Low*
lib. 2. c. p. 32. Skann. Low lib. 6. cap. 1. 2. siger / At hand skal oc be-
tale Dagsverckis spilde / oc den Slagnis Forsømmelse oc Skades
giel. etc.

Kald / *provincia, vicem Lat.* kand dog forstaais i tvende maas-
 der : Først oc fornemmeligen / om Embeder oc Bestillinger / som no-
 gen lowlig kaldis til / der udi skal hver en blifve / oc vare der paa / eff-
 tet

ter Sprach's Naad/ hvor hand siger/ Cap. 11. Wiiff hos Guds Ord/ oc øve dig der udi/ oc bliiff i it Kald/ v. 21. Forlad du dig paa Gud/ oc bliiff idit Kald/ v. 23. *Version, Resen. 25. 26. Hinc: Præstekald/* Hvorledis der med i alle maader riitigen skulle omgaais/ der om see *Recess Christ. 4. lib. 1. c. p. 4. art. 20. inclusivè.* De 7. Mand/ som effter Ordningen/ aff SogneMændene/ med Fuldmact/ udnæfnis/ at kalde/ skulle tagis aff alle Sognerne/ som til Kaldit hører: De fleste aff Hofvit Sognen/ de andre aff *Annexen.* Er nogen aff Adel/ i nogen aff Sognene/ hvor intet *Patronatus* er/ regnis (saa vijt Kaldet angaar) for Hofvit Sognen: Er Sognerne i flere Herreder/ da skal den Herris Prowest vare ofservarende/ aff det Herre/ de fleste Kaldsmand udnæfnis/ etc. *Dict. loco parag. 2. Lege Prowesterne infra. Hinc.*

Kalds-Brefve/ *Codicilli, Lat.* ere oc kaldis de Brefve/ som enten Præst eller Student bekommer/ aff Prowsten/ med siut Mand/ naar lowlig Kald skeer/ effter Ordningen/ paa noget Præstekald/ som ledig er: Saadanne KaldsBrefve/ bør at være *conditionales,* Thi saa fremt den kallede Person/ icke findis tienlig/ skickelig oc duelig/ til saadan høyt Embede at betirne/ oc *Superintendenten* derom sin Skiffelige erklæring fremsticker/ da bør om saadan tilforne udgijne KaldsBreff/ icke videre *Process* at drifvis/ mens Sognes Mændene frij stande/ til ny Kald/ strax igien/ som tilforne/ effter Ordningen/ sig at begifve. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 2. parag. 7. Lege Vocab. Præstekald. infra. Alias:*

Kald oc Varsel/ *latinè citatio,* sigts/ naar nogen steffnis for Ret oc Dom/ at svare imod nogen Sag/ hvileket bør at skee Lowlige for alle Deele/ Domme/ oc Lowmaal: De effterdi Kald oc Varsel er den første Grund oc Fundament/ hvor paa Sagerne byggis/ om den ellers ret gifvis/ affhiemblis/ oc i Tingbogen ret indførís/ (thi ellers fand *Processen* spildis) da er det oc fornøden/ at den som i Rettergang er udrefven/ oc utilvant/ (oc dog fand foraaftagis/ at falde udi *Process* at hand forstaar/ at bygge eller leggeret Fundament/ som er Kald

oc Barsel. Hvo saadant behøfver / hand lase *Christ. 3. Necess. art. 14. 17. & 28.* der findis / hvorledis / oc hvo Barsel skal gifve. & *Jydske Low lib. 1. cap. 50. Algens Ret art. 12. 13. & 14. Vide infra Vocab. Barsel.*

Kemner / eller Kemmere i Kjøbstæder / (hvor flere end en fornøden giøris) skulle iblant de fornemteste Borgere næffnis / aff Borgemestere oc Raad / Aarligen den 2. Jan. Saadanne Kemner / ere Kjøbstædernes fuldmæctige Forsvar / oc Tillidsmænd / som skulle forestaa all Byens Indtegt oc Udgift / oc derfor giøre Regenskab 34. Dage effter Nytt Aarsdag / Aarligen : Findis de forfømmelige / da straffis de effter deris Formue. End giøre de ey strax klart for Mænglerne / da ere de forplict demnem dobbelt at betale / etc. *Lege supra Borgemestere oc Raad. & Necess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 2. Færrige Aars Kemner / er forplict næstfølgende Aar / at være tiustede / hvor hand aff Kemneren henfordris / at giøre hannem om Alting undervisning / etc. ibidem. Lege Saxere Borgere infra.*

Kiendeland / effter Sextens Anleding / *Jyd. Low lib. 3. cap. 13.* er den Jord i Marcken / som er særdelis indhøyanet / med Grøft / Steen oc Stabel / hvor aff gifvis en særlig kiendelse eller Landgilde / som ey opgi vis for Aarb / men er særlige kiendt fra anden Jord / *notabilis, monstrabilis, insignis, spectatus, explicabilis, spectabilis, Lat. Alis, Ornum, Stuff oc Særkjøb. Jyd. Low lib. 1. cap. 55. Hvilcket skal kaldis på / førend Mærckstiel sværgis. Vide der om Jydske Low lib. 2. cap. 21. & infra Vocab. Ornum.*

Kiendelse / er det / som udgifvis / naar Høsbonde skiffte stæer. *Hinc Høsbonde holdt i Jydland oc Slaane / i nem, kaldis / naar Bonden (forstaa) Jordene / tanger ey Høsbonde / hvilcket da udgifvis til en kiendelse / hvor med hand kiender hannem for sin Herre oc rette Høsbonde / etc. fundus, populus. Lat. Lege Vdel / item Tredie Aars Sage infra. & Norje Low L. L. B. I. cap. p. r. g. 1.*

Kiendelse / maa in den Bønde udgifve i Norae / til sin Landsdrof eller Høsbonde / naar Forandring stæer : Ey heller maa noges

Leensmænd/ Fogder eller Embedsmænd/være sig paa noget Geistlige eller Verdslige Leen. Pandtegeds eller andet/ naar de nye ankomme/ fordre/ meglt mindre annamme/ nogen kiendelse aff Bønderne/ om de det end godvilligen gifve ville/ alt under tybrlig Straff. *Recess Christ. 4. lib. 3. art. 1.* Men døer Landdroffen/; Jorddroffen/ førend Bondens eller Leyslendinas Tager ude/ da gifve hans Arffvinge tredie Aars Tager for en kiendelse. *Nor Lewis L. L. B. 1. cap. Legit Vocab. Leysending infra. Not. 2.*

Risfver i Loven/ kaldis *proprie*, at trættis om noget/ eller oe af skandis oc lade lide. *pr. elior. Lut. Ut*: Om Fader risfver med sine Børn/; trættis med dem/ om deris Møderne Arff/ da vide hand det med sine Frænder. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 16.*

Risb oc Sal/ *latine Emptio & venditio*. Der under forstaais ald Risbmandskab/ eller Handel oc Wandel/ som Borgerstabet sig med nærer oc underholder udi Menigheden/ oc enten med Alne/ Maal/ Væct eller Tal forhandlis. hvor med/ effter Guds Lov/ oprigtigen skuide omgaals. 3. Mose Bog 19 Cap. v. 11. & Cap. 25. v. 14. 15. 16. 17. 18. 19. Ingen skal tage Fordeeln fra sin Brøder i Handel/ thi Herren er Hestneren osver alt dette/ udi den) S. Povels Skrifvelse til de Tessalon. i det 4. Cap. v. 6. Hvo som tager fra den Fattige/ det lidet Brød hand hafver/ hand er en Mand draber/ oc hvo som befager nogen sin Næring/ hand draber sin Næste. *Syrach Cap. 35. v. 24. 25. version Luth. Version Resen Cap. 34. v. 22. 25.*

Risb oc Sal om Jord. *Jydske Lov lib. 1. cap. 34. 35. 36. 40. & seq. Lord. parag. 82. & jure Seland. lib. 4. cap. 32. 33. 34. Not. 2.* Forplicter sig nogen inden Linge/ at selge andre sin Jord/ da bør hand at holde det. End selger hand whiemmelt/ bøde Bonden oc Kongen/ hver 3. Mark. *Vide Jus Seland. lib. 4. cap. allegatis. Skaan. Lov lib. 4. cap. 14. 15. & 18. Legit Vocab. Jord supra.*

Overmere siæet Norske Lovs K. B. 10. cap. At allestedis som mand risbis ved/ om Jorder eller Gaarde/ Huse/ Skibe/ eller andet sig store Risb/ da skal det skee med Handtag/ oc tvende Mænd els

Ier fleris Vidne oc ofverværelse / oc skal kjsbis aff rette Ethernand / som kand hiemle det hand selger. Alle andre Kjsb / som selgis med Handtag / oc Vidne ere til / skulle oc holdis / om det der selgis / er hans eget / oc maa selff raade for sit Gods : oc det kalder Lowen / lowlige Kjsb / etc. Men selger nogen whtemmelt / eller falske Vare / da blifver det Kjsb mactesløs / oc den som kjsbte / bør sin Vard igien. *Dict. loco parag. 1. Lige Vocab. Leykjsb infra. Nota.*

Den som først kjsber lowlige / med Vidne ofverværendis / hand beholder sit Kjsb / om end andre siden kjsbe. *Unde L. L. B. 5. cap. Item Vocab. Leyer mand Jord / paulo infra. Ydermeere / Alle Kjsb / som er soldt med Vidne oc Handtag / bør at holdis / efter Lowen / Men det Kjsb holdis lcke / naar hand selger en det / som hand tilforne soldte en anden : Hafver den som sidst kjsbte det i hafventis Berge / da maa hand holde sliig Dom for sit Kjsb / som Laugmanden / eller s. Laugrettis Mand siger. Den først kjsbte / beholder sit Kjsb / om Kjsb er bevjlsigt / oc det er forgiesss Kjsb / der sidst kjsbte. K. B. 13. cap. Lege supra Vocab. Forgiesss Kjsb.*

Kjsb oc Sal imellem Geistlige oc Verdslige / skal en hver være frijt tilladt i alle maader / som aff Arilds Tid. *Privileg. Christ. 3. 1533. parag. 18. Nota :* Alt hvad nogen kjsber / det er i hans Forvaring / naar hand det annammer. *Dict. K. B. 16. cap. in text.* End kjsber mand noget ubeseet / da være det i hans Forvaring / som soldte det / indtil det kommer hannem til Hænder / som kjsbte / uden de hafve andre Forord der om for Vidnisbyrd. *X. B. 17. cap.*

Kjsb / bør at bevjls oc stadfestis med Lingsvidne / om det er Jordegods / oc der om Tracte paa kommer. *Jyd. Low lib. 1. cap. 42. text. sin ili. & jur. Seland. lib. 4. cap. 33. Skaan. Low lib. 4. cap. 16. Dorff Low K. B. 19. cap. parag. 1.*

Kjsb paa Stuff Jord / *de quo infra sub Lit. S.* Dersom Tracte kommer om Kjsbdeele / da skal kaldis paa Stuff oc Særkjsb / paa Bedermaals Ling. *De quo infra sub litera. W. & Jyd. Low lib. 2. cap. 21.*

Kiøbe maa Mand eller Svand / som er 15. Aar / men at selge /
 tilstedis icke / førend hand er 13. Aar / (forstaa / irørlig Gods) Lys
 mindre Aaringe / snarer udi Sal / end Kjøb / kand blifve besnellit /
 Jyd. Low lib. 1. cap. 36. Skaan. Low lib. 3. cap. 2. Den sem selger
 anden Jord / bør at hiemle oc verge hannem den 3. Aar med Kiøns
 Fed / *Venditor enim tenetur de evictione text. Jyd. Low lib. 1. cap.*
41. Vide Skaan. Low lib. 4. cap. 15. Lege Vocab. Jord supra.

Kiøber mand med Anøtsug Hion / svare den det gior / som an-
 det Lyferej. Skaan. Low lib. 9. cap. 22. Dog ey / om hand kiøber
 med Bondens Hustru / uden hend is Laabelighed oc vskuldighed / var
 liust paa Linge / *ibid. & Jus Seland. lib. 5. cap. 33.* Dog kand Bond
 den ryage oc igienkalde saadan Kjøb / om hand vil. Jyd. Low lib. 3.
 5 p. 44 Morff. Low's K. B. 21. cap. End kiøber nogen med
 en andre Aaringe / (forstaa / den sem icke er sine 25. Aar) den taber sit
 værd / oc den der soldte / hans Gods følger hannem igien / uden veder-
 lag *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 18. art. 1. Lege Vocab. Mindre Aa-*
ringe supra.

End kiøbstlaer nogen med Kjøvere / som fare igiennem Land-
 det / oc nogen kand bevise / det som kiøbt er / sit Gods at være / oc han-
 nem frastaalit / da bør Eyemanden sit Gods laien / oc den som viden-
 dis kiøbte med Kjøverne / både Konaen 4. Marck Sølf / oc være
 Mand dis verre: Men kiøber hand vordendis / miste sit Kjøb: kand
 Eyemanden icke bevise / at hand kiøbte med Kjøvere / da steffne ham
 til Linge / oc da ere Lingsmand plictiue / at tildømme hannem sit
 Gods laien: Med mindre / den sem kiøbte / kand verge sig der fra
 med 7. Mands Fed / at hand icke viste / at hand kiøbte med Kjøvere.
 Morff Low's V. B. 17. cap. End kiøber nogen med Fredløs Mand /
 da hører saadant Konngen til / oc bøde der til 6. Bre Sølf / eller svar-
 ge selff fædle / at hand icke viste / hand var Fredløs. K. B. 13. c. p.
 paragr 5.

Kiøbefærd / er Kiøbmandskøb. *Vide der om Jyd. Low lib. 1.*
cap. 12. Om Søn farer udi Kiøbefærd / uden Lands / oc vinder Penz-
 ge /

ge/ imeden hand er i fellig hos Fader/ døer Fader/ sere alt til Skiffte/ som voundit eller fortient er/ eller miste Arff. End Quinnis eller Gifstis hand udaff/ eller uden fellig/ oc vorder rlig/ da gior hand dog til skiffte/ baade effter Faders oc Moders død. *Allegat. text. stem jur. Cimbr. lib. 1. cap. 15. Lege supra Vocab. Bondesen.*

Kiobe: Jord / kaldis den Jord/ eller Jerdegods/ som kiobis/ meden Hosbono oc Hustru ere udi Ecteskab med hver anore / oc det deells oc skifftis/ lige ved andet rørendis Gods/ imellem Arfvindene. *Jyd. Low lib. 1. cap. 6. 10 & 35. & jure Seland. lib. 5. cap. 2. & lib. 1. cap. 19. 21. & 37. End kiobis det for Brylluppet / oc det skiffdis effter Brylluppet/ da holdis det dog for Kjøbe: Jord. Vide Jus Seland. lib. 1. cap. 27. & infra Skibe.*

Den Norste Low siger / at Kiobe Gods oc Pantegods skifftis imellem Arfvindene/ som anden Løspre. *A. B. 3. cap. par. g. 7. Lege Vocab. Jordskiffte supra.*

Kiobings Mand / o: Kjøbstæds Mand/ eller oc den som omgøis med Kjøb oc Sal / *re. Magnarius, Mercator. Latine.* hand werkes ved Naxin / aff hans høyeste Low / om hand siger / at det Gods nogen fick hannem at giemme/ eller satte i Pant / bleff bortstaalt eller brændt/ med hans eget Gods. End brøster hannem Low/ legge ud Kaasterne/ oc bøde 3. Marck Bonden/ oc 3. marck Kongen. End bleff hans egen Kaasteen borte/ da gielde hand tæen / det hannem var i Haand saalt/ oc verie sig med inæn Low. *Jydske Low lib. 2. cap. 114. Vide Vocab. Læmme 7. 1. icm Giemme supra.*

Kiobmand/ Skippere/ oc deris forhold imed hver andre/ der om findis vifte ftig Forfluring udi Spektten / *Frid. 2. Anno 1561. udgaltet. art. 24 37 38 41 45 53. 54. & 62.*

Kiobmand/ som drifoe Øyen/ skal angifoe sia for deris Leensmand / hvor mange Øyen de kand Stalde / oc opsætte paa deris eget indvlede Foder / skal oc saa tage nyactia Veris med sia til Soldstedden frakhver sted oc Stald hand kjober Øyen paa et fradihver. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 13. art. 1. par. g. 3. 4. 5. 6. & 7. Lege infra Vocab. Leensmand & Soldere. &c.*

Købmand / i Købstæderne / hvor Handel oc Wandel er /
 skulde under dennem / Arligen / den 1. Martii, udvelge en Øver Køb-
 mand / Inføder eller Fremmed / som er Bosat / oc hafver Forstand
 paa Handelen / som skal en vissé Time om Dagen / naar fornøden er /
 foretage alle Løst oc Irriger / imellem Ind oc Udlandiske Køb-
 mænd / oc saadant med sig (med tvende andre tiltaagne Købmænd /
 forhandle eller forlidge / eller oc / uden forhael / gifve Parterne deris Af-
 scheid bestreføet / om de det begiere. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 5.*
Lege Øver Købmand.

Udlandiske Købmænd / som seyle til Købstæderne i Norge /
 vilde de icke selge deris Gods for billig Værd / da er dem frigt for / saa-
 dan deris Gods igien at udføre. *K. B. 10. cap. parag. 15.*

Købmand / som forpligte dennem udi Køb oc Sal / at betale
 med særdels eller *Special Mynt* / de bør det at holde / effter Afstheed /
 Brevf oc *Contract*. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 10.*

Købmands-Bøger / oc de særdels som handle med Adelen /
 skulle lade deris Bøger (aff dem de borger oc betroe) underkrifve
 en gang hvert Aar / eller oc hos deris Regenshaber / hafve rcttig under-
 skreffne Zeddel oc Vejrs / saa at Alting endeligen *clareris*, paa det in-
 gen vrietighed der aff skulle foraarsagis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15.*
art. 8. Imod Vønder / anseeis ingen Købmænds-Bøger / med
 mindre anden Vejrs der hos findis. *ibid. Lege Retsans. Item Vocab.*
Vønderne / supra. pag. 149.

Købmands-Gods / som udi Spæn oc til Skibs / blifver for-
 darsvult eller forringit / formedelsi Skipperens / eller hans Folcks / u-
 troskab eller forsømmelse skyld / det skal Skipperen gielde oc betale aff
 hans eget / effter det Værd / som Godset først blifver indkøbt : Men
 blifver Godset forlecket / eller Vaand bryster aff Fad eller Tønder / i-
 mod Skipperens vilte / eller hans oc Folckens forsømmelse / da være
 Skipperen derfor angerløs. *Speret art. 53.* Dog med saa stiel / at
 hand hafver indseende med Stuffning / saa Godset icke der c fver lider
 Skade. *Dict. Spe Ret & cap. 39. Lege Kobrygge / Item Stuffning*
fr. a. Køb-

Kibstæd, *à* Ki: b næffnit/ *empotium*, *oppidum*, *civitas*. *Latine*. kaldis den Stad/som sig med Kib bmandskab nærer. Jyd Lov 2. Bog 11). Cap siger/ At Sandmændudi Kibstæd / saa vel som paa Landsbyen / skulle svære paa Orab / der som Bierningen blifver gjort / saa vel som om alt det / Sandmænd skulle svære om / paa det en hver kand vederfaris Ret / oc Wi sijernings Mænd straffis/ fordi/ Mordere/ Tyve/ oc Kansmænd/ bør aldrig at hafve Fred/ thi de frede ingen Mænd. *lib. 2. cap. 6. ibidem*, *Lege Aelkjobbing supra*, & *infra Sandmænd. Nota.*

Vdi hvert Kibstæd/ skal være to eller flere Borgemeistere/ fire/ sex/ eller flere Raadmand/ effter som Byens Leylighed udkræver. etc. *Recess. Christi. n. 4. lib. 2. cap. 3. art. 1. Lege supra Borgemeisters Bestilling.*

Kibstæd/ der maa ingen inddrage at boe / maa ey heller nogen Borgere leue nogen Fremmede ankommende / nogen Hus eller Bøe/ (forstaa) spænd saadan fremmede Ankomne / er forlosvit aff Borgemeister oc Raad / at boe oc nedersætte sig i Byen / paa det ingen / fra Landsbyerne eller andensteds / som forvundne ere/ med Kansdeele/ eller anden Forfølgning/ eller oc der fra rømt for Tyssveri/ Mandstet/ eller anden Wierning/ saaledis wkiend oc wvtdende / i Kibstædernes / sig skulle nedersætte / oc siden omgaa at Betle / andre fattige Folk til besvaring. *Obnedress Frid. 2. Dat. Hadersleffhus den 27. Decemb 1588. par 19. s.*

Kibstæder / som bruge Avgel / oc pløye oc saa / de skulle retfærdelige Liende aff samme Frucht / effter som andre der avgel bruge: oc ligewel lenne deris Sogne Præster/ med Offer/ oc anden sedvanlige Rente / oc hvilcke Kibstæder der ey hafve rundelige Kornsad / saa Præsterne kand leffve aff / men lide Mangel / da skulle Borgerne oc Sogne Mændene/ legge til aff deris Penge/ saa at deris Sogne Præster kand saa deris tilbørlig underholding: Hvor om see Kirckens Ordinanß. *Niber art. 9. & 10. Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 52. De Kibstæder som bruge Avgel / bør at Liende til Kircken: med mindre*

dre de der paa sær Benaading hafve / eller oc andre Middell hafve / deris Kircker at holde ved lige. *ibidem. Lege Qde Gaarde.*

Ki. bftæd oc Biret / hafver ens Ret / Rettighed oc Frihed / thi de Saager som nyere benæffte i Biret retten / de ordelis til Vpthinget / effter Lowen oc Reccessen. *Biret Ret art. 2. Lege Biret oc Kisbing supra.*

Kisbftæds Mand / skal søgis til hans eget Vpthing / som er hans reite Varneting / med mindre nogen grtibis andensteds ved fersste Gjerninger / som Mord / Skyld / eller anden Halsløss Gjerning. *Biret Ret art. 3. Lege Vocab. Bøderne supra.*

Kisbftæder / der udi skal holdis god Skick oc Politie / effter *Christ. 3. Recess / art. 56. Lege Vorgem. oc Raad.* Den Norffe Low formelder / At alle Baare / Indlandiske oc Udlandiske / skal føris til Kisbftæderne / oc kigbis oc selgis paa Torfuit / for rede Penge: Hvem andensteds kigber eller selger / da bøde hver for sig / som selge eller kibe / otte Ørtinger oc 15 Marcck Selff / oc hafve forbrut til Kongen de Baare / hvad heller det steer i Bye eller Herrit. *K. B. 10. cap. p. 132. 6.*

Nota.: Intet / eller oc ingen Baare / maa selgis i Herrit eller Haffner / Men alle Baare / baade lekvendis oc død / skal føris til Kisbftæderne. *ibid parag. 7.* forstaa i Dorac. En heller maa selgis eller kibe nogen de Baare / som komme aff Landit til Kisbftæderne / inde i nogens Gaarde / lønlig eller aabenbare / men skal selgis paa Torfuit / under Baarenis foretælsse / oc Bøder til Kongen / som foretælsse. *ibid parag. 9.*

Kisbftæderne som lucte ere / skulle icke (om hestige Dage) førend Høymesse ere ude / late Portene aabne / med mindre noaen hafver Vrinde / som en lona forhaling kand lide: Dea skal hand afflige / hvad hannem er anliggende. etc. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. par. grapho 5.*

Nota.: Den som uden Ki. bftæd høende / oc en heller er Vorgere / oc hafver dog Gaarde oc Eyedom udi Kisbftæderne / de skulle udi Frede

Fredstid/ gisve aff deris Huslene/ den femte Parte/ BorgerSkabit/ udi
di hvijs Skatter oc Lygde dennem tilkommer / til Hielp oc forlind-
dring : Udi Heydes tid gisve lige som andre/aff deris Huse oc E-
ghedomme/ der i Byen giere : De skal samme femte Part tagis aff
den Huslene / som aff Gaarden falder / paa det saadant icke uden
Byen/ med lang Procep/ oc Lraette, skulle fordris oc indtraffvis. For-
ord. *Christ. 4. Dat. Havn den 16. Mij, Anno 1647. parag. 2.*

Kisd/ *caro, Lat* (forstaa) slactet Kisd/ aff Qvæg/maa en sal-
tis/ oc aff Riiget udføris/ at selgis/ Hvo det gior/ hafve forbrut Baa-
rene/ oc straffis som hans Kongl. Mayest. Mandats Ofvertrædere.
Recep/ *Christ. 4. lib. 2. cap. 12. art. 1. Lege Vocab. Saltet Kisd/ infra.*

Kisn/ *Genus, 3:* Slect oc Frenskab. *Jyd. Low lib. 1. cap. 21.*
Hinc Kynni/ det er Slect oc Byrd. *Skaan. Low lib. 5. cap. 15. Item*
Kynni/ er oc næst i Slect/ oc de som ere næst at arfve / eller oc at tage
Leyrvide for deris Frenckis Leyermaal. *lib 13. cap. 5. ejusdem.*

Kisn oc Kuld / *sexus, agnatio. Latine.* Der om taler *Jydste*
Low lib. 1. cap. 21. Om Fader lusjer Slegfrid Børn i Kisn oc Kuld
3: Ecter eller *legitim: rer* dennem / (som skal stee inden Ting) da arf-
ve saadanne Ectegiorde/ halff Lod ved Adellone Børn/ Men er ey Ad-
dellone Børn til / da tager Slegfrid Børn / som Tingliust er / fuld
Lod effter Fader. *Text. allegat. Lege Vocab. Slegfrid Børn infra.*
& Ecteledina *supra. Alias* Særfuld/ 3: Halff Spøskinde. *Vide der*
om Jyd. Low lib. 1. cap. 15. & Særfuld infra.

Kisnsæd/ skal gioris effter Lowen/ aff ens næste Slect oc Fren-
der/ 12 Low/ æste Mand/ inden tredie Byrd/ oc inden Syssi i boendis.
ut Jyd. Low lib. 1. cap. 1. Dog skal den der sicter / ey der til næffne
hans Bederpartis Vvenner. Hvorfore den/ som for Sagen er/ maa
afftage oc forssiude 3. uden Gød / oc andre 3. skulle næffnis i deris sted.
End/ ere der flere iblant som er hans vvenner / da maa hand endda
afftage eller forssiude 3. dog med 12. Mandis Gød / at de ere saa hans
vvenner/ at hand ey kand hafve dem i Low med sig. *text. Allegat.*

Lord. *paragr. 68.* siger / At til Kisnsæd at subdrifve/ maatte

brugis Slect eller Frender udi 5. Leed : Men Receß *Christ. 4.* adskil-
ler den Lovt saaledis / At dersom nogen Bonde tilfindis / at gjøre
Kionsæd / da maa hand icke der til bruge nogen / uden Lands / eller
langt der fra boende / som kunde hendtis eller opledis / at lade sig bruge
der til / som intet om Sagen er bevist / men skal der til bruge Mand /
med hannem i Herredet boende / paa det Sandhed dis bedre kunde
Handhevis / oc den icke der effter som tilforne skulde falde / oc saa læt
at forledis oc undertryckis. *lib. 2. cap. 6. art. 21. text. Allegat. & supra*
Bonde *Vide Lov infra.*

**Looven taler særdelis om Kions Næffn / udi
efftersølgende Stycker at skulle gioris.**

1. Kionsnæffn / skal vidis med / Om Barn er Christnet / saa det
maa arfve / Saa oc om Barn var før død end Moder. *Jyd. Lov lib.*
1. cap. 1. Jure Seland, lib. 1. cap. 2.
2. Skal udleggis med Kionsnæffn / hvad Sønnevinde ind-
førde i fellig. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 13.*
3. Skiel Sydfinde om Bostab / da legge ud paa begge sider
med Kionsæd. *Jydsk Lov lib. 1. cap. 18.*
4. Steffbørn / skal vide med Kionsnæffn / hvor meget deris
Steffader førde ind / thi saa meget tager hand først ud / oc siden skiff-
tis Bostab dennem imellem. *Jydsk. Lov lib. 1. cap. 20.*
5. Jord skal veries med Kionsnæffn / *cap. 44. ejusdem libri*
Cimbr. eller 32. Mands Eed. pete text.
6. Kommer der Tratte paa Ornum / som er robyg / da vide den
i Hæffd hafver / med Næffn i Kion. *cap. 46. ejusdem lib.*
7. Border Mølle giort / foruden Forbud / oc nogen Mands paa-
flage / oc fanger den der bygde / Loughæffd der paa / da bør hand at vi-
de Flod oc Flodsted / Dam / oc Damsted / oc Damsbond / med Kions-
næffn. *Jydsk Lov lib. 1. cap. 57.*
8. Kionsnæffn skal gifvis for Mandrab / om den døt / for Sa-
gen er / oc Kongen gifver ey Orlov at efftermale. *Jydsk Lov lib. 2. c. 9*

9. Stuff oc Særliøb / veries med Riønærffn. *lib. ejusdem, cap. 21.*

10. Riønærffn skal gifvis aff den Mand / som sictis for næste Frende / til at opholde Eettebød. *Jyd. Low lib. 2. cap. 25.*

11. Brøster hannem vidne / som sictis for Herwerck / da veries med Nærffn i Riøn. *Jyd. Low lib. 2. cap. 34.*

12. Faar mand anden noget at giemme / oc det blifver borte / eller opbrant / med Bondens egne Raaster / oc Vidne er til / at Bonden tabte sit med / da være Bonden angerløb. End vil hand ey der med orfvis / som Giemmet ud sicck / da affverie Bonden hans Gienpart / med Nærffn i Riøn. *Jyd. Low lib. 2. cap. 114.*

13. Riønærffn skal gifvis aff den som besyldis at hafve røft vet død Mand. *Jyd. Low lib. 3. cap. 24.*

14. Saar som en vidis / skal døllies med Nærffn i Riøn. *Jyd. Low lib. 3. cap. 31.*

15. Den som hugger anden Mands Klæder / oc døsl / gifve Nærffn i Riøn / *cap. 34. ejusdem.*

16. Hvilekelunde mand faar Saar aff anden Mands Baaben / derforre bødis enten 3. Marck / eller gifvis Nærffn i Riøn. *Jyd Low lib. 3. cap. 36.*

17. Hustru / som gifver Siælegafve / imod Bondens villie / kalds der paa / da skal Bonden være ved Nærffn i Riøn / *cap. 45. ejusdem lib.*

18. Hvo som Horder anden Mands Korn eller Eng op / døsl dem for Sagen er / verie sig med Nærffn i Riøn. *Jydsk Low cap. 48. lib. 3.*

19. For hvert Bøld skal mand veries med Nærffn i Riøn / eller gielde Skaden / oc bøde 3. marck. *cap. 49. ibidem.*

20. Om nogen som er i fellig / udbærer Jld / oc sætter enten i Skov eller Heede / oc samme Jld gjør Skade / oc Nosbonden / som er i fellig med / vidis derforre / necer hand / at hand ey bad eller bød det / da være ved Nærffn i Riøn. *Jydsk Low lib. 3. cap. 68. Item Lord. taler oc om Riønærffn / par 12. 86. & jure Seland. lib. 1. cap. 2.*

21. Den som bitter Sølf eller Guld / enten i Høye / eller effter Plow / oc deller det / da verte sig med Frender Eed. Jyd. Low lib. 2. cap. 113.

22. For Staffshug / Steenshug / Vcenshug / Nævehug / Haargress / oc Jordstuf / skal bødis 6. marc / eller gifvis Næffn i Kien. Jyd. Low lib. 3. cap. 32.

23. Hiemsfærd skal indførts udi Boet med Kjöns Næffn / om der om tvil / ey at være indført. Jyd. lib. 1. cap. 15.

24. Arff som ey blifver lagt i fellig / det skal vidnis ud igien med Kjöns Næffn. Jyd. Low lib. 1. cap. 17.

25. Kirckens Jord eller Eyedom / om der om kommer Stætte / oc gielder samme Jord meere end en halff Marc Sølf / (det er halff tredie oc tiufve gamle Skilling Danske : eller 45. aff vortis) da skulle Sandmænd der om stielne. End / er hun mindre end halff Marcks Sølf / da verte den i Næffn hafret / med Kjöns Næffn. Jyd. Low lib. 1. cap. 44. us supr. 1. End er Jorden i Kirckens Næff / da skulle Kircke Bergene / oc andre Sognemænd / 12. aff de beste / svære Kircken Jorden enten til eller fra. lib. 1. cap. 44. in glossa ibidem. &c.

Kircke / *Templum. Lat.* som en gang er indviet / skal ey atter vies igien / med mindre den bleff slet aff nye opbyggt. End skal Kircken indvies aff nye / da skulle Bønder søde Biscopen 3. Mætter / oc gifve hans Capelan halff Marc / oc hans Bursvend Dre / forstaa hans *Famulus* eller Spvartere / men Helligdom skulde Biscopen self lade til. See her om Kircke Lowen / cap. 2. Vide *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 68.*

Kirckernis Beholdning / Restans oc Rente / hvor ledis i Regensskaberne indførts. *ibid. art. 81. Lege Beholdning.*

Kirckens Bønder / skulle saa vijt de plictige ere / gjøre Kænser for Kircken / de andre Kænser indførts udi Regensskabt / ved Dag oc Tid / hvo oc hvad der er aget til oc fra : Thi der som Bygningsmændene / ville deris egen Værb / drage hiem / medler tid de arbejnde / det kommer dennem self ved at betale / oc ey Kircken. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap.*

cap. 4. artic. 74. Vdi Norge giøre Bønderne Arbejde til Kircke-
Bygning: Kircken kaaster ey heller Træfang/uden Vord alleene. 2c.
artic. 73. *ibid.*

Kircke brydere/ *Sacrilegus. Latine.* 3: KirckeRøfvere/saa oc
Mordere / de maa dømmis til Steple oc Hiul. Skaan. Low lib. 7.
cap. 15. *Lege Vocab. Mordere infra.*

Kirckens Disciplin kand ingen bruge sig til Fordeel / Men en
hver bør at søge sin Rettighed oc Sagelald/ effter Lands Loven. Re-
cess. Christ. 4. lib. 2. cap. 5. artic. 4. *Lege Vocab. Aabenbare Skrifte*
1472.

Kirckens Embede oc Myndighed/mod Vbodsfordige: dets
Process bestriuis udtryckelig/ udi Christ. 4. *Recess lib. 1. cap. 2.* som er
mezt Vudelig oc Christelige besattit udi 31. artic. dets Indhold.
Vtemblig/ Præsternis Medhjelpere / i Kisbstæder oc paa Landsbyer-
ne/ hvo de skulle være. art. 1 & 2. Dernæst/ saadanne Medhjelperts
Bestilling oc Eed/ 21. 3. Leensmændenes/ Biscopernis oc Prowster-
nis Tilsiun der med/ at saaledis som forordnet er / i alle maader hold-
dis oc cysterkommis. art. 4. At en hvers *Jurisdiction* blifver (forme-
delt saadan Kirckens Myndighed) uforfrænktil/ oc ey heller nogens
Bestilling eller Myndighed der med betagis. art. 5. & 6. *Item, Els-*
derne/ naar Præsterne/ med deris Medhjelpere/ dennem skal forsamle/
saa oc Medhjelpernis særdelis Tilsiun. art. 7. & 8. Ydermeere/ hvor-
ledis de Halsstarrige skulle paamindis/ art. 9. 10 & 11. De Modvil-
ligis sidste paamindelse art. 12. Vandsætte Mennsker/ hvorledis
med dennem i alle maader skal omgaaes i Mrenigheden. art. 13. 14. 15.
& 16. Dernæst/ hvorledis de som ere Vandsat / er tilladt at steffne i
Sagen art. 17. Om aabenbarlig Afløsning/ oc om den som er Vands-
sat / blifver siug/ eller dør/ sørend hand blifver afløst/ oc paa hvad
sted Afløsning maa skee. art. 18. 19. 20. Ingen vbeient maa Vands-
settes. art. 21. Hvorfor aff Prædickestolen maa liusis. art. 22. Om
hemmellig Misforstand. art. 23. Om Adels Personer/ som søve sig t
nogen aabenbare Synder oc Laster. art. 24. Om mistænckte oc bes-

roctede Personer. *art. 25.* Forargelige Leegen/oc Fastelaffins løbens Affkaffelse. *art. 26.* At Præsterne/oc deris Medhielpere/ maa ey vort tilbørlig paastieldis eller bestickis. *art. 27.* Om Præsternis beskedenhed oc Frisshed. *art. 28.* Hvo Præstene sig hafve med at raadsføre. *art. 29.* Om Præsternis Litsium i Sognerne/ oc besøgelse/ Hus fra Hus/ *art. 30.* De for det sidste/ om Præsternis oc Medhielpernis Straff/ om de udi deris Besillinger findis forsømmelige. *art. 31.* Ydermeere her om *vide suis locis in specie.*

Kirckefred/ eller Fred i Kircken/ bør en hver at hafve/ ligesom i sit eget Hus. End dræbis mand i Kircke/ eller paa Kirckegaard/ eller saaris eller beries/ etc. da bødis/ ofver anden Bod/ 40. Marek/ Bonden/ oc Kongen/ hvad heller hand kommier til Fred eller Bod/ eller slyer Fredløst. Jydske Low *lib. 3. cap. 22.*

Jus Sel. ind. lib. 2. cap. 11. siger/ End de der hannem sølge/ oc saarer eller slaer/ den der dræbt vorder/ etc. de bøde till den Dødis Frender/ 40. marek/ Kongen 40. marek/ saa oc Bispen oc Kircken 40. marek. Jydske Low *lib. 2. cap. 86.* formelder/ At for saadan Gjerning/ skal særlige bødis for Kirckefred/ oc særlige for Helligbrøde/ oc særlige for Blodvlide. *Vide Recept Christ. 3. art. 23.* Om Kirckefred/ med dets tilhørige Process oc Straff. *Item Ordinansen Kirker/ art. 25.* Ydermeere lege Helligbrøde/ *supra.* *Vide Husfred & Gaardsfred etiam supra. Item Tingfred infra.*

Kirckernis Forsvarer/ ere Kongens Leensmand/ saa oc de som *Jurapatronatus* hafve/ Adel/ Universtiteter, Capitler, Provostier/ eller Regnstabs Provostier/ Clostere/ oc andre Geistlige/ en hver aff dennem ofver sine betroede/ eller underhafvende Kircker. *Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 1.* Lege *Jurapatronatus.*

Kirckernis Forsvarer/ skulle hver med sine Domb/ Kiststed eller Landsbye Kircker/ hafve Litsium/ oc ramme Kirckernis gavn/ oc see til/ at Kirckerne holdis ved Hæffd oc Bygning/ oc at med deris Indtegt/ sparsom oc rictig omgaals. *Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 5.* De skulle oc handthæfve oc forsvare/ Kirckernis Jorder oc
Ind=

Indkomme. Er oc noget frakommen/ da skulle de det igienkalde/ oc der paa hende Dom. De skulle oc self høre Kirckernis Regensker her hvert Aar / oc dem med Provsten underkrisve / som de acte at forsvare. *eadem Recept. lib. 6. cap. artic. 20. Lege Kirckernis Regensker.*

De skulle oc bortstede Kirckens Korntiender / til dem / der aff meest vil gifve / oc hvor Tienden det taaler / den opsatte / Kircken til beste / saa vilt mueligt. *ibid. art. 48.* saa oc besøge Kirckerne / saa vilt mueligt. *ibid. 6. art. 3.* De skulle satte til Kirckeverger / vederhefflige Dannemand / som vide Kirckernis beste / oc ey søge egen Nytte / i Indtegt / Udgifte / Kiøb / Sal / Boglene / Bygning / eller andet / oc skulle Kirckevergernis Masse / de som fremdelis blifve / Arligen / sidst udi hvert Aars Regensker indførte : Hafver nogen en tidlang været Kirckeverge / oc anden vederhefftig er at bekomme / da maa en anden i hans sted tilfattet. *eodem loco 6. art. 14. Lege Landsbye.* End tilficker Kirckens Forsvar / nogen Sognemand at være Kirckeverge / hand rette sig efter samme befaling. *ibid.* Dog bruge sine egne Vender først / oc siden andris.

Kirckens Forsvars Skrifvere i Danmark / hafver aff hver Kircke en Vrt til sin Vefostning / oc intet videre / enten til Skrifverløn / Regensker Penges eller Boglene. *Recept Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 59. Vide Vocab. Stiftskrifvere infra.*

Kirckernis Husmand / (om de nogle hafve) skulle hente Brød / Vijn oc Lius / uden betaling. *ibid. art. 60.* Hvor mange Lius Kircken skal hafve om Aaret / oc hvor store: *Item,* om Maaudi Kircken / oc hvorledes Kirckens Bygning skal foretagis ved Giun / oc der efter *taxeris*, oc hvorledes stikkerj oc andet skal bevillgis / før det begyndis. Der om see *eandem Recept 6. librum, art. 61. 62. 64. 65.* Om Kirckens Bygning forsømmis / oc icke i tide *repareris* eller ved ligholdis / hvo der til skal svare : saa oc / om noget skal indbyggis eller *orneris* med Laarn / Hvelling / *extraordinarie* Klokker / eller deslige / hvordan da forholdis / der om see *art. 67. 68. Lege Vocab. Kirckens Mur.* End om Kircken ey kand hjælpe sig self / hvorledes da skal forholdis / med

Equ

Laan oc Hielp der til, *art. 69.* Alle *Materialia*, oc andet til Kirckens Bygning/ Flickerj oc fornødenhed/ skulle indkjøbis i rette tide/ oc for beste kjøb/ saa oc der paa tagis bevis, *art. 71.* Om Bygningens for- tningning/ saa oc Flickeriet's fortinaning/ aff hvo oc hvorledis det skeer/ oc betalís, *art. 72.* Om Kirckernis Bygning i Norge/ hvorledis de skulle teckis / oc hvad Bønderne der til skal gifve oc føre, *art. 73. lege Kirckens Bønder.* Hvis fra Bygningen til ofvers blifver/ *materials* beholdning/ eller andet/ hvorledis det maa afhændis/ eller forvaris/ Kircken til bist, *art. 75. Ydermeere vide Vocab. Manopolium.*

Kirckens Jord / som skal selgis / den maa kjøbe hvo der vil/ fordi/ at alle Egristne Mand skulle Brødre være. *Jyd. Lov lib. 1. c. p. 38. Ericus in Constit. s. l. a. par. g. 24. Receß Christian. 3. art. 41. Vide Jord supra.*

Den Norske Lov siger / at Kirckens Jorder skal Ombudis Mand bygge / oc opbære Bygelsen / oc Kirckevergene Landskjlden/ oc Lienden til Kirckens behøff. *L. L. B. 1 cap. par. 2. 10.*

Kirckernis Korn / Smør / oc anden Landgilde / skal sættis Narligen/ effter got ydferdigt Korn oc Smørs Landkjøb: oc g saa/ at Kirckerne/ saa vel som Kjøbmandene/ skeer Skiel See der om *Vocab. Capitels kjøb. Not. 2.* Saadanne Kirckernis Vare i Dan- marck. saa vel som i Norge/ skulle saaledis *taxeris* oc sættis/ saa baade Kirckens beste rammis / oc dog en saa dyre sættis / at de hos Kir- ckevergene blifve beliggende / dennem oc Kircken til Skade. *Receß. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 13. See art. 33. & 30. ibidem.*

Kirckernis Lader / der maa en holdis Kroe/ Men hvor de ringe Fordeel gifve/ skulle de affbrødis. *Unde lege Vocab. Kroe. & Receß Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 80.*

Kirckernis Landgilde Korn/ oc anden Landgilde/ hver slags Korn/ oc anden Landgilde Indkomme / infet undertaget / skal effter *Capitels* kjøb betalís: Landgilds pengene skulle opbergis i Kirckens Illin- ger. *Lege Kirckens Liende / & Receß Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 33.* I Norge/ undis Liende korret Sognemandene effter *Capitels-* kjøb/

Kløb/ om de ere vedrheffteige/ *ibid. art. 49.* Men saa fremt det Korn/ eller Penge/ som Bønderne udi Nørre Halland/ Blegind/ oc andre steder/ aff Arilds tid gifvot til Kirckerne for Tlende/ i rette tid en fremkommer/ da skal Bøndefogden/ med to Dannelsænd/ udpante Kirckevergene tyllist/ forsømme Kirckevergene at ansige Bøndefogden/ hafve Skade for Hiemgield. End/ forsømmer Fogden/ at gifve re udleg/ naar hand tilfigts/ legge selff ud/ *codem loco & art. 53.* Kirckerne bør ingen Skade at lide. *art. 52. ibid.*

Kirckens Mure/ Tag/ Dørre/ Vindver/ Cofft/ eller Hvellinges/ skal for alt holdis ved lige/ oc maa ingen Befostning paa Kirckens vegne anvendis/ sændt alt forbemelt er sliet oc forferdiget. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 66. & 77.*

Kirckenæffn/ ere de Næffninger/ som tagis eller udnæffnis aff Kircke: Soan/ til at sværge/ om de Sager som Lowen befaler oc determinerer: Hvor om lege Jydske Low *lib. 2. cap. 78.* der kaldis de Biscops Næffn: Hvad deris Embedeer/ oc hvor om de skulle sværge/ det læris *ibidem cap. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86.* Overmeere om Kircke: næffn/ *vide lib. 3. cap. 62.* der staar/ at de skal være lowfaste Mand. *Lege Helligbrøde supra. &c.*

Kirckenæffn skal oc saa sværge om Troldom. *Jyd. Low lib. 3. cap. 69. Recept Frid. 2. art 8. Vide Næffninger infra.* End stielles Kirckenæffn ad/ da skulle Næffninge til aff anden Gierding/ der om stielles. *lib. 2. jur. Cimbr. cap. 79. Lege Vocab. Troldom infra.*

Kirckernis Penge/ skal Arligen annammis fra Kirckevergerne/ aff Lænsmandene/ eller oc de som høre Kirckernis Regnskaber/ oc udsættis paa Rente/ hvor paa Arligen i Rentekammeret skal indleggis rictig Forteanelse. Der om see under det Ord Leensmand/ End sætte flere Kirck: r en samlet Summa Penge paa Rente/ da tager hver sin Anpart aff Renten: Dog legger ingen rinaere til end 5. Daler/ hvor aff gifvois en Det til Rente/ oc er den Kircke nærmest til Brefoet/ som hafver den største *Quota* i Hofvistolen. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 84.* Kirckerne tom laane Penge aff andre Kircker/

gipse oc Rente/oc de tage Rente *ibidem artic. 85. Lege Beholding.*

Kirckernis RegensKaber i Danmark / skulle Aarligen høris/ paa det Kirckerne icke disimidler tid skulle komme til fort / enten paa lige holdelse/eller Beholdina/ som Aarligen paa det næste skal udsættes. Vdi Norge forhøris Kirckernis RegensKaber hvert Aaremaal/ 2: hver tredje Aar/ i det ringeste en gang. *Dict. Receß. & cap. art. 17.*

Kircke RegensKaber skulle stuttis i Danmark / til den sidste Martij/ oc begynde den 1. Aprilis: Vdi Norge/den sidste Januarij/ oc begyndis den 1. Febr. *Receß Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 20. 21. & 22. Vide Voc. 2b. Aaremaal/supra.*

Forhørte Kircke RegensKaber i Norge / skulle strax/ undersøskrefven/med hvis der paa skyldig blifvis/forfickis til Stiffes Leensmandene. *ibid. art. 25.* De skulle siden paa nye/aff Leensmandene selff oc Stiffs Skrifveren / forhøris oc *clareris*, oc aff dennem underskrifvis oc forklaris/ oc siden/ hvis der aff got giøris/ med Fortegnelse paa Kirckens beholdinger oc Penge/ hvor de ude staar/hver Provest/ udi samme Maanit/ tilfickie/ som det siden med Præsten/ i Kircke oergernis nærværelse/underskrifve/oc siden hos RegensKabet i Kirckens Kirke indlegge. *art. 26. Lege Voc. 2b. Stiff. Item art. 27. ibidem.*

Hver Kircke skal hafve en *numererit* RegensKabs Bog / med Kirckens Forsvars Segel igiennem dragit / som skal være i Præstens oc Kircke oergernis giemme. *art. 28.* Naar den er fuldskrefven/indleggis den ved Leensmanden / i Stiffestiften / oc nye Bog bestillis / paa Kirckens Omkaast. *art. 29.*

Kirckernis RegensKabers Stijs/ der om see *art. 30. 31. 32. 33. 36. 37. 38. 39. & 40. & c. Lege Kirckens Bønder.*

Kirckerne i Norge/ deris Bygning oc *reparation*, hvorledis anordnis/see *Receß Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 24.* Hvorledis Beholdingen leveris/ oc sættis paa Rente/ *art. 33. ibidem.*

Kircke Stoel/ *libellus sacrarum rationum*. *Lat.* det er rictige Bog / som en hver Kircke skal hafve / hvor udi Kirckens visse Indtømt/Eyendom/Gaarder/Jorder/Enge/Skoufve/Huse/ samt der aff

aff gaaende Landgilde eller Afgiſſe / ſkal indføris: *Item*, Korntiende /
 Dvegtiende / Midſommers tiende / Hofvietſtoel oc Rente / ſampt Fæ
 oc alt andet / Kircken tilhørende / oc dets Indkomſt: Der foruden ſkal
 der indføris Kirckens *Inventarium*, Ornamente / Kalck / Diſt / Klæ-
 der / Bøger / oc des lige *Receß Chriſtian. 4. lib. 1. cap. 4. art. 19.* Saa-
 dan Kirckſtoel / ſkal aff Kirckens Forſvar / Prowiſten / Præſten / oc
 hvor Stiſtſkriver er / underſkriſvis. *ibid. Lege Stoele ſtader.*

Kircke Stuff / o: Jord ſom Stuff kaldis / er ſærlige Jord i
 Marken / ſom hører Kircken til / ſaadan Jord eller Stuff / maa hver-
 ken øgis / eller mindſtis. *Jydske Lov lib. 1. cap. 55.*

Kircke Tienſte / *sacra piacularia, ceremonia. Lat.* om Spin-
 dage oc hellige Dage / i Kiøbſtæderne / ſkal begyndis oc endis / effter ſom
 fedvanligt / oc ſkal Sognepræſten den icke maa opholde effter Brude-
 folck / lengere end den land være endt / naar tj ſlaaer / eller et Kaarter til
 elleſe / i det allerſienſte. Giør Præſten her imod / ſtaa derfor til rette
 effter Biſcopens ſigelle. *Receß Chriſt. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. parag. 15.*
 Om Kirck: tienst i udi Adeltge Bryllupper oc Begravelſer / ſom ſkal
 enois til Kiøcken er et / i det allerſienſte. Der om ſee / Forord. *Frid. 3.*
Dat. Haf. den 19. Julii. 1649.

Kirckens Tiende / ſkal være nyt oc befalt inden Pinksedag.
 Handſeln. *Erci parag. 25*

Kirckens: Tiende: korn / bortſetis for Penge / effter det kiøb /
 Arlligen paa Kircke: korn ſat vorder: Men hvo icke Penge i befalt-
 de tid fremſkicker / de hafve der med deris Feſte forbrut. *Receß Chriſt.*
4. lib. 1. cap. 4. art. 33. See Vocab. Kirckens Forſvar. Aff Kirckens
Tiende maa ey giøris Fremlaan / men nydis for Feſte: De ſom Ti-
enden pro officio nyde / maa feſte den bort / deris egen Liſſs tid / oc ey
viwere. ibid. art. 50. Lege Leensmandene. Hvor oc Afflag paa nogle
Tiender er bevilget / for øde Gods / ved Veit / eller Sand ſtuct / oc det
igen bebyggis / der ſøgis billigen den forige Affgiſſe. Hvor Kircken
er bygfeldig / oc ringe Middell hafver / der ſøgis alle Beye / Tiender
paa det høyeſte at opſatte. ibid. art. 48. Ydermeere her om lege Vo-
cab. Tiende.

Kirkeverger / *adilis. Latine.* det er Berger/eller Kirckernis Fuldmæctiger. Ordmanſ. *fol. 72.* formelder / At til hver Sognekircke i Kiøbstæderne / skulle udvælis to Kirkeverger eller *Diaconer*, som skulle hafve Register paa alle Kirckens Rente / oc skiffte den hver Fierding: Nar iblant Tjenerne/oc giøre aff Alting/hvert Aar/Regensſkab/aabenbare/ udi Raadsens nærværelſe.

Kirkevergerne / om nogen deer / forløsviis / eller affattede/ hvorleds hans Arvinger da ſkal levere fra dem/ *Inventarium*, Kirckestoelen/ Kirckens Regensſkab: Bog/ Beholding/ Brevve/ oc andet Kircken tilhørende. *Receß. Chriſt. 4. lib. 1. cap. 4. art. 16.* Kirkevergerne ſkulle Narligen giøre Regensſkab/ oc ſtrar fra ſig legge/hviis de ſkyldig bliſve / ſaa fremt de icke aff Kirckens Forſvar villide Tiltale / oc affattis. *ibid. art. 17. ſequent. Lege Aaremaal/npra.*

Kirkevergerne ſkulle udi hvert Sogn/paa Landsbyerne/med Sognemændens Hielp/ bygge et fattige Folckis Hus/ til de Fattige der i Sognen/ ſom kunde icke ſaa andensieds Hus / oc ſkulle der uden fore ſætte en Block/ ſom de kunde legge udi/ hvad nogen ville gifve der: til/ for Guds ſkyld. *Receß. Chriſt. 3. art. 62. parag. ultim. Item Receß. Chriſt. 4. lib. 1. cap. 4. art. 79.* De ſkulle udi Kiøbstæderne forſørge deris Prædiclere oc Sognepræſter / ſampt andre Kirckens Tjenerne/ med beqvemme oc beſtickelige Dollger / oc det med Kirckens Penge bygge oc holde ved lige / hvad der fattis til Huſens behoff / med et beqvemt Studere kammer: De ſkulle oc holde Skolen/ oc Skolens Lærneris Dolia/ ved mact/etc. Kirckens Ordin. *fol. 90. & 91.* See *Vocab.* Kirckernis Forſvarer. De ſkulle hafve for deris wmag/en Entckende Valer/eller to/ (naar ſtoer Bygning falder) aff formuende Kircker / oc aff vedtørffte Kircker intet / oc bliſver dennem ingen videre Omkaſt/ enten for Deyjer eller i andre maader / got giort. *Receß Chriſtian. 4. lib. 1. cap. 4. art. 58.*

Klage / *querela, poſſolatio. Latine.* Klage ofver wret / er alle oc hver frijt for oc tilladt. *Conſtit. VVald. & Chriſtoph. parag. 26.* De forhindrer Kongen ey nogen der udi. *juxta Conſtit. Chriſtoph. Regis, parag. 28.*

Kla:

Klager den som ey vnderheffelig eller Voefætt / hand skal Riffe Vorgen / indtil Sagens uddrag / om Sagen angaar nogen Mandes Vere eller Lyt / eller anden vstlefflighed. *jur. Seland. lib. 2. c. p. 26.* End fører nogen Mand Klage ofver anden for Kongen / oc kand slikt icke bevise / da bøde derfor / imod den hand klagede / slikt Veder / som den skulde bøde hand klagede / om hand hafde klagit Sandhed / uden hand kand verge sig derfor self siette / at hand hannem ey forklagede. *Norske Lov M. B. 21. cap. parag 3.* Hvosfore Kongen ey hller betroer nogen slikt Klagemaal / uden den som det angiver / vil vare saadant gestendigi i hans Kong. Mayest. oc Danmarckis Rigis Raads / saa vel som i den Beflagtis nærværelse / oc findis hand da at føre Løgen / da blifver hand straffit for Løgen som ved bær. *Handfesk. Frid. 2. artic. 47.*

Klage / som er giort inden Ting / oc Retteu anhengig / bær / effter Sielandske Lov / at gifvis beskrevet til tierde Ting / oc ey lengere ophold: *lib. 3. cap. 25.* I lige maade bær at dømmis til tierde Ting. *Vide cap. 28. ibidem. & lib. 6. cap. 10. & 25.* Om Bonden ey vil møde / oc svare til Sagen / etc.

Klæde / skal altsammen maalis ad Kyggen / undertaget Skarlaget oc Badmel / det maalis ad Eggen. *legibus Erici par 2. 13.* End om mand selger Klæde / Lærit eller Badmel / eller oc andre Vare / der falske ere / Der om see den Norske Lovs *K. B. 10. cap. & supra Vocab. Falsk.*

Klæder / som mand mister i anden Mandes Abildgaard / (forstaa / om nogen findis der at ville stiale Eble eller anden Fruct) derfor re maa ey søgis effter med Ran. *Jydske Lov. lib. 3. cap. 60.* men hafve Klæde for Hiemgiels / thi det er Lyfverj. *Vide Abild Gaard supra.*

Klædedract / *indumentum schema. Lat.* der om lege *Constitut. Erici Regis, Dist. Helsingburgi, 1369. parag. 1. 2. 3 & Reces Christ 3. art. 35.* som forbiuder / at ingen her udi Riket / (Kongen / Dronning / eller deres Børn oc Jomfruer undertaaft) skal maa bære Gyldestykke / eller noget andet som er i staaet med Gud oc Gyldestykke /

heller Perler/uden paa Hofvedet eller Halsklæde. Men hvo der imod befindis at giøre / da hafve forbrudt det de drage / til næste Hospital. *Lege Hospitals Forstandere supra. Item Receß Frid. 2. art. 10. & Leensmand in fr. 2.*

Imod ofverflodighed i Klædedræct / der om læs i Mose 1. Bog 3. Cap. v. 21. hvorledis Gud gjorde seßij voris første Forældre Klæder aff Skind/oc førde dem udi. Læs hos Esa. Proph. Cap. 3. v. 16. *ad finem cap. Ezechiel. Cap. 7. v. 19. 20. 21. 22. Hos Math. Cap. 11. v. 8. Marc. Cap. 12. v. 38. Luc. Cap. 7. v. 25. I Skrifvelsen til Tit. Cap. 2. v. 3. Vdi S. Peders 1. Skrifvelse Cap. 3. v. 3.*

Klitte-tag / Marehalm / Hviderijs / Sener / Hieme / Slie / det ere de Torne / som groe i Strandbacken/ eller Klinten / imod Vestheraff / dem maa ingen mand oplæge / oprycke / eller i nogen maade ødelegge (formedelst Sandfluct skold) Hvo det giør/ eller hiemler andre at giøre/ skal straffis som en Lyff/uden all Naade/oc der til oprette ald den Skade der affkommer / Oc hvo forbemelte Klitte-tag hos findis/hand staa til rette derfor/som for andet Lysoerj. *Receß Christian. 3. art. 63.*

Nota: Hver mand maa tiltale den sig Gierning giør/eller hiemler anden at giøre/maa oc saa tage alle de Faldsmaal/der aff kund falde/liqe som det var hans egen Diener/wanset hvi Diener det er/ si i Gierningen findis brødig: Blifver oc nogen befunden med sig Saa/ oc det kund hannem ofver bevjis / da skal hand icke maa staa i Lov eller Bidniiby: d der effter / uden hand fanger Kongens opreisning/ *text. Alleg. 1.*

Klocker / *Campane. Lat.* eller Søndags gemeene Klocker i Kirckederne/ hafve de Fattige fri/ uden betalning/naar de ved Døden affjaar: Ellers gifvis aff Klockerne nogle Daler/ effter en hver Døds vilfor/en Nix daler/eller to/ gifvis aff Søndags Klocker. *Receß Christ. 4. lib 1. cap. 4. artic. 34.*

Klockerne / maa ey til nogen Bryllupper eller Begravvelser stilles nogen til villie / være sig Adel eller Wadel / oc ey anderlvis end
Da:

Dagens tid det udkræver / eller ydermeere end aff *Frid. 3.* anordnet er. Befindis nogen Klokker / som der imod stille Klokkerne nogen til vilge / de hafve der med forbrut deris Befilling. *Diēt. Forord. Dat. Hafn. den 19. Julii, Anno 1549.* See under det Vrd Borgemeistere oc Raad / *Et allegat. Receß lib. 2. cap. 8. art. 7. par. 5. Lege Vocab. Ringen.*

Kniff / *culter. Lat.* om nogen drabts med Kniff / da bødis ofver anden Vod 40 Marek. *Jud. Low lib. 3. cap. 22.* Enn / hvs som drager sit Sverd eller Kniff / eller legger Haanen paa sin Vyffe / aff vred Hu / (forstaa til Hofve / eller udi Gaarden) imod anden / hand skal stinngis igiennem sit Haand / om hand tagis med ferske Gierninger / enddog hand ingen Skade gior. *Gaardsret art. 7.*

Den Dorste Low formelder: Drager mand Kniff til anden / enddog hand gior ingen Skade der med / bøde Kongen 3. Dre Sølf / oc stande den til rette / hand drog Kniff til / effter 6. Mandis Dom. *M. B. 13. cap. par. 5.* End / siinger mand anden med Kniff / Sage / løß / : uskyldig / saa hand gaar der aff til Sengs / oc bliiver ved Lifvet / da stande derfor til rette / effter 12. Mandis Dom: Gribis hand med ferske Gierninger / da er Kongens Ombudsmand plictig / at lade føre hannem til Ling' / oc lade samme Kniff sticke igiennem hans Haand / uden hand løber sig der fra / imod Kongen / med 8. Ortuger oc 15. Marek. End / rømmer hand bort / da vare Fredløß / Indtil hand røtter for sig / imod Bønden oc Kongen. *Diēt. lib. Et cap. par. 2.* Mermeere *vide Vocab. Drabts supra.*

Knipling / eller andet dislige Strickverck / maa ey i Rigt indføris eller forskrisvis / Alen paa høyere pris end halffredie Endende Nix daler: Maa ey heller for noget Klædebon brugis / baade Knipling / Strickverck / Mellemverck / oc hvis der kand tilfættis / Alen aff alle slags tihaabe under et / høyere beregnet end halffredie Endende Daler. Sengelaagen at besættis runden omkring / med nogen slags Knipling / Strickverck oc Mellemverck / er aldelis affskaffit oc forbudit / under 1000. Nixdalers Bøder / til næste hosliggende Hospita'.

*Necess Chr. st. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 2. parag. 2. 3. Vide Vocab. Feste-
folck aff Adels supra.*

N. 1. 2. : Her foruden/ er *Anno 1647.* gandske forbuden/ alde-
lis ingen Knipling/ fra fremmede steder/ i Danmark oc Norge maa
indsø: is. End befindis nogen med saadanne Kniplinge/ som icke
kand bevjis inden Rigerne at være giorde/ hafve det forbrut/halffpar-
ten til Kongen oc Cronen/ oc halffparten til den det angifver oc op-
leeder. Forord. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 16. Maij, Anno ut supra.*

Kock/ til Skibs/ *per se intelligitur*, maa ey gføre Jld eller
Spjse/ uden den rette oc sedvanliae Ljd. Særet *art. 30.* End/un-
derstaar sig nogen/ at nøde Kocken der til/ hand bøde Kongen 10.
Marck/ oc miste sin Hyre: Aabenbarer ey Kocken saadant/ bøde 3.
Marck til Kongen/ oc 3. Marck til Byen: Vil Kocken ey forvare
Skibs Fattalie/bøde Skaden/ oc miste sin Hyre. *Dict. Særet eo-
dem capite.*

Kock oc Kieldersvend/ *Cocus & Cellarius promus. Lat.* ere tvende u-
mistelige Personer/ den er for Mad oc Føde at kaage oc berede/ oc den
anden/ for Dricke oc Lørst at leske oc slucke: (synderlia om de haf-
ve velt Forraad) Hvilcke Personer oc hafve en stoer Frihed til Hof-
ve/ saa vijt deris Bestilling vedkommer: Saa vel som til Sæs/ *ut
supra.* Gaardsretten formelder/ at ingen i Gaarden/ enten Adel
eller W. adel/ maa ofversalde Kock eller Kieldersvend/ maa ey heller
nogen opslaa/enten Kielderørre eller anden luckelse/under Lijfs straff.
Gaards Ret/ *art. 36.* Maa ey heller gaa i Stegers eller Kielder/ uden
befalning/ *ibid. art. 35.*

Koebrygge/ *fori, Agea. Lat.* er Sverløb paa Skibe/ som skal
saa være forvaret/ at det kand holde for Regn oc Vand/ saa hvist Baa-
re i Skibet blifver indsat/ kand være uden Skade. End/ dersom Riøb-
mandens Gods blifver det ofver fordærvt/ da svare Skipperen der
til/ oc bedre Skaden: Men dersom det kommer fra under/ neden op/
da skal det gaa ofver Skib oc Gods/ uden det skeer formedelti Skip-
perens oc Folkens forspømmelse. Særet *art. 53. Lege infra Vocab.
Wijn.* Kone/

Kone / er *Quinde* oc *Quindis* Persone. *Mulier*. *Lat.* maa aldrig døbe Barn/om Mand er at bekomme. *Jyd. Low lib. 1. cap. 2.*

Kone Jord / maa Bønden eller Høsbonden ey selge/ *ut supra Vocab.* Bønde. *Jyd. Low lib. 1. cap. 35. Jure Seland. lib. 1. cap. 25. Skaan. Low lib. 1. cap. 8. 9. 10. Vide Om got infra.*

Konens Jord / hvad den er / oc hvad Rettighed den følger / saa oc / hvorledis den beholdis oc udleggiē / der om *vide jus Seland. lib. 1. cap. 21. 22. 25. & lib. 5. cap. 1. & 2. 3. Skaan. Low lib. 1. cap. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14. & Recept. Chrisl. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag 3. 4. & 5.*

Kone / om hua siger hia at være med Barn / efter hendis Mand's Død / da maa hun blifve besiddendis 20. Uger i Boen / vskiff / siden skulle gode Qvinder grandste oc forfare / om hun er med Barn eller ey: Befinde de / at hun er med Barn / besidde hun fremdelis Boet / til saa længe Barnet vorder sødt: Fødis Barn saa længe effter Fader at det vel kand prøvvis oc forvaris / at det er ey Adelsbonde Barn som død er / gielde oc betale hun først igien / alt hvis hun tog eller annammede aff Boet / fra hendis Bøndis tredivende Dag / oc tage en meere siden / end halff Boet / Anden halffpart tager Bøndens rette Arvinger. *Jyd. Low lib 1. cap. 3. & jure Seland. lib. 1. cap. 2. Skaan. Low lib. 1. cap. 1. Lege Vocab. Barn.*

Kone / som blifver besiddende i uskiff Boe / maa ey affhænde / enten Eyedom eller rørendis Gods / hvor til rette Arvinge / med gode Mend aff hendis Frender / skulle hafve opseende / thi hun maa ey øde noget unyttelig / enten Eyedom eller andet : Maa ey heller affhænde det som hende ey selff tilhører / uden allene / saa vijt til den rette Kost oc Underholding / saa oc til hendis Folckis Løn / kand medgaa. *Jyd. Low lib. 1. cap. 3.*

Kone / maa ey kiære paa Mandens gierninger / den stund hand lefver. *Skaan. Low lib. 1. cap. 8. & 15.*

Kone / som selff hafver Bønde / hvor vijt hun aff Been maa affhænde eller gifve bort / det finder den gunstige Læser / i *Jydske Low lib. 3. cap. 43. & 44. Jus Seland. formeider lib. 5. cap. 33. at Husfru*

maa ey affgjænde / hendis Mand w^{ass}affoidende / meere end 5. Den is
 vord. *Vide Skaan. Low lib 9 cap. 22.* som oc her med etser eens siem-
 mer. End / de som kibe med nogen Mandis Hustru / kand ey derfore
 worde Liff / uden KONENS wiinlidhed var liust paa *Linge ibidem.*
Lege Vocab. Hustru supra.

Kone / arfver sit Børn / som fød is inden 40. Uger efter Bon-
 dens død / om det lefver / oc fanger Daab oc Christendom. *Jur. Seland.*
lib. 1. cap. 2. Skaan. Low lib. 1. cap. 2. 3. Lege supra Vocab. Børn.

Kone / eller Møe / tager i alle Arfve halff Lod imod Mand.
 Jydste *Low lib. 1. cap. 4. 5. Er jure Seland. lib. 1. cap. 10. Skaan.*
Low lib. 2. cap. 1. 2. &c. Men hvorledis / eller naar / Kone tager lige
 Led ved Mand / der om *vide Jyd. Low lib. 1. cap 5. Item supra Vo-*
cab. Ectesolck.

Kone / hvad heller hun hafver Børn ved Bonden eller ey / da arf-
 ver hun halff effter Bondens død / udi Kibejord / Voe oc Boskab /
 saa oc i alle Løspre. *Recess Christ. 3. art. 52. Skaans Lews Arfves*
bog / cap. 15.

Kone / arfver ey udi Bondens Jord / men udi Kibejord tager
 hun lige Lod ved Søn / om Søn er til / oc lige ved Datter / om Søn
 er ey til / oc saa udi alle Boskab. *Jydste Low lib. 1. cap. 6. Skaan. Low*
lib. 1. cap. 22. Recess Christ. 3. art 52.

Kone / saa lenge hun sidder Encke / oc w^{mandet} / da maa mand
 ey tage hendis Børn fra hende. *Jyd. Low lib. 1. cap. 29. Børnens*
Lauverge skulle hafve deris Jord i Forjvar / doo nyder Moderen ald
Dytte der aff gaar / dis imidler tid. ibid. Vide Skaan. Low lib. 3. cap.
14. 15. Er supra Børn.

Kone / tager siud *Compensation* eller vederlag for hendis Jord /
 som soldt er / naar skifte sker / aff Kibe Jord / imen til er : Er ey Kibe
 Jord / da tager hun fyllst aff Bondens Jord / effter hans Død : Er
 ey Bonde Jord / da tager hun eller hendis Arfvinger / fyllist Bleg aff
 beste Løspre. *Jyd. Low lib. 1. cap. 29. & 35. Recess Christ. 4. lib. 2. cap.*
7. art. 1. parag 3. Vide Skaan. Low lib. 1. cap. 10. 12. Lege Vocab. Hu-
struen supra. Kone /

Kone / som døer i Vampiser 3 / der om skulle Sandmand en sværge. Jyd. Low lib. 2. cap. 19. *Qui invita non concepit*, 3: fordi / at Barn avlis en ved hende / uden hen i 3 eagen vilge. Skaan. Low lib. 13. cap. 4. Om hun døer / da bødis en / Men for Leyemaal skal bødis / forstaa / om hun blifver beizaget.

Kone / som giftis med Søn som er i fellig med sin Fader oc Moder / døer Sønnen i fellig / da tager Kone i 2e meere Arff / effter hendis Husbond / end hun indførde udi fellig / thi hans Husbonde haffde ingen Lod hos Fader oc Moder / i en stund de lefvede. Jyd. Low lib. 1. cap. 13. Men hvorledis hendis Børn / som fødte i fellig / arfve V: defadre / om deris Fader er død / der om *lege ibidem*, & Skaan. Low lib. 1. cap. 5. *Item Børn supra.*

Kone / der Bonde hafver / eller oc Mø barn / maa en være Borzgen for Penæ / oc en for andet. Jyd. Low lib. 2. cap. 55.

Kone / om hun døer før end Bonden / oc de hafve Børn sammen / oc Bonden afhænder nogen Jord / oc gifter sig igien / oc faar Børn ved anden Hustru / hvorledis da forholdis / der om *vide Jus Seland. lib. 1. cap. 3.*

Konesvig / der under forstaais alle slags Svig oc Practicker / som Qvinde kand bruge / enten i deris Mands lefvende Liff / eller effter deris Død. Jydsk Low lib. 3. cap. 43. *Lege Vocab. Svig infra.*

Kone / eller Mø / som blifver voldtagen / taber en der med deris Guds. Der om Jydsk Low lib. 1. cap. 33. Ydermeere om Boldtegt / *lege lib. 2. cap. 16. 17. 18. 30.* Skaan. Low om Brøpemaal cap. 9. GaardsRet art. 15. der staar saaledis: Hvo som tager Qvinde med Bold / eller Mø / oc høris Raab oc paakald / oc siunis blaaf Riød / eller reffne Klæder / hand miste Liffet / enddog hand en fuldkom sin vilge. *Vide Boldtegt infra.*

Kone / eller Mø / udalfver oc bøder en Mandebod med deris Slect / tager en heller Bod. Jyd. Low lib. 2. cap. 26 *juxta text.* *Lege infra.* Lærde Mænd. Ydermeere *vide Vocab.* Hustru.

Konge / *Rex. Lat.* Guds befaling / om konger at udvelge /

faa oc/hvorledes de skulle sticke dem udi deris Regimente. Der em las Mose 5. Bog 17. Cap. 2. *versu 14. ad finem Capituli.*

Kongens Embeder / at straffe de Onde / oc redde de Bedrøfvede Der em las Salom. Ordspæck 20. Cap. v 8. 20. 28. Oc Propheeten Jerem. i det 21. Cap. v 11. 12. Oc Cap. 22. v 2 3 4 5. etc. *Item Jydsk Lov in prefatione parag. 3.*

Kongens Wijs oc Ret ofver deris Undersaatter / findis beskrevet i den 1. Samuels Bog 8. Cap. 2. v. 10. ad 17.

Konger / oc Offrigheds Personer / skulle gjøre Gud Regenskab for deris Regimente / oc derfor holde Wijsdom i are / paa det de kunde reglere evindelige. Vdi Wijsdommens Bog 6. Cap. v. 3. 22. Oc 23. Syrach i det 10. Cap. siger : En balsmyri i Konge / fordærver Land oc Folk / Men naar de Vældige ere forstandige / da trisvies Staden *Versioe Lutheri.*

Kongen bør oc vilde for Alting at elske oc frygte Gud / oc handthæfve oc fremdrage den Christelige Tro oc Religion / oc holde en hær ved Lov oc Ret / alle oc en hver besynderlige / for Læsevold / beskytte oc bestærme. *Necess Christ. 3. art. 1. Oc 2. Handb. Frid. 2. art. 1. 2.*

Den Norske Lovs Linasfar Valck *cap. 10. parag. 1* formelder: At effterdi Guds Fryctis / oc den sande Religion / er en begyndelse til alt Gøt: da skal Kongen være forplict / at handthæfve oc beskytte / den Religion oc Lærdom / som nu prædicke i Danmark oc Norge: effter den hellige Bibelske / Prophetiske oc Apostoliske Skriff / uden ald forhindring.

Sammeledis skal Kongen holde hver Mand / Edel oc Uædel / ved Norges Rigis Lov / Ret / oc hvis *Privilegier* oc *Frigheder* / dennem aff fremfarne Konger gifne ere / oc icke tilstede nogen / imod Loven oc *Priviligerne*, at forvrettlis i nogen maader : Hvilket oc Konningem skal *confirmere* oc bekræfte Adelen oc Rigens Stander / naar hand fronis til Konge / *parag. 2. ibid. Lige supra Vocab. Danmark.* Men hvad oc hvordan Eed / Riddermands Mand oc Adel / Biscoper / Prælater / Prowster oc Laugmand / samt Borgere

oc Bønder / skal svære Kongingen / naar hend skal kyldis / det hafver den gunstige Læjere aff for^m. Nørste Lovs Tingf. B. II. cap. af fornemme etc.

Kongens Embede er / at dømme Dom / oc giøre Ret / oc frelse dem som med Bold tvingis / oc lade onde Giernings-Mand / som ey ville rettis / udi hans Land ey lefve / der udi er hans Guds Dienste-Mand / oc Lovens Glemmere / derfor ere de oc alle skyldige / som udi hans Lande boe / at være hannem hørige / lydige oc underdanige. *Vide in Prefat. legis VV. l. 2. par. g. 3. & 4. Privileg. Christ. I. Anno 1460. parag. 1. 2. 3. Et Privil. Regis Frid. 1. par. g. 1. & 2. Handf. Frid. 2. art. 2. 3. 4. See ydermeere udi den Nørste Hirdskra cap. 9. som os her med kommer ofver it.*

Kongen / vil altid dømme uden vild / oc ey tage for Retten / Gunst eller Gafve / eller ansee Personerne / Edel eller W-edel / inden Raad eller uden / men være ligvillig til / at hjælpe oc sticke den nem deris Ret / være si enen Jndlandiske eller Vdlandiske / Holde / Fattige eller Rige / Venner eller W-venner. *Handf. Frid. 2. artic. 17.*

Kongen / vil ingen Forbud giøre / paa Hæn / Korn / Smør / Gild / eller noget andit / at udføre aff Riget / uden det skeer med meeninge Danm. archis Riis Raads Raad / villic oc samtycke. *Handf. Frid. 2. art. 29. Vide Handf. festning. Erici, par. g. 5.*

Kongen / er Berge for alle dem / der ey selff hafve rette eller vederhefflige Berger / thi den maa ey være der hørier. *Jyd. Lov lib. 5. cap. 28. par. g. ultim. Legi infra Voc. b. Berge.*

Kongen / forplictis / aff all sin yverste Mact oc Formue / at formeere / forbedre oc forhøye Danm. archis Rige *Handf. Frid. 2. art. 3.*

Kong Waldemars Lew / skal heldis vbrødelia / uden noget er formindjet eller forbedret med F. heder eller Handfestninger / aff det som i Lowerns findis. Der om see Handfest. *Olai, p. r. g. 17. Lege Constit. Christoph. Reg parag. 25. & Constit. Regine M. rgar. parag. 16. Ericus Rex in Constit. sua Anno 1282. Vide Lew infra.*

Kongen/ deeler Lovden med Bonden/ det er/ saarer oc staar en hver til Kette/ for Danmarckis Rigtis Raad/ oc fuldgiører deres Dom/ oc der udi ingen vngunst eller whylde fatter til nogen. Handf. Frid. 2. art. 30. & 45. formelder / At Kongen vil pleye Auflageren ret for Rigtens Raad / oc for dennem stande hver mand til rette / oc hende oc gifve hvad Lands Lov udvijer oc gifver. Ydermeere see *Constit. Regis Christoph. parag. 28.*

Kongen lofoer/ at elske oc Fremdrage Danmarckis Rigtis Raad oc Adel/ oc med dem styre oc reglere Danmarckis Rige/ oc besørge Danmarckis Rigtis Raad med Kronens Læne/ saa de ey paa Rigtens vegne skulle hafve nogen besværing paa deres egen besofining. Handf. fest Frid. 2. art. 7. & Privileg. Christ. 1. parag. 17. 18. 23. & Privileg. Frid. 1. parag. 14.

Kongen vil ingen udlandiske Mænd tage udi Danmarckis Rigtis Raad/ eller forleene med Danmarckis Kronens Slot eller Leen/ uden det skeer med meenige Danmarckis Rigtis Raads villie/ sulobpord oc samtycke. Handf. Frid. 2. art. 5. Vil ey heller stadfeste nogen Udlandiske Privilegier, som gielde paa Riget/ eller paa ny udgifve/ uden med meenige Danmarckis Rigtis Raads Raad. art. 18. *ibidem.*

Kongen/ vil icke med sine Brevve eller Steffninge/ drage nogen fra Herringting/ Landsting/ eller Rigtens Cantzler: Icke heller maa nogen indstiude sig for Kongen oc Rigtens Raad/ sørend Dom til Hiemtingene ganget er. Receß Christ. 3. art. 8. & Priv. l. Christ. 1. Anno 1460. parag. 15. & Constit. Christoph. Regis, parag. 34. Handf. Frid. 2. art. 25. & Receß. Dat. Borsholm 1522. parag. 5. Receß Frid. 2. artic. 1. *Legesupra Appellatio.*

Kongens Steffninger/ hvorledis de skulle forkyndis/ saa oc deres Straff/ som sidde hans May. Steffninger ofvechprij/ der om lege Receß Christian 3. art. 5. & *infra Voc. b. Steffning.*

End/ i Norge/ maa icke Kongens Steffning tagis udi smaa Sager/ men de skulle først ordelis til Vpdrætting/ oc der gaae Dom/ Næst hand icke med den Dom/ da maa hand in: steffin: den Dom for
Lauz:

Langmanden/2c. *Vide Appellatio supra. Item Linas W. 9. cap. par. 4*

Kongen/ maa ride Marckestiel/ om hand vil/ dog at hand ey kommer aff wware til/ saa det er døpt for enten aff oennem/der i de Deele ere : Bedre er det dog/ at Marckestiel swer end ridis/ fordi det er dem meest bitterlig/ der nast sidde. *Jydske Low lib. 2. cap. 21. Vide infra. Marckestiel.*

Kongen/ maa tage sig Mand ofver alt sit Rige/ i hvilcke Skib hand vil / (forstaa / til at brug udi Krig oc Jende-Lid) det maa ey Hertuger/ Kongens Børn/ eller Adel/ men de skulle tage Mand paa deris eget. *Jyd. Low lib. 3. cap. 8. Vide Skiben infra.*

Den Norske Low formelder/ at Drogis Konge/ skal raade/ oc biude ofver hans Undersaatte / efter Lowen/ oc biude dem i Leding oc Udsferd / naar behoff gieris : Icke maa Undersaatte synne Kongen Leding / men er pligtig / med hannem / Drogens Stender at affvertge / oc maa hand udbiude halff Almuen / oc flere / om behoff gieris. *V. B. 1. cap.*

End/ kommer Jende paa i Riget/ da maa Kongen udbiude ald Almuen til Landhjelp/ eller til Skibs/ med Vaaben oc Kaasi/ eller saa mange hannem/ med beste Mandes Raad / siunts behoff gieris: *ibid. cap. 3. par. 19. 1. Lege Vocab. Budsticke. Nota. : Vii Kongen hafve flere Folk til Skibs/ da skal flere Skibrede tilhjelp. etc. Vlac cap. 10 ibid. p. rag 2. vide Vocab. Leding infra.*

Kongen oc Danmarckis Riges Råd alleene/ skulle dømme udi alle Sager/ som gielde paa Adelens Lijf eller are. *Recess Christ. 3 artic. 27. par. 6. ult. Privileg. Christ. 1. 1469. p. r. 2. 10. Handfestn. Frid. 2. art. 27. Rescript. Christ. 4. Dat. Koldingh. den 15. Augusti. 1590. Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 14. & 26.*

Kongen/ gifver ey nogen wfrj Mand / den Frihed oc Frelse/ som Ridderne oc Svenne de hafve/ uden ald Danmarckie Riges Råds Samtycke / uden nogen forhwærfer det saa arlige paa Marcku / at hand er det værd. *Handf. Frid. 2. art. 19.*

Kongen/ Dronningen/ eller nogen anden paa deris vegne/ maa

ey fiøbe eller pante Kongen eller Kronen noget frijt oc frels Gods til her i Riket. *Handfestn. Frid. 2. art. 20.*

End bekommer eller hiemfalder noget frijt Adels Gods Kongen/ved Dom/da skulle Leenmændene/under hvilke saadant Gods falder/det endelige selge/enten ved opbiudelse/eller i andre maader/til andre aff Adel/oc gior Kongen derfor Regenskab. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 1. par. 2. g. 7.*

Kongen/ paalegger eller begierer ey nogen Landskat aff Adels Leners Leners/ uden det skeer med meenige Danmarckis Rigs Raads Raad oc Samtycke. *Recess. Christ. 3. art. 2. parag. ult. Handf. Frid. 2 art. 9. Constit. Christoph. Regis, parag. 21. Privil. Christ. 1. parag. 13. & 36. Privil. Frid. 1. parag. 8. 9. & 10. & Privileg. Christ. 3. parag. 19. Handfestning Erici parag. 5.*

Den Dorffe Low Bdf. B. 1. cap formelder/ at Kongen/ eller hans Udbudsmand/ skal ingen almindelige Lold/ paalegae Almu- en/ hyercken Gafver/ Gæstebud/ Hestefoering/ eller Bredhug/ naar Leding gioris/ undtagen Skiudsfard/oc anden Lydighed/som Lowen udvijfer. *Vide parag. 2. ibid. Lege Vocab. Udbudsmand.*

Kongen/ bruger ey fellig ydermeere/ med Gifter/ Oldensvin/ Skovhug/ Jagt/ eller anden brugelse/ end som Kronens Lod oc deel fand taale. *Recess. Christ. 3. artic. 29. Handfestning Friderici 2. art. 7. Lege Vocab. Fellig supra.*

Kongen/ hafver en Rigs Hoffmester/ en Sænteler/ en Rigs Marsk/ som ere spødde Danske Mand aff Adel/ hvilke udi Rigs Rende oc Sager/ til hans Kongelige Regimentis opholdelse/ skulle være behielpelig/ effterdi hans Kongl. Mayest. ey ene fand sø- re saadant høyt Regimente. *Handfestning Friderici Secundi, art. 45.*

Kongen/ aftager eller omstifter ey Lowen/ uden Landsens vil- lie/ med mindre den er aabenbarlig imod Gud. *Ut in prafat. Low- bogst. & Constit. Christoph. parag. 35.*

Kongen/ hans Fogder oc Embedemænd/ skulle ey gribe/ baste/ binde/ eller udi Fangsel satte/ nogen Ridders Mand/ foruden hand hand

hand tilforneer forvunden / effter Lowen / eller oc hand tagis ved de Sterninger / som hand effter Lowen / maa gribis oc sattis for. Dog er en hver forplict / at stande til rætte for Kongen oc Danmarckis Rigtis Raad / for hvis nogen hafver hannem at tiltale. *Handfest. Frid. 2. art. 13. Constit. V Valdemari, & Christophori filii, parag. 11. & Constit. Christoph. Regis, parag. 27.*

End hvo som kommer til Kongen / paa god Tro oc Lofve / oc paa hans Kongl. Mayest. Skrifvelse oc Brevve / de skulle ubehindret / saa oc sicker oc frij / komme hjem til sit eget igien : Dog skal en hver være plictig / at svare oc staa til rætte for hans Kongl. Mayest. oc Danmarckis Rigtis Høyvise Raad. *Dict. Handfestn. Frid. 2. art. 22.*

Kongen vil icke med sine Brevve forbiude nogen Lands Arfve Elenere / at svare deris Husbonde. *Handf. Frid. 2. art. 8.*

Kongen vil icke troe den / som forsør eller beliusver nogen god Mand / men vil Anklageren være saadant gestendig / udi hans Kongl. Mayest. oc Danmarckis Rigtis Raads nærværelse / oc den andens paa hørd / da gaais der om hvis Ret er. *Vide Handfestn. Frid. 2. art. 43. Vide Løgn / paulo infra. & supra Vocab. Klage. Item, den Norste Lov M. B. 21. cap. parag. 3.*

Ydermeere / om Kongen misetroer nogen / at hand icke skulle være hannem Huld oc Tro / eller oc icke vil væрге hans Land / den skal sette Gissel. *Bdfar B. 3. cap. parag. ultimo. Lege supra Vocab. Gissel.* End / sicker Kongen nogen at være Lands Forrader / oc det blifver hannem lowlig ofverbevijs / være Fredløs / oc straffis / som Lowen udviser. *Dict. lib. & cap. 18. Lege Vocab. Lands Forradere infra.*

Kongens Ræt / kalder Lowen / Bøder oc Faldsmaal / som Kongen oc Kronen tilkommer. *ut Jydsk Lov lib. 2. cap. 103. jur. Seland. lib. 2. cap. 32. lib. 6. cap. 5. 6. 7. 8. & 32.* Dog bør Kongen først at hielpe Bonden Ræt / thi Kongen kand ey fange sør Ræt / fordi aff Bondes Sag reisis Kongens. *jure Seland. lib. 2. cap. 32 & lib. 6. cap. 11. & 13.*

Den Norste Lovs M. B. siger / At allesteds / hvor Bonden miser

ster Bøder / der fanger Ombudsmanden ey heller Bøder paa Kongens Vegne. *cap. 18. parag. 3. Lege Vocab. Bondens Sag / supra.* Thi hvor Bonden bør ingen Ræt. / der bør Kongen ey heller Ræt. *cap. 19.* Men er Sagen flaget / enten til Ting eller for Ombudsmanden / oc vorder siden forliqt / da maa Ombudsmanden dog sege Kongens Ræt. *ibid. paragrapho ultimo.*

Nota: Kongens Ræt / naar nogen for Gield søgis. *ut:* i Norge / er en halff Marck Sølf : Men farer Kongens Foget icke med / naar Burdering oc Vdleg skeer / da maa Kongen sin Ræt. *R. B. 3. cap. parag. 3.*

Komning *Christ. 1. Privil. 1460. & Regis Frid. 1. 1524. parag. 10.* figer / at alle oc en hver / Adel oc Vadel / skulle søge veris Ræt inden Lands / for Kongl. Mayt. oc Rigers Raad oc Mænd. *Lege Handf. Frid. 2. art. 30. & 45.*

Kongen / vil icke formindste de Leen / som gode Mænd hafve i Pant : Kand saadanne Leene icke heller forbrudis / uden som Arff oc Eye forbrudis med / som er Affvindskield. *De quo Handfest. Frid. 2. artic. 16. & 37.*

Kongen / holder alle sine / oc fremfarne Kongers / udgiffne Brevve / ved Mact. *Handfest Articulo 39.* Gifver oc ey Brevve imod Brevve. *art. 38. Privileg. Christ. 1. parag. 3. & 15. & Privil. Christ. 3. parag. 2. & 11.*

Kongen / annammer alle Slots Løver / udi Danmark oc Norge / aff Rigers Raad / oc antvorder dennem igien til Rigers Raad / Adel / oc indfødde gode Mænd / oc ingen anden / dem at holde til Kongens Naand. *Handf. Frid. 2. art. 46. Privil. Christ. 1. parag. 37. Lege infra Vocab. Slots Løv.*

Kongen / tager ey Fredkiøb aff Manddraberen / s: aifver Fredløss Mand sin Fred igien / sørend hand er forliqt med den Dødis Rigt. *Jydske Lov lib. 2. cap. 22.* Naar saadan Forligelsemaal skal stee / der om vide *Christ. 3. Re. esb. art. 21. Item supra Bod.*

Kongens Lænsmand / skal lade liuse Kongens Fred ofver Mænd

Manddraberen / naar hand er foren til Bod. *Recess Christ. 3. art. 21. & Rescriptio Christ. 4. Dat. Hafn. den 30. Junni, 1589.*

Kongen begynder / eller paaslaaer ingen Kriig / uden det skeer med meenige Danmarckis Rigis Raads Billie / Sulobryd oc Samtycke. *Constit. Reginae Margr. parag. 11. & Constit. Christoph. parag. 13. Handf. Frid. 2. art. 15. Privileg. Christ. 1. Anno 1460. parag. 11.*

Kongelige Brevve / oc Mandater / skulle holdis oc actis / under ellbørlige Straff. Læns mændene som dennem forsømme / eller forbyggaae / forbryde der med deris Læne. *Ex Rescriptio Friderici 2. sub Data 1582. den 19. Jun. Lege supra Vocab. Læns mændene.*

Kongens Brevve / (forstaa Steffninger) maa icke forhvervis / ey heller udgisvis / udi nogen Sager / førend til Hiemtingene vorder dømt i Hofvit: Sagerne. *Lege Constit. Erics Regis, 1382. Recess Frider. 2. artic. 1.*

Kongen / gifver Skiofning ofver Fredløse Mand / (det er / at de maa gridis hvor de findis) om de ey ville fly inden Dag oc Raasnet. *Jyd. Low lib. 2. cap. 22. Lege Fredløse supra.*

Kongens Hær: stræde / oc Landvev / skal 12. Eyere med deris Eed vide. *Jydske Low lib. 1. cap. 52. Lege supra Adelvev. End ofver hver Dymarck / skulle de Eyemand der i Dy boer / Kongens Hær: stræde giøre. ibid. cap. 56. Vide Recess Christ. 3. art. 58. & infra Beye.*

Kongen / skal hafve udleg oc fuld Faldsmaal / aff dem som forfølgis med Rigens Deele. Rigens Ret / art. 29. Kongens Faldsmaal / er tretten Dale / en Ort. *artic. 81. ibid. Lege Vocab. Straffebress. infra.*

Kongens Fogder / eller Lænsmand / skulle aldelis intet bevare dennem med Adelicus Lienere / Gods oc Ennemercke / Skow / Fiskevand / eller nogen anden Heritahed / enten med Sagfald / Giesterij / Kæt / Arbeid / eller anden besværing at paalegge / uden hvis / med Adelen / som Godsit oc Lienere tilhøre / deris Billie oc Samtycke kand hafvis. *Lege Adelen Lienere supra. & Handfestin. Frid. 2. art. 6. Recess Christ. 3. art. 2. Item supra 1 oc ib. Sellig.*

En heller maa Kongens Fogder / eller Udbudsmand / nøde nogen til/ at købe Slacter sø/ oc seige sig igien/ men skal selff købe aff dem som hafver at selge/ oc gifve derfor fuld værd/ som en anden vil gifve: Nøder Kongens Fogder noget til/ at selge sig Ware/ eller giøre Forbud paa/ uden Kongens villie/ da straffis dertor som vedbør. *Norske Lov. K. B. 9. cap.* Og hafver Kongen forste Kjøb/ paa alle Ware/ for sit værd/ Kongen behøffer: Dog maa icke Udbudsmanden/ eller hans Foget/ købe noget/ igien at selge til Forprang/ men alleniste Kongen til beste *ibidem. parag. 1.*

Kongens Fogder oc Toldere / maa icke bruge Kjøbmandsfe bi Haffnerne/ eller drage ud imod Skib som indkommer/ at købe i Kongens Taffn/ oc siden selge igien til Forprang: En heller maa de forbiude nogen/ som indkomme i Haffnerne (med rede Penge at købe de deris Last for) at købe med andre/ end med dennem/ paa Kongens vegne: skeer det/ da maa hand sættis aff hans befaling/ *rc. ut: Norske Lov K. B. 10. cap. par. agr. apho 18.*

Kongl. Maahest. Tjener / som i Kjøbstæderne boe/ oc bruge Borgelig Næring/ de skulle giøre oc udgifve/ Kongens oc Byens Lynge/ lige ved andre Borgere/ skulle oc saa svare en hver / for Borgemestere oc Raad / saa oc Byfogden/ saa vijt Kraff oc Maaing/ oc deris Handvercker vedkommer. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 14. parag. 3.*

End bruge de ingen Handvercks eller Kjøbmands Gevert/ med Kjøben/ Selgen/ Lappen/ Hølen/ eller saadant / saa de ingen Borgere deris Næring betage / da ere de frj for ald Borgelig oc Byes Lynge: Dog skulle de lønne deris Siælesørge/ saa oc Broerlegge for deris Gaarde: *Item*, holde Gaderne reene/ oc Bading ved mact/ oc saadant som de hafve selff Gaffn aff *ibid.*

Dog maa Kongens Tjener e arbejnde for dennem selff indbyrdis/ som i Tienstent ere/ oc en for andre/ dog maa de en holde Svenne/ de maa oc arbejnde i deris Huse/ med deris Børn oc Folck / alt hvist til *Manufacture* regnis/ med Linnetsvespen/ Spinden oc saadant: maa

oc giøre Kramvaare / oc det selge i Dnshin tal / til Kræmmere oc ingen anden. *ibid. par. 27. 2.*

Kongens Jord / om nogen selger uden hans Forloff / daer hand Lyff derfor / saa oc den der kjober: uden hand verger sig med G. Mænds Eed / at hand viste det icke. *Norsk Low Lyff. B. 9. cap. paragr. 1.*

Kordeel / *rudentes. Latine. ere de Lawl som Skipperen bruger i Skibet / Godsset ud oc ind med at sætte / Karnat kaldit. aliàs Bindtavel / ut suo loco. Særet art. 54.*

Korn / Meel / Kniplinge / Messing oc Jern Arbeide / som fra fremmede steder her i Riget indføris / hvad der aff gifvis / oc med forholds / der om see Forord. *Christ. 4. Dat. Friderich. den 7. Septembr. Anno 1647. Hvorledis Korn skal maalis / der om lege Vocab. Tønsde Maal.*

Korn / *granum, frumentum. Latine. om nogen Horder anden Mands Korn op med Bold / det er Hervercke / oc derfor hødis 40. Mark : End / Hordis Eng op / da gielde Skaden / oc høde 3. Mark / Bonden / saa oc Kongen. Jyd. Low lib. 3. cap. 48. & supra Hord.*

Kræmmer / *propola, mercator, institor. Lat. der om supra Vocab. Fremmede.*

Krigs-Commissarie / *Conquisitor. Latine. Saadanne Krigs-Commissarier / aff Rogens Raad / tilladis ubi Necessen / 4. Heste / at hafve hos dennem self / aff deris egen Kostieniste : De andre Commissarier aff Adel / to / (om de ellers saa stor Kostieniste hafve at underholde) Men Hesten / som de holde aff deris Gods / skulle til Compagniet : Rogens Marsk / hafver ald sin Kostieniste hos sin Person at beholde: Dog skulle alle forbemelte / uaar Sienden er forhaanden / med samme deris Heste oc Gøld / hos næste Rytteri / dennem ved haanden er / indstille / eller oc de self / saa vijt mueligt / paa de Orter som dennem bpr / oc de Tieniste / med *Commendo* oc *Ordere* at bestille / sig lade sinde. *Re. eß Christ. 4. lib. & cap. 2. art. 4. paragr. 11. Lege Vocab. Run- kring. Item Kostieniste infra.**

M m m iij

Kro

Kroer / *diversorium, diversoria taberna. Latine.* **Ølsal** oc **Kroer** / paa Landsbyerne i Danm arck affstæffit / uden de paa store Alfarsveve / til den Reyjende Mandis Afleg oc Herberg / aff Kongens Lænsmand ere til forordnet / som oc med Leer oc Langhalm / til Bygningis Nødtørst / aff Kronens næst omliggende Bønder forhielpis : Dog **Ølsal** at holde / maa hvercken **Kroermand** / eller anden / sig understaa. End findis nogen der imod at giøre / hafve hver gang forbrut Øllet til Husarme / oc jo. *Kix daler til deris Herstab. Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 27. art. 1. Lege Vocab. Gilder. Item Gleserij supra.*

Kroerhuse eller **Hytter** / *ganerum, caupona. Lat.* maa ingen ved Ting bygge / eller der hafve sal / enten Ø eller anden slags Driek at udtappe : *Hvo det giør / straffis som den sig modvillig imod hans Kongl. Mayest. naadigste Forordning forholder. Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 6 art. 6.*

Ey heller maa holdis nogen **Kro** i Kirckernis Lader : dog holdis den ved lige / aff de der i boer for Leye / eller i Feste hafver. *Hvor saadanne ringe Fordeel gesve / brydis de aff : Steenen sættis til Kircken eller selgis Kircken til beste. eadem Receß lib. 1. cap. 4. art 80.*

Krop / *vel* **Krops** : *Jorder idem.* kaldis fornemmelig i Skaanen / **Øde** **Bois** **Jorder** / som findis særlige i Marken / (gemeenlig **Selff** **Eyere** eller **Wonde** **Eyedom** / følger oc somme steder Kongen / oc Adelen / formedelt Hæff / oc i andre maader) hvortil ingen Hus eller Byggestader findis / som nogen veed aff at sige : *Hvor om Skaanst Lov lib. 17. c. p. 3. siger : Om nogen bortfæster bare Krop / o: Jorder / foruden Hus) da kibe den Hus / (forstaa / om nogen paa steden bygget) som Jorden Aae oc yreker / det er den / som fæster effter en anden / eller oc Jorddrotten / lofver hin som Hus Aae / at afføre Hus sin : Hvor aff sluttis / at Landboei gamle Dage / eller Brydie / som hafver sæst saadan Jord / aff Wonde eller Jorddrotten / de hafve selff bygget sig Hus / som iglen maatte selgis / naar de døde / eller lowlig affdroge *sed pete textum.**

Krøckemand / eller **Krøbling** / *idem Mancus. Lat. o:* den som

er wanfør/eller Lemmelest/saa hand kand icke gaa / uden ved Kiep/ eller Krøkke. *jur. Seland. lib. 3. cap. 28. Lege infra Voc. b. Mandhelle.*

Krømpe/ eller Krompen *idem*, er det som er indkrubbet eller frogget/ *ut Jyo. Low lib. 3. cap. 26.* Vorder Mand's Lemmer lyde/ oc vorder dog noget nyttigt / saa at hand kand det baade krømpe oc reffe/ *etc. Lege text. pr. alleg. 21. & infra Voc. b. Lyde.*

Krud / eller Salpeter / maa ingen Indlandiske eller Udlandiske aff Riget udføre: befindis nogen der med / da hafve forbrut / hviss hand i saa maader hafver med at fare / oc der foruden straffis / som den der modtvilligen imod hans Kongl. Mayest. Forbud handler. *Recesß Christ. 4. lib. 2. cap. 12. art. 2. Lege infra. Salpeter.*

Krybestjæfter / *clancularius venator. Lat.* kaldis de / som gaa omkring oc ødelegge Jaagen / Diensteisje Folck / eller oc andre / som ey hafve Hiemmel for sig. Findis nogle saadanne Krybestjæftere / med ferste Gierninger / de maa gribis oc bindis / aff hvem dem finder oc ofverkommer / oc føris til Ting / oc lade deris Øyen udstinge. End befindis nogle Krybestjæfter / oc skuide paa Hiemmel / da skulle de sticckis til Landsmanden : Hafver hand hiemmel / da svare den hans Hiemmel er / hans Gierninger / oc staa der til Rette fore. *Recesß Christ. 3. artic. 67.*

Krybestjætere / maa ey tiiffedis : de regnis alle for Krybestjæfter / som skuide oc ødelegge Wildt / oc dog ey tiene nogen Noeds benoe for Klæde oc Penge / oc søge Dug oc Dist. *Recesß Christ. 4. lib. 2. cap. 25. art. 2. Lege Jagt supra.*

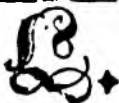
Kuleverken er forbudit : Forstaa/ingaen / enten Adel eller Wadel / maa udeste nogen / med Pistoler eller Væffer at fecte : Ey heller maa de om hand der med fordret blifver. Gjør nogen aff Adel der imod / straffis paa det høneste / efter Konaens oc Rigens Raads kiendelse : Skee det icke int wirlj Folck / oc wfri Mand blifver drabt / sicdis ey i Kircke eller Kirckenaard at bearafvis : Blifver hand ved Livet / da straffis paa sin Hals / hviss heller hand gjør Skade eller ey. Dog er ingen formeent / som wjforvarendis ofverfaldis / hand jo sit Liff maa
for

forfvare/med hviss Geweer hand mæctig er. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 10. art. 2. Lege Vocab. Nødverge infra.*

Kulfve/ ere smaa kullede Hufver / giort aff Leder / eller andet Lø/ som kand sidde tæt paa Hofvedet / *Cullulus vel cullula, latinè,* som voris studerende Ungdom/ue mlig/en deel *Magistri*, saa vel som andre nu bruge / (maa skee) for deris Hiernis Styrckelse oc Sundhed/under deris Hatte. End ocsaa bruge dem en deel gamle Gold/aff fornødenhed/for Barme skyld : synderlige de som ere skallede / eller hafve tyndt Haar paa Hofvedet. etc.

Saadanne Kulfve/ blefve Muncfene tilstedt oc befaltt at bæere paa deris Hofveder/udi *Christiani 3. tiid* / thi de maatte icke krunsrags som før/ icke heller affrags med Krandske/neden om Hofvederne/ men skulde udi det sted/bære saadanne Kulfve eller kulfvede Hufver/om de vilde icke lade deris Haar vøxe. Hvor om see Kirckens Ordinanz / udi den Artickel om Clostermand. fol. 94.

Laadts Eyere / sigis oc kaldis de / saa mange som udi en Eyedom findis Laadtagne / eller der udi hafve Laad / Deel eller Anpart/etc. Hvorledis alle Laadts Eyere / skal gifvts Kald oc Børsel / sørend der kaldis paa Sandmand / som skal svære Marckessiel: der om see *Christ. 3. Receß. art. 27. Lege Vocab. Eyedom. Men hvorledis forholdis / naar nogen aff Laadts Eyerne / som udi Bye boe/befinder sig at haffve bryst udi nogen Eyedom/ der om see art. 28. ibid. Hinc.*

Laadning eller Btleg/aff den som meere Jord hafver/ hvorledis det skal skee/ *lege ibidem & infra Vocab. Keeb.*

Laaland/ Falster oc Næsen/haffve den samme Lov/som Sielands Fare/foruden det/at hvo som draber nogen Mand i Laaland/hand skal bøde offver den rette Mandbod 40. Marck / fordi at de bedis det self aff Kong Woldemar / oc hand dem gaff / oc de vedtoge. *Erici Regis Handfestning p. 179. 11. textu allegat.* Hvor aff det gamle Ordspoc: At Laalecker sigis 40. Marck bedre / end Sielands Farene. etc.

Laan / *mutatio, vel comodare alicui de domo, domum.* Lat. der ved Land forstaais alt det som nogen laaner / eller bortlaaner / det være sig Penge / Qvæg / eller andet Gods / *ut Jyd. Lov lib. 2. cap. 114.* som siæet / At Laan / oc wrdepeng / maal tke fortabis. *Hinc Proverbium: Laan bør at gaa lydelss oc tackelss Hiem. etc.*

Den Norste Lov formelder / at alle Laan / skal wstfad hjemkomme/eller betale dets værd/effter sex Mands tycke / undertagit den som laante / blifver borte med Laanet / fordi den bør icke at igien søre nogen Laan/som ey Land frelse sit eget Liff. *L. L. B. 37. cap. parag. 1.*

Inuen maa bruge lenger Laan/end hand hafver Loff til/ bruger hand Laanet lengere end Forord var / bøde imod den hand laante aff / 1. marck Spilff. *ibid. paragrapho 2.*

Nota : Hvo som gjør anden forfang paa sit Laan/bøde hannem en Marck Sølf. *K. B. 27. cap. parag. 1. 2.* Ydermeere see/Skaan. *Low lib. 16. cap. 3.* Jyd. *Low lib. 3. cap. 54. jure Seland. lib. 6. cap. 2. 3. & 4.*

Den Norffe Low siger ydermeere / at Laan/ oc det som nogen er tildømt/ oc ald den Giæld som Vidne er til/ skal udtræfvisc: søgis som Giæld : De alle hvis Penninge/som til vissc tid udlofvet er/ skal tiludlofvede Dag oc sted betalis etc. *K. B. 4. cap.*

Ydermeere/ den som laanter noget/ hand skal forvare det/ oc sliet det heelt hjem igien/ vil hand icke sliet det hjem igien/ da maa det udsees som vittetlige Gode, *ibia. cap. 19.* End selger nogen det hand laante/ da maa den det udlante/ søge hvilkken hand vil/ enten den der soldte eller kjøbte : Lige saa forholdis/ om mand gjør Laan aff Laan/ *ibia. parag. ult.* Om nogen tager selff ualaant/ der om lege *Vocab. Skib / & L. L. B. 37. cap.*

Laant: Gode maa icke tabis eller blifve borte/ men skal lyd is: Iøss hjemkomme. *Jydske Low lib. 3. cap. 54. Jus Seland. lib. 6. cap. 2. 3. & 4. Skaan. Low lib. 6. cap. 3.* Om Laan eller Leye *Jord/vide lib. 1. cap. 27. Juris Seland. Lege supra Halmene Fæ.*

End tager mand andens Hest/ Hæg/ Skib/ lidtt eller stort/ eller saadan anden Ting/ walaant/ da bøde til den hand fratog/ effter lowlige Dom/ dog skal der udi ansees/ hvad Nød hannem dreff til at tage det/ eller hand gjorde det aff Afvind/ oc hvad Skade mand hafde der aff/ at det var hannem fratagit/ saa oc hvad Mand hand var/ da bøde hannem sliig Skade oc Bøder/ som de hannem tilde mme/ oc lige saa til Kongen/ om hand hafver der Sag udi/ oc den se m tog/ skal ene svare der til/ baade for sig/ sine Børn oc Tienere. *Norff Low L. L. B. 37. cap. parag. 4.*

Laant eller Leye Gode/ hvorledes der med/ effter Guds Low/ skulde omgaais/ der om læs den 2. Mose Bog 22. Cap. v. 14. 15. *Nota*: Hvo som laanter sin Naste/hand gjør en misskundelig Gierning/ oc hvo som hafver Gode/ hand skal det giøre / *Syrach Cap. 29. v. 1.*
Haff

Haff Solmodighed med din Næste i hans Nød / oc gjør den Almisse der til med/at du gifver hannem tid/v. 3). *Vide Cautio supra.*

Laaner mand anden Baaben / oc gjør hand Skade der med/ som det Laante / saa at hand enten dræber eller saarer nogen / da affværge den med 12. Mænds Fed som det udlaaente / at hand ey gjorde det til den andens Skade/ eller bøde tre Marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 35. Jus Sel. nd. lib. 5. cap. 7.* siger / At mand skal voete oc giemme sine Baaben saa/ at de ere hver mand Baadisløst. *Vide Fryctende Ord supra.*

Laas / *Cera, Lat. 3:* Enkelse / *ut:* for Kister/ Skrine/ Skabe eller Boe/ fornemlig aff Jern gjorde / kand ogsaa giøris aff Træ. etc. *Hvorledis Lowen der om determinerer,* det findis *Jyd. Low lib. 2. cap. 99* fornemlige om Tyffnit/ findis under Indiste Mænds eller indiste Kontis Laas eller Enkelse/ saa som i deris Kiste eller Boe. *Dict. libro 6. cap. Lege Vocab. Tyffnit infra. Aliàs.*

Laas / forstaa / Forsølgning til Laas / som er Lowens Ende paa Jorddeele : Men hvorledis Rigen Deele/ oc Forsølgning til Laas / skal drifvis oc forfølgis / det finder den gunstige Læser/ grundeligen oc udfryckeligen antegnet / udi Rigen Ret / oc begyndis paa den 60. Artikkel / *usq. ad finem libri. & supra Vocab. Forsølgning. Hinc.*

Laase Bress/ kaldis det sidste Dombress/ som paa Forsølgningen udgifvis/ naar *Processen* findis Lowlig dresven/ hvilket da er Lowens Ende/ paa den Eyedom som til Laas er udfuldt lowligen : Saaledis at forstaa / at ingen effter den Dag kand tale noget paa den Eyedom / men med for^{re} Laase Bress/ sættis der paa en ævig Tielse / etc. *Dict. Rigen Ret art. 71.*

Nota: For Laasen/ gifvis aff hver Lønde hart Korn/ en Ort/ til Rigen Sankler/ oc Rigen Skrifvere/ for Bresset 4. Daler. *ibid. art. 81. in Appendice.* *Adhuc Nota:* Forsølgis ey Laas til ende/ da gielde de Bress ey / som i Sagen ere tagne oc forhørføede / i hvor mange de ere. *Ibidem art. 78. Lege Forde Gods supra.*

Lade / *Horreum*. Lat. er det Huus / hvorudi Korn oc Høet glemmis oc forvartis. Der om siger Jyd. Low 3. Bog 16. Cap. saaledis: Hafver mand Jord i flere Skiber / (det er Haffne eller Hafneleg) oc avler det til en Gaard / oc ligger det i en Lade / da redis der aff ey meere end een Redsel. End siger cap. 17. *ibid*. Men stander Mandis Huse / somme i en Skiben / oc somme i en anden / da hvor som Ladets stander oc eyer / der skal Lething udglørte. Quarsede oc anden Redsel / redis der som Jldhuse stander. Vide Skaan. Low lib. 4. cap. 11. 12. & *infra* Quarsede. Item *Vocab. Neeb. et. infra*.

Lægre / 1: Lønleye eller Leyermaal / *furtivum conjugium pellicatus*. Latine. Skaan. Low lib. 13. cap. 6. De Vørn som avlts i Løn / 2: uden Ecteskab / som Slegfred Vørn / lib. 3. cap. 17. *ibidem*. de Vørn arfoe ey effter Fader / uden de vorde Tingluste / men effter Moder arfoe de ligevel. Vide caput. 18. *eiusdem libri*, & *infra* Lønleye.

Lærde Mænd / til alle Kircker oc Skoler / ofver begge Rigerne / skulle / med nødtørffig oc arlig Ophold / underholdis oc forspørgis. Handfæstning *Friderici 2. art. 1.*

Lærde Mænd oc Qvinder de bøde ey / oc tage ey Mandbod ind / i hvor nær de ere i Byrd / fordi / de maa ingen Mand hæffe / oc ingen Mand paa dennem / Men ere de næste Arfvinger / til den som drabt er / da nyde de den ene Sael til Arff oc Gier sum / om ey ere andre Spødfinde til. Jyd. Low lib. 2. cap. 26.

Læge-Eyer / er den rette Eyermand eller Høsbonde / til Hus / Gods / Boe oc Bygge / som nogen känd hafve paa anden Mandis Grund. Hand maa self flage / deele oc forfølge / hvad hannem imod brydis. Vide der om Jyd. Low lib. 2. cap. 38. *Lege Vocab. Herwerck*.

Læge-Forfald / 1: lowlige Forfald. Den somer lowlig forhindret / bør at forundis Tid oc Respit / at jvare for sig inden Ting. Vide der om Jyd. Low lib. 1. cap. 23. & Forfald *supra*.

Læge-hegt *vel* Læge-hegt *idem*. 2: lowlige Fængsel oc Baand hvorfore icke bødus / naar der med ret omgaals. *ut jus Seland. lib. 2. s. p. 25. & lib. 5. cap 34. Lege Vocab. Baand & Bindis supra*.

Læge

Lage op holdit: Mand / det Ord findis udi Jydske Lovs 2. Bog 22. Cap. oc bemercker saa meget / som den der er sin egen Verge / oc der foruden er vederhæftig / at verge for andre. *umã lege Vocab. Saael infra.*

Lage-Pant / er lowlige Pant / som skal leggis / oc sættis / for Indtagte Fæ / som Eyere vorde omsaatte oc foreente / naar de leage deris Marck i Højnit / oc skal saa igien lesis / som de vorde ens før / dog maa den der Skaden gjorde / legge ud saa meget som hand vil / oc svære med 12. Mandes Eed / at hans Fæ gjorde en meere Skade. etc. *Lege Pant for indtagte Fæ infra. & Jyd. Low lib. 3. cap. 50. Skaanskt Low lib. 9. cap. 11. siger :* At alt det Dvæg / som indtagis fra Pinksedag oc til Mickelmisse Aften / det skal udløsis med Pant eller Penge / men før / eller siden / maa det icke indtagis / men affdrisvis skadisløst. *text. praallegat.*

Lagsøgt / vel Lowsøgt eller Lowsæt *idem, demenutus, inter stabilis. Latine.* det er / med Loven at være forvunden / for nogen Sag / som angaar eens Ere oc Voelsod. Hvor om Jydske Low lib. 2. cap. 71. Border nogen Mand Lagsøgt i anden Mandes Gaard / oc forstaa / om den som søgis oc tiltalis / er med anden Bonde i fellig / oc er Bidne til / at hand var lagt i fellig / da maa hand en gjøre sig Ortiget / oc Fattig / saa hand liuser Bonden alt sit Gode til / oc gjøre sig fattig / (dog qvantsvæls / til at bedrage den som hand er skyldig / at udlegge oc bøde til) End siger Loven sammesteds : Men var deris Fellig laagt / førend hand bleff sictet / oc der paa findis Lingsvidne / da skal Bonden legge hannem ud med hans Gode / effter Lingsvidne. End / er hand en liust i Fellig / inden Linge / men tiener for Raast oc Løn / ut Redesvend eller Lævehion / da skal Bonden enten bøde for hannem / eller legge hannem ud med hans Penge oc Gode. End / hafver hand en Penge eller Gode / da legge hannem dog ud / *in textu allegato.* Om Lagsøgt / eller Lowsæt / Mandes Bøder oc Straff / *vide Jyd. Low lib. 3. cap. 28. Lege supra Feld Mand. & infra Vocab. Lowsfeld & Mandhæftig.*

Lag-ting / 3: lovlighe Ting / hvor Mandtrab skal liusis/klagis/oc efftermalis/forstaa Lands Ting i Danmark. End vil den der Efftermaal skal hafve / ey efftermale paa Lagting / oc en fanger Dr: loff/3: oprejsning/effter at male/aff Konaen inden Dag oc Jamling: da skal Kongen male den ved Bod der for Sagen er / om hand ganger ved: End døl hand/ da vare ved Risns Nassin: End vil den der sictet/ ved lngen disse tage/ da er Kongen skyldig/ at male den der sictet var/ oc hans Frender Angerløs/ oc aarsagit for de Deele. Jyd. Low lib. 2. cap. 9. Lege Vøllelag/ & Voc. b. Efftermaal supra. Item Laug: dag/infra.

Landboe/ *Ruricula, mediterranei homines, agricola, colonus.* Lat. Der om beskriuis udi Jyd. Low lib. 2. cap. 1. 33, 51, 60 103, 104. & jure Seland. lib. 2. cap. 28. lib. 3. cap. 15, 23. lib. 4. cap. 15. Landboe/ er den Mand paa Landsbyen/som hafver fest Gaard/ aff Kongen/ Adelen/ eller anden Frij Mand/ (Festebonde kaldet) oc gifver der aff Ar: lig Skyld oc Landgilde/ oc anden Lieniste. Jydske Low lib. 3. cap. 11. Ydermeere vide Staan. Low lib. 17. à 3. capite, ad finem libri, & infra Leyelending.

Landboe / maa en laane anden sin Jord/ men hand skal den enten selff saae/ eller lade den ligge/ fordi / hin maatte ellers fange Hæff: der paa/ som Jorden bruger/ oc Bonden/3: Jorddrotten/maatte saae fange Deele for sit eget. Jus Seland. lib. 4. cap. 15. Ydermeere her om/ see Christ. 3. Recept art. 42. som oc her med ofver ens stemmer. etc.

Land boe/ om hand gifvis Tyfflag/ da skal hand gange i Fog eller Vorgen for hannem / der Jorden eyer / 3: Hosbonden / om hand vil. Jyd. Low lib. 2. cap. 104. End vorder Landboe/ selfd for Tyfverj/ eller i hende tagen/ da skal Bonden der hannem gaff Sag/ først hafve sin Ret/ det er Jgild oc Tugild/ om Dmbudsmanden alt hans Vøeg: Jæ / der ofver Dørtassel maa gange / oc Adelponden / 3: Hosbonden/ tager Øttelbút. Jyd. Low lib. 2. cap. 103. Lege Vocab. Øttelbút infra.

Landboe / som erier eller bruger Kæbdragen Jord/ skal de i gamle

le Dage/ der aff opholde Lething oc Landvarn/ i hvis Tenere de vare/ med mindre de vare i ynderlige oc særlige privilegerede/ eller Kongen gaff dennem Frelse/ *ut est text. Jyd. Low lib. 3. cap. 11.*

Landboe/ er self Høsbønde i sit Huus oc Gaard/ och afver fuld Mact at klage oc deele all wæret/ som hannem/ hans Just:ue/ Børn/ Giest/ Liunde oc Fock/ ved gioris/ maa oc saa veele Bold oc Hervercke/ om hannem imod brydis. *ut Jyd. Low lib. 2. cap. 33.*

Landboe: Bønder/ vare sat for Lething i gammel dage/ icke effter Burdering eller Hafneleeg/ som Self: Eyere/ men effter Skyld oc Landgilde/ oc var det saa beregnet/ at hvilcken Bønde/ som gaff eller skulde Arligen/ ofte Ørtug Sølf i Landgilde/ der aff skulde udredis Tredings Haffne/ det var 4. Mand/ eller tredie Part aff et Haffneleeg. Skyldte hand 4. Ørtug Sølf/ da udgiordis der aff siettings Haffne/ som var 2. Mand: Men hvilcken Landboe som rede mindre end 4. Ørtug Sølf til Landgilde/ den opholte hvercken Lething eller Landvarn/ hvad heller hand hafve Drebdragen Jord eller Rinde: Land/ men sad i Quærse/ oc kaldtis Jnde: Bønde/ oc rede en Ørtug Sølf til Kongens Børd/ (var i gammel Dage/ halff ottende Danske Skilling. *Jyd. Low lib. 3. cap. 13. Vide Arild Hvitt. in præfat. Regis Christ. 1. parag. 35. Item Settings Haffne infra. & Bønde supra. pag. 116.*

Landboe/ eller Bønde/ som udi rette Lider udgifver sit Landgilde/ oc hvis hand/ effter *Christ. 3. Deces/ art. 42.* er plictig at giøre oc udgifve/ oc siden lowlia oppjaer sin Gaard til Høsbønden/ hand maa ubehindret flotte hvor hand vil/ (wornede undtaget) Skaan. *Low lib. 17. cap. 6. 7. & 8. Constit. Reginae Margr. parag. 22. & Constit. Olai parag. 24.* Lovlig opsigelse skal være til S. Hans Dag/ eller oc/ effter den Skaan. Low/ dyre vor Fruedaa/ som indfalder den 15. Augusti Arligen/ oc siden holde Gaarden ved Hærd oc Byaning/ i Marc/ oc Bye/ saa oc saae Kua/ oc udftra ald Tyngen/ til S. Boldb. dag næst effter/ oc da udgifve Fjorloff/ etc. *Vide Bønde pag. 117. & Faars dag supra.*

Land:

Landdrot/ 3: Jorddrot/ hvad heller det er Kongen/ Adelen/ eller oc Jordenge/ Bønde: den som er ret. Høsbønde oc Egere for Gaarden/ hand kaldis Landdrot. Jorddrot oc Landdrot er it. *Lege supra Jorddrot/ & Necesse Christ. 4. lib. 3. art. 2. & 39. parag. 7. Item Vocab. Leylending infra. Nota.*

Landdroffen/ maa icke nøde sin Leylending til/ at giffve sig Peng: eller anden Baare til Landfkyld/ end hvis altid ganget hafver/ oc bør at gange med rette. *L. L. B. 1. cap.* End døer Landdroffen/ førend Leylendingis Tage ere ude/ da giffve hans Arsvinge tredie Aars Tage for en Kiendelse. *ibid.* End/ vil Landdroffen tage nogen Fisserj/ eller anden Herlighed/ fra den Gaard som Leylending hafver jstedt oc fest/ da skal Landdroffen være plic tig/ paa sin egen omkaast/ at lade samme Gaard sattis aff sex Mænd/ paa tilbørlig Landfkyld/ førend hand tager nogen Herlighed fra Gaarden. *L. L. B. 24. cap. parag. 12. Lege Vocab. Leylending infra.*

Landemercke/ *limes, Latine.* ret er saa meget sagt/ som Mærcke oc Skiel/ imellem Lande oc Riger. *Hinc.* Rette Landemercke imellem Danmark oc Sverige: der om formeldis sidst udi vortis Skaanste oc Sielandste Lovbøger / At Svend Tiugskæg/ var Konge i Danmark/ oc Ormund Slemme/ var Konge i Sverige: disse tvende Konger/ skal hafve udnæfnt 12 Mænd aff beage Rigerne/ (uden tvifl aff Rigeris Raad) nemlig/ Tocke oc Toste aff Jydland/ Wbbe aff Jpen/ Gmold aff Sieland/ Dan aff Skaane/ oc Brimmer aff Halland: 2ff Sverrig/ Torn/ aff Vestre Gotland/ Torsten/ aff Østre Gotland/ Gasse/ aff Vestre Manne Lande/ Tolle oc Lotte aff Oplande: Disse 12 Mænd/ satte 6. Steene imellem Rigerne (hvor det rette Lande Skiel skulde være:) Den første Steen satte de udi Strutte: Søe / den anden udi Dannebeck/ den tredie Steen / kaldis Kinsteenen / den fjerde satte de udi Warbnæssøe/ den femte kaldis Hvidsteen / den siette satte de imellem Blegind oc Nørre.

Overmeere formeldis / at Danholm er skiff i tre Lodder/ den ene

ene eger DanneKoning / den anden Opsalle Koning / oc den tredie Norrigs Koning : Den tid de haffde huldte Steffne paa Danneholm / da holt Norrigis Koning / i Danne Kongis Vidhel / oc Opsalle Konning / holt hans Posted / 2: Stijsbøjel / den tid hand stija paa hans Hest / oc da naiffindis aff Danneholm / oc i Steffne Sund / aff Steffne Sund oc i Klymmer / aff Klymmer / oc i Slette Søe / aff Slette Søe / oc i Fleckebeck / aff Fleckebeck oc i Sausøe / aff Sausøe oc i Almannetricke / aff Almannetricke i Dvergerit eller Diuregrut / aff Diuregrut oc i Ingnebye / aff Ingnebye oc i Almerose / aff Almerose oc i Vinter Mose / aff Vinter Mose oc i Ormunde Skow / aff Ormunde Skow / oc i Trane mose / aff Tranemose oc i Slette søe / aff Slette søe oc i Raabek / der stiel Danmark oc Sverrig ad. See her om trende for^{re}. Lower *ut supra*. Dette skal vare steet / ofver 600. Aar siden / som voris *Historici texter*, &c.

Landemoede / *curiat. a comitia*. Lat. ere Prowstemoede / som holdis gemeenlig i hver Land oc Stiff / tvende gange om Aaret / hvor Stiffs Lehnsmanden med *Superintendenten*, samt hans underhaffvendis Prowstier / skal vare til siede / oc dømme / udi hois Sager dem bgr / som lowlig indsteffnis. Naar saadan Landemoede skal holdis paa hver sted / der om see *infra* 2 *Vocab. Prowstemoede / & Recept Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 27.*

Landeskæt / skal ey paaleggis eller begieris af Adelenis Lieneser / uden det steer med meenige Danmarckis Rigis Raads Raad / effter gammel Sadvane. Handf. *Frid. 2. art. 6. & 9. Recept. Christ. 3. art. 2. Lege Skat / infra 2.*

Landgilde / eller Landskjld / *idem, Colonicum. pensio, vectigal*. Latine kaldis den Afgift / som Wonden Arligen gifver til Høgbonden / aff deris Gaarde oc Jorder / de udi Feste oc brug hafver / som skal ydis udi lowlig Tid / effter *Christ. 3. Recept / art. 24. & 43.* under hans Fests fortabelse. *Lege Wonden supra pag. 121.*

Wdi Norge / skulle Landgilder / Skatter / oc andre Restanser

sa oc K. S. Mandts Gi. L. / *claveris* en gang høert tredie Aar / i det rind
 elic / oc det ved Fastelavnstider / ungefehr udi hvert Fogderj. *Rec. S.
 Chr. B. 4. lib. 3. art. 14. Lege Vocab. Resians infra.*

Skansst Low *lib. 17. cap. 4.* siger / At til Jørie Marice Messe
 skulde Bonden pde sit Landgilde / saa oc feste eller opfige. *Vide cap.
 5. 7. 8. ibid. & supra Vocab. Saardag.*

Den Norste Low siger / At all Landskyld / skal Bonden hafve
 betalt Jule Affien i det seeniste: Hvem som icke betaler til den tid / bøde
 1. Marck Selt: Men dersom hand endde modtvillig forholder sin
 Landskyld / oc icke betaler samme Landgilde inden Sommeraf-
 ten / som er den 14. *Aprilis*, da miste sin Gaard / oc dog betale sin Land-
 skyld. *L. L. B. 1. cap. parag. 2. Lege Vocab. Skursmand / infra.*

Den Norste Low forbiuder / At ingen maa sætte sine Gaarde
 eller Jorder / iorhyere eller større Landskyld / end sex stieftige Mand
 kand kiende somliat oc ret er: Ochvilcke Gaarde som ere satte for-
 høyt paa Landskyld / maa igien affjættis. Almuen skulle gifve sli-
 g Landskyld / oc anden rettiighed / som aff gammel tid varet hafver / oc
 det udi rette tide / udi Korn / Smør / Hud: / oc anden Vaare: dog maa
 ingen nøde sin Leplending til / at gifve sig Penge / eller anden Vaare / til
 Landskyld / meere end hvis altid ganget hafver / oc bør at gange med
 rette. *L. L. B. 1. cap. parag. 1. Hvorledis Landskylden byttis / om
 nogen aff Medarvingerne dæer / enten om Sommer eller Vinter: der
 em see A. B. 4. cap.*

Landskylden i Dyrstycke: Lehn / skal veyes med Onsbiertig
 Bøgt / som aff Arrilds tid. *K. B. 29. cap. parag. 9. Lege Vocab. Bøgt.
 Nota: Landskylden aff Fredløs Mand's Odels Gods / nyde hans
 næste Arvinger / imeden hand er Fredløs / oc der aff betale hans Gielt:
 Men kommer hand til Fred / da skal hans Odels / antvordis ham igien /
 foruden Landskylden der aff er opbaaren / dis imidler tid hand var
 Fredløs. *M. B. 1. cap.**

Landfiob / maa ey brugis paa Landsbyerne / aff nogen / Adel
 eller Wadel / Wiisfræmere eller andre / til forprang: Dog er ingen
 for:

forbudet / som boe paa Landet / at kiøbe dertis Gædeforn / eller andet de behøve / til dertis Husis fornødenhed oc Uphold. *Decret. Christ. 3. artic. 33. § 34. Lege Vocab. Forprang supr. 2.*

Landnam / er et Dorst Dyd / oc i den Dorstke Low brugelig / fornemmeligen udi *L. L. B. &c.* hvor Landnam forstaaes / de Bøder som nogen forbrøder paa anden Mandes Grund / med nogen uloveelige brugelse / som Bold / eller andet / sig til nytte / uden Hiemmel oc Tilstand. Som for Exempel : Om nogen støtter fra andens Gaard / oc tager noet med sig / som Aboden udtrafoer / da søre tilbage igien / oc bøde Jorddroffen Landnam / etc. *L. L. B. 9. cap. par. 1. Lege Vocab. Abod.*

Effterførsel skal bødis inden Fembt / oc der til Landnam. *ibid. cap. 10. par. 2. Vide suo loco. Item, den som saaer andens Jord / miste det hand saaede / til Jorddroffen / oc bøde der til Landnam. ibid. par. 2. ultim.*

End / skeer nogen Skade paa Kongens Jorder / da skal Kongen bødis Skaden / som den vurderis aff 6. Mand / oc der til Landnam / oc saa meget skaden vurderis / saa meget tagis oc til Landnam / saa lange skaden er en Marcck Sølf : Men er Grundens Fredliust / da gieldis dubbelt Skadegield : Oc om Skadegield er meere end 3. marcck / da tager Kongen dog icke meere end 3. marcck : Men en Adelsmand bødis Skadegield oc Landnam / lige meget / effter sex Mandes vurdering / indtil 9. Dre Sølf / oc en høvere.

En Haulders Mand / eller Vdels Wonde / bødis Skadegield oc Landnam / lige meget / indtil Skaden blifver til 6. Dre Sølf / oc tager hand icke meere for Landnam / i hvor stoer Skaden vorder : Wønderne bødis Skadegield oc Landnam / indtil Skaden blifver til en halff Marcck Sølf / oc tage Wønder ingen større Landnam / oc skal alle saadanne Skadegield bødis / efter sex Mandes vurdering / oc dobbelt / om lowfest eller Fredliust er / *ut supra*

Nota : Landnam skal bødis / for hver sinde Awercklet giøris / om en Dat der imellem forløber. *Lege Vocab. Awerck. Item L. L. B.*

18. cap. Hvorledis Landnam oc Skadegield skiftis Eyerne imellem/
 hvor fellig er/ der om see *cap. 19. ibid.* Men hvorledis Landnam be-
 dis for ulowlig Skowhuu/ der om *vide cap. 20. ibid.*

Dict. L. L. B. 26. cap. siger: At Jorddrotten bør Landnam/
 om nogen brænder noget aff hane/ som hand hafver Skade aff. On-
 nogen oplueker Grind eller Leed / saa Fa gaar ind i Bong / oc gjør
 skade / da bøde skaden / oc der til Landnam / til den skaden fielt. *ibid.*
cap. 28. parag. 2. 3. Om mand affbeeder ulowlige/ anden Mand Eng
 eller Korn/ da gielde Skadegield / effter 6. Mandis Dom / oc Land-
 nam / til den Eng oc Korn aatte / *cap. 39. ibid.* Den som gjør skade
 paa Ager eller Eng / hvor almindelide Beye ere / da bødis skaden / oc
 der til Landnam. *cap. 40. ibid.*

Fisler mand i andens Mandis Aae eller Fissevand / bøde ska-
 den oc Landnam. *cap. 44. ibid. parag. 8. Vide cap. 45. segvent.* Om
 Leylendig bygger større Baad aff Jorddroffens Skow / end paa en
 laest/ da hører den Jorddroffen til/ oc der til Landnam. *Dict. lib. 6.*
cap. 50. parag. 2. &c. Lege Vocab. Aaverck supra.

Lands-bye / *pagus. Lat. udi Landsbye Sogner/ der skalle*
være / oc tilfættis / vederhæftige Dannemand til Kirkeverger / aff
Kirckernis Forsvarer/ som endeligen skal være/ om de lowligen tilfæt-
tis: Dog saa lange Kirckens Fosvar/ selff hafver vederhæftige Bøn-
der/ i samne Sogner/ da bruge sig først dennem/ oc siden andris. Ne-
cess Christ. 4. lib 1. cap. 4. art. 14. Lege Vocab. Kirkeverger supra.

Lands-Dommer / *Præses, Latine. eller Lands-Dommere*
idem. ere/ i Danmarck/ aff hans Kongl. Mayest. til forordnede oc
Eedsoerne Adelspersoner / udi et hvert Land oc Provinz for sig/ un-
der tagit Blegind/ Vorringholm/ oc Møen/ de hafve endnu hjd indtil/
(maa see formedelst des Ringhed) hafft Leeg Foleck/ oc en Adelsper-
soner/ til Lands-Dommere. etc. Nota:

Lands-Dommere/ bør endeligen/ uden nogen Fort og/ at rei-
 se eller sælde/ hves Domme/ Bidnesbyrd/ eller andet/ som i saa maa-
 der lowlig for dennem til Landstinget indstefnis / oc deris Domme/
 med

med klare udtryckte Ord gifve beskrefvet / saa der iblant icke gioris nogen tvifl / hvor med nogen deris Ret kunde blifve dennem forhalit. *Recess Frid. 2. art. 4. Item, ere oc plichtige/ enten at reise eller fælde/ Herris/ Birckes/ eller Byetinges Domme/ Sandmand/ 15. eller 16. Mand/ oc des lige Lov oc Eder/ Orab/ oc Iffo Sager angieldende/ som for denem vorder lovdi indstæfnit/ vransæet/ samme Domme eller Lov aij i igen beskylidis. Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 2. Lege Vocab. Kircken xij in supra.*

Den Dorfske Lov K. B. 12. cap. siger / At Laugmandene eller Domsmandene/ skal dømme/ om denem sumis/ de færdige Bidnisbyrder Ret D:ct. cap. 6. par. 2. ultimo. *Lege Vocab. Forthog supra. 11. 12. Wendelige Domme infra.*

Landsdommere/ maa ey grunde deris Domme paa Herrisfogders Domme / men selff tage Sagerne oc deris Bevijer for sig / oc ingen hindre i sin lowlige Forsøling / men der paa licnde oc dømme/ som de aete at forsvare. *Rogens Ret/ art. 9.*

Landsdommer hafver mact/ om det aff hannem beziert / at opstæfne beste Byemand/ som maa fælde Sandmand/ Dæfninger/ Eymænd eller Ddinger / om de hafve foret nogen Mand til skade/ med vret. *Recept Christ. 3. art. 27. par. 2. 3. Vdi lige maade holdis udi Sieland / Skaane/ oc andre Lande / saa vjst som Sielandff oc Skaansff Lov recker. Hansest. Frid. 2. art. 26. Lege supra Grandste.*

Landsdommere / skulle forsvare deris Domme for Kongen oc Raadet/ om de der indstæfnis. *Recept Christ. 3. art. 8. Dog skal viddis / at dersom nogen sumis / sig udi Dommien at vare skeet vret / da skal handstæfne Landsdommer/ inden 3. Nar/ effter Dommens levering/ eller de ere gifven beskrefven / skeer det ey / da stande den wrngget/ saa vjst Dommieren angaar/ dog hans Kongl. Mayest. forbeholden/ der udi at dispensere Dommieren uden skade. Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 15. Lege Vocab. Commissariers Affictet/ supra. Item Laugmand infra.*

Landsdommere/ er særdelis befali/ at de/ med hvis Birckes
 Doo iij fager

sager for dennem indstaaens / saa vel i synderlighed / hvor uden Birck eller Nhemands Barning ved BirckRetten forandris / som ellers / flittig indseende hafve / at Birckretten icke misbrugis / nogen / inden eller uden Birck / eller Bye boende / sin Ret der med at cpholde / hindre eller forvænde. *Vide her om Birckret in praf. 1. & supra Birckefoget.*

Landsdommere / ere forplietede / at hielpe Adelen til rette / effter Gaardsretten / om de forsølge deris Sag oc Ret ind for dennem til Landsting / naar de ere selff saa stercke / at de kunde der med forholde ennem effter GaardsRetten. *Vide GaardsRet. Artic. 23.*

Landsdommere / hafve Fuldmact / om det aff dennem begieris / at forordnede gode Mand / som skulle giøre Bdeleg / naar Gods iblant Adelen opbludis / eller om Arff oc Bield forsvargis / eller oc naar nogen Adels Person søgis for rictig Bield / effter lovlig Dom. Hvorle- dis da der med i alle maader rictigen skal omgaais / der om *vide Recces Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 1. 3. 6. & 7.* Hvilcke gode Mand / ser B- ger omtrent der næst effter / skulle *ligvidere* Gods oc Bield / saa oc det satte oc *taxere*, som de acte at forsvare. *ibid. artic. 1. parag. 4. & 5. Lege Vocab. Creditorer. Item Arfve oc Bield supra.*

Landsdommer / skal dømme udi alle æt-rørige Sager / som icke Adelen paarører / thi der om gaais paa tilbørlige oc høiere steder. *Recces Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 14.*

Landsdommere / skulle paa alle Verdslige Domsager / paa hvilcke de ordeele kunde / saa vel Adels som B- adels Bield oc Anfor- dring / dømme / oc skaffe Ret oc *Execution*. Imod Bress maa de oc dømme / uden saadan Bress saaledis udi Dommen røris / at det deris Ære oc Lempe for nær er / som det udgisvæt hafve. *Recces Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 20.*

Landsdommere / naar de finde nogen til Raast oc Læring / da skulle de udi deris Domme *taxere*, *moderere*, oc nasngisve / hvor høp oc meget den skal være. *Eodem loco, parag. 2.*

Lands Forrædere / *perduellis p. riciida. Latine. ere de / som fra-*

fra raade Land og Folk/ fra sin rette Herre oc Konge/ oc Land med saadant Forræder/ forbrødis lijff oc Gods/ hvad heller det er Adel eller Bønde. Saadanne Stjelmis stycker/ kaldis Nidings verck i Norge/ men i Danmark/ *Afoindsstio/d/ ut suis locis.* Beskyldis nogen for saadant aff Kongen/ da skal Kongen næfne en Mand aff hans Hoff/ jesu baarn ved den beskyldte/ som/ effter Kongens Bress/ skal hannem derfor tiltale effter Loven. *Norsk Low M. B. 2. cap. Tyff. B. 14. cap. siger/ At den Beskyldte skal vergis med Tylter Eed / lige saa for alle Wbødemaal. etc. Hinc.*

Landraade Sag/ *unde Tyff. B. cap. 3. parag. 1.* som formelder : Lager mand Lijff/ eller Fredløs Mand/ fra anden/ med Mact/ da bøde imod Kongen Landraade Sag/ oc hver den/ med hannem var/ en marcé Sess. *textu pra allegat.*

Landslaug Ting/ 5: Lands Ting i Danmark/ eller oc det Lands lowlige Ting/ paa hvilket sted Herverck giøris/ oc aff det Herre/ skal hafvis sex gode Mands Bidne/ som paa det Ting der Landslaug Tinger/ skulle de 6. vidne/ at saa er ved hannem brut/ at hand maa deele Herverck lowlige. *Jyd. Low lib. 2. cap. 34. Lege Vocab. Herverck supra. Item Laugting paulo infra.*

Landelov oc Ret/ *Jus civile. Latine.* der imod er ingen mæctig/ sig at forskrifve/ eller god for/ den/ med nogen Forplict/ eller optænct *exception.* at *cassere* : Hvorfor alle saadanne Paafunde/ udi ingen Rettergange eller *Process.* maa være krafftig/ eller anseets. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 18. par 2g. 3. Lege Mindre Narige. Item, Nye paafund infra.* Alle ulowlige *Exceptiones.* som imod Lov oc Ret optænctis kand/ skulle/ som ulowlige/ være *casserede.* *Dict. Recess & lib. cap. 15. artic. 1. par 1gr. 7.*

Lands Tingene/ ofver all Danmark/ skal holdis om Onsdagene/ oc om da helligt indfalder/, næste Søndag effter/ paa det Søndagen/ oc andre hellige Dage/ formedelst saadanne almindelige Forretninger/ icke skulle *profaneris.* *Lege Vocab. Ting. & Recess Christian. 4. lib. 2. cap. 6. art. 4.* De skulle Lands Tingene sættis oc b

gynt is Formiddag / om Sommeren ved 7. stet / oc om Vinteren ved 8. stet. *ibid.*

LandsTing/ der skal holdis Fred / thi det er Christelig oc tilbørligt / at der holdis Sicketlighed / Retten til Reverenst / hvor *justitiæ administreris Rescript. Christ. 4. Dat. den 14. Augusti, Anno 1590.* End / sindis nogen paa LandsTinge / sig at til fordrifte / nogen sin Bederpart / eller andre / at ofverfalde / enten ved Haardrat / eller Mundslag / eller ocsaa uddrager Kniff / Daggert eller Berge / oc der med nogen Mand anfalder : Den / eller de / som det gjør / skal icke alle-nijte bøde for Tingfred / men der foruden for sliq modvillig driftig-hed oc ofverlast / at straffis som vedbør / *ibidem. Lege infra Vocab. Tingfred.* End / dersom nogen inden LandsTinge stielder nogen arlige Mand for Løgnere / eller udi andre maader / taler hannem paa hans Ære oc Lempe fornær / da bør Landsdommere at gifve det beskrefvet / saa at den som det gjør / kand der effter lowlig tilkalis / oc for-sølgis som det sig bør etc. *Conflit. eadem ut supra. Lege Vocab. Slette/infra.*

LandsTing / der skal Borgemestere oc Raad i Kjøbstæderne / samt Væfogderne / Sandmand oc 16. Mænd : *Item, Bidnisbyrd oc Slunsmænd / forsvare deris Domme / Loug / Bidner oc Siun / undertaget Borgemestere oc Raad aff Kjøbenhavn / Malmøe oc Ni-ber / de indstæfnis for Kongl. May. oc Danmarckis Rigis Raad / oc der forsvare deris Domme oc Forretninger i saa maader / om nogen paa- skader : Ex Rescripto Frid. 2. An. 1586.*

LandsTing skal hafve sin Tingbog / *Numererit* oc igiennem dragt / med Landsdommens Seael : I samme Tingbog skal skrifvis / alt hvié til LandsTinge oc for Retten forrettis / vare sig Afficer / Tingsoldner / oc andre Rettens Forhandlinger / oc maa icke noget skrifvis til Tinget paa løst Papir / oc siden hjemme Reenskrifvis / men skrey paa Tinget i Bogen indskris. *Reces Christian. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 24.*

Landstings Skrifvere / maa ey være Borgemester / Raad-
mand /

mand/Bysfoget/ Herreris eller Birkhofoget/ Herreris/ Birk/ eller Bys-
 skrifvoere/ eller sig med nogen Dom eller Kettergang/ skrifven eller *pro-*
curreren befatte / udi de Sager / som siden til Lands Tinget kand
 indnæfns. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap 6. art. 7.*

Udi Norge maa ey tilstedis/ nogen tillige at være Stifftskrifvoer
 oc Foget/ oc ey heller Foget oc Soeren skrifvoer/ eller Foget oc Lorder.
Dict. Recess lib. 3. art. 17.

Landsvijs/ det er Fredsbreff eller Leidebreff / som Manddrabe-
 ren gifvis i Norge/ effter underdanigste begiering/ hos Kongens Kants-
 ler / naar hand bevijser tryggelig oc fuldkommelig / at hand endelige et
 dømt til Fred oc Bod. Hvilket Breff hand da kand fremvijsse i Lant
 dit / om fornøden gifvis / som en stadsæstelse / at saadan Dom som
 gangit er/ findis lowlig oc ret dømt/ saa den ey kand ryggis eller igien-
 kaldis.

Den Norske Low siger der om / At den som dræber Sagsløs
 Mand / hannem maa ingen Landsvijs gifvis / uden Kongen han-
 nem selff benæade vil/ for gode Mænds Bøn skyld. *M. B. 1. cap. pa-*
rag. ultim. Alias: Fordags Breff/ eller Kongedag/ ut suo loco.

Recess Christian. 3. art. 21. formelder / Om Manddraberen svær-
 gis til Bod / oc bliiver til stede / da skal Kongens Lehnsmand (forstaa
 i Danmark) være plictilg / at liuse Kongens Fred ofver hannem / til
 Tinget/ etc. *parag. 3. dict. loco.* Obnebreff *Christ. 4. Dat. Hafn. den*
30. Junii, 1589. forbiuder strengelig / alle Fogder / Embedsmand / oc
 alle andre / oc særdelis Landsdommerne / saa vel som alle andre Dom-
 mere / at ingen maa liuse / eller liuse lade / nogen Manddrabere til sin
 Fred/ med mindre Sandmænd eller Ræffin/ tilforne hafve giort deris
 Low/ om samme Drab/ oc soeren Manddraberen til Fred oc Bod/ etc
Overmeere de hac materia, lege Vocab. Manddrab infra.

Landsværn / 3: Landsens Beskærmelse eller Forsvar / kand oc
 forstaais ved Skat/ Tægt/ oc anden Redsel/ som Undersaatterne paa-
 leggis / at gløre oc udgifve/ til Landsens Defension, oc Grændzernes
 Forsickring / i Fred oc Fjende Tid. *Vide der om Tydske Low lib. 2.*

cap. 24. & 51. lib. 3. cap. 9. & 11. Lege infra Vocab. Word. Hinc.

Landværne-skib/kaldis de Skibe/som brugis til Landværn
oc Beskærmelse/i Fyende tid/unde Norff Low Bdfar. B. 1. cap. Hvor-
ledis det igien skal byggis oc forbedris / om det vorder gammelt / effter
Kongens oc beste Mands Raad. etc. *Lege Vocab. Lømmes. End lig-*
ger Kongen til Landværn/ oc nogen udløber Skibet/ da bøde Kon-
gen 8 Ørtuger oc 13. Marck/men udløber Skipperen/ da være hand
Fredløs/ oc Forrader imod Kongen. Dict. V. B. 13. cap.

Arrild. Huif. kalder saadanne Skibe/tolff Mands Skib/el-
ler 12. Aare Vaad / thi der ey skal være brugt større Skib eller Jacter
først / i Norge / til Landværn / oc være der mange Hafneleeg / eller
Skibereder/da udi hvert Fylcke eller Leen/berede ved Søfantens/som
opdrogis oc uddrogis/naar behoff giordis/ oc Leding vdbøds / Søn-
den Fields oc Norden Fields / oc paa hver Skib var forordnet 12.
Mand / etc. *unde Vocab. Bøffe. aliàs Langskib. ut suo loco. Vide La-*
ding infra.

Langfrommen/det Ord findis i den Sielandffe Low 3. Bog
28. Cap oc bemercker saa meget / effter Textens anleding/som i Frem-
tiden/eller oc effter den Tid / hvor om besee *text. praallegat. & lib 5.*
cap. 4. ibid. Ydermeere her om lege Vocab. Mandhelge.

Langskib / *quasi* Landværne Skib / siuntis / effter Textens an-
leding/at være it: Der om formeldis i den Norffe Low : Om mand
bygger Langskib i Herrit / da skal hand gifve Ombudsmanden til-
kiende / hvor hand vil der med seyle / vil hand icke/da maa hand tagis
til Borgen : Men vil hand icke satte Borgen/da maa samme Skib
huggis fra hver side Kellen / 5. Ake Langboer / oc der hos tage hans
Sengel/ oc spilde hans Keyse. *Lege Vocab. Tofftegold. Item Bdf.*
B. 18. cap.

Arrild. Huif. skrifver her om / At udi Norge/ fordom/ skal væ-
re brugt 12. Mands Skib til Landværn / til saalange mand siden
beannte / med et Langskib aff hver Fylcke / oc var paa et hvert Land-
skib/et Hundrit oc tiufve Mand. etc. See her om ydermeere/udi For-
taler

talen ofver den Dorste Hirdstæae eller Gaardstæ. & *supra Vocab. Haffne.*

Langvæed / kaldis de store lange Fisser væede / som fornemmeligen brugis i Norge / udi Sildfiskende / hvor om Lowen synnderlige taler saaledis: Om nogen faster Langvæed ud/da maa der faste smaa Garn inden for / hvem der vil / saa lenge det store begynder at komme til Land / oc tage icke Sild før aff Garnet. Ere de icke før affviiste / da bierge sig hver effter sin Fortieniste oc Roers Selskab / dog saa / at de giøre hver andre fuld Hielp. End / øse de Sild lenger end de ere fraviiste/da hører ald Silden den til / Kastet tilhørde. End om de ladde sig saa meget / at de kand ingen Hielp giøre / sørend Land Lovet kommer i Land/saa hører Silden hannem til/som Kastet aatte / saa meget som de andre førde i Land / Men siuncter Skib ned / da hafve hver som hand fick. Legger mand siden til / hand er forvlist / oc tager Sild aff hans Garn / da bøde hand Garn spilde oc Fiske skade / till den Warpet / 3: Kastet / tilhørde / oc til Kongen en Marc^{ck} Sølf. *LL. B. 48. cap. parag. 3. Lege ydermeere Vocab. Sildfiskende / infra.*

Last / kaldis udi Søretten / fuld Byrde / eller oc fuld Lading / 3: saa meget et Skib kand bære igiennem Søen / naar det fuld³ kommeligen oc tiibørligen er tilladt. *corbita, operaria navis. Lat. Søretten cap. 17.* siger: Om en Skipper lossen sin Last i Nederland / Engeland / Skotland / oc vil seygle vjdere / etc. End om en Skipper bryder sin Last / det er / hans fulde Ladding / sørend hand kommer til det sted / som hand hafver hyret sit Folck. *cap. 21. ibid.* Her om vjdere Forklaring / under det Ord Lossen.

Jyds^{ck} Low *lib. 3. cap. 62.* formelder: Om mand hifter Hval / oc kommer der til med Skib / da skal hand først hafve der aff Skibslad. *Lege Voc. ib. Hval supra.* Hinc For lade / maa ingen Skipper sit Skib / aff Giertighed / Men dersom det befindis / skal hand hafve forbrut aff sine egne Penge / 40. Marc^{ck} til Kongen / oc 40. marc^{ck} til Nyen. *Søret / art. 42.*

End / befindis nogen Skipper / sin Last vrangelig at angifve / hand

hafve forbrudten / aff sin vrangelig angifne eller fortaugde Last / oc sin Skibspart / oc der fornden straffis / som hans Kongl. Mayest. Forordn. Foractere : I lize maader er den Last oc forbrut / som foris fra Skibet / sørend den fortoldis / eller oc til Skibet / effter den er fortoldit. Forord. *Christ. 4. Dat. H. sfn. den 9. Aprilis. Anno 1643. Alias.*

Last / er Foractelse / Stiendsel / Spot / Skam oc Vanære / *latine vitium, crimen, frauds &c.* Hinc sigis at laste det som ey er got / eller vel forvart / eller oc / tvert imod / at laste det som mand vel befalde. 2c.

Lastvalder / det er 18. Aar gammel / hvem dem hafver / den er Aldrende / eller lastvoxen at Giffis / er oc myndig til / at være sin egen Berge / effter Lowen. Hvor om see Jnd. Low *lib. 1. cap. 8. 28. & 36. lib. 2. cap. 65.* Den Norske Low *A. B. 21. cap. siger / At den som er 20. Aar gammel / hand tager selff sit Gods / at faarestaa / etc. Plura sub Vocab. Kjøb / & infra Mand. Item Mindre Aaringe. Lege Ende. supra.*

LastArff / : lowlige Arff / hvor med anden Arff kand bedis / : indeholdis / nemlig en Marcē Sølffs / eller en lødige Marcē / hvor om *ius Seland. lib. 1. cap. 28.* siger : Om Bonden eller Hustruen arfvod LastArff / nemlig en Marcē Sølffs / om det ey var meere / oc den anden der imod kunde arfve hundrede Marcē / da jafnis det dem lige imellem som anden Boefæ. End / Jord beholder hver som arfvit hafver / oc blifver til deris Fæderne Jord. *Allegat. text. Vide Jnd. Low lib. 1. cap. 17.*

Recess. Christ. 3. art. 52. formelder / At Hustruen nyder halff Kjøbe Jord / Boe / oc Boefab / oc halff udi alle Løsbøre / effter hendis Høsbond / hvad heller hun hafver Børu ved hannem eller icke. *text. preallegat. Vide Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. par. 2. 5.*

Nota : En Marcē Sølffs / er 45. gamle Danffe Skilling / som nu giøre 90. Skilling / eller en lødig Marcē. *Lege Vocab. Marcē. Item Dict. ius Seland. lib. 5. cap. 31. lib. 6. cap. ult. Skaan. Low lib. 2. cap. 1. 2. 3. Lege supra. Arff beder Arff. Den Siel indste Low siger / at LastArff skal døllies med 3. Sylster Fed. lib. 5. c. p. 31.*

Last:

Lawbud/ eller oc Lawbyde *idem, auctionor. Latine.* er et gammelt Dansk Ord / oc sigis / om nogen vil selge sin Jord oc Egedom/ da skal hand det først Lawbyde / til næste Frænder / til Linge / effter Lowen/ om de ville købe/ oc det skal skee tre Linge/ før end det bortsties/ oc der imod skal næste Fæderne oc Møderne Frænder / kaldis oc advaris: thi Fæderne Jord skal tilbiudis Fæderne Frænder' oc Møderne / Møderne Frænder. End skøder hand / sørend hand Lawbyder/ da maa næste Frænder det igien: alde/ oc den der sølde/ er falden Bønden oc Kongen/ hver 3. marc. *Jyd. Low lib. 1. cap. 34. jure Se-land. lib. 4. cap. 32. & 36. Skaan. Low lib. 3. cap. 6. oc seaar Lawbud fornemmeligen paa Lingevidne. etc.*

Paa Island er forordnet/ aff Høylofflig Ihukommelse *Christian. 4. Reg.* At hvo som Jorde-Gods der vil selge oc affhænde/ skal tiltænck oc forplict være/ det først trende gange til Herresting/ oc en gang til Lands- eller All-Linget/ sine næste Venner/ som hannem udi første oc andit Leed er beslectig/ oc icke længere hen / at tilbiude. Der som da ingen aff forbemelte hans næste Venner / som hannem i for^{re} første oc andet Leed paarøre / det sig at til forhandle / for billig Vard/ begiere/ skal det siden en hver/ frijt være tilladt/ det til Fremmede at selge oc affhænde / saa ingen sig der effter maa understaa / for^{re} Jorde-Gods Rids at rygge eller paa tale / om det ellers / som forbedt/ findis at være opbudt. *Forord. Christ. 4. Dat. Frederichsborg/ den 10. Decembr. Anno 1646.*

Den Norske Low formelder: Om nogen Mand eller Qvinde/ som Odel hafoer bekommit / vil selge sin Odels Jorder / da skal hand fare til Linge / i det Fylke / Jorden udi ligger / naar Ombudsmanden er paa Linge / oc da liudeligen tilbiude alle sine Frænder/ som ere Odels-mænd til den Jord med hannem / oc giøre dem Laugstæfne / at løse inden 6. Maaneder Forfaldis løse. *O. B. 4. cap.*

End/ kommer næste Odelsmand / med Penge at rette Stæfne- dag/ da skal hand købe saa dyre/ som sex stæilige Mænd vurderer/ baa de Hus/ Jord/ oc alle de Jorder der til ligg/ oc ey dyrere. *ibid. parag. 5.*

Vil den som Latvbsd / icke da selge sin Jord / da gifve den anden Kofftiob/det er en Bre for hver tlende Marcks Riob. *Dict. O. B. cap. ut supra parag. 6. Plura de hac materia vide Vocab. Vdel. De skulle Qvinder/som til Vdelbaaren er / saa vel ti. biudis Vdels Jor- der som Karle : Item, Søster skal Søster Jord byde/ om de vorder Arfvina til Vdel/ O. B. 6. cap.*

Latvbydis skal oc Pant/ saaledis : Vil den som Pant hafver/ det enten affhænde/eller beholde til Eye/da skal hand til Linge tilbiu- de Eyeren/at løse det inden 2. Maaneder (om den udlofvede oc beda- gede Termin er forby/ oc ey efterkommet :) oc effter dets Forløb op- fræsviis til Landsting/om det er Adels Gods/eller til Herrig/Bye el- ler Birketina/om det Vonde eller Vonger: Eye er / Mand/(effter lov- lig Kald oc Varsel) som det skulle *taxere* : Løser Eyeren icke inden 2. Maaneder / effter *taxeret* er / da selge eller beholde den Pant hafver/ til Eyedom. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 11. Lege infra Vocab. Pant.*

Latvdag/ det er (*Terminus peremptorius, comparationis, vel solutionis*) den Dag oc Termin/nogen er forpliet/at møde i Rette til Linge/oc lide/svare/oc undgielde/hvad hand beskyldis for/ effter lov- lig Stæfning/ Elltale oc Foreleg/ som/ 8. eller 14. Dage/ *Item* 3. V- ger / 4. eller 6. Vgers Forelag/ forstaa i Danmark / thi ingen Sag maa der opsættis/uden bevilning/længere end sex Vger. *Recess Fri- der. 2 art. 5. Alias, i Norge/ er Latvdag/ tre gange sex Vger/ut: Tingf. B. 6. oc S. Cap. etc.*

Latvdag/ er oc saa i Rættten/den Dag/nogen forskrifver eller forpliet sig selff til/at møde til Linge/oc enten svare for sig/ eller be- tale/hvis hand er skuldig/ oc det kaldis effter Looven / rette Latvdag. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 47. 50. lib. 2. cap. 61. 73. 81. 108. lib. 3. cap. 6. & 57. jure Seland. lib. 3. cap. 27. lib. 5. cap. 21. Hinc Dag: Ting/ vel Latvina/ er den rette bestemte Tingdag/ som Manddrab skal liuis paa. Fide Jyd. Lov lib. 2. cap. 9. & 34. Lege Vocab. Lovmaal infra.*

Latvdags bresve/ere tilluckt oc beseglede Bresve udi Rigens Ræt

Ret oc Deele/ aff Rigenß Cantzeler udgifvet/ under Rigenß Segel/ ce
ere trende/ nemlig/ 15. 10. oc 5. Dags Bress/ hvorföre/ oc hvorledis de
forhvarfvís / oc paa hvad sted / en hver udi rette Lider skal brydis oc
læsís. Der om *require* Rigenß Ret. *Art. 16. 17. & 18. & supra Vocab.*
Femten.

Lawe Stafver / er lowlige Stafver / som sattis i Giarde/
stump/ oc icke spidz / Thi saa siger Lowen der om / Stafver oc saa vif
Mands Giarde er/ det skal mand vocte for Handlæs Waade: End
kommer det saa / nog n Mand síck skade der paa / da bøder den som
Giardet eyer/ 3. marc/ oc for Hord eller Nød/ bødis 6. Ore: det er
ret Lawestafver / som hver mand er skadisløs. See her om *Jus Se-*
land. lib. 4. cap. 8.

Laug/ kaldis Sammenkomst/ som iblant Handvercker/ Kjøb-
mand/ eller andre/ i Kjøbstæderne skeer/ gemenlig/ naar de noget paa
deris Handvercker/ eller saa vif deris Kjøbmandskab angaar/ hafve at
forrette/ *Item*, Lijg at følge/ eller andet saadant. Til saadanne Laug
eller Sammenkomst / maa Handvercksofolt hafve et vissé sted / eller
Laugshus/ at forsamlís: dog maa icke noget Driekelaug eller Gie-
stebud der anrettís/ under tilbørlige Straff. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap.*
3. artic 9. parag. 3.

Hvert Laug/ som Lijgklæde oc Lagen hafver/ de som ere i Latt-
git / eller aff Embedet / naar de ved Døden affgaar/ da hafve de saa-
danne Klæder for den halve Leye/ oc for laant Klæde skal ingen være
forplict/ Skolen vjdere at gifve/ end den gemeene Laxt/ som aff Wisco-
pen/ samt Borgemeistere oc Raad/ giort vorder. *Allegat. Recept & lib.*
cap. 8. art. 7. parag. 11.

Lauge / kaldis i Lowen at ligge paa luur / aff Forsæt/ ut, udi
Mordstj/ oc der wforvarendís oc wtilsagt ofveraldre nyende Folck.
Vide der om Jydske Low *lib. 3. cap. 22. & 67. Recept Christ 3. art. 24.*
& *Aarad supra.*

Laugmand i Norge / det er saa meget som Landdommer i
Danmark / (saa vif hans Bestilling angaar) thi hans Domme skal
liges

lige saa vel indstaffnis for Kongen oc Naadit / hvo paa skader / som Landsdommers i Danmark. Norff Low Tingfar Valck 9. Cap. *Dog observeris*, at Laugmandenes Bestilling i Norge / betreis fornemmellgen den *privat* Stand / som ey aff Adelere / Men Landsdommers bestilling i Danmark / Adels Stand / undertaget Nøen / Wørringholm oc Blegind / der ere ey aff Adel / Landsdommere / men *privat* eller Litigmænd. *Vide Landsdommer supra. Item Leeg Mand infra.*

Laugsmændenes Eed / som de skulle sværge Kongen / naar de sættis til Bestillingen / *formal: seris* saaledis: Jeg N. lofver oc tilfuger / at jeg vil oc skal være min naadige Herre huld oc tro: Uffverge hans Naadis oc Norgis Rigis Skade / oc vide oc ramme hans Naadis / oc Rigens Gaffn oc beste / aff min yderste Formue / oc dømmere retfærdeligen / udi alle de Sager som for mig blifve indstaffnt / uden nogen Persons anseelse / effter Norgis Rigis Low oc Ræt / oc icke tage nogen Gunst eller Gafve de: for / eller for vild eller Vendskab forvende Retten for noget Memiske / høn eller latv / fattig eller rijk / som jeg vil antfahre for Gud / oc med en god Samvittighed være befient: Saa sant hielp mig Gud oc hans hellige Evangelium. *Linf. B. 11. cap. parag. 1. 2.*

Laugmanden skal lade Kloken ringe / naar hand vil gaa til Ting med Lowbogen / oc da skal alle Mand gange ædrue til Tinget / etc. Laugmanden skal lade gisre saa meget rump paa Tinget / som til to tyldt Mand / 24. Mand. *Lingf. B. 3. cap.* Laugmanden skal hafve alle slags Væct oc Maal paa Laug Tinget / det vare sig Skippund: wegt / Bismar / Tønde / Skleppe oc Alne / paa det en hver som behøfver / Land der effter Itane sin Skleppe / Maal oc Vægt. Alle Maale: Rir / skal præfvois med Rug oc Vand / skal oc være brændt / etc. *Norff Low K. B. 29. cap. parag. ultimo. Lege Maal. Item Vocab. Vægt infra.*

Laugmanden maa icke holde Ting hlemme i sit Hus / men of-

fens:

fentlig paa Laugtinget: Maa ey heller dømme i de Sager / som falder i en anden Laugsoget / thi en hver Lavmand skal dømme i de Sager / som i hans Laugsoget foresfalder *Lingsf. B. 9. cap. parag. ultimo.*

Laugmændene / saa vel som soren Skrifreter / skal hver hafve sit Lingsbog *Numereriz*, oc med Lehnmandens oc Laugtingits Segel iglemnem dragt. • *Recess Christian. 4. lib. 3. artic. 19. Lege Vocab. Lingsbøger.*

Laugmændene maa icke dømme roendeligen / *Dict. Recept. art. 21.* Maa ey heller tage uobillig Brevfe eller Dompeng. *art. 22. ibid. Vide Vocab. Brevfoenge supra, Item, Wendtilge Domme infra.* De maa ey heller forhøye deris Lold / eller anden rettighed. *ibid. art. 27. Lege Vocab. Laug Lings pauld infra.*

End fortrycker Laugmanden sig / oc icke vil dømme (udi de Sager som lowlig for hannem indstæfnis /) eller oc dømmer wret / oc imod Lowen / da stæfne sig Laugmanden / for sin Dom / ind for Kongen oc hans Raad. Men befindis hand / at hafve stefnt med wret / da gifve Laugmanden / Kaast oc Loring / frem oc tilbage. *Lege infra Stæfning. Item Dorst Low Lingsf. B. 9. cap. parag. 4.*

Laugmændenis / saa vel som *Commissariers*, Domme / Affspeder / eller Affsicker / for hvilcke lowlig Kald oc Barfel er gaaen / oc effter hvilcke deris Bederpart hafver sig forholdit / oc ey med stilltiende duldt / eller ladit henligge. Om nogen der paa skader / oc vli stæfne saadanne til Bunderkiendelse / da skal det skee for Kongen oc Raadit / oc de forplict / at tage stæfning inden 3. Aars forløb / effter saadanne Domme eller Affsicks levering. End dør nogen Laugmand / eller *Commissarier*, inden for bemelte 3. Aars forløb / da skulle de som stæfne ville / tage Stæfning / ofver deris Arvdinaer / inden Aar oc Dag effter Domsmerens Affgang. Dog at samme Stæfnings *Datum* oc *Termin*, icke udydis / forstæais / eller *extenderis*, ofver den for bemelte 3. Aars *Termin*, effter Dommens udgiftelse. Oc dersom nogen / inden ofven sagde tid / icke tager Stæfning / da bliffve saadanne udfæfne

Domme oc Affskæder/saa vijt Dommerne anaaar/wrngaede. Dog hans Kong. Mayest. der udi at *dispensere*, effter Sagens beskaffens hed/sig forbeholdit. *Recess Christ. 4. lib. 3. art. 23. Lege Vocab. Commiss. riers Afrieter. Item Landsdomme supra. & Stæfning infra.*

Laugmænds Encker i Norge/ oc deris effterlatte Værn/ nyde lige ved de Gæst. lre / Raadsens Aar/ dog alleene i den viffe Jndkomst/ som til Laugstolen Aarligen ydis oc opbæretis. *Recess Christ. 4. lib. 3. art. 24. Lege infra Voc. b. Præste Encker.*

Laug-Ret/ eller et Low Ret *idems*, det er alt det/ som til Tingefor Low oc Ret affsiges/ tien is oc de omis/ kand oc saa kald is steden/ som aff de forordnede Personer betienis/ hvor Low oc Ret *administeris*, ut *Linaf. B. 2. cap. Hinc.*

Laug Rettiis Mand/ kaldis de Mand/ som aff Embudsmanden i Norge/ vordet tilnæmt/ med den seeren Skrifvere/ at dømmehiemme/ paa Gierdings eller Holcke Ting / eller oc til Linafuer oc Stæfuestuer / saa vit de vordet lowlige tilkaldit / for den bliben udi smaa Sager / som Pandings frag / Jern seegning / Gaarde oc Landskyld / *ut Linaf. B. 2. & 4. cap. par. 2. s.*

Recess Christ. 4. siger/ at Laugrettiis Mand/ skulle vare viffe Mand/ udi hvert Skiberede/ oc skulle icke stee i sættis/ oc deris ne vel for rettiis kunde: De skulle ingen otro deris sig i man skulle selff fatte det for Dommens/ oc Retrens/ forhandlinget nam sode af for de anem er oplast/ oc imod Linafbogen *conferret. D. l. Reusslib. 3. art. 20.*

Nota: Den som vorder udnæsat til / at vare Laugrettiis Mand/ maa sig ey der fra siage / men skal endelise kiende oc dømmehiemme udi de Sager som tilnæmtis: Behæret hand sig der udi / da hafve for b ut en marcck Selff/ oc aiore dog kan Dem trillij. *D. l. Linaf. B. 4. cap.* Hvor aff kand sluttis/ at Laugrettiis Mand i Norge/ ere lige som Ræfninget i Danmark / thi hvo som icke vil vare Ræfning der/ aielde 3 marcck / oc er icke end da Aarsaget der med / men saa offte hand fræfvis lowlige til Ræfning at vare/ oc ey vil/ da gielde 3. marcck /

in ti. h. in vorder saa fattig / at hand hafver en 3. marc. Jyd. Lov
lib. 2. cap. 52. Dog saadan til en hvers egen gode betænkende oc for-
allegerte Lovver indskillis.

Laugrettis-Mænd / om deris Domme eller Forhandlinger
aff Laug Manden underkiendis / da gifve de icke uden halve Bøder /
imod den foren Skrifvere / oc ringere / end oc saa gandske forskaanis /
efftersom deris Forsteelse eractis. *Necess. Christ. 4. lib. 3. art. 22. Alias*
De Laugrettis-Mænd / som optræfvs at kiende i store Sager / udi
Laugmandens nærværelse / som er Liff eller Lemmelestelse / oc slige
store Retssager / oc skal i slige Sager være 12. Mænd / *ut* Lingf. B.
4. cap. Lige saa om Sandmand oc Rætti i Danmark / som giøre de-
ris Eed oc Lov / for Landsdommerne paa LandsLing / (foruden i
Birck oc Klobina) *qva. vide suis locis.*

Laug Rettis Mænds Eed / som hand skal svarge det første
sinde hand kommer i Laugrettit / oc en offtere / beskripts saaledis:
Alt ald den stund / hand er i Laugrettit / skal hand saa kiende i
hver mands Sag / saa vel den Skyldigis / som den Wskyl-
digis / den Sagedis / som den Wsagedis / som hand veed
Sandist være for Gud / effter Loven ochans Samvittig-
hed. Lingf. B. 3. cap. par. 8. 2.

Mota: Af hver Linglaug / skal næfvis de forstandigste Mænd /
til Laugrettis Mænd / sem er at bekomme / oc der til tiene. Lingf.
B. 3. cap. par. 29. 1.

Laugrettis Mænd / skulle hafve aff Bønderne / hver udi sin
Linglaug oc Skibrede / for derts Wmag / saa offte de fare til Laug-
tinget / for hver Mijl / 4. Skilling Danske / oc hvilcken Bønde som icke
betaler næffnde Mænd sine Penge / bøde 1. marc. Sølf. *Lege Vo-
cab. Hesteleje. supra.* End / findis Ombudsmand / eller hans Foglt /
forsømmelig / oc icke udnæffner Mænd / saa der feyler Laugrettis-
Mænd paa Laugtinget / da bøde imod Kongen / for hver som icke
næffnat vorder 1. marc. Sølf. Dog maa Ombudsmand en heller af-
sætte nogen Laugrettis Mand / uden lovlige Marsage. Lingf. B.
2. cap. par. 29. 1.

Nota: Hvilcke næffnde Mand / som sidde hiemme fra Laugtinget / uden lowlig Forsald / naar hand tilfigis / djd at fare / bøde 3. marc^t Sølff. End / kommer hand icke paa Tinget / spænd Eeden er soeren / uden Forsald / bøde en halff marc^t Sølff. *ibidem paragr. 2.* Maa ey heller gaa der fra inden Middag / uden Forsald / oc 2. Øris Brøde. *ibid.* Ingen maa fortrycke Laugrettis Mand paa Tingit / hvo det gjør / oc icke viger / naar hand tilfigis / bøde en halff marc^t Sølff. *Dict. lib. cap. 3. paragr. 2.*

Ad hac Nota: Hvor Laugsognet hafver Indsegle / da skal Laugmanden / med en aff Bønde Lehnsmænd / som meenige Laugrettis Mand der til vil betroe / forvare Laugtings Indsegel / under tvende Laase / oc skal icke brugis til andet med at forsegle / end det som paa Laugtingit i almindelighed skeer / oc meenige Almue vedkommer / hvilcke Brevve skulle paa Laugtinget oplæsis / oc fiden forseglis. Skal oc hver Laugrettis Mand forsvare sit Indsegel / saa det til Sandhed oc Retfærdighed brugis / oc icke til Løgen / eller Wretfærdighede. Hvem som befindis / anderledis at besegle / end ret er / oc Lowen vdrjfer / den skal bøde til Kongen / otte Ørtuger oc 13. marc^t Sølff / oc stande Sagvolderen til rette / effter sex Laugrettig Mænds sigelse / oc hvilcke Fogder eller Ombudsmand / som findis anderledis end ret er der med at omgaae / straffis som Falskener. *Dict. libro 6. cap. 3. paragr. ult. Lege Vocab. Falsk supra.*

Laugrettis Mand / skulle icke dømme effter nogen bevisning / som icke er tagen til Ting / ey heller effter nogen giorde Wancke brevve / som Præster eller andre kunde skrifve / som Vidnisbyrd. *cap. 4. ibid.* Hver Mand skal gjøre slyllst / Laugmandens oc Laugrettis Mænds loflige Domme. *ibid. cap. 5. & 6. ibid. & supra Vocab. Domroff. Ydermeere de hac materia lege Vocab. Laug Ting.*

LaugTing i Norge / er lige som Lands Ting i Danmark / als leene at Lands Tingene i Danmark / holdis gemeenlig hver 14. Dag / ndi hver Provins / oc om Onsdag / uden helligt da indfalder / da næste Søgnedag effter. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 4.* Men i Norge skal

skal Laug Ting holdis hvert Aar/ udi hver Laug Sogen/ paa de bedste stemte visse Lieder oc steder / som i hver Laugsogen i ædvaanlig varet hafve. Remblia/

Vdi Baarhus Læn/ skal holdis Laug Ting/ Mandagen for *Batholthi*; S. Voddidsdag/ som indfalder den 17. *Juni*, Aar/laen: oc Mandagen næst efter Fastelafvens Søndag. Vigens Fos Laug Ting/ skal holdis næste Søgne efter S. Povelis dag/ oc næste Soane efter S. Hans Dag/ Midtsommer. Borgeting Laug Ting/ som holdis i Fredericks Stad: den første skal holdis/ den første dag efter hellig Tre Kongers dag: den anden/ Mandagen efter Midtfaste Søndag: den tredje/ Løcke Lisdag: den fjerde/ den næste dag efter *Viri & Modesti*: den femte/ første Søgne dag efter Vinternatten.

Oslo Laug Ting/ skal holdis/ den første/ tre dage for oc efter Povelismysse: den anden/ tre dage for Midtfaste/ oc tre dage efter: den tredje/ tre dage efter Løcketisdag: den fjerde/ tre dage for S. Hans dag/ Midtsommer/ oc tre dage efter: den femte/ tre dage for Vinternatten/ oc tre dage efter. Eskvolds Laugting/ skal holdis S. *Borolphi* Aften. Tonsberg Laug Ting/ skal holdis/ den første/ Mandagen næst efter hellige Tre Kongersdag: den anden/ Mandagen efter Midtfaste Søndag: den tredje/ Løcketisdag: den fjerde/ tre dage efter S. *Borolphi*: den femte/ at Korsmysse om Høsten.

Laug Ting udi Oplanden/ skal holdis/ den første/ Løcketisdag: den anden/ S. Mortens Aften. Steen Laug Ting/ skal holdis/ den første/ tre dage for Midtfaste Søndag/ oc tre dage efter: den anden/ tre dage for S. *Borolphi*, oc tre dage efter: den tredje/ tre dage for S. Morten/ oc tre dage efter: den fjerde/ Løcketisdag.

Laug Ting paa Flugde side/ skal holdis udi Mandal/ Mandagen efter hellig Trefoldigheds Søndag. Vdi Liffelæn/ Seyersmere vor Frue dag. Vdi Nodenes/ næste Søndag efter *Michaelis* dag Vdi Raabngde Laugit/ næste Søgne dag efter S. Hans dag/ Midtsommer.

Laugting udi Stafvangers dønne/ skal holdis/ den første/ til *S. Botolphs*: den anden/ Korsmesse om Høsten. Bergen-Launting/ skal holdis *S. Botolphs* dag. Trundhiems Laugting/ *S. Botolphs* dag. Scudi Fjemtelanden/ fiorten Dage for *S. Hans* dag/ Midtsommer. Stegens Laugting/ skal holdis *S. Botolphs* dag. O. hver tredie Aar/ skal holdis Laugting/ udi hvert Fiske-Var/ udi Fjindmarcken.

Til hvert Laugting skal komme Konningaens Ombudsmand/ eller hans Fogit/ oc alle de Mænd aff hvert Skibrede/ der til bliifve næffnde/ uden Forfald. De Mænd som Laugting søge skulle/ skal Konningens Ombudsmand/ eller hans Foget/ næfue hjemme/ i hver Skibrede i hans Lan/ paa hver Tingsted/ ved Midtsafte tider/ oc de som best duellig oc tienlig ere. *Tingf. B. 1. cap. Lege Vocab. Ombudsmand.*

Nota: Laugtinget skal holdis saa længe/ Laugmanden siunis behoff glørie/ at hver mands Sager/ som did steeft ere/ kunde forhøris. Laugtingit skal sættis om Morgen / Solen er i Øster/ oc holdis indtil Middag/ etc. Hvem som kommer drucken til Laugting/ buldrer oc gjør wliud/ skal den Dag ingen Sag søge mod nogen: Oc hvilcken som uden Tinget buldrer/ oc girer Laugmanden oc LaugRette wliud/ eller oc klerer deris Maal/ uden Forloff/ bøde en Dre Sølf. *Tingf. B. 3. cap. Lege Vocab. Tingbrøde.*

Lauhæffd/ paa Jord eller Eyedom/ eller oc andet/ som med Hæffd bør at veries/ *possessio iusta, siue longi iusti temporis possessio.* Lat. er dog en mindre end tre Vintre. *Jydsk Lov lib. 1. cap. 41. & 57. lib. 2. cap. 70. lib. 3. cap. 44. Jure Seland. lib. 4. cap. 19. 30. 34. 35. 37. lib. 5. cap. 1.*

Lauhæffd/ kand ingen faa med rette/ paa nogen Jord eller Eyedom/ uden hand tilforne hafver der paa lowlig Adkom/ det er/ lowlig Skøde oc opdragelse. Ey heller kand nogen faa lowlig stiede/ uden aff den rette Eyere/ Thi Hæffd/ uden lowlig Adkom/ gielder icke/ effter Handf. *Erici, parag. 29. Jyd. Lov lib. 1. cap. 41. circa textum,*

§ 42. 44. 47. 51. 52. 57 hvilcke tale om tre Aars rolige HæffD. *Et jur. Sel. ind. lib. 4. cap. 34 p. rag. finali, cap. 5. 35. 37. Et 38.* der formeldis/ Om mand hafver tre Vinters HæffD paa det Vand som Fiske ere udi/ da nyder den at si Kæde i HæffD hafver/ enddog Fiske ere i samme affanden Mand. Saadan tre Vinters HæffD er siden forandret til 20. Vinters HæffD *Rec. B. Christ. 3. art. 50. Vide HæffD supra. item Morff Low O. B. 1. cap. som formelder om 30. Vinters HæffD. Lege Vocab. Dobl. infra.*

RauhæffD paa Mølle/ ere trende Skodmaal/ uden fiare: Kalds det paa 3/ i Hagis/ for end Møllen vorder giort/ da skulle Siungs mænd tiivjis/ oc vide/ hvad heller hans flod paa hans eget/ eller paa anden Mandes Jord/ fort i/ ingen maa fløde paa anden Mandes Jord/ uden hans Vilde/ oc ey grafsø/ oc ey Hus paa sætte. *Jyd. Low lib. 1. 17. Lege infra. Mølle.*

RauhæffD/ oc detes Proceß, er icke nu synderlig i brug/ som i gammel Dage/ dog staa det en hver frigt for/ sin Jord med LauhæffD at indvorde/ eijter Lowen/ om hand vil. *Vide Lowhøjninger infra.*

Lauverge/ det er lowlige/ udi Sleecten kalden/ (eller aff Øffrigheden tilforordnede) Berge/ for smaa Børn *curator, vel Tutor, Lat. Jyd. Low lib. 1. cap. 29. siger/ At Lauverger/ skal halffoe Børnes Jord at giemme/ 3/ udi Forsvar/ oc verie oc forivare det med Lowen/ om nogen paa tratter. Lege Vocab. Moderan. End/ om Moderen giiftis/ da skulle Børn til Lauverge/ uden de ere saa spæde/ at de kunde ey Moders Hielp mijske/ dog taaget Lauverge Børnens Geds udi giemme oc forvaring oc giifver hende forterison oc Kaaften Gield 1/ id. Lege Vocab. Berger.*

Lareffkende/ der omtales særlicke udi den Morff Low/ saales di/ At allestedes/ der mand hafver Lareffkende tilfamaren/ da skal hver giøre sig Fikende for sin egen Omind/ oc sigre dog saa/ at Fiske ene kand gaas ey oc neder at hver Aar: Man giørder nogen tvert ofver Aar eller Eijff/ da skal de som effven fore boe/ stahne hannem til
Lin

Linge/oc seeg: hannem Gemt for/at opbryde: Vil hand icke opbryde/ da skal (paa Linge) begieris saa mange Bønder til hielp/ at opbryde/ som behoff gicris. Hvem som icke vil fare med/ bøde Kongen 7. marcß Spiff/ oc den som ulowlig fatte Gierde i Naen/ bøde Kongen en marcß Spiff: oc den som hand formeente Fissen for/ en marcß Spiff. *L. L. B. 47. cap. parag. 7. Lege Vocab. Fisseri supra.*

Larmænd/ ere de som ere fuldkommelig berustede med fuld Mando Waaben/ (sem Mænd) til at gjøre Skade/ *armatus. Lat.* som i gammel Dage skulde skaris med Jern/ eller bøde Kongen oc Sagsgeren/ hver 40. marcß. *Vide der om Skaan. Low lib. 5. cap. 4.*

Lechase/ kaldis den Skade/ til Skibe/ som Kibmand ene lide paa Bijn eller Øl/ som foris fra et sted oc til et andet/ om Tønder oc Fade ere icke stercke/ eller vel forvaart med Waand: eller oc/ naar Waand eller Bønd briister sender/ eller gaar aff/ saa Øl eller Bijn bortrinder oc spildis. Huor vilt saadan Lechase got gicris i Nerger/ naar Bijn eller Øl indkommer/ oc skal fortoldis/ der om see Forord. *Frid. 3. Dat. Hufn. den 16. August. Anno 1650. nembliq/ om Skipperen eller Kibmanden vil lade sig nøye/ at forte for Lechase/ paa hver Drexhofvit/ beregnit til 6. Ancker/ et halff Ancker/ eller tage tredetønder Øl/ wshyt/ paa hver Lest/ det stande hannem frijt fore. etc. Lege Vocab. Sold infr.*

Leding/ eller oc Lething *idem.* Dog næffnis i den Jydffe oc Slaupke Lower. Lething oc i den Norffe Low/ Leding/ er dog it: forstaais dog det ord Leding/ eller Lething paa trende maneer: først/ eff: Lowerne at treie/ at uwe/ gjøre eller opholde/ Leding eller Lething: De treie/ Ledingssferd/ eller oc/ at fare i Lething: De for det tredie/ Ledingss Fald oc Forsømmelse/ med des Straff oc Bøder: Com her efter af Letterne *demonstreris.*

(1.) At uwe/ gjøre eller opholde Leding/ det er/ at udgiffre oc *cont. huere*, til Ledingss opholdelse/ den gamle oc aff Br. Alder paa loade Ledingss uwe/ til Lande oc Maaers almindelig *Def. nson*, oc Grandbernis Forpaling/ i Freds tid/ oc ellers saa vilt i Feyde tid/ eff:

efstee Røgnernis fornøden Tilstand/ kand opbiudis oc paaleggis udi særdeilighed, etc.

(2.) At fare i Leding/ eller oc Lethingsferd *idem. expeditio Nor. lis, Lat. 3:* Bdbud/ oc Krigsrustning/ til Land oc Vand/ enten ved nogen særlige Personer/ eller oc naar Død paa kommer/ at Mand fra Mand opbiudis/ til at affværge Røgnernis Skade/ eller oc Fiendernis Indfald.

(3.) Leding eller Lethingsfald/ det er Bøder oc Straff/ for saadan paabudne Ledingss forsammeelse. *unde Vocab. Døds Gods. Item Skurmand infra.*

Hvori ledis her om ydermeere *determineris*, baade i Freds oc Fyende tid/ det haffver den gunstige Læsere aff voris Jydske Lovs 3. Bog fra det første/ oc til det 21. Cap. *Item* udi voris Nørste Lov. Bdf. B. *inclusivt* at fornemme. De efterdi/ saa vijt her om i den Jydske Lov anmeldis/ er icke nu snyderlig i brug: oc dog næsten altsammen paa andre steder her udi *allegoriz*, er saadant aff des Aarsage/ som u: actet/ forbig ruit/ oc siunis en fornøden/ her at *repeteris*.

Men den Nørste Lov formelder/ At Kongen skal raade oc bliude Leding oc Bdsfærd/ naar behoff gioris/ oc Vndersaatterne maa icke sponne Kongen Leding/ men ere plictig/ med hannem/ Røgnens Fiender at affværge. *V. B. 1. cap. Vide cap. 2. ibidem.*

Cap. 6. ibid siger: Naar Leding er paalagt/ da skal hver mand betale sin Leding/ som hand haffver Jord eller Løssøre til/ (forstaa/ effter sin Formue at skatte) oc den som boer paa Jorden/ skal giøre Leding aff sin Augel oc Løssøre/ hvem Jorden tilhører/ oc hvilcken som icke betaler sin Leding til rette tid/ bøde Kongen Ledingssfald/ 6. Bøere Sølf. Hvem Leding er paalagt/ oc icke betaler i tre Aar/ udgifve hviss hannem er paalagt/ oc bøde Kongen 5. marc Sølf. *Dicf. cap. Lege caput 7. ibidem.*

End hvilcken Jordenngen Bonde/ som besidder sin egen Jord/ oc icke affver Leding der aff i tre Aar/ da være samme Gaard forbruc under Kronen: Men er det Lepling/ som sidder paa anden Gods/

bøde Kongen 8. Ørtuger oc 15. marc / oc giffve dog sin fulde Leding.
L. L. B. 1. cap. parag. 8.

Sex Mænd skulle altid satte Kongens Leding hos hver Gaard / eller bøde derfor efter Lowen. *L. L. B. 1. cap.* Hvo som icke udlegger til Leding / hvis hand sættis for / hand bøde Led ingsfald / 6. Pre Sølff. *V. B. 9. cap. Lege Vocab.* Vønderne skal. *supra. Alias,* Om den som selder eller forsemmer sig ferd / (som Lowen om Leding paabiude) være Fredløse i 5. Aar / uden hand hafver lovligge Forsald. *V. B. 10. cap. parag. u't. Lege Vocab. Udgiert. infra.*

Recess Christ. 4. lib. 3. art. 32. siger / At ingen skal besværgis med videre Leding / end hand / efter Jordbogen / Morgis Low / oc 6. Mænds lovligge *Taxering*, plichtiger at udgiffve. *Vide art. 33. ibid. Item Vocab. Odels Gods infra* Skaanst Low lib. 4. cap. 11. siger / At Husetofft (det er den som Jldhus stander) der aff skal mand Lething / Zinnæ oc Studrade. etc. *Lege Vocab. Oversæde. infra.* *Nota :* Jngen maa anden stæffe / den stund hand er i Ledingsferd / eller før end 5. Nætter efter hand er hjemkommen / oc Skib er opdraagen. *K. B. 8. cap. par. 2. 1.*

Arnold. Hvitf. 1. slerer, At saaffal være holdit i Norge / i gamle Dage / med Leding oc Krigshandel / at hver Lansmand eller Syflemmand / skulde aff hverie 15. marc Sølff / hand self eyedede ud i Indkomst / udgiere der aff 5. Mænd udi 5. Maaneder / paa hans oc deris egen Bekaastring / oc aff hverie 20. Mænd / som en hver haffde i Forbed eller Forsvar aff Kongen / der aff skulle hverie 20. Mænd / udgiere sex Mænd / paa deris egen Omkaast / 3. Maaneder / med Vaaben / Verie oc Fatalie. Men Nordist udi Landit / det var hvert Lan sat oc taxert / for et vist Antal Folek. Dette Folek / 12. oc 12. sammen / bleff sat paa telff Mænds Skib. etc. *Unde Vocab. Landvarne skib. supra. Item, den Norske Hirdskraa eller Gaards Ret. udi Fortalen. & cap. 35. ibid. parag. 2. 3. 4. Lege Vocab. Haffne supra.*

Leding / eller Lething / skal holdis oc udredis aff den Grøde som avlet oc taget er / oc ey aff den der ligger i Jorden / eller skal saais.
Jydsf Low lib. 3. cap. 10. Le:

Ledom/ det er Noale. Der om vide Skaan. Low/Arfsvebogs 42. Cap. formelder/ At den Justitue kalde vi siug at være / der ey maa gånge med sine Ledom/oc ræde i sin Bostad/; Naar Justituen ey maa bære sine Noegler/eller regiere udi Doct./formedelst hendis vandrart oc vnsildhed/ etc. Vide Jus Seland. lib.1. cap. 29.

Leed eller Grind *idem, claustrum, Lat.* der om talis fornemmeligen i den Norffe Low/om alkare Beye løbe igiennem nogen Mand's Gierde/ da skal der gisrís Leed paa / oc en Grinde eller Leed udi hengis / med 4. Memmer oc to Korskoud / oc en Stolpe ved hver ende/ oc hengis saa/ at den falder self til. *Lege Vocab. Grind. Item L. L. B. 28. cap.* De skulle Gierde leed oc Gadercyre/være som aff Arrilds tid. Nider eller farer mand andensted's effter Ager oc Eng/ end den rette Vey / bøde). *Marck Søff. ibid. cap. 32. Lege Vocab. Gade. Item Gierde supra.*

Leeg-Mand vel Ligmand *idem, Laicus, Lat.* er Verdslig Mand/ som ey maa demme paa Geistligheden. *Ordinans fol. 84.* Der imod forbiudis Geistligheden/ at deele eller forfølge nogen Sag for andre/paa Ligmand's Ting. *juxta. text. Jyd. Low lib.1. cap. 31.*

Lehn / er jerdelís Bevillinger / paa Kongl. Venaadinger oc Frisheder/ som hans Kongl. M. Vndersaatterne naadigst meddeeler/ som ere tvende slags/ Geistlige oc Verdslige. Om Geistlige Lehn/ see *Frid. 2. Handf. art. 36.* formelder saaledis / at alle Clostere/ *Prelaturer, Digniteter, Canick domme/oc andre Geistlige Lehne / som da icke benæffnte vare/ skulde blifve ved deris fulde Mact/ etc. Privileg. Christ. 3. parag. 10.* Verdslige Lehne / ere Kongl. Slotte oc Fastninger/ *latinè Præfecturæ,* som Rigens Raad / oc Adelen / med forleensnis/hans Kongl. Mayest. til troer Haand at holde/ oc kaldis de/ midtler tid de dennem besidde / Lehnsmænd / *Vasalli* eller *Præfecti,* som annamme aff Kongen Slotsloverne / oc dem hannem igien *resigner.* etc. *Vide Handf. Frid. 2. art. 46.*

Lehn ere oc saa anden Embede oc Bestillinger. *Jydske Low lib. 2. cap. 56.* formelder/ At ingen Mand der Lehn haffver/ (forstaa Om-

bodsmænd/ eller Hærisfoget /) skal det sin Svend udi Haand selle/ at søge/ det er/ hand maa en befale nogen aff sine Dienere / eller betroe dem sin Bestilling eller Embede / men anden Bønde / som er vaders hæftig oc boesiddende/ maa hans sted fortræde/ om hand self er lewli: forhindret/ paa det hand kand oprette Skaden/ oc udfraa Omkostningen/ om hand nogen foruretter. *Legesutr. Voc: b. Hærisfoget. Ydermeere om Lehn / vide eodcm libro cap. 1. & 54. lib. 3. cap. 8. & 03. Hinc.*

Lehnsmandene / (forstaa) paa de Lehne/ som ligae ved Spæssiden/ de skulle / hans Mænest. til besie/ for billig Værd til forhandle/ hvæs Brag i deris Lehne kunde hendis at strænde/ om den det tilkommer/ vil det aff hande. *Recess Christian. 4. lib. 2. cap. 1. artic. 3. Leges Vocab. Brag infra.*

Lehnsmandene / skulle aldelis ingen/ nogen Bogne tilstede/ som jo enten Kongens/ Hoffmesters/ eller Katholers Vas/ udi Rigsbenhaffn/ kand hafve: uden naa: Raadet/ eller Lehnsmandene/ enten self / udi Kongl. Bestillinger / skulle aff sted beforders / eller oc saa de deris Dienere/ enten med deris Reuenj. eller Skat / oc icke i nogen deris egen Bestilling / til Kongen skulle forsticke. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 24. art. 4.*

Lehnsmandene / skulle i rette Tider / effter paabudne Mandater/ fremfende pligtige Skatter/ Penge/ Proviand / eller oc derfor nepactig Erklæring / saa oc tilholde Solderne med deris Megenstaber oc Afgift / i rette Tider at fremkomme/ saa fremt de icke for saadan deris forsømmelse / ville staa til rette / for all der aff forarsagende oc efterfølgende Skade. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 1. art. 2. & Forord. Dat. Hafn. den 18. Septemb. 1628.*

Lehnsmanden / *Satrapea. Lot.* er forplict / naar hand blifver adbare / om de som fælde ere for falske Vidne / at lade det forkynde til deris Hæris Ting/ næste Ting der effter / hvor saadanne fælde Vidnisbyrd straffis paa deris to Fingre. etc. *Recess. Christ. 3. art. 16.*

Lehnsmandene / en hver isit Lehn / skulle alvorligen bestille/ at

at alle Herris Provesterne / hver udi sit Herrit / tillsiger Sogne Præsterne / at de skulle optegne alle de arme oc nødsøffstige Folck / som boe udi deris Sogner / oc bør at hafve Almisse: Hvilcke Fattige oc Nødsøffstige skulle forsergis / en hver udi deris Sogner: Hvor om Sognemændene aff Præsten/naar Prædichestolen/ skulle formanis oc paa-mindis. Men dersom Sognemændene siadis forsømmelige/ saa de Fattige icke faaæ deris vedtøffstige Underholding / da skulle de aff Lehnsmænden derfor tiltalis oc straffis / som de hans Kongl. Mayest. Brefve oc Mandater ey acte ville. *Constit. Frieder. 2. Dat. Nadersteiff. den 27. Decemb. 1588 par. 7. Lege Præster infra.*

Lehnsmændene / om de ved Døden affgaae / da beholde deris effterlevendis Enckel Lehn / til næstkommande *Philippi Jacobi* dag / lige som deris Husbonde levede / dog de Slotte oc Huse / som ligge paa Grundgen / eller oc hvor hans Kong. May. hafver sin daglige Hoffhaling/undtagit. *Recess Christlian. 4. lib. 2. cap. 1. artic. 1. Vide Encke.*

Lehnsmændene / naar de fra noget Lehn hender at komme / maa de ey med sig tage nogen Mandater eller Forordn. Men skulle saadanne Mandater / som udi en hers Tid udgiffvis / udi en Bog lade Registrere / som altid hos Lehnit kunde blive. Distigeste ofverantvordet fra sig / oc til deris Effterkommere / hvis Lingsvidner / Domme / oc andre Brefve / som siden til underretning kunde fornøden gipris. *Eodem Recess. libro 6. cap. artic. 4.*

Lehnsmændene / skulle hafve Indseende / om noget Adels Gods falder under Kongen / udi deris Lehne / da skulle de / effter saadant Adels Jorde Gods / Kongen er tildømt / det endeligen selge / som de kunde / ved opbiudesse / eller i andre maader / til andre aff Adel / oc siden hvis derfor bekommendis vorder / hans Kongl. Mayest. til Regenskab føre. *Recess Christ 4 lib. 2. cap. 15. art. 1. parag. 7.*

Lehnsmændene / skulle haffve flittig Indseende / udi deris Lehne / at Bønderne Aarligen / effter Necessen / legge Humblekugler / plante oc sætte Ymper oc Pjlestager: oc hvor Bønderne icke haffve rom

ved Gaarden / da skulle de langs deris Bierder sættis: Men der som Cronens Bønder det forsømme / skal de derfor aff Lehnsmændene iitalis / oc deris Bøder / effter *Christ. 3. Recept art. 50.* udgiffve / hvilcke Daabuds forsømmelse / oc des opbaarne Bøder / udi en særdeels Post / udi deris Regenskab er skal indførte / eller oc med Lingsvidne affbevis / at saadant for Armodis skyld icke er effterkommit / saa fremt de for deris Regenskab paa Rentriet ville være quitterede. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 20. art. 1.*

Lehnsmændene / skulle forvijs Cronens Bønder / at de næst ved Gaarden søge Cronens Møller / med deris Korn at lade maale / oc til den ende skulle Lehnsmændene holde Møllerne ved maet / oc haffve indseende / at med maalen / oc Møllens Soldkar / tilbørligen omgaaes / saa Bønderne icke haffve billig Anrsage at klage. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 9. art. 1. Lege Savatmøller.*

Lehnsmændene / i Danmark oc Norge / saa mange som hans Kongl. Mayest. Regenskab plictig ere / aff vijs eller uvijs / hvad heller de haffve Lehne paa Regenskab eller Afgiffte / skulle deris Regenskab / med hviss der paa rester / fremfende / samt Skatte-Mandtal / oc andet Mandtal / Arlligen som effterfølger. Remblig:

Lehnsmændene i Sielands Stiff / inden den Maymaanets udgang / som falder næst effter den *Philippi Jacobi* dag / de Regenskab plictig ere. Vdi Skaane oc Fyens Stiff / inden næste *Junii* udgang der effter. Paa Vsel oc Gulland / inden næste *Julii* udgang. Vdi Nør Jydland / inden næste *Augusti* udgang / der næst effter. Vdi Norge udi Oslo Stiff / inden næste *Septembr.* udgang der effter. Vdi Stafvanger / Trundhiem oc Bergen stiffer / inden *Februarii* udgang der næst effter. Paa Jøland / inden Aar oc Dag effter den *Philippi Jacobi* hand Regenskab plictig er. Skatterne skulle fremstieckis til den tid de paabiudis. etc. Forord. *Christ. 4. Dat. Koldinghus 23. Jan. 1635.*

Lehnsmændene / er paalagt / at haffve indseende i deris Lehne / om nogen Jord eller Egedom / er tagen fra nogen aff Kirckerne / eller oc fra

frakommen med wret/da Skulle de vinde samme Jord til Kircken igien/
med Dom oc Kettergang/oc den som noget taget haffver/bøde derfor
effter Lowen. *Decesß Christian. 3. art. 41.* Befalis oc saa Lehnsmand-
dene udi Ordinansin / at gisre deris største Skid (ved Low oc Met af
indtale) om i deris Lehne befundis noet at vare taget fra Præstern/
enten Wonde/Gaarde/Åger/Eng/Flow/Siffewand/eller ne got saas-
dant / med wret / saa at det kommer der til igen / thi Evangelium ta-
ger intet sit fra / men hjælper hver at beskytte alle det hannem tilhører /
thi bge ey tagis fra Evangelio / hvad Got der er tillagt. *Diet. Or-
dinans fol. 69. Fide Niber/art. 8. Lege Vocab. Kirckernis Forsvarer
supra.*

Lehnsmandene/ere forpligt/ at forhjelpe Præsten eller Kircke-
vergerne til rette/om de klage paa nogen Wonde i deris Lehne/ey at haf-
ve tiendet rettfærdelige. *Decesß Christi. 3. art. 51.* De skulle oc vare pli-
ctige / at lade kaste dens Korn / som paaflagis / findis hans Brøst / da
haffve forbrut sin Gaard til sit Herskab. *Decesß Christi. 4. lib. 1. cap. 4.
artic. 40.*

Lehnsmandene / bge at vare alle Kongelige udgiffne Forord.
bevist oc bekiend / oc saaledis der offver ere / at de udi alle maader holdis
oc effterkommis / oc aldelis intet der imod tilstede at bedriuffe. End
befundis Lehnsmandene / icke at hafve oc holde hans Kong. Mayt.
Forordn. oc Mandater udi tilbørlig act / oc der med ofverseer / at no-
get der imod handlis / oc det stielliche bevijis fand / at hannem der om
haffver vaxet vitterligt/hand hafver der med forbrut sit Lehn. *Constit.
Frid. 2. D. 1. H. fa. den 19. Junii, Anno 1582.*

Lehnsmandene ere oc saa alvorlig:n befalede / at de høveligen
holde ofver de Forordn. om Betlere oc Staatere / saa oc om Dien-
ste Soldt oc Løffgangere / oc deris execution sig antage / oc self udi ez-
gen Person / tvende gange om Aaret / nemlig / Paaske oc Michaelis,
lade forsamlе/alle de Betlere/som sig i deris Lehne opholde. *Lege Bet-
lere :* Oc da vjdere der om udi dennem underliggende Byer / Lehne /
oc deris underhafvende Borgemestere oc Raad/Fogder oc andre/til-
hol-

holde/ der med at haffve tilbørlig Opsium/ oc lade tiltale oc straffe dem/ som ey holde ofver hvis forordnet er. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 2. & 3.*

Lehnsmandene/ ingen undertaget/ skulle om *Martini* tider/ alle Borgerns Stalde/ under dennem/ lade *visitere*, oc paa det *Fæ*/ som da befindis at være opstaldit/ oc siden til *Dresse* tid paa *Foeret* ofversød/ skal Lehnsmandens *Bevis*/ fra samme tid/ oc til *Øxne* udslais/ formelde: I lige maade skulle alle de *Beviser* lude/ som enten Lehnsmandene om *Øxen*/ paa *Kronens* Ladegaarde/ eller *Adelen*/ paa deris egne *Staldøxen* udgiffve: Oc med mindre saadanne *Beviser* for Lehnsmandene paa *Soldsteden* oc for *Solderne*/ fremleggæ/ maa ingen/ *Staldøxen* at udføre/ tilstedis. *Lege Øxen Kjøb Mand infra. & Recept. Christian. 4. lib. 2. cap. 13. art. 1. parag. 4.*

Lehnsmandene/ skulle meddeele *Kjøbmandene* *Zeddel*/ paa hvor mange *Øxen* de drifve/ oc udfibe/ oc paa hvad sted i sæt *specificerit*, som de ere stallede/ oc dresven aff *Kronens* oc *Borgerskabens* Ladegaarde/ oc haffve indseende med/ at der med ingen underleff brugis *parag. 4. ibid.*

De skulle ingen *Øxen* lade passere paa *Soldstæderne*/ med mindre for dennem *nyactig* blifver *bevisst*/ hvor mange *Øxen* aff *Stalden* vare *købte* oc *affdresven*/ hvilke *Beviser* *riktigen*/ hos deris *Kægenskaber*/ paa *Kenterjet* hafve at indlegge/ om de skulle *qvitteris* *ibid. parag. 6.* Men er Lehnsmanden/ for *uomgængelige* *Forfald*/ (thi ellers bør hand at rette sig *effter*/ at være paa de *Lider*/ hos *Lehnit* oc *Soldsteden*) ey til stede/ da forrette det hans *Foget* eller *Strisver*/ oc end der foruden/ *hvo* hand der til vil betroe/ baade med *Zeddel* oc *Tal-lit.* *Alleg. 11. Recept. & loco parag. 7. Lege Vocab. Soldere.*

Lehnsmandene/ skulle med *Samfrænden*is *tycke*/ naar flere *Arsvinger* findis til en *Bonde-Gaard*/ udgiøre oc forordne/ hvad de andre *Medarsvinger* skal haffve/ ofver all *Kongelige* *Lynge*/ aff den som *Gaarden* besidder: Skal oc saa haffve indseende med dem som besidde saadan *Bondegods*/ at de ey forhugge *Skoven* til *uplict*/ eller

oc forkommer nogen aff Eyendommen / der til liggendis er / saa oc / at de holde Gaardene ved Hæfd oc Mact/eller oc med Samfrænderne at haffve Fuldmact / at sætte en anden aff Medarvingerne paa Gaarden/som vil oc kand frede Skoven/oc holde Gaarden oc Eyendommen ved Mact/ oc rede fuldt aff til Kronen/ oc hans Medarvinger fylliste / som hand bør at gisre. *Recess Christ. 3. art. 40.*

Lehnsmændene / skulle Arligen / ved deris Regenskab / indlevere udi Kongens Kenterj / rictig Fortegnelse paa Kirckernis beholdinger/saa oc hos hvem saadanne Penge ere udsatte. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 6. Lege Capitel supra.*

Lehnsmændene/ ere befaleet oc paalagt / udi *Christiani 4. Recess / lib. 2. cap. 8. art. 1. 2.* at haffve indseende med Adelen / som gisre Bryllupper : Saa oc at *inquirere* oc indfordre / hvis Bøder / som imod fornæffnte *Recess* blifve forbrut. Nemblig/ først/for den Dract oc Symcker/Adelige Bruder ickemaa hafve oc bære : Dernast/ for Tractament udi Bryllupper / imod Forordningen / saa oc hvor lenge Bryllupper holdis / End oc saa hvad Bruderne der imod udgiffve oc forære bort. Oc for det Tredie/hvorledis der dragis i Salen/oc hvor med. *Item*, for Skiffter / Kodelsteene / Lecker oc Tappeter / Sengekædder oc Sparlagen / Kntpling oc Strickverck / etc. oc hvis ydermeere forbuditer/ etc. Hvo aff Adelen sig der imod forseer / oc ey holder der med som forordnet er/de haffve forbrut et tusinde Daler/til næste Hospitaal : Hvilcke Bøder/som forbemelt/Lehnsmændene er forplict at indfordre / uden all forstaaansel / saa fremt de icke selffville udgiffve samme Pengis Bøder. *Vide text. praallegat. & supra Vocab. Adelige Bryllupper. Skulle oesaa forhjelpe Hospitals Forstandere / at indfordre) hvis Bøder de Fattige tilkommer / som forbrydis imod/Frid. 2. Recess art. 10.* End/velgre de sig der udi/naar de anmodis/udgiffve i llige maader et tusinde Daler. *text. allegat.*

Lehnsmændene / som enten for Samvittighed eller andre Aarsager/kunde hafve betænkende / at lade skee *Execution* ofver Misdedere/de hafve sig ufortøvoit/der om/hos hans Kong. May. at raad-

føre oc dennem siden / effter hans May. naadigste resolution oc villie / at rette oc forholde. *Vide Christ. 4. Recept lib. 2. cap. 1. art. 5.*

Lehnsmændene / skulle sticke oc tilfatte dem / uberyctede oc vederhæftige Dannemand til Herris Fogder / som skulle sticke en hver Mand Low oc Hæ / uden vild. *Recept Christ. 3. art. 6. Handf. Frid. 2. art. 32.* Skulle oc udvise hver Herrisfoget paa deris Lehne / en vis Gaard / med de Friheder som sædvanligt været hafver / oc de tilforne hæft hafver. Skulle oc saa hæfve indseende / at hvert Herrit / med sin egen Herrisfoget blifver forsiunet. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 19.* De skulle oc saa / effter beste Herrismands Raad oc Samtycke / fra Byerne lade indfytte / Vire oc Herris Tinge / paa Cronens / paa andre beleylige steder *ibid.*

Lehnsmændene / skulle hæfve indseende / med den affstæfede Hals / Kroer oc Gilder / paa Landsbyerne / at der med holdis som forordnet er / Oc dersom Adelen forsømmer / at tiltale oc straffe deris Lienesere / som sig ubi saadant forsee / da er Lehnsmændene forplict / Anordningens Execution sig at paa tage. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 27. art. 2. parag. ult. Lege Vocab. Gilder. Item Kroer. supra.*

Lehnsmændene / oc deris Fogder / ved Limfiord / ere befalede oc paalagde / at hafve opriet oc indseende / saa oc alvorligen straffe / om fordennem beklagis ofver nogen Fiskeri i Limfiord / at de fiske eller sætte for nær Dybet / saa Senlæsen der ofver forhindris / eller oc nogen bruger anderledis bundne Vond-Garn / Ruffer / eller Bodfalsve / end forordnet er: Saa fremt Lehnsmændene / eller oc Fogderne / der med see igiennem Fingre / oc ey ville straffe der ofver / da skulle de staa Kongen til Rette derfor / oc være plictig / at oprette / hvis Skade der ofver komendis vorder / imod dem / hannem med Rette tiltaler. Læs herom *Recept Christian. 3. art. 61. Item Vocab. Ruffer oc Skælde infra.*

Lehnsmændene / befalis ubi Recepten / uden nogen ophold / strax at annamme en hvers Indleg oc *Supplication*, som for dennem aff deris underhæffvende Vorigere oc Vønder / flagliaen angivtis / oc der paa / uden ophold / sig Skriffeligen erklære / eller oc Sagen bjesge /

om mueltigt er. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 1. art. 6. Lege Vocab. Supplicatiz infra 2.*

Vdi Norge maa icke Lehnsmændene tage nogen betaling/ enten for *Commission* udi deris eget Lehn / eller anden Rettens beforsdring: En heller Laug Manden i sit eget Laug Mandis Dom. *Dict. Recess lib. 3. art. 23.*

Lehnsmændene / ere alvorligen befalede oc paalagde / at hafve flitig indseende med deris underhafvende Vorgemestere oc Raad / Ofver Formyndere / saa oc Ofver Kjøbmands Skrifveris Bøger / paa det ingen *Criminal* Sager / hvor udi hans Kong. Mayest. interesse med underløber / skulle affhandlis: saa oc / paa det udi Kjøbstæderne dis sticfeligere oc rictigere fand tilgaa / med alle Byers Politi oc foretagt / bør Lehnsmanden med Alting at hafve indseende: Oc ligesom ingen for Rjædom / Medhold / Slect oc Svogerstabs Skyld / skulle till nogen bestilling Rastgifsvis: Saa skulle en heller nogen for ringe anseende / for by gaaes / om den er dyctig. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 3. artic. 7.*

Lehnsmændene skulle i deris underhafvende Kjøbstæder / med een aff Vorgemestere oc tvende Raadmand / som hand selff der til skal næfne / høre saa vel deris angifvende / som formeene andre at være forringe taxerede / som deris / der meene sig at være forhøyt satte / for Skat oc Kongl. Tynge) oc hvor saadant skelligt befindis / tilholde Taxererne saadant at forandre / oc der foruden ald Taxten igiennem see / etc. *eadem Recess lib. 6. cap. ut prius. art. 3. Lege Vocab. Taxere Vorgeze infra 2.*

Lehnsmændene / skulle Narligen / med Vorgemestere oc Raad udi Kjøbstæderne / ved *Martini* oc Paaske Tider / ligesom Haugret oc Jueret dyct er / satte / hvad for hver Misl aff en Bogen skal gifvis oc det lade ved Raadhusit opslaae / oc endeligen der ofver holde. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 24. art. 1. Lege Vocab. Bogu Mand.*

Lehnsmændene / eller deris Kjøbder / skal sig aldelis inset med noget Præste Kald befatte / naar det ledigt vorder: Men om flere ind

een Person blifver kaldet/ oc Kaldet gaar icke for sig inden 6. Uger/oc der om tvistis / da skal Lehnsmanden/ med Biscopen/ til Rette for-
 hielpede den Part/der størst Føye oc Ret hafver. Skal ocsaa hafve ind-
 sende/at Ingen Person/der ey sine fulde 25. Aar endit hafver/ til noget
 Præstekald tilstedis / med mindre andre dyetige Personer / som til ret-
 te Lauzalder ere komne/ ey vare at bekomme/da *dispenseris* der udi/ ved
 Lehnsmandene oc Biscopen / oc der udi indsende/ at saadant icke
 misbrugis. *Rec.ß Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 20. & parag. 3. 4. 5. Vide*
Præstekald infr 1.

Lehnsmandene/ maa ey for Gunst/ Gaffoe / vlld eller Ben-
 skab/ imod Ordinansen/stadsætte nogen til Sognepræst/ uden hand
 tilforne er *examineret* oc ofverhørt aff *Superintendenten* : Maa ey
 heller forhindre nogen at blifve Sognepræst/ naar hand aff siu Naad
 i Sognen/ med Prowstens Naad/ er der til udvald/ oc der til lærdt oc
 duelig Ordinans. *Riber art. 2. fol. 149.*

Lehnsmandene/ maa ey heller paalegge nogen nye Ting el-
 ler besværing paa Præsterne/ imod deris *Privilegier* oc Ordinansens
 liudelse/ men dennem der effter handhafve oc besynte. *ibidem art. 5.*
fol. 150. De skulle ocsaa hafve Tilsiun med Præsterne/at de icke for-
 hugge de Skoufve som ligge til deris Præste Gaarde. *art. 6. ibid.* De
 skulle forsørge Præsterne oc Degnene i deris Lehne / baade i Kiobstæ-
 der oc paa Landsbyerne/ med tilbørlig underholding. *eadem Riber*
art. 10. 11. 15. & 16.

Lehnsmandene / skulle Liende aff alle Kongens oc Cronens
 Slotte oc Gaarde/paaa det at andre maa tage der aff et got Exempel.
ibid. art. 13. Lehnsmandene / med Prowsten / skulle handle med
 Bønderne / (hvor Kirckerne ringe Indkomme / oc ingen nær Liende
 hafve) at de godvilligen noget ydere til Kircken gifve ville / de store
 Gaarde meere / de mindre / mindre / saa at Kircken kand holdis ved
 lige. *Rec.ß Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 45.*

Lehnsmandene / skulle med Biscopen eller Kirckens *P tro-*
no, udi alle maader ramme Kirckens Gaffn/ saa Kirckerne nyder sit/

oc hvor intet vist/hid indtil/ til Vijn oc Brød hafver været bestelt/
der skal Lehnsmanden med Biscopen/ noget vist/ effter Sognens
størelse/ forordne/ oc det forunde Præsten / om de det begiere / som oc
da er plietig der til at svare / om Mangel eller Klage der paa findis.
Besindis oc formeget tillagt / da skulle der fra tagis / oc de Forpact-
ninge/ som paa Vijn oc Brødes levering vare oprettede/ skulle affskaf-
fis. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. artic. 60. Lege Vocab. Kirckernis
Husmænd.*

Lehnsmandene / skulle oc saa haffve indseende / om nogen til
Kirckens Tjende / enten *pro officio*, ved Fundatjelles Stiffening er
berettiget / at samme Kircker / aff dennem saa holdis ved lige som ved:
br. art. 70. ibid. Anseende ubilligt at være/ Bønderne / som deris
Retlighed oc Tjenden til Præsten oc Kircken udgiffve / der imod den
eilbørlig Tjeniste / Retlighed / oc deris Præsters oc Kirckers under-
hold / ombære oc miste skulle *ibid. vide lib. 3. artic. 12.*

Lehnsmandene / skulle med *Superintendenten*, en gang om
Aret/ haffve indseende / hvorledis udi deris underliggende Skoler oc
Hospitaller omgaais / paa det ingen udi Skolen sin Tid unyttig skul-
le spille oc anlegge/ oc de rette Banskere oc Hospitals Lemmer/ maas-
te nyde det dennem er *deputeret*, oc de som Føre ere / affvisis/ hvor of-
ver de ere befalede at holde/ som de acte at forsvare. *codem Recept & Lib.
2. cap. 3 art 8. parag. 7.*

Lehnsmandene / ere forplietede / at forhielppe Sagvolderen/
(naar det aff oennem begieris) oc lade sig være anliggende / til Rettens
execution, dem effter Dømmen at *assistere*, om nogen udi deris Leh-
ne findis / som ere dømt til Fængsel for Gæld. *Recess Christian. 4.
lib. 2. cap. 15. art. 14. & supra Adel.*

Lehnsmandene/en hver i sit Lehn/saa vel som Adelen/en hver
udi sit Gebiet / skulde holde offver den Forordning om Sværgen oc
Banden/ oc der med haffve indseende/ oc skal/hvis viide der om gisris/
eractis nyactig/ oc der ofver aff Lehnsmandene oc Adelen/ oc de A-
delens

velens Rettighed hafve/ holdis som det sig bør. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. p. 2. rag. 3. Lege Vocab. Sværen.*

Lehnsmændene / en hver i sit Lehn / skulle lade alle Broer oc Landeveje forferdige/saa oc hafve flittig Lilsium/at de Broer/som nogen Sogner pleye aff lang tid ferdig at holde / blifve oc ferdig giort oc ved mact holdit / oc at hver By holder gode Broder oc Veye/udi de Byer de selfver i boe / eller oc staa sit Herstabs til rette derfor / oc bøde Skaden igien / hvis nogen Reysendis eller Reysfarendis der aff fangendis vorder. *Recess Christ. 3. art. 58.* Skal oc saa hafve indsende/ wens de gange om Aaret/ at Broer oc Landeveje holdis ved lige / Men dersom Bonden forsømmer / aff affdeelte Bropart at forferdige/ da hafver Lehnsmanden Fuldmact / at lade det fly oc ferdig giøre/ oc siden søge sin Betalning / med anvendte Befostning / hos den som brødig findis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 23. art. 1. Lege supra Vocab. Broer/ & infra Pudhe.*

Lehnsmændene / Borgemestere oc Raad / samt alle andre som at befale hafve / skulle hafve flittig oc ijjrig indseende i Kisbstæderne / paa Vededagene/ at ald umaadelig Fylderj affstraffis / hvor for oc saa om Vededagene all saadan udtappen / till ofverflød oc umaadelighed/ er forbuden : Hvo samme Dag enten udtapper til ofverflød/ eller udtappe lader / skulle derfor tiltalis / oc enten siaan aabenbare Skriffte / eller straffis paa deris Formue/ til næste Hospital/ eller paa Kroppen/ til Band oc Brød/ om til anden Straff icke er Fornue. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 33. parag. 3.* End befindis nogen i Druckenfab/ den Dag hand hafver brugt det høyværdige Alt. ars Sacramente / eller oc begaait aff nogen / Guds hellige Naffne bespottelse/ større Forsælse eller Forargelse/ det bør med høyere Straff at anseels/ som det er grofft til. *ibid. & parag. 4. Lege Vocab. Fremturende.*

Lehnsmændene / skulle self ofver være / naar Skatten leggis/ oc saaledis der in: oc hafve indsende/ at den Rige hjælper den Fattige. De dersom A. elen ey vil legge deris Lienere for Skat/ da hafver Lehnsmanden Fuldmact/ at jette dennem for Skat/ efter deris Formue.

mue. *Lege Forord. Christ. 4. Dat. Hafn. den 23. Jan. 1635. parag. 8. & ult. Etiam Forord. Dat. den 18. Septembr. 1628. parag. ult. & supra Adel.*

Lehnsmændene/ ere Aarljg forplietede/ at forfare om Adelsens Bønders Skat / saa at den i rette Tider udkommer/ men dersom de det forsømme / da skal de selff udlegge Skatten. *For. Christ. 4. Dat. Koldinsh. den 23. Jun. 1635. parag. finali.*

Lehnsmændene / skulle selff i egen Person forfare / om Sandstuct / Misvert / saa oc anden Godsæt forringelse / hvuicket de / effter Forfaring / skulle gifve den *Supplicerende* under deris Hant er. *ibidem parag. 6.* Skulle oc saa gifve deris første sijd / at alt Kronens øde Gods blijver opbragt oc besæt. *Eodem loco & parag. 6. & 7.*

Lehnsmændene i Danmark / skulle Aarligen inden Juel / oc i Norge / Aarligen inden Midtfaste / selff i egen Person forfare / hvorledis med deris Lehnis Restanker hafvis / oc der om til Kenterjet fremskicke et / med egne Hænder underskrene Register / samt der hos Tingvidne / atsaadan Restang / uden Godsens fordarvelse / icke kand becommis. *Eodem Forordn. parag. 5.*

Lehnsmændene / saa vel som Biscoperne / skal endellaenen gifve tilkiende / for hans Kong May. om nogen Prowest eller Prast klager / osver nogen Adelspersoner / at de aff dennem osverfaldis eller truisis / formedelst deris hemmelige oc trohiertiq Formaning / som Prastene endellige ere forpliet / under deris Kalds fortabelse / naar nogen Adel / deris Tilhører / befindis at øffve sig udi nogen aabenbare Synder oc Laster / imod Gud oc deris egen Samvittighed : Saa fremt Lehnsmændene eller Biscoperne / icke saadan Klage angifve / skulle de gifve 200. Rix daler til næste Hospital / effter *Christ. 4. Receß 1 Bog 2. cap. art. 24.* Overmeere *vide .rt 27. ibid. & supra* Adelspersoner.

Lehnsmændene paa Niberhus / skal med sijd forfare / hvorviff Ørenen hwer Kispmand i hans Lehn / som sig hos hannem angiffre / kand stalde paa sit eget indavlet Foer. *Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 13. art. 1. parag. 3. Lege Vocab. Niber Borgere infra.*

Lehnsm.

Lehnsændene paa Soldstøderne / skulle Aarligen skické hver Lehnsmand *Copiam* aff de Zedler / som udi en hvers Lehne ere udgifne / paa det Aars affdressue Staalde: Øren / hvor effter de skulle *inquirere* oc Sandhed erfare / oc dersom der imod befinde nogen vortictighed / at være gjort eller bedrefvit / da der effter at paatale oc hense de Dom. Forord. *Christ. 4. Dat. Fred. b. den 31. Julii, 1647.*

Lehnsændene i Norge / skulle med Adelen / samt Bispen oc Laugmanden / sætte oc Taxere / hvad Leplendingeren for hans Land: skyld kand til veje bringe / oc bør at gifve / oc maa ingen Landdrot / under Straff som vedbør / sin Leplending / imod oc ofver saadant Taxt besværges. *Recess. Christ. 4. lib. 3. artic. 35. Ydermere see den Norske Lovs L. L. B. 1. cap.*

Lehnsændene tilladis / saa tijt de det got oc nødigt eractet / udi Borgernis Huse / (udi deris underliggende Lehne) at lade efftersee / hvad Maal de bruge. Findis oc nogen Forseelse hos Lehnsændene eller Adeleu at foregaa / (forstaa med ulovlige Vægt oc Maal) da straffis de derfor / effter hans Kongl. Mayest. oc Danmarks Rigis Raads sigelse. Forord. *Frid. 3. Dat. Haf. den 15. Julii, Anno 1651. Lege Vocab. Maal infra.*

Lemmelest / vel Lemster Saar *idem, Mancus, mutilus. Lat.* forstaa / om nogen vorder saa slagen / at hans Lemmer blifve lydt / saa hand dem dog kand frømpe oc recke / derfor bødís / som det vorder vurderet aff gode Mand / Men vorder det dødt oc vnyttigt / da bødís derfor som det var aff med alle. Jydske Lov *lib. 1. cap. 26. See Ket art. 20.* Om den som blifver Lemmelest eller Saar inden Skibsborde / for Skib oc Gods is bestarmelse skyld / Hans Løgeløn / Hvre Føring / oc anden Omkost / skal gaa offver Skib oc Gods: Men blifver nogen Lemmelest udi Druckenfab / naar hand er i Land / aff Skibet / saa hand der offver ey kand suldgjøre sin Reyse / den skal gifve tilbage det hand haffver opbaarit aff hans Hvre / oc Skipperen leye en anden i hans sted. *art. 18. ibidem. Artic. 25.* formelder: Om nogen gjør anden Saar eller Lemmelest / saa at Skipperen oc Skibsarbejde dermed

med blifver forfømt: da skal den som Skaden hafver giort/ sige en anden udi hans stæ / oc Bøde Kongen oc Vpen/ som Skaden er til. *Ydermere lege infra Vocab. Lyde.*

Den Norffe Low kalder det Lemster Saar/ eller Hoffvitisaar/ hvorfor bødis Kongen 2. marcø Sølf / for hvert/ oc den skaden siel/ Bod effter 12. Mænds Dom: vil hand icke bøde/ naar hand lowlig derfor er forfuldt/ oc Dag forlagt/ som Lowen siger/ da blifver hand Fredløs: Men tilbiuder hand sine Bøder/ oc ingen dem vil annamme:/ da haffve hand Fred til Dom oc Ret/ hvad heller de tage ved/ eller icke. *M. B. 17. cap. parag. 2.*

End/ om Mand er saa Lemslagen / eller saargiort/ saa hand icke kand tale: da maa hand optiære Lingbud / naar hand faar sit Maal igien/ oc søge sin Skademand / oc da er det Ling hannem saa fuldt/ som det var steet den samme Dag hand bleff slagen. *M. B. 10. cap. parag. 3.*

Lemlested / *mutilare*, Lat. nogen sin næste aff Israeliterne/ den skuide igien/ effter Guds Low / Lemmelestis: thi ligesom hand haffde giort (mod sin Næste/ saa skulde mand giøre hannem igien / i den 2. Mose Bog 2). *Cap. vers. 22. 23. 24 25.* oc i den 3. Mose Bog 24. *Cap. vers. 19. 20.*

Lest / ɔ: Lyde/ eller Skade oc Bantsørsel/ *Vitium, Lazine*. som nogen faar paa sine Lemmer/ aff Slagsmaal. Saadan Lest/ stande ee Jamblinge / ɔ: Aar oc Dag / oc ligesom Lest da vurderis aff Danne-mænd/ saa skal derfor bødis/ enddog tilforne var bøt for Saar. Men vil hiney bøde som sagt er/ da maa hans Mandhelge søgis. *ut est text. Jyd. Low lib. 3. De hac materia copiosè jure Seland. lib. 3. à. capite 2. usq. ad cap. 19.* som formelder altsammen om Alf hug/ Saarmaal oc Drab. *Lege infra Vocab. Saar. Item Lemmelesti supra.*

Læstferdigt Qvindsoel / (*nobiles meretrices, lupa, meretrix. Lat.*) som med sin Barnefødsel / lønlig oc i dødsmaal omgaas / oc saane Barn blifver borte/ eller paa skuidis at være dødsføb/ den skal icke bedre actis/ end den sin Foster med villie ombract hafver. *Recess. Christ. 4 lib. 2. cap. 5. art. 1.*

De efftersom mange Letfærdige oc besoffvede Qvindfolckis Børn/ befindis alt for tiit/ dis værr/ uskyldeligen at komme aff dage/ oc saaledis uden forskel stedis til Jorde/ at en vidis/ om det imod Moderens villie/aff wanvare kand haffve mist Liffvot/eller oc med forsætlig forsømmelse/eller wehrstelig Medfart/ombragt: da maa ingen saadan Børn/ som uden Ecteskab afledt ere/ oc dødt findis/ Jorde/ispænd Præsten/ der om advaret/ haffver giffvet det Bøffrigheden tilkiende/ hvilcke strax lowlig der til skal lade Siunsmænd opkræffve/ som den Døde skal siune: Findis da nogen kiendelig Legn/til Haandgierning/ eller til Mistæncke/ billig anledning/ forsølgis Sagen aff Herskabet/til Linge/som anden Orab. *ibidem art. 2. Lege Eognactige Skrifftere infra, & Vocab. Hitte: Børn supra.*

Leyde/ *securitas publica, Lat. 2: Fred oc Stærhed. Hinc Leydebress. Litera publica fidei Lat.* det er det Bress/som udgiffvois paa Leyde. *Nota.* Hvo som kommer til Kongen/paa god Ero oc Lovve/eller oc paa hans Kongl. Mayestats Skrifvelse oc Leyde-Bress/hand skal ubehindret komme hlem igien. *Handfest. Frider. 2. art. 22. Lege Vocab. Fellig supra.*

Nota: Ingen maa haffve Leyde i Riøbstæderne/ uden Borge mestere oc Raads samtycke/samt Byefogdens: Men Kongens Leyde gaar offver alt. *Stads-Rettens 75. art.*

Leyedreng eller Lienstedreng *idem, Mercenarius, servus conductus. Latine.* Der om taler Jnd. Low 2. Bog 104. Cap saaledis: End giffvois Leyedreng Liuffs Sag/ da skal hans Høsbonde gaa i Log (det er Borgen) for hamnem/ om hand vil. *Textu praallegato. Lege Vocab. Borgen supra.*

Leyedreng maatte Bonden i gamle Dage ey sende i Kething for sig/ uden Styrismands Villie/ thi kom Leyedreng til Haffne for Bonden/ da skalde hand miste sin Hud. *Jydske Low lib. 3. cap. 2. Lege Vocab. Exel.*

Leyehion/ *idem quod Leyedreng/er Bondens Lieniste-Foelck oc Liunde. Jnd. Low lib. 2. cap. 82.* De maa intet affhænde aff Bondens

dens Guds/ uden hans Billie. *Lib. 3. cap. 44. ibidem. Vide Hlon supra.*

Leyemaal / *acceptio, vel conductio. Lat.* det er en vis Lid/ nemlig/ fra en Aars dag til anden/ eller oc halffte Aar/ som Bonden gemeenlig fester Gøld oc Liunde/ eller oc nogen fester eller Leyer Hus oc Gaard / *uti i Kløbstæder / hvor om Tydske Low lib. 2. cap. 32. siger: Hvilket Hus mand leyer / det er hans eget / til Leyemaal er ude. Der aff følger / at hvad mand leyer for sine Penge/ det nyttis oc brugis som ens eget/ effter Contract, Afspæed oc Foreening/ dog maa saadant Leyegods ey tabis eller fordarffvis. Unde Skaanske Low lib. 16. cap. 3. & supra Laan.*

Den Norste Low formelder / at alle Huse paa nogen Mandes Leyemaal ere / oc aff Waade Tyd opbrændis / da bør Leyending at flytte Sommer/ oc all tilfang paa Tofften/ til sig Hus/ som sør stod/ oc Jorddroffen befaaste det at opbygge. *L. L. B. 25. cap. parag. ultim. Lege Voc. b. Tyd.*

End / leyer mand Skib aff nogen / paa sin egen Haand / selff at søre/ til en bestemte Tid / oc bliffver samme Skib borte aff vlycke/ uden den ant ens forsømmelse / som det leyet haffver / inden den bestemte Tid / da svare hand icke der til / Men bruger hand det offver den forsagde Tid/ for: uden den andens Billie / oc Skibet kommer da til skade / da skal den som Skibet leyet haffver / oprette den anden sin Skade/ effter Søefarne Mænds sigelse/ undtagen hand lider *Arrestering* paa samme sin Reyse / saa hand icke er selff Aarsage der til / som med uspactis Tid: niisbyrd skal gøres bewjligt. *Sø Ret cap. 38.*

Leyer mand Jord aff anden / oc vil boe der paa / da skal hand haffve tvende stieellae Mænd med offverværendis til Vinde/ oer bedre/ om hand haffver flere. Leyer mand Jord aff Jorddroffen/ da beholder hand den / saa længe hans Tidnisbyrd vride / at hand toa sin Aaremaal / enddog Jorddroffen selger eller bortgiffver samme Jord til andre. *Norste Low L. L. B. 1. cap. p. 173 gr. 1.* End/ leyer mand anden sin Jord/ oc vil ey holde det / da skal den der lejede / Lowfeste /

ler giøre forbud paa Jorden / oc lade sætte Ting / oc legge hannem femte Steffne for / oc føre sine Bidne / hvorledis hand levede / gjør hand det beviligt / da dømmis hannem den Jord til hand levede / effter hans Bidnisbyrd. *Dict. lib. 5. cap. 4. aliàs.*

End / leyer mand Jord / oc vil den icke beholde / da skal Jordz droffen fare til samme Jord / naar halff Maanet aff Sommeren er forleden / oc lade selff saae Jorden / oc beholde den / saa som hin haffveden icke leyet / eller bygge den til anden / em hand vil : Oc den som først leyet / svare baade til Leyen / Leding oc Landskyld / oc ald Retfighed. *ibid par-g. ultim.*

End / leyer nogen tvende Mænd en Jord / da skal den beholde Jorden som den først levede : I lige maader / em nogen selger to Mand noget / da beholder den det som først kjøbt / dog skal hand haffve der skellige Bidne til / at hand levede eller kjøbte først / oc da dømmis hannem det til hand levede eller kjøbte først / oc den det levede / skal flie den anden saa meget igien som hand levede eller soldte hannem / om hand det haffver / Men haffver hand icke det / da giffve hannem saa mange Penge / som hand skulde hafft der aff i Landskyld / oc der med være forligt / Dog dette skal saaledis udrettis inden halff Maanet / effter Jorden er tvende leyet. *Dict. L. L. B. 5. cap.*

End / farer nogen Mand til Jorden / oc vil boe paa / som icke haffver leyet / cy heller Laad der udi haffver / da gjør hand Ran / oc da skal hand forbiudis did at fare : der som hand farer der paa / da skal hand fare aff igien / oc bøde Kongen en halff marcck Sølf for Jordz Ran. *Eodem lib. 5. cap. 14. parag. 2. Hinc.*

Leyemænd / sigis de udi Cowen / som lade sig leye til noget Arbejd for Penge : Hvor om see Jyd. Lov lib. 3. cap. 63. & infra Vocab. Trag.

Leye-Quæg eller Leye-fænnit *idem. adventitium peculium.* Lat. kaldis det Quæg oc Fænnit / som aff nogen leyes / eller oc bortleyes til anden Mand / at brugge sig til nytte : Fornemmeligen / Daxen / oc Stude / Rjør / Saar / end oc saa somme steder Djer. etc. *Jus*

Seland, lib. 5. cap. 31. Kalder des Hals: Fæ / unde Vocab. Halsfinde Fæ. etc.

De enddog saadan Leye: Qvæg er megit udi brug / synderlig iblant Bønderne / saa *determineris* alligevel en ringe Ting udi Loverne udtryffeligen / hvorledis der med skulle forholdis. Hvorfore en hver / som der til frænger / maa endelige giffve der aff hvad begieris: Eyeren oc der imod / taber tijt / baade Qvæget oc Leyen / saa gemeenlig skade / paa enten sider / (aff des Aarsage) begaais oc foraarsagis. *Vide jus Seland, lib. 6. cap. 4.*

Vdi den Norske Lov udtryffeligen formeldis om Leye Kiser / (som oc der i Landit fornembligen / uden tvist / meest maa være i brug) saaledis : Leyer mand Koe / da skal hand stande til rette for den / om den bliffver bort / undtagen Krigsfolck tog den bort / eller den døde aff Lungsoet / brad død / eller den døer aff Kalk / eller aff Alder / aff Sorden / eller Blodsoet / eller Storm blæs Træ om paa den / oc slaer den ihjel. *K. B. 14. cap. parag. 1.* Døer Koe: ellers for fattig Mand / da bødis den igien / efter sex skielige Mands Døm / paa 3. Aars tid. Den Koe: leyer / skal haffve den fra Korsmissæ oc til Baaren / thi da skal Kiser være hiemme / uden der er anden forsagde dag dem imellem sat / der hand leyede : Døer Koe for hans for sømmelse / da skal hand sætte anden Koe i dens sted igien : Men leffver den / da skal hand beholde sin egen / alligevel den er værre / end den sør var / *ibid. parag. 2. & 3.*

End / er kommen Lyde paa Koen / saa at enten Halen er affsliden / eller Horn brøden / da betale den Lyde: Vil hand icke haffve Koe læn / er i Leye / da skal hand inden Tyske / 3: Herrit / tilbiude Eyeren den med Bidne / er hand uden Herrit / da skal hand føre Koen hjem / oc lade den besee aff Mand / at den er helbred oc uskad / oc sige den aff sin Bøld / oc forsvare Koen som sit eget Qvæg / oc beholde Nykten der aff / for sit Græs oc Baretægt. *parag. 4. ibid. Lege Vocab. Foeders Fæ / supra.* Koe som skal gange for fuld Værd oc Leye / skal icke være ældre end 8. Aar / oc icke yngre end den haffver faaet to Kalfve: Skal

Skal oc vare helbred oc heilspennit / oc hafve Kalff effter Povelsmissen om Vinteren. *Dist. lib. & cap. 16. par. 1.*

Leykøb / *ponso. Lat. sigis* / naar nogen selger eller kløber noget til Marckeder eller andensted / hvor til mand skal haffve Bidne. *Hinc sigis* / at dricke Leykøb / som skeer gemeenlig / naar den Selgende oc Kløbende ere forligte / oc da paa begge sider / udlegge nogen ringe Pengge til Bls / som de med nogle offverværendis bortdricke / til Tryghed oc stadfastelse / at Kløbet er lowlig giort / saa det ey kand ryggis: Hvilket oc saaledis stadfastis udi Stads:Ketten / at naar Leykøb er drucket / da bør Kløbet at holdis / oc Godsit betalis / saa dyrt som Kløbet er. *Hinc.*

Leykøbs:Bidne / kand ey vare mindre end to Mænd / der hos vare / der det Kløb kløbtes. *ut, Hest / Ox / eller Koe / eller andet Fa / saa oc beridde Kløber / glort Anboed eller Bofkab / oc alt andet / som særlige Mercke haffver / oc til noget Marcket selgis. Jyd. Low lib. 2. cap. 94. & jure Seland. lib. 5. cap. 38. 39. & lib. 6. cap. 14. der kaldis det Løtkløb. Vide Slaanske Low lib. 7. cap. 8. der kaldis det Vin: Bidne / & infra Vocab. Bidne. Lege Vocab. Kløb oc Sal. Item, Forord. supra.*

Leylending / *o: Festebonde eller Landboe / agricola, colonus. Lat.* som boer paa Landet / for Leye oc oc Landgilde: *ut, i Norge / eller oc andensteds / paa Kronens / Adels / eller andre deris Gods / saa mange som haffve de Gaarde de boepaa / for Leye oc Landgilde / saa oc for Aarliig Skat / i Fred oc Feyde tid. Dog paa hver Gaard maa ey boe meere end en Leylending / forstaa i Norge / Men Enckernis Husæde oc Kettighed / o: deris undertegit i Gaarden bevilgede / i alle maader usforkrænktil. *Recess Christ 4. lib. 3. art. 34.**

Nota: Hvilcken Leylending som icke affører fra hans Jord / de affhugne eller affryddede Skowsbraade / alle Rødder / Stubbe oc Lopleffninger / de skulle bøde for hver Træis Leffning / i il Landdrocten / 6. β. for Landet hand fordræffver. *Eodem Recept lib. & art. 39. par. 5.* End / befindis Leylending forsømmelig / udi Rug eller Hebe bebrage

bebraader / at reense oc rydde / da bøde til Landdroffen ein halff Rix
 Ort / til Siunsmændene 6. s. oc til næste Hospital 6. s. oc skal endda
 Ryddingen fyllst gioris. *parag. 6.* Oc skal Pladserne alt id der effter
 holdis ved lige / eller bøde for hver Busk som opvoxer / oc icke opry-
 ckis / 4. skilling / halff til Landdroffen / oc halff til Siunsmændene.
 Blifve saadanne Buske staaendis et Aar / oc der ofver / da bøde for
 hvert Aar dobbelt / oc samme Bøder skiffis *ut supra parag. 7. ibidem.*
Lege Vocab. Braader supra.

Leylending maa icke gifve nogen Forloff / at hugge i den Skov
 som ligger til hans Gaard / meere end 3. Læss Veed / oc to Læss Staff
 til hans Fæ: Men Jorddroffen maa gifve Forloff til saa megit hand
 vil / dog hans Leylending skadisløs / efter Forord. *L. L. B. 8. cap.*
parag. 3. O. B. 12. cap.

End maa Leylending icke gifve nogen Forloff / at saae sin
 Jord / uden sin Søn oc Lienstemand / som icke self hafver Ager eller
 Eng / oc heller icke dem / uden hand hafver Affalds Jord / det er det
 hand kand miste uden sin Skade. Lofver hand andre / eller gior an-
 derledis / da tager Jorddroffen alt det som paa Jorden voxte / oc Land-
 nam til / aff den som saaed eller brugede Jorden / oc Leylending plic-
 tig at betale den hand leyede / saa meget som Jorddroffen tog fra
 hannem. *L. L. B. 16. cap.*

Leylending bøder Beyebrud / om Bøderne ere mindre end en
 halff Marck / oc holder de Beye ferdig / som ofver hans Marck ligge /
 saa langt som aff Arllids tid værif hafver / om det er Almindes oc Lan-
 des Beye. *L. L. B. 42. cap.*

Leylending nyder sin Tæge / hans Fæste / alligevel hand fan-
 ger nye Jordrot / dog gifve hans Arsvinger / tredie Aars Tæge / oc
 gammel Valer for en kiendelse skyld. *L. L. B. 1. cap.* Hvo der imod
 Bonden foruretter / bøde Kongen 8. Ortuger oc 13. Marck / oc stans-
 de Bonden til rette / effter 6. Mænds Dom. *ibid. Lege Vocab. Kiend-*
delse. Uem Hus supra.

Om Leylending vil opfige sin Jord / da skal hand den opfige for
 Juul

Juel / (forstaa i Norge) eller beholde den Aaret omkring / om Jords
droffen vil / oc giffve det Aars Landgilde. *L. L. B. 6. cap. parag. 2. Lege*
Fardag. Om Leylending vil afflytte / hvorledis hand skal stuelle
sig aff med Gaarden / see *Dict. lib. 6. cap. 9. Item supra Vocab.*
Gaard supra.

Leylending maa icke giffve nogen Forloff / at sætte Skib op
paa sin Grund / lenger end 5. Nætter i Bander før veer. *Dict. lib 6*
cap. 50. Liare maa hand icke brænde meere / end hand behøffver at
bræde sin Baad med. *ibid.* Nessver maa Leylending icke affslaa / at
selge / uden hand behøffver at kibe nødtørfftig Salt til sit Hus. *ibid.*
parag. 4. Lege Vocab. Salt.

Leyrvide / der er / effter Loven / Pengis Bøder for Leyermaal /
jom den bøder / der beligger nogen ærlig Møe eller Encke / *multa stu-*
pri, reatus seu pana concubitus, reatus stupri. Lat. ut Jydsk Lov lib.
1. cap. 8. & lib. 2. cap. 18. 20. Recept Christ. 3. art. 60. forklarer Leyr-
viidebod / at det er 9. Marck Penge / som skal bødis for hendis Tere /
til hendis næste Frænder / oc 8. skilling Grot til Herskabit / det var
halffemte Marck Danffe / der Valeren galt 3. Marck / nu er det 9.
marck / som gjør nu som da / halffanden Rikhsdal. *Jus Selund. lib. 5.*
cap. 37. siær / At saadan Bod er 6. marck. *Vide Lønleye infra.*

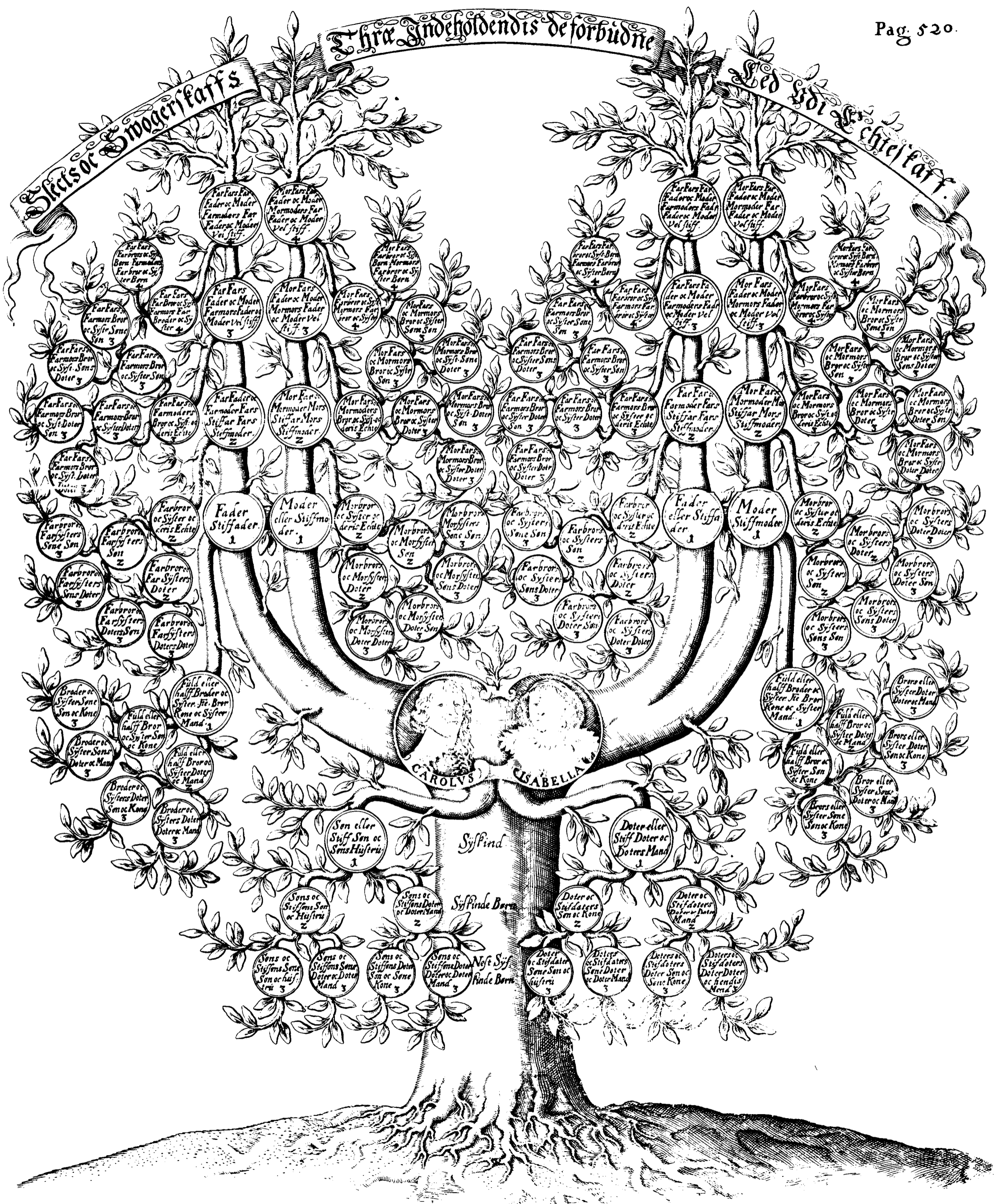
Liggedage i Norge / ere nogle særdellis Dage / som Fremmede
skulle ligge oc forstøve Borger skabet / førend de maa handle med an-
dre i gemeen / formedelst Landsens Nødtørff oc Fornødenhed / paa
Proviant / oc dets Underholding: Men hvis Korn / Meel / Malt oc
Salt / som paa Norge føris / maa bliffve beliggende / oc selgis aff Skib-
bene / oc de det indføre / saa lange Norgis Indbyggere der aff begiere
at kibe End bliffver Kornet varmt / oc behynder at fordærffvis / eller
oc Vinteren paakommer / da maa det opskibis / Dog maa de icke sel-
ge / saa længe nogen Norsk Rikhsdal Mand haffver at selge aff sam-
me Baare / uden de giffve bedre Kib. Med andre Baare forholdis
effter Rikhsdarnis Privilegier. *Recept Christ. 4. lib. 3. art. 78.*

Lighthutæ / 3. Sommer / som ligger Sawstaaret / tilhvaagit
eller

Thre Andeholdendis de forbudne

Slechts oc Smogerfaffs

Sed Gdi Schietfaff

Fader
Stiffader. 1

Moder
eller Stiffmo-
der. 1

Fader
eller Stiffa-
der. 1

Moder
Stiffmoder. 1

CAROLVS
CISABELLA

Søn eller
Stiff Søn oc
Søns Hustru. 1

Syffind

Doter eller
Stiff Doter oc
Doters Mand. 1

Søns oc
Stiff Søns
oc Hustru. 2

Syffinde Børn

Doter oc
Stiff doters
Søn oc Kone. 2

Doter oc
Stiff doters
Doter oc Mand. 2

Søns oc
Stiff Søns
Søn oc huf-
tru. 3

Søns oc
Stiff Søns
Doter oc Doter
Mand. 3

Søns oc
Stiff Søns
Doter oc Doter
Kone. 3

Søns oc
Stiff Søns
Doter oc Doter
Mand. 3

Doter oc
Stiff doters
Søn oc huf-
tru. 3

Doter oc
Stiff doters
Søn oc Doter
oc Doter Mand. 3

Doter oc
Stiff doters
Doter Søn oc
Kone. 3

Doter oc
Stiff doters
Doter Doter
oc hendis
Mand. 3

elker oplettit / i Skoufven eller paa Marcken / oc er gaffingisrendis.
 Hvo det tager bort / uden Forloff oc Himmel/vorder Luft / ligesom
 hand skal andre Kaaster. Skaan. Low *lib. 11. cap. 13. 14. jus Sc-*
land. lib. 6. cap. 1.

Lijgkiste / *conditorium. Lat. Nota.* Lijgkister aff Fyr / udi
 Pest tid / der paa skal givris Laxt aff Vffrigheden / i Kjøbstaderne /
 saa oc paa Deler i lige maader givris Forraad / de fattige som intet
 formdaer / til beste / effter Byers leylighed. I Pest tid / skal oc Kircken
 holde Klade oc Lagen / et eller flere at leye bort / for lideligt : Hvis der
 aff kommer / skal være Præsten oc Kircken til to skifte : *Recess. Christ.*
4. lib. 2. cap. 4. artic. 15. 16. Lege Vocab. Laug / Item W frij Mand
infra.

Lijgstue / kaldis den Stue oc sted / hvor Mand sine Døde hen-
 sætter / saa længe de inde bevaagis / førend de henbæris eller bestedigis
 til Jorden. Der om siger *Christ. 4. Recept.* at dis imtdler tid Lijget
 skaar offver Jorden / oc der ofver vaagis da skal den Døde den ære be-
 vjiss / at ingen Føllerj / æden eller dricken / holdis i Huset eller Lijg-
 stuen / oc inæn Bl gifvis / uden allene til Først oc Nødtørfft / oc
 det uden Lijgstuen. *Dikt. Recept. lib. 2. cap. 8. art. 7. paragr. 1. Lege*
Vocab. Lijgkister supra & Siunedrick infra.

Lindebod / *idem quod Sael* / er den tredie Part aff de Bøder /
 som usrels Mand tilodmanis / oc skal selff bøde for Manddrab. De
 to Parter bøder hans Eet / o: Slect. *Vide infra Sael. Et Skaan.*
Low lib 6. cap. 5. o. Atlas Lydigbod / r 3. Marck Midtsommers Pæns
ge / som Rude udlagis til Kongen hvert Aar / aff den som er feld for
Liufoerj. Over nære her om lege infra Liuiffs Straff.

Liu / *ex in arbore Consanguinitatis* / eller Slect oc Frands
 Fæls Nærlit / om Døden / udi hvilcken Graderne eller Lederne kien-
 dis / hvor uden ind hører hin anden til / som ere tvænde / den Gerade
 eller Retret *lat. vid Rect.* oc Tværsitigende / *l. s. Colateralis* eller *trans-*
versalis. Om nære er atter dobbelt opstændit / *lat. ascendens* / hvor
 udi de findis vid et søde udaff / som Fader / Farfader / Farfaders Far-

der/ Farfaders Farfader / etc. oc nedstigende/ *latine descens*, hvor udi de findis/ som aff os fødde oc arlede ere/ som Vorn/ Vornbørn/ Vornbørns Vorn/ Vornbørns Vornbørn/ etc. Tverligende/ *lat. collateralis*, der paa findis alle de sem paa sit en os tilhøre/ sem Farbrødre oc Farsystre/ Morbrødre oc Mersystre/ oc deris Vorn. *Item*: Farfars Brødre oc Systre/ Farmoders Brødre oc Systre/ *Item*, Morfaders Brødre oc Systre/ Mormoders Brødre oc Systre/ oc deris Vorn/ oc saa fort udvarts men tiler. *Item*, Sødfken oc Sødfkens Vorn oc Vornbørn/ oc deris Afftemme/ paa Mand oc Qvinde siden/ etc. Forord. *Christ. 4. Dat. den 16. Jun. 1637. Videlicet Electra* / eller *Arborem Consanguinitatis presentem*.

Hvor udi er at acte (1.) dette Billedis (hvor ved en hver *præfenteris*) tvende opstigende Linier/ en paa Færne oc en paa Mørne siden/ med deris Grader oc Led/ fra for^{re}. Billedet at regne udi hver Bræde. (2.) Tvende nedstigende Linier paa Mand oc Qvinde siden/ efter lige Led oc Fødsels tal/ som udi førige opstigende Linie/ etc. (3.) Tvende tverstigende Linier/ en paa Faders Færne oc Mørne/ den anden paa Moders Færne oc Mørne/ hvor udaff en hvers høyre Side indeholder alle Fadernestammens Personer/ paa beages Sverdsider/ oc den venstre indeholder alle Mønestammens Personer/ paa beages Mørnesider/ med deris Affkomme/ udi tredje Led/ fra den opstigende Linie eller Affkomme at regne. (4.) Actis her Arvvetallene oc Ledene/ som her kand regnis fra Billedet. Fader oc Moder i første Led/ Farfader/ Farmoder/ Morfader/ oc Mormoder/ i andet Led/ oc saa op ad udi den opstigende Linie. *Item*, Faders Broder oc Systre/ Moders Broder oc Systre/ udi andet/ deris Vorn udi tredje/ oc Vornbørn i fjerde Led fra Billedet/ etc. *Item*, egen Broder oc Systre udi første/ deris Vorn udi andet/ oc Vornbørn udi tredje Led/ oc saa fort udi den tværstige Linie. (5. Sluttis her aff/ hvem Billedet er nast udi Arvvetallit/ oc til hans Arff berettigit/ naar nogle saa Regle her *observeris*.

1. Den nedstigende Linie først at kaldis men Affkomer til/ enten

effter *Secens* u. i. de *ere* *llae*/ eller *jure representationis*, naar de læng-
 ste med de nærmeste *concurreret*, oc de længste deris affpøde Foræl-
 dis si. der befæede.

2. At de opstignende oc tværstignende *Linier* / ere lige nær udi før-
 ste *Led*/ naar *Faderen* icke er til/ som arfver allene.

2. At *Brødre* oc *Systre*-*Vørn* / udelucke *Faders* oc *Moderis*
Børre oc *Systre*/ enddog de ere udi lige *Led* / fordi de nedstignende ere
 nærmere berettiget den *Vædis* *Arff* / end de opstignende / for *Arff* bør/ef-
 ter *Naturens* *Low*/stem at gange. *Vide Constit. Christiani 4. Dat. den*
23. Aprilis, Anno 1632.

Lockeran / der om formædis i den *Norske Low* / *L. L. B. 30 cap.*
 om den som er ret *Eyre* til *Jadnam* / eller indtagit *Fæ* / oc vil det ey
 lowlige udløse / men tager det ud (aff *Hus* eller *Fold*) fra den det ind-
 toa / da bødter *Vonden* en *marck Sølff* / til den det indstafte / for *Lo-*
ckeran / oc hver som med hannem var at udfage oc drijve / 2. *Pre*
Sølf. text. allegat. *Lockeran* / *Junis* / effter *Tertens* anledning/
 saadan *Tag* eller *Kan* / som nogenledis kand skee med en andens vil-
 lie / thi *Kan* er ellers det som skeer / naar nogen fratager anden / imod
 hans villie / det hannem intet vedkommer / oc den anden egentlig tilhø-
 re / etc. Men *Lockeran* / *Junis* mildere fordi : om mand tager sit es-
 get igien til sig / sønderlig / effterdi / den som saadant haffde / kunde for-
 oart det bedre / om hand vilde. etc. Dog en hver her ofver / sin *Meening*
 fri / for beholden. *Lege Vocab. Indtegte Fæ. supra.*

Lods-Mand / er *Styrmand* eller *Pilot* / saa kaldet / *Guberna-*
tor n. n. vis. Lit. for hand bruer sit *Lod* udi *Uvis* *Forstrand* / hvis
Straff / om hand sig forhyrer med noaen *Skipper* / oc er ey god for det
 hand si audgifoer / kand iæffis udi *Søet*. *art. 5. Om Skipperen fan-*
ner Skade / enten paa *Slib* eller *Gods* / for *Styremands* eller *Lods-*
Mands forsamme / oc wforkarenheds skyld / da skal samme *Styr-*
n indelte *Lods-Mand* være plictiq / at bøde all *Skaden* igien / om
 hand det formaar. End / formaar hand ey at betale *Skaden* / da harver

Skipperen mact ofver hans Liff / om det kand bevijs / med 3. stellige Vidne / inden Skibsborde / *textu praallegato parag. 2.*

Lods-Mand / *explorator fundi. Lat.* skal en hver Skipper tage sig / saatiht hand kommer paa Lodsmands Farevand / hvilken Skipperen skal leve for det beste Kiøb hand kand betingis / oc Skipperen skal gifve hannem Kaasten / oc aff Godset betale hans Løn / effter den Skick som brugis i Marcket / hvor mand lossen. Dersom Skipperen fordrister sig / selff at indløbe Skibet / oc det kommer til Skade / da skal hand det selff oprette aff sin egen Penge / uden det skeer udi Nydsag. *Dict. Sædet & art. 60.*

Lofve / *ponderare. Lat.* eller at tilsiige en noget. Sombør at holdis / Thi hvad mand fæster oc udlofver / det skal udgifsvis oc holdis. *Judst Lov lib. 2. cap. 28 & supra Vorgen.*

Loff oc Maar / *Lynx & Martes. Lat.* ere vilde Diur. Deris Skind er et slags Fuorvarck / som falder i Norge / for store Herrer / end oc saa aff andre / bekient / efftersom Bønderne er tilladt / saadanne Bildoare at flude oc fange / dog maa det icke selgis til anden / end til Ombudsmanden / paa Kongens vegne. Lowen siger der om / At Loff oc Maar / skal Kongens Ombudsmand kiope / Kongen til beste / oc gifve Bønderne derfor / saa meget de ere værd : Men Wlffskind / Refvelskind / Odderskind / Bjørneskind / Elenshuder / oc andre Bildoare / maa Bønderne selge til hjem de ville / wforbudt. *K. B. 9 cap. parag 2. aliàs*

Losse / *exonerare navem. Lat.* kaldis at latte / afføre / tømme / rydelig eller ledig giøre et Skib / som er tillad / med Faarekaaster oc Gods / naar det kommer til Land / eller udi Haffn / hvor om see Særetten / *art. 17.*

Nota: En Skipper (som er Fractet udi Nederland / Engeland eller Skotland / oc Lossen der sin Last / hand skal forbedre sit Følckis Nyre / den tredie Penge / meere end hand tilforne hafver lofvet / om hand vil seyle der fra udi Franckerige eller Spanien / oc Følcket er pliesig at følge hannem / hver under 40. marcks Brøde til Kongen. *Item,*

Ingen Waadsm. and maa skilles fra Skipperen / naar Skibet kommer i Havn/oc skal opleggis/sjænd det er Loffet/ afftaact/oc ballastiget / under sin Hyris for tabelse/ halff til Kongen/ oc halff til Vyen. *SpeRet/ art. 33.*

Ingen Skib som er ladet med Salt/ oc kommer fra Franckerige eller Spanien / oc hafver hienme her i Riget/ maa Loffis / eller noget der aff udsætis / uden det blifver udmaalt med Lønde / som er Stadens Brænde paa/saa vel Guldens Føring/ som Meedenis Part/ under 10. marchs Brøde Kongen/oc 10. march Vyen/ *art. 48. ibidem.*

End / kommer et Skib paa det Forvand som Grund er / oc er Skibet saa dybt gaaende / at det en kænd ofver komme / uden Skipperen skal hafve lætte Pramme at Loffe udi / den Fract oc Prampenge/ skal Skib oc Gods betale. Kommer oc samme afflaftet Gods til nogen wlycke / den Skade gaar ofver Skib oc Gods som beholdit er. *SpeRet. art. 70.*

Lov / Latine Jus, eller Lex. Den første Lov bleff giort oc gifven aff Gud self. Læs den første Mose Bog 2. Cap. v. 17. hvor Gud siger til voris første Fader Adam : Hvilken Dag du æder aff det Træ som gifver Forstand paa Godt oc Ondt / da skal du døe Døden. Men hvorledis Adam oc Eva ofvertraadde oc syndede der imod/ der om læs det 3. Cap. *ibid.*

Loven/ oc de 10. Budord/ blefve gifven Mose aff Gud/ Mose 2. Bog 20. Cap. hun var skrefven udi tvende Steentafler / med Guds egen Fingre / Cap. 31. *ibid. v. 18.* Loven blifver oplæst for Israels Børn aff Mose. Læs der om Mose 5. Bog 5. Cap. *à versu 1. ad 22.*

Lov som vi her udi Danmark bruge / kaldis Kong Woldemars Lov / Thi den er gifven aff Kong Woldemar / dog icke aff en Konge/men tvende. *Lege Arnold, Hvitfeld. in præfat. Rigis Chr. 1. parag. 15. & infra Vocab. Retten.*

Anno 1158. gaff Kong Woldemar den 1. den Skaanske Lov/ med hånem var Erkebisp Skild/oc Absalon/den at gjøre. *ibid. p. 17. 16.*

Anno 1162. Spndagen efter *Jacobi Apostoli* dag / gaff hand *Kirke-Loven* / paa det *Steenhus* i *Skaane* / imellem *Lund* oc *Dalsbye* / efter *Skaaningens* begiering. Den Sag besordrede *Lord Gillekere* / (som da var *Landsdommer*.) Vide *Hvuf. in praefat. Legum Scaniae Lat. And. Sveonis. Item in vita FFaldem. 1. pag. 229.*

Anno 1171. gjorde hand den *Sielandste Lov* / oc *Bisp Absolon* til *Ringsted* / den *Geistlige Ret*. Samme *Ret* er siden forbedret / aff *K. Erich Mendved* / hvorfore somme tilskrifte hannem den at hafve sat. Vide *Diët. Hvuf. in vita FFaldem. 311. pag. 322.*

Anno 1180. gaff hand *Rigens Ret* / som siden bleff stadfest oc forbedret aff *Kong Eric* / paa det *Danehoff* i *Nyborq* / Anno 1244. oc nu siden udfortrent / med des *Deele* oc *Forsølgning* / til *Laas* udi *v. t.* / aff *Høylfste Christ. 4.* den 10. *Decemb. 1621.* Vide *Rigens Ret in praefat. & Helvad. Historia sacra, pag. 290.*

Anno 1240. gaff *Kong Waldemar* den anden / voris *Tredste Lov* / udi *Wordingborg* / med sine *Sønners* / *Eriks* / *Abels* oc *Christophers* Raad. Med hannem var *Erkebisp Orve* aff *Lund* / oc andre flere *Biscoper* / *Rigens Raad* oc gode *Mænd*. Vide *Jyd. Lov in praefat. Item in vita FFaldem. 2. pag. 157. &c.*

Anno 1590. hafver *Høylfste Rex Christ. 4.* naadigst / ladet den *Jydske Lov* *Bog* igiennem se / oc hvis *D. sect. Mangel* oc *Droft* der udi fantis / corrigere, oc den med *Recessen* / *Mandsfestningen* / *Gaardskretten* / *Søretten* / oc andre atskillige *Stück* / *Forordninger* oc *Mandater* / befalet at lade prente / oc paa *Tryck* udgaa / efter hans *Maj.* der om udgifne *Forordning* / *D. 22 Koldinghus* / den 14. *Aug. 1616 supra.* Hvor udi *biudis* oc *strenge* ligen befali alle *Dommere* oc *Fogder* udi *Jydland* / *Fyen* / *Langeland* / oc alle andre *stæder* / saa viis den *Jydske Lov* brugis / at rette dennem effter / udi hvis *Sager* som hender for dennem at komme udi *Rette* / at dømme efter for^m *Jydske Lov* / hvor den ick findis at vare imod *Recessen*. Sammeledis der udi *strenge* ligen oc alvorligⁿ befali alle *Dommere* oc *Fogder* / saa vel udi for^m *Lande* / som udi alle andre ofver alt *Riget* / at de udi li-

ge maader/ domme effter Necessen/ Handseftninger/ Gaardbretten/ Speretken/ oc alle de andre Forordninger oc Mandater/ som der hos prentede ere / saa oc hver Provinz oc Land / efter hver deris Lov / udi alle de Sager som blifve kaldit eller skæfuit i Dette /! saa den Fattige/ saa vel som den Rige/ vederfaris oc hleipis / saa rikt Diet oc Næstær dihed udesker/ete. *Fide Diet instr. Item, sup. Voc. b. Kong Wolde- mars Lov.*

Anno 1602. den 31. Augusti, hafver Høyst bemelt. hans Kongl. Mayest. *Christ. 4.* naadigst ladet udgaa / Befalning / til alle Laugmændene i Norge/ at de dennem udi Oslo/ til *Pauli Conversionis* dag/ skulde forsamle / oc der en-helligen oc samdræfteligen forfatte en Dorste Lovbog / som de/ under deris Hænder oc Segel / skulde indsende udi Cansellet : Hvilket Laugmændene tilbørligen/troligen oc hørsommelig / med flid giort oc effterkommit hafve / oc hans Kongl. May. (med vjdere) underdanigst ladit indstille: Oc efter at samme Lov Bog af Høyst. bemelt hans Kongl. Mayest. self / med flid var igiennem seet / oc der udi alle Dette bøder / baade gamle oc nye/affskaffit / oc icke fornøden Dommerne der efter/ meere end Lovten i sig self / hafve at acte / (oc med deris Domme at este/ følge : Hvilcken Lovbog/ efter den saaledis/ aff hans Kongl. Mayest. self ofvoerseet/ *corr. 2 gerit* oc forbedrit : da hafver hans Kongl. Mayest. samme forfattede Lovbog/ paa de almindelige Herredage/ som udi *Juli* Maanet 1604. blefve huldit udi Bergen/ i hans egen Kongl. narværelse/ meenige Adel oc Laugmand ladet forelæse / oc der/ effter forn. gode Mænds deris meening oc betænkende/ meget / i at stillige maader/ der udi forandret oc omsat/ efter som det bef. andtis tienlig / oc Algens Undersaafte udi Almindelighed tu forbedring oc gasn. Hvilcken nye Lovbog oc siden / udi samme Aar bef. andis/ efter de beste Mænds/ Underaafterne udi Norge / deris underdanigst begiering / vidffab oc vilik / oc naadigst er tilstedt/ paa Tryck at udgaa : Oc derhos naadigst ee alvorligen befalet/ alle Laugmand/ Borgemeftere/ Raadmand / Byesfogder/ Laugrettis Mand/ oc alle andre / som forordnede Dommere

ers/

ere/ eller Dommeris Kald/ efter lowlig Forordning/forrette skulle/ at de skulle rette dennem efter/ at dømme/ udi alle Sager/ efter fornemste Lov Bog : saa at alle de som kunde komme for dennem udi Rette/ maatte vederfaris det som Christelig/ billigt oc Ret er/ efter samme Lov Bogs indhold/ paa det onde/ wretfærdige oc wdedske Mennesker/ som med deris wretfærdige oc wtilbørlige Gjerninger/ høpiligen forførne Gud/oc der med ofte forarsage Guds Hæfn oc Brede/ baa de ofver dennem selff oc andre/ de maa fange deris tilbørlige Straff/ oc de Fromme oc Wfskyldige/ for slige Folckis Ondskab oc Trædsfæhed/ maa være frij oc forskaanit. Høyst bemelte hans Kongl. May. lofver oc/ selff at holde ofver forn. Lov/ oc Vndersaatterne i Norge/ der efter regiere/ oc dennem/ som en from/ mild oc god Wfrighed/ elske/ forfremme/ oc deris beste viide: En hver for wret oc ofvervold beskytte oc Handthefve / saa den Fattige saa vel som den Rige/ under hans Kongl. Beskærmelse oc Christelige Regimente/ skal nyde alt det Lov oc Ret er. Hvor om ydermeere er at læse/ udi forn. Norske Lovs Fortale/ *Dat. Hafn. den 4. Decemb. 1604. &c.*

Alias, at gifve eller giøre Lov/ forstaa/ naar nogen ved Rets ten tilkiendis at gifve Lov/ eller oc at Lovverge sig for nogen Sag (ved Fed) som hand er tillagt eller beskylt for. Saadan Lov eller Fed/ skeede gemeentlig i gamle Dage/ aff ens næste Slect/ inden femte Led/ 2. Mænd/ efter Lord. Forklaring/ oc kaldtis da Næffni i Rigen/ eller oc Rigns Fed/ *ut suo loco.*

Men *Christ. 4. Recept. lib. 2. cap. 6. art. 21. determiner*, at ingen Ad. lsmænd/ som findis til nogen Lov/ waa den tilstedis at Edle/ med andre end de som inden Riget boesiddende Adl ere Ey heller maa Worger nogen Lov giøre/ med andre end de som hans Medborgere ere. Bonde/ som til nogen Rigns Fed blifver dømt/ maa ey sin Fed at fulddrifve/ eller oc der til bruge andre end de som udi Hæret it med hannem ere boesiddende/ paa det Sandhed dis bedre kunde handtlysvis. etc. *Recept Christ 3.* forbiuder alle Dommere/ at finde nogen til Lov/ efter jectelse/ uden lowlig D. vjs/ eller for Numme sag. *Siger;*

gør oc derhos / Vanden Dommere fordriffr sig / imod Lovven / at
finde nam til Lov / da straffis derfor som vedbør / oc oprette den
som Lov gifvis imod / sin Raad oc Læring oc Slade iglen / oc være
der for: uden i Herff: abens minde derfor. *Allegat. Recept. art. 20.*

Veris Dorffe Lov formelder udtryckelligen / At den som Lov
skal gifve / skal næfnis 6. Mænd paa hver Side / saa gode som hand
er selff / oc næst hos hannem ere boesiddendis / som den Sag
vitterligt er. Ick: skal næfnis hans Frænder eller Svogre / eller hans
Næstaadsmænd / men fuldmyndige oc forstandige Mænd / som icke ere
befunden tilforne med vrang Eed eller falsk Vidne.

Not. 1: Siu aff dennem maa hand tage / oc være selff den Oe-
scade / oc sie sig selff fire / der icke er befunden med Meen Eed : Hand
skal sværae fuld Eed for sig / som Sag er gifvet / de andre skulle sand-
de hans Eed / med slige Forord / at de icke vide Sandere for Gud / eff-
ter deris Sæmoittighed / end de sværge. *unde lege Tyff. B. 14. cap.*
Dermeere formeld. *Sudi K. B. 8. cap.* at der skal næfnis Karle / til at
giøre Lov oc Eed med Karle / oc Qvindfolck med Qvinder / uden
Karle ere icke saa mange med Karlemænd / oc Kone med Koner. *parag.*
7. End siger *Texten ibid.* at mand skal lige saa søge Qvinde som
Karle / etc. *pete text. Allegat. item supra Vocab. Adelen.*

Lov / maa ey gifvis imod Sings vidne. *Jydsk Lov lib. 1. cap.*
37. & *Jus Seland. lib. 2. cap. 21. Lege infra Vocab. Singsvidne.*

Lov / som sættis uden Singe / er ey Lovdeelt / det er / saadan
Lov er icke lowlig. *lib. 2. cap. cap. 61. juris Cimbrici.*

Lov / gifvis for Afstet / effter *Jydsk Lov lib. 2. cap. 73. Recept*
Christian. 3. art. 20. forbiuder / at ingen skal findis til Lov for nogen
Moms Sag / etc. *Lege paulo infra Vocab. Moms Sag.*

Lov eller Laughæffd skal ingen til findis / uden hans Gien-
part der i nod fanger lowlig Kald oc Barsel / eller oc er til Bedermæle.
Recept Christ 3. art. 27. parag. 2.

Lov oc Laughæffd / som Riddermænds Mænd hafve giort /
maa Sanomænd eller Vidinger ey sværge imod / men skulle indstæf-

nis for Kongen oc Rigenes Raad / Thi ingen / enten Land / den mere els
 ser andre / maa demme paa de Sager som gielt e paa A' ciers 2. recks
 le: Liff. *Recess Christ. 3. art. 27. p. 27. 28. ut. Handf. sin. Frid. 2. art. 27.*
Recess Christiiani 4. lib. 2. cap. 6. artic. 14. & 26. Lige Sandmand
infra.

Løwdeelt / *vel Lagdeelt idem*, er det sem saa lewlig deelt oc
 forfuldt er / at det ey kand spildis / men er saaledis giort oc dretven / sem
 Løwen i alle maader udfræffer. *Vide det om Jyd. Løw lib. 2. cap. 61.*
72. lib. 3. cap. 27. & 55.

Løwfeld Mand / *diminutus capite. Lat.* er den som er feld oc
 forvunden med Løwen / eller oc den som Dom er offrer gangen for
 Tiufverj / Løgn / eller anden tre marckes oc 40. marckes Sag / ot bøde
 ti. Bonden oc Kongen / *ut in textu Jyd. Løw lib. 2. cap. 70. & in G. of*
fi. cap. 79. Recess Christ. 3. art. 17. & 26. Men hvorledis Løwfeld
 Mand kand søgls / om hand findis i anders Hæff / ser der em Jyd
 ske Løw lib. 2. cap. 69. Vdi Løwfeld Mandes Doe / tagis til Nam
 hvad der findis / om det end tilhører anden Mand. *Jyd Løw lib. 2.*
cap. 70. Lord. p. 28 31. 79. Vide supra Feld Mand. Ekaen.
Løw lib. 6. cap. 9. siger : Om den Man dræbis / som er feid for Tiuf
verj / da tage hans Frænder ey Bod / men den Mand / hannem lod selve /
oc i Være hæffver. etc.

Løwfeld Mand maa siqen Ortae imod Løwen. *Jyd ske L. w*
lib. 2. cap. 71. det er / ey forflytte eller afhænde sit Godt. Lege in pun
cto om Skellas Bryde / & infra Vocab. Origet Mand.

Løwfelde / *intestabilis. Lat.* oc andre / tom paa Ere / Lempe oc
 Stand / Mand ere mindre end Løwfasie / maa gaa i Dette / oc svare
 for dennem self / om de tiltaldis / Men de maa ey søge nogen paa deris
 eagen eller andris vegne : Men hvoder skal gaa i Dette for dennem.
Vise Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 17. & Rigenes Ret. art. 58. & 59.
Item Fortelning supra.

Løwfuld / 3. at giøre Løwen fyllist / med Vøder oc Sacfald /
 saa vijs nogen hæffver brut / oc er tildømt at bøde eller udgiffre *ut Jyd.*
Løw lib. 2. cap. 23. Løw

Løwhæringet/ ere tvende væderhæffte Mand/ som fordris
 oc af Herrisfogden udnæmnd paa Linge/ naar nogen skal gifve Løw/
 eller oc driue sin Jord oc Eghedom under Løwhæffde: hvilcke for-
 tvende Løwhæringet skulle være med paa Aasteden/ oc høre oc see/
 at den Løw rettelig gifvis oc gioris/ oc at see oc skønne/ om den Egen-
 dom rettelligen indzaais/ saa oc Løwigen/ uden nozens Klage oc mod-
 siælse/ biffør indvurt oc foret/ den Mand som paa alder under Løw-
 li. Løwhæffde/ oc rolli. besiddeise/ at efterfølge/ saa hand hvercken brast
 Løw eller Bæren/ hvilcket for- tvende Mand eller Løwhæringet/
 siden inden Linge/ ved Eed/ skulle vidne oc affsige/ saa den som E-
 pendummen tilhører/ eller oc den som Løw gifvet hæfver/ der effter
 Land fange Lingsvidne/ etc. *Recess Christ. 3. artic. 20. par. 29. ult.*
 formelder/ at Dommerne ell r Herrisfogderne/ skal gjøre Kongens
 Lænsmand/ udi hvis Land ere/ Arlige Regenskab/ med klare Regis-
 ter/ paa alle deris Mæfne/ som Løw hafve gifvit hvert Aar/ disligeste
 paa alle deris Løws Mand oc Løwhæringe/ etc. *Vide text. praalleg.*
Et supra Vocab. Løwhæffde.

Løwløs/ er frj for all Tiltale/ ut Jyd. *Løw lib. 1. cap. 44. Alias*
 At være wifendia for Snact eller Paasæfne. *Recess Christ. 3. art. 20.*
 formelder om Momenne sag/ at den som derfore sictis/ skal findis Løw-
 løs hjem. *Alias* Løwløs Land forstaats ved den Mand/ som ey er
 væderhæffta/ hand sigis at være Løwløs/ i det hand hafver ingen
 Ero eller Lofve hos nogen/ formedeist Armod/ eller hans Skalks
 heds lyd/ etc.

Løwmaal/ *Dica, actio forensis. Lat.* Land kaldis alt det som
 imod Løwen forbrøds/ oc igien ved Løw oc Ret Land søgis/ begyns
 dis/ driueis/ oc ved *Process* oc Kettergang fuldendis. Der om *Vide*
 Jyds *Løw lib. 2. cap. 29 Et 40. Lige Vocab. Sex Rger. infr. 2.*

Handfæstning *Friderici 2. artic. 8.* formelder/ At hvo som haf-
 ver Tiltale til nogen/ enten om Gods eller Dienere/ da skal hand det
 forfølge med Kette/ effta Løvens oc Necessens liudelse. *Vide Necess.*
Christ. 3. artic. 24. om den som talder for flere Løwmaal/ *re. Not. a.*

Den som er under Nogens Deele oc Forsølaning / maa ey anden søge eller tiltale / med noget Lovmaal / med mindre samme Lovmaal / reyses aff hviss Rætte / hannem oc hans Nederpart imellem er : Eller oc Sagen var glort afhængig / før Presvone ofver hannem ere brudte / da maa hand oc siaden hans Lovmaal med Rættten udføre. *Lege Vocab. Rømnings-Mand / & Dict. Nogens Ret / artic. 58. Alias.*

Lovmaal med Sandmand / faldateris ey mindre end sex Bøger / *ut est text. iur. Cimbr. l. b. 2. c. p. 6. Wicleret art. 7.* Dog skulde Sandmand eller Næss / strax efter Givningen er steet / cphæsviss / oc siden inden siette Bgers Dag efter de ere lovwige cphævede / giprederis Lovg / hvad heller Eiftermaals Manden mæder eller ey. *Obne br. Christ. 4. Dat. Koldinghus den 14. Augusti, 1590. Quia persecutio omnium causarum super quibus tenentur, Veridici: Et ock Næss / discernere suo juramento, debent fieri per tria placita, Lord. parag. 8. Lege Vocab. Sandmand infra. Jus Seland. lib. 3. cap. 25. parag. ult.* formelder / At den som søger anden for Fædelsmaal / eller 40. marcks Sag / til Lands Ting / bør ey længer at opholdis end til fierde Lina / (forstaa) om den som tiltalis / ey vil møde. etc. *Lege Vocab. Søger infra.*

Lovfæt / *reus Lat.* sigis den / som er lovwlige forfuldt / inden Ting / oc med Rættten lovwæld / til sine Vøder / enten for Liusverjeller andet / som angaar ens Tre oc Hals. *ut Jv. ffe Lov lib. 2. c. p. 108. in text. alias* Lovfægt Mand / sigis om den som er Dom ofvergangen / enten for Gield eller i andre maader fældt / som arlige Sag / hand sigis Lovfægt indtil hand retter for sig. etc. *Hinc.*

Lovfægt Fæ / er det Fæ som hafver w-vane / oc derfor til Ting oc Bognestatne klaget / affliust oc fordeelt / saa det icke maa aaa frijt / Marken hvor det vil / som Gaardbrødere / hvilck ere Dren / Svin oc Gedebucker / oc saadan skadelig Dvæg. *Jv. Lov lib. 3. cap. 60.* Dsligeste oc saa de Heste oc Dvæg / som vorde skabbed / de maa i lige maader affliust oc forleggis til Ting / oc siden jagis i Dyns oc
Blø

Bløde/ oc drabis uden vilde. *juxt. 1. text. cap. 55. lib. 3. Vide Raade*
Qvæa/ supra Item Banefuld Qvæa/ infra. 1.

Løvfstud / det er Midsummers Mand / eller den som hafver
 finzit op for Luffverj. *Vide Luffverj/ infra. 1. Al Æs Lingsstud. ut*
fuolo. o

Løb Smør/ er et slags Smør Land vilde/ som reanis gemeen-
 Ra'i Sygftinde stiftte/ for 3 Pund Smør/ i Danmark/ saa vel som
 i Norge. *K. B. 20. c. p. 116.* At udi hver Løb Smør skal være 3. Bis-
 mer Pund rent Smør / foruden Leben / (Løb / 3: aff Barck eller
 Halm gjort / hvor udi Smøret forvaris for Skærm/ etc.) Men udi
 hver Bismerpund / skal være 24. Marck / som skal hede solff Skaa-
 lepund/ ofver alt Landet/ uden udi Bahus Lan oc Wigen etc. *ibid. pa-*
ragrapho 4 & 5. Lege Vocab. Regt/ infra.

Lødemarck var et slags Mynt udi gammel Tid / galt $\frac{1}{16}$ deel
 affen Reichsdal. er nu fem marck 10. skilling. *Vide plur. 2 marck. alias*
Lødemarck Spliff / ut e. l. m. Marck infra.

Løfter eller Heftelser / som den giør (for anden/ inden eller uden
 Lands) der en sine 25. Aar / tøj til sit Løfte icke spore / Men den som
 saadan mindre Aa inaers Forstriffning tager / hafver Skade for
 Niemgiæld. *Recif. Christ. 4. lib. 2. cap. 18. par. 23. Vide Lands Lov*
supra.

Løgen/ mendacium, falsitas, confictio, fabulositas. Lat. Løgen
 oc Baq ale/ torbindis udi Guds Lov/ oc satts lige imod Blods ud-
 gydelse/ Uer Luffverj. Der om las Mose 3. Bog 19. Cap. v. 11 &
 16. Sprach. Cap. 20. v. 26. 27. 28 & Cap. 25. v. 18. Hvo som ta-
 ler fortrædelige Løgen / hand ska icke urdsfn. Salom. Ordsprecks
 Bog 19. Cap v 5. Men heort die Løgnere stulle straffie/ effter
 Værdslig. L w / (de som vidne Løgen) der om las *Recif. Christ. 3.*
art. 10 & Constit. Christ. 4. Dist. Koloinghus den 14. Augusti, 1590.
Handsf. Frid. 2. art. 43. & infra Bidne.

Løgenartige oc letsardiæ Skrifftere / fabulose, mendaciter
 Lat. e: saa at forstaa paa dette ste / Om en Lovindis Person/ udi aa
 xxxij binbare

benbare Skrifte / icke udlegger den rette Varnesfader / med hvilken hun Synden bedrefvot hafver / Men en anden / som sig oc for Varnesfader udgiver : Da / saa fremt saadanne Løgenactige Skrifftere self / inden et Xi rding Aar / der næst effter / gaae til Sandheds bekjendelse / da benaadis de paa at skriffteis igien / for deris Forargelse. Men befindis eller bevissis dennem saadant ofver igien / da straffis de til Raagen / oc forvissis Landet / oc den som dennem der til bract oc forlejed hafver / bør at actis for en Løgnere oc mindre Mand / oc hans Vælede forbrut til hans Herskab / Hafver hand ing-n Boes lod / da dømmiss hand i Jern. Samrat Lower oc om Qvindis Person / som sig Løgenactig paa tager / at være Varnemoder / oc der paa staar aabenbare Skrifte. Forsee sig Adels Personer her udi / straffis effter Kongens oc Rigens Raads sigelse. *Recess Christ. 4. lib. 2. c. p. 5. art. 5. Legt Vocab. Hittes Børn.*

Lonseye / furivum Conjugium, pellicatus, Lat. Vide Skaan. Low lib. 13 cap. 5. 6. & 8. Nota. Lader Kone eller Møe ligge hos sig i Løn / oc vorder det cabenbarit / enddog hun tier / saa følger dog ders paa Leyervidis Bod / som er 9. marc. *Jyd. L. 10 lib. 2. c. p. 18. Skaans Low om Ordbdemaal cap. 10. siger / sex marc / som hendis Lauvarge skulle opbære : Aff saadan Bod fanger hun intet / fordi det skeede med hendis Ville ibid. Item Diet. Jyd. Low lib. 2. cap. 18.*

*Recess. Christ. 3. art. 60. siger / At den som ofverbevissis / at være Jomfruefræncere / skal bøde 9. marc til hendis rette Berge / det er tre Richsdal. som skal forstaais om Dalers marc / effter som Daleren den tiid galt tre marc / oc otte skilling grot / til dens Herskab / Glesningen gjorde / som da var halffanden Richs dal. Mens nu / effter *nova Constit. Christiani 4. skal bødis 12. Specie Daler.**

Den Norske Low siger / Hvilcke Møer eller Qvinder / som icke forsørgis aff deris Frænder / med nødtørfftig Kaaft oc Klæder / blifve de beliggen / da tage deris Bærg icke meere Ret for dennem / end en marc Sølf. End vil hendis Frænder hielpe hende til Gifftermaal / med Hiemgafve / effter 6. Mandis tycke / oc hand da / som hende belaa / vil

vil icke første hende/ da bøde hand sig Ket/ for den hand betaa / som 12. Mand dømme hannem til: Men biuder hand sig til Vøder/ oc Frænder ey ville vedtage/ men der imod hæfne paa hannem som hende betaa / da hæfne de paa Sagisløs Mand/ oc bør derfor at bøde/ effter Loven. *M. B. 25. cap. p. 122. 1.*

Men alle de Møer oc Qvinder/ som Frænder opholde med Kaast oc Klæder/ blifve de betiagen/ da bøde hand / det gjorde/ imod Frænder/ som Vod bør at tage/ (eller oc imod hendis Mand/ om hun er gifft) saa som 12. Mand kand kiende/ Ket at vare/ saa de saar tyliji / for den Banare dennem skeede / oc for hendis Gifftermaal hand spilde. *Lege Vocab. Beligger supra, & cap. ibid. parag. 2.* Qvindens næste Arvinger epbxrge saadan Vøder. *ibid. Lege Vocab. Fri Qvinder/ item Jomfrukænkere supra, & Løbactighed/ pauld infr. 1.*

Løpstige / kaldis Tralle oc Sienerer/ som løbe fra deris Husbonde uden forloff / Vas oc Afkkeed / oc igien kand gribis oc betradis paa saadan deris Kænt/ de kaldis Løpstige. *Skaan. Lov lib. 7. 14p. 20* Ydermeere om saadanne/ som forløbe deris Tienis/ oc Lære/ deris Straff oc Forhold/ der om læs *Reces. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. par 12 5. & supra Handvercker.*

Løbactighed / *Venus, In. ontinentia, Lat.* de Personer som bruge Løbactighed/ skulle udgifsve til Herkabet/en Kants Person 12. Reichsdal. oc en Qvindis Person 6. Reichsd. oc staa aabenbare Skrifte: Hafve de icke Middel / de fulde Vøder at udgifsve / da effter deris Formue/ oc med Jævnheit paa deris Kroppe at straffis. Oc de som saadant aff nogen aff dennem tiere end engang begaais / da straffis hand effter Forordningen om Jomfrukænkere / 1582. udgangaen. *Lege Jomfrukænkere.* Men er det med betiagede Qvindisolk/ Forsielsen skeer/ da straffis paa Formuen / oc Kreppen med Fængsel/ oc hun tredie gang/ uden all Raade/ at siubis til Kagen. *Reces. Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 4.*

Nota: De sig udi Løbactighed eller andet saadant forsee/maa icke fraholdis Sacramente/ vor Heris Jesu Christi Nadvere/ men
 skal

skal annammis / effter en sand beredelse / oc aabenbare Skrifftemaal / enddog Herf. bct er ey tilfreds stillet. *ibid. Lege Løgenactig oc Letfar- dig Skrifftere Item Vocab. Student infra.*

Løbsactighed iblant Adelen / hvorledis der med forholdis / der om see *Recess. Frid. 2. art. 12.* som formelder : Naar nogen Frue eller Jomfrue lader sig beligge udi Wæare / da skal hendis Væare / hende strax tage / oc Fængsligen lade indsætte oc forvare / udi hendis Liffs tid / oc alt hendis Gods til sig annamme / oc det altsammen nyde oc beholde / saa længe hand hende saa udi Fængsel oc Forvaring holdendis vorder. End / dersom hendis Væare / eller oc andre hendis Forvante / findis der udi forsømmelige / oc der med seer laiennem Fingre / off- ver tre Maaneder / effter at sligt bliffver aabenbaret, da haffver Lehns- manden Guldmact / hende at paagribe / indsætte oc Fængsligen forva- re / hendis Liffs tid / oc hendis Gods til sig annamme: dog naar hun ved Døden affgaar / skal hendis Gods igien komme til hendis næste oc rette Arffvinge eller Ectebørn. *Allegat. Recess & art. 12.*

Beligger nogen Adelsmand / nogen Frue eller Jomfrue / som aff Adeler / oc det hannem skielige offfoerbeyffis Land / da bliffver hand ærløs / oc lige saa foractet som hun er / der sig haffver ladet beligge. *GaardsRet / art. 16. parag. 1.*

End / beligger nogen fattig Karl / som icke er aff Adel / nogen Frue eller Jomfrue / som aff Adeler / da hand at straffis paa hans Hals. End / rømmer hand / da vare ærløs / oc skal ingen maa taage hannem udi Steniste / uden hand vil svare til hans Gjerninger. *ibid. parag. 2. Lege Vocab. Dierffvols. Item Adelige Fruer supra.*

Løse / er med Kiøb at frigtære / *l. tunc redimere*, enten med Sølf / Guld / Penge / eller andet. *Hinc*, at løse en Fange ud / oc at Borge ham ud / etc. *Alias*, At ud løse den som i noget Gods / for sin Gield / eller i andre maader / kand være lowliqen udi indført Hvor om besee *Kiøns Ret / art. 53. & supra Vocab. Indførsel.* Eller oc / at indløse sin rette Odels Jord / som nogen kand være frakommen / imod Lowen. Hvor om see *Norsk Lovs O. B. 4. cap. & supra Vocab. Forsald. & Hinc*

Hinc, Løskyndige / sigis udi Rigens Ret / naar nogen giffvis L&S aff Forsølgningen / hvorledis hand da er mæctig / sit Guds at affhænde / om saadan Løskyndige er steet til Ting / *art. 40. ibid. ut suo loco.*

Løse-Karle / eller oc Løst-Folck. *Vanus, Dissolutus, frivolus, laxatus.* *Lst.* er lige saa megil / som Løsgængere / *ut infra.* Om de skulle stæffnis til Ting / da skulle de stæffnis der som deris Hiem er / eller oc der som deris Arvinger boe / inden Hylckis / ligesom Bonde / til den Gaard hand i boer : (eller oc Mundelig Stæffning / etc.) thi der skal hver Mandis Hiem være / som hand det kiender / oc næffner det inden Fierding / uden hand næffner det til en Herre Mandis : thi ingen maa giffoe Sag paa andens Guds / oc en heller maa hand næffne sig der hiem / uden saa er : Vil hand icke siye / hvor hans Hiem er / da maa hand stæffnis / udi hvilcken Mandis Gaard hand vil / der Sag hafver ofver hannem at søge / oc der tiltalts. *Norsk Lov K. B. 27. cap. Lege Vocab. Stæffning infra.*

Nota: Bønder-Sønner / eller Drenge / Løse-Karle / Husmænd / oc Bissekræmere / maa icke omløbe paa Bøgden oc Kjøbslaa : Bønder maa en tage sig Løse Folck / Mand eller Qvinde / til Husværelse / Men de Løse-Karle som icke haffve saa meget / at de kand feste dem Gaarde for / skulle tage dem Lieniste / enten heelt eller halffe Aar / oc icke gaa i Baedage : Icke heller skulle nogen Løse-Karle / som giffve sig ud for Baadsmand / føre nogen Kjøbmandskab ud aff Landet : oc alt forbemelt / under 8. Ortuger oc 13. Marckis Bøder til Kongen. *Diēt. lib. 6. cap. 23. Lege Vocab. Baadsmand. Item Husmand supra.*

Løsgængere / eller omløbende Dagdriffvere / maa en stedis at omgaa / som icke kunde bevise / sia for billig Løn at ville tiene / hvor de behøffvis : Men paa hvis Staffn saadanne Løsgængere findis / da maa de anholdis / oc *examineris*, Fyffer oc Gewehr fratagis / oc ofver dennem Dom hendis / til Holmen at arbejve / ihans Mænest. Fern / der som intet andet (som høyere Straff bør) end Løsgænger / hos dennem findis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 2.*

End/ findis nogen/ saadanne Løsgængere til sig at holde/ dennem huse/ hale eller herberge/ de haffve forbrut deris Faste/ til deris Husbonde/ oc der foruden/ om dennem ofverbevisis/ nogen ulovs lig Madskabje/vidskab oc fellic/med saadanne at haffve hafft/da staa derforre til Rette/oc straffis som vedbør. *Dict. loco & supra. Lege Vocab. Huser. Item Klobet supra.*

Løskyndige eller oc Løskyndigen *idem*. Det ord findis fornemmelligen oc brugis udi Rigens Deele oc Forsølgning: Om den som løst gisvis aff Forsølgningen / under Forplict / den Forsølgende inden en vissé tid at stille til fred s/eller staa under samme Forsølgning: Saadan Løskyndige skal skee til Ting/ siden være den mæctig/ som løst giffvet er/ is Gods at affhande/ med mindre andre hafve hannens i Forsølgning/ thi dennem kand med Løskyndigen deris Ret oc Retsfergang icke hindris. *D. R. Rigens R. 6. 71. 70.*

Nota: Efterkommer hand icke hans Forplict/da begynde den Forsølgende sin Forsølgning som hand slap. *ibid. Lege Forsølgning supra.*

Løspre/ *bona*. *Lat* det er Guld/ Sølv/ Penae/oc alt andet indhafvenderprendis Gods/ Kiebstad Gods/ Mølle Gods/ oc *opponeris* Land oc Jordegods/ baade i Norge oc Danmark.

Den Norske Lov siger: At all Løspre skal stiftis lige i to Parter/imellem den som igien lefver/oc den Dødis Arffvinger: Forstaa/ om enten Mand eller Kone er død/ uden Vørn: Dog skal all vitterlig Gield først betalis aff Fellig Boe/ *ut suo loco*. Men anderledis med Odal eller Jordegods/ thi det falder til rette Odelsmand. *A. R. 3. cap. paragr. 7. Nota:* Rispbe Gods oc Pante Gods/ stiftis som anden Løspre. *ibid.*

Lutheri lille *Cathechismus*, skal *Epitomeris*, oc noget forkortis sommesteds / oc end faaledis med hans egne beholdne Ord tryckis for Rngdommen/baade paa *Latine*, oc *Danske*/ at brua is stittelligen/ som det sig bær. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 5. Lege infra Vocab. Rngdommen.*

Lydē / *Latinē cicatrix*, der om taler Jydske Low *lib.3. cap. 20. & 13.* Men vorder store Lyde paa / som er / om Munden stander vrang / eller Nøse / eller Næse / da vurderis det aff gode Mænd / oc bøddis der efter. *jure Seland. lib.3. cap. 10. 12. 13.* Skaanske Low *lib.5. cap. 11. 13. & 22.* om Orbdemaal *cap. 21.* Ydermeere her om *supra* Lest / *& infra* Saur. Lyde skal bøddis efter gode Mænds Rasiun oc Kiendelse / etc. *Vide Lemmelest supra. Item Minde infra.* Om Lyde kommer paa Lege: *Qvæg / der om lege Vocab. Ley: Qvæg supra.*

Lyd:heat / *3:* at hafve saadan Rycte oc Medfart / som en känd vel nøyes med / *ut*, om Fletføring ey vil nøyis med den Kaast oc Vareskægt som den Mænd känd aff Red komme / hannem indtog (dog efter Dannemænds Siun oc Kiendelse) da staar det hannem frijt for / at affare / dog det hand indførde / bekommer hand intet aff / om hand ey vil blifve oc nøyes som sagt er. See her om Skaanske Low *lib.2. cap. 16.* *Vide supra* Fletføring.

Lyritter. Eed / er et Norrsk Ord / oc beskriuis ubi *Luff. B. 16. cap. in titulo.* Hvillet bemercker / efter Textens udvisning / *3* Mænds Eed / *ut*, Alle *5.* marck's Sager / oc *4.* marck's Sager / skulle værgis med *3.* Mænds Eed / to skal næfnis paa hver side / oc der aff beholde hand to som si: ket er / oc være selff den tredie. *Item*, en Marck Sag / oc de som mindre ere / skal oc værgis med *3.* Mænds Eed / dog skal icke næfnis uden en paa hver side / der aff beholder den som sictet er / hvilkken hand vil / oc være selff den anden / oc sile sig selff den tredie. De siger Lo: wen ydermeere / At saadanne Eeder skal stande / indtil mand skal hafve *2.* Mænds Eed / eller en Mænds Eed / thi en skal svære for en Bre / oc to for *2.* Bre / *eodem lib. & dicto cap. 16.* *Lege Vocab. Meen: Eed.*

Lysē / er ot ophlyse eller forlynde noget nyt for Meeniigheden. Ordningen befaler / at der skal lysis *3.* gange / oc *3.* Søndaae efter hver andre / aabenbare aff Prædickestolen / i den Christen Kirckis Forsamling / for de Personer som acte at begifve sig sammen i den hellige Ecteskabs Stat / Hvor om see *Frid. 2.* Ordn. om Ecteskabs Sager *parag. 1.*

Ellers brugis oc næfnis det Ved Lyse/ at skilliche steder i Lowerne. *ut* Jyd. Low lib. 2. cap. 7. Kongens Bress/ skal lyse Sandmand i/ paa det Herris: Sing/ som de skulle være Sandmand. *Et* cap. 9. *ibid.* Lysis en som Low er / 3: Malls en lowlig efter / (forstaa) Manddrab/ om det icke strax lowlig forsolais oc paatalis. *Vide Vocab. Donn infr. 2.* Hvorledis Manddrab skal lysis til Lands: Sing/ *dict. lib. 2. cap. 8.*

Eller oc at lyse for ens Lovmaal/ det er/ at hafve sin Ret for beholden/ etc. *Item* Jyd. Low lib. 2. cap. 112. om fundet Gods/ som icke vorder oplyst til Ting eller Kircke. *jure Sch. nd. lib 6. cap. 5 & 27.* Hvorledis Slegfred Barm lysis i Riøn oc Kuld/ det er/ *Etis* eller antagis til rette Arffving/ det laris Jyd. Low lib. 1. cap. 21. *Ex R. ser. p. 0 Christ. 4. Dat. Hafn. den 30. Jun. 1589.* udvissis/ hvorledis der moa hyses Fred ofver Manddraberen/ naar hand er søren til Fred oc Vord/ *publicare pacem super homicidium.* Ellers at lyse paa Ting/ Land oc kaldis / at imodsigge eller giøre Gienmæle imod nogen. *ut jure Se-land. lib. 5. cap. 1.* Lysen det hvert andet eller hvert tredje Aar. *20. Akiar:* Om nogen hafver Jord/ som hand hafver løst eller klobt for Penge/ ud i 30. Aar / oc ingen Lysning er paa / 3: Paatale eller Gienfigelse: da liss den fra ham for fuld Penge/ som den er værd. *Nora.*

Lysning er ingen nyttig (forstaa om Odels Jord) uden de begge vedtage/ som solde oc klobte. Siger enten dem Ney/ da staar det paa Bidne der hos var/ der Klob fluttis. *O. B. 9. cap. Lege Vocab. Enck.*

Maal/ *causa, res, actio. Lat. er Sag ut. Mæfninger skulle ey* soærges eller skielne om nogen Maal / 3: Sag / den Dag de tagis/3: den Dag de vorde næffnt paa Linge. *Jyd. Low lib. 2. c. p. 52. Vide lib. 3. cap. 23.* Om mand dræber/taarer eller hæffner for det Maal / eller Sag / før var affhandlet / da bødis ofver anden Vod 40 marc. etc. *Hinc LowMaal/OrbødeMaal/LeyMaal/LeyerMaal/SaarMaal/SkrifteMaal/ etc. der om wide hvert paa sit sted. Alias, at tage sine Maale / 3: at tage sin tulde Ruffning eller Baaben paa/oc fare udi Læfning. Jyd. Low lib. 3. cap. 7. Hinc.*

Maalsmand/ 3: Læksmand eller Forsvar / *cognitor. Latine.* som nogen kand hafve/til at forsvare sin Sag/ inden Linge/eller andens leds/ hvor behoff giøris. *ut: Fuldmæctige/Bærges/eller Formyndere/ etc Alias, Maal oc Bæct/ etc.*

Maal/ *utine Mensura,* hvad heller det er med Alne/Skleppe/ Lynde/eller Bæct/ der om findis Guds Bud oc Befalning saaledis: **Ret Bæct/ret Pund/ret Skleppe/ret Kande/** skal være hos eder. i den 3 Mose Bog 19. Cap. v. 35. 36. Læs den 5. Mose Bog 25. Cap. v. 13. 14. 15. 16.

Maal med Alne / skulle ofver begge Riger udi Kløb oc S. I/ skee med Sielandste Alne / hvilket udi alle Kløbstæder i Danmark paa Raadhuset/ aff Jern giort/ skal ophængis / hvor effter alle andre skulle lignis oc maalis. Hvo her imod giør/ hæffter forbrut alt hviis med anden Alne ut maalis / oc det foruden straffis som ved bær. *Recept Christ. 4 lib. 2. cap. 11. art. 3. Lige Alne supra, Item, Norff Lowes K. B. 29. cap.*

Maal med Lynde/ her i Danmark/ maa ineen brugis / uden den som er brant med de tre Löwer / or det Aarstal 1602. eller oc den der med ofver ens kommer / foruden Ribet us Lehn / som aff Arrilds

tid hafver hafft sit sær Maal. Hvo her imod giør/straffis som den der Kongl. Forordninger icke viude acte. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 11. art. 2. Lege supr. 1 Vocab. Løffe/ & infra Lønne.*

Maal med Væct / skal ofver alt Riaget inaaen brugis / uden Riibenhaffis Væct. *Vide dict. Recess Christ. 4. lib. & cap. ut supra. Lege Vocab. Væct infra.*

Den Norske Lov *determinerer*, at all Væct oc Maal / skal leggis i Forvaring i Kongens Gaard / under Laugmandens oc den Gaarden besidder/ deris Laase/uden naar Laug. Linaet holdis/da skal det vare der til stede/ at hver mand kand rette sine Punder/ Væct/ Bismar / Sønder/ Skiepper oc Aline/ oc skal prøfvis med Rug oc Vand/ oc skal hver Maalekar vare brandt med Brande / som Kongens Ombudsmand udsender. Befindis nogen at omgaais med falske Sønder/ Skiepper/ Væct/ Bismar/ Aline eller Maal/ da straffis ders fore effter Loven. *K. B. 29. cap. paragr. ultimo. Nota: Det giordis oc saa vel behoff / flittig at effter seeis paa flere steder. etc.*

Anno 1651. den 15. Julii. er naadigst forord. aff *Reg. Frid. 3.* paa det ald wbillighed udi Maal kand forekommis / oc affskaffis/ da skal ingen vare formeent / som selger eller yder Korn/ med et ret Stryge Traa/ self at stryge/ enten Lønne eller Skieppe/ som maalis med/ oc intet Topmaalis / aff Rug oc Viug / uden Punde/ Londen oc Punde/ Skiepper/ naar Landgilde ydis udi Sieland/ Skaane/ Syen/ oc Smaa Landene. *parag. 3. ibid.*

Ingen maa bruge anden Maal eller Væct / at maale eller veye ud med / end hand bruger at maale eller veye ind med. *ibid. p. 179. 4. Lege Vocab. Raadstue infra.*

Det er oc Lehnsmændene frijt fore tilladt / saa tijs de det goet oc nødigt er acte / udi Borgernis Huse at lade efftersee / hvad Maal de bruge *par. 5. ibid. Lege Voc. 1b. Lehnsmænd.*

Tilge made forplictis *Accise.* Mest:erne udi Riibstaderne / at gifve act paa / om nogen anden Maal bruuis/ end den som er tilladt. Hviis anderledis befindis / da Øffrigheden det at angifve / vare forplict. *ibid. parag. 7.*

Wor:

Borgerne forpligtes oc saa / sielff hvært Nar / deris Bect oc Maal / tvende gange / nemlig til Paaske oc Martini , paa Raadhuse sit at fremvise / om det saa lowligt oc ret er som det sig bør. Befindis nogen / at haffve eller bruge anden Maal eller Bect / end som naadigst befalst oc tilladt er / da den af actis for en Falskener / oc hafve sin Woelsaad forbrut. *Allegat. Forord. Frid. 3. paragr. 8. Lege Vocab. Tønde. Maal infra.*

Maal paa Lømmer oc Master / effter deris Palmer / Dumer / oc Fødder / der om *vide* Forordin. *Dat. Kjøbenhavn den 2. Septembr. Anno 1628. &c.*

Maadband i Herrit / : at være wgift / eller areløs giort til Herris Ting / for Lufverj / eller oc Ran / ofversoren / der om *vide* Slaan. *Low lib. 7. cap. 9.*

Mæle / er at tale eller paatale / saa oc udsige / Klage oc forkynde noget til Ting. *Intendere actionem. Latine, ut,* om Manddrab. *Jyd. 1. Low lib. 2. cap. 9.* Mælis ey lowlig effter / etc. da maa mand ey effter mæle / uden Kongens Orloff. Det er / Manddrab som er forst. ugd / maa ey paatalis / spænd Kongens Orloff : Kongens opreisning forhvarffvis. Der om *lege supra Vocab. Efftermaal. Hinc,* at mæle til Kiebs / : at dømme til Kieb / eller næffne Kiebs-Mand. *Jyd. 1. Low lib. 1. cap. 50. & lib. 2. cap. 17.* Hvor Sandmand ere skylldige at svære / om saa vorder mælt / : dømt. *Et cap. 81. ibid. Alias* Tligien mæle / er / at imodsig sin Bederpart / naar nogen udi Jordskifte oc Deeling oc forsnellit / eller oc i andre maader forwrettit. *Vide jus Selvend. lib. 4. cap. 30. &c. Hinc.*

Mælende / er talendis / forstaa udi Ketten / saaledis / at Børn kand gaa i Nette / naar de ere komne til Skieldes Alder / oc de kunde forstaa oc giøre forskiel paa Ret oc wret. *Alias* at være wælende / det er Wmyndige / som ey forstaa sig paa Ketten / som Møborn / der ey kand eller maa kiære hvad dennem imod brydis. *1. Jyd. Low lib. 1. cap. 29.*

Mæle-Bærste / det Ord findis i den Stielandske Low. 4. Bog

37. cap. in textu. Et unis dog at gifve tviff/hvad det egentlig skal betyde / effterdi den Glosser er ey brugelig udi voris Danske Ret eller Sprock / men os gandske ubekjendt oc fremmit / for for^m. Capitels Indhold / er om Kjøb paa Jord oc des Medfart. Ordene liude saaledis:

Mæler mand til Staffns ved anden om Jordkjøb / (∴ om mand loffver oc tilfuger anden Hiemme / at vil selge hannem sin Jord / oc skide det til Ting) Vil hand ey holde det / da bøtte 2. Dre. End fastter hand ved hannem / oc vil ey holde (∴ om hand slutter Kjøb / oc selger det fuldkommelig) da bøde 6. Dre. End skøder hand hannem Jord inden Ting / da skal hand holde det. End gytther hand ey holdit / (forstaa / om hand necer / eller oc kand ey hsemble det hand selger oc bortskøder) da bøtte hannem 3. marck / oc gifve der til Lyfter Eed / at hand gytther ey holdit.

Loven siger ydermeere / At det er lige fuldt / om mand mæler til Staffns ved anden uden Ting / om Jordkjøb / eller fastter / eller oc skøder (inden Ting) thi da skal hand dyllie / Mæle-verste / med tredie Mandes Eed / forstaa / hand skal affværgge med Eed / self tredie / at hand ey lofvede oc tilfugde hannem Jorder hiemme : oc Fæstning / det er Fuldkjøb / som med Ord oc Haandtag er fast / skal affværgis med siette Mandes Eed : oc Skøtning / ∴ om skødt vorder / da skal affværgis med Lyfter Eed / oc der foruden bødis *ut supra*.

End beholder hin Jorden udi tre Vintre / enddoq hun vorder ey til Ting skøt / da er hand dog ved fuld Bær / ∴ Lov / lige som hun var paa Ting skødt / baade mod hannem der solde / oc saa mod hver mand / forstaa / Lovens meening / hand beholder Jorden / uden den vorder hannem affoundit effter Loven. etc. *vide praelegat. text. Lege Vocab. Jord om nogen kjøber / supra. Skaan. Lov lib. 4. cap. 14. 15. & 16. & Vocab. Nærilskjøt infra.*

Mageskifte / *permutatio*, er / at bytte eller skifte med anden / enten Jord eller andet Gods. *Sic Magelatu* / hvor til Inaen maa nødis / uden hans villie. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 54. jure Seland. lib. 4. cap.*

30. & 35. Men er nogen Mageskifte skeet lowlig / inden Ting / oc der paa findis Tingsvidne / da stande det forfulde / oc kand ey iglen-
kaidis. Dog kand ingen / enten Kronen eller andre hortskeffte vjderen /
end de med Hefte hafve at opbræge oc annamme / som oc forstaais om
de Mageskifter giort ere / med mindre derforre tilforne er skeet udleg.
Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. artic. 5. 5. Legz Studiskat.

End de Mageskifter / som skee i Norge / med Kongen oc Kro-
nen / de Bønder eller deris Encker / som boe der paa / skulle der fr a ey
frangis / saa længe de lefve / med mindre de Gaarden / imod Lowen /
grofvellig forbryde / effterdi Lowen tilsteder Bonden den Gaard hand
engang fæster / sin Liffz tid at besidde / oc hand icke aff veed naar hand
den fæster / at hand anden Landrot skal bekomme. *Recess. Christ. 4. lib.
3. artic. 26.*

Malcker mand andens Kiser / *mulgeo. Lat.* forstaa / uden Fors-
loff / at stiale sig til / det er et meget slemt Tusverj. Dog formilder
den Norske Low Straffen / saa det icke straffis egentlig som stoere
Tusverj / men til Ragen / oc siger: Om mand malcker andens Kiser /
miste sin Hud / uden det skeer aff Hunger / oc da gielder Skaden som
værdt er. *L. L. B. 35. cap. parag. ult.*

Malm oc Erzgruber / *Scaptensule. Lat.* des Forhold oc Fri-
hed i Norge / Der om see *Recess. Christ. 4. lib. 3. art. 41. & supra Vo-
cab. Verigwerck.*

Mand / *Vir. Lat.* er Høsbonde / som skal regiere sin Hustrue
oc Liunde med Fornufft / oc være Herre i Huset. Læs Esthers Bogz
første Capitel / *vers. ult.* I den første S. Peders Skrifvelse 3. Cap.
v. 7. *Epist. Pauli ad Ephes. cap. 5. v. 25. 26. 27. 28. 29.* Til de Colosser
Cap. 3. *vers. ult. Vers. Refem. Cap. 4. v. 1.* Mand skal dog icke være en
Low i sit Huus raader Syrach Cap. 4. v. 33. Elff en from Svend
Cap. 7. v. 27. Lad dig icke vende fra din Hustrue / som elffer dig. *Eo-
dæm lib. cap. 27. Ydermeere læs Syrach 33. Cap. à vers. 29. ad fi-
nem capituli.*

Mand / som er 20. Aar gammel / regnis icke i wmage Skiff-

te / Men 20. Aar gammel Mand / tager selff sit Guds oc PENDINGE at forvare / eller faar det hvem hand vill / som er selff Myndig / eller trøstter dennem det at forestaa. *Norske Low A. B. 21. cap. parag. 1. Lege Vocab. Wmage infra.*

End den Mand / som er 15. Vintre gammel / er for Alders skyld / Vidnis før / oc tager selff Ret for sig / om hand vorder med Afvind misgiort: Skal hand oc fuld svare / om hand misgiør ved andre. *ibid. paragr. 2. Lege Vocab. Mindre Ari: e paulò infra.* End mistet Mand sin Hustrue / eller Hustrue sin Mand / oc den igien leffer / er yngre end 20. Aar / de maa dog selff forestaa deris Bergemaal / oc andre Mænds / som kand stris under dennem / maa oc faae andre det / om de det heller ville. *ibid. parag. 3. Vide Vocab. Bærgemaal.*

Mand eller Qvinde / som Gifte sig / i Norge / uden Franders Raad: hafve der med forgiort deris Landskyld oc Rettighed / ved deris Afvinge / i 3. Aar. *A. B. 21. cap. parag. 4.*

Mand / maa døbe Børn / oc ey Qvinde / om Mander til. *Jyd. Low lib. 1. cap. 2.*

Mand maa ey selge sin Konis Jord / uden hand haffver Omgot / det er / lige saa got ved at hette / eller oc Børn ved hende. *Jyd. Low lib. 1. cap. 35. jus Seland. lib. 5. cap. 1. Skaan. Low lib. 1. cap. 8. 9. 10. Lege supra Bonde pag. 110.*

Den Norske Low siger / at Manden skal raade for sin Hustruis Penge : dog bør Manden at lade være frøls / som hun faar i Hi:ms Gifte : Thi at alt det Guds / som med nogen Ret skal udspøls / der skal ingen Gafve imod komme. *A. B. 2. cap. parag. 6. & 7. Lege supra Vocab. Gafve.*

Mand oc Qvinde / (forstaa Eccesfold) ere skyldige at fød:is aff begg:is deris Guds. *Jyd. Low lib. 1. cap. 36. Skaan. Low lib. 1. cap. 7. Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. thi de er eliqe rjæe / naar de ere komne i Eccesfab / effter Lextens Anledning. jus Seland. lib. 1. cap. 20.*

Den Norske Low formelder : Om saa steer / at nogen aff deris Elect / enten paa Mandens eller Qvindens side / formedels Alderdom /

dom/ Sattigdom/ Siugdøm / eller udi andre maader/ kunde komme udi Banmact / da skulle de opholdis aff begge deris befoftning. *A. B. 3. cap. par. 2. s. Lege Vocab. Ectesolck supra.*

Man: s personer / tage i alle Arff imod Qvinder to Lodder Jyd. Low lib. 1. cap. 4. s. & jur. Seland. lib. 1. cap. 4. 6. 10. 23. Skaan. Low lib. 1. c. 10. 27 siger/ At Mand vinder Mand's Lod i Arfve / for di hand er Mand. *Vide Broder. Item Vocab. Ectesolck supra. See den Dorst: Low's. A. B. 7. cap. 1. Arff. etc.*

Mandat eller Mandater / ere alle Konglige udgifne Befalninger / som Lehnsmandene (hvad heller de ere i Raad eller ey) saa vel som all anden Under: Offriahed / skulle lade sig vare alvorligen befalede / oc der med hysveindseende / saa de holdis de effterkommis / oc aldelis intet tilstede / der imod at giøris eller effterladis. Forordning *Frider. 2. Dat. H: sfn. den 19. Junii, 1582. Lege supra Vocab. Lehns Mand.*

Mandater/ om Losactsheds Aflofsning/ om Sværgen/ Item, om Hellig brøde oc Bø: netu: t/ skulle oplæs is tvande gange om Aaret (af Prædicke stolen) nemlig/ *Dominica Palmorum. & Dominica quart. 2. Adventus. Re: es Christian. 4. lib. 1. cap. 1. art. 18.*

Mandbod / *expiatio homicidii, lytrum. Lat.* er Bod for Mand: drab effter Lowen/ trende 18. marck/ hvor om *vide Jyd. Low lib. 2. cap. 9. lib. 3. cap. 21. Skaan. Low lib. 5. cap. 1. 3. 9. 10. & 15. Lege Vocab. Bod/ supra. Item Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 10. siger/ 18. Currant Daler/ halff til den Skyldigis Herstab/ oc halff parten til den Dødi: næste Arvinger/ Lege Vocab. Drab/ & Jydste Low lib. 2. cap. 28. wide text. allegat. & supra Vocab. Guld Mandbod Item Saels infra.*

Manddrab oc Manddrabs Straff/ er paa Lifvilt udi Guds Low. Thi hvo som udstyrter Menniskens Blod/ hans Blod skal oc saa udstry: is ved Menniften/ udi Mose 1. Bog 9. Cap. v. 5. 6. i den 2. Bog 21. Cap. v. 12. 13. 14. i den tredie Bog 24. Cap. v. 17. i den 4. Mose Bog 35. Cap. v. 16. 17 18/ 19. 20. 21. 30. 31. & lib. 5. Cap. 19. versib. 11. 12. 13. Hvo som tager Sverd/ hand skal omkomme med

Sverd/Matth. 26. v. 52. Vforvarendis Manddrab/ skulde icke straffis paa Liffet/ men Manddraberen skulde flye hen til de forordnede Frij Stader/ oc bliive der/ indtil den ypperste Præst døde/ skulde saa effter den Dag vare frij/ dersom hand bleff saa længe inden den Frij Stads Marc: stiel. Læs der om udi Mose 4. Bog 25. Cap. v. 9. ad v. 29. udi Mose 5. Bog 4. Cap. v. 4) 42. & Cap. 19 v. 3. 4. 5. 6. 7. Forbandet være den/ som tager Gafver/ at slaae den w: skrlt ige Blods Siel/ oc alt Folckct skal sige Amen. I den 5. Mose Bog 27. Capitel/ v. 25.

Manddrab / *Homicidium*, hvorledis der med skal holdis / effter voris Bardslige Lovver / der om talis fornemligen udi den Jyd. Lov *l. b. 2. c. p. 2. 3. 8. & 11. Receß. Christ. 3. art. 21. Gaards Ret art. 1. 2. 4. & plura in Constit. Christiani 4. sub Dato 1589 & Receß. istius, lib. 2. cap. 10. Den Norste Lovs Mand H. B. 1. 6. 9. 11. & 15. cap. Singf. B. 5. cap. Item jure Seland. lib. 6. cap. 5. Skaan. Lov lib. 5. cap. 1. 2. 3. & 35. & supra Vocab. Drab.*

Receß Christiani 3. art. 21. formelder / Om nogen Rigsstads Mand eller Bonde / gjør nogen Manddrab / oc det icke steer aff Baade eller Nødverge / oc Manddraberen gribis / både Liff for Liff / oc hans Hofvitlod være forbrut / haltt til den Dødis næste Arsvinge/ oc halff til hans Herskab/ oc Manddraberens Slect der med være qvist for all ydermeere Feyde / oc ev beivarais med noagen yder mere Bod. Men dersom saadanne Manddrabere / oc deris Medfølgere / undkomme / da skal Sandmand eller Dæffen der om stielte / oc ey Bod sørre derfor festis. *Lege textu præallegato, item Norst Lov M B 1. cap. Lege Vocab. Bod supra.*

Receß Christ 4. lib. 2. c. p. 10. siær / Hvor Tvist oc w eenighed iblant w: frij Folck sig begifver / skal en hver være forplict / w: ycke oc Manddrab at hindre oc forekomme : Men steer Manddrab / da skal en hver ho: varendis / være forplict / Manddraberen at hindre / at hand ey berkommer. End / undkommer Manddraberen / da ere de alle forplict / at forstæffe hannem til stede / inden 8. Dage / eller oc en hver

hver aff dennem gifve fuld Mandbod / som er 18. *Currente* Daler. (Hid hører den gemeene Regel/ *Qui malum, cum possit & ratione off- fuit debeat, non avertit, reus esse pronuncietur.*) Gindis en Formuen at bøde/da straffis paa Kroppen/med Fangsel oc Arbejde. End giør nogen med Haand:ierning / da straffis hand effter Lowen oc Necessen. *Allegat. Recepsib & cap art.1.* End skeer Manddrab til Skibs/ da skal Manddraberen holdis til stede / oc ansvordis Øffrigheden. End / undkommer hand / da svare alle i Skibet ere / hans Gierning. *SøRet / cap.26.*

Gaards Ret *art.1.* siger : Hvilken Mand anden slaer ihjel/ forstaa til Hofve/ eller i Gaarden / oc vorder greben med jerske Gier- ninger/gitve Liff for Liff. End rømmer hand med Kiendis gierninger/ oc vorder hand siden fangen eller greben/da straffis effter Lowen oc Ne- cessen. End siger hand Ney/oc er der tvifl paa/da næstnis 12. 8. eller 6. Mand aff Gaarden/som skulle svare der om. *art.2.* Men er det giørt Nødverge/ da hafve Skaden for Hiemgield. *art.4. ibid. Lege Nød- verge infra. Item Drab supra.* Men hvorledis Manddraberen skal søge Lands: Ling/ oc biude Bod/ oc derfor stille Forlofvere/ der- om *lege Skaan. Low lib.5 cap.35. & Vocab. Barthæ / infra.*

Manddraberen/*occisor, homicidia. Lat.* skal rømme Kircken oc alle Samsund/ indeil Bod er udlaqt/oc Tryg er foren. Skaan. *Low lib.5. cap.15* End rømmer Manddraberen/oc flyer/saa hand. en kand spørgis eller betradis/ oc sværis Fredløs/da bøde hans Slec- tinge til den Dødis Frænder/rette Landebod effter Lowen/oc der med være Angerløs for Feyde/ oc hans Hofvitlod være forbrut til hans Heskab. *Re. es Christ.3. art.21.* End/ bevjis/ Manddrab at væ- re giørt aff Waade oc Nødverge / oc sværis Manddraberen til Bod/ oc blifver til stede/da bødis trende 18. marc/effter Lowen/oc en meere / oc gielde hver til Bod/som hand udlofver. *ibid. Lege Fuld Mandbod / Item Fredløs infra.*

Ordinans fol.39. & 40 siger : Om Manddraberen er for- ligt med Heskabit/ oc hans Venner som drabt er/ da skal hand/ eff-

ter gammel sædvane / tage nogle til sig aff sine Kyndinger oc Venner /
oc gaa om Søndagen til Sognepræsten sammesteds / oc der strax efter
Prædicken / for høye Altare / giffve aabenbare sin Anger oc Kuelse til
fiende / for alle / etc. *Plura lege Vocab. Landsvijs supra.*

Manddraberen / som opberger Stud / aff Frænderne / oc ey
vil bøde / men rømmer bort / hand bøder imod Wonden oc Kongen /
hver tre marc. End / bestyldis hand / at hand tog det fra Frænderne
imod deris villie / da forsølgis derfor som for andet Lurfveri. *Skaan.
Low lib. 5. cap. 1. Men hvorledis Frænderne kunde nødis til / med
wen at bøde med hannem / det findis in eoæm lib. 6. cap. Lege Stud
infra.*

Mandhellig / vel Mandhelligløss idem, sigis den Mand /
som er feld med Low oc Dom / paa sin Xre oc Boeslod / for nogen
Sag / oc næfuis det Ord særdelis i Lowerne. *Jyd. Low lib. 2. cap. 18.
lib. 3. cap. 27. 28. jure Seland. lib. 3. cap. 26. 28. lib. 4. cap. 3. lib. 5. cap.
28. Vide Lagsøgt supra.*

Mandheld / eller Mandheldeløss giort med Ketten / *in puncto
contamencie*, eller i andre maader / kand sigis om den / som er feld eller
Lowforunden til sine 3. marc / saa hand icke maa gaa i Kette / før
end hand retter for sig / oc igien fanger opreisning for sit Mander-
maal eller Xre : hvilket skeede i formere Tider fornembligen / effter
Lowen / med trende Laudagers Deele / oc 14. Dage imellem hver Lau-
dag *Vide Jyd. Low lib. 2. cap. 6. om Lowmaal med Sandmand. Jus
Seland. lib. 3. cap. 26. siger / At der skal fire Dingdage til / Hvor om
besee supra Vocab. Hørings deele. Item Receß. Christ. 4. lib. 2. cap. 6.
art. 13. som oc der med ofvereens stemmer.*

*Jyd. Low lib. 3. cap. 28. siger / om saadan Mandheld igløss
giort / at hand skal bøde først fulde Bøder / for de Gierninger hand
var Lagsøgt for / oc siden ofver rette Bøder / bøde Kongen oc Wonden /
hver 3. marc. End siger Texten sammesteds / Draber nogen den
Mand / der hand søgte til hans Mandheldigt / da holve hand sin
Fred / Verier / oc om hand slaer eller saarer hannem / da bøde icke derfor.*

Sielandske Lov 3. Bog 28. Cap. siger / At 3. Mand skal dømme Mandhelge aff Bonden/ forstaa/ 2. Mand til Herristogden. *Vide supra Voc. b. Delt. & Høring etiam supra.* Den som saaledis bliver Mandheldløs gjort / oc ey vil sine Bøder udgifve/ effter at der er lowlig Tingfiæret / da maa den hannem søger (efter Lovens tilladelse) tage til sig hvem hand vil/ oc berste eller saare hannem/ dog saa / at de icke drabe hannem / eller giøre hannem Affhug / saa hand vorder Kryckemand paa Langfromenen / (*pat. ante litera L.*) Endnu siger Lerten ydermeere/ at hand maa ey berste eller saare hannem paa Ting / oc ey saa nær ved Ting / at de Mænd paa Ting ere/ kand det see/ oc ey i Kircke/ oc ey paa Torvet/ oc ey hiemme til hans eget/ eller der som hans Hiemhus er/ oc ey heller i Lethings ferd etc. End vil hand oc heller hans Fæd: Guds: tage/ da maa hand tage halvve meere end hand skulde bode. End hafver den/ som søgt er/ ey Fæ / da gaar Bøderne paa Kroppen/ etc. De beskifvis den gandske *Processibid.* meget vijtsøfftig oc udførlige / som er at see *text. allegat.* *Vide Jnd. Lov lib. 2. cap. 59* som formelder hvorledis Feld: Mands Fæ maa tagis. Ydermeere om Lowfeld Mands vdpctighed / lege *c. p. 68. 69 70. 71 ibid. & supra Appellatio & Lowfeld.*

Mandvorne Døttre/ *puer, adul: a virgo, potens viri virgo, nubilis virgo, viripotens. Lat.* Saadanne maa mand ey forholde eller hindre at gifstis / (den). S. Povelis Epistel til de Corinth. i det 7. Cap. v 36 37. 38. 39.

MangerSkab / 3: Kjøbmandskab / Næxlerj/ Lufferj/ eller oc Suflerj aff somme kaldet : Saadan MangerSkab/ forbiudis alle at udfare med i Herredet eller Haffner / i Norge / oc der enten at fiske eller selge. Icke maa Bønderne heller selge udi Herredet / eller paa Strande/ Fæ/ Faar/ Svin/ Gæs/ Høns/ Smør/ Salt/ Baldme / Lærit/ eller andet/ undertaaigt Benfarendis Mand/ til et Maaltid eller to/ med alle Baarene skal føris til Kjøbstæderne. *K. B. 10. cap. parag. 7.*

Maning / eller at mane/ *culmen. Latine.* er et ret gammelt Danff Ord / oc betyder saa meget / som at skielde / esse eller udfodre
ne

nogen paa sin Tere: Befommer den Skade som maner eller Esker/ da regnis det anden for Nødverge. *Vide GaardsRet art. 5. Item Constit. Regis Waldem. Kallingburgi Anno 1360. paragr. 23.* det forklar is det oc at være Skielden oc Skieldsbord / hvor med een sin Beders part angriber oc ofverjer / *præsertim: in iudicio* hvor med den som saaledis skielder / kand tage sin Sag / oc der foruden bøde Bonden oc Kongen / hver tre Marck / *secundum* Handf. *Erici parag. 26. & Handf. Regis Olai, parag. 30. Item Handf. Waldem. 2. ubi dicitur:* Ingen Mand maa anden for Skield eller Skyld mane / o: skielde. Her skal actis / om saadanne Skields ord skee for Retten. Dog maa ingen gaa fra Hofvitsagen / thi for Ord / som enere Tere egentlig paa glebende / maa en Tere: dom udstedis. *Lege supr. Vocab. Deele / & Recels Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 27. Item Birck:Ret art. 21. Aliàs.*

Maning eller Indmaning *idem*, er Fordring / som kand forstaais / om nogen udgiffver sit Bress oc Forplict paa Skield / til en vis Tid at betale / under et ærligt Indlager oc Indmaning / oc saadan sin Forplict icke effterkommer / da maa hand moris eller indmanis / oc bør der effter at holde Indlager / o: holde sig inde / udi hvilcket Nerberg hannem blifver forelagt / til hand betaler / under hans Tere Forklenering / effter Indstæffning / hvilcken for^m. Indmanings Forstæffning / en hver tilstedis at annamme / til Forsiæring for sin Skield. *Ex privileg. Christ. 3. parag. 13.*

Forordn. *Frid. 3. Dat. Hafn. dens. Julii 1651.* formelder / Om nogen aff Adelen udgiffve deris Bressve paa are oc Maning / oc icke tilbviligen sig der effter rette / en heller effter Opkrifvelsen / med betaling indstille / eller oc holde Maning / effter deris strenge Forplict. Da paa det at *Credit* oc strenge Forstæffvelser / maa blifve udi den tilbørlig Act / som det sig bør / oc en hver Erlig Mand er plictig / sit Bress oc Segel at holde. Da om nogen icke sit Bress oc Segl / med betaling eller Maning effterkommer / oc saadant lowlig bevffis / oc der paa stæffnis / (forstaa / for hans Kongl. Mayest. oc Danmarckis Rigis Høyviffe Raad /) Da blifver / uden ydere *Dilation*, dømt / effter

ter Forordningen at stande til Rette. *Allegat. Forord. Fridr. 3. ut supra.*

Monopolium maa ingen hafve/ forstaa saaledis/ at Kirck evergerne skulle forbindis til en Mand / at tage Kirckens fornøden Vare hos / det maa icke tilstedis / men Kirckevergerne frijt for (saa oc forpliet) at søge det beste Kiøb bekomnis Land : Thi aff hvad somhelsst Aarsage nogen leverer noget til Kircken/ got gioris dog en videre i Resgenskabte/end got Kiøb andenstedis hafvis Land. *Recess Chr. st. 4. lib. 1. cap 4. art. 76.*

Marck / *Didrachmum* Lat. betyder). en sort Mynt/ som her udi Danmark hafver været brugelig / ba ide udi lebende Mynt/ saa vel som udi Guld/Sølf/oc andre Vare. En marck Mynt *scilicet* Lat. hafver varit aff begyndelsen). Lod Sølf/ da en Rixsdaler galdt 2. Marck: oc da meenis Marck Danske oc Marck Lybsk at hafve varit it. Siden stiede vor Dal. op til 3. Marck / udi *Christi* 3. tiid/ oc saa der effter til 4. Marck / at Marck Mynt bleff icke en et halff Lod/ som nu er en Ort. Dernæst hafver varit et slags Marck/ hvor de findis udi gamle Brevve eller Jordbøger / kaldet Lødie Marck/ som hafver guldet oc endnu gielder $\frac{1}{2}$ deel aff en Rixsdaler / som var (der Dal. ring alt 3. Marck) halffredde marck 5. skilling/ som nu er 5. marck 10 β. thi 6. β. er nu $\frac{1}{2}$ aff en Euckende Daler / *alias* kaldis den marck Sølf/ som er 5. β. grof/ eller en Lødie marck Penge/ som *Episcopus VViburgensis in G. off. cap. 5. lib. 2.* vidner / det saa allestedis at firkaatit/ hvor der talis udi Loven om Marck. *Vide supra* Lødie marck. Men Lødie marck Sølf/er 16. Lod Sølf/ som er et halff Staalepund/ eller 8. Rixsdaler udi værd. Marck Guld udi Væet/ er oc 16. Lod Guld / men Lødie marck Guld gielder atskillig/ effter sin Zusaß / som 13. 14. 15. lødia/ etc. Marck udi Væet/ er allestedis et halff Staalepund/ som udi Jern/ Bly/ Vex/ Garn/ R. y: berj/ eller andet/ etc.

Marck Guld i Jord/ var i gammel Daae/ udi værd/ 8. marck Sølf/ eller 40. β. Grof. En Marck Sølf/ er 5. β. Grof/ eller en Lødie

die marck / som altid hafver guldit $\frac{1}{2}$ deel aff en Ricksdaler / *ut supra. Item Skilling Grot infra*

Jydske Lov *lib. 3. cap. 12.* siger / Vonde der hafver en Marck Guld i Jord / gisre ud Tredings Hassne / (var 4 Mand i Lething) fordi / at Tredings Hassne reyste ey aff mindre / end en Marck Gulds værd / som var / der Daleren galt 3. marck / $23\frac{1}{2}$ marck Penge / eller halff ottende Ricks daler / hviseket da kaldtis en Marck Guld / naar det bleff lagt i Jord / o: Jord dersore sigbt / etc. *Lege Vocab. Landboe supra. Aliàs.*

Marck oc Skov / *campus, & sylva. Lat.* hvor de mødis / da hør den der Skov eyer / saa langt som Greenene liude / oc Roden rinder / uden det er Alminding / der eyer Kongen Jord / oc Venden Skov. *Jyd Lov lib. 1. cap. 53.*

Marckeder / *Panegyris. Lat.* maa ey holdis paa nogen hellig Dag / men skulle opsattis til anden Søgnedag effter samme Fest / paa det Guds Tieniste ey skal forsømmis eller vanhelligis. Befindis nogen / at obne nogen Kramboder / eller at holde noget sal om hellige Dage / som forn^o. siaar / de hafve forbrut / hvis der sigbis eller selgis / oc der til 20. Daler halff til Kongen oc halff til Byen. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 22. art. 1.* Oc hvor noget Marcket / uden for Byen paa Marcken holdis / der maa ingensteds paa Marcken / enten Mad eller nogen slags Driick sal holdis / under samme Mads oc Driicks fortabelse / halff til Byen / oc halff til Kongen. *Dict. Recept lib. & cap. art. 2.*

Marckeskiel / *latine Terminus agri, vel fines agrorum, unde actio finium regendorum. De qua.* Jydske Lov *lib. 2. cap. 21.* Border der Tratte om Marckeskiel / da skulle Sandmand aff det samme Herrit / stable / enten med Stock eller Steen / oc svære siden paa den sted / der som Det Skiel er / at de hafve giort Det. End / er det baade Marckeskiel / oc Herrits skiel / der mand tratter om / da skulle fire aff et Herrit / oc 4. aff et andit Herrit / de der næst ere boende / skielle om det sandiste de vide / oc svære paa steden / at de giorde Det / oc liuse det siden paa Linge. End / er det ey Minde til / at før var omforet / oc vil

vil Kongen ride Marckeskiel / da staar det for fulde / dog maa hand ey komme aff ro: vare til / saa at det er dølt for enten aff dennem / der i den Deele er : Bedre er det dog / at Marckeskiel sværis / end ridis / fordi / det er dem best vitterligt / der næst sidde. End / er det oc om Marckeskiel / saa / at de der boe i en By / hafve kjøbt (Jord) i en anden Bye / da skulle de kalde paa deris Kjøb / paa Bædermaals Ting / det er et Ting / før end foret vorder / eller før end Kongen rider Marckeskiel. *Lege Vocab. Stuff/ & Særlig infra.*

Ydermeere / hvorledis den *Process* skal drifvis / det finder den gunstige Læser vijsløffig oc udtryckelig / i *Christiani 3. Recept art. 27.* hvor formeldis: Om nogen klager paa Marckeskiel / som ey er Minsde til / eller Sandmands Bress / ey heller findis Steen eller Grabel / da skal den som klager / gifve alle Lods Eyere oc Jord Eyere Børsel / til deris Huse / 3. Dage tilforne / om hand er i det Herrit / før end hand kalder paa Sandmænd / eller 34. Dage / om hand er uden Herrit / oc inden Lands : men er hand uden Lands / da gifvis hannem 6. Ugers Børsel tilforne. End / hafver ingensteds Boepæl her i Riget / da gifve hans Bonde Børsel / der paa Voligen boer / der som Træcten er / effter som forskreffit staar. *Lege infra Vocab. Nebdeeling & Soelssiffte.*

Jus Seland. lib. 4. cap. 15. formelder / at 13. Oldinger skulle sværges Marckeskiel / etc. Men twistis om Marckeskiel / hvor Herrit / Bye / eller Birk / mødis / da tilkræffis heltten Sandmænd eller Oldinger / i Bye / eller Birket / oc heltten i Herredet / hvilecke samtlige skulle sværges ret Marckeskiel / som de vide at forsvare. *Birckeskiel art. 10. Lege Vocab. Oldingers Eed infra.*

Nota : Marckeskiel skal sværgis paa stæderne / oc siden Illusis paa Ting / idest / affsigis paa Ting / oc der effter tagis Tingsvidne. *Vide Skaan. Low lib. 4. cap. 7.* End / er nogen Bidne til / at før var om foret / oc lefver nogen Mand aff de der fore / eller oc der om findis Sandmænds Bress / at tilforne er giort oc foret Marckeskiel / da skal der ey meere om sværgis. *Jyd. Low allegat. text. cap. 21. lib. 2. Recept Christ. 3. art. 27.*

Adhuc Nota: Hvo der flytter Marckeskiel de ere forbandet/ effter Guds Lov/ oc alt Folket skal sige Amen/ i den 5. Mose Bog 27 Cap. v. 17. Læs sammesteds det 19. Cap. v. 14 saa oc Salom. Ordsprock 23. Cap. v. 10. 11. *Hinc* Marckesteene/ *Terminalis lapis*, er Marckeskies Steene/ oc kaldis de Steene/ som Oldinger/ Sandmand/ eller Eyere/ sætte paa de steder/ som ret Marckeskiel svaris oc skal være.

Den Norffe Lov formelder: Om nogen Mand tager Marckesteene op aff Jordan/ oc sætter andensteds neder/ oc fører den ind paa hans Nærsyres Jord/ da er hand Syff derfor/ oc halver forbrut alt det hand eyer til Kongen: Men tager nogen Marckesteen op/ oc sætter ingensteds/ bøde Kongen 3 Ortuger oc 13. marc. Syff. 2. 9. cap. parag. 2. *alias*.

Marckeskies Gierde/ om de ere nedfaldne/ da skal hver lække sin Part: Hvem det ey vil gjøre/ bøde Skaden/ der aff foraar sagis/ 2. Dre Sølf/ til den Skaden siel. L. L. B. 29. cap. parag. ultimo.

Matte/ brugis til Skibs/ aff Halm gjorde/ gemeentlig underlagt løst Gods/ som Korn eller Salt. *Hinc* Matte-skravne/ kaldis det Korn eller Salt/ som blifver besiddendis i Matterne/ naar Skibet er lossat oc ledig gjort. Der om taler Sjø Rettens 66. cap. saaledis/ at ingen Vaadsmænd skulle befatte sig med Matte-skravne/ eller Matterne/ men Kjøbmandene skulle dennem selff nyde oc beholde/ om de dennem bekaastet hafve: Men Vaadsmændene skulle hafve dobbelt Primegelt/ for alt Korn/ oc andet Gods/ som føris aff Riget/ 4. Hvide aff Lesten/ der som Skibet lades/ oc der som det lossis effter det Lands Ret oc sædvane. cap. allegat.

Matv/ 3: Svoger/ eller ens Daatters Mand/ som skal være paa Linge oc sige Ja til/ om hand tagis ind i Fellig til sin Hustruis Fader/ forstaa/ om deris Fellig vorder liust/ eller oc hand tagis ind med viffe oc vurderede Penge. *jus Seland. lib. 1. cap. 11.*

Meen Fed/ eller oc Meen-Fedig/ *perjurus*. Lat. er den/ som med villie oc forsæt/ svar sig aabenbarlig om Meen/ enten det steer inden Linge eller andensteds. Hvil

Hvilcket Menneske der findis saa ugudelig / fordærvelig / oc
 sig selff saa fiendsk / at hand svar falskelig / eller icke holder den soeren
 Eed / hand der med modfiger / oc affsaaer / Gud Fader / Gud Son /
 oc Gud den Hellig Aand / oc alle Guds gode Helgen / oc de
 hellige udvalde Engle : Gifver sig med Liff oc Siel Dieflen /
 oc alt hans Seliskab i Helfvede / i Bولد / der at blifve oc bræn-
 de / med oc hos dem / udi Helfvedis Affgrund / til evig Tjyd /
 hvor slet ingen Forløsning er : En hver Christen Menneske / der-
 for Gud naadeligen bevare. Ydermeere om denne Materie, findis
 vjelsøfteligere beskrefven / udi en falsk Eeds udydning oc Forklarung /
 gemeenlii hos alle Lovbøger indbunden / er udgifvet Anno 1505. & su-
 pra Vocab. Eed.

Den Norste Lov formelder : Om nogen befindis at svære vran-
 ge Eeder / oc fremleder nogen Meensvarger / gifver Penge / eller truer
 nogen til vrange Eed med sig / saa oc om mand lader sig leje / at beska-
 de nogen Mandis Liff : da være de begge wdode Mand. End de der
 sværge sig om Meen / eller lod sig leje til at bære Løgenactig Bid-
 nisbyrd / være Fredlø i 3. Aar / oc icke befries fra den Sag de affvæ-
 gede med nogen Mandis Eed eller Bldne / thi de gjorde sig selff vnps-
 tige / oc bøde til Kongen 4. marcck Sølff / om de icke viste at hand soer
 vret : Men viste de at hand soer vret / da bøde 4. marcck / saa vel som
 hand / oc brændis till med i deris Ansigt med et Jern / til en evig Kiend-
 deise. Luff. W. 17. cap. Text. Allegat. Lege Vocab Eed supra.

Mette / er Fry-Mette / som vi nu kalde Fry-Pradickten / ligesom
 Nun-er Afftensang / som i gammel Tjyd Pawedommet hafver varit
 brugelig Vide Donn infra.

Minde / Memoria, Monumentum, Lat. 3: Hukommelse oc vld-
 skab / om de Ting som efftersøgis. Jnd. Lov lib. 2. cap. 21. Om der
 er Minde til / at spør var foret Marckestiel. End er der ey Minde til /
 etc. Recept Christ. 3. art. 27. J lige maader / om der plagts paa Marcke-
 stiel / hvor ey er Minde til. Jus Selawd. lib. 3. cap. 19. formelder / Ae
 saa hafver været i Minde / 3: Hukommelse / at mand hafver bæt for
 Aaaa iij Lpde/

Lyde/der hand Vaarde/hin anden 40. marc. etc. *Aliàs*, At tilgiøre en sin Lod/eller at være udi ens Minde/ det er/ at være udi ens nøye/ for hans Gaards affstaaelse/ eller i andre maader/ hvad det oc være fand/etc.

Mindre-Maringe/*minoris, minor 25. annis Lat.* Saadan-
ne/ deris Løffter oc Forpligtelser/ gielde icke imod Løwen / uden de ere
deris 25. Aar: De maa ey heller være andris Bærge/ maa ey afhænde
de deris Guds/tør ey heller svare til noget Løfte/som de giøre for no-
gen/enten inden eller uden. Riget/ fra den Tid Forordningen udgiel.
Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 18. paragr. 1. 2. End/ere saadanne Mindre-
Maringe i Forløfte med andre / som ere deris egne Bærger/ da
skulle de for de Mindre-Maringe icke være forpligt at betale / men
den Mindre-Maringis Anpart / actis som ingen Forlofvere var/
men den som sig der med hafver ladet nøye/ tage Skade for Hems
gield. *Lege Vocab. LandsLøwen/ & Dict. Recess lib. & cap. paragr. 3.*
End/understaar sig nogen/saadan Mindre-Maringers Forpligt at
ancke/eller ilde paatale/den actis lige ved den/der sig ved ulovlig *Con-*
tract behielper, oc den Mindre-Maringe/ saa vel som den med han-
nem i Løfte er / frij for saadan utilbørlig *injurie* oc paatale. *allegat.*
text. Lege Vocab. Kisb.

Mindre-Mand/*deminutus, in: estatus, notatus infamia, Lat.*
er den /som ved Løw oc Dom er sagt fra sin Ære. Eller oc ond Qvæn-
de/som ofverstjelder nogen med ærrørige Ord: de ere til hver Mind-
sommer forfalden/ 3. marc til Sagvolderen at udlegge: findis de
forsømmelige/til hver Midssommer at udlegge/da hafve forbrut hver
gang 43. marc/til tre Skiffte/etc. End/hafve de ey at bøde med/da
maa de/effter Dom/pligtis paa Kroppen/eller med Fængsel/dog uska-
delig paa Helbredden oc Førligheden. *Vide Birckelæst art. 22.*

Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 5. formelder/ Om nogen befin-
dis/anden at hafve tilbract oc forleed/ den bør at actis for en Løgnere
oc Mindre-Mand/oc sin Voelod til sit Herstak at hafve forbrut.
Lege Løgenactige Skrifftere / & supra Ehrørige Ord.

Den Norske Low formelder : Om nogen berøpmer sig/at hafve ligget hos nogen Qvinde eller Møde/ oc det icke er bevijligt/da både sig Bøder / som hand burde at bøde/ om hand hafde beliggethende/ oc blifve der til Mindre-Mand/*M. B. 25. cap. parag. 2.* End/ siel mand en Pris værd/eller mindre/da blifve Mindre-Mand. *Epif. B. 11. cap. Lege Vocab. Sicte infra.*

Misdedere / *maleficus. Lat.* som blifve dømt fra Liiff eller ære/fulle uden ydere forhaling/strax udstaa deris Straff. *Recess Christian. 4. lib. 2. cap. 1. artic. 5.* Men om Betænkende der udi indfalder/der om lege *ibidem*, & *Vocab. Lehnsmand / & Recess Frid. 2. art. 8.* Hvorledis saadanne Misdedere / som skal Rettis / skulle tilbiudis Præsten/sørend de henrettis : der om see Kirckens Ordinanß / *art. 12. fol. 54. & Recess Christ. 3. art. 13. Lege Vocab. Dommere. Item Hetsfab supra.*

Misrengning / er ingen betalning/forstaa/ Om nogle Kiøbslae tilsammen/ oc enten den Kiøbende eller selgende / vorder misrengnit noget/ enten til eller fra / da er det ingen fuld Betalning paa enten sider.

Den Norske Low siger der om : Kiøbslae nogle tilsammen/ oc den ene misrengnit noget fra / da maa hand kræfve den anden til ret Regensfab / oc betale hannem / hvis misrengnit var. *K. B. 2. cap. parag. 2.*

Mistænkte Personer / *suspectus personalis. Lat.* som vorder berøpeth/at lefve et letsærdigt eller skammeligt Leffnet/med hver andre/ bør at paaleggis/at de sig fra hver andre endeligen entholde : End oc saafaa/om de ere ledige Personer/ slet aff Byen/Sognen/ oc vel Herrit/ fra hver andre at begifve / med mindre de der til ydere Kirckis *Disciplin* ville forfalde/ oc straffis aff deris Herskab. *Recess Christ. 7. lib. 2. cap. 2. art. 25.*

Moder / *Mater. Lat.* arfver sit Barn/som sødis effter Faders døbd inden 40. Dger / om det Barn døer / effter det hafver fanget Daab oc Christiendom/ om det er ret Adelsbonde Barn. *Jydske Low*

lib. 1. cap. 1. & 2. Jus Seland. lib. 1. cap. 2. Vorder der skielnet eller tvil/
 hvad heller Moder døer før Barn/ eller oc Barn døer førend Mo-
 der/ der om skal vidnis ved Kions Nassn. Jyd. Low lib. 1. cap. 1.
 Slaansff Low lib. 1. cap. 4. Moder arfver en i Fæderne Jord/ om
 Bonden døer/ men i Kiøbe-Jord tager hun Lod ved beste Barn.
 Jydff Low lib. 1. cap. 6. Vide Skaan. Low lib. 1. cap. 22. Receß Chri-
 stian 3. art. 52.

Moder/ om saa kommer/ at et hendis Barn døer/ som hafver
 arvet sin Fader/ da arfver hun icke meere effter det Barn/ end et andet
 hendis beste Barn eller Steff barn. Jyd. Low lib. 1. cap. 9. w. anseet
 Faderen arfver Barnet alleene. *ut in textu ibidem.* Vide Skaan.
 Low lib. 2. cap. 7.

Men hvortledis Moder arfver hendis Barn i Norge / om an-
 dre Spdskinde ey ere til i den 2 Arsvetal/ det findis *ibid.* cap. 7. End
 er en Moder til/ da tager Moderfader oc Fader Moder/ Ectesøds-
 de Ere ingen aff dem til/ da tager Moder Moder/ Ectegiff/ den
 Arfve. *ibid.*

Moder arfver sit Frille Barn / naar det døer/ om det icke haf-
 ver Liffs Arsvinger/ om hun er Ectesød/ om Barnet icke er avlet i Ho-
 redom/ eller i Frændskab/ imod Lowen. *Dict lib. & cap. 5.* Aff Vder-
 meere siger Lowen *ibid.* at Moder arfver alle Løssøre effter sit Barn
 om icke Spdskinde er til. *p. 17 agr. s. c. p. 7.* i den 1. Arsvetal.

Moderen beholder hendis Børns Gods hos sig/ imeden hun
 er wglffet oc wmandet. Jyd. Low lib. 1. cap. 29. Jus Seland. lib. 1. cap.
 44. Skaan. Low lib. 3. cap. 14. dog skulle Frænderne hafve Tilsiun/
 at hun en forsøder deris Gods. *ibidem Require Barger infra.*

Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 10. formelder/ at Moderen skal væ-
 re frilt for/ effter hendis Husbonds død/ at annamme hendis Børns
 Gods under Bærgemaal/ oc det siden/ effter Lowen/ at forestaa/ dog
 at der paa tilforne giøris et Christelige oc rettardelige Skifte/ aff næ-
 ste Frænder/ saa der effter land vidis/ hvad Børnene i alle maader til-
 kommer *Vide Allegat. Text. & supra Vocab. Boen.*

Moder tager fuld vederlag aff Kjøbe-Jord / for hendis Jord / der soldt var for Trang / imeden hun sidder med sine Børn / om samme Jords værd ganger dem alle til Tarff oc Gode: Mandis hun siden / eller de fra hende / da maa hun tage saa meget aff Boesæ ustyffe / som hendis Jord var værd. End / aff deris Jord fanger hun icke / uden om Kjøbe-Jord er til / da tager hun der aff fyllist for sin Jord. Jyd. Low lib. 1. cap. 29. *Lege Vocab. Husbonden supra. Item, Recept. Christi. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. par. 17. 3. & 5.*

Moder / Broder oc Syster / hvorledis de tage Arff *in Successione*. Vide Jydsk Low lib. 1. cap. 5. Men hvorledis **Moder-Broder oc Syster-Søn** / *Item* **Moder-Syster oc Syster** daatter / arfve til sammen i Norge / det findis *A. B. 7. cap. 4. Arfve*. Oc hvorledis **Moder-Broder oc Syster-Søn Samfødde** / *Item* naar **Moder-Syster oc Systerdaatter** arfve sammen / det findis *ibid.* udi den 7. Arfvetal / *Lege Gang-Arff supra.*

Mollogs-Skielder: det Ord findis i den Sielandiske Low 3. Bog / 11. Cap. som formelder om Saarbod / oc maa uden tvivl / være forsat aff *Typographo*, formedelt Sprockets vkyndighed / dog skal saaledis forstaas: at for hvert Been / som ere saa store / at de kand høres ved Klang eller Liud udi Beckenit / naar Badskeren toer huggit eller slagen Saar / derfor skal bød is 2. Bre. Molling er Becken / Skielder er Liud eller Klang. *pete tezt. Lege Saarbod*. Oc ydermeere udi den Skaan. Low / om Orbdemaal / c. p. 30.

Monn eller Monnet / *id est*, Gafve oc Skend / (aff Voet) *Donum*, Lat. som Hustruen en maa gifve større eller meere til Sielegafve / end Husbonden gifver Ja til. Jydsk Low lib. 3. cap. 45. *Hinc Munne / jure Selana. lib. 1. c. p. 3. & 5.* der ved land forstaas alt Guds oc Bostab / som findis i Bondens Voet / som gaar lige til Arfve / naar Bonden eller Hustruen dør Barnløst.

Mord / er / om nogen forsatlig vild / med oplagt Raad / eller gjort Raad / som er Aaraad / legger sig i Beye eller Etie for anden / oc hanpem usformodentlig dør oc dræber. *De quo Vocab. supra sub Raad.*

raad. Et Jyd. Low lib. 3. cap. 67. & Lord/paragr. 68. *Qui negat se occidisse & tandem convincitur facti, is Morder dicitur: quia factuus suum negavit, sicut de furto.* Jyd. Low lib. 2. cap. 97. Vide Stjemand *infra*.

Mordbrand / *incendiarium*. Latine, er / om nogen med Forsæt / hiemmeligen eller i Løn / bærer Jld / oc der med anslicker nogen Mands Huus eller Gaard. Jyd. Low lib. 3. cap. 60. & iure Seland. lib. 2. cap. 19. lib. 3. cap. 1. Border hand tagen ved Gierningen / hafve forgiort sin Hals / oc gielde Skaden aff sit Gods / oc 40. mark Bonden. End / vorder hand forvunden oc feld med Lowen / gielde Skaden / oc rømme Landet. End siger hand Ney / oc dø / da verge sig med Herri: Næffn / dog skal Gierningen hannem først svarais paa Haand. Vide Jld *supra*. Item Jyd. Low lib. 3. cap 64. & Jus Seland. lib. 2. cap. 19. siger / Border handtagen ved saadanne Gierninger / da gaar det paa hans Liff / oc maa derfor brandis / eller brydis i Hiul. Lege Fær oc Følge *supra*.

Mordere / *sicarius, subseffor*. Lat. dømmis paa Hiul / de dømmis at itelis. Skaan. Low lib. 7. cap. 15. Mordere / Siufve oc Mandsmand / skulle aldrig hafve Fred / thi de frede ingen Mand. Jyd. Low lib. 2. cap. 6. Vide *supra* Kirkebrydere.

Morgen gafve / er en Foræring / som Brudgommen forærer Bruden / til første Kierligheds A mindelse / saa kaldet / fordi / den gemeenlig *presenteris* om morgenen / anden dagen udi Brylluppet / saa forordnet / iblant Adelen / at ingen aff Adelen / i Danmark / maa gifve høgere eller meere Morgen gafve / end 2000. Richs daler / uden det skeer med deris Arfvingers bevilling oc samtycke. Obne br. Frid. 2. Dat. Antvorfkow den 18. Octob. 1577.

Møge / *Virgo*. Lat. er *proprie*, den der icke veed aff Mand at sigge / ut, Pige eller Jomfrue / som tabe eller forfaste deris Faderne / om de uden Frænders Raad giffte dennem / eller lade dennem belligge / effter Jyd. Low lib. 1. cap. 8. & 33. Dog maa Frænder ey forholde hende at gifftis / naar hun kommer til Larvalder / de. Har gammel. *rens. praallegat.*

Den

Den Norske Lov formelder : Om nogen Møe eller Qvinde giffter sig/ uden sin Faders / Moders/ eller Broders Naad / eller dertis som bør hende at forsee : hun hafver forglort all den Arff/ som hende der efter kand tilfalde/ oc den tage Arffen/ som næst efter hende bør at arve/ lige som hun var icke til/ uden det kiendis aff Frænderne/ at hun hafver sig vel forseeet/ dog skal det ofverveis/ med den som raader hendis Gifftermaal. *Vide Vocab. Broder supra. Item A. B. 2. cap. par. 1. Lege Hufferffer infra, & Vocab. Daatter supra.*

End/ hafver nogen Møe/ sin Broders Bergemaal at forestaa/ da skal hun dog icke tage aff hans Penge/ sig til hielp/ forstaa/ at giffte sig med / Thi naar Barnet kommer til Larvalder / vil hand da gifve Søsteren/ eller hendis Mand/ Sag/ at de hafve taget aff hans Penge/ da skal den som Sag till: ggis/ sværge en Eed / at hand ingen aff hans Penge bekommet hafver : Kand hand den Eed ey gisre/ da legge ud saa meget bortgiffvet er/ oc hede Mand dis værre/ for hand icke bedre forestod samme Bergemaal. *codem lib. & cap. 3. par. 1. ult.*

Møe/ eller Kone/ som lader ligge hos sig i Løn/ oc tier. Ind. Lov lib. 2. cap. 18. & supra Lønneye. Den Norske Lov siger : Om nogen gaar i Seng til Qvinde/ oc vil komme hende i ont Kycte/ om hun kand forvare sig / at hand kand ey fuldkomme sin Billie / da skal hand bøde efter 12. Mænds Dom. *A. B. 5. cap. par. 1. ult.*

Møe / maa ey være Borgen for Penge/ eller for andet / oc ey nogen Mands Hustru/ oc ey Bonde Søn/ som er i Fellig med sin Fader/ fordi/ ingen Mand der ey haffver eget/ maa noget affhænde. Ind. Lov lib. 2. cap. 65.

Den Norske Lov siger / at ingen Møe skal raade for sine Penge/ uden hun er 20. Aar gammel / dog med henvis Bærgis Forsium/ uden hun er gift / med sine Frænders Naad / da maa hendis Mand raade ofver hende oc hendis Penge. *A. B. 2. cap. par. 1. 6. Nota.:* Møe tager Landnam / saa som hendis Fader / oc Encke / som den Mand hun først hafde/ skulde tagit. *Vide Landnam/ & L. L. B. 19. c.*

Møebarn/ maa aldrig sin Jord affhænde/ uden hun vorder saa
 B b b ij fat:

fattig/at hun den selger for Lifs Føde/dog skal det skee med næste Frants
ders Raad / oc maa ey selgis meere tilsammen / end for en halff marc
Sølf et Aar / som var i gammel Dage / der Valeren galt tre marc /
22½ Millinge Danske / som nu giør 45. β. oc gick i fordom tid / imod
et halff Pund Skyld / som hun maatte selge tillige. *Vide Jyd. Lov
lib. 1. cap 36. Skaanske Lov lib. 3. cap. 2. & 4. Item Norff Lov O. B.
9. cap. & supra Vocab. Eneke.*

Møg / *Fimus. Lat.* Møg oc Gisdning / eller at mølge eller
gisde / sigis fornemmeligen / naar nogen gisdner / möger eller ryce
ter sin Jord: Hvor om besynderligen talis udi den Norske Lov / *L. L.
B. 8. cap. unde lege Vocab. Traad infra. Alias Kjørlaugs Møg /
det kaldis i Lowen saa meget / som en Koe kand mølge en Winter /
som Lepending skal legge paa hvert halff Pund Land / eller bøde
Jordbrotten en halff Ore Sølf for hver der fattis. *ibid. parag. 2.*
End tager nogen Møg fra anden / oc gisdet sin Jord med / da bøde
de en marc Sølf / til den som Møget aatte / oc mølge hannem saa
megen Jord igien / oc sca vel som sit eget / hand möger med hans
Møg/hand afførde. *D. et. L. L. B. 13. cap. par 27. 2.**

Not. 1. Det Møg som den loed efter sig/der før boede i Husene/
skal den beholde/som kom i Woligen igien. *ibid.* Hvor aff slutti-/ at
ingen maa flytte eller afføre Møg eller Gisdning fra Boepalen / ey
heller selge det bort / men alt hvis som i saa maader avlis paa steden/
skal forblive / Jorden til beste. etc.

Mølle: *Mola. Lat.* Mand maa ey giøre Vand-Mølle aff nye/
uden hand hafver Dam oc Damsted/dog saa/at det flyder ey paa an
den Mandis Ager eller Eng / oc spilder ey med Dagflod / de gamle
Møller / der aff Arrilds tid hafve varit. End vorder Mølle giort
foruden Forbud/oc alle Mandis Klage/oc fanger den der bygde Lau
hæfd der paa. etc. da bør den der bygger/vide Dam oc Damsted/Flod
oc Flodmaal/med Riens Raasn/om Trætte paafommer. Laughæfd
paa Mølle / ere trende Flodemaal / uden Kiare / Men hvorledes
Siunsmænd skulle tilvijs/om Trætte paafommer/oc viide/om hand
flød

flød paa hans eget/ eller anden Mandſ / der om *vide* Jyd. Low lib. 1. cap. 57. & jus Seland. lib. 4. cap. 36. 37. 38. Skaan. Low lib. 12. cap. 4. *Lege Vocab. Fløde supra.*

Nota: Slig Low er om Fiske Gaarde som om Mølle/Mand maa ey selde Vand fra sin Arilds Kende/ fra anden Mandſ Fiske Gaard/ oc ey fra anden Mandſ Jord. Jyd. Low lib. 1. cap. 58. Den Dorſke Low siger / Hvo det gjør / da lade det tilbage igien / oc bøde Jordspilde oc Lønnam. L. L. B. 44. cap. p. 174. 1. *Hinc*, Winter Møller eller Græsvarne / saadanne Møller maa ey maale om Sommeren/men deris Skibord skulle optagis Pingsdags Aften/ oc ick nedſættis igien/ ſpørend Michelmisse Aften. *Text. allegat. jus Seland. lib. 4. cap. 36. Vide Cruſes meſſe supra. & hinc.*

Squate møller / som ere paa en miſl nar rette Landgildsmøller / skulle affſkaffis / dog de Squattemøller som aff Arilds tid hafver gaait Landgilde aff / eller oc ere paa Skifte gaaen paa Lod/ undtaget. *Receſſi Chriſt. 4. lib. 2. c. 10. 9. art. 2. Lege Vøndernis Squatte møller / item Lauhaſd supra.*

Nota: Kongel. Mayeſt. oc Kronens Bønder/ skulle være forplittede til / at ſøge hans Kongel. Mayeſt. Møller / oc der lade deris Korn maale / som aff Arilds tid / eller oc der hen / hvor de aff Lehnsmandene vorde foreviſt. *Lege Vocab. Lehnsmand/ & Receſſi Chriſtiani 4. lib. 2. c. 10. 9. art. 1.*

Mude / ɔ: Foræring / Skenck oc Gaſve / *ut*, At tage Mude for Ketten/ der er / at tage Skenck oc Gaſve / oc der med forvende den Retfærdigis Sag. Der om siger Sielandſke Low 3. Bog 28. Capit at det er ilde giort. *Ydermeere lege Receſſi Chriſt. 3. art. 9. & Herriſ: Foget/ Item Dommere supra.*

Den Dorſke Low befaler Kongens Ombudsmand / at hielpe den Ret/ som klager oc ſkeer tvret / oc det uden Gaſve oc Muder/ eller miſter ſit Leen/ ɔ: Beſtilling. *Dict. lege & Lingf. B. 4. cap. par. 8. Aiaſ Neuthen/ ɔ: Gierning/ unde Jus Seland. lib. 4. cap. 13.*

Mumme eller Mumble *idem*, er hiemmelig at tvile/ ſaaledis/

at mand ey tør vel fordrifte sig til at gifve Sag/ *dubitare, latine. Hinc*
 Mumme-Sag/er den Sag/som icke er bevijst/eller staar til at bevijse/
 oc dog kand tees nogen paa / *incognita causa. Lat.* hvor om *Recess*
Christ. 3. siger/At ingen skal gifve Low for Mumme Sag/*artic. 20.*
 Men siger nogen Mand/anden noget til/udi Kroehus/Møllehus/
 Smedehus / eller andensteds udi slig Forsamling / da maa den der
 sicteter / stæffne den anden til Linge for slig Snack oc Saffn : vil den
 da det icke bestaa / oc ey er bevijst/ eller siger sig at vide ingen skiel til/
 andet end hand hafver hørt/ løst Folck saa sige / da skal Fogden finde
 hannem Lowløs hjem. *Dict. Reccs. & cap. allegat. Lege Lowløss.*
paulo supra.

Den Norske Low siger i lige maader / at ingen bør at findis til
 Low for Mumme Sag; dog skal ingen tillegge anden wærlige Sag/
 uden hand kand det icke viligen bevijse. *ut M. B. 21. cap. parag. 1. Lege*
Vocab. Omel infra.

Muncke / *Cœnobita, Monachus. Lat.* Jesuiter / oc andre saas
 danne Geistlige Personer/ maa ey lade sig finde eller opholde her i Ri-
 get/under Liffs fortabelse. Understaar sig nogen/ saadanne Folck/vl-
 dende/at underholde/eller tilstede dennem/Ceremonier oc *Superstitio-*
nes at fuldrifve / eller oc tilstede andre Secters hemmelige *Exerci-*
tier, Prædickn oc Sammenkomst / som ere imod voris Christelige
 Religion / oc den Auaspuriske *Confession*, de saadant tilstede / ere i
 hans Kongl. Mayest. wnaade/ oc høyeste Straff undergiffven. In-
 gen indfødde Underfatte / maa studere eller gaa i Skole hos Jesuis-
 terne/ under deris Liffs Fortabelse/ oc saadan Fordrings Forlije. *Re-*
cess Christian. 4. lib. 1. cap. 3. art. 1. & 2.

Mundheld / eller Mundhow *idem*, er den Erklæring inden
 Linge / den giør som blifver sictit / *L. sine Formalia verba: ut Ind.*
 Low *lib. 2. cap 50* Huilcket Mundheld / som hand der sictet er/ tager
 paa Linge / det skal hand følge/ etc. *& jure Selandico, lib. 4. c. pite ul-*
timo, kaldis det oc Mundhow.

Munstring / er at munstre / *recensio, transvectio equitum.*
Lat.

Lat. sigis/ naar Adelen med deris Heste oc Folck/ eller oc andre Landsens Indbyggere/ blifve forordnede/ oc sammenkaldis paa en viss dag oc sted at møde/ oc da ofverseis/ oc forfare/ om de ere saa udmunderede oc berustede/ en hver til Hest oc Fod/ med Vaaben oc Gewehr/ som de ere *taxerede* for / oc vedbør.

Recess. Christ. 4. lib & cap. 2. formelder / At hver Ritemester/ samtlige paa en Dag ndi et hvert Land / paa en bequemme sted / hvor det Adelen falder belejligst/ skulle hvert Aar en gang munstre/ oc en hver da/ som under den Fane rider/ uden nogen undskyldning/ sin Rids Lieniste/ med Folck/ Heste/ oc fulde *Cuirasser*. at være forsunet/ til steds *ibid. art. 4. parag. 5.* End/ blifver nogen gandske ude/ oc icke møder paa Munster Pladsen/ hand er forfalden 50. Daler/ 32. til Ritemesteren/ 10. til Lieutenanten/ oc 8. til Corneten/ oc'gigre dog sin Rids Lieniste/ efter Ritemesterens sigelse/ under lige Straff/ dog at hand der om tilbørligen advaris. Saadan Pengis Bøder/ hafve *Officererne* som anden vitterlig Giæld at søge oc udfordre. End befindis / *Officererne* med nogen at se igiennem Fingre/ da hafve sig Rigs Marsk/ forbemelte 50. Rids daler/ aff dennem at udfordre/ oc dennem til det Hospital/ som i hver Provinthe det behøfver/ at lade levere. *ibid. parag. 7. Lege Vocab. Freds tid.*

Mydhe/ 3: Burdering eller Taxering: hvor om Skaan. *Low lib. 9. cap. 2.* iblant andet formelder: Komm r Stod eller Hiord/ eller Spinevråd/ aff Waade/ i anden Mands Ager eller Eng/ legge derfor halff marcß Beth/ 3: Pant/ oc lade Mydhe/ Alger spæl oc Gielde/ 3: at lade Skaden vurdere/ oc betale Skaden / oc værge sig med 3. Mands Eed/ at det var ey med hans villie/ *Fait aatte. text. præalle-gat. & infra Vocab. Stod.*

Mynten i Sieland/ Skaane oc Jydland/ skal være et/ oc gielde lige høyt. *In legibus Erii. parag. 12.*

Mynten udi Norge/ skal være jessin god ved Mynten i Danmark / oc gaa for fulde i all Rids oc Sal: Donske Mynt skal være gangbare i Norge/ lige som Norske Mynt/ oc Norske Mynt i Danmark /

marck/lige som Danſk Mynt. Hvo ſom foracter/oc icke vil tage Kongens Mynt for ſine Vaare/hvad heller det ere Jndlendiſke eller Udlandiſke/bøde førſte ſinde/ otte Ortuger oc 13. marck: Giør hand det anden ſinde/være Fredløſ/oc bøde 3. Ortuger oc 13. marck: Giør hand det tredie ſinde/ da hafve forbrut Liiff oc Guds. *Dorſk Low K. B. 10. cap. parog. 10. 11. & 12.*

Mynten udi Førſendomet Holſten/ ſkal være lige væct'g/ oc komme ofvereens med Lybſk oc Hamburger Mynt/ *Privil. Frid. 1. p. 4. rag. ult. Forord. Chriſt. 4. Dat. Hafn. den 4. M. 11 1625.* anordner/ her i Rigerne at myntis oc ſlais ſaadan Mynt / ſom kunde være lige god udi *valuation*, med angrænkende Lænders Mynt / paa Skrot oc Korn/ *Etiam Forord. Dat. Hafn. den 10. Octobr. 1629.* ſom udtryckeligen formelder/hvorledis med Mynten ſkal omgaais/ ſaa oc hvad Mynt her i Rigerne ſkal myntis / oc hvor meget aff atskillige ſlags/ ſaa oc hvad en hver Myntis Sort ſkal gielde/ veye / oc udgiſvis for/ hvor med Rigenſ Raad i Sieland ſtulle hafve indſeende/ *2c.*

Nota. Ald udlændiſke ſmaa Mynt/ aff Payement eller Kaaber/ aldelis forbudit/ enten at udgiſvis/ eller oc i nogen Handel eller Bandel at indtagis. Befindis nogen/ enten Riichs daler høyere (end 6. ſlette marck/ eller 96. ſ Danſke) eller oc for^{ne}. forbudne udlændiſke ſmaa Mynt at indſøre / forhandle/ oc i nogen Riichs eller Sal at bruge / den hafver ſaadanne Penge/ ſom i ſaa maader omgaais/ forbrut. End befindis nogen/ ſom ſmaa Mynten / gammel eller nye/ til Forprang/ eller oc andre til beſie/ opverler/ den hafve forbrut for hver Penge ti/ oc der foruden 3. whiemmelis marck/ for ulowlig bedriſt. *Diet. Forordn. ut ſupra.*

Mytterij / er *Conſpiration* eller ſammenbindelle/ til Oprør oc Perlament / imod ſin Offrighed: Hvo ſaadant opretter inden Skibsborde/ imod Skipperen/ det/ ſtraffis ſom anden Halsløſ Gierning. *SøeRet art. 15. Vide GaardsRet art. 46. Item Stadsratten/ 98. & 113. art. Lege infra*
Vocab. Oprør & Stempling.

Naſſe

Næffninger / *Latinè Nominati. udnæffinde Mand aff Herres*
det / laudatores, recuperatores. ut octo viri, duodecim viri;
quindecim & sexdecim viri, &c. effter et hvert Lands Seed
 oc Brug/oc effter som Sagerne ere til/de skulle udi Jydland oc Jyent
 være 8 Mand / to aff hver Fierding / Adelbønder / oc en Bryde eller
 Landboe/men de der opholde fuld Landværn. Jyd. Low lib. 2. cap. 51.
 & 57. De Bønder som sidst Næffninge hafve været / skulle komme
 til Ting med dennem/oc Ombudsmand/ : Herris Føget / skal dennem
 i Eed tage/paa Ting/næste Ting effter tolfste Dag Juel/oc saa
 skulle de svære : At de bede dem saa Gud til Hielp/ at saa længe
 som de ere Næffninge / skulle de svære det Sandeste oc
 det Retteste der de vide / uden vild / om alle de Maal/ der
 de vorde lowlige tilkræffde om at svære / oc de bør at svære
 om.

End / forglemme Bønder dennem/ oc vil ey tage dem til / sem
 Næffning skulle være / oc ey næffne dem for Ombudsmand / da
 maa hand selff tage sig Næffninge. End / skiel Fierding ad indbyr-
 dis / at somme ville hafve en / oc somme en anden / da skulle de være
 Næffninge / der fleste hafve taget / dog skal vidis / at i men nogen er
 til / der ey hafver Næffning tilforne været / om hand er sør / oc maa
 være sin egen Berie / da maa den ey nødis til / der sør hafver Næff-
 ning været : End vil den selff være/der sør hafver været Næffning/
 da maa Ombudsmand haanem ey vrage. End / kand hand ey svære
 Skiel paa / at nogen Mand er til i hans Fierding / der ey var Næff-
 ning / siden hand var / oc vil hand ey i gange / da legge hans 3. marc
 der ved. *Dict. Jyd. Low lib. 2. c. p. 51.*

Saadanne Næffninger / skulle bliffve udi deris Bestilling / et
 Aar omkring/oc dis imidler tid sværge/om de Sager dem bør at svær-

ge / oc udi deris Herris kunde falde / som synderlig ere tre slags / (1.)
 Alle slags Kans: Sager / som Hand Kan / Boe Kan / Hiort Kan /
 det somme kalde Marke Kan. (2.) Om Baadis Gierninger. (3.)
 De om Lufverj / oc kaldis dersfore Kans Næffninger. *Vide Jyd.*
Low lib. 2. cap. 49.

Udi Sieland oc Skaane brugis ey soerne Næffninger / men
 næffnis oc tagis udi hver Sag særdelis / effter Leyligheden / til Lands
 Ling / udi Drabsag oc des lige. Nemlig / i Skaane 15. Mænd oc i
 Sieland 16. Mænd. *Vide Skaan. Low lib. 5. cap. 9. Jus Seland. lib.*
2. cap. 28. Lib. 3. cap. 15. & 20. siger 10. Mænd. Vide Bircke: Ket art.
2. & Receß Frid. 2 art. 7. Lege Vocab. Uldinger infra.

Nota: Næffinde Mænd i Norge / 7: Laugrettis Mænd / som
 skal være 12. Mænd / (de beste udi hver Fierding eller Fylcke findis)
 eller oc / effter Sagens leylighed / til Niemtlinge / mindre: Det siunis / ef-
 ter Lowen oc Tertsens anledning / at være ligejom Næffninger i Dan-
 mark / thi de i lige maader skulle De Eedigis / ligesom Næffninger.
 etc. Hvor omer at læse *Ditz. Norff. Low Lingf. B. 2. 3. oc 4. Cap.*
etc. & supra Vocab. LaugKet.

Efterfølger saa mange slags Næffninger / som Næffingiffis i Lowerne.

1. Kans Næffninger / oc des medfølgende *Process*, der om lege
 Jydske *Low lib. 2. fra det 40. til det 60. Cap. inclusivt. Vide Kan.*

2. Herrits næffn / skal være tollff Mænd i Jydland / tre aff hver
 Fierding / oc 16. i Sieland / Men i Skaane 15. Hvorledis de optraf-
 vis / oc hvor om / oc naar de skulle sværge / der om lege *supra Vocab. Her-*
rits næffn. & Jyd. Low lib. 3. cap. 64. jus Seland. lib. 2. cap. 28. Skaan.
Low lib. 5. cap. 9. Item Receß Frid. 2. art. 7. & Receß Christ 3. art. 24.

3. Stocknæffn / der om *vide Lord. paragraph. 38. & infra*
 Stocknæffn.

4. Biscops næffn / formeldis udi Jydske *Low lib. 2. cap. 78. er*
 icke nu brugelig / siden Bispernis tid / *Anno 1530. Deris Bestilling*
 var /

var/allene at sværge om Helligdags Brødre. Hvorledis den *Proceß* bleff drefven i gamle Dage/ der om *lege Jyd. Low lib. 2. cap. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84 85. 86.*

5. Kirckenæffin/næffnis der aff/at de tagis aff Kircke-Soguen/ oc skulle være vederhæftige oc Lowfaste Mænd: Hvad deris Embede oc Louger/der om *vide Jyd. Low lib. 3. cap. 62. & 69. Recept Frid. 2. art. 8. & supra Kirckenæffin.*

6. Skibsnæffin eller Skursmænd *idem.* Der om *vide Jyd. Low lib 2. cap. 115. lib. 3. cap. 12. & infra Vocab. Skursmænd.*

7. Ordtholnæffin/ eller Wordt-holdnæffin/er et. Der om *vide Constit. Regina Marg. p 212. 20. & sub Vocab. Ordtholdnæffin infra.* Hvo ydermeere Bidskab her om begierer/hand søge *loci præallegata & Vocab. Eed supra.*

Sager/ hvor osver Kansnæffninger *in dictis*

tribus speciebus delictorum, efter den Jydske

Low/ svære/eredisse:

1. Hand Kan/er det som røfvis oc tagis nogen aff Hænderne imod ens villie. *Jyd. Low lib. 2. cap. 44. Lege HandKan supra.*

2. Boe Kan/er det som røfvis oc tagis aff nogen Mands Boe. *cap. 45. lib. 2. ibid. Lege BoeKan.*

3. Hiort eller Marck Kan/er det som røfvis af nogen Mands Bygge eller Föld/ ude paa Marcken. *cap. 46. ibidem suo loco.*

4. Wal Kan/ eller Koff/ er/om nogen frarøfoer den Døde som dræbt er/hvis hand hafde paa sig. *Jyd. Low lib. 3. cap. 24. Lege Vocab Woldroff.*

5. Korn eller Høe/ som affslais uden Hiemmel / maa deells med Kan. *Jyd. Low lib. 2. cap. 52. Her om see under det Ord Eng*

6. Om Skibbruden Folck berøfvis/ det kaldis Stygis-Kan. *Jyd. Low lib. 3. cap. 63. Lege Skibbrud.*

7. Om den Bogen berøfvis/ som Bondens Hustru sidder paa. *Jyd. Low lib. 2. cap. 39. Lege Vocab. Herverck.*

8. Om nogen tager andens Korn bort / som hand saae de / det maa deelis med Kan. *Jyd. Low lib. 2. cap. 72. Lege Ager Kan.*

9. Om nogen amærter eller ompløyer anden Mands Sæd / det maa deelis med Kan. *lib. 2. cap. 73. Lege Aff Eric.*

10. Om nogen hugger i anden Mands Skov / det maa deelis med Kan eller Liusverj. *Jyd. Low lib. 2. cap. 74. Lege Skov hug.*

11. Om nogen taader eller hindrer anden paa farende Vey / at hand ey maa bortkomme med sine Koste / men forlader dem der / det er Kan. *ibid. lib. 2. cap. 76. Lege Vocab. Kansmænd / Item Veyfred. Vdermeere om dets tilhørige vide Kan infra.*

Naar / hvor / oc paa hvad sted Næffninger skulle sværge / saa fremt de icke ville forgiøre deris Voelod / det lærer *text. jur. Cimbr. lib. 2. cap. 42.* saaledis : Paa tredie Ting / effter at mand liusis Kan paa Haand eller sictis for noget andet / der Næffninger bør om at skielie / da skulle de elldømmis at svære Ket : Der effter skulle Næffninger deris Raad tage / aff de beste Mand i det Herret ere / om de skulle tilgange eller ey / oc hvad de skulle svære / fordi / at enddog de giøre alle et / oc svære imod det beste oc fleste Herrikmænd / maa de dog deris Voelod forgiøre. *text. præalleg.*

Vdermeerr see *cap. 34. ibidem*, hvor deris Fed er formaliseret saaledis : Saa sandt hielp mig Gud / oc den hellige Bog der jeg paaholder / at denne Mand N. Kante N. fra / det hand er sictet for / oc er derfor skuldig at udlegge / det som hand søgi for / oc bøde der ofver / tre Marck til Bonden / oc tre Marck til Kongen.

Jyd. Low lib. 2. cap. 44. formelder / At ingen Kan (uden Hand Kan) maa være mindre end halff Marck Raaste / der Næffninge skulle om svære: det er halff marck Raaste / der halff marck Penge gielder. *ibidem.* Men hvad halff Marck's værd er / der om see *Vocab. Skilling infra.*

End / ganger den der sictet er ved dens Raaster der hannem sictet / førend soret vorder / da skulle Næffninge der om ey skielie / oc icke

icke bødis noget til Kongen / Dog at Bonden tager sin Ret / Men den for Sagen er / maa udlegge med Lowen / at hand fick det hand var siet for / aff Baade / saa at hand husede eller meente icke andet / end det var hans eget / eller hand fick det med hans villie / der paa kalder. End brøster hannem Low / legge ud det den paa kalder / oc bøde 3. Marcck Bonden / oc 3. marcck Kongen. End / ganger hand icke ved / før end hanem vorder foret paa Haand / *(id est)*, før end Boges Eed blindis / eller hand sictis / da skulle Næffninge svære om / oc maa hand en siden komme ved anden Low. Jyd. Low lib. 2. cap. 40. *Lege Vocab. Jucthe sup: 2.*

Næffninger / om nogen icke vil være. Jyd. Low lib. 2. cap. 52. siger der om / At den som necker / oc en vil være Næffning / skal bøde 3. Marcck / oc er endda icke aarsaget der med / Men jo saa offte hand kræfvis lovligt til Næffning / oc en vil være / da gælde 3. Marcck / til saa længe hand vorder saa fattig / at hand hafver en 3. marcck. Oc saa danne Tilfælde til Hofve / vide Gaards Ret / art. 22. Item udi Norge / lege Norff Low Lingf. B. 4. cap. & *supra* Vocab. Laug Ret.

Næffninger / ere en forpli. tede / at sværge om nogen Sag / den Dag de i sictis / eller be-Edigis / men hafve 7. Natters frist / at udlede Sandhed. Jyd. Low lib. 2. cap 53. Vil Herrisfogden en kræfve eller tilfætte Næffninger / effter Lowen / da gjør hand Bonden Rettilsøs / hans Straff derfor / lege cap. 54. *ibid.* & *supra* Herrisfoget.

Næffning / om hand dør bort / eller far i Pillegrimsfærd / eller aff Syffel / eller aff Herrit / eller vorder Brydie / da skulle hans Fierdings Mænd tage en anden / oc Udbudsmand tage hannem i Eed / som før er sagt. Jyd. Low lib. 2. cap. 57. Hvilcke Næffninger der skulle sværge om Kan / *ibid.* lib. 2. cap. 60. nemlig de som udi Herret er / med den som sictis.

Næffninger / om de sværge imod hver andre / hvorledis da forholdis skal / der om see cap. 55. Jyd. Low lib. 2. nemlig / om fire svære et / oc fire et andet / da skulle tre til aff det næste Herret / oc de der

næstere sidde / oc hvilcke fire de to aff dem følge / det skal stande /
text. pr. allegat.

Næfninge / om de sværge den til Waade / som sictis for Hellig brøde / eller Blodviide / da bøde hand ved den hand brød / oc ingen anden. *Jyd. Low lib. 2. cap. 49. Lege Hellig brøde supra.*

Næfninge / naar de ere tildømt at sværge / (det er / Fylling paafat) da skulle de enten svære til eller fra. *Jyd. Low lib. 3. cap. 64. De maa en heller lade at sværge / under deris 3. Marck's Bøder lib. 2. cap. 81. & supra Vocab. Fylling & Bogs Eed.*

Næfninge / maa en sværge om Eyedom. *Recess Christ. 3. art. 27. De quo supra Vocab. Eyedom.*

Næfninge / skal en svære eller skielte om Borgen / men den som Borge for anden / oc vil en udlegge / da søgis hand derfor som for anden Gield. *Vide Borgen supra. Item Jyd. Low lib. 2. cap. 62.*

Næfninge / naar de sværge nogen Mand til Skade / med vort / da maa Landesdommer opstafne beste Vnemænd / som dennem maa felde. Deris Faldemaal er 3. Marck Penge aff hver / til den dem fælde / oc deris Boeslod til deris Herstab. *Recess Christ. 3. art. 27. & Handf. Frider. 2. art. 26.*

Næfninge / eller Sandmand / maa sværge ofver Adelen / naar de gjøre eller begaae Bold / Hervercke / Hus eller Gaardfred / oc saadanne 40. Marck's Sager / som icke gielde paa deris Liff eller Ære. *Constit. Christ. 4. Dat. Roldingh. den 15. Augusti, 1590. & infra Sandmand. Ydermere hvis om Næfninge tienlig / der om søg under det ord / Nan.*

Nagel: fast / *afferculus excemtilis. Latine.* kand sigis om alt det som er med Søm eller Nagler tilhobe slagit eller fæst / hvad heller det er i Hus / Skib / eller andensted / som Væncke / Sengsteder / Paaneler / eller andet / hvad det være kand / tilheftet oc Nagelfast giort. *Alids. det Guds oc Baare som en er Nagelfast / hvor om ydermere Forklaringe findis supra Vocab. Gaard / & Husfreds Bøder / etiam supra. Item Norst Low's L. L. B. 9. cap.*

Nam /

Nam/ beskriuis Jyd. Low. *lib. 2. cap. 59. & 61.* oc er paa disse stæder/ens egen *Execution*, imod sin Bedepart/ som Anklageren/ for medelst Gield/ eller andre tilfiente Bøder / (naar den Beklagte/ saadanne Bøder at erlegge/ sig fortrædeligen forholder eller veygrer/) da selff maa tage oc bruge / dog skal hand retteligen tilkiendis inden Linge/ at tage sit ud. Thi da tager hand Nam uden Lings Dom oc før end Sagen bliffver retteligen Lowdeelt paa Linge / da bliffver hand Mans Mand oc Liuff derfore/ *dicto loco. Item Skaanst Low lib. 10. cap. 2.* kalder det Koff / hvorfør skal gifvis 12. Mands Cød / eller bød dis 3. Marc.

Ydermeere siger Lowen om Nam / at dersom Anklageren bliffver tilfient / selff at maa tage Nam / fra den Beklagte / som Fæ oc Væg/ eller oc andet rørendis Gods/ hand kand føre eller driifve bort paa en Liid : da skal saadan Nam skee lønlige / uden den andens Gaards Leed/ oc ey aaben bare/ oc skulle den/ som saaledis tager Nam/ sige det til den andens to eller tre Grander / hvad hand tog / paa det andre derfore ey skulle beskyldis. *ur in text. Jyd. Low lib. 2. cap. 59. praalleg. lib. 3. cap. 54. ibid.*

Den Norske Low formelder / Tager mand fra anden/ uden Dom/ da skal hand føre det igien / oc bøde imod den hand fratog / effter Laugdomme / oc Kongen 3. Marc Sølf/ for det hand med wret tog/ oc søge siden sit/ effter Lowen. *K. B. 1. cap. paragr. 1.* End/ tager Kongens Ombuds Mand/ eller nogen Adels Mand/ noget aff Vondens Gods eller Boe/ uden Dom/ føre det tilbage igien/ oc bøde Kongen 10. Marc Sølf/ oc en hver med var/ 1. marc Sølf/ etc. *ididem paragr. 2.*

Nam / oc udleg for Gield / skal skee hos den gemeene Stand/ som ey aff Adel er / (effter Dom der paa forhvarsvit /) ved Herrits/ Bye eller Birkke-Foget / oc tvende tilnæffnde Dannemænd / hvilckef aff den Tilfaltis Boe/ oc rædste oc beste Løspre som i Voen findis/ oc om de ey tilstrecke/ aff hand Jord oc Eyedom/ skulle til vurdere den Tilfaltende fyllost oc fuld Ward / saa fremt den Tilfalte ey selff retter for sig

sig inden 15. Dage/ eller oc inden trende Solemercker/ om Sagen paa enten sider er Giester angieldende. *Recess Christiani 4. lib. 2. cap. 15. artic. 7.*

I lige maader/ naar nogen Adels Person/ befindis/ aff Landes Dommerne/ nogen Udleg skyldig/ effter Dom oc Lovlig Tiltale/ da skulle de strax/ (effter Indstæffning) tilforordnede tvende AdelsMænd/ hvilcke skulle giøre den som tiltaler/ Udleg/ aff den Tiltaltis Boe/ Løspre/ oc Jordegods. Er det icke got/ eller oc vil eller kand hand ey giøre Udleg/ (oc ey heller retter for sig) da maa de tage Fogden til dem/ oc udlegge andre Løspre/ som gode ere. Findis eller paavjssis intet saadant/ da man de giøre udleg i Jorde Gods/ efftersom Rides Mænd pleye oc bør at giøre/ Naar oc Laxering oc indvjsning i Godsit skeet er/ da maa Landsommer dømme det til Eyedom/ om det ey inden Nar oc Dag indløsis. Hvo ellers paa skader/ stæffne det ind for Kongen oc Raadit. *Diæt. Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 7. parag. 2. Lege Vocab. Opbiudelse. infra.*

Hvorledis videre med *Nam procederis*, det latis *Recess Christ. 3. art. 57. Rigens Ret/ art. 47. 48. 49. 50. & 53.* om Nam oc Indspørsel. Den som en gang søger ved Nam/ maa ey komme igien/ enddog hand hafver taget mindre end hannem bør. *Jyd. Lov lib. 2. cap. 102.* fordi den yderste oc sidste *Contract*, fortager alle de Sager/ tilforne vaare handlede/ ved Nam eller i andre maader. *ibidem. Rigens Ret art. 50.* formelder/ Om de to tredie Parter bekomnis/ da maa ey søgis videre for Resten/ etc. Ydermeere om Nam/ oc des tilhørige/ der om see/ under det ord Indspørsel. *Item Vocab. Gield supra.*

Nederfeldig/ giort med Retten/ o: med Retten jeldt oc Lovforvunden/ der om *require Rigens Ret/ art. 25.* Dog hafver Kongen oc Raadet der paa at kiende oc dømme/ saa vel som ofver andre endellig Rigens Rettis Domme. *art. 26. Lege Vocab. Opreisning/ item Stæffnina infra, & Mandhelge supra.*

Niding/ *Triparsus. Latine. Nidinger/ kaldis de Mennsker/ som ere karrige/ onde/ sulsten oc surfittige Companer, oc de som ere fulde*

de aff Had oc Arrighed imod dets Næste Syrach ubi hans) 4. Cap. beskriver oc affmaaler ret/hvo Niding er. Det staar icke en Niding vel (siger hand) at hand er rijk/oc hvad skal en Nidisk Hund med Penge oc Guds. Det er et ont Menneske / som icke gider seet / at mand gjør Folck til gode/oc vender sit Ansiet bort/oc forbarmer sig ofver ingen. Ydermeere siger hand / at et Menneske som søger sin egen Fordeel / lader sig aldrig nøye med sin Part / oc det kand icke trifvis for Gierlighed/ *Item*. Den som er Afvindsfuld/ seer icke glerne at mand æder/oc det gjør hannem ont/naar hand skal gifve Mad. etc. Cap. 32. *ibid.* formeldis / At den gandske Stad taler ilde om en karrig Niding/oc mand siger ræt der med. Vdi Salomons Ordsprock Cap. 27. meldis / At Helsevede oc Fordærvelse blifve aldriq fulde / oc Menneskens Synne ere oc uomættelige. *In Summa*, Niding kand ret eiggentlig beskriveris effter *Etymologiam*. En karrig / Arrig / Sulsten / Surfittig / Hadsk oc Ond Stymper / som er optykt aff jdel Had oc Afvindsjughed/ imod sin Næste / saaledis / at intet aff det som ræt oc lofligt er / (fornemlig om det gioris andre til Steniste) kand da være saadanne Nidinger til maade. Som Ordet i sig self liuder/oc ydermeere forklarer. etc. *alijs*.

Nidingsværck / i Danmark / er den Gierning oc Drab / som gioris oc begaais paa anden Mands Qvæg eller Fæ / med Vaaben oc Forsæt aff Had / syndelig / om Qvægit er hæfftit eller bundit / eller oc findis udi Egermandens / særlige Indluckte Marck / Ornum eller Eensdeel. Den saadan gjør / kalder voris Jydske Lov Gaarniding. *Lib. 3. cap. 53. ibid.* formelder / at hand skal bøde Skaden / oc der foruden 2. marck Bonden / oc 3. marck Kongen / fordi det er Bold / oc ey Vaade / at dræbe saaledis anden Mands Fæ. *Lege / supra* Gaarniding. *& Jus Seland lib. 5. cap. 40.* Slaan. Lov om Orbedemaal cap. 2. forteller / Om nogen dræber anden paa Grutgifven / eller paa Bøtterfæste / da bør Kongen / om hand skuffis / (om hand maa fange Leyde oc Fred) 40. marck / oc Frænderne 40. marck / foruden rette Mant bod thi Loven kalder saadan Drab / paa de steder / oc saan Nidingsværck 2c.

Den Norske Lov forklarer Nidingsværck anderledis / oc kals der det Skendervig. *M. B. 2. cap. intitulo*, det er Veffærmelse eller Skade/som nogen wiilbørlige giørts oc bevijsis/wforfælt/hemmelig oc fordult/ oc synderlig med saadan Forraderij/ hvor ved nogen sin Jord land forgjøre / etc.

Nota: Hvem som heldst der giør Nidingsværck/Forrædels/Fredløss-Gierning / da hafver hand forbrut til Kongen / alt det hand hafver/ baade Løssøre oc sin Odels-jorder/ slyer hand Landet/ da komme aldrig i Landet igien / uden hand bær sande Feyde Tiende/ som Landsens Jndbyggere icke søre viste/etc. *M. B. 4. cap. Lege Vocab. Fredløss Mand supra.*

Nidingsværck *specificeres Dict. Mand. H. B. 2. cap. ut sequitur.*

1. Det er den første Nidingsværck / om mand reiser Almuen/ oc foraader Land eller Folck fra sin Herre oc Konge. *Dict. loco, par. 1. Lege supra Vocab. Landsforrædere.*
2. Det er oc Nidingsværck / om mand dræber den hand hafver forit Fred oc Tryghed.
3. Det er Nidingsværck / om mand dræber anden i selff siette Fred. *unde Vocab. Sielff Siette Fred.*
4. Det er Nidingsværck / om mand dræber Laugmanden / for sin Dom/ thi hand da nederkelder Lov oc Ret.
5. Det er Nidingsværck / om mand brænder anden inde.
6. Det er Nidingsværck / om mand myrder anden.
7. Det er Nidingsværck / om mand hæffner Lyfve.
8. Det er Nidingsværck / om mand hæffner paa andre / end den som selff hafver giørt hannem Skade.
9. Det er oc Nidingsværck / om mand hugger Haand eller Foed aff anden / slinger Øye ud / eller stæx hans Lunge aff / eller affstæx hans lønlig Lem. De som slikt gjøre/eller styrcke oc hielse andre til slikt at giøre/ere alle Wbode Mænd: uden saa skeer/at Konningen lader nogen i saa maader ræffe for/ sine Misgierninger. End/ skeer
no

nogt sligt udi Slagsmaal/ for Haanden/ da bød is derfor/ effter Lowen/ oc gode Mand's Dom. *Allegat. lib. 6. cap. 2. Lege Vocab. Bode Mand infra. Item Affhua supra.*

Nocke-Kone/ eller Nocke Qvinde/ er den Encke-Qvinde/ som hafver ingen Spinner/ oc sidder i fellig eller sted med sine Døttre/ uden Mand/ oc kalder Lowen dennem derfor Nocke-Koner/ thi de tage lige Arff/ Daatteren lige ved Moderen/ naar ingen Mand's Personer ere/ som kunde arfve med dennem. *Vide her om Skaan. Low Arfvebog/ cap. 45. 46. & 47. Jus Seland. lib. 1. cap. 24.* stemmer oc her med ofvereens/ etc.

Nonn/ der om taler Jydske Low *lib. 2. cap. 8.* saaledis: Dræbis Mand paa Lørsdag for Nonn/ eller nogen Dag for Lørsdag/ da bør Frænder at huse/ oc klage saadant Drab/ næste Landsting effter. End/ dræbis Mand effter Nonn/ paa Lørsdag/ da maa de ble til andet Ting der næst effter. *Not. 1:* Lørsdag for Nonn/ er Lørsdag Formiddag: effter Nonn/ er Efftermiddag. *Aliis Nun kaldis Afftensang i Pawedommet / ligesom Fru-Prædicken kaldtis Mette/ etc.*

Nødtvingen eller Voldtagen Møe/ eller Kone *idem.* Der om see/ Jyd. Low *lib. 1. cap. 33. lib. 2. cap. 16. 17. 18.* GaardsRet *art. 15. Lord. parag. 57. 90. 91. de Raptu*, oc gaar saadan Gierning paa ens Hals/ oc Fredløs maal/ hvor om Sand Mand eller Dæffn skulle sværge, etc.

Ecteskabs Ordinanse *Frid. 2. para. 2. parag. 6.* siger/ Om nogen voldtager nogen arlige Møe eller Encke/ oc det bevijsis/ da straffis derfor effter Lowen/ Men om hannem benaadis Lifvet/ tage sig hende til Hustru/ om hun oc hendis Formyndere ville: Men ville de det icke tilstede/ da gifve hende aff sine Penge oc Gods/ effter fellige Benner's Raad oc Samtycke. Blifver oc nogen befunden at hafve Voldtaget den ene effter den anden/ oc ingen hand tager til Ecte/ hand bør/ effter Guds oc Naturens Low/ at straffis paa Lifvet. *ibidem parag. 7. Luc Mosi 5. Bog 22. Cap. v. 23.*

Jus Seland. lib. 2. cap. 24. formelder / At for saadan Boldtagt skal bødís til Qvinden 40. Marck/ oc Kongen 40. marck. End/dølden for Sagen er / oc siger Næp/ oc ere der Bidne til / som saae oc hørde / at hende bleff Bold giort / da skulle Næffin / (det er 16 Mand / i Seland / som aff Herredet skulle næffne) der om sværge. End/ere der en Bidne til / da døllie den som si: tis / med 3. Tylt Fed / (er 3. gange 12. Mænd /) oc alle der vare med i Fær oc Felge/bød: 3. Marck/ Bonden oc Kongen/eller døllie med en Tylt Fed. *Vide Skaan Low lib. 13. cap. 4.* som taler om 40. Marck's Bod/eller 3. Tylt Fed. & Ordbøde: maalt *cap 9. Lege Vocab. Bold infra.*

Jydske *Low lib. 2. cap. 17.* siger / Om den som sic tis oc sægls for Boldtagt / oc sværgis hand angerløs / da er den der paa deel / baade stilt ved Bod / oc saa ved anden Low for Leyervide / fordi / den meere Low / taager jo den mindre bort/ete. *Lege Qvindetagt infra.*

Nødverge / *justa defensio. Latine.* er et Drab/eller Gierning/ som nogen begaar/ paa den / hand wforvarendis paa sit Liff / ofverfaldis aff. Sagt aff Verge oc Ned / at hand er tvungen til den Gierning. *Latine, moderamen inculpata tutela,* der om taler Jydske *Low lib. 3. cap. 22.* at hand er Sægeløs der sig vaerde / fordi en hver er forloftet/ med ald Lowiat verie sig selff. *Lege Gaards Art. 4. 5. 6.*

Nota : Den som wforvarendis ofverfaldis / oc icke formeent / hand jo sit Liff maa forsvare / med hvad Gwehr hand mæchtig er. *Recess. Christ. 4 lib. 2. cap. 10. art. 2.* Den Norfke Low siger / Om Drab skeer aff Baade / eller Nødverge / da skal Kongen icke meere tage aff Draberens Gods til Legen gield / end 3. Ortuger / oc 13. Marck / aff hans Løspøre. *Lege Vocab. Legen Gield/et M. B. 1. cap.*

End naar Manddrab findis oc bevissis at være giort aff Baade eller Nødverge / oc Manddraberen sværgis til Bod / da bødís trende 13. Marck / effter Lowen / oc en meere : Dog gielde en hver til Bod / som hand udlofver / oc Manddraberen oc hans Slect / være der med uden Feyde / oc skal Kongens Lehnsmand være forplictet / at liuse Kongens Fred ofver hannem til Linge. *Plura in text. Recept Christ. 3. art. 21. Lege supra Vocab. Drab.*

Ned

Nødværge / forstaa til Hofve / der om skal sværgis / effter GaardsRetten/aff 12. 8. eller 6. Dehractige Karle/ art. 4. Den som udfordris eller udeskis aff anden / det actis oc regnis til Nødverge / hvis Skade hand givr / (om det er Hoffinder/ Hoffmand eller andet Krigsfolck) som eskit vorder/ thi dersom hand icke udfom til dem ham effter / da var hans Xre fornær. *ibidem art. 5. Lege Indste Low lib. 3. cap. 22. Hinc Nødværge-bod / er den Bod som udgifvis for Nødværge. Vide Manina. Item Este supra.*

Nye Paafund / forstaa / om nogen torde sig til fordrifte / at optæncke eller bruge nogen Nye Paafund til Bekostning / imod Forordninge/med Bryllupper/Varfeler eller Begravvelser/w:anseet det ey forbudit findis/ *specificerit*, næffnt eller betænck: Saadanne Nye Paafund / ere lige saavel forbudit / oc under ligge Straff / som det var ved Nafn indført oc forbudit. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 7. paragr. 14.*

End / befindis nogen / imod hvis der om forordnet oc forbudit er / sig at forgribe / eller oc vitterlig / med Raad oc Forsæt / hielper at fulddrifve eller sætte saadant forbudit eller optænck / i Verck / da hafver den / eller de / forbrut til Kongen oc Wyen / saa vlijt Wyen vedkommer / 200. Richs dal. undtagen udi de Tilfalde / i hvilcke Vøderne sættis oc næffngivis. *Dict. loco, paragr. 13. Lege Vocab. Tvifismaal infra.*

Nota. De skulle alle ulovlige *Exceptiones*, som der imod (saa vel som naar Gods opbtudis) kunde optænckis / være som ulovlige *casserede Dict. Recept lib. 2. cap. 15. artic 1. paragr. 7. Lege supra Vocab. Lands Low/ & allegat. Recept lib. & cap. 18. paragr. 3.*

D / *Muro. Lat. vel* Naad/ eller Eg/ er det spitse oc skarpe/ paa Kniff / Dolck / eller Berle som mand kand gjøre Skade med/ oc sigis/ naar en givr anden Skade eller Saar/ med Naaben/ Sverd eller Kniff / *ut* , at hugge eller sticke / med det spitse eller skarpe. etc. *Ex Rescripto VViburgensi, Anno 1155. & Jyd. Low lib. 2. cap. 82.* om Hellig brøde. *& lib. 3. cap. 52.* Om mand dræber Fæ/ med Dd eller Eg / *jure Seland. lib. 2. cap. 5. lib. 3. cap. 2.* hvor i litte maader næffnis Dd oc Eg / at derfor skal bødis særlige / oc særlige for Gaardgang / etc.

Ddel oc Ddels Gods / ere frij Bønder Gaarde eller Jorde: Gods/ i Norge / som hafver liggis under et Eetleeg / det er den Jørd / som hafver fuld en Eet eller Elect udi 30. Aar/ eller lenger: den Jørd maa ingen Lovsøge fra den Eet/ men blifver hannem oc hans Arfvindger til Ddel / angerløs / uden det er Want eller Forlehnning. *Norske Low O. B. 1. cap.* Det kaldis oc saa Ddels Jørd / som Kongen gifver bort/ eller oc nogen gifver Kongen. Det er Ddels Jørd / som nogen skifter sig til/ oc gifver Ddels Jørd derfor igien/ etc. *allegat. text.* End/ dper nogen fra Arff oc Ddel / da skal dens Effterkommere/ eller hans Umbud / icke maa tage vjdere / (forstaa / aff Bonden som besidder Godsit) end Lowen tilfiger. *Recess Christian. 4. lib. 3. art. 1. Lege Vocab. Kiendelse supra.*

Ddels: Gods / kand forbrydis / icke allene ved Afvindstield/ men end oc saa ved all Nidingsverck / Wbodemaals Sager / Forrædelig Drab oc Fredløse Gierninger/ saa oc/ naar Leding aff det Gods/ Ddelsmand/ selff besidder/ icke i 3. Aar udgifvis: saa fremt oc/ naar Skat paabiude/ Ddels Gods / da w: rictig angifvis/ da forbrydis under Cronen/ hvis i saa maader fordøllis. *Recess Christ. 4. lib. 3. art. 33. Lege Vocab. Nidingsverck. Item Norske Low M. B. 1. & 2. cap.*

Nota:

Nota: Fogderne maa ey tilforhandle sig **Ddels Gods**/ i Norge/ aff de Vænder som ere i deris Fogderj. *Allegat. Christ. 4. Recept & lib. art. 17. Lege Vocab. Fogderne.*

Ddel / som nogen vil paatale / da skal hand kiende sig der ved om Høsten/ naar Høe oc Korn er aff høstet/ oc sige den til som i Haande haffver / for Juel/ oc stæffne hannem med 2. Mænd at møde paa Jorden/ Tisdagen næst effter Paaske Dage/ oc da føre hans Bidne/ oc befale Pengene/ som det aff skiellige Mænd vurderes for / om Jorden hannem tildømmis. *O. B. 5. cap. par. 3. 1. Hvorlevis Processen ydermeere skal drifvis/ læris ibi. iem parag. 2.*

Ddels Bidne / skal være Lowfaste Folck / oc icke almindelige Skøger/ eller andre/ som ere Lowforvunden / Men dersom hin vil spørre Bidner der imod/ da skal Sagen indstæffnis for Laugmanden/ oc hand skal kiende / hvilcket rettifst oc best er / hvor effter Jorden tildømmis/ den som best Rettighed hafver der til. *parag. 3. ibid.*

Kommer den andens Vederpartey paa Jorden / som sagt er/ da drifvis dog *Processen* fort / oc den som møder med Lowlige Bidnisbyrd oc Bevøjs / tildømmis Jorden / (aff) 2. Mænd / 6. paa hver side/ tilnæffnte) oc den anden saa mange Penge / som den vurderis for/ som hand paa steden skal fremvise: dog beholde dem hos sig/ som et Laan/ indtil den anden vil dem annamme. *ibid parag. 4.* Men hafver hin Forfald / som Lowen tilsteder/ *unde Vocab. Forfald/* da maa hand dog siden tale der paa/ sprend den anden fanger Hæffd/ oc da nyde saa vije Ret er. *ibid. p. 12. ult.*

Men alle de **Ddels Jorder** / som mand med lowlig Efiøde/ aff rette Ehere/ bekommer/ oc besidder under rolig Hæffd/ *udi 30. Aar/ det holdis angerløst/ for Ddel/ u affvundt/ ut supra, & dict 2 O. B. 6. cap. Om Giftings Gods/ oc Gafve Gods/ vide ibidem. End/ dersom nogen vinder Ddels Jerd fra anden / da skal den samme Ddel udlegais/ eller Jæffu Got i steden/ oc den anden sine Pnae/ effter 6. Mænds tycke/ *eodem lib. cap. 7. Ydermeere lege Vocab. Jord/ om nogen selger/ etc.**

Nota.

Nota: Søn oc Daatter maa rygge det Kjøb/om deris Fader hafver ulovlig soldt deris Ddels Gods/som icke var Laugbuden/om Børnene vare umyndige/den tid Jorden bleff soldt: dog skal det paa/ talis inden 30. Aar. *O. B. 10. c. p. parag. ult.*

Ddels Jord/eller oc Ddel/ om den skal selgis/da skal den opbludis/ det er/ Lawbiudis/ till alle Ddelsmænd/forstaa Frænderne. *O. B. 4. cap. parag. 1. Viae Laugbud supra.* Om Forsald som gielder næste Ddelsmand/indtil de kand komme til Penge/ at kjoibe for/ eller oc ellers/ der om see *Vocab. Forsald. Item Dict. lege lib. & cap. ut supra.*

Bil den som kjoibe nogen Ddel/ selge det igien/da skal det igien tilbiudis den som solde / eller hans Frænder / om det var Ddel. *ibid. parag. 7. Nota*: Med lige saadanne Bilkjøb/ selgis Kjøbstæds Jorder/ som ganger Jordskyld aff/ enten til Vyen/ Kircken/ eller andre/der med ere forleente/etc. *Lege Vocab. Jordskyld. supra.*

Ddels Jord/ som skiffis skal/ aff Brødre/ eller Qvinder / som Ddel skal følge/ som Daatter / eller Sønne daatter / Faders søster oc Broder daatter : da blifver den Ddel/ en hver med Lod fanger/hos hans Green eller Affkom/ baude at besidde oc opblude/ oc icke komme til anden Green/den stund deris Arvinge lefve/uden de komme i Armod / oc formaa icke at kjoibe / oc saa længe blifver Ddel dem w: atskildt / indtil hver maa hafve den andens Daatter.

Nota: Er Mand oc Qvinde lige nær baaren til Ddel/da skal den skiffis den imellem/lige som anden Arff. *O. B. 2. cap. Hvorledis Arvingerne skal stæfne hin anden til Ddels skiffte / saa oc / hvorledis skiffis skal/der om lege Vocab. Jordskiffte supra & Dict. O. B. 3. cap. Allesteds som Ddels Jorder ere i Skiffte/ da hafve de Ddel/ som til Ddel ere baaren/oe de andre løse Penge. A. B. 7. cap. 3. Arff parag. ult.*

Ddelsmand / er næst til at besidde den Jord hand eyer Lod udi/oc at bruge alle Gaardsens tilleggelse/ for nogen Fremmede/med saa stiel/ at hand eyer ald Gaarden/eller i det ringeste halffparten/ jaa at

at hand raader for Byggjelen / oc er selff Boedsliidsmand eller Husvild / oc da skal hand tilsiige sin Leylending for Jucl / oc minde hannem fra sig / oc igiengifve hannem hans Feste eller første Tage / oc betale hannem / hvis Nabod hand hafver bygd paa Gaarden / vjdere end hand var Laugskjold. Vilde de andre Odelsmænd ey leye hannem deres Part / da skal hand for Fardag biude dem sliig Leye / som andre vilde gifve der aff / dog skal det icke være Afvindsbud / thi ingen maa hjit andens med Afvindsbud hafve. *L. L. B. 14. cap. Vide Recept Christ. 3. ars. 40.* som oc saavijt her med ofvcreens kommer / *& supra Vocab. Bonde-Gods.*

Nota: Hver Odelsmænd / maa hugge paa sit eget / saa meget hans Anpart oc Lod kand taale / dog at hand icke hugger Skoufven til Skade. *L. L. B. 50. cap. Vide Skoufhug infra, & supra Vocab. Leylending.*

Offne / næffnis mange steder udi den Skaanske Lov / oc gemeenlig allesteds / hvor det ord (Paa) indfalder / thi Offne = Paa. *nt lib. 1. cap. 8. 9. & 12. lib. 3. cap. 20. & c. Hinc, at være Offne Sitha i Fæ sin / det er / udi Fisserj eller paa Fisse-Leye / paa sin Verff oc Bestilling / oc ey hiemme / der hand bleff steffnt. Vide lib. 4. cap. 20. Hinc Offneback a Landsting. Vide infra Vocab. Wapnetack.*

Offring / er et ret gammelt Jydske ord / oc sigis gemeenlig i Jydland / naar nogen lader givre Skudsmaal eller Forsald inden Singe / oc begierer opsættelse i Sagen / at møde en anden tid / at svare for sig / den sigis at tage Offring = Sagens Forlængelse. *Hinc, at tage ved Gienmale / idem. Ydermeere her om vide supra Vocab. Forsald. Item Skudsmaal infra, Et Constit. Christ. 4. Dat. Koldingh. den 14. August. Anno 1590.*

Offve / eller Ofve / *hinc Aae / idem.* det er at eye eller at tilhøre noget. Der om lege *Jus Seland. lib. 1. cap. 4. lib. 2. cap. 15. lib. 4. cap. 37. lib. 5. cap. 35. lib. 6. cap. 23. & c. Vide Vocab. Aae supra.*

Offverflødigghed iblant Adelen / udi Klædedragt / saa vel som ell Adelige Bryllupper / Barseler oc Begravselser at affskaffe / den Adelige

dette Stand, til bestie oc *Conservation* at erholde. Der om er endeliggen forordnet aff *Reg. Frid. 3.* effter hans Raadis der om udgangne Mandat/ *Dat H:fn. den 24. Septemb. Anno 1651.*

Findis nogen aff Adelen/ der inod at handle/ da hafve de forbrut for hver Forsælse 500. Rix daler: Hvor ofver Lehnsmændene forplietis/ alvorligen at holde/ oc hafve indseende/ oc faadanne forfaldne Bøder/plicteig at indfordre: Oc der som Lehnsmændene ofverbevisis/ der udi at være forsjømmelig/ da udgiiffe de self samme Bøder/ foruden det som den Brødige er forfalden/ etc. *ibid. Lege Klædedragt/Item Vocab. Lehnsmændene supra.*

Offver Formyndere udi hver Kjøbstad/ skulle være tvende fine fornemme Borgere/ som vel ere til Alders/ oc vel ved Formue/ hvilcke/med Borgemeistere oc Raads hjælp/ skulle hafve indseende med alle Bøder/ oc de Wmyndigis Gods: De skulle oc hafve Opsiet/ med Ungdommen/ hvorledis de opspødis/ oc hvad Forældrene denem tilholde: Oc skal en hver Offver Formyndere være udi 4. Aar/dog icke tillige forlofvis/ men en tillige/ oc den igien blifver/ skal i det ringeste blifve i tu Aar/ med den hannem til forordnet. End befindes de wdnyctige/ hvorledis da forholdis/ naar de affjattis eller forlofvis/ oc andre igien i sættis.

Offver Formyndere/ skulle den sidste *Decembris.* udi Lehnsmændens oc Borgemeisters oc Raads nærværelse/ levere til den/ der til igien i hans sied betreis/ rietig/ dog kort/ Fortegnelse/ paa all Wyens Ellstand/ saa vijt hans Bestilling vedkommer/ oc der udi kortelig forfatte/ Raaffne/ paa dem Bøder hafve/ hvad deris Leplighed oc Larffer/ der næsi paa Bøderne/ hvad betænkende hand ofver dem hafver/ hand skal oc levere Fortegnelse paa Forældrene oc Ungdommen/ oc hvad brøst hos en hree findis: Da kommer saadan Fortegnelse ingen til Skade/ efterdi det giæris alleniste den anden til efterretning. See her om *Christ. 4. Receß. lib. 2. cap. 3. art. 8. parag. 1. Lege Vocab. Bøderne supra.*

Offver Formyndere/ skulle ey brugis udi nogen Byes bestilling

ling eller Rejse / saa længe de ere udi den Bestilling / ere oc saa forskaa-
nede efter 4. Aars Tieniste / for Vysesogders oc Kemneris Bestilling /
om andre tienlige ere at bekomme. *Eodem loco par. 2.*

Øfver Formyndere / skulle hafve synderlig Omsorg for Fat-
tige Hielpeløse / Faderløse oc Hittibørn / at de vel opdragis / oc
Handvercker lære / saa oc de langs Gaden løbe / Pige eller Drenges
Børn / hvad heller de høre hjemme der i Byen eller icke / at de oc til
Handvercker sættis / særde ligs skulle de hafve Omsorg for Hittibørn /
at de vel optuctis / oc lære Handvercker. See yndermere her om / under
det Vid / Børnetuct. *Item dict. loco par. 12. 3. & 5. Lege Borgemeister
re oc Raad / supra pag. 125.*

Øfverhørig i Retten / *inobediens, refractarius, contumax.*
Latine. sigis den / som modvoilliger vijs sidder hjemme / naar hand stæf-
nis lowtlige til Ting / at vidne sin Sandhed / eller oc at møde oc sva-
re / eller rette for sig / oc ey vil: Hvor om *Recess Christ. 3. art. 5.* siger:
Naar nogen stæfnis lowlige til Herredage / oc ey møder / men sidder
Stæffningen Øfverhørig / uden lowlig Forsald / hand hafver tabt
Sagen / indtil hand vil møde. *Aliàs.* Den som sidder Øfverhørig
i Rigens Ret / oc ey vil rette for sig / naar Laugdags Brevene øfver
hannem ere brudte oc læste / hvorledis / den som forfølger / nyder da ud-
leg for Hofvit Sagen / Raast oc Laring / Skade Gield oc Faldsmaal /
oc Kongen fylleste for sit Faldsmaal / for Brevne hand haffver sidde
Øfverhørig / der om see Rigens Ret / *art. 29.*

Not. 1. Den som med Lands Tings Steffning / i Jydland / steff-
ner nogen for sin Sandhed at vidne / til Børne Ting / oc den ey vill
møde / oc vidne efter Steffningen / men sidder Øfverhørig / (*Recess
Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 23.*) da hafver det været brug / at den for
Sagen er / med samme Steffning oc dets Øpsskrift / fra Herris Ting
maatte begifve sig til Lands Ting: mødte hand ey heller til Landsting /
at vidne / efter Steffningen / men sidder oc da Øfverhørig / da bet om
den for Sagen var / oc Steffning toa / Dom / at for indsteffte Vid-
nisbyrd / bør for Rettens Øfverhørig liddelse / feld at være / til deris

3. marc / Maatte ey heller effter den Dag vidne i nogen Sag / for end de mødte til Lands Ting / oc der udsagde deres Faldemaal / nemlig / en hver 3. marc / etc. *See jus Sel: ind. lib. 3. c. 2 p. 28. lib. 6. c. p. 10. 11. & 25. Skaan. Low lib. 1. c. p. 14. & c. & supra Vocab. Hærdis.*

Den Norske Low formelder / Om nogen ey vil vidne sin Sandhed / udi det hand lewdig til: Æffnis at vidne om / bøde Kongen 3. marc / *Serlij. K. B. 12. c. p.* *Alias* sigis den eller de Bønder / Offverhørig / som boe enten paa Kongens eller Adelsens Gods / som ey ville møde / effter betaling / hvor oc naar de tilsiqis / oc kand de med saadan Offverhørig siddelse / forbyde deres Feste / effter *Christ. 3. Recept. 42. & 43. art.* *Lege Vocab. Halsstarrig supra.*

Offverkiøbmænd / udi Kiøbstæderne / hvor Handel oc Wandel er / skulde Kiøbmændene / den 1. Martii, Arkligen / under dennem self udrælle / Infød eller Fremmed / der Boesat / oc Forstand hafver paa Handel : Hand er forpliet en vis Time om Dagen / at foretage alle Iringe oc Tviste / som Kiøbmænd / Ind eller Udlandiske / imellem kommer / anlangende Kiøb / Sal / Vexeler / *Affsurancer.* Madskæbier / oc andet / hvad Naaff det næfuis kand / Handelen ved kommer / skal oc hans Forhandling oc Affsted / under hans Skrifvers Haand / gifve beskrefven / om Parterne ey ville nøyes / med hand / oc tvende aff Parterne tilkaane andre Kiøbmænd deres Sigelse oc Underhandling / hvileket de for andre ordentlige Dommere / hafve / til Sagens dis bedre underretning / at legge i Rette. *Recept. Christ. 4. lib. 2. c. p. 3. art. 5.*

Offverkiøbmænd / maa ingen *Criminal Sager* / hvor Kongens interesse med underløber / affhandle : De maa icke for noget deres underretning tilkalis / (thi de ere icke Dommere) med mindre det findis aabenbarlig ritterlig bedrag under. End / ere de self Partii / eller oc i Sagen *interresserit* / da skulde andre i deres sted / aff Borgemeesterne tilnæffnis / etc. *I ide eodem Recept & loco art. 6. Hinc.*

Offver Kiøbmænds Skrifvere / de skulde holde rictig Bog / oc skal hannem gløris Løn aff Kiøbmændene / oc efter deres Laxt lade sig nøye : Hand skal aff Borgemeesterne oc Naad De: Eedtis / oc aff den-

nem

nem affsættis / om hand i hans Bestilling wtfrolig omgaais / Hand skal hver Dage/ eller Maaned/naar det begieris/lade Lehnsmanden eller Fogden see Boaen / etc. *ibid.*

Ufunni. Mand / 3: wlynt/ wbekient eller Fremmed Mand/ der ey er i Slect oc Byrd/ som ey maa sigbe. Selsseyer. Jord/ før den blifver Laugbunden til Frænderne/om de ville sigbe. Skaan. Low *lib. 3. cap. 7. Lege Vocab. Lauabiude. Item Jord supra.*

Oldefader / oc Oldemoder / *proavus, & proavia. Lat.* det er Faders Fader oc Moder. *Item, Moders Fader oc Moder/eller de yderste aff den opstigende Linie/naar de lignes ved de andre. etc.* De maa ey fratage deris Børnebørn/det de gafve deris Børn. Jyd. Low *lib. 1. cap. 14. Skaan. Low lib. 2. cap. 9. & lib. 3. cap. 10.* En heller maa Oldefædre gifve til deris Børne Børn / større Lod / end deris egne Børn kundemed rette arfoe / effter den Skaanske Lows Arfveboe/ *cap. 9, 10. & 11. Hinc.*

Olde-Arfve / *successio ab intestato, hereditas seu jus hereditarium recte Linia. Lat.* Jyd. Low *lib. 1. cap. 4.* det er den Arfue/som arfvis effter Faders Fader oc Moder / saa oc Moders Fader oc Moder / eller deris Forældre / udi opsligende Linte / naar ey ere Afvinger ned ad/som kand udlucke disse forme. *& vide supra Gang. Arff/*

Olden / *sagina, pabulum, palliosuum. Lat.* der om beskriuis udi Kong Ericis Handfæstning/saaledis/at Kongens Embedsmand/ ey skal hafve Bøld/3: Mact/ at nøde Bonden / (forstaa Jordenagte) at føre sine Svin andensteds til Olden/end Bonden self vil. Men Bryndie/Landboe eller Gaardjæde/de skulle føre effter Embedsmands Willie oc Bud. *par 27. 7. ibid.*

Oldinger / *Senioris. Lat.* der om læs Direkte Rettens 6. 8. oc 10. Artickl. Det er et slags Lows Mænd/som dog icke næfnis udi voris Jydske Low / Mænd udi *Christ 3. Recept. art. 27. Item udi Recept Frid. 2. art. 7.* formeldis/ At Oldinger / naar de opkræfvis paa Marsckessiel/da skulle de giøre deris Loug inden 6. Dager / under deris Boeslods fortabelse/ til deris Herffab. *Recept Christ. 3. art. 28.* taler om

Recebts-Mand. *Item cap. 12. næffnis 12. Eyere. lib. 1. Et cap. 55. jur. Cimbr. om Soelstiffe. Lib. 2. cap. 12. siger / At Sandmand aff det Herret / skulle stable med Stock eller Steen / oc sværge om Marckesffel / saa Oldinger næffnis ingensteds udi den Tydske Low / som samme steds er at forfare : Men udi Stelandste Low 4. Bog 1. oc 15. Cap. formeldis / At Oldinger skulle være 13. Mand / som skulle reede oc deele Jord / saa oc svære Marckesffel / oc siuntis aff *ter^m*. 15. Cap. at Oldinger / skulle være Jordeygne Bønder / oc ey Landboe eller Brydie : Thi Texten siger / At de Mand skulle tagis / som ey haffve Lod paa de steder / som de skal giøre Marckesffel / dog det kand oc forstaais om Landboe / som kand haffve Lod paa sin Høsbøns vegne / *sed pete text. Vide Skaan. Low lib. 4. cap. 7. som formelder / At Oldinger maa icke svære imod Hæffd / om dem tyckis den Ret at være. Receß Christian. 3. art. 27. parag. 3. siger / At Oldinger maa icke være imod Low oc Lawhæffd / imeden de ere ved fuldmaect / oc wfelde / oc dersom Oldinger sværge nogen Mand til Skade / med wret / da skal Landsdommete haffve Maect / at opstæffne beste Byemand / forstaa Niiddermands Mand / som dem maa felde / om de hafve giort wret. Dict. Receß, art. & loco ut supra.**

Oldingers Gald / er 3. marcck til Bønden / som dennem felder / oc deris Bueslod til Høsbønden. *Receß Christ. 3. art. 27. parag. 4. Vide Skaan. Low lib. 4. cap. 8.*

Oldingers / sexten / eller 15. Mænds opkræffvelser / til Bye eller Birckelting / oc dets Forhold. *Lege Birckeret art. 8. Item Vocab. Sandmand infra.*

Oldingers Eed / naar de skulle svære Marckesffel / beskrieffver os den Skaanste Low 4. Bog 7. cap. saaledis : De skulle bede dem saa sandt Gud hielpe / at de ey skulle svære for Bild / oc ey for Arnt eller Fare / men som de vente ret Marckesffel er / oc som de hafve hert oc udsputt aff andre / saa oc aff deris Forældre / oc der fore svære den ved Hæffd / som de tycke Ret er : Saa skulle de andre Elleffve / en effter anden / fremkomme / oc siige saaledis /

ledis / Alt hans Formand soer Ret / oc icke tvret / saa sandt hielpethannem Gud. *Alleg. 11. text. Nota: Marckesteiel skulle sværgis paa Aastaderne / oc siden affsigis inden Ting. etc.*

OmbudsMand / *latinè Judex*, Herris Foget / eller Dommere / forstaais oc saa her foruden / ved Kongens betrode BefalningsMand / LehnMand / Fogder / Soldere oc andre / etc. *us Jnd. Low lib. 2. cap. 51. 52. 54. Item cap. 85. 87. 88. 89. 91. 92. 103. 104 & lib. 3. cap. 62. & 63. Plura sub Vocab. Herris Foget Item Embismand supra. Alias, Umbudsmand i Norge / 3: Befalningemand eller Foget / enten det er Kongens / Adels / eller oc andre deris / som Bestillingerre betrede. etc.*

*Nota: Kongens Umbudsmand / eller deris Fogder eller Lehnmand / i Norge / skal besøge hver Laug Ting / intellige, udi hans Fogder / eller betrode Lehn / uden Forsald. Tingf. B. 1. Cap. Lege Befalningemand supra. Hvilken som sidder hjemme uden lovlig Forsald / bøde Kongen 4. marc Sølf. *ibid. cap. 2. parag. ultim.* Hand skal oc næfne Mand hjemme i hver Skibrede / udi hans Lehn / som skal besøge Laug Tinget / oc det paa hver Tingsted / ved Medtkaftede Lide / oc de Mand som hand ved Eed vil holde / der til best ere tienlige. *ibidem, cap. 1.**

Det første Søgne Ting / Kongens Umbudsmand / kommer til Laug Tinget / efter hand nogen Lehn bekommer / da skal hand svære den Eed / Alt hand hafver næffnt de Mand til Laug Tinget / som hand tryckte der til vare best tienlig / oc tog icke derfor Gunst eller Gafve / oc det samme vii hand altid gisre / saa længe hand hafver samme Lehn : Men den Eed skal icke siden offtere gisris. *Dist. cap. 1. paragr. 2. 3. & 4. Lege Vocab. LaugrettisMand.*

En hver Umbudsmand udl sit Lehn / skal tilflicke dem en soeren Skrifvere udi hver Ting Laug / oc tillegge dennem tilbørllige Underholdning aff Almuen / for deris vmage. *ibidem cap. 4. paragr. 1. Lege Soeren Skrifvere infra.*

Ombudsmanden / eller hans Foget / maa icke optage nogen Mand's Penge eller Sagfald/uden lovlig Søgning/: uden Dom/gjør hand det/miste sin Ret/indtil de hafve Ret giort/ de ulovlig frafog. *ibid. cap. 4. parag. 8.* Befindis nogen/at true Ombudsmanden / eller andre som styrcke Retten / eller oc dem som straffe nogen Misgjernings Mand/den eller de / skulle indsættis i Kongens forvaring/ indtil de sætte Borgen / oc bøde der til 4. marcq Sølf inmod Kongen/ for slig dristighed/ oc stande den til Rette/hand truede/effter 6. Mand's Dom. *Singf. B. 4. cap. parag. ibid. ut supra.*

Ombudsmand oc Laugmanden / skal lade hestte dem / som true oc undsige andre/oc en ville lade dem nøye med Lov oc Ret. *ibid.* Ombudsmanden skal liuse oc forkynde paa Laugtinget / Aarliigen/hvor mange Manddrabere/oc andre udediffe Mand/der ere blefven i hans Lehn/næste Aar/oc gjøre besteden paa deris Bærf oc Skabning/at de dis bedre kunde fiendis/hvor de fremkomme. *Singf. B. 5. cap. parag. ult. A. B. 6. cap. parag. 2.*

Ombudsmand / eller hans Foget skal holde Sing/inden tredie Bge / effter hand kommer hjem fra Laugtinget / oc da lade forkynde for Almuen/hvad da var forkyndet paa Laugtinget/oc synderlig i de Sager/ som hans Lehn er anrørendis. *Singf. B. cap. 7.* Disligeste skal hand lade forkynde/at ingen skal huse de Folck/som komme løbendis/ Øster/Vester/Synder eller Nord fra/etc. *Lege Vocab. Huser supra.*

Kongens Ombudsmand / skal næffne Borgemestere oc nogle Raadmand/aff hver Riøbstad/oc 12. de forstandigste oc beste Vønder / i hvert deris Lehn/ som skal komme oc møde paa det sted Kongen skal Hylbis. *Singf. B. 11. cap. Vide Hyldings Eed supra.*

Ombudsmanden / maa icke udbiude Almuen naar hand vil / (oc forløfve dem igien for Gafvers skuld,) uden Feyde er for Naanden/oc hand hafver Kongens Bress oc Befalning der paa: Gjør hand det/da bøde Kongen/for hver Mand hand tog Penge aff/8. Ortanger oc 13. marcq/oc gifve hver sine udlagde Penge igien/hand aff tog. *V. f. B. 1. cap. parag. 1.*

Dm-

Ombudsmand/maa icke paalegge Almuen/ nogen almindelig Told/naar Leding gioris/undtagen Stiudsfærd/oc anden Lydighed/som Loven udvijser. *ibid p. 17 ag. 2.* Ombudsmand/skal hafve aff Bønderne/ for hans vmaag/ med Landverne Stibe at lade bygge/ hver 12. Maaned 10. Marck Sølf/ oc de andre Tilsiuumsmand/ hver 5. marck Sølf/ thi de skulle være plictig/ hver Laug Ting/ at giorre Regen/skab/ for hvis de oppebaaret hafver. *ibidem, paragrapho ultimo.*

Kongens Ombudsmand/ skal tilsticke sticllige Mænd som hver Dag skal rand sage Bacten / oc bestille / at Altingest gaar ret til. *Dict. Bdf. B. cap 4. parag. ult.* Kongens Ombudsmand/ bør at jeffne Leding iblant Bønderne. *cap. 6. ibid. parag. 2.* Kongens Ombudsmand/ skal tilnæffne den som Skipper skal være. *V. B. 10. cap. lege Skibs næffn.*

Not. 1: Kongens Ombudsmand/ skal besee Baaben/oc sticke Folcket i Orden/3. Mand tyck/ naar Baaben eller Gewehr skal besees paa Mønsterplads. *V. B. 12. cap. parag. 3. Lege Baaben Ting Forsøfver Ombudsmanden nogen for Baabenhold/ eller tager Penge eller Gasver aff nogen / for Baaben at holde: skeer det / miste sit Lehn. ibid. parag. ult.*

Ombudsmand / skal opkræfve Bøder/ om Skib icke opdrages/ eller oc Bud der om forsømmis/ naar det kommer Hiem i Haffn/ forstaa Landvarne skib/ *V. B. 14. cap. parag. 1.*

Ombudsmanden skal annamme Fanger eller Drabmand aff Bonden/ Men slipper Fangen eller Drabsmanden fra Ombudsmanden / eller fra Bønderne / effter hand er Ombudsmanden tilbudit/ oc hand vil icke annamme hannem/ oc den Saargiorde bør/ da være Ombudsmanden i hans sted / oc bøde derfor / effter Kongens oc gode Mænds Dom/ uden hand tagis fra hannem med Bold. *M. B. 7. cap.* Kongens Ombudsmand/ som optager nogen Miedederis Gods/ effter Tingmænds Dom/ da er hand plictig at skaffe Bødel/ som skal raffse den Skyldige. *ibid.*

Ombudsmanden er plictilg/ at anfage Drabsmanden / eller anden vgiernings Mand / oc spørre hannem til Ting / oc hende Dom paa hannem / oc effter den Dom/ lade hannem ræffe / thi ingen maa lade ræffe nogen uden Dom/ aff Had: Hvem det gisr/vare Fredløse/ indtil Dommeren fiender/ om hand halvver hafft der Marsage til. *M. B. 15. cap.* End vil Kongens Ombudsmand / eller den Skaden siel/ icke tage Bøder/ naar den tilbuidis / effter lovlige affsagde Domme/ da haffve hjn Fred til Dom oc Ret / hvad heller de vil tage vcd Bpder eller ey. *M. B. 17. cap. Lege Lemmelesi supra.*

Kongens Ombudsmand / bør først at skaffe Bonden Ret/ førend hand tager Bøder paa Kongens vegne / oc hvor Bonden mister Bpder/ der faar Kongen ey heller Bøder. *M. B. 18. & 19. cap.* Kongens Ombudsmand skal icke giffve nogen Sag / paa Tre eller Gods/ uden hand haffver der stielige Bidne til/ i hvad Sager det ere/ store eller smaa. *Diēt. cap. 19. ibid.*

Ombudsmand maa en hver tage hvem hand vil / oc affsætte hannem igien/ naar hand vil. *O. B. 12. cap.* Om Ombudsmand tager Jord fra sin Jorddrot. *ibid. parag. 23. Lege Vocab. Hæff / item Vocab. Jorddrot supra.*

Ombudsmand maa icke losve nogen at bruge/ eller oc selff bruge/ enten i Skouff eller Marcē / uden halff meere end Leylending. Hvad Leylending maa losve/ der om vide *Vocab. Leylending. & diēt. cap. 12. parag. ult.*

Ombudsmand / maa ingen Jord bortbygge/ o: bortfæste/ førend de første hans Armaal ere ude som bygt halvver. De hvis Jorder nogen Ombudsmand / heden bygger / da skal hans Armaal / som er 3. Aar/ holdis / enddog hans Jorddrot tog Ombudis fra hannem/ før de Aaremaal ere ude. *Diēt. O. B. 12. cap.*

End/ tager Ombudsmand / eller hans Foget/ eller nogen anden Mand's Foget/ Gafver/ for Kongens Jord/ eller anden Mand's Jord/ at bortfæste/ eller for at fæste den fra anden Mand/ uden lovlig Marsag/ da igien giffve saa meget hand tog/ oc Kongen dobbelt saa meget.

get. End/ fester hand anden Mand's Jord bort/ end Kongens/ da gielde halff part Kongen / oc halff part den Jorden eyer / oc være skildt ved Ombudit / oc hede Mand dis verre / oc den som faste/ bøde lige-
saa/ oc være skildt ved Jorden. *L. L. B. 6. cap. parag. 1.*

End/ lader Ombudsmanden Kongens Jord bortkomme/ for hans Forsømmelse skyld / om hand aff viste / da gielde Kongen saa meget igien aff sit / som bortkom / end dog Kongen saar sit egien. *ibid. par. 2.* Dog maa Ombudsmand henbygge eller bortfeste Jorden / hans Landdrof alleene til beste. *L. L. B. 24. c. p. parag. ultimo.*

Not. En hver Mand som haffver Guds i Norge / skal haffve sin fuldmyndig Ombudsmand inden det Splecke / som Gudsset udi ligger / uden hand self boer i det samme Splecke. *L. L. B. 24. cap. Lege Vocab. Befalningsmand supra.*

Hvorledis Kongens Ombudsmand / avler Kongen en halff Marck Sølf / om hand farer med at udfage Indnam / om det forholdis nogen ulowlig / der om see *L. L. B. 31. cap. & supra Vocab. Waane Qvæg.*

Kongens Ombudsmand / skal paa Midtfaste Sing / tilfige Bønderne / at giøre Repe ferdig / hvor det behoff giøris / oc legge dem visse Tid for at giøre ferdige. *Dict. L. L. B. 41. cap. Lege Vocab. Repe.*

Sicter Kongens Ombudsmand nogen / at haffve taget noget fra Kongens Almindig / oc bygt det uden Kongens Lov / oc den som sictis / siger sig at haffve hafft det i Hæssd i 30. Aar / oc meere / da giøre hand det bevisslig / siden gaals der om / som en Almindig / oc Bøndens egen deel. *L. L. B. 58. cap. p. r. g. ult.*

Lager Kongens Ombudsmand / eller Adelsmand / Bøndens Guds eller Boe / uden Dom / føre det igien / oc bøde Kongen 30. marck Sølf / oc bøde den fuldt hand fra toa / oc hver den med hannem var oc til hi up / bøde Kongen en Marck Sølf. *K. B. 1. cap. p. r. g. 2.*

Kongens Ombudsmand / eller haos Foact / skal fare med næssive Mand / oc tage ud for Si-ld / oc da tage Kongens Ret / en

halff Marcq Sølf. All hand ey medfare/da miste Kongen sin R et
K. B. 3. cap. parag. 3. Kongens Ombudsmand skal sege fattige
 Folckis Sager / paa deris vegne som icke self det formaa eller forstaa/
 oc hafve for sin wmag / hvis Fæld der bødis effter Lowen / oc ey meere.
Dict. K. B. 8. cap. parag. 4.

Kongens Ombudsmand / haffver første Kieb paa Kongens
 vegne / paa hvis Være Kongen behøfrer / oc i Landet indførir : Dog
 maa hand intet kibe eller selge til Forprang / eller sig self til beste.
ibid. cap. 9. Hand skal oc kibe Kongen til beste / Loff oc Maar / oc
 gifve Bønderne derfor fuld Værd. Hand maa icke nøde nogen til / at
 kibe Slacte / Sa / oc selge sig igten / men kibe self aff dem det hafve at
 selge / oc betale det / som en anden derfor gifve vil / oc som det er værdt.
 Gjør hand der imod / da tiltalis oc straffis derfor effter Lowen. *Dict.*
cap. 9. K. B. ut supra.

Kongens Ombudsmand / skal tilholde omløbende løse Folck /
 at tage sig Lieniste hos Got Folck / eller straffe der ofver som ved bør.
Lege Husmand / & K. B. 23. cap. Ombudsmanden skal en gang
 hvert Aar / lade randfage / oc besee alle Lønder / Væct oc Maal / udi
 sit Lehn : Dersom hand da befunder nogen / som omgaacs med falske
 Lønder / Skiepper / Væct / Vismet / Alne eller Maal / da straffis der-
 for effter Lowen / som vedbør. *Dict. K. B. 29. cap. parag. ult.*

Omgot / det er / lige saa got / ut, Bonde maa ey selge sin Konis
 Jord / uden hand hafver Omgot / det er / lige saa megit Jord / oc lige
 saa got der imod / oc Barn ved hende. *Jyd. Low lib. 1. cap. 35. Jus Se-*
land. lib. 1. cap. 25. & lib. 5. cap. 1. Lege supra Bonde. pag. 110.

Opbiudelse er / til Ting noget at opbiude til sin Eyermand /
 som Pant / etc. *Item,* Gots / til sine *Creditorer*, som kand givris udi
 tvende maader / *Specialiter & Generaliter*. *Special* Opbud kand giv-
 ris til Ting / imod den *Summa* som effis / naar den Tiltale vii rets-
 te for sig. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. artic. 6.* oc da næffnis Mænd
 til Landsting. etc. Men til Hiemting / skal rettis givrlige / det er / tel-
 ges oc affrætes / det som effis / oc være siden frj for vjdere tiltale. *Ric-*
Benæ Act / art. 16.

Gene-

General Opbud (iblant Adelen) kand giøris imod nogle *Creditorer*, hvo sin Giæld vil være enslediget / som oc siden for videre Giælds anfordring (om Opbiudelsen ellers er lowlig giort) blifver forskaant. *Dict. loco. art. 1. per og 7.* Dog hvo som hafver Forlof vere / da staaer det hannem frist for / enten hand vil blifve hos sine Forlofvere / eller annamme sin *Quot.*, aff det opbudne Gods. *ibid par 19. ult.* Hvoledes saadan Opbiudelse skal skee / oc ret *procederis*, det lxxis udtryckelig. *Allegat. text. art. 1. per totum. Lege supra Adels Item Creditorerne, etiam supra.*

Ophøder / edu. Lat. mand vilde Dtur eller Fugle / da skal den oocte dennem / som dem opføder. End / komme de løse / oc saare eller dræbe nogen Mand / da bøde den dem eyer / fuld Bod / lige som hand selff hafde giort Gierningen. Skaan. *Low lib. 5. cap. 19.* Worde saadanne løse / oc nogen dræber dem / da bødis icke derfor. End / dræbis de bundne / da bødis derfor *Locke Bod* / oc ey meere. *cap. 20. ibid. Lege Vocab. Locke Bod infra.*

Ophoff / betyder .) at være Narfag til en Ting / oc ellers kaldis *Pot* oc *Pande* til noget / oc forstaais heldst udi den værste meening / om noget er giort iide / som Klammer eller anden vlycke affkommer. 2. er *Ophoff* / det Sted eller Jord i Marken / som ligger langs ved Enderne / paa Agerne oc Boels Jord / hvor Bonden tager sin Plowg op / oc vender paa. *Lat. versura.* Vdi Jydland kaldis det *Hofvet* Ager / eller *Høfdings* Ager : i Sieland kaldis det *Høff* / oc skal Eyere sværge imellem Deel oc alle *Ophoff.* ut *Jydske Low lib. 1. cap. 52.*

Opreisning / eller oc *Opreisnings Bress* / *idem, instaur. 1. 210. Lat.* kaldis de *Bress* / som nogen kand forhvarve hos *Rogens* *Canzeler* / udi *Bolds* *Sager* / naar de forsømmis i *Risbing* eller *Birck* / oc icke inden 6. *Bger* / effter *Gierningen* er skeet / fulddriffvis. *Strecke Ret. 7. cap.* End om den som vorder *Boldforet* / oc icke / inden sex *Bger* / lowlig stæffner saadan *Loug* til *Lands* *Ting* / hand hafver ey siden der om at mæle / uden hand fanaer *Opreisning.* *ibid. art. 17.*
Nota: For saadan *Opreisnings Bress* / gifvis *Rogens* *Skrifver* / udi

Wolds / Hervercks / eller Drabs Sager / en halff Dal. Rigens Ref. art. ult. in appendice. Vide Vocab. Orloff paulo infra.

Oprifve / exulcero. Lat. ∴ iglenkalde / eller omfuldkafte / det som tilforne er glort / ut, om Arfving er uden Lands / da stande Arfven Dag oc Jambling : End skiffis Arff før / da maa hand saadan Skiffte oprifve / ∴ fuldkaste / naar hand hiemkommer. Jur. Seland. lib. 1. cap. 31. Lege supra Vocab. Arff.

Opræt / rebellio. Lat. oc hendis Straff / udi Guds Lowes Mosis 4. Bog 16. Cap. à vers. 1. ad 35. Dei Dommernes Bogs 9. Cap. & Cap. 12 à v. 1. ad 7. Samuels 2. Bogs 20. Cap. v. 1. 2. & 22. Første Kongernis Bogs 1. Cap. v. 5. & Cap. 2. à v. 20. ad 25. Las Esthers Bogs 1. Cap. à v. 10. ad finem capituli, & Sprach. Cap. 7. v. 8. 9. Lege Vocab. Samling.

Orbdemaal / vel Orbsttemaal idem. Violatio multa, criminale aut violata expiationis. Lat. det ere de Sager oc Gierninger / som en kaud bødts med Penge / forstaa / de Gierninger oc Drab / som skeer aff Raad oc Forsæt ulowligen / imod Lowen / saa oc imod Løffte oc Tilsagen. Hinc Bødeløse Sager idem. See her om Jydsk Low lib. 3. cap. 22. & 23. Jus Seland. lib. 2. cap. 5. 6. 7. 11. 12. Staon. Low / om Orbdemaal / cap. 1. 2. & cap. 31. Lege infra Vocab. Wobdemacl.

Orbsttemaal kalder Lowen ellers alle de Gierninger / som skee ulowlige / imod Løffte oc Tilsagen / eller paa forbudne steder / ut, At opbryde en forligt Sag / som Mandrab / eller andet / hvad det være kaud / oc da saare eller drabe nogen paa uformodelige Tid oc Sted : Heilike Orbdemaals Sager oc Gierninger en kaud bødts / uden jar oc synderlige benaadinger / effterdi saadant skeer / som aff Raad oc med Forsæt. Sem for Exempel:

Jydsk Low lib. 3. cap. 23 siger / om Drab som skeer paa Bøttebød / det er paa det Drab som var affkald / oc Bød for taaget / eller det Drab som skeer udi Forsamling / ∴ effter Lowen / Lething / eller paa Ting / eller i Kircke / eller udi sit eget Hus / det er Orbdemaal. in

Constit. Voldem. patris Regim. Margar. parag. 11. Ericus Rex in Constit. sua Anno 1369. parag. ultim. Om en slaar anden ihjel i sit eget Hus/eller i Kircken/det er Drbøttemaal. *Vide jus Seland. cap. alleg. t. & jus Scanie etiam*, som formelder/ Om mand dræber nogen i sit eget Hus (eller oc nogen som er med hannem i fellig) eller paa Linge/ eller i Kircke / eller paa Vøttebod / eller Gangemaal / (∴ det sted som Frænderne vare sanctit/ om den udloffuede Bod at udlegge) eller i Lædegaard / eller Mølle / det er Drbøttemaal / oc fuld Fredløs Gierning/*text. præalleg.*

Ericus Rex, filius Christophori, in Constit. sua, parag. 1. formel: der om Drbøttemaal/ som giøris med giort Raad/ det er med Forsæt/ eller forsætlig vijs/ at indgaa udi nogen Mand's Hus elle Gaard/ oc der offverfalde/ slaae/ saare eller dræbe hannem : Den det giøis/ er Fredløs/ oc alle de med hannem ere i Far oc Følge. De bør saadan Manddræber aldri. 3 at haffve Fred / (forstaa / Kongen giiffver den ey Fredkiøb / ∴ opreijnin) hørend den Dødis næste Slect / beder for hannem/ til Kongen/ oc saa tager Kongen hans halvve Hofvetlod/ uden Jord : oc den anden halvve part/ den som Gaarden eyer / hvor Gierningen skeede. Skaanske Low om Drbøttemaal *cap. 1.* stemmer oc her med ofver et/ etc.

End/ alle de Drab som skee med vllie/ ∴ med Raad oc Forsæt/ paa nogen i hans Gaard/ ∴ Frelse/ eller Lægaard/ eller Fægaard/ eller Laadegaard/ eller i Kircke/ eller paa Linge/ eller paa Vøttbod/ det er Drbøttemaal/ oc Kongen tager Dræberens Hofvetlod/ uden Jord.

End/ vorder nogen Mand dræbt/ aff de der i saadan Gierning vare med/ da være hand w. gild/ ∴ ærløs/ oc skal ey Bod for hannem sættis / oc ey biudis : om hand dræbis i den siund saadan Gierning giøris/ da ligge paa sine Gierninger. End/ delier nogen/ ∴ siger/ Ney/ da veries med Herrisknæffn. End/ falder hand ad Lowen/ da halvve hand Dagsfrist oc Ratterom at rømme. *Dit. Const. t. Erici, loco præalleg. 10, lige parag. 2. ibidem, Item Husfred & Gaardfred supra, & Receß Christ. 3. art. 22.* som oc her med ofver ens stemmer. *Vi-*

de Raads Raad *infra*. Item Handfestning Erics, *parag. 14. 15.* Handfestning Regis Olai, *parag. 28.* siger / At dersom nogen oöverbindis aff Kongen/ eller hans Embihmand/ oc salder for Dröpdemaals Sag/ da skal hand pnis/ oc straffes derfor/ effter Lowen/ som ret er. *Alis* Wodelss: Sager/ som icke kand bpdis. *Unde Vocab. Wod supra.* Ledge Wöpdemaal *infra*.

Dreker/ *possum, valeo, conseqtor, affquor.* Lat. der om siger Jyd. Low *ib. 3. c. p. 18.* At Herremand maa kibe saa megen Jord som de örcke / oc formaa at betale/ fordi at de gisre der tyldist aff/ i det de vofve deris Hals/ for Kongen oc Landsens Fred. Det var i Lowens begyndelse/ oc i formere Tider/ brug/ at Adelen maette kibe; fujit Wonde. Gods/ men nu forbudit/ uden Kong. Tilladelse. Handf. Frid. 2. art. 21. Ledge Plougs Eric *infra*. Hinc, at örcke eller formaa intet. *Vide* der om *jus Seland. lib. 6. cap. 8.* Kand oc saa forstaa is om Helbrede/ oc sigis/ naar en er swag eller francf/ oc intet formaar at gisre/ etc.

Ördholdnäffn/ *vel* Wördtheel/ eller oc Wördtholdnäffn *idem*, var i gammel Dage/ et særbelis slaugs Näffn/ gamle/ wise/ forstandige Mænd/ aff Rigens Raad oc Adel/ hvilcke skulde affsige oc swarge imellem Konger oc Fjörster/ om Lande oc Eyendom/ saa oc om nogen förde Affvindsfiold imod Riget/ thi det Örd Ördhold/ betydter först om deris Eed/ som skal formelde/ om den de optræfsis paa/ hafver holdt Örd/ Eed oc Löfte/ som det en ærlig Mand bör. Der næst/ at deris Örd oc Eed/ som de affsige/ skal holdis/ som yders meere er at lase/ om den Twist/ imellem Kong Ericf Gillinging/ oc Hertug Woldemar aff Synder: Jydland/ om det Land Als/ Anno 1285. &c. *Widere* her om lege *Regin. Marg. Const. qua H. quino & Olao intitulatur parag. 24. Et in Constit. Erics Regis, parag. Non debet, &c.* formeldis oc sigis/ *cum iuramento, Wördtold;* skal swarge offer Affvindsfiold/ det er/ *Chrimine lese Majestatis*, udi disse *constituti: nis* kaldit/ de quo *vide Vocab. Affvindsfiold supra.*

Dröfende/ oc tryng oc suld quittering for Drab/ udi Jydland
me:

ueget brugelig / oc er ret gammel Danſke / dog ingenſted i Læwrne
naſſingſivet/ mig forekommit. *Vide Jus Seland. lib. 5. cap. 24.* der kald
dis ſaadan qvittering Tryg / oc beſtriffvis den gandske *Proceſſ* ſam-
meſteds. I den Skaanſke Low 5. Bog 29 cap. kaldis det Jeſuede
Eed. *Lege ſupra* Fred at ſværgē / & *Tryg infra.*

Origet/pauper inops. Lat. er Fattig/eller Arm. Her om taler
Jyd. Low *lib. 2. cap. 71.* Om nogen bliſver Lagsſøgt/det er tiltalt for
Gield / eller i andre maader ſeld / den maa ey giøre ſig *Origet* / det er
Fattig / forſtaa / at afhænde ſit Guds hemmelig / til at beſnelle ſine
Creditorer. *Hinc Origet Mand/ Jyd. Low. lib. 2. cap. 24.* er en arm
fattig Mand/en Staekarl/som haſſver ingen vis Bærelſe eller Voe-
pæl/ oc kand ey giſve Skat / men er ſaa fattig/ at hand ey kand *contri-*
buere Stud med ſine Frænder / hand maa ey nødis til at opholde Et-
tebod. *De qua Contributione lege Jyd. Low lib. 2. cap. 28 jus Seland.*
lib. 2. cap. 16. Item Orvide/paulo infra. Rigens Ret *art. 56.* ſiger/ At
den ſom forſølgis / (for Gield oc Vdleg) maa ſig / mod Lowen / ey
Orige / 3: *bona abalienare in fraudem creditorum.* *Vide Forſølge-*
ning ſupra.

Orloff / 3: *Forloff* / eller *Samtyckē* / til noget at giøre eller uds-
rette / oc ſynderlig i de ſtycker / ſom eſſter Lowen ere fortaugd oc for-
ſomt/*ur*, om Mand drab ey lowlige eſſtermælis / oc for aanger Lands-
Ling/da maa mand ey eſſtermæle/uden Kongens *Orloff*. End/ giſve
ver Kongen ey *Orloff* / at eſſtermæle/da kand hand icke fange/ der eſſ-
ter mæler/meete end rette *Mandbod* / etc. *Jyd. Low lib. 2 cap. 9. Hinc*
Dpreiſning/ut ſuo loco. *Item Fordaags Breff ſupra. Lege Vocab* Eſſe-
termaal etiam ſupra. *Alias Orloff* oc *Benskab* / eſſter det gamle
Ordsprock / ſom nu omſtunder er ſurt at fortlene / til Hofve ſaa vel
ſom andenſteds/ etc.

Ornum / *ager exfors.* Lat. der om taler *Jyd Low lib. 1. cap.*
46. *Ornum* er et ſæt ſtycke Jord/ ſom aff Arilds tid haſver varit ind-
gravoit eller affmerckē med Grøſt / Stabel eller Stein / ſom Ene-
deel eller *Enemerckē* / hvilcket icke kand drifvis under Kæb / em

all Marcken end bleffve Keebet / fordi hun stierter ald Dyeen.

Nota: Eyer all Dyeen saadant sær Jord/da kaldis det Drnum/ men eyer uden Dyes Mand den / da kaldis den Stub eller Særkjøb. End/er det Lov/om det er Drnum eller Gendeel/om det er whygt/ da vride den i Haffd hafver/med Rione-Ed/at det er hans Drnum/ oc bør ey at skiffis til Dye. End/er det ey merckt med Steen/Stabel eller Grøfft/da ganger det under Keeb/*text. praelegato.* Ydermeere om Drnum / *vide cap. 55. Ditt. lib. 2. & lib. 3. cap. 53. ibid. Skaan. Low lib. 4. cap. 7. Vide Norff Low L. L. B. 38. & 40. cap. & infra Vocab. Setterboel.*

Ortug / eller Orthe / er et vist Tal paa Korn i Skieppen / *ut i* Jydland oc Fyen er en Ortug Rug 10. Skiepper/en Ortug Ving 12. Skiepper / 10: et halff Pund / oc en Ortug Haffre 20. Skiepper etc.

Orvide/*insane, dementer. Lat. 3:* Gallind oc vanvittig. Der om taler Stelandske Low *lib. 2. cap. 16* at Orvide oc Børn/maa hvercken Vod feste eller tage/uden hyn staar hoe/der næst var at tage Bøder eller feste/om Orvide var ey til. *Vide lib. 5. cap. 34.* Hvorledis Orvide: Mand maa hefftis oc bindis / *& sup. Bindis. Lege Voc. Gallind/sup.*

Orvis/det er nøyet/eller vøre til fredd / *modico contentus sum.* *Lat.* som udi begyndelsen paa Kong Voldemars *Præf. tion* til Lowen. Vilde hver Orvis med sit eget / oc lade andre nyde Jesnit / da torde mand ingen Low ved. *Vide Jyd. Low lib. 1. cap. 15. & 21. lib. 2. cap. 114. lib. 3. cap. 5.*

Dtte Ortug Sølf. Jyd. Low *lib. 3. cap. 13.* Hvilcken Landboe/i gamle Dage/ som rede Dtte Ortug Sølf i Landfkyld/ hand gjorde ud/ Eredings: Hafne/var fire Mænd/12. En Ortug Sølf var 7½ β . i de dage/ men i Norge/ skal 1. Ortug Sølf/ icke regnis høgere end 4. β . *I. B. R. C. in Ter. Jurid. Lit. O. Lege Vocab. Landboe. Alias, Dtte Ortuger oc 13. Marck Sølf/er 7. Rixdal. eller oc/som andre meene/6½ Rixdal. 1. Ort.*

Dye/som stact eller stanget noget Menniste til døde/dets paa: følgende Straff udi Guds Low/læs Mose 2. Bog

2). Cap. 4. 28. 29. 30. 31. 32.

Dde

Degaarde / eller *Deplad; idem. sola loca, vel superficies,*
Latine. paa Kongens oc Kronens / skulle besattis oc opbyg-
 gis. Om Raaden oc Middel der til/saa oc hvorledis Lehns-
 Værendene / Arligen skulle indlegge Fortegnelse hos deris Regenska-
 ber/paa Ddegods i deris Lehne/der om *vide Forord. Christ. 4. Dat.*
Koldinghus / den 23. Jan. 1635. parag 7.

Nota : Hvo til Ddegaarde eller Bolliger lader saae/Liende
 der aff/saa vel til Kircken som til Præsten : Aff Korn/Lieniste Dren-
 ge eller Karle saae/Liendis oc saa. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 51.*
Vide Kirckens Liende.

Hvem som optager sde Jorder i Norge / enten i Herrit eller i
 Alminding / oc bygger der paa / da beholder hand det i tre Aar / uden
 Leye oc Leding / er icke heller plietig til Budbyrd / eller at flytte nogen
 Veyfarendis Mand / oc siden beholde det sin Liffs tid / om hand den
 holder oc gior Ket der aff/som Lovoen formelder. *L. L. B. 51. cap.*

End/hafver nogen Dde Gaarde/ som ere Huse paa/ oc hand
 saær oc høster til/ da skal hand bære Bud : vil hand icke Bud bære/el-
 ler fattig Mand flytte/ da bære eller flytte den som næst boer / oc hafve
 halff Augel med den som Gaarden tilhører / uden de anderledis kand
 der om foreenis/etc. *cap. 53. ibid. Lege Vocab. Bud supra.*

End/ dersom Bonden ved Døden affgaar/ da er hans Hustru
 eller Børn / næst til / at besidde den Gaard for Skellighed/ dog ingen
 sin Husbond til Trods eller Hoffmod : Men naar tre Aar ere forlø-
 ben / da skal Gaarden sættis for Leding oc Landskyld / aff sex stielliche
 Mand / oc siden bærts der aff Budbyrd. *ibid. Dict. lib. 6. cap. 11*
supra.

Dffne/*multitudo. Latine. 2.* Formue/ eller oc mangfoldig aff-
 ter Textens Anledning / *jus Sceland. lib. 5. cap 30.* Worder saa/ at aff

Fædrenis Kuld ere søffne Frender / oc paa den anden side en meere end een/da bød der dog den ene Frende med Manddraberen/den ene Saael/ imod den anden Kuld/ i hvor mange de ere/ vil hand en bøde/ oc en udslegge/da gaar det paa hans Fred : Den samme Low er/om Møderens Frender ere søffne eller flere / oc en meere end een paa Fæderne / thi ligesom mand tager i Arff/saa bød is oc Mandbod. *text. allegat. Lege Vocab. Saael infr.*

Offrighed/ *Magistratus*, *Lat.* Offrigheden/ingen under tagendis/ Befalningsmænd/ Ridderstab/ Vipper/ Preester/ Præster/ Borgemestere oc Raadmand/ Fogder/ oc alle andre som ere i Offrigheds Kald/en hver effter sin *Condition*, strengeligen befalis oc forplicitis/ at hafve indseende/ hvor de Befalning hafve) om nogen emgaaes med Troldom/*item*, Stignen/ Manen/ Maalen/ Bissning igien / viffe Dagis udoærelse / oc *Char. Eterum* Misbrug / som udi Forordningen er formeldit oc forbudit/ oc naar de om saadant viden dis vorder / nogen / enten aff Adel eller Wadel / sig der imod forseer/ dennem da at angifve / tiltale / oc effter lowlig *Process* at lade straffe/ saa fremt de icke jelsff derfor ville stande til rette / som saadanne Folskis Misdere/ oc de der med dennem samtycke. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 28. parag 3.*

Dge/; at tilsatte eller tillægge noget. *augeo. Latine.* Hinc at forøge/ at forbedre Jord eller Ependom / eller oc andet. *ut* Jyd. Low *lib. 1. cap. 55.* som formelder / At ingen Deel/ der Stuff ligger i/ maa mand enten øge eller mindske/etc. *Vide Stuff infr.*

Dmel/ det ord findis i den Nørste Low *M. R. 21. cap. in titul.* oc skal vare/ effter Textens anleding / hemmelig at tillegge nogen værlige Sag/som mand icke kand eller tør aabenbare siqe eller vedstaa/ aff Marsage/det icke kand bevissis : Oc des uanseet/saadant baade i Gud oc voris Verdslige Lower forbiudis / befindis doo alt forman ge/ret Dievoels Mennisker / som Mesterliagen forstaa sig paa / deris JessuChristen (formedelst ringe Had) til Spot oc Foract/hemmelis gen at smble / mumble / udsøre oc efftertale wstyldigen / enddoø de
sax

saadant / hverken vil eller tør / megit mindre kand / bestaa eller sands-
drue. *Unde lege Vocab. Hiolmxle supra. Lowens Ord der om/ere dis-*
selm dict. titulo : Om Dmel oc wærlig Sag nogen tilleggis
oc dets Segt /: Straff oc Bøder. *Text.* siger: Ingaen Skal anden
w ærlige Sag tillegge / uden hand Lowligen kand bevise / at hand er
stydig i siige Gierninge: / som hand tillegger hannem. *All. g. 1. Text.*
p. 172. 1. Lege Errørige Ord supra. Item Vocab. Sicte infra.

Dypp / *exclamo, quiviro. Lat. :* at raabe / strige / eller kage sig.
ut. Om Kone eller Mæe vorder Bold gjort / oc der ere Bldne som
hørdehænde Dypp /: raabe. *Vide jus Seland. lib. 2. cap. 42. & supra*
Nødtoungen.

Dye / hafver udi gammel tid været et slags Mynt / udi værd 15.
Penge / saa 2. Dye gjorde halffredie Skilling Danske / der Daleren galt
3. Marck / oc gjør nu 5. Skilling / som hafver været Wod udi Lowen /
den dømtis at udgiffve / der reed anden Mandis Hest / for hver Wy-
marck / længer end ham var forløstet. Her om see Seland. *Low lib.*
4. cap. 26. & 27. oc lib. 6. c. p. 2. Jydske Low lib. 3. cap. 54. Alias.
1. Dye Sølf / var da 2½ Dye Penge / som nu gør 7½ sk. Danske 2c.
Hinc, Sagefalds Dye / var i gammel Dage 7½ Marck Penge / men
skal nu / effter Myntens forandring / være dodbelt / som er 15. Marck /
etc. *Alias,* Dytug Penge /: 2. Danske Hvide / men en gammel Dye-
tug / skal være 1½ Skilling. etc.

Dttelbytt / er alt hvis Boffab som findis udi ens Tæe / som
en Liff hafver / hvorfere det *opponeris* Wæggfæ / liquesom Læssere
opponeris Jordegods / hvorfere om Dttelbytt / ser udi Jyd. *Low*
lib. 2. cap. 103. som siger : Om Landboe vorder fælt for Luffverij /
eller i Hande tagen / da skal Bonden / der hannem feldte / hafve Tjild
oc Lwigild / *de quo supra. & Recrs. Christ. 4 lib. 2. cap. 14.* Muns
Ombuds Mand / forstaa Herrisfoget / skal hafve alt Luffvens
Wæggfæ / der offver Dttærskel maa gange / Men Adebonde (det
er Herstabet) tager Dttelbytt / det er / alle Penge oc Husgerad /

Som en jelff kand gaa ud aff Dærren. Men er ey Dværgfæ / oc ey andet end Sttelbytt / da stiftts det udi 2. Deele / imellem Ombudsmanden oc Adelbonde. Mens er noget Dværgfæ til / indog det vare icke meere end et Lam / et Faar / eller et Svin / da skal Ombudsmand icke meere for sin Dett hafve. *Diæt. 103. cap. Vide jus Seland. lib. 6. cap. 12. der sigis / At Bonden skal hafve alt det som Jorde- ligter / 3: dget / oc Kongen / saa meget som ofver Tærskal maa gaa. text. præ allegat. Den Dorste Lov siger / At alt Lyfvens Løspre hør Kongen til Lyff. B. 2. cap.*

Dyen Ridsmand / er det frijt fore at kiope Græs-Dyen / dog at de dennem strax / paa Kongens eller Adels Ladegaarde / stal- de eller opsatte / foruden hvis de paa deris eget / oc icke tilforhandlet Foder / kunde opsatte. Dog skulle alle de Ridsmand / som til noget Foder / enten deris eget / Cronens eller Adels / Dyen kiope ville / gifve Kongens Lehnmand tilkiende / hvor mange de ville kio- be / oc paa hvad sted de ville dennem opsatte / oc tage hans Zeddel oc Bevijis / sardelis *Specification*, hvor mange hand paa sit eget / oc hvor mange hand paa Cronens oc Adels Foder oc Ladegaarde la- der opsatte. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 13. art. 1. parag. 2. Lege Bør- gere / item Vocab. Forprang. supra.*

End den som tager Zeddel paa flere Dyen / end paa det sted / fra Martini til Driffet / befindis staldt at vare / som Zeddelen paa Foder / skal gifve for hver Paar 100. Rikhs daler til Straff. Forord. *Christ. 4. Dat. Stribericksborg / den 31. Julii, 1647.*

Alf Stalden maa ingen Dyen kiobis til at udføris / uden de / som bevijis at vare kiobt paa Cronens oc Adels Ladegaarde / eller Borgernis indauglese Foder / Riber Borgere undtagit. *Allegat. Reccs. Et loco, parag. 3. Lege Vocab. Riber Borgere.*

End / dersom befindis nogen Ridsmand / at søge andre Bde- vøpe / Handelen til Fordarff / oc Kongel. Mandater til Foract / da skal

skal Lehnsmændene der om advaris: Rettis ey da der paa/da stande en
 hver Adels Person frijs fore / der paa at tale oc hende Dom / oc halff
 part Drene / som saa forbrydis / den Paatalende / oc halffparten til
 Herskabit / at være forbrut / *Diēt. Recept & cap. 13. parag. 4.*
Lege Vocab. Lehnsmændene. & Forordn. Christ. 4.
Dat. Fridericksb. den 31. Julii, 1647.
Lege Vocab. Soldere.

Pant / *pignus*, Lat. eller Forved / er/ effter Lowen/ eet/ oc fin-
 is bestreffoen / *Jnd. Low lib. 2. cap. 51. & Lord. p. 128. 35.*
 Nemlig / at være alt det mand sætter anden udi Pant / som til
 Forsickring paa betaling / for hvis nogen fand være anden Mand
 skuldig. Dog maaa ingen Mand Pant sætte den Deel / som hand ey
 er Egende/ eller oc hafver Fuldmact/ at affhænde eller bortstøde. etc.

Men hvorledis med Pant / effter Guds Low/ skulde omgaaes/
 det findis udi *Mose 2. Bog 22. Cap. v. 26. 27. i den 5. Mose Bog 24.*
Cap. v. 6. Item. Hvorledis mand motte Pante for sin Gield/
der om see ibid. v. 30 31. 32. 33. & 37.

Pant/ der om talis paa at stillige Maneer/ (.) Effter Lowen/
 om hvis Pant som sættis for Indtegte Fæ. Der om see/ *Jnd. Low*
lib. 3. c. p. 50. Jus Seland. lib. 4. cap. 24. & 25. Skaan. Low lib 9. cap.
14. & Norff. Low L. L. B. cap 31.

(2.) Det Guds/ nemlig/ Hus/ Gaard/ Jord/ Grund/ oc Ege-
 dom/ som til Forsickring/ for laante Penge eller anden Gi. l. / til Linge/
 for vis Bndervant Pant sættis / igien til en visse Tid at indløsis.
p. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50.
Lat. effterdi udi denne Tid at ublaane eller Borge / uden
 Pant oc god forvaring/ mislig er. etc. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15.*
art. 9. parag. 7.

(3.) Naar nogen aff Trang vorder forarsagit / sit Guds til
 brugelig Pant at affstaa / *fiduciarie venditio. Latine.* Der om *vide*
Diet. Recept. lib. & cap. ut prius. & artic. 11. Item Norff Low K. B.
20 cap.

(4.) Det Guds oc Mobilier, som nogen fand leveris i Hande/
 til Forsickring oc Pant/ hiemme/ oc uden Linge/ med vilfor/ igien til
 visse Tider at indløsis/ *Lat. fiducia. kaldit. Unde Vocab. Bilkor Pant*
infra.

Pant / for Indtægte Sø / kalder Løwen det Pant / som udsættis for Væg oc Fænnit / der indtagis aff Eng eller Korn i Hus / for hvís Skade der paa glort er. Saadan Pant skal løsis/effter som Ejerne vorde omsatte oc forænebe / naar de legge deris Mærker i Hengnit. End / vorder saadan Pant icke indløst for alle Helgens Dag/da er det forbrut/effter Jyd. Low lib.3. cap.56. Ydermeere vide Jus Seland. lib.4. cap.24. 25. Spaan. Low lib.9. cap. 4. Lege Vocab. Indtægte Sø. Item, Lægepant *supra*.

Den Norske Low melder / at Vægits Ejermand er plictig / at betale/hvad Skade det gisr/i Agger eller Eng/oc udløse det/effter Løwen. Hafver hand icke Penge/da skal hand sætte Pant/eller Forlofvere / som ere gode for at betale Skaden. etc. *Vide L. L. B. 31. cap. & Vocab. Banefuld Væg infra.*

Wors Jyd. Low 2. Bog 6). Cap. formelder / Om en sigter den anden inden Ting / at hafve sat hannem noget til Pant / eller Forved/eller laant hannem/sine Penge/eller Hest/eller nogen anden Ting / i hvad det er / da er hand skyldig/der sigtis / at legge ud / saa meget som hand ganger ved/oc gisve der paa 12. Mænds Fed. End/salder hand ad Løwen/legge ud/der paa er fiært. End/taal hand Dom / oc vorder ofverhørig / oc retter ey inden Laugdag/da er hand skyldig / at rette ved Bonden/foruden det paa er fiært / 3. Mærck / oc 3. mærck til Kongen / saa som hand var falden for Ræffninge : oc saa maa der effter Nambrugis / om det er Lowdeelt paa Ting. End vorder Low fest/oc ey paa Ting / da er det Lowdeelt / Men alt det mand sætter til Pant / eller Forved/paa Ting / det skal mand løse til Ting / *text. praelegat.*

End sætter nogen / anden noget til Pant / oc kommer der Jld i det Hus/oc brænder det op/med andre Bondens Raaste/oc ere Vidne til / at Bonden tabte sine Raaster med hans / da er hand skyldig at være Angerløs. Jyd. Low lib.2. cap.114. *Lege supra Vocab. Gieme me. Hinc.*

Pante-Bog / er befalit at holdis til hver Herris Ting oc Lands Ting/hvor udi skal indskrifvois / alt hvís i nogen maader inden

Linge Pantfættis/ oc en hver som det beierer/ der aff Effterretning
 Skriffelige gifvis/ saa hand der aff kand vide/ om det Gods/hannem
 biudis til Pant/ anden tilforne ell brugelig eller deslige vlst Under-
 Pant sat er. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 11. parag. ult. Alias.*

Pante-Brefve/ eller Skøder som udgifvis aff Adelen/ paa
 Jordegods/ skulle læsis oc paa skrifvis/næste eller andet LandsLing/ i
 de Lande de udgifvis oc dateris. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 2. art. 11. s. 1.*
Lege infra Vocab. Skøde.

Pante-Brefve/ naar de til LandsLing/ hvor Godsit ligger/
 ere læste oc paa skreffne/ da maa den som noget Gods Pantfættis/ an-
 namme det ved Fogden/ (forstaa Herris/ Bye eller Birketing) oc
 tuende Daanemand/ (eller gode Mænd) aff dens Stand/ udleg gifre
 Skal/ saa fremt det icke tilforne aff andre annammit er. Gjør is paa an-
 nammelsen ulovlige Forhindring/ spille dog icke den/ Pant hafver/
 sin Rettighed. Vil oc nogen hende Dom paa Pant/ for Eyedom/ da
 Skal hand allene tage fylliste aff Pantet/ effter gode Mands sigelse/
 oc ey videre/ hvorledis oc Pante-Brefvit formelder. *Dist. Recept. lib.*
2. cap. 15. art. 9.

End/ den som vlst Under Pant hafver/ (effter Brevene/ paa
 ellbørlige Stæder/ nemlig til Herris-Bye eller Birketing/ oc siden
 til Landsting/ hvor Godsit ligger/ ere loflige læste oc paa skreffne)
 saadant Pant-Rettighed/ gaar for alle Pant/ oc Skal først udløsis:
 Maa oc samme sit Pant oc Rettighed/ Pant satte eller affhænde/
 naar oc til hvem hannem lyst. Oc dersom den Pant sættende/ icke
 Rettigheden udi rette Tider udlegger/ som udløsvit er/ da træder
 Pant hafvende til sit Pant/ uden nogen Indsørsel: Begierer hand
 oc Mænd aff Linge/ som det sig skulle levere/ da skulle de næffnis han-
 nem/ uden Ophold. Vil hand Pantet affhænde/ eller beholde det ell
 Eye/ da tilbiude Eyeren det/ at indløse inden to Maaneder: Naar
 for^{m.} to Maanedere ere forbi/ da opkrævis til Landsting/ om det er
 Adels Gods/ eller til Herris-Bye eller Birketing/ om det er Bond-
 de eller Borger Eye/Mænd/ som det skulle sætere. Løser Eyeren ey
 Pan-

Pantet / inden anden Maaned dag/effter det er *taxerit*, da selge eller beholde den Pant hafver / sig til Eyedom / oc tage sin *rekerende* Rettigheds amt anden befaastning/for ud/oc levere Kestlen/eller dets Værd/ til Eyermanden/ eller nedsatte det til Linge / om hand det ey annamme vil. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 11. Lege Vocab. Bisfen infr.*

Den Nørste Lov formelder/ Om Mand sætter anden Pant for nogen deel/da forvare Pantet som tog. Hafve de sat nogen vissé dag/ at løse det igien / da skal hand biude hamnem eller hans Ombud det til samme Dag/oc hafve der to Bidne til. Løser hand det icke da/da giør hand hvilket hand vil/enten hafve det/effter sex Månds Burdering/ eller selge det en anden / oc hafve der aff sin Gield som Pantet tog/ oc Eyermanden det som til osvers er. Men icke maa hand det til andre høpere forpante/end hand det selff hafver i Pant. Er der ingen forsagd Dag sat / da skal Pant løsis inden 12. Maaneder / eller fare det med som sagt er. *K. B. 20. cap. parag. 1.*

End siger *text. ibid.* Hafver mand Pant for sine Penge/hvad heller det er Jord eller andet/da skal det Pant vurderis : Affgænder hand det Pant til nogen anden / da skal hand hafve Bidne til sit Pant / oc løse det ad første 12. Maaneder/ om hand er inden Fylckis. Er hand icke/ da hafve det løst inden første 12. Maaneder effter hand kommer i Fylckit/ uden hand hafver saadan Forfald som Looven siger. Bidne skal hand der til hafve / at hand er sand Eyermand / til det Pant/ellers maa hand det aldrig sige. Sætter mand tvende Månd eet Pant/ da beholder den Pantet som først tog det : Thi den anden tog forgieffs der sidst pantit / om det er bevistigt/ *codem loco ut supra. parag. ult. Vide Rigens Ret artic. 53. & supra Vocab. Indsørsel.*

Pant oc Forlehnning/maa ey hæffdis nogen til Eyedom/*ut Re-cess Christ. 3. art. 50. Item Nørst Lov Odels B. 1. cap. Vide Hæffd supra.*

Papister/er en særdeels Sect/hvorfore den som (vitterlig) er

H h h ij

Papist

Papist/eller aff den Papistiske Religion/være sig Adell eller Wadel/
den nyder ingen Arff eller Dieniste her i Rigerne / men en Arveløss/oc
samme hans Arve faldet til hans næste Slect oc Arvfolger. Icke hel-
ler maa siige Papister bœ her i Rigerne. Hindis oc ellere nogen/som
paa Jesuivitiske Skoler/at hafve gangit i Skole/eller studeret/da maa
den icke til noget Kald/enten i Kæcker eller Skoler/ betroid. *Recess.*
Chr. st. 4. l. b. 1. cap. 3. art. 1. Lige Voc. b. Muncke supra.

Eyheller maa nogen Jøde / understaa / uden Geleitsbreff / sig
her i Riget at ind begiſſe eller finde lade. Fordristet sig nogen der.til/oc
betræffis / da skal hver Jøde ud gisve til hans Kong. Mayest. et tusin-
de Riths daler Straff. Oc paa det ingen understæff her ubinden skulle
begaais / men saadant alvorligen holdis oc efterkommis / da hafver
hans Kong. Mayest. Raadigst tilsagt den / som nogen Jøde angif-
ver / oc Lehnsmænden anvijser / derfor hver gang et halff Hundret Rix-
daler. Forordn. *Frid. 3. Dat. H. fn. den 6. Februar. Anno 1631.*

Pas eller Pasbord / *Libellus*, *Lat.* kaldis Bress oc Bevijis/
som Adelen/ eller andre/ gifve deris Lienere/naar de med villie oc vens-
skab atstillis fra dennem / til Legen oc Vidnisbyrd / at de hafve tiens
troligen / ærligen oc vel / saa de maa tiene oc være hos hvo dem lystet/
oc deris Dieniste behøfver.

Gaards Retten *artic. 31.* forbiuder / At ingen maa taæ den
Erend i Lieniste / som drager fra sin Hosbonde uden Pasbord:
Hvo det gier/ skal være falden/ til den Svenden fradrog/ et Hundre-
ve Marc Dunske Penge/ strax at betale/ udi hvad Bye han tilkal'is/
under Indlager. Sæe Retten *cap. 34.* formelder/ At alle Styrmand
oc Vaademænd/ skulle tage Pasbord aff deris Skipper/naar hand
dennem forløfver / oc gifve dennem det Vidnisbyrd ve forskylet hafve/
oc maa inæen Skipper dennem det necke/etc.

N. 14 : Ingen maa reyse i Norge/ iglennem Landet/ som icke
hafver Pasbord / enten aff Kongen / Kongens Befalnings Mand/
Herremænd / Laugmænd / eller andre gode Mænd / hvor med hand
Land bevijse / hveden hand er kommen / oc hvad hans Værff oc Bestil-
ling er. *M. H. B. 27. c. 1 p.*

Fina

Findis nogen at drage omkring/som icke hafver saadan Bevjs/
da skal Kongens Ombudsmand tvinge hannem/at fare tilbage igien/
oc hente sig Bevjs eller Pasbord. Kommer hand offtere uden Pas=
bord/ da skal hand paa tagis/ oc sendis tilbage igien/ Men hans med=
havendis Guds skal blifve tilstede / indtil hand kommer tilbage igien
med fuldkommen bevsning/at hand hafver Ret med at fare. Kom=
mer hand offtere / uden rigtig Bevjs / da skal hand tagis / oc ferva=
ris nogen stund i Fængsel / oc siden sendis tilbage igien / imed hans
villie/om hand icke vil velvilliaen fare. *ibid.*

Hafver oc nogen Pasbord eller Bevjs / da skulle saadanne
ne Pas oc Brevve / grandgiveligen randsagis / baade paa Skriften
oc Indseglet / om de ere rictiae : Befindis de falske at være/da straf=
fis den / saadan falske Pasbord eller Brevve hafver med at fare / som
en Falskener. De maa saadanne Pasbord icke lenger actis for gode/
end et Aar. *Dict. M. B. 24. cap. Lege supra Vocab. Betler.* Findis
oc nogen/ som vil true sig Fordringskab til / som icke hafver Pas / de
maa paagribis/ oc føris til Ombudsmanden/ oc straffis som vedtør.
B. f. B. 15. cap. par. 2. v. ultimo.

Nota : Alle de som ville reyse lange Veye/enten de ere Frj eller
W:frj / til Fordringskab at nyde i Norge / de skulle tage Pas hos
deris Lehnsmænd/under hvis Gebeet de ere boende: hvor udi skal/*pe-*
cificeris , om de hafve frj Fordringskab eller icke / oc paa hvor mange
Hæste / for dennem oc deris Guds / hvor hen de acte / hvad Xrent de
hafve / oc hvor længe deris Paffe skulle gielde : De skal saadanne
Paffe fremvijs for Skjøds Skatteren/ paa hver Skifte/ oc naar de
komme tilbage/da igien leveris til Lehnsmænden. Forordn. *Ertd. 3.*
Det Frederichsb. den 24. Decembr. 1648. art. 12. Lege Vocab. Geist:
lige supra.

Ingen Reysende fra Danmark / blifver befordret med Skjøds/
oc frj Fordringskab udi Norge / uden hand hafver hans Kong. Mæ=
gest. Riagens Hoffmesters eller Santselers Pas / eller oc det er nogen
aff Adelen i Danmark / som hafver Guds i Norge / da de oc deris

Lienere aff dennem forpassede at befordris / saa vlijt Loven oc Forordningen tillader: Ellers andre som reyse/ skulle hafve Lehnsherrerns Paffe/paa fornøden Skydsferd for Penge/ effter Passens indhold. *ibid art. 22. Lege Vocab. Skydsferd infra.*

Debersvenne / kaldis ugjifte oc ledige Karle/ som sidde paa Landsbyerne / gemeenlig til Huse hos andre/ oc lesre aff deris Ager oc Skinderj/ uden tvist der aff næffint / at lige som Deber er starr oc stierck/ saa ere oc saadanne gemeenlig sulten oc arrig paa deris egen Profit oc Fordeel/ saa at de risve oc slide om sig / lige som Deber i Saar/etc. Hvorfor saadan Skinderj/er forbudet paa Landsbyerne. *Vide Receß. Christ. 3. art. 33. & 48.*

Ordinans. Niber/art. 14. siger / At alle Debersvenne oc Lieniste Jolck / som bruge Kornsad/de skulle der aff Liende / oc aff Soegnepraesten lade dennem skrifve / eller straffis som de intet hafde Liendet. *Vide Dict. loco, & infra Vocab. Liende. Item Norst Lov K. B. 23. cap. & supra Vocab. Visselramere / Item Husmand etiam supra.*

Perlehuer / Edelsteene/ oc andre Smycker/ samt Fløvels Kiortler/ hvorlevis der med skal forholdis / oc hvad Adelen maa deris Døttre medgiffve / der om *lege Frid. 2. Receß, artic. 10. 11. Lege supra Vocab. Fløvels Kiortler.*

Forordn. Reg. Frid. 3. Dat. Hafn. den 24. Septembr. 1651. derudi forbiudis / at ingen maa sætte Edelsteene paa sine Huer / eller lade sticke sine Klæder/med nogen Sticking/ aff Perler/ Guld/Silff/eller Silcke Vordering. *art. 4.*

Forbiudis oc saa *ibid.* at ingen maa bruge runde eller skiefve Perler oc Stifter med Edelsteene / at besætte sine Klæder med / men Perler / forløfvis Adelen alleene / at bære om Halsen oc paa Hofvedet/ ellers maa brugis til Smyckerj/ Smed Guld/udi Kieder/Velster / oc anden Gier / dog uden Ammeleren / saa vel som tvende Smycker oc Klenodler bæris/oc icke videre. *Dict. Forord. Reg. Frider. 3. artic 54*

Deft/

Pest / Blodsot / eller oc anden smitsom Siuge / naar de ino-
gen Rispstæder optændis / hvorledis da der med skulle forholds / det
er meget Gudfrycteligen / Christeligen oc vel forordnet / aff Hølofl-
ge Kong Christian 4. efter hans Mayest. der om udgifne Receß / i
den 2. Bog 4. Cap. som indeholder 13. Artikler.

(1.) Hvorledis de Siugis Forstandere skulle forordnis. (2.)
Hvorledis med dennem skulde holdis / som fra befengte Steder kom-
me. (3.) Om Byens Vffrigheds Tilsiun / med Cronens oc andris
Kettighed. (4.) Om Pestimesterens Løn oc Kald. (5.) Borgeme-
stere oc Raads Indseende / med Apotekere oc Bartsfere / saa oc om
Laxt paa *medicamentes, preservativer* oc Røgelse / som paa Raad-
husit skal anlais. (6.) Om all Fructis affskaffelse / som Eble / Pærer /
Plommer / Kirsebær / oc distlige / oc at got velforvart Proviant / aff al-
le slags / fal holdis. (7.) Om Pesthusens Anordning / oc dets Kirkes
Gaard. (8.) Hvorledis forholdis skal / naar Siugdommen i nogen
Bye optendis. (9.) Om Pest Husens Capelan / hans Løn oc For-
hold. (10.) Hvorledis / oc med hvad maneer / de befengte Huse tilhol-
dis. (11.) De Fattigis Tilsiun oc Ophold. (12.) Om besøgning /
aff hvem / oc hvorledis / mand sig der med skulle forholde. (13.) Sto-
re Værdskab oc Bryllupper affskaffit paa de Lider. (14.) Om Be-
grafvelser. (15.) Lijglister aff Fyr skulle giøris Laxt. (16.) Om
Lijglæde oc Lagen. (17.) Om Lijgbæren. Oc for det sidste / om
Gravoe oc Gravver Løn. Hvilket alt meget Gudfrycteligen oc vel
er forordnet / som samme steder er at see / oc for vilsøffigheds skyld / at
indsøris / her forbi gaals. Men hvo det behøver / søge sig det *loc. pra-
allegat.*

Pijl / *salex. Lat. Nota.* Si Pjlestager / oc tre Omper / Abild /
Pærer / eller andre gode Træer / skal en hver Bonde være forplicitet /
Aeligen at plante oc sætte / imeden hand hafver rom / eller udgifve /
for hvert hand forsømmer / en Rixsmarck til sit Hærskab. *Receß Chri-
stian. 3. art. 59. & Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 20. art. 1. Lege Vocab.
Humblekuler / & supra Lehnsmænd.*

Pjnligen/*quasitio, tormentum, Lat.* maa ingen forhørlis/før-
end hand for nogen ugierning er forvunden oc dømt til Døde. *Recess*
Christ. 3. art. 19. & Handf. Olai, par. 16.

Plougerie/ der under Land forstaais saa megen Jord/ Bønde
den Land drifve med en Ploug/ som Herremænd maatte teste i gamle
Dage/ om de ey hafve fuid Plougerie/ hvilcken Feste Jord de hafde
dog frij for Lething. *Jyd. Lov lib. 3. cap. 15.* Men Haffnebonde/ oc
Sellsfeyere/ skulle der imod giøre/ aff hviss Jord hand kjøbte/ etc. *Vide*
seq. cap. 18. ibidem. Item sub Vocab. Orcker paulo supra. Aliis.

Plougspilde/ kalder den Norske Lov/ om nogen hugger an-
den Mand's Deg for Ploug eller Harfve/ eller spilder Dearide/ eller
Ploug-Nedskab/ om Baardagen/ da bøde Skaden aff Affvindsbod
til Eyeren/ effter 6. Mand's Dom/ oc Kongen 5. mark Sølf. *L. L.*
B. 15. cap. parag. 1. End/ spilder mand andens Ploug/ Harfve/ eller
hugger hans Feste/ eller Sale/ Vidzel eller Lomme/ Skagle/ Bng-
gel/ eller Hornspensel/ da bødis for hvert/ 6. Dre Affvindsbod. End
fiel hand det/ da vorde Tiuffderfor. *ibid. parag. 3. Lcge Vocab.*
Stiele infra.

Politj/ er gemeen Borgerlig Regimente/ *ni* i Rigsstæderne/
hvor om *Christ. 3. Recept art. 56.* biuder oc forplicter/ Borgemestere oc
Raad/ at de skulle holde god Skick oc Politj i Rigsstæderne/ saa at
der findis gode Embetsmænd/ oc hver der Land bekomme/ for et stieligt
vård/ Humble/ Salt/ Staal/ Klæde/ Skuffe/ Skoe/ oc andet/ hviss
Landsens Indbyggere behoff hafve/ som bør at findis fal udi Rigsstæ-
derne. *Diæt. loco &c.*

Posepilter/ det ord findis i den Norske Ordinanz/ *fol. 73.* oc
forklaris sammesteds/ at være de Drengbørn/ som løbe om i Rigs-
stæderne/ for got Folckis Dørre/ oc tigge Almisse/ oc holde sig for Sko-
lebørn/ oc ere dog icke: Saadanne Posepilter/ maa Skolebørn dræ-
ge i Skolen/ oc straffe dennem med Rijs/ indtil de enten gifve sig udi
Skolen/ eller oc til Handverck. *Diæt. Norsk Ordinanz. loc. ut supra*
Hvorledis.

Poste

Postbud / *emissarius*. Lat. ere ordinariē forordnet ofver all Danmark. Forordn. *Christ. 4. Dec. Hafn. den 24. Decembr. 1624.* saa oc derhos deris Budeløn oc Brefsøpenge / for hver Miil i sær. *Lege supra Vocab. Budeløn.*

Postværket / imellem Danmark oc Norge/hvorledis det forordnet / der om see Forord. *Reg. Frid. 3. Dat Hafn. den 9. Augusti, Anno 1650.* som icke land andet formelder / At Posten skal hafve en viss Dag at affgaa / nemlig / hver Fredag Aften / om Sommeren / naar Kloeken er otte / fra Risbenhaffn / oc om Vinteren / naar Kloeken er sex / fra Christiania / hver Løfverdag Aften / om samme Kloeke slet / baade om Sommeren oc om Vinteren / oc maa ingen ofver forbemelte *specificerede Tider* / Posten opholde. etc. *ibid. parag. 1.* Skal oc saa hans Kong. Mayest. Befalningsmand / i Kjøbstæderne / hvor Posten igiennem gaar / vare Postbudene med Ordere behielpelig / at de ved Nat oc Dag / til Lands oc Vand / blifve befordrit. *ibid.*

Fogderne i Norge / skulie forsvare de forordnede Post-Bønder / udi de / til dem giene Friheder / saa oc tilholde dem / saa snart Post-Secken til dennem ankommer / en Karl oc Hest i beredskab hafve / som den Land fremføre / oc icke slippe den / førend en anden hafver gifvit sig til Bøyes igien / oc maa icke Post-Secken ved smaa Vørr eller Qvindsock fremsendis. Ingen Fogit hafver mæt / de forordnede Post-Bønder / at forandre / eller tilsætte andre i deris sted / uden det skeer aff særdelis rictige Aarsager / oc med *General Post-Messicrens* videnskab. *parag. 3. & 4.* Om Brevve eller Bude-Løn / til hvert sted i sær / hvad gifvis skal / det findis *ibid. parag. 5. & ultimo.*

Prædicke / *concio*. Lat. maa ingen tilstedis / som icke hafver lagt sine gode *fundamenta* oc Grundvold / i den reene Lærdom / oc ført et got stille Læfnet / uden nye Doedr. oc anden Læfardighed / oc hafve deris utviflaetig Vidnisbyrd / fra *Universitet* , om deris Lærdom / Læfnet oc Dmgængelse. *Recess Christian. 4. lib. 1. cap. 1. art. 1.* *Lege supra Vocab. Attestation.*

Kommer nogen til *Superintendentsen* , med sliet Vidnisbyrd

oc Kundskab / maa de tilstedis / oc ydermeere *commendaris* at prædicke / oc naar noget Kald vorder ledigt / maa de til dets Tieniste sig angiffve / oc lade høre / dog Sandmandene icke der med at betagis deris fri Rettighed oc Kald / effter Ordinanßen. *ibid. artic. 2. Lege Kald supra.*

De paa det den studerendis Ungdom / deris nødige Øffvelser udi prædicke / icke skulde betagis / da skal udi alle *Gymnasii* oc største Skoler / forordnis / at den sig udi prædicke *exercere* vil / det for nogen aff *Professoribus*, oc udi Skolerne for *Rector* oc hans Medtjenere / giøre kunde / hvor om en hver da om sine Feyle / med Fruct / advaris kunde. *Eodem Recess. & cap. art. 4. Vide Professorer paulo infra.*

Prædicke / skal aldelis holdis effter Ordinanßen. *sol. 22. & c.* saa de icke bliffve for lange eller for viitløstige / den gemeene Mand til keedsommelighed : De skal den sidste Deel aff Prædicke-timens / paa Landsbyerne / anvendis paa Vorne Lærdoms Forklarina / paa det de Gamle / saa vel som de Unge / ret til grunde / maa forstaa samme Vorne Lærdoms meening / at føre til brug udi Liff oc Leffnet. *Item, udi Lijg Prædicke skal holdis maade / baade med Lasten oc Lofven / som for Gud / med en god Samvittighed / kand vare forsvorlig. Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. artic. 6. & 7. Lege Kircke-Tieniste supra.*

Prædicke-re / *Ecclesiastes. Lat.* som udtient haaffve / enten i Kircker eller Skoler / oc haaffve forestaait deris Embede / troilge oc vel / oc icke lengere kand / for Strøbeligheds skyld / den vorder aflagt med et Prebende / at føde sig aff sin Liffs tid / naar hans Kongl. Mayest. der om underdaniaß besøgis. Kircken Ordinanßen *sol. 92.*

Prædicke-antenne / skulde udi alle Gudfryctige Samqvem være forplictede / at paaminde dennem / som med Sværen oc Banden / Gud den Allerhøieste forførne / oc der hos formane / at de noget til de fattige udgiffve : Maa oc deris Naffne antegne / som sig der med modtvilltz enstille / oc til Her skabet offverlevere / som tilbørligen der ofver haaffver at rette / oc deris Straff paabiude *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. & par. 1. Lege Præster paulo infra.*

Præster / *Pastores Ecclesia*. Skulle forsørgis med Nødtøffelig
 Ophold / i den 5. Mose Bog 32. Cap. v. 6. 7. 11. 12. 17. 18. 19. &
 Cap. 14. à vers. 22. *ad finem Capituli*. Cap. 16. v. 11. 14. Cap. 25.
 v. 4. & Cap 26. v. 11. 12. I den 2. Rønische Bog 51. Cap. à v. 3.
 ad 12. Hos Evangelisten Matth. i det 10. Cap. v. 9. 10. Hos Luc.
 Cap. 10. v. 7. 8. Udi den 1. S. Povelis Skrifvelse til de Corinthier i
 det 9. Cap. v. 4. 7. 8. 9. 10. 12. 13. 14. Uden første Skrifvelse til Ti-
 moth. i det 5. Cap. v. 17. 18. Kirckens Ordinans; fol. 72. 76. & 81.

Præsters forhold / udi deris udvortis Leffnit oc Umgængelse/
 der om *lege supra Vocab.* Biscoper.

Præsters Frihed oc *Privilegier*, udi Mose 1. Bog 47. cap.
 v. 22. & 26. Mose 3. Bog 25. Cap. v. 32. 33. 34. Læs ydermeere her
 om / udi Esdra Bog 7. Cap. v. 24. *Lege infra Privilegia Cleri-
 corum.*

Nota: Hvo som haffver nogen Præstemand eller Degen til at
 tale / for nogen Genslig Sag / da skal hand tale hannem til for Her-
 ris Prowsten/eller *Superintendenten*, udi Lehnsmandens nærværelse/
 ud hvileket Stift det er/som hver haffver Befalning offver: Er det oc
 om Verdslige Sager/ om Jord/ Ager/ Eng/eller Gield/da skal hand
 søgis til Herris Ting oc Lands Ting; Uden dersom Præsten / som til-
 talis/ icke tilsiager Lehnsmanden / naar hand stæffnis eller tiltalis/ oc der
 offver mister Jord eller Eyedom / da staa Præsten / eller Degnen/
 Kongen derfor til Rette. Ordinans; fol. 84. 85. Riber Artick. siger/
 At dersom en Bonde haffver nogen Sognepræst noget. til at tale/da
 skal hand tale hannem til for hans Herris Provest/ oc Prowsten pli-
 ctig at hielpe Bonden / saa vilt det er / saa fremt Præsten icke vil la-
 de sig aff Bonden fordeele til Ting. art. 17. *Dick. loco.*

Præster / ryde sij Oldengield oc Ildbrand / paa deris egne
 Gaardis tilliggendis Skuffve/om der er saa megen Skov til hans
 Gaarde: Uden oc saa all Fruct oc Landgilde aff hans *Aux-Gaard*:
 dog Forsvarit blifver hos den rette Vttrighed / med mindre Forsva-
 rit;: Herligheden/ forstaa Saafald/ Stedtsmaal/samt Egt oc Ar-

bryde/udi Bispernis Tid hafver fulk Præsterne / da nyde de det oc
 saa / dog maa de en forhugge Skowerne til wpliek. *Riber art. 6. fol.*
151. Vide Lehnmand.

Præster / Dagne oc Subdeagne / maa en være Berie paa Leeg-
 mandes Lina. *Jydske Lov lib. 1. c. p. 31.* Hvorfor udi Ordningen
fol. 69 formelt i / at Prowsten / med Kirckevergerne / skulle forsvare
 Soanepræsterne / oc svare til deris Sager / oc hvis de teke til gaaus
 det kunde gaa. etli Linae / da skulle de dennem indføre for Erfrighed-
 den/oc sige det saa / at Præsterne maa saa dertis Rettighed ind/til go-
 de Næede: Er det en noget nogensteds frataget/enten Bønde Gaarde/
 Ager/ Eng Skov/ Fiskevand/eller noget saadant/ med wret/da skul-
 le de være der om / (ved Lehnsmændens Hielp) at det maa komme der-
 til i sin med Rette. *1. xi. præallegat. Lege Vocab. Lehnmand supra.*
Item Riber art. 8. fol. 131. Vide Recept Christ. 4. lib. 1. c. p. 4. art. 34.
 som oc her med stemmer ofoereens. End / findis nogen Præst eller
 Gadedeagen/brøstholdne/ oc hafver ringe Jord at bruge/de skulle ny-
 de Kirckens Jorder/naar de ledig vorder/ for billig Feste/dog for Aar-
 lige Landat/de til Kircken. *art. 35. ibid.*

Præster / eller Kirckeverier / som klage paa nogen Mand / at
 hand en hafver rettardelige Liende / da skal Lehnsmanden eller Høf-
 bonden være plietiz / at lade kaste Bønden Korn som paa kigis / oc
 findis hans Vigt da i nogen maader / da hafve forb: ut sin Gaard
 til sit Herskab. *Recept Christ. 3. art. 51. parag. 3. Lege supra Adels/ &*
infra Liende.

Præster / der reenlige lefve / de skulle hafve et Boe oc Bærelse
 frj / for ald Nadsel / hvad heller de boe paa Kirckens / eller deris egne
 Jorde. *Jyd. Lov lib. 2. cap. 10. Handsfestn. Olav parag. 2. Vide Kirckes*
Ordning pag. 69. Riber Ordning art. 6. Overmere om Præster-
nis Opfold / Lege infra Vo. 26. Liende. Item, de skulle hafve Offer
paa de 2. store Høstider. Ordningsskel 69.

Præster / maa en tage Stenck eller Gafve / for Bøndernis
 B. g. afvojer / eller afvøsing / men lade iig nyse med dertis Offer oc
 Liende

Liende/ eller hafve forbrut deris Kald/ oc aldrig der effter til noget andet tilstedis. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 25. Handfæstn. Olaf parag. 13.* Hemmer och her med ofver et.

Den Norrøske Ordinans i lige maader forbiuder/ at Præsterne i Kiøbstæderne/ saa vel som paa Landehyemne/ maa enlige Penges/ eller anden Forøring/ for Skiffemaal eller afsløining. *Unde vide dict. loc. fol. 20.*

Præster/ Fogder/ eller Bønder/ maa icke selge nogen Øren aff Stalden/ enten til Indlandiske eller Udlandiske/ til at udbræis. Hvo der med befindis/ da hafve den Kiøbende forbrut saadan Øren/ oc den Selgende/ Bønden til Herstabit. *Forord. Christ. 4. Dat. Frider. borg/ den 31. Julii, 1647. parag. 4.*

Nota : Ingen Præst/ Kongens Foget/ eller andre Fogder/ Soren-Skrivere/ Bønde-Lehnsmand/ Kirkeverger/ eller Præstens Medhielpere/ skulde helde nogle Gaarde frij for Skydsferd/ uden allene deris egne paaboende Gaarde/ som sedvanligt varet hafver/ Mens Præsterne at rette sig effter Ordinansen/ i deris Sogner/ med deris Keyser/ oc Fogden oc Bønde-Lehnsmanden/ naar de reyse paa hans Kongl. Mayest. oc Kigens Bærf/ at føris oc beforsdris aff den ene Bønde saa vel som den anden/ til fornødenhed/ uden underffeed. *Forordn. Frid. 3. Dat. Friderichsb. den 24. Decembris, Anno 1648. artic. 5.*

Præster/ eller andre Geistliæ/ som sig forsee/ med det hellige oc hønyverdige Altaris Sacramentis uddeelelse/ u ac som oc utilbørligen forholde/ de Bienen for Brødet u deele den Præst skulle strax forvisis Prædicestolen/ v: sig ber fraenholde/ oc enten offentlig Affbed/ aff Prowsten *absolveris*, (eller oc aff Biscepen/ om den er self Prowst/ sig forset hafver) oc siden/ efter Landemødis Dom/ affsættis/ oc forholdis effter som Lehnsmanden/ eller oc den *Jus Patronatus* hafver/ med Bispen/ (effter som Verkenen sig forholdet hafver) hennem noget/ hans Liffs tid/ aff Kaldens Indkøbst forordner. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. artic. 23 parag. 1. 2. 3.* End de Præster/ som

befindis saa bestencet / at de ey kunde giøre deris Embede / ude n Jorargelse / hvad heller de fordris til nogen eller icke / de skulle strax / uden ydere paamindelse / dømmis fra deris Kald. *Eodem Reces & cap. artic. 22.*

Præsters Gifftermaal / hvorledis der med / effter Guds Low / skulde forholdis / saa oc hvo de maatte tage / oc icke tage / til Hustruer / det bestriffvis udi Mose 3. Bog 2). Cap. v. 7. 13. 14. saaledis : De skulle icke tage nogen Hoerkone / eller den som er fræncet / eller den som er skildt fra sin Mand. Hand skal tage en Hustru i hendis Jomfrudom / en Encke / eller udskuden / eller fræncet Hore / den skal hand icke tage / Men en Jomfru / aff sit Folck / skal hand tage til Hustrue. *text. allegat.*

Reces. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 32. forbluder / at ingen Præstemand maa ecte nogen Qvindis person / som aff andre tilforn besoffvit befindis. Aeter nogen sin Person oc Stand saa ringe / oc sig her imod forargeligen fordrister oc forseer / miste / effter lowlig *Process* / der for sit Kald. I lige maader mister oc oc den Præst sit Kald / hvis Hustru søder fuldkommet Barn / oc der med kommer for den tid / en Erlig Danneqvinde bør at giøre. *Dict. Reces & loc. ut supra. Lege Vocab. Student / & Ordinans. fol. 74.*

Præstedøttre / som bedreffve Hoer / i det gamle Testament / skulde brændis / effter Guds Low : Thi hun beskæmmede sin Fader / i den 3. Mose Bog 2) Cap. v. 9.

Præste Caente / eller Giestebud / *curionium, sacerdotium.* *Latine* er affskaffit / Men naar Herris Præsterne søraarsagis at forsamlis / da skal det skee ædrueligen / oc i Guds Fryet / udi en Kircke / som omtrende kand ligge mit i Herredit / hvor fra en hver til sit skal igien begifve sig. Dog skal sammesteds holdis Sang / Messe / Prædiken / samt Børne-Visitas / oc andet : som kand komme Guds Naffn til Loff oc Ere. *Reces Christ. 4 lib. 1. cap. 1. art. 20. Vide Calent supra.*

Præstekald / som bliiver ledigt / maa icke effver sex Uger / oppeholdis / sørend det igien forjunnis / Thi Kald bør strax at gaa for sig /
oc

oc saa vijt mueltget/fort farls. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 20. parag. 2.* Videre her om / hvorledis Kaldsmændene skal næffnis oc tagis / effter Ordinansen / *fol. 44.* Riber *art. 1. fol. 148.* oc mee: Prowsten giffve Kald/det udtryffeligen erfaris *codem loco, & art. in. lusive* Vide Prowsterne *paulò infra.*

Nota : Ingaen/som til noget Præstekald skal kaldis/maa derfor biude/meget mindre udgiffve/nogen Skenck eller Gafve. Hvo det givr / miste icke allene det samme Kald / Men effter den Dag aldrig til noget andet tilstedis. End tage oc nogle dertore Skenck oc Gafve / giffve icke alleniste dubbelt igten / til næste Hospital / Men er det Lehnsmanden/ da haffver hand forbruffit Lehn / *Superintendenten* oc Prowsten deris Kald/Wonden sin Gaard. Er det Adelsmand/som boer i Sognet/hand straffis som den hans Kongl. Mayest. Mandat ey acte ville. *Nova Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 20. parag. 6. Lege Vocab. Kald supra.*

Præsterne / enhver udi sit Sogn / paa Landsbyerne/ skal anseegne/ saa mange fattige vedtørivende Husarme som der findis/ hvilck de skulle giffve Legen/ at omgaa i Sognen med/ oc bede Almisse i Guds Naam: De skulle oc saa paa Prædicestolen formane deris Sognefolck/ at de sig villige lade finde/saadanne Fattige ind Legen/ udi Sognen boende/ nødtørffelligen at underholde: Skulle oc saa haffve indseende/ at andre fremmede/ oc uden Sognen boende/ Trygglere ey lidis eller tilstedis / der at trygle / men forvissis / oc saadant for Yffrigheden at angiffve / paa det de kunde bliifve optaait oc straffit / som der om forordnet er. End/ findis Præsten hermed at see iagennem Fingre/ oc icke klager saadant for Herstkubt/ da haffver hand forbrut 10. Marck penge/ halffdeelen til Kircken / oc halffdeelen til næste Hospital. See her om *Recess Christ. 3. art. 62. Item Constit. Frid. 2. Dat. Hadersleffhus / den 27. Decembr. 1588.*

Præsterne / udi hvert Herrit eller Lehn / med deris *Superintendent*, maa udvælle sig en aff Prædicanterne / hvilcken de acte duellige der til/hvad heller hand boer/ udi Kirbstæd eller paa Landsbye/ til at

vare en Prowst offer Præsterne oc Kirckerne udi Herredet. Ordinanß fol 43.

Præsterne / paa Landsbyerne / maa icke boe uden deris Sogner / Men en hver Præst skal boe oc resideere udi det Sogen hannem er betroet / oc sig hos sin betroede Meenißhed opholde. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 30.* Maa en heller nogen Præst ene sig meere / end tre Sogner til / uden aabenbare Nød trænger hannem der til. Kircke Ordinaniß fol. 68. Prædicke oc Sognepræster i Kiøbstæderne / skulle forsørget med beqvemme oc sticckelige Voliger / som Kirckevergerne aff Kirckens penge skulle bygge / oc holde ved lige / hvad til Husenis behøff fattis / med et beqvem Studere Kammer. *codem Ordinanß fol. 90. & 91. Lege Kirckevergerne supra.*

Præsterne / skulle raadføre Kirckevergerne / oc ramme Kirckens gaffin / hand skal oc med egen Haand skriffoe oc clarere Kirckens Regenskab / saa oc osfoevare / naar Kirckens Regenskab gløris / (om det begieris) oc da om Kirckens Lepligheds Indtegt oc Udgifttigiøre god oc sandfærdig underretning. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 10.* Hannem skal gifvois for Kirckens Regenskab at skriffoe /). Marck Danske / oc intet videre. *ibid. art. 17.* De skulle for nogen anden nyde det visse som er lagt (eller leggis) til Bijn oc Brød / om de det begiere / oc der i mod holde Kircken der med ved lige / saa oc svare der til / om Mangel eller Kiage kommer der paa. *art. 60. ibid. Lege Vocab. Lehnsmænd.*

Præsterne / skulle med Degnene eller *Substituterne* undervise Bngdommen paa Landsbyerne / i BørneLærdommen / effter Ordinanßen / oc see til en gang i hvert aff Sognerne hver Uge : Forsømme de det / da svare baade til Forsømmelse oc forargelse / baade i Prowstens oc Bispens Visitas. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 8. Lege Vocab. Foraldre. Item Hus fra Hus supra.*

Præsterne / skulle i Bisperens Visitas oc Prowstemode / gifve tilkiende / om med nogen Forargelse i deris Sogner sees iglennem Finare / eller oc noget forsømmes / som effter Forord. burde at straffis oc affkassis / hvor om Bisperne Harligen udi Cangellet / skulle *Rela-*

tion

cion indlegge. *Lege Mandat. & Receß Christ. 4. lib. 1. cap. 1. artic. 19.*

Præsterne / maa ingen Tieniste Karle eller Dreng forholde ofveren halff Dag/at gisve Bevis oc Skudsmaale/naar de hos Bønderne haaffve udtlent/ oc deris Tieniste 8. Bger for Fardag lovlig opsigt : De skal Præsten haaffve/ for en Karls Bevis 2. skilling/oc en Dreng/ eller Qvindis person/ 1. skilling. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 21. artic. 1.*

Præsterne / maa icke skriffve nogen Bidnisbyrd eller andre Wænekbrefve / efftersom saadant udi den Norske Low sardelis næffnis oc forbiudis/ oc kand saadant inden Ting ey kræssig kiendis/ eller udi nogen Dom efftersølgis. *Dict. Norske Low Ting. f. B. 4. cap. paragrapho 1.*

Præsterne / skulle icke alleeniste entholde dennem self/ deris Børn oc Liunde/ fra forfængelig Svargen oc Banden/ under største Straff / Men end oc saa Adel oc Wadel / som sig der med daglige forsee/ udi Skriffemaal der om beffedentlig advare/ saa oc en hver udi di Prædicen oc Skriffemaal tilraade/ sig derfra entholde. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 21. paragraph. 1.* Ydermeere her om / see under det Ord Svaren oc Banden.

Præsternis Medhielpere / skulle tagis aff de Gudfryctigste/ Oprictigste jffrigste oc beste Sognemænd/oc de som hafve et got/ærlligt Mycte oc Bidnisbyrd / om deris Liff oc Christelige Omgengelse. Saadanne Medhielpere i Ridsstæderne / ere frij for Formynderstab/ Kemmers bestilling/ saa oc for Næffn eller Sandemands Loug. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 2. art. 1.* De paa Landsbyerne ere de frij/ om de ere Kronens Tienere/ for Egter/ oc de som ere Adels Tienere/ for Kongl. Mayest. Fodburd at age. *ibidem art. 2.* Om ydere saadanne Medhielperis Embede / Fed oc Bestilling/ det hafver den gunstige Læse ydermeere / *eodem loco art. 7. 8. 9. 10. 11. 23. 27. 28. & art 31* at fornemme.

End/ dersom saadanne Medhielpere / med nogen / enten for Bild eller Bynskab / befundes at se ialennem Fingre / da skulle vare

forfalden/ til de Fattige/ eller deris Herstab/ 10. Richs dal. *art. 3. ibid.*
 De dersom saadanne Præster nis Medhielpere / udføre/ 5: aabent-
 bare noget hemmeligt/ gifve til deris Husbonde/ eller de Fattige/ 30.
 Richs dal. *Lege Adels personer supra.* Hvorledis Præsterne udi
 twiftraadige Sager hafve dennem at Raadsføre/ der om see *ibid. cap. 2.*
art. 29. Lege Vocab. Twifl infra. Hvilcke Bøder/ Præsten/ med
 Husbondens Foget/ skulle være forplietet/ at indfordre/ saa fremt de
 selff icke der til ville svare. *ibid. & artic. 3. Vide artic. 31. eodem lib.*
& cap.

Præsterne/ forbryde deris Kald/ om de icke advare oc paamin-
 de Adelen i deris Sogner/ saa oc gifve Prowsten oc Bispen tilkiende/
 om deris forargelig Lessnet oc forhold / med Usactighed/ eller udi an-
 dre maader/ om Bededage/ imod Gud oc deris egen Samvittighed.
Dicte. Recept lib. 1. cap. 2. art. 24. I lige maader forbryde de deris Kald/
 om de noget hiemmeligt udføre. *ibid. art. 28.*

Præsterne/ eller oc nogen de Geistlige/ som sig understaae/ at
 gifve eller tilsammen vje nogen Adels personer i Kircken / effter Klo-
 cken er 32. de hafve der med forbrut deris Kald/ effter Forordning
Frid 3. Dat. Hafn. den 19. Julii, Anno 1649. I lige maader forhol-
 dis med Adelige Begravvelser/ effter forige der om udgangne Forord-
 ninger: dog at Tienisten i det seeniste til Et Slet Land være fuldendt/
 under den Straff / som Forordningen klarlig udfynder oc formelder.
ibid. Lege Begravvelser. Item Brudevjelse supra.

Præsterne skulle flittig besøge de Bantføre oc Fattige/ *Ordi-*
nans. fol. 51. De skulle oc saa flittig besøge wdvediske/ som skulle Diætis/
 icke allenist naar de udledis til Pjne/ men oc saa anden sinde/ den stund
 de sidde/ dennem effte besøge/ *ibid. fol. 54.* Prædicantere skulle under-
 vise Jordenodre / hvorledis de sig skal hafve / baade med Barselqvins-
 dern oc med Fosterci/ *fol. 56.* De skulle undervise Barselqvinder/ *ibi-*
dem fol. 58.

Hvorledis Præsterne i alle maader med Striffemaal skal
 hafve indseende / naar/ oc paa hvad Tider/ saa oc hvor der maa striff-
 tis:

tis: Item hvor til Skriffemaal brugis: Diftigeste om det hellige Sacramentis idelige Brug/ oc om steden/hvor Sacramenterne skal brugis/ om Plaz oc Rom ved Skriffestolen/ med andet meere / som der tilhører fornemlige Præsterne at hafve i act/ saa der med Christeligen oc tilberligen i alle maader omgaais: Hvilket for vjelsøfftheds skyld at indspøris/her forbigaais: Men de som vedkommer/søge sig det udi Christ. 4. Recesslib. 1. cap. 1. art. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16. & 17. Lege Vocab. Hiemme supra.

Præste Spinner/som ere sticckelige oc dyetige/maa besynderlige frem for andre *approbiris*, til deris Færdis Kald oc Sogner / til Medtienerne at annammis / oc siden / om de lovlig Kald / effter Ordinanzen / kunde bekomme / der til *admitteris* oc tilstedis / naar de (saa vel som andre) ere aff *Superintendenten examinerede* oc ofverhøredes/oc ret duelig oc sticckelig befunden/effter Ordinanzen / fol. 44. Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 2. Lege Vocab. Prædicke supra. Item Norff Ordinans / rt. 9. fol. 29.

Præste Encker / paa Lundsbyerne / skulle efter deris Mands Død / med deris (maa Børn/ eyholdis et heelt Aar i Sognene/ indtil de beqvemmelige kunde blifve forseeet/ oc en sinde / skulle de enten hafve Vintersæden eller Sommeræden/ oc tage halffveelen aff Lienden. Forstaa saaledis:

Dørr Præsten effter S. Mortens dag/ da hafver hun den heele Rugsåed / oc den halffe Bygsåed/ saa oc den halffe tilkommendis Liende / oc der imod holde Sognepræsten til Kaast / indtil et andet Aar/ hand tager Rentten.

Men dørr Præsten effter Bygsåden / som imellem Volbermissen oc Bartholomai, da maa hun høste det hun hafver saaed/ oc tage halff Liende/ oc der foruden hafve siden halff Rugsåden.

End / dørr Præsten imellem Bartholomai Dag / oc S. Mortens Dag / da beholder hun det Aars Liende altsammen / oc hafve Rugsåden allene/ oc holde Præsten til Kaast/ indtil han tager Rentten. Secher om Ordinans fol. 72. & 73. Men hvorledis Præsten

skal omgaaes med hende/ om hun skal aff Gaarden/ det findes *ibid.*
fol. 73.

End/i Kiøbstæderne skal Meenigheden hafve omsorg for Præ-
sternis efterlatte Encker/ saa de med det første forseeis efter deris
viffaar/ oc skulle Borgemeestere oc Raad forskaffe dennem fri Bolig/
oc om behoff giæris/ forsee dennem med nogen Ophold aff de Fattis-
gis Kijte/ eller oc halvdeelen aff den Aarlige Rente/ som den Døde
hafde tilfaldit: hvor til Lehnmanden/ med *Superintendenten*, (efter
Advarsel) skal hafve indsende *Dikt. Ordinan.* & *fol. 73. Legi* Geists-
ligis efterlatte Encker *supra*, & *infra Superintendenternes*. &c.

Den Dørste Ordinan. formelder/ At Præster nis efterladens-
dis Encker i Norge/ skulle opholdes udi Sognet/ med deris Børn/
et heit Aar: efft r Præstens Død/ fraden Aars Dag paa hvileken
hand Døde/ oc til Aars Dagen igien/ der næst efter/ etc.

Dette Aar/ som er hendis *annus gratie*, maa hun opbære all
Renten/ ind en oc uden Kircken/ viffe oc u-viffe: Der imod skal hun/
efft r *Superintendentens* ell. r *Proviskans*/ med tvende næsi boesideens-
de Sognepræsters Sjælsel/ selff leuue oc holde sig en Capelan/ med
Kiaft oc andet/ effter forst^{ne}. Hæderlige Mænds kiendelse/ som Ordi-
nansen ydermere der om formelder/ *fol. 41.*

Præsterne paa Landsbyerne/ maa icke blude til deris Bryllup-
per/ flere end 16. Par Folk. maa oc ingen fremmit Driek bruge/ mens
alleene Darsk Bl. *Recess Christi. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. parag. 4.*

Primægelt/ *nummus, vectorium*. Latine er Waadsmænds
Rettighed til Stibs/ foruden deris Hyre oc Føring/ som dennem skal
giffvis aff Kiøbmandene/ effter Laster Tal/ for Godset at ind oc ud-
sætte aff Stibet: Denaar Godset sparis aff Riget/ da skal Waads-
mandene hafve dobbelt Primægelt/ effter Landsens Ret oc Seeds-
vane. Hvor ombesee Soe Rettens 66. Cap. *Item Vocab. Matter*
supra.

Privilegier, er sat Friheder/ som nogen undis aff Kongl. Mas-
rest. oc enten ere almindelig/ som de der undis Adelen/ *Cleresiet*, eller
viffe

viffe Riisftæder / *ingen*. eller *special*, som oc kaldes *personal*, oc icke
 strecker sig videre end til den *priviligerte* Person / oc ere de / der undis
 viffe Personer / for deris tro Lianyle / de Kongen oc Riget givre eller
 giort haffve / oc anden Dyctighedis skyld / som døer med dennem. *Nota*.
 Alle gamle *Privilegier*, sta. ved Mact helt is / oc skulle ingen ny ud-
 lændiske *Privilegier*, som gielder paa Riget / udgifvois eller stadfestis /
 uden de stree med Danmarckis Rixis Raads Raad oc Samtycke.
Handfestalme Frid. 2. art. 8.

Om den Norske Adels særlige meddeelte *Privilegier*, der om
 findis *Regis Frid. 3. Forordning / D. 1. Agerøhus / den 31. Augusti,*
Anno 1048. iblant andet indholdendis / Af hans Kong. Mayest. er
 hans flere tro Vnderfaatter aff Adel / med ald Kongelige Gunst oc
 Naade vel bevogen / oc vil gierne den Adelige *Standis Conservation*
 oc Forbedring befordre / oc vil dennem altid / ved Norgis Lov oc Ret
 erholde oc *maintenere*, oc alle hvis gamle *Privilegier* oc Frigheder / som
 dennem aff fremfarne Konger / der i Riget giffne ere / fuldkommelige
confirmeret oc stadfestet / oc særdellis det som dennem *Anno 1046.*
 aff hans Kong. Mayest. elskelig oc flere Her Fader / Høyslig Jhu-
 kommelse / er giffven / saaledis fuldbyrdt oc bekræftet / at de oc deris
 Effterkommere aff Adel / paa det Guds de da hafde / der de samme
Privilegier erlangede / (deris forige Frigheder usfortræket) skal haffve /
 oc beholde / Hals oc Haand / med Sagfald oc anden Herlighed / saa
 vijt det icke er imod Norrhigis Lov / som Adelen udi Danmarck / ofver
 deris Guds oc Tienere / nyde oc hafve / oc det udi deris Hofvit-So-
 gue / oc næste *Annex* hos Hofvit-Gaarden. *Lege Vocab. Adelen /*
Item Hals oc Haand supra.

Privilegia Clericorum, Lord. par. 2. in Constit. VVoldemari.
& filii Christophori parag. 6. 7. 9. & 28 & Constit. VVoldem. patris Re-
gin. Marg. parag. 9 & Constit. Regis Christoph. par. g. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
7. 8. 9. & 10. Item Constit. Erici, 1382. parag. Ecclesia gaudere debet.
&c. Item Constit. Regina Margr. parag. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & Handfesti-
ning Regis Olai, par. 2. 1. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 14. Eo dem Handfesti-

ning/ *parag. 7.* forbiudis/ at ingen Biscop eller nogen Kirckens Personer/ maa gribis eller røvois/ uden de vordet rettelige ofoervunden/ efter Lowen/ for deris Dommere. Ey heller skulle Kirckens Personer toingis eller befvargis/ med Heste eller Hunde at føde. *parag. 8. ibid.* Ordinanthen. *fol. 67.* formelder/ At Præster oc Degne skulle nyde samme Privilegier, som de hafde udi Bispernis Tid/eic.

Privilegia Civium, de quibus lege in Constit. Christoph. Reg. *parag. 18.* Et Constit. Eruli Regis, Anno 1482. *parag. Mercatorib. Regni, &c.* Et Constit. Reginae Marg. *parag. ult.* Et Constit. Regis Olai, *parag. 28.* Lege itidem Priuil. Christ. 1. Anno 1460. *parag. 2. & 4.* hvor de Holsteinske oc Lybske Staders Privilegier ere confirmerede, ligesom udi Hertug Adolffs tid. Et Recept Børskholm/ *parag. 11. & 12.* Item lege Privil. Reg. Frid. 1. sub dato 1524. *parag. 2.*

Privilegier, som ere undt oc afsvolt dem/ som ville bygge udi den ny Kjøbenhaffns Bye/ der om formelder Reg. Frid. 3. Forordning/ ic blant andet/ At alle de som ville bygge oc boe udi den ny Kjøbenhaffns Bye/ skulle nyde oc beholde/ for dennem oc deris Effterkommere/ alle de Friheder oc Retteligheder/ inden Byes oc uden Byes/ som Kjøbenhaffns Indbyggere nyde oc hafve.

Alle de som aff ny bygge/ eller oc for Byens beste/ maa affbrude/ oc igten opbygge/ ere fri i 12. Aar/ for ald Stat oc Indqvartering.

De ere oc saa dis midlet tid Soldfrj/ for alle *Materia'ur*, som de for Stadtholderen berjse/ til deris Byaning oc Bolvercke behøvis. Dog saa fremt der med nogen Undersleff begaais/ da vorder det straffit som vedhør.

End oc saa ere de særdeels privilegerit, de som ved Stranden fulde oc demme/ *Canalerne*, oc dennem opgrave/ skulle for dennem oc deris Effterkommere/ nyde oc beholde ald den Profit de der aff/ en hver for sin Fortog/ unde hafve. Dog at de samme *Canaler* oc *Ma'ner*/ hver for sit Fortog/ med fornøden Bulverck at underholde/ være forspant/ Oc icke grævere Skibe eller Skuder ofver den sedvaanige Dært/ som aff Børgemeester oc Raad sættis. Oc ere disse frj udi femten Aar/

for

for Skat oc Indqvattering. *Dict. Forordn. Frid. 3. Dat. Hafn. den 29. Maji Anno 1650.*

Privilegier, aifren den ny Riibftad oc Fafning/ fom skal *funderis* udi Nørre-Jydland/ ved VersVode/ *aff Reg. Frid. 2.* formelder/ At alle de/ fom der udi acte at boe oc bygge / skulle icke allene nyde udi Almindelighed/ ald Borgerlig Ret oc Rettighed / fom de udi andre Riibftæder i Danmark hafve oc nyde / Medens oc faa i færdelighed/ efterfkræffne *Privilegier*, Friheder oc Benaandinger.

For^m. Riibftad / oc alle dens Indbyggere/ skal paa et halff hundred Aars Tid/ fra *Dato* at regne/ for alle *ordinarie* oc *extraordinarie Contributioner* oc Skatter / Kcter / Solde oc *Accifer*, oc ellers alle andre Borgerlig *onera*, Besværinger oc Udgifter / hvad Raffin de kunde hafve / fom nu er brugelig / eller her efter optændis kunde/ grandfke være fri/*exempt* oc forfkaanit.

Dernæft / skulle alle hvid døde Baare / fom derfor Byen/ ind eller udfkibis / udi et halff hundred Aar / være fri for ald Sold oc Paaleg.

Ingen *Manufaktur*, fom i fremtiden kunde sammesteds forferdigis/maa der indfæris/uden Byens Offrigheds tilladelse.

Alle Fremmede oc Udlandiffe / fom sammesteds eracte sig at nederfatte oc bygge / skulle / naar de hafve tagit Borgerfkaab / udi lige Frihed oc *Privilegier* være deelactige.

De lofver hans Kong. Mayest. udi fremtiden / for^m. By / oc dens Indbyggere/efter Tidens Tilstand oc andre Omftandigheder/ fom kand være dennem til Gaffn oc beste / at *beneficere* oc befordre. De til den Ende er naadigt befallt oc Fuidmaect gifvoit/ Erlig oc Belbyrdige Mand / Her Anders Bilde/ til Damsboe / Ridder / Rigens Marsk/ Raad/ oc Embetsmand paa Skanderborrig/ at gifre Anortning/ oc dennem/ fom sig hos hannem angifve/ at ville bygge dennem Pladfer sammesteds at lade udvijse/ inden viffe Aar at besatte oc bygge / hvor efter de siden hos hans Kongl. Mayest. fuldkommen Skøde/ paa samme Pladiz oc Eyedom / hafve at erlange oc be-

fom

Komme Forordn. *Frider. 3. Dat. Hsfu. den 15. Decembris, Anno 1650.*

Proceß/ *à procedo*, er/ at gaa fort frem/ enten for Retten/ eller paa andre Sted er/ hvor det være kand/ om fornøden gisris. *Hinc*, at *procedere*, sigis udi Retten/ naar nogen drifver nogen Sag ved Lovs maa!/ inden Ting/ oc gaar der med fort frem/ til Sagens endelig Ende oc Uddrag. Men hvorledis Dommerne bør/ *Processen*, det meeste mueltat er/ at forkorte/ der om see *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 16. & par. 14. & supra Vocab. Dommerne bør/ etc.* *Alias*, at gaa i *Proceß*, eller oc være udi *Proceß*, det er/ at gaa eller være udi stor oc præctig Pomp oc Forsamling/ udi anseelig Ære oc Værdighed/ enten til Glestebud/ Følge/ eller anden Hæderlige Samqvem/ hvad det være kand/ som dog altsammen er Forsængelighed undergifven/ *ic.*

Procuratorer/ udi Rigsstaderne i Danmark/ skulle være gode/ fromme/ roberyste oc oprietige Dannemænd/ som skulle aff Lehnsmanden/ saa oc Borgemestere oc Raad/ tilsættis/ saa en hver som dennem hafver behoff/ kand med dennem udi deris Sager være forvaret: Ellers maa ingen lade sig bruge/ som en saaledis er forordnet oc tilsat. *Lege Christ. 4. Recept lib. 2. cap. 6. art. 16. par. 1.*

Procuratorer/ hvorledis de be: Eedtis oc tilsættis/ saa oc iglen maa affsættis/ naar de bruge Rogelover/ oc w:riktigen i Sagerne omgaaes: End oc saa om deris Løn/ saa oc/ hvorledis de skulle forsvare/ hvad de skrive oc legge i Rette. *Vide præallegat. Recept. lib. cap. & art. & par. 2. 3. 4. 5. 6. &c.* Skaanst. Lov 3. Bog. 22. cap. siger/ At hvo som svarer ulovlige for anden/ hand skal ulovlig oppeholde/ det er/ hand skal bøde derfor/ *etc.*

Procuratorer/ som nogen Sag oprietligen udføre/ skulle en derfor aff Øffrigheden leggis for Nad/ men lidis oc forfremmis til Under Øffrigheds Bestilling/ naar deris Retvisshed altid findis. *Eodem loco par. 13. Lege Vocab. Frelsmænd. Item Norske Lov/ K. B. 8. cap. par. 12. 4.*

Procuratores Templorum, oc Kirkeverger/ (forstaa udi Domb oc Capitelis Kirker/) maa sig intel vist eller u-vist/ (aff Kir-
kens

æns Indkommene) tilholde/ effter sædvane eller vedfægt/ som de oc deris *Antecessorer*, egen nyttelig under sig gjort hafve/ sig self til Forskel / med mindre *Fundationes* oc Kongl. *Privilegier*, med udtryckte Ord/dennem det *in specie* tileigner. End/ hvis ulovlig Sædvane/ de self egen nyttelig hafve indført / som en Capitels Nøttighed / er oc aldelis afflagt / hvor om see *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 3. & 55. Lege Vocab. Sædvane infra.*

Professorer, udi Rigenhaffis *Universitet*, skulle gifve de Personer underskreffne *Attestation*, som ere *examinerede* oc *approberede*, oc hafve en gang eller to i det ringeste / (oc offtere / om fornøden suntis) prædicke for *Theologis* udi Regentien / oc da dennem / uden betaling / hos *Attestationen*, meddeelis *Theologorum* Skrifftelege Vidnisbyrd om deris Gafver / oc skal samme underskreffne *Attestation* formelde / hvor vilt de sig udi Lærdom / oc særdelis udi Guds Ords Kundskab / forfremmit hafve: nemlig / at de saa *in lectione Biblica* offvede ere / oc *in locis Communibus sane Doctrina & Confessionis*, saa grundede / at mand formoder / de med Guds Aands oc Naadis Hielp oc bistand / sig med god forhaabning / hos *Superintendenten*, til vjdere *Examen*, oc hos Prowsten oc Meenigheden til at lade dem høre / hvor noget Kald ledigt vorder / oc ellers maa angifve. *Recess Christ. 4 lib. 1. cap. 1. art. 1. Lege supra Voc ib. Prædicke.*

Prowsterne / ere *Superintendenternes* Medhielpere / som skal være en i hvert Herrit. *Ordin fol. 76.* Hvorledis de skulle udvelgis til deris Bestilling / der om see *ibid. fol. 43. & supra Vocab. Præster.*

Prowsterne skulle hafve Forstand i Lands Loven / oc en jinde / om Aaret / besøge alle deris Sogner : De skulle forhøre / hvor retsaffærlige Sognepræsterne prædicke Evangelium / udlegge Værnes Lærdommen / uddeele Sacramenterne / oc pryde deris Embede med et got Læffnet. *ibid. fol. 83.* De skulle forsergis med Nødtørffstighed / *fol. 79. & 83.* De skulle gifve act paa Sognefolckit / oc paa Kirkerne oc Kircke-Gaards Bygning : *Item*, udspørge om Sognepræstens Løn / *fol. 83. & 84. ibid.* Naar nogen Sænepræst (udi hans Herrit) døer /

Da skal Provsten si saa holde sig der hen/ oc formane baade Hersta-
bet oc Almuen/ til at bede Gud om/ at faa en god Segnepraest/
fol. 55.

Provsthemode/ ez Landemode/ som skal holdis trende gaange
Aarligen udi hvert Stifte. Udi Stenlands Stifte / til Roskud/
Onsdagen efter *Dominicam primam Trinitatis*, oc anden Dag *Dio-
nyssi*, dog dersom samme *Dionysii* indfalder paa en Løstvedag/ da skal
Mødet holdis Mandagen nast efter. Udi Skaane Stifte / til
Lund / Løsdagen nast efter *Misericordias Domini*, oc Løsdagen/ i
den Vge nast for S. Michelsdag. Udi Niber Stifte / til Nibe/
tre Dage for S. Hans Dag/ om Lanperdags Lder/ oc til Varde/
tre Dage for Lanperdag/ som indfalder nast for Juel. Udi Vals-
borrig Stifte / udi Hvirina / *Philippi Jacobi* oc *Agidii* Dage. Udi
Fyens Stifte / udi Fyen, Vangeland / *Alfse* oc *Kirsee*/ til Et-
thenje/ næste Dagedag efter *Dominicam Quasimodogeniti*, oc næste
Onsdag for *Dionysii* Dag. Paa Zealand oc Falster / udi Maris-
boe / Onsdagen nast efter *Dominicam secundam post Trinitatis*.
Udi Viborrig Stifte / til Viborrig / Onsdagen efter *Quasimo-
dogeniti*, oc Onsdagen efter *Mamritii*. Udi Aarhus Stifte / til
Aarhus / Onsdagen efter *Philippi Jacobi*, oc Onsdagen efter *Dionysii*.
Hvor da de Sager foretages / som til den Geistlige Jurisdiction
henhøre : Deskilli Stiftis Lehnsmændene *ordinarie* udi samme
Provsthemoder *speculare* oc *presidere*, saa vel som den Læstis
Personis Lehnsmænd oc Skriflighed/ Domman med at foregle/ oc af-
ve befresven. Ere de i Kongens Forsald/ eller med Siugdum forhin-
dred/ skulle deris Fuldmechtige der møde. *Recus Christi. 4. lib. 1. cap.*
1. § art 27. Lige supra Verb. Dominic.

Provstterne maa ingen Person necke/ som hafver sit riectige
Testimonium fra *Udrettsretet*, oc sig for dennem argifver/ at lade
høre/ paa noget Præstefald/ uden tynderliq Aarsage/ dog maa ingen
Person/ som icke sine 25. Aar fuldkommet hafver/ fordris eller tilstedis
til noget Præstefald/ med mindre andre dyctige icke ere at bekomme/
thi

ehi udi saadanne Tilfælde / hafver Lehnsmænden oc Visperne der udi at dispensere. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 20. parag. 3. 4. Handelskantsing Ol. 11. p. 112. 4. siger / At ingen skul skickes til nogen Kircke at hafve / i Danmark / som er aff fremmed oc udbetient Luugemaal / oc ey er fuld Aldrende / etc.*

Prowsterne forbrøde deris Kald / om de tage Skene oc Gafve aff nogen Person / at befordre til noget Kald / udi deris Prowstier / oc skulle der til gifve dobbelt til næste Hospital. *Recess Christ. 4. lib. 1. c. p. 1. art. 20. & p. 112. 6.* Prowsten bør / under hans Emsbedis forfælle / med de fleste oc beste Kaldsmænd at forseygle / om de sin fuld-næctige Kaldsmand icke foreenis kunde : Med mindre Prowsten noget vist om samme fællede Persons forhold / er bevist / som en Præstemand wijsommeligt er / da skal hand Lehnsmænden der om abvare / saa fremt Sognemændene icke ville lade dem sige / paa det ingen saadanne Forargelste skulle blifve tilstedde. *Overmeere her om vide Voc. b. Lehnsmændene / & eodem Recess, lib. cap. & art. parag. 5.*

Prowsterne / en hver udi sit Prowsti / skulle endeligen være forplittede / en qanta i det allerringeste / Aarligen / at *visitare* alle Kircker udi deris Prowsti / saa vel de under Adelsens oc Capitels *jure patronatus* ere / som under Kronens *Patronat*, oc da fornemmeligen Børne Lærdommens Tilstand flitteligen forfare / om Dequens oc *Substituens* flittighed i deris Kald / *ingvirere*, hvor imot Prowsterne hafve hos Kirckerne deris Aarlige Løn at forbre oc optærl anseende / ingen / hvo det oc være kand / sig fra Det inansjen / oc den gemeene Geistlige Tilsiun oc Dieniste / maa unddrage. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. artic. 21. & parag. 3.*

Prowsterne / skulle udi deris Visitager flitteligen med Formaning / dreifve paa / at Kongel. Mandater / om Egsactigheds Ufflesning / om Sværgen / *Item* en Hellig Brøde oc Børnetuct / med ald tilbørlig Underdanighed / aff en hver effterkomme : De skal Prowsten gifve tilkiende / om *Execution* der paa seer elier ey. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 18. Lege Mandat Jul. 11.* Hvo di

saadanne Bisitaker icke lade deris Bngdom fremkomme / skal den som Bisitaken forretter / forskaffe en hvers Øffrighed / Fortegnelse paa deris Rasse / som aff deris Øffrighed / som for anden Helligbrøde/bør at straffis. *Eodem loco art. 21. parag. 4. Lege Biscoper.*

Provstens Bisitakpenge aff Kirckerne / er en Enckende daler/oc Regensstabs penge en Ort. De fattige Kircker / gifve ey Regensstabs Penge / *ibid. cap. 4. art. 56.* Aff Annexerne i Norge / gifvis Provsten allene en halff Daler / eller 1. Ort / hvor Kircken Formue hafver / ellers intet. *eodem loco.* Dermere her om / see den Norske Ordinanß / *fol. 27.*

Provsterne udi deris Bisitaker / skal forfare alle deris underhafvende Kirckers Tilstand / Indkomme oc Bygnings brøst / saavel de som under *jure Patronatus* ere / som andre / oc det ved Siun / Skrifftefige / med Præsten oc 4. Mænd / underskrifve. *eodem lib. & cap. 4. artic. 8. Lege Siunsmænd. aliàs Regensstabs Provster / ut suo loco. Nota,* Dersom Provsten forfarer / nogen Jord / Rettighed eller Indkomme / at vare kommen fra Kircken / da skal hand gifve Kirckens Forsvar det tilkiende / som det skal indtale / saa vilt det er. *Dit. Recept. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 9.*

Prøfvis / *proprie*, forsøgt / eller det som kand eller skal forsøgis / forfaris / eller befindis oc bevffis. *ut,* Om Barn sødis saa langt effter Fader / at det vel kand prøfvis oc forfaris / at det er ey Adels bondis Barn som døder. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 3. Lege Vocab. Rone.*

Pudße / ere farligt onde oc dybe Huller / som kand være oc findis i alfare Bøye / som Herrismandene ere forpliet / at hylde oc ferdig gjøre / naar de der om tilfigis aff Lehnsmændene. Fortrøcker sig nogen / oc ey fremkommer til bestemte Tid / da deellis den derfor / oc bøde 3. Mark till sit Herckab / oc en Tønde Bl til Sognemændene / udi den Sogen hand der udi boer. *Recept. Christian. 3. artic. 58. Lege Broet supra.*

Pulsvoeder / er et slags Voeder / till at fange Sild med / som
maa

maa brugis i Limfior/Aarligen/sra S. Hans Dag/ Midtsommer/
oc til S. Bartholomæi Dag/oc icke før eller effter den Tid. End/
befindis nogen paa andre Lider/ at slaa med Pulsvoet er / eller at
bruge nogle andre Voeder / som ere paa sunden oc optændt / udi
Pulsvoeders sted / de maa oc skal straffis / uden all Raade / som
for andet Liusverj / oc skulle Lehnsmændene oc Herrisfogderne / om-
kring Limfior boende / samt Bønderne der omkring / der om hafve tils-
hørlige indseende / at saadanne forbudne Voeder / ey w-paatalde
brugis / *passere*, andre Lider om Aaret / end forbemelt. Men dersom
Herrismændene ey ville gifve saadant tilkiende / (men dølge med
hver andre) da hafver Herrisfogden Fuldmact / derfor at, deele oc
tiltale alle Herrismændene / hvor det skeer / til saa længe / den eller de/
rette skyldige vorder udlagt. Læs her om *Recess*, *Frid. 2. art. 14. Vide*
Ruser infra.

Pusefæ / det Ord findis i den Norske Ordinantz / *fol. 37.* oc
forklaris / at skal være de Penge / som Præsterne / i Norge skal gifvis
for Brudvielse / aff gammel Tid / Pusefæ kaldit / som skal være 6.
skilling. For Indgang / skal hver Qvinde gifve Præsten 4. skilling:
Vdi Jordesæt tilladis Præsten / for hver Bonde eller Hustru / naar
de jordis /). Marc / men for Dienste Folck oc Børn / skal intet gifvis
Dict. loco. Ydermeere see / Recept Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 25. & supra
Vocab. Præster maa ey tage Skenck. etc.

Pust / *percussio Lat.* er Slag / med knytt Næfve eller Kiep.
GaardsRet *art. 6.* formelder : Slaaer mand anden Pust / Kieps
hug / eller anderledis / saa at ey kommer Blod ud: den det gior / i Gaar-
den eller til Hoffve / skal stingis igiennem sin Haand / oc riftis ud imel-
lem Fingrene / uden det skeer aff Raade / eller Rødverge / etc. *Legge*
Rødverge supra. Tilge maader skal den stingis igiennem sin Haand /
som drager sit Sverd / eller Kniff / eller legger Hanen paa sin Byffel
imod anden / med vred Hu / i Gaarden / om hand tagis der med / end-
dog hand ingen Skade gior. *ibidem art. 7.*

Den Norſke Lov formelder: Slaaer mand anden Puſt eller
 Naſvebug / dragis i Haar / ſtødis med Øreſtaff eller Spiudeſtage /
 derfor bødis Kongen en halff Marc Sølf / oc Skadegeld / effter 6.
 Mænds Dom. Men ſlaaer mand med ſlad Haand / ryſker anden
 hjd oc djd / ſlaaer hannem om fuld / riſver hans Klæder ſønder / oc
 alt andet / ſaa vijt aff Had oc Brede giøris nogen til Skade /
 da ſkal Skaden gieldis effter 6. Mænds Dom / oc
 Kongen 2. Øre Sølf. *M. B. 19. c. 2. p. Vide
 Vocab. Balck ſupra.*

Dvæg / *latine Pecus, unde Voc. b. Fæ supra.* Nota: Dvæg som Drucknede/ eller solt udi nogen Graff/ som var gjort eller taff/ hvorledes der med skulde forholdis/ oc igien betalís/ effter Guds Low/ det lærís udi Mose 2. Vægs 2). Cap. v. 33. 34. Om nogen dræber eller ihjelslaaer andens Dvæg/ den skal/ effter Guds Low/ betale det igien/ i den 3. Mose Vægs 24. Cap. v. 18. *Vide Gaard/ Njdinga supra.* Om nogen gjør Haandgierning paa Dvæg/ der om lege *supra Vocab. Fæ / Item Norff Low K. B. 15. cap. & Vocab. Nød supra.*

Dvæg som er skabbed / det maa klagís oc forleggís til Tingel/ oc dersom Eyeren ey vil giemme oc forvare saadant skabbed Dvæg/ særlige paa sit eget / da maa det jagís i Dynd oc Bløe / oc dræbis uden viide. *Jyd. Low lib. 3. cap. 55. Vide infra Stodhors / & supra Voc. b. Indteate Fæ.*

Dvæg Fæ / oc effter Lowen / alt det Fæ oc Dvæg / som maa gange ofver Dørteskelen i Bondens Gaard / hvor om lege *Jydffle Low lib. 2. cap. 103. & Vocab. Dttelbnt supra.*

Dvæmmís / *duere uxorem*, oc / at gifve sig i Ecteskab oc gifftid. *ut Jyd. Low lib. 1. cap. 12. 13. 15. & 19.* Om mand qvæmmís i Encke/ Doe / det er / giffté sig med en Encke / som sidder i sted med sine Børn / forstaa / indgífrer sig udi wíffte Døe. etc. Hvilcken Lime / de siden skíffe skal / da nyder den / som saaledís qvæmmít oc gífter / ey meere aff Doen / end hand Kongs Lod / foruden saa víst hand indfórde / hvílleket Dørneré skal víde med Næffn i Rígn. *Díct. Jyd. Low lib. 1. cap. 20.* End / den der qvæmmít eller Gífter / hand maa sig ey stedfóre / uden hun stedfórde sig med hannem. *Jyd. Low lib. 1. cap. 32. Vide Stedfæringa supra, & Vocab. Steffader infra.*

Dvæx / *vel Queri*, oc / stille / eller oc den som rører sig íntet / oc tier

tier stille/*silens. silentium. Lat. Hinc, Qvar, idem. ut*: Om nogen sidder hjemme/oc ey vil møde til Ting/naar hand skeffnis/eller oc/om nogen ey ville gierde sine Gierder / i lowlig oc paalagt Tid / den sigtis at sidde qvæ/ etc. *Vide her om Skaan Low lib. 4. cap. 20. lib. 9. cap. 19. & lib. 11. cap. 1. Hinc:*

Qværsede / *Domi militiaque. er et ret gammelt Danstt ord/* dog ey nu brugeligt/ oc var nogen særlig oc ringe Jord i gammel Dage/hvor aff gaffvis Aarlige Lede/som kaldtis Qværsede. *Jyd. Low lib. 3. cap. 16. siger saaledis: End/sidder eller boer Mand paa Qværsede/oc arier Jord i Skiben/oc fører Groden i den Lade/som hand sidder/oc ey andensteds/da reder hand Qværsede oc ey Lething. End b oer hand i Skiben/oc arier Jord/der som Qværsede ligger/oc legger Fructen eller Affgroden / i den Lade som i Skiben er / da redis der aff Lething / oc ey Qværsede / hvor aff forstaais / aff hvilcken Jord Laden hafver staait paa/der hafver Hafne Bonde udred Redsel oc Lething/ som det 17. cap. ejusd. lib. ydermeere forklarar. Lething skal redis aff den Grode tagen er / oc ey aff den der ligger i Jorden / eller skal saais. *Praeteg. text. cap. 16. lib. 3. Vide supra Lething oc Haffneleg.**

Men til bedre Forstand/hvad Qværsede er/da formelder Belb. Arild Hvittfeld *in Praefat. sua*, udi *Christ. i. Regis Dacia Historie/parag. 36.* saaledis: At alle Landboe Bønder / i hvo de tilhørde vare i gammel Dage sætte for Lething/ icke effter Qværing/ men effter Skuld oc Langilde / saaledis beregnet / er aff 8. Ortug Sølf / udi Skuld / skulde udgioris 4. Mænd / aff to Ortug Sølf / en Mand/ Men hvilcken Landboe / eller Selffeyere / som gaff ringere udi Jord eller Landskuld/ de gjorde hvercken Lething eller Landvern / men sade i Qværsede/oc kaldedes Jndebønder/oc reedde eller gaffve til Kongens Word. Der aff sluttis fuldkommelige/at Qværsede var nogen ringe Jordes Drua/som ey effter Langilde kunde gioris Lething aff/ oc kaldtis derfor Qværsede / fordi de sade Qvær / det er stille oc frj / for Lething oc Landvern/ etc.

Qvær

Qværsæde / oc anden Redsel / skulde udredis der som Jidhus
flod / oc Lething aff Ladehus / om saa var / at en Mand's Huse stode /
somme i eens Mand's Skiben / oc somme i en anden Mand's Jyd. Low
lib. 3. cap. 17. Skaan. Low lib. 4. cap. 11. Lege Vocab. Lade sup. aliàs.

Qværsætte / eller oc Qværsættelse / det er et gammel Dorff
Ord / oc bemercker Beslag / Arrest, Besætning / eller oc Lowfestning.
sequestrum, vel sequestratio, Lat. ut, i Kjøbstad / eller andenstedes /
hvor Arrest eller Beslag / enten paa nogens Person eller Gods / low-
lig stee kand. *unde Dorff Low L. L. B. 3. cap. Item Birckelættens*
artic. 13. &c.

End / den som er Giæld bortskyldig / eller i andre maader Brøds-
feldig / om hand farer aff Landet / (forstaa / Rømmer bort) førend
hand betaler: hans Gods maa vurderis oc qværsættis / med Om-
budsmændens vidskab / etc. *Dit. Dorff Low K. B. cap. 3. paragr. 3.*
Vide cap. 25. ibid. & supra Vocab. Giæld.

Saadan Qværsættelse / Forbud eller Arrest, udstedis ges
meenlig / efter begiering / aff Kongens Fogit eller Udbudsmænd / (paa
Rættens vegne) ved tvende Mænd / oc Fogden eller Byens Lieneres /
effter en huer Byes oc Steds særlige Bru 2 / saaledis / at den Skyldi-
ge / eller hans Gods / ved dennem arrestis oc besættis / at blifve til-
stede / saa oc forbiuds / at undvige eller bortdrage / ey heller noget sit
medhafvende Gods mæctig / eller self-raadig at affhænde / førend
hand retter for sig. etc. End / befundis ingen anden Middell / eller nøy-
actig Forsikring / til betalning / da blifver Personen qværsæt / oc
stille / som udi Fængsel / indtil hand betaler / eller oc / ved Dom / rijkens
dis. *Lege supra Arrest, & Birckelættens 14. artic. eller oc hans qværsæt*
Gods / blifver den Qværsættende til fulde Betalning / saa vilt
det imod Giælden kand tilstrecke / effter der paa i lige maade forhvarfs
vede Dom. etc. Vide Birckelættens 15. art. & supra Beslag.

Qværttere / maa Skipperen paa hans Reysse / imellem alt Skibs-
Folket / effter Styrmandens / Høybaadsmænds oc Skrifverens
Raad / synderlig om hand blifver lænæ paa Reysen / oc der ofver blif-

ver forført paa Fatalie/ inden Skibsborde/ da maa hand qvarte-
re in mellem alt Skibsfolcket/ det er/ udbytte oc uddeele/ hvis Fatalie
som er i Forraad til en hver/ self da at fortære oc raade for/ som hand
siunis/ hannem best tienligt oc gasnligt/ effter den Tids Leylighed.
Vide See Ret/art. 67.

Qvigg/ *vel* Qvijger / 2: levende oc karst/ Qvickar / *vel*
Qvittafulder/ er lystig/ levende/ sund oc vel til pas. *Skaan. Low
lib. 1. cap. 7. 9. 10. Hinc Qvijgkaast/ eller QvijgFæ/ er levendis
Qvæg/ som Hest eller Hæ/ etc. Alias lib. 7. cap. 7. ibid. Qvæge/
er/ at curere eller helbrede/ eller at styrcke den som svager. Ac hinc, at
vederqvæge/ som nu meere er brugelig/ end qvæge.*

Qvinde/ *Mulier, vel Fæmina Homo, latine,* er en Mandshu-
stru/ eller oc Encke/ som hafver varit gift/ oc Manden er fra død.
Den Norffe Low formelder/ om sin Qvinder/ som en self haffve
Bonde/ de tage self Ret for dem/ om de med Hug eller Slag ufor-
mis. *A. B. 25. cap. Om Qvindens Betsagelse/ oc des Bøder/ vide
ibid. & supra Vocab. Betsagelse. Item Lønlyce etiam supra. Om
Qvinde Giffina/ hvem den raade skal/ der om see A. B. 1. oc 2. cap.
& supra Vocab. Giffings Mand.*

Qvinder skal saa Eftledis som Karlemænd/ om den siger Ja
til som er næst Afsæm. *unde Vocab. Eftleding/ & Dief. A. B. 8. cap.
paragr 3. Item, Qvinde/ maa ingen sig løbe med andens Penge.
Lege Vocab. Gield/ & Dief. Norff Low lib. & cap. 13. parag. 1.*

Qvinder eller Encker/ skulle tage sig Umdømand / 2: Guld-
mæctige oc Forsvar/ lige god ved den de tilfale/ oc søge siden deris Ret
effter Lowen. *Norff Low O. B. 9. cap.*

Qvindetegt / 2: Boldtegt/ hvor om Jyd. *Low lib. 2. cap. 16.
Klager eller deeler mand/ effter at Rone er med Bold tagen/ oc ville
Sandmand svære hannem Fredløs/ da skulle de svære/ at hun var ta-
aen med Bold/ mod hendis Viltte/ oc hafft til Haadfone/ oc er den
hende Boldtog/ derfor skyldig/ Fredløs at svære. End/ er det bitter-
ligt/ at hun var en voldtagen/ da skulle de svære/ at hand tog hende en
med*

med Bold / oc ey imod hendis Willie / oc er fordi skyldig / sin Fred at holde. *Vide cap. 17. ibid. & infra Vocab. Bold. Doermeere om Boldteqf / læs Frider. 2. Ordinantz / om Ecclesiabs Sager / part. 4. paragraph. 6. & 7.*

Qvinderne / de skulle være deris Mænd underdanige : Læs Mose 1. Bog 3. Cap. v. 16. & *Epist. Pauli til Ephezer i det 5. Cap. v. 22. 23. 24.*

Qvinde / eller Qvindis Personer / som giffte sig uden Fren- ders Raad / forgihre der med deris Fæderne / effter Lowen / dog maa Frender ey holde dennem længere at giffis / end de komme til Law- Alder / 18. Vintre. End / ganger Kone Bold ofver / hafve fordi teke tabt sit Gods. *Jyd. Low lib. 1. cap. 33. Lege supra Vocab. Adelige Fruer.*

Qvinder / som blifve besiddende i Boet wstffte / effter Mænd- nes Død / formedelst atskillige Ansagers skyld / de maa intet forsøde aff Boet / oc ey heller selge eller affhænde noget / uden til deris rette Raad oc Underholdning / saa oc til deris Dienste Folckis Løn / hvor med Arvingerne skulle hafve indseende. *Jyd. Low lib. 1. cap. 3. Vide Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 2. & 5 & supra Vocab. Boen. Item Dict. Receß & lib. cap. 16.*

Qvinder / tage ey Mandbod Ind / i hvor nær de ere i Slect / bøde oc ey heller Mandbod / thi de maa paa ingen Mænd hæfne / oc in- gen Mænd paa dennem. End / ere der ey andre Sødskinde til den som dræbt vorder / da tage de en Sael til Arff oc Gjørsum / oc Frender / de andre to Sael. *Jydste Low lib. 2. cap. 26. Norste Lowes M. B. 11. cap. for. nelder / At Drabsmanden skal gifve den Dødis Husfru sin Sen- gerde / (Sengeroff) effter Dammænds sigelse / hvilket skal tagis aff Bøden / den Dødis Arvinger tilkommer / oc hvis øfrig er aff Bø- den tage næste Arvinger / saa vel Qvinde som Karl / etc. Sengeroff forklarit i den Norste Lowes *Term. jurid.* at være / iblant den gemeene Mænd / 8. Riths vider. *Vide sub lite 1 S.**

Qvinde Afkæ / 2; Qvindens Børn / oc ey Mandens. *Est. aan.*

Lexo lib. 1. cap. 21. Hinc Qvindelceeg/ er Slect paa Qvindens Side. Seeher om den Norske Hiroskraa cap. 2. Alias Karleceeg/ er Slect paa Sverdsiden. ibid. in fi. c. ejusdem cap.

Qvinder / forstaa Ecteqvinder / som aff forsammeise/ ligge deris egne Børn ihjel/ de skulle første gang tage Udenbare Afsløning/ effter Ordinansen / fol 59. oc der foruden giive noget til de Fattige. Slect det anden gang/ da straffis paa deris Hals. End/ liigger nogen andens Varn ihie l/ da gaais der om effter Lewen / som om anden Manddrab. *Recels Christ. 4. lib 2. c. p. 10. art. 3.*

Qvinde/ som w-terseendie/ mod sin vilie/ liigger sit eget Varn ihjel (forstaa i Norge) den skal Eognepræsten indføre for *Superintendænten*, oc aff hannem skal hun begiere Afsløning aff Synden/ saa skal *Superintendenten* paalægge hende / en mueltig Penges at udgiive/ som hun kand vel aff sted komme / til de Fattiges Kiste: Men i Norland skal Prowsten den afløse/ oc det forrette/ som for bemelt. *Norsk Ordhants fol. 27. & 60. uovijer.*

Qvindelist/ der om siær Jydsk Lexo *lib. 3. cap. 43.* saaledis: De ere somme Qvinder vel saa listige/ at de komme oc vel deris Husbonder til/ at skide dem hvad de bedis/hyllet gielder dog intet. *Vide tex. allegat & supra Gassve: & Konesvig.*

Qvittere / er at affstaa noget / eller at afflige sig noget / som mand har holt sig til tilforne. Dernefter det/ med Seddel eller Bress at bektende sig / at haffve bekommet aff nogen / hvis hand var hannem skyldig. *Hinc Qvitanis/ kaldis den Seddel eller det Bress/en ladet sig giive/ paa hvis betalt er/ eller oc Qvittering for ens ofver leverede RegensKaber. etc.*

Apocha. Lat.

Raadtraad / er giort oc oplagt Raad / eller teraad. *Hue;*
studio & industria, med Raad oc Forsæt / Item, beraad el-
ler oplagt Raad / ut in Gloss. cap. 2. Jyd. Low lib. 12. Si quis
ex industria per insidias innocentem occiderit, occidendus est, secus
ex causa, item in Glossa, cap. 32. lib. 2 per insultum, som Raadt-
raad & Madaad kaldis in text. cap. 30. det er det Herverck / unde
Vocab. Herverck supra. & Ford. parag. 38. der næffnis oc kaldis det
Husfred. Lege egregiam illustrationem huius vocabuli in Constit.
Erici Christophori filii, parag. 2 & in legibus Erici, 1244. parag. Saa-
 dan Gjerning skal døllis med Herris Næffin. *ibid. parag. 16.*

Dict. Constit. Ericus Rex filii Christophori, cap. 1. formeldir:
 Hvo som med Raadtraad draber anden hiemme i sin Gaard / eller
 hambler i Kircke / eller paa Kirkevev / da er hand Fredløs / oc alle de
 med hannem ere i fær oc sølge / oc er det Orsødemaal / oc fange de ei-
 drig Fred / ferend den Dødis næste Frander bede for dennem til Kon-
 gen / oc Kongen tager all deris Hofvitlod / uden Jord. Vorder oc no-
 gen drabt / som var med i den Gjerning / hand være ugild / oc Erløs /
 oc bødis inset for hannem / det er / hand liager paa sine Vercke. *text.*
praallegat. vide cap. 2. 3. & 4. ibidem. Doermeere Lege Vocab. Fær /
supra.

Den Norffe Low siger: Slaaer eller saargisr nogen anden med
 Raadtraad / udi hans eget Hus / eller med utilberliæ Ord ofver fal-
 der / da bødis Kongen oc Bonden dobbelt Weder. End / dær hand
 da være den Fredløs som drabte. End / faar hin Skade / sem ufør-
 mede Bonden i sit Hus / da hafve Skade for Hiemgiæld. *M. B. 16.*
cap. Lege Vocab. Gredsted / supra. Nota.

De Mand som Raade oc samtycke at drabe nogen Mand /
 eller dølle med Drabsmanden / bøde imod Kongen oc den Dødis Arf-

vinger/ som Kongens Mistund tilfiger/ oc effter skielige Mænds Dom/ oc deris Fredløb eller Landsviist være uuder Kongens Mistund. *Alleg. st. lib. 6. cap. 17. parag. ult.*

Gaards Ketten/*art. 46.* siæer: Hvilecke sig forbind e tilfammen med Raads Raad / fire/ sex/ flere eller fære haad Kongen/ eller den som Befaling hafve / Kongen eller hans Befalningsmænd til Skade/at forfræencke Ketten: Rømme Gaarden/oc inden sex Uger aff Nægit/oc hafve ingen Fred lenger/ i hvor de findis/ men Kette ofver den nem som andre Fredløse / oc hvilecken/ Edel/ eller Wadel/ Fattig eller Nijg / som verter eller undskylder den som brødig oc skyldig findis / is hrad somheldst Styrcke det være kand / at den Brødige oc Skyldige undkommer/da stande hand den samme Diet/som den Brødige skulde stande/ oc den Brødige alligevel ingen Fred at hafve/ uden hand kand nyde særdelis Raade der til. *Diet Gaards Ket/ art. 47.*

Raadslag/ er effter Lowen/ om mand raader anden til Mands drab / uden Handglerning / den det giør/ bøde 9. Marck for Raadslag/ effter Sielandsske Lowes 3. Bog 2. cap. ; *Lib. 6. cap. 6. ibid.* formelder/ End ligger Manden paa Morde / da er det ey ilde/ at de bøde megit / der ilde hafve giort/ Thi saadan Gierning bødis lige som den er til. *Vide Karaad supra.*

End / Raader mand Vast oc Vand / forstaa / om nogen fanger wsskyldig: den det giør/ bøde 3. Marck. *ibid.* Skaan. Low *lib. 5. cap. 28.* End/ raader mand andre til Brand/oc vor der der med befuunden / da bøde halssparten saa meget som den der brænde / eller døle lie med 6. Mænds Eed. *Norske Low L. L. B. 26. cap. parag. 3. Lege Vocab. Brand supra.*

End / Raader mand anden til Vane Raad / det er / at glære nogen Skade / til Liff / Gods / eller ket som en kand hafve Skade / Stam eller Vanære aff / da bøde dertor effter Lowen oc Laugdomme / eller verge sig effter Lowen / at det icke skeede aff hans Raad / Men den som Gierningen gjorde/ bøde fuld Væder effter Lowen. *M. B. 10. cap. parag. 5. Lege Vocab. Vane supra.*

Raad:

Raadstue/ *Cenaculum*, Lat. Vdi Riibstæderne besalis of-
 ver alt / paa hver Raadstue / at findis en Sielandste Alen / en Vis-
 mer oc en Punde Begt / sem en hver skal hafve Mact oc Frihed til/
 at prøfve det Maal oc Begt med / som hannem udi Riibstæderne ve-
 dersaris. Forordn. Reg. Frid. 3. Dat. H. sn. den 15. Julii, Anno 1651.

Raaff / 5: Roff / Ran eller Tiisverj / hvor om Gaa: ds Rets-
 ten art. 19. siger / Hvo som berøfver anden til halff Marc; mindre el-
 ler meere / vorder det aff 8. eller 6. Mand kient for Raaff / da straf-
 fis derfor effter deris sigelse. Text. all. gat. Lege infra Balroff &
 Røfvere.

Ran / det er en Gjerning / ved hvilken nogen noget fratagis.
Latinè Rapina à Rapto vel Rapiendo, enten det skeer med Mact eller
 icke / oc hafver adskillige *Species* udi Lowen / som ere / Haandran /
 Boeran / Balran / Marckeran / Stigran / etc. Hvor om Ræff-
 ninger skulle sværge. Der om *tracteris* oc handlis fornemmelig udi
 Jyd. Low 2. Bog 39. 40. 41. 44. 45. 46 47. 48. Cap. Item 58.
 56. 60. 66. 67. 68. 72. 73. 74. 76. & lib. 3. cap 50. Jure Seland. lib.
 3. cap. 17. 20. 21. & lib. 4. cap. 29. & lib. 6. cap. 9. Skaenst Low om
 Orbsdemaal / cap. 13. Norff. Low. L. L. B. 14. cap. par. 2. Nota:
 Den som for Ran sictis / hand er skuldig / med fuld Low / enten at
 verick/ eller feldis. Jyd. Low lib. 2. cap. 54.

1. Ran / Haandran kaldis / om en berøfvis eller fratagis det
 som nogen bærer i sine Hænder / som Handste / Hat / Tørrelæde /
 Bøger / Desmerknap / eller oc andet deslige / om det er halff Marc's
 Raaste værd / da maa derfor Ran sværgis / thi det er mere Skam /
 at vorde saaledis rannet / end anderledis. Jyd. Low lib. 2. cap. 47.
 Skaan. Low om Orbsdemaal / cap. 13. Sielandste Low siger / at
 Haandran er 5. Pengis værd / om det kand gigris bevistigt / lib. 3.
 cap. 20.

2. Boeran eller Husran *idem*, det er Boeran / om mand
 ganger i anden Mand's Gaard / oc tager der bort aff hans Fæ / Klæ-
 der eller Penge / Baaben / eller oc andet / hvad det være kand /
 som

som fand gielde en halff Marck. *lib. 2. cap. 39. & 45. jur. Cimbr.*

3. Marckran eller Hiortran / *idem* Hiort-Kan er / om mandlganger i anden Mand's Fuld/ude paa Marcken/oc tager der ud Hørs/eller Nød/eller andet Fæ/eller Høe/Korn/Bogen/eller Plow-Løy / eller cc andet/ som halff Marck Penge gielder. *Jyd. Low lib. 2. cap. 46.*

4. Valran eller Boldroff/er/hvad som mand røfver aff død Mand der dræbt er / enten Klæder / eller Baaben / eller Sviff / eller Guld/ eller Penge/derfore bødis 40. Marck/eller peries med Kiøns-Næffn. *Jyd. Low lib. 3. cap. 24. & jus Seland. lib. 3. cap. 2. der talis om 5. Marck for Boldroff.*

5. Stygran / er det Roff eller Kan / som giøris Skibbrødnene Føld / end oc saa de som ligge i Beneudi Skow oc Skiul / oc der røfve nogen Benfarende / de sigis udi Lowen / at vare Stiigemænd / eller oc at giøre Stiig-Kan. etc. *ut Jydffe Low lib. 3. cap. 63. & 67. Recess Christ. 3. art. 57. & Constit. Christoph. Regis paragr. 30. & paulo post sub Vocab. Skibbrud.*

6. Bangeroff eller Kan / talis om *jure Seland. lib. 3. cap. 24.* oc forstaais / om nogen vilde holde Ting / paa wisedvanlige oc wtilbærlige Liden / oc da Jord oc Eyendom bortffjøde. *in pra-judicium veri Domini.*

7. Kan er oc saa / om een afffær eller affmeyer andens Korn / som hand saede uden Kiere / oc tager det bort / om Jorden end en var hans egen der saede / det er Aggerkan. *Jyd. Low lib. 2. cap. 72. Vide Aggeran supra.*

8. Kan er / om nogen ompløyer anden Mand's Korn / som hand saede / siden Lage Keeb / o: Lowlig Keeb ved Soelstiffe giort / tog det fra hannem. *Legge Vocab. Affærte supra. Item Jyd. Low lib. 2. cap. 73.* Saa oc om mand afffær / eller opslaar anden Mand's Eng eller Korn / imellem Egg oc Ende / hvor megit eller liden det er / oc tager det bort / dog at det gielder mindre end halff Marck / da maa det dog deelis med Kan. *Jyd. Low lib. 2. cap. 48.*

9. Kan

9. Kant er ocjaa / om nogen affpløyer andens Jord / eller oc ft iffret eller frapæter hannem noget / i den meening / at hand der med vil det hannem fratage oc beholde / ut Jyd. Low lib. 2. cap. 73. *Ejus Seland. lib. 4. c. p. 18.*

10. Kanner oc / om mand fugger oc bortfører Veed aff andens Skov / det kaldis SkovKant : Saadan ulovlig Skovhug maa deelis / enten med Kant eller Liusverj / lize som Korn eller Høe. Jyd. Low lib. 2. cap. 74. *Lege Skovhug infra.*

11. Kansmand / ere de / som udførme anden paa farende Veye / oc der enten hindre eller laade hannem / eller velte hans Bogn / eller oc tage hans Hø / eller andre medhafvende Kaafter fra hannem / Hvo det gjør / hvad heller hand lader Kaafterne ligge / eller tage dem med sig / da er hand Kansmand for saadan Sierning. Jyd. Low lib. 2. cap. 76. *De Voc. b. Btormis / inquire infra sub litera W.*

12. Kant maa deelis ved den Medarvinge til Bonde-Gods / som bruger nogen aff den Gaards Eyedom / som hand hafver Lod oc Deel udi / med mindre hand Gaarden besidder / Thi een Arving oc ey flere / skal besidde et Bøndegods. *Recess Christ. 3. artic. 40.*

13. Kant maa deelis / om Sandmænds Hestelene forholdis den; nem paa den Ting de svære / oc gjøre deris Loug tyllist. Jyd. Low lib. 2. cap. 5. *Vide Vocab. Hestelene.*

Kant kand ey reit is aff mindre end halff Marcck Kaafter. Jyd. Low lib. 2. cap. 44. Dog siger Sielandste Lovs 3. Bog 20. oc 21. Cap. Om Bønden rannis i hans eget Huus eller Gaard / om det ey er meere end 5. Penge / da gifvis dog Raften for / som det var Haandran. *Lege GaardsRet. 19. Artikel. Item Skaanske Low om Orbødemaal cap. 13.*

Kant skal klage oc deelis inden den Jamking Kanner gjort ut i / deelis det siden / da fanger hand ey meere aff den Siecte / end 12. Mænds Eed. Jyd. Low lib. 2. cap. 58. *Jus Seland. lib. 3. cap. 21. siger / 10. Mænds Eed / eller 3. Marcck Bød.*

Kant / følger Mand til Hus / (forstaa) i det Herrit som Bønd
 N n n den

den boer/ der Kant gior/ eller Kandsag gisvis/ der skulle Næffninger sværge/ oc Sagen forfølgis/ enddog den sidder i anden Herrit den Kandsag gaff/ 3: den som sicter oc paatal/ boer uden Herrit: *ut est Text. lib. 2. cap. 60. iur. Cimbr. Vide Sagfald infra.*

Nota. Hvilken Mand/ som for Kant sictis/ (forstaa inden Ting) hand er skyldig/ med fuld Low/ enten at veries eller seldis Jyd. Low *lib. 2. cap. 54.*

End den som Kant svar paa Bedermaals Ting/ oc vil en siden følge Næffninge til/ hand bødc Bonden 3. marc/ oc Kongen 3. marc/ oc maa en siden fange Næffninge/ det er/ hand hafver tabt Sagen. Jyd. Low *lib. 2. cap. 41. iur. Seland. lib. 6. cap. 9.*

Kant liusis oc forfølgis 3. Ting. Første Ting liusis/ det er/ at mand liuser oc forkynder/ hvad hannem er fra rammet/ oc gifver der paa Last oc Klage/ oc da næffnis Ting for hans Deele Mand eller Gienpart/ 3: hand henvijs/ at gifve hans Gienpart Kald oc Varsel. Paa andet Ting/ skal første Ting fornyes/ oc da føris Bidne/ effter gifven Kald oc Varsel/ saa oc bevjsis/ at det er den Sictedis rette Berne Ting/ oc at hand er lowlig kaldet at svare den Sag gifver. Tredie Ting bindis Bogß Fed/ det er/ at den som for Sagen/ legger Haand paa Bog/ beder sig saa sandt Gud hielpe oc huld vorde/ at den Sictede N. Kante hannem halff Marcks Kaaste fra/ oc meere: siden tildømmis Næffninger at sværge/ (det kaldis i Jydland oc Syen/ Fylling) oc paa tredie Ting skulle Næffninge svare den der Sag var gifven/ enten til Kant eller fra. Jyd. Low *lib. 2. cap. 40. & 42.*

Sommevil hafve 14. Dage imellem hver Ting/ som oc kand vare Ret. unde Jyd. Low *lib. 2. cap. 6. Lege supra Vocab. Bogß Fed/ & Fylling Om Fylling vide Const. Christ. 4. Dat. Roidings huus den 15. Augusti 1590.*

Kant maa en vel liuse eller klage/ oc en anden svære/ dog den som Kant vorder/ hand skal self svære/ saa fremt hand er sin egen Berge/ fordi hand veed best hvo hannem Kante/ ellers skal hans Ber

Berge baade liuse oc svære. Jydske Low lib. 2. cap. 66. *Nora: Svære* re/ det er at siette ved Eed / oc Vinde Boggs Eed / ut *supra*.

Kant / hvo svære maa / saa oc hvo saadanne Deele maa deele oc forfølge/ der om *lege* Jydske Low lib. 2. cap. 33. 66. & 67.

Kant / maa ey deelis for de Kaaster / som mand hafver selff i Haffo. Jyd. Low lib. 2. cap. 76.

Kants Bøder / ere 3. marcck til Bonden / oc Kongen 3. marcck / foruden det som Kanten oc taget er / som skal i lige maade udleggis aff den som falder for Kantsdeele. Jydske Low lib. 2. cap. 43. & 47. Bilden ey rette for sig / som fuldkommelsagen er søgt med Kant / da leggis hannem fem Dage for / paa Linge / til hans Huus / at tage hans ud / oc 3. Marcck Bod. End / er hand ofverhørig / oc vil ey bøde / da dømmis hannem Nam at tage uden hans Gaards Leed / lønlige oc ey aabenbare / dog skal den der Nam tager / sige det til hans Grandder / en eller to / eller flere / hvad hand tog. End skal Nam ey tagis uden Lings Dom / fordi / at tager hand sørend hand fanger Dom til / da maa hand vorde Kantsmand eller Lufft derfor. *Vide* Jyd. Low lib. 2. cap. 59 & *supra* Nam. Item *Norste* Low K. B. 1. cap. par. 1. & 2.

Kants Næffninger / oc Sandemænd / maa alle Aars tider / naar Linge holdis / skille oc svære / om alt det de ere lovllige tilkrævede / fordi / Mordere / Liufve oc Kantsmænd / skulle aldrig hafve Fred / thi de frede inæen Mand. Jyd. Low lib. 2. cap. 6.

Kants Næffningers Galdemaal / ere 3. marcck til Bonden / saa oc Kongen / oc deris Boeslod til Herskabet. *Recess* Christ. 3. art. 27. *Lege supra* Vocab. Boggs Eed.

Kantsage / *inquisitio*, Lat. er / at søge oc lede / som effter Liufve oc stolne Kaaster / hvilket ingen bør at veigris eller nectis / saa fremt Kantsagen steer ofver den gandske Bye. Jyd. Low lib. 2. cap. 97. & 98 & *j: 15 Seland*, lib. 5. cap. 13. Skaan. Low lib. 6. cap. 12. lib. 6. cap. 5. Dog maa intet / udi nogen Mands Huus / obnis eller opbryd is / aff hvad som heldst der er tilluoft med Laas oc Lyck / med mindre den er til stede / som der til hafver Nøgelen. *jure Seland*. cap. allegat. & Skaan. Low lib. 7. cap. 18.

Saadan Mand sagen skal ssee udi Ombudsmands / (det er) Herrisfogdens narvarelse/om hand er at bekomme/ellers maa Bønderne self indbyrdis randsage / dog en eller to Mand's Huse maa ey særlige randsagis / uden mand hetter sine 3. Marck ved / med mindre de Raaster findis der / som de lede effter. End / siger nogen Mey/oc bærer dsi paa stolne Raaster/ naar der effter spørkis oc randsagis/ oc saadant siden hittis under Bøndens eller Hustruens Laas/ da maa det ey sfiudis anden Mand paa Haand/for di hand dulte for/ oc da er hand self Luff/ for de Raaster/oc hafver der med forgiort sin Hals oc sin Hofvitlod / om Lyfverlet er saa meget som halst Marcks værd. *Jpd. Low lib. 2. cap. 97.*

End / hitter mand noget i Bønde Søns Kiste / der hand bær selft Nøgel til / eller i hans Herbere / der hand hafver særlige luckelse for/ da er hand Lyff for hans Gierninger/oc gange: paa hans Hals/ om hand vorder feldt / eller i Hænde lagen / da giøre Søns Hofvitlod/ oc gælde Bønden sin Ket/ oc Kængen sin Ket/*cap. 100. ibid. Lege supra Vocab. Giele.*

End/ randsager mand/ oc hitter sine Raaster i Bøndens Laas de eller Sasse/eller andre Huse der eyer Laas ser/ da er Bøndens styldig at være ved Low / at hand eyer Luff / oc ey Luff's Mevidere/ oc være saa aarsaget/ uden Loven felder hannem / *cap. 98. eodem lib.*

End/ er Bønden ey hjemme/ naar Randsagen steer/ oc hittis der stolne Raaster/ da maa Hustruen ey bindis / eller bunden borttøris / Men Grænder skulle gaa i Boraen for de Raaster / til Bønden hjemkommer/ saa at Raasterne ey selies eller bortkomme / siden søgis som Low er/ dog staar det paa Bøndens Svar/ hvortledis mand maa effter deie. *Jpd. Low lib. 2. cap. 111. Lege Vocab. Bestærende Mand i. frs. Jus Sel. md. lib. 6. cap. 12. siger / At der som Luffnet findis under Hustruens indre Laas/ da gaar det paa hendis Hofvitlod. text. pra. llec. 16.*

Den Norske Low taler om Randsagen saa vijt / Om nogen Mand's Guds er bortstollit / oc hand fiender speer der fra / da skal hand

hand klage det for Grander / oc bede om Hieip at effterlede / oc jølge
 faa Sporit til den Gaard det tilligger : De skulle sidde uden Gaar-
 den / oc vije en Mand ind / oc begiere at maa randsage : blifver det
 tilstedt / da tage hin oc sine Grande hos / oc de som ville randsage /
 skulle gaa ind i Gaarden / udi deris ceniste Skiorter / utilbundit:
 Randsagis da / oc de finde icke Ka:stene til hans / da verge sig med
 sin Eed / seiff siete / om de gylve hannem Sag : Rand hand icke verge
 sig / da bøde 4. March Spiiff. Dyff. W. 6. Cap. *Legge Vocab. Stollt*
Got 8 infra.

Redere / *Consortes, Lat.* kaldis de udi Spæketten / som hafve
 felligudi Skib / eller oc Skibsparter tilsammen / hvilcke skulle betale
 de Penge / som Skipperen for aarsagis at laane i fremmede Lande / til
 at lade sit Skib ud med / naar hand fører dem Skib oc Gods til ste-
 de / som de hafde befalet hannem. Spæket *art. 08. sine Woddemeri*
ut suo loco.

Rederne / som hafve Skib oc Skibeparter tilsammen / om
 iblant dennem kommer Lufft / saaledis / at en part vil at Skibet skal
 seyle / oc de andre ville icke / da skal Skibet icke derfor blifve beligen-
 dis / oc forsomnis / men den mindste Part aff Rederne / skulle sætte
 Skibet for Penge / liae som de seiff ville det slippe eller beholde / oc
 hvem da blifver ved Skibet / skal betale de andre Redere / imen sex
 Waer der næsi effter / uden ald Rettergang / oc lade Skibet fare i Fred.
 End / kunde de icke til ens vorde om Skibet / da bør det icke at blifve be-
 liagendis / men den største Hob aff Rederne / maa udrede Skibet /
 dem til beste / dog stande alle Redere Eventyr paa Skibet / oc de som
 icke ville udrede / sange ingen Fract aff Godzjet Spæket *c. p. 61. Legge*
Vocab. Kellig supra. Item Dorff Low K. B. 18. cap.

Redesvend / *fructor, Lat.* er den Tiener som Venden fester /
 icke alleniste til sin Arol / men end oc saa til anden sin Værff oc Bestil-
 ling / saa vije hand skal svare / oc giøre Rede oc Regenskab for / (hand
 oc saa forstaais ved Foget eller anden / som er plictig at giøre sin
 Husbond Rede oc Regenskab) Tydsk. Low *lib. 2. cap. 67. Item*

cap. 71. *ibid.* hvor Bonden skal bøde oc udlegge Kædesvens Faldsmaal/etc.

Kædsel / *Tributum*, Lat. kaldis udi Almindelighed / alt det Bonden gifver Karligen til Skat oc Langilde / saa oc alt det hand ellers er sin Herre oc Husbond plictig at gifve oc giøre. *ut* Jyd. Low l. b. 3. cap. 10. 16. 17. & 19. *Recess* Christ. 3. art. 42. & 43. *Hinc* Smaa Kædsel / oc smaa bede *idem*, kaldis Høns / Gies / Lam / Havre / etc. *Lege supra* Quarsæde.

Kædsel / kaldis oc andet som Bonden bør Karligen at gifve oc udrede / til Kongen / Præsten / Herrerisfogden / Degnen / Capellanen / eller oc til Byens vilkor / det være sig Penge / Korn / Qvæg / Erter / Smør / Brød / Ost / Høns / Gies / Eg / Fisk / Hør oc Hamp / effter en hver Lands oc Steds gammel Vijs oc Herkomme / som ey her *in specie* kand / ey heller fornøden er / at opregnis.

Kæb / kaldes Lowen et *General* Maal / paa en gandske Byes / Fang / Kæb kaldet / fordi det maalis med Kæb / eller Kæbdeeling / Om disse Deele talis paa adskillige steder / oc fornemmeligen Jyd. Low lib. 1. cap. 41. 49. & 50. & *Recess* Christ. 3. art. 28. der formeldis udfærlig / hvorledis Marck oc Eyendom skal Kæbis.

Næmlig / om nogen aff de Lods Eyere udi nogen By boe / finde sig at hafve Brøst / enten udi Marck / Skow eller Eyedom / da skal hand sig befiære til Linge / effter Jyd. Low 1. Bog 50. Cap. saaledis / At hand er Brøst holden / oc hafver wjessint / imod hans andre Kæds eyere / oc mindre end hannem bør / oc begiere Jiffnit med Kæb / hvor imod alle Lods eyere skal gifwis Lowlig Kald oc Barsel. *Lege* Barsel *infra*. *Item* *Ditt*, *Recess* art. 27. De sørend der mæste Kæb paa nogen Eyedom / da skal Fogden først næfne ofte wølldige Herrerismand / som ere Lowfaste / hvilckeskulle paa en benæffinte Tid oc Dag der effter komme paa samme Eyedom / som Kæbis skal / med alle de Mand som ere udi den By boendie / som Eyendommen tilligær / at de ere derhos / oc da skulle samme ubnæffinte Mand / grandtke oc forfare / om ten der klager / hafve sig Brøst / at der bør at gange Kæb eller ey /

oc det skulle de vidne paa næste Tingdag. Findis der da sig Brøst/ at Kæb skal gaa/ da skal Herriskfogden/med de 8. udnassnte Herrlts: mænd / først ofver alt giøre dertis sijd / at fordrage oc tilfreds stille den som Brøst hafver / men Lodning eller Btleg /; aff den som meere hafver/ paa det at alle Eyerne icke skulle fange Skade aff Kæb : Oc hvor icke anderledis kand forligis / end Kæb skal mællis / da hvor Fierding findis paa Marcke/da skal Kæbis effter Fierding) hvor Boel er/ skal Kæbis effter Boel / hvor Dthing er / skal Kæbis effter Dthing / saa skal oc være om Toltning/ Fierding eller Qvartere/ oc hvor saa findis at Grube Jord er/ som tilforne icke hafver været lagt/ enten udi Boel/ Fierding/ Dthing eller Marck Etlts: Jord/ den Kæbis effter gammel Skuld oc Landgilde/ etc. *Vide jus Seland. lib. 4. cap. 1. 2. Item, om Soelstifte paa Bye. Jyd. Low lib. 1. cap. 55. om Marckesttel eler Herriskfiel/ lib. 2. cap. 21. Oc lærer Texten paa for^m. Steeder/ disse Deele oc gandffe Proceff: n, meere udtryckeligen/ oc giøris der fore ey fornøden/ her at indferis. Btle Sieland oc Skaane skulle Oldtinger Kæbe Jord. iure Seland. lib. 4. cap. 1. 2. & 15. Skaan. Low lib. 4. cap. 6. 7. 8. 9. & 10. Vide Soelstifte infra. Item Vocab. Dnum supra.*

Kæb/ kand een aff Lods Eyerne nøde alle de andre til/ om hand bevijser sig at være Brøstholden i Marcken. *Jyd. Low lib. 1. cap. 50. Thi Kæb maa ingen Mand forsige paa Bye / hvo som paa kalder. Hvo som vil vide sig til Stuff/ eller sarkløb/ i nogen Deel eller Bye/ lade da Kæb gange/ oc hafve da/ saa meger som hand hafde/ eller hans Forældre/ der hand fick aff/ enten Kløb eller Stuff/ oc skierte ingen/ uden den der er skyldig at skiertis/ det er den der solde: Mand er nærmere at vidne sig til Kæbs / end de der hannem vil vidne fra : eodem lib. 1. & cap. 49. Vide Christ 3. Kæb art. 28. Handseftn. Frid. 2. artic. 33. Skaan. Low lib. 4. cap. 1. Lege Vocab. Skow infra. Item Bye oc Boel supra.*

Kæbdragen: Jord/ eller oc Kæbdragen Land/ idem, er den Jord oc Eyedom/ som en gang er gängen under Kæb / oc ved Kæb deelt

deelt oc skiff/hvor aff i frem farne Ltoer skulde holdis Lething oc Land
devern. *ut Jyd. Low lib. 3. cap 11.*

Kircke Loven formelder / *l. p 6* Om nogen pleyer aff Kirckens
Keebdragen Land / oc kalder det sit at vare / verge det med Kircke
naffin / eller i 2ge ud / oc bøde 5. *Marck. Text præallegat. Hinc.*

Keebs Mænd / ere oc kaldis de Mænd / som paa Linge ud
naffnis til at Keebe oc skiffte Jord / Grund oc Eyedom / deris / saa
vel som Evernands Faldsmaal / er 15. marck Penge til Bonde Sa
gen / oc saameget til Konge Sagen. *Recess Christ. 3. art. 28. parag. ult.*

Keebs Mænd / ere forpliet under deris Faldsmaal / at komme
paa Marken at Keebe / den Dag Fogden dennem forlegger / saa tj
lige som Soel gaar op / oc da begynde deris Keebning / oc skulle saa
Keebe til Soel gaar ned / oc forfølge saa deris Keebning uden for
hållning eller afsladelse / dag fra dag / indtil de hafve Keebit Marken
altsammen / paa det ingen Bonde skal besværgis med vnyttig oc for
dærvelig Kaast oc Læring. *Recess Christ. 3. art. 28. Lege Vocab.*
Societiffte.

Regenskabes Prewster / oc de Regenskabere i Capitel høre /
oc dennem behøvis besøge / hafve aff hver Kircke der Formue hafver
en Enckende Daler Prowste Penge / oc en Orts daler Kostehold: *Item*
en Orts daler Skrifver penge / oc aldells intet vjdere / ved hvad Naffin
det være Land / til dennem selff eller deris Li: nere / ey heller *pension*, med
mindre der er nogen vissse *pension* udtryckeligen indført / i nogen Kir
ckis / de gamle eller nye Jordbøger / *Lege Sedvane.* Dog hvor Kir
ckerne forarmede ere / eller mindre tilforne gifvet hafve / end for^{te} 6.
Orts daler / det skal oc her effter forblifve / oc dennem omdragis. *Recess*
Christ. 4 lib. 1. cap. 4. art. 55. Lege Prowsterne supra.

Registeris / skulle alle Brevve / som udgifvis paa Linge oc
Naadhuse / forstaa Domme / Skøder / Bidner / oc alle andre merck
lige Brevve / som udgifvis til Linge *Recess Christ. 3. art. 11. Læs Brev
ve supra.* Om Registering effter Husbondens død / der om see un
der det Ord / Encke.

Reli:

Religion/er en visse Form oc Maade paa Troen/ hvad heller Religionen er god eller ond: Deris Christelige Religions Artickel/ ere fornemlige Live oc Fem/ som salig. Hovloslig Jhuskommelse *Frid.* 2. *Rex.* haveser ladet sammenfatte/ oc udi Tryck udgaa/ den 20. *Septemdr.* 1669. som alle Fremmede oc Vdendijste/ som ville begiere Bærelse eller Vslig/ i Danmark eller Norge/ skulle vide/ forstaae/ sværge oc troe. Articklerne ere disse:

(1.) Om Guds Ord. (2.) Om den Christelige Kircke. (3.) Om Gid. (4.) Om vor Midlere. (5.) Hvor aff Synden er kommen. (6.) Om M. mijskelig Maect oc Formue. (7.) Om Guds Lov. (8.) Om Eoanqelium. (9.) Om Aetsfærdiggisreisen. (10.) Om Poenitenge. (11.) Om Helliggigreisen. (12.) Om de som falde/ effter at de ere omvendte ved Troen. (13.) Om Guds Dyrkelse. (14.) Om Helgenes Paakaldelse/ som er Affguderj. (15.) Om Daaben. (16.) Om Herrens Madvere. (17.) Om Messen. (18.) Om Eed. (19.) Om Ceremonier. (20.) Om Øffrigheden oc deris Embede. (21.) Om Undersaatternis Pliet oc Lydighed imod Øffrigheden. (22.) Om Eccelskab. (23.) Om Skjærsild/ at det er icke uden *Antechristene* paafund. (24.) Om den yderste Dom. Oc for det sidste/ Om Menniskens vilkaar effter Opstandelsen. Hvilcke form. 25. Artick. paa ny naadigst ere befalede/ igien hos Lovbogen at tryckts/ 1644. Guds Børn/ saa vel som andre/ her i Rigerne til Effterretning. *Require text. praelegat. & Vocab* Borgemestere oc Raad/ *Item* Fremmede *supra.*

Rente/ *fenervatio. Lat. vel usura. idem.* en billig Afgiffte/ effter Lands vedtagen Bijs/ affhvis Penge en Mand laaner til sin fornødenhed/ til en *Recognition*, at Gieldener er dem i Sandhed skyldig/ oc en liden *recompens*, for hans Pengis mistelse. Men hvo som tager vohillig Aager eller Rente/ imod Necessen/ hand haveser forbrut Hofvitstolen/ den halfve part til Kongen/ oc den anden halfve part/ til den der paaklager/ Thj all Rente er Aager. *Vide* Aager *in principio*, & *Recess* Christ 3. art. 66. & *Vocab.* Gield brefsols *Termin supra.*

Restantz/ *religuum*, kaldis/ hris Bønderne Aarligen blifve

deris Husbonde skyldige / oc med restere aff deris *Ordinarie* Landgilde. etc.

Nota : Restantz eller Gield hos Bønderne / til Husbonden / Borger / eller andre / der om skulle de / (saa mange udi et Herrerit boesidende oc skyldige ere) lowligen til Tinge Arligen indsteffnis / (at de kunde vide at møde) oc da sameligen udi et Tingsvidne indføris / hvor vijt en hver aff sliq Restantz eller Gield er gestiendig / eller kand strax ofver bevijsis / om hand det fra gaar. Hvor effter Bonden er plictig at befale / oc ey vjdere at svare til. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 12. Lege Vocab. Landgilder / supra. & Dict. Recept lib 3. art. 14. Hvorledis der med i Norge forholdis / etc. Art. 28. ibid. formelder / om Restantz / som ey hos Bonden i Norge kand bekomme paa et Aars Tid / skal dog samme Aar beregnis / clareris, oc til Ting kundgiveris at Bonden wtvslactigen veed hvad hand skyldig bliffver. Dict. Recept lib. 3. at supra.*

Ret / voris *Iustitia* oc Ret her udi Rigt / den bestaar først paa en Under-Ret / som er Bye / Biret eller Herrerits Ting / dernæst paa en Middel Ret / som er Landsting / hver en aff Adel / (eller to) *presiderer* oc forestaar. Den sidste Ret er for Kongen oc Rigenes Raad / hvor fra ingen Appellatz skeer / etc. Der foruden hafve vi Rigenes Cancellers Embede / hans Tjeniste er paa funden / vor Danske Ret til Beskrævelse / som til en Peen oc Straff / ofver dennem / som icke ville rette dennem effter hvis dømt bliffver. *Vide Arnold. Hvitt. in prefat. Regis Christ. 1. parag. 13. Lige saa i Norge / etc.*

Retten / saa oc Lowen / skal vare ærlig / retfærdig oc taalig / effter Landsens vaane / *Item* muelig oc aabenbare / saa at alle Mand maa vide oc forstaa / hvad Lowen siger / oc skal ey være gifven eller skrefven effter een Mandes synderlige vild / men effter alle Mandes Tarff der bue i Landet : Den Low Kongen gifver / oc Landet vedtager / maa ey afftagis eller omskiffis / uden Landsens villie. *In Proæmio. Tyd. Low parag. 1. & 2.*

Retten / bør ingen mand at formeenis / forkortis eller fortas
gis /

gis/at bruge/men en hver tilladt/ sig med Retten at *disfendere*, paa det ingen med Gevalt/ Vold/ eller Evang/ skulle forvrettis. Holske *schriff*. Lantg. Ord. *part. 1. tit. 3.* End ogsaa bør en hver/ effter all Low / at tale sig til Rette / oc icke tage sig Ret. *ut est text.* Jyd. Low *lib. 2. cap. 73.* Men hvorledis mand maa self tage sin Ret / der om lege *jus Seland. lib. 3. cap. 28. text. final.* *Require Vocab.* Ransbøder.

End / om nogen for Retten / med Ord eller Haand Gierning/ anden Mand ofvertalder/ eller aff vred Hue/ med Haand oc Mund/ skielder / truer oc undsiger sin Bederpart / hand kand med saadan Gierning tabe sin Sag. *Vide Maning supra. & Handfestn. Olai, paragr. 30.*

End / Gaarer eller berier hand nogen for Retten / da bøde ofver anden Bod 40. marc. Jydsk Low *lib. 3. cap. 22.* Ydermeere *in legib. Erici, paragr. 27. Constit. Voldem. 1. paragr. 23.* GaardsRet. *art. 14. Recept Christ. 3. art. 10. Item Constitut. Voldemari, patris Reginae Marg. paragr. 24.* Obne bress Christ. 4. *sub Dato, Anno 1590.* ordner / at for saadan Gierning skal icke alleniste bødis Lingsfred / Men end ogsaa der foruden / sliq motvillig driiftighed / oc ofverlast / at straffis som det sig bør. *Vide infra Lingsfred / & Maning supra.*

Retteren / det Ord beskriuis udi Jyd. Low 2. Bog. 64. Cap. saaledis : End vil hand slye der Borgen sætte / oc fanger hand det at vide der Borgen var / da skal hand siqe Retteren til / (det er Domsmeren / eller Kongens Ombudsmand) oc hand skal hannem opholde / etc. *Vide Text. & supra Vocab. Borgen. Item, Bonden maa en være sin egen Rettere. Dict. loc. cap. 88.*

Riber Borgere / ere saa vlijt *privilegerit* end oc effter *M. 17. tini*, Harligen / at maa lade indløbe fem hundred Stald Oxen / dog at de Lehnsmanden sammesteds / tilstille rictig *Designation*, hvor mange / oc paa hvad sted / en hver samme Oxen fiøber. *Lege ydermeere Vocab. Lehnsmanden paa Riber Hus supra. & Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 13. artic. 1. paragr. 3.*

Riberhus-Lehn/hafver sin sær Tøndemaal/ som aff Arlids tid. *Recessus Christi. 4. lib. 2. c. p. 11 artic. 2. & infra. Tøndemaal.*

Ridebrefve / kaldis de Brevve / som forhvervis udi Rigens Ret / til Ridemand ene eller *Commiff. rierne* , oc udgifs aff Rigens Cansler/ effter de trende Landdags Brevve ere brugt oc læst / oc Cansleren tilstillet. *Rigens Ret / art. 29.* hvileri brydis oc læsis til Ting / oc siden for hver Ridemand i sær. *art. 42.* Men hvor de ret læsis/ der om *vide art. 32. ibid. & Rigens Brevve pauld infra.* Om Ridebrevvis Indhold/ Fuldmact oc Befaling til Ridemandene / der om *vide Rigens Ret / art. 29.*

Ridemand / kaldis de / som aff Kongel: Mayt. forordnet/ Dommere udi sær Sager / *lat. Judices. Commiff. rii* , som dømme paa Oldingers Kæbsdeeling/ eller oc indvise oc indføre/ effter Lov oc Dom/ *Creditorerne ut i Gieldenerens Boe/ etc. Recept Frid. 2. art. 2. 3. & Rigens Ret / art. 4. 29. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 52. & 57. & Recept. Christi. 4. lib. 2. cap. 15. art. 6 7.*

Ridemand skulle kiende paa Kost oc Lærings Opffriff / udi Rigens Deele. *art. 37. & 38. ibid. Vide Kaast oc Læring supra.*

Ridemand / skulle endeligen fuldgjøre Ridebrevvit inden sex Uger / effter det for dennem er læst / ellers maa tagis sex Ugers paa mindelse ofver dennem/ for den der aff reisende Skade/ Kaast oc Læring. *art. 42.* Men dersom Ridemand hafve lowlixe Forsaid/ da tagis andre gode Mænd i steden/ at indføre. End/ dse mere end helten aff Ridemandene / førend Ridebrevvit effterkommis / da tagis Ridebrevvit paa nye/ *art. 43.*

Ridemand / om de indføre / dis midler tid Sagen henger for Rigens Cansler/ hvortledis da forholdis/ *vide art. 23. & 44. ibid.*

Ridemand / naar de indføre udi Jordegods/ da skulle de draage til hver Gaard i sær *articulo 45. ibid.*

Ridemand / hafve mact at indføre i det Gods som er soldt oc bortstift/ dog at for dennem bevissis/ saadan t Riøb oc Skøde at være gjort oc ganget/ dis midler den selgende var under Forsølgningen. *art. 4. & 47. Lige supra Eftning.* Rece

Ridemændene / maa ingen steffne for dertis Indførsel / efter
 4. Aarsiden Indførselens *Datum*, *art. 46.* Døer nogen Ridemand
 midler tid/da svare hans Arsvinge allene Skaden/om Louget under
 Kiendis/dog den Dødis Lempe ubehindret/*ibidem*, *vide Recept*, *Christ.*
4. lib. 2. cap. 6. artic. 15. & supra Commissarii.

Ridemand maa ey indføre udi nogen Riddermands Hof-
 vitgaard/ om hand andet Jordegods hafver/ ey heller i Jordegods/ i
 meden hand vil rette for sig med Voetsæ oc Løpsøre/ som got oc nyttigt
 er/ thi dersom noget wtienligt/ den Forsølgende til Effterdeel/ er sam-
 menjancet/ da hafve Ridemændene Mact der udi at sige. Rigens
 Ret *art. 47. Lege Vocab. Forsøling. supra.*

Ridemand maa ey heller indføre udi Borgere eller Wonde
 Woepæl / om hand got oc nyttigt Løpsøre / eller andet Kjøbsted eller
 Jordegods hafver / som hand vil rette for sig med/ *art. 48.* Dog skal
 Udleg stee aff de beste oc redisse Varelwoen findis. *Recept Christ. 3.*
art. 54. Recept Christ. 11. 2. lib. 2. cap. 15. art. 7. Lege Vocab. Indførsel
nem. Nam supra.

Rider mand anden Mands Korn op med Bold / det er Her-
 verck / dog skal der gode Dannemands Rasiun til / paa det næste
 Ting/ oc vilde hvad Skade gjort er. *Jyd. Low lib. 2. cap. 31. Lege*
Hjord supra.

Rider mand andens Hest / uden hans villie der Hesten tilhø-
 rer/ gielde derfor 3 Marck/ Wonden. *Jyd. Low lib. 3. cap. 14. Slaon.*
Low lib. 9. cap. 10. End / fanger hand den at leye eller laane/ oc rider
 der med længer end talet oc tilstedt var / da bøde for hver Dymarck
 hand offver reed/2. Dre Penge/ indtil det vorder 6. Dre/ oc giøre Hes-
 sien saa god som hand var før/ der hand tog den. *jure Saland. lib. 4.*
cap. 26. 27. & lib 6. cap. 2.

Rider nogen Leye-hest / saa hand døer / eller vorder noget af
 Skade/oc kommer hjem med Top oc Tawl/ oc den som levede/ svar selff
 Løffte / at det er icke stect aff Forsæt/ eller med hans villie/ da gielde

icke derforre: Men var den laant/ da bør den lydesløs at hlemkomme.
Text. supra alleg. Lege Lop oc Lawl infra.

Rider nogen Mand med Hest/ paa Rone eller Barm / saa det
viisfor dødt eller lydt/ der om see *Jus Seland. lib. 4. cap. 11. & 12. Lege
Vocab. Naandsløse Waade supra. End/Rider eller ganger mand of-
ver Ager eller Eng/ oc icke vil fare den rette Zey/bøde imod den/Ager
eiler Eng eyer/). Marc' Sølf. Norff Low L. L. B. cap. 32. par. 1.
L'ge supra Vocab. Ager nogen.*

Rigens Raad / skulle besørgis oc forlænis med Cronens Leh-
ne/saa de icke skulle hafve behoff/ at besøge Herredage/ eller anden be-
svarina/paa deris egen Raast oc Læring. *Handf. Frid. 2. art. 4.*

Rigens-Cantzeler / maa ey betroe nogen anden Rigens Se-
gel / være sig til Indførsel / Rømning eller Laas / maa ey heller bruge
det udi sin egen Sag. Hender det oc saa/at hand/effter Kongel. Be-
faling/ ey kand være til stede/da forordner hans Kongel. Mayest. en
anden i hans sted/saa vel som i hans egne Sager. *Handf. Frid. 2. art.
41. Rigens Ret art. 77.*

Rigens-Ret / er en færdelig Low oc Deelemaal i Danmarck/
som er førstgiiuen aff *VVoldem. 1. Anno 1180.* oc siden aff *Erico Re-
ge*, til det Danehoff i Nyborrig/ *Anno 1244.* stadfest oc forbedrit/ oc
udi voris Høyloflige *Reg. Christ. 1. tiid* / udførligen vdi Tryck for-
fattet oc udgiffet / den 10. *Decemb. Anno 1621.* med des tilhørige
Deele oc Forsøling til Laas/ etc. *Vide Laas supra.*

Rigens-Ret / Forsøling eller Deele / maa ey reijs eller ud-
førts/ udi nogen Sag/ hvis første Capital/ icke udi det ringeste er/ el-
ler beløber sig til tve Rixs daler/eller des værd. *Rigens-Ret/art. 5.
Lege Vocab. sex Bgers paamindelse. Not. 1. Vdi Rigens-Ret gelder
ingen Skudsmaal. art. 39. Vide Vocab. Forsald supra.*

Rigens Brevve / brydes oc læsis i Biret oc Kløbning / naar
sammstedts forfølgis. Ellers brydes de til Lands-Linge/ dog i Jyd-
land / for Landens storhed / brydes de til Herrens-Linge / oc der paa-
skrifvis / saa oc aff Dommeren beseqlis. *art. 32. Lege Strar Brevf.
Item Forsølinga supra.*

Rigens Kettis Brevve / som forhvarfois / maa icke brydis oc læsis før Liden : hvis det skeer / skal det Brevve paa nye igien forhvarfois / *art. 33.* Icke heller maa Rigens Brevve alt for lange hvile / de første 3. Laugdags Brevve / skulle i det seeniste inden 12. Uger forkyndis / effter de ere forhvarfvede / med mindre de paa ny skulle forhvarfois / dog skal de læsis lowligen effter hin anden / hver til sin rette Tid. See her om under det Ord Femten. & Rigens Ret *art. 34. & 35. Item art. 76. Vide Jydsk Low lib. 2. cap. 10.* Om nogen tager Efftermaal / o: Opreisning / hvorledis den maa giemmis. etc.

Rigens Brevvis Tært / saa oc hvad Rigens Cansler oc Rigens Skrifvere tillommer / for hvert Brev i sær / det findis udtrykkeligen *specificerit* i Rigens Ret / *81. artic.* hvor den gunstige Læser / som det behøver / heden visis.

Rijsboed / o: ringe Hus eller Hytte / byg af Rijs eller andet saadant / *Tegurum, Lat.* om nogen hafver der i ført sig oc sine Kaafter / der maa mand bryde paa hannem Herverck / saa som i hans eget Hus. Jydsk Low *lib. 2. cap. 32.* Skaan. Low *lib 5. cap. 3.* siger : Om nogen Mand drabis paa Marcken / hvor hand hafver sat sit Spiud / eller nederlagt sin Sabel / da bødis ofver anden ret Bod / 40. Marck / oc for Følge / 3. Marck. etc.

Ringen / eller at ringe med Klocker / *pulsare.* som gemeenlig skeer / naar nogen lader deris Døde bestede : til Jorden : Saadan Ringen udi Rijsstæderne / for de som ey aff Adel ere / skal skee Et Siel / oc icke vare ofver et Qvartecr Time / oc saa / at Prædiken / hvor den skeer / ere ude til 20. oc skulle Skole Børnene strax forfæye sig / til forbenlige Klocker Slet / fra Kircken / oc til Skolen / hvad heller Lientien er ude eller ey / med mindre Skolemestieren derfor vil staa til rette : Dog saa fremt flere Lijs ere / da forblifve aff Skole Børnene / til Lientien er ende / 6. eller 8. Personer. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 7. par. 2. 4.*

Hvad Ringen oc des vjdere paaqaændis Omkaast belang / der med holdis effter den Anordning / Biscopen med Voraemstige oc Raad / der paa glort haffver / eller gijrendis vorder : Dog for Børn /

ringis alleene med de smaa Klocker / *loco Allegat. par. 12. 9.* Hvorlevis
 Diensten skal være endet / til 12. Slet Formiddag / til Adelige Be-
 graefelser / der om see *Frid. 2. Recept, art 9. & supra* Adelige Begræf-
 velsler. *Reg. Frid 3. Forordn. D. 11. H. fr. den 19. Juli, 1649. tillader /*
 at Diensten til Adelige Begræfvelser / skal være fuldendt i det tieniste
 til Et Slet / under Straff / som forige Forord. udviser. *Lege Vocab.*
Klocker / Item Skolebørn infra. Derimere see den Forste Ordning /
 art. 13, fol. 54 *&c. & infra Vocab. SieleRingen.*

Roeleding / det Ord beffrisois udi den den Forste Lov / saale-
 dis: Hver mand paa andet Skib / end hand er tilnæst / da giøre hand
 begge Roeleding / oc bøde derfor 2. Marcck Sølf. *B. f. B. 10. cap.*
par. 2. 3. Forstaa / udnæffnde Mænd til Skibs / udi Fide tid / er plie-
 tig med at fare / uden de haffve lowlig Forsald / saa ingen maa forløff-
 vls / enten for Penge eller Gaffve. *Dict. V. B. 8. cap.*

Udnæffnde Mænd skal oc komme til Skibs / den visse Dag
 dem aff Skipperen er forlagt / oc da lade besee deris Klæder oc Waas-
 ben / oc siden en hver at forvare sine Waaben / effter Lowen / *cap. 9.*
ibidem.

End / ved hver Loffte skal ligge en lang Bøffe / som de Lo der paa
 sidde oc roe / skal forskaffe dem / eller gielde 2. Marcck Sølf til Kon-
 gen / oc forskaffe dog Bøffe / etc. Hvor aff Land stuttis oc *statueris.* at
 den som saaledes vorder lowlig udnæff / at fare med / hand er endelige
 forpligt / at møde oc fuldgøre Lowen / naar hand tilfigis / lige ved hans
 andre Medbrødre / eller oc bøde derfor Roeleding / det er / at udstaa
 all den Omkaast oc Faldsmaal / som Lowen derfor *determinerer.* oc
 Land det icke hielpe hannem / at hand farer paa et andet Skib / men bør
 dog at giøre begge Roeleding / oc bøde der til 2. Marcck Sølf. *Vi-*
de text. præallegat. Alias.

Roes Told / ere Indlandiffe Skibe frij for / udi begge Ri-
 gerne / Danmark oc Norge / oc uuderliggende Her: Men Udlandi-
 ffe Skibe skulle giffve udi Danmark Roestold / aff hver Lest 2. B.
 udi Norge 6. B. aff hver Lest / oc for Skoe oc Carit gisvis / aff hvert ud-
 læn

landtiske Skib/halffemte Det/indtil anderledis forordnis. Forordn.
 Christ. 4. Dat den 3. Februarii, Anno 1625.

Kofftjeb/ er en Bce/ for hver tiende Marskalkjeb. etc. Norff
 Loro / O. B. 4. cap. (forsta) Om nogen befindis/ at hafve indløst an-
 dens rette Odels Jord til sig/ den skund hand var uden Lands/ eller t
 lowllig Forfald/ unde Voc 1b. Forfald. da maa den næste Odelsmand
 indløse det til sig/ fra hannem/ inden 12. Maaneder/ effter hand hlem-
 kommer/ oc blifver advar/ at Jorden var Laugbuden. Kommer næ-
 ste Odelsmand med Pen ge/ oc vil kjøbe/ da skal hand gifve derfor/ som
 det aff skielige Mand vurderis/ endog den anden/ som icke var ret O-
 delsmand/ kjøbte dyrer: Vil hand da ey selge/ som Laugbød sin Jord/
 da gifve den anden Kofftjeb. ut supra. Det siuntis Vøder oc Straff/
 for hand ey holder Kjøb/ eller oc/ for saadan Kjøb gaar tilbage 2c. Vi-
 de Allegat. text. par 29. 5. & 6.

Nos Tienisten/ kaldis den Tieniste med Heste at holde/ som
 Adelen særdelis aff deris Jordegods/ er Kongen oc Riget plictig/ t Fred
 oc Fynde tid / nemlig / aff hver 512. Lønder hart Korn/ som en hver/
 der frij oc frels kiendis / oc noget Adels Gods i Haand oc Haffd haf-
 ver/ det være sig ved Arffve/ Kjøb/ Pant eller Indførsel/ skal holde en
 gerust Hest / Manden saa wehractig som det sig bør / armerit udi sit
 fulde Cuirasse, fra Hofvet tll Knæ / samt tvende Pistoler / en god
 Degen/ oc Hesten sterck oc tienlig. 78. Lønder/ eller der under/ regnis
 icke: Hvorfore oc den/ som 380. Lønder Korn haffver/ holder icke u-
 den en Hest/ oc den som allene 256. Lønder haffver/ holder dog en Hest.
 Tilge maader holdis aff 156. Lønder Korn / en halff Hest/ saa oc aff
 118. Lønder oc en halff Hest/ oc dog alligevel icke meere aff 192. Løn-
 der/ end en halff Hest: Dogeractis/ den som Hofvoitgaarden haffver/
 oc skal taxeris allene for en heel eller halff Hest/ da om end skönt hand
 feil en fiende pare paa en heel eller halff Hest/ maa hand dog taxeris for
 enten heel eller halff/ effter hans leylighed. Recces. Christ. 4. lib. & cap.
 2. art. 4. par 29. 1.

Hinc Kofleg/ kaldis/ naar nogen Adelsmand haffver mindre
 Pppp Gods/

Gods/ end til halff Hest at holde / hand leggis i Leeg med andre/
 hvorledes det skeer aff *Officererne* oc tvende ældste Adelsmand/ uncer
Compagnier, det seest *ibid. parag. 2. Lege Vocab. Søde Gaarde/ liem*
Wmpndigis Kos Tieniste infra.

Nota : En hver bør til sin Ritmester at fremtise sin Jordbog/
 med egen Haand underskreffven / hvor med Kos Tienisten kand be-
 vijns. End/fremvijs hand ey sin Jordbog fuldkommelia/ oc ey heller
 lader sin Kos Tieniste/ saa vijt hand plictig er/ paa Munsterplad-
 zen fremkomme / men saadant forringær / hand er falden for dobbelt
 oc der foruden forplict/ hans Kos Tieniste at fuldgjøre. End/kom-
 mer Luifl/ da skal Jordbogen for Rigenes Marsk eller Raad fremleg-
 gis / findis da nogen Understeff med Kos Tienisten at være giort/
 da udgiffvis for hver Hest/50. Rixes daler/til næste Hospital. *eodem*
lib. cap. 6. art. parag. 9. Lege Vocab. Angersløb supra. Ydermeere/
 hvorledis Rigenes Marsk/ saa vel som Krigs Commiss- rierne, hafve
 deris Kos Tieniste at underholde/der om see under det Ord/Krigs-
Commissarierne, &c.

Nota : Adelen i Norge/ er udi Fredstid/for Penge for Kos-
 Tieniste aff deris Gods forskaaede. *Privileg. Frid 3. Dat. Aggers-*
hus/den 31. Augusti, Anno 1648.

Køfver/eller Køfvere/*Prædo vel prædator. Lat.* sigis oc kala-
 dis de/som ligge paa Skowe oc Stiul/eller paa farende Veye/oc der
 ofverfalde/ dræbe/berøffve/oc fratage/ Benfarende Folck/eller oc an-
 dre fattige Folck/hvad de hafve med at fare/hvor om see *Jyd. Low lib.*
3. cap. 67. & infra Vocab. Stigmand. Hinc Sæe Køfvere/ere de som
 røfve til Søes. *Speret. 50. art. Aliàs Fatalie Brødre/ unde Vo-*
cab. Fribytter supra. End/ røfver mand Vondens Bogen/ som
 hans Hustru sidder paa/der er suldt Hervercke *Jyd. Low lib. 2. cap.*
59. Lege Raaff supra.

Den Norske Low siger/ at Køfvere oc Ransmand ere vobodes
 Mand oc Fredløse. End/ røfvis nogen/ som icke er sterck nock/ at sæ-
 ge effter dem hannem røfvede: da bør Naboerne at søige med/ om de
 til-

tilfigis/under deris Boeslods Fortabelse/ uden de haffve lowlia Jui= fald: Finde de da Røfveren/da maa de hans God: i aientaae/om de end skulle bruge Od eller Eeg/oc hvis ydermeere hos Røfvere findis / det maa de skiffte dem imellem / uden hvis nogen kand venkiene sig med Bidne. End den som kalder Naboer til hjælp/oc Røfveren er icke kommen til hans Hus/ da skiffte Naboerne hans Boeslod sig i mellem. *V. B. 16. cap. Om mand røfvis paa almindelige Deye / der om lege Vocab. Almindliq. Item L. E. B. 40 cap.*

Røfver nogen Skibbrødne Folck / legge ud først alt det hand tog fra dennem/oc bøde dennem oc Kongen hver tre Mark. *Jyd. Low lib. 3. cap. 63. Vide Receß Christ. 3. art. 57.* somformelder / at hvo som tager eller røfver nogen Skibbruden Mand/hand forfølgis at bøde derfor/som for Steigroff/*ut suo loco. Item Balroff infra.* End/røfvis mand i andens Gaard / der om see *Jyd. Low lib. 2. cap. 30. & supra Vocab. Bryder.*

Rømme / *ex (1.) proprie*, at vige eller undvige den sted / mand er eller opholder sig paa / *hs*, at rømme Landet med Skamme/ oc: at undvige/ enten for Gield/ Drab/eller anden Misgeirning/hvad heller det skeer effter der paa forhverffvede Dom / eller aff en ond Samvittighed/*decedere de provincia. Lat. Vide supra Manddrab/ Item Receß. Christ. 3. art. 21. & 26. Rigens Ret art. 13. 30. & 31. Hinc at rømme Gaarden/ som skeer icke for ens Dyd eller Dyctighed. Vide Gaards Ret / art. 1. 13. 16. 22. 26. 42. oc 46.*

End / om nogen rømmer Landet i Norge/ enten for Gield eller anden Brøde / da skal deris Gods vurderis oc quersattis / med Ombudsmandens vidstabs/ fra det første hand rømde Landet. *K. B. 3. cap. parag. 2.*

Nota: Rømnings Mand haffver en Leyde/ (forstaa til Linge oc fra / eller udi nogen Sag at protestere) førend hand tilbørligen effterkommer oc suidgør / hvis osver hannem for Rigens Cansler fordrif er. *Rigens Ret art. 58.*

(2) Betyder det / at affbryde eller at afflytte/ som: Om nogen

w: affvidende haffver bygt paa anden Mand's Jord/eller oc sat nogen Bygning anden for nar/der om siger Jyd. Low lib. 1. cap. 55. End/ bygger mand anden Mand's Jord / enten med Hielm / eller med nogen anden Huse/da maa hand/der Jorden aatte/de Huse ey affbryde/ uden Lings-Dom / oc med trende Laugdage. End / rømmer den der bygde / o: affbryder eller affhytter / hvis bygget / ad første Laudag / oc giffver Low paa / at hand meente det var hans eget / vare angerløß. End/ taal hand Dom/ byde 3. Marck Bonden/ saa oc Kongen. Den samme Low er/ om Gierde opdeelis. *Vide text. præallegat. Item jus Selund. lib 3. cap 29.* som oc kommer der med ofver et.

Rømning / eller andet Fredløse Maal / hindre ey nogens Begravelse / anseendis / at end Fredløßmaal / som aff Halsløse Gierninger rejss / icke vjdere end til Døden kand forstaats at strecke. Rogens Rät / art 36. *Hinc.*

Rømninge-Breff oc Strax-Breff / udi Rogens rät / kand tagis tillige ofver Borger eller Bønde / som ey self Jord hafver / naars de ey ville rette for sig : Lige som Ride-Brefve tagis ofver Riddermands Mænd. *Item* Borger som self eyer Jord oc self eyer Bønde / som icke hafver vilde rettit for sig. Rogens Rät / art 30. Rømninge-Breffs Indhold / art 31. *Legt Rogens Breffve supra. Item Straxbreff infra.*

Røttekrud / *Arsenicum*, *Lat.* eller anden Forgiffte/maa ingen hafve fael / selge / eller her ind forskriffve / uden de som der til ere deputerede oc Eedforne / maa ey heller selgis / uden til vederhæftige Folck / skal oc laa antegniss ved Dag oc Eld / hvo det kieber: Maa oc inaensted fael hafvis / uden hos en der til forordnede / ut i Risbenhafn / Ribe / Alborrig / Lund / Vdensse / Nyfissbing i Falster / Naagstow / Bisbne / Hæckelverck paa Hjel / Bergen / Grundhiem / Steen / Christiani. / oc Maarstrand ; saa fremt saadant paa Jylland oc Ferge gipris fornøden / hafve Lehnsmændene der udi at gisre Anordning. De som Røttekrud maa fael holde / skulle haffve det vel forvarit udi Skab eller Kiste / med tvende Laase for / den ene Nøgel hafver den det fael holder /

der/ oc den anden/ en *Doctor Medicina*, eller oc en Præst der i *Wpen. Recept Christi. 4. lib. 2. cap. 19.*

Rufferſke / eller Rufferſker / *idem. ſequeſtra ſupri. Lat.* ſaldis de i Riſtſtæder fornemlig/ ſom ſidde gemeentlig eenlig/ udi Bø-
ninger oc Hore-Ripper / *ſive Gamle Kierlinger / ja endocſaa unge/*
ſom haſſveringe Næring/ hvileken forſøre Ungdommen/ med forars-
gelig Omgængeliſe/ oc ont Leſnit : *Item, forlocke got Folckis Børr*
oc Liunde/baade til Liuffverj/ oc anden letfærdig oc ſkammelig Leſ-
nit oc Giernina / ſom alt formeget ſomme ſteder gaar i ſvang/ dog u-
den tuiſt vel bleff ſtraffte/ om Diſſtrigheden der om ret bleff underviſt/ &c.

Den Noſke Low ſiger ſaaledis der om : Er der nogen Ruff-
ferſke / ſom vil ruffe Folck ſammen/ oc locke noget Barn til ont Leſſ-
net/ eller oc nogen Mænds Fredſone/ oc ere der Bidne til/ da bøde eff-
ter 12 Mænds Dom/ ſom hun haſver Formue til : End den ſom lod
ſig locke oc bedrage / bpr at ſtraffis effter Laugdom. *A. B. 2. cap.*
paragr. 5.

Ruſer/ Bøndgarn/ eller Fiſſegarn/ ſom ſkulle brugis udi Lim-
fiord / hvorledis der med i alle maader ſkal forholdis / ſaa oc paa hvad
ſteder de ſkulle ſættis oc brugis ſammesteds/ under 40. marckes Dybde/
ſaa oc Skibs oc Fiſſe redſtabs fortabelſe/ det er forordnet i *Chriſtiani*
3. Recept. 61. Artikel.

Nota : Ingen Bøndgarn eller Ruſer / ſkal ſættis fra Hage-
dybet/ ſom ligger ved Deſloſier/ oc til Halswede/ ſaa viſt ſom Kong-
en det ſelf haſſver udviſt. Skal ey heller ſættis Bøndgarn eller Ru-
ſer paa Kaarholm/ eller udi Haabybet/ nærmere/ end det ſkielmaal
ſom ſtaar imellem Døckeda! oc Gaenſe/ udviſer : Dog and dñ ds udi
Limfiorden / maa de bruge Ruſer oc Bøndgarn / dog icke ſættis ſaa
nær Dybt/ at Siplas: n der med forhind: ic. *V. d. infra Vocab. Skick*
de 12 m Voc. b Lehnsmænd/ & Pulſveeder ſupra.

Rydingesværck / ſo: ſtaa / Skow ſom affryddis eller affbrænd-
dis i Norge/ til Sædes Land / hvorledis der med ſkal holdis / der om

lege Receß Christ. 4. lib. 3. art. 39. hvor det vjtsløffteligen *specificeris*, alle som vedkommer/til effterretning.

Nota: Ryderne beholde de Pladske deris Liffs tid / som de affrydde / oc deris Arvinger effter dennem. *ibid. parag. 8.* Item Lands Leve Valcken *ss. cap. Lege Vocab. Braader supra.*

Forordn. *Frid. 3. Dat. Nygerdhus den 31 Augusti 1648.* tillas der / at alle oc en hver som ville rydde oc forbedre deris Gaarde / de hœ paa / skulle nyde samme deris Rydings Arbejde frij / deris Liffs tid / foruden nogen forhøynelse paa Gaarden / vjdere end der gicß aff / sørend de begynte at rydde /

Vide ibid. Diēt. loco.

SMar / *vulnera. Lat.* der om lege Jydske Lov *lib. 3. cap. 27.* 29. 30. 31. 32. 33. 35. 36. & 37. Gaarøs Ret *art. 3. 4. 5. 6. & jus Seland. lib. 3. cap. 11. 12. 13. 14. 16. & 16.* Skaan. Lov *lib. 5. cap. 5. 8. 14. & 22. 32. 33. 34.* Norff Lov *Singsf. B. 17. & 18. cap. L. L. B. 35. cap.* Men hvorledis Saar ordentlig kand flagis oc forfølgis / der om lege *jus Seland. lib. 6. cap. 9.*

Saar / giort aff anden Mands Fæ / *ut* aff Hors eller Nød / eller Hund / eller noget andet Fæ / det skal Bonden / (som saadan skadelig Fæ aatte) gifve Vadskeløn fore. End / fanger nogen Lyde ders aff / da bøde Bonden 3. Marck / eller verie sig med 12. Mands Eed / om hand døl. Jyd. Lov *lib. 3. cap. 33.* Skaan. Lov *lib. 5. cap. 22.* stemmer oc her med siver enk.

Den Norffe Lov formelder / om mand saarer Dvæg / oc det er heelt igien / da er hand ick derfor qvit for Saarbød / men skal bøde / baade for Saar / oc for den Skade / Eperen haffver hafft der aff / effter sex skiellige Mands tycke. *L. L. B. 33. cap. par 29. 6.*

Saar / om mand fanger aff anden Mands Vaaben / forstaa / om nogen udlaaner nogen Vaaben eller Veri / til at gibe Skade med / da skal hand verie sig med 12. Mands Eed / eller bøde 3. Marck. *Vide Jyd. Lov lib. 3. cap. 35.* End / fanger mand Saar aff Vaade / bøde de Vaadls gierning / dog ey til Kongen / etc. *cap. 30. ibid Jus Seland. lib. 5. cap. 7.* siger / At mand skal sine Vaaben giemme / hver mand vaadelst / det er uden Skade. *Vide cap. 8. ibid. Skaan. Lov lib. 5. cap. 23. 24. & supra Vocab. Fryctende Vid.*

Saar / om mand fanger i Hore. Sena / forstaa / om mand bliver tagen hos en Mands Ecte. Hustru / oc der slaget oc saaret / saa hand døer / da ligge hand paa sine Gierninger / oc Bonden være Angerløs / der ham dræbte. Jyd. Lov *lib. 3. cap. 37.* Jus *Seland. lib. 2. cap. 1. & supra Hoer oc Drab.*

Saar

Saargjør den ene den anden inden Skibsborde/ eller oc Lem-
lester. Der om *lege Spe Ret artic. 25.* Skaden skal bødis som den er
til. *Lege supra Lemlest.* End/ saaris mand inden Linge/ da bødis
for Saar/ som Lowen udviser/ oc der ofvort til sit Herskab/ 20. Lod
purt *Sølf. Recept Christ. 3. art. 23. Lege Lingsred.*

Den Norske Low formelder/ Om nogen Mand blifve: slagen el-
ler saargjort inden Linge/ da er hver Mand paa Lingen er / plictig
at jøge effter den det gjorde/ oc gribe hannem/ uden hand er hans Fren-
de eller Svoger i sierde Leed/ de ere icke plictig at hindre hannem/ uden
de ville: hvem icke ellers efftersøber / bøde Kongen en marc *Sølf.*
Hvem som hjælper slige Folck til at de undkomme / være derfor Fred-
løs/ uden hand kand affverge / effter Lowen / at hand icke affviste / at
hand sliq Gierning hafde gjort. *M. H. B. 7. cap. v. 1. 2 3.* End/ dersom
hand hindris / vil hand da frelse sit Liff / oc komme til Bøder / da skal
hand legge sit Berte fra sig/ da frelser hand sit Liff/ saa lenge den Saar-
gjorde lefver. *ibid. v. 4. Lege Vocab. Windis.*

Saar / gjort eller slagen med Kniff / derfor bødis 40. Marc
offver anden Bod/ om Drab skeer. *Jyd. Low lib. 3. cap. 22.* Skaan.
Low lib. 5. cap. 8. siger: Om nogen saaris/ naar Kongen er i Lan-
det/ da bør Kongen 40. Marc for Fredbrud/ etc.

Saar hdi Ansictet / eller paa Haand / derfor bødis 6. Marc.
Item Fremundet Saar / etiam. Skaan. *Low lib. 5. cap. 32.* End/
vorder der Lyde paa/ som er / om Munden stander vrang / eller Øye/
eller Næse/ da vurd:ris det / oc bødis effter som Skaden er til. *Jyd.*
Low lib. 3. cap. 29 & *Lyde supra.* Fleere Saar aff et Hug/ ut, tvert
offver Fingrene/ bødis færdelis. Skaan. *Low lib. 5. cap. 33.* Saar
som Been afftagis/ dets Bøder *vide cap 34. ejusdem libri.*

End / gjør nogen anden saar / som icke vil lægis eller heelis/
saa hand dør aff det Saar / da er hand Fredløs / som gjorde hon-
nem det Saar/ som icke vil heelis/ oc hand ene bøde den Dødis Ni-
vinger fuld Bod / effter 12. Mandes Dem / oc Kongen sin Ret for
Drabit. *Norske Low M. B. 17. cap. par. 2. 4.*

Saar:

Saarbod / hvorledes den bødís skal. Jyd. Low *lib. 3. cap. 27. 29.* Ket Saarbod / der ey er Beenhuggit oc ey igiennemstungit / der for bødís 3. marcé Penge / *ibid.* Vide Skaan. Low *lib. 5. cap. 5.* Om Drøbemaals Sager. *cap. 29. & 30.* Jus *Seland. lib. 3. cap. 14. 15. 16.* De Saar som er igiennem stuektit oc Beenhuggit / saa at Been tagis aff / eller Arrit er i samme Been / oc flyder op oc ned / eller tvennit / som hafver 2. Hull Saar / saa som mand vorder stungen igiennem Laar eller Leg / eller anden sted paa Mandts Liff / derforé bødís 6. marcé. Jyd. Low *lib. 3. cap. 30.* oc for hver Been / som tagis aff Saar / skal bødís 3. marcé *cap. 31. ibidem.* Vide Jus *Seland. lib. 3. cap. 11. & 14.* Skaan. Low *lib. 5. cap. 1.* stemmer oc her med offver et.

End / llus mand sit Saar / oc siden forfølger det ey / saa mange Saar som hand der sicet er / klendis / saa mange skal hand bøde / effter som sager er. End / vidis hannem flere / dölle med Næffn i Rigen. Jydské Low *lib. 3. cap. 31.* & Jus *Seland. lib. 6. cap. 9.* Kongens Foget skal dog fordre Kongens Faldsmaal. Vide in *Glossa cap. 20. lib. 3. jur. Cimbr.* Skaansé Low *lib. 5. cap. 5.* Item *cap. 14.* siger / At for Hul Saar / skal bødís 6. marcé / saa gode som 2. marcé Sølff / for Stange Hug eller Vaardag / o: tørre Hug / lige saa / for Vaades Saar / 3. marcé. Ydermeere in *textu*, at 5. marcé Sølff er høyeste Saarbod / Lyde undertaget. *Nota:* En marcé Sølff er 5. stilling grof / eller en Lødie marcé. Vide *supra* Marcé / Item Skovshuginfra. Vide *Norske* Low *M. B. 17. cap. & Vocab. Lemmelest supra.*

Saar / skal bødís / effter Dom der paa forhyærsvet / inden tredie Femt / det er / inden femten Dage / eller oc tredie Ting effter Saar er Lowdeelt / men vil hin ey bøde / som Saar gjorde / da maa hans Mand helligt spørgs. Jyd. Low *lib. 3. cap. 27.* Skaan. Low *lib. 5. cap. 14.* siger / At en Mand maa sværts til fem Saar / oc ey meere. *Lege Vocab. Sandmænd infra.*

Den *Norske* Low siger / Om mand ey vil bøde Saarbod / til forlagde Lider / da maa det udsegis med Domross / oc Adfard / om hand

vil / eller oc steffne hannem for Laugmanden / oc gisre hannem Fred
løb. *Al. B. 18 cap. parag. 1.*

Saar / som bødís fuld Mandbod for / er / begge Dyne / Næse /
Tunge / begge Hænder / begge Føder / saa oc Ambod / der i Bro-
gen henger. *jure Seland. lib. 3. cap. 4.* Skaan. *Low lib. 5. cap. 10.* Jyd.
Low lib. 3. cap. 25. Vide supra Fuld Mandbod.

Saatte / o: samdirectige / esver ens stemmende / eller forligte.
concors. Lat. Jyd. Low lib. 2. cap. 82. Einc Samsaatte / idem. Vide
lib. 1. cap. 50. om Kebsdeele / & lib. 3. cap. 68. om Hedebrynde. ali-
ter Jus Seland. lib. 3. cap. 29. lib. 4. cap. 1. lib. 5. cap. 3. & 24. Om de
ikke kand vordé saatte / eller forligte. *discors. Lat. Merck:* paa hvad
sted / mand fredligen oc samdirecteliaen sanctis oc kommer tilsammen.
Jyd. *Low lib. 3. cap. 22. 23.* Om Mand der saarer eller dræber nes-
gen / det er Orbstemaal. *Vide cap. alleg. & leg. Erii parag. 21. Jyd.*
Low lib. 2. cap. 30. siger / in text. End hittis de alle saatte eller sam-
directige / i anden Bondís Gaard / oc vorder dennem siden vsamdirect-
tigit / det er en Herverck / fordi at det var aff Vaade / etc. *Lege Fo: 26.*
Sainé / infra.

Sael / Jydské *Low lib. 2. cap. 21. 25.* kaldís den Bod / som bødís
for Manddrab / forstaa / en Sael er 18. Marck / trende Saelé
er trende 18. Marck / som er ret Mandbod effter Lowen *ut Jyd. Low*
lib. 2. cap. 9. & lib. 3. cap. 21. Men hvoerkedis denne Sael eller Bod
udleggis oc bødís / det om læs Jyd. *Low lib. 2. cap. 22.* som siger:

End / Ghyer / o: Kommer / Manddraberen Land / eller døer / da
skulle hans næste Frænder bøde tvende Saelé: Hærdís hand / o: for-
drifter sig til at bliffve i Landet tilstede / da bøde Frænder to Saelé /
den der næster paa Fæderne / saa som en Fader / eller ældste Søn / eller
andre Frænder / om de ere en til: Hand tage Stud eller Hielp aff Fæ-
derne Frænder / oc bøde en Sael paa Fæderne. End / den der næst er
vaa Møderne / saa som Broder / eller andre næste Frænder paa Møders-
ne / om Broder er en til / tage Stud aff Møderne Frænder / oc bøde en
Sael. End / hafver hand der Fredløser / to Brødre / som sielff hafve
Gode /

Gods / oc Lage opholdit Mand for dennem / 3: om de ere tilder Bergem ial/da r den ældste Form and i den Sael der bødís paa Fæderne / oc den yngste Broder Form and for den Sael som bødís paa Møderne side.

End ere ey meere end een Broder til/da er hand Formand i den Sael paa Fæderne bødís: End hafver den Fredløse to Sønner/da ere de næst at holde de to Sæle der sagt er / dog skal den ældste opholde den Sael der paa Fæderne bødís: End ere der ey meere til end een Søn/da holde hand op den Sael der paa Fæderne bødís/ oc den anden Sael bøde de næst ere paa Møderne/ *text. præallegat. Ydermere se Jnd. Low lib 3. cap. 23. hvorledís Frænderne bøde de to Sæle/ der Etebod heder/ etc. Lege Vocab. Offne supra.*

End / sværgis Mand til Bod / bøde en Sael aff sit eget / oc kræfve siden Stud / 3: hielp aff sine Frænder / til de andre to Sæle. End/ fanger hand intet aff Frænder/ holde dog Bod op der hand fester/ eller bleff tilsoen/ fordi hvad mand fester/ 3: udlofver/ det skal mand holde oc udgifve. End/ slutte Frænder ey med hannem/da maa hand søge dem til Nams/ fordi at ingen brøde der mand gir/ tager mand Stud aff Frænder/ uden for Manddrab allene. *cap. 28. ibid. Lege Vocab. Eet supra.*

Jus Seland. lib 3. cap. 10. siger / At naar den tredie deel aff Aret er forbigaaet / beregnet fra den Dag Bod festis / da skal den første Sael udlæggis / oc naar den anden tredie deel aff Aret er forbi / da udleggis den anden Sael / oc den tredie Sael skal endeligen udleggis inden Aret gaar ud / oc falder Lowen sammesteds / hver Sael 5. marc Sølff/ etc.

Den Skaan. Low 5. Bog 1 Cap. formelder/ At naar Frænderne hafve sammensanctet Bøderne/ som de skulle bøde med Manddraberer/da skulle de icke levere hannem en skilling der aff/ sørend den samme stund Boden skal udleggis/ oc saa tagede tryg iagen/ oc siger Lowen *ibid.* at dette hafver Kongen saaledis skicket / paa det Manddraberer

skulde icke forhenyde/: forpde Bøden/saa Frænderne skulle atter nøds
dis til at bøde med hannem/ etc.

Sæl. Arild Hvittf. *testerer*, at Kong Knud lod en Mandat
udgaa/ at Manddraberens Slect icke skulde nøds til/ at gifve han-
nem nogen Sael/ paa det hans misgjerning icke skulle worde hannem
en baade oc vinding/hvilket tilforne var skeet. *Lege ydermeere de hac
materia jus Seland. lib. 2. cap. 12. lib. 3. cap. 11. lib. 5. cap. 20. 21. 22. &
23. Item supra Bød/ & infra Etud.*

Sædegaard / o: Hofvitgaard / *villa, pradia. Lat.* naar de
falde til Arfve/iblant Adelen/da blifve de ved Sverdsiden/samt wge-
dags Mand/ cc næste omliggende Bønder oc Stenere/saa vije God-
set oc Arfven som falden er / kand taale / hvor imod Brødrene / giere
Søstrene oc Svogrene syldist/ med andet Jordegods eller Penge for
Bygningen/effter Samfrænders tycke. *Recess. Christian. 3. artic. 39.
Læs supra Arfve iblant Adelen.*

Sædegaardene / *taxeris* oc anslais udi hart Korn/ ligesom
de gaae udi Spdskind skifte/naar Kostienisten sættis oc *taxeris*: dog
de Skowe/ som icke i Sædegaardens Taxer ere beregnede/ anslais
for haiff sædvanlig Taxt. *Recess. Christ. 4. lib. & cap. 2. art. 4. parag. 3.
End / om nogen affhander sit Gods/ da skal hand strax sin Ritmester
der om adware/paa det hand for Kostienisten kand forskaanis/ oc den
anden/ som Godset bekommer/ ved Kostienisten gisris fast. *ibid. pa-
rag. 4. Lege Vocab. Munstring. Item Kostiantie supra.**

Sæll / eller **Sælle** *idem. Lat. phocis.* er et slags laadne Diur/
som findis i Hafvet / oc synderlig paa de stæder / hvor stcer Sildfisseri
falder / thi hand forterer Sild gierne oc meast bedre end anden Fisk/
naar de ere for haanden at bekomme/ saa Sælle/ giere fattige Fissere
megen ficer Skade oc Affbreck paa deres Garn oc Fisser. Redskab i
Spæn: Men Nordbagen/ som det slags Diur er fest beilent/hafveer
atstillige maneer at fange oc veide Sælle med / som demnem oc saa i
Løwen frijt tillatis / ut : med Garn/ Spiud/ Stange: Wøffe. etc.
Løwen fager det om: Fæder mand Garn i sin Sælleveide/ med Sæll
udi/

udi / da beholde baade Garnet oc Sællen / indtil Garnet løsis fra hannem med Landnam. End / Sælle maa stuidis / hvad heller de ligge paa Land eller Vand / undertaget de ligge paa Fredliuste stieder. *Worff. Low L. L. B. 62. cap. Lege Fredliuste Eyedom.*

End / Naer mand Sæll med Spiud / oc finder anden Mand den / da beholde den som fandt / halffparten aff Sællen / oc den der stød / halffpart / oc sit Spiud / *ibid.* Finder nogen Sælle / Nærsvin / eller andre Fiske / paa anden Mandes Marck / oc tager den bort / da førre Sællen tilbage i gten / oc bøde Jorddroffen Landnam : Men førre hand der til Jorddroffen / oc hafver hand tredie part for hans wmaag / om hand finder uden Gierdis / men inden Gierdis den stierde part. *ibid. Lege Voc. b. Hval supra.*

Sælie / det ord hafver atskillige bemerckelser i Lowerne / (1.) Betyder det / at gifve eller ofverantvorde en noget udi Hænde / *ut* om Fader sælier eller gifver sin Søn noget / naar hand qvem til / oc gifver sig / etc. *Jydske Low lib. 1. cap. 15. Item Fader maa icke sælie eller gifve sit Barn noget i Hænde / imeden hand oc Moder lefver. Lege Voc. b. Fader / & Jyd. Low lib. 1. cap. 14. (2.) Betyder det / at gifve eller gifre Lowen syllist med E: d / *ut* at sælie Lyfter Fed. *Staan. Low lib. 9. cap. 1. 3. & 17. (3.) Betyder det at betroe sin Svand sit Embete oc Besiilling / Jyd. Low lib. 2. cap. 56. som Lowen icke tilsteder. Vide supra Herris Bogst.**

Sæms / 2: Forligelse eller Samdræctighed / sigis oc / naar Lods: Eyerne ere samdræctige oc forligte / *ut* om Høygnet eller Gierde / *Item* med Særjord / Græsgang / eller Viden / etc. *Hvad voris Staan. Low der om formelder / det findis cap. 10. lib. 11. &c. Lege Voc. b. Saatic. supra.*

Særliab tal: is / efter Lowen / et stycke Jord / som uden Maal eller Reeb er kiobt / *peculiaris ager, priuus ager. L. 12.* hylleket ey maa formecris eller formindstis / om end and en Jord eller oc aid Marcken / bleff opgiffven for Reeb / saa fremt det er udi kiobt eller marckt / med Eren eller Stabel. *Jyd. Low lib. 1. cap. 1. Nota, Staff oc*

Særkiøb / beholder enhver/ effter Loven / ofver Marckeskiel/ saa oc
 hvts egen deel eller fallit hannem er tilfalden til Arff / endd: g Sand-
 mænd haffve foret Marckeskiel. *Recess Christ. 3. art. 27.* Dog skal kal-
 dis paa Stuff oc Særkiøb/ paa Vedermaals Ting / hørend Marckes-
 kiel sværis. *Jyd. Lov lib. 2. cap. 21. Vide Stuff infra, & Ornum*
supra.

Særkuld / *Jyd. Lov lib. 1. cap. 16.* det kaldis de Børn i Le-
 ven/ som avlis i Ecteskab aff een Fader/ eller oc een Moder/ *unde* der-
 som en Mand haffver været tvende eller trende gange gift / oc avler
 Børn med hver Qvinde særlige/ da kaldis de Børn særkuld/ som ere
 aff hver Kone / i hvor mange slags kuld de oc ere / *& contra. Jydsf.*
Lov lib. 1. cap. 6. vide Steff-søskinde infra. Hinc:

Sær søskinde / kommer aff Særkuld/ oc betyder halff søsken-
 de/ enten de ere aff Fader eller Moder/ forstaa/ om et Barn arfver sin
 Halff søskind med sin Moder. *Ut*, naar Kone kommer i Ecteskab an-
 den gang/ oc fanger Børn ved den anden Mand/ døer det Barn som
 hun haffde med den første Mand/ da arfver den anden Mand's Barn
 det døde Barn alleene med sin Moder / i hvor mange Sødskind siden
 fødte/ oc døer saa enten Fader eller Moder/ da tager samme Barn for-
 loddis den Lod ud/ som det arfvede effter sin Sær søskind / naar skiff-
 tis skal/ enten effter Faders eller Moders død/ *Jyd. Lov lib. 1. cap. 11.*
See Skaansf. Lovs Arfvebog cap. 23. & 24. vide Sødskind/ item
Steff søskinde infra.

Særlest / er særdelis/ eller en hver for sig / *ut jus Seland. lib. 1.*
cap. 34. in text.

Sætter:Boel / kaldis den Marck som ligger til Fiolds / oc er
 færmereff aff Arvilds tid / forstaa i Norge/ iblant Klipperne/ eller i
 Skowerne/ ude fra Bøgen / *Hinc* Alminding i Danmarck / hvileke
 Marcker / brugis gemeenlig til Græsgang oc Sommerbeed Marlige
 oc kaldis derfor Sætter:Boel/ det er det viffe satt sted/ *ut supra*, hvor
 paa gemeenlig skal være nogen ringe Bygge/ som Hyrderne oc Qvæ-
 get land søge til udi v: væjr/ oc ellers/ befries der fra skadelige Diur/ *re.*
 efter:

efterdi det er gemeenlig langt fra Bøgden/ saa Qvægit icke dagligen Land hiemdrifvis/ som i Danmarck.

Loven siger der om/ Hafver nogen Sætter-boel/ eller Græs-gang udi Skowe/ til deris Qvæg/ da skal (alle Eyere) drifve deris Qvæg ud tilsammen/ naar to Maaneder er forløben aff Sommeren/ uden de self bedre siunis. Sidder nogen lenger hiemme med sit Qvæg/ imod Advarsel oc Forbud/ da maa de stefne hannem til Ling for Ran/ oc bøde da en marc Sølff/ halff til Kongen oc halff til Lenslending/ for Græsward/ oc saamaa de drifve hans Fæ aff deris Vye/ hvem som icke fare med at udrifve/ naar hand tilkaldt is/ bød en Dre Sølff imod Kongen: lige sliq Bøder skal den oc bøde som farer hjem fra Sætter-boel/ til Bøgden igien med sit Qvæg/ sænd rette tid er/ oc de andre fare med. *L. L. B. 38. cap. Lege Vocab. Sommer Sette infra.*

Nota: Ingen maa flytte Sætterboels merck/ uden det er ingen til skade. *ibid. Lege Vocab. Marckeskiel supra. Hinc:*

Sætters-Gade / 3: Fuorte eller udriff aff Vye/ den skal være som den hafver været aff gammel tid/ *cap. 40. ibidem.* End/ ders som mand formeener anden sin Sættergade eller Driftreyen/ som hafver været aff gammel tid/ da bøde til Kongen en halff marc Sølff/ for Veyeroff/ oc den anden beholde dog sin Sættergade oc Driftes veye/ *ibid. parag. ult. Lege Vocab. Fuorte/ item Urnum supra.* Om nogen affbrænder andens Sætterboel/ eller anden Vyaag/ ude paa Marcken/ der om *lege Vocab. Brand supra. aliàs* Sielff sattefred/ om nogen der dræbis/ *unde lege Vocab. Nidingboerck. Item M. B. 2. cap. parag 3. aliàs.*

Sætters-Eed / er 6. Mands Eed/ som skal gifvis oc giorte/ om nogen vil affverge 8. Ortuger oc 13. marcks Sag oc Bøder/ saa oc for 10. Marcks Sag oc Bøder/ oc da skal næfnis 3. Mænd paa hver side/ (*lege Tylster Eed*) tre der aff skal hand beholde/ oc self være den fierde/ oc to maa hand self si sig/ forstaa den som Eeden skal Ette oc sulddrifve. *Tyff. B. 15. cap.*

Sæt-

Sættis Udbud/ forstaa/ de Jolck som leyes for Daagøn/ eller oc Leye. Rone/ om nogen beligger saadanne/ hvad derfor skulle bẽdis/ der om *vide Skaan. Low lib. 13. cap. 8. Aliàs Hufstene om den beliggi/ hvad derfor bẽddis i de dage. ibia.*

Sag/ *actio. Lat. er Tvijtighed imellem Partene / ut Gield: Sag/ Tiuffag/ Hoersag/ Ransag/ Mordsag/ Tre'Domis: sag/ End oc saa Jordtrætte/ eller andet/ hvad det oc vare kand/ som aff Parterne imellen til Linge kand begyndis/ drifvis oc fuldendis. Hinc Sage/ 2: at sicte oc besyldde. ut Recept Christian. 3. artic. 20.*

Handfestning *Erici Regis* formelder: Om nogen legger anden usand Sag til inden Linge/ hand bøde Vonden oc Kongen hver 3. Marck/ oc blifve mindre Mand / fordi hand førde Løgen inden Linge/ *parag. 28. Lege Tvarthing. Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 20.* siger / at den som Sag gifver/ bør det louligen at bevijse / *unde vide Vocab. Fed/ supra. Item Sicte paulo infra.*

End/ hafve to Mand tiltale til en Mand/ paa en anden Mand's vegne/ for en Sag/ da skal hand svare den som fick første Udbud/ 2: Fuldmact/ til icke tør mand svare to til en Sag / *K. B. 8. cap. parag. ult. udi den Norffe Low.*

Sag/ følger Mand til Hus/ *statueris* fornemblig aff Birckelækten/ *art. 23. item Jyd. Low lib. 2. cap. 11. & 60. lib. 3. cap. 46. Jur. Seland. lib. 3. cap. 26.*

Nota: Den som bør at tiltalis for nogen Sag/ skal lide tiltale paa de steder hand boer/ til hans Berneting / dog Misgiernings: Mand / som med ferske Gierninger gribis/ oc derfor bør at straffis/ med dennem holdis efter Lowen. *Recept Christ. 4. lib 3. cap. 31. vide Vocab. Rans/ supra. Item Birckelæct art. 3.*

Den Norffe Low siger/ at ingen skal gifvis Sag/ paa andens Gødd/ (forstaa/ men til hans Berneting) *K. B. 7. cap. parag. 2. v. ult. Lege Vocab. Niemstefne. A. B. 16. cap. siger/ At alt det som med Riibstæd Ret gipris/ det skal med Riibstæd Ret søgis. End alt det som i Herit er gjort/ (dog hand far imellem Herit oc Riibstæd) det*

det Skal i lige maader effter Lands-Loven sægis/etc. *Vide Text præ-
allegat.*

Sager/ saa mange til Ting ere klagede oc giorde anhenget/ for Dommen af paa tiendis/ de skal hand vare forpligtet til at stiel-
ne oc domme udi inden 6 Uger/ i Danmark/ med mindre Parterne
bevillge der udi længer opsættelse. *Recess Friderici 2. art. 5. Jyd. Lov
lib. 2. cap. 6. om Sandmænd. Jus Seland. lib. 3. cap. 25. text. finali*
siger/ at ingen maa dragis for/ ophoidis længer end til sierde Ting/
(forstaa) om hans Nederpart en vil møde/etc.

Cap. 26. ibid. siger: End møder ens Nederpart en første Ting/
oc enten biuder Bøder eller selder Lov/ o: rætter for sig eller affbeviser/
da skal den der søger/ lade hannem stieffue andet Ting/ oc da skal hand
enten self møde eller hand Forkald. End møder hand en/ da skal hand
stieffue hannem tredje Ting. Møder hand en til Trede Ting/ da stieffue
hannem sierde Ting/ oc da skal hand hannem ret gløre/ eller mand skal
hans Mandhelge tage. *Legesupra Vocab. Høyringsdeele/ & Recess
Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 13.* som oc her med ofver ens stemmer. *Vide
infr. 2 Vocab Skytter.*

Den Norske Lov siger/ at alle Sager/ skulle dømmis effter en
Mands egen betiendelse/ oc lowige Vidn. skyr. Ting B. 4. cap.

Not. 2 : de Sager/ skal først dømmis som til Lauq Tingit ere
indsette/ oc største ere/ (forstaa Lauq Tingit) dernæst de som 2 d ere
indstæffit/ oc alle de Maal/ mand legger Hænder sammen om/ for
tvende Vidne/ om de fremkomme/ oc siden de som ringere ere. *ibid.*
End/ alle de Sager som skal bødis ofte Døtuger oc 15. marc for/ oc
de / 30. marc skal bødis for/ skulle affverais med 6. Mands Eed.
Liff. B. 15. cap. vide Vocab. Sætter Eed & Meeneed supra.

Sager/ ingen Sag maa indstæffnis for Kongen oc Raadet/
førend først er ganget Dom til Herris/ Dre/ eller Birkis Ting/ oc si-
den til Lands Ting/ oc mand haffver Landstings Dom/ med alle Vid-
ner oc Sagens bekræffenhed/ der udi indfert/ under Forsegling. *Re-
cess*

cess Frid. 2. art. 1. & Recept. Christi. 3. art. 8. Lege supra Appellatio. & Recept. Christian. 4. lib. 2. cap. 5. art. 12.

Den Norffe Low siger / At alle de Sager som Lewen icke fors-
klarer / va skal hver lade sig nøye / som Laugrettis Mænd samtycke: end
funde de icke forligis der om / da stande det som Laugmanden samty-
cker / uden Kongen oc hans Raad anderledes for Det Kiender Ting. B.
4. cap. parag. 7. Tid. Saledag.

Sager / som angaa Guds bespottelse / Item Hoer / Mord /
Droldom / eller andet saadant / bør icke ved Forlignelsemaal at under-
staas / men Retten oc lowlig Process befalis. *Recept. Christi. 4. lib. 2. cap.
1. artic. 6.*

Den Norffe Low formelder / At alle de Sager om Mandflet
oc Quidis Boldtaegt / som dømmis til fuld eller halff Mandes bø-
der oc forenis i fredelighed / til viffte Saledage oc viff. tide / da skal stie-
ge Dømme oc foreninger holdis / oc den som rygger samme Dømme
ter forligelse / inden første Saledag / eller oc icke betaler / naar Ting-
mænd legge hannem lowlige Tider fore / oc 6. Dger imellem hver tid /
da maa hand stæffnis for Laugmanden / oc dømmis freds. Ting. f.
B. 8. cap. *Lege Vocab. Saledag / pauli infra.*

End alle andre Sager / som mand forenis om / til viffte Dag
at betale / oc icke fuldtaeris: da skal den / sliig forening opbruder / be de
sin Bederpart en marc Skiff / oc Kongen 4. marc Skiff / oc ligevel
holde samme forligelse. Vil hand endda icke rette for sig / da maa hand
tilfalis til Ting / oc sagis Dorn / at sliig forligelse bør at holdis / oc leg-
ge hannem lowlige tid fore / 13. Dger / at betale / som forskrevet staa.
End / vil hand icke / inden lowlig forlagde Tid / rette sig efter Døm-
me / eller holde forligelse: da maa hand stæffnis for Laugmanden / oc
gæris freds / uden hand vil betale / *ut supra. cap. 5. ibid. Lege Vocab.
Domroff / supra. Item Lowmaal infra.*

Sager / som henhøre til Kircke Ordinangen / oc til Prowste el-
ter Lande Noede vorde indstæjnte / maa icke utilbørlige opsettis / men
off Lehnmanden oc Wijs open / effter Ordinangens siudelse / søgis oc
dømme

dømnis. *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 27. & parag. ultimo. Lege Vocab. Vroivste Noede.*

Sagemarck / er gammel Mynt / udi værd 8 Dre / hver Dre til 15 Denar / som vaar / der Daleren galt 3. marck / 10. Skilling Dan-
sk / oc nu skal være dobbelt / det er 20. skilling / eller en Nicks marck.
Vide supra Vocab. Dre.

Sagisløs Mand / er reffdydig Mand / for den Sag han-
nem med vret tillæggis. *ut*, Om mand dræber Sagisløsmand / el-
ler oc om Drabsmanden sværgis Sagisløs. etc. unde Jyd. Low lib.
2. cap. 12. & 14. lib. 3. cap. 22. & jys. Schand. lib. 2. cap. 1. 18. 25. 28. lib.
3. cap. 15. 23. &c. *Vide infra Ekær.*

Den Nørste Low siger / At den sem dræber Sagisløsmand /
hannem maa ingen Landsviist gifvis / 2. Freds. Bress / uden Kon-
gen hannem selijf benaade vil / for gode Mænds Døn skyld. *M. B. 1.
6. 1p. parag. 2.*

Sagvolder / *Accusator. Lat.* kaldis den udi Lowen / som er
for nogen Sag / at paatale oc hende Dom. *Alis*, Effermaals-
Mand / naar Drab skal forfølgis / *ut suo loco.*

Sagvoldere / *actor. Lat.* skal hafve Jgild oc Ewigld / oc hvels
Lowen hannem tilholder / aff Tyffvens efferlatte Formue / saa vijs
den Land tilstrecte / forloddis udlagt. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art.
1. parag. 1. & 3. Lege Vocab. Tyff / item Effermaals Mand supra.*

Salle dag / det Ord findis i den Nørste Low / oc bemercker
effer Lextens anledning / den rette forlagde Dag / som noget / enten eff-
ter afflagde Domme / skal fyllist gioris / eller oc noget / effer Fredelig-
heds Foreninger / *Contract* oc *Affsked* / til visse tider skal erlæggis oc
affbetalis. *Lingf. B. 6. cap* siger der om : End / hardis hand / oc vil
icke ret giorre / effer som hand er tildemt / eller inden des halff Maanet
effer næste Salledag / da skal Laugrettis Mænd aff Bygde Ling /
lægge hannem trende sinde tid fore at fyllist giorre oc bøde / oc 6. Vaer
imellem hvert tid. Væber hand icke / inden samme trende forlagde Li-
der / da maa hand stæfint for Laugmanden / oc hand være plictig / for

flig hans Modvillighed / at dømme hannem fredløs. *Lege Sager paulo supra.*

Salpeter oc **Krud** / *nitrum & pulvis nitratus. Lat.* der om findis *Christ. 4. Mandat oc Forbud / udoanngen oc publiceret Anno 1697. den 5. Julii. Udi Christ. 4. Recess. lib. 2. cap. 12.* forbiudes / baade Jyd oc Ud landijske / neget Salpeter eller Krud / aff ripet af udjpris: Hvo der imod bestatis at giorde eller handle / de hafve forbrut althois de i saa maader hafve med at fare / oc der foruden straffis som de er medvillig imod hans Kongl: May: naadigst Mandat oc Forbud giorde oc handle. *Lege supra Vacab. Krud.*

Salpeter-studere / som aff hans Kongl. Mayest. antagne oc bestitte ere / maa ey forhandle eller selge noagen Salpeter / hvo som bestatis at handle eller sigde med dennem / skal tiltale for Hiemmel / oc icke berfere som for whiemmele / *codem loco.* Men aff Borgere oc Lønder / stande en hver frist for / sia Salpeter at tilforhandle / dog maa det i se / imod forbud / udfæris. *ididem.*

Salse / der om talis *in textu juris Cimbr. lib. 2. cap. 58.* det er Wondens Tidhus / hvor udi hand haffver Gou / Bryggers / oc Kølne / hvilcket Hus gemeenligen tilluclis med Træ i incker / Skoder / Hvirveler aff Træ giorde / eller med løse Træ nagler / oc icke med Laase / dog sommesteds) *pete eodem lib. & cap. Allegat.*

Salt / *Sal. Lat. per se intelligitur* / det maa en hver Leilending i Norge vircke / saa meget hand behøfver til sit Hus behoff / oc ey meere uden hvois hand der foruden behøfver / at sigde sig Desfor for til sine Huse. *L. L. B. so. cap. parag. 5. Lege Leilending infra.*

Salt et Risd / *salsamentum. Lat.* maa ingen / i hvo det vare Pand / her aff Riget udføre: hvo der med befindis at giorde / haffve forbrut Varene / oc der foruden straffis / som den sig modvillig imod Kong. Forordninger forholder. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap 12. art. 1. Lege Forbudne Vare supra.*

Sambfund sigis i Norge / om Sambling eller Selskabsbrug / med Sisterj eller anden brugelse / Jorddroffen til skade / som udi
Loven

Loven forbindis saaledis / at ingen maa giøre Sambfund eller
 Skifts: brua paa nogen grund / oc en indløbe paa anden Mand
 Skov eller Marck / enten at hugge Skov eller bryde Hessel / Teg eller
 anden Træ / eller oc tage Olden eller Dødder aff Træerne: Hvem det
 gior / bøde til Jorddrocten 4. Marck Skiff: Er Skaden større end 4.
 marck Skiff: / da bør den det gior effter 6. Mandis sigelse. *L. L. B. 50.
 cap. par. 9. ut. Lege Vocab. Argerne supra.*

Samblet eller Sambling / *vel Forsambling / idem, latine
 Conventus*, kand sigis: naar Herrismandene aff nogen synderlige
 Aarsage forskrifvis / eller sammenfaldis / noget paa meenige Mand
 gaffn at tale eller forhandle / eller oc naar Skat skrifvis. *Aliis: Fors
 sambling kand oc kaldis Bryllup / Varsel / oc deslige Sammenkomst.*
 End oc saa naar en god Mand Siener sanelit oc sammenfaldis / at
 giøre daglige Arbeide. *Item, i Kirck: paa Ting / eller andensted hvor
 Retten holdis. De his vide Jydske Lov lib. 3. cap. 22. Aliis Samb
 ling eller Stempning til Dyr: sunde lege infra Vocab. Stempning.*

Sambspilind / o: fuld Saffind / Gode aff Fader oc Moder.
*Jus Seland. lib. 1. cap. 17. & 15. Vide Godskinde paulo infra. Item
 Skaan Lov lib. 1. cap. 28.*

Samfrænder / *Consanguinei. Lat.* skulle være 12 gode / ær
 lige Mænd / de som næst i Slekt til Fader oc Moder / til frænders
 Sed at gior / etc. Sambfrænder / skulle oc saa stiline imellem Børn
 om Særkuld / om Afsve oc Jord Jyd. Lov lib. 1. cap. 16. *Jus Seland.
 lib. 1. cap. 19 item cap. 20* siger: Om Samfrænder ere døde / eller oc
 ere uden Lands / saa deey kand være til stede / oc giøre Det imellem Bør
 nene / da skal næstis de bedste Mand i Byen ere / som kand ofver være oc
 giøre Børnene Ret. *Vide lib. 5. cap. 3. ibid: Lege Vocab. Sandmand /
 Item Fana i Høe supra.*

Samfrænder skulle ved d:ris Sed udgiøre Arff imellem Sæ
 skinde / om de det begiere / saa oc om der kommer trætte imellem Sær
 kuld / da skulle Samfrænder giøre det Faderne / oc det Moderne:
 oc det Skib. jord / der de ville at igien forvættis. End / blifver der træts

te imellem Børn oc Moderen / hvilect. Fædrene er / oc hvilect Mø-
derne ere / da vidne hun det med hendis Frænder / fordi at Børn kand
der med intet affoldnis/der som de ofverleſe deris Moder. Samme
Lover / om Fader lifver / 2: trætter / med ſine Børn / da vide hand oc
med ſin Frænder. Jydske Low *lib. 1. cap. 10.* Skaan. Low *lib. 1. cap. 27.*
Befalning til Samfrænder / i de Sager de ſkulle dømmes udi / den
ſkal tagis alſi begge Parter. *Vide Recept Friid. 2. art. 2. parag. 2. 3. & 4.*
& *Commiſſarier ſupra.*

Sandhed / *Veritas. Lat.* ſkal være rigere oc fierer end Loven.
Jyd. Low *lib. 2. & cap. 7.* Ingen Lov er ſaa god at følge ſom Sand-
hed / men hvor mand jeffver eller lifver om Sandhed / da ſkal Loven
oplede / hvilect Sandhed oc Ret er / *in præfat. parag. 1.* Skaan. Low
lib. 4. cap. 13. ſiger / At Gud oc Samnydhede / 2: Sandhed / bør at
actis meere end Jord. *Vide Text. præ. allegat.*

Sandmand / er et gammelt Danſkt Ord / ſom paa Latin kal-
dis *veridicus*, en ſandrue Mand / oc den ſom ſiger Sandhed / oc
det ſom ſandt er / oc hafver et ærligt / oprigtigt Mæſin oc Rycte / hand
maa / effer Loven / ey være Landboe / oc ey mindre end felligs Brydie /
oc den ſom hafver Ejendom i den Tierding ſom hand er Sandmand
udi / oc boer udi ſamme Herrit. Jydske Low *lib. 2. cap. 1.* *Jus Seland.*
lib. 1. cap. 32. formelder / Om Søn er aff Landfaren i Dieniſte / oc Fæ-
der deer diſ imidler tid / kommer Søn igien oc kræſver ſin Hofvold /
oc de ſige / at hand ſick den / da ſkal mand næfne 12. Sandmænd / for-
ſtaa / Erlige oc vederheffelige Mænd / (om ey ere Frænder til) ſom ſkal
ſvære hannem: enten til Arſve eller fra / etc. *Vide cap. allegat. & ſupra*
Samfrænder.

Sandmænd ſkulle være otte udi hvert Herrit / oc 2 udi hver
Herting / oc maa ey hafve baade Lehn oc Sandmænds Eed / det er /
maa ey være baade Herritſoget oc Sandmand. Jyd. Low *lib. 2.*
cap. 1. Ingen Mand maa dem afftage / uden om de forſvære deris
Væſtled / eller de tage meere Heſteleje / end deris Ret er. *ibidem.* Kon-
gens Væſt ſkal liuſe Sandmænd / udi det Herrit / ſom de ſkulle være

re Sandmænd / oc Kongens Embedsmand / (forstaa Echnemand) paa dette sted / skal dennem udi Eed tage. *Jyd. Low lib. 2. cap. 4.*

Sandmænds Eed / som hand skal gøre / naar hand i scttis (beskriver Lewen saaledis) Saa sandt hi hve hannem Gud / at hand ey skal giøre for Gafve / eller for Frænd, Nab eller for Wild / andet end det retteste oc det sandeste / der hand veedi hans Sandemands Eed. *Jyd. Low lib 2. cap. 4.*

Sandmænd / skulle være om Manddrab / om Ufflygt / om Quidtetagt / om Herverck / om Mactskædet / om Saar / om Guds Husis Eyedom / oc om Baand / *Jyd Low lib 2 cap. 2. Recess Christi. 3. art. 27.* formeider / At ynd som vil deele om Eyedom / hand forsøge det som Eyendom bvs at vælde / etc. *Lege / repr. Eyendom.*

Sandmænd i Birck / ubi Jydland / etc. skulle til scttis aff den som Bircket tilhører / hvilcke inden 6. Uger efter Gierningen er sket / skulle at gøre veris Low / sammeteds til Birckes Tinget / eller som maner Sandmænd / y til / med mindre oprejsning i Sagen for hørets. *Wrecke Act art. 7.*

Lowmaal med Sandmænd / fuldrifvols ey mindre end 6. Uger / fordi at der skal tre Ting til / oc halff Maanen imellem hvert Ting: Paa det første Ting / skal mand luse sit Lowmaal / oc klage paa hvis Drøft eller Skade mand hafver at befleae / oc da leggis den halff Maanes Ting fore / oc skæfne Sandmænd til / oc paa tredje Ting siater en / oc anden svarer / oc lader Vidne truge eller lunde / oc Sandmænd ere lowlig tilfræfforde om at svare / oc da skal Dem gaa / at de bør at svare: Siden dømt er / (forstaa Følging paa det) maa de ey forlade at svare / under deris Værløvs fortab. *Jyd Low lib. 2. cap. 6.* Maa ey heller forholdis længer end 8. Uger / efter oc lowligen ere opkræfvere / hvad heller Eftremaal om Manden / moder eller ey *Rescriptum Christi i vii 4. sub d. c. Kolding / den 14 Augusti 1590. Lege infr. Vocab. Stæffnis. Item Eftterm. al supra.*

Sandmænd oc Ransenssalinger maa sticke om alt det de

ere lowli ze tilkræfft / alle Mars tide der Ling holdis / fordi at Mordere oc Tyffve oc Ransmænd / skulle aldrig Fred hafve / tht de frede ingen Mand. *Jyd. Low lib. 2. cap. 6.*

Sandmænd / naar de ere til gænte at svære / (det er Fylling paafat) da maade ey lade at svære / de maade ey gaa aff Ling / før end de giøre deris Eed oc Tom / under deris Voesslods fortabelse. *Jyd. Low lib. 2. cap. 5. & 42. Lege Vocab. Næffninger & Fylling supra.*

Sandmænd eller Mæssa / som th. Vye eller Virecke Ling opkræfvis / de giøre deris Eed sammesteds / oc udi steden for Sandmænd / brugis i Sietland / Slaane / oc Sma Landene den sedvanlig process, ved Vye eller Vireckefogdens Dom / Oldingers / 16. eller 17. Mænds opkrævelse til Vye eller Virecke Linget / om Vireket saa floert er / at der udi aff Lowfaste Mand land hafvis / eller tagis de aff Herredet / saa vijt ey aff Vireket er at bekomme / dog Bøderne oc Virekerettigheden osver alt Riget / forblifver ved et / oc udi et Land som i andet udgifsvis. *VireckeRet art. 8. Lege supra Vacab Femten Mand.*

Sandmænd skulle svære paa Lands Ling / om Manddrab / om Qvindetægt / om Herberck / om Affhug / oc om mand vorder ført med Vold aff sit Frelse. Men paa Herrts Ling skulle de svære om Guds Husis Eyendom / ved Bonden / om Saar / oc om Marckeskuel. *Jyd. Low lib. 2. cap. 3.*

Sandmænd / ville de svære en Mand til Dod / da bede de dem saa sant Gud hielp / at den Mand enten hafde Saar eller Hug / eller vaar nodt til at verie sit eget Dyff / eller sit eget Gods / oc bvr fordi sin Fred at holde. End / ville de svære hannem Kredles / da skulle de svære / at hand dræbte Sagsløs Mand / oc er fordi skyldig sin Fred at miste. *Jyd. Low lib. 2. cap. 12. Lege Bane / supra. Item cap. 14. lib. 2. som formelcer / hvorledis Sandmænd skal svære om Affhua / nemliq / at hand tog Sagsløs Mand / oc ledde hannem til Stock / oc hamlede hannem / oc er fordi skyldig sin Fred at miste / fordi hand maatte saa vel*

tage aff hannem Liff som Lemmer. End ville de svære hannem til bod/
da skulle de svære / at i den Vey de mottis / da vilde hand en Liff
aff hannem tage / oc en Lemmer / oc det sceede aff Waade / oc
er skyldig derfor sin Fred at holde. *Cap. 15. ibidem siger / At
Sandmænd maa svære om allehaande Affhug / saavel Vye som
andet Lem / oc hvort som fierdings Mandbod bødis for Affhug / der
maa mand sværis Fredløs for. Lege supra Vocab. Affhug.*

**Efterfølger fornemmeligen / hvor om Sandmænd
eller Næfni skulle svære / saa oc udi hvad Sager
deris Embede oc Lov udfræfvís.**

1. De skulle svære om Manddrab. *Jydske Lov lib. 2. cap. 2. 3.
Recess Christian. 3. artic. 21. & 23.*
2. Om Affhug / det er / affhugne Ledemod. *Jyd. Lov lib. 2. cap.
14. 15. lib. 3. cap. 25.*
3. om Voldtagt. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 33. lib. 2. cap. 16. 17. & 30.
Gaards Ret artic. 15.*
4. Om Marckestiel oc Herrisstiel. *Jyd. Lov. lib. 2. cap. 21. Re-
cess Christ. 3. art. 27. Landfestn. Frid 2. art. 42.*
5. De skulle svære om Herverck. *Jyd. Lov lib. 2. cap. 29. 30. 31.
32. 33. 34. lib. 3. cap. 41. 48. 49. 50.*
6. Om Saar som giøris med Kniff. *Jydske Lov lib. 3. cap. 22.
Plura cap. 27. 29. 30. 31. 32. 33. 36. 37.*
7. Om Kirckens Jord / om den gielder meere / effter ret Vyses
vurding / end en marck Sølf. *Jydske Lov lib. 1. cap. 44. Vide Recess
Christ. 3. art. 27. &c. item Eyedom supra.*
8. Om Waand oc Fangsel. *Jyd. Lov lib. 2. cap. 95. 99. & Jur.
Salend. lib. 2. cap. 23. lib. 5. cap. 34.*
9. Item, om nogen bortsværis med vold / aff sin Frelse. *in textu
Cimbr. lib. 2. cap. 2. 3. & 30. & Ford. parag. 91. in Glossa lib. 3. cap. 37.
Require infra Voldsværel.*
10. De skulle oc saa sværge om Siate Gasve. *Jydske Lov lib. 3.
cap. 46.*

11. Demaa sværge en Mand til fem Saar oc ey flere paa en tid.
juxta text. final. juris Cimbr. lib. 3. cap. 30. Skaan. Low lib. 5. cap. 14.

12. De skulle svære om Sagisløbsmaal/ det er/ de skulle frij den/ som med vret beskyldis for Manddrab. *ut in Constit. Erii Regis 2. Jyd. Low lib. 2. cap. 12. Jus Seland. lib. 3. cap. 23.*

13. Sandmænd/ eller Næfninger/ maa svære ofver Udelen/ saa vel som ofver andre Rigens Indbyggere/ Vold/ Herverck/ Husfred/ Gaardfred/ oc saadanne 40. Marcks Sager/ som icke gielde paa dertis Liff eller Ere. Obne bressi *Christ. 4. Anno 1590.*

Sandmænds Løn oc Hesteleje/ er/ efter Lowen/ en halff marcß Sølf/ som er efter gammel Mynt 2½ß. Grot/ men nu/ efter Myntens forandning/ 45.ß. til alle Otte/ thi en marcß Sølf er 5. skill. Grot/ eller en Epdie marcß/ som *Glossa* det forklarer. *Jyd. Low lib. 2. cap. 5. vide Vocab. Hesteleje supra.*

Nota: Om Sandmænd opkræfvls at sværge paa atskillige Personer/ som udi en giernning hafve været samraadige/ bør de dog ey meere end een Hesteleje/ men ere de i Giernningen atskillige/ saa ofver en hver i sær skal sværgis/ da fange de særdeels Hesteleje/ for hver Person/ etc. *Lege Vocab. Hesteleje supra.*

Sandmænds Faldsmaal/ om de vorde selde/ er aff en hver/ 3. marcß Vonden/ oc tre marcß Kongen/ oc dertis Boeslod til dertis Herskab. *Ex Receß. Christ. 3. art. 27.*

Sandmænd forgiøre dertis Embede oc Boeslod/ om de vorde der i prøsvede/ at de tage meere Hesteleje/ end dertis Keer er. *Jyd. Low lib. 2. cap. 5.*

End stielies Sandmænd ad/ da skal det stande som de sieffte giorde/ uden saa er/ at ofte aff de beste oc sandiste Bygdemænd vidne/ at de hafve giort wlow oc vret. End/ svære de alle et/ oc dog saa aabenbare fore dem om Meen/ at hver mand det veed/ saa som/ om de fore den Mand til anden Mand Bane/ der ey da vaar i den By/ der hijn vaar dræbt udi/ eller ey i det Land/ da maa de dog vel dertis Boeslod forgiøre/ fordi at Sandhed skal være rigere oc kiere end

Lowen. eodem lib. 2. & cap. 7. *Lege Vocab. Beste: Bygdemand/*
supra.

Sandmænd/ Oldinger eller Næfni/ som svære paa et Ting/
oc de andre ey ere til stede/ men lowlige forhindrede: da skal deris
Forsald eller Skudsmaal giøris saaledis/ at de ere i lowtlge forsald/
eller oc viste ey det Ting at møde/ oc saa skulle de svære det næste Ting
efter/ eller igien giøre lowtlge Skudsmaal. End svære de ey tredie
Ting/ effter de andre fore/ da tabe deris Boeslod/ om de vaare inden
Lands/ oc uden Siugeseng. *Jydske Low lib. 2. cap. 7. Skaan. Low*
lib. 4. cap. 7.

Sandmænd/ Næfning/ Eyermand eller Oldinger/ om de
sværge nogen til Skade med wret/ saa vijt den Jydske Low recker/ da
hafver Landsdommer mact/ om det aff hannem begieris/ at opstæffne
beste BygdeMænd/ som dennem maa felde/ om de haffve giort wret.
I lige maader holdis i Sieland/ Skaane/ oc andre Lande/ saa vijt som
Sielandis oc Skaanske Low recker/ om Oldinge oc Næfni. *Handfest-
ning Frid. 2. art. 27.*

Ey heller maa Sandmænd/ Oldinge eller Næfni/ svære imod
Low oc Lawhæft/ i men de ere ved fuld Mact oc wfelde. etc. *Recess Chri-
stian. 3. art. 27. Lege Vocab. Low oc Lawhæft/ supra.*

Sandmænd/ Næfninger/ eller Eyermand/ maa ey sværge
om Eyendom/ men hvo som vil deele om Eyendom/ hand forfølge det
til Herris oc Lands/ Ting/ oc for Rigenis Cansler/ som Eyendom bør
at deelis/ oc vinde først Grunden/ oc siden det der twistis om. *Recess*
Christ. 3. art. 27. Handfestn. Frid. 2. art. 42. Lege Vocab. Eyedom
supra.

Sedvane/ *consuetudo. Lat. er* Rijs oc Stick/ eller oc gammel
Brug oc vedtægt. *Christiani 3. Recept art. 2. Indeholder/ at Adelen er*
forpliet/ at følge Kongens egen Person i Krig/ uden Riket/ dog skal
*hand holde dennem uden deris Skade/ effter gammel Sedvane. Ar-
tic. 3. ibid. formeldis/ at Jule helligt/ skal heldis effter gammel Sed-
vane/ etc. Bønderne skulle oc saa tiende/ cfter gammel Sedvane/*

ibid. art. 5. Adelenß Lieneer skulle age Kongens Fædbur/ effter gammel Sedvane. *Handfestn. Frid. 2. art. 6. Alias usedvanligt/ som paa findis med Adelige Begravvelser / affskaffit. Fria. 2. Recept art. 9. parag. 2. Item Forord. Frid. 3. Dat. 11. febr. den 24. Septembr. Anno 1651.*

Not. 1. Ellers kand gammel Rijs oc Brug/ vel i nogen maader efterfølgs/ i de Sager som i Loven ey findis klarlig specificeret oc antegnet/ effter en hver steds gammel Herkomme/ Leplighed oc Sedvane. *ius ubi defecit, ibi Consuetudo vim legis obtinet, in Glossa. Jydske Lov lib. 1. cap. 1.* Hvor ingen skrefven Lov oc Ret er/ der gielder Vane oc Brug / naar den ey strjder imod Guds oc Naturens Lov/ thi den Sedvane eller Brug / som er aabenbare imod Gud oc Retten/ bør ey at efterfølgs/ men affskaffis. *Privileg. Christ. 1. parag. 3. 14. 15.* Vdi det Førstendom Slesvold/ som tagis til Lehn aff Danmarkis Krone/ *juxta Privileg. Christ. 3. parag. 1.* der skal olle Sager/ effter Kong Voldemars Lov/ oc gammel Brug / saa oc i det Førstendom Holsteen/ effter Landsens Rijs oc Sedvane/ rettes oc dommes. *Loco allegat. vid: Recept Christ. 4. lib. 1. cap. 4. artic. 3.* hvor Sedvane duer intet / med mindre *Fundationes* eller Kongel. *Privil.* med udtryckte ord/ det *in specie* tilegner: *Lege Procuratores Templorum supra.* Ingen ulovlig Sedvane maa følgs/ med en rettis effter Loven. *Allegat. Recept. lib. 3. art. 6.*

Seed / semen. Lat. kaldis alle slags Korn eller oc andet som faals i Jorden/ i den forhaabning/ at det igien skal opvoxe. *Jyd. Lov lib. 2. cap. 72. Ager Man supra.*

Sengeroc/ eller oc Sengeroffidom: kaldis de Vøder i den Dorske Lov/ som Drabsmanden skal giiffe den Dødis Hustru/ effter Dannemænds siqelse/ for hendis Mands berøvelse aff hendis Seng. hvileket aff Riigens Sænbeler i Norge er forklarit/ at skal være 3 Rixdaler / iblant den gemeene Mand. *Hinc Bennegasve/ i Danmark kaldet:* De skal saaden Sengeroffs Vøder eller Gafve icke tagis aff Boen/ den Dødis Arvinger tilkommer/ men aff Drabsmandens eget.

eget. Recker icke Draberens Gods til/at betale baade Vøder oc Le-
gengield med / da mindstis det for dem begge/ effter Antals regning.
Lege Vocab. Tegen Giæld infra. Item Norsk Low M. B. 11. cap.

Sette oc Rette / forstaa / Biscops Næfninger i gamle dage/
som fore nogen til Skade med wret / oc blefve dersfore fælde / da skulde
de sette oc rette ved Kongen / som andre Næfninger / det er / de skulde
udlegge deris Vøder oc Faldsmaal til Kongen / som andre Næfning-
ger. *Jyd. Low lib. 2. cap. 79. Lege Vocab. Feldmand / & Recept Christi.*
3. artic. 26.

Settings-Hafne / det vaar i gammel Dage / den siette part
aff et Hafneleg/eller 2. Mand i Lething / som Vonde (der self Jord
hafde) skulde udgiøre aff 4. Marcß Sølff i Jord. aff 2. marcß Sølff
i Jord / skulde udgiøris Soltings Hafne / som var een Mand / men aff
mindre Jord end 2. marcß Sølff / giørdis en Lething. *Jyd. Low lib. 3.*
cap. 12. Med Landboe hafde det sig anderledis / som det 13. cap. ibid.
udviiser. Hvor om besee text. praalleg. item supra Vocab. Landboe.

Settings / er et Maalekar / til at maale Rug / Korn oc Salt
med / hvor aff 12 Settings skal giøre en Lønde / som en Setting
er en halff Skeppe ret Maal / saa store at 2. Settings giøre en Skep-
pe / oc sex Skepper giøre en Lønde ret Maal : De hvor Mele eller
Søld beugis / da rettis de effter Lønden / dog at Lallet er lige / effter
som i hver Byadelag seldanligt været hafver. *Norsk Low K. B. 29. cap.*
Lege Vocab. Maal supra.

Ser-vger / der udi bestaar alle Lowmaals hylfigiørelse udi
vøris Diet / ut : Lowmaal med Sandmand / udi giøris en mindre end
sex Vger. *Jydsk Low lib. 2. cap. 6. Dircke Diet 11. 7. Lege Low-*
maal Item, Ingen Dommer maa opsatte nogen Sag længer end
sex Vger / etc. Recept Frid. 2. art. 5. ut suo loco. End den som bliffver
fæld / til 40. marcßs Sag / hand. hafver sex Vger / at 100 emme eller at 100
de. Recept Christi. 11. 3. artic. 26. End / om nogen Dirckefoget / som til
Lands- Ting tiidsømmis hans 40. Marcß Vøder at udgiøve / for
hans Forseelse / de skal udleggis inden sex Vger / etc. unde Vocab.

Wætsfoet / item Bircke Ket art. 5. Vide Salledag supra. Hvorle-
des Sex Wger næfndis oc brugis udi Rigens Ket/ det findis ibid. ar-
tic. 1. 2. 3. Item artic. 29. 31. 42. 56. 65. 66. 67. 69. 70. 71. & 72. Om
Sex Wgers Barsel oc Stæffning/ set art. 14. 20. & 21. ibid. Dom-
men er falden.

Sex Wgers Paamindelse / i Rigens Ket / maatagis effter
 Kongel. Mayest. oc Danmarckis Rigis Raads Dom/ saafremt den
 Skjeldige ey i rette tide fuldgjører Dommen. Rigens Ket art. 1. Dog
 skal vidis / at ingen bekommer Sex wgers Paamindelse effter aff-
 sagde Dom/ sørend den Herredags Ketter. Sing hafver ende. *ibid ar-*
tic. 2. End retter den ey som tiltalis / inden sex Wger/ effter Paa-
 mindelsen er brut oc læst/ da hafver den for Sagen ey/ fremdelis at ta-
 ge Laugdags: bresve till Indførsel. art. 3. *Lege supra Laugdags:*
Bresve.

Sixle: gaffve / der om taler Jyd. *Low lib. 1. cap. 39. & lib. 3.*
cap. 45. 46 Jus Seland. lib. 1. cap. 30. lib. 5. cap. 10. jus Eccles. parag. 7.

Sixle gaffve / *ref. 2mentum, legatum. Lat.* kaldis alt det som
 et Menniske paa sit Øderste gaffver eller Testamenterer / Gud til are/
 de Fattige/ saa oc Kircker/ Skoler/ Hospitaller/ til Erbst oc Opholde
 Hvorledis der med skal holdis oc omgaais/ det findis *locis praeallegat.*
Lege infra Testament/ & supra Gaffve.

Sixle Ringen / kaldis i den Øderste Ordinant / Affgudiff
 Bæsen oc Gierning/ orstaa/ at saa snart Aanden slipper aff et Men-
 niske/ oc det døer/ da søge de Lefvendis strax Kircken oc Klockerne / oc
 meene de sig/ at ville ringe Sixlen ind i Himmerig/ oc giøre det paa
 en wmaadelig lang Bæsen (to/ tre eller fire Limer) ja end oc saa som-
 me heder i Danmarck/ saa vel som i Norge/ etc. hvorfor saadan Six-
 le ringen/ effterdi det icke er andet end Bantro oc Bildfarelse/ er det
 udi for. Ordinant/ gandske forbudit/ aldelis at skulle affstæffe/ oc
 iugn Ringen meere tilstedis / end naar de Døde bærts till Græfve:
 Jys som icke der med lader sig nøye/ de skal aff Øffrigheden sættis til
 rette/ oc straffis. *Dist. loco fol 55. Hinc.*

Siæle Londe/kaldis det *Bl*/som drickis effter Begravelsen/
som skal være den Døde til ære/oc kaldis derfor iblant *Bønder*/*Æres*
Bl/som de endelligen vil hafve/for de være oc følge Lijget til *Jorde*/etc.
hvilckef drifois med stor misbrug paa somme steder i *Danmarck*.

Vdi *Norge*/oc synderlig i *Norland*/skal i lige maader forduum
været huldet/saadan *Drick* oc *Bl*smaal/som de hafve kaldit *Siime*
drick/ det skal være/ at de drucke/ den affgødis *Siæle* skaale / der
med at forhielpo hannem til et got *Herberge*/etc. Hvilckef bør iblant
Christen Folck aldrig at tænckis/end sige at brugis. De der saadant
giøre/ere *Bantroens* Børn/ thi det er icke *Christen* Mand/ men
galne oc affsindige Folckis Sedvane/ oc Skick. *Dist. Ordinans*/
fol. 56. & 57.

Sigte / er at *Sage* oc bestynde en ved *Eed* / *de quo vide supra*
Bogs-*Eed*/hvilckef aff *Alder* hafver været megit brugellig inden *Etne*
ge/oc i *Kettergang*/ som er at see fornemmeligen i den *Jydske* *Low*/
thi naar nogen bleff sigtet eller bestykt for *Drab* / *Ran* eller *Lys*
verj / *Item* *Boldtægt* / *Lønneye* / *Herverck* / *Helligbrøde* / *Waan*
desag / *Saar* / *Falst* / *Agterfred* oc *Troldom* /etc. Da skulde den
Sigtede være forplattet/ enten at befries eller feldis ved *Sandmand*
eller *Rætt*/ *ut lib. 2. cap. 6. & 9. om Manddrab* / *cap. 17. 18. om Bolds*
tægt eller *Lønneye* / *cap. 25. om Maudbod* / *cap. 34 om Herverck* / *cap.*
40 41. 42. om Ran. cap. 40. om Helligbrøde oc Blodvide. cap. 61. om
laant Gods. cap. 68. 69. 71. om Lowfeld Mand. cap. 80. 83. 84. 85. i vis
ge maader om Helligbrøde. cap. 87. 91. 104. 107. 109. 110. 115. om Lys
verj oc Waandesag lib 3. cap. 31. om Saar. cap. 47. om Agterfred.
cap. 64. & 65. om Falst/ & cap. 69. om Troldom. Jus Seland. lib. 3.
cap. 16. siger / At den som sigtis for Saar/ skal giifve 3. Syfter Eed.
Viae Slaan. Lov lib. 5. cap. 23. & 38. Item lib. 7. cap. 10. & 11. lib.
15. cap. 4.

Recess, *Christ. 3. art. 20.* formelder: *Sigter* oc den ene den anden
for nogen v:ærlig *Sag* til *Linge* / for *Dom* / eller udi nogen anden
Forsamling / oc det icke kand bevijis hannem o:ffver/ da deelis den/ det
sagt

sagt hafver / derfor som en Løgnere. *Christiani 4. Recept lib. 2. cap. 6. art. 20.* kalder det en stoer Misbrug / som hid indtil inden Ting er tildragit / nemlig / at hvo nogen Sag gifver / oc sigter med Eed / den da som Sag gifvls / i lige maade ved sin Eed benectet / oc naar nogen Vidne aff den ene part først / blifve samme Vidne aff den anden part benectet / saa Guds Naamn fast i alle Sager misbrugis paa enten sider / oc en part gaar Meen Eed / hvorfore alt saadant sammesteds er affskaffit / oc ingen vjdere Eeder tillat inden Ting / end saa vjt Lowen oc Retten fordrer oc tillader / hvilleke oc saa aff Dommerne først skulle tilstedis at giøris / etc. hvor om see under det ord / Eed / & *infra Voc. b. Vidne. Item Norff Low L. L. B. 22. cap. in text.* Men hvortedis Sigtelse oc Sag gifvelse / saa vjt Low oc Ret udkræfver / skal sværgis paa Haand / det findis under det ord *Fylling supra. Item, udi den Skaan. Low 7. B. 11. 12 oc 13. cap.*

Den Norffe Low holder meget med Sigtelse / dog der tvert imod siger hun / udi *M. B. 21. cap.* Hvem som sigter anden for wærlig Sag / oc kand det icke skieligen hannem ofver bevise / da bøde 4. Marc Sølff til Kongen / oc til den hand sigtet efter 6. Mænds Dom. *parag. 1.* End sigter mand andens Hustru / at haffve ligget hos anden Mand end sin Bonde / eller hans Daatter / Syster / eller anden ærlig Pige / at hafve ligget hos Mand / oc kand det icke lowligen bevise / da bøde Kongen 4. Marc Sølff / oc blifve en Løgner derfor / oc gielde den hand sigtet / efter 6. uvildige Mænds Dom. *Dict. lib. 6. cap. parag. 2.* End sigter mand anden / at hafve faaet hans Guds oc Verge / hannem var fratagen / oc siger hyn Den derfor / da verge sig med 6. Mænds Eed : Kalder hand ad Lowen / bøde Kongen 4. Marc Sølff / om hand viste det var staalet. *Luff. B. 7. cap. parag. 2.*

End / Sigter Umbodsmanden Bonden / at Lyfven var hos Raasterne der hand tog dem igien / da skal Bonden haffve Vidne der imod. Thi Bonden maa icke tage sit Guds igien / oc lade Lyfven slippe / Men er Lyfven en hos Guds sit / da maa Bonden en heller tage det / uden hans Naboers ofverværelse. *Dict. Luff. B. cap. 7. parag. 1. Lege Voc. b. Stellet Guds infra.*

Eielff:

Sielff Ehere: Jordengne Vænder i Danmark/eller oc Od-
del i Norge/*quæ lege suis locis.*

Sildfiskende / der om talis fornemmelige udi den Norffe
Low /ta.aledis / Farer mand i Sildfiskende / da maa mand opdrage
sit Redskab / oc sætte baade paa Ager oc Eng / hvor hand vil ufor-
meent / vog skal hand hafve det afført at Sommermaale / det er Som-
merens begyndelse / som regnis for den 14. Aprilis, som L. L. B. 1. cap.
forklarer / er icke da alt afført / da bør Landdrotten aff hannem der lig-
ger paa hans grund / hvad hand vil hafve enten Landnam eller Sild /
om hand tilforne hafver sagt hannem at afføre. Alt hvis anden ska-
de som Fiskere giøre i Sildfiskende / det skulle de betale effter 6.
Mæns Dom / hvad heller det skeer inden Gierdis eller uden. Vilde
de icke betale / da bøde der til med Landnam. *Lege Vocab. Brand. Item*
L. L. B. 45. cap.

Nota: Alle de Vrøde som skee i Sildfiskende / skal soaris sør-
end mand farer der fra / eller skal Skipperen staa til rette for hans
Folck / i hvor hand blifver funden. *cap. 46. ibid.*

End / tager nogen Sild aff anden Mands Garn / oc inagen aff
hans eget Folck er hos / da bør den Garnet ener / ald den Sild hand
førde i Land / som afftog Sild ulovlige: Men risver eller stær hand
andens Garn med villie / oc tager Sild aff / da bøde Garnspilde / oc
Silden med / oc der til fuld Ret effter Lauqdomme / oc Kongen en
Marck Sølf. *cap. 47. ibid.*

Inagen maa giøre anden forhindring paa hans Fiskegarn / der
som først kaster sit Garn ud / skal hafve først Dretterum / eller fiske
den hannem til beste / som gjorde hannem Forkast / Men blifver Dret-
ter der ofver spildt for dem begge / da bøde / den Forkast gjorde den an-
den / Ret effter Lauqdomme / oc en hver hans Vaadsmand / en Bre
Sølf / til den andens Vaadsmænd. *Dict. L. L. B. 48. cap.*

End / kaste de begge ud tillige / da behøide hver som hand faar /
uden den ene kaster ofrer den andens Garn / Men stær det anderledis /
da fiske til halsnet / i hvor megst de faar. End blifve Garn sammen aff

Storm eller Strøm / da skulle de sfielles at / saa ingen for Skade / om mueligt er. Kand det icke skee / da hafve baade skade / uden en aff dennem hafver voldt det. *ibid. parag. 3. & 4. Lege Vocab. Langvaæd supra.* Hverledis Adelen maa bruge Eildsfiende / det læris *Christ. 3. Receß art. 32. & supra Vocab. Adelen.*

Siuig / *ager. Lat.* den sem liager paa sin Sottefeng / hans Forfald eiler Skudsmaal kand giøris eller soærgis med rette / efter Lowen, *Jydske Low lib. 1. cap. 50. jure Schand. lib. 3. cap. 26. Lege Forfald supra.*

Siuus-Mænd / kaldis de Mænd / som aff Linge blifve opkræfvit oc udmælte / til at siune oc see nogen Hus / Gaard / Jord / Marek / Skow eller Eyedom / eller oc at siune den som kand være dræbt / slagen eller saargtort / eller oc udi andre Sager / saa vijt Siun fornøden fordris at skee / sørend til Linge udi Sagerne kand kiendis oc dømmis. *octo viri cognitores. Lat. Lege Grandste supra. & Jyd. Low lib. 1. cap. 57. Item Receß Frid. 2. art. 2.*

Saadanne Siusmænd / bør deris Siun oc Sierning inden Linge at affsiige / saa lowlig oc Retfærdig som de acte at forsvare / om vjdere paa skadis / effter den Løxt / dennem gemeenligen aff Linge blifvoer Skriffstigen medgifsven. *Lege Vocab. Asiun.*

Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 2. formelder / at ingen Vorn som uden Ecteskab ere avlede oc dødt kindis / maa jordiis / sørend Præstien / der om advaret / hafver gifvet Vffrigheden tilkiende / hvilket en strax lowlig der til skal lade Siusmænd opkræfve / som den Døde / skal siune / etc. Ydermere her om *lege supra Vocab. Letfærdigt Qvindfolck.*

Eodem Receß & lib. 1. cap. 4. art. 8. & 64. siger / At Prowstien / med Præsten / oc 4. vederhefflige Sognemænd / skull: siune Kirckens nis brøstfeldige Vnvanligs fornedenhed / oc det gifve saa dennem beskrefvits / hvilket Arligen / for Diegenstabs giøris / skulle tilsiillis Kirckens Forsvar / etc. *Lege Prowstierne.*

Skabbed: Dvrg / Hopper eller Hest: / skal Spermanden særlige

llge giemme oc forvare paa sit eget / eller maa saadant Skabbede
 Dvæg forleggis til Linge/oc siden jagis i Dynd/ oc dræbis uden vi-
 de / fordi / Hors faaer det aff anden. *Jyd. Low lib. 3. cap. 55. Lege*
Stodhors paulo infra.

Skade / *damnum*, *Lat.* skal *refunderis* oc oprettis aff den som
 gjør wret. *ut est text.* *Jydske Low lib. 2. cap. 56. Recept Christ. 3. art.*
8. prag. ult. & art. 9. ibid. Item Dorst Low L. L. B. 79. K. B. 27. oc
Dyff. B. 10. cap. Vide SøeRet. art. 15. 50. & 57. om Skade til Spæ
es/ etc. & supra Vocab. Frijbyttene.

Skade / Kost oc Læring / skal *moderaris* aff Landsdommerne/
 oc effter Dommens indhold *restituertis* oc aff betaltis. *Forord. Christ.*
4. Dat. Hafn. den 30. Junii, 1589. & Receptistius, lib. 2. cap. 6. art. 14.
prag. 2. Lege supra Kost oc Læring.

Skæmmer / det ord findis / *jur. Seland. lib. 1. cap. 26. in text.*
 oc bemærker paa det sted / stækere eller kortere / *ut* : om Fledsøring/
 hvortledis hand hafver at fare imellem hans Arsvinger / effter hand er
 til Linge laughuden / oc hans Guds imellem dem deelt / nemlig / lens-
 ger hos dem som meere hafve taget / oc med dem skæmmer / *∴* stæcke-
 re / som mindre hafve taget / etc. *Lege Vocab. Fledsøring / & text.*
præallegat.

Skær / *∴* Keen / fri oc wskyldig / eller oc Sagsløs / udf den
 Sagen viidit eller tilleggis. *Skaan. Low lib. 7. cap. 11. & 16. Hinc,*
 at skære sig / *∴* at undskyldte sig / eller oc fralægge sig nogen Sag.
lib 13. cap. 4. Alias, at vare wskær / ∴ skyldig. Eodem lib. cap. 3.
& hinc:

Skærts: Jern kaltis i gamle Dage / gloende Jern / som de brugte
 der bletve for nogen wgierning beskyldede / til deris wskyldigheds
 Sean / saa kaldet / fordi de der ved skærede dem / *∴* gjorde den reene/
 eller fralagde sig hvist Skandflecke dem var tillagt. *Vide supra Jerns*
byrd / & infra Skuds: Jern.

Skærskuthi / *∴* at kræve Mand til vidne / eller oc at skuide
 sit Skiel til Danaemands kiendelse oc kundskab / naar nogen tilb-

biuder at villerette for sig / oc betale hvis Skade hans Dvæg haffver giort. Skaanste Low lib.9. cap.13. Alias lib.10. cap.2. naar en ey vil opprette eller betale Skaden/ete.

Skat / *Tributum Lat.* Land kaldis alt det / som Undersaat-
terne aff Offrigheden paaleggs / at udgiffve / enten det skeer til Land-
sens Landvern oc *defension*, eller i andre maader / ut : Penge Skat /
Korn Skat / Dvæg Skat / Madskat / Ploug Skat / Studi-
Skat / eller oc anden Skat / i hvad det vare kand / som Undersaat-
terne kand paaleggis : Saadan Land Skat / paaleggis ey Adelen
Tienere / uden det skeer med Danmarckis Rigis Raads Raad / bevilg-
ning oc samtycke. See her om *Frid. 2. Handsefin. art. 9. Privileg.*
Christ. 1. Jun. Dat. 1460. parag. 8. stadfester oc det samme i *Holsteen.*
Noermere see Christ. 3. Rescess art. 2. in fine, & diæt. Handsefin. Frid.
2. art. 6. Vide Handsefin. Olai, parag 16. Item Vocab. Leylending
supra. Hinc:

Skatte Brevve / kaldis Kongel. Brevve / som udgiffvis / naar
saadanne Skatter paabivdis : Hvilcke Skatte Brevve skulle of-
fentlig forkyndis / paa det en hver som vedkommer / kand vide des
Indhold. *Nota.*

Wdi Norge skulle Befalningsmandene under deris Hænder
indlegge Gienpart der aff til Lehnsmændene / udi hvert Foaderj / en
hver til effterretning. Skatten skal krævois aff alle / uden all under-
fæed / oc ey anderledis / end Kongens Skatte Brevve formelde oc
indholde. *Rescess Christ. 4. lib. 3. art. 10.*

Christus / hos Matth. 23. Luc. 20. Marc. 12. cap. befaler / at
giffve Keyseren / det Keyseren høyr til / oc Gud / det Gud høyr til. *Epist.*
Pauli ad Rom. 13. i ligg maader / Giffver den Skat / som bør Skat:
Sold / den som bør Sold : Fryct / den som bør Fryct : Ere / den som
bør Ere. etc. *Lege Vocab. Studi Kat / pauli infr 2.*

Skatvæssen / kaldis de Rætter / som synderlig ere gjorde til at
see paa / Kongelige Laffeler der med oc beprnde / meere end til brug/
som Adelen alsedis forbiudis at bruge til deris Drøllupper / saa vel
som

som *Confect* oc Banquet/under et tusinde Rixsdaler Brøde/til næste hosliggende Hospital. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 1. parag. 4. & art. 2. parag. 3.*

Skib/oc Skibs-Krig/ *Naumachia. Lat.* hvorledis der med farholdtis i gammel Dage/ der om taler Jyd. Lewis tredje Bog uti de første 20. Capitler: *Item*, om Skibs-Mustina/Skibsbredning/ oc udredning/ oc desz medfart i Norge/ *vide Norff Lew. V. B. 2. cap.* om Skibs-folck oc Skibs-munstring/ *item* Baaben/ Fattalie oc Skibs-Kedskab. *Lege ibid. cap 8 9, 13. & 14. Hinc:* Landverne Skib/*ut suo loco.*

Skibbrud / *naufragium. Lat.* der om *lege* Jyd. *Lew lib 3. cap. 63.* som formelder : Kommer nogen Skibbrudne Folck/levendis til Land/da haffve ingen Mand vold til/at komme nær deris Kaaste/ hvercken Ombudsmand eller anden / imeden de self nogenlunde kunde biarte / enten seiff/ eller med Leyemand/ oc ingen maa formeene dennem/ Fock at leye eller laane. *Vide Recess. Christ. 3. artic. 57.* Om deris Straff som giøre Skibbrudne Folck forhindring / *& infra Vosab. Stigmand item* *Resver supra.*

Men hvorledis Skipperen/ som blifver Skibbruden/ er forplict / med Skibs-folcket at biarte Skibet / Godsjet oc Skibs-Kedskab/ saa vist mueligt er oc see Land / der om see SøeRetten / *cap. 24.* Oc dersom nogen fortrycker eller underlaar noget aff samme Skibbruden Gods/ den straffis derfor/ lige som for andet Lyfveri *ibidem.*

End/paa kommer Storm/ eller anden Nød/saa at Skipperen nødtis til/ at lade kaste aff Godsjet / paa det hand Land biare Liff/ Skib oc Gods/ da skal Skibet sættis for Penge / som hand vil det self beholde / eller oc aff Ridsmændene for den værd annammis / oc det Gods som udkaftet er/ skal reqnis som det der ubi Marckedet soldt er/ oc Skipperens Fract/saa vel aff det Gods, kasted er/ som beholde blifver / indføris / oc gielt e hver ubi Skaden effter sin Anpart / dog Fockens Føring undertagit. *Dict. Søe Ret art. 50.*

End / huggis Mast/ Kabbel eller Ancker/ udi Nødsfag / oc til den ende/at flere Skib/ Gods oc Liff/den Slæde gaar offver Skib oc Gods. *art. 51. ibid. Lege Fribytter supra. Item Vocab. Brag infra. & Herrisfogget etiam supra. Vide Norff Low L. L. B. 21. cap & supra Vocab. Vicrie. Nota.*

Skibbruden Mand / *Nanfragus. Lat.* beholder sit Gods/ saaviit hand klender oc kand bevise sit at være. *K. B. 26. cap. paragraph. ultim.*

Skiben/eller Haffneleg *idem lege supra Hafne/ & Jyd. Low lib. 3. cap. 16. 17.* Det skeede oc offte / at den Jord som Herremænd fløbte, saa oc den de sør haffde/gick til Skiben efter deris død. *cap. 15. ej: udem libri. Vide Styriahafne infra.*

Skibsmænd / Skursmænd / eller Skibsnæffn / *idem.* Jydske Low lib 3. cap. 5. & 12. det var tvende vednæfnte Mænd / aff hvert Skib/udi Herris/eller Haffneleg/Skursnæffn eller Skibsnæffn kaldede i gammel Dage/hvilcke skulde ved deris Eed stielne eller dømme / Imellem Styresmand oc Bogiersmand / (om Trætte paa kom) hvor meget en hver Haffnebonde skulde udgiøre aff sin Jord i *Lethina. cap. allegat. Lege Vocab. Skursmænd.*

Skibe / som seyle paa Hispanien her aff Niget/der paa maa ingen Hollandste Felck/ eller oc andre / fra de Stæder som haffve Krig med Spanien/ tiene / maa en heller bruge Nederlandste Skibe / eller oc Skibe / som ere bygte paa de steder / som hafve Krig med Kongen aff Spanien. Forordn. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 22. Januarij, Anno 1625.*

Skibe / som her i Danwardt bygde ere/maa en til nogen Fremmede/som en i disse Niger boende ere/selgis eller affhændis/sørend de først ere brugte i 30. Aar her i Nigterne. Forord. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 11. Mij, Anno 1634.* Om de Danste monterede Kiebmænds Skibis Frihed / der om lege Forordning *Christ. 4. Dat. Hadersleff: hus den 18 Febr. 1636. & supra Vocab. Frihed.*

Skibe som komme seylendis i Søen imod hver andre / oc kand icke

icke undvige hin anden / men fange begge Skade / aff w: vare eller w: re ad / oc icke med vilie / da gielde baade Skibene skaden / half om half / hvad heller det skeer om Nat eller Dag. *Søetret cap. 55.*

End / ligger et Skib for Anker / oc et andet løber det i grund / eller gjør det Skade / aff forsømmelse / eller ond tilfån / da gielde den Skipper som Skaden gjør / all Skade: Gield aff hans egen Penge / saa langt hans Gods land tilrecker. Et hand en fornuent is at betale / da gielde Skibet skaden. Men skeer det aff Nødsag / da bedris skaden aff begge Skibene / effter gode Mænds Lykke. *ibid. & cap. 56.*

End / brøjer Anker eller Kabbel / enten udi Storm / eller aff anden wipcke / oc drifver et andet Skib om Borde som ligger fast / oc fange de begge Skade / den Skade skal besigtigis aff Søfarendes Mænd / oc effter deris Elgelse betalis. Men fanger det Skib alleene Skade / som drifver paa det andet / den skade skal det Skib som ligger for Anker / en betale / eller oc / om nogen slippe: Low eller Anker med vilie / paa det større skade maas forekommis / da skal Low oc Anker betalis baade Skibene imellem / halff om halff / effter Søfarende Mænds Elgelse. *Søetret cap. 57. Vide Norff Low K. B. 26. cap. som oc lige det samme formelder.*

Skibe / eller store Skuder / ingen undertagit maas om Nat: tetjde løbe imellem Drefrog oc Halsket boe: Naff / Diter eller Vestre / fra *S. Bartholomai Apost.* oc til *S. Dionysii Episc.* Da / paa det faste tige Skid: fikere sammesteds / kunde være siklere med deris Dreff oc Drager. Men et hvert Skib / som paa forme: steder hender at komme / skal ligge stille for Anker / Matten ofver / oc holde Vret / med Lyte oc Liis / paa det forme: Fiskere kunde vide at undsja deris egen Skade oc Ferdærvelse. Hvo her imod fordrifter sig / oc sp: lver nogen M:ns Lijf eller Gods / de straffis uden all Ra:de / Lijf for Lijf / oc Landre maas der / effter Sagens Len: lighed. *Søetret art. 64.* Hvid p: demere er fornøden at vide om Skibe / oc Skibs: A: beid / *ibid. 65.* i Seen / saa oc Skibs: foick deris forhold / Vestilling oc Lijf: lide / det hafver
den

den gunstige Læser/ som vedkommer/ aff Sjørettens 9. 12. 13. 19. 23. 48. 52. 55. 56. 61. 70. 71. Artikler at fornemme/ etc.

Skib/ eller andet/ i hvad det er/ lidet eller stort/ som nogen tager fra anden vlaant/ oc bruger/ da bøde til den hand strafog/ effter lovliz Døm/ oc effter Sagens Leylighed. Dog skal anseis/ hvad Nød der drest hannem til at tage det/ oc om hand gjorde det aff Afvind/ oc hvad Skade hand hafde der aff/ at det var hannem tr. taget/ saa oc hvad Mand hand var/ der tog det/ da bøde hannem sig Skade oc Bøder/ som de hannem tildømme/ oc llgesaa til Kongen/ om hand hafver der Sag udi/ oc den der tog/ skal ene svare til/ baade for sia/ sine Dørn oc Tjenere. *L. L. B. 17. cap. Lige Laan supra.* Om Skib laddis ofver sin effne/ der om see *Vocab.* Forladde: *Item, Sjørettens 41. & 42. art. Nørst Lov K. B. 24. c 19.*

Skibsfolck/ (*socii navales, Lit.*) aff Rigeris indfødde Underfaatter/ som enten ere undvigte for arlig Sag/ eller oc løben aff hans Kongel. Mæst. Tjeniste/ oc sig uden Lands oppeholde/ de skulle være frij for saadanne dertis Forseelser/ om de sig hid ind iglen ville begifve oc nedersætte: skulle oc saa være frij der effter for hans Kongel. Mæst. Tjeniste. Forord *Christ. 4. Dat. Hafn. den 29. Julii, 1632.*

Skibsfolck/ som seyle paa nogen Vorgere monterede Skibe/ skulle hver Kense tagis i Eed/ at de sig Ingen Tynck eller Frijbytter ofvera ifve ville/ saa længe de kunde secte oc sig verge. Forord. *Christian. 4. Dit. Hætersleffhus/ den 18. Febr. 1636. par ag. 6.*

Skiel/ hafver atskillige bemerckelser udi Retten. (1.) betydter det saa meget/ som at skielle/ det er / at tvile eller trætte om noget/ eller oc / ey at stemme ofver et med hver andre / *dissentire, Lat. ut Jyd. Low lib. 1. cap. 40. 52. &c.* (2.) Betydter det de yderste Ender oc Grenser oc Skiel/ ut: imellem Lande oc Riger/ *confinium, Lat.* End oc saa Skiel udi Marck/ Ager oc Eng / som Naboernis Eyedom grenser/ *terminus agrorum. Hinc: Marckeskiel/ Agerkiel/ Skovskiel. Item Herriskiel/ quæ vide suis locis, &c. & Jyd. Low l. b. 2. cap. 21.* (3.) Betydter det Ret/ Willighed oc redlig Aarsag. *Hinc si quis*
Ret

Ret oc Skiel/*legitimus*. Lat. 70: det som billigt er/ *item*, det følger Skiel/*etc. Alias*.

Skiel-Træ/ kaldis det Træ/ som staar udi Skiellit / oc hører begge Lods Ejerne til / som icke maa huggis eller feldis / uden begis samtycke : oc dersom det skeer/da maa det paatalis/som anden uolwlig S^ow hug. *Vide Recept Christi. 3. art. 30. item Skowe pauli infra.*

Skielde/ *maledicere*. Lat. det er/ inden eller uden Singe/ med vred Hue/ med wt. ilbørlige Ord / at ofverfalde nogen uden Aarsage. *Lege supra* Lands Sing. Ydermeere Bircke Ret/*art. 20*: Offverffielder mindre Mand (som allerede til 3. Marck fordeelt er) eller oc ond Qvinde/ nogen med ærrørige ord/ da skulle de hvert Aar / om Midtsommer/ være forfalden 3. Marck / til S^ogwoolderen at udlegge/ indetill derette for sig. Findis de forsømmelige / oc en rette Arligen/ da skulle de for hver gang hafve forbrut 43. Marck / til tre Skifte /*etc. vide art. 22. ibidem. & Recept Christian. 3. artic. 20. item Sigte supra. Lege Errørige Ord/etiam supra.*

Alias: En Skielde oc Nædbor/ som brugis at binde Fisser- Garn ofver / gemeenlig hengendis paa alle Naadhuse / i Kispstaderne ved Limstør / hvor effter hver skal vide at binde deris Bondgaa-n/ Rusev/ Nædgarn/ Boedkalfve / oc andre Garn / oc maa ingen andre Garn/ som hafve mindre Raff/ brugis udi Limstør/ eller nogen andensteds/ ofver all Danmark. *Recept Christian. 3. art. 61. Ydermeere her, om læs Ruser supra.*

Skielnit / *disidium schisma*. er Tvist oc Trætte. *ut*: om Ornum / hvor om Jyd. Lew *lib. 1. cap. 46*. Border der Skielnit eller Trætte paa / hvad h^ollee det er Ornum eller Endciel / *etc. vide text. preallegat & supra Vocab. Ornum. item lib. 2. cap. 21. ibid vide Vocab. Skiel.*

Skiels/ eller oc at tage til Skiels/ det er Lowlig Hefte/ Kængsel eller Vaand/ der om formeidis / Jyd. Lew *lib. 2. cap. 104*. Om Leye dreng gifvis Tyfftag / oc kand en stille Borgen for sig / da maa Om-

budsmand tage hannem til siels/ 3: Lowlig Fængsel oc Hæfte/ indtil Sagens uddrag. *Vide text. præallegat. & supra Vocab. Borgen.*

Sfierte / *defectus. Item, contraversia de defectu.* Det ord **Sfierte**/er ret gammel **Danske** / oc betyder at fattis eller miste noget aff det hand hafver/enten med Ket eller wret/ Thi saa siger **Jyd. Low lib. 1. cap. 49.** Om sfierte ingen Mand/ uden den der ey Skjldig at sfiertis/ det er den der soldte. *Recess Christ. 3. art. 28.* siger om den som hafver mindre **Jord** end hannem bør / at **Herrisfogden** / med 8. **Mand** / skulle gisre derts sijd / at fordrage oc tilfreds stille den som brøst hafver med **Lodning** eller **udleg** / aff den som meere hafver / etc. *Jus Seland. lib. 4. cap. 1.* siger/ At det er vel skift / naar alle hafve lige got/ etc. *Vide cap. 31. in textu finali. Item Jyd. Low cap. 55. lib. 1. & supra Vocab. Rabod.*

Skilling / er en Sort aff voris **Danske Mynt** / udi atskillige *Valor.* (1.) den gemeene Sort / som er 2. **Syltinger** / eller 3. **Hvider** / eller 12. **Penge.** (2.) Et slaags/ som kaldis **Grotter** / oc i gammel dage hafve været gængse: De hafve guldet/ der 1. **Nichs** daler galt 3. **Marck** / 9. **ß.** **Danske** / som aff gamle **Jordbøger** kand erfaris / oc siden 12. **ß.** der **Daleren** galt 4. **Marck** / oc nu 18. **ß.** **Danske** / hvor de udi **Jordbøgerne** findis til **Landgilde.** Oc er 2. **ß.** **Grot** $\frac{1}{2}$ **Nichs** Ort / oc 5. **ß.** **Grot** / en **Marck** **Sølf** / som **Lowen** allestedes omtaler / hvor aff er halff part en halff **Marck** **Sølf** / som er 2 $\frac{1}{2}$ **ß.** **Grot** / som **Liuß** maatte henge for/ effter **Lowen** / i gammel Dage / oc nu er 45. **Skilling** **Danske.** *Vide Marck oc Lødie Marck s; 14.*

Skiolde **Risb** / hvor om **Jydsk Low lib. 3. cap. 6.** siger: Hafver nogen **Mand** **Skioldsvard** / eller **Skioldret** / eller **Skioldefisb** / 3: saadan **Frihed** udi **Jord** oc **Eredom** / som nogen kunde enten hafve sig tilkiebt i gamle Dage / eller oc saa / formedelst stoer **Formue** / **Arfvelsigen** besid / saa hand der aff burde at udgisre **Lething** / som aff **Texten** sluttis / (*mensensu*) thi **Skiold** bemecker **Frihed** / oc **Skioldefisb** siunis at være tilkiebte **Frihed** / formedelst **Formue** udi **Eredom** / hvor aff **Lething** oc anden **Bogierd** burde at udredis / *sed pete text.*

thi det skeede offte / at den Jord som Herremænd fiøbte / oc den de før hafde/aicck igien til Skiben/ effter deris Død/cap 18. *ibid.*

Skifling/ eller Skiffing *idem*, er ret gammel Danske / oc næfuis gemeenlig / naar nogen blifver wfrj / eller gifvols til Prjs. *ut* Jyd. Low *lib. 2. cap. 22.* Sværis mand Fredløs / oc vil hans Bederspart ey tage Bod/da sly hand Lano/inden Dag o:Maanet/slyer hand ey/da bør Kongen at gifve Skifling ofver hannem/det er/hand maa gribis/hvor hand findis eller betrædis / saaledis / som anden usfrj eller udædiske/nemlig Morderc/ Tysve / Ræfvere / eller oc andre / som so r deris sielmiske Gjerninger kand vare giort Erløs oc Fredløs. *etc. Vide* Skaan. Low om Ordbødemaal/cap. 2. *Lege Vocab. Tnyg.*

Skipper / *Nauclerus. Lat.* kaldis den udi Søretten/som eyer eller soarer for Skibet: Hand maa ey forfracte det Skib/ som hand er Skipper paa / uden hans Medrederis vidskab oc samttycke/ om de ere saa nærværendis. Hoo / eller hvilcken Skipper/ anderledis forfracter/ oc vorder der ofver beklagit/ hand hafver forbrut 10. Marcck til Kongen / oc 10. Marcck til Wyen / oc derforuden / hvilck Contract eller *Accord* hand i saa maader givr/ kand ingen Mact hafve. *See* Ret *artic. 1.*

Skipperen/ maa ey leye nogen Føld til Skibs behoff/ enten Styremænd eller Vaadsmænd / som icke hosver Bress/ Pasbord/ Bidne eller Bevis/ fra den hand sidstiene/ oc hos feylet hafver. *See* Ret *art. 2. & 34. Lege Vaadsmænd supra. Nota.*

Ingen Skipper maa underleye en andens Styrmand/ eller Vaadsmænd/ vitterlige: den det givr/ bøde derfor til Kongen/ 20. Marcck/ oc 20. marcck Wyen. *See* Ret *art. 36.*

Skipperen skal vare seylferdig den Dag hand lofver Ribsmanden/ effter Contract oc Affsked/ med mindre hand forhindreis aff Wevæjr/ Vinterdag/ eller anden stoer wlycke: Skeer det icke/ da stande hand Ribsmanden til rette for hans Skade/ effter Dannemands sigelse/ om hand ey faar sit Gods i Marcck. Men dersom Ribsmanden opholder oc forspimner Skipperen/ gielde den samme Ret/ *ibid.* *art. 37.*

Hvilken Skipper som vrangeligen/ø: uretfærdeligen/ angifver sin Last/eller oc forsviger noget/hand hafver/ aff siq vrangelig angifne oc fortaugde Last/ sin Skibspart forbrut / oc der foruden straffes som den / hans Kong Magesl. Forordning icke ville acte. Forøren. *Christ. 4. D. 1. H. su. den 9. Aprilis, 1633. Lege Vocab. Last/ sup. 2.*

End / om nogen Skipper forløber Skibet. forsiaa i Fjengdetid/øa være Freløst/ oc Fortædere imod Kongen. *Norsk Lov V. B. 13. cap.*

Skipper / Risbmand eller Baadsmand / forbrødc icke meere udi Skib oc Gods/ end deris egen part / om de beqaa nogen Gierma som er Ligs straffværd. *Spektet/art. 27. I de Vod supra. & Jyd Lov lib. 2. cap. 101. parag. ult.*

Skipperen skal svare til hans Folckis gierning/ oc staa derfor til rette / hvor hand findis / dersom hand affsar med Skibet / sørend hand retter for sig. *Norsk Lov L. L. B. 46. cap.* De skal Skipperen bøde for alle dem paa Skibet ere/ som far imod Forbud/ oc hver dem betale hannem / som de haføe Gods i Skibet. *K. B. 25. cap. parag. 2.* End / farer Skipperen aff best. g / i a bøde Kongen 8. Dufuger oc 13. Marck/ oc hver Baadsmand 1 Marck Sølf. *Ditt. loco. parag. 1.*

Skipperne skulle giøre deris Redere strax Regenskab / for hvils Gæct de hafve opbaarit/ oc dennem tilkommer/ oc bliiver det anderledes befunden end som retter / da straffis det som anden vtrofskab. *Spektet. art. 40.* Om vjdere Skippernes forhold / Item, med Skibs/ Gods/ oc Redskabs affhandels / saa oc anden Handtæring med Skib oc Gods/ inden oc uden Lands / det haføer den gunstige Læser som vedkommer / aff for^{ne}. *Spektet art. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 51 54. 55. 60. 61. 63. 67 68. oc 69. at fornemme : Item Norsk Lov / V. B. 8. 10. 13. & 14. cap. L. L. B. 26. cap. K. B. 24. 25. cap. &c.* De effterdt saadant icke aff alle behøvis/ exactis det ey nødvendig/ her specialiter at indførte.

Skudsferd/ er fordringskab / som alle mand behøve / paa deris

deris fortagne Rejse/ *ut* i Norge med Heste/ ligesom i Danmark med
Bogne. *Hinc* Fædebur at age/ *ut suo loco*.

Den Norske Lov siger / At alle Bønder ere plictig at gjøre
Stiuds ferd til Kongens behoff: Hver Bønde som om Stiuds-
ferd bliver tilfagt/ de skulle hver gjøre ud i Stiudsferd / en Hest
eller 2³ / som tilforne hafver været Sadel eller Sæle paa. End/
hvem som tilfagt er/ oc forsømmer at gjøre Stiudsferd/ bøde Kon-
gen 2. Marc^l Sølf for hver sinde: Dog skulle Bønderne icke plictis
tii/ at føre alle som kand hafve Sadel oc Sømme med sig/ men de som
hafve lowlige Paa/ de skulle befordris med Stiudsferd / til Nød-
tørff. Men findis nogen/ som vil true sig Fordingsskab til/ som icke
hafve Paa/ de maa paagribis/ oc sporis til Ombudsmanden/ oc straffis
som vedbør. *Norsk Lov V. B. 15. cap. Nota: Tingbud oc Stiuds-*
ferd skal gioris aff alle de Jorder som nyet indhegniter: Unde L. L.
B. 53. cap. par. 1. grapho ultimo. Ydermeere om Stiudsferd / see
Forord. Christ 4. Dat. Bergen/ den 1. Augusti, Anno 1622. Item For-
ord. Dat. Gjøckhædt den 29. Julii, 1632. &c.

Herforuden findis endeligen forordnet aff *Reg. Frid. 3.* hvorle-
dis med ald Stiudsferd oc Gastgeffverij skal forholdis i Norge/ aff
alle/ baade Indienske oc Fremmede/ med ald tilbørlighed *specifice-*
rit, eifter hans Kongel. Majest. naadigst Forordning / *Dat. Frede-*
rligsborria den 21. Decembris Anno 1648 nemlig/ At den hafver low-
lig Stiudsferd paa dennem self/ deris Husruer oc Værn/ udi det
Lehn de boendis ere / men uden Lehnet / skulle de tage Paa hos Lehns-
mandene hvor de boe / oc siden aff hver Lehnsmand/ hvor deris Rejse
falder / med *specification* paa / hvor man ge Heste de behøve / paa det
at ingen undviseb udi Adeliens naffn skulle begaaes. *Eodem Forordn.*
art. 2. Lege Vocab. Geitliac pag. 319. supra.

De skulle ingen Adel eller Wadel/ som til frij Fordingsskab be-
rettiget ere/ tilfledis/ at tage flere Stiuds heste til Lands/ eller Roers-
foick til Vands/ end som Forordningen oc deris Paffe tillade / under
Straff som vedbør: Ey heller nogen som reyses med Kongelige *Misli-*
ver,

ver, eller oc med Herredags Steffninger/ maa tilstedis fri Skiudsferd / med mindre de hafve lowligt oc retlice Pas der hos / paa hvor vijt Skiudsferd de maa nyde. *art. 10. ibid. Lege supra Bønderne/ pag. 147. Hinc:*

Skiuds=Skaffere / ere de Personer/ som ere bestickede til/ at forskaffe en hver Skiuds oc Fordringskab / saa vijt en hver er lowlige til berettiget/ Men dersom Skiuds=Skafferen lader sig besticke/ at hielpe nogen med Fordringskab / som icke der tiler berettiget / hand straffis første gang/ for saadan Falskhed / at udgiffve halff otte Ortuger oc 13 Marc / for hver hand for liuffver oc tager Penge for / oc anden gang otte Ortuger oc 13 Marc til fulde : oc tredie gang dobbelt/ oc saa fremdelis hver gang. Formaaer hand det icke anderledis/ oc hans Boeslod til saadan udleg oc betaling icke kand forslaae/ skal hand gandske affsattis/ oc en ærlig Mand/ som vil givne Ret/ i hans sted forordris. End/ beforder hand icke den/ som bør at hafve Fordringskab / lide derfor ocsaa som tilbørligt er / effter Lehnsmændens fiendelic *artic. 13. ibid.*

End/ komme tvende til Skiuds=Skafferen paa en tid/ oc den ene hafver Kensepas paa fri Fordringskab/ oc den anden paa Fordringskab for Penge/ da bør den første/ som hafver fri Pas/ med fornøden Skiudsferd først befordris. *Dick. loc. artic. 23. Lege Vocab. Pas/ supra.*

Skolebørn / oc fattige Folk / i Riisbstaterne/ gifvis i Guds Naffn/ om anden Dagen effter Lijget er begraffvit / hvo dennem/ aff de Tjentesventer / noget vil unde / hvorsore de ey maa søge saadan Almisse den Dag Lijget begraffvit. *Recess. | Christ. 4. lib. 2 cap. 8. art. 7. parag. 6.*

For hver Skolis person/ som siunger for Lijget/ gifvis . 1. eller 2. s. effter som Vil: open med Borgemestere oc Raad anordnetis vorder: hvilcke Penge/ Skolebørnenes Anpart/ skal deellic Narligen/ mod *Martini*, til de fattige/ oc dem mest som tigge/ til Klæder oc fremtarff. *Allegat. Recept & loco. parag. 3. Lege Vocab. Sørgesvinder pauld in fr. a.*

Skow

Stow oc Marck/ *silva & campus*. Lat. hvor de mødis/ der om lege Tydske Low lib. 1. cap. 53. & supra Vocab. Marck oc Stow. Om Lodskifte Stow/ vide ibid. in Glossa lib. 1. cap. 53.

Stowe/ som en gang ere deelte oc reebede/ kunde oc bør ey igien at drifois under Keeb / om end skønt Marcken bleff opgiffen for Keeb. Lord. parag. 7. & supra Keeb. Item Vocab. Munde/ *etiam sup. Recept Christi. 3.* siger / At ingen skal forbiudis / Stow / Marck eller Eyedom/ effter Lowen/ at kalde til Keeb/ enddog Kronen oc Kircken hafver der Lod oc deel udi. art. 28. Vide cap. 29. ibid. & Handfesta. Frid. 2. art. 33. Vide Soelsald infra.

Stow Fiender / er et sær slags Folck i Norge/ som oppeholder sig ude paa Stovene/ oc der bruger Veydesang oc Fiskerie/ effter deris egen Tycke/ hvilket hans Kongel. Mayest. paa det allerunderdanigste skal være klaget oc angifvet / at en stovr deel Stow Fiender sig fra de Svenske Bønger udi Norge hafve ind bealtvet/ oc Vaders saatterne paa deris Stowe/ Veydesang oc Fiskerie/ stovr Skade tilføyet: Hvorfore na rdigii er forordnet / saa oc alle saadanne Stow Fiender alvorlgaen paaagt oc advarret / at de sig fra saadant entrols de/ med mindre de sig i Riget nebersætte/ skatte oc stybe / som andre hans Kongel. Mayest. Vnderaatte / oc sig i alle maade: colligen oc tilbørligen forholde. Saa fremt nogen anderledis befindis/ euer oc der imod fordelsse/ at finde tade/ de hafve forbrutt/ hvis oc 2500 mark at fare. Forordn. Frid 3. Det. Aggr. udi den 30. Augusti. Anno 1548.

Stowflaar kaldes den/ som hemmelig eller oabensbert gaar i Stow oc flaaer eller Afhæter Marck / all sin andis Ege: Traer: *contra quem datur actio iurisdictio:* / hondsma? søg & oc deels som for anden Tiufveri. *jure Selard lib. 5. cap. 1. 2. rd. parag. 41* Staan. Low lib. 10 cap 4. Lege *supra i 40 ab. Liathofra.*

Stowhug / *lignatio*. Lat. der om see Jor. Low lib. 2 cap. 74. som formelder / At hvo som huaer i anden Mand Stow (uden hieimm-) oc leager det paa sin Gaard: / Under Væren haancem ders med ved Stubben/ eller før hand komer til Alvev/ da maa hand taae
fra

fra hannem de Farekaster. End/ Kommer hand til Alveyen/ oc paa-
 skinder hiemmel / da maa hand ey hindris (eller pantiis) men skal fare
 til Hus med hannem/ oc lade de Kaaſte til siune/ med Bidnisbyrt/ oc
 fand hand ey da fange ret Hiemmel der til / da deele ved hannem / en-
 ten Kan eller Tiufverj. *textu præ allegato.* Samme Low er oc/ om
 nogen tagis saaledis paa Marken/ med Korn eller Høe. etc. *Jus Se-
 land. lib. 4. cap. 29.* stemmer oc her med ofver et. Ydermeere om ulow-
 lige Skowhug/ see det 28. cap. *ibid.* Item Skaan. Low *lib. 10. cap. 1.
 2. 3. 4. & 5. & lib. 11. cap. 8.* om Orbsdemaal *cap. 14.*

Recess Christ 3. art. 30. forbiuder / at ingen maa hugge udi us-
 piffte Skowe/ enten Lods Eyere eller andre. Fordristler sig nogen/ en-
 ten at hugge/ eller hugge lade/ udi uspiffte Skowe/ enten Lods Eyere
 eller andre / da maa hver Lods Eyere / som hafver Lod oc deel i samme
 Skowe/ deele derfor ligesom det var huugit i hans Enemercke. Men
 hvorledis med Skowhug skal forholdis i Norge / der om see *Recess.
 Christ. 7. lib. 3. art. 40.*

Den Norske Low siger : Hugger mand i uspiffte Skowe/
 meere end hans fellig fand taale/ da bøde til dem der hafver Lod udi/ li-
 gesom hand haffde ingen Lod der / baade Skade Stield oc Landnam.
L. L. B. 20. cap. parag. 3. Det 10. cap. *ibid.* siger : At allesteds hvor
 mand finder noget huugit i sin Skow eller Mark / da maa hand
 det Sagielsøshlemsføre. *parag. ultimo.*

Men den Skaanske Low formelder : Om nogen felder Træ i
 anden Mandes Skow loflige/ det maa hand haffve der liggendis Nar
 oc Dag/ oc ey langer/ uden minde. *lib. 11. cap. 12.* End/ tager Jords-
 drotten det fra hannem/ inden Dag oc Jambling/ da bøde hand der-
 for 2. Dre/ oc gielde Træet iglen. *ibid.*

Skøde / *Latinè insinatio emtionis.* det er / fuldkommen op-
 ladelse oc affstaaelse til Ting/ paa nogen Hus/ Gaard/ Grund/ oc
 Eyendom/ (med hvis som Nagelfester) som en Mand med sin frj vil-
 le oc beraad Nu / selger oc bortskjæder inden Ting / fra sig oc sitte
 Arffvinger/ oc til en anden oc hans Arffvinger. *si Skaan. Low lib. 3.
 cap.*

cap. 8. *Vae Jyd. Low lib 1. cap. 37.* som siger / at der paa et. Lægis Dingevidne. *Lege Vocab. Jord supra.*

Jus Seland. lib 1. cap 27 siger / At Jord som er fletet. End en kaldis Eyendom / sørend der paa er pantet Skøde. End / te qv den Mand sig Justitue som hys forskiedt Jord / oc fanger en Skøde / er paa / sørend hand tager Justituent / sig / man fanger siden Sk. de / da er Jorden begaet deris / ganger oc til begaet deris Arvinger. *cap. alleg. 1. Lege supra Vocab. Jord. Hinc Verus Skødt / sigis den Jord / udi den Skaanske Low / som er rettelige berstfiedt udi andens Væie til Evtelig Eyedom: Alias Væt Skødt / det ei pantsat Jord eller Eyedom. unde Diet. lege lib. 4. cap. 21. Lege Vocab. Væthffvort. infra.*

Skøde / kand oc saa forstaais om Hiemme! / paa Dvæg eller andet Guds / som mand kand paa skøde / oc bruge sig til Væin oc Beskærmelse paa det mand hafver i. Hænde. *ut Jydsk Low lib. 2. cap. 93. & 106.* Mens saadan Skøde er *improprie* sagt. *Uti proprie* kaldis det Skøde som skeer til Linge / oc allene skeer paa Jordegods / som er vorværendis / oc icke rørendis Guds. etc.

Skøder / Gæfver oc Pant. breffve / som udgiffvis aff Adelen / skal læsis oc paa skriffvis udi det Land de ere daterede / næste eller andet Lands Linge / effter de ere udgiffne. *Recess Christ. 4. lib. & cap. 2. artic. 5. Vide Adelenis udgiffne Skøder supra.* Ellers bør alle andre Skøder at udgiffvis til Linge. *Vide Jyd. Low lib. 1. cap. 37. Item Jord supra.*

Skørleffnet oc Horerij / *Stuprum, Lat.* forbludis oc straffis udi Guds Low. Der om læs *supra Vocab. Hoer / oc i Mose 2. Bog 22. Cap. v. 19. i den 3. Bog 18. Cap. v. 22. 23. Cap. 20. à versu 10. ad 2). Mose 5. Bog 27. Cap. v. 20. 21. 22. 23. & supra Vocab. Blodskam.*

Skørleffnet / at forhindre oc forbsgaae / derfor skal hver hafve sin Hustru / oc hver Hustru sin egen Mand. Der om læs den 1. S. Povels Epistel til de Corinthher i det 7. Cap. v. 1. 2. 3. 4. 5.

Skørleffnet / oc Leyermaal i de forbudne Leed / udi Guds ord /

straffis paa Liffuet. Men skeer det i andet oc tredie Leed/eller oc udi tredie Leeds Slect oc Svogerffab / da skulle de straffis paa deris yderste Formue/oc siden forviffis Landet. End/rømme de ey/da straffis de paa deris Hals. *Recess Christian. 4. lib. 2. cap. 5. art. 3.* Ydermeere om de forbudne Leeds Giffte oc Leyermaal/etc. *Lege ibid. & Svogerffab infra.*

Skraae/er Law eller Lawis Ret/som aff Handvercks Folec oc Lawsbrodre under dem self indgaget hafver/ oc aij Vffrigheden *conferret* er/hvilcken offver all Danmark bleff aldellis affskaffit/ indtil videre Anordning/1613. dog igien optagen oc kommen paa fode/1621. End oc saa igien forbedret oc en deel forandret / effter *Christ. 4. Recept lib. 2. cap. 3. art. 2.* *Vide supra Handvercks Svenne / & infra Vocab. Wilde.*

Skriffte/*Confessio Lat* eller Skrifftemaal *idem. 3.* Alvorlige bekiendelse / saa oc end sand Anger oc Ruelse for et Menniskis begangne Synder / der hos en fast Tro oc Tillid paa Guds Naade oc Warmhiertighed/for Jesu Christi Døds oc Vpns skyld/at erlange alle sine Syndernis Forladelse: Hvorledis her met rettelige *procederis* skal / der om see *Christ. 4. Recept. lib. 1. cap. 1. artic. 10. 11. 12. 13. & 14.* *Lege Vocab. Præsterne.*

Skrifvere / *Scriba. Lat.* Tingkrifvere maa ey skrifve paa Ioss Papiir/men skulle strax for Retten indføre Vidnisbrød/Domme oc andet/i sin fuldkommen meening/udi Tingbogen/oc det strax oplæse/ i Tingmandens / saa oc for dem som vidne/ oc de det paagielder/ deris paahør. Forord. *Frid. 2. Dat. Fredericksborg den 30. Mars. 1598.* *Recept. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 24. lib. 3. art. 19.*

Skrifvere skulle holde Ting Bøgerne klare/ reene oc *usmansulerede. idem.* *Lege infra Vocab. Ting Bøger.*

Nota, Herris Birec oc Raadstue=Skrifvere / skulle med sild/ oc troligen/ udi Ting=Bøger oc Raadstue=Bøger skrifve/hvis for Retten *profferer*, oc det uden befalning. Angaar det nooen/ oc beagierer Glenpart der aff / da giffve for et Vidne / til Herris oc Birec. Ting for

forseiglet/ paa et halff Arck Papiir fuldskrefven/ 8. β. for et Vidne paa et heelt Arck Papiir/ 2. β. oc paa to Arck Papiir 24. β. etc. For ordn. Frid 3. Dat. Hafn. den 9. Septemb. Anno 1649. parag. 1.

For et Skøde/ Pante/ Brest/ oc anden *Instrument*, som udgifs vis paa Papiir/ oc skal læsis/ paa skrifvis / oc udi Herris oc Birckes Lings- Bøger indføres/ gifvis udi lige maader som for Lings-vidne/ effter den vffløsttighed. *ibid.* parag. 2. Vide Brestpenge *supra*.

For en Herris oc Bircketings Dom paa et Arck/ saa oc to Arck Papiir/ gifvis 2. Marcck Mynt/ paa et halff Arck Papiir/ halff saa megit. Men for en Dom paa tre Arck/ gifvis 3. Marcck/ oc saa fremdells indtil 4. Marcck/ hvor ofver icke vjdere maa fordris eller betalis. parag. 4. & 5. *ibid.*

Skrifvere / skulle handle oprictigen effter deris Eed / oc (som Reccessen dennem tilholder) indvise det udi Dommene / som Hofvits Sagen angaar/ oc icke for nogen deris Gervinst/ *Documenterne* vjdere forfattet/ eller anderledis skrifve end forsvarlige/ de skulle alle Brestvene klarligen oc vei fuldskrifve. For seer sig nogen imod noget forbehold / den vorder straffit effter lovlig *Process*, som for seelsen er til. Men skeer noget aff Forsæt / imod sin Skrifver- Eed / da vorder Skrifveren affsat/ oc maa icke mere betlene Skrifveris bestilling. *Dick.* For ordn. Frid 3. parag 8.

Men befindis nogen udi sine Steffninger oc Forsætter / vjdelsttighed at søge / paa det Sagen kand forvildis / den skal gifve (til Skrifveren) for hvois Steffning oc Forsæt / offver et Arck Papiir stor / for hvert Arck 12. β. oc der foruden betale Dommene sardelis. parag. 9.

Nota. Til Landstingene/ Raadstue/ Rye oc Bircketing/ gifvis ingen Opsættelse beskrefven / med mindre det aff de interesserede begies / Men i det sked skal aff Skrifveren skrifvis paa Steffningene/ Liden/ hvor længe ingen optaais / som der effter paa tilbørlige stieder skal forkyndis. Oc betalis for saadan Opskrift/ til Nlemtinges

ne/6. §. oc udi Tydland/for saadan Stejninge Opskrifft til Lands-
ting/20. §. *Dict. Forord. parag. 16. 17. & 18.*

Til Landstinaet gifves for en Dom paa sex Arcz Papiir / oc
mindre/Skrifverpenge/9. Marcz Mynt. For en Dom paa 12 Arcz
Papiir/ gifvis to Ricksdaler/ oc tre Ricksdaler/ om den er større/ off-
ver hvilcken *Sum* icke maa fordris. *ibid. p. 17. 20. 21.* Om Landstings
Domme paa Pergament / hvad derfor til Skrifverløn gifvis/
vide ibid

For et Pantebreff oc Skøde/ at lade læse/ paaskrifvis oc ind-
førts udi Landstings-bogen/ gifvis Skrifverløn/ for hver Arcz Pa-
piir/ 2 Marcz / oc for et Pergaments Skøde paa et Kalfsskind/ lige
saa megit/ oc paa tvende Kalfsskind/ dubbelt saa megit/ oc saa fremdes
lis. *Dict. Forord. ut supra, parag. 22.*

Skrifvere / som forsalgze Tingbøgerne / skulle straffis som
Falskener. *Recess. Christ. 3. art. 11.* End den sig understaar at skrifve
nogen Indleg eller Supplicat for nogen anden / som icke self kand
skrifve/ oc der udi urettsligen tillegger anden ærrørig Sag/ da staa-
de Skrifvereren derfor til rette / med mindre hand beviser / intet uden
det begerte/ at hafve skrefvit/ eller oc den Sagen angaar er saadant
gestendtg/ effter hans befalning at være stect. *Recess Christ. 4. lib. 2.
cap. 1. art. 6. Lege Vocab. Falsk.*

End/ befindis saadanne Skrifvere med underfundighed at
omgaais/ da skulle de strax affsættis / oc straffis paa deris Formue.
End/ omgaas de med vitterlig Falsk oc Løgenvidners forselse/ da skul-
le de straffis for Løgnere eller Falskener/ effter Sagens tilfand. *Dict.
Recess. lib. 3. art. 15.* Om *Supplicationers* Skrifvere oc Stillere i
Norge/ deris ydermeer Forselise oc Straff/ der om see Forord. *Frid.
3. Dat. Kagerhus/ 11. August. 1648. & infra Supplication. Nota.*

Men soren Skrifvere skal hafve i Norge for hvert Arcz Pa-
piir/ lowlig skrefvet / 8. §. oc offver alt paa Archiuekskifter / en Ricks-
Drt. *Allegat. Recept & lib. art. 16. Lege Vocab. Bressvepenge/ item
Soren Skrifvere infra, adhuc Nota.*

Alle Tingkrifvere / Lofskrifvere / oc Offverfiobmands
 Skrifvere / skulle beEedigis. *Vide Forord. Frid. 3. Dat. 11. febr. den*
9. Septembr. 16. 49. & supra Voc. b. Bressvepenge.

Skryttther / det ord findis gemeenlig udi voris Eielandske
 Low/oc bemercker saa meget so.n at lade ofverskrive/eller oc u.actet las
 de forbjgaae/ut: Skryttther hannem et Ting eller flere/etc. forstaa/
 om ens Deele er icke lowlige forfuld/Ting effter andet/men skryttther
 offver/da begynde/; reise Sagen igien paa ny. *Vide Diel. loc. & cap.*
25. 26. 27. & c. lib. 3.

Skudsjern / vel Trudsjern *idem*, saa kaldet/ fordi/hvem der
 fattedis Bidne til sin wskyldigheds besyrdelse/i gamle Dage/ skød
 sia til Jern/ at beskytte sig tryg med / som da skulde være et wskyldig
 heds Legn. &

Skaanske Low *lib. 9. cap. 25.* siger: Vær mand Skudsjern/da
 skal hand gaa 9. Fødder langt/sørend hand skiuder Jernet: Skyder
 hand for/da er hand felder/etc. End/bær mand Trudsjern/da skal
 Truit staae 12. Fied fra Staiven/; steden/ oc hin skal kaste Jernit
 i Trugit / salder Jern uden Trugit / da skal hin der bær/ optage/ oc
 atter kaste i Trug/ den Daa Jern er baarit: Siden skal Wante/;
 Handste/paa Naanden satti is oc beieglis/oc icke løsis for om Løfver
 dag/oc det i Sagsøgerens nærværelse: Findis da hans Naand w
 skød/da skal hans Præst forkynde hannem wskyldig: Men findis
 hand skyldig/eller brændt/da skal Sagsøgeren forkynde hannem skyl
 dig. *cap. 26. ibid. Alids.*

Jernbyrd/der er gloende Jern/som udi gamle Dage/den skul
 de tage oc bære udi sin bare Naand / sig til bekyrdelse/ som bestyrtis for
 noen Sag/ som for Liusverj/ Manddrab / Troldom / eller andet/
 om hand vilste sia wskyldig. Skaan. Low *lib. 7. cap. 16.* siger/ At der
 skulde en haffve Wante offver Naanden som Jern skulde bære: bies
 hand aff saadant gloende Jern wst ad / da skulde hand være skiar /;
 f. j/ for den Sag hannem tillagdis / hvor aff samme Jern ere oc kaldet
 Skiers Jern / ut *supra. Vide Skaan. Low lib. 5. cap. 38. lib. 7. cap. 9.*

lib. 9. cap. 25. & 26. &c. Saadan Misbrug bleff affskaffit udi *Waldemari 1. Tiid* / oc i steden for Jernbyrd optagit *Næffen* / som skulde svære den Sigtede / enten skuldig eller aarsagit / som endnu hos os ere brugelig. *Vide Jernbyrd / & Skærjern supra.*

Skudsmaal / Testimonium. Lat. 3; Forsald / *ut. inden* Ting / ge at giøre udi nogen Sag / hvorledis der med til Landsstingene skal forholdis / nemlig / at der gielde ey flere Skudsmaal end 3. som alle skulle ske inden 6. Uger / hvilcke skulle sværis lowlig (aff tvende Mænd / (effter Necessen / oc gielder ingen vjdere Skudsmaal / med mindre den / Sagen angaar / er udi *Rigens Verff* oc ærinde uden *Riget* / eller oc med *Kongens* Dreff beviser sig udi *Rigens* Kald at være forskreffven / som da / effter *Lepstgheden* / blifver actet. *Leze her om Obnebress Christ. 4. Dat. Koldingh. den 14. Aug. 1590.*

Men hvorledis Forsald eller Skudsmaal skal sværis lowlig inden *Ting* / der om *Vide supra* Forsald. End befindis nogen til *Lands* Ting lowlig steffnt / oc en møder / eller giør lowlig Skudsmaal / hand dømmis til billig Raast oc *Læring. Recess Christ. 4. lib. 2. cap 6. art. 1. Alias.*

Betyder Skudsmaal saa meget som *Widnisbyrd* / som den vskuldige skulde hafve udi *Ecteskabs* Sager / fra sin *Præst* oc *Sognesold* taget til *Ting* / som vil de befries fra den *Skuldige* / om sit ærlige oc *Christelige* Liiffis oc *Lestnets* Forhold oc fremdragelse. *Forordn. Frid 2. om Ecteskabs Sager. Item, Tiendste Holck* / som begifve sig aff et *Sogn* eller *Land* udi et andet / etc. hvorledis de skulle tage Skudsmaal hos deris *Sognperast* / *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 1. Not.:*

Udi *Rigens* Ret oc for *Rigens* *Canseler* / gielder ingen Skudsmaal / *Viaens* Ret / *art. 39.*

E *kuermænd* / kaldtis i gamle *Dage* / *Skibsnæfning* / eller oc for *12. Næfning*. *ut Jyd. Lov lib 3. cap 5 & 12. Disse* *kuermænd* eller *Næfning* / vaare tvende *Mænd* / (*Jordeng* aff *Hafne* b. *Wden*) som ved deris *Eed* skulde skielne / om *Lætte* paat om / imel-

lem

lem Styrismand oc Vdgterdsmand / hvad en hver skulde udgøre i Lething / *que vide suis locis.*

Saadanne Skurmænd eller Skursnæffn / brugis endnu i Jydland / fornemligen / naar nogen self Eyer eller Jordeygen Bونده / i 3. Aar indeholder hans Leding / som aff Bوندهgods bør at udgiffvis / da blifver samme Bوندهs Eyedom skurit under Kronen / ved forn^e. Skursmænd eller Næffn. *Processen* drifvis til Linge / efter lowlig Kald oc Barjel: Første Aar klagis paa saadan Rettigheds Indeholdelse / oc da tagis vdi Lingsvoldne (efter Dom der paa) første Skure: Andet Aar tagis i lige maader efter lowlig medfart / anden Skure: oc det tredje Aar / da skuris den paatalende Eyedom ved forn^e. Skursmænd / fra Bonden oc hans Arffvinger / oc under Kronen / etc. See ydermeere *Christ. 4. Recept lib. 3. art. 32. & 33. Lege Odels Gods supra.*

Om Jordeygne Bønder i Norge / som self besidde Gaarden / oc icke gifve Leding i tre Aar der aff / da er samme Gaard i ligemaader forbrut under Kronen. *Lege Vocab. Lething.* Men er det Lepling / da bøde Kongen 8. Ortuger oc 13. Mark / oc gifve dog sin Leding ud. *Norff Low L. L. B. 1. cap. parag. 2.*

Slectlinies forbudne Leed oc Gifftermaal / der om lige *Recept Christ. 4. lib 2. cap. 5. art. 3.* der finder den gunstige Læser vilsøfftelg oc fuldkommen efter retning. *Item arborem consanguinitatis & affinitatis infra Vocab. Svogerskab.*

Slegfred: Qvinde / det er *Concubin*, Frille eller Voelskab / oc ey Adelskone eller Ecte Hustru. *Jydske Low lib. 1. cap. 25.* siger: Haffver mand Slegfred Børn / oc tager deris Moder siden til Ecte / da ere de Børn all: Adelskone Børn / enddog de vaare eller sør sødde. *Vide cap. 27. ibidem. Hic concord. jure Seland. lib. 3. cap. ultimo. Item Norff Low A. B. 7. cap. 1. Arff. paragr. ultimo. Lege Vocab. Børn arfve Fader / &c.*

Slegfred Qvinde / som en Mand hafver hos sig aabenbare i tre Aar / oc hun dis imidler tid søger Seng ac Bord med hannem / oc

haffver Nøgelen til hans Røcken oc Kielder/hun skulde være ret Adelskone/ effter Jydskæ Low's). *Vog's 27. Cap. Lege Rescrip.: Frider. 2. Anno 528. om Adelige Voelsskab. Hinc:*

Slegfred: Børn/ *Spurii Lat.* ere de/ som avlis aff ledige Personer/ uden Ecteskab/ hvuicke kand/ effter Lowen/ ectis/ Men hvories dis det skeer/ oc hvoredis Slegfred: Børn tager Arff effter Faders Død/ der om siger Jydskæ Low *lib. 1. c. p. 21.* at Fader skal Slegfred: barn i Ting fore/ oc liuse oc forkynde/ at det er hans Børn/ oc jorde det/ hvad som hand vil det giffve/ oc saa meget som skødt v. der/ bet beholder Børn/ oc ey meere. End/ liuser hand det i Køn oc Kuid/ oc skøder det lutet/ da tager det halff Lod ved Adelskone Børn. End/ er ey Adelskone Børn til/ da tager Slegfred: barn/ som Tingliust er/ iuld Arff effter Fader. End/ fanger hand noget aff Faderens Arff/ da arfver hand oc efter Eydskind/ jessne Lod ved Adelskone Børn. *ibid.*

End haffver Mand Slegfred: barn/ oc lius det ey paa Ting/ oc vorder det dræbt/ da tage Mødernes Frænder all Vød/ oc Fæderens icke/ oc ey Fader. End vorder det Straadød/ da arffver Moder det/ eller Mødernis Frænder/ om Moderen er død/ oc Fader intet. *Eodem lib. c. cap. 22. Vide Jus Seland. lib. 1. c. 10. 16. 17. Skaanske Low lib. 3. cap. 16. 17. 18. c. 20.* som oc her med stemmer offver et. *Lege Vocab. Ectledina supra.*

Den Norske Low formelder: Om nogen vorder dræbt/ som icke er fød i Ecteskab/ oc icke kommer i Faderens Ect/ effter Lowen/ end dog hand er kiend nogen Mand til Søn/ da tage hans næste Mødernes Frænder Vød oc Arff effter hannem: Bliiffver hand slagen/ saargiort/ eller sfiendt/ da tager hand sig Ret for sin Skade/ som hans Moderfader burde at tage for saadan Skade. *M. B. 10. c. p. par. 6.*

Slegfred: Daatter/ som ey er Tingliust/ om hun bliiffver beliggende/ hvo de Deele skal deele/ oc Bøderne opbære. Jydskæ Low *lib. 2. cap. 29.* siger: Det falder paa Mødernes/ oc ey paa Fæderens Side. Skaan. Low *lib. 3. cap. 7.* stemmer oc her med offver et. *Item Jus Seland. lib. 5. cap. 37.*

Slegfred: Søn/ arffvet ey Styriſchaffne i gamle Dage/ end-
dog Faderen ſkødt hannem alt dit hand erede / thi hvor ey var Li-
kone Søn effter Fader/ eller Fader effter Søn / der arffuede Kongen
Styriſchaffne. *Vide Jyd. Low lib. 3. cap. 20. & infr. i Styriſchaffne.*

Slegfred: Søn maa ey være Adelfone Varns / o: Ectebarns /
Berge *jur. Seland. lib. 1. cap. 45.* nyder ey heller Leysende / forſtaa /
den Bod / ſom hans Fader bøder eller udgiſver for hans Moder *jur.*
Cimbr. lib. 2: cap. 20. in fine. item jur. Seland. lib. 5. cap. 37. om Sleg-
freds Varns Ret / *lib. 1. cap. 49. &c.*

Sligtorff: o: Bedtorff / Nødtorff / eller Fattigdom oc Ar-
mod. *u:* om ſmaa Børn bleſve ſaa wſle / at de ey kunde fødis / med min-
dre deris Jord ſkal ſelgis. Hvor om Sielandſte Lovs 5 Bog 5. cap.
ſiger / At det er da bedre / at ſelge deris Jord / end at de ſelve ihjel / thi
hvad duer dem Jord / om de døe. End ſiaer Lexten / at de Fiende ere
onde / der ey ville hjælpe Børn i Sligtorff / dog ſiunis det icke at være
et / men to ord / oc betynder ſaa meget ſom ſaadan Armod. *vide sext.*
allegat & Vocab Børn ſupra.

Slods: Lov / er Kongelige Ret oc Høghed / paa Rigernis
Slotte oc Lehne / ſom Kongerne i Danmark oc Norge / annamme
aff Danmarkis Rigis Raad / oc igien antvord e fra dennem / til Rigens
Raad / Edelinges oc indføddes gode Mand / oc ingen anden / at holde til
Kongens Haand / oc om nogen Slods Lov bliſſ anderledis forvand-
let / da hafver det ingen Mact. *Handt Frid. 2. art. 46.*

Alias: At ſligge udi Slods Lov / ſigis den / ſom betrols Re-
gimentet oc Høgheden paa Slotte oc Feſtninges / udi den rette Høff-
vighmands fraværelſe / hvilcket ſkal ſee med Kongens Breff oc tillas-
deſſe / om hand ſelf i lowlige Foes ſild vorder forhindret / etc.

Soel: bierge / *occasus Solis.* ſigis / naar Soel er ſæt om Afte-
nen / eller nedergaaet. *Jus Seland. lib. 6. cap. 23.* *Alias* Trende Soel-
mercke / *Triduanus. Lat. o:* Trende fulde Nætter oc Dage / *ut:* naar
nogen Fremmede / udi Riisſtad eller Virc / ſpøer ſin Lowlig Gield oc
Betalning / oc den ſom ſtyldig er / bliſſver tilkiert / inden trende Soel-

mercke at betale/*ut supra*. Vide *Recess Christi*. 4. lib. 2. cap. 15. artic. 7. paragr. 1.

Soel-fald / der om see Sielandſke Low *lib. 4. cap. 3.* som for-
melder / at Alende ude paa Marcken / skal ligge til Soel-fald / lige-
som Lofft er hiempe Soel-falden / det er / lige effter det Reeb / som
effter Lowen er gangen hiemme paa Loffte Jord. End maa Skow
ey skiffis effter Soel-fald / som Loffte Jord / fordi Skow b^r ick
at skiffis effter Soel-fald / saa en hver fanger lige meget med Reeb /
mensura eller *quantitate*. Mens ubi ligning / *o: comparatione &*
qualitate, naar den beste Skow leggis til den verste / at alle Lodder
kunde bliffve jessne oc lige gode / etc. Vide *plura dicto loco lib. 4. juris*
Seland. cap. 2. & 3.

Soel-mercke / er Soelens Nedergang imod Aften / Land oc saa
forstaais fra en Aftens Soel set / oc til anden Aften Soel settis.
dies naturales. Vide *Jyd Low lib. 2. cap. 83.*

Soel-skiffte / er Jord-skiffte / effter lowllgt Reeb oc Maal /
som Lods-Eyerne (naar nogen finder sig brøstholden paa deris Eyen-
dom) lade gøre effter Lowen / saa kaldet *ex dispositione juris & modo*
procedendi, at Eyermandene eller Reebsmændene / under deris 15.
Marck Faldsmaal / skulle møde paa Marcken / saa tilige som Soel
gaar op / oc reebe til Soel gaar ned / oc saa fremdelis Dag fra Dag /
fra Soel gaar op / til Soel gaar ned / oc ick længere / under for^{ne}.
Vøder / til Marcken altsammen blifver reebet / thi at itge som Solet
skiffter Dagen oc Datten / saa skiffter Reeb i samme Soel-skiffte
Lods-Eyerns Eyedom. Vide *Recess Christi*. 3. artic. 28. paragr. 2. item,
Vocab. Reebsmænd supra.

Jyds Low *lib. 1. cap. 55.* siger: Gaar Soel-skiffte paa Wy /
da skal hver mand opgive sin Hæff / ud all Marcken / uden det er
Ornum eller Kircketiuff / eller noagen Mandes særdelis Riisb / det mand
veed ey hvem skerte skal: Ingen Deel der stult ligger i / maa mand
enten øge eller mindſke / siden reebis først Loffte der i Wy llaae / saa
at ingen Mand maa det lide eller formeene. End salder nogen Mand
Reeb /

Kæb/ under anden Mands bygge/ oc vil hin ey rømme der paa boer/ da hafve den Bold til der paakalder / at tage aff hans ubygde Jord paa Marken/ hvor som hand vil/ Kæb for Kæb/ saa heygner mand Landboe Lofft/ som den Lofft hand boer self paa/ oc saa Gaardsæde Lofft/ oc saa hvilcken Lofft der noget bygger paa / oc før var bygget end Marken deeltis til Kæbs/ saa som Loffte skiftis i Bye/ saa skiftis oc ald Marke Jord. etc. *Lege Vocab. Kæb/ item Rømme supra.*

Soeris Kongel. oc Adelig Academie, er megit lofsigt oc berømmelt / stiftet oc *fundat* aff Højloflig Konning Christian den 4 den Adelige Rngdom til Gudelig oc Christelig Optuelse oc Forfremmelse/ udi de Spræck/ Lærdom oc Øvelser/ som deris Adelige Stand sømmer oc tilhører / efter hans Mayest. der om udgisne Forordning/ *Dat. Hafn. den 30. Novembr. 1623.* som indeholder 2). Artickler/ om Rngdommen oc stedens Forhold. *Et alteram Forord. Dat. Glyckstad/ den 26. Jun. 1637.* Item Forordn. *Dat. Haderslefs hus/ den 10. Febr. 1638.* om det samme. Hvo saadant behøfver/ søge sig det/ paa for^{ne} *allegerte* steder/ etc.

Soldt/ 2: hengifvet eller ofverleveret. *ut*: Om Bondesøn i fellig gifter sig/ oc fører sin Kone ind til sine Forældre/ etc. Dær hand siden / da arfver hun ey meere / end hun førde ind i fellig / hvad heller hun hafver Bæren ved hannem eller ey / uden hannem var særlige noget i Haand soldt. *Jyd Low L. b. 1. cap. 13. & supra Vocab. Cælie.*

Sommerfætte / 2: F:llias Græsgang eller Fædrift. *Hinc Alminding idem, ut i Danmark/ etc. Lege Vocab. Satterboel.*

Den Norske Low formelder der om / at ingen skal forbiude anden/ at hafve sit Væq i Sommerfætte/ thi der bør at møde Horn imod Horn/ oc Kløff imod Kløff. *Diet. Norsk Low L. L. B. 38. cap. parag. ult. Lege Vocab. Græsbæed/ & Guldsordning/ supra.*

Soren-Strifvere / udi Norge/ er saa meget som Herrisfogget i Danmark / de skulle hafve for hver Mijl de reyse / til Ol oc Skudsferd/ en Ort/ men for deris Tingdysker gifvis demnem intet. De skulle hafve/ foruden deris Brevpenge / oc ellers hvit demnem

Lowen fillader/en Gaard paa 2. Skippund Lynge/ frij for Landgilde/ Skudeferd/ Efte oc Arbejd/ udi hans Skrifverij/ de skulle allene svare til deris Domme / oc til den forurettedts Skade/ Kaast oc Læring/ oc udgiffve fulde Røder/ efter Lowen/ nemlig/ 3. Ørtuger/ oc 13. Mark / (skal nu være 7. Rixsdaler) oc der foruden / om hans Forseelse groffligen findis / da aff Lehnsmanden *c. fferis. Recept Christ. 4. lib. 3. art. 22. Fide Dorst Low Lingf. B. 4. Cap. & supra Vocab. Almues Foid.*

Sæ: Bress / 3: Paa oc Bevjs / som strengeligen befalis alle Skipperne (som med negle deris Skib eller Vare ville udsøyle / enten inden eller uden Lands) at de hos Lehnsmandene / under hvis Lehn de boe / skal tage Sæ: Bress / paa hvad Vare de hafve lad / oc hvort de ville løbe : Sammeledis / naar de igien komme / skulle de søre med dem Bevjs / hvor de hafve været med deris Skib oc Gods / oc lossat oc laddet / oc det uddr Skib oc Godts fortabelse / til hans Kongel. Mayest. Oc den Skipper som findis der udi forsømmelig / straffis som en whorsom. *Constit. Frid 2 Det. H. fa. den 5. Junii, 1502. Lege Forbudne Vare / item Vocab. Paa supra.*

Sæ fart / 3: Skibs: fart oc Seylas / da paa det saadant i Danmark maa til tage / da forbiudts alle fremmede Skibe / som her i Riget udi nogen Haffn hender at komme / icke at fractes / saa lange Indlandiske Skibe / være sig smaa eller store / Skibe eller Skude: ere for haanden / som bequemme ere / oc for billig Fract ville oc kunde fare etc. Forordn. *Christ. 4. Das. Haderslehuus / den 18. Febr. Anno 1636. par. 29. ultimo.*

Sæ: Rette / er en fardelig Low / for alle Skipperne oc Sæfarende Mænd / dennem til effterretning / som / Danmarckts / Norgis / Rigers / Strømme / oc dets underliggende Provinkiers Haffner oc Farevand / bejaa / som er gifven aff S. oc Høylofelig Kong *Frid. den 2. Anno 1501.* hviic / strengeligen befalis / at opjaas Narligen til Linæ / udi Sæstaderne / den Mandaa nast for vor Frue daa Knydelmisse / paa det den ene med den anden / udi sin Bestilling / Skib oc Skibs:

Skibshandel belangende/ kand vide sig der efter at recte oc forholde.
*Vide Spe:Ret in prefat. parag. ult. & supra Vocab. Borgemeſtere
 re oc Raad. Not. 2.:*

Ingen Søfarende Mand/ maa indtage nogen slags Kjøb-
 mandſkab for nogen Vaademand/ vjdere end hans Føring/ at føre
 aff Kjøret/ uden Ombudsmandens forloff/ under 8. Ørtuger oc 15.
 Marckes brøde. *Norſk Low K. B. 23. cap. p. r. 2g. 2.*

Søn oc Daatter/ *filius vel filia. Lat.* de maa ryage det Kjøb/
 om deris Fader hafver ulovlig soldt Udeis Gods/ som icke var Laug-
 buden/ om det bevijſis/ at Børnene vaare vjmyndige/ den tid det bleff
 soldt/ do: ſkal det ryagis inden 30. Aar *O. B. 10. cap. parag. 3.*

Søns Hofvitlod / ſkal udgjøris / om ſaa vorder / at ſtaalne
 Raaster findis i hans Kijſte / eller i hans Herberge / ſom hand hafver
 ſærlige luckeſe for/ oc daer hand Tyff for hans Gierninger/ oc gang-
 ger paa hans Hals/ om hand vorder ſeldt/ eller i Hande tagen. *Ind.
 Low iib. 2. cap. 100. Der imod ſiger/ lib. 1. cap. 13. jur. Cimbr. at den
 Søn ſom er i fellig med Fæder/ oc ey udſkiffet/ hand hafver ey Hoffvit-
 lod/ den ſtund Fader oc Moder leſve. Dict. Low. etc.*

Sørge-qvinder / *funeræ mulieres. Lat.* kaldis de Qvinder i
 Kjøbſtæderne/ ſom drage deris Raaber paa Hofvederne/ naar de ſøl-
 ge effter Lijg / ſom bæris til Jorde. Der om ſiger *Chriſt. 4. Receſſ.* at
 ingen Geiſtligis / eller Borgemeſteris oc Raadmands Effterleſver-
 ſter / ſkulle hafve Sørgqvinders=følge / meere end 4. Par / oc ald
 Skolen: de andre / 2. Par / oc halff Skolen/ eller en Lere/ eller halff/ ef-
 ter Leyligheden. *Allegat. Receſſ. lib. 2. cap. 8. art. 7. p. r. 7. Lege Sko-
 lebrn. item Vocab. Laug ſupra.*

Sørsvære / *pirata. Lat.* om de ofverfalde nogen i Søen / oc
 gjøre Skade/ enten paa Føld eller Gods / hvorledis der med ſkal for-
 holdis/ der om *vide Søret. artic. 20. & 50. & ſupra Vocab. Frijs
 bytter.*

Søſter / *ſoror. Lat. intelligitur per ſe.* hun maa tageen Sø-
 ſterlod med Broder/ i ald Vdarff / om hun ſkicker ſig arlligen oc vel-

Maesaa forholdis iblant Adelen: Men er Broder icke til/da fage Spæster ald Arfve/ om de hafde baade een Fader/oc ere Ectesød. *Norff Low A. B 7. cap. 2. Arff.* Hvoreslevis Søster. Sønnen oc Søster: Døttre arfve/der om lege *ib:d. lib. 6. cap. Item 5. oc 10. Arfve. Noza:* Søster beholder hendis Jord/med mindre hendis rette Berge/ eller oc hun selff/ hafver den affhændet. *Jyd. Low lib. 1. cap. 43. Lege Vocab. Sydskinde infra.*

Spæct/ eller Spæt oc spltre Saar/ det er/ nyt oc grent Saar/ som behøfver Lægedom/ eller oc det Saar som nyligen er lægt aff Vadstere. *Jur. Seland. lib. 3. cap. 14. & 26. lib. 6. cap. 9.*

Spæct/ o: Fred/ Tryghed oc Sickerhed / *ut in prafat. jur. Cimbr.* Lowen skal gioris effter alle Mands gaffn/ at Retvijsse/ Spæge/ o: Sactmodige/ eller Fredsommelige oc Sagelsse/ o: vifkyldige/ maatte nyde dertis Ret oc Spæct/ etc. *vide text. pr. alleg. 1.*

Spnyds Mand/ eller Spnyds karl/ er den som ingen Volig eller viffi/ Doepæl hafver/ men er iedig oc løst/ næfnt aff Spnyd/ fordi hand er altid ferdig at reyse/ oc hafver allesteds hiemme/ maa ey derfor være Berge for Børn/ thi hand hafver ingen viffi/ Doepæl/ oc ey at gielde med. *Vide jus Seland. lib. 1. cap. 46.*

Squattemøller/ kaldis de smaa Møller/ som Bønderne hafve gemeenlig ved deris Gaarde/ fornemlig udi Skaane/ som icke actis eller blifve reonit for Landgilde/ udi Sydskinde Skifte/ Land dog giorre andre Landgilds Møller/ Ko: træ oc Skade/ med deris maalen: Hvorfor saadanne Squattemøller er befalit at affskaffis/ paa de steder/ hvor Landgilds Møller/ med maalen/ beqvemmelig kand Bønderne for: staa. Der om see *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 9. art. 2. & supra Vocab. Bøndernis SquarMøller.*

Stabel/ er et Kiende Tegn/ som sættis aff Sandmænd/ eller Ect: forne Dloinger/ mellem Herreder/ Stow/ Marcker/ Ager oc Enge/ etc. *Hinc Sten oc Stabel. Vide Jyd. Low lib. 1. cap. 46. & lib. 2. cap. 21. & Recess. Christian. 3. artic. 27. Plura in Vocab. Mær: ckeffel.*

Stad:

Stadfestelse-Breff udi Rigens Deele / oc Forsølgning til Laas / udgifs aff Rigens Canseler / hvor udi Eyendoms Brevvit / som paa Godsiet formelder / (forstaa Skøde eller Indførsel) stadfestis oc ved maect dømmis / ved alle sine Ord oc Articlic / etc. Stadfestelse Brevvit løssis oc paaffrisvis / til det Ting / under hvilket Godsiet ligger / oc med sin Opstrift foris for Rigens Canseler. Rigens Ret / art. 63. at gifvis Rigens Canseler for Stadfestelse til Laas / paa Pergament / 4. daler / oc Rigens Skrifvere 1. daler. art. 81. *ibid.* in appendice.

Stads Retten / er en særdeels Ræt oc Lov / som Kjøbstæderne i Danmark / aff Høyløstige forudm Konger / naadigst er undte oc med privilegerede / hvilket befalis udi Birkeretten / at hafvis i act oc effertølgis / til Raadstue oc Vye Tinget / synderlig om Kjøbstæds Handlinger / naar der om sammesteds Lovligheder oc Friing sig begifve / oc bpr eller skal ordelis. Birke Ret / artic. 2. De var mangis Dnske oc Begieris / at Stads Retten maatte naadigst tilladis at komme paa Tryck / aabenbaris for hver mand / thi den er meget vanskelis at bekomme : Ey heller kand saadan skrefne / tyngelige / uden de som beseglede ere / effertølgis / som den gemene / ey hafver / eller kand bekomme. Beslager / etc.

Staffin / ere Voe oc Byggested / ut, at være : ød paa en god Mands Staffin / hvor aff sigis / at deele en til Staffins / er / at tale en til for sit Føds. sted / som udi Sieland er brug / hvo. Vønder Sønner icke maa drage aff Staffinen / eller Godsiet de ere fødte paa / uden Herskabs munde. *Hinc* : Staaende Svanne / : Staffne / Svanne / som ingen naa holde paa anden Munds Gods. *Recels Christian 3. artic. 48. Vide infra* Wornede. *Alias*.

Staffne-Lømmermand / om hand undløber sit Arbeid / naar Kollen til Skib er sæt paa Banck-stoek / n / da bøde hand til Kongen / 8 Ortuer / oc 13. Marck Sølf. De hver Fydinges Lømmermand / som undløber sit Arbeid / 5. Marck Sølf / foris til Norge / naar Skib skal byggis til Landværn. *Unde* Norff. Lov. V. j. B. 2. c. f.

Staff:

Staffrer mand andens Jord/forstaa/ om nogen med Staf-
re eller Stierder/ indhegner andens Jord/ det skal Grander/ effter
Sielandiske Lovs 4. Bog 16. Cap siune oc vidne/ oc siden gaais
der om effter Lowen/cap. allegat. Vide Jyd. Lov lib. 1. cap. 55 & *supra*
Vocab. Memme.

Staffshug/ Steenshug/ Beenshug/ Næffvehug/
Haargreb/ oc Jordskud/ derfor skal den gifve der sigtet er/ enten
6. Marck Bod/ eller Næffn i Kion. Jyd. Lov lib. 3. c. 13. Lege
Trælbord/*infra.*

Skaanske Lovs 5. Bog/ 16. Cap. siger/ 3. Marck/ saa gode
som en Marck Sølf. Lege Saarbod. Ydermeere siger Texten sam-
mesteds/ At hvo som holder nogen Mand/ til sin Skade/ bøde 3. marck/
Lege Vocab. Haargreb supra. Item Drødemaal c. 13.

Den Norske Lov siger : Slaaer mand til anden med vred
Haand/ paa de steder som icke ere Gredset/ med Dxe/ Staffre/ el-
ler Steen/ bøde Kongen/ for første Slag/ 1. marck Sølf/ for andet
Slag/ 2. marck Sølf/ for tredje Slag/ 3. marck Sølf/ for fjerde/ 5.
marck Sølf : End slaaer hand det femte Slag/ i samme Bredde/ bøde
de Kongen 8. Ortuger/ oc 13. Marck/ oc gielde Huggen/ effter 12.
Mands Døm/hvad heller hand slog/ et Hug/to eller flere. *M. B. 17.*
cap. Lege Vocab. Gredstied supra.

Stange/ sigis om Liure/Dxen eller Røer/eller oc andet Diur/
som utemmelig eller Manddølm er/ oc vil stange Folk eller Dvæg/
etc. Saadant Dvæg/eller Fænnit/som hafver den vane/det bør Eye-
ren at hegte oc forvare/ saa det er hver mand Stadsløss. *unde Vocab.*
Stæ/ & infra Banefuldt Dvæg.

Den Norske Lov siger der om : Stanger en Dxe den anden/
da bød is halff Sladen/ men stanger Dxe Røe/ da bød is ald Sla-
den. *L. L. B. 36 cap. parag. 2.* Stanger stoer Dvæg det som yngre
er end 3. Aar/ eller kulle Dvæg/ da bød is fuld Bøder derfor. *ibid.*
parag. sequent. End/ er Nød stanget/ da skal Mænd tilkrævis/ at
randsage/ om nogen de Nød hos gaar/ hafver paa sine Horn/Blod/
Haar/

Haar / eller andet sliq Legn / da er det til siime / at det Død hafter
 stanget / oc da bødder den det eyer / til den Sladen sief. *ut supra dict.*
loc par. 2. 4.

Steenflag / eller Ræfvebug / hvorledis de / effter Guds Low /
 skulde bødde / om den Slagu: bleff ved Lijvet / oc kom op aff Sengen
 igien. Der om læs Mose 2. Bog 21. Cap. v. 18. 19. *Nota* Fersom
 melle oc Vadserlon skulde betalt / *ibid.* Høis Straff som ellers icke
 gick paa Lijvet / da skulde den Skyldige / effter Guds Low / nedfalde
 for Dommeren / oc lade sig sla: / effter som hans Misgerning var me-
 gen til / dog skulde hand icke slais meere end syretteve Slag / i den 5.
 Mose Bog 25. Cap. v. 1. 2. 3. *Lege Vocab. Staffshug / paulo*
supra.

Steffader / 3: Styefader / vel Styrefader / *idem*, det er
 pater. *respectivè*, udi den rette affdøde Faders sted / *ut*: at Styre/
 saa oc med Stye at opholde oc nare sinaa Børn / udi Faders sted /
 om hand kommer med deris Moder i Eccestab / *etc. Vi. ricus Lat.*
 Saadanne Steffader maa ey vare sine Steff Børn Berge / *u-*
 den at næste Frænder ville det samtycle / oc da skal hand enten tage
 dennem udi Fellig med sig / eller tilvunderede Penge / imeden hand er
 deris Berge / dog maa hand ey affhænde deris Jord / oc ey deris Hus
 Jyd. Low *lib. 1. cap. 30.* Ydermeere om Fellig / imellem Steffader oc
 Steffbørn. *Vide jus Seiland. lib. 1. cap. 23. & supra Vocab. Fellig.*

Jydske Low *lib. 1. cap. 20.* formelder: Om Steffader kommer
 ind udi uskift Boe / forstra / om hand giffes med den Encke / som sid-
 der i sief med sine Børn / oc udi uskift Boe / oc vorder hand ey lagt i fel-
 lig / eller oc Singlust / at hand var lagt i fellig / den Sime de skulle skif-
 te / da skulle Børn vide med Ræffn i Risp / hvor meget deris Steffa-
 der førde ind / oc saa meget tager hand først ud / (som hand ey haflde
 Hofvitlod / der hand indkom /) oc siden skiffes dennem imellem / som
 de vaare i fellig / sænd hand bleff deris Steffader / oc fanger hand
 ey meere end sin Ronts Lod. *Allegat. text. iur. Cimbr. Lege Vocab.*
Quennis supra.

Steffmoder / *Noverca, item Steffdaatter / privina. Lat.*
 Der om see Jyd. Low lib. 1. cap. 6. Jus Seland. lib. 1. cap. 24. & supra
 Jocab. Noctes-Rone.

Steffshdskinde / ere oc sigis de Børn / som ere avlede aff far
 Forældre / saaledis at forstaa / om tvende komme tllsammen i Ectes
 skab / som hafve Børn paa begge sider / de Børn sigis i Lowen saa vst
 Steffshdskinde / oc kaldis *Relatio alterutrius parentis. &c.*

Stiel saadanne Steffshdskinde om Boestab / o: om de trat
 tis eller tvsttis der em / da legge ud paa begge sider / med Rigens Eed /
 fordi / at naar det gaar aff Ede skinde deele / siden komme Frander ey
 til. Jyd. Low lib. 1. cap. 18. Steffbørn tage lige Arff efter Forældre /
 med Samshdskinde / udi Rigsbejord / efter som de hafve varit i fellig
 med hver andre til. Jyd. Low lib. 1. cap. 6. Jus Seland. lib. 1. cap. 22.
Vide Endskinde infra.

Steffne / *latinè citare*, eller at giifve Børsel / er fast lige sagt /
 uden at stefne skeer mesten skriffelig / *hinc*, Steffning kaldis det
 Bæff / som mand skriffelig stefnis med / oc Børsel Mundtlig / ved
 tvende Personer / fra den Doepal som stefnis skal. Jyd. Low lib. 1.
 cap. 38. in Glossa. Recept Christ. 3. art. 5. 8. & 14. Hvilken som stef
 ner en anden / oc ey moder / hand hafver tabt Sagen / indtil hand stef
 ner igien / oc der til gifve billig Raast oc Læring. artic. 5. alleg. 11. Re
 cept Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 9. 10. 11. & 12. Slaam. Low lib. 11. cap.
 12. formelder / At for første Steffnings ofverhøria siddelse / skal bps
 dis 2. Dø / anden lige saa / men for tredie Steffnings ofverhørig
 siddelse / bpsdis tre Mærck / forstaa til Næmtinge. *Vide lib. 4. cap. 20. i-*
bidem. & jus Seland. lib. 6. cap. 10. &c. item Vocab. Ofverhørig / &
Kald oc Børsel supra.

Stefnis bps Sandmand / saa oc alle andre Logsmænd / der
 er / de bps lowlgen at ærvaris i tide / hvor om de skulle svære oc giøre
 deris Tog / thi saa siger Jydsk Low lib. 2. cap. 6. At paa første Ting
 skal mand klage oc kluse / hvils Brøst eller Skade / mand hafver sig at
 beklage / oc da stefne Sandmand til / forstaa med 14. Dages Børs

fel. *Lege Vocab.* Sandmand / *supra.* Item *cap. 42. ejusdem lib.* for-
melder / At Ræffninger skulle tilstæmmis at svære tredje Ting / efter
Kan er lust / der aff forstaais / at dennem bør 14. Dags Barfel eller
Respit / efter Sagen er dennem bevjst / Men *text. cap. 53. lib. 2.* siger /
At Ræffninger maa ey hafve mindre end 7. Datter rom / at udlete
Sandhed / om det de skulle omstællie.

Steffner nogen Sandmand / Ræffninger / Lougsmand /
eller oc andre Dommere / oc de blifve funden qvist / da er den forpligt /
som steffner / at gifve dennem deris Læring / frem oc tilbage. *Recess*
Christ. 3. art. 8. parag. ult. Vide Landsdommer supra. Nota:

Ingen Steffning udgifols aff Cangellet / førend Sagen
hafver været baade til Hærris oc Landssting. *Recess Christ. 3. art. 5. &*
8. & Recess Frid. 2. art. 1.

Recess Christian. 4. cap. 6. siger: At ingen tilstedis Steffning
i Cangellet / med mindre haand steffner Landsdommers Domme/
undtagen de Sager / som Adels Ere oc Liff paagielder : de Sager oc /
hvor ubi nogen fornættelse oc vold / som Svang oc forurettelse beflæ-
gis / de maa oc steffnis for Kongen oc Kongens Raad. *Dict. 106.*
artic. 12.

Steffninger til almindelige Herredage / udgifols ey nærmere
før Tiden / end 6. Uger / men dersom nogen opholdis med Forsæt /
Retten der med / enten at *protrahere* eller spille / videre end tilbørligt /
dem stedis dog Steffning end oc efter den tid. *Recess Christ. 4. lib. 2.*
cap 6. art. 8. Lege Sager supra.

Steffninger skulle forkyndis / som efterfølger : Kongens
Steffning / til Almindelige Herredage / skal forstættis for deris Bro-
ffel eller Boepæl / som steffnis skulle / med tvende Vidnesbyrd ofver-
værendis / som skulle læse samme Steffning udi deris egen nærværelse
som steffnis / saa at de det seiff høre / oc kand hafve saa lang tid / efter
Læyligheden / at de kunde møde : Vil den som steffnis / ey skrive paa
samme Steffning / eller lade sig finde / oc er dog ingen Landet / oc ti-
den lowligt Forsald / da skal Steffningen læs trende gange / for

hans Broffel/ med Vidnisbyrd / *ut supra.* oc to Dage imellem hver gang / i hans Fotelis paahør / saa mange de kand fange ved at tale / Hvileket rictigen skal skrifvis paa Steffningen / ved Dag oc Tid / under deris Hænder oc Naafne / som stesne / da stande det for fulde. *Recess. Christ. 3. art. 5.*

Skulde de oc som forkynde Steffninger / tilføde / at de som steffnis / maa læse Steffningen / saa oc gifve dennem *Copia* der aff / em de det begerer: Men vil den som steffnis / cy lade sig finde / da lade læse Steffningen til hans Heris Ling / dog at hand først tre smaa paaraabis / før den læsis oc paa skrifvis / och afver den som Steffningen tog / sig siden med den oc dens Opstift / til Herredage at begifve. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 9. Nota:*

Hvilken som sidder Kongens Steffning ofverherig / foruden lowlig Forfald / om befindis / at hand er lowlig stesit / udi de Sager som ber at stesnis for Kongen / hand taber Sagen / indtil saa lunge hand vil møde / oc gifve der til hans Gienpart sin berislig Raast oc Læring. *Recess. Christ. 3. art. 5.* See her effter ydermere / under det ord / Tiden.

End / Kongens Steffning / maa icke tagis i smaa Sager i Norge / Men de skulle først ordelis til Byske Ling / oc der først gange Dom: Hvem som icke vil nøyes med den Dom / da stesne Sagen ind for Laugmanden: vil Laugmanden icke domme / eller oc dommer imod Lowen / da maa hand indstefnis for Kongen oc hans Raad. Besindis hand da med wret at hafve stesit Laugmanden / da igien gifve hannem hans Raast oc Læring / saem oc tilbage. End / sidder nogen ofverherig / naar hand med Kongens / Stadtholderens / eller Kongens Ombudsmands Steffning / stesnis / oc en møder / eller lader liuse deris lowlige Forfald / da bøde Kongen for hver sinde / S. *Artusger / oc 13. Mart. Solf / oc gifve den som paaflager / sin Raast oc Læring. Norff. Low. Linaf. B. 9. cap. par. 10. 4.*

Steffninger til Landsting / udi Jydland / Skaane oc Fyen / skulle læsis oc forkyndis ilige maader ved tvende Personer / for dens
Bro

Wofsi. I som stefnis skal / fem Natterom førend Landsting holdis /
 oe det i hans eller hans Folckis paahør / som oc saa skal skrifvis paa
 Steffningen / ved Dag oc Tid / med deris Hænder oc Klaffne / som
 er offverværendis / hvilket endnu / effter saadan Opstrift / er holt for
 fulde. Men i Sieland stefnis alleene to Natters frist før Lands-
 Ting / dog at Steffningen forkyndis med Bidne / før Soel gaar
 ned / som Sielandste Lovs 3 Bog 25. Cap. formelder / hvilket oc-
 saa endnu udi brug er / effter ictig Opstrift / *ut supra.*

Men Borgemeistere oc Raad / saa oc meenige BorgerSkab udi
 Helsingør / ere synderlige oc særdeleis privilegerede / for Beyens be-
 sværligheds skuld / *Anno 1631.* at de skulle haffve 14. Dags Steff-
 ning / at møde / naar de stefnis til Landsting. *Det den 9. Jul. An.*
ut supra. Befindis oc nogen lowlig steffnit / oc en møder / eller giør
 lowlig Studmaal / dømmis til billig Kaast oc Læring. *Recess Chri-*
stian. 4. lib 3. cap. 6. art. 1.

End den som stefner en anden / enten for Kongen / eller andre
 tilbørlige Dommere / oc hand hvercken self / hans Huldinættige / eller
 hans lowlige Forsald / møder / da hafver hand tabt Sagen / indtil hand
 stefner lowlig igjen / oc giør der til hans Gienpart / sin bevisslig Kaast
 oc Læring. *Recess Christ 3. art. 5.*

I ligemaader forholdis / om nogen steffnis lowlig til Ectes-
 skabs Dom / oc sidder Steffningen offverhørig / oc icke vil møde / den
 tildømmis / at giør den anden sin Kaast oc Læring igjen. Læger oc
 nogen Steffning / oc icke self vil møde / da giør et en Sag som steffnit
 er / da dømmis hans Gienpart qvist / for Steffning / indtil hand
 igjen vil steffne / oc være i Nette / oc igjen oprette den anden / hans be-
 visslig Kaast oc Læring. See her om *Frid. 2.* Dreinange / om Ectes-
 skabe Sager. *Tit. 8. par. 2. 10. & 11.* Ydermeere see under det Ord /
 Ofverhørig / *supra.*

End fremleagis paa Landsting nogen Steffning / som tilfor-
 ne haffver været læst oc paa skreffvit / oc siden findis at være forandret /
 da / om det er Cronens / Adelens / eller Geistlighedens Tjenere / som

saadant bruge / skulle Landsdommerne / dennem Lehnsmændene tilskickes / som saadanne Retteens forvildere skulle tiltale. Forord. *Frids. 3.*
Dat. H:fn. den 14. Decembr. 1650.

Steffning oc Barsel skal skee lovlig / efter Recessen / saa at den som tiltalis / kand det vide / oc haffve tid at møde oc svare / thi ingen bør med Rettergang at ofverslis. *Rigens Ret art. 11.* End / haffver den ingen Voepæl / som foreslgis til Indsørsel / da skal hand haffve 6. Ugers Steffning / til hans sidste Voepæl / saa oc til Lands Ting / Men foreslgis hand til Rønning / da giffvis hannem Aar oc Dags Barsel. *Eodem loco, art. 4. 13. & 14. & infra Barsel. Not 2:*

Hvem som vil steffne anden til Ting i Norge / enten til Laugting eller Bygdeting / hand skal steffne hannem for hans Brostiel / som hand er Voefiddendis / eller haffver sin Værelse / med 2. Mand / oc giffvis inden Tinglaugit / halff Maaned Steffning. End boer hand uden Tinglaugit / i samme Laugsog / da giffvis hannem Maaned Steffning. Er hand inden Lande / oc uden Laugsogne / to Maaneders Steffning. Er hand uden Riket / da bør hand 12. Maaneders Steffning / oc da bør hans næste Arffvinger / eller hans Fuldmæctige / at svare til hans Sag. End / steffner mand anden for Laugmanden eller Laug Rette / med lovlig Steffning / aff Vonde Lehnsmænd / oc den som steffnis / icke møder / uden lovlig Forsald / da bøde Kongen en Mark Sølf / oc gifve sin Vederpart Kaast oc Laring. I lige maader forholdis om den som steffner / oc icke møder. etc. *Norsk Lov. Tingf. B. 9. cap. par. 29. 1. & 3. Lege Vocab. Niemstefne. Men hvorledis Luff skal steffnis til Ting / der om vide Vocab. Luffsig. Item Luff. V. 5. cap. ibid.*

Steffning imod Gienbreff / udi Rigens Deele / biuder begge Parter / at møde for Rigens Canseler i Rette / siette Uges Dag efter Steffningen er læst. *Rigens Ret / art. 20.* Møder hand ey i Rette / som 6. Ugers Steffning tog / inden siette Uges dags Solegang / efter Steffningens Opkriff / da blifver Sagen hannem nedersellig: Men møder den ey som Gienbreff tog / inden tredte dags Solegang /

gana/ da bliifver Sagen hannem nederfellig: dog haiffver Kongen oc Raadet/ der paa/ saa vel som andre endelige Kongens Rettiis Domme/ at flende oc dømme/ om det indsteffnis. *art. 24. & 26.*

Steffning mod Gienbress/ udi Forsølgning til Laas. Kongens Ret *art. 73. ibid.* Almindelig Steffning ofver Forsølgning til Laas/ Item, Almindelige Steffnings sex Vgers ofverhørelse / deris Stijl oc Indhold. Kongens Ret/ *artic. 69. & 70. Lege Vocab. Gienbress/ supra. Alias:*

Steffne / betyder ellers at affhugge/ *latinè amputare. ut:* at steffne et Tra/ er/ at affhugge Greene paa et Tra.

Stempling/ *Molitio.* eller Sambling til Vpør / imod Byens Offrighed. Imod saadant/ findis (uden Tvil) hver Kjøbstads synderlige *Privilegia*: Men StadsRetten forbiuder i gemeen/ ald Vplob eller Forsambling i Kjøbstæderne / uden Borgemejstere oc Raads vidskab. Hvo det ellers gjør/ oc Høfvoismand derfor er / hand hafver forbrut sin Hals/ oc alle de som med hannem ere / bøde hver 20. Marck/ til Kongen oc Staden/ *art. 98.* End/ hvo som offverløber Foget/ Borgemejstere oc Raadmand/ med vred 50/ eller wqvems Ord/ bøde imod den hand offverløber/ 40. marck/ oc til Kongen oc Staden 40. Marck. Gjør hand nogen aff denne saar/ gælde hans Liiff oc Hals/ oc hans Hoffvitlod udi Kongens Berge. *ibid. art. 113.* Den samme Ret er oc saa om Stadsens Dienere oc Bud/ naar de ere udi Kongens eller Stadsens Forsald / udfficket/ *artic. 114. ibid.*

GaardsRetten *art. 46. & 47.* siger/ Hvilcke sig tillsammans med Raads Raad forbinde/ fire/ sex/ flere eller ferre / imod Kongen / eller dennem som Befalning hafve / Kongen eller hans Befalningsmand til flade/ at forfræncke Retten/ de skulle rømme Gaarden / oc inden 6. Vger aff Riget / oc haiffve ingen Fred længere/ i hvor de findis/ men rette offver dennem som andre Fredløse. Ydermeere/ *lege Spe Ret art. 15. & supra Vocab. Raads Raad.*

Stiele/ *latinè furari.* der om *require infra* Liuff oc Liufveri/ & Iyd.

⁊ Jyd. Low *lib. 2. cap. 87.* udi Text. oc siden den gandste Bog/ der fra oc tilende. *Hinc Styld/er ætus furandi*, Gierningen ubi sig self. *Vide Gaards Ret. art. 11. 12. 13.*

Jydsk Low *lib. 2. cap. 101.* formelder / at Hosbonde eller Husstrue / eller nogen anden der i fellig er / maa ey forstiecle meere end sin egen Hofvetlod / oc sin egen Hals / uden saa er / at en stiel / oc en anden stiel / vidende / eller om flere vorde tagen ved Gierningen. Ingen Mand maa oc forstiecle meere end sin egen Hofvetlod. *Lege Vocab. Söns Hoffvitlaad supra.* End / vorder Hosbonden søgt eller forvunden / enten tii 3. Marck / eller 40. Marck / oc er hans Hoffvitlaad ey saa meget / da gielde alle de der i fellig ere med hannem / men hvilket ellers aff fellig der vorder feldt eller forvunden / gielde sin Hoffvitlaad oc ey meere. etc. *Dict. lib. ⁊ cap. allegat.*

Stiel Iyfoen halff Marcks kaaster / det er en halff lødie marck / eller halff redie ß. Grot / da maa Ombudsmanden lade henge hannem uden synd. Jyd. Low *lib. 2. cap. 88.* See *Christ. 4. Receß. lib. 2. cap. 14. art. 1. ⁊ infra Tyff. Nota.*

Hvem som stiel til en Marck Danske Penge / eller meere / hand henge derfor. *Gaards Ret art. 11.* / forstaa / om Tiufverj i Gaarden / eller til Hoffve.) Stiel hand til halff Marck / miste Hud eller Dre / *art. 12. ibid.* End / stiel hand mindre end halff Marck / er hand vhractig rømme Gaarden / oc føris for Porten / oc forviis: Er hand Dreng / da skutte andre Dreng hudstrynge hannem / *ibid. art. 13.*

Den Slaanske Low 9. Bog 15. Cap. formelder: Stiel nogen / da maa hand ey hengis for mindre end half marck Mon:; vord / er mindre staalet / da skal Dre affskaris / eller lade hudstrynge Tyfven / dog alt effter Kings Dom. *text. praallegat.*

End / stiel mand Jern aff Plow eller Harvøe / da giffve den det aatte / tre dobbelt igien / oc sex Dre Sølf i Lage Vod / da bøde Kongen 4. Marck Sølf. *Norsk Low L. L. B. 15. cap. parag. 2. Lege Vocab. Plowspilde / supra.*

Stiel mand slagit Høe aff anden Mand Eng / daer hand
Tyff

Lufft derfor / oc bøde Kongen 4. Mark / eller verges sig derfor med 6. Mandes Sed. Luff. B. 8. cap. End maa vensfarende Mand tage sa meget Høe oc gifve hans Heste / som de kand æde paa steden / oc icke mere. *Dict. lib. 6. cap. 12. Lege Vocab. Stub. Item Jyd. Low lib. 3. cap. 47.*

Stiel mand Hunde/Katte/Kulffve/eller Velte/oc alt som mindre er / end Pris værd / oc bliffver befunden med / da bøde Kongen 2 Dre Sølf / oc den hand stal fra/en Dre/ oc blifve mindre Mand. *Norske Luff. B. 11. cap.*

Stieler en/ oc en anden siel/vidende : der om lege Jydffe Low lib. 2. cap. 101. *Vide supra Vocab. Fiele.*

Stiel mand Lethina/ oc vorder der sigtet oc feldt/ da fare med hannem som med andre Luffve / oc hand haffver baade forgiort de Kaastehand hafver der/ oc sin Hoffvold hjemme. *Jyd. Low lib. 2. cap. 115.*

Stieler nogen anden Mandes Bjer/ oc dræber dennem / oc tager bort Honning/ da maa det deelis / enten med Sandmænd eller Næffning/fordi/det er ligere Herverck end Ran. *Jyd. Low lib. 3. cap. 478*

Stiel nogen til en Mark Sølf / som icke tilforneer fundet med Luffver / da skal hand til Linge føris / oc løsis med 8. Ortuger oc 15. Mark / til Kongen/ eller fare Fredløs. Stiel hand siden offtere/da mitte Luffet. *Norske Low Luff. B. 1. cap. parag. 5. Lege Vocab. Arbeidsiør supra.*

Stiel Luff / første gang til en Mark / fuld værd/ da haffver hand forbrut alt sit Gods/ oc lide sliig Straff/ som Kongens Befalning mand hannem paalegger/oc beholde sit Liff : Men stiel hand offtere/da hafver hand forgiort Laad oc Løsbøre/oc sit Liff til med. *Dict. lib. 6. cap. p. 112. g. ultimo.*

Stieler Barn/ eller vmyndige / da skal bødiss hans glerning/ men Kongen fanger der icke Bøder for. *Luff. B. 7. cap. parag. 3.*

Stiffi / kuldiss i Aemindelighed et Land / eller oc/ saa mange

A a a a

Sire

Kircke: Sogner / som aff Arilds tid haffve været stiftet oc *sunderis* udi et hvore Biscopsdømme / hvor Biscoperne *ibiaem* med Geistlig heden skal hafve indseende / at Guds Ord / oc den rette oc reene Kell: glon/pradickis oc fortsættis. etc. See her om Kirckens Ordinans fol. 90. ut: Sieland er et Stift. Fyen / Laaland oc Smaalandene et Stift. Vdi Jydland ere 4. Stifter: nemlig Niber Stift / Aarhus Stift / Aalborg Stift / Børlum eller Bindelboe Stift. Halland / Vlegind / samt Boringholm / er oc et Stift. etc. *Lege Vocab. Proxtemode.*

Vdi hver Stift / skal være tvende Boger / paa alle Stifftens Kirckers Indkomme: Liender / Landgilde / Gaarde / Jorder / Skowe / Dne oc all anden Nættighed: Den ene Stiffts Bog / skal være udi Stiffts Kisten / den anden Bog / udi Capitels: dog udi Aalborg oc Jyens Stift / udi Stiffts Lehnsmændens giemme: udi samme Boger indføres oc Præsternis Eyendomme / Jorder / Gaarde oc Huse / til efterretning. *Recess Christ. 4. lib: 1. cap. 4. art. 18. Lege Biscoperne / item Kirckestoel supra.*

Norges Rigis inden Laands deelelse / bestaar udi fire Biscopsdømme eller Stifter / som ere: Trundhiems Stift / Bergen Stift / Christiania Stift / oc Stavanger Stift.

Jylland er under Norges Trone / oc hafver i sin begriff / tvende Stifter eller Biscopsdømme / nemlig / Skalleholt for Sønden / oc Holum for Norden. etc.

Stiffts: Bøgerne / saa oc Kirckern's Regensfaber / skulle leveris / oc ved Lehnene forblifve / Lehnsmændene til efterretning / *ibid. artic. 26.*

Stiffts: Skrifvere i Norge / hafve aff hver Kircke en halff Daler / oc aff hver formuende *Annex*, en Ort / oc intet videre / enten for Papiir / Blic / Qvinton; Regensfaber for her eller andet. *Recess Christ. n. 4. lib. 1. cap 4. artic. 59.* Stiffts Skrifvere / maa ey tillæge være Foget / saa oc en Foget oc Soren: Skrifvere / eller Foget oc Loldere. *D. 7. Recept. lib 3. art. 17.*

Stige / det er Klyfve eller Klaffe ulowlige ind eller ud / *ut* : .of
 ver Mur / Porte / Plancke eller Grafver / paa Kongens Huse / eller
 nogen Adelsmands Gaarde / der befæstet er / enten med Mur / Graf-
 ve / Plancker eller Porte fore: den det giør / miste Lifvet. Gaards Ret /
artic. 8. Hinc.

Stiger / *Scala, Lat.* som giøris aff Træ / Lædr eller Linner /
 oc kand brugis saaledis / at stige op oc ned paa / som hafve deris nafn
 uden toil aff det ord / *Stige. etc. Aliàs.*

Stigemand / falder Louen den der ligger i Skow / eller paa
 Heede / eller paa farende Beye / udi Skiul / oc røfver / enten ridendis /
 agendis / eller gaaendis Mand / oc søger der med Fielster / oc døller de
 Gierninger / vorder hand tagen der ved / da haffver hand forgjort sin
 Hals / oc Hofvitlod til Kongen. End / falder hand ad Louen / gielde
 Skaden aff sit Gods / oc 40. Marck Bonden / oc være i Kongens
 vold / fordi / hver mand er skyldig / Fred at styrcke. Jyd. Low *lib. 3. cap.*
64. & 67. Lege Herrigæffen supra.

Stigroff / sigis / om nogen wsførmer / 3: tager eller røfver no-
 gen Skibbruden Mand / hand forfølgis / at bøde derfor som for Stige-
 roff. *Recess Christ. 3. artic. 37. Vide Skibbrud supra.*

Stock / *Numella. Lat. 3: Fængsel / hinc stocke* oc *blocke* / er at
 fænafle / *ut* Jyd. Low *lib. 2. cap. 64. Vide Borgen supra. Aliàs Stock*
er Kiep / mand maaler med / ut , *Maalstock* eller *Maaleskaffe* / som
 kand brugis til Maal / udi Marck / eller andensted / etc. Jyd. Low
lib. 2. cap. 21. siger / At Sandmand skal stable med Stock oc Steen /
oc være siden paa den sted / at de haffve gjort Ret. Vide Marckesfiel /
supra. Aliàs:

Stingstocke / om de huggis eller fordarvois / hvad dens Straff
 er som det giør / det lærer Lord. *pa. az. 26. med information* , hvor-
 ledis laadan Giernina skal plagis oc forfølgis / nemtlig / hand siger /
 at det er Hverveck. *Hinc:*

Stocknæffen / eller *Herrigæffen* / *de quibus supra sub Vocab.*
 Næffen / vaare i formere Liber udi den 15. Art / 15. Mand / som
 Haaaa ij ful

ffulle dømmen oc ordele / udi de Sager de blefve lowlig tilkræffvede / oc hæfde deris Ræffne der aff / at Herriksfogden udnæffinde 3. Mænd aff hver Tingstock / som vaare 12. Mænd / oc maatte saa selff vare den trettende / *ex Rescript. Christ. 3.* oc ffulde de ffielne 15. dage effer de vaare opkræffvede. *ut in Glossa jur. Cimbri. lib. 2. cap. 6.* Lord. siger / At de ffulde svære tredie Ting. *Alia*

StockMænd / eller Tinghørere / er de / som endnu paa Ting ffrefvis til Stocke / oc ffulle vidne oc afffige / hvad som for Dom oc Ret bør at gifvis beffrefvis. etc.

Stocknæffnis- Faldsmaal / er 3. Mærck til Bonden / oc deris Boeslod til deris Herffab. De maa saadanne nederfeldige Mænd aldrig igien tagis eller sættis til Ræffning / saa længe andrei deris Fierding ere at bekomme. *Lord. paragr. 37. & Receß Christian 3. artic. 27.*

Stod / der om formeldis Jyd. *Low lib. 3. cap. 48.* saaledis: Mindre end 12. Nød / er ey Hiord / tolf Hørs / Stod / 12. Svin vråd. Far mand med Hord i anden Mands Ager / eller med Stod / eller med vrag / oc hiorder hans Korn op med Vold / det er fuld Hervercke / oc dersore bødis 40. Mærck. End / hiorder mand andens Eng op / med vold / gielde Skaden igien / oc bøde 3. Mærck. *ibid.* End / øder eller affbeeder mand andens Korn / med mindre end 12. Fæis Hofvet / da er det ey Hervercke / men ffal gielde Skaden / oc der til bøde 3. Mærck / eller gifve derfor Ræffn i Riøn / *cap. 49. ibid.* Vide Skaan. *Low lib. 9. cap. 2. 3. Hinc.*

Stod Hørs / kaldis vilde eller tamme Hørs / som nogen Mænd kand hafve / som en hver ffal forvare med Hyrde / paa sit eget: Vil hand ey / men øder med dennem anden Mands Bongre / da maa de foreleggis til Ting / oc fanger hand siden Skade paa sine Hørs / hafve Hiemgled / thi ingen maa øde andens Græs paa Felleden / eller Korn i Bongen / med Stod Hørs. *Jyd. Low lib. 3. cap. 55.* Skaanff *Low lib. 9. cap. 11.* siger / At Stod Hørsium / Allum / oc Bildhørsium / ffal hjn der dem aa / vare oc giemme / saa de ey komme i anden Mands

Mands Ager eller Enge/ fra Pinsdag Afften/ oc til Mickelmisse Afften / indtagis de dis imidler aff Dungen/ da skal de udløsis med Pant oc befalning/ lige som anden Indnam. End/ komme de før eller siden/ enten i Ager eller Eng/ da skal de skadeløst affeldtis/ oc affdrøis/ oc ey indtagis. *Vide cap. 12. ibidem. Alias.*

Stodhest / *Equus admissarius. Lat.* kaldis den Hest/ som kand bruges til Hopper oc Stod / paa Landsbyerne/ iblant Bønderne: Saadanne Stodheste skal være 24. Daler værdt: Men i Halland/ Vlegind oc Gisingherrit/ skulle saadanne Stodheste være 12. Riehs daler værdt: Findis nogen w-udskaaret Hest løss paa Felleden/ effter Vaasse/ under forbemelte værdt/ den er forbrudt til Hestskabet. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 30.*

Den Norske Lov siger: Eyer Mand Heste/ da skal hand enten kipe sig Og der til/ eller stie sig til Laans: Laaner hand Og til Hest/ da skal hand der til Vidne hafve. *L. L. B. 33. cap. parag. 1. Lege Vocab. Hest. supra.*

End/ befindis Og at være dresoen udi Diige eller Vand / for Fjeld eller w-føre/ (forstaa aff Heste) oc siunis der tvende Døspor til/ oc en Spor fra/ da skal de Mænd som Heste eye / der paa Marken/ svare hannem Ret derfor. *ibid. parag. 6. Vide Vocab. Videt supra.*

Nota : Om Hest eller Og/bider eller slaar nogen/ om Nød stanger / eller Svin huager nogen/ da bøde den Dørgit eyer / halff Saarbøder / indtil saa vijs bødt er/ som Dørgit er værdt som Skaden gjorde. *M. B. 20 cap. parag. 2. Lege supra Skabbed Dørg. item Gulds-ordning etiam supra.*

Stolestæder/ i Kirckerne/ udi Kiebstæderne / kand ey arvois/ dog ere Arvingerne næst / at kipe saadanne Stolestæder / om de boe i Byen/ om de ville giffve derfor sem noaen anden. End er Kircken vedtørfftig / da bør alle de som hafve Stolestæder/ at giffve til Kirckens Bygning/ effter Stolestædernis velbeplighed / oc hvor Kirckerne ringe Indkomme hafve / der gifver en hver Aarligen / foruden første Kiepb/ noget til Kircken. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 42.*

Stollet Guds / maa effter sigls / oc randsagis / hvor det findis / uden Brøde. *Jyd. Low lib. 2. cap. 96.* End taber mand sine Kaaster / om en Mand Guds vorder bortstollet / da skal hand følge til den By / der hand venter at hans Kaaster ere tilkomne oc liuse for alle Grande effter sig Lyffnet. End / ganger nogen Mand ved de Kaaste / oc siger hand aff hve hand fick det / da blifver hand icke derfor Lyff / om den ganger ved / der hand fick aff. *Vide Mandfagen / supra.*

End findis stolne Kaaster udi Bondens Lade / Salje / eller andre Huse / gifve Low at hand ey er Lyff / oc ey Lyffs Medvidere. Brøster hannem Low / da er hand Lyff for de Deele. *cap. 98.* End hlttis noget i Bondens Sønns Hæffd / da er hand self Lyff for sine Gierninger / oc da ganger det paa hans Hals / om hand vorder feldt / eller i Hande taget. *Eodem lib. cap. 100.*

Den Norffe Low siger / at alt det Guds som vorder taget hos Lyfve / det beholder den hannem tager / om icke anden kand sig det tilvidne : Men all anden hans Løssre hører Kongen til. *Lyff. B. 2. capit.*

End / kiender eller finder mand sit Guds i anden Mand Bære / oc tager sit Guds igien / oc siger dog hvo hans Lyff var / oc dølgger icke Kongens Ret / da er den som Kaasterne findis hos / skuldig i Sagen / oc den sine Kaaster tog igien / bøde icke derfor. *Norff. Low Lyff. B. 3. cap. Leg. Voc. b. Dille supra.*

End / kiuder hand paa Hiemmel / oc siger sig at hafve sigbt det / da skal hand efte Borgen / for hannem oc sit Guds / hand sig vedkiender / oc da sætte hannem vis Dag at føre sin Hiemmel / oc siden bevise hin som vedkiender / at det er hans Guds / oc da maa hand bekomme sit Guds igien / men brøster hin Hiemmel / da er hand Lyff derfor. *Lyff. B. 4. cap. Leg. Vocab. Lyff. infra.*

End / finder mand sit Guds / som er bortstollit / oc finder icke Lyfven hos / da skal hand icke tage det / førend hand kaldersine Nasbeer til / saa hand med dem kand bevise / at Lyfven var icke hos / den tid hand tog sine Kaaster. *Dick. Lyff. B. 7. cap. parag. 1. Leg. Vocab. Sgte / 17. A. 1.1.*

Bon;

Bonden bør at hafve fuld Værd for sit Gods / aff Tyfvens
Boe / saa oc for hvis hand hafver kostet paa at søge effter sit Gods.
ibid. parag. ult.

Stolne Raaster / om de nectis oc døllis i nogen Mand's hæft /
oc siden findis under Bondens eller Hustruens luckelse / da maa Bon-
den derfor henge / oc hans Hofvitlod udi Bofæ / er forfalden til Her-
skabet : dog icke Hustruens eller Børnens / uden det som stollet er /
findis under deris Laas oc Lucke / eller Bø : n ere saa store / at de kunde
fielde oc dølle. *lib. 2. cap. 97. jur. Cimbr. Vide jus Seland lib. 6. cap. 12.
Lege supra Vocab. Blindis.*

Støffling / eller Stømping / er / om nogen forsættlig viis / med
oplagt eller Raads Raad / forsambler sig / oc gaar ind i anden Mand's
Gaard / oc bryder Hus / oc tager der ud noget som Bonden eller hans
Hioneyer / *ut* Jyske Lov *lib. 2. c. p. 30.* oc Lord. *Dejn par. 54.*
Item, Slaer eller berier mand nogen / som er inde i Bondens tellig /
eller oc bortfører Bondens Daatter eller Kone med Vold / eller oc bin-
der Bonden i sine get. Hus / uden jyske / det er Hervercke / oc Skaden
bødis / oc der til 40. Mark til Bonden / oc Kongen 40. Mark for
Vold. *Plura in textu Constitut. Waldemari & Christoph. sibi. para-
gr. 16. & 17. & supra Raads Raad. Item Araad in principio.*

Straadsp / eller at faa Straadsp / : at døe paa sin Seng
aff Siugdom. Aff Straa kaldet / fordi det gemeenlig brugis i Se-
gel *cujus contrarium*, at bliive drabt / thi den sigis ey at faa Straad-
sp / om hand end døer paa sin Seng / siden hand fielde sin Vane / for-
di Vane var første Arvag / oc icke Seng eller Leye / til hans Død. Sic
om Slegfred Barn / der enten vorder Straadsp / eller drabt / om ey
er Singlust / da arvoer Moder oc Modrens Frænder / oc ey Fader / oc
ler Fæder. *Jyd. Lov lib. 1. c. 19. 22*

Strax-Breff / udi Nogens Ret / naar det er taget / siden maa
en Giendreff i Sagen udfædtes. Nogens Ret / *artic. 27.* Strax-
breff / bøndis første eller andet Lina / effter Lauadaus Bref. *ere*
bruede / eller oc effter som Weyen oc Leylighed er til / oc maa Strax
Døde

Ride eller Rømnings Bress / tagis paa en tid / saa oc paa en tid by:
dis / læsis oc paaskrifvis. *ibid.* Straxbresss Stijl. *art. 28. ibid.*

Straxbress / saa oc Ride oc Rømningsbress / maa tagis fem
Dage effter tredie Lawdagsbress er læst oc brut / saa fremt dis imidler
tid ey er taget Gienbress. Rogens Ret / *art. 18.* Dog skulle Lawdags-
bressene / Rogens Canseler / sowligen læste oc paaskrefne / tilstis / før
Straxbress udstedis. *ibid.* Lege Gienbress *supra.*

Strax / Ride oc Rømnings-Bressve / maa den som forsøl-
ger / lade paa 7. Aars tid bestaa / oc icke plictig / midler tid dennem at
tage / sørend hand veed sig dennem til beste at bruge / men ere de tagen /
da maa de ey hvile længere end 12. Uger. Rogens Ret / *art. 25.* ellers
tagis de igen paa ny. *Vide Rømningsbress.* *Nota:* For Strax-
Bress gifvis Rogens Canseler / 13. Daler / 1. Ort / som er Kongens
Faldemaal / *ibid.* *art. 81. in Appendice.*

Stub / kaldis Affret i Mærcken / naar Korn oc Eng er affmenet /
affslaget oc bortført. *ut:* At beede paa Stubben / som tilladis vey-
farende Folk med deris Heste / etc. Veyfarende Mand maa oc saa
gifve sin Hest en Neeg paa Stubben / Men tager hand noget med
sig / da maa Bonden sigte hannem derfor / enten til Ran eller Lyfve-
rj. *Jyd. Low lib. 3. cap. 47.*

Den Norste Low siger : Farer mand ad Veyen med Heste /
oc staaar der Høe hos / da maa hand tage saa meget som hans Hest
kand æde der / oc icke meere. *Lpff. B. 12. cap.* *Alis.* Stub / *ut.* at
finde en udi ulovlige Skowhug / oc tage hannem ved Stubben. *Vi-
de Jyd. Low lib. 2. cap. 74. Item Skowhug supra.*

Stube / er at qviste / oc sumis at være kommen aff Erbske /
Stupen / oc betydter saa meget som at slae med Rijs / *ut:* at stube
til Ragen / er / at stryge til Ragen / som Horens rette Løn er. etc.

Stud / o: Hielp effter Lowen. *Jyd. Low lib. 2. cap. 22. & 28.*
oc forstaais om den Bod eller *Contribution*, som Franderne bøde med
hver andre for Manddrab / naar Manddraberen er foren til Fred oc
Bod. *Vide Bod supra.* Saadan Stud / kand ey fordris eller opber-
gis

gis aff Frænderne / for værffyns Sag / o: for anden Sag / end til hielp / at bøde Mandbod med. *Slaan. Low lib. 5. cap. 7.* Men dersom Frænder ey ville stutte med Manddraberen / (det er / bøde de fo Saecle / som Ettebod heder) da maa hand tvinge dem der til med Dame Dom. *ut est text. jur. Cambr. lib. 2. cap. 28. Lege supra Vocab. Tri. gif. Alids.*

Stud / eller Stød *idem.* kaldtis den Hielp eller Skat / som Bønderne gavde Karligen i gammel Dage / til at ophoide Lething oc Landværn med / (nemlig / Penge / Korn / eller oc andet / hvad det oc vare kunde) hvilcket skulde udreds oc ydis *S. Andrea Dag / secundum Constitution. Erici, parag. 6. Parag. 9. ibid* siger / At hvilden Bonde som hafde Marck Skyd i Jord / eller 10. Øre / eller 11. Øre Skyld / der aff skulde redis en tuld Haffne. End hafde hand 12. Øre Skyld / da skulde der aff redis halffanden Haffne : Men hvilcken Fattige Mand som hafde liden Jord / som hand ey saede / oc ey slog / hand rede iniet / Men saede hand / eller slog den / da skulde hand rede der aff. *Lege supra Vocab. Haffne / & Jndebonde / sic Brænde. Stud / quæ vide suis locis.*

Student / vel *Studiofus idem* : Hinc *studere*, sigis den eller de Personer / som hafve sig noget vist foretaget / hvor aff de med største sig / i vorligen det beste der aff acte at udsøge / fornemligen de Personer / der si paa *Academier*, formedelst Kundskab oc Forstand / uci hvilcken *Enkel* de sig hafve foretaget / oppeholde.

Saadanne Studenter eller *Studiofi*, som befindis / sig med Leyrmaal at forsøe / maa tede / efter første Forseelse / sørend 2. Aar ere forløbne / bevilligis enten Støle eller Præste-kald at betiene / oc er sidere p'ictia / at søre med sig til *Suprintendenten*, rictig Vidnisbyrd / om sit Liffs oc Levetis-forhold oc forbedring / oc der hos hans Kong. Mænest. naadigste bevilligis / at hannem er tillat Kald at betiene / saa fremt hand ellers til noget skal stedis oc forfremnis : Men hvis saadan forseelse anden gang blifver begangen / da tør saadan Person aldrig no-

gen Prædickeſtoel mere at betiene. Forod. *Christ. 4. Dat. Hafn. den 16. Maj, An. 1647. Lege Vocab. Præsters Gifftermal ſupra.*

Vdi den Noſſke Ordinans findis ſaaledis *determineret*, aff *Christiano 4.* til Guds Ere/ oc Vnderſaatternis udi Norge/ deris gaffn oc beſte/at tolfſ Noſſke Studente/ ſkulle hafve deris frij Vnderholding/ iblant de 100. Studente i Kiøbenhafns *Univerſitet*, hvilckat *ſpecificeris*, ſom eſſterfølger: Aff *Erundhiems Stiift/ fire/* aff *Opſlo Stiift/ fire/* aff *Bergens Stiift/ to/* oc aff *Stavangers Stiift/to:* Hvilcke dog ſkulle hafve *Viſpens* oc *Capittelſ/* udi hvilcken *Stiift* de frakomme/ deris *Commendation*, at de hafve dennem *in primis artium elementis*, udi Skolerne ſaa for bedret/ udi deris *Leſnet* ſaa forholdt/ oc hafve gode *ingenia*, at der er god forhaatning om dennem/at de med tiden kunde bliſve beqvemme til *Kircketieniſten* at foreſtaa. *Dict. loc. art. 9. par. 2. 18. fol. 29.*

Studi-ſkat / Cathedraticum, *Kirckekſat/ Skoleſkat/* ſom *Kirckerne* udgiſvet hafve/ oc bþr at udgiſve/ udgiſvis ſom aff *Alders/* hvert paa ſine forordnede ſteder: bekommer oc nogen *juſ patronatus*, ved *Mageskiſte/* eller i andre maader/ fra *Ernen/* eller *Geiſtlighe den/* giſve dog til *Viſpen/ Univerſitetet*, oc andre/ eſter ſom *Kirckerne* aff *Arilds* tid giſvit hafve. *Receſſ. Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 54. Lege Mageskiſt ſupra.*

Stuff/ eller *Særkiøb/* det er et ſær oc adſkildt ſtycke *Jord* eller *Eyendom/* fra anden *Jord* i *Marcken* indſteent eller *ingraſvit/* ſarlige. *ut Jyd. Low lib. 1. cap. 55. hinc Stuffkiøb i tem. lib. 2. cap. 21.* ſom ſkal kaldis paa et *Ling/* ſær end *Sandmand* ſvare. Endſkaldis der ey paa *Stuffkiøb/* oc gange ey ved *Marckekiel/* før end ſores er/da due dem ey ſiden deris *Vaalkald.* *text. allegat. cap. 21. Vide Særkiøb.*

Stuff / maa ey formeeris eller *mindſkis /* om end *Marcken* drifvis til *Aeb/* forſtaa/ om *Svelſkiſte* gaar paa *Bye.* *De qua Jyd. Low lib. 1. cap. 52. & Soelſkiſte pauli ſupra.* Hvad videre her om fornøden oc nyttigt er at vide/ det findis i *Jydske Lovs lib. 1. cap. 49.*
Om

Om Aeebdeeling eller Aeeb paa Jord. & lib. 3. art. 57. & 58. *ibid.*
 Hvorledis gierdis skal for Stuff / *Recess Christ. 3. art. 27. & 28.* der
 beskriuis den gandske *Process*, hvorledis Marck oc Epedom skal
 reebis/etc.

Stuffning/ eller at stufte/ sigis til Skibs/ om Gods/ naar
 det indsaettis udi Skibet/ saa taet / at det kand ligge eller staa stille i
 Skibet: Hvor om Sseretten taler/ *art. 39.* At Skipperen skal hafve
 ve fletelig Dypium paa Riibmands Gods i Skibbet/ med Stuffning
 oc Garnering/ at det der ofver icke fanger Skade. *Lege Garnering supra.*

Stygis: Kan/ eller Stige: Kan/ *de quo supra circa Kan.* *Lege Jyd. Low lib 3. cap. 63. & 67. & Constit. Erici Regis Daciae. parag. de naufragium passis.*

Styris: Hafne / her om hafve varet atskillige *opiniones* oc
 Meeninger / Men naar *Lord. 13. art.* eller *paragrapho ansees* / oc de
 første *20. cap. Jyd. Low lib. 3.* med sijd *obserueris*, da sluttis der aff/
 at det hafver varet en synderlig oc sardelis Gaard/ som i gamle dage
 aff Cronens eller Stiftens Gods / hafort varit *deputerit* oc tillagt/
 den til Forlehnung at besidde/ som hafver brient Styrismands Em-
 bede/ foruden de 6. Stepper Rug/ hand aff hver Haffne/ Arligen/
 naar Leding var paabudt/ saa viit hand hafde befalning/ da til hans
 Lon oc Vinkaaftnings opretning/ hafde at fordre / indtraefve oc ops-
 berge. som *Jodff Lows 3. Vogs 3 Cap.* udtryckelig formelder. Thi
 hand der imod skulde fange si Hest oc Brynie. etc.

Hvilken Gaard eller Styris hafne / icke gielt udi Arff / uden
 paa Sverdsiden/ nemliq/ som til Søn/ effter Fader/ eller oc til Fader/
 effter Søn/ saa oc til Broder sfter anden/ dog skulde de vare Eitefød/
 thi hvor ey var Aefkone Søn/ efter Fader/ eller Fader efter Søn/ eller
 Broder effter anden / der arfvede Kongen Styris hafne / Men de
 Styris hafne som laa til Biscopsdomme / de skulde følge der hen/
lib. 3. c. p. 10 juris Cimbr. Lege Foc. b. Haffne supra.

Arnold. Dviff. in Chron. Regis Canuti 6. pag. 21. siger: At saa-

danne Styrisshafne ere nu forvent under Adelen/ oc de glort frj/ dens nem besad/ som dog udi fordim dage vaare icke forlehninger/ men nu ere de blefven til Arve/ oc de dennem besidde/ til Heriemand. *Lege Jordenegne Bønder. supra. Hinc:*

Styrismand / der hafve mange varit udi den Meening/ at det skulle hafve varit en Styremand/ som den til Skibs er antagit/ Skibet at styre: Dog til bedre Forstand/ naar for^{me}. de første 20. *Capit. lib. 3. obserueris*, som sager/ da eractis der aff / at hans Bestilling hafver varit større end en Styremands / som sluttis aff det 3. oc 4. *Cap. ibid.* Thi hand skulde hafve Hesi oc Brynie/ *Item*, fuld Mandts Vaaben/ oc der til Armsøst/ oc tre Sylster Pile. Hand skulde hafve aff hver Hafne 9. Skiepper Rug Arligen/ i Fyende tid / foruden hans *deputerede* Vaard eller Styris-Hafne/ hannem var forleent at besidde. Skulde oc saa lade bygge Skib/ *cap. 5.* oc hafver haft befalning offver sine Hafnebrøde/ med Skibs udredning oc andet/ saa oc fuldmæct at pantte dennem / *cap. 6.* naar de vaare forsammeelige / oc vilde ey udrede / hvis de vaare plectige / maatte oc saa tage Bøder oc Pengis Straff / aff de andre sine Hafnebrøde / oc var lige i Dommen med Skibsnaffen / saa der aff sluttis/ aff hans Bestilling var som en Capitein offver Skibet / som de *allegerte* 20. *Cap. lib. 3.* ydermeere om formelde / aff Styre saa kaldet / at hand sine Hafnebrødre skulde styre oc *commere*. etc. *Aliàs*

Styremænd / *Nautici Lat.* kaldis de til Skibs / som paa Søe fortet oc Haffnerne ere forfarne / oc sig derfor lade antage / at de Skibet skulle styre: *Aliàs*: Piloter kaldet / om deris oc Vaadsmands antagelse / Straff / Hyre / Føring / oc anden forhold / lassis udi Speketten / *artic 3. 5. 10. 34. 35. & 36. Item Vocab. Vaadsmænd supra.*

Sub-Degne / kaldis Under-Degne paa Landsbyerne / hvad heller de gaæi Skole i Kirkestæderne eller ey / som dog betiene Degnekaldene / naar de rette Sogne degne ey seiff / for lovlig Forsald / kunde være til stede. *Aliàs*: *Substituter*, som ere Medtjenere til Kirkerne / til at læse for Bngdommen / hvilcke ey maa Berge paa keeg

leeg Mand's Ting. *Vide Jyd. Low lib. 1. cap. 31. & supra Præster.*
 Den Norske Ordinanß forbiuder / at der icke maa tilstedis nogen
 Sub Degne eller Dranckere / ad være *Choraler* udi Domkirkene /
 etc. Der om see *fol. 72. ibid.*

Svendbarn / ∴ Drengbarn / maa sin Jord en fellie / oc en
 anderledis afhænde / sørend hand vorder 18. Vinter gammel. *Lege*
Møebarn supra. Item Jyd. Low lib. 1. cap. 36. Skaanst Low lib. 3.
cap. 2. & Mindre Narige supra.

Svend eller Tienere / servus Lat. Nota: Den Svend som
 til Hofve tro Tieniste sagt hafver / oc drager fra sin Husbonde uden
 Forloff oc Pasbord / den maa ingen tage udi Tieniste: end hvo det
 gisr / hand skal bøde til den Husbonde hand fra drog / et hundred marcck
 Danske Penge. *Gaards Ret. art. 31.* End / om nogen Svend dra-
 ger fra sin Husbonde / uden Minde / naar hand er til sagt paa nogen
 Log eller Kænse / være æreløs. *Gaards Ret. art. 32 33.*

Men hvorledis Sverne oc Dreng / som tiene Vender paa
 Landsbyerne / skulde tage Pasbord eller Skudsmaal hos Præsterne /
 naar de forlofsvis aff Tienisten / der om *vide Recept Christ 4. lib. 2. cap.*
31. art. 1. Lege Skudsmaal supra. Item, hvorledis Fotel til Skib's
 behoff / skal oc maa antagis / der om *vide Gøe Ret / artic. 2. & supra*
Vocab. Skipper.

Sverne eller Hoffmand / som tiene deris Husbonder / ærlige
 oc trolige / oc skeer dog Ofverlast eller Ofvervold / eller oc icke bekom-
 me deris Klæder oc Penge til rette Tid: da skal Husbonden udi Kon-
 gens Gaard / stande dennem til Rette for Hoffmarschalcken: Men er
 det icke i Gaarden / da for Rigens Marschalck / oc da skal Marschalcken
 hielpe dennem til rette / som i saa maader forurettis. *Gaards Ret / art.*
34. Lege supra Vocab. Hoffmand.

Sveren oc Banden / er Guds hellige Naffns misbrug / som
 er forbuden i *Christian. 3. Recept 10. art.* Hver den som sver / eller
 bruger Guds Naffn forfængelge / til Ting / eller for Dom / skal
 strax gifve en skilling for hver gang: vil hand en / da være forfalden
 B b b b liij 3. Marcck

3. Marck til næste Hospital/ Fogden oc Skrifveren. *Lege supra*
Vanden.

Gaards Ret. art. 37. formelder: Hvem som i Gaarden/sver/
bänder/eller driffver nogen Guds bespottelse/ hand skal straffis effter
Borgestue Retten. etc. eller oc legge Penge udi Byssen/effter som Et-
derne oc Lasterne ere til: *Lege supra Vocab. Eder.*

Sveren oc Vanden/saa oc anden Guds Nafns forfengelige
Misbrug/ forbiudis oc straffis i Guds Lov. Der om læs udi Mose
2. Bog 20. Cap. v. 7. I den 3. Bog 19. Cap. v. 12. & Cap. 24.
v. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. & v. 25. I den 4. Mose Bog 15. Cap.
v. 30 31. I den 5. Bog 11. Cap. v. 26. 27. 28. 29. Sprach. Cap. 23.
à v. 9. 17. I den Epist. til de Ebræer i det 6. Cap. v. 16.

Sveren oc Vanden/ oc saadan Guds Nafns misbrug at fo-
rekomme/er meget Christeligen oc Gudeligen offvervepet oc betænck
aff Høyle flig R. *Christ. 4.* oc derfor til den ende/ Guds den Aller-
høysstis store Fortørnelse/med hans Gudsomellige Hielp oc bistand/
at affzaffis. sampt paahengende Landepiager oc vlycke/mildeligen af
bortvæntis oc formindziss/ da er naadigst oc alvorligen paalaat/alle
Christlige oc Verdslige/ingen undertaget/ sig fra Vanden oc Svæ-
ren/oc saadan Guds fortørnelse at entholde. End oc saa alle Gud-
fretiae Ectefolck/med deris Vorn/Gold oc Liunde/der ofver at hol-
de/ befaleet/som de for Gud i Himmelen/oc med en god Samvittig-
hed/acte at forsvare/effter hans Mayest. Christliae oc alvorlige For-
ordning/forfattet i hans Kongel. Mayest. Recess; l. b. 1. cap. 4. art. 31.
parag 1. 2 3. 4. 5. 6 7. 8 9. 10. 11.

Sveren oc Vanden/ brugis oc bræaude meest aff latfærdige
Folck/som ev uden Sveren staar til at troe. (hørd ris Jessu:iae/oc
derfor intet hos andre) hvorfore en hær/baadec Heilige oc Verdsli-
ge/ alvorligen formindis/ sia derfra enthetde. *ibid p. rag. 1.* End/
befindis nogen udi Kistbædterne/ fortrædeligen i saadan Guds for-
tørnelse at fremture/de maa icke til nogen Besvilling i Noen forfrem-
mis/som de kunde hafve Vere oc Gaffu aff: De der som de formeget
med

med Skat oc Lynge graveris, da skulle de sig en der ofver besværges/
men maa slet forvijsis Byen/ om de en saadan deris wgdelighed ville
affstaa. *Eodem cap. & parag. 2. Lege Vocab. Dominere supra.*

Svæve/er ellers tilladt/Retten til bestyrckelse/dennem/som udi
twiſtſige oc Twiſts Sager dømme skulle/som Sandmænd/ Næſtning-
ger/ 16. Mand/ oc andre/ som Low:n tilholder/ at dømme oc ſteckne/
udi de Sager dennem bør/ ved deris Eed/ hvilcket Lowen en tillader/
anderledis at maa ſkee. *ut Jyd. Low lib. 2. cap. 22. Om de som ſvæ-
gis Fredløs for Manddrab Item, om de som ſværgis til Bod/ lib.
2. cap. 28. Item, den som aff Næſtninger bliſver Ran ofoer foren/
lib. 2. cap. 43. End oc ſaa den som vorder Lyfoerj ofver foren/
cap. 108. oc ſaadant meere/ ſaa viſt Lowen i ſaa maader Eger udfræſ-
ver/etc. Lege supra Vocab. Eed.*

Sværgis mand til Fred oc Bod/ eller oc Fredløs/ for Mand-
drab/ der om lege Jyd. Low lib. 2. cap. 22. & 28. *Re. eſſ. Chriſt. 3. art.
21. & supra Vocab. Bod. End/ ſværgis mand til Lyff/ legge førſt
ud/ det hand ſigtis for/ oc der til Twigild/ oc Kongen 3. Marc: Vil
hand en bøde/ da maris paa hans Hals/ til Lands Ting. Jyd. Low
lib. 2. cap. 108. Vide Lyff infra.*

Swijg/ *Latine dolus*, er Bedrægerj/ eller hvad som ſkeer *ex do-
lo molo*,: aff et bedrageligt/ Forſæt. *ut Jyd. Low lib 3. cap. 43. de do-
natione inter virum & uxorem causa mortis, suspitione doli non
valitura. Dief. text.* ſiger: Hvor meget oc hvad Huſtruen ſkøder
Hosbonden/ eller Hosbonden Huſtruen/ hvad heller de hafve Værn
ſammen eller en/ da ſtander det icke/ uden deris Affſvinge ville det hol-
de effter deris Død. End/ ſkøder enten aff den nem noget anden
Mand/ der uden deris Fellig er/ foruden nogen Swijg/ enten Jord/
eller Egendom/ da holdis det icke/ uden rette Affſvinge ville. *text.
Allegat. Vide Vocab. Unbludelse supra. & Borteliet infra.*

End ſkøder mand Jord paa anden Mand Marc/ med Swijg/
enten for en Marc/ elle: to/ eller meere/ fordi hand vil bøde deris Bræd
oc Marc/ etc. *Vide cap 55. eodem lib. 3. Item Skodgoris supra.*

SVOGERSKAB/er tvende Stammers tilhøbsføyelse/ ved Mand's oc Qvindis Ecteskab/ *latinè affinitas* kaldet/ for begge Stammer ligge som arende tilfammens/ ved tvende Personers tilhøbsføyelse/ til et SVOGERSKAB/ som sin Egenkaat/ lige saa vijs til Videt henstrecter som Frændskab. Doa skal her actis/ at ingen aff beggis Frændskab sanctis udi SVOGERSKAB ydere med hjn anden/ end de to/ som sanctis udi Ecteskab/ saa at Manden *contraheret* alleene SVOGERSKAB med ald Qvindens Frændskab/ oc Qvinden udi lige maader alleene med ald Mandens Frændskab/ hvor aff følger/ at tvende Brødre maa hafve tvende Søstre: *Item*, Fader oc Søn at maa haffve Moder oc Daatter/ aff en anden Stamme. Hvor om see *Constit. Christian. 4. Dat. Hafn. den 16. Junii, Anno 1637.* oc nærværende Slechts oc SVOGERSKABS Tra/ hvor udi er at acte:

1. Mandens Frændskab paa den høhere Side/ aff sine tvende Stammer/ paa Fæderne oc Møderne herkommendis/ oc Qvindens paa den venstre Side/ aff sine i lige maade tvende Stammer/ paa Fæderne oc Møderne/ etc.

2. Hvo ledis Ledene udi hvers Slecht skal regnis/ som er/ effter tre almindelige Regler. Hvor aff den første actis udi de gerade/ nemlig/ op oc nedstigende Linie/ saaledis: At saa mange Fødseler/ saa mange Led/ Stammen: Affkommen/ undertagen dis. Som *Carolus* er sin Farsfaders Farsfader udi fjerde Led/ fordi der ere fire Fødseler fra Oldefader/ som her regnis fra/ som Stammen/ som bliffver undertagen. *Item*, Sprne Søns Søn/ er *Carolo* udi tredie Led/ fordi der ere tre Fødsel fra *Carolo*, hannem self/ som Stammen/ undertagen.

Den anden Regel actis udi den tversliggende lige Linie/ oc naar begge Personer ere Stammen lige nær/ saaledis/ At udi hvilket Led en hver findis fra Stammen/ udi det samme ere de imellem hjn anden self indbyrdis. Som Søstren ere hver et Led fra Stammen de ere fødte aff/ derfor ere de oc imellem sig self udi

udi første Led. Sødskinde Børn ere hver fra Stammen udi andet Led/derfore ere de oc imellem sig selff udi andet Led/ etc.

Den tredie Regel actis udi den tverstigende ulige Linie / 3: naar den ene Person er nærmere eller længere fra Stammen end den anden/ saaledis : At udi hvilket Led den længste Person er fra Stammen / udi samme Led ere de oc imellem hin anden indbyrdis. Som/naar Sødskind med næst Sødskinde Børn *concurrere*, da befindis Sødskind udi første Led/oc næst Sødskind Børn udi tredie Led fra Stammen/derfore ere Sødskinde oc næst Sødskinde Børn udi tredie Led imellem hin anden.

3. Skal actis/at det Tal som findis udi hver Vircke/skal referis til *Carolus* oc *Isabellum*, at de ere fra de Personer som findis udi hver Vircke/ udi det Led Tallet udviser / da dog Personerne udi hver Vircke/regnis fra sin egen Stamme oc Herkomst. Som/*Caroli* Farfaders Farbroder/er *Caroli* udi fjerde Led/enddog hander selff fra sin Stamme udi første Led. *Item*, *Caroli* Farfaders Farbroder Søn/er *Caroli* udi fjerde Led/enddog hand er selff fra sin Stamme udi andet Led/effter forbemelte Regler.

4. Skal actis / at udi hvilket Led en hver aff Mandens Frændder hannem tilkommer udi Frændskab/ udi samme Led tilkommer bemelte Person Hustruen udi SvogerSkab: Som/Mands Broder/er hannem udi første Sleetskabs Led/ derfore er Mandens Broder Hustruen udi første SvogerSkabs Led *Item*, Mandens Farbroder er hannem udi andet Sleetskabs Led/derfore er hand Hustruen oc udi andet SvogerSkabs Led/etc. Det samme er oc om hendis Sleet af sig: Hendis Farfaders oc Mormoders Systre ere hende udi tredie Frændskabs Led/ derfore ere de hendis Mand udi tredie SvogerSkabs Led/oc saa fremdelis.

5. Skal actis / at alle de Led hvor udi Ecteskab forbludis for Frændskab/ udi liae de samme Led forbludis oc Ecteskab for SvogerSkab. Det er/ At liae som *Carolus* udi dette Sleets oc SvogerSkabs Led/ icke maa haaffve nogen Qvinde aff sin Fæderne eller Mø-

derne Slect/udi tredie Led/saa maa hand ey heller hafve nogen aff sin
 Hustru's Slect/som hent e udi tredie Led paa 3rer/fordi de ere Svo-
 gersker udi samme Led. Hvilket oc er om Hustruen at siige/at liqes
 som *if. bill.* icke maa hafve nogen Mand's Person / som hende enten
 paa Fæderne eller paa Moderne tilkommer udi tredie Led / fordi de
 ere hendis Slect oc Bledsforvante / saa maa hun ey heller hafve no-
 gen aff sin Mand's Slect / som hannem enten paa Fæderne eller Mo-
 derne tilkommer udi tredie Led/fordi de ere hendis Svogre.

6. Siuttis her aff for^m *Carolum* oc *Isabellam*, ingen aff alle dis-
 se Personer som findis paa dette Træ / at maa hafve til Ectē / fordi d.
 langste ere dennem alle udi tredie Led/undtagen Farfaders Farbroder
 oc Syster/*Item* Mormoders Morbroder oc Syster/etc. som ere udi
 fiende Led/ oc dog icke maa Ectis aff *Carolo* eller *Isabella*, fordi de hol-
 dis dennem at være udi Forældres siid/hvilket oc er at siige om Olde-
 faders oc Oldmoders Sødskinde/som *Carolo* oc *Isabella* ere udi fem-
 te Led / oc saa fort op ad / hvor vijt de oc være kunde. Thi de næste
 Led fra den opstigende Linie/regnis udi Forældris siid/oc derfor for-
 biudes til Ecteskab/paa det der maa holdis den Høvisfthed oc Natur-
 lige Blusomhed/til Slecten, som aff voris Forfædre hafver været hol-
 den. Kirckens Ordinan^z p. 29. 43.

7. At de Personer / som aff disse avlet vorde / oc uden dette Træ
 findis / oc i saa mader gaaet Led ud bedre / kunde først komme udi
 Ecteskab med *Carolo* oc *Isabella*, undtagen de som kunde tilfattis udi
 de op oc nedstigende Linier / som ald. lis forbiudis/hvor vijt de oc være
 kunde fra dennem / fordi de opstigende/hvor vijt de oc ere / holdis for
 oc ere Forældre / oc de nedstigende / hvor vijt de oc kunde være / ere oc
 holdis alle for deris Vörn / saa vel som de de Ectē hafve/etc.

8. At effter som *Numero 6.* er sagt/*Carolum* oc *Isabellam*, ingen
 at maa hafve aff de Personer som findis paa dette Træ / skal forståis
 om de Personer / som egentlia høre til en hvers Frændskab / oc icke ell
 en hvers særdelis Svogerskab / som *Caroli* Far'systers eller Mor'sy-
 sters Mand / egen Systers Mand / Broders eller Syster's Daatters
 Mand /

Mand / maa *Ectis* aff *Isabellæ*, effter *Caroli* Død / fordi de ere icke hendis / men *Caroli* Svogre / oc tvert imod / *Isabelle* Farbrøderis oc Morbrøderis Koner / egen Broders eller Brodersøns Kon. r / maa vel *Ectis* aff *Carolo*, effter *Isabelle* Død / fordi de ere icke hans / mens hendis Svogerfæder : Thi Svogerfæder kommer icke aff hin andens Svogerfæder / men aff hin andens Slect oc Frændfæder / som før er sagt. Dog skal her actis / at fra denne Regel undertagis den gerade : opstigende oc nedstigende Linie / fordi / hvis Personer der udi findis / ere hin anden ut i Forældris oc Børns sted. som for den *Respect*, imellem saadanne Personer bør at være / effter Guds oc Naturens Lov / icke maa tilstedis / uden høy *Diñtrigheds* veltige betænkende oc tilladelse / at komme udi *Ectefæder* sammien. Saa maa *Carolu* icke haffve sin Stiffaders Hustru / som hand *Ectes* effter hans Moders Død / ey heller *Isabelle* Stiffmoder / end dog hun er icke egentlig hans / mens *Isabelle* Svogerfæder. Ey heller maa *Isabelle* haffve *Caroli* Stiffader / eller sin Stiffmoders Mand / effter hendis Død / ser for^m. Aan sageres skyld. Hvor om saa vel som anden Svogerfæders *Leñlighed* / kand den gunstige Læser viderc besee *Frid. 2.* Høyløstlig *Tzufommellis Ectefæders* *Artickler / Item, oc Høyløstlig Christian. 4. Recept lib. 2. cap. 5. artic. 3.* hvor udi oc særdelis *specificeris* de Personer som med slig *Løve* maalt forbrøde deris *Nals*. Læs her om oc vorls *Doct. Hemming* Christelig *Undervisning* om *Ectefæder* / hvor hand det viltste *hsteigen* udsæ: *r. r / artic. 2.*

Supplicatz / ingen *Supplicatz* blifver *accepteret* til Hofve / med mindre *Sagen* først *Leñsmanden* andragis / oc hand deri beskaffenhed / uden paa en høers *Indleg* / under hans *Haand* skri:ver / oc maa *Leñsmanden* vel bjlegge *Sagen* / om mueligt er / hand maa ingen *Supplicanz* opholde / men strax / oc det første mueligt / *expedere*. Dog dersom no:en sig ofver *Leñsmandene* særdelis haffver at besverge / da vorder hans *Supplicatz* saa vilt *accepteret*. Iliqe maader forholdis med *Universtetens* oc *Capitlernis* *Bønder*. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 1. artic. 6.*

End/ tilleggis nogen ærrørige Sag/ ubevjellig/ oc *Supplicanzen* ey kand skrive/ oc fragaar sig ærrørige Tilleg/ staaende Skrifverens derfor til rette. *ibid. Lege supra Vocab. Skrifvere.*

Forordn. *Frid. 3.* formelder/ At hvo som udi sig rebelliske foretagende befindis oc betrædis kand / de skulle tilkalis effter Lowen oc Reccessen / oc ofver dennem Dom hendis / oc siden uden ald Naade straffis. *Dict. Forordn. Das. Aggershus/ den 31. August. 1648.*

Superintendent / *Episcopus vel Archiepiscopus. Lat. ere* Biskopperne / som med deris Prowster (hvilcke ere deris Medhjelpere) skulle holde den Reformaas ved mact i Kirckerne/ en hver i sit Stift / som Ordinanzen *fol. 96.* udvjer. De skulle oc saa / med Lehnsmanden/ Prowsten/ Prædicke/ oc Naad udi hver Kjøbstad/ oprette en meenige Kiste for de Fattige / udi hvilken der kand indsamlis / hvad Almisse Christne Folk gifve / *Testamenter* oc andet hvad der gifvis i Guds Naasn: *Item, C. lante* Penge/ Brøderskabs Penge/ oc andre Gildis Penge/ samt Sieleaafræcte. *D. ct. Ordnanz fol. 82.* Ydermeere om Superintendenters Rode/ oc Befolding/ samt Embede oc Bestilling / det om see *ibid. fol. 77. 78. 79. 80. 81. & 83. 85. 86. 87.* Om Superintendenters Eed/ oc med hvad *Ceremonier* hand skal indvies/ vide *Dict. Ordnanz. fol. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104.*

Superintendenten/ en hver i sit Stift / saa oc Prowsterne i deris Gebiet/ skal haffve god oc tilbørlig *Inspection*, at ingen Danske Bøger/ Læren oc Religionen angieldende/ som paa fremmede steder tryckte ere/ selgis oc afhændis / saa fremt de icke derfor ville staa til Rette. *Lege Bøger supra. & Recept Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 34.* Ydermeere see *Vocab. Stift supra.*

Superintendenterne/ skulle haffve indseende/ at ingen Adelige Begravvelser holdis efftermiddag: skulle oc saa tilholde deris underhaffvende Prowster oc Præster/ at haffve indseende/ omi nogen aff Adelen aigrer dennem eller deris Døde/ forhøye Grafver ofver Jorden/ med Allebaier/ eller saadan befofning/ saa fremt de icke derfor ville staa tilbørligen til rette. *Recept Frid. 2. artic. 9.*

Super:

Superintendenterne / skulle med sig forfare / om Gelslig-
hedens forhold/oc Leffnet/oc stifteligen der om randsage oc *inquirere*,
dersom noget vilbørligt findes/da skulle de det icke lade wpaatald/el-
ler wstraffet forbi gaa / saa fremt de icke selff derfore ville staa til rette.
Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 21. & parag. 5. Lege Vocab. Geistlig-
hedens Forseelser supra.

Superintendenternis effterladendis Encker / nyde Residen-
gen et halff Aar / i det mindste/ effter hendis Mandis Død/ oc den an-
den ey at flytte/sørend om Paaske eller S. Mich:ls Dags tide/ oc be-
holder hun til sin oc den døde Superintendents Børn/ halffdeelen
aff det tilkommende Aars Rente / som den ny Superintendent til-
kommer. Ordinantz Ribet *art. 22. Vide supra Vocab. Geistligis eff-*
terlatte Encker.

Syndskinde / ere Brødre oc Systre / hvad heller de ere heele eller
halffve Syndskinde / hvilcke arffve anden/om Fader er ey til. *Dorst Low*
A. B. 7. cap. 2. Arff: dog tager Broder to Lodder/oc Syster tredie Lod/
baade effter Fader oc Moder/ saa oc effter Syndskinde. iii Jyd. Low
lib. 1. cap. 4.

Ere ey Syndskinde ti: / daer Faderbroder oc Moderbroder/
Fadersyster oc Modersyster / Broder børn oc Syster børn / alle lige
nær / imellem dennem stiftis Arffve / som de vaare alle Syndskinde/
dog tager Manden to Lodder oc Qvinden tredie Lod. *ibidem, cap 5.*
Men hvorledis det ene Syndskind arffver meere end det andet/nemlig/
naar saa steer / at det Barn som først er fød / arffver sin halff-
Synd-
skind med sin Moder/i hvor mange Syndskinde siden fødte/ da maa
den ældste Forloddis udtage/alt det h. and arffvede effter hans Sø-
systkind / naar stiftis skal/ enten effter Fader eller Moder. *Jyd Low*
lib 1. cap. 11. Hinc: Systers Jord/om den seligis ulovlig/hvorledis
hun da nyder oc beholder den/der om vide Jyd. Low lib. 1. cap. 47. Plu-
ra vide supra Særlydskind/ & Etlydskind. etc.

Syndskinde / imeden de sidde sammen i fellig/ i hvor mange de
ere/oc hvor god Jord de eyer/da re: e de ey meere deraff end en Medjel/
Ecce liij

om ald Jorden arier eller brugis til een Gaard/ Men skillis de ad/ da gisre hver for sig. Oc naar deris felligen gang er atskild/ da maa de ey legge deris fellig igten/ oc nyde een Redsel/ uden den ene Fledfører sig til den anden. *Jyd. Low lib. 3. cap. 19.*

Sydfkinde / maa kalde anden til Jessnit / o: Skiffte oc Deeling/ om deris Lodder ere wskiffte/ oc det efter Samfranders Lodding oc Deeling ved Sed. *Jydsf Low lib. 1. cap. 16. Skaan. Low lib. 3. cap. 11 12. Arfve Bog/ cap. 55 56. Lege Samfrander sup. r. s. Item Dorff. Low. A. B. 18. cap. O. B 3. cap. & supra Arff.*

Sydfkinde Børn/ eller udi de andre forbudne Leeder/ om de uwitterlig kunde komme med hver andre i Ectestab / da skulle de hvercken dersfore / enten ved Doin at skillis eller straffis/ thi det var dem uwitterligt: Mens skeer det aff nogen vitterlige/ da skulle de straffis paa deris Formue/ som hans Konigel Mandaters Doffvertrudere/ oc komme det Land Danmark/ oc det Stiff i Norge/ hvor de boende ere/ effter Rommerens findelse. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 3. paragr. ultimo.*

Syffel / Det er et Herrit/ der om formeldis *Jydsf Low lib. 1. cap. 1.* At Kiøns Daffa er 12. Mænd inden tredie Byrd / oc inden Syffel o: inden Herrit boesiddendis/ etc.

Syffel / kand oc være nogle særdelis Kircke Sogner/ paa en vis Sted oc Plaz / indbegrebet aff Arilds tid/ som kaldis Syffel / ut. i Jydlandere ni Syfler / nemliq / Wendisyffel / Himmerisyffel / Harsisyffel / Loffurisyffel / Spsisyffel / Ommerisyffel / Waarisyffel / Sallingisyffel oc Tellingisyffel / hvilcke skal have været Hertugdomme i gammel Dage / etc. *Hinc.*

Syffel-Ling / o: Herrits eller Bircke Ling / hvor Jord skal skødis / effter *Jy. Low lib. 1. cap. 37. Vide lib. 2. cap. 57.* om Daffningger dge eller fare aff Syffel/ etc. *Alids.*

Syfle vel Pusle / o: at røpene Dvæg/ oc see til gode udi Wendens Gaard. *Jur. Seland. lib. 3. cap. 7. Hinc: Syflinge/ ere de som reete*

rette Noag/ eller oc anden Bondens Lienerer/ som ev ere suldvorne.
lib. 3. cap. 23. & lib. 4. cap. 32. ibidem.

Syffelmand/ er Besiillingsmand: *ut*: i Ledingsfard/ kand
 vel oesaa være udi andre Verff oc forretninger / der om siger den Dor-
 ste Lov/ at Syffelmandene / skal udkræfve Ledingsfald aff Bøn-
 derne/ oc haffve der aff to Deele / oc Skipperen den tredie Deel: vil
 hand det icke udsøge/ da maa Skipperen det søge/ oc haffve der
 aff halffdeelen/ oc Syffelmanden halffdeelen. *Vdf. B.*

*9. cap. parag. 2. Lege Vocab. Steyrismand/
 item Bønderne supra.*

Lade / *morari aliquem. Lat.* er at forhindre eller anholde / eller oc at giøre nogen Mand w. sørm / som paa farende Beye / eller oc andensteds / *us*, effter Lowen / at tage hans Dg fra hannem / eller velte hans Bogn / oc saaledis Laade hannem / at hand ey kand bortkomme med sine farende Kaaster. Jydsk. Low *lib. 2. ca. 76.* Den det gior / tilkaltis for Kan / deeltis oc dømmiss der effter / hvad heller hand tager Kaasterne med / eller lade dennem effterligge. *Vide text. allegat.*

Laale / *pasi. Lat.* er / at lide oc fordrage / saa oc at tie til det som mand icke bunde / eller om mand vil icke sigge imod / eller tale der paa med Retten / *us* : Laal oc fordrager hand saadant eller oc / Laal hand Dom. *us* Jyd. Low *lib 3. cap 58.* End / Laal Husbonden / at Hustruen skøder noget bore / oc fanger den Lævhæjd paa det som kjøbtis / uden Bondens kiare / da maa hendis Arvinge deele det effter iglen / oc Bonden gielde baade Bonden / saa oc Konen / 3. Mark / fordi / at hans Kone skøte whiemwelt / oc hand wiste oc taalde det / etc. Der em see Jyd. Low 3. Bog. 41. cap.

Laber / *amittere, Lat.* taber mand sine Kaaster forstaa / om noget vorder bortstaalet / oc mand vil søge oc leede der effter / da skal hand følge til den Dy / der hand vendter / at hans Kaaster ere tilkommet / oc liuse for alle Grande / effter sliig Lønnet. etc. *Vide her om Jyd. Low lib 2. cap. 96 97. Item Voc. b. Kandsage supra. Nota:*

Den der Laber oc effterliuser / hand skal sigge Terte noc Merke / etc. Jyd. Low *lib. 2. cap. 112. Lege supra. Funden Gods.*

Lagebod, det er Bod for Lysverj / naar Eheren / om frastiaet / skal have tredobbelt iglen / oc 6. Dre Sølf i Lagebod / oc ders foruden bød is Konden 4. mark Sølf. Norsk. Low *L. L. B. 15. cap. paragr. 2. Lege Vocab. Lrigild.*

Land

Tand eller Tandter / *dens, dentis, Lat.* om de udslais/der om
 fra Sielandt Holm 7. Bogs 30. Cap. som formelder : End/verder
 Mandes Tand ueslagen/eff for Tandter /som Tungen falder i/da
 bodis en halv Marc Solff for Tandten : End/verde to
 Tandter ueslagen/da bodis en Marc. Solff. etc. End/verde kind
 Tandter ueslaane/da bodis hugget/oc for hver Tand/to Dre Solff.
Lege Vocab. Marc. Item Dre supra.

Behoeremaal cap. 19. formelder / At for hver kind Tand bodis
 halv Marc / oc for hver frem Tand 1. Marc/foruden Slaget/ind-
 til 6 : Men udslais 6. Tandter / da bodis/foruden Slaget / tredie
 Mandbod/thi det er rettelig Lyde/*Dict. cap. 19. Ydermeere. Lege Vo-
 cab. Aibug.*

Tarff / *lucrum, Lat.* er saa meget som Behoff/ eller Nytte/*ut*
 at tale paa sin Tarff/eller Nytte/ *vei Fremtarff/* : at beholde no-
 get ofver/til en anden Tid/sig til Fordeel. *Jyd. Lov lib. 1. cap. 29 &*
30. Men wtarff / det er Udselhed oc Skade. ibid. in text. ut. vide
supra Vernegoods.

Tattere / *venefici. Lat.* er et sardelis slags Folck : En deel for-
 te/ oc en deel hyde/ gemeenlig/ et ublusfardigt / loegenactig / skielmsk
 oc hoeraactigt Folck / som icke hos noaen arltige Folck / her i Landene/
 maa eller kand lidis/formedelsi deris skielmske Løgen/ Tyffverj / oc us-
 blusfardighe / samt Spaadom oc ret Diefvelskab / som de omgaats
 med / hvor med de / skielmske vijs / affbedrage oc frastiale den simple
 oc eenfoldige Almue deris Guds oc Formue / oc der hos med saadant
 deris stemme/forargelige oc vederstyggelige Lefnet/ forsøre oc indlede
 Ragndommen til lige Lefsfardigheds Misbrug / oc andre Guds store
 Fortørne iser/ etc. Hvorfore saadanne Tattere forbludis/udi *Christ.*
 4. Forordning / ey at tilstedis her i Riget / enten paa Kronens/ Ader-
 lens/ eller andenstedes/ under høyeste straff/ Men hvor de findis/ da
 skulle de paagribis/oc deris Øverste eller Anførere straffis paa Lifvet/
 oc de andre baade Mand oc Qvinder/ skulle paaleggis en vis Dag oc
 Tid at rømme Riget : Sker det icke/da straffis de/lige som deris An-

D o d d o

førere/

førere / paa Ljfoet. Findis Offrigheden paa hvis Grund saadanne Gold findis) her udi forsømmelig / da stande de til rette / ligesom de hans Kongel. Mayest. Forordning ey holde ville.

Herriskogderne oc Sogneskogderne / skulle giffve Lehnsmændene tilkiende / hvor saadanne findis / under deris Gaardfestis fortabelse. Borgemeistere oc Raad i Rigsstæderne / skulle i lige maader / under tilbørlige Straff / gifve saadant tilkiende for Lehnsmanden. End / hvodennem huser / bøde for hver Nat / som de der huse Fredløse / 3. marc. Hvilcke Fartemand eller Skippere sig understaae / at føre saadanne Tattere her ind i Riket / eller ocsaa fra et Fartested til et andet / da hafve der med forbrut deris Skib / oc halfve Boeslod / oc der foruden stande til rette / som de der foracteligen givre imod hans Kongel. Mayest. naadigste Forbud. *Constit. Christ. 4. Dat. Hafn. den 31 Maj / Anno 1589. Vide istius Recept cap. 3. art. 10. lib. 2.*

Laxere-Borgerere / ere de / som udi Rigsstæderne aff Borgerskabit blifve udvalt / Aarligen den 3. *Jannarii*, to / fire eller flere / gemeenligen aff de en tidlang udi Wyen hafve boet / oc Borgernis lenlighed ftende: hvilcke skulle / med forige Aars Kemmere / det Aar Laxere / den 1. Søndag i *Februario*, saa oc da givre en Laxt i Wyen / paa Offrigbed oc Borgerere / Inxen undertagen / hvor effter all udgift / til Geistlig oc Verdslig brug / oc hvadsomheldsi næfnis kand / skal paa en hver beregnis. *Lege Borgemeistere oc Raad / supra, & Recept Christ. 4. lib. 2. cap. & art. 3.*

Laxere-Borgerne / blifve ved forige Aars Laxter / med mindre de ved Arve / eller i andre maader / deris Formue hovre end den var / forbeorlt hafve / oc da skal Lehnsmanden tilnærfne tvende andre Borgerere / som dennem paa ny skulle Laxere / 4. Dage der effter. *ibid. Lege Vocab Lehnsmænd / supra.*

End / befindis Laxererne / nogen at hafve gjort til Billie / da skulle de tilfalis aff Lehnsmanden for utrofskab / oc dennem / effter Dommens Indhold / straffe. *Eodem lib. cap. & art. 3.*

Legen / *Signum*, Lat. eller oc Mercke / eller Kiende Legen / *idem.*)

idem) skulle gifvds dem som maa trygle/paa det de kunde flendis/ etc. Hoor om see *Constit. Frid. 3. Dat. Hadersleffhus/den 27. Decembr. Anno 1588. paragr. 10. & Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. paragr. 7.* **Legen skal ocudhengis i Kløbstæderne / hvor Barthuse oc Lofsemeter ere/paa det Fremmede kunde vide/hvor de skulle indlosere. Eodem Receßlib. & cap. art. 18. Lege Borgemeistere oc Raad supra. Aliàs.**

Legen-gield/ multa in criminis agitationem, & testificationem. Lat. Jydike Low lib. 2. cap. 13. var den Bod oc Straff / nemlig/ tolf Mark Penge / som Manddraberen i gammel Dage var syn-derlig paaalagt/ naar Bod best fest hiemme/ imod Lowen / oc Sagen afftinget sørend Sandmænd sore/ da til Kongen forfalden/ til Straff for hemmelig Affsoning/ som aff den *allegerte* Text er at forfare: thi ellers bør Kongen/ naar Manddrab skeer/ tre Mark for Blodvide/ hvad heller Manddraberen blifver søren til Fred oc Bod/ eller Fred-løb. *Receß. Christ. 3. art. 21. Vide Bod/ & Blodvide.*

Den Norfke Low siger: Om Drab skeer aff Baade eller Neds- verge/ da skal Kongen icke meere tage aff Draberens Gods/ for Le- gen-gield / end 8. Ortuger oc 13. Mark aff hans Løssore. Er icke Løssore til/ oc Kongen udleggis aff Draberens Jorder i Legengield/ da maa Draberens Arvinger (om de ville) løse det igien/ inden ti Aar/ om det er Døel. *M. B. 1. cap. Lege Vocab. Drab.*

Testament / Testamentum. kaldis / hvad et Menniske paa sit Yderste forordner oc tilkiende gifver / som hand vil hafve holdet oc efterkommet/ efter sin Død. Dog der om talis intet synderligt i Lowen/ Men saa siger Text. *Jyd. Low lib. 3. cap. 43.* At Mand oc Kone maa ey skide hver andre/ meget eller lidet / thi det stander icke/ uden deris Arvinger ville holde det efter deris Død/ etc. Oc enddog Mand oc Hustru indbyrdis ey maa gifve hin anden Statelagve/ udi noget Te- stament / aff de Aarsager/ for^{nc.} 43. Cap. omtaler/ saa er det dog icke forbødet dennem/ deris halve Boeslod at hengifve til andre/ naar de icke hafve Børn sammen/ oc synderlig *ad pias causas*, som til Fattige/ Kircker oc Skoler / som det 45. cap. om formelder. *Vide jus Seland.*

lib. 1. cap. 30. lib. 5. cap. 10. Skaan. Lovs Afsvobog cap. 40. 41. Item jus Eccles. parag. 7. bekræfter oc det samme.

Men bliver der Tratte om / da skulle sand mand skulle det ad. Jydsk Lov *lib. 3. cap. 45.* siger : Kalder Kloster/ eller Kircke/ eller Hospital paa/ oc er det ny skrevet i Testament / med gode Mands Vidni- skbyrd / da være Bunden ved Rigens Rætt / hvor aff følger / Testa- menter at være tiladt / *hoc conditionaliter*, thi hvad som skriftvis i Testament / som med gode Mands Vidni- skbyrd er under skrevet / skal med Sandmand *deciæris*, oc hvis icke / med Rigens Rætt. *Diet. loru &c. Lege supra Vocab. Gafve. Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 12.* tilstøder særdelis Personer at gjøre Testament: hvor om *lege Vo- cab. Frjheder.*

Testament / hvorledis oc hvor vijt det skulle holdis oc efter- følger / det lærer S. Povel i den Epistel til de Galater i det 3. Cap. v. 15. oc i den Epistel til de Ebraer i det 9. Cap. v. 16. 17.

Tiden / naar en hver aff Rigens Underjaatter / hafver sig til Herredage at indstille / er som efterfølger: De aff Sieland oc Skaa- ne / som ere indstefinde / skulle med deris Vederparter / aff hvicke de st inseeere / være oc møde i Kiøbenhavn / (naar Herredage der ere be- rammet) den første Dag i Herredagene. De aff Fyen / Halland / Blegind / Laaland / oc Smaalandene / skulle møde femte Dag / oc de aff Jydland ottende Dag efter Herredage ere begynte. Hol- dis Herredagene i Jydland / eller Fyen / da skulle de Jydske oc Fyn- ske være tilstede første Dag / De Sielandske oc Smaa Landske femte Dag / oc Skaanske / Hallandske oc Blegindske / være tilstede den ottende Dag i det seniste. Berammis Herredage i Skaane / da skulle de Skaanske / Hallandske oc Blegindske være tilstede første Dag / De Sielandske oc Smaalandske femte Dagen / oc de Jyd- ske oc Fynske ottende Dagen i seniste / efter Herredagenis begyn- delse. Hvo som ude bliver / hand haffver tabt Sagen / indtū hand igien skæfner / oc der til en god Raast oc Læring. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 11.*

Tien.

Tiende/ *Decima latine*, det er den tiende part (paa dette sted at forstaa) eller oc den Tiende Deeg eller Kerff aff alle slags Korn/ saa oc det tiende Fais Horvit/aff alle slags Væx/ som Bønden oc meentze Almue/ fornemlig paa Bøgden i Danmark/ saa vel som i Norge/ de som pløye oc saae/ bør at gifve Aarktaen til Kongen/ Kircken oc Præsten/ aff hvois Væxt oc Grøde Gud gifver. etc.

Hvorledes saadan Tiende er befalet oc paalagt aff Gud self/ der om læsis udi Mose 3 Bog 27 Cap. v. 32. 33. Och hvorledes Gud befaler en hver ydermeere retfærdelig at Tiende/ oc der med i alle maa- der rigtig omgaaes: det læris i Mose 4. Bog 18. Cap. v. 25. 26. 27. 28. 29. *& lib. 5. Cap. 14. d. v. 22. ad finem Capituli.* Læs Samuels 1. Bog 8. Cap. v. 15. 16.

Hvad voris Verdslige Lower om Tiende sig belanger/ der om hafver den gunstige Læsere at søge udi voris Kircke Ordinans/ *fol. 6v. Niber Artic. 9. 10 11 12 13. & 14. Recept Chr. 3. artic 51. & Const. Eri. prioris Eri. filii. paragr. 1. 2. & 3. Recept Chr. st. 4. lib. 1. cap. 4. art. 36. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. & 53. Vdi den Nørste Ordinanse/ fol. 36. & c.* Ydermeere see under det Ord Lehnmandene/ *pag. 508. Item Kirckens Tiende supra. Alias.*

Urdings Tiende/ Jette Bønderne Biscopen/ for Kircke Lowen/ aff alle slags Sad/ at ydis et sted udi Kirckeløwen/ som Kircke Lowen/ formelder/ *art. 27.* Om uretfærdige Tiende/ der om siger Kircke Lowen/ at derfor skal gifves 12 Mænds Ee/ *rt. 24. ibid.* Ydermeere/ hvorledes Tiendis skal/ der om see under det ord Bønderne *pag. 140. supra.*

Den Nørste Ordinanse befaler/ at hver Mand skal gifve Tiende aff alt sit Kornsaad/ hvad det heder eller være Kaa/ oc aff al anden retfangen Auel/ en sinde hvert Aar/ oc den Tiende skal gifvis oc giøris i det Sogn som Jorden liggær/ oc aff den Mand som boer paa samme Jord/ eller bruger Jorden/ hvad heller hand er Borger/ Bønde/ Høbersvend/ Husmand eller Tiendefolck/ saa at Sognepræsten der aff bekommer sin part: Men udi de Egnæ oc steder/ som icke saa

rundelig saaes Rom: / der skulle de gifve Smør / Fisk oc andet / som de pleje at siende / efter gammel sædvane. etc.

Udeme eformest is *ibid.* At enddog Adelen i Norge hafver bekræft at være fri for Tiende / saa ere de dog udi Ordningen paa mindte / at betænke sig at de ere Christne / oc dersfore selfvölligen gifve Christi Tienere / som ere hans Prædicke / oc aff hannem udsendte / hvad dem self ret oc got siuntis / paa det den Fordsømmelse maa dem ey ofveraag / der Christus taler om til Prædicke: Hvo eder forsmaar / hand forsmaar mig / ochvo mig forsmaar / hand forsmaar hannem som mig hafver udsendt : Saa skal det oc gaa oc blifve Sodomiterne oc andre deris lige / lattere paa den yderste Dag / end saadanne Guds Ord oc Naadis Foractere. Thi befalis Leynsmændene / at gifve Tiende / aff alle hans Kong: May: oc Cronens Slotte oc Gaarde / paa det andre der aff skulle tage god Exempel. *Dict. Ordinan. fol. 36. vide supra Vocab. Adelen. Hinc.*

Tiende Tageren / kaldis den / som hafver stedt oc fest nogen Tiende / eller oc hafver Rettighed til den at annamme eller opbærg: hvilken Bonden ey er forplict / sig til skade at forbie / om en hastig Høst indfalder / thi den som Tienden tager / bør at rette sig efter Bondens leplighed. *Lege Vocab. Vedtagt.* End / forspørger den som Tienden tager / sig ved Kircke eller i Bye / da ere Soqneændene plictia / at sig omtrænt den Dag de høste ville / om sig Bærligt spørger. *Recess Christ 4. lib. 1. cap. 4. art. 47.*

Tiende Gafve / forstaa / den Tiende part aff alt det Guds som nogen arfver i Norge / der om at tale : da tilsteder Lowen / at mand maa gifve det bort / (forstaa / der aff den Tiende part) sine Arfvoaer uadspurt: Lowens Ord der om ere saaledis: End / Tiende Gafve / maa hand gifve aff det Guds som hand hafver arfvet / baade udi Land oc Løssore / enddog hand icke spørger sine Arfvinger ad / hvad heller hand vil det helbrede eller siug : Oc sliig Gafve skal liusis til Linge / der som Gudset ligger / samme Aar det blifver gifvet. etc.

etc. Norff. Low *A. B. 22. cap. Alias Flerdings Gafve ibid. unde supra Voc b. Gafve.*

Tiende penge / siats oc kaldis den tiende Part eller Penge aff all Jordegodz is u-viffe Indkomst/ fornemlig Stedsmaal/ Sagesfald/ oc alt andet u-viffe: End oc saa den Tiende penge/ naar vornede Bønder selgis/ (paa de steder saadant er i brua) hvilcke Tiende penge ofver alt/ saa vijt Østghebens Embede/ Mact/ Frisshed oc Forsvar strecker/ Adelen oc gode Mænd aff Alders tid/ hafver forundt oc bevillget deris Ridesfogder / som en Rettighed at annamme oc opbærge / uden tvist til den Ende/ at saadan u-viffe Sagfald oc Indkomst/ icke skulle blifve Herrerne fordult eller underlaget / Men at Fogderne aff des Marsage/ skulle dis stifteligere der om *inquirere*, effte: di at deris Fordeel oc det aff kunde søgis. etc. hvilcken lowlige Bruu/ med saadan Tiendis penge oppebærgelse/ som aff Ader/ sølger Fogderne for en Rettighed oc Løn/ ubehindret/ saa vel paa Kongens/ som paa Adelens oc de Geistliges Gods: Hvor om/ end i voris Lieder/ er hørt oc falden adskillige Domme/ for hans Kong; Magesst: oc Danmarks Rigis herysje Raad. etc.

Tiendis/ (*lacitus* Lat.) paa sin Hals/ eller 40 Marcks Sag/ maa ingen mand dømmis eller undskyldis : Jyd. Low *lib. 3. cap. 64.* forstaa: Herrtignæffn. eller andre Ræfninge/ som vorde lowlligen opfrævet/ (saa vil som andre Dommere) som skal tiende eller domme udi nogen Sag/ synderlig/ hvad halsløs Giening/ 40. Marcks Sagger/ eller andet saadant/ belanger : det skal skee aabenbarlic / (i en som det paagielder hans nærværelse) med fuldkomne Ved/ oc ey Tiendis eller forblummet/ saa den som sticis de bejndis oc forsaænt er/ kand hafve sig der effter at rette : Iht Lowen siger *ibid.* At det om næfnde vorde/ (forstaa Ræfninge eller Dommere) skal en som soære til eller fra/ dog aabenbarlig/ oc ey Tiendis/ etc. *Legt Voc. b. Herrtignæffn.* End ma. Ræfninge ey gange Tiendis fra Kircke. *unde lib. 2. cap. 18. jur Cimbr.*

Tield/ *sentorium*, Lat. vide Jyd. Low *lib. 2. cap. 32.* det er Telt eller

eller Hverbygge / som nogen Land haffve gjort til at skule sig i / ude paa Marken / enten aff Klæder / Lagen eller Riis / hvor om Texten siger / Hvor mand bygger enten med Fjeld / eller med G:offt eller med Rijsbod / oc hafver der i høft sig oc sine Kaaster / der maa mand byde paa hannem Hvercke / som i hans eget Hus. *Skaan. Lov lib. 5. cap. 3. siger / Om Mand dræbis i Marken / som hand hafver sat sit Spiud / eller nedlagt sin Sabel / det er lige som mand dræbis i sit eget Hus. Niæ cap. allegat. Item Rijsbod supra.*

Tienere eller Exalle / *servum. Lat.* som undvigte oc flyde fra deris Husbonder / hvorhdis med dennem / efter Guds Lov / stulde forholdis i gammel Dage / der om læs Mose 5. Bog 23. Cap. v. 15. 16. *Vide Forordn. Christian. 4. Dat. Hafn. den 16. Movemio, 1619. parag. 13. om Handvercksdreng / som forløbe deris Lære.*

Tienere / skule være deris Herrer lydige / oc bevise dennem tilbørlig Væ / udi S. Povelis Epistel til de Ephejer / Cap. 6. v. 5. 6. 7. 8. Til de Col. i det 3. Cap. v. 22. 23. 24. Til Tit. Cap. 2. v. 9. 10. I den første S. Peders Skriftvellis 2. Cap. *versib. 13. 19. 20.*

Tieniste Karle oc Dreng / i hvo de oc tiene / skule være forplict / s. Vaer for Faredag / deris Husbonder lovligen at opsig. End / begifver nogen Tienistekarle eller Dreng sig ulovlig aff sin Tieniste / hafve forbrut saa meget som et halff Aars Løn / halffdeelen til Husbonden / oc halffdeelen til Husbondens Herstab / Men den hannem antager / vidende / bøde dubbelt. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 21. articulo primo. Alias: Tieniste Karle oc Dreng til Hofve / som ulovlig skillis fra deris Husbonder / deris Straff / saa vel som deris / dennem antage / der om see Gaards Ret. art. 32 33. & supra Vocab. Svend. Hinc:*

Tieneste hion / som icke vil holde sin Lejemaal / forstaa / om hand er fæst med Bonden / oc icke vil holde det / da bøde Kongen 3. Bre Sølf / oc Bonden maa udsøge saadan Løn aff hannem / som hand skuide udgifve / Men Kaasten fanger hand intet for / thi hand beholder den self. *Norske Lov K. B. 22. cap. parag. 2.*

End

End tager nogen anden Mand's Tieniste hion/ vittelig i sin Tieniste/ bøde Kongen 5. Marc' Søff. *ibid.* parag. 3. End/bliffver Tieniste dreng siug/ oc ligger halff Maanet/ derfor qvittis intet aff hans Løn/ Men ligger hand længer / da skal qvitti s aff hans Løn/ effter Dannemænds sigelse. *Diēt. lib. 5. cap. parag. 5. Lege Vocab. Wonde supra.*

Tieniste Piger / oc deringe Formue haffve / skulle icke (naar de hafve Bryllup) Brudestoel redis i Kircken: der skulle icke heller til dertis Bryllupper dragis / ey heller skulle de udredis med Guld / Perle: lad/ udsaget Haar/ eller anden Pract oc Smycke / Men de skulle alleene imellem to andre Piger/ forsøpe sig til Fruprædicken/ oc der lae der sig vje. Hvo her imod giør/ bøde Kongen 40. Marc'/ oc Wyen li ge saa meget. *Recess. Christian. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 3. parag. 8. Lege Beryctede Bruder supra.*

Tiggebørn oc Hittebørn / *projecti pueri. Lat.* skulle sættis til Hanovercker. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 3. artic. 8. Lege Vocab. Hittebørn.*

Tiggebørn / skulle gifvois Legen / saa vel som andre der maa tigge. *ibidem* parag 7. & Forordn. *Frid. 2. Dat. Hadersleffhus den 27. Decemb. 1588. parag. 1. 2. 9. 10. Lege supra Vocab. Fattige.*

Ting/ er oc kuldis det sted/ som Retten *administreris* paa/ som Herrik: Ting/ Bye oc Birkke: Ting / saa oc Land: Ting / etc. *Frrum. Lat. Hinc* : At holde Ting/ det er at stasse en hver Low oc Ret som bedis / oc til saadan Hielp/ formedelst forurettelse foraar: sagis De paa det voret oc Ofvoervold kunde forekommis / er aff den høye Ofrighed/ i gammel Tid/ forordnet nogen oc adskillige visse steder / ud i hvert Land oc Provins / som Low oc Ret skal *administreris* paa/ hvilecke ere kallede Ting/ (eller udi Formere Tider/ Maale: stes: ne) som endnu hos os/ udi alle Rikbstæder/ Herreder oc Birkk/ holdis hver offende Dag / hvor om *jus Seland. lib. 3. cap. 2. 2.* formelder/ at Ting skal holdis paa visse oc stadige Tider/ som Kongen haffver giffvet/ oc som i Herrit er vedtagit/ oc maa Ting ey andensteds flyt:

tis eller hensludis / end det haffver været aff Alder / uden Herris-
Mænds villie / oc Kongens Ja / oc skulle Ting begyndie / effter Sie-
landts Lovs bemelte Cap. halffgaait Middag / oc endis Middag-
tin / Men hvad før eller sildere / oc sildere paa Dagen / handledts el-
ler affsagdis / bleff for *nulliter* actet. Ting / bør ey heller at sattis la-
gien den Dag / naar det første gang er brut / etc.

Men formedelti stover vsffelighed / som sig tildrog med Ori-
cken oc Svermen / hvor Herris oc Bircke-Tingene laae i Vperne / da
ere saadanne Ting / paa Kronens / udlytte fra Vperne paa Mar-
cken / hvor best belelygt vaar / effter Lehnsmandenes oc beste Herris-
mænds Raad oc Samtycke / som *Christian. 4.* hans Mayest. Høyløf-
lig. der om udgangne *Recess. lib. 2. cap. 6. art. 19.* formelder. Dislige-
ste skal Kongens Ombudsmand / (forstaa Herrisfogden / oc andre
Dommere) holde Ting / saa offte skee bør / oc ey paa nogen hellig dag /
som ubi Ordinantz. *fol. 35. 36.* forbiudis. See her om *Recess. Christ. 3.*
art. 3. Men naar Helligt indfalder / Kette Ting / eller Legte Dag /
da skal Ting holdis / næste Søgnedag effter / saa fremt Kettens gien-
gis viffe Tingdag / som siette Dazis / eller dislige / paa en hellig Dag
indfalder / da holdis oc actis næste Søgnedag for Kette Tingdag / i
steden for Helligdagen. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 15. & cap. 6.*
artic. 4.

Paa Landet i Norge / skal holdis Ting / hver Maanets dag /
eller hver anden i det længste / Synden Fjelds / undertaget ubi Telle-
Marcken / oc Radbygde Lauget / ac allesteds Norden Fjelds / der holdis
ickun Tingen gang hvert Fierding Aar. *Diæt. Recept. lib. 3. art. 22. pa-
ragr. ult.* Ydermeere naar Ting ey maa holdis / der om see den Nor-
ske Lov Ting. *B. 9. cap. Item Vocab. Anfred. supra. Nos:*

Hvor Ting holdis / der er gemeenslig giort Vencke / som ere laq-
de fire Kantige / til at sidde paa / oc forhøre Sager / som kaldis Litt-
Stocke / hvor aff Stock-Næstn hafve dexis Nafne / *uz supra.*) Lord.
parag. 67 siager / Om nogen understaar sig at hugget Tingstocke /
eller bryder oc fordriffver dem / med villie oc Forsæt / det er Hervercke /

oc maa en hver aff Herreris mændene hafve Fuldmact / at deele oc forfølge den Sag. *ut textu supra citatio.* Det samme er oc at sige om Broer. Ved Ting maa ey heller holdis Kroe. *unde lege supra Vocab. Kroer.*

Den Norste Low formelder / At ingen maa føre nogen Drick eller Mad paa Tinget / hvercken at selge / eller i andre maader at udsstencke: Hvem det gior / hafve forbrut til Tingmændene. *Tingf. B. 3. cap. parrg. 3.*

Vota. Til et fuldkommen Ting / foruden Parterne som gaae i Dette/hører Dommeren oc Skrifveren / oc i det ringeste 7. Mænd / *juxta Textum Jyd. Low lib. 1. cap. 38.* Thi mindre end 7. Mænd / ere ey Tingsvidne / men siu Mænd ere et fuld Tingsvidne. *Text. allegat. ius Sclaud. lib. 3. cap. 22.* formelder / at Ting maa ey holdis med mindre end 12. Mænd. *Vide cap. 23. ibid.* der talis om 24 Mænd. Hvis ellers til Tingene / oc des tilhørig Officerer belanger / oc saa vijt der til behøffvis / ere disse / dog hver i særdelis Sager. Først Dommeren oc Skrifveren / dernæst Tinghørere eller Stockmænd / Sandmænd / Siunsmænd / Kans. Næffninger / *Item* Stock Næffninger / Otte Mænd / Tolff Mænd / Tretten Aldinger / oc 16 Mænd / Kircke næffn oc Herreris næffn / tvende Næffningers Vidne / ser Mænd som skulle vidne om Hervercke / *Item* ser Høringe / Barfelmænd oc Domsmænd / Fyllingsmænd / oc tvende Penfistis vidne / Tingridere / eller oc andre / saa vijt en hver Lands oc Etxds herkomme / oc des bestaffenhed / effter Lowen / kand brugis oc fornøden gieris / *pro ratione temporis, loci & usae.* Om Ting i Norge / oc des tilhørig Officerer. der om *Lege Vocab. Laukrat. Item Lauating / supra & Tingbud i: fra.*

Ting Bøgerne / skulle hvidis klare / rene / oc w: maculeret *ut supra* Skrifvere. De naar nogen Forandring skeer / enten nogen Skrifvere doer / eller i andre maader forandris / da skal Ting Bøgerne indleggis udi Fierdings Kircke / eller Landeliste / udi hvert Herreris / eller udi anden god forvaring / paa det en hver kand vide / hvad til-

forne er forhandles/om fornøden giøris. *Recess Christ. 3. art. 11. Lege supra Vocab. Herris; Vircke oc Dye; Linge. & Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6 artic. 24. & lib. 3. art. 19.*

Lingbrøde/*mulet a forensis. Lat.* er den Bøder oc Sagfald/ som forbrødis paa Linge / hvor om formeldis udi den Norste Lov. Lingf. B. at alle Lingbrøde / som falder / oc icke strax betalts/ de dømmes Laugmændene det at betalts til næste Laug Ling. Lingf. B. s. cap. paragr. 4. *Vide Vocab. Domroff. Item Brødesupra. Alias Lingfred i Danmark/ut suo loco.*

Ling bud / *fraco forensis. Lat.* sigis eller kaldis / naar Ling elliusis oc advaris / eller oc særdelis ved Bud (effter lowlig Advarjel oc befalning) opstærts oc paabiudis / oc fornødenhed det udkræver. etc. Den Norste Lov siger der om / at hver maa stære Lingbud op / som behoff haffver / oc ingen maa det nederfelde / forstaa / effter lowlig Medfart.

Lingbud skal bæris ret frem / Huse imellem / oc icke til affside; Hvem Lingbud nedfelde / bøde til Kongen Budfald. *unde Vocab. Bud. Item L. L. B. 54. cap.* Alle Bønder som Bud tilkommer / skal fare til Ling / uden Envirkis Mand / saa oc Encker oc vansføre Mand / de skulle icke søge Ling / uden de ville / ellers skulle alle Bønder / Lingbud tilkommer / søge Ling / eller bøde Kongen en halff Marc Sølf. *ibi dem.* End / kommer Lingbud saa sildig / at Bonden ey kand komme til Lings Formiddag / da maa hand sidde hjemme / dog bevise det med 2. Mand. End / Sagis flere for Lingvide / da enten bøde eller affbevise. *Nota:*

Fire Ling skal hver Mand tilsege. (1.) Naar Kongen biuder Ling. (2.) Manddrabs Ling. (3.) Mandtals Ling. (4.) Baaben Ling. Andre Ling maa Envircke sidde hjemme. *textus parallelat.* Hvem Envirkis Mand er / der om *vide suo loco, supra Forordn. Frid. 3. Dat.* Aggershus / forbiuder / at ingen sig understaaet Budsticken at opstære / eller nogen sig Forsamling holde / uden Fogdens oc Skrifverens nærværelse oc befalning / under fortabelse aff Dødelis

delsmændens Vdels:Guds / oc Leylandigernis første Byffel / etc.
*Dist. Forordn. Dat. den 31. August. 1648. Lege supra Vocab. Buds-
 byrd.*

Lingfred / det er / at hafve Fred paa Linge: *jus vel salus con-
 ductus. Lat.* Saadan Lingfred er Herck / thi paa Linge hafver
 mand en stor oc fredeless Frihed / icke alleeniste paa Linge / men end
 oc saa til Linge oc fra.

Recess Chr. st. 3. artic. 10. siger : Hvilcken som findis enten paa
 Linge eller for Do. 11 / oc gise Fogden eller Dommeren vliud / med
 raaben/buldren/ bancken eller banden/ eller gifver Dommeren eller sin
 Glenpart nogen Skandbord/naar de sidde Dom/ oc er Fogden eller
 Dommeren vlydig for / oc vil icke gifve Plads oc Rom paa Linge/
 de deelis / at bøde imod Dommeren 3. Marck / oc imod deris Her-
 skab 3. Marck.

Men fra Linge / siger Jyd. *Low lib. 2. cap. 91.* om den som be-
 skyldis for Lyfverj : kommer hand ubunden til Linge / da bør hand
 at hafve Fred oc Leyde der fra igien / uden hand kiendis ved Lyffnet
 paa Lienge. *Lib. 3. cap. 2. 2.* formelder / om Drab oc Slagsmaal paa
 Linge / oc siger / at derfor bødts 40. Marck ofver anden Bod. *Vide
 cap. 23. sequent. Jus Seland. lib. 2. cap. 6. Lord. pars 3. 69. ibid.*

Recess. Christ. 3. art. 23. formelder om Lingfred oc Kircke-
 fred / at derfor skal bødts 10. Lod purt Sølf / om mand alleeniste
 hoder eller truer med vred Hue / eller verjende Haand / oc det er bevis-
 ligt / enddog hand ingen Skade gior. End / hugger eller sitcker mand
 til Blodvilde / da bødts 20. Lod purt Sølf / foruden rette Saarbod.
 End / slaar hand Pust eller Nætvehug / Staffshug / eller i nogle andre
 maade / da bøde hand derfor effter Lowen / oc til sit Herskab 10. Lod
 purt Sølf / for Lingfred oc Kirckefred. *Jus Seland. siger / lib. 2.
 cap. 21.* Om mand slaar / eller saarer anden / eller tutter / (det er / skuffer)
 paa Linge / derfor bødts 40. marck Bonden / saa oc Kongen. *Slaan.
 Low om Orbdemaal cap. 1. etiam.*

End / skeer Drab paa Linge / oc gribts Manddraberen med
 Eeee iij ser

ferste Gierninger/ miste Halsen/ oc hans Voestlod forfalden/ halffdeelen til dens Arvinger dræbt vorder/ oc halffparten til Herstæbet. *Excepto casu foruito eodem Recept Christian. 3. art. 33. ut supra.* Ere de flere om Gierninger/ da bødder Hofvitmanden 40. marc/ oc medseigern/ hver 20. marc/ til sit Herstæb/ om det vorder forit til vaade eller Nødverge. *ibid. &c.*

Den Norrskæ Low formelder/ at alle de Mænd som udi Tingførd ere/ skulle Fredelig med hver anden fare/ til de komme tilbage igien til deris Huse: Hvem som gjør imod den Fred/ saa at hand dræber Mand/ eller Lemlester/ (uden det skeer aff Vaade eller Nødverge) da hafver hand forgiort Fæ oc Fred/ Land oc Løssøre/ oc komme aldrig i Landet igien. End/ saarer Mand anden paa Ting/ eller paa hans rette Tingvey/ frem oc tilbage/ da bødis Skaden dobbelt/ oc Kongen 8 Ortuger oc 13. marc/ Sølf. *Tingf. B. 5. cap. par. 7. 1.* Var mand Vaaben paa Ting/ da gielde hver det gjør/ ens halff marc/ Sølf/ oc miste Vaabene/ halff Kongen oc halff Tingmandene/ undertaget Adelspersoner oc deris Folck/ thi allesteds bør at holdis Fred oc Skickelighed/ oc allermest paa de steder/ hvor Low oc Ret forhandlis skal. *Eodem lib. & cap. par. 2. Vide Vocab. Saar supra. Item At: B. 7. cap.*

Endnu siger Jydske Low *lib 2. cap. 109.* Kalder mand anden Tyff osver Lverting/ oc følger hannem ey siden paa Haand/ med Lowen/ da bøde den hand skielder/ tre Marc/ oc Kongen ligesaa. etc. *Recept Christ 3. art. 20.* Om en sictet anden inden Ting/ for nogen værlig Saq/ oc det icke bevijset/ da deelis den det sagt hafver/ for en Løgnere *ll. m.* om nogen for Dom oc Ret/ med Skielderjo. Skandsord/ ang: ibar oc osvertalder sin Bederpart/ det kaldis *in Conlit. waldem. par. 9. 24.* Maning/ o: Skielden oc Skiensbord/ *D. 5. Kalundbora! Anno 1360* Forstaais oc saa om tvænde Personer/ naar den ene inden Tingstockene/ oc den anden uden for/ osverstiende oc skielder hver andre/ *supra sub littera R.* om Ret/ forstaa/ hvor Retten holdis. *Item vide dictum Recept Christ. 3. art. 20. & supra Vocab. Fred & Ma-*

◊ *Maning, Lege Obne br. Christ. 4. Dat. Roldinghus/den 14. August. 1590. Item Lands Ting supra.*

Tingfred reanis fra ens Huus oc til Tinget / saa oc *recta via*, fra Ting oc tilbage igien / om mand diß imidler tid tager ey aff Benen/eller tager sig anden Spffel eller Gierning fore. *Recess Christ. 3. art. 21. Lege supra Fred.*

Tingfreds Bøder / eller Brøde / er 40 Marek / effter *Gloss: m cap. 38. Jyd. Low lib. 1. Jus Selznd. lib. 2. cap. 21. & 33. liem Staan. Low om Orbdemaal cap. 1. parag. 2. De processu istius delicti lege art. 23. alleg. Recess Christ. 3. saa oc om des Brøde oc Straff/ut supra.*

Tinghøring / *pragmaticus. Latine. Jydske Low lib. 2. cap. 90.* oc forstaais paa dette sted / om Vidnisbyrd / som saae / at den Mand antvordet de Raaster fra sig/hannem vaare paasørde. *Text. allegat. Lege Vocab. supra.*

Tingmænd / *forenses homines. Lat.* er oc kaldis de Mand som skrifvis til Stocke/ gemeenligt Danmark 8. Mand/ Jyd. Low lib. 1. cap 38. eller oc 12 Mand/effter Sielandske Low 3. Bog 22. cap. ut supra *Ting. Hinc: Stocknaßn/ idem ut suo loco.* Saadanne Tingmænd kaldis i Norge/Laugrettis Mand/ *unde Vocab. Laug Ret. Dog naßnis de oc saaudt Tyff. B. 4. cap. Tingmænd: hvor der formeldis/ at Tingmændene skal legge Tyssven steffne for til første Ting at møde/om hand er inden Fylckis. etc. Dict. Tyff. B. in textu. Alias.*

Tingmænd / sigis ..2: i gemeen som søge Tinget / hvad helser de hafve paa Tinget at forrette eller ey / hvilcke den Norske Low forplicter / at gribe oc binde den som gjør Perlement oc Slagsmaal inden Tinget / (*unde Vocab. Saargjør supra*) eller bøde en Marek Sølf. *Item, Tingmænd ere oc saa plicteste/at følge Misdedere til Retterstedet/ eller bøde en hver som det icke gjør/en halff Marek/(forstaa/de Mænd som ere paa Tinget/ naar Dom gaar.) M. H. B. 7. cap. in text.*

Tingslug / eller oc **TingslugMand** udi Lowen kaldet / *intestatus,*

Status. Lat. det er den Mand / som er med Low oc Det ofvervunden oc feldt saaledis / at hand icke maa svare for sig selff til Ting / om hand der tiltalis / oc ey heller ved Low eller Fed kand frelsis eller opreis / *ut proverbium:* At hvilcken Mand / som 36. Mænd (3: tre Eplo ter) icke kunde hjelpe med deris Fed / hand kand aldrig helbredis for saadan Siugdom. etc.

Skaanske Lowes Arfvebog 17. cap. formelder / at den Bonde kalde vi Siug at være / der ey maa til Lings rde / oc ey sin Maal iglemæle / (forstaa) saaledis forvunden / at hand ey maatte svare for sig / *ut supra.* Nota: Bdi Kloster maatte icke heller indtagis nogen Lingssiugmand i gammel Dage / hvor om besee *jus Seland. lib. 1. cap. 29. & supra Vocab. Kloster. Alias:*

Lingsstud / *Rabula.* Lat. kaldis den som er Trætte:tier / oc vll rage udi hver mands Sag til Ting / som hannem intet vedkomer / eller oc en ret gammel Trættebelle / som for sin Skaldhed / Practicker oc Kroge Lower / icke bør at lidis eller tilstedis / inden Ting / udi nogen Sag / for andre at brugis. Hvor om see *Christ. 4. lib. 2. cap. 6. artic. 16. par. 19. 10. Alias Lowstud ut suo loco.*

Lingsiug:Qvinde / er Krijs Qvinde / som med Hoer eller Lyfverj haffver sig mod sin Husbonde forbrut / oc derfor til Ting plaget oc Dom ofvergaact / saa hun icke selff / aff dets Aarsage / maa raade for sine Nøgle / eller oc noget betroes / etc. *Vide Skaan. Lowes Arfvebog cap. 42. & supra Vocab. Ledom.*

Lings:vidne / der om lege Jyd. Low lib. 1. cap. 38. 42. & 43. Det er Lings:vidne / som inden Ting forhandlis i nogen Sag / oc det de gode Mand paa Ting vaare / vidne / det de saae oc hørde / o: strax / i Lingsmandenes paahør / indskrifvis i Lingsbogen / o: siden / effter Lingshørernes eller Stockmændenes vidskab oc vidne / gifvis effter Lingsbogen beskrefvt / under Herrisfogdens / Skrifve:rens / oc tvende Lowfaste Mænds forsegling / (dog efter en hver Lands sted' oc brug) hvilcket er saa fast oc sterck / at ingen med sin Fed eller Low kand det fra gaa. Jyd. Low lib. 1. cap. 37. & jur. *Seland. lib. 2. cap.*

cap. 13. & 21. textu finali. Not 1: Men dersom saadan Lowens Frihed blef misbrugt/at noget for Retten i Lingsbogen eller oc i Lingsvidne anderledis beviligt bleff indført / oc d r effter udi Lingsvidne gifvis beskrevet anderledis end som inden Linge sig tildrog / da kand saadant/effter Vejs/lettelig-n iatenkaldis/oc underkiendis/thi Lowen forbiuder icke/imod Lingsvidne / so at maa foris Vidne/ etc. *Lege Ling supra.*

Lingsvidne / som gielder paa nogen Mandis Efff eller Eyedom / maa ey stedis eller udstewis beskrevet / uden den det paagielder / blifver der til lowlig stæfnet/eller oc fanger Lowlig Kald oc Varsel/eller oc er self til Bedermaals Ling. *Recess Christ. 3. artic. 14. Handf. Erici Regis, paragr. 27. Vide Dorst Low Lings. B. 4 cap. & supra Vocab. Vidne Nota:*

Alt hvad som beskriuis inden Linge / effter lowlig Medfart / oc effter en hvers Ord oc Gierning / paa det ingen med sin Eed rygge eller kuldkaste. *Jyd. Low lib. 1. cap. 37. & jur. Seland, lib. 2. cap. 13. & 21. Lege Glossam cap. 38. Jyd Low lib. 1. Oc alt/saa vijt inden Linge beskriuis / oc for affskedigis/ det skal uden modsigelse/ gifvis begge Parter beskrefven/om de det begtere. *Recess Christ. 3. art. 13.**

Lingsvidne imod Lingsvidne/eller oc Vidne imod Vidne/ naar saa kommer / da siger *Jyd. Low lib. 2. cap. 7.* om Sandmand/ At det skal staa / som Biscopen oc beste Bygdemand følge oc stadfeste / forstaa : Om Vidne er imod Vidne / de Vidne / som Lantssdommer kiender ved Mact eller feider / (som hand endeligen giør / effter Rettens tilladelse/om de for hannem indstæfnis oc beskoldis. *Recess Frid. 2. art. 4.* Saadanne Vidne som til Landetingit er ved mact kient/den kand Underdommere tryggeligen efftersølge. *Vide Lantssdommer supra.*

Deris Straff som blifocfeldt i Lingsvidne / beskriuis udi *Christ. 3. Recessis 10. art.* at de skulle straffis paa deris to Singre / oc deris Voeslod være forfalden til deris Hershabs/oc maa aldrig faa opreisning igien / om hand befindis at vidne aabenbare Løgen / med fri

villie oc ret Forsæt. *Constit. Christian. 4. Dat. Hafn. den 14. August. 1590. promulgata* siger / At de som kjøbte andre til at vidne Løgen/ eller anden værlig Gierning at gjøre/ de skulle straffis paa dertis Bødselod/ocactis icke bedre end de som Gierningen gjort hafve/ etc. *Vide Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 5. art. 5. & Bldnisførere infra. Item Falske Tingevidne supra.*

Live-Vinters-hæff / der om siger *Recept Christ. 3. art. 50.* At hvís Gøds oc Egendom nogen Mand hafver hæfft i Haand oc hæff / udi 20. Vintre / ulast oc ukjert / det beholder hand Angerløss/ oc uaffvundet / uden saa kand findis oc bevissis / at det er enten Pant eller Forskjning *Legesupra Vo. ab. Hæffe.*

Tiur / *T. urus, latinè.* Det Nød kaldis Tiur / som holdis hos Kjøer / *t. urus, masculus, non castratus,* det er den Ox eller Nød som eyer udskaaen. etc. Den Dertse Low gisver her om Anledning/ saaledis : Gjør nogen Mandis Tiur skade / siden hand er 5. Aar gammel / da soare hand der til som Tiuren tilhører : Dræber hand nogen Mand / da skal den Døds Bøde sømæer begiere Tiuren / oc Egermanden forpligt / at legge Baand paa Tiuren / oc anvende hannem den i Hænderi Vil hand det icke gjøre. da bøde 5. Mark Sølf / oc udlegge dog Tiuren / dog bødis siden icke ydere Bøder / enten imod Kongen eller den Dødis Frender. *M. H. R. 20. cap.*

Locke-bod / *Eskaan. Low lib. 5. cap. 20. 2.* **Luckebod** / *vel Samtycke bod / idem,* er 2. Ox / saa gode som 4. Ortuge: Penning / det er 8. *Alb.* effter gammel Mynt / som den botte der dræbte noget Dvæa / (foruden Skadegjeld) Men i den 15. Bogs 5. Cap. det er Lucke / eller Samtyck bod / 2. Mark / som skal bødis aff Hoerkarlen / der gjør Hoer med Bondens Husfrue / foruden anden Bød / oc er det den ene Saag der bødis 3. Mark for Lycke. *Vide cap & text. allegat. Leges Vocab. Bonden maa for Hoer/ etc. supra.*

Loffte / kaldis nogen ringe Jord / som enhver Bønde hafver fordelis til dertis Gaarde / gemeensli indluckt oc indheyant. *Hinc Lofftegaarde / vel Gaardetofft / item Soren-tofft ' & hinc Gaard:*

Gaard: sæde: Lofft / & Landboctlofft / gamle oc nye Loffte /
 hvorledis de skulle holdis oc sv. x. gis / saa oc hvorledis Loffter opgif:
 vis oc reebis / naar Reeb eller Soeltiffte gaar paa Dye / det laris
 Jyd. Low lib. 2. cap. 51. 52. & 55. & jur. Selend. lib. 4. cap. 2. & 4.
 Hvorledis Loffter skulle indhenquis med Bierde / det laris l. b. 3.
 Jyd. Low cap. 60. Saa som Loffte stiftis i Dye / saa stiftis oc all
 Marcke Jord. Jyd. Low lib. 1. cap. 55. in fine. *Lege Vocab. Reeb*
supra.

Loffregold / det er et Norst Ord / oc forklarit udi Lowen / effter
 Textens Anledning / at skal være 3. Marck Skiff / Bøder / som skal
 bødis for hver Styre. Domsle / det er det Rum / som Skipper oc Styr:
 mand hafve til deris Redskab / oc for hver Loffte / bødis Kongen en
 marck Skiff / (forstaa) Bønderne i Norge / som ey ville tage dens
 Seyl / oc hindre hans Reyse / som icke vil lige oc angifve / hvor her
 hand vil seyle med Langskib / som der opbyggis aff ny udi Herredit
 de skal bøde oc udgifve forjagde Bøder derfor / som kaldis Loffte:
 gold. *Unde Vocab. Lang: Skib. Item V. f. B. 18. cap. parag. ultimo.*

Lof / det er Borgen i Lowen / ut. selst at gaa i Lof oc Bore
 gen for sig. *De quo Jydske Low lib. 2. cap. 104. in textu Sraan. Low*
lib. 7. cap. 2. 4. 7. & 18. Plura supra Borgen.

Lofsette / er at vedkiende / som / om mand sine Raaster i an
 den Mandis Hæffo finder / oc kiender sig der ved / være sig hvad det er /
 som Hørs eller Nød / oc det der Lofsetter / o: vedkiender / bestaar /
 arresterer / eller besætter det paa en Ret. Hvorledis der med skal *pro*
cederis / der om see Jyd. Low l. b. 2. cap. 150. *Item* / Hiemsbødis Bidne /
supra. Men hvorledis staaene Raaster skulle Lofsettis / som findis
 i nogens Huus / om Hosbonden eller Bonden er ey hlemme / der om
vide cap. 111. ejusd. lib. Plura supra Vocab. Borgen. Lege Jyd. Low
lib. 2. cap. 12. in Glossa. Bl: cke Ret / art 13. & 14. & supra Arrest.

Lold / kaldis den Afgift / som gifvis aff de Baere der ud eller
 ind i Riget føris / *Latine vectigal* som hans Mayest. til en Højheds
 recognition aff Skibmandene betalis : som udi alle Lande er bruge:

llg/ oc udi Guds Ord stadfest oc befalt/ som hos Matth. i det 17. Cap. v. 24. 25. 26. & ult. & Cap. 22. v. 2). *Epist. Pauli til de Romere i det 13. Capit. v. 7. Nota:*

Den Told oc Rettighed/ som Lovligen aff Herrer oc Førster udi fremmede Lande paaleggis/ skal en hver Skipper oc Riebmand velvillia udgifve. *See Ret. artic. 72. Vide supra Skat.*

Told/ Accise/ eller anden Paaleggsuule icke paaleggis Landet/ foruden Stændenes Ja oc Samtycke. *Privileg. Christ. 1. par. 23. 30. Item Privil. Frid. 1. par. 29.*

Toldens Opbørsel/ som til Grandsernis oc Festningernis *Defension* er paalagt/ bleff paa adskillige Toldsteder wtlibørligen omgaaet med/ hvorfors hans Kongel. Mayest. høyløstlig ihukommelse/ *Christ. 4. naadigst / Anno 1632. den 12 Januarii*, hafver ladet udaaa oc *publicere*, en fuldkommen Ordinance om Tolden/ hvor effter alle oc hver som vedkommer/ under veris Eed/ Troskab/ oc anden tilbørlig Straff/ sig skulle hafve at rette oc forholde/ oc er samme Ordinance eller Forordn. affdeelt udi Artickler eller *paragraphos*, dennem som vedkommer/ at holde oc effterkomme/ under tilbørlig Straff/ etc.

Ydermeere/ hvorledis Tolden ofver ald Danmark skal opbærgis/ der om see/ *Regis Frid. 3. Told Rulle/ Dat. Hafn. den 13. August. Anno 1651*, hvor udi alle Baarene/ som ud oc indfæris/ baade aff Ind oc Udlandiske/ *specificeris*, hvad der aff gifvis til Told/ etc.

Ilte maader udi Norge/ hvad der gifvis til Told/ baade aff Indlandiske oc Fremmede/ der om see den Norske Told-Rulle. *Dat. Hafn. den Augusti, Anno 1650.*

Saa oc her foruden/ hvorledis Skibene skulle legge an/ naar de indkomme/ oc sig angifve/ oc hvorledis ellers i alle andre maader/ den *Tr. sicquerende* saa vel som Tolderen oc Toldbetiente/ dennem hafve at rette. Der om Forordn. *Frid. 3. Dat. Hafn. den 30. Julii, Anno 1649 par. 1. 2. 3. 4. & 5. &c.*

Besviger nogen Indlandiske Tolden/ de hafve forbrut Baarene/
rene/

rene / oc første gang 10. Rix daler / anden gang dobbelt / tredie gang / 3. gange saa meget. Men skeer det offtere / da stande til hans Kongel. Mayest. naadigste opreisning / om hand ydere Handel maa stedis. *ibid. paragr. 7.*

Forseer sig den / som i noget Embede / er hans Kong. Mayest. med sær Fed forbunden / den forbryder Baarene / oc straffis første gang p. 120 Rix daler / anden gang dobbelt / tredie gang actis for den som sin Fed motvillig hafver forglemt oc offvertraad / oc stande til hans Kongel. Mayest. om hand der effter oprietid skal actis. *ibidem paragr. 8.*

End understaar sig nogen / uden hans Kongel. Mayest. Tolds rigtig affclarering / at bortlobe / de hafve forbrut Skib oc Gods / hvor oc naar de betrædis / oc Skipperen tiltalid / som den der hans Kong. Mayest. Rettigh: d / Uffacteligen hafver bemæctigit. *Dikt. Forord. Regis Frid. 3. D. 21. Hafn. den 30. Julii, Anno 1649. par. 12.*

Tolderen oc Toldskriveren / *Telomarius & scriptuarius. Lat.* skulle sværge Stadtholderen udi Kiøbenhaffn / om de der fra forskickis / oc ellers paa Lehnern / hvor Toldsted er / skal saadanne Told Officerer sværge Kongens Lehnsmænd / naar de effter Toldordningens formelding / ere der til forordnere: Men hvort is Tolderne oc Toldskrivere skulle giøre deris Fed / det læris sammesteds *parag. ultimo. Om Toldens forhøpselse / der om see Forordn. Christ. 4. Dat. Glyckstad den 15. Junii, Anno 1649.*

Toldere maa ey tilstede nogen Øren igiennem / ey heller at ffibes / uden de hafve deris Lehnsmands Zeddel der paa / eller oc Adelenes Bevijer / hvor de ere ligbte oc ofverstallede / oc da der effter aff Lehnsmandens Fuldmæctige / som der *commenderer*, ere talde. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 13. art. 1. paragr. 7.* Om Misbrug udi Ørenhandling / der om see *Christ. 4. Forordn. Dat. Friderichsb. den 31. Julii, 1647. Lige Biisezedeler. infra.*

Tolffmænds Fed / der om finder den gunstige Cæser udi Jyd. *Low lib. 1. cap. 34. lib. 2. cap. 27. 58. 61. 83. 96. 98. 105. 115. lib. 3. cap. 33.*

52.54. *Hinc* Tolff Epermænd/ der om formeldis Jydské Low *lib.1. cap.52. Lege supra Vocab. Eper. Item* Dorst Low *L. L. B. 58. cap. 6. M. H. B. 22. cap. 6c.*

Lop oc Lagel/ sigis først om Skibe / naar de ved Storm eller W vairs undergaae/ at mand hvercken kand see Lop eller Lagel/ saa de undergaae med Lop oc Lagel/ som er *proprie* sagt. Dernæst sigis det *improprie* udi Lowen / om Heste / med Vidzel / Sadel eller Lemmep. *na. ut* Jydské Low *lib.3. cap 54.* naar Hesten med Lop oc Lagel blifver borte / det er med Sadel / Vidzel / oc andet tilhørigt / eller oc/om Hesten dør/oc Lop oc Lagel hjemkommer / etc. *Hinc proverbium*, naar noget er slet borte med alle/ da sigis at det da er borte med Lop oc Lagel.

Lop / kaldis de Huse eller Boel / som byggis ude paa Marken fra Adelbye / blifve de 3. Aar rolig / oc v. paalkært / da kand de icke siden opdeelis / Men klagis der paa inden 3. Aar / da kand de opdeelis.

Jydské Low *lib.1. cap.47.* siger der om: Er Lorp giort ude paa Marken / oc er alt en Agerkiff / oc Enastkiff / oc skiel dem om hvad til Lorp hør/oc hvad til Adelbye / da skulle de vride der i Adelbye boe: Lyckis dem i Adelbye boe/at det Lorp staar dem til Skade / da maa de kalde dem effter tgien / om den Skade er dem vofaalig / v. vildelig. End / ville de ey effter fare / da skal mand leggedem Laugdaa for paa Linge/effter at fare. Sidde de effter/at de ere Lovlige opkravve e oc opdeelte/ ligge Kongens Ket ved. Dog haaffve de tre Vinters haaffd paa deris Bygge/ v. lkært paa Linge/ daa maa mand dem ey opdeele. *text. pr. allegat. Om gde Lorp / see jus Seland. lib.4. cap.39. Plura* hos det ord Lawhaaffd / & *Recess. Christ.3. art.50. om 20. Vinters Haaffd. Lege Vocab. Bonginfra.*

Lorvfred / eller oc Lorvfred *idem*, er ligesom Bye eller Bredfred / forslaa i Riebstaerne. Hvo nogen mand dræber paa Lorve: eller saarer/eller Vaardager/ da bpdis først Skaden/ oc der ofver 40. Marec for Lorvfred / Bonden/oc 40. marec Kongen.

Der

Der om see *Staanst* Lew om *Orbødemaal/capri. Lege* Vaardag *supra. Hinc*, *Lov* vefiebt sigis om det mand sigber aabenbarlig med *Bidne/ udi* *Kiøbstæderne/* paa *Marcheder.* *Jyd. Lew lib. 2. cap. 93.*

*Lov*maalere 6. *Bær/* som ere fuld *Lov*maal eller *Lov*maal i *Retten/* oc skal endeligen alle *Sager/* udi voris *Danste* *Ret/* fuldbdrifvis/ oc ey længere forholdis under nogen *Dommere/* end 6. *Bjger/* udan det skeer med *Parternis* bevilling, ut *Recess* *Frid. 2. artic. 5. & Forordn. Christ. 4. Dat. Roldingh. den 14. Augusti, 1590. Intet* mindre end 6. *Bjger* fuldkommis *Lov*maal med *Sandmænd.* *Jyd. ske* *Lew lib. 2. cap. 6. Lord. par. gr 7. Persecutio omnium causarum, super quibus tenentur, Stocknæffn/discernere, debet fieri per tria placita. Jus Seland. lib. 3. cap. 25. formelder textu finali, at ingen of* ver 4 *Ling* bør med *Retten* et opholdis/ forslaa om den som søgis/ ey vil møde oc svare for sig/etc. *Lege* *Vocab. Saledag supra.*

*Lov*smænd ere de/ som ind en *Linge* opkræfvis/ at dømme eller skielne i de *Sager* de bør/ ved deris *Eed. ut, Sandmænd* eller *Næffn: Sandmænd* ere 8. i *Jydland* oc *Fyen/etc.* men *Ret* smænd ere oc 8./ end oc saa 12 *Mænd:* i *Staaen* skal de vare 15 *Mænd/* oc 16 i *Sjælland/* de skulle deris *Lov*g fuldgjøre inden 6. *Bjger/* efter de ere lovligt opkræfvede. *Recess* *Frid. 2. art. 7. Vide* *Sandmænd: item* *Eed supra. & Dirck. Ret art. 7. & 8.*

*Løn*mer / *lignum. Lat.* forstaa/ til *Landværne* *Skibsbyg* ning / ut, i *Norge/* skal huggis paa *Konænt* oc hver *mands* *Skow* til *Taffede/* oc ligesom en hver hafver *Lod* oc *Deel/* thi icke skal en *Mands* *Skow* alleene ødis *Lige* maader skal huggis *Løn*mer i hver *Mands* *Skow/* til *Skibshus/etc.* unde vide *F. D. 2. cap. Hinc: Skibs* *Løn*mermand/ kaldis de *Løn*mermand/ som hugge oc bygge *Skibe/* de skulle tilnæfvis alle/ som ere inden *Fjeldis/* oc videre/ om behoff giøris (til at bygge *Landværne* *Skibe:)* de skulle gifvis *Løn* for deris *Arbeyde/* som ret er. Hver *Stafue* *Løn*mermand/ som tilfagt er/ oc icke kommer/ bøde en *March* *Sølf/* oc hver *Fyl:*

Fyldings-Lønmand en halff Marck Sølf. Undløber nogen fra sit Arbejde/ naar Kølen er sat paa Banckestocken/ er det Stafnes Lønmand/ bøde til Kong. en 8. Ørtuger oc 13. Marck Sølf/ oc hver Fyldings-Lønmand 5. marck Sølf. *Dict. lib. cap. 6. in text. de allegat. Not. 2.*

Lønmer oc Huggen-Vord / maa ligge et Aar omkring i Alminding. End/ tager nogen det/ som maatte ligge/ bøde 6. Øre Sølf til Kongen/ saa oc suld vord/ for det hand tog/ oc Arvindsbød/ effter Laugdomme. *L. L. B. 59. cap. parag 6. & 7.*

Løndemaal / Ingen Lønde maa brugis udi Riget/ uden de som findis brændte med tre Løver / oc det Aars tall 1602. eller oc de Lønder/ som komme der med ofverteens / undtaget Ribershus Lehn/ som altid hafver haft sit sær Maal. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap 10. art. 2. Vide supra Maal.*

Ydermeere er forordnt / ofver alt/ paa hans Kong. Mayest oc Kronens Løne/ Adelenz Gaarder / i Riøbstæderne / saa vel som paa Landsbyerne/ ingen Lønde brugis/ uden den som udi strelse/ hjælpse/ bredelse oc dannelsse/ ofver eens kommer med den Lønde paa Proviants-Husit udi Riøbenhafn. Oc til den Ende/ skal saadan Løn- de/ med tre Løver oc Aarsstal brandt/ til alle Lehnene forskaffis/ hvor effter alle Lønder / som skal være tilladt at brugis/ skal giøris oc rettis/ Ribber Løn- de undertagte. *Forordn. Frid. 3. Dat. Hafn. den 15. Julii, Anno 1651. parag. 1. Lege Vocab. Maal supra.*

Skulle oc alle Skiepper/ saaledis lignis oc rettis : saa at enten fem/ sex/ siu/ otte/ eller flere Skiepper/ effter som de udi hver Provinz ere brugelige/ saadan en Løn- de sølde / Der til med skulle de være li- ze høne / breede oc dybe / oc udi Riøbstæderne brændte/ oc ingen uden de som ere brændte/ tilstedis at bru- gis. *ibid. parag. 2. Not. 2.*

I lge maader skulle alle Lønder / som Salt med maaltis/ li- gnis oc rettis / effter den Løn- de som udi Riøbenhafn anordnis at skulle brugis. *Dict. Forordn. Frid. 3. Dat. Hafn. den 15. Julii, Anno 1651. paragr. ultimo. Lege supra Vocab. Maal.*

Huis

Hvis Korn/ Rug/ Blug/ Malt/ Salt/ eller andre slige Waare/ som i Norge skal maalis med Tønde/ det skal maalis med saadan Tønde/ som i Kiøbenhavns brugis / oc der efter skal Skeppen rettis/ saa der ganger 6. strøgen Skepper i Tønden/ oc 12 strøgen Sattinnger/ eller halvsve Skepper i Tønden/ oc hvor Mæle eller Sold brugis/ da rettis de efter Tønden/ dog at Tallit er lige/ eller som i hver Bygdelaug sedvaanligt hafver værre. *Nota.*

Vdi hver Kiøbstad i Norge / skal Lehnsmændene udi Hofvite Lehnene/ tilskicke Borgemestere oc Raad udi hver Kiøbstad i deris Lehn/ en brænd Tønde/ efter den maade som forskrefven staar/ hvor efter alle Mæle Tønder skulle ligts oc brændis: skal oc lige saa forholdis udi Lehnene paa Landet/ etc.

Nota. Vdi hver Kiøbstad skal være en soren Mæler/ som skal mæle alt hvad som sigis eller selgis med Tønde/ oc ind eller udføris/ oc skal hand hafve for 24 Tønder/ Mælepenge/ 8 ß. Danstke: Mæle ey heller maalis med anden Tønde udi Haffnerne/ end den som brændt er/ oc aff Lehnsmændene udi endt. End/ befindis nogen at omgaais med falske Tønder/ Skepper/ Begt/ Bimler/ Alne eller Mæle/ da straffis derfor efter Lowen/ som ved byr. *Norsk. Low K. B. 29. cap. par 29. 2. & ult. Vide Diet. Recept. Christ. 4. lib 3. art. 11. Lege Vocab. Laugmand supra, & Vocab. Begt infra.*

Traad/ eller Traeds Jord/ *idem*, kaldis den Jord/ som udleggis til Fædrøstt oc Brædgana/ *ut* i Norge. *Hinc* TRO *idem*, *ut suo loco.* Traad/ skal være den fjerde part aff Jorden/ som skal ligge usæd/ oc kaldis Traeds Jord: er den Jord ugist/ da skal all Vintermøg leggis hen paa den Jord som ugis er / uden den ene Mattis Møg/ naar Bonden farer aff Gaarden. Et Traad mөгit/ da skal anden Jord mөгis / som meest behoff hafver / ellers gielde Bonden hvad Skade der aff følger/ efter o. stielliche Mænds Dom/ om hand hafver ulowlighandlet. *L. L. B. 8. c. p. Lege Vocab. Bonde som vil affløste. Alias* Traeds Bierde/ *unde Vocab. Valck supra.*

Trol/ er en Tienere/ oc Liffegen / som udi fordom tiid klobtis

eller fangendis udi Krig / eller oc den som er Træl sød / *verna*, *Lat. Nota.* Om saadanne Trælle/ride andens Hest/uden Forloff oc minde/ da bøder Træls Husbonde til Bonden fulde Bøder / ligesom Frelsmænd / Men Træls Hud gaar i Ombudsmands Bold / for Kongens Ret. *jure Seland. lib. 4. cap. 26. Plura* om det slags Folck *lege lib. 5. cap. 11. 12.* Om Træl begiit Manddrab/da bøtte Husbonden oc derforre/efter Sielandste Lows 3. Bog 3. Cap.

Træl / *Mancipium.* maa ey arfve. *Jyd. Low lib. 1. cap. 25. in textu finali*, maa ey være Berge eller Formyndere / *cap. 31. ibidem.* maa ey fare i Lething for sin Husbonde. *Jyd. Low lib 3. cap. 2.* End kommer Træl i Lething/paa hans Husbonds vegne/da maa Kongen tage hannem til sig / om hand vil / eller mæle hannem frælt for hver mand. *allegat. text. Jure Seland. lib. 5. cap. 12.* siger / Sender mand sin Træl i Lething / uden fulde Hafve/da hafve forgiort Trællen / oc bøde 3. Ma. cf. Ydermeere om Trælle / *vide Skaanste Low lib. 6. per totum.* End/ sialen Mandes Træl / oc hans Husbonde vil ey løse hannem/da maa hand hengis. *Skaan. Low lib. 7. cap. 20.*

Trælle / eller kjøbte Svenne / hvorledis med dennem skulde forholdis efter Guds Low / i det gamle Testamente / der om læs den 2. Mose Bog 31. Cap. 2. v. 2. *ad 11.* Mose 3. Bog 25. Cap. 2. v. 34. *ad finem capituli*, & lib. 5. Cap. 15. v. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. Men hvorledis med Trælle eller Dieniste Liunde skulde forholdis / naar deris Husbonder sloge dennem at de tøde/ eller om de blefve ved Ljvet / eller miste noget Ledemod / der om læs Mose 2. Bog 21. Cap. v. 20. 21. 26. 27.

Trælast / som aff Norge maa udførs / hvad der aff alfvold til Sold / oc hvorledis der med i alle maader skulde omgaaus / det *determineris* udtrykkeligen / udi Forordn. *Christ 4. Dat. H. fn. den 9. April. Anno 1643. Lige Vocab. Gaetimmer supra. & Forordn. Frid 3. Dat H fn. den 19 Augusti, 1650* hvor saadan ydermeere *specificeris.*

Trælbord / *conclusus. Lat.* *Jyd. Low lib 3. cap. 32.* det er Trælbord / om en blifver saaledis slagen / at hand kand ey selff gaa fra steden /

den/men blifver der belliggend:/ oc kand ey røre Hænder eller Fødder/
men maa aqis eller bæcis der fra/oc er Veembrøst oc usør. Saadanne
Bøder oc Straff/ er først for hvert Saar oc Slag/ den tilbørlige oc
rette Saarbod. Jyd. Low *lib. 3. cap. 25.* Dernæst skal betalís oc op-
holdís/ den Slagnís Raast oc Larina/ saavel som Badstærkón/oc
der ofver 12. marcé Bod/ oc der hos forbeholden om Lemmelestelse oc
Lyde/ som der foruden særdelís skal bødís. Jydske Low *lib. 3. cap. 26.*
27. & 29. & Lyde supra.

Tredie-Mars Tage / er en Plicé oc Rettighéd i Norge / som
alle Fesic-Bønder skal udgíve hver Tredie Mar til Jorddroffen/
nemlig / aff hver Pund Skýld / eller aff hver to Huder / eller en Løb
Sínr / en gammel Daler i Landboe Bexel / oc íntet vjdere/ enten til
Fogden/ eller i nogen andre maader. Norssk Low *L. L. B. cap. 1. pa-
rag. 2.* End/ befindís nogen Tredie-Mars Tages Forhøpselse / da
maa ingen saadan ulovlige sedvane følýs / medens rettís effter Lo-
wen. *Recess Christ. 4. lib. 3. art. 6. Lege supra Vocab. Riendelse.*

Tredie-Femt / det er tre gange fem Dage/ vel 15 Dage. Jyds-
ske Low *lib. 1. cap. 23.* siger / Om den som hafver Arff oc Gíeld at kræf-
ve effter død Mand / hand skal kræfve det inden tredie Femt effter
hand hjemkommer. Alle Saarbøder skulle oc bødís inden Tredie
Femt / effter Saar er hannem Lowdeelt paa Haand. *ut text. jur.*
Cimbr. lib. 3. cap. 27. intellige, effter Dom der paa forhværfoit / *vide-
jur. Seland. lib. 5. cap. 18.* Hvortídís hiemsødde Fæ til Linge skal hæ-
lís inden Tredie-Femt. Femt regnis oc i Lowen for 3. Dage/ el-
ler oc fra Lina til andet. *Viac Femt supra.*

Tredings-Hafne / i gamle Dage / der aff skulle udredís 4.
Mand i Lething / thl Tredings-Hafne reiste ey aff mindre end en
Marcé Guld. *Vide Jyd. Low lib. 3. cap. 7. 12. & 13. & supra Landboc.*

Tre-Marcés-Bod/ vír om findís Jyd. Low *lib. 1. c. p. 34 41.*
43. 55. 56. lib. 2. cap. 13. 27. 35. 37. 41. 47. 51. 52. 61. 73. 79. 97. 103. 109.
lib. 3. cap. 3. 5. 28. 30. 31. 32. 34. 35. 36. 44. 48. 49. 51. 52. 54. 57. & 58.

Den Norsske Low siger / At allesteds hvor Tre-marcks Bøder

følger / der skal 6. Mænd dømmen om Skadegiæld / men hvor større Bøder følge / der skal 12. Mænd dømmen om Skaden. *L. L. B. 44. cap. parag. 11.* De skal en Marck's Sager / oc de som mindre ere / vergis med 3. Mænds Eed. *unde Vocab. Lyritter Eed. Item Tyff B. 16. cap.*

Tre Marck / saa vel som 40. Marck / kand oc saa følge anden Bød / *lege in text. cap. 86. lib. 2. jur. Cimbr. ubi tempus, locus, & personae delictum 2797 evant.*

Tre Marck's Mand / *Homo trium marcarum*, kaldis gemeenlig den Mand / som allerede er dømt til sine Tre marck's Bøder at udgifve / Men udi den Jyd. *Low lib. 2. cap. 51.* der forstaais det om den Mand / som hafver Tre Marck ved at hette / thi da skal hand være Ræffning / *us Constit. woldem. & Christoph filii, Anno 1560. promulgata, parag. 28.*

Jydske *Low lib. 2. cap. 52.* siger / At saa offte / som en Mand lowlia kræfvis til at være Ræffning / oc vil en være / da gielde hand Tre Marck / indtil saa længe hand vorder saa fattig / at hand hafver ey Tre Marck. *Text. allegat.*

Tretter / Giæld eller Restanser / maa ingen kiøbe eller tilforhandle sig i Norge / den Fattige der med at udsue oc plage / saa fremt hand icke derfor vil staa til rette. *Recess Christ. 4. lib 3. artic. 13. Lige Vocab. Londalder supra.*

Troldfolck / ere de / som sig med Diefvelen bebundit hafve / eller med hannem omgaaes / hvad heller det er Mand eller Qvinde / *Lat. veneficus & venesica.* Med saadanne Troldfolck skal forholdis effter Lowen oc Recessen : Men de som sig med saadanne Troldfolck indvielle / oc ved deris Trolddom noget understaae at lade forrette / straffis paa deris Hals / uden all Naade. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 28. parag. 2.*

Troldfolckis timelig oc ævig Estraff / den beskriofis udi den 2. Mose Bog 22. Cap. v. 18. lib. 3. cap. 19. v. 31. & cap. 20. v. 6. & uli. Epist. til de Galater / Cap. 5. v. 20 2). *Ilinc:*

Trol

Troldom / *Magia. Lat. per se intelligitur.* Men hvad der om sin is best-efven i den Jydske Lov/det lasis *lib. 3. cap 69. ut,* Om nogen Mand viider anden/at hafve forgiort hannem med Troldom/ oc ganger den ey ved' som sigtis / da veries dog den som Saa gitvis/ med Naam i Kircke Sogen/*de quibus Ericus, & Ericus Christophori filius, p. 179. q. 14.*

Recess' Frid. 2. art. 8. formelder / At naar Kirckenaffn hafve of- versoret nogen / som for Troldoms Sager er anlagt/ da skal den som ofv- rsoret er/ icke strax Rettis/ men blifve besiddendis/ thi saa længe Sagen indstefnis til Lands Tinget/ oc Landsdommeren da at dømm- me der paa / ocenten dømmte for^m. Kirckenaffn ved mact eller feld at være : oc dersom dens Slect oc Venner/ som ofversoret blifver/ icke ville steffne Sagen til Landsting/ da skal Bederparten steffne/ oc haf- ve endelige Landstings Dom/ som forst^{en}. staa/ før end den Bestykte blifver heden rettet. Her med stemmer ofver et/ *Recess' Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 2.* som formelder / at Landsdommer skal endeligen reise el- ler feide alle de Domme/ Lov oc Eder/nogens Lijf angaende/ sem for dennem indstefnis / u anseet saadanne eyudi steffninga bestyldis/ uret at være dømt. *Vide Kircke Lov p. 179. q. 12. Item Kirckenaffn. & Vocab. Giæder supra. Leze Landsdommer etiam supra.*

Troldom / *fascinum, incantatio. idem Lat. incantamentum.*
Item, Spaamand / Tegens Voleggere / Sandsiacre / oc Manere/ forbiudis i Guds Lov/ at tilstedis iblant Guds Folk / i den 5. Mose Bog 13. Cap v 10. 11. 12.

Recess' Ch. ist. 4. lib. 2 cap 28. siger / At dersom nogen befindis med Seagen/ Manen/ Maalen/ Bifning igien/ visse Dagis udvellselse / *Ch. rachturum* Misbrug at omgaais / oc der udi for- faen / oc dennem øfve oc bruge : de Personer der med befindis / som ey aff Adel ere / hafve forbrut deris Boeslod / oc rømme Danmark/ Norge/ oc begae Førstendomme : Men de saadanne Folckis Medvj- dere ere / oc deris Raad oc Daad til sig oc deris bruge/ eller bruge lade/ skulle første gang staa aabenbare Skrifte/ oc straffis ofver Formuen/

men befindis de anden gang / da uden alle *exception*, være lige Poen oc Straff undergiftne / med dennem som Konsterne øve / oc der udi forfarne ere. *Allegat. Recept & loco. Lege Adelen. Item Dffrigheden supra.*

Tros / 3: Fællis Marck / eller oc den Marck som ligger til Græs gang oc i Fellet. *Comp. seuus ager. Lat. hvor om Jus Selnd. lib. 4. cap. 4.* formelder: Om nogen vil sin Ager indvenge / 3: indhegne eller indluke / da skal hand der imod udlegge sin Hofvit Tofft til Tros / for saa meget som hand venger ind i Alenden / det er / hand skal udlegge aff hans Hofvit toffte Jord / saa meget iagen til Græsbeed / som hand indhegner oc indluke aff Felleden. *Text. praallegat. Lege Vocab. Alende supra. Item Traad etiam supra.*

Tryndings dag / 3: Ret 30. Dage efter døð Mand / Tryd. Low lib. 1. cap. 3. paa hvileken Dag Gield skal kræffvis / thi da bør Skiffte at staa. Tryd. Low lib. 1. cap. 23. Alendis rette Arvinger ved Arff / paa 30. dag / da gielde all den Gield der kræffvis / etc. cap. 26. & *supra Vocab. Gield.*

Tryng / *Tutus. Lat.* 3: at være sikker oc frj / oc hafve Leyde til Retten oc fra / *ut apud Tordorem parag. 6.* eller oc anden særdelis Leyde / som nogen kand være gifven. *Vide Handfestin. Frid. 2. artic. 22. Alias:*

Tryngt at svære / er / at gifve Orfeyde oc Qwittering for Drab. *jur. Selnd. lib. 5. cap. 24. Skaan. Low lib. 5. cap. 1. & art. 15.* Orbøde maalt cap. 2. siger: Om nogen Mand drabis paa Tryng eller paa Blodfeste / da gifver Kongen Skylling ofver den det gior: Kommer hand til Fred oc Bod / da bødis fuld Mandbod / oc der offver 40. Marck / Kongen oc Vonden / for Ridingsverck. End / hugger eller slaar hand til Blodviide / da bøde derfor effter Loven / oc der foruden 40. Marck / som sagt er. *Vide supra Fred at svære / & allegat. cap. Item Orfeyde supra.*

Trynglere / eller Staadere / *Mendicus. Lat.* som befindis at omsøbe udi Niget oc tryngle / oc ere dog søre oc stercke / saa de kunde for

förtiene deris Brød/ de skulle paagribis/hvor de betrædis / oc (effter Dom) söris til Bremerholm / at arbejde. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 21. art. 2.* siger ydermeere/ At ofver saadanne omsløbende st. tælle oc sörre Staadere eller Landstrygere/ maa straffis alvorligen/ som Latere/eller andre Fredløse: Men hvorledis de rette Fattige oc Hus Arme i Kjøbstæderne skal gifvis Legen/ oc maa der med omgaa/der om see *ibid. artic. 3. Item Recess Christ. 3. art. 62. & Constit. Frid. 2. sub Dat. den 27. Decembr. 1588. Item Borgemeistere oc Raad supra. Vide Norff Low M. B. 26. cap. Om Tryglere eller Betlere/quare supra li: B.*

Tryglere paa Landsbyerne / skulle gifvis Legen / paa det hver i sit Sognd kand være kiendt: Findis nogen Betlere at inddrage i noget Sognd / som ey hafve Legen / den maa paagribis oc hudstrygis. *Forordn. Frid. 2. Dat. Naderstreffhus/ den 27 Decembr: 1588. paragr. 10.* Naar at ynste/at saadant bleff effterkommit. etc.

Trygleris Knapstæcke/ maa en hver actvar Mand randsage/ hvad de hafve med at fare/ oc hvad Men oc Skavank de hafve/paa det Stæcke/ fra dem som bør at hafve Almiisse/ kunde kiendis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 3 art. 16. paragr. 2.* Ydermeere *de hac materia lege supra Borgemeistere oc Raad.*

Tryglerj oc Betlerj/ ikuidem ind ey gifve sig til. Der om talsen Syrach Cap. 4). *Versione Lutheri, v. 29-30. 31. 32.* hvor hand siger: Mit Barn/ leff ey hen i Betleries Lestnet / det er bedre at døe/ end at betle. En Mand som seer tii et fremmed Vord/hans Lestnet er tælle for Liff at regne / hand skal besutte sin Siæl med Fremmid Mad/ Men en vittig Mand / som er oplært/ skal være sig. Tryglerj skal være sød udi en Vbluis Mund/men i hans Bug skal brænde en Jld. *Vide Version: Resenii, Cap 40. v 31. 32. & 33. eiusd.* Derfor skal en hver arbejde med sine Hender/at hand kand hafve at gifve den Fattige / som franger / oc Herren skal velsigne hannem igien udi alle sine Gierninger. *Mose 5 Bog 15 Cap. v. 4. & 10. & 11. Melius est dare quam accipere, &c. Vide supra Fattige.*

Even:

Lvennet / eller Lvemundet Saar / *vulnus anceps. Lat.* er det Saar som er igiennemstucket / oc hafver tvende Hul / som mand vorder stungen / enten igiennem Laar eller Leg / eller Arm / eller Haand / eller hvor som mand vorder giennemstuckt paa Mandts Lijff. Her om taler Jydske Lov *lib. 3. cap. 30.* hvis Bøder ere 6. marck Penge. Vide *ius Seland. lib. 3. cap. 14.* Skaan. Lov *lib. 5. cap. 32.* Lege Saarbød *supra.*

Lverting / *forum conditum. Lat.* 3: inden Tingstoefene / eller paa Ting. *11:* Om nogen kalder anden Ljff ofver Lverting / oc ey følger hannem det siden paa Haand med Loven / bøde 3. Marck / Bonden oc Kongen. Jydske Lov *lib. 2. cap. 109.* Skaans Lov *lib. 7. cap. 17.* Vide *Recess. Christ. 3. artic. 20.* Gaards: Ret / *artic. 14.* & *supra Vocab. Fred. & Tingfred etc. Lege Vocab. Skielde supra.*

Lvifvel / eller at Lvijle / *Latine dubitare,* om saa skal være / som sagt eller angivet er. Her om taler Loven / at dersom Lvifvel indfalder / om saadanne Stycker / som icke egentlig kand vidis / da skal Dommeren følge den mildiste Part / *juxta regulam: Interpretatio in dubio semper in benigniorem partem scienda.* Jyd. Lov *lib. 1. cap. 1. in textu.* & *jur. Seland. lib. 1. cap. 35.* Lege *Vocab. Vaandis infra.*

End / om noget Lvilactiat foresalt / saa vilt Geistligheden vedkommer: urei saadanne Lvifvel. Raadige Sager / hafve Præsterne først deris Medhielpere der udi at Raadigere / oc om de icke forstaae Sagen ret / da Prowsten / oc siden Biscopen: oc hvorledis de saadanne Bud oc Brevve / uden befofning / kand forsticke frem oc tilbage / der om see *Recess. Christ. 4. lib. 1. cap. 2. artic. 29.*

Lvifvelmaal / *dubitatio. Lat.* om Sagfald / forstaa udi Riibstæderne / om Sagfald som forbrydis / imod hvis forordnet er med Bryllupper / Barjeler oc Begravvelser / der om siger *Christ. 4. Recess.* At desjøm sia bealtver Lvifvelmaal udi nogen (der om) indbe:ærbne Actickler / sig nogen der huod at hafve forsee / da skulle de der siatis / enten besje sig ved nyactig Vidnisbryd / eller oc ved deris Eed / om den

den dennem foreleggis/eller oc være forpligt/deris Bøder at udgiffve.
Allegat. Recept lib. 2. cap. 8. art. 7. parag. 15. Geistlligheden som sig
 der imod forseer, paa dennem skal Biscopen/med *Consistorio*, eller *Mini-*
sterio: Oc saa vijt andie angaar/da Borgemestere oc Raad/uden
 all forhaling være forpligt / der udinden at kiende oc dømme / naar
 lowligen for dennem indstæffnis. *ibid. parag. 16.* Ydermeere see *Vo-*
cab. Nye Praefund *supra*.

Lvigild / *duplum. Lat.* effter Loven / er dobbelt saa meget
 som Tyven hafver staalet / hvilket skal iglengifvis Vonden eller
 Sagvolderen/aff Tyffvens ehterlante Formue/naar hand er Tyffse-
 ren/oc der til Kongen 3. Marc. End/ganger hand ved Tyffnet paa
 Linge/ eller det hittis i hans Hæffo / da fare hand som andie Tyffe/
 oc Kongen tager hans Hoffvitlod/etc. Jyd. Low lib. 2. cap. 90, 103 oc
 108. Skaanske Low lib. 7. cap. 6. & *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art. 1.*
Lord. parag. 44. Lege supra Jgild/ & *infra* Tiuststraff.

Tutter / *recept. m. agitare. Lat.* 3: at skuffe eller at støde. *ur*,
 om en tager anden fat/oc tutter eller skuffer hannem frem oc tilbage/
 skeer det inden Linge/ aff vred Hu/da bødis derfor til Herstabet/10
 Lod purt Sølf. *Recept. Christ. 3. art. 23.* Men skeer saadan tutter
 andensieds / da bøde den det alvi imod anden/ tre marc. *jur Seland.*
lib 3. cap. 17.

Tyff / *Fur. Lat.* det er alt formeget vittterligt / hvad Tyff er/
 dog her om taler Jyd. Low lib. 2. fra det 87. cap. *usq. ad finem libri*,
 & Gaards Ret / art. 11, 12, 13. & *Jus Seland. lib 6. cap. 12. & 13.*
 Skaan Low lib. 7. *per totum*, & *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 14.* Item
 Norske Low Tyff. B. 2. cap. 1. *usq. ad cap 12. inclusivè. Nota.* Gribis
 Tyffen med ferffe Sterninger/oc med Raasterne/da binde dem paa
 hans Dag / oc føre hannem til Linge/ oc antvorbe Dommeren han-
 nem/oc fordre Dom/oc Ombudsmand/3: Dommeren/hafve Linges
 dom til / hvad hand haffver forgiort med saadan styld. *cap. 87. lib. 2.*
jur. Cimbr. Skaanske Low lib. 7. cap. 1.

Den Norske Low siger: Findis nogen med staaene Raaster/da

maa de bindis paa hans Bag / oc spør is Kongens Ombudsmand / i det Fyldte hand er tagen / oc hand er plictig at holde hanuem / oc lade føre til Ting oc fra : oc skaffe Bødel til at raffe hannem / saa oc alle Tyfve. Tyff. B. 2. cap. parag. 1.

Jydske Low lib. 2. cap. 89. formelder : Om Ombudsmand / (det er Herrisfogden eller andre der til forordnede Dommere) vil ey tage ved Tyff / (det er om hand ey vil dømme hannem) da hafver hand der med forgjort sit Lehn / det er / forbrut sit Embede / fordi det heder at gløre Bonden Ketsløs / oc bøde der til Kongen 40. marc / oc Tyfvens Frander lige saa : Oc vorder Tyff siden løs / da være Bonden angerløs der hannem bant. *text. allegat.*

End / tager Ombudsmand Tyff bonden paa Ting aff Bonden / oc lader hannem siden løs / uden Tyfsmercke / da maa hand ey fiare ofver Bonden der hannem bant. Jyd. Low lib. 2. cap. 92. Yders meere siger Lowen / At der som Tyf staaer halff marcis Raaste / da maa hand hengis uden Synd / fordi hans egen Gierninger hafve dømt hannem / oc da maa (Ombudsmanden) lade hannem henge / for Kettens Sag oc Kongens Bødel / oc ey for Haffin. Jyd. Low lib. 2. cap. 88. Skaanske Low lib. 7. cap. 15. stemmer oc her med ofver eef. Gaards Ret / art. 11. taler om en marc Dancke Penge / som Tyff maa henge for. Men hvad halff marcis værd er / der om *vide Vocab. Hestelege / & Marc supra.*

Hvorfore Christ. 4. Høyloflig ihukommelse / naadigst hafvet anseet / sliq halff marcis værd / uliig et Menniskis Liff oc Blod at være / oc derfor naadigst befalt / at ald saadan Tiufverj / som første gang forsees med / eller oer ingere som ofte begaais / paa Kronens grunde / icke skal straffis paa Liffvet / Men effter Dom skulle saadanne Tyfve forsticke / aff Lehns mændene / til Bremerholm. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art. 1. Lege Vocab. Abelen supra.* Men hvorledis dømmis skal paa Tyfve / til Herris / Dye eller Birckes Ting / der om løs *Christian 3. Recess, art. 13. item Vocab. Dom supra.*

Den Dorste Low siger / At Lyff skal dømmis som hand stiel
i hvor hand vorder greben. *Lijf. B. 2. cap. parag. ult.*

Lyff/forgior ey videre med styld/end sin Hals oc egen Hofvit-
lod. *Jyd. Low lib. 2. cap. 97. & 101. & jur. Seland. lib. 1. cap. 41. &
43. om Hofvitlod. Slaan. Low lib. 7. cap. 6. Vide supra Vocab. Land-
boe/ item Vocab. Vttelbytt etiam supra.*

Lyffsmærcke / *stigma*. *Lat.* der om formelder *Jyd. Low lib. 2.
cap. 90.* Om Lyff stiel mindre end halff marcis Raaster / oc vorder
tagen ved / oc ført til Singe / da er hand skyldig at haffve Lyffsmær-
cke / (det er / hand bør at at miste Hud eller Øre / eller oc brandis med
et Jern / paa Hindbeenit eller Kroppen / effter en hvers steds oc Lands-
vlis) oc gifve Bonden Jgild oc Lvigild / oc Kongen 3. Marck. End/
Kommer Lyff bunden til Singe med Raasterne / i hvor lidet der er /
oc haffver hand tilforne Lyffsmærcke / da maa hand henge / oc Bon-
den tager Jgild oc Lvigild / oc Kongen hans Hofvitlod. *Jyd. Low
lib. 2. cap. 90. Vide Receß Christ. 4. lib. 2. cap. 14. artic. 1. & 3. Lege
Sagvolderen supra. Slaan. Low lib. 7. cap. 15. siger: Stiel Lyff
mindre end halff marc / miste Hud eller Øre. Ydermeeresiger text.
allegat. om Lyff stiel icke meere end en Pengis værd / saa er det dog
Lijfverj. Vide Gaards Ret art. 12. 13. Item Balross infra. Lege
Vocab. Stiale supra.*

Lyff / eller anden Mand / som fangis oc bindis / oc ey føris til
Singe / men uden Singsdom løß gifvis / den de t gjør / hand er skyldig
at bøde Lyfven / eller den Fangen / 40 Marck / oc Kongen 40 marck.
Jyd. Low lib. 2. cap. 91. Handf. Erics. parag. 26. End / siden Lyf-
ven er fangen med Lyffnet / oc gode Mænds Vidne / om hand da
udbryder / oc undkommer / imod Bondens villie / enten aff Bondens
Hus / eller paa Singvey / eller paa Singe / uden Singsdom / da maa
hand bindis / hvor hand findis / oc gjøre hannem sin Ret. End / vor-
der hand saa løß / at hand saar i sin egen Frelse / oc kommer selff til
Sings ubunden / (oc vil svare for sig) da maa hand ey tage hannem
paa Singe / for de Sager hannem viidis / men skal sigte hannem paa

Linge/ oc søge hannem til Lands Low/ fordi/ enhver er skyldig at haffve Fred til Linge oc fra/ uden hand ganger ved sigld paa Linge. *cap. 91. lib. 2. juris Cimbr. Lege supra Vocab. Windis.*

Den Norffe Low siger: At hvem som griber Tyf/ hand skal forvare hannem/ oc antvorde Ombudsmanden hannem bunden/ med Vidne/ lader hand hannem sør løse/ bøde Kongen 4. marcck. Tyff. B. 2. *cap. p. 7 agr. 3.* Men lader Ombudsmanden hannem løse/ (uden Dom) bødellige saa. *ibid.* Men slipper Tyfven løse for Bonden/ imod hans villie/ da bøde icke derfor. Tyff. B. 3. *cap. p. 2.*

Tyf / som tagis med noget i Hande/ oc haffver hand ey skøde til/ hvor hand fick det/ da maa hand blindis. End/ næffner oc paa/ skuder hand Hiemmel eller Skøde/ da bør den som hannem tog/ at følge hannem til Skøde/ dog maa hand ey skyde længer/ end til tredie Mand/ den tredie Mand hand skal udrette de Kaaster der hand vedgaar/ dog skal hand haffve Vidne/ at udlegge de Kaaste/ der hannem er tilfuldt med Skøde/ oc bøde ey/ men haffve tabt sit værd. End/ haffver hand ey Vidne til/ at hand Torvvelte det/ da gifve dog Low/ at hand er ey Tyf / oc ey Tyfs Medvidere/ oc veed sin Rispmand enten levendis eller død / oc hafve dog tabt sit værd / om der er Vidne/ fordi/ at Vidne rinder Vast oc Vaand/ oc Kongens Ret. Tyd. Low 93. *cap. lib. 2. Vide Skaanske Low lib. 7. cap. 2. om Ordbødes maal. cap. 8. Item Skaallet God 3/ supra. Norff. Low Tyff. B. 4. capit.*

Tiuff/ oc Tiuffvens Medslager/ saa mange som vorder vedtagne/ naar Tyfnet gieris i sellig/ da maa alle for Tyfve hafvis oc bindis/ oc de hafve alle forgiort deris Vofæ/ Men findis staalne Kaaster i Bondens Hus/ som hand haffver Laas for/ da maa hand bindis/ oc ingen anden/ fordi hand er Verie for Husit/ dog hvad der findis i Indeste Mandes eller Konis Laas eller Luckelje / som i deris Kiste eller Voe/ der svarer Bonden ey til. Tydffe Low *lib. 2. cap. 99. Skaan. Low lib. 7. cap. 6.*

Den Norffe Low siger/ at Tyfve/ oc andre Misbdere/ maa maad binde Sagisløss *A. B. 17. cap.* Tyff/

Tyff/om hand stiaeler Hest/enten inde paa Stalden/eller ude paa Marken / da maa Bonden følge effter / oc binde hannem hvor hand finder hannem. Jyd. Low lib. 2. cap. 106. Men vorder der duelle imellem/enten 2. Dage eller meere/ oc hand biuder paa Skøde/da skal Bonden følge hannem til den By der hand paastuudet / brøster hannem der Himmell/da brøster ey Bastreeb/etc. *Vide c. p. allegat.*

Tyff foren Mand / skal først udlegge saa meget som hans Gienpart felde hannem til / oc der til Tyvigild / oc Kongen 3. Marck. End/ganger hand ved Tyfnet paa Linge / eller at det hittis i hans Hæft / da fare hand som andre Tyfve / oc Kongen tager hans Hofvitlod. Jyd. Low lib. 2. cap. 108. Hvorledis vjdere med Tyfforen Mand skal *procederis* til Landeting / om hand ey vil udlegge sine Bøder / der om *vide in textu praeallegat. & Vocab. Nærdis. Item Gignit supra.* Handfestning *waldemari* formelder: Om nogen vorder tre gange Tyfforen/da maa hand med all rette dømmis til Gallien/ oc ophengis. *Alleg. loc. paragr. 1.*

Tyffs straff / forstaa den som for Tyfverjer ofoervunden/ eller oc Tyfforen/ oc feldt for Tyfverj/ effter Lowen/ hand skal først befale det Guds som hand hafver staalet / effter vurdning / som det vaar værdt / hvileket kaldis Tygild / dernæst skal hand gifve den for Sagen er / Tyvigild / det er dobbelt saameget som hand stael. Jyd. Low lib. 2. cap. 90, 103 & 108. & *Recell Christ. 4. lib. 2. cap. 14. art. 1.* Handfestn. *waldemari* kalder det stic i th u etc. Men Tyvigild udtydis aff Eckenberg/ at være Ofverbod / som Tyfven gifver Bonden for Stricken / paa det hand icke skal hengis / oc er det ret Midsommers Penge / nemlig 3. Marck / som Arliaen hver Midsummer skulde udleggis / *in perpetuum commissi sunt: testimoniam.* Den Norske Low siger / At Bonden skal hafve suld værd for sit Guds / aff Tyfvens Boe / saa oc for hvis hand hafver kaastet at sege effter sit Guds oc sult Ket effter Laugdomme. Tyff. B. 7. cap. paragr. ultimo. *Lege Tyvigild. supra.*

Tyfve oc Mordere bør aldrig at hafve Fred / thi de frede ingen

Mand. Jyd. Low *text. finali lib. 2. cap. 6. & jus Seland. lib. 3. cap. 23.*
 Hinc Tyfnet. Jyd. Low *lib. 2. cap. 96. & 97.* End/kalder eller stiel-
 der en den anden for Tyff/inden Linge/eller for Dom oc Ret/oc Land
 saadan Stielden ey bevise/hafve forbrut 3. Marcē til den hand stiel-
 der/oc 3. marcē Kongen/*cum nota infamie. Qui enim non probat*
quod obijcit, pœna talionis damnatur. Jyd. Low *lib. 2. cap. 100. jur.*
Seland. lib. 6. cap. 12. Recept Christ 3. art. 20.

Tyff/ om hand vorder siug/ forstaa/naar hand sęgis for Tyf-
 verj/da hafver hand *Respit* indtil hand blifver sęre. End/er hand i Pil-
 legrims færd/da skal mand hje indtil hand hjemkommer. Er hand in-
 den Riget/ dog uden Lands/ da leggis hannem Maanets Dag for/
 Alle de Forsald der sęre sagde (*Vocab. Forsald*) Jyd. Low *lib. 1 cap.*
50. i: e maa oc her gielde/ om hand er ey hjemme. End hørde hand sin
Saa/ forstaa inden Linge/ da hielper hannem ingen Forsald / uden
Kongen lod hannem kalde. Jyd. Low lib. 2. cap. 100. Skaan. Low
lib. 7. cap. 10. & 11. End/sigtis nogen for Tyffverj i Lething/oc blif-
ver ey der erklaret/da skal hand erklære sig med 12. Mænds Eed/naar
hand kommer hjem. cap. 115. eodem iur. Cimbr. lib. 2. Ydermeere om
Tyffverj/ see under det ord Stiale.

Den Nørste Low formelder : Om mand legger anden Tyff-
 sag til/ da maa hand raade/ om hand vil steffne hannem hjemme/ eller
 fare til Lings oc kluse hans Tyffverj / oc da steffnis effter Ling-
 mands forlag/til visse Dag at møde/effter Lowen/kommer hand icke/
 oc ey heller hans Forsald/da dømmis hand skyldig i Sagen/men mø-
 der hand/ da biude Low for sig: brøster ham Low/ vare Fredløse.
 Tyff. *B. 5. cap.*

Tyfftis/*furcillari Lat. 2:* at sigtis eller bestyldis for noget/*ut:*
 for Mandrab/ Tyffveri/ eller andet. *Alias, At Tyfftis til/ 2:* at
 fordriste sig til/at tage noget ulowligen fra en anden Mand/hvor om
 Skan. Low *lib. 5. cap. 1. siger / at hand derfor maa henge som andre*
Tyffve. text. præallegat. End/den som tyfftis til/ at dræbe anden
Mands Qvæg. unde lib. 9. cap. 9. ibid.

Tyfværj/ forbiudt udi Guds Lov/i den 2. Mose Bog 20. Cap. v. 15. lib. 3. Cap. 19. v. 11. Mose 5. Bog 5. Cap. v. 19. Ordspøcks Bog 29. Cap. v. 24. Tobia Bog 2. Cap. v. 17. hos Matthæum Cap. 19. v. 18. *Epist. Pauli ad Ephes. cap. 4. v. 28.*

Tyfværj / truis oc straffis / i Mose 2. Bog 21. Cap. v/ 16. Cap. 22. v. 1. 2. 3. 4. 7. 8. 9. lib. 5. Cap. 24. v. 7. Josua Bog 7. cap. d. v. 21. *usq. ad finem capitis.* Ordspøcks Bog 6. Cap. v. 30. 31. Prophet. Jerem. Cap. 7. v. 9. Hos. Cap. 4. v. 2. 3. 4. Zachar. Cap. 5. v. 3. 4. *Epist. til de Corinth. Cap. 6. v. 10.* En Natte-Tyff maatte slaais ihjel uden Bod/i den 2. Mose Bog 22. Cap. v. 2. Om nogen beskylt is med wret/ da skulde Sagen indkomme for Dommeren / oc hvileken der sandt is skuldig/ skulde gifve dobbelt igten. Mose 2. Bog 22. Cap. v. 9.

Tylt / er et gammelt Dansk ord/ oc bemerker et Tal som indeholder 12. oc meesi brugeligt om Tømmer/ Deler/ Legter/ Mæster etc. *Vide Kongei. Mayest. Forordninger/ om Taxalasters Lold oc udsførsel/ etc. Alias sigis det oc em Eder/ us : en Tylt Eder/ var i gamle dage 12. Mænds Eder. Sic. 2. Tylter Eder/ vaare 24. Mænds Eder/ & hinc 3. Tylter Eder/ vaare 36 Mænds Eder/ hvor med den Sictede/ effter som Sagen var til/ skulde erklæris/ i syndeelighed naar hand needede nogen Sag/ som hand beskylt is for/ etc. Om saadanne Tylter Eder vide *jus Seland. lib. 1. cap. 17. 18. 30. 31. 32. 33. 34. & 35. lib. 2. cap. 4. 14. 17. 19. 23. 24. 25. 27. 33. lib. 3. cap. 3. 14. 16. 19. 26. 21. 26. lib. 4. cap. 2. 10. 12. 13. 14. 23. 24. 25. 33. 34. 35. & lib. 5. cap. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 18. 23. 31. 32. 40. lib. 6. cap. 9. 10. 11. 17. 18. 23. 25. 26. & 27. item Skanske Lov lib. 1. cap. 3. 10. 12. 14. 16. lib. 2. cap. 1. 4. 16. lib. 3. cap. 6. 7. 9. 11. 12. lib. 4. cap. 15. 17. 19. 20. 21. lib. 5. cap. 2. 14. 16. 18. 23. 24. 26. 27. 28. 36. 37. 38. lib. 6. cap. 1. 3. 6. 10. 11. lib. 7. cap. 8. 10. 12. 19. 20. lib. 9. cap. 1. 2. 5. 6. 7. 8. 13. & 18. lib. 10. cap. 1. 2. lib. 11. cap. 1. lib. 13. cap. 4. 5. 14. 15. cap. 1. 2. 3. 4. 5. & lib. 16. cap. 1. & 2. dog hos os nu ey brugelig/ men i det sted brugts Bidne oc Besvjs / hvor effter nu dømt blifver / oc saaledis den for Sagen er / enten skuldig eller frij, etc.**

Tyfter Eed/*formaliferis* udi den Norske Low saaledis: Der som nogen sigter nogen for Lands Forraader / (det er den som forraader Land oc Fæld fra sin Herre oc Konning) da skal hand verge sig med Tyfter Eed: Oc saa skal vergis for alle wbdemaal. Den som Low skal affve/ skal næfnis 6. Mænd paa hver Side/saa gode som hand er self / oc næst hos hannem ere boesiddendis / som den Sag vitterligt er : Icke skal næfnis hans Frænder eller Svogre/ eller hans Affvinds Mænd / men fuldmyndige oc forstandige Mænd / som icke ere befundne tilforne med vrang Eed eller falsk Bidne: Siu aff den nem maa hand tage/ oc være self den ottende/ oc flie sig self fire/ der icke ere befundne med Meen Eed : Hand skal sværge fuld Eed for sig / som Sag er giffvet de andre skulle sande hans Eed/ med slike Forord/at de icke vide sandere for Gud/ effter deris Samvittighed/ end de sværge. Tyff. B. 14. cap. *Lege Vocab. Low/4pr.1.*

Tyrer/ eller lader Tyrer sit Væg i anden Mands Ager eller Eng/*mansoni pabulatorie dare. Lat.* hvo det gior/ er hand Eyer oc paa Marckeu/ da er det Bold/ oc hand er skyldig at betale Skaden/ oc bøde 3. Marck/ oc gifve Low/ at hand bød det ey/*ut est text. apersijs. jur. Cimbr. lib.3. cap.51. jus Seland. lib.4. cap.20. & 21. Vide Skaan. Low lib.9. cap.6. Lege Vensfarende Mænd in/4.*

Den Norske Low siger/ Om Bonden Tyrer Heste/ Riser/ eller andet Væg/ i Bong/ oc det kommer løb/ oc gior Skade/ da skal det indfattis/ indteit Bonden løser det ud/ oc betaler Skaden/ effter Lowen. *L. L. B. 30. cap. parag ultimo.*

Tyffens/ *pariter. Lat. Vide jus Seland. lib.5. cap 37.39.* er lige saadan eller slike Tingist/ eller oc lige saadan Bod/ etc. *Nota:* For Herverck bød 40. marck / eller oc for Tyffensmaal / : saadanne Sager. *jur. Seland. lib.6. cap.7.* Ombudsmand/: Herrisfogden/ maa ey sege nogen for Tyfverj / (forstaa/ der som hand self er Dommere) eller for Saar/ eller for Ran/ eller for Tyffens/: saa danne Sager. *Lege cap.13. & 14. ibid. & Skaan. Low lib.7. cap.14.*

Blaaben / *Arma. Lat.* kaldis alle slags Gewehr / som nogen
 and bruge til at defendere sig med / *ut* Jyd. Low lib. 3. cap.
 4. 7. 31. 30. jnr. Seland. lib. 5. cap. 7. & 8. *Nota:* Tre slags
 Baaben skulde hver Haffne: Wonde hafve i gammel Dage/nemlig/
 Sverd/ Jernhat oc Spiud / foruden Skjold. Jydste Low lib. 3.
 cap. 4. *Als* Baaben/er oc Harnisk eller Rustning/i gamle da-
 ge Brynie kaldit/*ut* lib. 3. cap. 3. *ibidem* om formelder. & *hinc* Baab-
 ben-ting / 2: Munstring oc Munsterplag / *unde* Vide Norffe Low
 Bofarbalcken/cap. 12. som formelder / at Baabenting skal holdis
 ofver ald Norge/dog icke større tilhobe/end et Skibrids: ting/oc skul-
 le begyndis Kyndelmisse / oc haffve ende Midefaste tider / oc til det
 Ting / skal hver Wonde søge med sit Folk oc Børgere : Hvem som
 icke kommer til Baaben Ting / bøde Kongen 2. marc Sølf / oc
 for hver Baaben hand skulde hafft der / 1. marc Sølf / uden hand
 er siug/da skal hans Lieniste Karl bære hans Baaben. *Dist. lib. &*
cap. Lege Vocab Bøffe. *item* Budsticke *supra*.

Her foruden skal en hver Vdels Wonde eller Leylending / som
 boer paa en fuld Redfels Gaard/haffve en Lang Bøffe / med Fyer-
 laas for/oc nødtørfftig Krud oc Lod/saa oc en Tressack/oc en Dre.
 Den som sidder paa en halff Redfels Gaard/skal hafve en lang Bøf-
 se oc Tressack/oc paa en Lriding Gaard/en Bøffe oc en Dre. Den
 som boer paa en Fierdings Gaard / skal hafve en Hellebarde med
 Jernskinner/to Alne langs ned at Stagen/oc en Tressack. Hver Hus-
 mand / som boer i Gaarde hos Wønder / skal hafve en Hellebarde
 med Jernskinner/oc en Dre. Hver Strandfiddere/som haffver god
 Formue / skal hafve en lang Bøffe med sin tilbehøring / oc en Tressack
 oc de som ringere formaae/en Hellebarde oc en Tressack / eller
 oc et Spiud oc Tressack/ effter hvers Leylighed. En Lieniste dreng/

som tien for fuld Løn/skal hafve et Spiud oc en Lessack / oc for halff Løn / et Spiud oc en Dre. *Vide Bdf. B. 11. cap. & supra Vocab. Halffrettis Mand. Nota:*

Hvem som fattis noget aff for^{re}. Baaben / bøde for hvert en Mærck Sølf / oc være halffrettis Mand / indtil hand forskaffer sig saadanne Børgere. *ibid. cap. 11. & 12. ut supra. Adhuc Nota:* Ingen maa forloffvis at være frj for / at holde Baaben oc Børgere / uden det første Aar hand sætter sig ned : Det andet Aar skal hand søgis til Baabensvide / *Dict. cap. 12. parag. ultimo.* End/befindis nogen at hafve laant Baaben / som hand bær paa Baabenting / de Baaben ere forbrut til Kongen / oc den der laante Baaben / bøde Baabensvide. *ibidem.*

Baaben / som Styrismand eller Capitein skulde hafve i Lething i fordum Liden vaar Hest oc Brynte / oc Harnisk / saa oc fuld Mands Baaben / der til Armbøst / oc tre Sylker Pile / oc en Mand der kunde skiude / om hand ey selff kunde skiude. *Jyd. Low lib. 3. cap. 3. & 4.*

Baaben / som nogen laaner en anden at giøre Skade med / verie derfor med 12. Mands Eed / at hand ey laante dem ud til den andens Skade. End / falder hand aff Loven / bøde 3. mærc / etc. *Jyd. Low 3. cap. 35. & jur. Seland. lib. 5. cap. 7. & 8. Skaan. Low lib. 5. cap. 23. 24.* End / bliffver mand usorvarende saar aff Baaben / som anden hafver i Hænde / eller aff Baade / derfor bødis Baadis bod. *ut parag. finali. Jyd. Low lib. 3. cap. 36. Ydermeere lege supra Vocab. Laaner. Item Baade paulo infra.*

Baaben-tact / eller som det tryckis udi den Skaanske Low / Wapnetact / det er / at tage Baaben oc Børgere i Haand / *ut*, at hugge Fred aff en Luff eller Manddrabere til Landsding / som i gamle Dage hafver været brugelig udi Skaane / synderlig naar nogen vaarborstømt / som hafde forbrut sin Hals / oc Sagen kom ind til Lands Ding / oc der paafiendt / da hafver Sagsøgeren bedit sig forloff (aff Landsdommeren / effter Dom vaar gaait) om hand maatte hugge
Fre:

Freden aff den Skyldige / oc effter saadan er hannem aff Landsdoms-
meren tilstedt / skal hand haffve dragit sit Sverd / oc der med hugget i
Bielcken paa Lands Linget / til et Legen / at den Skyldige var Fredeløs
giort / som oc den Skaanske Low 7. Bog 9. Cap. formelder / *in*
text. Bapnetack / Dneback / a Lands Ling / dog ey nu brugelig /
siden Velb. Lauge Wrne var Landsdommer / som mig er beref / etc.
Vide supra Dffne.

Baade / *casus Lat.* Baadis været / eller Baadis gierning /
er *casus fortuitus*, der om *tracteris* Jyd. Low lib. 2. cap. 14. 30. 40. 49.
72. & lib. 3. cap. 30. 52. *Recess* Christ. 3. artic. 21. Gaards Ret art. 3.
5. & 7. oc er saadan en Giernings hendelse / som et Menniske imod sin
villie begaar uforvarendis oc upaatænct / *ut in Glossa* Jyd. Low cap.
49. lib. 2. beskriofis. Hvorfor *text.* lib. 3. cap. 30. i ligemaade formly
der saadan Straff / oc siger / at for Baadis gierning bødis ey til Kon-
gen eller Biscop / men imod den brut er. *Legis jus Eccles.* par 29. 15.

Den Norske Low i lige maader formelder / saadan Baade-
været / som ey steer med villie oc forsæt; at allesteds hvor Baade-
været steer / siger Lowen / der som mand vil giøre gaffn / oc Skade
steer / da bødis ey meere end fierdings Bøder / imod den Skaden fick /
eller hans Arvinger / i hvad Skade der steer / om det var imod hans
villie / der Skade gjorde / oc det skal hand verges med 6. Mandes Eed.
For Baade været bødis icke til Kongen. *M. B.* 12. cap. par 29. 1. *Vide*
Skaanske Low lib. 5. cap. 18. & 25. hvor saadan Baade Bød er ey
høyere end 3. Marck / *ibidem* cap. 5. & 43. (foruden Manddrab.) *Plu-*
rain cap. 35. & 37. Jyd. Low lib. 2. *Secus jur.* Seland. lib. 4. cap. 8. 9.
om Haandløse Baade / & lib. 5. cap. 9. hvor *casus fortuitus* eller u-
forvarendis Gierninger / bødis lige ved forsætliq Gierning / uden
Kongens oc Biscopens Bøder er hand forskaanct for / oc siger Terten
ydermeere / At for død Mand / som dræbis aff Baade / skal giffvis 3.
Lylt Eed / oc for Saaren Tylt Eed / oc skal den Dødis næste Ven-
ner være med udi saadan Ræffn / etc. Men hvorledis Baadebod bø-
dis for Drab / effter Christ. 3. *Recess*, det findis artic. 21. par 29. 1. & 3.

nemlig/ trende 13. Marck / effter Lowen / om Manddraberen blifver tilfede / oc fvaeris til Bod/dog gielde hver til Bod/ som hand udloff-
ver/ etc. *Lege supra Vocab. Haandløse Vaade / men om Vaade-
Jld/der om see Vocab. Jld. & supra Vaand. Nota:*

Skuder eller kaster nogen osver Hus / Skib eller Plankes-
verck / eller anden sig usødig Gierning gjør / oc anden der aff faar
Skade/ Saar/ Meen eller Vane/ imod deris villie det giorde/da bød-
dis derfor halff Bøder / oc verge sig selfsiette / at det icke skeede med
hand villie/oc være Sagtløs for Kongen. *Norske Low M. B. 12. cap.
parag. 2. Det maa icke kaldis Vaadeværck / om mand hugger eller
slaer til en med vred Hu / at hand vilde skade hannem / oc rammer en
anden. parag. 2. ibid. End/ganger nogen sammen i faufuen at bryd-
dis/da forvare sig selff. etc. ibid. parag. 4.*

Vaandis / det er at ledis/eller være sorgesuld/eller at klage oc
giffve sig aff Banghed/*hinc: Vaande-Sag/ Jydskelow lib. 2. cap.
107. er fryctende oc Lov-Sag/ at frycte sig for/at giffve den Sag/
som mand tviler paa: som til Exempel: D. en Mand viste fuldkom-
men besæden/hvor hans frastaallet Gods vaare henvørt/oc hand dog
ey kunde komme i siune der med / eller oc føre der paa lowlig Bevjs/
hvorledis da effter/Lowen/ skal forholdis/ det læris *text. allegat.* som
formelder: Bæd mand sin Lyff/oc kand dog ey komme i siune med si-
ne Kaafter/da skal hand sigte den Mand paa Linge/som hand acter at
giffve Sag / oc lade hannem stefne til Linge / som før er nælt om
Mans deele/ oc paa det andet Linge svære hannem paa Haand til/saa
meget hand tør fordrifte sig at hette hans Eed ved / oc paa det tredie
Linge skulle Næfninge til/at svære hannem enten aarsaget for de Kaa-
ste/eller til Lyff. *Vide Jyd. Low lib. 2. cap. 96. & jure Seland. lib. 5.
cap. 13. Skaan. Low lib. 7. cap. 5. & 9. Lege Staallit Gods supra.**

Vædvarder/3: Vaun eller Baal/aff Væd eller anden Brænd-
defang/giort oc opreist/fornemmeligen i Feyde tid ved Sæl anterne/
saaledis giort / at de hastig kand anstefis/ naar Vardmænd / som
Væct holde/fornemme Giendernis Ankomst. *Ignis speculatorius. Lat.*

Den

Dei. Norske Lov formelder der om : Er der seyde formodendis paa Niget / da skal Vædvarder oc Vardehuse / ;o: Vædthuse / ferdig giøris aff Vønderne / paa de steder / som af gammel tid været hafver. De Vønder som boe næst hos Vædvarder. / skulle Varder oc Vardehuse bygge / med Lag paa / oc 4. Dørre paa hvert Hus; Hvem som forsømmer / oc ickte bygger Vædvarder / naar hand der om tilslutts / bøde Kongen to Markk Sølf. *V. B. 4. cap. paragr. 1. Vide Bagt. paulò infra.*

Vardemændene / ;o: Bagten / eller de som holde Vædt / skulle brænde Vædvarden / naar de see tre Orlogs Skibe eller flere komme. Komme Fienderne Øster fra / oc de Vardemænd som den Vædte vocte / ickte brænde Vædvarden / da hafve de der med forbrut deris Voeslod / lige oc saa de / som paa anden Vædte vocte der næst hos er. *ibid. paragr. 3. 4.* De som den Nordeste Vædte vocte / oc den der næst hos er / tabe oc deris Voeslod / om Fienderne komme der fra / oc de ickte brænde Vædvarden. Men hver de andre det forsømme / bøde Kongen to Markk Sølf. *Dict. lib. 8. cap. paragr. ult. Lege Vocab. Leding.*

Værlige Mand / sigis den / som for Lyfoerj / eller andre Skielmske Gierninger / er forvunden / eller Dom offvergangen / etc. *Nota :* Hvilcken Vaadsmand / som ickte vil hielpes at bliarte Skib / Gods / oc Skibs Redskab / naar nøden tranger / oc behoff giøris / den skal miste all sin Hyre / oc holdis siden for en Værlig Mand / (iblant andre gode Sæfarende Folck. *Sæ Ret. cap. 24. Alias.*

Værlige Sag eller paasagen / *unde Vocab. Omel supra.* *Item, Errørlige ord / etiam supra. Nota :* For alle Værlige Sager / nogen tilleggis / som Kongen dømmis Vøder for / da bør den som siatet er / at hafve Ret effter 6. Mænds Dom / om hand blifver frikiønt : Men bliffve hannem slige Sager offver beviist / da bøder den / hannem sigtet / hvercken Kongen eller Bonden. *M. H. B. 21. cap. paragr. 3. Lege Vocab. Klager. Item Sigte supra.*

Værlits Skøt / *Skaanst. Lov lib. 4. cap. 21.* forstaa Lo:

wens Meening / om nogen bortskøder sin Jord inden Linge til Eyedom / da siger Lowen / at det er Bærilts Skøt / o: Retteligen bortskøt oc afhændt til Eyedom / uden Bærlie / o: imod ald Gienfigelse. *Aliàs. Bærilts Skøt / o: Pantfat Jord / som igien kand oc maa indløsis. See Dict. lib. 6. cap. Item Vocab. Forvæd supra.*

Bærn / *Munimen.* betyder *proprie*, Bæstærmselse eller oc fuld tryg Adkomst til noget Kjøb / hvor ved hand kand være forsicket som ved Skøde. Men effter Lowens meening / betynder det Low / eller Bærn / hvor ved nogen kand bestærms oc befries / etc. Hvor om besee *ius Seland. lib. 3. cap. 26. lib. 4. cap. 34. Item Skaan. Low lib. 3. cap. 5. 6. 13. 15. 17. 21. Hinc Bærnit* / er Forløfver / eller oc Bissen oc Lovven / som den Formyndere der ey er vederhefftig / kand stille for sig / hvor ved hand kand giøre sig vederhefftig : De kommer samme Ord aff **Bærn** : Thi lige som et Kjøb bestærms ved Skøde / oc den som wæskydiligen beskjedis / kand bestærms ved Bærn eller Low / saar oc om Børnegods ved Forløfvere forsicket. *Vide jus Seland. lib. 1. cap. 46. in fine.*

Waffvidende / eller wforvarende / *in sciens, improvisus. Lat.* at saae udi anden Mands Agger / den det giør / hafver tabt sit Arbejde / dog bør hand sin Fruct eller Frøgiæld igien. *Jyd. Low. lib. 2. cap. 72. 6. jur. Seland. lib. 4. cap. 16. in fine textus.*

Bagt / *excubatio, Lat.* eller *Bord idem*, Ingen som tiener i Gaarden / maa forsømme sin Bagt : Deris Straff som det giøre / i Fred oc Fende tid / der om see Gaards Ret. *art. 9. 6. 10.*

Den Norske Low formelder : Naar Bagt skal holdes / da skal Umbudsmanden steffne Linq / oc tilfige Bønderne at holde Bagt. *V. B. 4. cap. parag. 1.* Tre frelse oc fuldmyndige Mænd / som ere inden Lands fødde / der Døynene / Dørne oc Fødderne / ere helbredede paa / skal Bagt holde : Hvo som forsømmer sin Bagt / bøde Kongen 2. Mark Sølf. Midtdags tide skal mand gange paa Vaarde eller Bagt / oc sidde der til anden Midtdag. End soffve de Mænd som Bagt holde skulle / oc brænde Bædvarden / Sonden eller Norden fore /

fore / at haffve forbrut deris Boeslod. *Dict. lib. & cap. 4. par. 2. Lege Vocab. Bædvaarder p. 2. slo supra.*

Dagten skal randfagls hver dag aff stieilige Mand / der til aff Ombudsmanden beskiedede : Forsømme de det / oc der aff kommer Skade / bøde Kongen 8. Ortuger oc 13. Marck Sølf. *Eodem loco par. 2. ultimo. Lege Vocab. BORD infra. item Bædvaarder supra.*

Balcke / *vexare, Latine.* er / at tribulere nogen / eller oc søge ulovlig udfluct oc ophold / hvor med en anden kand forhindre i udi sin Ret oc rættferdige Sag. *Hinc Bæfve idem. Unde jus Seland. lib. 3. cap. 26. Vide Skaan. Low lib. 17. cap. ult. Om Husbonden ey vil an- namme Landgilde aff Bonden / naar hand hafver lovlig opsagt / oc vil affløtte / men vil balcke / 3: tribulere hannem / hvorlevis hand da skal tage 2. Mand med sig / oc legge Landgilden paa Husbondens Brandsteen / 3: Boepæl / oc være Sagløs. Vide text. præallegat. & supra Bonde. Alias Balckløs / 3: upaatald. ut jus Eccles. par. 19.*

Balroff / Balraaff / eller Boldroff *idem, expoliatio. Lat. et spolium.* Plynderj / eller Berøfvelse / som gløris oc begaais paa et dødt Menniske / enten til Lands eller Bands / naar det fratagis / hvad der hos findis / *ex text. Jyd. Low lib. 3. cap. 24. hvor om Sandmænd eller Næffn skulle svære / oc følger der paa 40. Marcks Bod / eller Næffn i Riøn. Den Sielandste Low 3. Bog 2. Cap. siger 9 marck / oc Skaan. Low 5. Bog 27. 3. marck. Da enddog saadanne Bøder ere ulige udi Lowerne / saa ere det dog onde Bøder / thi hvad heller en stiel lidet eller meget / eller oc bøder for Lyfverj / lidet eller meget / aa er det dog Lyfverj / oc Bod for Lyfverj. Vide Skaanske Low lib. 7. cap. 15. Item Norff Low 3. Lyff. B. 10. & 11. cap. Lege Vocab. St. 11.*

Band / *agva, Lat.* maa ingen Mand selde fra sin A:lds Kiende / oc ey fra anden Mand Grund. *Jyd. Low lib. 1. cap. 58. Lord. par. 1. Vide Skaan. Low lib. 12. cap. 4. Item Fiist:aaarde supra.*

Den Norffke Low siger / at ingen maa lade Band fra eller paa andens Grund / uden det bryder selff ud : giæ: nogen det / da lade de tilbage igien / oc gielde Jorddroeten Jordspilde oc Lundnam ill med. *L. L. B. 44. cap. par. 5. 1.*

Bane

Banefuld Qvæg / er det Qvæg som hafver Bane at springe i Bong/ eller oc bryder Gierder/ etc. Der om formeldis i den Norffe Lov/ at Grander skal bede Epermanden holde saadant Qvæg hierz/ med/ førend det gior Skade: Vil hand icke/ oc det kommer siden i Bong/ da maa det indfættis/ oc Epermanden er plictig at betale/ hvad Skade det gior i Ager eller Eng/ oc udløse det effter Lovens End/ vil hin icke lade hannem faa sit Qvæg/ naar hand tilbiuder Penge/ Pant eller Forløffe/ men sætter hans Qvæg/ da bøde imod den Qvægit tilhører/ en marc Sølf/ oc betale Qvæget effter 5. skielliche Mands Dom/ om hand mister noget aff det. Vil hand icke udlade Qvæget/ oc bøde sine Bøder/ da udesse sit Qvæg / oc liuse hannem Kan paa Hænder/ oc steffne Ling/ oc begiere Sognemand med sig/ at udfage hans Qvæg oc Bøder: Hvem som icke farer med/ bøde Kongen en Dre Sølf: Kongens Ombudsmand bør at fare med/ oc vinder der med en halff Marc Sølf til Kongen: Alle ere Fredhellige som medfare/ men de som imodstaae/ ere ugilde/ oc haffve Niemgield/ hvad heler de faae Skade eller Meen. *Dicf: Legge, L. L. B. 31. cap. Vide Indtegte Fæ supra.*

Bannet / infamia. *Lat.* er ont Rycte/ som en Land hafve for nogen Misgierning eller Forseelse / som dog forbiudis udi *Christ. 4. Recept*, at Præsten oc hans Medhielpere / maa ingen føre udi Bannet/ oc derfor intet skilffellig i dertis Moede fattis/ men alting hiemmelig forrettis. *lib. 1. cap. 2. art. 28.* *Alia's* tagis det Forsømmelse eller ro actisomhed. *ut Skaan. Lov lib. 15. cap. 1. & lib. 10. cap. 4. & jus Seland. lib. 6. cap. 4.* Bannet Land oc faa sigis/ naar smaa Børn forstrami: formedelst Rycte oc Lillsun/ at de da haffve Bannet. *Hv. Bangiennne idem. Vide Jyd. Lov lib. 3. cap. 48.*

Barsel / latine citatio, er Kald oc Steffning/ som er alle Sagers første begyndelse i Retten/ oc skal Barsel skee ved tvende Mand/ som effterfølger. Hvo som nogen Mand haffver at tiltale/ enten for Gield/ Løffter/ eller oc andre Sager/ her i Danmark/ hand skal udficke tvende Personer / til den Skyldigis Boepæl / otte Dage før
Ling

Ting holdis / i Bye / Birk eller Herrit / som skulle Skriffeligen eller
 Mundeligen / kalde oc Varfel gifve den Person / som skal tiltales /
 oc skulle de siac saaledis : At N. N. lader kalde oc Varfel gifve
 N. N. at møde til N. N. Ting / den Dagotte Dage / imod
 Dom oc Rettergang / anlangende det eller det / hand er
 hannem Skyldig / (hvileket endeligen bør at næffnaisvis / saa oc om
 det er Klage / Bidne / Siun / Grandfning / Esfning / eller oc
 andet som skal foris imod hannem) om N. N. vil hafve noget
 der imod at svare / oc pull: forn: tvende Personer møde med den
 for Sagen er / paa Tinget / ottende Dag / (eller oc til hvileken Dag
 de kalde) oc da affgjemble deris Varfel ved Eed / efftersom fornæfnt
 staar. De skal gifvis i Herrit 8. dagis Varfel / uden Herrit 4. da-
 ge / Men er deruden Lands som skal kaldis / da skal hand hafve 6.
 Dgers Varfel. Jydske Low lib. 1. cap. 50. *Recess Christ. 3. art. 27.*
 End / hafver den som skal kaldis / ingensteds Boepæl eller Brofiel / her
 i Riget / da gifvis hans Bonde Varfel paa Voligen boer / der som
 Trækten er / *ibidem Vide plura Vocab. Citatio.* Men hvordis Kald
 oc Varfel skal gifvis i Norge / det beskrisvis udi Lingf. B. 9. cap.
 oc ydermeere *specificeris* under *Vocab. Steffning supra.*

Varfel / Eyendom angieldende / gifvis Jorddrotten / for Bid-
 ner / oc alt andet i Sagen forhvervis / Men for Haandgierning /
 som Bonde givr oc beqaar imod anden / nemlig / Afflet eller Afførsel /
 udi de Markker som Keet ere / derfor gifvis den Varfel som Eier-
 nnaen givr. *Recess Christ. 3. artic. 14.* See ydermeere her om Na-
 siune *supra.*

Varfel / for Esfning oc dets fore gaaende Dom / til Indførsel
 til Hiemtinge / skal i liqe maader skee lowlig / effter *Recessen* / 8. Dage
 før Ting holdis / oc ey mindre / thi ingen bør med Rettergang at es-
 verslis. *Rigens Ret art. 12.* End / ind oc Varfel gifvis førre / thi det
 hindrer icke / dog skulle Varfels-Mændene endeligen næffne den
 Dag mødis skal: Men vil hly: y lade sia finde / oc hafver ingen Boes-
 pæl / da gifvis hannem 6. Dgers Varfel / der som hans sidste Lils-

hold oc Boepæl vaar / saa oc til Landsting / hvor effter tagis Dom for Effning til Hjemtinge / siden skal den Dom med 6. Vgers steffning / som skal lægis til Landsting / saa oc for hans sidste Boepæl stennis / oc der effter tagis Dom til Landsting / oc der effter efftis første Ting / effter 6. Vgers Varsel til Hjemtinge / oc forfølgis saa næste tre Ting / oc siden effter 6. Vgers Varsel efftis en gang til Landsting / om Effning til Hversting begynt er. *Eodem loco art. 14.*

Varsel for Rønning / gifvis hannem paa for^m. Aesteder / Aar oc Dag / om hand icke vidis / eller er uden Riget / oc siden forfølgis til Hjemting oc Landsting / som vedbør Rigenes Ret / *art. 13.*

Barthæ / det er Forsickring eller Forloffvere / hvor om Skaan. Lov *lib. 5. cap. 35.* formelder / At Manddrabren skulde med Mænd fare til Landsting / oc bede Fred / 3: kiendis Manddrab / oc tilblude Bøder for sine Gierninger / oc da skulle de Mænd som hannem følge / Barthæ / 3: iofve for hannem for Bøderne / om hand er selff boes fejt oc vederheffthg. *text. praallegat.*

Wbodemaal / er halsløse oc dødskyldige Gierninger udi Loven / som icke kand bødís med Penge oc Gods / oc opregnis særdelis i den Norste Lov / hvilcket Wbodemaal er: *ut sequitur:*

Dræber mand sin Fader / Moder / Søn / Daatter / Broder eller Syster / da er hand Wbodemænd / uden den det gior / er gallind oc affsindig : Dræber Bonden sin Hustrue / eller Hustrue sin Bonde / det er Wbodemaal : Det er oc Wbodemaal / om mand affiver sig selff : Det er oc Wbodemaal / om mand dræber anden i sit eget Hus eller Gaard / eller paa hans Ager eller Eng / som er indgierd icke til hans Gaard / naar hand gaar i sit Arbejde / uden det skeer aff Nødverge. De som bortløbe med andens Hustrue / ere oc Wbodemænd / baade for Kongen oc Bonden / dræbende oc døden værd / is hvor de findis. *M. H. B. 2. cap. paragr. 10. 11. 12. 13. 14.*

De ere oc saa Wbodemænd / som lade deris Eff for Tufverj eller Fredløse Gierninger: Afvoer til Land oc Vand / for Mord eller andre udediske Gierninger / for Troldom oc Spaadom / at styrcke

DANS

Wantroe med/oc der lade sig kiese til/at dræbe anden uden Sag: De som tage Qvinder med Vold/ hvad heller de giøre deris Villie eller icke/ eller oc tage Hustruer med Vold/ uden deris eller deris Berge eller Formynderis villie: Slige Folck skal ingen Bod for gifvis/hvad heller de dræbis aff Kongens Ombudsmand/eller andre de hafve brut imod. *ibid. Nota:*

Hvem som heffner eller kræfver Bøder effter dennem / som de vilde for slige Gjerninger ere blesne straffit/ da ere de Fredløse/ oc hafve forgiøre alt det de hafve / løst oc fast/ oc hafve for Hiemgiæld / hvis Skade / de der ofver bekomme/ oc ligge paa deris Bercke. *paragr. 15. ibidem Lege Vocab. Fredløs.*

Det er oc Wbodemaal/om mand forfalster Kongens Rynth/ Brevve eller Indsegle. *parag. 17.* Det er oc Wbodemaal/om mand dræber den Mand som hafver Kongens Beskermelse Brevf/ enten til Landsvijsk/eller til Vidnisbyrd/ sig med at undskyld/uden lowlig Aarsage. *parag. 3.*

Det er oc Wbodemaal / om mand dræber anden i det Herberge Kongen er udi / eller udi hans nærværelse/ eller udi Kongens Gaard/ eller Kongens Stib/ enddog Kongen er icke der til stede. End/ skeer Drab i den Bye eller Haffn/ som Kongen selffer/ da vare det under Kongens Naade effter Sagens leylighed. *Allegat. Text. & parag. 19. Plura de hac Lege Vocab. Drøbdemaal supra. Tyff. B. 14 cap. siger/ At alle Wbodemaal skal vergis med Sylster Eed. Lege Sylster Eed. Item Nidingsverck etiam supra.*

Wdarfvinger / ere Dørn/ som fra Fader ere udskiffte / oc med deris Wøderne Arff udmyndet / eller fra Moderen udskiffte / om Fader er død/ hvorledis de arfve hin anden/ der om siger Tydske Low *lib. 1. cap. 10.* Ere Wdarfvinge til / som ere udskiffte aff Fellig/ oc dør nogen aff dennem/ som ere i fellig/ da skiffte is alt Godzet saa som alle leffde udi fellig/ oc siden skiffte is den Dødis Laad imellem alle Arfvingsgerne. *Lege supra Arff. & Skaan. Low lib. 1. cap. 21. jus Seland. lib. 1. cap. 5. Item Skans: r Low / waldem. 1. 1. par. 5. som oc dette i lige maader egentlig forklarer.*

Wdedisse / *scelus*, *Lat.* saadanne **Wdedisse-Mænd** / eller andre / som Lovforvunden ere / for nogen uærlig Sag / som Lyve / Forrædere eller Trolbsfælc / maa ey staa til troende / i hvad hand vil si ge eller vidne paa nogen. *Recess Christ. 4. art. 18.* Saadanne **Wdedisse** / som for dertis Misgierninger ere dømt at henrettis / de skulle tilbiudis Præsten 6. Dage tilforne / om de den hafve ville. *Recess Christian 3. art. 13. Lege supra Herstab.*

Wdforing / *evectio*. *Lat.* eller wdskibning / som stcer paa us lovliqe Passier / hvo der med befindis / de hafve forbrut Skib oc Gode. *Lege Forordn. Christ. 4. Dat. Hofn. den 30. Junii 1589. & Vocab. Haffn supra.*

Wdgierd / *contributio militaris*, *Lat.* vaar den Redsel / som Hafne Brødre i gamle Dage skulde udgiøre til Skibs / naar Leething skulde udredis. *Jydske Lov lib. 3. cap. 0. & 11. Hinc Wdgierds-Mænd* / vaare de som vaare sammen udi Haffneleeg / oc skulde udrede hvad til dertis Skibsbehoff giordis forngden. *Vide eodem lib. cap. 12. Item Haffneleeg supra.*

Wdjord / er nogen staader Jord udi Marken / som Ager oc Boelsjord ey vedkommer / eller tilregnis. *Vide Stub oc Særkieb etc. Hinc Wdlende Jord* / er den Jord i Marken / som kand selgis fra Husetoffe / hvor om *in Scania lib. 4. cap. 11. 12. 13. & c.*

Wdlandiske-Mænd / *extraneus*. *Lat.* maa ey tagis udi Danmarcks Rigis Raad / oc ey heller forleenis med Kronens Slotte eller Lehne / uden det stcer med Danmarcks Rigis Raads samtycke. *Handfeste. Frid. 3. art. 5.*

Wdlandiske / som her i Riget arfve Gode oc Penge / saa oc om **Wdlandiske** som flytte aff Riget / oc dertis Forloff / det om *vide Christ. 4. Recept lib. 2. cap. 3. art. 13. & cap. 7. art. 2. Lege Vocab. Fremmede. Item Forloff supra.*

Wdskaaen-Skrift / *syngrapha*. *Lat.* eær oc udskaarne Skrifter / *idem*, det ere de Skriffter / sem nogen imellem alorid eller oprettis / enten om Bield / Riib / Arff / eller oc andet / hvad det væs

re kand. Saadanne Udskaarne Skrifter / skal være tvende ens stuc-
dende / oc aff en (paa et Papir) skrevet / fraskaanen oc adskilt / enten
Slangvijs eller kanted / saaledis / at de igien kand sammenleggis oc
klendis / at det Papir hafver siddet tilsammen / oc formedelst *Con-
stitut*, Risp eller Forligelsemaal / ere giorde / indgaect oc oprettet /
med Vidne ofvoværendis / som der udi skal næffuis / saa oc sted oc
tid / etc. Hvilcke udskaarne Skrifter / saaledis giorde / hafve me-
get været affhuldne oc brugelige i formere Tider / ja vel endnu / synder-
liae iblant den gemeene Mand / som icke kand læse eller skrive / oc icke
heller hafver Segnetter. etc.

Den Nørste Low siger der om: Hafve de icke Indsegle / da gis-
re de udskaarne Skrifter / oc bare de da Vidne om deris Risp /
om icke Dit nece til / i hvor den Sag skal dømmis / enten for Laug-
mand / eller anden tilbørlig Dommere. *Unde lege K. B. 11. cap. parag.
2. Lege Vocab Forord. supra.*

Udskrifning i Feide tid / skal skee udi Befalningsmandens
egen nærværelse / eller oc deris Fuldmæ. tligis / om de selff / for Lowlig
Forfalds Skyld / icke kunde være til stede. *Recess Christian. 4. lib. 3.
artic. 37.*

Ved / eller Brendevæd / *lignum*. Lat. maa ey aff Riget udskil-
les eller udføris / Men hvo som Brendevæd haffver at selge / den skal
føris til Kiøbs inden Riget / oc ey andensteds. *Recess Christ. 3. art. 64.
parag. 2. Item Constit. Frid. 2. D. 1. H. st. den 5. Junii, Anno 1562.
Alias Væd / o: Pant / pignus Lat. hinc Forvæd idem. Jyd. Low
lib 2. cap. 61. in sext. Requirit. supra Pant / § lib. 3. cap. 56. jur. Sc.
land. lib. 4. cap. 24. § 25. ac hinc Vædomi vel Væthim idem.
Slaan. Low lib. 4. cap. 21. lib. 9. cap. 21. § cap. 14. der kaldis det
oc Væf / etc.*

Vedermaals Ting / er / at medepaa Ting / til Giensvar
eller Giensværelse / naar en kaldis / søgts oc silt etc. *se Jyd Low lib. 2.
cap. 21. § 50.* Men hvoredis mand paa Vedermaals Ting skal
kalde paa sit Risp / spørnd fores vorder. *Item den som Man svar paa*

Bedermaals Ting / der om see *cap. 41. ejusd. lib.* eller de er til **Bedermaals Ting**. *Recess. Christ. 3. art. 14. &c. Nota:*

Om saa kunde hendis / at nogen Mand usforvarendis kom til Ting / oc vaare en der hent aldit / oc dog usformodentlig bleff anklaget oc tiltalt med Retten / da vaare hand icke plictig / strax at svare til saadan Tiltale / Men hafver 3. Dags Respit til først kommende Ting sig at erklære. *Ord. parag. 29. Jyd. Low lib. 2. cap. 52.* om Rastning. Men Tingsvidne belagende / det land udstedis / om Bederparten / eller den det angaar / er til Bedermaale / effter di hand land høre sin Sag / oc svare der imod / saa vijs hannem sinis gæfsligt / etc. *Dict. Recess. Christ. 3. artic. 14. parag. 1. in fine.*

Bederfager / 3: Modstandere / *Adversarius. Lat.* ens Bederpart / eller ret Efftermaals Mand effter død Mand. Der om siger *Jyd. Low lib. 2. cap. 22.* Sværis Mand Fredløs / oc vil hans Bederfager en Bodtage / da fly hand Land inden Dag oc Maanet / Flyer hand en / da hør Kongen at gifve Skilling ofver hannem. etc. *Allegat text. Lege Skilling supra.*

Bederfige / er at iglenkalde / kuldkaste / eller rygge det som tilforne er giort oc samtyckt. *us.* om Fledsføring. *Jyd. Low lib. 1. cap. 32.* som formelder : Hvo som vil fledsføre sig / hand maa det aldrig Bederfige / etc. *Vide Fledsføring supra.*

Bedstor / er Bedkast / *Lignatio. Lat.* dog en mindre end 12. Læs Bed / (om det huggis oc oprellis ulovlige i nogen Skouff) der om *vide jus Seland. lib. 4. cap. 28. jus Eccles. parag. 6.* Skaan. *Low* om Dødsmaal *cap. 14.* derfor hødis 3. Marck *ibidem.* *Lege Vocab. Skouffug.*

Bedtægt udi Byer / *plebiscitum. Lat.* der om siger *Recess. Christ. 3. art. 46.* saaledis : Hvad viide som Almuen legger paa i nogen Bye eller Lorp / om Høngit oc Gierde / Saxhiord / oc andet Byens Nytte oc Laxff / det maa en Grande eller to kuldkaste / men skulle alle holde Viide oc Bedtægt : Hvo som siden bryder / oc en vii holde som andre Grande vedtage / da maa de hannem pantte

for hans vlydelse / oc ep bryde fordi enten Vold / Herverck eller andet. *Lege Blideinfra. Nota.* Vpnderne bør/effter deris Bedtegt / dennem tilbørligen med deris Høst i rette tide af forholde/ paa det Liendetageren sig der med Land vide af rette oc forholde. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 4. art. 47. Lege Liende.*

Vegt / *statera. Lat.* ingen anden Vegt maa brugis i Danmark / end Kiøbenhaffns Vegt / saa hvert Skippund skal holde 20. Lispund / oc hvert Lispund 16. Skaalepund: dog skal inter udi Kroens Jordebøger forandris / men der med holdis som aff Arrilds tid: Hvo der imod gjør / haffve forbrut hois som med anden Vegt blifver udmaalt / oc der foruden straffis som vedbrt. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 11. artic. 1.*

Vdi Norge skal de Vaare som med Skaalepund selais oc forhandlis / være sig Guld / Sølf / oc alt andet / bet. al vengis med Søniste Vegt / oc icke anden. *Norsk Lov K. B. 29. cap. paragr. 3.* Skippund Vegt / holdis ofver alt Landet i Norge / som aff Arrilds tid / nemlig / udi Bahus Lehn / skal et hver Skippund være 20. Lispund / oc udi hver Lispund 16. Skaalepund: Et Wismer pund holder der 16 Skaalepund. *parag. 6. ibid.*

Jagershus Lehn / holdis effter Lonsbterigs Vegt / med Skippund oc Lispunds Vegt lige / *us supra.* Men et Wismer pund er der icke 12. Skaalepund. *parag. 7.*

Vdi Bergenhus Lehn / er et Skippund 8. Boger / udi hver Boger 3. Wismerpund / udi hver Wismerpund ere 12. Skaalepund / oc der effter vengis andre Vaare / saa et stycke Meel skal venge 8. Boger / et stycke Mat skal venge 8. Vaager: En Londe Meel / foruden Træ / skal venge 5. Boger: oc holdis lige saa i Bergen / for Contorens Skold paa Bryggen. *par. 10. s. ibid.*

Vdi Anefylke vengis Landskolden med Lonsbterigs Vegt. *parag. 9.* Vdi Trundhlems Lehn oc i Norlaiben / er et Wismerspund 24. Marck / som ere 12. Skaalpund: En Vaage er 3. Wismerspund / oc 8. Boger er et Skippund. En Vegt Meel er 6. Boger:

En Spand Smør er 3. Pund. Korn oc Mait maalis i Tønder.
Allegat. Lex K. B. 29. cap. par. 19. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. Lege Dijnier.
Item Vocab. Laugmænd. Maal & Tønde/ supra. & Recept Christ. 4.
lib. 3. art. 11.

W:endelige Domme kaldis de / som aff Slutningerne kand
 spais udgang / jaaledis / at den som for Sagen er / ey der effter kand
 komme til sin R. t / oc Dommeren der imod kand gaa der fra / effter
 hans meening. Saadanne W:endeligheder ere forbud: n / oc bestaae
 fornemliken udi effterstefne *Motiver.* (1) uden det anderledis
 kand affbev: siss. (2.) uden det kand hafvis i munde. (3.) uden
 det affbetalis / eller er betalt. (4.) uden det anderledis kand
 (eller skal) forstaais. (5.) indtil det anderledis bev: siss. (6.)
 vidis en nu. (7.) uden hand der om aff Ofverdommeren
 blifver undervist / etc. Saadanne W:endeligheder oc udfly-
 cter / med flere / som brugis eller optændis kand / maa ey udi Dom-
 mene fattis til Landetingsne. *Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 1. Le-*
ge Landsdommer/ isem Laugmænd/ supra.

Venteligt / er formodeligt oc troligt / *credibilis. Lat. ut,* om
 Kone vorder med Barn / oc liæter ey før saadant aabenbarer sig self /
 daer der venteligt / o: troligt / at hun vaar ey voldtagen. See her
 om Jydsk Lov *lib. 2. cap. 17. & lib. 3. cap. 41.* som formelder / at det
 er venteligt / o: formodeligt / at Husbonden med Afve eller List / kand
 komme Hustruen till at skøde sig hvad hand vil / (som dog ey gielder)
 De ere oc somme Qvinder vel saa listige / at de komme oc vel deris
 Mand til at skøde dennem hvad de bedis. *Textu supra allegat. Lege*
supra Vocab. Svig.

Berger / eller Formyndere / *Tutores. Lat.* der om læs Jyd.
 Lov *lib. 1. cap. 7. 8. 28. 29. 30. 31. 39. lib. 2. cap. 18. jus Seland. lib. 1.*
cap. 45. 46. Norsk Lov N. B. 25. cap. A. B. 5. 14. & 15. cap.

Nota: Ingen er nærmere at være Berge for smaa Børn /
 end Fader self / med saa stiel at hand kand være sin egen Berge / oc
 er vederheftig. Jyd. Lov *lib. 1. cap. 7. jur. Seland. lib. 1. cap. 45. 46.*

Staan.

Staan. Low *lib. 3. cap. 13.* Arfoeboꝝ *cap. 6.* End/ er Fader død/ da er Broder næst/ om hand er kommen til Law alder/ (det er 25 Aar) oc vederhefftig. Jyd. Low *lib. 1. c. p. 28.* Er en Broder suldroxen/ da er Oldefader næst. *jur Seland. lib. 1. cap. 45. 46.* Er en Oldefader/ da er Farbroder næst/ er hand en/ da er Morbroder næst. Er ingen aff dem til/ da skal næste Slet/ som ere vederhefftige/ vare Berger/ *quia qui habet spem emolumenti & successiois, debet etiam onus tutelae habere,* det er/ at de som ere næst til at arfoe Børnene/ om de dør er/ ere oc næst til wmagt oc Eventyren at udstaa udi Vergemaaslet/ dog ere Fæderne Frænder nærmere at vare Berger en Modersne/ om de ere vederhefftige/ oc lige nær i Byrd/ oc villevel Berge. End/ vill de ilve Berge/ eller ere en Aldrende/ eller u vederhefftiæ/ da skal Kongen/ (forstaa) Vffrigheden paa steden/ sætte den til Berge som er vederhefftiæ/ oc kand svare til Godt i sin Liid/ fordi Kongen er Berge for alle dem/ der en selff hafve rette Berge: Den maa en vare Berge der herier/ *ut suo loco. Lege Borgemeistere oc Raad supra.*

Jydske Low *lib. 1. cap. 28. item cap 30.* form:der/ at hvilsken som andens Berge skal vare/ hand skal hafve saa meget ved at hette/ som hand tager under sit Vergemaal/ med fuld Eyedom/ paa det om noget edis eller forkomnis aff dets Gods/ som hand er Berge for/ at hand da hafver aff sit eget Gods saa meget iglen at gielde/ oc Skaden at oprette. End/ øder hand meere end hand hafver selff/ da maa hand en Berge være. Hvo som Berge er/ hand skal acte dend Raast: V giift hand hafver for de Børn/ oc hvad der ofver er/ det skal gange Børnene til fremtæff/ dog bør Berge tredie Penge for hans wmag oc befohning/ etc. *Lege supra Vocab. Børn.*

Den Dorffe Low siger/ at Berger skal hafve den fjerde Penge/ aff alt hviss Barnens Gods o: Penge kand forrende/ ofver Barnens Raast oc Klæder/ oc hviss der ofver er/ skal anvendis Barnet til fremtæff/ saa at Børnet faar der gaffn aff/ o: icke Skade. *A. B. 14. cap.* Hvoledis Bergerne hafve at glore Regenskab/ naar Børnet

kommer til sine myndige Aar/*ibidem*. *Lege Vocab. Frænder. Item*
Børn supra.

Nota. Skal vidis/ at Ingen Berge maa tage Bergepenge
 længere/ end til den/ som hand er Berge for/ er 18. Aar gammel/ oc ey
 heller kand bekomme Bergepenge iblant Adelen / sørend alle Be-
 kostninger aff Godsæt gaar / saa oc besværing der paa heng. r / være
 sig Fosterløn/ Kostieniste/ Skat / oc alt andet / som aff Doet bør at
 udredis/ først affkortis/ men i steden nyde Bergerne deris andvendte
 bekostning. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 7. art. 1. parag. 6. Lege Vocab.*
Mindre Arige/ & dict. Recess & lib. cap. 18.

Jus Seland. lib. 1. cap. 46. siger / Er en retfalden Berge effter
 Lowen vederhæftig / da maa hand dog være Berge / om hand kand
 stille nøyactig Boraen oc Løffte for sig/ etc. Men hvad for Personer
 der ey maa være Berger/ det læris Jyd. Low *lib. 1. cap. 30. 31. Item*
jur. Seland. lib. 1. cap. 45. Den Norske Low siger / at den maa icke
 Berge være/ som icke er vederhæftig / uden hand kand stille nøyactig
 Borgen. den som hand er Berge for/ skadisløs. *A. B. 14. cap. parag.*
2. Lege supra Børn.

Berger / skulle kræffve oc opbære Leyervide. Jyd. Low *lib. 1.*
cap. 18.

Den Norske Low siger / at Berger skal hafve for deris Veltg-
 gelse/ som ere under deris Bergemaal/ Laug Ret/ som er en Marc
 Sølf *M. B. 25. cap. vide A. B. 5. cap.*

Berger / maa en selge eller affhænde Børne Jord/ oc en Fader/
 oc ey Moderader/ siden Moder er død. Jydsk Low *lib. 1. cap. 30. pa-*
rag. u/ r. Lege Bergerne parlo i: fr. 2.

Berger / skal Børn hafve effter Faders død/ men leffver Mo-
 der effter/ da maa de Børn ey taais fra hende/ imeden hun sidder ugiffte
 oc u-mandet / oc da nyder Moderen all Nytte oc Affaiff som gaar
 aff Børnenes Gods / dog deris Jord hafver deris rette falden eller
 forordnede Berge i forsvær / saa vel oc indseende / at det andet deris
 Gods ey ødis eller forekommis. Jyd. Low *lib. 1. cap. 29. Sk. ann. Low*
lib.

lib. 3. cap. 15. de officio Tutoris. jur. Seland. lib. 1. cap. 47. Lege Vo. ab. Børn supra.

Berger / maa ey være Doere oc Forderere / thi den maa ey være Berge / der hericr. *Jyd Low lib. 1. cap. 28. & jure Seland. lib. 1. cap. 44. 45. 46. Skaanske Low lib. 3. cap. 13. Item Arffvebog cap. 6.*

Berger / oc Ofver Formyndere / hvorledis de udi Riisbøndernet oc afftattis / saa oc hvor lange de skulle betiene / oc hvorledis de deris Bestilling skulle forestaa / der om *lege Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 3. art. 8. & supra Voc. b. Ofver Formyndere.*

Bergerne / hvorledis de med Gods oc Løbhøre skulle affbetale wmyndige Børns Gield / saa oc hvor vijt aff Jordegodsæt maa affhændis / der om sindis meget smuclt forfattet / udi *Christ. 4. Recept lib. 2. cap. 15. art. 2.* Naar Wmyndiges Gield effter døds Mand / reysse høvere end Godset kand forrente / da skal Bergene lade ald Boesckab oc Løbhøre vurdere / oc sig beslite / at selge det dyrere end vurdere : Kand Gielden icke der med affieggis / da selgts af Jordegodsæt / indtil Gielden saaledis formindskis / at naar de Wmyndiges Uphold / Berzpenge oc anden Omkaastning / Arligen aff Indkomsten udleggis / Gielden da aff Resten kand forrentis : dog maa Bergerne ey selff / eller ved andre / tilforhandle sig noget aff det Børnegods / som de hafve under deris Bergemaal / saa fremt de ey ville staa til rette derfor / som de der med Solg oc underfundighed hafve omgaaet. *Dicte Recept & lib. cap. 17.*

Den Norske Low formelder : At ingen Berge maa lade Børne-Gods eller Penae serkomris uden Dom : Gjør hand det / da ff il hand sætte sit Gods oc Penge i sieden igien / saa meget som Børnet miste. *A. B. 14 c. p. pag. 3. Lege Vocab. Børn supra.* Icke maa Berge antworde anden Mand Børnepenge. Gjør hand det / da maa Børnit / naar det kommer til Lawalder / søge sit hos hviicken hand vil. etc *ibid.*

Berger / idlant Adelen / effter Lowen / eller ret selden Berge /

om h ind er ey vederhefflig oc utientlig / da skulle det hans Kongel. M:pest. underdanigst tilkiende gifvis / oc da forordnis andre / som næst ere der til : De skulle hver Laugberge / oc de Doen effter Kongel. *Recess Registr.* være fortæncet / det sig at paatage / som Lowen oc Reccessen dennem en hver for sig tilholder / med mindre de derfor ville lide oc svare. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 15. art. 5. par. 2.*

Bergerne / skulle haffue for hver Hest udi Kostiensite / udt Fredstid / So *Soecie* Daler / men i Fynde tid / effter Forordn. Doa saa fremt Bergerne oppebær Bergepenge / o: den tredie part aff Indkommen / da skal hand i iige maader holde den tredie part Kostiensite / oc da bekommer hand ey meere end 80. Stette Daler. *Recess Christ. 4. lib. 6. cap. 2. art. 4. par. 1. Lege Wmyndigis Kostiensite.*

Bergerne / skulle saaledis haffve i act / med Løsbæres oc Jordgodsens affhændelse / at udgiffen / saa vel som andet nødvendigt / icke offvergaar Indkomsten / saa romyndige Børn icke der offver wskyldeligen bringis fra deris Arff oc Eye. *Dict. Recess & loco ut supra.*

Bergemaal / *tutela. Lat.* maa ingen betroes / som icke sine fulde 25 Aar endit haffver : Ey heller maa saadanne selge eller affhændes deris Gods / med mindre det skeer aff sine Forældre / eller deris egen Giæld / som aff Meysen / studering / Log eller Hofftiensite er forarsagit / med at betale. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 18. art. 1. Lege Vocab. Riber supra Vide Dorff Lowes A. B. 21. cap. par. 1. & 3. item supra Vocab. Mand.*

Betterveds Bod / er oc kaldis den Bod / som de skulle udgiffve / der ere hos naar Manddrab skeer. *Ord. par. 2. 3. siger / at dee vaar i gammel Dages. Marcß til Franckerne / oc 5. Marcß til Kongen. Jus Seland lib. 6. cap. 5. siger / At de som vaare med i samfund / o: Selskab / skulle bøde 5. Marcß. Recess Christ. 3. art. 23. formelder / at Medfølgere / eller de som ere med / skulle bøde 20. Marcß Penge. Lib. 6. cap. 6. jur. del. 2d. formelder / Om ingen gaar ved / eller binder Døder for Manddrab / da skulle alle de som ere med / oc der vether / bøde fuld Mandbod. End: siger Texten sammesteds / At det er ey ilde / at*

at de bøde megit der ilde hafve giort/ etc. *Vide Christ. 4. Recept lib. 2. cap 10. art. 1.* der staar i lige maader udtryffeligen / at de som ere ved/ eller hos til stede/ naar Manddrab skeer / de skulle enten forhindre Manddrabereren / eller en hver / (om hand undkommer) bøde fuld Mandbod/ som er 30 Currante Daler/ etc. *Lege supra Vocab. 3æ7.*

Veye / *vis. Lat.* der om lige Jyd. *Low lib 1. cap. 56. & jus Se-land. lib. 5. cap 6. Recept Christian. 3. art. 58 & Recept Christ. 4 lib. 2. cap 23.* Til hver By/ bør med Kette 4. Veye at gaae/ oc de der til aff Arrilds tid hafve gaaet / (nemliq Torfvevey/ Kirckvevey oc Tingvevey / Skovvevey oc Strandevevey) oc dennem maa ingen mand forhindre eller affgræve. End/ hvo dennem formæener / eller spilder/ gielde Kongen 3. Marck/ oc giøre Veyen ferdig igien. Di- ver hver Byemærck / skulle de Egermænd der i Veyen boe / Kongens Herstræde giøre. End/ ere der saa meget wære paa Veyen/ enten Moser/ store Aaer/ eller andet sliq/ da skal ald Kirckesogen hielpe til at giøre Broe/ om det er fornøden. End/ er det alt Herrihvev/ da skal alt Herret hielpe til at giøre Broe/ oc holde den siden ved mæct. Ingen mand maa særne Veye meen: eller lække / der til Nisbstæd/ eller Ting/ eller Strande eller Skovs/ er lagt/ etc. *Jydske Low lib. 1. cap. 56. Skaan Low lib 4. cap. 2. 3. 4 & 5. Udelvev skal væ- re 14. Alne bred/ oc Forthe 12. Fajne/ eller oc saa bred som alle Eyerne ville/ ibidem. Vide supra Forthe.*

J Norge skal almindeltlyc Veye være 8. Alne bred / etc. *unde Vocab. Almindina supra. & L. L. B. 40. cap.*

Men hvortledis en hver Bønde tildeelis sin Anpart aff Broer oc Landveye at holde ved lige / saa oc hvortledis de derfor skulle til- talis oc bøde/ om det forsømmis/ der om *vide Recept. Christ. 3. art. 58. Lege Broer supra. Item Vocab. Bonden maa etiam supra.*

Den Norske Low formelder/ At Kongens Dirbudsmand/ skal paa Midtfaste Ting/ tiisige Bønderne/ at giøre Veye færdig/ oc da leggis dennem tid for at giøre Veye færdig. Den første Steffne elc

ter tid er/ fra Sneec gaar aff/ oc til Plow gaar ud. Den anden
Steffne er/ fra Vaaren er forleden/ oc til Hæ slaais. Den
Tredie er/ fra indhøstet er/ oc til Sneec faider. Dit hvis der
bryt er paa Veye eller Broer/ skal i disse Lieder strax giøris ferdig. L.
L. B. 41 cap. *Lege Vocab. Bougrid supra. Hinc:*

Veye-brud/ ere de Vøder som forfalde oc udgifsvis for Veye;
nis ferdia giørellers forsummelse/ oc hvor Kongen tilkommer en
halff Marcé Spiiff for Veyebrud/ da bør den at bøde som Jorden
eyer/ som den ufeldige Vey paa ligger/ men hvis mindre Vøder Kon-
gen tilkommer/ det skal Lensending bøde/ oc være skyldig at giøre de
Veye ter: i ge hand hos boer/ offver hans egen Marcé/ saa langt som
aff Arriids tid været hafver. Men de Veye som løbe offver Almind-
ding Skowe/ skal alle i Herrit boe/ oc hafve Lod i samme Alminding
Skow/ ferdia holde. *Dict. L. L. B. ibid. cap. 42. parag. 3. Alias.*

Veyeroff/ kand siqis/ om nogen røfvis paa farende Veye/
eller oc (effter Textens rette meening) formeentis sin rette Drift eller
Fart/ til Huus eller fra/ hvor om *Vocab. Sætter: Badel/ & cap. 40.
p. r. gr. 4. ibid. allegat. L. L. B. Plura de hac materia vide Vocab.
Veyred.*

Veyfarende-Mand / *viator Lat.* eller Geist/ maa ey senis
eller neetis Græs till sine Nefte/ at de beede paa Lowliqen. *jur Sel. 2.
lib. 4. cap. 5. Jnd. Low lib. 3. c. p. 51. siær 1* Om Veyfarende
Mand/ tager en Kerff eller Neeq Korn/ paa nogens Agg 1/ oc beeder
med paa steden/ da er hand ey Lys/ or en Mansmand derfor/ men ta-
ger hand noget bort/ da kand det deelie effter/ eat. n med Man eller Lys-
vej. *Jnd. Low lib. 3 cap. 47. Vide supra Stub.*

Veyfarende Mand / om hand iadlegger nogne Raaster i
anden Mandes Huus/ eller oc faar anden noget at gienme som er
skulst/ oc den kommer ved / som rette Eyer er/ der om *vide Jydske
Low lib. 2. cap. 96.* End/ om Veyfarende Mand/ der hand ey
klander/ lagde eller lod de Raaste i hans Huus/ eller si f hannem det at
gienme/ da er han: skyldig at vertic sig med 12. Mandes Eed/ at hand

ey er Lyff / oc ey Lyffs Medvidere / oc at hand lagde aldrig Øls-
maal paa de Raaste / dog er hand skyldig / der de Raaste haaffde i Hæns-
de / at være i Løfte oc Vorgen for samme Raaster / til det næste Ting /
oc da næffnis gode Tinghøringe offver at være / at see / at hand ant-
vorde de Raaste fra sig / der hand i Hænde haaffde / oc hand tager ved
der aatte / o; Eyeren / fordi da maa den Mand ey siden siete hannem /
der Raasterne lagde ind at glemme. End kommer hand siden der
Raastene lagde ind at glemme / oc falder paa de Raaste / da skulle de
samme Tinghøringe / der dennem toge ud / autvorde dem ind / igien / oc
de forfølge deris Deele siden som Ket er. *Legesupra Vocab. Raastja-
ge. & text. præallegat.*

Beystred / kaldis / naar nogen wforrettis paa farende Beys /
der om taler Jnd. Lowlib. 2. cap. 76 saaledis : Finder mand anden
paa farende Beys / oc glør hannem wsfør / enten at hand tager hans
Øg fra hannem / eller velter hans Vogn / eller thaader oc hindrer hans
nem / saa hans ey med sine Raaster maa bortkomme / men forlader
dennem der / den der hannem Rante / hvad heller hand førde de Raas-
ter bort / eller lod denne an effter ligge / da er hand Ransmand derfor.
End / kændis hin self ved de Raaste / oc tager dem der effter igien i
hans Hæff som før / da maa hand ey søge hannem med Rans deele /
for det hand haaffver self i Hæff. End om den der Rante / fører hjem
til Huus / enten Hest / eller andre Raaste / der hand Rante / oc den der
Rant vorder / far effter / oc kiender si i hans Gaard / med gode Mands
vidne / enddog at den der Rante / fører enten hjem / eller lader løbe / oc
finder den der aatte / effter de gode Mands Vidne / det viste / at hand
var Rante / da maa hand med Rans deele. *Vide textus præallegat. &
supra Vocab. Ran.*

Wfrj-Mand / ret *propr. è* sagt / er færdere oc wdedske
Mennsker: *isem, Tyfo / Troldsk / Modere / Kofvere / eller oc de /*
som for nogen anden Stielmske Giertinger / ved Low oc Dom ere
feldte oc Lowforvunden / sca deris rette medsfødde Frihed / i hvad for
Stand de kand være kommen aff / Geijilige eller Verdslige / hylsket

da Intet hjælp: dennem i saadan Fald/ uden den høye Dyrigheds syn-
derlige og særdeels benaadning. etc. *Alias sigis improprie Wfrj-*
Mand/den som en er fød aff Adel: hanum maa en alfois Adels frij-
hed / oc Frelse / som Ridere oc Sønne de hafve / uden alt Danmar-
ckis Rigis Raads samtycke / uden nogen forhvar før det saa ærlig
paa Mærcken/at hand er det værd. Handfestin. Frid.2. art.19. Lege
Vocab. F:ij Mand.

Wfrj Mand / eller oc de som en aff Adelere / *ignobilis, homo*
obscuris, alibus, plebejus. Lat. de maa icke lade ofverdrage deris
Lijklister med Leder / Klæde / eller noget distige / eller noget Messing /
Metal / eller fortinnet Beslag der til bruae : dog saa fremt nogen/
aff fornemme / Geistlige eller Borgerlig Stand / beglere deris Rister
med Dvelick at ofverdrage/det tilladis/dog skulle de gifve 30 Encken-
de Daler til Risten / oc maa ingen bruge nogen udffixren eller Bil-
ledsinder / paa deris Lijklister / en heller den med andet end Kirrøg of-
verstruge. *Recess Christ. 4. lib.2. cap.8. artic.7. parag.2. Lege supra*
Vegratvøiser / & Vocab. Nye Paafund etiam supra.

Wfrj Mand / som hafver bekommit Adels Frihed / oc hafver
frijt Gods/naar hand ved Døden affgaar / oc en effterlader sig frelse
Arfvinger / da falder saadant hans Gods en til Kronen / oc en til W-
frjhed / men til hans rette Arfvinger / hvilcke dog en maa beholde det /
men skulle selge det til Adelen for fuld værd / inden Aar oc Dag : dog
var det wfrj Gods hand hafde før end hand bleff frj / det falder til
rette Arfvinger. *Recess Christ. 3. art. 37. & Handfestin. Friderici 2.*
artic. 40

Wfrj Mand / som en aff Adeler / maa en sig be eller pante her
i Riger noget frijt Jerdes Gods. *Recess Christ. 3. art. 38.* End / om no-
gen wfrj Mand / ved Indførsel oc udleg udi sin Gieldts betalning /
hafver været forarsaget / Adels Gods at annamme / den skal være
forpligt / det for sit værd / til Adels Folck igien at affhande / inden Aar
oc Dag. *Recess Christ. 4. lib.2. cap.15. artic.1. parag.5.* De til den
ende / det Aarigen til Landsting / hvor Godset ligger / lade opbiude /
Ind:

Judsørielen der paa forhøerfuit / lade lase oc paastrifve / oc ingen aff Adelen som det vil sigbe / for billig værd udslaac / ey heller Skowene lade forhugge / saa fremt det ey i Gudsens værd / billigen skal affkorfis. *Recess Christ. 4. lib. 6. cap. 2. artic. 3.* Dog skulle de først haffve Kongens oc Rigenes Raads Døm der paa / oc siden selge oc forholde sig der effter. *Rigenes Ret / ars. 52.*

Wfri Mand / som uden Bue eller Birek boende er / befindis den at være Gield skuldig indtil Bue eller Birek boende / oc icke til rette Tid oc Termin fornøyer oc affbetaler / oc antreffis siden i Bue eller Bireket / da maa hand ved Fogden eller tvende Dannemand forbiudis / sig aff Buen at begifve / førend hand betaler det hand er skuldig / (med mindre hand er did kommen i Kongens eller Herstæbens særdelis ærinde) Bireke *Ret art. 13.* End undviger hand saadan Forbud oc Arrest / da maa hand derfor med Vold forfølgis / oc da plictilg / med Hofvitjagen oc anden *interesse*, sine Voldsbøder at udlegge / *artic. 14.*

Wfri mands Gods / som findis i Kjøbstæd eller Birek / maa illge maader besættis oc *arrestis* for Gield / oc ey udsiedis eller udtægis / førend Egermanden betaler saa vist lowlige Gield som hand skuldiger / under Straff som forbemelt. *artic 15. ibid. Lege Arrest supra.*

Wfri Mand / som ey er aff Adel / eller uden Birek boende / som befindis med Volds gierning i Bue eller Birek / oc med sercke Gierning anholdis / hand skal strax sine Bøder der nedersætte / eller stille Borgen / eller oc borge for sig self. *Bireke Ret artic. 19.*

Wfri Mand / som ey er aff Adel / maa ey udeske nogen med Pistoller at ficte / maa ey heller ficte udi saadan Gevehr / hvad heller hand fordrer eller fordris / blifver hand liggende / da maa hand ey begrafvis i Christen Jord / blifver hand ved Liffet / da miste sin Hals / hvad heller hand gjør Skade eller ey : Dog ingen formeent / som uforvarendis ofverfaldis / hand jo / sit Liff med at forsvare / maa bruge hvit Gevehr hand mæctig er. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 10. art. 2. Vide supra Adelen.*

M m m m m

Wfr:

Wfôrme / *concitare turbas. Lat. Vel inquietare, injuria laceffere. et/ at forurette nogen/ ut, at ofverfalde/ oc flaa anden /eller oc giøre hannem Ofverlast/ Fortræd oc Skade. ut Jyd. Low lib. 2. cap. 76. Skaan. Low lib. 2. cap. 20. Constit. Christ. 4. Dat. 1590. siger / at ingen maa wfôrme nogen / men holde Fred paa Landsting. Lege Bepfred paulo supra Nota:*

Ingen maa wfôrme Skibbrudne Folt. *Vide Recept Christ. 3. art. 37. & supra Vocab. Stigross.* End / wfôrmer / slaer eller saarglor nogen med Raad Raad udi hans egen Hus/eller oc med utilbørlige Ord ofverfalder / da bøde dobbelt Bøder imod Bonden oc Kongen. End / dræbis nogen saaledis / da være den Fredløs som dræbte. End/ saar den Skade/ som wfôrmede Bonden i hans egen Hus/da hafve Skade for Hiemgiæld. *Norst Low M. B. 16. cap. par. 9. ult. Det 18. cap. ibidem siger / At den sig veræde / bøde hvercken Bonden eller Kongen / hvad heller hji / som wfôrmede / fick Saar eller Meen. End/dæer hand/som wfôrmede / aff den Skade/ da behelde hji sin Fred/ oc være udi Kongens Minde/ effter Sagens leplighed. Dict. cap. & par. 2.*

Wgild / det er æreløs / *in Legibus Erici, art. 1.* Om nogen vorder dræbt / som er med i fær oc følge at giøre Aaraad oc Ord bøde maal/ hand være wgild / oc bød is ey for hannem / enten til Kongen/ eller nogen anden. *Text. allegat. vide Gaards Ret art. 24.* Om den som til Hofve bortdabler sin Hest/ Vaaben eller Berie/være wgild / *lege Dobbet.* End de som ride Fehlemarcket / eller fare med saadan Daarstab / skal være wgild / *ut suo loco, & Dict. Gaards Ret/ artic. 24.*

Wgierning / *Maleficium. Lat.* om nogen giør / til Hofve eller i Gaarden / oc vorder ey greben med ferste Gjerninger / da skal næffnis 6. Mænd aff Gaarden / oc hvad de giøre / det stande / hvad heller det aielder om Tre/Lijff/Lemmer/eller andet. *Gaards Ret art. 22. Hinc:*

Wgiernings-Mand / kaldisten / udi den Sielandste Low/ som

som for *Lysoerj / Mord / Drab / eller anden Wgierning /* er undvig/ enddog hand ey derfor er seldt med *Lowen*. End/ finder mand saadanne / enten paa *Bye* eller i *Bye* / da maa de icke strax fengslis/ men skal biudis til *Borgen / første / anden oc tredje Bye /* kand hand faae *Borgen /* da skal hand søgis med *Lowen*. End/ fanger hand ey nøyactig *Borgen /* da maa hand paaleggis *Lagehegt / 3: Lowlig fengsel /* oc siden først til *Lings*. etc. *Vide Dict. jur. Seland. lib. 2. cap. 25. Item Jyd. Low lib. 2. cap. 106.* som oc her med ofver eens stemmer. *Lege Borgen supra.*

Den *Norske Low* forbiuder/ at ingen maa kræve *Bod* for *Wgiernings-Mand*. End/ understaar sig nogen der til/ enten at hefne *Wgiernings-Mands Drab /* eller oc at kræve *Bod* derfor/ da ere de *fredløse /* oc hafve forgiort alt hvis de hafve/ løst oc fast. *Faae de oc Skade* der ofver / hafve de det for *Hlemgield /* oc ligge paa deris *Bercke* : Oc de som dem self/ deris *Gods / Hustru* oc *Slectinge /* for saadanne *Wgiernings-Mand* verge oc beskærme/ nyde deris *Fred*. *M. H. B. 2. cap. par. 15. Lege Vocab. Wbodemaal supra.*

Whiemmelt / in iussu sine auct ore. Lat. er oc kaldis alt det/ som mand er ulowlig tilkommen / *ut,* at selge *whiemmelt Jord /* er at selge det som mand icke har lowlig *Adkomst* til / derfor bødis 3. *Marck*. *Skaan. Low lib. 4. cap. 15. & 18. Jydsk Low lib. 1. cap. 41. 42. & 43. & lib. 3. cap. 44.* Om *Bonden* taal at *Hustruen* skøder noget bori/ det er *whiemmelt /* derfor bødis 3. *Marck /* oc hendis *Arfvinger* paa *klager* etc. *Lege Jord supra.*

Vicarie-Gods / Beneficarius. Lat. som nogen hafver haft i *Forlehning* her i *Riget /* oc de ved *Døden* affgaar/ da maa hver *Klædermands Mand* oc *Adel /* komme til det *Gods* igten / som de med nøyactig *Bress* oc *Segel* brøffe kunde / at de ere rette *Arfvinge* til. *Handiessn. Frid. 2. art 35. Lege supra Vocab Leh.*

Wjessnit / inaequaliter. Lat. sigis / om noogen er brøffholden paa sin *Jord i Marcken /* da sigis hand at være *wjessnit* : *Bogteret*
 M m m m m ij hand

hand Jeffnit aff sin Medeyere / oc tilstedis hannem. Jydské Low
lib. 1. cap. 10. *Vide supra Raad & Nabod in principio.*

Viide / er selffgiort eller samtyckt Low. *Aliàs*, Skraaeller
Bedtægt i Byer / paa Pengis eller Kornis Bøder oc Straff / som
Bønderne paalegge oc oprette imellem dennem selff / naar de legge de-
ris Marcker i Heynet / paa det de kand hafve Eng oc Korn i Fred / etc.
situm, convencio, vel Compactum Latine. Hvilcke Pengis Bøder
eller Viide opræfvis / effter Naboelig vilkor / hos den som brødige
findis / oc siden anvendis til den gemeene Rands Gaffa oc Bette / ef-
ter deris bevillgede Bedtægt. Jyd. Low lib 3. cap. 56. & 57. & Re-
cess Christ. 3. art. 46. *Recess Christ 4. lib. 2. cap. 27. art. 2.* formelder /
at saadan Viide / skal anvendis til Byens nødtørfflige Gierder oc
Grøffter / etc. *Vide Vilkor / paulo infra.*

Viiff / detord findis i den Sielandste Lows 1. Boggs 39.
cap. oc bemercker saa meget som Ophold / Røste oc Baretect. *ut*, om
Fledsprings Viiff / : den som tager Fledspring / hand skal hafve li-
ge saadan ophold / med Mad oc Dricke / som hand hafver selff ved sit
 eget Bord / etc. *Text. præallegat. & supra Fledspring. Item Vocab.*
Skammer.

Viigliusnings Vidne / kaldis de Vidnisbyrd / som inden
Tinge kand vidne / at Drabsmanden aabenbaret oc kundgiorde for
dennem / hvad Drab oc Bane hand hafver giort oc begangit paa no-
gen. *Ut*, i Viig i Norge / naar saa hendis / at nogen der / aff vilcke /
kommer for Skade at drabe anden / da skal hand liuse det / ferend
hand renser tre Gaarde forby : Givr hand det icke / da er hand Mor-
der / oc hafve forbrut Fæ oc Fred. End / kommer paa første Ting /
haade Viigliusnings Vidne / oc Vidne effter den Dødis Ord / da
stande den Dødis Bekjendelse for sulde / oc icke det som den sagde / der
Draben kiendis / oc da er hand icke Morder / men blifver Fredløs :
Men kommer icke Vidne effter den Dødis Ord / men alleene Viig-
liusnings vidne / da stande de for sulde / om de ere Lowfaste. *M. H.*
B. 10. cap. parag. 2. 3. Hvorledis den Dødis Arffvinger skal siden se-

ge Banemanden/oc 12 Lowfaste Mænd skal sværge i Sagen/det findes *Dist. loc. Vide Vocab. Lemlest supra.*

Viin / *Vinum. Lat.* eller Viinhandling belagende / da maa ingen som handler med Rinsst-Viin / indlegge eller udtappe Franck eller Spanst-Viin / enten det er i een eller atskillige Kielder. & *contra.* Hvo der med befindis / hafve forbrut til Kongen oc Dyen / alt hvist Viin de hafve med at fare. *Recess Christ. 1. 4. lib. 2. cap. 3. art. 11.*

Viin / eller anden Driick / som til Skibs blifver forlecket eller fordærvet / foruden Skipperen eller hans Følckis for sømmeise / oc naar Skibet kommer djd som det skal losses / oc klapper Kjøbmanden trende gange paa Fadet / oc befaler at udhødze / da gifve Skipperen sin fulde Fragt / eller oc lade Skipperen beholde samme Fad for Fragt. *Se Act cap. 39. Lege Vocab. Garnering supra.*

W ildstet / eller wstært / sigis naar en haffver noget i Haffd / som ey er paastært / saa længe mand det enet haffver. Skaan. *Low lib. 3. cap. 9. lib. 4. cap. 13. & 17.* kaldis det w ilt oc w spildt / 3: wpaastært. *Li. 15.* naar en tier / oc ey i tide klager paa det hannem burde med rette / det kaldis oc w ildstet oc wstært / oc kand det imod en selff *allegaris juxta Regul. Scienti & non contradicenti, quasi volenti, non fit injuria. Vide Jyd. Low lib. 2. cap. 72. Jus Seland. lib. 4. cap. 37.*

Wilkaar / *Status. Lat.* kaldis Viide eller Vedtægt / i Byer. Hvad saadan Wilkaar / (som den gemene Mand paalegger / til Byens oc meenige Mands Gavn oc beste) sig belanger / det maa en eller to ey nekte eller kuldkafe / men en hver skal holde Byens Viide oc Vedtægt / eller oc pandtis. *Recess Christ. 3. art. 46. Jyd. Low lib. 3. cap. 56. Lege supra Viide.*

Wilkaar / eller Vedtægt / gaar undertiden for Rette / *juxta Reg. cuiuslibet licitum est juri pro se introducto renunciare, ut Jyd. Low lib. 3. cap. 42.* At dersom en sig selff forpligter imod Lowen / da bør hand dog at holde det / som Texten siger om Kaastebods Sed. Thi

hvo ulow fester/hand skal ulow vidne/ *vide Blow*. Dog skal her
actis/ at icke hvet *renunciatio* med Loven maapassere, men allene
in arbitratibus, d: de Sager som Loven vilkaarlig holder/ oc en hver
 staae frijt at giøre eller lade/ *ut in casu* Kaastebods Eed/ etc. oc icke *in*
prohibitoris, d: de Sager udtrykkelig udi Loven forbiendis. Saa
 maa Mindre Narige ey *renunciare* dertis Ret udi Heften oc Løffels-
 ser/ eller nogen med ulovlige *Exceptionibus* Lands Loven eller Kon-
 gel. May. Forordn. *caffere. Lege* Lands Low *supra*. & *Recess* Christ.
 4. lib. 2. cap 18. par. 23. & 15. art. 7. *Aliàs*:

Wilkaar Pant / *commissio ex commissio*. Lat. sigis iblant
 gemeene/ om det Gode oc Vaare/ som Guld/ Sølf/ Raaber/ Lin/
 Klæder/ eller oc andet Boestab/ saa vjst nogen til Pant oc forsikring
 kand leveris i Hænde/ (uden Bress/ forskrifning eller Lingsvidne)
 for sine udlaante Penge/ igien til en vissæ tid at indløsis/ som da skeer
 med Forord oc Wilkaar/ at dersom den udlovvede oc bedagede *Ter-*
min icke hoidis oc eiffertommis/ da beholder Panthafvende/ det han-
 nem er i Hænde leveret oc pantsæt/ som er suld Rjæb/ uden ydere
 Paatale/ i hvad det kand være værdt: Da enddog saadant er ingen
 Low/en heller lowlig eller forsvartia *process*, saaledis uden siid veder-
 lag/ a: bemæ: t: æe sig sin Næstis Gode/ skeer det dog tiit oc offt/ dis
 vær/ at Nøden sigt/ for den Betrangte udfrætver/ effer det gamle
 Dr. sp. c/ at Trangen selger oc Bonden seer paa/ etc. Men
 hvo le is rettelig mid Pant skulle omgaais/ det hafver den gunstige
 Løser aff oven antegneve *Vocab. Pant*/ udsøriligen at fornemme.
 Ydermeere *lege caution supra*.

Winde/ Testis, *latine*. kaldis den som for Low oc Retvidner/
 d: udviser sin Sandhed/ oc det med Eed bekræjter. Vidne/ kunde
 til en Sags beskjæffelse icke være ferre end 2 Mænd/ (erhos vaare)
 etc som formeit is *in text*. Jyd. Low lib. 2. cap. 24. & *in xta* Christi
d. Etum M. 11b. 18. cap. v. 16. In ore duorum vel trium te nium confi-
lit omnis v. ritus Et Vidne er intet Vidne/ i den 4. Rose Boas
 37. Cap. v. 30. Men effer 2. eller 3. Mænds Vidne skal den Styl-
 dige

diage ds/ oc icke effter en Munds Vidne / i den 5. Mose Bog 17. Cap. v. 6, 7. & Cap. 19. v. 15. I den 1. Skrivelse til Timothy i det 5. Cap. v. 19. Den som :y vil vidne/ m:n necer Sandhed/ hand er skyldig i M:ligiengen/ i den 3. Mose Bog 5. Cap. v. 1.

Den Norske Low faer / At en Mands Vidne er som inaen Vidne / oc to Mands Vidne er saa god som 10. Mands Vidne/ undtagen der søis bedre Vidnisbyrd imod/ dog maa ingen Vidnisbyrd/ som gælder paa nogen M:nds Ere/ Liff eller Guds/ tagis eller gifols beskerfolt / uden den det paagielder/ er der imod stejnt oc kaldet / eller er ocsaa selff til Vedermaals Ting nærværendis til stede. *Dikt. lege Ting. B. 4. cap. par. 1. Vide Recept. Christ. 3. art. 14. & supra Vocab. Tingsvidne.*

Vinde / eller at Vidne / kaldis udi Lowen (1.) at giøre eller at skyldis giøre en Eed / som det 42. cap. jur. Cimbr. lib. 3. om Kaastebods Eed formelder / at alle Kaastebods Eeder som fæstis til Ting/ skulle oc vidnis/ : giøre til Ting. (2.) Personlig inden Ting ved Eed at udsige sin Sandhed/ til en Sags bekræftelse/ oc Rettens bestyrelse : hvicet bestaar fornembligen udi 4. effterfølgende stycker / om saadanne Vidne effter Lowen skal effterfølgis oc nyactig kiendis. (1.) Ærlighed oc Oprigtighed. (2.) Lowlia Kald oc Varsel (3.) Egentlig videnskab. (4.) Sandhed. Som til Exempel.

(1) Den som inden Ting skal vidne/ oc udi noget Sag hør at staa til troende/ hand skal v:re ærlig/ oc hafve et oprigtigt Maffn oc Mycte/ thi udediste Mand/ eller andre som Lowforvunden ere/ maa ey staa til troende/ i hvad de ville sige eller vidne paa nogen. *Christ. 3. Recept. art. c. 18.*

2. Skal hand vare Lowlig steffint oc kaldet / for hans Sandheds Vidnisbyrd at udsige/ oc den eller de til lige maader stejnt der imod/ som saadanne Vidne paagielder/ (med mindre de staae self til Vedermaals) thi Tingsvione uden lowlig Kald oc Varsel / duer icke. *Dikt. Recept. art. 14.*

(3.) Skal hand hafve egentlig Videnkab/ om det hand skal
bæ

bære vidne om / oc saaledis / at hand haffver det self seet oc hørt / oc været hos til stede / oc icke vidne effter en andens Ord oc Mund / eller hvad en anden haffver sagt for hannem. Hvor om see Tyd. Lovs 2. Bog 94. Cap.

(4.) Da bestaar alle Vidne eller Vidnisbyrd udi den rette bare oc uforfalskede Sandhed / thi Sandhed skal være rigere oc kiere end Løven. *Dikt. lege & lib. cap. 7.* Oc ingen Løve saa god at følge som Sandhed. etc.

Men hvo udi saa maader sin Sandhed sparer / oc icke vidner sandruelig / hand straffis effter *Christian. 3. Recept art. 16.* saa vel som den hannem fører. Forordn. *Christ. 4. Dat. Koldingh. den 14. Augusti, 1592.* om hand vidner Løgen / etc. *Require Vidnisfører pando infra.* Thi det er lige saa stoer Synd / at spare sin Sandhed til Sagers bestyrkelse / som det er Synd / at vidne Løgen. etc.

Den Norske Lov formelder : Kand nogen Vidnisbyrd icke self komme til stede oc vidne / da maa to Myndige Mand bære deris Vidnisbyrd / som haffve hørt dens beklendelse der om / da er det lige saa fuldt som den var self til stede / (forstaa udi Gield sag) *K. B. 2. cap.* Men hvo icke vil være Vidne / naar hand der til er Lovlig tiltræffd / skal bøde). *Marck Sølf. Ting. B. 4. cap. par. 27. 7. Lege Vocab. Dverhøria supra.*

Vidner / som skulle vidne for Ting oc Dom / de skulle opløffe tre Fingre / som er Tømmelfingeren / Pegefingeren / oc den mellemste Finger / paa den høyre Haand / (de andre to Fingre lukes oc bøyes udi Haanden) oc sige saa / at hand vil vidne oc sige Sandhed i den Sag / saa vijt hannem vitterligt er / saa sant hjælpe hannem Gud oc hans hellige Ord. Overmeere hvad saadan opracte Fingres Eed betyder / oc hvor forsærlig den er / det findis udtryffeligen udi en falf Eeds forklaring / udgivet Anno 1605 hvilkken Eed alle Dommere bør at oplæse for Vidnisbyrdene / spændende vidne / med des tilhörige Formaning / effter *Christian. 3. Recept 16. art. Lege Dommere supra.*

Den

Den Dorſke Low formelder / at hvo ſom i nogen Sag ſkal vidne / da ſkal Dommeren legge ham Fed for / ſin Sandhed udi den Sag at vidne / da er hand pflictig at vidne ved ſin Fed / alt hvad hannem der om vitterligt er / eller oc ſvørge at hand veed der intet off: *Deudi Eden ſel noſſu afves / at hand vil vidne effter ſin Samvittighed / det ſandte hand hafver ſeet oc hørt. End / vil hand icke vidne dære / naar hand off Sagsſaeren ſultæſvis / bøde Kongen 3. march Selſ / paa det ingen ſkal miſte ſin Ret. K. B. 12. cap. text. alleg. 11.* De naar Vidner i ſaa maader ere førde / ſiden maa Laugmændene / eller Doms mændene / dømme / om dem ſuunis hans Vidne er ret. *ibid. vide Voc. b. Landsdommer ſupra. & Recept Chriſt. 3. art. 15. Item Frid. 2. Recept art. 4.* Men tvile Laugrettismand eller Domsmand paa Vidnerne / da maa de indſættis for Laugmanden. *L. L. B. 22. cap.*

Vinde ſkal en hver til ſit Berne: Ting / oc ey til Landſting / med mindre hand ey effter Indſteffningen vil vidne hans Sandhed til Hiem: Ting / eller oc det er arrørige eller Liſs Sager angaaende / eller Landsdommerne befinde det nødi at / at Vidnet udiegen Perſon til Landſting ſkal forhøris. *Recept Chriſt. 4. lib. 2. cap. 6. art. 23. Lege Voc. b. Overhørig ſupra. Vide Dorſke Low A. B. 16. cap.*

Vinde / forſtaa Tingvinde / ſom for Ret oc Dom paa ſteden ſteer / vidnis oc ſtedis beſkrevet / det er viſſere oc faſtere at effterfølge / end Vidnisbyrd / ſom kand ſkriftligt i Rette leggis. *ut in Gloſſa cap. 38. Jyd. Low lib. 1. Testibus & non testimoniis credendum est, niſi fuerint suspecti, & ſupra Tingvidne.*

Den Dorſke Low forbinder Laugmanden / ſaa vel ſom Laugrettis Mændene / at dømme effter nogen bevijning / ſom icke ere tægne til Ting / oc der vundt oc beſeglet er / ſom vedbør: Thi alt hvois bevijning i ſaa maader ſkriftlig kand i Rette leggis / ſom vidner / det kan er Lowen Vanckebrevet / ſom icke bør for Vidne at actis eller eſterſetis. *Dict. lege Ting. B. 4. cap.*

Vinde under Waſt oc Waand / oc Kongens Ret. Jyd. Low
 D n n n n lib.

lib. 2. cap. 93. Slaan. Low *lib. 7. cap. 8.* det er / Vidne fand besj den Beskjyldte fra sit Fængsel oc Baand / saa hand løß gifvis oc rinder / det er / kommer paa sin frj God / saa hand maa være hvor hand vil / lige som Strømmen rinder frj hvor den hafver sin Gang / etc. Men paa dette sted forstaais det ord Vidne / som Himmel oc Tilstand. *pete Allegat. text.*

Vinder / Vrefve eller Sevjs at søre / om nogen paaskiuder / det bør ingen at nectis / saa vlijt hand fand vide at søre sig til Befrielse / dog bør hand effter *Christ. 3. Recept 15. art.* at naffingifve hvad Vidner hand paaskiuder / som hand oc til en forsagd Dag bør at *proaucere*, maa ey heller n xffne eller paaskiude tiere end en gang / *ibi-aem.* Men udi Liiffis eller Kris Sager ansees det anderledis / tht ingen bør med Ketten at ofverjis eller forurettis / *ut supra.*

Vinde eller Vidnißbyrd / der om *lege Jyd. Low lib. 1. cap. 3. in Glossa.* Om Kone siger sig at være med Barn / effter Mandens Død / hvorledis det skal forfaris / oc bevijis / saa oc udi hvad Fald Vinder besikunde vidne / *ibi-aem.*

Vinder / hvor til de behøvis / eller hvor til mand skal Vidne hafve / der om *lege Jyd. Low lib. 2. cap. 94. ut:* til beredde Klæder / til Naaben / til Hest oc Nød / oc til andet Fæ / oc til alt det der særlige Mercke hafver paa sig / der skal mand Vidne til hafve. *Legesupra Vocab. Leykißsvidne. Jus Seland. lib 5. cap. 17.* siger / At den Mand som kløber saadant Vidnißløß / 3: uden got Solckis ofverværelse / hand hafver tabt sit Værd / oc der til bøde Kongen 3. Mark. *Viae Slaan. Low lib. 7. cap 8.*

Alias, sex Mænd skulle vidne om Hervercke / at saaledis er brut oc vedgiort / at derfor maa deelis Hervercke. *ut in text.* Jyd. *Low lib. 2. cap 34 & supra Hervercke.*

Vinder den Mand paa Tinge / udi Low eller Tingis vidne / som er deelt oc Lowsegt / eller i andre maader feld til sine 3. Mark / de som vidne effter hannem i den Sag / ere alle felde / enddog baade hand oc de vandt Sandhed / men vidner hand sidst / da felder hand

ey uden sig self. *Recess Christ. 3. artic. 17. Lege supra Wdediffe Mand.*

Vinde imod Vidne / udi en Sag / de stande / som aff Landsdommer kiendis sandrue oc retvijsste. *Recess Christ. 3. art. 15. & Recept Frid. 2. art. 4. & supra Lingsvidne / item Landsdommer etiam supra. Vide Norff Low K. B. 12. cap. in fine.*

Vinder skal Tysven hafve / at udlegge de Kaaster med / som hand er tilfuld med Skøde / om hand ey skal bøde. *Jyd. Low lib. 2. cap. 91. & 90.*

Vinder / som for Ketten indførte / oc fremstillis at vidne i nogen Sag / de kand necis strax paa steden / om de ey vidne Sandhed / dog maa ey necis ved Fed / uden Feden aff Dommeren blifver paalagt. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 6. art. 20.* Saadanne vsandrue Vidnißhyrd kunde lettelligen effter bedre Beviß *cafferis*, eller underkiendis / Men er Sagen tildraget for en jiddende Ret / oc der effter findis Lingsvidne ubsted / da kand ingen Fed gielde eller giortis der imod / thi Lingsvidne er saa sterck / at der imod ma i ingen Low rifsels. *Jyd. Low lib. 1. cap 37. Plura supra vide Lingsvidne.*

Den Norffe Low *specificerer* eller 5. slags Vidner / som ingen gienfælske skal imod komme / om de ere stielrige oc Lowfaste. (1.) De som vidne om Steffning / at hafve kaldt en hjemme til sit Hus at møde til Linge / forstaa Kaldsmænd oc Steffningsmænd. (2.) De som vidne at hafve hørt nogen losvt hver anden paa Linge / at ville møde hver andre for Ketten. (3.) Ere de Vidne som mand ere tilkrafvode at bære. (4.) Ere de Vidne / som mand med Low nedsdis til at bære / paa sin egen veane / eller effter en andens Ord. (5.) Besstælske Vidne / oc de som vidne om Forord udi Gifftermaals handel oc Samfæde / *Lings. W. 4 cap. paragr. 2. 3 4. 5 & 6. Hinc.*

Vindes: spører / kaldis den som spører Vidne / enten de vidne sant eller usant. Men om nogen befindis / som kløber anden til at vidne Lægen / eller anden uærlig Gierning at gære / de skulle straffis paa deris Boeslod / oc actis icke bedre / end de som Gierningen giort

hafve/etc. Obnebress *Christ. 4. D. 1. Koldingh den 14. August. 1590.*
Vide Receß Christ. 4. lib. 3. art. 15. Der foruden/den som vidner Løgn/
 skal miste 2. Fingre / oc hans Boeslod til hans Herffab / maa oc al-
 drig faa oprejsning. *Receß Christ. 3. art. 16.* Ydermeere las Mose 5.
 Bog 19. Cap. v. 16. 17. 18. 19. Falske Vidners ævige Straff
 findis udi en falsk Eeds udtydning / gemeentlig udi de Jydske Lovbø-
 ger indbunden / udgifvet 1605. *Vide Salom. Ordsprock 30. Cap.*
v. 5. & 9. Item Vocab. Lingkvodne / & Skrifver supra.

Den Norske Lov siger / At den som Vidne kræver/eller behoff
 hafver / skal faa sine Vidne saa meget aff sit Gods / saa hand kand
 hafve fylleste fer all sin kosinet / oc skunde tabelle / effter gode Mands
 Dom: forstaa / de bør at holdis uden Skade / for deris sinckelse oc Læ-
 ring *Ling. B. 4. cap. parag. 7.*

Bindetackel / *ducharifunes. Lat.* er det Tawl som Gods
 ophises udi Skibet med / som ellers kaldis Karnat / om det brester / oc
 Godset kommer til Skade / oc Skipperen er tilforne adspurt aff
 Vaadsmændene / om Tackelet er sterck / uoc / oc siger hand ja / da
 svare Skipperen til Skaden / Man blifver hand ey adspurt / eller oc
 Godset slipper aff Tackelet / då betale Vaadsmændene Skaden.
Søetret artic. 54.

Virtings-penge / 3: Brørede penge. *in textu veteri Jyd.*
Low lib. 1. cap. 30. kaldis det fuld Burdering / eller *estimation*, eller oc
 fuld værd paa Gods. etc. *Jus Seland. lib. 1. cap. 11.* siger / At hvor saas
 den *estimation* eller Burdering er skeed / der bekommis ey vjdere end
 effter Burderingen / hvad heller Godset eller Boet fordris eller for-
 ringis. *Vide codem lib. cap. 40 & 47. ibid.* om Vørnegeds. *Item lib.*
5. cap. 4. & lib. 6. cap. 17. in textu finali om Arff/etc.

Viffen / *pignoratio. Lat.* er forvaring eller Pant / hvor om
 Jyd. *Low lib. 1. cap. 25.* siger : Om den Mand døer / som hafver sat
 alt hans Gods til Viffen for hans Gield / enten Clostermænd eller
 andre: Kendis hans rette Arvinge ved hans Arffve paa 30. Dag/
 da gielde ald den Gield der kræffvis / (forstaa Lowlige.) End / kiendis
 de

de cy ved Afs/da gielde hyn Gaarden der Godsset haffver taget til vif-
fen/saa vijft det kand tilstrecke. *allegat. text. & supra Vocab. Gield*
& Pant.

Witz eller Vid / *idem. Intellectus. Lat.* er Forstand / *ut*, om
Børn som ere kommen til Vid / det er / til fuld Alder oc Forstand/
hvor om see *ius Seland. lib. 1. c. p. 22. Hinc Vidder / v: vittig / ibid.*
cap. 43. cuius contrarium vsniider / det er kaabelig eller vankundig.
Eodem lib. & cap. ut supra.

Witterlig Gods/ kaldis i den Norffe Low/ laant Gods/ *ut*
suo loco. Nota: Det kaldis Witterlig Gods/ alt det mand hafver
Vidne paa/ saa oc alt det en tiids mmis/ oc om Laugmanden siæer no-
gen til/at gifve anden Pending med low'ig Dom/det er alt Witter-
lig Gods. *K. B. 19. cap. Lege Vocab. Euan supra.*

Wlfve / *Lupi. Lat.* maa en hver/ baade srij oc vsrij Personer/
saa oc ødelegge/hvor de betr. vds kand. *Recess Christ 3. art. 68. End/*
hvo saadanne vilde Diur opføder / eller i Hæffv haffver / de skal bøde
fulde Bøder for hvad de bryde. Jyd. Low lib. 2. cap. 30. Vide For
supra. Item Norff Low L. L. B. 56. cap. & supra Vidne. Hinc:

Wlfve-stufver / ere de Graffver oc Grøffter / som gæris at
fange Wlfve i : Om saadanne Wlfve-stufver/Restve Gaarder
eller Diure Graffver / lige øde i 10. Aar / da bygge dem hvem der vli/
oc beholde dem/imeden hand holder dem ved lige. *Derst Low L. L. B.*
60. cap. Lege Vocab. Diure Gaarde supra.

Wliud / vaa Linge/ *turbatio. Lat.* Hvo det gæir / bøde til
Dommeren 3. March/ oc Herskabet 3. March. *Recess Christian 3.*
art. 10. Lege supra Lingsfred.

Wlotv / *injuria. Lat.* er / hvad som imod Lowen festis eller
udloffvis. *Jyd. Low lib 3. cap 42. Hvo Wlotv fester/hand skal w-*
lotv vinde. Skaan. Low lib. 3. cap. 22. siger : Den som wlotwlige
svarer for nogen/hand skal wlotwlige oppeholde. etc.

Wmage/ er et Norff Ord : Wmage er den Person/ som er
vansittig eller wmyndig/ saa den endelligen er for aarsaget/ under an-

dre deris Bergemaal / Forsvar oc Tilsiun / enten form edelst Alderdom Fattigdom oc Bantsørel / eller oc formedelst Bantkundigheds skio / oc er hart ad lige som Fledføring i Danmarck / alleene at Fledføring forstaaes ved gamle Folk / men Wmage Land forstaaes om be 140 Parter / baade gamle oc Unge / som behøve Berger oc Skrivere / efterdi Wmage skal være iblant Franderne oc Slecten i Norge / lige som Fledføring i Danmarck. etc.

Norff Lov formelder: Døer Bonden eller Qvinden / da skal deris Wmage fare til dennem / som de Dødis Arvoinge ere. *A. B. 3. cap. parag. 6.* End / saa skal Skiftis Wmage oc andre gamle vansære Folk / saa vel Karle som Qvinder / imellem deris Slect oc Arffvinger / lige som anden deris tilstaaendis eller bortskyldige Giæld skiftis. *Eodem lib. & cap. 14. parag. 2.*

Wmage skal skiftis som fellig er lagt til / 20. Haffver Wmage halff Marck Boel Jord / da bør der at gaa Indstøde Dre aff / det er / fuld Rente / *ibid. parag. 4.* End / hafver Wmage saa meget Gods / at der aff land gaa 4. Marck til Indkomst / da faar Frander teke meere for hans Kaast / oc skulle Faderne Slect tage Faderne / oc Moderne Moderne. *Dict. A. B. 15. cap. parag. 1. 2.*

End / lader nogen sin Wmage gaa Huse imellem / da skal hand gifve Kongen 6. Dre Sølf / thi en hver skal forvare sin Wmage. *ibid. parag. ult.* Ingen kand regnis for Wmage / naar hand er 20. Aar / oc da annammer hand selff sit Gods at forestaa. *A. B. 20. oc 21. cap.* Om nogen kommer Wmage paa Hænder / som hand icke bør at forsørge. *Vide ibid. & dict. 21. cap. parag. 5.*

End / døer Wmage for nogens forømmelse / da bør de fuld Bedder efter Laugdomme / oc Legengæld til Kongen. *ibid. parag. 6.* Om mand hafver Wmage at stifte med / *ibidem parag. ult. Lege Vocab. Fattige.* End / viser mand sin Wmage fra sig / som hand hafver Forlags Dre for / oc hond døer de: offver / da stande derfor ill rette. *L. L. B. 55. cap. parag. 5.* Ydermeere *vide Vocab. Wmpndige p. ult. infra. Item Forlags Dre supra.*

End

End / om nogen hjælper frem den Wmage / som hand icke er skyld til effter Loven / oc falder hannem siden nogen Arff eller Ret- tighed til / oc dser hand: da skal den som hannem hialp oc opsydde/ eller hans Arffvinge / haffve tyllist for sin Kaast oc Wmage / oc hans Arffvinger skal haffve det som offroer er. *Dict. A. B. 23. cap.*

End/ om nogen spder en anden for Guds skyld/ oc hand er der ey Arffving til/ det lønner hannem Gud/ oc bør hand eller hans Arff- vinger icke derfor at hafve nogen Penge. *eo dem loco & c. p. ut supra.*

Wmueligt / *impossibile. Lat.* det som wmueligt er/ at føre til stede/ det maa ey effis / men alleene tilbørlige Bederlag/ effter nøg- actig Bevisning eller Burdering. Rigens Ret / *art. 6. Hic concord. jus Seland. lib. 4. cap. 3. parag. 1.*

Wmyndigis Kofstieniste/ der om lege *supra Vocab.* Berger. Fattige wmyndige Børn maa icke alt formeget besvargis med Kofstieniste. *Recess Christ. 4. lib. & cap. 2. artic. parag. 10.*

Wmyndige / *instabilis Lat.* sigis de / som ey ere deris egne Berger/ de skulle ingen ydere Befostning være forplietede at udstaa/ ey heller skal paa deris vegne maa got gipris anden / end den som al- terringeste til Jordeferden skee bør: hvor paa oc strax (ald vjelsøfftig- hed at forekomme) aff u-villige oc aff Borgemestere oc Raad tilnæf- te Dannede skulle kiendis / saa vel som Borgemestere oc Raad/ som de ville svare/ om det for sømmis. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 7. parag. 12.*

Den Dorffe Low siger / At Wmyndigis Landsskyld skal sel- gis Arltgen effter som Landspis er / oc de tre Parter der aff anvend- dis Børnet til beste. *A. B. 14. cap. parag. 2. Lege Vocab. Børne- Gods.*

Wmyndig/ som icke haffver Forlags Dre/ skulle Frænder sø- de. *cap. 15. ibid.* End/ vjser mand Børn eller Wmyndig effter Ald/ da svare all den Skade der aff kommer. *L. L. B. 25. cap. parag. 3. & 4. Not. 1.* Den som er udi sine wmyndige Ar/ maa ingen Kiøb giøre. *K. B. 21. cap. parag. 2. Vide Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 18. & supra Vo- cab. Mindre Artinger.*

Wnder

Underføgere / det er ens Tienere eller Fuldmægtige / som paa hans Bestillingers vegne / kand være betroet at udføge eller randsøge effter Sager / paa Retteens vegne / *ut* Under Føget i Kjøbstæderne / eller oc andre saadanne Under-tienere i Retteen / etc. Der om formelder Jyd. Low lib. 2. cap. 89. Om Umbudemand en vil tage ved Tiff fra Bonden / eller hans Underføgere / da hafver hand forgiort sit Lehn / fordi at hand gjorde Bonden Reits / etc. *Fidelib. 3. cap. 6. jur. Cembr.*

Underføger / end den anden i Gaarden / hvo det gior / skal satte Vorgen / eller borge for sig self. Gaards Ret *artic. 44.* End / ofversfalder eller forraffer en den anden / da lide samme Straff. *art. 45. Vide Boraen supra.*

Ungdommen / *Adolescenti i. Lat.* som oplæris udi Skolerne: De som Ungdommen lære / skulle legge deris største vind paa / at de unge hafve daglige *Exercitia* oc Øfvelser / som tiene rettelig til en sand Gudsfryctighed / oc i steden for Hed. ikke Afguders næffne / bruge alleene Guds hellige Naffn / oc der hos slye alt det som kand være imod Christelig Luet oc Seeder. etc. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. artic. 5.*

End / befindis Ungdommen forspømmelig paa Landsbyerne / at lære deris Børne Lærdom / da skulle de aff Præsten straffis derfor / oc Forældrene alvorligen paamindis oc formanis / at de holde deris Børn der til / saa fremt de icke ville forgløre Hellig brøde / oc der foruden som wgdellig / straffis med Kirckens *Disciplin. ibid. artic. 9.*

Ungdommen maa icke tilstedis til det høypærdige Altaris Sacramente / før end hand vel hafver fattet hans Børne Lærdom / oc kand svare til Luthertis maa Spørsmaal om slikt / oc forstaa hvad Afsljining medfører. *art. 46. ibidem.*

Vogemændene / *vehicularii. Lat.* skulle betalis aff hver Wjil / Sommer oc Vinter / effter den Taxt Lehnsmændene med Vorgenestere oc Naad i Kjøbstæderne / om Paaske oc *Martini gior* rendis werde: De Vogemændene for den Palspliktig at fiore:
maa

maa oc ey meere tage. Bil oc Bønden lade sig leye/nyde i lige maader samme betalning. Hvis Ecker for Kongen givris/betalis som tilforne: Hvis paa Gaderne Agis/ette sig effter den Forordning/Borgemejstere oc Raad der paa givrer. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 24. art. 1. Lege Vocab. Lehnsmand.*

Saa fremt nogen Bøgenmand / findis der imod at gjøre/ de haffve første gang forbrut til Kongen/ 10. Rixsdaler : Skeer det andengang/ da haffve de forbrut deris Borgestab/ oc icke tilstedis videre Næring i Danmark/ med mindre de Sagen kunde affsone/ oc siden paa nye bekomme Kongl. tilladelse / videre Borgellig Næring at bruge. *ibidem, artic. 2. par. gr. 4.*

Bold / *effractora. Lat. Mact oc Velde/ oc forstaais porisimum in malam partem. Hinc Boldtægt / raptus. Lat. sigis om de Gjerninger/ som ulovsligen/givris nogen med Overmact oc Velde. Ut : Om Kone ganger Bold ofver/da haffver hun ey derfor tabt sit Gods Jyd. Low lib. 1. cap. 33.*

Nota : Hvilcken Kone sem siger sig Boldtagen at vare/hun skal fiære det Bold hende er gjort / saa snart hun kommer i hendis frelse/oc det for Grander oc Grandfoner/ oc saa paa Kirckesteffne: oc siden paa Linge/ da er det venteligt/ : troværdigt / at hende er Bold glost/oc da ere Sandmænd skyldig der om at svare : End taal Kone oc tier/ effter at det er aabenbaret/ eller hun vorder med Varn/ (thi Varn avlis ey uden Konis vilge/ etc. Jyd. Low lib. 2. c. p. 19.) om fiærer ey før/ da er det venteligt/ at hun var ey Boldtagen / oc da bør ey Sandmænd tilsaange. *Dict. lib. 2. cap. 18.*

Gods Ret art. 15. formelder / Hvo som tager Qvinde med Bold eller Næ/ oc der hvis Raad oc Paakald/oc siunis blot Risp/ eller restne Kiæder / hand miste Lifvet / enddog hand icke suidkom sin Billie. *Altis om Bold see Jyd. Low lib 2. cap. 48.* Om mand far med Hiord ! anden Mandis Ager/det er Bold. *Lege Hiord / item Stod supra. & cap. 49. ibidem.* Om Mand Snyder i anden Mandis Aær eller Eng/det er oc Bold. *Lege cap 51. ibidem, item Vocab. Snyder supra.*

Doooo

Der

Den som i Risbing eller Dircf blifver lovlig *arrestet*, oc uden Forloff drager aff *arresten*, førend hand retter for sig / hand maa med Vold forsølgis / oc hand er plictig / med Hofvit sagen oc anden *interesse*, sine Voldsbøder at udlegge. *Dirceret artic. 14. Lege Vocab. Qvindetægt supra.* Ydermeere om Vold / oc dets Bødder oc Straff / see *jur. Seland. lib. 2. cap. 23. 24. & 25. lib. 5. cap. 12.* Skaanske Low *lib. 13. cap. 4.* om Drøbdemaal *cap 9. & supra Nød- tvungen.*

Den Norste Low siger / Om de som tage Qvinder med Vold / hvad heller de gjøre deris villie eller icke / eller oc tage sig Hustruer med Vold / uden deris / eller deris Formynders oc Vergis villie / at de ere Wode Mænd / oc skal ingen Dod for dem gifvis / hvad heller de drødis aff Ombudsmanden / eller anden de haffve brut imod. *M. H. B. 2. cap. parag. 15.*

Voldtagis nogen Qvinde / oc ere der to stællige Vidne til / daer det Halsløs Gierning / Men er det icke Vidne til / oc hun klager Vold / samme Dag det er skeed / da skal 12. Mænd randsage Sagen : Fndis hand da skyldig i Gierninger, vare Fredløs : Men findis det / at hand hafde villie til at gjøre hende Vold / oc dog icke fuld- kom sin villie / da beholde Lifvet / oc bøde effter 12. Mands Dom. *Dict. M. H. B. 2. cap. parag. ultimo.*

Voldførsel / *plagium, Lat. ex* / om nogen med Vold bleff føre aff sin Frelse / oc de hannem bortførde / vaare hannem saa mæctige / at de kunde gjøre hannem hvad de vilde / deker *Herverck / cc 40. Marcks* Dod til Bonden oc Kongen. *Uti Jydske Low lib. 2. cap. 3. & 39.* Skaanske Low om Drøbdemaal *cap. 7. Receß Christ 3. art. 25.* Skal de g ey bød is for Voldførsel effter *Marckestieles Tal* / men det regnis for et Vold. *Handfestn. Frid. 2. art 31.*

Vold / forsølgis i Jydland oc Fyen med Sandmænd / ligesom Drab. Men i Seland / Skaane oc Smaalandene / udi steden for Sandmænd / sølgis oc brugis den sedvanlige *Process*, som med alle 40. Marcks Volds sager til Landsting. *jur. Seland. lib. 3. cap. 25.*

dog i Rispstæd oc Birck/ ved Byes oc Birckstings Dom. Birckes Ret *artic. 8.* Hvo som i Bye eller Birck bliffver lovlig Voldsoeren/ hand bødter/ foruden Hofvitsagen/ tiende 40 Marck/ til Kongen/ Benden/saa oc til den Birck Frihed tilhører. Birckes Ret. *artic. 10.*

Vold/ eller Hervercksmaal udi Birck/ om det forsømmis/ oc ey inden 6. Uger fulddrivis / da komme Sandmænd / eller de om 40. Marcks Vold oc Hervercks Bøder klende / ey til/ Men den Sag maa med Volds-deele oc Høring forslgis/ oc da bødts Bonden/ Kongen/ oc den Birck tilhører / hver 5. Marck. Birckes Ret. *artic. 12.*

Voldgiff / eller at Voldgifve en Sag/ *Trado, Compromit- 10. Lat.* sigis i Retten/ naar Parterne befindis imellem saa tvistige/ at de icke kand foreenis eller forligis uden Dom: End oc saa om Dommere finder sig besværlig at dømme dem imellem / oc da foreholder Parterne deris Sag paa begge sider at Voldgifvis / det er/ at bortgifve oc hensille deris Ret udi upartiske Dannemænds Hænder/ hvilcket den eller de gierne givr/ som befinde sig at hafve gjort wret/ effterdi de kand intet synderligt tabe der med / Men den som er skeet wret / kand tiit med saadan Voldgiff komme slet fra sin Ret/ thi naar en Sag endeligen Voldgifvis inden Ting / oc der effter ganges Tingvidne beskrefvet / da er ingen aff Parterne siden mæctig at steffne ydermeere / eller der udi at *protestere*, men skal endelige nøyes/ med hvis de Mænd glørendis vorder/ hvor paa Sagen inden Ting er voldgifvet/ hvad heller det er R. eller wret de gjort hafve: Stun- nis dertor raadeltigt at betæncke sig vel/ før end mand saaledis bort- gifver sin Ret. etc. *Alias*, Jesuiths hænde eller Dannemænds sigelse/ hvor paa det Voldgifvis. *ut Jyd. Lev lib 2. cap. 72.*

Voldtægts straff / udi Guds Lov / det finder den gunstige Læser udi Mose 5. Noas 22. Cap. v. 25. 26. 27. Ydermeere *lege sa- pra Vocab. Nødtvungen.*

Voldug / er et gammel Skaanske Ord/ oc bemercker saa me- get som myndig eller fuldmyndig til noget at udrette; *ut, Broder/*
 Doooo ij om

om hand er fuldvoxen oc fuld Aldrende / oc sidder med hans andre Sydsfkinde fellig / da er hand Voldug / 3: mættige at bytte / oc at gifve oc gælde / Fæ oc i alle Fang / 3: forstaa felligs Guds / dem alle til beste: dog deris Jord maa hand ey affhænde. See her om Skaan. Low's Arfve Bog *cap 50. Item supra Fos. b. Eble Varn.*

W: omgængelig / *necessarius, latine.* er det som ey kand forby-
gaaes / men endelige fornøden / strax skal skee : Der om siger *Recess*
Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 31. at Bønderne / oc deris Børn oc Liun-
de / om hellige Dage / med Fordrenskab / (forstaa Eckre) oc alt andet
Arbeide / skal være forskaanet / for Høsbøndens Fogder oc Embeds-
mænd wvantede / med mindre saadan w omgængelig Fornøden-
hed (dog Guds Lieniste wforfømmet / oc aldeltis wforact:it) indfal-
der / som gandske ingen forhaling kand lide. *Dict. loc. & par. 12 4. & 6.*

Dette hafver sin *Fundament* aff den hellige Skriff / oc for-
nemlig hos *Lucam* i det 4. Cap. hvor de Phariiser oc Skriffkloge
haffde indbudit *Christum* paa en Sabbath / oc de spørde en Vatterfot-
tig for hannem / oc toge vaare om hand vilde helbrede hannem / Men
Christus formercke deris Skalkhed / oc derfor underviser dennem /
hvad den rette Sabbats gierning er / oc først spørger dennem / om
det var ret at helbrede om Sabbaten. Men de tauget stille /
siger *Sexten* / oc hand tog paa den Vatterfottig oc helbrede hannem /
oc iod hannem gaa: dernæst svarede oc sagde til dennem : Hvd er i-
blant eder / hvis Ox eller Usen der falder i en Brønd / oc
hand icke drager det strax op om Sabbats dagen ? Oc de
kunde icke der imod gifve hannem Svar her paa. Her aff sluttis / at
alt saavijs som er w omgængelig / sig oc sin Næste med at redde / oc
ey kand forbygaaes / det maa forrettis om Sabbaten / dog Guds
Ords Lieniste wforfømmet oc uforartet / effter det gemeene Ord-
sprog / *Necessitas supponit legem*, oc den Norske Ordinans *fol. 20.*
formieder / At Fornødenhed eller Nødtørftighed hafver ingen Low / 2c.

Wong / kaldis den Jorck oc Marck / som saals / oc er inhyegnet
eller indluckt med Grøffte / Dige eller Gierde / *ut ex text.* Jyd. Low
lib.

lib 1. cap. 48. Om mand sættis i Bøng / forstaa bygger i Bøng / hand skal hafve Forthe oc Fagang paa sit eget / alle Eyere uden Skade / eller bryde aff igien. *Jus Seland. lib. 4. cap. 4.* siger / At ingen maa sit Fæ / o: Væg / igiennem Bøng drifve / uden hand leder det igiennem / oc tager det om Hornen / eller bøde for hver stoer Hoffvit 2. Dre. End / driiffver hand igiennem nogen Mandis Bøng med 12. Hofveder / da bøde 3. Marck / Men *cap. sequent.* siger / at hand skal bøde Skaden / oc ey meere. Vde: meere see *lib 5. cap. 40.* om Fæ drabis i Bøng / & *lib. 4. cap. 24.* Men hvortledis Bøng gierdis oc indhegnis / det læris *Jud. Low lib. 3. cap. 58.* & *supra* Bierde.

Bøngroff eller Bøngroff *idem*, er ulovlig Grøfft eller Ploynning / ved hvileken andens Hæff forfortis / *quasi* Bøngranden der Kanner Bøngen. *vide* Ager-Ran. *alias, jus Seland. lib. 3. cap. 24.* hvor det forstaaes / om nogen vilde holde Ling paa usedvanlige oc utilbærlige Læder / oc da bortskøde Jord eller Egedom / det kaldis sammesteds Bøngroff / etc. *Vide supra* Anfred.

Bord / Barder / eller Bdbarder *idem*, det er Bøgt / som holdis ved Strandsider / eller oc andensteds / i Freds oc Fynde Tid / hvor om see Gaards-Ret *artic. 9.* som formelder: Hvo som forsømmer sin Bøgt i Freds tid / er hand Herremand eller Bærectig / da hafve forbrut sin Hest oc Haffve / o: alt det hand eyer i Gaarden / men i Fynde tid straffis det paa hans Hals. *Vide artic. 10. ibidem. Hinc.*

Bardmænd kaldis de udi den Norske Low / som skulde i flere Eder holde Bøgt / enten offver Konger eller ved Strandsider / eller oc andensteds / at vare paa Fiendernes Ankomst. Hvortledis saadanne Bardmænd skulde vare stickelede oc berystede / saa oc alle maader forholde dennem paa deris Bøgt / i Fred oc Fynde tid / det findis uderlyckeligen i den Norske Lows Bdfar balck / *cap. 4.* Item, udi den Norske Hirdsfræa eller Gaards-Ret / *cap 32. 46 47. 48.* Lege *Vocab.* Bøgt. *Alias* Bdbarder / er Baal eller Baum kaldet / som gioris oc opreis is gemeenlig aff Bæd / paa Høye eller Viergel / udi Bfreds tid / saaledis giort / at de kand hastig anstickelede oc brænde

de / til Varde oc Segen / at Fienderne ere forhaanden / etc. *Vide loca præallegata.*

Vornede / 3: værende oc blifvende paa steden / som indfødde Bønder oc deris Sønner / i Sieland / Laaland / Falster oc Møen: *Fernus, fundus populus, Latine.* ofver hvilcke Jorddrotten/udi de Lande / hafver en synderlig oc særdelis Ret / frem for andensteds her i Rigeget / nemblig / at saadanne Vornede / skulle være / tiene oc boe / hvor de is Husbonde vil hafve dennem / oc icke uden hans Villie eller vidskab/maa flygte aff hans Gods: hafver oc saa Husbonden maect (som aff Arrilds tid) at frj gifve eller at bytte dennem bort / eller dennem deris frjhed selge / uden hvilcken / dersom de udi fordim tid drøge aff Godzet / oc andensteds dennem nedsatte / da var deris Husbonde berettiget / at tage dennem igien / oc føre dem paa hvilcken Gaard handlystede / paa sit eget : Var end oc saa vijt kommen i brug / saadanne undvigte/giordis Fredløse til Herris oc Landsting / hvileket dog siden udi Høyloflig *Christ. 4.* tid/er forbudet / oc der imød forordnet / at naar Kongene Vornede / undviger eller rømmer fra sit Fødested / da skal ofver hannem hendis Dom / hvor effter hand maa tagis oc borts føris. etc.

De enddog jeg tijt oc offte hafver hørt Fornemme Folsk tale oc *discurere* om / hvad saadanne Vorneders (udi dijs for^{ne}. Lande oc Provinsker / meere end andensteds her i Rigeget) deris ufriheds Aarsage oc beayndelse været hafver / som dog ey noget egentlig hafve vist det om at *determinere*, saa vel som hos andre / mig bespurt : End oc saa spg hos voris Lands *Scribentere*, saa vel som voris Lower effter siget / saa hafver jeg dog ingensteds noget synderligt der om fundet / eller uspøge unde:

Men *Heldvaderus in suo Encopodio, fol. 291.* siger : At saadan ufriheds Aarsage / skulle være kommen / aff høyloflig thukommalijis *waldemari 2.* Fængsels befrielse / hvor til alle Rigenis Stænder / en meckelig stor *Summa* Penge *contribuerede*, saa nær som Bønderne udi for^{ne}. Sieland oc Laaland / som der til skulle hafve
væ

været funden u-villige / oc derfor til sted svarende ihufommelse oc Straff / med sliq ufrjhed aff hannem skulle være belastiget / hvilket saaledis for sit værd passerer, oc ingen sin Mæning her udt betaaes

Dogerfariis / at det ord Bornede / hafver været kient oc brugelig/lang tid førend *waldemari 2.* Fængsels befrielse / *1este Huvfældio, in vita waldemari 2. pag. 121.* hvor formeldis / at for^m. Fængsels befrielse skeede *Anno 1226.* Oc voris Sielandste Loiv / udgifven aff *waldemari 1. Anno 1171. lib. 3. cap. 28.* formelder om Herremands Bornede / som var 55. Aar / førend *waldemari* Fængsels befrielse.

Item in leg. Erici Reg. filii Christophori, Dat. Nyborrig 1204. formeldis *art. 10* At Kongen hafver gifvet alle sine Mænd i Skaane boe / at de skulle hafve frelse / Frjhed / ofver alle deris Bornede / for 3. Marcks Sag / uden det som kommer paa Kongens eget Ting eller Ketterting / (forstaa) den Sagfald oc Bøder undertaget / som nogen bornede / at udgifve / lunde blifve tilkient / naar Sagen indkom for hans Kongl. May. oc Danmarks Rigs Højste Raad: hvilcken Lov er udgifvet aff Kong Eric / 22. Aar / førend *waldemari 2.* befrielse skeede / saa her aff fuldkommelige seeis / at Bornede hafver været bekiendt / førend *waldemari 2. Liden / ut supra.*

Herforuden hafver jeg funden udi en gammel (paa Pergament skreffne) Bog / hvor udi findis Copier aff Skæder oc Adkom / paa alt det Heilige Gods / som udi de store Biscopers tider / hafver været gifvet / sigbt oc Mageskift / saa oc ligget til Ercke-Biscopens Bord i Lund / udi Skaane Stiff oc Biscopsdomme / iblant andet merckeligt indført :

At den hæderlige Fader oc Herre med Gud / Jacob med Guds Naade / Ercke-biscop i Lund / Sverigis Første oc Pavenis Legat, hafver annammet oc oppebaaret / aff Abraham Broderffen Alder / tre hundred Lødie Marck / i ret hvide Penge / oc derfor til Venediaa opsat / oc afftaaet / oc med forlehn / for^m Abraham Broderffen / at Kræns Gods oc Biscops Lehn i Søndre oc Nørre Halland / med

Guds

Gods oc Tiende / Bygning oc Vornede / saa oc Sagfald oc anden Rettighet / at følge hannem hans Liffs tid / etc.

Hvor imod Abraham Brodersffen / Ridder / forplietter sig / dis imidler ac bygge oc forbedre Godzet / oc holde Vornede usfordarffvet / som hand for Gud oc S. Lauritz vill forjvare : Oc naar hand er ved Døden affgaaen / da hans Arfvinger forpliet / at levere samme Gods oc Lejne igien til for^m. Erkebifcop / eller hans Effterkomme^re / vel bygt / oc med Vornede usfordarffolt / etc.

Aff alt forbemelt sluttis / at det ord Vornede skal vare et gammel brugelig ord / saaledis at forstaa / at naar nogen god Mand^s Gods i gammel Dage var vel bygt / oc med Folk besat / da bleffve de paaboende Bønder næffnt oc kaldet den Herremands Vornede / oc værende oc blifvende paa steden / efftersom de paaboende Bønder / aff des Arfsag / med frj villie oc lyst til steden at bae par / gafve der aff Leje oc Landskyld / oc kaldtis derfor den Herremands Vornede / det ere de som med forhaabning oc lyst / til sig oc sine paa det sted at nære / søde oc opholde / ville bae oc bygge. etc.

Hvor imod med Vornede i Stieland / Laaland / Faister oc Møen / er langt anderledis beskaffet / thi de ere gandske usj / oc som Tralle oc Slave at regne / de kand oc tvingis / imod deris villie / at bygge oc besidde / hvilcken øde sted oc pladß som Høsbonden dennem forelegger / uanseet de ey haffve lyst paa det sted at boe / oc ey heller kand vide sig oc sine der at ernære : de kand oc selgis oc ligbis / oc bortskiffis / ligesom Beestier : Somme Høsbønder kunde oc vare saa sindede / at om de befinde en fattig Mand / som sørji haffver opbygget en øde Gaard / oc kand der nogenledis nære sig / eller oc kand siuntis at hafve noget lidet i Forraad / oc hand i det ringeste kunde forsee sig / strax kunde kaste hannem ud / oc føre hannem paa et andet øde sted / oc endelige tvinge hannem til / den i lige maader at opbygge / indtil hand blifver slet forarmede / oc med Hustru oc Børn gerader i størst Elendighed : hvor offver mange / formedelst saadan haard Evang oc Livsdoms Nag / blifve motvillige / doffne oc ladde / saa de at eet had /

Had imod *Øffrig*heden / fortrædelig hensidde / oc arte hvercken om deris *Næring* oc *Nols* brugelse / megit mindre om deris *Gaardis* opbyggelse / som alt formeget er for *Byne* / oc mangen goed *Maad* uden tvivl befinder.

Men endeligen nogenlevis at slutte om saadan *ufriheds* *Narsage* / siunis saaledis mueligt : *Jøst* udi formere tider at vare komne aff *Evang* oc *Ma:t* / (ma:stere) aff en deel haarde oc strenge *Øffrig*heder brugt / indtil saa længe der paa er kommen *Næst* / (efftersom disse *Lands* *Bønder* eractis gemeenlig aff *Naturen* blodhertige / oc gode / seem for *Jyber* oc *Slaaning*er / at tvinge : *Bliive* oc gierne i deris *Fødeland* / uden de aff *maet* trængis at uddrage) hvilcken *Næst* oc *ufriheds* *Evang* / siden haffver været fuld / den ene *Øffrig*hed / saa vel som den anden / dog ulige brugt / thi paa de steder / hvor saadan *Frjhed* mildelig oc ret brugis / land den icke neettis jo at gifve *Fordeel* / oc *Bønderne* alligerel ved *maet* : Men tvært imod / hvor saadan *Frjhed* med *Nold* oc *Maet* ske:pis paa det høvest / som saa mange steder skeer / der befindis øde *Gode* / oc en forarmede *Necessitet*. etc.

De enddog *Kongl. May.* høplostlig ihukommelige *Christ. 4.* for nogle *År* forleden / aff et ret *Christelige* oc *gudelige* betænkende / haffde sig foretaget / saadan *Sicland* oc des underliggende *Provinciers* *Bønders* længe ynskende *Frjhed* igien at erlange / som oc de gode *Herrer* / samtlige *Rigens* *Maad* / med den største oc fleste *Adel* / haffde der udi samtyckt / hatver dog saadan hans *Kongl. May.* gode oc længe ynskende *Forset* / (hvilcket *Gud* hannem lønne) icke hafft sin formodende *udretning* eller *fremgang* / aff *Narsage* / nogle faae *Adels* *Personers* imodsaettelse oc paastaende *Frjheder* / som hans *Kongl. May.* icke uden deris samtlige *bevilling* oc *tilladelse* / i nogen maader / vilde forandre : Hvorfor saadan *Christelig* oc *Kongel.* *Omforrig* bør at vare til en evig *Aminde* oc *berømmelig* *Efftertancke* / oc derhos aff alle *retsiadige* *Mennisker* ynsktis / at den høye *Øffrig*hed oc *Pateseriteten* aff *Gud* maatte bevegtes oc erindris der om endnu / til

saadan utilbørlige Aag oc Evang / at hensee / oc til hjælp / om mueltigt var / at affstasse / hvilket da udi Landene / uden toll / skulde kien- dis / Øffrigheden fornemlig / saa vel som Undersaatterne / til stoer Gaffn oc Fordeel.

De efftersom jeg her udi findis noget vijelsøfftig / oc ydermeere end mit fortagne Verck fordrer / vll jeg dog venligen formode / at den gunstige oc Lowtier elskende Casere / saadan min vijelsøffthed opbæger i en god Meening / oc taalmodlig ofverlader mig Rum oc Papiiret / saadant som jeg eracter høyt fornøden at foregives / anseende / at mangen yncker saadan forandring / om mueltigt / see kunde / oc ingen sin meening eller oc tilbørlig Hæffd oc Frihed her med betagis eller lastis : Men alleene Misbrugen / saa vijs den Land være Øffrigheden / saa vel som Undersaatterne / til Skade oc Fordærff / hvilket Gud i Himmelen dog (ved den Christen høye Øffrigheds Hjelp oc befordring) med Liden vel endrer / saa vijs det Land see hannem til Ere / oc den Nødtrængende til Hjelp oc Redning.

WAVENS ORD / *convitio*, Lat. er Skjelds ord / forstaa / om nogen i Gaarden / eller andensteds / skjelder eller kalder anden Syff / Horensøn eller Ferrader / oc kand det icke bevise / blifve selff samme Mand / uden hand hannem det skjellige ofverbevise kand / Men er hand Staldreng / eller mindre / da skal hand hudstrygis. Gaards- Ket *art. 14. Lege supra Skjelde. Item Recept Christ. 3. art. 20. & Er- rørige Ord supra.*

Stads Rættten formelder : Om nogen i Ribsstæderne ofverfalder Borgemeistere eller Raadmand / eller oc Byfoget / med vred Nu / eller wavens ord / hand bøde imod den hand saa ofverløber / 40. Mark / saa oc Kongen oc Staden hver 40. Mark : Gjør hand hannem saar / gielde hans Liff oc Hals / oc hans Hofvitlod i Kongens Veræ. *art. 113.*

Braad / kaldis i Lowen 12. Svin / som er fuld Hiord. *Greæ porcorum duodenarius. Latine. Jyd. Lowlib. 3. cap. 49.* End / hvo som hiorder anden Mandis Korn op med tvraad / 12. Svin / hand

er skyldig at bøde derfor 40. Mark / thi det er fuldt Hervercke / om det gisris med Forsæt / som Lowen kalder Bold. *Vide dicto lib. cap. 48.*

Brækelod / kaldis effter Lowen / at kaste Lod / som paa w: myndige Børns vegne / naar næste Frender paa Fæderne oc Møder: ne skal ofservære oc annamme' deris Gods oc Lod / naar Skiffte skeer / oc Lod kassis. *Vide jus Seland. lib. 1. cap. 48.*

Bræge / eller Bræcke *idem*, det er *proprie* at necete eller for: sklude. *se Jyd. Low lib. 1. cap. 22.* Hvem Fader gisr sig til Barn / den maa ingen mand vræge / 3: necete eller forsklude / 2c. Oc den som for: hafver været Ræffning / om hand vil selfvære / da maa Ombuds: Mand hannem ey vræge. *Jyd. Low lib. 2. cap. 51.* End den / som for Falsk / Mordbrand eller for Stigemand / skal veries / 3: bestræs med Herrisnæffn / hand maa vræcke sin aabenbare w:ven / fordi ingen skal nødis til at verie sig med sine W:venner. *Dict. jur. Cimbr. lib. 3. cap. 46.*

Brag / *ejectamentum. Lat.* kaldis alt det Gods / som findis i Spen / oc blifver udkast / eller oc kommer til Lands / fra Skibbrudne Folck / hvad heller Følcken følger der med til Lands eller ey / hvor med i formere Tider er megit ulovligt omgaalt / oc i synderlighed udi *Reg. Christ. 2. Tider* / som hans Nade selff beklagit. Hvorfore hand *Dom. Trin. An 1521.* hafver ladit udgaa / en megit lowlig oc berøms: melig Ordinanse oc Forordning / om Brag oc Skibbrudne Folck / som endnu findis sammesteds paa Raadstuerne udi Rigsstæderne / hvorledis der med i alle maader skulde hoidis / oc derhos deris Straff. som forhindrede saadanne Skibbrudne / eller oc gjorde dennem nogen Skade / ineden oc ald den siund de vilde oc kunde bierke saadant deris Gods oc Brag etc.

Jyd. Low lib. 3. cap. 51. siger : Brag der kommer til Lands / oc ingen Mand følger eller kommer effter / det bør Kongen / fordi / alle Forstrande ere Kongens / oc det der ingen Mand eper / det hører Kongen til. *Lege cap. 62. & 63. seq. Item jus Seland. lib. 6. cap. 18. 19.*

20. 21. 22. Skaan. *Lovlib. 8. cap. 1. & 2.* formelder: Om det er ufrende Mand / forstaa Afgens Skender / som lide Skibbrud / da siunis / efter Lextens Anledning / at de tage først der ere sterckest / etc. *Vide cap. 3. ibidem.*

Ydermeere / hvorledis nu omstunder oprictig i alle maader med saadan Brag skal omgaaes / det hafver den gunstige Læser aff Søeretten at fornemme: *Cap. 73.* formelder: At Skipperen skal være uformeent / med hans Riobmand / oc alle andre / som hand der til bevillinge eller leye Land / at Verie deris Gods oc Brag i men de ville oc Kunde / oc hvis igien blifver beliggendis paa Haffsbond / maa de selge til hvem de ville / usorhindret i alle maader. End / er Skipperen med sit Folck ey formuendis at Verie / da befalis alle Offrigheds Personer ved Strand siden / oc de som befalning haffve / skal være forplict / (naar det begieris) at være den Skibbrudne Mand behielpelig / at Verie Skib oc Gods / saa vijt muelt er / oc for billig Bierie Len / efter Godsens vord oc ienlighed / oc Offrigheds sigelse.

De naar Skib oc Gods blifver Brag / oc ingen levendis Folck hos findis / da skulle Lehnsmanden // eller hvis Grund det forfindis / lade det Bierie med ald sijd / oc indlegge det udi god Forvaring / paa klare Register antegnet: kommer den rette Eyere / eller hans Fuldmæctige / med uspartig Bevjs / inden Aar oc Dag / da nyde de deris Gods for tilbørlig Bierie Len. End / findis iblant saadan Gods oc Brag / de Raare som er blefven voede / oc haffver faaet Skade / oc staa dog til at hielpe / som Klæde / Lærit / Kramvaare / eller andet saadant / det skal hielpis / paa dens Omkaast som Godset kommer: Men hvo som utrolig omgaaes med Brag / straffis der ofver / som for andet vohiennelt Gods. Hvis Brag som findis udi aabenbare Søe / uden for Lande / oc ingen Folck hos findis / som Eyer er / hvo sligt Bragt Bierie / beholder halffdeelen / oc halffdeelen Kongen / om ingen Eyere kommer der efter / inden Aar oc Dag. *Dick. Søerett. & c. p. ut supra.*

StadsRetten formelder: Om noget Skib vorder drifvendis
i Dr.

i Drjund / uden Styrmand / som nogen aff Nogens Borgere tilhø-
rer / det maa ey være Brag / Men hvo det paa finder / hand enten sø-
re eller kundgjøret til næste Kongens Gaard / oc hafve muelig Bier-
gelson for hans romage / effter gammel sedvane / oc den som Skibet
tilhører / hand faa sit Skib iglen. *artic. 111. Dief. Stads Ret.*
Reg. J. h.

Christ. 4. Receßlib. 2. cap. 1. artic 3. formelder / at de Folek som
med noget Brag blifve Bierait / oc self acte deris Gods at beholde/
skulle Lehnsmændene hafve flittig indteende / at de det for en billig
Biergelson kunde nyde / oc icke i nogen maade nødis til / noget aff de-
ris Gods / imod deris Billie at affhænde. *Vide Vocab. Lehnsmænd.*
Item Skibbrud supra.

Den Norske Low siger : Om der kommer noget Brag drif-
vendis til Lands / som ingen Mand er hos / da skal den det finder/
Bierge det / oc gifve Kongens Udbudsmand det tilkiende / hand skal
det annamme / oc gifve den som Biergit / tilbørlig Biergelson. *L. L.*
B. 21. cap. Nota.

Alt det Brag som i Alminding Inddrifver / det eyer Kongen.
K. B. 26. cap. paragraf 5. alias.

Bragere kaldis de Fiskere / som drifve udi Søen med deris
Fisker-Nedskab / udi Sildefiskeri / Dag eller Nat. Der om besee Sø-
Nettens 64. Artikel / *Item Vocab. Skibe supra.*

Brag kaldis oc saa Fiske / dogey de som ere mindre Fiske end
Lyfft / Hval oc Styrre. *Jydske Low lib. 3. cap. 62.* End / hvad
somi anden Mands Hæffd hafver været / som er Kiste / eller Løm-
mer / eller Klæder / eller nogen Ting / der mand kiender at hafve været
i Hænder / kommer ingen Mand der effter / da er det Brag / oc det bør
Konningen / *idem. Vide jur. Seland. lib. 6. cap. 21. Skaan Low lib.*
8. cap. 1. Lege Hval supra.

Brage / eller oc at vrage *idem.* sigis / naat noget forstjudis
eller borskastis / som icke er Got / Lienligt / eller vel forvaart / i hvad
det oc være kand / som Klød / Fisk / Silb / Øll / Wijn eller andet. *Hinc*

Bragere / kaldis de Personer / som med saadant udi Riibstaderne
 skulle hafve indseende / de skulle være adorne Borgere / som det Guds
 som udi Tønden indspris at selgis / skulle siune oc vrage / oc det som
 Got oc vel forvaart findis / særlig / effter Byens vaane oc maneer /
 mercke oc affridze / saa vel som ringere er særlige / oc det som er slet
 Brag / eller oc næsten fordærvoit / med sit særlige Legen / mercke oc
 affridze / paa det at Riibmanden / eller Borgerskabet / som fiiber / paa
 saadan Mercke oc Riende Legen / land være forsickrit / hvad Guds
 de bekomme / oc der effter vide at betale / effter som det er Got oc Dnt
 til / oc effter den Taxt der paa sat vorder. etc.

Brang / *pravus Lat.* er stieff eller krum / *ut*, om nogen er saa
 huggen eller sla; en / at Munden stænder vrang / eller Øye eller Næse
 se / da vurderis det aff gode Mænd / oc bødis der effter. *Lege Vocab.*
Tyde. & Jyd. Low lib. 3. cap. 29. Alids.

Brangt for spret / eller oc vrang undervijning *idem*, (som
 nu dis værr alt formeget er i brug i Ketten / end oc saa til Hoffve oc
 anden sted / &c.) Dog om nogen; Sag bleff Underdommeren vrangt
 for spret / da blifver det saa vijt i hans Dom anseet / naar den for hans
 Dffverdommere indstefnis. *Recess Christ. 3. artic 9. See ydermere*
Frid. 2. Recept art. 1. Hinc: Brange Eder / unde Vocab. Meen Eder.
Item Norst Low Tyff. B. 17. cap. &c.

Wretfærdige Domme / *Judicia injusta. Lat.* der om lege
Recess Christ. 3. art. 9. & supra Herrisfoget.

Wsel / eller Wselhed / *calamitosus vel calamitas. Latine. vel*
Armod / qv. si Armt Mod. unde Jyd. Low lib. 1. cap. 36. Hinc wsel
Mand / o: Arm oc fattig Mand. Jure Seland. lib. 4. cap. 3. & lib.
6. cap. 8 9. Skaan. Low lib. 2. cap. 13. Lege Vocab. Driget.

Wstiaellige / *immodicus, inconcessus, vel iniquus. Lit.* det er
 vlowlig eller ubillig / som forbiindis Adelen oc alle andre / Geistlige
 oc Wrdslige / at Giere eller Gieste lade deris Dienere / men de skulle
 Gieste dennem stielige oc rebelige / saa vel som dem de i befalning
 haf

hafve. *Lege Vocab. Wonde. & Receß Christ. 3. art. 47. Vide Handfæstn Olai, parag. 26. Lege Vocab. Giesteri.*

Wtaallig/ er vilidelig/ *intolerabilis. Lat.* eller oc den Skade som en kand lidis eller taalig. *ut Jyd. Low lib. 1. cap. 47. Vide Corp supra.*

Wtagen: Jord / det er den Jord som ey er sted eller fest / den sigis wtagen: Jord / det er saa megit som den Jord / nogen bruger uden Himmil/ etc. Der om formeldis i den Norste Low saaledis: Om nogen besidder anden Mands Jord / uden hans Minde oc hafver icke fest den / da hafver Jorddrotten hans Awgel / oc luse sit Boe fra Jorddrotten/ effter 6. Mænds sigelse. *L. L. B. 10 cap. Hvorledis hand skal dømmis der fra / om hand icke vil fare aff. ibid. parag. 2. & 2.*

Wvaane/ er Misbrug/ *abusus. Lat.* eller utilbørlige besøring oc paaleg/ imod Lowen/ hvor om formeldis udi *Reg. Olai Handfæstn.* Er nogen Wvaane optagen/ imod Lowen/ da skal den givris til intet/ etc. *parag. 18. Lege Sedvane supra.*

Wvare / 3: usforvarendis / *interventus. Lat.* uvidendis eller upaatænct. *Ut:* Om Kongen vil ride Marckeskiel/ da staar det forfulde / dog at hand ey kommer aff Wvare / det er usforvarendis/ saa at det er døst for enten aff dem i den Deeleer. etc. *Jyd. Low lib. 2. cap. 21. Lege supra Marckeskiel.*

Wuniverstetet udi Rixbenhaffn / der udi maa ingen anamnis / som icke i det ringeste er *congruus in Latina lingua*, oc forstaar *faciliores Textus Græcos N. Testamenti*, oc sin Børne Lærdom / oc dens Forklaring / i sin rette eenfoldig Meening/ veed nock som at forstaa/ etc. *Lege supra Vocab. Lutheri lille Catechismum/ & Receß Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 5. Item Vocab. Ungdommen.*

DDe / er at erlegge sin Skyld oc Gield / eller oc hvis andet Mand plictiger at Dde oc udgifve / oc sigis *proprie* om Landgilde / som Bønderne giffve aff deris Gaarde / som efter Jordbogen *in eadem Specie* betalís / uden et for andet / eller oc Penge i steden / med Høsbøndens Samtycke / Ndis eller betalís. De skal Smør-Landgilde til S. Hans Dag / oc SmaaKedsel til *Michaelis*, Korn-Landgilde til *Martini* hdes / saa fremt Bonden ey vil haffve sin Feste forbrut. *Recess Christian 3. artic. 42. & 43.* See ydermeere Skaan. *Low lib. 17. cap. 4. & 6. & supra Vocab. Bonde.*

Den Norske *Low L. B. 1. cap. paragr. 7.* siger: At Bonden i Norge skal hafve sit Landfskyld ydt oc betaldt / Jule Aften / i det see niste / eller bøde 1. Marck Sølf: Men betaler hand icke inden første Sommer Nat / som er den 14. *Aprilis*, da miste sin Gaard / oc hde dog sin Landfskyld. *ibidem. Lege Vocab. Landgilder supra.*

Ympe / *inoculatio.* er at pode / *hinc Ymper inoculo. Lat.* sigis de unge Træer / som podis først / hvor om *Recess Christ. 3. art. 59.* formelder / at hver Bonde skal være forplict / i det mindste / at ympe 3. Abilder / Pære eller andre gode Træer / Aarligen / imeden hand haffver rom / etc. *Vide supra Pile. & Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 20. artic. 1.*

Ystede / vel Ystede *idem, stapes. Latine.* kaldis i gamle Dage Stibøgler / som bruggis ved Sadler / at sætte Fødder i / naar nogen vilde stie til Hest oc ride. Der om talís sidst udi voris

Sielandske oc Slaanske *Lower* / hvor jeg vil hafve den gunstige Læser henviist.

Briise-Seddeler / maa ingen / enten Adel eller andre / som
 hafve deris Briise frij / udgifve paa ydere eller meere Lydst-
 Bu / end til deris eget behoff / fornøden brugis. Hvo som
 udt saadan Falskhed findis / da skal baade den som Seddelen ud-
 gifver / oc nyder / gifve til hans Kongel. Mayest. 100. Specie Daler /
 for hver Lønde eller Amme. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 31.*

Men formedelst stoer Understeff som skeede med Briise-Sed-
 deler / hans Kongel. Mayest. oc Kronen icke til ringe Skade / paa
 Soldens Rettighed / da er saa for got anseet / 1647. at alle oc en
 hver / aff hvad Stand oc *Condition* de oc ere / som befindis at tage
 nogen ulovlig Accise Seddel / skulle derfor tiltalts oc straffis / eff-
 ter deris yderste Formue : Oc hvo som til Accise Friighed er berets-
 tiget / oc befindis der med falskeligen at omgaa / hand hafver der-
 med forbrut hans Accise Friighed / oc hans Seddel / effter den Dag /
 intet gielde eller actis / oc derforuden lide Tilltale / oc gifve til Straff /
 for hver Amme Bijn eller Lønde Bu / hand giffver Accise Seddel
 paa / offver hols hand til hans egen Brug behøfver / 400. Ricks-
 Daler *in Specie*, til Kongen / oc til den Friighed / som til Accisen
 bpr at hafve indseende / oc saadant angifver / 100. Ricks Daler *in*
Specie. Forordn. *Christ. 4. Dat. Fredericksborrig den 21 Julii, Anno*
ut supra. Lege supra Vocab. Accise.

Befindis nogen / med Briise-Seddeler sin Friighed at mis-
 bruge / de straffis effter Forordningen 1647. udgangen / Skeer
 det oc i andre waade / (under hvad Skin det end være land) at
 nogen misbruger deris Frihed / den stande icke alleene tilbørligen
 til Rette / Men end oc der med hafve samme sin Friighed forbrut /

oe den ey effter den Dag i nogen maade at nyde : Hvilcket hand
 ey hans Kongel. Mayest. men sig selfi, hafver at tilskrive/ som sig
 hans Kongel. Mayest. Naadigste Velbevogenhed hafver giort
 forlystig. Forordning *Reg. Frider. 3. Dat. Hafn. den*
30. Julii, Anno 1649. pa-
ragraph. 6.

PSAL. 118.

**ADOMINO HOC FACTUM EST,
 ET EST MIRABILE IN
 OCULIS NOSTRIS**

SOLI DEO GLORIA

Tractat

Offver alle de Kalds-

maal oc Bøder / som findis udi alle vortis
(her udi Glossario allegerede) Lovver oc Statuter: som
begyndis paa 1. Skillings Bød / oc følger siden ordentlig
effter hver andre op ad / indtil den høveste Bød / som er et Tusinde

Dalers Bøder: Efftersom en hver Bød i sær / oc udi særdelis
Sager / paa v. st. sted findis / her udi specialiter
demonstrerit, allegerit oc be-
denvijst.

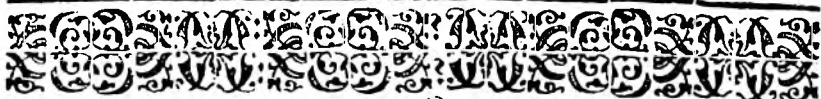
Den Lovfrier Elskende Læserer / som lyst
hafver / til Tjeniste / hastig at finde /
om fornøden gioris.

Syrach. cap. 33.

- v. 24. Gior intet uden beraad / saa angre det dig ick
naar det er giorf.
- v. 25. Gack ick paa den Ben / som du kandt falde / oc
en heller som du kandt. støde dig paa Steene.
- v. 26. Fordriste dig ick der paa / at Beyen er slæt /
Ja voete dig oc saa for dine egne Børn.

Prentet udi Kiøbenhaffn /
Anno 1652.

En Skillings Bød.

En som svar / oc bruger Guds Naffn forfengelig inden Ting / bøde til Dommeren 1. Skilling. *Recess Christiani 3. articulo 10.*

Tre Skillings Bød.

I Norge / skal alle Leffninger aff all Skowhug oc Bindfald / saa vel som hvis Duffter oc andet som affryddis aff Sædebraaderne / bortspøris / ellers bøder Odelsmanden / sem Jorden besidder / til Siunemandene 3. skilling / til sin Sognkircke 3. skilling : Leylanding bøder derfor til Siunemandene 3. skilling / oc til Hospitalet 3. skilling. *Recess Christ. 4. lib. 3. articulo 39. paragraphos.*

Fire Skillings Bød.

De affryddede Pladher i Norge / til Sadeland / skal altid holdis ved lige / ellers bøder Jorddroffen Odelsmand eller Pantemand / for hver Duff / sem opprojer / oc icke oppryckis / 4. Skilling / halff til

Kongen / oc halff til Siunemandene : Leylanding bøder til lige maader 4. skilling / halff til Landdroffen / oc halff til Siunemandene. *Recess Christiani 4. lib. 3. articulo 39. paragr. 7.*

Sex Skillings Bøder.

Leffninger aff all Skowhug / Bindfald / *item*, hvis sem affryddis aff Sædebraaderne i Norge / det skal sirax aff steden bortspøris / ellers bøder Odelsmand / sem Jorden besidder / for hver Trais Leffning / til Kongen / 6. skilling : Men Leylanding bøder til Landdroffen 6. skilling. *Recess Christiani 4 lib. 3. articulo 39. paragr. 5.*

Efterladis noget udi Rug oc Ribbebraader / enten Stubbe eller Duffter / uerpyckte / oc bortspøris / eller oc saa Greene / Hul / eller noget saadant / serend Braaderne igien besaact / da skal Selffgeren sem Jorden besidder / bøde til Siunemandene / for hver Tønde Braadeland / sem er saact 6. skilling / oc til nasie Hospital 6. skilling. Leylanding bøder i sem me
Aij Forz

Forsælse/ til Siunsmændene / 6.
 Skilling/ oc til næste Hospital 6.
 Skilling. *Recess Christ. 4. lib. 3. art.
 39. paragr. 6.*

Otte Skilling Brot.

Jomfruefrænkere/ bøde til Her:
 skabet 8. Skilling Brot. *Recess
 Christianiz artic. 60.*

Tolff Skillings Bøder/ el: ler en halff Ort.

Efterladis noget udi Rug oc
 Ribbebraader/ enten Stubbe el:
 ler Pusker/ uoprøcte oc bortfør:
 de/ eller oc saa Greene/ Bul/ eller
 noget saadant/ sørend Braaderne
 igien besaaes/ da skal Selffeye:
 ren/ som Jorden besidder/ bøde til
 Kongen/ for hver Lønde Braa:
 deland/ som er saaet/ $\frac{1}{2}$ Ricks Ort:
 Oc Leylanding bøder i samme
 forsælie/ til hans Landdrot / $\frac{1}{2}$
 Ricks Ort. *Recess. Christ. 4. lib. 3.
 art. 39. paragr. 6.*

Er nogen som ey vil udslage
 Arde/ om hand er til Gmt/ men
 afsværger med Død eller Eeg/ da
 bøde en hver som holder/ oc med
 hannem holder/ 12. Skilling. *Norske
 Lovs A. B. 17. cap. paragr. 2.*

Dre Pengis Bød.

For hvert Been som tagis aff

Saar/ indtil fem/ derfor bødis
 Dre Penge. *Skaanske Lov lib.
 5. cap. 34.*

En Dre Bød.

Hvo som ey vil glerde sine
 Gierder/ paa første Laugsteffne/
 bøde). Dre. *Skaanske Lov lib. 5.
 cap. 19.*

En halff Dre Solffs Bøder.

Hvilcken Leylanding som icke
 gløbner Arlligen sin Jord Lovli:
 gen/ bøde til Jorddrotten/ for
 hvert som forsømmis/ $\frac{1}{2}$ Dre
 Solff. *Norske Lovs L. L. B. 8. cap.*

Hvo som besidder nogen Jord
 ulovlig/ oc Jorddrotten begierer
 paa Linge aff Bønderne/ at føre
 hannem aff sin Jord: Hver Bøn:
 de som icke da farer med/ bøde
 Kongen $\frac{1}{2}$ Dre Solff. *L. L. B.
 10. cap.*

Gidris ey allfare Beye serdig/
 da bøde den det som forsømmer/
 til Kongen/ for hver Dre som for:
 hindrer Høsten i sin Draff/ $\frac{1}{2}$ Dre
 Solff. *L. L. 41 cap.*

(En Dre Solffs Bøder.)

Her vilur paa Laug Linge/
 bødis). Dre Solff. *Norske Lov
 Linge. 23. cap. 1.*

Hvo som gear ukuden til Gies:
 slebud/

stebud / oc sidder der fortradelig/
bøde Kongen). Dre Sølf. *M. B.*
23. cap.

Hvillen Sognermand som icke
får med sin Grande / at udtage
hans Væg oc Bøder / fra den
som det hafver indtaget et forhold-
der / effter saadant er Tinglixt/
da bøde en hver / som icke medfar
med hannem /). Dre Sølf. *L. L.*
B. 31. cap.

Glaar mand Vye ud paa Nød/
eller affslais Horn eller Hale/der-
for bødís). Dre Sølf. *L. L. B.*
35. cap.

Hvo som icke vil medfare / at
drifve Væg aff Vye/ud til Sæt-
ter Boel/ naar hand tilligís/bøde
til Kongen). Dre Sølf. *L. L. B.*
38. cap.

Giorís en Alfare Beye ferdig-
ge/da den som det forsjømmer/bø-
de til Kongen/ for hver Lxx som
ligger feldit offver Beyen / som
mand skal lade sin Hest springe
offver /). Dre Sølf. *L. L. B. 41.*
cap.

Hvo som givr anden forkast i
Fiskej/ i Norge/oc det blifver in-
gen aff demnem til ganffs/ da bøde
den Skipper imod den anden /
hand gjorde forkast / effter Læg-

domme / oc hver hans Vaads-
mand). Dre Sølf/ til den un-
dens Vaadsmænd. *L. L. B. 48. cap.*

Stiel mand Hunde / Katte/
Knifve / eller Velte / oc alt som er
mindre end Dre/bøde til den/hand
stael fra /). Dre Sølf. *L. L. B.*
11. cap.

To Driis Bøder.

Rider mand Lenehest lenger end
talt var / da bøde for hver Dye-
marck / hand offver reed / 2. Dre.
Jydske Lov lib. 3. cap. 54.

Om Rindtænderne udslais/da
bødís Slaget / oc for hver Rind-
tand / 2. Dre Sølf. *ius Seland.*
lib. 3. cap. 10.

For Been i huggen Saar/som
ere saa store at de kand gifve Liud
ell rKlang i Beckenel/naar Saa-
ret toes eller reensís / derfor bødís
2. Dre. *ius Seland. lib. 3. cap. 11.*
Dribødemaal capit. 30.

Vil Bonden en møde / naar
hand steffnis til Linge / da bøde
for de tvende første Steffninger/
for hver / 2. Dre *ius Seland. lib. 3.*
cap. 28. Skaanske Lov lib. 1. cap.
14. & lib. 4. capit. 9. & 20.

Drifvoer mand Fa Igiennem
Bong/ da skal hand tage det ved
Hornene/ paa det Fæet icke skal
gifs

gipre Skade. Gjør hand det icke/
da bøde for hver Fæis Hofvit/
indtil det blifver tollf / 2. Dre. *jus*
Seland. lib. 4. cap. 4.

Fører mand sit Qvæg paa anden
Mands Bøng / til Græsgang/
uden minde oc Forloff/da bøde til
hver aff Lods Eyerne / for hver
Fæis Hofvit/ 2. Dre. *jus Seland.*
lib. 4. cap. 5.

Hvo som Fører i Bøng/uden
alle Eyerte/ i Bye boe/ deris sam-
tycke/ gielde Skadegield / oc bøde
der til 2. Dre. *jus Seland. lib. 4.*
cap. 21. Skaanske Low lib. 9. cap. 6.

Kommer Hyrdeløs Fæ i Bøng/
gielde Skadegield/oc 2. Dre. *Bod.*
jus Seland. lib. 4. cap. 22.

Bil mand en lueke sine Hjerder/
naar hand blifver der om advart/
gielde Skadegield som der aff
kommer/ oc bøde til Byen 2. Dre
jus Seland. lib. 4. cap. 22.

Hjorder mand sit Fæ i Bøng/
førend alle Mand hafve indhø-
stet oc auffret er opgivvet / da giel-
de de andre Eyere Skaden/ oc bød-
de for hver stoert Fæis Hofvit/
indtil tollf/2. Dre. *jus Seland. lib.*
4. cap. 2. 23.

Rider mand andens Hest in-
den Mærcks/uden Minde/da bød-

de Vonden derfor/2. Dre. *jus Se-*
land. lib. 4. cap. 26. Skaanske Low
lib. 9. cap. 10.

Hugger mand i andens Skow/
ulovlig / oc komer hjem der med/
da legge Vonden / Lasset ud / oc
bøde for hver Tra/2. Dre: Men
er det Vender / eller Rijelæs / da
legge i lige maade Lasset ud/oc bød-
de for Lasset 2. Dre. *jus Seland.*
lib. 4. cap. 28. Skaanske Low lib. 10.
cap. 1. jus Ecclesie cap. 7.

Mæler mand Kjøb om Jord/
oc vil ey holde Kjøb / da bøde 2.
Dre. *jus Seland. lib. 4. cap. 34.*
Skaanske Low lib. 4. cap. 14.

Draber mand Fæ i sin Ager/
aff Waade/ da betale Fæet igien/
oc bøde der til 2. Dre. *jus Seland.*
lib. 5. cap. 40. Skaan. Low lib. 9.
cap. 7. den som Qvæget aatte /
hand gielde der imod Skadegield.
ibidem.

Læner mand anden Hest/ Dre/
Klæder eller Vaaben / oc blifver
det borte / oc gielde det igien / oc
bøde 2. Dre / om det var saa got
som 4. Drtug. *jus Seland. lib. 6.*
cap. 2.

Hvo som optager Drift/ eller
Affare Fæ / oc bruger det / førend
det blifver lovlig opliust oc vurs-
derit/

derit / den bøder / for hvet gang
Koen maktis / eller hand Sades
ker eller Eder anden Mand's Dre
eller Hest / 2. Dre / indtil 3. march.
jus Seland. lib. 6. cap. 15.

Saarer mand Træl eller Vaar-
dager / gielde Dagvercks spilde oc
Lægis udgift / 2. Vadskerlon / oc
bøde Bonden 2. Dre for Lykke.
Skaan. *Low lib. 6. cap. 1. & 2.*

Driſver mand Indnam eller
Indtægte Fæ / som anden Mand
tilhører / fra deng Gaard som det
hafver indlaget / om det er uden
for Gaarden / da bøde hand der-
fore 2. Dre. Skaan. *Low lib. 9.
cap. 1.*

Indtager mand andens Fæ /
ulovlige / da bøde 2. Dre. Skaan.
Low lib. 9. cap. 2.

Dræbt noget Fæ / i Bondens
Nafum / hvor lidet det er / Grijs
eller Gaas / da bødis Skadegield /
oc der til 2. Dre Bod. Skaansff
Low lib. 9. cap. 7.

Rider eller ager mand offver
anden Mand's Ager eller Eng /
da bede derfor 2. Dre. End / stær
eller slaar mand sig Bey gienem
Ager eller Eng / da bøde Skade-
gield / oc der til 2 Dre Bod.
Skaansff *Low lib. 9. cap. 17.*

Dryder mand Gierde for sin
Hest / forslaa / om hand er riden-
dis / da skal hand befale Skaden /
oc bøde dertil Lo Dre. Skaan.
Low lib. 9. cap. 18.

Hvo som en vil gierde sine Gier-
der / effter anden Laugsteffne / bøde
2. Dre Skaansff *Low lib. 9. cap. 19.*

Dræber mand Lig / 2. Gaard-
hund / bøde 2. Dre / Men gior
hand nogen Mand Skade / da bø-
dis icke. Skaansff *Low lib. 9.
cap. 21.*

Lager mand Høge / Birger aff
Træer / som en anden hær funden
oc merket / gaar hand ved / da bøde
2. Dre. Skaansff *Low lib. 11. cap. 5.*

Hvem som sancter Bøder i an-
den Mand's Skow / ulovlig / oc
fører bort / enten i Barm eller Ki-
trou sin / 2. Lomme / bøde 2. Dre.
Skaan. *Low lib. 11. cap. 11.*

Lager nogen bort andens Træ
udi Alminding Skow / som er
affskaaren i begge Ender / sprend
Dag oc Jambling er forsløben / da
gielde Skaden / oc bøde derfor to
Dre. Skaan. *Low lib. 11. cap. 12.*

Ligger mand hos andens Hus-
kene / bøde 2. Dre. Skaansff *Low
lib. 13. cap. 8.*

Fester mand Boel / oc vil en ells
Bij fare /

fare/ bøde 2. Dre. Skaanst Low
lib. 17. cap. 2.

Yder Landboesit Landgilde ey
i lowlige eller rette Tide / da bøde
2. Dre/oc yde dog suldt. Skaan.
Low lib. 17. cap. 7.

Statteglede/er 2. Dre Skan:
nøer Low eller Fische-Diet / *para-*
grapho 8.

Laug Kettis Mand skal sidde
Laug Linget til Middag/ oc icke
gaae der fra uden lowlig forfald/
eller bøde 2. Dre. Nørsk. Low
Lina f. B. 3. cap.

To Dre Sølfvs Bøder.

Hvo som icke vil lække sit Mar:
ckskiels Bierde/bøde Skaden/oc
2 Dre Sølfv/til den Skaden sig.
Nørsk Low *L. L. B. 28. & 29. cap.*

Løber mand til anden / i den
meening hand vil slaae hannem/
oc bliſver forhindret / da bøde
Kongen 2. Dre Sølfv. *M. B. 19.*
cap.

For Slag med Hlade Haand/
bødis 2. Dre Sølfv. *M. B. 19. cap.*

Binder nogen et Nød/paa an:
dens fraskiffte Huse/uden minde/
bøde hannem 2. Dre Sølfv. *L. L.*
B. 7. cap.

Hvo som slaar oc affører Hø/
fra anden Mand's Grund / føre

tilbage igien/oc bøde der til 2. Dre
Sølfv. *L. L. B. 11. cap.*

For Fær oc følge til at gære
Locke Man/ bødis 2. Dre Sølfv.
L. L. B. 30. cap.

Gjør nogen Skade i Abbild:
gaard / Gæd eller Aalden / som
indhenvnit er/bøde dubbelt Ska:
de/oc Kongen 2. Dre Sølfv. *L. L.*
B. 10. cap.

Stiel mand Hunde / Katte/
Knifve eller Velte / oc alt som er
mindre end 1. Dre værd / bøde
Kongen 2 Dre Sølfv. *L. L. B.*
11. cap.

Gjør is ey alfare Beye ferdig/
saa at der er forhindring i Begen/
at Træ ligger der ofver/saa mand
skal staa aff Hest / da bøder den
som det forsjømmer/for hver Træ/
2 Dre Sølfv. Nørsk. Low *L. L.*
B. 41 cap.

Tre Dre Sølfvs Bøder.

Drager mand Kniff til anden/
da bøde Kongen 3. Dre Sølfv/
enddog hand ingen Skade gjør.
M. B. 13. cap.

Den som selger en Ting / oc
icke det samme leverer / eller andet
saa got / bøde 3. Dre Sølfv / for
Mærck's værd eller mindre. Ilige
maade / den som ligber det en an:
den

den hafver sigbt / bøde for hver
Marcks Riib/3. Dre Sølf. K.
B. 13. cap.

Hvilcken Lieniste Liunde/som
icke vill holde sin Husbond sit Leje-
maal/bøde Kongen 3. Dre Sølf.
K. B. 22. cap.

Hvilcken Bønde som fester sig
nogen Lieniste Dreng / oc vill en
holde Lejemaal / hand bøde Kon-
gen 3. Dre Sølf. K. B. 22. cap.

Fire Dre Sølfes Bød.

Hvo som necer de Fattige
Huus/bøde Kongen 4. Dre Sølf.
De hvo som icke sier den Fattige
Præst/om hand det begierer/oc er
siug/bøde Kongen 4. Dre Sølf.
L. L. B. 55. cap.

Sex Driis Bøder.

For Saar i Antled/derfor bøde
6. Dre. *jus Seland. lib. 3.
cap. 9.*

Beenhuggit Saar / hvor aff
gaae Been saa store eller breede/at
de en land døllis med det brede aff
ens Lommelinger / derfor bød
for Beenet 6. Dre *jus Seland. lib.
3. cap. 11. Drbødemaal cap. 30.*

Findis ulowlige Staufre sat
i nogens Gierde / oc enten Hors
eller Nød/saar der paa Skade/da
bøde den som Gierdit eyer/derfor

6. Dre Bød. *jus Selandic. lib. 4.
cap. 8.*

Glaar eller staaer / anden
Mands Hest eller Nød / andens
Fæ til bøde / da bøde Eyeren 6.
Dre. *jus Selandic. lib. 4. cap. 12.*

Flytter mand sit Gierde ud
paa anden Mands Ager eller
Lofte ende / oc tager det op igien
uden Dom/ da bøde derfor 6. Dre.
jus Seland. lib. 4. cap. 16.

Oftager nogen Mand Fæ aff
Eng eller Korn / oc kommer den
ved som Fæet eyer / førnd hin
kommer der med til Gadeleedet/
oc tager det fra hannem paa Mar-
cken / da skal den som Nægget e-
yer / betale Skaden som giort er/
oc derforuden bøde 6. Dre for
Nam. *jus Seland. lib. 4. cap. 14.*

Fester mand Kløb om Jord/oc
vil en holde Riib/da bøde 6. Dre.
*jus Seland. lib. 4. cap. 34. Skaan.
Loro lib. 4. cap. 14.*

Lager nogen anden Mands
Vaaben/uden hans villie/ oc saa-
rer nogen der med / da bød
derfor 6. Dre. *jus Seland. lib. 5. cap. 8.*

Opreier nogen sit Splud / el-
ler anden Vaaben / u-rarlige/oc
falder det ned / oc saarer anden
Mand / da bøde den som Vaabe-

net tilhører / derfor 6. Dre. *jus Seland. lib. 5. cap. 8.*

Erey Høsbond eller Hustru hjemme / oc neeter da deris Hion oc Liunde / lowlige Mandſagen / da bøde Wonden derfor 6. Dre. *jus Selandic. lib. 5. cap. 13.*

Dræber mand Fæ i Bong / ſaa got ſom 6. Dre / da bøde ſkade giæld / oc bøde 6. Dre. *jus Seland. lib. 5. cap. 40.*

Laaner mand anden ſin Hæſt / Dre / Klæder eller Baaben / oc bliſſer det borte / oc er det bedre end 2. Dre / da giælde det igien / oc bøde 6. Dre *jus Seland. lib. 6. cap. 2.*

Kirckenæſſninger / ſom ey ville ſværge / naar de ere Lowlige tilſind / da bøde en hør / for hør gang 6. Dre / oc ſværge dog. *jus Eccleſie cap. 11. par. 2. 2.*

Steſſnis nogen i Witte / eſſter Kircke Lowen / oc ſidder hand to Steſſningær ofverhørig / da bøde for hør Steſſning 6. Dre. End / ſidder hand ſierde Steſſning offverhørig / oc en nyder / da haſſve tabt Hofſættſagen. *jus 16. liſie cap. 21. Handſteſſning i aldemar. 2. par. graf. b. 6.*

Endet nogen anden Mandſ Hæſt ofver tredie Wyemarck / uden

minde / da bøde derfor 6. Dre. Skaan. Low *lib. 9. cap. 10.*

Affbrøder mand ſit Bonggiærde / ſprend meenige Mand ſamtycker det / da bøde hand Skaden / der aff kommer / oc til hør Mand / ſom paaklager / 6. Dre. Skaanſk Low *lib. 9. cap. 18.*

Lager mand anden ved Stub / udi ulowlig Skowhug / da bødis 6. Dre / oc ſatte Pant der hos. Skaanſk Low *lib. 10. cap. 2.*

Hvo ſom udgraver Refveunger / paa anden Mandſ Ma:ck eller Skow / bøde derfor 6. Dre. Skaanſk Low *lib. 11. cap. 6.*

Hage / eller oc andet gæſſingis rendis Løſner / ma:lingen mand hugge / nogen Mandſ heigæde Skow / hvo det giſer / bøde 6. Dre. Skaan. Low *lib. 11. cap. 8.*

Dgtager mand ey Stibert ſer Græsmølle / til Pinſedag / da freiegeis Wælleren Længde til Tinget / at optage / Dgtager hand ey til Landet / da i lde Skuden / oc bøde 6. Dre. Skaanſk Low *lib. 12. cap. 4.*

Læder nogen Mand hos anden Mandſ ættis Umbud / da bøde derfor 6. Dre. Skaan. Low *lib. 13. cap. 8.*

Fester mand sig til Brydie / oc vil^{en} tilfare / ba bøde 6. Dre. Skaanske Low *lib. 15. cap. 2.*

Fester mand Boel / oc far til / oc pils der ved igian / inden Fardag / holde op alle udgift / oc bøde 6. dre. Skaanske Low *lib. 17. cap. 2.*

Vil Landboe affare / da rette Lowlig for sig. End / far hand bort / oc ey Retter for sig / Landgilde / oc andet hand er plictig / bøde 6. dre. Skaanske Low *lib. 17. cap. 8.*

Ser Dre Sølfss Bøder.

Hvilken som icke betaler sin Leding til rette Tid / bøde Kongen Ledingsald / 6. dre Sølf. B. B. *6. cap. parag. 3. & 4.*

Ledingsald er 6. Dre Sølf / hyer dre regnit for 4. Skilling. Norske Low *B. B. 9. cap.*

Hvem som lader sin Wmage gaa om at figge / bøde Kongen 6. dre Sølf. *A. B. 15. cap.*

Affvindsbod oc Lagebod / Pand være 6. dre Sølf / iigesom Sagen er til. *L. L. B. 15. cap.*

Landnam for Aavercke eller Wolds bøder / til Odde eller Hautdes mand / oc er høyere end 6. dre Sølf. *L. L. B. 18. cap. parag. 2.*

Den som spilder eller hindrer emte Steffne / bøde 6. dre Sølf /

halft til Kongen / oc halft til Sags søgeren. *L. L. B. 23. cap.*

Brænder nogen / med villie / Sætterboel / Smevier / Lærres Ved / Fisse Woder / elck oc andre Woder / som mand ligger i / eyster Dlu: i alminding / da bøde til den Skaden faar / eyster Laugdomme / oc 6. dre Sølf / udi Affvindsbod. *L. L. B. 59. cap.*

Lager nogen bort / huggit Lømmer eller huagen Wod / aff Alminding / ulovlige / inden Aar oc Dag / da bøde den det tog / 6. Dre Sølf til Kongen / foruden dets Værd hand tog til Eyeren / saa oc Affvindsbod / eyster Laugdomme. *L. L. B. 59. cap. parag. ultim.*

Risber (mand med Fredsø Mand / da hører. Risbet Kongen til / oc bøde der foruden 6. Dre Sølf. Norske Low *K. B. 13. cap.*

Dre Dre Sølfss Bod.

Landnam for Aavercke / eller Wolds bøder til Adelen / er ey høyere / end 9. Dre Sølf. *L. L. B. 18. cap.*

Tolff Driis Bøder.

Flytter mand sit Gierde ud paa anden Mand's Agger eller Tofft Ende / oc det blifver op-
dæmt /

dømt/ da bøde derfor 12. øre. *jus Selandic. lib. 4. cap. 16.*

Staffrer mand andens Jord/ da bøde/ for vrang Staffring/ 12. Øre/ om det blifver Tingfiert/ oc Strax optaget. *jus Seland. lib. 4. cap. 16, 17. & 18.*

Laaner mand anden sine Baaben/ oc saares nogen der med/ da bøde den/ Baabenet udlaante/ 12. øre. *jus Selandic. lib. 5. cap. 8.*

Necter Dustruen Randsagen/ om Bonden er ey hlemme/ da bøde Bonden derfor 12. øre. *jus Seland. lib. 5. cap. 13.*

Laaner mand anden Hest/ Øre/ Baaben eller Klæder/ oc blifver det bortet/ da gielde det igien/ oc var det bedre end 6. øre/ da bøde derfor 12. øre. *jus Seland. lib. 6. cap. 2.*

En Ørtug Sølfvs Bod.

Rifves Honcken aff Stangen/ naar Bougrid ridis/ derfor bødis Kongen en Ørtug Sølfv. *Norff Low L. L. B. 42. cap.*

Halffredie Ørtugis bod

For hvært Been som falder aff huggen Saar/ oc er saa stoert/ at mand kand see oc kiende/ at det er Been/ derfor bødis 2½ Ørtug.

jus Seland. lib. 3. cap. 11. Ørbøde/ maal *cap. 30.*

En halff marcks Bøder.

Kan maa sværgis for halff Marcks Kaafter. *Jydsk Low lib. 2. cap. 44. 45. 46.*

Hvilcken Baandsmand som forspimner sit Arbeide/ imeden Skibet laddis eller lossis/ bøde til hans Andre Stalrbødre/ for hver dags forfømmelse/ en halff marck. *Søetæt cap. 13.*

For hver Been/ som tagis aff Saar/ oc klendis at hafve ligget hos/ Marff/ derfor bødis ½ marcks Bod *jus Seland. lib. 3. cap. 11.*

Øder mand somt aff sin Liende/ oc ey alt/ da bøde ½ Marck. *jus Ecclesie cap. 25.*

Kommer Hiord/ Stod/ eller Braad/ i anden Rands Agger eller Eng/ aff Vaade/ oc ey med Villie/ da bøde Skadegield/ oc ½ Marcks Pant. *Slaansf Low lib. 9. cap. 2. & 5.*

Rider nogen Mand andens Hest ofver Marckestiel/ uden hans Minde/ da bøde derfor ½ Marck. *Slaan. Low lib. 2. cap. 10.*

Hvo som ey vil gierde sine Gierder/ inden tredie Lagsteffne/ bøde ½ Marck.

En halff Marck

Selffs Bøder.

11

Marck. Skaanst Lov *lib. 9. cap. 19.*

Dræber mand Kæde/eller sin ia Hund/da bøde $\frac{1}{2}$ Marck. Skaan. Lov *lib 9. cap. 21.*

Deen som tagis aff huaagen Saar/ oc kand hellis under Tommelstnaers brede / derfor bødis/ foruden Saarbod/ $\frac{1}{2}$ Marck. *De bødemaal c. p. 30.*

En halff Marck Selffs Bøder.

Kommer næfnde Mænd forsilde til Laug Tinget/uden lowliq Forsald / bøde $\frac{1}{2}$ Marck Selff. *Norff Lov. Tingf. B. 2. cap.*

Fortrycker nogen Laugrettis Mænd paa Tinget/ bøde $\frac{1}{2}$ marck Selff. *Norff Lov. Tingf. B. 3. cap.*

Vær mand Baaben paa Tinget / da gielde hver det giør / halff Marck Selff / oc miste Baabes net/halff: til Kongen / oc halff til Tingmændene / undertagen Adelspersoner oc derts Folk. *Tingf. B. 5. cap.*

Skibs Lømmermænd / som tilligis at bygge Landværue Skib/ oc ey møde / da bøde Følt i næste Lømmermænd $\frac{1}{2}$ Marck Selff. *B. f. B. 2. cap.*

Tingmænder plictig/ at fæge Fanger til Kettersteden/elle. bøde hver det icke giør / $\frac{1}{2}$ Marck til Kongen. *M. H. B. 7. cap. 12. fac.*

Hvo som icke vil bære Vindlinnsin og Bidne / eller andre verner/i Mandhælae Sager/ den bøde til Kongen $\frac{1}{2}$ Marck. *M. H. B. 10. cap.*

Slaar mand Pust/ eller Næsevehug/eller dragis i Naar/derfor bød is Kongen $\frac{1}{2}$ Marck Selff. *M. H. B. 19. cap.*

Kongen bød is $\frac{1}{2}$ marck Selff for Jordkan. *L. L. B. 14. cap.*

For Aaverck bød is Bonden til Landnam/foruden Stadesjeld/ $\frac{1}{2}$ Marck Selff. *L. L. B. 18. cap.*

Bryder mand Hul paa Gierde / bøde for hver Gab / $\frac{1}{2}$ Marck Selff. *L. L. B. 32. cap.*

Formeener mand anden/at fære almindelige Bøye/ bøde Kongen $\frac{1}{2}$ Marck Selff. *L. L. B. 40. cap.*

Hvøer eller Kanner mand anden noaet aff Hænder/paa almindelie Bøye/ bøde Kongen halff Marck Selff. *L. L. B. 40. cap.*

Hvo som formeener anden sin Eattergade / eller Fædriff / bøde half

half Marc Sølff for Veyeroff.
Norske Low L. L. 40. cap.

Gioris en Alfare Beye ferdige/
da bøde den som det forjømmer/
Kongen $\frac{1}{2}$ Marc Sølff. L. L. B. 41. cap.

Jorddroffen bøde half marc
Sølff for Veyebrod / L. L. B. 42. cap.

Ferremænd / som vil nøde
Folck flere Penge aff / end forord-
nit er/eller oe forholde Folck ofver
en Dag/oe ville dem en ofverføre/
bøde Kongen half Marc Sølff/
oc til den som hannem tilsette/ $\frac{1}{2}$
Marc Sølff. L. L. B. 43. cap.

Landdroffen skal skaffe Ferre-
mand inden tre Natfers forløb/
eller bøde Kongen $\frac{1}{2}$ Marc Sølff/
oc til Fergens behoff/half Marc
Sølff. L. L. B. 43. cap.

Hvo som meder / at splede an-
dens Fiskeveide / eller opbryde
hans Fiskegaarde / bøde Kongen
oc Bonden / hver $\frac{1}{2}$ Marc Sølff/
i Afvindsbod / ite. L. L. B. 44. cap.

Spilder mand Nalefiskende/
eller Driftfiskende / for anden
Mand/da bøde Bonden oc Kon-
gen/en hver $\frac{1}{2}$ Marc Sølff. L.
L. B. 44. cap.

Stiel nogen Aere eller Øsek ar /

eller oc splider nogen Fisser Ned-
skab / da bødte hannem fuld Ret/
efter 6. Mænds Dom / oc Kongen
 $\frac{1}{2}$ Marc Sølff. L. L. 46. cap.

• Budfald / er $\frac{1}{2}$ Marc Sølff.
L. L. B. 52. cap.

Hvo som en søger Ting / naar
de hafve der om bekommet lowlig
Tingbud / da bødte Kongen
Tingsvidne / som er $\frac{1}{2}$ Marc Sølff.
Norske Low L. L. B. 54. cap.

Vil mand en flytte Fattige
Folck / da bøde Kongen $\frac{1}{2}$ Marc
Sølff. L. L. B. 55. cap.

Om nogen stiel Gildre / eller
hugger det neder / da bøde Skaden/
oc Afvindsbod / oc Kongen half
Marc Sølff. L. L. B. 56. cap.

Hver som icke farer med / naar
hand tilnæfnt paa Ting / at ud-
vurdere for Gield / bøde Kongen
 $\frac{1}{2}$ Marc Sølff. K. B. 3. cap.

Afvindsbod skal bødte effter 6.
Mænds Lyfte oc Dom / om det
er fuld Rettes skade / det er half
Marc Sølffs værd. K. B. 27. cap.

Hvo som forholder andens
laante Gode / længer end laant
var / bøde til den / hannem det
laante / $\frac{1}{2}$ Marc Sølff. K. B. 27.
cap. paragr. 2.

Hvo som daabler med Kort el-
ler

ler Taniq / bøde Kongen halff
Marc Sølf / oc der til forbrut
alle de Penae / som paa Børdit
komme. *A. B. 28. cap.*

Vænderne ere plicte / at følge
Lyfven til Ketterstedden / eller bøde
de til Kongen $\frac{1}{2}$ Marc Sølf.
L. yff. B. 2. cap.

En Marcks Bød.

For Dumblekuler / Pijler / oc
Vapere forsømmelse / derfor bøde
der Bonden / for hvert som for-
sømmis / Arligen til sit Herffab /
1. Marc. *Recess Christiiani 3. ar-
tic. 59.*

En Marc Sølfes bøder.

Ville Dingmænd oc hielpede
som klager paa Arfvis forhold / ef-
ter Dom der paa / da bøde / in hver
til Kongen / 1. Marc Sølf.
Norff Low *A. B. 17. cap.*

Lager nogen Ferre bort / uden
Forloff / bøde Kongen 1. Marc
Sølf / oc Ferrermanden 1. Marc
Sølf. *L. L. B. 43. cap.*

Fierfölling / det er 1. Marc
Sølfes Bød / halff til Kongen / oc
halff til Eyeren. *L. L. B. 35. cap.*

Gierder nogen tvært ofver Elff /
som forhindrer / at Fiske kan
icke gaae op oc neder / bøde Kon-
gen 1. Marc Sølf / oc til de som

ofven boede / 1. marc Sølf. Oc
den som icke vil fare med / at op-
bøde saadan ulowlig Gierde /
som er der til Lowlig tilfagt / bøde
Kongen en marc Sølf. *L. L. B.
44. cap.*

Hvo som spilder andens Fiske-
reide / eller opbryder hans Fiske-
gaarde / da bøde Hofvitmanden
en Marc sølf til Kongen. *L. L. B.
44. cap.*

Ligger mand til / oc tager Sild
af Drat oc Garn / i Sildefisken-
de / siden hand er forvijsi / bøde /
foruden Fiskestade oc Garnspil-
de / Kongen en marc sølf. *L. L. B.
47. & 48. cap.*

Hvo som icke vil holde Forli-
gelse / men opbryder den / oc icke vil
betale / til visse forlagde Dag /
hand bøde sin Vedervart 1. marc
Sølf. *L. yff. B. 8. cap.*

For Slagsmaal uden Gred-
sted / med Øxe Stafre eller sice /
bødis Kongen / for første Slag /
en Marc Sølf. *M. H. B. 17. cap.*

Fattis Vænderne Lod oc Krud /
til Ledings behof / bøde Kongen 1.
Marc Sølf. *M. f. B. 10. cap.*

Veliggelse / eller Leyermaal / i
Norge / bødis efter 12. Mand-
Dom / oc der foruden en Marc

Selff/til Noudens næste Slect.
M. H. B. 25. cap.

Brænder inand noget for andet / det som hand vil hafve forvart / oc kane hafve Skade aff / da bedis Kongen). Marck Selff. *L. L. B. 26. cap.*

Gior den som Gield er skyldig bo: t/ nogen Wedstand: imod dem som fra hannem skal udnurdere / da bede en hver aff de som med hannem ere/). Marck Selff/ end dog hand ingen Skade gior. *K. B. 3. cap.*

Blisfoer nogen til Bryllup/ lensgere end i to Dage/ bede Kongen). Marck Selff. *A. B. 24. cap.*

Wil Bygdemændene icke forferdige Fergen paa almindelige Deye/ inden tre Dage/ bede Kongen). Marck Selff. *L. L. B. 43. capit.*

For Domrof bedis til Bedersparten/). Marck Selff. *Ling. B. 6. cap.*

For vrangte Domme bedis). Marck Selff/ halst til Kongen / oc halst til Sagsøgeren. *L. L. B. 23. cap.*

Huuger mand flere Dørre paa Huus/ end der var/ der hand kom der / bede). Marck Selff/ halst

til Kongen/ oc halst til Jorddrof-ten. *L. L. B. 13. cap.*

Hvo som icke h: idrer Manddraberen/ om de e: tra nær til stede/ oc e: fand/ da bede en Marck Selff til Kongen. *M. H. B. 7. & 15. cap.*

Far nogen aff Beslag / eller Arrest / med Skib/ fra Landet/ eller Stæder imellem / da bede hver Baadsmand / foruden Skipperen / til Kongen/). marck Selff. *K. B. 25. cap.*

Far nogen aff Beslag af Kjøb- stæd/ oc udi Herret/ bede Kongen). Marck Selff. *K. B. 25. cap.*

Hvo som blisfoer udnæssint til Skibs behoff / oc e: vil medfare/ men gifver Penge for hans Forsølf/ da bede den som udnæssint er/ oc Penge udgifver / til Kongen). Marck Selff. *B. B. 3. cap.*

Naar Landvarne Skib k: sig aff Fette / da skal hver isge sit forordnede Sæde/ eller bede). marck Selff. *B. f. B. 10. cap. par 24. 4.*

Hvo som findis ulpdig eller modvillig paa Baabenting/ naar Baaben skal besees / oc icke gaar skickelig / som forordnet er / hand bede Kongen). Marck Selff. *B. f. 12. cap.*

Bygger mand Landvarene Sølb
i Hveret/ oc vil ey sige til/ hvor
han vil ha med det/ da befalis
Vonden/ at hugge fra hver side
Kollan/ fem Alnelang Boro/ oc
tage fra hannem hans Seyel/ oc
spilde hans Keyse: Gjør de det
icke/ da gielde hver 1. Marck Sølf
til/ Kongen for hver Sølfte. V. f.
V. 18. cap.

Hvem som huser oc hjemmer
Fredles Mand/ vidende/ ader oc
driker med hannem / vere sig
Vonde/ eller anden Mand/ da bøde
de til Kongen første Nat/ 1. marck
Sølf. M. H. B. 6 cap.

Hvem som icke følger med/ at
hindre Manddraberen / naar de
der om tilhæis/ da bøde til Kongen
1. Marck Sølf. M. B. 11. cap.

Hoo som blifver lenger til no-
gen Begravelse eller Arvestiffte/
end forordnit er/ bøde Kongen 1
Marck Sølf. A. B. 25. cap.

Hvilken Leylending / som icke
betaier sin Landfkyld Jule Aften/
i det seentste / hand bøde derfor 1.
Marck Sølf. L. L. B. 1. cap. pa-
ragr. 7.

Pant/ eller Forløffte / skal sæt-
tis for indtagit Fæ / eller vaane-
fuld Dvæg: Men vil hijn icke la-

de det ud/ men spæter det/ da bøde
de hand til den / Dvægit tilhører/
foruden Skadegield / 1. Marck
Sølf. L. L. B. 31. cap.

Dræbermand andens Dvæg/
eller slaar det oc gier der Skade/
da bøde 1. Marck sølf i Arvinds-
bood/ halffte til Kongen/ oc halffte
til Vonden/ Fæet aatte. L. L. B.
35. cap. paragr. 5.

Slaar mand Rumpetoffl aff
Red/ da bøde en Marck Sølf/
halffte til Kongen / oc halffte til
Vonden/ Fæet aatte. L. L. B. 35.
cap. paragr. 8.

Byrder mand Broer paa/ als
mindelige Reye / da gjøre den
Broe saa god iglen / oc bøde til
den/ Broen tilhørde / 1. Marck
Sølf. L. L. B. 40. cap.

Den som sværger sig om Meen/
oc ey viste / at det var Meen Eed/
bøde Kongen en Marck Sølf.
Lyff. B. 17. Capit.

Den som forssømmer/ oc icke vil
tilhjelpe / at opdraage Landvarne-
Skeb/ naar det hjemkommer/ el-
ler oc forssømmer Budit / bøde
Kongen 1. Marck Sølf. V. f. B.
14. cap.

Den som er med i Fær oc Føl-
ge / at tage noget fra Vonden / u-
den

van Dom/da bøde Kongen derfor
1. Marck Sølf. *K. B. 1. cap.*

For Husbrud/bødis 1. Marck
Sølf/halff til Kongen/ oc halff
til Jorðbrøften. *L. L. B. 9. cap.*

Forholder nogen Hus for an-
den/ siden de ere hannem frastiff-
te/da bøde hannem 1. Marck sølf.
L. L. B. 7. cap.

Sager mand Mæg fra anden/
til at giøde sin Jorð med/ da bøde
imod den/Mæg it aatte/1. Marck
Sølf. *Nærst Lov L. L. B. 13. cap.*

Hvo som ey hafver sine paalag-
de Waaben ferdig til Waaben-
ting/ bøde Kongen/ for hver hand
fattis/1. Marck Sølf. *B. f. B.
11. & 12. cap.*

Laant Gøds maa icke brugis
lengere/ end Forord er/ ellers bøde
derfor 1. Marck Sølf/ til den
sem laante hannem det. *L. L. B.
17. cap.*

Stær nogen fersfang paa sit
Laan/ da bødis hannem derfor en
Marck Sølf. *K. B. 27. cap.*

Den som vorder tilnæfnt/ at
dømme i nogen Sag/ veyres hand
sig derudi/ bøde en Marck Sølf/
oc giøre dog sin Dem fyllest.
Lingf. B. 4. cap.

Hruicken Bonde som icke be-

taler næfnde Mand deris Reysse-
pengo til LaugLinget/ efter Lo-
wen/bøde 1. marck Sølf. Lingf.
B. 2. Cap.

Umbudsmand/ om hand icke
udnæfner Mand/ at fare til Laug-
Linget/ da bøde for hver som fæ-
tis/ oc icke blifver udnæfnt/ til
Kongen/1. Marck Sølf. Lingf.
B. 2. Cap.

Sidde næfnde Mand hiem-
me fra Laugtinget/ uden lowlig
Forsald/ bøde 1. Marck Sølf.
Lingf. *B. 2. Capit.*

For Locke Man bødis Bonden
1. Marck Sølf. *L. L. B. 30. cap.*

Kidder mand ofver Agger eller
Eng/bøde imod Eyeren 1. Marck
Sølf. *L. L. B. 32. cap.*

Sidder nogen hiemme/ oc vil
ey drifve sit Qvæg med Grander
ud til Satterboel/ hand døm-
mits aff Lingmand/ (om det blif-
ver Ling-fiart) at bøde 1. Marck
Sølf/ for Grævard/ halff til
Kongen/ oc halff til Leylanding.
L. L. B. 38. cap.

Hvo som drifver hiem med sit
Qvæg/ fra Satterboel/ sænd rette
tid er/ oc de andre fare hiem med
deris Qvæg/hand bøde i ligemaa-
de 1. Marck Sølf/ halff til
Kon-

Kongen / oc halff til Leylending.
L. L. B. 38. cap.

Ingen maa gaa fra Skibet /
førend det kommer i Hafnen: hvo
det gior / bøde Kongen en Marc
Sølf. *B. f. B. 15. cap.*

Skibsfolck / som tager noget
Glacterfæ fra Bonden / uden
hans Bidskab / (i Feide tid / eller
Freds tid) da bøde hver Vaads-
mand / foruden Skipperen / til
Kongen / 1. Marc Sølf / oc be-
tale dog Bonden sit Qvæg. *B. f.
B. 15. Cap.*

Hvem som sidder Steffning
ofverhørlig / enten til Laugting
ler Vøgdeting / oc icke møder / el-
ler hans Bud / bøde Kongen en
Marc Sølf. *Ling. f. B. 9. cap.*

Skibs Lømmemand / som
tilligis / at bygge Landvarne Skib /
oc ey møde / da bøde Staffne-
Lømmemand 1. Marc Sølf.
B. f. B. 2. cap.

Hvo som huser omkringløben-
de / oc ubekente ont Folck / bøde
Kongen 1. Marc Sølf. *Ling. f.
B. 7. cap.*

Hvo som icke vil være Steffne-
vidne / lowlig tiltraff / bøde en
Marc Sølf. *Ling. f. B. 4. cap.*

Hvo som icke vil annamme B-

mage / naar den hem tilfaris / bøde
Kongen 1. Marc Sølf. *A. B.
11. cap.*

Lager nogen Lyff / eller Fred-
løsmænd / fra anden / med maet /
ds; bøde Hospitmanden / imod
Kongen / Land-Raade Sag / oc
hver den som er med i Far oc Føl-
ge / til Kongen / 1. Marc Sølf.
L. B. 3. cap.

Gierde som er Gde / 10. Fafne /
derfor bød is Jordrotten 1. marc
Sølf. *L. L. B. 12. cap.*

Wolais to aff Fremtænderne
paa nogen / da bød is / foruden
Hugget eller Slaget / 1. Marc
Sølf. *jus Seland. lib. 3. cap. 10.
Ordbødemaal cap. 10.*

Halffanden marcks Bod.

Huager nogen Haand aff
Træl / da bøde Skadegield / oc
der til 1/2 Marcks Bod / til Træls
Hosbonde. *Skaan. Low lib. 6.
capit. 1.*

To Marc Sølf boder.

Hvilken Bønde som icke møder
til Raabenting / med sit Folck / u-
den Lowlig Forsald / bøde Kon-
gen 2. Marc Sølf. *B. f. B. 12.
Cap.*

Brndis Gierde meere end 10.
Fagne langt / det er Valck-brud /

oe da bød is til den / Gierdit eyer /
2. Marc. Sølf. *L. L. B. 32. cap.*

For Lemster Saar, bød is Kon-
gen 2. Marc. Sølf. / foruden
Skadegield. *M. H. B. 17. cap.*

Hvo som forsømmer / at giøre
Skudsfaerd / effter hand er low-
lig tilsaat / bøde Kongen / hver sin-
de / 2. Marc. Sølf. *B. f. B. 15.*
Cap.

Hvo som forsømmer sin Dagt /
bøde Kongen 2. Marc. Sølf.
B. f. B. 4. Cap.

For Slag / som kaldis Black /
bød is Kongen 2. Marc. Sølf.
M. B. 10. cap.

For Gladslag med Haand / eller
Berge paa Greedsted / derfor bød
is Kongen 2. Marc. Sølf. *M.*
B. 10. cap.

For Slagsmaal uden Greed-
sted / med Dye / Staffre eller steen /
bød is Kongen for andet Slag /
2. Marc. Sølf. *M. B. 17. cap.*

Den som besidder andens Arff /
ulowlige / oc vil ey udlegge / uden
Dom / bøde Kongen 2. Marc.
Sølf. *A. B. 17. cap. parag. 1.*

Huggis Numpe aff Hest eller
Bg / neden Numpeaff / da bøde
den det gier / 2. Marc. Sølf. / halft
til Kongen / oc halft til Eyer-

Manden. *L. L. B. 35. capit.*

Hvo som icke vil bygge Væd-
vorder / bøde Kongen 2. Marc.
Sølf. *B. f. B. 4. Cap.*

Vardmand / som icke brande
Vædvarden oppe i Landet / bøde
Kongen 2. Marc. Sølf. *B. f. B.*
4. Cap.

Hvo som vorder udnæfnt / at
udsætte Landvarne Skib / naar be-
hoff akeris / oc icke mæer / uden
lowlig Forsald / den bøde Kon-
gen 2. Marc. Sølf. *B. f. B.*
9. Cap.

Næffnde Mænd til Skibs / skal
have en lang Vyffe / som skal lig-
ge ved hver Loffte / hvilken de
to / der sidre oc roe / skal forskaffe
dem / eller gielde 2. Marc. Sølf.
til Kongen / oc dog forskaffe sig
Vyffe. *B. f. B. 10. Cap.*

Farer mand paa andet Skib /
end hand er tilnæfnt / da alere
hand begae Koerleding / oc bøde
derfor 2. Marc. Sølf. *B. f. B.*
10. cap. parag. 3.

Hvem som huser oc hømmer
Fredløs Mand / vidende / oder oc
dricker med hannem / være sig
Bonde eller anden Mand / da bød
de til Kongen / for anden Nat / 2.
Marc. Sølf. *M. H. B. 6. cap.*

Star

Slægt mand Kumpetaft aff flere Nød / end fire / da bøde der for 2. Marck Sølf / halffte til Kongen / oc halffte til Bonden / Sæet aatte. *L. L. B. 35. cap. paragr. 8.*

Tre Marcks Bøder.

Hvo som selger Jord / sørend det Laugbludis / bøde Bonden oc Kongen / hver tre marck. *Jyd. Low libro 1. capite 34.*

Hvo som selger eller bortskæder uhiemmet Jord / bøde Bonden oc Kongen / hver tre marck / for uhiemmet. *Jyd. Low lib. 1. cap. 41. jus Selandic. lib. 4. cap. 34. Skaan. Low lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 15. & 18.*

Broder / som selger Søsters Jord / om hun er ugift / bøde tre marck / eller gifve Low / om der paa kaldis. *Jyd. Low lib. 1. cap. 43.*

Hvo som bygger eller staffrer anden Mandis Jord / uden Mente / bøde Bonden oc Kongen / hver 3. marck / om det vorder opdømt. *Jyd. Low lib. 1. cap. 55. jus Seland. lib. 3. cap. 29. & lib. 4. cap. 16. 17. 18. Ordbød. cap. 5.*

Den som formeener eller spilder gamle Bøye / bøde Kongen 3.

marck. *Jyd. Low lib. 1. cap. 50. jus Selandic. lib. 5. cap. 6.*

For Blodviide bødte Kongen tre marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 13. jus Seland. lib. 6. cap. 5.*

Hvo som huser Fredløse / vindende / efter Dag oc Maanet / bøde Kongen tre marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 27. Handfestning Eri. ci. paragr. 3.*

For uvane Dvæg / som bøder noget Menniske / skal Everen gifve Low / oc der til bødte tre marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 35. jus Selandic. lib. 4. cap. 12.*

Druckner Mand i andens Brynd / som mand eyer særlige / da bøde Bondens Eyere 3 marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 37. jus Seland. lib. 4. cap. 5. & 10. Skaan. Low lib. 5. cap. 17.*

Den som falder for Kants deele / legge ud det som paa kaldis / oc bøde Bonden oc Kongen / hver tre marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 40. 47 59. jus Seland. lib. 3. cap. 20. 21. lib. 6. cap. 9.*

Den som Kan svær paa Beddermaals Ring / oc vil ey siden følge Ræfning til / bøde Bonden oc Kongen / hver tre marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 41. jus Selandic. lib.*

lib. 6. cap. 9. Orbedemaal cap. 13.

Den som ey vil være Raftning/
bøde tre marck. Jyd. Low *lib. 2. ca-
pit. 51. 52.*

Sidder nogen ofverherig / oc
ey retter for sig inden Laugdag/da
er hand fuldten til Kongen oc Bon-
den/hver tre marck/foruden Hof-
vitsagen. Jyd. Low *lib. 2. cap. 61.
lib. 3. cap. 54.*

For Affarte oc Afflet / bedis
Bonden oc Kongen/hver 3. marck.
Jyd. Low *lib. 2. cap. 73.*

Raftninger/som ey til rette Laug-
dag fuldogiere deris Fed oc Low/
uden nyactig Forsald/hafve der-
med for brut deris tre marck. Jyd.
Low *lib. 2. cap. 81.*

Luff / som bekommer Luffes-
mercke / gifvel Bonden Jgild oc
Lofgild/oc bøde Kongen 3 marck.
Jydsk Low *lib. 2. cap. 90.*

Hvo som randsager ulovlige/
bøde tre marck. Jydsk Low *lib. 2.
cap. 97.*

Lufforen Mand/bøder Kon-
gen tre Marck. Jydsk Low *lib. 2.
capit. 108.*

Kalder mand anden Luff/ofver
Lvertning/ oc følger ham det ey si-
den paa Haand/bøde hannem tre
Marck / oc Kongen tre Marck.

Jyd. Low *lib. 2. cap. 109. Skaan.
Low lib. 7. cap. 17.*

Risbingsmand / som bryster
Low/legge ud Kaafterne / oc bøde
Bonden oc Kongen/hver 3 marck.
Jydsk Low *lib. 2. cap. 114.*

Styrismand/som ey var Um-
budsmand/oc optog mere (i gam-
mel Dage) end aff hver Hafne 9.
Skepper Rug / skulde opholde
Kongen 3. marck. Jydsk Low *lib.
3. cap. 3.*

Bilde Bdgiaardsmandene ey
gieide Bilde / som paa var sat/
maatte det uddeelis med 3. marcks
Bøde. Jyd. Low *lib. 3. cap. 5.*

Nette Saarbod / er tre marck
til Kongen oc Bonden. Jyd. Low
*lib. 3. cap. 30. Jus Seland. lib. 3. cap.
11. & 16. & lib. 6. cap. 9. Skaansk
Low lib. 5. cap. 5. & 14. Orbede-
maal cap. 30.*

Laugsøgt Mand/bøder Bon-
den oc Kongen/hver 3. marck. Jyd.
Low *lib. 3. cap. 28.*

For hvert Been som tagis aff
Saar / bødis 3. marck. Jyd. Low
lib. 3. cap. 31.

Bekommer nogen Mand Ly-
de/aff anden Mandis Dvæg / da
bøde den/Fæet eyer/ Badskerløn/
oc 3. marck. Jyd. Low *lib. 3. cap. 33.*

Hug:

Hugger mand andens Hest/
som nogen Mand elder paa/ da
bødis for Hestens Saar/3. marck/
foruden Skaden. Jyd. Low lib. 3.
cap. 34.

End/hugger mand andens Klæ-
der/som er ridende/da bøde hand/
det gjorde/tre marck. Jyd. Low
lib. 3. cap. 34.

Udlaaner nogen sin Baaben
til en andens Skade/saa hand der
med dræbis/ bøde den som Baa-
benet udlaante/ til den Dødis
Frænder/3marck. Jyd. Low lib. 3.
cap. 35. Jus Seland. lib. 5. cap. 7.
Skaan. Low lib. 5. cap. 24.

Saar mand Skade aff andens
Baaben/eller tager nogen andens
Baaben/ oc giør Skade med/ u-
laant/derfor bøde 3. Marck. Jyd.
Low lib. 3. cap. 36. Skaanst Low
lib. 5. capit 23.

Saal Bonden / at Hustruen
skøder noget bort/ da bøde hand
Bonden oc Kongen/hver 3 marck.
Jyd. Low lib. 3. cap. 44.

Hæder mand andens Eng op
med Bold/ gielde skaden/oc bøde
tre marck Jyd. Low lib. 3. capit.
48.

Tyver nogen aff Eyerne/sit Fæ
i anden Mand's Agger eller Eng/

gielde skaden/ oc bøde tre marck
Jyd. Low lib. 3. cap. 51.

Hvo som dræber anden Mand's
Fæ/med Død eller Eeg/gielde Fæ
et igien/oc bøde tre marck. Jyd. Low
lib. 3. cap. 52.

Gaardning bøder tre marck/
Bonden oc Kongen/foruden Skæ-
degield. Jyd. Low lib. 3. cap. 53.

Elder mand andens Hest/uden
hans villie/ gielde Bonden derfor
tre marck. Jyd. Low lib. 3. cap. 54.
Jus Seland. lib. 4. cap. 26. & 27.

Den som en vil udlegge sine Bø-
der/som hand er falden for/ Men
skal søgis derfor ved Dom/ hand
bøder/ foruden Hofvitsagen/ tre
marck Bonden/oc tre marck Kon-
gen. Jyd. Low lib. 3. cap. 54.

Hvo som en vil gielde sine
Gierder/ bøde derfor/ effter Dom
der paa forhvarsved/ tre Marck
Bonden / oc tre marck Kongen.
Jyd. Low lib. 3. cap. 57. & 58.

Hvo som tager eller bortfører
aff Hval/uden Forloff/ naar den
indstrander / legge ud det hand
tog/oc bøde tre marck. Jyd. Low
lib. 3. cap. 62. Skaanst Low lib. 8.
cap. 1.

Røfver nogen Skibbruden
Folck / legge ud det hand røfvede

oc bøde Bonden oc Kongen/hver tre marck. *Jnd. Lov lib. 3. cap. 63.*

Den som udtapper Brandevijn om hellig Dage for Prædiken/sorbrænder der med/hvis hand hafver med at fare/ oc den det kiber/ straffis aff hans Herstab/paa hans tre marck. *Recess Christian. 3. artic. 4.*

Hvo som gjør Dommeren usliud paa Ting / bøde tre marck. *Recess Christ. 3. artic. 10.*

Hvo som svær/ oc bruger Guds Naffn forsængelig inden Ting/ oc vil ey derfor udlegge sine forsaldne Bøder / hand bøde der for uden tre marck. *Recess Christian. 3. artic. 10.*

Døller Dommeren oc Skrifveren med nogen som blifve felde/ bøde Bonden oc Kongen/hver 3. marck. *Recess Christ. 3. artic. 10.*

Sandmænd/Oldinger oc Ræfningers Fald/er tre marck til Bonden/som dem felder. *Recess Christ. 3. art. 27. Skaans Lov lib. 5. cap. 38. siger oc saa tre marck til Kongen.*

Hvo som icke forferdiger sine affdeelte Landveye/i lowtige tider/ bøde til sit Herstab 3. marck. *Recess Christ. 3. art. 58.*

Hvilcken Vaadsmænd som ligger af Skibet om Nattetide/uden Forloff/ bøde Kongen oc Byen hver tre marck. *Søe Ret. capit. 7.*

Findis nogen Vaadsmænd paa Gaden om Nattetide/ bøde til Kongen oc Byen/hver 3. marck. *Søe Ret cap. 8.*

Hvo som fører Vaaden eller Espening fra Borde/uden Forloff/ bøde til Skibsfolcket tre Marck. *Søe Ret. cap. 14.*

Hvo som ofverfalder Skipperen inden Skibsborde/ bøde Kongen/ oc Skipperen/ hver tre marck. *Søe Ret cap. 29.*

Hvo som vil nøde Rocken til at spise uden den rette tid/ oc Rocken døller saadant / oc icke klager der paa/ bøde Kongen oc Byen/ hver tre marck. *Søe Ret cap. 30.*

Hvo som gjør Glestebud/ eller dricker til Dverfældighed / inden Skibsborde/ uden Forloff / hafver der med forbrut/ hver gang/ til Kongen oc Skipperen / hver tre marck. *Søe Ret cap. 31.*

Feldis mand i Lingsvoldne/ da bød is tre marck. *jus Seland. lib. 1. cap. 31. Handfæstning Erici, paragrapho 21.*

For Fær oc Følge til Gaardgang/

gang/bødis tre marck. *ius Seland.*
lib. 2. cap. 5.

End/raader nogen Død oc Eeg/
derfor bødis 3. marck. *ius Seland.*
lib. 2. cap. 5. & lib. 3. cap. 2.

For Fær oc Følge/bødis/foru-
den Skadegjeld/tre marck. *ius Se-*
land. lib. 2. cap. 19.

For Fær oc Følge/naar Bold
oc Herverck givris/ bødis/ foru-
den Hofvoitsagen/ tre Marck. *ius*
Seland. lib. 2. capite. 20. Drbøde-
maal *capit. 3. & 7.* Slaan. Lov
lib. 5. cap. 3. & 4.

For Fær oc Følge til Baand/oc
at givre nogen Skam oc Skade/
derfor bødis 3. marck: *ius Seland.*
lib. 2. cap. 23. Drbødemaal *cap. 6.*

For Fær oc Følge / naar Hone
voldtagis/ da bødis for den Vnd-
skab tre Marck. *ius Seland. lib. 2.*
cap. 24. Drbødemaal *cap. 9.*

For Baadegang bødis 3. marck.
foruden Skadegjeld. *ius Seland.*
lib. 2. cap. 30.

Affbrænder mand andens Byg-
ger ude paa Marken / derfor bøs-
dis tre Marck. *ius Selandic. lib. 3.*
cap. 1. Drbødemaal *cap. 2.*

Illge maade bødis 3. marck/ om
nogen ophugger anden Mandes
Hager/ Halegaard/ eller Svine-

stle/ uden Dom. Drbødemaal
cap. 4.

Om Træl fiver som dræber
Frelse-Mand/ da bøde den/ Træl
eyer / tre marck. *ius Seland. lib. 3.*
cap. 3.

Affhuggis nogen aff de smaa
Læer paa et Menniske / derfor
bødis tre marck. *ius Seland. lib. 3.*
cap. 8.

Slaer mand anden med Mas-
ve/ eller drager i Haar / da bødis
for Slaget tre Marck. *ius Seland.*
lib. 3. cap. 17.

Mandheldløs Mand bøder/
foruden Hofvoitsagen/ tre Marck.
ius Seland lib. 3. capit. 28.

Drifver mand igiennem Bong/
med tollff Fæes Hofvet/ som ick er
bunden/ men løst/ derfor bød is tre
Marck. *ius Seland. lib. 4. cap. 4.*

Folder nyreist Huus ned / oc
flaaer nogen Mand ihjel/ da bøde
den Huset eyer/ tre marck. *ius Se-*
land. lib. 4. cap. 7.

Faar nogen Mand Skade/paa
ulovlige Staffrer/ som staae i an-
den Mandes Gierde / da bøde den
Gierdit eyer/ tre Marck. *ius Se-*
land. lib. 4. capit. 8.

Felder mand Træ paa anden
Mand / derfor bødis tre Marck.

End/ safter mand Jld i Træ/ oc gaar der fra/ oc Træet siden falder ned/ oc slær nogen ihjel/ da bøde den der Jlden isatte/ tre Marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 9.* Skaanst Low *lib. 5. cap. 17.*

Væster mand Vogn paa Mand/ Kone/ eller Varn/ oc blifver der aff døde/ oc hand sidder paa Vognen/ oc Lommen brister/ da bøde tre marck *jus Seland. lib. 4. cap. 11.*

Lige saa bødís/ om hander Nidendís/ om Lemme eller Bidzel brister. *jus Seland. lib. 4. cap. 12.*

Hafver nogen lange Træer i Læs/ som slenge til/ oc slaae nogen til døde/ da bødís derfor tre marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 11.*

Hvo som rammer anden Mandís Hæft/ bøde tre marck. *jus Selandic. lib. 4. cap. 17.*

Hvo som affbryder sit Gierde/ uden alle Lodsensernis villie oc samtycke/ bøde derfor/ effter Dømdet paa/ Bonden oc Kongen/ hver tre marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 19.*

Far mand med Hiord i Vong/ ferend avret opgivís/ bøde derfor tre Marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 23.* Skaan. Low *lib. 9. cap. 2. & 5.*

Lager nogen sit Fæudaff Dye

eller Gold/ som det er indnemmet/ da bødís derfor tre Marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 24.* Skaan. Low *lib. 9. capit. 1.*

Forholder nogen andens Pant for Indnam/ oc det vorder Tingkiært/ da bødís derfor tre Marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 25.*

Hugger mand i andens Skov/ ulovlig/ oc gjør der Bredkast/ liggende ud det som huggit er/ oc gielde Skaden/ oc bøde der til tre marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 28.* Kirckeloven *paraphos. Skaanst Low 10. cap. 1.*

Jordskifte/ om det deelis tilbage/ for ulige Lod stald/ da bøde enhver tre marck/ thi det kaldís uhiemmet *jus Seland. lib. 4. cap. 35.*

Opreiser mand sit Spiud/ eller anden Vaaben/ uvarlige/ oc falder det ned/ oc slær nogen Mand ihjel/ da bødís derfor 3. Marck. *jus Seland lib. 5. cap. 8.*

Sender mand sin Træl i Leeding/ uden fulle Haffre/ da haffve for brut Trallen/ oc bøde tre marck. *jus Seland. lib. 5. cap. 12.*

Næster nogen Mand at lade randsage udi hans Boe/ da bøde tre marck. *jus Seland. lib. 5. cap. 13.* Skaan. Low *lib 7. cap. 5.*

Finder mand sit Hors eller Nød/
oc tager det ulovlige aff anden
Mands Hæft/da bøde der for tre
Marck. *jus Seland. lib. 5. cap. 14.*

Risber nogen Mand Vidnes/
løb/da bøde tre Marck. *jus Selan-
dic. lib. 5. cap. 17.*

Dræber mand Fæ med Baas-
ben / eller i andre maader / saa got
som tolf Øris værd/da gielde Fæ
et igien / oc bøde der til Bonden
oc Kongen / hver tre marck. *jus Se-
land. lib. 5. cap. 40.*

Laaner mand anden Hest/Øre/
Baaben eller Klæder / oc bliffver
det bortet / gielde det igien / oc om
det var saa got som 12. Øre / da
bøde der for tre marck. *jus Seland.
lib. 6. cap. 2.*

For Fær oc sælge til Drab / u-
den Haandgierning / bød is tre
Marck. *jus Seland. lib. 6. cap. 5. &
7. Skaanskt Lov lib. 5. cap. 2.*

Klager mand ey sit Saar / til
første / andet eller tredie Ting / da
bøde hand der for Kongens marck.
jus Seland. lib. 6. cap. 9.

Sidder mand offverhørt / oc
ey vil møde til Ting / effter fierde
Steffning / eller oc til fierde Ting /
da saar Bonden sin Ret / oc Kon-
gen 3. Marck. *jus Seland. lib. 6.
cap. 11. & 25.*

Saal Bonden Dom / oc vorder
søgt ved Nam / da gielde Bonden
sin Ret / oc Kongen tre marck. *jus
Seland. lib. 6. cap. 11.*

Lysvens Justru bøder for hans
Gierninger tre marck. *jus Seland.
lib. 6. cap. 12.*

Driffte Væg / eller Affare Fæ /
det maa ey affhændis / inden Nar
oc Dag / effter det er opliust / under
tre Marcks Bøde. *jus Seland.
lib. 6. cap. 14. 15. 16.*

Hvo som optager Driffte / eller
affare Fæ / oc far der med uden
Herrit / serend hand det opliust /
da bøde Kongen tre Marck. *jus
Selandic. lib. 6. cap. 15.*

Hvo som skal Trag / om det
end ey var meere end 5. Pengis
værd / legge ud / oc bøde 3. Marck.
jus Selandic. lib. 6. cap. 20. 22.

Hvo som falder aff Lowen / oc
kand sig ey med Lowen verie / bøde
tre Marck. *jus Seland. lib. 6. ca-
pit. 23.*

Hvorledis Kongens Ret / nem-
lig 3. Marck / for Lauge Forsald /
oc tre marck for Hofvit sazen / skal
udestis oc søgis aff Bondens
Gaard / naar hand ey vil rette for
sig inden næste Femt / oc hvorledis
hand da skal bøde 3. Marck for
Hof

Hofvitsagen / oc tre Marck for
Lauge forfald / oc tre Marck / for
hand taalde Dom / der om *vide*
cap. 23. 26. lib. 6. jur. Seland.

Om Kongens Umbudsmand
affhænde udlændiske Arfve ulow-
lige / derfor bødts tre Marck. *ius*
Seland. lib. 6. cap. 17.

Døer udlændiske Mand hos
nogen / oc Bonden far ey med Arff
som Lower / da bødts tre Marck.
ius Seland. lib. 6. cap. 27.

For Helligbrøde oc Kirckefred
bødts tre Marck. Kirckelowen
paragr. 2. & 13.

Lager mand noget aff Kircke
eller Kirckegaard / som Kircken eyer /
oc der er tillagt / uden forloff / legge
ud det hand tog / oc bøde der til 3.
Marck for Næn. Kirckelowen *pa-*
ragrapho 3.

Lager mand aff Kirckens Reeb:
dragen Land eller Jord / legge ud
det hand tog / oc bøde tre Marck.
Kirckelowen *parag. 4.*

Hvo som sidder tredie Steff-
ning offverhørig / bøde tre Marck.
Kirckelowen *paragr. 21. Skaan.*
Low lib. 1. cap. 14. & lib 4. cap. 9.
20. Handfestning waldemari. pa-
ragr. 6. & 7.

Om gaaits nogen vidende / med

den som er Vandfat / eller oc er med
ham i Samfund / bøde tre marck.
Kirckelowen *p. 1. 2. 21.*

Vil den Bantsætte ey løse sig
aff Bond / første Aar / da bøde
Steffne oc Sag / oc tre Marck for
Band Kirckelowen *parag. 21.*

Hvo som forhørfør Kongens
Bress ulowlig / bøde Bonden oc
Kongen / hver tre Marck. Hand-
festning *Erici. paragrapho 2.*

Legger mand Bunden usand Sag
til / inden Linge / bøde Bonden oc
Kongen / hver 3. marck. Handfest-
ning *Erici. parag. 28.*

Hvo som findis forsjømmelig /
oc ey vil age Kongens eller Dron-
ningens Fadbur / naar de der om
tilsigts / betale Vognteyen / oc bøde
der til 3. Marck. Handfestning
Olai. parag. 18.

Børn som aff Boet ere udstiftet /
skal igjen indsføre / om de ville arff-
ve. End / vil de indsføre / effter
Laugdag / paa Linge / da bøde
Kongen tre marck. Skaanske Low
lib. 1. cap. 19.

Vil Oldinger ey svære Mar-
ckestiel / da legge deris tre Marck
ud. Skaanske Low *lib. 4. cap. 8.*

Lager Manddraberen self Bod
fra nogen hans Frender / uden
Dom /

Dom/ da bøde Bonden oc Kon-
gen/ hver tre Marck. Skaan. Low
lib. 5. c. p. 1.

For Vaadesaar bødis 3 marck.
Skaanff Low lib. 5. c. p. 5 & 14.

For Siens Hug/ Biens Hug/
Næfvehu 3/ Naargreb oc Jord-
stud/ bødis 3. Marck. End/ hol-
der noaen anden til sin Skade/ bøde
de tre Marck. Skaanff Low lib.
5. cap. 16. Orbdemaal / cap. 34.
36.

Druckner mand i Leergraff/ eller
døer i Næfvegraff/ da bøde den som
grafve lod/ tre Marck. Skaanff
Low lib. 5. c. p. 17.

End/ døer for der i/ da gilde det
igien Skadeløst. Skaanff Low
lib. 11. cap. 7.

For Haandsløz Vaade bødis
tre Marck/ dog icke til Kongen.
Skaanff Low lib. 5. capit. 18.

Opvæder mand Viarne/ Blif-
ver/ eller Kuaale/ som ere aff grum
Natur/ om de saare nogen/ da bøde
de Eyeren derfor 3 marck. Skaan
Low lib. 5. cap. 21.

End/ opvæder mand Hiort el-
ler Hind/ eller saadanne Diur som
ere aff blid Natur/ om de dræbe
eller saare nogen/ da bødis derfor
tre marck. Skaan. Low lib. 5. c. 21.

Saar mand Lyde aff anden
Mands Sa/ som mand maa lov-
li 3 hafve / derfor bødis tre marck.
Skaan. Low lib. 5. cap. 22.

Om den som dræbt vorder/ gids-
rer Manddraberen saar / i icke
samme Aarende/ oc Manddrab-
ren kommer til Fred oc Bod / da
affqvittis hannem ubi den tredje
Saele/ som hannem skal bøde/ for
hver Saar 3. marck. Skaan Low
lib. 5. c. p. 26.

For Boldross bødis tre marck.
Skaanff Low lib. 5. c. p. 27.

Kaader mand Vask oc Vaand/
derfor bødis tre Marck. Skaan.
Low lib. 5. cap. 28.

Dræber mand andens Træl/
bøde til Husbonden tre Marck/
oc gifve Low / at Træl var en be-
die. Skaanff Low lib. 6. capit. 1.
& 2.

End/ blifver Træls begæe Han-
der aff huggen/ da gieldis derfor 3.
Marck Bod / oc Skadegield til
Husbonden. Skaanff Low lib. 6.
cap. 1. & 2.

Hankler eller saarer Træl
Frels Mand / da bøde Træls
Husbonde 3. Marck. Skaanff
Low lib. 6. cap. 3. Orbdemaal
cap. 33.

For HaandKant bødts tre marck. Skaanske Low *lib. 9. cap. 1.* Orbdemaal *cap. 13.* Skaanske Low *paragroph 3.*

Gjort mand Gaarnjdlngs verck/paa anden Mands Færgielde Fæet Igiem/ oc bøde tre Marck. Skaanske Low *lib. 9. cap. 8.*

Hvo som ey vil udlade indtaget Fæ / effter lowlig Tilbud oc Pant/bøde tre marck. End/døer Fæet / da betale det Igiem som det indtog / oc bøde tre Marck for Kan. Skaanske Low *lib. 9. cap. 13.*

Bryder nogen Mand Lofftegaard / bøde derfor 3. Marck Skaanske Low *lib. 9. cap. 18.*

For ulowlig Skowhug / om hand tagis ved Stubben / derfor bødts tre Marck. Skaan. Low *lib. 10. cap. 2.*

Felder mand Træ i anden Mands Skow/uden Forloff/bøde derfor tre Marck. Skaanske Low *lib. 11. cap. 1.*

For Hoersag med nogen Ectemands Qvinde / derfor bødts tre marck for Lycke. Skaanske Low *lib. 13. cap. 3.* Arfvebog *cap. 60.*

For uforvarendis Jildebrand / da bøder den som Jlden frafkom / til de andre som fick Skade / tre

Marck. Skaan. Low *lib. 14. cap. 1.* Fester mand sig til Brydie / oc hafver noget aff hans Gods tilført / oc vil ey siden blifve / da bøde hand tre Marck. Skaanske Low *lib. 15. cap. 2. & 3.*

Lager mand Nam uden Domm / da bødts tre Marck for Kan. Skaanske Low *lib. 16. cap. 2. 1.*

For Bunctebrud bødts tre Marck / foruden Hervercks Bod. *jus Seland. lib. 2. cap. 29.* Orbdemaal *cap. 12.*

Var nogen Mand Raaben paa Jid / da hafve forbrut Raabenet / oc bøde tre Marck. Skaanske Low *paragr. 5.*

Den som ey rade ret Bondgield / skulle bøde tre Marck / oc endda ræde fuldt. Skaanske Low *paragr. 10.*

Smiede som understaae sig at gjøre nogen ulowlig Hofvitngel / eller nogen Dirrick / eller Lysvenggel / for nogen / bøde derfor tre Marck. *Recess. Christ. 4. lib. 2. cap. 29. art. 1.*

Forsømmis Lowmaal / med Sandmand / Vold oc Hervercksmaal / belangende i Vircket / da bøder den for Sagen er / tre Marck til Bonden / tre Marck Kongen /

oc tre Marck Bircket. Birck:Ket
artic. 18.

Err:Brige Ord/til Linqe/sieff:
ne/ Nøde/ eller andre arlige oc
ædrue Forsamlinger/ de:for bød:is
tre Marck Bonden / tre Marck
Kongen/oc tre Marck til Bircket.
Birck:Ket / *articulo 20.*

Mindre:Mand/eller ond:Qvin:
de/ som ofverskielder nogen med
Err:rlige Ord/de ere forfalden til
hver Mid:sommer / tre Marck til
Sagvolderen/ indtil de Retter for
dennem. Birck:Ket / *articulo 22.*

Tre Marck Sølfvs Bøder.

Jngen maa giøre nogen Arf:
gierd / enten naar Begr:afvelse
skeer / eller Arff:stiftis / hvem det
giør/ bøde Kongen tre marck sølfv.
A. B. 25. cap.

Br:ænder nogen / med Billie/
Gatter Boel/ Smedier / Lierre:
væd/ Fiskerboeder/ eller oc andre
Boeder/ som mand ligaer i/ effter
Dtur i Alminding/ da bøde Kon:
gen tre Marck Sølfv. *L. L. B. 59.
cap.*

Staal Arbeidsfor Mand/ til
en Dre Sølfv/ da miste sin Hud/
eller løse den fra Kongen / med tre
marck Sølfv/ som det er første Lyf:
verj. Lyff. B. 1. cap.

For Slaagsmaal uden Greed:
sted/ med Dxe/ Staffre eller steen/
bød:is Kongen for tredie Slag/
tre Marck Sølfv. *M. H. B. 17. cap.*

Kongen tager tre Marck Sølfv
for Landnam. *L. L. B. 18. cap.*

Hvo som giør Bryllup længer
end i to Dage / er falden til Kon:
gen tre Marck Sølfv. *A. B. 24.
cap.*

Hvo som finder Hval ved Land/
oc icke fester den / oc Hval drifver
ufest bort / da bøde den som fand/
oc icke fester/ Kongen 3. marck sølfv.
L. L. B. 61. cap.

Den som selger en Ting tvende
gange / bøde Kongen 3. Marck
Sølfv. *K. B. 13. cap.*

Søsttegold er 3. marck Sølfvs
Bøder til Kongen. *B. f. V. 18.
Capit.*

Lager nogen fra anden Mand/
for Gield/eller i andre maader/ u:
den Dom/ bøde Kongen 3. marck
Sølfv. *K. B. 1. cap.*

Den som icke vil vidne udi det
handlowlige steffnis til at ridne/
bede Kongen 3. Marck Sølfv.
K. B. 12 cap.

Fire Marcks Bøder.

Sictis nogen at hafve andens
Gode/ som hannem er frastollen/
E ij da

da verge sig/ om hand necer/ med
6. Mandes Eed/ falder hand aff
Løwen/da bøde Kongen 4. marck.
Norske Lov Tyff. B. 6. oc 7. cap.

Stieler mand slagte Høe/ aff
anden Mandes Eng/ da bøde
Kongen 4. Marck. Norske Lov
Tyff. B. 8. Cap.

Siipper Bonden Tyff/da bøde
Kongen 4. Marck. End/lader
Umbudemand Tyff løs (uden
Dom) bøde Kongen 4. Marck.
Tyff. B. 2. Cap.

Vorstieler nogen anden
Mands Høge eller Falck/ som e
re opliust/da er hand Tyff derfor/
oc bøde Kongen 4. Marck. Tyff.
B. 8. cap.

Fire Marck Selffs bøder.

Den som tillegger nogen arlig
Møse eller Qvinde/ Loymactig
Paasaugen/ som Kren angaar/ oc
kand det icke bevise/ vorder Loanes
re/ oc bøde til Kongen 4. Marck
Søiff. Norske Lov *M. II. B. 21.*
capit.

For Meen Eed bøde Kongen
4. Marck Søiff. Norske Lov Tyff.
B. 17. cap.

Fær eller udsiger nogen/
Umbudemanden/ Lauzmanden/
aller andre som Metten b. time/ for

di de tilhielpe/ Meisgierninger af
straffe. Den der udi befindis/maa
hestis/ indtil hand sætter Vor-
gen/ oc derforuden bøde Kongen
4. marck Selff. Tyff. B. 4. cap.

Gisvis nogen Søiff/ oc kand
ey affverge enre Løwen/ bøde 4.
Marck Søiff. Tyff. B. 6. cap.

Gior nogen Samfund paa
nogen Mandes Eyedem/ da bøde
Jorddroffen 4. Marck Søiff. L.
L. B. 50. cap.

Hugger mand Kumppe aff Hest
eller Dg/ bøde 4. Marck Søiff/
halft til Kongen/ oc halft til Ege-
ren/ oc beholde det stackrumpit/
oc gifve eller betale andet saa got
igten/ oc vorder mindre Mand L.
L. B. 35. cap. *par. 2. g. s.*

Hvo som icke vil helde Kollis
gelse/ men opbrøder den/ oc icke vil
betale til vissc forjagde Dag/ hand
bøde Kongen 4. Marck Søiff.
Tyff. B. 8. cap.

For Pust oc Mæsvæug paa
Gheedslics/ bødde Kongen 4 marck
Søiff. *M. II. B. 16. cap.*

Hver Frelsmænd/ som icke vil
advare/ eller hielpe til at ransage
oc retie ofver udadisse Mænd/
bøde 4. Marck Selff/ udi Vrefce-
brud. *M. II. B. 6. cap.*

For Domroff / bødts Kongen
4. marck Sølf. Lingf. B. 6. cap.

Sittal mand Jern / aff Ploug
eller Harsvo: / da giſve den det aaf-
te / tre dobbelt iaten / or: bøde Kon-
gen 4. Marck Sølf. L. L. B. 15.
capit.

Alle Kongens Umbudsmand /
ller i eris Fogder oc Lehnemand /
ere plictig / at komme til Lauatin-
get: Hvilcken som ſidder hienne /
uden lowlig Forſald / bøde Kon-
gen 4. marck Sølf / oc ydermeere /
ſom Kongen vil acte derts Sag
til. Lingf. B. 2. C. p.

Hvo ſem videndis fiſker med
Roſvere / bøde Kongen 4. marck
Sølf. B. 4. B. 17. cap.

Den ſem diſer Wiſm / eller Vi-
ſer / om nogen / oc qvæder hannem
til Spot oc Vanære / hand bøde
Kongen 4. marck Sølf. M. H. B.
21. cap. par. 2. 4.

Hvem ſem ſicker anden for u-
arlig Sag / oc kand icke ſtielligen
det hannem ofree beviſt / der idr bøde
Kongen 4. marck Sølf. M.
H. B. 21 cap. par. 2. 1. 5.

For alle de Hæder / ſom nogen
ſittes for dem i Eren and om / oc det
icke lowlig beviſt / da bøde Kongen
4. marck Sølf. M. H. B. 21. cap.
par. 2. ult.

Sittal mand Diur aff Gildre /
da gieldis dobbelt igien / oc Kon-
gen 4. marck Sølf. L. L. B. 16.
capit.

Lager nogen ſine Kaſter igien
fra Lyſven / oc følger Kongens
Hæd / bøde Kongen 4. Marck ſølf.
Sittis hand der for aff Umbuds-
mand / oc kand ey verge ſig ſelſt tre-
die / da bøde i lige maade 4. marck
Sølf. Lingf. B. 3. cap.

Halffemte marcks Bod.

For Saar i Antled / eller paa
Haand / ſom ey kand ſkiulis med
Haar eller Klæder / der for bødts /
foruden Lyde / 4½ Marck. Jydfk
Low lib. 3 cap. 20.

Fem Marck Sølfss bøder.
Høyeste Saarbod / uden Lyde /
er 5. Marck Sølf. Skanſt Low
lib. 5. cap. 14.

For Pleuespilde / bøde Kon-
gen 5. marck Sølf / foruden el-
de gielid til Eyen. Noſt Low L.
L. B. 15. cap.

Hvo ſom tager anden Mand 8
Tienſte Pion i Tienſte / vitters
li / bøde Kongen 5. marck Sølf.
K. B. 22 cap.

Hvoldt agt Sommermand / ſom
er tilſagt / at bygge Landværne
Skib / om hand undſejer / paa
E i i

Kel

Kellen er opfat / da bøde Kongen
5. Marck Sølf. B. f. V. 2. Cap.

Vinder nogen Sagis bøde
Mand / da bøde Kongen 5. marck
Sølf. *M. H. B. 17. cap.*

Faar nogen Mand sin Vane
aff Gildre / som eyer Lingluft/
eller aff nedlagt Skud / da bød is
den Dødis Arvinger 5. Marck
Sølf. *L. L. B. 50. cap.*

Selger mand nogen Vaare
som hand selft hafver sigbt / oc
veed de ere falske / da hafve forbrut
samme Vaare til Kongen / oc der
til 5. Marck Sølf. *K. B. 10. cap.*

Hvo som Leding paaleggis / oc
icke betaler i tre Aar / bøde Kongen
5. Marck Sølf. B. f. V. 6. cap.

For Slagsmaal uden Greed-
sted / med Dxe / Staffre eller steen /
bød is Kongen for fierde Slag / 5.
Marck Sølf. *M. H. B. 17. cap.*

Holder nogen Liur lengere /
end hand er 5. Aar gammel / oc
hand siden dræber nogen Mand /
da skal Liuren ansvoedis den Dø-
dis Arvinger. Vil Eyeren det icke
gigre / da bøde 5. Marck Sølf /
oc udeleggedeg Liuren. *M. H. B.
20. cap.*

Ser Marcks Bøder.

Her Evnnet Saar bød is 6.

Marck. For Hulsaar bød is 6.
marck. De om Been afftagis / bød
is 6. marck. Jyd. Low *lib. 3. cap.
30. jus Seland. lib. 3. c. 14.* Skaan.
Low *lib. 5. cap. 5. & 32.* Drbøde
maal *cap. 29. 30.*

For Staffshug / Steenhug /
Beenshug / Rævehug / Haars-
greb oc Jordskud / derfor bød is
6. marck. Jydsk Low *lib. 3. cap. 32.*
Skaan. Low *lib. 5. cap. 14.*

Om Borgemestere oc Raad /
eller Dyesoget / i Rispstæderne /
findis forfømmelig / oc ey straffe
ofver dem / som udtappe Brande-
vijn eller anden Driick om hellige
Dage for Prædicken / hvor med
nogen heldis fra Guds Lieniste /
oc Prædicken der med forfomme /
de hafve forbrut deris Bestilling /
oc bøde derforuden till Kongen 6.
Marck. *Recess. Christiani 3. ar-
tic. 4.*

Dræber Træl / fr. is Mand / da
skal den som Trællen eyer / levere
Trællen till den Dødis Slect / oc
bøde der foruden 6. Marck. *jus
Seland. lib. 3. cap. 3.* Skaans Low
lib. 6. cap. 3.

Slaar mand anden med Been /
Stein / Skaw eller Skang / oc
holder det fast i Haanden / derfor
bød is

bødis 6. Marck. *jus Seland. lib. 3. cap. 18.* Orbdemaal *cap. 3.*

Druckner Hors eller Nød i anden Mand's Brynd / som er saa got som to marck værd / da bøde den Brynden eyer / 6. marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 5.*

Hugger mand Lømmer i anden Mand's Skow / ulowlig / som Vielcker / Sparrer eller Stolper / da legge ud det som huggit er / oc bøde for hver Læs hand ager fra Skowen / 6. marck. *jus Seland. lib. 4. cap. 28.*

Fredløber 6. Marcks Vød til Kongen. *jus Seland. lib. 6. cap. 5.*

For Lønleye bødis 6. marck til næste Frænder. *jus Seland. lib. 5. cap. 37.* Skaan. Low *lib. 13. cap. 5.* Orbdemaal *cap. 10.*

Hvo som huser Fredløse Mand vidende / bøde Kongen 6. marck. *in legibus Erici. cap. 6.*

Wil den Vandsætte en løse sig aff Vand / andet Aar / da bøde Steffne oc Sag / oc 6. marck for Vand *jus Ecclesie cap. 21.*

Blifver nogen Mand dræbt / oc hand i samme Aarede slaar Manddraberens Skanghug / oc Manddraberens Former siden til Fred oc Vød / da afffortis hannem

i den tredie Seale / som hand skal bøde til den Vødis Frænder / for hver Skanghug 6. marck. Skaan. Low *lib. 5. cap. 26.*

Viuder oc befaler mand nogen at biærie anden Mand / da bøde hand for Bud oc befaling 6. marck. Orbdem. *cap. 32.* End / befaler mand sin Træl / eller Angstug Hion / at biærie Frels Mand / da bøde hand for bud 6. marck / om Gjerningen end ey skeede. Orbdemaal *cap. 33.*

Ere flere om Gjerningen at biærie nogen / da bøde hver 6. marck / foruden Lyde. Orbdem. *capit. 39.*

Sex Marck Selffs bod.

Stiæl Arbeidsjør Mand anden gang till en Dre Selif / da løse sin Hud fra Kongen med 6. marck Selif / eller miste Hud / oc brændis paa sin Kind. Dorst Low *Lyff. B. 1. cap.*

Ni Marcks Vøder.

For Lønleye bødis 9. Marck. Jyd. Low *lib. 2. cap. 18.* *Recess Christian 3. art. 60.*

Om mand raader anden til de / da bødis 9. marck for Raad. *jus Seland. lib. 3. cap. 2.* Skaanst Low *lib. 5. cap. 28.*

Kongens Ret for Maunddrab
er 9 marck. *jus Seland. lib. 6. cap. 5.*

Den som ey vil rette for sig /
som er Dom ofvergaaen / for
Faldemaal/som Lowen tilholder/
nemlig 5. marck for Lave Forsald/
oc 3. marck for Hofvitfagen / da
taais der effter Tingvidne / at
hannem beasi / oc gjorde ey Ret.
End / retter hand ey for sig inden
næste Hent der eiser/da maa Kon-
gens Ombudsmand nemme han-
nen til 9. marck. *jus Sel. ind. lib. 6.
cap. 23. 26. Handfæstning VV. alde-
m. ri 2. par. 19. 7.* Møder hand ey
fjerde Steffning/ da er hand Lag-
søgt baade for Steffning oc Hof-
vitsfagen / oc kand siden gaae paa
hans Fæd/effter som Sagen er til.
ibidem.

Vil den Vandsette ey løse sig
aff Vand/tredte Aar/da bøde stef-
ne oc Saag/oc 9. marck for Vand.
jus Ecclesie cap. 21.

Opføder nogen Biørne/Bif-
ve eller Fuale / som ere aff grum
Natur / dræbe de nogen / da bøde
Eyeren/foruden Hofvitsfagen eller
Sk. degiæld / 9. marck. Skaan.
Low lib 5. cap 21.

Vil Vonden ey udlegge sin
Tæl / som dræber Frælsmand/

da bøde 9. marck. Skaan. *Low lib.
6. cap 3.*

For fræls Mand bøder 40.
Marck for sine egne Gjerninger/
da skal hand bøde for hans Træls
gjerninger / 9. marck / eller legge
Træden ud. Skaan. *Low lib. 6.
cap 4.*

Sættis eller leggis mand ned
til Jord / oc afftagis hans Aar/
halff eller hiit / da bøde den det
gjorde / 9. Marck. Ordbødemaal
cap. 35.

Ti Marcks Bøder.

Præster/eller Kirckeverger/paa
Landsbøen / som icke holde ofver
høis som forordniter / med Betler
oc Sk. adere/de hafve der med for-
brut 10. marck / halff til Kircken/
oc halff til næste høstliggende Hos-
pital. *Recess Christ. 3. artic. 62.*

Ingen Skipper maa bortfræ-
te sit Skib / uden hans Medrede-
ris Bidskab oc Samtycke / om de
ere nærværendis / qthor hand der is-
mod/bøde Kongen oc Byen / hver
10. marck. *See Ret. Cap 1.*

Hyrtickmand som for-
sømmer sin Skipper/oc icke er han-
nen sølgactig/naar Vinden blæs/
hafve forbrut 10. marck til Kon-
gen

gen / oc 10. marck til Byen / etc. *SøeRet cap. 6.*

Hvilcken Baadsmand som sin-
dis sin Skipper udydig / hand haf-
ver forbrut sin Hyre oc Føring /
oc der ofver bøde Kongen oc By-
en / hver 10. marck. *SøeRet. Ca-
pit. 21.*

Hvo som vil nøde Koeden / til
Skibs / at gjøre Jld / oc spise uden
den rette tid / bøde til Kongen 10.
Marck / oc miste sin Hyre. *Søe-
Ret. capit. 30.*

Ingen Skipper her i Riget /
maa lade udmaale eller aff Skibet
udkomme / (om hand er ladet med
Salt / oc der med her indkommen)
uden Stadmaalerens ofservarelse /
oc med den Lønne som hafver
Stadsens Brænde / gjør hand der
imod / da hafve forbrut 10. marck
til Kongen / oc 10. marck til Byen.
Søe Ret cap. 48.

Tj Marck Sølfvs bøder.

Hvo som bryder anden Mandes
Huus / oc tager bort hans Gods
føre alt igien / eller bøde Kongen
10. marck Sølfv. Vil hand ey igien-
føre / oc ey bøde / da fare Fredløst.
Norske Low K. B. 1. cap.

Vil den / som besidder andens
Afs ulovlige / affverge med Død

eller Eeg / da bøde Kongen 10.
marck Sølfv. *A. B. 17. cap. para-
gr. 2. ph. 2.*

Lager Ombudsmand eller Ad-
delsmand noget fra anden Mand /
for Gield / eller i andre maader / u-
den Dom / da bøde en hver til Kon-
gen 10. Marck Sølfv. *K. B. 1. cap.*

Tolf Marcks Bøder.

Løngjæld er 12. marck Jyd.
Low lib. 2. cap. 13.

Den som Trælborder anden /
hand skal opholde hans Kaast / oc
gifve Badsterken / oc der til tolf
Marcks Bød. Jyd. *Low lib. 3.
cap. 32.*

Otte Ortuger oc Tretten

Marck Sølfvs bøder.

Naar nogen Soren Skrifveres
Dom i Norge / aff Laugmanden
fiendis mactiøst / da er hand sak-
den / effter Lowen / til 8. Ortuger
oc 15. Marcks Bød. *Recess Chris-
stian. 4. lib. 3. artic. 22. paragr. 2.*

Bonde Lehnsmænd i Norge /
som forsummer at ansige Solder-
ne / hvad for Trælcast en hver lig-
ber / oc aff hvem / de hafve der med
forbrut 8. Ortuger oc 13. Marck
Sølf / halft til Kongen / oc halft til
Solderen. Forord. *Christ. 4. Dat.
H. sn. den 9. Aprilis. 1643.*

Hvo som besegler vrangt / oc anderledis end ret er/effter Louen/ bøde Kongen 8. Artugur / oc 13. Marck Sølf. Tingf. B. 3. cap.

Boder nogen Mand saargiort paa Laugtinget / eller paa hans Tingveve/ enten frem eller tilbage/ eller faar nogen Skade aff nogen Mand / med hans villie/ da bød is Skaden dobbelt/ oc Kongen 8. Artugur oc 13. Marck Sølf. Tingf. B. 5. Cap.

Sidder mand Kongens/ Statholderens / eller Kongens Umbudsmands Steffning/ ofverhørig/ oc icke møder/ eller hans Bud/ bøde Kongen 8. Artugur. oc 13. Marck. Tingf. B. 9. cap.

Opbiuder Umbudsmand Leiding for Gafver skyld/ eller oc forløpver nogen/ uden Kongen Bref oc befalning/ bøde Kongen 8. Artugur oc 13. Marck/ for hver hand tog Penge aff / oc gifver hver sine Penge igien. Norff Low B. f. B. 1. Cap.

Udløber nogen Skibs Lømmemand/ som er tillsagt/ at bygge Landværne Skib/ naar Kollen er opjat/ da bøde Steffne Lømmemand/ til Kongen/ 8. Artugur oc 13. Marck. B. f. B. 2. Cap.

Fersomme de Mand / som skulie randsage Nacten / oc der ofver kommer nogen skade / da bøde 8. Artugur oc 13. Marck Sølf til Kongen. Norff Low B. f. B. 4. Cap.

Forløpver nogen udnaffnde Mand til Skibs behoff/ for Penge eller Gafver skyld / da den det gjør/ bede Kongen/ for hver hand tog Penge aff / 8 Artugur oc 13. Marck Sølf. B. f. B. 5. cap.

Udløber nogen Skiben/ med den Kongen ligger til Landværn/ da bøde Kongen 8. Artugur oc 13. Marck. B. f. B. 13. cap.

Skibsfolk som tager noget Slacterfa fra Bonden / uden hans Bidskab / (i Fred eller i Feide tid) da bøde Skipperen / foruden Baadsmandene/ til Kongen/ 8. Artugur oc 13. Marck Sølf/ oc betale dea Bonden sit Qvæg. Norff Low B. f. B. 13. Cap.

Lager nogen Seyel oc Medskab til Landværne Skib/ aff Kisten/ uden Forløff/ da betale det/ saa oc udstaa Skaden / oc bøde Kongen 8. Artugur oc 13. Marck Sølf. B. f. B. 14. Cap.

Konaen tager 8. Artugur oc 13. marck til Legengield. M. H. B. 1. cap.

Selger nogen Fredløs Mand/
da bøde Kongen 8. Ortuger oc 13.
Marc. *M. H. B. 5. cap.*

Vil Udbudsmand icke rand-
sage effter udadiske Mand/ bøde
8. Ortuger oc 13. Marc. *M. H.
B. 6. cap.*

Hvem som huser oc hlemmer
Fredløs Mand/ vidende/ ader oc
dricker med hannem/ være sig
Bonde eller anden Mand/ da bød-
de til Kongen/ for tredje Nat/ 8.
Ortuger oc 13. Marc Sølf/ om
hand er Fredløs gjort/ inden sam-
me Fylke. *M. H. B. 6. cap.*

Sticker nogen anden med Knif/
oc hand blifver ved Lifvet/ da løse
sin Haand med 8. Ortuger oc 13.
Marc. *M. H. B. 13. cap.*

Vider mand anden aff Nød-
verge/ da maa hand betale den
Skaden fick/ effter 12. stielige
Mænds Dom/ oc bøde til Kon-
gen/ 8. Ortuger oc 13. marc. *M.
H. B. 14. cap.*

For Slagsmaal paa Gred-
sted/ da bødts Kongen for hver
Saar/ Stafvehug/ Steenhug/
Dre/ Hammerflaa/ etc. 8. Ortug-
er oc 13. marc Sølf. *M. H. B.
16. cap.*

For Slagsmaal uden Gred-

sted/ med Dre/ Staffre eller Steen/
bødts Kongen for femte Slag/ 8.
Ortuger oc 13. marc Sølf. *M.
H. B. 17. cap.*

Landdroffen/ Udbudsmand
eller Foget/ maa ey nøde sin Le-
landing til at gifve sig andet til
Landskyld/ end hois altid gangit
hafver: Hvem der inod gior/
hand bøde Kongen 8. Ortuger oc
13. Marc Sølf. *L. L. B. 1. cap.*

Leypanding som icke udgiver
sin Leding i tre Nar/ bøde Kongen
8. Ortuger oc 13. marc. *L. L. B.
1. cap.*

Flytter nogen den Fattige ud
paa bøde Marcker/ eller affiddis
affsætter/ saa hand blifver der of-
ver død/ da bøde hand med fulde
Bøder/ oc Kongen Legengield/
8. Ortuger oc 13 marc Sølf.
L. L. B. 55. cap.

Befindis nogen Bønde i Nor-
ge/ at skiude vjdere eller meere
Diur/ end hannem udi Lowen er
fer-undet/ hand bødts Kongen/ for
hver gang/ 8 Ortuger oc 13 marc.
L. L. B. 57. cap.

Hvo som skiuder Hvalle/ som
drifve Sild ind i Sildfiffende/ bød-
de Kongen 8. Ortuger oc 13 marc
Sølf. *Norsk Low. L. L. B. 61. cap.*

Farer mand til om Natten/ oc
ffær aff Hval/ som ey hafver part
der udi / bøde Kongen 8. Ortuger
oc 13. Marc Sølf. *L. B. 61. cap.*

Hier den som Giælder er skyldig
bort / nogen Modstand / imod
den som fra hannem skal udbur-
dere / da bøde Kongen 8. Ortuger
oc 13. Marc Sølf. *Norff Low K.
B. 3. cap.*

Hvo som stempler falsk Sølf/
bøde aff hans Bøe til Kongen/ saa
meget som hand stempler/ oc der til
8. Ortuger oc 13. Marc Sølf/ oc
gifve den sit Sølf hand arbeidet
for. *K. B. 10. cap. paragr. 2.*

Forsælger nogen sine Vaare/
som hand selger/ da er Godset for-
brut til Kongen / oc der til 8. Or-
tuger oc 13. Marc Sølf. *K. B. 10.
cap. paragr. 3.*

Alle Vaare / Indlandiske oc
Udlandiske / skal føris til Kjøb-
stæderne i Norge / oc kjøbis oc sel-
gis paa Torved for rede Penge.
Hvem andensteds kløber eller sel-
ger / da bøde en hver for sig / til
Kongen/ 8. Ortuger oc 13. marc
Sølf/ oc hafve forbrut Vaarene /
som de soldte oc kjøbte. *K. B. 10. ca-
pit. paragr. 6. 7. & 9.*

Ingen maa bryde sin Bunde i

Nafne / til nogen Kjøb eller Sal/
hvem det gæst / hafve forbrut det
hand solde / til Kongen / oc bøde
hver som soide oc kjøbte/ 8. Ortug-
er oc 13. marc Sølf. *K. B. 10.
cap. p. 72. 8.*

Hvem som foracter Kongens
Mynt/ oc ey vil tage dem til betal-
ning for sine Vaare / hvad heller
det er Indlandiske eller Udlandis-
ke/ da bøde for første sinde/ 8. Or-
tuger oc 13. Marc Sølf. Skeer
det anden gang / da bøder ligesaa/
oc være Fredløs. *K. B. 10. cap. pa-
ragrapho 10. & 11.*

Ingen paa Bøygden maa drif-
ve Forprang/ Hvo det gæst / bøde
Kongen 8. Ortuger oc 13. Marc
Sølf / oc hafve forbrut Godset til
Kongen. *K. B. 10. cap. p. 72. 14.*

Hvo som selger eller kjøber
Slacte Fæ / eller anden adende
Vaare/ til at udføre aff Norge/ de
hafve forbrut Vaarene til Kon-
gen/ oc bøde der til/ en hver/ 8. Or-
tuger oc 13. Marc Sølf. *K. B. 10.
cap. paragr. 16.*

Hvo som bruger Kjøbmands
ffab paa Bøygden/ Handverks-
Folck eller andre / hafve forbrut
hvis de kjøbe/ oc der til 8. Ortuger
oc 13. marc til Kongen. *K. B. 23. cap.*

Hvilken Skipper eller Spe-
farenøe Mand / som indtager no-
gen Risbmandskab / foruden hans
Føring / for nogen Vaadsmand /
uden Ombudsmandens Forloff /
bøde 8. Ortuger oc 13. Marck.
Norske Lov K. B. 23. cap. parag. 7.

Løsekarle / saa oc Vaadsmand
oc Husmand / forbiudis all Risb-
mandskab paa Vøghden / dislige-
ste Handverksfolck : Skeer det
aff nogen de / da bøde Kongen 8.
Ortuger oc 13. Marck. *K. B. 23.
capit.*

Far nogen aff Vestlag eller Ar-
rest / med Skib / fra Landet eller
Steder imellem / da bøde Skippe-
ren til Kongen / 8. Ortuger oc 13.
Marck. *K. B. 25. cap.*

Gjør nogen Forbud paa Korn
eller Fattalic / at selgis i Hylckene /
uden Kongens Befalning / bøde
8. Ortuger oc 13. Marck / halff
til Kongen / oc halff til LaugRet-
tet. *K. B. 25. cap. paragr. ultimo.*

Staal nogen til en Marck søls /
som icke tilforn er befunden med
Lofverj / hand skal løsis med 8.
Ortuger oc 13. Marck til Kon-
gen / eller fare Fredløss. *Luff. B.
1. Cap.*

Hvo som optager Marckesklets

Steene / bøde Kongen 8. Ortuger
oc 13. Marck. *Luff. B. 9. Cap.*

Geistlighed i Norge / som ud-
gisver nogen Keysepas / til Skyds-
færd / de ere forfalden / til Om-
budsmanden oc næste Hospital /
for Passet / 8. Ortuger oc 13. marck /
oc siden for hver Skydsfærd / effter
samme Pas / lige saa megit. *For-
ordn. Frider. 3. Dat. Frederichsb.
den 24. Decemb. 1648. art. 17.*

Femten Marcks Bøder.

Om nogen aff den Dødis Slect
seider Manddraberen / effter hand
er foren til Fred / da bøde Kongen
15. Marck / oc hafve forbrut de
Bøder de skulle hafve. *Recess Chri-
stiani 3. art. 21.*

Hvo som uførmer anden i sit
 eget Hus eller Frelse / med Raadt
Raad / da bød is ofver anden Lov-
maal / eller rette Bøder / 15. marck
Penge til Konges sagen / oc 15.
marck til den Staden fick. *Recess
Christ. 3. artic. 22.*

Eyermands oc Reetsmands
Faldsmaal / er 15. marck Bonden /
oc 15. Marck til Kongen. *Recess
Christian. 3. artic. 27.*

Gjør is flere Hulsaar end et / da
bød is derfor 15. marck Bød / oc ey
høvere / i hvor mange de ere / foru-
den

den Lyde. *jus Seland. lib. 3. cap. 11.*
Orbødemaal *cap. 30.*

Femten Marck Sells bod.
For Manddrab bød is 15. marck
Siff. *jus Seland. lib. 3. cap. 10.*

Atten Marcks Bod.

Fult Mandbod er trende 18.
Marck. *Jyd. Low lib. 2. cap. 9. &*
lib. 3. cap. 21. Recept Christiani 3.
artic. 21.

Tysve Marcks Bøder.

Medfslærne / om Drab paa
Tinge steer / derfor bød is 20.
Marck. *Recept Christ. 3. artic. 23.*

Hvilcken Skipper som vikter
lig underleyer en andens Styre-
mand eller Baadsmand / bøde til
Kongen oc Vyen / hver 20. marck.
SæRet. cap. 36.

Drabis nogen Mand i sit Skib
eller Baad / da bød is / foruden
Mandbod / 20. Marck til Fren-
derne / oc 20. Marck til Kongen.
jus Seland. lib. 2. cap. 30.

Tysve Lødie Marck
Sells Bod.

Adelen som vorder Fredløs for
ærlig gierning / skal bøde 20. Lødie
marck Siff for deris Fred. Hand-
festning *Friderici Secundi, arti-*
culo 44.

Tyretysve Marcks Bøder.

Vorger mand for den som Liff
eller Lemmer har forbrut / oc hand
slipper bort / oc undkommer / da
bøde alle de Bøder hjn giorde /
hand var Vorgen for / oc der til
Bonden oc Kongen / hver 40.
Marck. *Jydsk Low lib. 2. cap. 63.*
Handfestning *Erici, paragr. 16.*

Vil Ombudsmand ey tage
Lyff aff Bonden / da bøde 40.
Marck Kongen / oc 40. Marck
Tysvens Frender. *Jyd. Low lib. 2.*
cap. 19.

Vinder mand Lyff / eller anden
Mand / oc fører hannem ey til
Tinge / men lader hannem før løb /
da bød is hannem 40. Marck / oc
40. marck Kongen. *Jyd. Low lib.*
2. cap. 91. jus Seland. lib. 2. cap. 23.
& lib. 5. cap. 12. Handf. Erici, pa-
rag. 25. Orbødemaal cap. 6.

For Valroff bød is 40. marck.
Jyd. Low lib. 3. cap. 24.

Far mand med Hjord i anden
Mands Agger / derfor bød is 40.
Marck. *Jyd. Low lib. 3. cap. 48.*

Mordbrand / er halbløs Gier-
ning / om hand tagis ved / gielde
Skaden / oc 40. Marck Bonden /
oc self i Kongens Vold. *Jyd. Low*
lib. 3. cap. 67.

Borgemeistere oc Raad i Kiøbs
stæderne / som ey vil sidde Dom
med Byfogden / naar nogen skal
dømmis til bøde/de hafve der med
forbrut deris 40. Marck. *Recess
Christian. 3. artic. 13.*

Steer Drab paa Ting/da bøde
de Hofvitmanden/foruden Hof-
vitsagen/40. marck. *Recess Christ.
3. art. 23. jus Seland. lib. 2. cap. 6.*

For Voldsprjel bød is aff Hof-
vitmanden 40. marck. *Recess Chri-
stian. 3. art. 25. in Glossa Drabode-
maal cap. 7.*

Hvo som i Limfjord / eller an-
denstedes / bruger mindre Garn til
Sildfiskend / end forordnit er/
hand forbryder / foruden Skibet
oc Fiske Redskab/40. marck/Pen-
ge. *Recess Christ. 3. artic. 61.*

Hvo som gjør anderledis Byl-
lup eller Varsel i Kiøbstæderne/
end forordnit er/ bøde til Kongen
oc Byen/hver 40 Marck/oc paa
Landsbyen bød is Herfsabit 40.
marck. *Recess Christiani 3. art. 69.*

Birckefogets oc Birckefstrif-
vers forsætlig forvrettelser / der-
for bød is 40. Marck Voldsbøde.
BircketRet artic 5.

Hvo som Lowlig Voldsværgis
i Birck/hand bøder foruden Hof-

vitsagen / 40. marck Bonden / oc
40. Marck Bircket. *BircketRet
articulo 16.*

Hvilcken Vaadsmand som er
forhyret / hand er plictiq at følge
Skibet/under hans 40. Marcks
Bøde/ til Kongen. *Sæet ar-
tic. 17.*

Hvilcken Skipper som aff Gie-
righed forladder sit Skib/ bøde til
Kongen 40. Marck/ oc 40 marck
til Byen. *Sæet Ret 211. 42. Norff
Low K. B. 24. cap.*

Bonde som søger Bøder for
Hoer / aff den som Hoer har be-
gaaet med hans Hustrue / det er
40. Marck. *jus Selandic. lib. 2.
cap. 4. Skaanst Low lib. 13. cap. 3.*
foruden Lepermaal oc Lockebod.
Arvebog Cap. 60.

For Far oc Følge i Kircke/med
Haangterning/ naar Drab steer/
derfor bød is næste Frender 40.
Marck/ Kongen 40. oc Kircken
40. Marck. *jus Seland. lib. 2. ca-
pit 11. Handfestning Erici, para-
graph. 20.*

Dræber mand anden paa
Grundgiffven eller Vodsfestning/
da bød is ofver anden Vod / 40.
marck/ oc Kongen 40. marck. *jus
Seland. lib. 2. cap. 13.*

For Saar oc Slagsmaal paa
Grudtgifven/ eller Bodfestning/
bødis i lige maade 40. Marck. *jus*
Seland. lib. 2. cap. 17.

Sætter mand Jld i anden
Mands Hus/ gielde Skaden/
oc bøde der til 40. Marck. *jus*
Seland. lib. 2. cap. 19. Orbdemaal
cap. 3. paragr. 2.

For Herderck eller Vold/bødis
40. Marck. *jus Seland. lib. 2. cap.*
20. Skaans Løw *lib. 5. cap. 3. & 4.*
Orbdemaal *cap. 3. paragr. 1.*

For Saar oc Slagsmaal in-
den Linge/bødis Kongen oc Bon-
den/hver 40. Marck. *jus Seland.*
lib. 2. cap. 21.

Voldtagis Møe eller Kone/
derfor bødis Qvinden 40. marck/
oc Kongen 40. *jus Seland. lib. 2.*
cap. 24. Skaan. Løw *lib. 13. cap. 4.*
Orbdemaal *cap. 9.*

Fris mand med Vold aff sit
Frelse/ derfor bødis 40. Marck.
jus Seland. lib. 2. cap. 25.

Drabis mand paa Lorfve/da
bødis offvel anden Bod/ 40.
Marck / oc Kongen 40. marck.
jus Seland. lib. 2. cap. 26. Orbdes-
maal *cap. 11.* Skaans Løw *pa-*
ragr. 2.

Saarer eller baardager mand

anden paa Lorfve / da bødis ser-
lige for Saar oc baardage / de til
Bonden oc Kongen / hver 40.
Marck. *jus Seland. lib. 2. cap. 27.*

For Bunckebrud bødis 40.
Marck Bonden/ saa oc Kongen.
jus Seland. lib. 2. cap. 29. in Glossa
vide supra 5. Marcks Bøder for
Bunckebrud.

For Lingsfred bødis 40 marck/
foruden Hofvitsagen *jus Seland.*
lib. 2. cap. 33. Orbdemaal *cap. 1.*

For Lyde bødis 40. marck/for-
uden Hofvitsagen. *jus Seland. lib.*
3. cap. 19. vide ultra in textu Gloss.
Vocab. Lyde.

Drabis mand i Laaland/ Fal-
ster eller Møen / da bødis rette
Mandbod/ oc der til 40. Marck.
Handfestning *Erici, paragr. 22.*

Saarer mand anden/den stund
Kongen er i Herredst/da bøde for
Saar som Løw er/oc den Skade
sick/ 40. Marck / oc Kongen 40.
Marck for Fredburd. *in Legibus*
Erici, capit. 3.

For Drab / Saaremaal eller
Slagsmaal i Kircke / derfor bø-
dis/foruden Hofvitsagen/ Kon-
gen 40. Marck / oc den som Skas-
den sick / eller hans Arsvinger 40.
marck. *in Legibus Erici, cap. 7.*

End

En/ draber mand nogen paa sin Agger eller Eng/ eller hambler eller huuger/ da bødis Gierningen som Lower/ oc Bonden 40. marck/ oc 40. marck til Kongen/ for Fredbrud. *in Legibus Erici, cap. 12.*

Vil den Vandsætte ey løse sig aff Vand/ tierde Mar/ (effter hander Vandsæt) da bøde Steffne oc Sag/ oc 40. marck for Vand. *jus Ecclesiæ cap. 21.*

Hvem som finder Dannesæ eller Drag/ oc ey tilfiger eller advarer Ombudsmand/ bøde Kongen 40 marck/ oc Ombudsmanden 40 marck. Ordbødemaal *capit. 40.*

Elenistepiger i Kjøbstæderne maa icke redis Brudstoel/ ey heller anderledis udredis/ naar de giøre Bryllup/ end forordnet er: Hvo der imod giør/ bødis Konæin oc Wyen/ hver 40 marck. *Recess Christiiani 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. par. 8.*

Befindis nogen Brud i Kjøbstæderne/ at hafve red til Barsel/ oc gaar med udslaget Haar/ naar de hafve Bryllup/ bøde Kongen oc Wyen/ hver 40. Marck. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. par. 9.*

Nota:

Fyretysfve Marcks Bøder/ fsl:

ger oc anden Bød/ hvor om fandt Sais Jydsf Lov *lib. 3. cap. 22. 23. Recess Christ. 3. art. 26. jus Seland. lib. 2. cap. 28. & 32. lib. 3. cap. 25. & 26. lib. 6. cap. 7. 8. 13. & 26. Handfestina Erici, paragr. 17. Staanst Lov lib. 5. cap. 8. lib. 6. cap. 4. Ordbød. cap. 2. &c.*

Tre oc fyretysfve Marcks Bød.

Mindre Mand/ eller oc ond Qvinde/ som er tildømt deris 5. marck/ oc findis forsamellig/ oc dem icke til hver Midsommer udlegger/ de hafve der med forbrud 43. marck/ til 3. Skiffte. *Birkæ Ret art. 22.*

Firesindstysfve Marcks Bød.

Spillemand som beflene Geistlig eller Verdslig Bryllupper/ i Kjøbstæderne/ skulle forsøye den nem fra saadanne Bryllupper/ om Sommeren naar Klocken er 10. oc om Vinteren/ naar Klocken er 8. naar Bruden bortledis/ under deris 30. marcks bøder/ til Kongen oc Wyen. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. artic. 3. paragr. 12.*

Et hundred marcks Bøder.

Hvo aff Adelen som hiembler

3

no

47 Et 100. Marcks bød.

nogen at skiude Dtur andenstedes/
end paa sit eget/ da bøde til den
som Eyendommen tilhører/ 100.
marck Penge for hver tid. *Recess
Christiani 3. artic. 67.*

Den som bruøer ulowlsq Jagt/
som hand ey selij hafver Lod eller
Deel/ da maa hver Lods Eyer dee-
le hannem 100. marck Penge aff.
Recess Christ. 3. art. 68.

Hvo som tager nogen Svend
i Tieniste/som drager fra sin Høb-
bonde her i Riget/ uden Pasbord/
hand er forfalden til den Sven-
den fradrog/ 100. Danske marck
Penge/ strax at betale/ udi hvoad
Vne hand tiltalid/ under Indla-
ger. Gaards Ret/art 31.

Hvilcken Skipper som selger
sit Skib/uden merkelig oc bevis-
lig brøst/ eller hans Medrederis
Fuldmact/ hand hafver der med
forbrut 100. Marck Penge til
Kongen. *See Ret cap. 43.*

Tj Lod Sølfvs Bøder.

For Tingfred bødis 100. Lod
purt Sølf til Herstabel/ om ey
anden Glade skeer. *Recess Christi-
ani 3. articulo 23.*

For Pust oc Ræfvehug inden
Linge/ bødis tj Lod purt Sølf.
Recess Christiani 3. artic. 23.

En Dalers Bøder.

Tyfve Lod Sølfvs bød.

Hugger eller stikker nogen til
Blodvæide/ inden Linge/ oc Saar
vorder/ da kedis ofver all andre
Lorvmaal/ til sit Herstabil/ 20. Lod
purt Sølf. *Recess Christ. 3. art. 23.*

En halff Dalers bød.

Ingen i Norge/ som til Skuds-
særd er berettiget/ maa tage Hest
eller Vaad/ uden Skiudsførers
nis vilge/ længre end til næste
Skiff: Hvo der imod gipr/ bøde
en halff Rixdaler for hver Hest til
Lands/ oc aff hver Vaad til
Bands/ til dennem ver med far.
*Forordn. Frid. 3. D. 15. Frid. b. den
24. Decemb. 1648. p. rag. 8.*

En Dalers bøder.

Præsteris Medhielpere/ som
icke ville møde med Præsterne i
Sacristied/ naer noget skal for-
rettis/ bøde til hans Høsbond 1.
Rixdaler/ uden hand hafver low-
lig forfald. *Recess Christ. 4. lib. 1.
cap 2. art. 7.*

Dersom den Indkallede icke
møder for Præst. n oc hans Med-
hielpere i Kirck. n/ naar hand ders-
om tilsigis oc advaris/ da hafve
forbrut til sit Herstabil/ 1 Rix da-
ler. *Recess Christ. 4. lib. 1. c. 2. art. 10.*

Dons

To Dalers Bod.

Bonden i Norge / som ey tilsi-
ger Bonde Lehnsmænd / hvad for
Erelast hand / selger oc affhænder /
hand hafver forbrut der med 1,
Daler / halff til Kongen / oc halff
til Bonde Lehnsmænd. For-
ordning *Christian. 4. Dat. Hafn.*
den 9. Aprilis, 1643.

To Dalers Bod.

Givr nogen anderledis Gil-
der paa Landsbyerne / end forord-
niet / da bøde en hver som til saa-
dant Gilde findis / til sit Herfskab
2. Rix daler. *Recess Christ. 4. lib. 2.*
cap. 27. art. 2.

Fire Dalers bøder.

Ingen som til Skydsfærd i
Norge / er berettiget / maatte tage
Heste eller Vaad / lengre (eller
toert aff V:nen) end til næste an-
det Skifte / under 4 Rix dalers
straff. Forord *Frid. 3. Dat. Frid. b.*
den 24 Decembr. Anno 1648.

Ser Dalers bod.

Lpermaals Bøder / derfor bøde
der Vindten til Herfskabet / 6.
Rix daler. *Recess Christian. 4. lib.*
2. cap. 5. art. 4.

Tj Dalers bøder.

Præsteris Medhjelpere / som
i deris betroede Bestilling / vorde
forsømmelig / eller oc see med no-

Tj Dalers Bøder. 45

gen iglennem Fingre / de ere derfor
forsalden til deris Herfskab / 10.
Rix daler. *Re. 88 Christiani 4. lib.*
1. cap. 2. artic. 3.

Hvo som breider den som haf-
ver vaxret Vandfat / oc er igien ubi
Meenigheden indlemmet: enten
til Ting / eller ubi anden Forsam-
ling / hvo det gior / skal giffve til
Straff derfor / 10. Rix daler. *Re-*
cess Christ. 4. lib. 1. cap. 2. artic. 18.
paragr. 3.

Hvilcke i Riøbstæderne som
icke rette dennem / med deris Baa-
re at selge / effter den Forordning
Voraemestere oc Raad der om
gjørendis vorder / de hafve forbrut
første gang / til Kongen / 10. Rix-
daler. *Recess Christiani 4. lib. 2.*
cap. 3. art. 10.

Hvilcke aff fornemme / Geist-
lig eller Borgerlig Stand / som
ofverdrage deris Lijgkister med
Dvellic / de ere bevilgede at gifve
til Kircken derfor / tj Rix daler.
Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 7.
paragr. 2.

Vogenmænd oc Færremænd /
som befindis at tage meere til
Fragt / end forordnet er / de hafve
der med forbrut / første gang / til
Kongen / tj Rix daler. *Recess Chri-*

li. 2. cap. 24. art. 2. par. 1. grapho 4.

Børn skal døpis i Kiøbstæderne / 4 Dage efter de ere fødte / de paa Landebyerne 8. Dage efter / under tji Rix daler Bøder / til næste Hospital. Forord. *Christ. 4. Dat. H. 7. den 23. Maii 1646.*

Besøiger nogen Indlandiske hans Kong: Mayest. Sold / den hafver forbrut Baarene / oc bøde der foruden / første gang / tji Rix daler. Forord / *Frid. 3. Dat. H. 7. den 30. Julii, Anno 1640. parag. 7. Vide 20. Dalers Bøder.*

Difal til Dvoersted / forbiudis Kromænd oc andre / under tji Rix dalers Straff / til deris Herskab. *Recess Christian. 4. lib. 2. cap. 27. art. 1.*

Tolff Dalers Bøder.

Leyermaals Bøder / som en Rinds eller Karls Person skal udgifsve / ere 12. Rix daler / til Her: skabet *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 5. artic. 4.*

Tretten Daler oc en Ort Bøder.

13. Daler oc en Ort / er Kongens Faldemaal / som den skal udleage / der forsølat med Rigens Act oc Dæle. Der om see Ri:

gens Act / *art. 29. §. artic. 81. in Appendice.*

Attren Curran te Dalers Bøder.

Fuld Mandbod er 18. Curran te daler. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 10. art. 10.*

Tyfve Dalers Bøder.

Hritcken Præst som understaar sig / usornpdenlig / oc uden Kircken / i nogens Huse at døbe Børn / udeele det hellige oc høvrærdige Altaris Sacramente / eller oc sammenvje nogen i Ecteskab / hand skal gi ve derfor til Straff / 20 Enckende Daler. *Recess Christ. 4. lib. 1. cap. 1. art. 16.*

Dyefogderne i Kiøbstæderne / som icke indfordrede Bøder som skal udgifsve / aff Geistlig eller Verdslig / som sklencke Bijn til deris Bryllupper / de skulle self udlegge Bøderne / nemlia 20 Rix daler / med anvendte Bekostning *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 3. parag. 3.*

De som aabne deris Kramboesder om hellige Dage. til almindelige Marckender / de hafve forbrut hviis der fiøbis oc selats / oc derfor uden 20 Dalers Bøder / til Kongen oc Byen / oc de Saltige. *Recess Chri-*

30. Dalers Bød.

Christiani 4. lib. 2. cap. 22. artic. 1.

Besøtger nogen Indlændiske/
hans Kong. Mæst. Sold / an-
den gang / den forbrøder Baare-
ne / oc der foruden 20. Rixdaler.
*Forord. Frid. 3. Dat. H. fn. den 30.
Julii, Anno 1649. parag. 7.*

Forseer sig den som i noget Em-
bede / med sær Eed / er hans Kon-
gel. Mæst. forbunden / dem i lige
maader forbrøder Baarene / oc
straffis første gang paa 20. Rix-
daler. *ibid. parag. 8. Vide 30. da-
lers Bøder.*

Tredive Dalers Bød.

Om Præstemis Medhjelpere
udføre noget hemmeligt. (som for
dennem oc Præsterne udi Kircken
forrettis) de hafve der med forbrut
til deris Husbonde / 30 Rixdaler.
*Recess Christian. 4. lib. 1. cap. 2. ar-
tic. 28.*

Besølger nogen Indlændiske
hans Kong. Mæst. Sold / tredie
gang / den hafver forbrut Baare-
ne / oc bøde der foruden 30. Rix-
daler. *Forord. Frid. 3. Dat. H. fn.
den 30. Julii, Anno 1649. parag. 7.*

40. Dalers Bød.

Besølger den Solden. som i no-
get Embede med sær Eed er hans
Kong. Mæst. forbunden / anden

Et halff 100 dal. bød. 47

gang / den hafver forbrut Baare-
ne / oc straffis paa 40 Rixdaler.
*Forord. Frid. 3. Dat. H. fn. den 30.
Julii, Anno 1649. parag. 8*

Et halff hundred Dalers Bøder.

Hvo som ufornødenlig i deris
Huse lader forrette Daaben / saa
oc det hellige oc høvyærdige Alta-
ris Sacramente / eller oc Brudes-
vjelse / den saadant lader giøre uf-
ornødenlig / hafve forbrut 50. da-
ler. *Recess Christian. 4. lib. 1. cap. 1.
artic. 16.*

Hvilcken Adelig Qvindis per-
son / som sig med usrij Mand udi
Ecteskab indlader / hafve forbrut
hver gang til hvilcken aff Sleecten
der paa taler / 50. Daler. *Recess
Christiani 4. lib. 2. cap. 2. art. 1.*

Munstringe forsenielse iblant
Adelen / derfor bødts 50. Rixdaler.
*Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 2. art. 4.
parag. 7.*

Findis nogen aff Adel / som icke
angifve deris Jordbog rictig / naar
Kostienisten leggis / de hafve for-
brut til Hospitalet 50. Rixdaler.
*Recess Christiani 4. lib. 2. cap. 2. ar-
tic. 4. v. rag. 9.*

Et hundred Dalers bøder.

Dommerne / som uden Parters

nis bevilling/ eller lowlig Forsald/ opholde nogen Sag lenger end i 6. Uger/ hafve der med forbrut hundred Daler til næste Hospital *Recess Frid. 2. art. 5.*

Hvo som findis med falske Ziise Seddeler/ enten at udgitve eller annamme/ skulle bøde derfor til Kongen for hver Lønde Tydskt Bl eller Amme Bijn / 100. Rixdaler. *Recess Christ. 4. lib. 2. cap. 31. artic. 1.*

200. Dalers Bøder.

Hvorledis Lehnsmændene oc Wiiperne/ forbrude hver 200 Rixdaler til næste Hospital / der om findis *Recess Christiani 4. lib. 1. cap. 2. art. 24.*

Des findis Borgemestere oc Raad i Rixstæderne / at see igiennem Fingre/ med nogen Adel eller W. Adel / saa Klokkerne udi Begravelser stillis anderledis / end Dagens tid det udkræver / de hafve samptligen / der med forbrut til Kongen / 200. Enckende Dale. *Recess Christiani 4. lib. 2. cap. 8. artic. 7. par. 5.*

Findis nogen i Rixstæder / som forgriber sig/ eller oc med vitterlig Raad oc Forsæt / hjælper at fuldbrifve noget / oc satte udi

Berck/ med Bryllupper/ Festensøl/ Barseler/ Kirkegang eller Begravelse / anderledis end der forordnet er/ de hafve forbrut / (foruden i de Tilfelde/ i hvilcke Boderne jærdelis sættis oc nasnqvist) 200 Rixdaler. *Recess Christi. 4. lib. 2. cap. 8 art. 7. paragr. 13.*

Fem hundred Dalers Bød.

Hvo som udgitver ydtere Ziise Seddeler / end til sit eget Husis fornødenhed/ hafver med saadan falskhed forbrut sin Frihed i saa maader / oc derfor uden er falden til 500. Rix dalers Straff. Forordning *Christiani 4. Dat. Fredericksborzig den 21 Julii, 1647.*

Findis nogen aff Adelen / udi Klædedragt / eller oc med deris Bryllupper/ Barseler oc Begravelser/ anderledis at anstille/ oc icke holder som der om anordnet er/ da hafve der med forbrut / for hver Forsælte/ 500 Rixdaler. Forord. *Frid. 3. Dat. Hef. den 24. Septemb. 1651.*

Et Tusind Dalers Bøder.

Hvo aff Adelen/ som gibr/ eller lader gibre/ nogen Begravelse/ anderledis end forordnet er/ hafver forbrut 1000 Daler til næste høflig

liggende Hospital. *Recess Frid. 2. art. 9. parag. 23. Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 8. art. 5. paragr. ult.*

Hvilken Lehnsmand som veyger sig / oc icke vill hielpe Hospitals Forstandere til rette (naar hand hannem besøger) at indføre dre hos Adelen/de forbudne Smycker / som Fruer eller Jomfruer bære paa dennem / da skal hand derfor gifve 1000. Daler / til det siens Hospital / hvor Smyckerne bæris. *Recess Friderici 2. artic. 9. paragr. 26.*

Adelen / som gjør anderledis Bryllup / eller oc udgifver større Festens Gafve/eller anden udgift oc befestning / end forordnet er / de hafve forbrut til næste hosliggende Hospital / 1000. Daler. *Obnebreff Friderici 2. Dat. Haf. den 31. Maj. 1586. Recept Christ. 4. lib. 2. cap. 8 articulo 2. parag. 3.*

Adelen/som omgaaes med Siqnen eller Signe qvinder/oc deris Raad oc Daad/ til sig oc sine bruger/eller bruge lader/ de hafve derommed forbrut til næste hosliggende Hospital/1000 daler. *Recept Christiani 4. lib. 2. cap. 28. artic. 1.*

Brudfolck aff Adel / som lade sig vsei Kircken / de skulle fremkomme saa tilig / at Bjsken kand være forettit / inden 12. Slet / oc ald Liceniste / i det sieniste / et slet at hafve Ende : ellers hafve de som gifve Bryllup / forbrut / til næste Hospital / et tusinde Rix daler. *Forordn. Frider. 3. Dat. Hafn. den 19. Julij, 1649.*

Befindis nogen Jøde her i Danmark / uden Geleits. Dreff / hand haffver der med forbrut et tusinde Rix daler. *Forordn. Frider. 3. Dat. Hafn. 6. Febr. Anno*

1651.

Felix quem faciunt aliena
pericula cautum.

